

DIE BUKOWINA
EINE ALLGEMEINE HEIMATKUNDE

БУКОВИНА
ЗАГАЛЬНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Історична бібліотека
«ЗЕЛЕНОЇ БУКОВИНИ»

BUKOWYNA-ZENTRUM
AN DER NATIONALEN JURI-FEDKOWYTSCH-UNIVERSITÄT TSCHERNIWZI

DIE BUKOWINA

EINE ALLGEMEINE HEIMATKUNDE,
verfasst anlässlich des 50. Jahrgigen glorreichen Regierungsjubiläums
Seiner kaiserlichen und königlichen Apostolischen Majestät
unseres Allergnädigsten Kaisers und Obersten Kriegsherrn [Franz Joseph I.]
durch die k.k. Gendarmerie des
Landes-Gendarmerie-Commandos № 13

(Czernowitz 1899)

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР БУКОВИНОЗНАВСТВА
ПРИ ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ім. ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Б У К О В И Н А

ЗАГАЛЬНЕ КРАЄЗНАВСТВО,

укладене крайовим жандармським командуванням № 13 ц.-к. жандармерії
з нагоди 50-річного ювілею славетного правління
Його цісарської і королівської апостольської величності
нашого все милостивого цісаря
і верховного головнокомандуючого [Франца Йосифа I]

(Чернівці, 1899)

ББК 63.3 (4УКР-4ЧЕН)

Б 90

Б 90 **Die Bukowina.** Eine allgemeine Heimatkunde = Буковина. Загальне краєзнавство / Переклад з нім. Ф.С.Андрійця, А.Т.Квасецького. — Чернівці: Зелена Буковина, 2004. — 488 с. — (Історична бібліотека «Зеленої Буковини»).

ISBN 966-8410-15-7 (серія)

ISBN 966-8410-16-5

Наукові редактори

доктор історичних наук, професор **Ботушанський В.М.**,

кандидат історичних наук, доцент **Масан О.М.**,

кандидат філологічних наук, доцент **Іванюк В.Ю.**

Відповідальний редактор

кандидат історичних наук **Чеховський І.Г.**

Видання побачило світ за підтримки

Чернівецької обласної державної адміністрації

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

SIFEM (Каринтійського інституту етнічних меншин) в рамках регіонального партнерства

між Каринтією та Чернівцями

Українсько-австрійського бюро кооперації в науці, освіті та культурі, м. Львів

INOS (Ініціатива для Східної Європи) Австрійського Культурного Товариства

Чернівецької дирекції АКБ “Укрсоцбанк”

“Зелена Буковина” висловлює вдячність

науковцям і працівникам історичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Науково-дослідного центру буковинознавства, Чернівецького обласного краєзнавчого музею, а також І.А. Піддубному, С.Д. Осадчуку, М.С. Лютику, М.Г. Дмитрюку, М.В. Квасецькій за допомогу під час підготовки видання до друку

Книга «Буковина. Загальне краєзнавство», що була підготовлена офіцерами крайової жандармерії з нагоди 50-річного ювілею правління цісаря Франца Йосифа I, побачила світ у Чернівцях 1899 року. Вона заслужено стала однією з кращих історико-краєзнавчих праць кінця XIX — початку XX століття. А пропонуване видання з оригінальним німецьким текстом і перекладом українською мовою чотирьох основних розділів книги — «Населення Буковини», «Топографічний опис населених пунктів», «Історія Буковини» та «Культурний стан Буковини» — викличе, без сумніву, значний інтерес як професійних істориків та краєзнавців, так і широкого загалу читачів, яким не байдуже минуле рідного краю.

ББК 60.72 (4УКР-4ЧЕН)

На форзацах — титульна сторінка і політична карта з книги «Буковина. Загальне краєзнавство» та фрагмент настінної шкільної карти Буковини (1897). Матеріали з фондів Чернівецького краєзнавчого музею.

ISBN 966-8410-15-7 (серія)

ISBN 966-8410-16-5

© Передмова. В.М.Ботушанський, 2004

© Переклад. Ф.С.Андрієць, А.Т.Квасецький, 2004

© «Зелена Буковина», 2004

INHALT

VORWORT

des wissenschaftlichen Redakteurs zur Auflage . . . 7

BEVÖLKERUNG DER BUKOWINA

Allgemeines	31
I. Rumänen	47
1. Anzahl und Verbreitung	47
2. Ursitze, Abstammung und Entwicklung	47
3. Rassencharakter und Rassenmerkmale	48
4. Sprache	52
5. Volkspoesie	54
6. Sitten und Gebräuche beim Begrüssen und Schwören	54
7. Tanz und Unterhaltung	56
8. Verlobungs- und Hochzeitsgebräuche, Mitgift	58
9. Geburt und Tod	64
10. Religion und Glaube, Ideenwelt	67
11. Aberglaube	71
12. Schmuck und Kleidung	80
13. Nahrungsweise	82
14. Wohnstätten	84
15. Familie und Gesellschaft, Rechtsleben	88
16. Beschäftigung und Lebensweise	92
17. Volksbewegung und sanitäre Verhältnisse	93
18. Heilkunst	95
II. Ruthenen	97
1. Anzahl und Verbreitung	97
2. Ursitze, Abstammung und Entwicklung	98
3. Rassencharakter und Rassenmerkmale	99
4. Sprache	102
5. Volkspoesie	103
6. Sitten und Gebräuche beim Begrüssen und Schwören	105
7. Tanz und Unterhaltung	107
8. Verlobungs- und Hochzeitsgebräuche, Mitgift	109
9. Geburt und Tod	114
10. Religion und Glaube, Ideenwelt	117
11. Aberglaube	120
12. Schmuck und Kleidung	128
13. Nahrungsweise	131
14. Wohnstätten	134
15. Familie und Gesellschaft, Rechtsleben	139
16. Beschäftigung und Lebensweise	143
17. Volksbewegung und sanitäre Verhältnisse	145
18. Heilkunst	147
III. Sonstige Volksstämme in der Bukowina	150
Deutschen	151
Juden	155
Polen	163
Magyaren	164
Lipowaner	167
Zigeuner	169
Armenier	171
Slowaken	174

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

наукового редактора до видання 7

НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ

Вступ	31
I. Румуни	47
1. Число і поширення	47
2. Прабатьківщина, походження і розвиток	47
3. Расові характер і ознаки	48
4. Мова	52
5. Народна поезія	54
6. Традиції та звичаї при зустрічах і клятви	54
7. Танці та розваги	56
8. Сватальні та весільні звичаї, придане	58
9. Народження і смерть	64
10. Релігія і віра, світогляд	67
11. Повір'я	71
12. Прикраси й одяг	80
13. Харчування	82
14. Місця проживання	84
15. Сім'я і суспільство, правосвідомість	88
16. Заняття і спосіб життя	92
17. Рух населення і санітарні умови	93
18. Народна медицина	95
II. Русини	97
1. Число і поширення	97
2. Прабатьківщина, походження і розвиток	98
3. Расові характер і ознаки	99
4. Мова	102
5. Народна поезія	103
6. Традиції та звичаї при зустрічах, клятви	105
7. Танці та розваги	107
8. Сватальні та весільні звичаї, придане	109
9. Народження і смерть	114
10. Релігія і вірування, світогляд	117
11. Повір'я	120
12. Прикраси та одяг	128
13. Харчування	131
14. Місця проживання	134
15. Сім'я і суспільство, правосвідомість	139
16. Заняття і спосіб життя	143
17. Рух населення і санітарний стан	145
18. Народна медицина	147
III. Інші народності на Буковині	150
Німці	151
Євреї	155
Поляки	163
Мадяри	164
Липовани	167
Цигани	169
Вірмени	171
Словаки	174

TOPOGRAPHISCHE BESCHREIBUNG
DER SIEDELUNGEN

Allgemeines	175
I. Städte	177
Die Landeshauptstadt Czernowitz sammt Gebiet	177
Radautz	186
Suczawa	187
Sereth	189
Kimpolung	191
II. Marktgemeinden	192
III. Dorfgemeinden	206

GESCHICHTE DER BUKOWINA

I. Aelteste Geschichte	297
1. Bis zu den Anfängen des Fürstenthums Moldau (1342)	297
2. Von der Begründung des Fürstenthums Moldau bis zum Jahre 1527	309
II. Neuere Geschichte der Moldau (1527-1780)	334
III. Die Bukowina unter österreichischer Herrschaft	386
Kurzer Abriss der Geschichte des griechischorientalischen Religionsfonds	402
Zur Geschichte des kaiserlichen königlichen Staatsguts in Radautz	405
Aus der Ruhmeshalle unseres heimathlichen Infanterie-Regiments Erzherzog Eugen Nr. 41	409

CULTURELLE VERHÄLTNISSSE DER BUKOWINA

I. Verfassung und Verwaltung, Rechtspflege und Finanzwesen	439
A. Verfassung	439
B. Verwaltung	443
C. Rechtspflege	445
D. Finanzwesen	447
II. Volksbildung, Unterrichts- und Bildungswesen	448
A. Volksschulen	448
B. Höhere und Fachschulen	451
C. Heimathliche Literatur	453
III. Communicationswesen und Verkehr	457
A. Strassen	457
B. Wasserstrassen	460
C. Eisenbahnen	460
D. Post- und Telegraphenwesen	462
IV. Industrie und Handel	464
V. Bergbau, Land- und Forstwirtschaft	468
A. Bergbau und Hüttenbetrieb	468
B. Landwirtschaft	471
C. Forstwirtschaft	477
ANMERKUNGEN	481

ТОПОГРАФІЧНИЙ
ОПИС НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Вступ	175
I. Міста	177
Столиця краю Чернівці разом з територією	177
Радівці	186
Сучава	187
Серет [Сірет]	189
Кімполунґ (Кімполюнґ, Кимпулунґ)	191
II. Торгові громади [містечка]	192
III. Сільські громади	206

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ

I. Найдавніша історія	297
1. До початків Молдавського князівства (1342)	297
2. Від заснування Молдавського князівства до 1527 року	309
II. Нова історія Молдови (1527-1780)	334
III. Буковина під австрійською владою	386
Стилий нарис історії Православного релігійного фонду	402
До історії цісарсько-королівського державного кінного заводу у Радівцях	405
Із пантеону нашого крайового піхотного полку № 41 імені ерцгерцога Євгена	409

КУЛЬТУРНИЙ СТАН БУКОВИНИ

I. Конституція й управління, судочинство та фінанси	439
A. Конституція	439
B. Управління	443
C. Судочинство	445
D. Фінансова система	447
II. Народна освіта, навчання й освітня справа	448
A. Народні школи	448
B. Вищі і середні ремісничі школи	451
C. Вітчизняна література	453
III. Шляхи сполучення і зв'язок	457
A. Шляхи	457
B. Водні шляхи	460
C. Залізниця	460
D. Пошта і телеграф	462
IV. Промисловість і торгівля	464
V. Гірнична справа, сільське і лісове господарство	468
A. Гірнична справа і металургійне виробництво	468
B. Сільське господарство	471
C. Лісове господарство	477
ПРИМІТКИ	481

VORWORT

des wissenschaftlichen Redakteurs zur Auflage

Vor über hundert Jahren (1899) erschien in Czernowitz ein interessanter historisch-landeskundlicher Beitrag in deutscher Sprache "Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde". Der Beitrag umfasst inhaltlich die Geschichte und die Lage in allen Bereichen des menschlichen Lebens der damaligen Bukowina, einer der 17 Provinzen, die im "Fernen Osten" der Österreichisch-Ungarischen Monarchie lag. Wie sonderbar es heute auch erscheinen mag, aber die Materialien dazu wurden von Gendarmerie-Offizieren gesammelt und bearbeitet. Das Buch über die Vergangenheit der Bukowina – wie auch der anderen Provinzen – war als ein dringender Auftrag zum 50-jährigen Jubiläum der Regierung des Kaisers Franz-Joseph (1898) gedacht. Welch eine andere Kraft im Land außer der Gendarmerie war disziplinierter und besser organisiert, über eine bestimmte Zahl der Intellektuellen und über die Information bezüglich der Einwohner verfügte und daher also im Stande war, dem Auftrag gerecht zu werden? Keine andere. Natürlich wurden auch einige Fachleute von der Universität als Mitautoren, Berater oder Rezensenten zur Arbeit herangezogen.

Die Autoren stellten sich zum Ziel, erstens die Errungenschaften zu zeigen, die das Land unter dem Zepter der Habsburger, vor allem Franz-Josephs, erreicht hatte und zweitens die Ergebnisheit der polyethnischen Bukowiner Bevölkerung dem Thron gegenüber zu unterstreichen und drittens zu beweisen, dass die Gendarmen ihr Brot nicht umsonst essen, dass sie nicht nur Ordnung im Land und im ganzen

ПЕРЕДМОВА

наукового редактора до видання

Дещо більше ста років тому (1899) у Чернівцях вийшла цікава історико-краєзнавча праця німецькою мовою «Буковина. Загальне краєзнавство», яка охоплювала своїм змістом історію і стан усіх сфер людського життя тодішньої Буковини — однієї з 17 австрійських провінцій, розташованої на «далекому сході» Австро-Угорської імперії. Може викликати подив, що матеріали були зібрані й опрацьовані офіцерами крайової жандармерії Буковини. Але дивини при цьому не було. Книга з історичного минулого Буковини, як й інших провінцій, готувалася тоді як термінове замовлення до 50-річчя правління імператора Франца Йосифа (1898 р.). Яка тоді була найбільш організована і дисциплінована сила в краї з певним числом інтелектуалів, зі значною інформацією «в руках» про мешканців краю, яка могла швидко виконати таке завдання? Жандармерія. Звичайно, залучаючи декого з університетських фахівців як консультантів, рецензентів.

Автори ставили своїм завданням показати, поперше, ті досягнення, які здобув край під скіпетром Габсбургів, зокрема Франца Йосифа, і, подруге, підкреслити відданість поліетнічного буковинського населення трону і, потретє, довести, що жандарми даремно хліб не їдять, що вони вміють не тільки твердо підтримувати відповід-

Staat mit entsprechenden Mitteln vor Ort zu unterhalten vermögen, sondern auch Alltagsleben, Sitten und Bräuche jeder nationalen Bevölkerungsgruppe gut kennen, wie auch das, was von diesen Gruppen in juristischer Hinsicht zu erwarten ist.

Doch wovon sich die Autoren des Buches auch haben leiten lassen, aber das gesammelte und fleißig bearbeitete Material widerspiegelte objektiv das Lebensbild des Landes Bukowina. Mit vollem Recht gilt das Buch als einer der besten geschichtlich-landeskundlichen Beiträge aus dem Ende des 19. Jahrhunderts.

Der Verlag „Selena Bukowyna“ in Czernowitz, der zum Ziel hat, die heutigen Leser mit den besten historisch-landeskundlichen Werken der Vergangenheit vertraut zu machen, bezeugt ein weiteres Mal, dass er die Sache ernst nimmt. Nach der Neuauflage des Buches von S. Stozki „Die Bukowiner Rus“ (1997) unternahm der Verlag 2000 den Versuch, den Lesern das Werk „Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde“ vorzustellen. Gerade in der Zeit wurde das Kapitel „Bevölkerung der Bukowina“ als eine Extraausgabe aufgelegt, welches eines der interessantesten im genannten Buch und dem 125. Jubiläum der Universität Czernowitz gewidmet ist. Innerhalb von zwei Jahren war das Buch in den Buchhandlungen vergriffen. Daher sind die Motive des Verlages durchaus verständlich, es in eine neue Auflage neben den Kapiteln „Topographische Beschreibung der Siedlungen“, „Geschichte der Bukowina“, „Kulturelle Verhältnisse der Bukowina“ einzubeziehen, denn nur in so einem Komplex kann das historische Bild des Buchenlandes voller und markanter dargestellt werden.

Mit der Neuauflage des Buches „Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde“ welches eine bibliographische Rarität geworden ist und die deutsche Sprache es für die absolute Mehrheit der heutigen Leser unzugänglich macht, legt der Verlag den Grundstein zu einer neuen Serie „Historische Bibliothek von „Selena Bukowyna“. Im Rahmen der Serie werden Werke von Myron Korduba „Illustrierte Geschichte der Bukowina“, von H. Piddubny „Die Bukowina. Ihre Vergangenheit und Gegenwart“, von R.F. Kaindl und A. Manastyrski „Die Ruthenen in der Bukowina“, von R.F. Kaindl „Geschichte der Stadt Czernowitz“, Werke von anderen ukrainischen, österreichischen und rumänischen Autoren zum Druck vorbereitet. Wir hoffen, dass wir schon in der nächsten Zeit einige dieser Werke sehen können, aber an dieser Stelle wollen wir uns dem unmittelbaren Thema unseres Gesprächs, dem Buch „Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde“ zuwenden.

ними засобами порядок на місцях, існуючий державний лад в цілому, але й добре знають життя, побут, традиції, звичаї, обряди кожної національної групи населення краю і чого можна чекати від цих тубільців у правовому відношенні.

Та чим би не керувалися автори і упорядники книги, зібраний і сумлінно опрацьований історико-краєзнавчий матеріал в цілому об'єктивно відобразив картину життя буковинського краю. І вона заслужено стала однією з кращих історико-краєзнавчих робіт кінця XIX ст.

Видавництво «Зелена Буковина» в Чернівцях, яке поставило собі за мету ознайомлювати сучасних краян з кращими історико-краєзнавчими творами минулого, черговий раз засвідчує про серйозність своїх намірів. Після перевидання 1997 р. книги С. Стоцького «Буковинська Русь», воно 2000 року зробило спробу познайомити читачів з твором «Буковина. Загальне краєзнавство». Саме тоді окремою книгою був виданий розділ «Населення Буковини», який є одним з найцікавіших у вищезначеній праці і присвячувався 125-річчю заснування Чернівецького університету. Двох років вистачило, щоб це видання зникло з полиць книжкових магазинів. Тож цілком зрозумілі мотиви видавництва включити і його у нове видання, поряд з розділами «Топографічний опис населених пунктів», «Історія Буковини», «Культурний стан Буковини». Разом вони подають значно повнішу і яскравішу картину з історії Букового краю.

Перевідаючи «Буковину. Загальне краєзнавство», яка давно стала бібліографічною рідкістю, а німецькомовність праці робить її недоступною для абсолютної більшості нинішніх читачів краю, видавництво водночас започатковує серію «Історична бібліотека «Зеленої Буковини». У її рамках готуються до друку твори Мирона Кордуби «Ілюстрована історія Буковини», Г.Піддубного «Буковина. Її минуле і сучасне», Р.Ф.Кайндля і О.Манастирського «Русини на Буковині», Р.Ф.Кайндля «Історія міста Чернівців» та інші праці українських, австрійських і румунських авторів. Сподіваємося, що окремі з них ми вже побачимо найближчим часом, а поки що повернемося до безпосередньої теми нашої розмови — книги «Буковина. Загальне краєзнавство».

BEVÖLKERUNG DER BUKOWINA

In diesem Kapitel ist ein im Allgemeinen gelungener Versuch unternommen worden, die Geschichte der Besiedelung des Landes von den ältesten Zeiten durch verschiedene Stämme und seit dem 5. Jh. u. Z. durch die Slawen, seit dem 12. – 14. Jh. durch die romanische Bevölkerung zu zeigen. Es wird behauptet, dass die Slawen nicht nur die Bukowina besiedelten, sondern auch einen wesentlichen Teil der Moldau, zum Teil auch der Walachei. Der Hauptgedanke von diesem Teil des Buches hinsichtlich der ethnischen Zusammensetzung der Bevölkerung ist: Die zwei ursprünglichen und zahlenmäßig größten Völkerschaften der Bukowina sind die Ruthenen (Ukrainer) und die Rumänen, und alle anderen – Juden, Deutsche, Polen, Ungarn, Lippowaner, Zigeuner, Armenier, Slowaken sind Nachfahren der zugewanderten Ethnien. Doch sie alle, Autochthonen und Zugewanderte, sind Bukowiner, die eine gemeinsame kleine Heimat haben und einander tolerieren.

Im Buch werden recht detailliert demographische, ethnographische, sprachlich-kulturelle, zum Teil auch soziale Aspekte des Lebens der Ukrainer und Rumänen sowie anderer Nationalitäten mit einer tiefen Kenntnis lokalen Materials erörtert, unter anderem: Bevölkerungszahl und Ansiedlungsgebiete, anthropologische und Rassenmerkmale, Charakter, Sprache, Folklore, Sitten und Bräuche, Aberglaube, Religion, Weltanschauung, Rechtsbewusstsein, Familienordnung, Kleidung, Essgewohnheiten, Lebensbeschäftigung und Lebensweise, Heilkunst u.Ä. Was die Ruthenen betrifft, so wird unter anderem bemerkt, dass ihre Vorfahren im Lande zu der Zeit gelebt hatten, als die romanische Bevölkerung aus Siebenbürgen hierher kam, dass die Ruthenen der Bukowina und die Kleinrussen der Ukraine ein Volk sind und die Kleinrussen nicht ein Teil des russischen Volkes sind, dass in der ruthenischen Folklore, besonders in Liedern, oft die Worte „Ukraine“, „Kosake“ vorkommen. Außerordentlich interessant sind Beschreibungen verschiedener Bräuche, Aberglauben, Rezepte der Zubereitung von Heilmitteln aus verschiedenen Pflanzen, die Herkunft von einigen Ortsnamen usw.

Es ist selbstverständlich, dass die Antworten auf alle Fragen in einem so aspektvollen Beitrag nicht erschöpfend sein konnten, weil er zu der Zeit geschaffen wurde, wo die Erkenntnisse der Archäologen, Ethnographen, Demographen, Historiker recht bescheiden waren. Einige von ihnen sind etwas vereinfacht, ja gar fragwürdig, die Zahlen sind auch recht alt (für das Jahr 1890). Sie wurden für die ganze Bukowina angeführt, die damals eine Verwaltungseinheit darstellte. Dadurch und wegen anderer

НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ

У цьому розділі зроблено загалом вдалу спробу показати історію заселення краю з найдавніших часів різними племенами, а з V ст. н. е. — слов'янами, з XII—XIV ст. — романським населенням. Стверджується, що слов'яни заселяли не тільки Буковину, але й значну частину Молдавії, частково — Валахії. Провідною думкою цієї частини книги щодо етнічного складу населення є така: двома корінними й найчисельнішими народностями Буковини є русини (українці) й румуни, а всі інші — євреї, німці, поляки, угорці, липовани, цигани, вірмени, словаки та інші — це нащадки прийшлих етносів. Але всі вони — і автохтони, і прибульці — є буковинцями, які мають спільну малу батьківщину і толерантно ставляться одні до одних.

У книзі з глибоким знанням конкретного місцевого матеріалу досить детально висвітлюються демографічні, етнографічні, мовно-культурні, почасти соціальні аспекти життя українців і румунів, а також інших національностей, зокрема: їх чисельність і ареали проживання, расові й антропологічні ознаки, характер, мова, усна народна творчість, традиції, звичаї, повір'я, релігія, світогляд, правосвідомість, сімейний устрій, одяг, харчування, заняття і спосіб життя, народна медицина та ін. Зокрема, щодо русинів зазначається, що їхні предки уже жили в краї тоді, коли сюди прибуло романське населення з Семигороду (Трансільванії), що русини Буковини і малороси України — це один народ, але малороси не є частиною російського народу, що в усній народній творчості русинів, особливо у піснях, часто згадуються слова «Україна», «козак». Винятково цікавими є описи різних обрядів, повір'їв, рецептів приготування ліків з різних лікарських рослин, походження окремих назв населених пунктів тощо.

Зрозуміло, що відповіді на всі питання у такій багатоаспектній праці, що творилася, коли ще порівняно скромними були нароби археологів, етнографів, демографів, істориків, не могли бути вичерпними. Окремі з них дещо спрощені або дискусійні, досить давні й цифрові дані (за 1890 р.). Наводилися вони по всій Буковині, яка тоді становила єдине адміністративне ціле. Через те, як і ряд ін-

Faktoren unterscheidet sich das Verhältnis der Zahlen von verschiedenen nationalen Gruppen der damaligen Bukowina und des gegenwärtigen Gebiets Tscherniwzi wesentlich. So betrug die Zahl der Ukrainer in der Bukowina damals 41% und im Gebiet Tscherniwzi 1989 70,8%, der Rumänen (und Moldauer) jeweils 32,2 und 19,7%, der Juden 11,8 und 1,7%, der Polen 3,6 und 0,5%, der Deutschen 7,8 und 0,0%, der Russen 0,5 und 6,7% usw.

TOPOGRAPHISCHE BESCHREIBUNG DER SIEDLUNGEN

Dieses Kapitel ist einem außerordentlich interessanten Thema gewidmet, welches auch heute ein reges Interesse der Leute, die sich für Geschichte interessieren, aber auch mancher Wissenschaftler ein Fachinteresse hervorruft.

Die topographische Beschreibung wurde recht umfangreich ausgeführt und schloss folgende Aspekte ein: Ortsname und seine damals bekannte Erklärung mit Anführung von einigen Varianten, Versionen, die sowohl den wissenschaftlichen Arbeiten als auch den Volkssagen und Legenden entnommen waren; geographische Lage der Siedlung mit Angabe der benachbarten Städte und Dörfer, Aufzählung von Einzelhöfen und Vorwerken, die ins Katasterbuch der Gemeinde eingetragen waren; Verkehrswege, die den gegebenen Ort mit anderen Siedlungen verbinden, mit Angabe des Status der Wege und Straßen (Gemeinde-, Kreis-, Landes- und Staatsstraßen, Gebirgspfade und -pässe, Flussfurten, Brücken, der Zustand der Wege und Straßen; Eisenbahnen, ihre Richtung, Stationen und Haltepunkte; die erste schriftliche Erwähnung der Siedlung (Jahr, Jahrhundert), sowie die Jahre der wichtigsten Ereignisse, die sich im Ort oder in der Umgebung abgespielt hatten (Schlachten, Feldzüge u.Ä.); die denkwürdigsten (Aufsehen erregendsten) Funde von Gegenständen des Altertums (Steingeräte, Erzeugnisse aus Bronze und Kupfer, Schwerter, Schätze u. ä); Hügelgräber und Gräfte prominenter Persönlichkeiten; Geschichts- und Baukunstdenkmäler (Festungen, Kultusbauten, Paläste der Gutsbesitzer, Denkmäler (wessen, wann und wofür errichtet).

Die demographische und sozial-ökonomische Beschreibung wurde nach folgenden Punkten ausgeführt: wie viel Einwohner zählt der Ort, welche Nationalität überwiegt; Beschäftigung der Bevölkerung in verschiedenen Wirtschaftszweigen mit Angabe der vorhandenen Produktionsstätten: Sägewerke, Steinbrüche, Kalköfen, Fabriken und Werke, unter anderem metallurgische, Eisen verarbeitende, Kunstdüngelabriken,

ших факторів, співвідношення чисельності різних національних груп населення тодішньої Буковини і сучасної Чернівецької області дуже відрізняються. Так, українці Буковини 1890 р. становили 41%, а у Чернівецькій області 1989 р. — 70,8%, румуни (і молдавани) — відповідно 32,2 і 19,7%, євреї — 11,8 і 1,7%, поляки — 3,6 і 0,5%, німці — 7,8 і 0,0%, росіяни — 0,5 і 6,7% і т. д.

ТОПОГРАФІЧНИЙ ОПИС НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Цей розділ присвячений надзвичайно цікавій темі, яка й понині викликає жвавий інтерес у шанувальників історії Буковини, а в окремих науковців — пряме професійне зацікавлення.

Топографічний опис вівся за досить широким планом. Він включав такі аспекти: назва населеного пункту і відоме на той час пояснення ойконіма (назви населеного пункту) з наведенням кількох варіантів, версій, запозичених як із наукових праць, так і з народних переказів, легенд; географічне положення населеного пункту з вказанням сусідніх міст, сіл, переліком хуторів, присілків, які належали до даної кадастрової громади; шляхи сполучення, що зв'язують цей населений пункт, з вказанням статусу цих шляхів — громадські, повітові, крайові, загальнодержавні, гірські стежини, перевали в горах, броди через ріки, мости, у якому стані ці шляхи; залізниці, їх напрям, станції і полустанки; перша писемна згадка про населений пункт (рік, століття), а також роки найважливіших подій, що відбулися в цьому населеному пункті чи його околицях (битви, походи тощо); найбільш пам'ятні (резонансні) знахідки старожитностей (кам'яні знаряддя, бронзові і мідні вироби, мечі, скарби та ін.); кургани, поховання визначних людей; пам'ятки історії, архітектури — фортеці, культові споруди, поміщицькі палаци, пам'ятники (кому, коли встановлені, за що).

Демографічний і соціально-економічний опис вівся за такими питаннями: скільки мешканців у населеному пункті, яка національність є переважуючою; зайнятість населення у різних галузях господарства з вказанням наявних виробничих об'єктів: лісопилень, гуралень, каменеломень, вапнярок, фабрик і заводів, зокрема металургійних, залізоро-

Glashütten, Ziegeleien, Eisen-, Kupfer-, Mangan-, Schwefelbergwerke und -gruben mit der genauen Angabe der Ursache ihres Verfalls (weil sie der Konkurrenz der aus dem Westen eingeführten Waren nicht standhalten konnten). In der Landwirtschaft wurde die Beschäftigung vorwiegend im Ackerbau, in der Viehzucht, bei den Waldarbeiten angegeben, darüber hinaus wurden die Länder genannt, wohin man zum Geldverdienen auswanderte (Rumänien, Russland), wenn aber in einigen Dörfern eine gewisse Spezialisierung bestand, so wurde die Beschäftigung in solchen Zweigen wie Obst-, Gemüse- und Weinbau, Bienen-, Fisch-, Pferde-, Schafzucht u.Ä. angegeben.

Es wurden auch Naturobjekte angeführt: Salz-, Öl- und Mineralquellen, Kurorte, Sanatorien sowie verschiedene „Naturwunder“ – malerische Felsen, Hänge, Ufer, Täler, Schluchten; Höhlen, Wasserfälle, Wunderquellen, Berge, Kultstätten (Annas Berg), seltsame Bäume u.Ä.

Auch Standorte von Verwaltungs- und Gerichtsbehörden, von Religionszentren (darunter auch von Pilgerstätten), Lehranstalten, Banken, Zollämtern u.A. wurden angegeben.

Eine so reiche Information aus dem historischen, geographischen, wirtschaftlichen und anderen Bereichen der Landeskunde stellt zweifellos auch heute ein wesentliches Interesse dar. In vielen Dörfern, meistens im Zentrum oder an einem malerischen Ort, heben sich auch jetzt bedeutende alte Bauten mit einer besonderen Architektur ab, wo in den letzten 50 Jahren Lehranstalten, Kulturhäuser, Krankenhäuser und Polikliniken, Kolchosenvorstände, Traktorenstationen, Dorfräte u.A. untergebracht waren, oder sie befinden sich auch jetzt dort. Es erweist sich, dass es einst Paläste der Gutsbesitzer waren, von denen im Buch mehrmals mitgeteilt wurde (unter anderem in Onut, Wikno, Waschkiwzi, Budynez, Saghora, Storoshynez u.a.).

Nach diesem Plan wurden 336 Siedlung der Bukowina beschrieben (5 Städte, 17 Städtchen, 314 Dörfer), 190 von ihnen in der Gegend, die jetzt zum ukrainischen Gebiet Tscherniwzi gehört, und 146 gehören jetzt zum rumänischen Kreis Suceava. Es ist unmöglich und nicht notwendig, in einem kurzen Vorwort alle Aspekte der Beschreibung zu analysieren – wenn nötig, kann sich der Leser ja selbst zurechtfinden. Hier wollen wir lediglich einige ethnographische und toponymische Aspekte hervorheben und diesbezüglich einige Vorbehalte äußern.

них, мінеральних добрив, склоробних, цегельних, шахт, рудників — залізорудних, мідних, марганцевих, сірчанних тощо з вказанням причин занепаду багатьох з них (неконкурентноздатність з привізними товарами із Заходу). У сільському господарстві здебільшого фіксувалася зайнятість у землеробстві, скотарстві, на лісових роботах, а також вказувалися країни відходу на заробітки (Румунія, Росія), але при наявності певної спеціалізації зазначалася в окремих селах зайнятість населення у таких підгалузях, як овочівництво, садівництво, виноградарство, бджільництво, рибництво, конярство, вівчарство та ін.

З об'єктів навколишньої природи фіксувалися: соляні, нафтові і мінеральні джерела, курорти, санаторії, як і різні «дива природи» — живописні скелі, схили, береги, долини, каньйони, печери, водоспади, чудодійні джерела, гори, місця поклоніння (наприклад, Аннина гора), дивовижні дерева тощо.

Вказувалися також місця перебування адміністративних і судових властей, релігійних центрів (у т. ч. місць паломництва), навчальних закладів, банків, митниць та ін.

Така багата інформація з історичного, географічного, економічного, природничого та інших видів краєзнавства, без сумніву, й понині становить значний інтерес. Скажімо, у ряді сіл, здебільшого в центрі або у мальовничому місці, ще й сьогодні виділяються значні старовинні будівлі з особливою архітектурою, де в останнє півстоліття перебували чи перебувають і тепер заклади освіти, культури, охорони здоров'я, правління колгоспів, МТС, сільради та ін. Виявляється, це колишні панські палаци, про які не раз повідомляється у даній книзі (зокрема в Онуті, Вікні, Вашківцях, Буденці, Садгорі, Сторожинці та ін.).

За означеним планом у книзі дано стислий опис 336 населених пунктів Буковини (5 міст, 17 містечок і 314 сіл), з них 190 на території, яка нині входить до Чернівецької області України, а 146 належать тепер до Сучавського повіту Румунії. Аналізувати всі аспекти опису в короткому вступному слові неможливо, та й нема потреби, читач при бажанні сам у цьому розбереться. Звернемо лише увагу і зробимо певні застереження щодо етно-демографічного і топонімічного аспектів.

Von 336 Ortsnamen, die in Katasterbücher der (selbstverwaltenden) Gemeinden eingetragen sind, ist der slawische (tatsächlich aber der ukrainische) Stamm in 142 Ortsnamen (42%) nachgewiesen, der moldauische (rumänische) in 98 (29%), der lateinische in 20 (6%), der deutsche in 11 (3%), der türkische in 14 (4%), der ungarische in 8 (2%), der russische in 2, der tatarische in 1, der kumanische in 1, der serbische in 1, der bosnische in 1, und für 37 Ortsnamen (11%) ist die sprachlich-ethnische Basis überhaupt nicht nachgewiesen. Wenn man diese Namen auf den nördlichen Teil der Bukowina (ohne Chotin und Umgebung) und auf den südlichen verteilt, entsprechend ihrer staatlichen Zugehörigkeit, so war die Zahl der Ortsnamen laut „Beschreibung“ im nördlichen Teil mit dem slawischen (ukrainischen) Stamm 115 (60%), mit dem moldauischen (rumänischen) 38 (20%), mit dem türkischen 10 (5%), mit dem lateinischen 7 (4%), mit dem deutschen 5 (3%), mit dem ungarischen 1, mit dem tatarischen 1, unbestimmt 16 (8%). Im südlichen Teil des Landes wurde der moldauische (rumänische) Stamm in 60 Ortsnamen (41%), der ukrainische in 27 (18%), der lateinische in 13 (9%), der ungarische in 7 (5%), der deutsche in 6 (4%), der türkische in 4 (3%), der russische in 2 (1%), der serbische, bosnische, kumanische je in 1 (insgesamt 2%) belegt.

So ein Verhältnis ist natürlich recht ungenau. Dieselben Ortsnamen mit dem lateinischen Stamm können sich den rumänischen annähern. Dieses Verhältnis ist jedoch bezeichnend. Der slawische, ukrainische Stamm bildete in den Ortsnamen der Bukowina eine relative Mehrheit und im nördlichen Teil des Landes die absolute im Vergleich zu allen anderen. Es ist auch kein Wunder. Diese Namen erschienen ja im weiten slawischen Altertum, in den Zeiten der Kiewer Rus, später des Galizisch-Wolynischen Staates, deren Bestandteil die Bukowina innerhalb von 400 Jahren war. Beispielsweise als die Bukowina nach dem Zerfall des Galizisch-Wolynischen Staates in der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts ein Bestandteil des neu gegründeten Moldauischen Fürstentums wurde, gehörten 118 von den urkundlich belegten Ortsnamen von 124 zu den slawischen (ukrainischen), von 3 war der Ursprung nicht klar, und nur 3 waren moldauischen Ursprungs. Erst mit der Stärkung des moldauischen Staates, mit der Vergabe der Ländereien durch die moldauischen Hospodaren an moldauische Bojaren, mit der Förderung der Ansiedelung im Lande der romanischen Bevölkerung

Iz 336 opisanih kadaстрових (самоврядних) громад у їх назвах слов'янська (фактично — українська) основа зафіксована у 142 ойконімах (42%), молдавська (румунська) — у 98 (29%), латинська — у 20 (6%), німецька — у 11 (3%), турецька — у 14 (4%), угорська — у 8 (2%), російська — у 2, татарська — у 1, куманська — у 1, сербська — в 1, боснійська — в 1, а для назв 37 населених пунктів (11%) взагалі не визначено мовну етнічну основу. Якщо брати ці назви у розрізі північної (без Хотинщини) і південної частини Буковини відповідно до їхньої нинішньої державної приналежності, то у північній частині, згідно з «Описом», населені пункти зі слов'янською (українською) основою становили 115 ойконімів (60%), молдавською (румунською) — 38 (20%), турецькою — 10 (5%), латинською — 7 (4%), німецькою — 5 (3%), угорською — 1, татарською — 1, не визначено якою — 16 (8%). У південній частині краю молдавська (румунська) основа зафіксована у назвах 60 населених пунктів (41%), українська — у 27 (18%), латинська — у 13 (9%), угорська — у 7 (5%), німецька — у 6 (4%), турецька — у 4 (3%), російська — у 2 (1%), сербська, боснійська, куманська — відповідно по 1 назві (разом 2%).

Звичайно, таке співвідношення є до певної міри приблизним. Ті ж ойконіми з латинською основою можуть подекуди наблизитися до румунських назв. Але тим не менше, це співвідношення все ж є показовим. Слов'янська, українська основа у назвах населених пунктів становила на Буковині відносно більшість порівняно зі всіма іншими, а по північній частині краю — переважну більшість. І тут нічого дивного нема. Адже ці назви з'явилися ще в далеку слов'янську давнину, в часи Київської Русі, а згодом Галицько-Волинської держави, до складу яких Буковина входила майже 400 років. Приміром, коли після розпаду Галицько-Волинської держави Буковина у другій половині XIV ст. була включена до складу новоутвореного Молдавського князівства, то із 124 топонімів краю, зафіксованих актами XV ст., 118 (95%) належали до слов'янських (українських), 3 вважалися неясними за мовним походженням і тільки 3 мали молдавське походження. І лише в міру зміцнення тут молдавської державності, роздачі землі молдавськими господарями (тобто князями) молдавським боєрам (тобто боярам), заохочення

sind im Verzeichnis der Ortsnamen zwei parallele Prozesse zu beobachten: Innerhalb von einer geraumen Zeit (fast 400 Jahre), wo die Bukowina zur Moldau gehörte, erhalten die neu gegründeten Siedlungen moldauische Namen (unter anderem nach den Namen der angesiedelten Bodenbesitzer), besonders im Süden des Landes, und ein wesentlicher Teil der schon bestehenden Siedlungen mit slawischen, ukrainischen Namen wird romanisiert.

In diesem Zusammenhang sind die Daten über die nationale Zusammensetzung der Einwohner in jedem der beschriebenen Orte nach der staatlichen Volkszählung von 1890 nicht weniger interessant, wo angegeben wird, welche Nationalität in dem einen oder anderen Dorf, Städtchen oder Stadt überwog, wo die Bevölkerung gemischt war. Die Ruthenen sind unter anderem in 153 (46%) Siedlungen als überwiegende ethnische Gruppe belegt, die Rumänen in 114 (34%), die Deutschen in 17 (5%), die Ungarn in 3 (1%), die Russen in 3 (1%), die Juden in 2, die Slowaken in 2, gemischte Bevölkerung in 36 (11%), die Nationalität nicht angegeben in 6 (2%).

Werden diese Zahlen auf den nördlichen und südlichen Teil des Landes getrennt angewendet, so sahen sie nach der „Beschreibung“ wie folgt aus: im nördlichen Teil des Landes überwogen die Ukrainer in 136 Siedlungen (70%), die Rumänen in 33 (17%), die Deutschen in 4 (2%), die Juden in 2 (1%), gemischte Bevölkerung in 12 (6%) und in 2 (1%) ist die Nationalität nicht angegeben. Im südlichen Teil lebten die Rumänen als die überwiegende Nationalität in 81 Siedlungen (55%), die Ukrainer in 17 (12%), die Deutschen in 13 (9%), die Slowenen in 2 (1%), die Russen in 2 (1%), gemischte Bevölkerung in 24 (16%), und für 4 Siedlungen (3%) ist die Nationalität nicht angegeben.

Nach der Analyse der staatlichen Volkszählungen, die vom Professor der Universität Tscherniwzi O.W. Dobrzanski in seiner fundamentalen Arbeit „Nationale Bewegung der Ukrainer der Bukowina in der 2. Hälfte des 19. – am Anfang des 20. Jahrhunderts“ (Tscherniwzi, 1999) unternommen wurde, überwogen die Ukrainer zahlenmäßig in Wirklichkeit in 193 Orten der Bukowina. Wie wir sehen können, bei einer gewissen Objektivität, Unparteilichkeit des Autors, eines österreichischen Deutschen, ist bemerkenswert: 1) der Rückgang der Zahl der ukrainischen Ortsnamen und 2) der Rückgang der Zahl von Siedlungen, wo die Ukrainer lebten. Was ist der Grund dafür?

Im ersten Fall hängt es damit zusammen, dass die ukrainische Toponymie damals noch nicht entwickelt war, eine

переселення сюди романського населення у номенклатурі ойконімів впродовж тривалого (майже 400-річного) перебування краю в складі Молдавії відбувається паралельно двоякий процес: новозасновані населені пункти, особливо на півдні краю, все частіше дістають молдавські назви (зокрема, за іменами прибулих землевласників), а значна частина існуючих уже поселень зі слов'янськими, українськими назвами романізується.

Не менш цікавими у цьому зв'язку є й дані книги про національний склад мешканців кожного з описаних населених пунктів за урядовим переписом населення 1890 р. із зазначенням, яка національність переважала у тому чи іншому селі, містечку, місті, а де проживало змішане населення. Зокрема, русини (українці) як переважаюча етнічна група зафіксовані у 153 населених пунктах (46%), румуни — у 114 (34%), німці — у 17 (5%), угорці — у 3 (1%), росіяни — у 3 (1%), євреї — у 2, словаки — у 2, змішане населення — у 36 (11%), не зазначено національність — у 6 (2%).

Якщо ж простежити цей показник відповідно по північній і південній частинах краю, то він за «Описом...» виглядав так: у північній частині українці переважали у 136 населених пунктах (70%), румуни — у 33 (17%), німці — у 4 (2%), євреї — у 2 (1%), змішане населення — у 12 (6%), а у 2 (1%) національність не зазначено. У південній частині краю румуни як переважаюча нація проживали у 81 населеному пункті (55%), українці — у 17 (12%), німці — у 13 (9%), словени — 2 (1%), росіяни — у 2 (1%), змішане населення — у 24 (16%), а по 4 населених пунктах (3%) національність жителів не зазначена.

Насправді за аналізом даних урядових переписів населення Буковини 1880—1910 рр., проведеним професором Чернівецького університету О.В. Добржанським у його фундаментальній праці «Національний рух українців Буковини другої половини XIX — початку XX ст.» (Чернівці, 1999), українці переважали за числом у 193 населених пунктах Буковини. Тож, як бачимо, при певній об'єктивності, неупередженості автора — австрійського німця — помітними є: 1) зменшення кількості українських ойконімів і 2) скорочення числа населених пунктів, де переважали українці. У чому тут причина?

У першому випадку це пов'язано з тим, що українська топонімічна наука була розвинута тоді ще слабо,

gründliche Forschung des Ukainertums war erst im Begriff, und erst 1897 erschien der erste ernste wissenschaftliche Beitrag des Professors der Universität Czernowitz S. Smal-Stozki „Die Bukowiner Rus“. Eben hier behauptete der Autor, dass die nördliche Bukowina überall immer ruthenisch (d.h. ukrainisch) war, aber Dragoş traf die Ruthenen auch im neu gegründeten moldauischen Staat (d.h. im südlichen Teil der Bukowina und in Nordrumänien) an, wovon auch jetzt (1897) die dortigen ukrainischen Dörfer Ardzel, Kirlibaba, Briaza, Ruspeboul, Ruska Moldawiza, Dzemine, Ostra, Frasin, Czurnurna zeugen. Aber in jener Zeit hatten rumänische Autoren größere Erfolge auf dem Gebiet der Toponymie, insbesondere D. Verenca, der etwas früher (1895) die Arbeit „Topografie der Bukowina zur Zeit ihres Erwerbs durch Österreich (1774–1785)“ herausgab. In dieser Arbeit deutete er eine Reihe von Ortsnamen der Bukowina voreingenommen, indem er den romanischen Stamm dort zu finden suchte, wo es ihn nicht gab, darunter auch in slawischen, ukrainischen Ortsnamen. Und der Gendarm, der das Buch verfasste, hielt sich oft an diese Arbeit, was den Rückgang der Zahl von slawischen, ukrainischen Ortsnamen und manchmal ihre sonderbare Deutung, die auch in ein Kapitel des anzubietenden Buches einging, zur Folge hatte. So soll sich nach Vereca der Name Кучурів Вуликій aus *cu-ciur-mare* (mit großem Sieb), Кучурів Малий von *cu-ciur-mic* (mit kleinem Sieb) herleiten, aber mit demselben Erfolg könnte man dem Leser auch „eine große Schüssel“ und „eine kleine Schüssel“ präsentieren, Мареничі von *mare* (groß), Митків aus *mitocan* (Schäfer), Оршівці aus *oraş* (Stadt), П'ядиківці aus *pedică* (Hindernis), Калинівці aus *calină* (weiße Rebe), als ob es das ukrainische Wort *калина* nicht gäbe, Буда aus dem deutschen *Bude*, als ob es das ukrainische Wort *буда* ebenso nicht gäbe; weiter wird immerhin behauptet, dass diesen Namen die angesiedelten Ruthenen gegeben haben usw.

Im zweiten Fall hängt der Rückgang der Zahl von Orten mit der überwiegenden ukrainischen Bevölkerung damit zusammen, dass der Autor die Daten der Volkszählung von 1890 nicht voll ausgenutzt hat sowie damit, dass er die Huzulen, nach rumänischen Autoren, für eine abgesonderte Nationalität hielt und die Einwohner von 23 Gebirgsdörfern (hauptsächlich im heutigen Bezirk Putyla) als Huzulen verzeichnete, obwohl es diese Nationalität nach wie vor nicht gibt. Bei der

грунтовне дослідження українства ще тільки починалося. У цьому плані лише 1897 р. з'явилася перша серйозна наукова праця професора Чернівецького університету С.Смаль-Стоцького «Буковинська Русь». Уже в ній автор зазначав, що північна Буковина завжди була суцільно руська (тобто українська), але і в новозаснованій Молдавській державі (тобто у південній частині Буковини і північній Румунії) Драгош застав русинів, про що і тепер (тобто 1897 р.) свідчать тамтешні українські села Арджел, Кірлібаба, Бряза, Руспебоул, Руська Молдавиця, Джеміне, Остра, Фрасин, Чумурна. Проте на той час більші здобутки в галузі топонімії Буковини мали румунські автори, особливо Д. Веренка, який дещо раніше (1895 р.) видав спеціальну працю «Топографія Буковина на час її придбання Австрією (1774—1785)». У ній він ряд назв населених пунктів Буковини трактував тенденційно, дошукуючись романської основи там, де її не було, у тому числі і в слов'янських, українських ойконімах. А жандармський упорядник книги нерідко орієнтувався на цю працю, наслідком чого і було скорочення кількості слов'янських, українських ойконімів та їх інколи чудернацьке пояснення, що перекочувало і в розділ пропонованої книги. Так, наприклад, за Д. Веренкою, назва Кучурів Великий походить від *cu-ciur-mare* («з великим решетом»), Кучурів Малий — від *cu-ciur-mic* («з малим решетом», але з таким же успіхом можна було б піднести читачеві і «велику макітру» та «малу макітру»), Мареничі — від *mare* («велике»), Митків — від *mitocan* («вівчар»), Оршівці — від *oraş* — («місто»), П'ядиківці — від *pedică* («перешкода»), Калинівці — від *calină* («біла лоза», ніби нема українського слова «калина»), Буда — від німецького *bude* («халабуда», ніби нема також українського слова «буда»; тим більше, що далі мовиться, що цю назву запровадили поселенці-русини) і т. д.

У другому випадку зменшення кількості населених пунктів з переважаючим українським населенням пов'язано як з неповнотою використання автором даних перепису 1890 р., так і з тим, що він, йдучи за румунськими авторами, гуцулів вважав окремою нацією і у 23 гірських селах (в основному сучасного Путильського р-ну) подав населення не як русини (українці), а як гуцули, хоч такої нації не було і нема зараз. Та й у переписі 1890 р.

Volkszählung von 1890 treten sie auch nicht auf. Manchmal wird die Nationalität der Bevölkerung in einem oder anderen Dorf überhaupt nicht angegeben, so in Panka, obwohl dort 1890 1158 Ukrainer und 388 Rumänen lebten, und in Scherboutz jeweils 1189 Ukrainer und 167 Rumänen.

Ein gewisser Missbrauch der unwissenschaftlichen Version der rumänischen Autoren ist auch dort zu beobachten, wo behauptet wird, dass die Ukrainer der Bukowina aus Galizien eingewandert sind. Auf solche Art wird wenigstens die Gründung der Dörfer Kadubiwzi, Merezej, Sastawna erklärt.

All das zeugt davon, dass die vor mehr als hundert Jahren gesammelte und gedruckte landeskundliche Information ohne entsprechende Kommentare nicht veröffentlicht werden kann, wie wertvoll sie auch ist. Und das erst recht, weil die Erkenntnisse über die bukowiner Gemeinschaft in diesem Bereich in den letzten hundert Jahren wesentlich erweitert und vertieft wurden. Einen großen Beitrag zur Entwicklung der bukowinischen Toponymie leisteten die Philologen J.O. Karpenko, D.H. Butschko, K.F. Herman, O.S. Romanez, M.F. Staniwski und andere, die Historiker A. Shukowski, M. Korduba, F.P. Schewtschenko, O.M. Massan, M.L. Chudasch, die Archäologen B.O. Tymostschuk, L.P. Mychajlyna, S.W. Pywowarow, I.P. Wosnyj, die Ethnographen H.K. Kosholjanko, I.H. Tschechowski, die Geographen W.W. Onykijenko, J.I. Shupanski, W.P. Krul, M.P. Kratschylo und andere, die Landeskundler W.J. Welykyj, A.F. Jakiwtschuk, M. Iwanjuk, T. Kolotylo, N. Tscherkatsch, M.H. Manylytsch und andere. Einen besonderen Beitrag zur Entwicklung der Toponymie der Bukowina leistete Professor J.O. Karpenko, der die meisten Ortsnamen (über 750) und Hydronyme (über 900) des nördlichen Teils der Bukowina und der Chotin-Region erklären konnte. Dabei betont er, dass die ukrainischen und moldauischen (rumänischen) Toponyme einander zweifellos beeinflusst haben. Seine bedeutendsten Arbeiten sind: „Toponymie der Gebirgsbezirke des Gebiets Tscherniwzi“ (Tscherniwzi 1964), „Toponymie der östlichen Bezirke des Gebiets Tscherniwzi“ (Tscherniwzi, 1965), „Toponymie der zentralen Bezirke des Gebiets Tscherniwzi“ (Tscherniwzi, 1965), „Toponymie der Bukowina“ (Kiew, 1973) und Dutzende von anderen wissenschaftlichen Beiträgen.

Es ist durchaus selbstverständlich, dass auch nach dem Erscheinen vieler Arbeiten von genannten Autoren das Problem endgültig nicht gelöst worden ist, denn die Erklärung von einigen Ortsnamen ist nach wie vor unvollständig, diskutabel. Doch sind diese Arbeiten ein wesentlicher Schritt nach vorne im Vergleich dazu, was in diesem Bereich vor hundert Jahren

vони не фігурують. Подекуди зовсім не вказується національність проживаючого населення у тім чи іншій селі, наприклад у с. Панка, хоч там 1890 р. проживало 1158 українців і 388 румунів, у с. Щербівцях — відповідно 1189 українців і 167 румунів і т. д.

Має місце і деяке зловживання антинауковою версією румунських авторів про те, що українці Буковини — це прибульці з Галичини. Принаймні в такий спосіб пояснюється заснування сіл Кадубівці, Мерецей, Заставна.

Все це свідчить про те, що при всій цінності зібраної і надрукованої більше ста років тому краєзнавчої інформації її не можна публікувати без певних наукових коментарів. Тим більше, що за сто років знання буковинської спільноти в цій галузі значно розширилися і поглибилися. Великий внесок у розвиток топонімії Буковини зробили філологи Ю.О. Карпенко, Д.Г. Бучко, К.Ф. Герман, О.С. Романець, М.Ф. Станівський та інші, історики А.Жуковський, М.Кордуба, Ф.П. Шевченко, О.М. Масан, М.Л. Худаш, археологи Б.О. Тимошук, Л.П. Михайлина, С.В. Пивоваров, І.П. Возний, етнографи Г.К. Кожолянко, І.Г. Чеховський, географи В.В. Оникієнко, Я.І. Жупанський, В.П. Круль, М.П. Крачило та ін., краєзнавці В.Я. Великий, А.Ф. Яківчук, М.Іванюк, Т.Колотило, Н.Черкач, М.Г. Манилич та ін. Особливо великий вклад у розвиток топонімії Буковини вніс професор Ю.О. Карпенко, який глибоко дослідив і пояснив походження більшості ойконімів (понад 750) і гідронімів (більше 900) північної частини Буковини і Хотинщини. При цьому він об'єктивно підкреслює безсумнівну українсько-молдавську (румунську) взаємодію в топонімії краю. Найбільш значними його працями є: «Топонімія гірських районів Чернівецької області» (Чернівці, 1964), «Топонімія східних районів Чернівецької області» (Чернівці, 1965), «Топонімія центральних районів Чернівецької області» (Чернівці, 1965), «Топонімія Буковини» (Київ, 1973) та десятки інших наукових розвідок.

Зрозуміло, що й після виходу численних праць згаданих авторів проблема не вирішується повністю, пояснення окремих ойконімів залишається неясним, неповним, дискусійним. Та все ж ці праці — значний крок вперед порівняно з тим, що було в цій галузі сто років тому. Вони долають цілий ряд

bekannt war. Sie überwinden viele Ungenauigkeiten, ja gar ausgeklügelte Deutungen von Autoren der Vergangenheit, die leider auch im neu aufgelegten Buch enthalten sind. Wir sind der Meinung, dass der Neudruck der Hundert Jahre alten Arbeit ohne entsprechende Kommentare neben einer wertvollen Information eine Vervielfältigung der Desinformation bedeuten würde. Deshalb werden die Fälle kommentiert, wo es eine neue Deutung oder neue Deutungsvarianten des Ortsnamens gibt oder wenn bekannt ist, dass es eine ältere Erwähnung eines Ortes gibt, wird die Arbeit von entsprechenden Kommentaren des Autors dieser Zeilen begleitet, die sich auf Arbeiten von J.O. Karpenko, zum Teil auch auf Arbeiten der oben erwähnten Autoren und die „Geschichte der Städte und Dörfer der Ukrainischen SSR. Gebiet Tscherniwzi“ stützen. Was das Ethnonym „Huzulen“ betrifft, so wird wegen Platzmangels am Anfang ein allgemeiner Kommentar gemacht, dass es sich um die Ruthenen, d.h. Ukrainer handelt und ihre Wohnorte zu denen gezählt werden, wo die ukrainische Bevölkerung überwiegt.

Es ist auch möglich, dass einige Kommentare neue Diskussionen, Forschungen, Bestrebungen nach der Erklärung des Unbekannten auslösen können und die Publikation selbst zu einer Art Gespräch zwischen unterschiedlichen historischen Epochen wird.

GESCHICHTE DER BUKOWINA

So heißt das dritte Kapitel der Arbeit „Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde“.

Ich muss gestehen, dass mir beim redigieren Bedenken kamen, ob der moderne Leser eine Auslegung der Geschichte des Landes braucht, die auf einer hundert Jahre alten Methodologie und hundert Jahre alten Erkenntnissen der historischen Wissenschaft basiert? Die historische Wissenschaft, wie auch andere, ist in den letzten hundert Jahren weit nach vorn geschritten, ein Teil der damaligen wissenschaftlichen Erkenntnisse wurde überholt, ja gar unglaubwürdig. Die Vervielfältigung der Desinformation ist eine undankbare Beschäftigung und trägt zum wissenschaftlichen Wachstum der jungen Forscher nicht bei. Doch wenn man letztendlich bedenkt, dass die im allgemeinen objektiven und reichhaltigen Tatsachen überwiegen, halte ich die Neuauflage für zweckmäßig, und einzelne fehlerhafte Stellen können mit entsprechenden Kommentaren versehen werden.

Der Autor dieses Teils des neu aufzulegenden Buchs, Ladislaus Żurkowski, der damalige Oberleutnant der bukowiner Gendarmerie, im Ersten Weltkrieg Oberstleutnant, starb am

netочностей, а то й надуманих трактувань авторів минулого, які, на жаль, присутні у перевидаваній книзі. Вважаємо, що передруковувати працю сторічної давності без належних коментарів означало б тиражувати поряд з цінною інформацією і дезінформацію. Тому у тих випадках, коли є новітнє трактування чи нові варіанти пояснення тих чи інших ойконімів, або ж відомо, що існують більш ранні згадки про певний населений пункт, у пропонованій публікації автором цих рядків даються відповідні коментарі, що базуються в основному на працях Ю.О. Карпенка і частково — на творах інших згаданих вище авторів та на «Історії міст і сіл Української РСР. Чернівецька область». Щодо етноніма «гуцули», то з метою економії місця лише на початку подається загальний коментар, що мова йде про русинів, тобто українців, а їхні населені пункти зараховані до таких, де переважає українське населення.

Цілком можливо, окремі коментарі викличуть нові дискусії, наукові пошуки, прагнення з'ясувати ще невідоме, а сама публікація стане ніби своєрідним столітнім перегуком різних історичних епох.

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ

Таку назву має третій пропонований розділ праці «Буковина. Загальне краєзнавство...».

Зізнаюсь, при його редагуванні закрадалися сумніви: чи потрібен сучасному читачеві виклад історії краю з методологічних засад і досягнень історичної науки столітньої давності? Адже за сто років історична наука (як й інші) просунулася далеко вперед, якась частка тогочасного наукового набуtku стала застарілою, а то й недостовірною. А тиражування явної дезінформації — справа невдячна і не сприяє науковому зростанню молодих фахівців. Та, врешті-решт, беручи до уваги, що в цілому об'єктивний і досить багатий фактаж переважає, вважаємо перевидання доцільним, а до окремих помилкових вкраплень завжди можна дати відповідне редакційне уточнення.

Автор означеної частини перевидаваної книги Владислав Журковський — тодішній старший лейтенант буковинської жандармерії (під час Першої світової війни — підполковник; помер 23.X.1931 р.;

23. 10. 1931, wurde auf dem Russischen Friedhof in Czernowitz beigesetzt, er bearbeitete die damals vorhandene Literatur über die Geschichte der Bukowina, Österreichs (Österreich-Ungarns), Rumäniens sorgfältig und schilderte im Großen und Ganzen die Geschichte des bukowiner Landes von den ältesten Zeiten bis Ende des 19. Jahrhunderts. Allerdings ist der Einfluss der damaligen rumänischen Historiographie auf die Auslegung dieser Geschichte deutlich zu spüren. Die Geschichte der Moldau, der Walachei, Siebenbürgens, Polens, der Türkei, Ungarns, der ost- und westukrainischen Länder nimmt viel Platz ein, deswegen verliert sich die Geschichte der Bukowina in dieser reichen Vielfalt von Tatsachen.

Die alte Geschichte des Landes ist wegen Mangels an Informationen ganz kurz gefasst, und es wird die Annahme über seine Besiedelung durch eine Völkerschaft finnischer Abstammung geäußert. Etwas mehr Aufmerksamkeit wird der Ansiedelung im Lande von Skythen geschenkt, flüchtig werden die Geten, Bastarnen, Peukiner, Dacier erwähnt. Es werden auch der Ansturm der Goten, der schreckliche Einfall der Hunnen, das Erscheinen seit dem 5. Jh. u. Z. in der Karpatenregion des ersten slawischen Stammes, der Wenden, ihr Kampf mit den Awaren erwähnt. Der Autor meint, dass die Slawen gerade in den Zeiten des Awarischen Kaganats (seit dem 5. Jh. u.Z.) fast die ganze Region östlich der Karpaten, darunter auch die Bukowina besiedelten. Es wird unter anderem behauptet: „Ende des 9. Jahrhunderts...saßen am Bug und Dnjestr bis zur Donau die slawischen Stämme der Ugliči und Tiverči“, die dem Ansturm der Goten und Petschenegen und später der Kumanen vom Osten widerstehen mussten.

Nach dem Autor, erschienen die Rumänen in der Bukowina in kleinen Gruppen in der zweiten Hälfte des 12. Jh., sie sollen aus Marmaros eingewandert sein. Er erwähnt auch die „Bolochowcen“, sie werden von einigen Historikern „als die am weitesten nach Nordosten vorgerückten Rumänen angesehen“, „zwischen den Fürstentümern Halicz, Wolhynien und Kiew“. Doch die neuesten Forschungen bestätigen diese Annahme nicht.

Unter dem Jahr 1134 wird das slawische Fürstentum von Ivanko Rostislavič (Berladnik) erwähnt, welches die Bukowina und die Moldau bis an die Donau einschloss. Am linken Ufer des Flusses wurde damals Klein Galic (Galatz) als die Endstation der Handelsstraße gegründet. Im oberen Teil dieser Straße nennt der Autor Cern und nimmt an, es wäre das heutige Czernowitz. Der Autor kommt zum Schluss, „dass die Ruthenen in der Bukowina und Moldau existiert haben“. Auch der Kampf gegen die tataro-mongolischen Eroberer wird erwähnt.

похований на Руському цвинтарі у Чернівцях) сумлінно опрацював наявну на той час літературу з історії Буковини, Австрії (Австро-Угорщини), Румунії і в основних рисах відобразив історію буковинського краю з давніх часів до кінця XIX ст. Щоправда, на викладі цієї історії помітно відчувається вплив тодішньої румунської історіографії. Багато місця в ній займає історія Молдавії, Валахії, Семигороду (Трансільванії), Польщі, Туреччини, Угорщини, східних і західних українських земель, через що історія Буковини дещо губиться у цьому багатому розмаїтті подій і фактів.

Стародавня історія краю представлена дуже коротко через брак інформації, висловлюється припущення про заселення його народністю фінського походження. Дещо більше уваги приділено розселенню тут скіфів, побіжно — гетів, бастарнів, певкінів, даків. Згадується також про наступ готів, про страхітливий навалу гунів, про появу з V ст. н.е. в Карпатському регіоні першого слов'янського племені венедів, їх боротьбу з навалюю аварів. Автор вважає, що саме в часи Аварського каганату (починаючи з V ст. н.е.) слов'яни заселили майже все Східне Прикарпаття, у т. ч. й Буковину. Стверджується, зокрема, що наприкінці IX ст. по Південному Бугу і Дністру аж до Дунаю «сиділи слов'янські племена тиверців і уличів», яким довелося протистояти натиску зі сходу угрів і печенігів, згодом — половців (куманів).

Появу румунів на Буковині в незначному числі автор відносить до другої половини XII ст. і вважає, що вони прибули сюди з Мармарошу. Згадує він також і про «болоховців», яких деякі історики «вважають румунами, які найбільше просунулися на північний схід» (між Галицьким, Волинським і Київським князівствами). Результати новітніх історичних досліджень не підтверджують це припущення.

Під роком 1134 згадується про слов'янське князівство Іванка Ростиславовича (Берладника), яке включало в себе Буковину і Молдову аж до Дунаю, на лівому березі якого як кінцевий пункт торгового шляху був заснований Малий Галич (Галац). У верхній частині цього шляху автор називає Черн, за його припущенням — пізніші Чернівці. Робиться висновок, що «русини жили на Буковині й у Молдові». Згадується і про боротьбу проти татаро-монгольських завойовників.

Doch den größten Gesamtumfang des Textes (55%) nimmt die Geschichte der Moldau ein, in diesem Kontext in einigem Maße auch die Geschichte der Bukowina, welche nach fast dreihundert Jahren ihres Verbleibens in der Kiewer Rus, den Fürstentümern Terebowlja und Halicz und im Galizisch-Wolynischen Staat ein Teil der Moldau wurde, infolgedessen das historische Schicksal der bukowiner Ukrainer mit dem Schicksal des moldauischen Volkes lange Zeit verflochten war.

Die Auslegung des Materials beginnt traditionell mit Dragoşs Jagd auf einen Auerochsen und damit, dass die Bukowina in der Mitte des 14. Jh., also kurz bevor sie durch die Moldau vom Galizisch-Wolynischen Staat abgetrennt wurde, „mensenleer“ war. In der Tat aber war das Land zwar dünn, doch von der autochthonen ukrainischen Bevölkerung besiedelt. Jetzt steht fest, dass 118 von 124 damaligen Toponymen des Landes eine slawische (ukrainische) Wurzel hatten. Aufschlussreich sind auch die vom Autor angeführten Tatsachen, dass die moldauische orthodoxe Kirche anfangs dem Galizischen Bistum unterstand; dass die Hauptstädte dieses Staates anfangs die Städte der „mensenleeren“ Bukowina Seret und Suczawa waren (wer hat diese Städte gegründet und ausgebaut?) und in den Chroniken die Städte Cecina, Cern, Wassyliw, Chmeliw, Chotin erwähnt werden; dass keiner der verstorbenen moldauischen Hospodaren (Fürsten) im nördlichen (vorwiegend ukrainischen) Teil der Bukowina beigelegt ist, sondern nur im südlichen. Die polnische Krone stellte ja ständig Ansprüche auf die Bukowina als ein Bestandteil des Galizisch-Wolynischen Staates, welchen Polen Mitte des 14. Jh. eroberte (davon wird im Buch mehrmals berichtet. Der Autor bemerkt mit Recht, dass die Nordbukowina unter dem Namen Szypenitzer Land (vom Dorf Schypynzi, jetzt Bezirk Kizman) lange Zeit von den polnischen Königen an die moldauischen Hospodaren (Fürsten) als Lehen (Erbbesitz im Feudalismus, den der Vasall gegen Militärdienst oder andere Pflichten erhielt) übergeben wurde. „In dem darauf folgenden Jahr“, (nach 1431) schreibt er, „unterwarf sich Alexander dem König von Polen und soll den Szypenitzer Distrikt samt mehreren Schlössern zum Lehen erhalten haben“. Oder: „Elias reiste noch in demselben Jahre nach Lemberg, wo er die Urkunde über die Huldigung ausstellte und der König ihm einen jährlichen Tribut auferlegte. Er erhielt bei dieser Gelegenheit den Distrikt Szypenitz mit den Schlössern

Ta більшу частину обсягу тексту (55%) займає виклад історії Молдавії і в цьому контексті якоюсь мірою й історія Буковини, яка після майже 400-річного перебування в складі Київської Русі, Теребовльського і Галицького князівств та Галицько-Волинської держави увійшла до складу Молдавського князівства, внаслідок чого історична доля буковинських українців надовго тісно переплелася з долею молдавського народу.

Виклад матеріалу традиційно починається про полювання Драгоша на тура і про «безлюдність» у середині XIV ст. Буковини, тобто перед її відібранням Молдавією у Галицько-Волинської держави. Насправді край хоч і рідко, але уже був заселений місцевим автохтонним українським населенням. Як уже зазначалося, із 124 тогочасних топонімів краю 118 мали в своєму корені слов'янську (українську) основу. Красномовними є і наведені факти про те, що спочатку православна церква Молдавії підпорядковувалася Галицькому єпископству; що столицями цієї держави спочатку були міста «безлюдної»(?) Буковини Серет, Сучава (хто ж їх заснував, розбудував?), а в літописах згадуються міста Цецин, Черн, Василів, Хмелів, Хотин; що жоден із померлих молдавських господарів (князів) не похований у північній (переважно українській) частині Буковини, а тільки в південній. Та й на саму Буковину як складову частину колишньої Галицько-Волинської держави, захопленої в середині XIV ст. Польщею, весь час претендувало Польське королівство, про що в книзі згадується неодноразово. Автор справедливо зазначає, що тривалий час північна частина Буковини під назвою «Шипинська земля» (від с. Шипинці нинішнього Кіцманського р-ну) надавалася польськими королями молдавським господарям (князям) у володіння як лен (спадкове земельне володіння в епоху феодалізму, яке надавалося васалу за умови несення ним військової служби та виконання інших повинностей). «У наступні роки [після 1431 р.], — пише автор, — Александру Добрий змушений був підкоритися польському королю і одержав у своє володіння Шипинський округ разом з кількома замками». Або: «У тому ж [1435] році, — пишу він, — [господар] Іляш здійснив подорож до Львова, де він підписав грамоту про відданість королю, а король наклав на нього щорічну данину. При цьому він [Іляш] отримав як лен Шипинський

Chotin, Cecina und Chmielow als Lehen“. Und weiter: „Den Szypenitzer Distrikt samt den zugehörigen Festungen musste er (Stefan, sein Nachfolger) 1444 den Polen abtreten“. Das ist wie eine Erinnerung des Autors daran, dass die moldauischen Hospodaren Mitte des 15. Jh. noch kein volles Recht hatten, über den nördlichen Teil des Landes zu verfügen. Die an der moldauisch-polnischen Grenze gelegene Festung Chotin war mehrmals polnischer Besitz für lange Zeit.

In der Arbeit wird auch eine vom heutigen Standpunkt aus merkwürdige Tatsache der Manipulierung mit dem Territorium des Landes erwähnt, als der polnische König Jagello das an die Bukowina grenzende galizische Pokutien samt den Städten Kolomea und Sniatyn dem moldauischen Hospodaren Alexander dem Guten als Garantie eines Kredits verpfändete. Weil aber die polnische Seite mit der vollen Zurückzahlung zögerte, beanspruchten die moldauischen Hospodaren dieses gute Stück ukrainischen Bodens mit mehrmaligen Feldzügen durch die Bukowina eine lange Zeit.

In der Arbeit wird eine große Aufmerksamkeit der Geschichte der moldauischen Hospodaren (Fürsten), ihren Feldzügen, Beziehungen zu den Herrschern der benachbarten Staaten: Polens, der Türkei, Litauens, Ungarns, Siebenbürgens, der Walachei, des Krimchanats, des Moskauer Fürstentums, der Ukraine geschenkt und nur knapp das Leben des gemeinen Volkes erwähnt, die Fragen der sozial-wirtschaftlichen, gesellschaftlich-politischen, nationalen Verhältnisse werden nicht erörtert, ganz flüchtig wird vom Bau der Kirchen, unter anderem in Horecza bei Czernowitz, der Klöster und deren Besenkung mit Ländereien seitens der moldauischen Wojwoden gesprochen.

Nach der damals geltenden Tradition werden moldauische Fürsten als weise Herrscher, tapfere Krieger, fleißige Wirtschaftler, Hüter (Patrone?) von Kirchen, Klöstern, als Wohltäter und Erbauer etwas idealisiert, aber über viele von ihnen wird als grausame, heimtückische, habsüchtige Leute gesprochen. Es geht auch um damals übliche Heiratsbeziehungen zu vielen Herrscherhäusern der europäischen Länder, darunter um die Heirat Stefan des III. (Großen) mit der Schwester des Kiewer Fürsten Semen Olelkowitsch Jewdokija (Eudoxia). Interessante Einzelheiten über die Heirat des Sohnes von B. Chmelnizki Timotheus (Тимofij) mit der Tochter von B. Lupul Rozanda, über die siegreiche Verteidigung der Festung Chotin vom Hetmanssohn und über seinen Tod sind zu finden. Hier und weiter gebraucht der Autor den Terminus „Ukraine“.

округ із замками Хотин, Цецин, Хмелів». І далі: його наступнику Штефану «довелося у 1444 році поступитися Польщі Шипинським округом із приналежними фортецями». Цим самим автор ніби нагадує, що й у середині XV ст. молдавські господарі не мали ще повного права на володіння північною частиною краю. Розташована на молдавсько-польському кордоні Хотинська фортеця не раз надовго потрапляла у володіння Польщі.

Згадується у праці й дивовижний з нинішніх уявлень про державний суверенітет факт своєрідної кредитної маніпуляції з територією країни, коли польський король Ягайло за грошову позику в молдавського господаря Александру Доброго заклав як гарантію межуюче з Буковиною українське галицьке Покуття з містами Коломиєю і Снятином. А через те, що з повним погашенням позики польська сторона зволікала, то й претензії молдавських господарів на цей шматок української землі з неодноразовими воєнними походами через Буковину затяглися надовго.

У цьому розділі приділяється значна увага історії молдавських господарів (князів), їхнім воєнним походам, стосункам з правителями сусідніх держав: Польщі, Туреччини, Литви, Угорщини, Семигороду (Трансільванії), Валахії, Кримського ханства, Московського князівства, України і дуже скупко згадується про життя простого люду, лише побіжно йдеться про будівництво церков, зокрема на Горечі біля Чернівців, монастирів, обдаровування останніх з боку молдавських воєвод земельними пожалуваннями.

За усталеною тоді традицією окремі молдавські князі дещо ідеалізуються як мудрі правителі, хоробрі воїни, дбайливі господарі, покровителі церков, монастирів, благодійники, будівничі, але мовиться і про багатьох як людей жорстоких, підступних, загребущих. Йдеться також і про загальноприйняті в той час шлюбні зв'язки з багатьма монаршими династіями країн Європи, у т. ч. Штефана III (Великого) з київською княжною Євдокією (сестрою київського князя Семена Олельковича). Наводяться цікаві подробиці також і про одруження сина Б. Хмельницького Тимоша з дочкою В. Лупу Розандою, про звитяжний захист гетьманом Сучавської фортеці і його загибель. При цьому тут і далі автор вживає термін «Україна».

Peinlich und folgerichtig führt der Autor 102 Fälle, wo jeder der moldauischen Hospodaren den Fürstenstuhl bestieg (in den Jahren 1342–1774) an, darunter 27 Personen zum zweiten, dritten und sogar zum vierten Mal. Das Land, darunter auch die Bukowina, wurde also von 75 Fürsten regiert, von einigen Jahrzehnte lang und von einigen nur ein paar Monate. Einige von ihnen, wie z.B. Stefan III., genannt auch der Große, versuchten, eine selbständige Politik zu betreiben, die moldauische Staatlichkeit zu stärken, das Land durch Eroberung der benachbarten Territorien zu erweitern (was im Mittelalter üblich war), den Gegnern präventive Schläge zu versetzen. Da die Moldau aber ein relativ kleiner Staat war, von allen Seiten zwischen solchen Riesen wie Polen im Norden und Nordwesten, das Osmanische Reich im Süden und Südosten (und seit 1538 vom letzteren gänzlich besetzt), Ungarn im Westen eingeklemmt, waren die Herrscher der Moldau gezwungen, um die moldauische Staatlichkeit zu erhalten, zu Vasallen der genannten Staaten zu werden, schwere und erniedrigende Pflichten zu übernehmen, unter anderem einen großen Tribut zu zahlen, ihren Suzeränen ihr eigenes Heer für die Feldzüge zur Verfügung zu stellen. Die Letzteren, insbesondere der türkische Sultan, erlangten mit der Zeit einen so großen Einfluss auf die Moldau, dass sie die moldauischen Hospodaren selbst ernannten und entließen, unabhängig von ihrer Nationalität. Außer den Moldauern wurden ja auch Walachen, Griechen, Litauer, Italiener, Albaner, Tataren zu Wojwoden. Im Buch wird auch der gescheiterte Versuch des ukrainischen Fürsten Dmytro Wyschnewezkis (Demeter Wisniowiecki), moldauischer Hospodar zu werden und ein ganz kurzer Machtantritt in der Moldau des ukrainischen Kosaken Iwan Pidkowa (Podkowa) erwähnt. Mehrere moldauische Wojwoden hatten ihre Familienanwesen in der Bukowina.

Der Autor bemerkt, dass den moldauischen Fürstenstuhl verschiedene Herrscher innehatten: kluge und nicht so kluge, ehrliche (selten) und heimtückische, gutherzige (selten) und äußerst grausame, Patrioten und Schurken, Abenteurer (besonders als die Moldau unter die türkische Herrschaft fiel), die dieses Amt durch Bestechung, Verleumdung, Verrat, Mord an Rivalen, und zu türkischen Zeiten einfach durch Kauf oder Pacht erlangten. In diesem Zusammenhang wird betont, dass der Kampf um den moldauischen Stuhl nicht selten grausam und blutig war, dabei wurde er oft zwischen Verwandten geführt. Vor 1596 gab es wenigstens 15 Fehden um diesen Stuhl. Diese „brüderlichen“ Verhältnisse waren auch für die nachfolgende Zeit charakteristisch. Dabei baten die Konkurrenten oft ihre

Скрупульозно подано у послідовності за 1342—1774 рр. 102 випадки вступу на молдавський престол кожного чергового господаря, у т. ч. 27 осіб — вдруге, втретє і навіть учетверте. Отже, країною (відповідно і Буковиною) правило 75 князів — дехто десятки років, а окремі — кілька місяців. Окремі з них (як, приміром, Штефан III, прозваний Великим) намагалися вести самостійну політику, утверджувати молдавську державність, розширювати країну за рахунок завоювань сусідніх територій (звичних для середньовіччя), завдавати противникам превентивних ударів. Однак через те, що Молдавія була порівняно невеликою державою, затиснутою з різних боків такими гігантами, як Польща (Річ Посполита) — з півночі і північного сходу, Османська імперія — з півдня і південного сходу (а з 1538 р. цілком нею окупована), Угорщина — з заходу, її правителі, щоб зберегти молдавську державність, мусили ставати васалами означених держав, брати на себе важкі принизливі зобов'язання, зокрема сплачувати велику данину, посилати власне військо у воєнні походи своїх сюзеренів. Зрештою, останні (зокрема турецький султан) згодом дістали такий вплив на Молдавію, що самі призначили й усували з престолу молдавських господарів, не зважаючи на їх національність. Бо, крім, молдаван, воєводами були і валахи, греки, литовці, італійці, албанці, татари. Згадується в розділі книги і про невдалу спробу українського князя Дмитра Вишневецького стати молдавським господарем та про короткочасний прихід до влади в Молдавії українського козака Івана Підкови. Деякі молдавські воєводи мали родові маєтки на Буковині.

Зазначається, що молдавський престол діставався різним правителям: мудрим і не дуже, чесним (рідко) і підлим, м'якосердим (дуже рідко) і вкрай жорстоким, патріотам і пройдисвітам, авантюристам (особливо, коли Молдавія потрапила під владу Туреччини), які досягали цієї посади шляхом підкупу, наклепів, зради, убивства суперників, а за турецького панування — просто купівлі чи оренди цієї посади. У зв'язку з цим підкреслюється, що битва за молдавський престол нерідко була жорстокою, кривавою, причому часто між рідними по крові людьми. Принаймні, до 1596 р. відбулося 15 міжусобних воєн за цей престол. Але такі «братні» стосунки були характерними і в наступний період. При цьому

гестриген Feinde – Türken, Tataren, Polen um Hilfe. Wenn der Anwärter Erfolg hatte, erteilte er ihnen als Entgelt für die erwiesene „Dienstleistung“ das Recht, einen Teil der Moldau, darunter auch der Bukowina auszurauben, ja sogar seine Landsleute gefangen zu nehmen und zu Sklaven zu machen oder der Bevölkerung einen schweren Tribut für mehrere Jahre aufzuerlegen.

Bezeichnend für solche Kämpfe sind folgende vom Autor angeführte Tatsachen über das Ende der Laufbahn bzw. des Lebens der moldauischen Hospodaren: eines natürlichen Todes gestorben 8, vergiftet 6, von Bojaren ermordet 3, ermordet vom Anwärter auf den Stuhl (Konkurrenten) 6, hingerichtet auf Befehl des Sultans 7, auf Befehl des polnischen Königs 1, auf Befehl des ungarischen Königs 1, auf Befehl des Moskauer Zaren 1, auf Befehl des türkischen Sultans des Amtes enthoben 14, infolge eines Volksaufstandes 2, wegen Lebensbedrohung und Landesflucht 3, freiwillig zurückgetreten 2. Bezeichnend dabei ist auch, dass sich mehrere moldauische Fürsten im Fall, wenn ihr Leben bedroht war, sich in der Festung Chotin versteckten.

Einen bedeutenden Platz nehmen im historischen Teil des Buches die Kriegszüge ein – sowohl von der Moldau, als auch gegen die Moldau, was für die Landesbewohner, darunter auch in der Bukowina, schwere Entbehrungen sowie Plünderung, Mord, Gefangenschaft und Sklaverei bedeutete. Der Krieg war im Mittelalter eigentlich ein unabdingbarer Teil des staatlichen Daseins: entweder eroberst du, oder du wirst erobert. Dies war auch den moldauischen Herrschern eigen. Zwar war ihr Staat relativ klein, doch griffen die moldauischen Hospodaren in ihrem Streben nach Besitzerweiterung oder nach Zurückgewinnung des Verlorenen, oder um einen präventiven Schlag zu versetzen oder ganz einfach die benachbarten Länder auszurauben, mehrmals zu militärischen Überfällen ihrer Nachbarn. Solcher Art Feldzüge sind im Buch belegt: 19 gegen Siebenbürgen, 13 gegen Polen und Litauen (eigentlich gegen die ukrainischen Besitze dieser Staaten, insbesondere gegen Galizien und Podolien), 12 gegen ihre leibliche „Schwester“, die Walachei.

Die Moldau entweder als Vasall Polens oder der Türkei soll, nach den Worten des Autors, im Bund mit den Türken oder Tataren darüber hinaus 9 Feldzüge gegen Galizien und Podolien, im Bund mit den Polen gegen Österreich und Deutschland 3 Feldzüge unternommen haben, insgesamt also fast 60 Feldzüge, darunter auch zusammen mit den Türken, Tataren, Walachen und anderen 1621 den gegen das ukrainisch-

konkurrenten не раз запрошували собі на допомогу вчорашніх ворогів — татар, турків, поляків і в разі успіху претендента як плату за «послугу» їм надавалося право пограбування певної частини Молдавії (у т. ч. й Буковини), навіть із забиранням в рабство тисяч своїх співвітчизників або право впродовж кількох років стягати з населення країни тяжку данину.

Показовими при цій боротьбі є й такі наведені далеко неповні дані про кінець кар'єри чи й життєвого шляху молдавських господарів: померло своєю смертю — 8, отруєно — 6, вбито боярами — 3, вбито претендентом (конкurentом) на престол — 6; страчено за наказом султана — 7, за наказом польського короля — 1, за наказом угорського короля — 1, за наказом московського царя — 1, усунуто з посади за наказом турецького султана — 14, внаслідок народних повстань — 2, внаслідок загрози їх життю і втечі за кордон — 3; внаслідок добровільної відставки — 2. Цікаво, що деякі з молдавських князів у разі загрози їхньому життю, як стверджує автор, переховувалися у Хотинській фортеці.

Цільне місце в історичній частині книги відведено військовим походам — як Молдавії, так і на Молдавію, що важким тягарем чи плюндруванням, смертю, полоном і рабством оберталися для жителів країни, у т. ч. й Буковини. Війна в часи середньовіччя була практично невід'ємною складовою державного буття: або ти завойовуєш, або тебе завойовують. Це було властиво і для молдавських правителів. Хоч їхня держава була відносно невеликою, але у своїх прагненнях розширити її володіння чи відвоювати втрачене, чи нанести попереджувальні удари, чи просто пограбувати сусідні країни молдавські господарі не раз вдавалися до військових нападів на сусідів. Принаймні такого характеру походів у книзі зафіксовано: 19 — на Семигород (Трансільванію), 13 — на Польщу і Литву (власне, на українські володіння цих держав, особливо Галичину і Поділля), 12 — на свою «сестру» Валахію.

Крім того, війська Молдавії як васала то Польщі, то Туреччини в союзі з турками і татарами здійснили на Галичину і Поділля, за твердженням автора, 9 походів, в союзі з поляками — на Австрію і Німеччину — 3 походи, отже разом — майже 60 походів. Серед них — і похід разом з турками, татарами, валахами та іншими у вересні-жовтні 1621

polnische Heer in der bekannten Schlacht bei Chotin. Der Autor schreibt, dass die Polen unter dem Oberfeldherrn Karl Chodkiewicz und im Vereine mit den Kosaken eine stark verschanzte Stellung bei dieser Festung bezogen und in blutigen Kämpfen alle feindlichen Angriffe zurückschlugen. Deshalb erreichte der Sultan unter Vermittlung des walachischen Fürsten Radul den Frieden, nach welchem Chotin und die Festung von Polen an die Moldau übergeben, der Handel zwischen beiden Gebieten freigegeben, die beiden Armeen von Chotin abgezogen wurden. Doch dafür, dass der moldauische Hospodar Alexander vor der Schlacht die Festung Chotin nicht gehörig besetzt und den Polen und Kosaken den Übergang über den Dnjestr nicht verwehrt hatte, ließ der Sultan ihn und etwa 400 Moldauer umbringen. Im Weiteren erinnert der Autor mehrmals an die militärischen Auseinandersetzungen bei Chotin.

Der Autor bemerkt auch Folgendes: Für gelungene Feldzüge, für gute Taten wurden den moldauischen Wojwoden charakteristische Beinamen gegeben – „der Gute“, „der Große“, „der Jüngere“ und für ihre Grausamkeit – „der Grausame“, „der Böse“, wegen der körperlichen Behinderung – „der Einäugige“, „der Lahme“ u.ä. Die Appositionen solcher Art sind natürlich recht konventionell und einseitig voreingenommen. Denn die ukrainische Bevölkerung von Galizien und Podolien konnte beispielsweise den Wojwoden Alexander den Guten kaum als „gut“ empfinden nach seinem räuberischen Einfall 1431 in diese Länder, was der Autor auch bemerkt. Genauso konnten die galizischen Ukrainer einen der moldauischen Hospodaren, Stefan III., „groß“ etwa dafür nennen, dass er ein großer Eindringling und Eroberer war, der, wie im Buch erwähnt wird, 1498 mit Schwert und Feuer durch ganz Galizien zog, bis Lemberg, Przeworsk, Jancut, Radymno vorstieß, zusammen mit den Türken viel Gut raubte und etwa 100000 friedliche Einwohner in die Sklaverei verschleppte (als Rache für den Einfall Polens 1497 in die Moldau). Im Buch werden übrigens 13 Eroberungs- und „Befreiungszüge“ dieses Fürsten angeführt. Die Nachfolger Stefans III. unternahmen auch mehrere Einfälle in die ukrainischen Länder.

Doch noch eine größere Zahl von vernichtenden Raubzügen der Nachbarstaaten gegen die Moldau werden im Buch angeführt: von Polen 20, von den ukrainischen Kosaken 17, von den Türken und Tataren 11, von den Tataren allein 7, von Siebenbürgen und Ungarn 7, von der „Schwester“ Walachei 4, von Russland 3, von Österreich

р. проти українсько-польського війська в знаменитій Хотинській битві. Підкреслюється, що поляки на чолі з головнокомандуючим Карлом Ходкевичем і в союзі з козаками зайняли міцні позиції біля фортеці і в кровопролитних боях відбили всі атаки ворога. Тому султан Осман за посередництва валахського васала князя Радула домігся миру. За його умовами Хотин і фортецю Польща повертала Молдавії, дозволялася торгівля між суміжними територіями обох держав, обидві армії відводилися з-під Хотина. Але за те, що молдавський господар Александру перед битвою не зайняв Хотинську фортецю та Хотин і не перешкоди в переправі через Дністер польським і козацьким військам султана наказав його (Александру) та ще 400 молдаван стратити. У подальшому автор ще не раз згадує про воєнні зіткнення біля Хотина.

Зазначається й таке: за вдалі походи, корисні справи згодом молдавським воєводам надавалися характерні епітети — «добрий», «великий», «молодший», за жорстокість — «лютий», «злий», за фізичні вади — «одноокий», «кульгавий» і т.н. Звичайно, ці словесні прикладки досить умовні і односторонньо тенденційні. Бо, приміром, українському населенню Галичини і Поділля воєвода Александру Добрий навряд чи коли видавався «добрим» після його розбійницького грабінницького походу 1431 р. на ці землі, про що згадує автор. Так само українці-галичани одного з молдавських господарів Штефана III могли називати «великим» хіба що як великим нападником, завойовником, який на чолі свого війська разом з турками, як згадується в книзі, у 1498 р. (як помста за похід Польщі 1497 р. на Молдавію) вогнем і мечем пройшовся по всій Галичині аж до Львова, Перемишля, Пшеворська, Ланцута і Радимна, разом з турками забрав багато майна і захопив близько ста тисяч мирних жителів, які були продані в рабство. До речі, в книзі згадуються 13 завойовницьких та «відвойовницьких» походів цього князя. Не один похід здійснили на українські землі й наступники Штефана III.

Та ще більше в книзі згадується нищівних грабінницьких походів сусідніх держав на Молдавію, у т. ч й Буковину: Польщі — 20, українських козаків — 17, турків і татар — 11, окремо татар — 7, Семигороду і Угорщини — 7, «сестри» Валахії — 4, Росії — 3, Австрії — 1 і т.д. Разом — до 70 похо-

1 u.s.w. Insgesamt sind es etwa 70 Züge. Die Ziele dieser Züge waren unterschiedlich: Polen wollte die Bukowina und die angrenzenden Gegenden der Moldau an sich reißen, einen für sich gewünschten Wojwoden auf den Stuhl setzen, einen Kampf mit dem Erzfeind, der Türkei aufnehmen oder sich an moldauischen Wojwoden für die Feldzüge gegen polnische Gegenden (Galizien und Podilien) rächen. Die Türkei unternahm Feldzüge gegen die Moldau (einschließlich Bukowina), um diesem Land einen schweren Tribut aufzuerlegen oder es, wie auch Dutzende von anderen Ländern, zu erobern und es zu kontrollieren (was nach 1538 auch geschah). Die Walachei strebte nach Moldaus Anschluss oder wollte ihren Protege auf den moldauischen Stuhl setzen, wie auch ein Stück des Landes an sich reißen, oder als Pflicht gegenüber der Türkei am gemeinsamen Feldzug gegen die benachbarte „Schwester“ teilnehmen oder den moldauischen Feldzug vergelten. Aus demselben Grunde führten Siebenbürgen und Ungarn Kriege mit der Moldau.

Im Buch werden auch die Einfälle der ukrainischen Kosaken in die Moldau erwähnt, unter anderem der vernichtende Schlag, den die vereinigten Kräfte des Kosakentrupps unter Iwan Swierczewski (Swyrgowski) und des Heeres des moldauischen Hospodaren Ivonia des Grausamen den Türken versetzten. Auch der glänzende Sieg der Kosaken unter Iwan Pidkowa über das Heer Peter des Lahmen und die mit ihm verbündeten türkischen Truppen. Wie man dem Text entnehmen kann, sympathisierte der Autor mit den Kosaken nicht und nannte sie „Piraten“ und B. Chmelnizki einen „berüchtigten“ Kosakenhetman, der erwirkt haben soll, dass der Sultan einen Befehl gab, die Tochter des moldauischen Fürsten Basil Lupul mit Hetmans Sohn Timoteus (Тимофій) zu verheiraten. Die Kosaken waren keine Engel, das ist wahr. Sonst hätten die kriegerischen Nachbarn das Kosakentum im Keim erstickt und in der Geschichte wäre keine Erinnerung an sie geblieben. Wir widerlegen den eigennützigsten Charakter von vielen ihren Zügen nicht (Trophäen, Beute), aber wir wollen doch bemerken, dass eine Reihe von Feldzügen die Kosaken zusammen mit dem polnischen Heer unternahmen, weil die Kosaken formell als Untertanen des polnischen Königs galten. Einige Überfälle wurden als Antwort auf moldauische oder türkisch-moldauische Raubzüge unternommen, einige auf Einladung der moldauischen und walachischen Wojwoden und Österreichs, Siebenbürgens zum Kampf gegen die türkischen Eroberer. Der erste im Buch erwähnte Einfall der Kosaken in der Moldau von 1475 unter Loboda ist fraglich, weil die

дів. Мета тих походів була різною: Польщі — щоб приєднати Буковину та суміжні території Молдавії до своїх володінь; посадити на молдавський престол бажаного воеводу; вступити в бій з одвічним ворогом — Туреччиною; відомстити молдавським воеводам за похід на польські володіння (Галичину, Поділля). Туреччина здійснювала походи на Молдавію, щоб накласти на неї (у т. ч. й на Буковину) тяжку данину (харадж), чи завоювати цю країну (як і десятки інших) повністю і встановити над нею свій контроль (що й сталося після 1538 р.). Валахія прагнула приєднати до себе Молдавію, чи посадити на молдавський престол свого ставленика, чи урвати шматок території, чи з обов'язку перед Туреччиною брати участь у спільному поході проти сусідки-«сестри», чи у відповідь на молдавський военний похід. Приблизно з таких же міркувань воювали з Молдавією Семигород та Угорщина.

Згадуються в книзі і походи на Молдавію українських козаків. Зокрема, про нищівну поразку турків від об'єднаних сил загону козаків під проводом Івана Свєрчевського (Свирговського) і військ молдавського господаря Івоні Лютого; про блискучу перемогу козаків Івана Підкови над військом господаря Петру Кульгавого та союзних йому турецьких військ. Але, як можна зрозуміти з тексту, автор не симпатизував козакам, називаючи їх «піратами», а Б. Хмельницького — «горезвісним» козацьким гетьманом, який добився від турецького султана спеціального наказу, щоб молдавський господар Васіле Лупу віддав заміж свою дочку за сина гетьмана — Тимофія. То правда, що українські козаки не були ангелами. Інакше войовничі сусіди знищили б козацтво ще в зародку і в історії не залишилося б і згадки про них. Не заперечуючи корисливого характеру багатьох їхніх походів — захоплення трофеїв, майна, — все ж зазначимо, що цілу низку походів козаки здійснювали разом з польським військом, оскільки козаки формально вважалися підданими короля Польщі; окремі походи були відповіддю на грабінницькі молдавські чи турецько-молдавські походи; кілька походів козаки здійснювали в Молдавію на запрошення молдавських та валаських воевод, а також Австрії, Семигороду для боротьби проти турецьких завойовників. Перший згаданий в книзі похід козаків на Молдавію 1475 р. під проводом Лободи взагалі

erste schriftliche Erwähnung der Kosaken in das Jahr 1489 fällt, und der Zug der Kosaken gegen die Moldau unter Führung von Hryhorij Loboda und Seweryn Nalywajko auf Einladung des österreichischen Kaisers 1594-1595 stattfand. Außerdem, als die Moldau von der Türkei abhängig wurde („türkische Besitze“), betrachteten die Kosaken das moldauische Land als „die Türkei“ und führten sich dementsprechend wie in einem „türkischen“ Land auf.

Im Buch werden auch der Kampf der Türken mit den Polen bei Bojan 1685, bei Kimpolung 1691, große Verluste des polnischen Heeres bei Ropcze, der Frieden von Karlowitz von 1699, nach dem Polen den nördlichen Teil der Bukowina, welchen es 12 Jahre besaß, an die Moldau zurückgab, erwähnt. Damals zogen sich auch die Kosaken aus dem Land zurück. Nach 10 Jahren kamen sie zwar in die Bukowina wieder, unter anderem auch nach Czernowitz, aber unter ganz anderen Umständen, denn zusammen mit den Schweden zogen sie sich nach der Niederlage bei Poltawa im Sommer 1709 zurück. Dabei, wie der Autor feststellt, kam es in Czernowitz zu einem hartnäckigen Kampf zwischen den Schweden und Kosaken einerseits und den russischen Truppen (4000 Mann stark) andererseits, der mit dem Sieg der Russen endete. So erschienen die Russen in der Bukowina zum erstenmal. Weiter erwähnt der Autor den Durchmarsch des russischen Heeres über die Bukowina im Sommer 1739 bei Wasyliv, Mytkiw, Sastawna, Schubranecz, Zuczka, Bojan, Rarancza, die für die Russen siegreiche Schlacht und Besetzung Chotins, den Vormarsch in den Süden der Moldau und bald darauf die Rückkehr über die Bukowina, die von Plünderungen und der Verschleppung der bukowiner Bauern nach Russland, wo man sie zu Leibeigenen machte, begleitet war.

Es geht auch um den Durchmarsch der Russen über die Bukowina 1769, die Besetzung der Bukowina für 6 Jahre, die Errichtung einer Münzstätte in Sadagóra 1774 und die Besetzung der Bukowina in demselben Jahr durch Österreich.

Das nächste Kapitel der Geschichte des Landes „Die Bukowina unter österreichischer Herrschaft“ unterscheidet sich wesentlich durch die Auslegung des Materials. Sehr eingehend setzte sich der Autor mit den österreichisch-türkischen Verhandlungen über den Übergang der Bukowina aus dem türkischen Besitz in den österreichischen auseinander, betonte die ukrainische Herkunft des Landesnamens von „*буковий ліс*“ (Buchenwald), zeigte die Primitivität und Unvollkommenheit der Verwaltung und Rechtsprechung in der Bukowina, die die neuen österreichischen Behörden vererbten, die juristische und

викликає сумнів, бо перша писемна згадка про козаків відноситься до 1489 р., а похід козаків у Молдавію на чолі з Григорієм Лободою та Северином Наливайком на запрошення австрійського імператора для боротьби з турками відбувся 1594-1595 рр. До того ж після перетворення Молдавії у підконтрольну Туреччині територію («турецькі володіння») козаки розглядали молдавські землі як «Туреччину» і відповідно вели себе як в «турецькій» країні.

Згадується в книзі також про битву турків і поляків біля с. Бояни 1685 р., біля Кимполунга 1691 р. і значні втрати польської армії біля с. Ропче, про Карловицький мир 1699 р., за яким Польща повернула Молдавії північну частину Буковини, якою володіла 12 років. Відійшли тоді з краю і козаки. Щоправда, через 10 років вони знову з'явилися на Буковині, зокрема в Чернівцях, але зовсім за інших обставин — відступаючи разом зі шведами після погрому під Полтавою влітку 1709 р. Причому, як констатує автор, у Чернівцях між шведами та запорожцями, з одного боку, і 4-тисячним російським загоном, з другого, відбулася запекла воєнна сутичка, яка закінчилася перемогою росіян. Це була перша поява росіян на Буковині. Далі автор згадує також про похід російських військ через Буковину влітку 1739 р. біля сіл Василева, Миткова, Заставни, Шубранця, Жучки, Боян, Раранчі, про переможну для росіян Ставчанську битву і взяття Хотина, похід на південь Молдавії, а незабаром повернення через Буковину, яке супроводжувалося грабежами і забиранням буковинських селян в Росію у кріпацтво.

Йдеться і про похід росіян через Буковину 1769 р., захоплення Буковини на 6 років, заснування монетарні у Садгорі, відхід росіян 1774 р. і окупацію того ж року Буковини Австрією.

Цілком відрізняється викладом матеріалу наступний розділ історії краю «Буковина під австрійською владою». Досить детально висвітлено австро-турецькі переговори про перехід Буковини з-під турецького у австрійське володіння, підкреслено народне походження української назви краю від «букового лісу», відображено примітивність і недосконалість адміністративної і судової влади на Буковині, яка дісталася у спадщину новим австрійським правителям, юридичну і

leibliche Schutzlosigkeit der Bevölkerung vor moldauischen Beamten und Räubern, den damals katastrophalen Zustand der Straßen und Wege und die ersten Maßnahmen der österreichischen Behörden, die es zum Ziel hatten, das Land in das System der wirtschaftlichen, politischen und juristischen Verhältnisse Österreichs zu integrieren. Unter anderem wurde das Handeln der ersten Generalgouverneure Spleny und Enzenberg erörtert, das darauf gerichtet war, die Staatsverwaltung zu organisieren, die neuen Grenzen zu befestigen, die deutschen und anderen Kolonisten im Land anzusiedeln, die Ländereien der Klöster in staatliche Verwaltung zu übernehmen und den griechisch-orthodoxen Religionsfonds zu begründen, die Residenz des orthodoxen Bischofs nach Czernowitz zu verlegen; es geht um den administrativen Einschluss der Bukowina in die Provinz Galizien und später um die Verleihung dem Lande des Status einer Selbstverwaltungsprovinz, des Herzogtums mit dem eigenen Wappen. Gewidmet ist die Aufmerksamkeit auch der Charakteristik der Landesbehörden, die die zentrale Regierung vertraten, und dem mehrmaligen Verbleiben des österreichischen Kaisers in der Bukowina. Einige Abschnitte sind dem wirtschaftlichen und administrativen Handeln des Orthodoxen Religionsfonds, des staatlichen Gestüts in Radauz, der Geschichte des 41. Bukowiner Infanterieregiments, das vorwiegend aus bukowiner Rekruten bestand, gewidmet. Sehr ausführlich ist unter anderem die Teilnahme des Regiments an der Unterdrückung der Revolution in Ungarn 1849 und wesentliche Verluste an Toten und Verwundeten geschildert. Obwohl der Autor diese Seiten im erhabenen patriotischen Geiste darlegt, teilten doch die Angehörigen der Toten und Verkrüppelten diesen Optimismus kaum, denn sie fielen nicht im Kampf mit fremden Eroberern, sondern innerhalb des eigenen Landes, in einem seiner Bestandteile, Ungarn, das seine nationale Befreiung und die Wiederherstellung der eigenen Staatlichkeit anstrebte.

KULTURELLE VERHÄLTNISSE DER BUKOWINA

Dieses Kapitel stellt auch ein wesentliches Interesse dar. Freilich ist hier der Begriff „kulturell“ im weitesten Sinne des Wortes gebraucht und beinhaltet die materielle und geistige Kultur, die Organisation der Lebenstätigkeit der menschlichen Gesellschaft.

Hier werden unter anderem die Evolution der administrativ-territoriellen Teilung und der Unterordnung der Bukowina, Charakter der politischen Gewalt (zentrale und lokale

фізичну незахищеність населення від молдавських чиновників і розбійників, відзначено тодішній жахливий стан шляхів сполучення та перші заходи австрійської влади з метою інтеграції краю в систему господарських, політичних і юридичних відносин в Австрії. Зокрема, висвітлено діяльність перших генерал-губернаторів краю Сплени та Енценберґа з метою організації органів влади, зміцнення нового кордону, поселення в краї німецьких та інших колоністів, заходи щодо секуляризації монастирської землі і створення Православного релігійного фонду Буковини, перенесення резиденції православного єпископа в Чернівці; йдеться і про адміністративне включення Буковини до складу провінції Галичини, а згодом — про надання краю статусу самоврядної провінції — герцогства з власним гербом. Приділена увага характеристиці крайових органів влади, що представляли центральний уряд, опису кількарізного перебування на Буковині австрійського імператора. Окремі розділи присвячені господарському і адміністративному функціонуванню Православного релігійного фонду Буковини, державного кінного заводу в Радівцях, а також історії 41-го буковинського піхотного полку, який комплектувався в основному з буковинських рекрутів. Зокрема, досить детально показано активну участь полку у придушенні революції 1849 р. в Угорщині, про значні втрати при цьому живої сили вбитими і покаліченими. І хоч автор подає ці сторінки у піднесеному патріотичному дусі, навряд чи поділяли тоді цей оптимізм рідні покалічених і загиблих, які впали жертвами, причому не у боротьбі з чужоземними загарбниками, а у межах своєї ж країни, в одній і з її частин — Угорщині, яка прагнула добитися національного визволення і відновлення своєї державності.

КУЛЬТУРНИЙ СТАН БУКОВИНИ

Значний інтерес становить і цей розділ. Щоправда, поняття «культурний» вжито тут у найширшому розумінні, тобто матеріальної і духовної культури, організації життєдіяльності людського суспільства.

Зокрема, тут відображено еволюцію адміністративно-територіального поділу і підпорядкування Буковини, характеру політичної влади (центрально-

Selbstverwaltung), besonders nach der Revolution von 1848, die Annahme der Verfassung im Jahre 1867 und die Entwicklung der Bukowina als selbständige Provinz des Reiches dargestellt. Abgesondert wird das Werden und die Entwicklung der Rechtssprechung und des Finanzwesens charakterisiert.

Eine besondere Aufmerksamkeit wird der Entwicklung des Bildungswesens, unter anderem dem Ausbau der Volksschulen, Gymnasien, dem Hochschulwesen (Universität), der Berufsausbildung geschenkt. Natürlich wird das alles als ständige und konsequente Sorge des Kaisers und der Regierung für die Förderung des Bildungsniveaus der Bulowiner gedeutet.

Von Interesse sind die Daten über die Entwicklung der ukrainischen und rumänischen schöngeistigen Literatur im Lande, insbesondere eine hohe Würdigung des literarischen Schaffens von Juri Fedkowitsch.

Die Charakteristik der „materiellen Kultur“ (und tatsächlich der Wirtschaftslage) der Bukowina beginnt mit der Beschreibung verschiedener Verkehrswege – der Landstraßen (Staats-, Landes-, Kreis- und Gemeindestraßen), der Rolle des Militärs bei ihrem Bau, der Gesetzgebung über die Verkehrswege; der Wasserwege (von begrenzter Bedeutung); der Eisenbahnen (Bau, Richtung, Länge, Unterordnung, Bestimmung). Die Geschichte des Ausbaus der Post und des Telegraphs, der Charakter und Umfang ihres Funktionierens, ihre wirtschaftliche und gesellschaftliche Bedeutung wird ebenfalls erörtert.

Doch den größten Teil nehmen im Kapitel die Hauptbereiche der materiellen Produktion – die handwerkliche und die industrielle – sowie die Land- und Forstwirtschaft ein. Sowohl das Wachstum der einzelnen Industriezweige – der Wald-, Holzverarbeitungs-, Baumaterialien-, Nahrungsmittel, der polygraphischen Industrie u.a. als auch der Verfall der einst gut entwickelter Zweige (Erzgewinnung, Metallurgie, Metallbearbeitung, Papier- und Streichholzindustrie u.a.) werden objektiv gezeigt. Dies geschah, weil bessere und billigere Produkte mit der Eisenbahn aus westlichen Provinzen des Reiches ins Land kamen. Es handelt sich auch um große Erfolge im Handel. Die Landwirtschaft wird als ein äußerst rückständiger Bereich in „den Zeiten der Moldau“ dargestellt, und wesentliche Fortschritte in „österreichischer Zeit“, besonders nach 1848, werden hervorgehoben: Regelung der Bodennutzung, vorbildliche Wirtschaften des Religionsfonds, Einführung der Fruchtfolge im Ackerbau und Verbesserung der Rassen und der Produktivität in der Tierzucht und auf dieser Basis der Anstieg der landwirtschaftlichen Produktion.

ної і місцевого самоврядування), особливо після революції 1848 р. і прийняття конституції 1867 р., розвитку Буковини, як окремої провінції імперії. Окремо характеризується становлення і розвиток в краї судочинства, фінансової системи.

Неабияка увага приділена розвитку народної освіти, зокрема зростанню кількості народних шкіл, гімназій, вищої освіти (університету), професійно-технічних навчальних закладів. Звичайно, все це трактується як постійна і незмінна турбота цісаря і уряду про зростання освітнього рівня буковинців.

Цікавими є дані про розвиток української і румунської художньої літератури краю, зокрема висока оцінка художнього доробку Юрія Федьковича.

Характеристика «матеріальної культури» (фактично економічного стану Буковини) починається із опису різних шляхів сполучання: суходільних (державних, крайових, повітових, громадських), ролі військ у їх прокладанні, законодавства про шляхи; водних шляхів (обмеженого значення); залізниць (їх будівництва, напрямів, протяжності, підпорядкування, призначення). Висвітлюється історія заснування і розвитку пошти та телеграфу, характер і обсяги їхньої діяльності, економічне та суспільне їх значення.

Та найбільше місця відведено в розділі головним сферам матеріального виробництва — ремісничо-мануфактурній та індустріальній, а також сільському і лісовому господарству. Об'єктивно показано як зростання окремих галузей — лісозаготівельної, лісопильної, будівельних матеріалів, харчо-смакової, поліграфічної та інших, так і занепад колись добре розвинутих галузей (рудовидобуток, металургія, металообробка, паперова, сірникова та ін.) внаслідок ввозу в край по залізниці із західних провінцій імперії кращої і дешевшої продукції. Йдеться також про чималі успіхи торгівлі. Сільське господарство змальовується як вкрай відстала галузь в «часи Молдавії» і підкреслюються визначні зрушення за «часів Австрії», особливо після 1848 р.: землевпорядкування, зразкові господарства релігійного фонду, запровадження правильних сівозмін у рільництві і поліпшення породності та продуктивності тварин у тваринництві, а на цій основі — зростання виробництва сільськогосподарської продукції.

Indem der Autor die miserablen Umstände des Verbleibens der Bukowina als ein Teil der Moldau unter der Herrschaft des allgemein rückständigen Osmanischen Reiches aufzeigte und die wesentlichen Änderungen schilderte, die geschehen sind, nachdem das Land ein Teil Österreichs geworden war, wollte er wahrscheinlich das Wohlleben und das Aufblühen des Landes unter dem Zepfer der Habsburger im Vergleich zum vorigen Zustand darstellen. Und das erst recht, weil das Buch zum 50. Jubiläum der Regierung des vom offiziellen Österreich vergötterten Kaisers Franz Joseph herausgegeben wurde. Neben der unverkennbaren Einseitigkeit und des österreichisch-habsburgischen Hurratriotismus des Autors („Das unzerreißbare Band der Liebe und der Anhänglichkeit zum angestammten Allerhöchsten Kaiserhause“, — schreibt er), muss man einsehen, dass das Land ein Teil eines relativ zivilisierteren Staates wurde, obwohl das feudale System in Österreich Ende des 18. und Anfang des 19. Jahrhunderts noch bestand. Dies wurde besonders deutlich, nachdem 1848 die feudalen Verhältnisse aufgehoben, Prinzipien der Marktwirtschaft und des freien Unternehmens und in der politischen Ordnung die konstitutionelle Regierungsform gestärkt wurden. Im Ganzen eröffneten sich der Bukowina günstigere Bedingungen für wirtschaftlich-soziale, gesellschaftlich-politische und national-kulturelle Entwicklung. Es muss wenigstens gesagt werden, dass innerhalb von 136 Jahren der österreichischen Herrschaft die Bevölkerungszahl des Landes um das 11fache stieg, es innerhalb von 140 Jahren im Land zu keinen militärischen Auseinandersetzungen, zu keiner Schlacht mit Plünderungen und Mord kam, wie es früher war (ausgenommen sind die Fälle des Marsches des bukowiner Volksaufgebots im Zusammenhang mit Napoleons Kriegen, des Durchmarschs der österreichischen und russischen Heerestruppen zur Unterdrückung der Revolution in Ungarn, der österreichischen Truppen in die Gegend von Putila zur Bekämpfung der Bauernrevolte unter L. Kobylyzja, der österreichischen Truppen in die Bukowina 1854-1855 im Zusammenhang mit dem Krimkrieg).

Obwohl die Bukowina im Vergleich mit anderen entwickelten Provinzen des Kaiserreiches zurückgeblieben war, erreichte sie doch in diesem europäischen Land viele Erfolge in der Wirtschaft, Kultur, in der Behauptung der demokratischen Grundsätze der Gesellschaftsordnung, die nationale und religiöse Toleranz. Gerade unter diesen Bedingungen konnten die Ukrainer der Bukowina ihre nationale Identität bewahren, entwickeln und behaupten.

Das Buch enthält also große historische Informationen, die zum Teil auch heute von einem bestimmten Interesse sein können,

Звичайно, представляючи невідрадні обставини перебування Буковини у складі Молдавії під владою загалом відсталого Османської імперії і змальовуючи ті значні зміни, що сталися в краї після його входження до складу Австрії, автор, ймовірно, хотів на тому фоні показати благоденство і мирне його процвітання під скіпетром Габсбургів. Тим більше, що книга видавалася до 50-річчя правління обожнюваного офіційною Австрією імператора Франца Йосифа. Та попри явну тенденційність і австрійсько-габсбургський ультрапатріотизм автора («Нерозривні узи любові і відданості роду Найвищої династії», — пише він), слід визнати, що незважаючи на існування ще в Австрії у кінці XVIII-першій половині XIX ст. феодальної системи, край ввійшов до складу порівняно більш цивілізованої країни. Особливо це стало помітно після ліквідації 1848 р. феодальних відносин, утвердження засад ринкової-економіки і вільного підприємництва, а в політичному устрої — конституційного ладу. У цілому перед Буковиною відкрилися більш сприятливі умови соціально-економічного, суспільно-політичного і національно-культурного розвитку. Досить сказати, що за 136 років австрійського панування чисельність населення Буковини зросла в 11 разів, за 140 мирних років на території краю не відбулося жодного воєнного зіткнення, битви з відповідним плундруванням, загибеллю людей, як це було раніше (за винятком пересування буковинського ополчення 1809 р. у зв'язку з наполеонівськими війнами, австрійських і російських військ 1849 р. через Буковину в Угорщину для придушення революції, австрійських підрозділів — на Путильщину для придушення селянських виступів під проводом Л. Кобилиці, австрійських військ на Буковину 1854—1855 рр. у зв'язку з Кримською війною).

Хоч Буковина відставала порівняно з іншими більш розвинутими провінціями імперії, все ж в умовах цієї європейської країни вона досягла помітних успіхів у господарстві, культурі, в утвердженні демократичних засад суспільного устрою, міжнаціональної і релігійної толерантності. Зокрема, саме за таких обставин українці Буковини змогли зберегти, розвинути і утвердити свою національну ідентичність.

Отож, книга насичена значною історичною інформацією, яка почасти і сьогодні може становити

selbstverständlich, wenn man berücksichtigt, dass eine Zeitspanne von hundert Jahren sein Erscheinen vom heutigen Tag trennt. Da diese Arbeit verschiedene historische Epochen und verschiedene Aspekte umfasste, zudem in der Zeit geschrieben wurde, als die Geschichte des Landes kaum erforscht war, die Archäologie ihre ersten laienhaften Schritte machte, werden einige Thesen, Einzelheiten infolge des Informationsmangels, der Einseitigkeit der benutzten Literatur und der Quellen, der Hast im Zusammenhang mit dem Jubiläum, dem sie gewidmet war, etwas einseitig, ungenau angegeben, was schon oben erwähnt wurde. So hat sich beispielsweise die Annahme des Autors, dass der nördliche Teil der Bukowina zu Dacien oder zum Römischen Reich gehörte, durch historische Untersuchungen nicht bestätigt. Indem der Autor mit Recht meinte, dass die Slawen die Bukowina seit dem 5-6 Jh. u.Z. besiedelten, nahm er an, dass die Ruthenen zusammen mit den Rumänen das Land im 12. Jh. besiedelt haben können. Daraus ergibt sich also, dass die Ruthenen keine Nachfolger von den Slawen wären. Das ist eine fehlerhafte Behauptung. Es ist unbekannt, was für ein ukrainischer Fürst Dmytro Wyschnewezki (im Buch: Demeter Wisniowecki) um die Hand der zweiten Tochter vom moldauischen Hospodaren Basil Lupul (1634-1653) warb, weil der Autor oben erwähnt, dass der Fürst mit demselben Vor- und Nachnamen 1563 in Istanbul hingerichtet wurde. Die angeführte Zahl des russischen Heeres unter Minich bei dem Durchmarsch über die Bukowina (120000) im Jahre 1739 ist viel zu groß. Der Frieden von Kutschuk-Kainardschi wurde am 21. Juli, nicht aber am 21. April 1774 geschlossen, und die Abtrennungsurkunde von Istanbul über den Übergang der Bukowina aus dem türkischen in den österreichischen Besitz wurde am 7. Mai, nicht aber am 25. Februar 1775 unterzeichnet. Fehlerhaft ist auch die Behauptung, dass die rumänische Bevölkerung zur Zeit der Okkupation der Bukowina durch Österreich überwog. Erstens wurde damals der Name „Rumänen“ nicht gebraucht, sondern „Moldauer“, und weil das Land von der Moldau an Österreich überging, nannte man anfangs alle Orthodoxen des Landes „Moldauer“. Zweitens, wie die historischen Quellen und die neuesten Forschungen der ukrainischen Historiker bezeugen, bildeten die Ukrainer die relative (und im nördlichen Teil die absolute) Mehrheit der Bevölkerung des Landes. Der Besitz des Orthodoxen Religionsfonds der Bukowina betrug nicht zwei Drittel des Landes, sondern nur 28%, und seine Ländereien in Radauz vor 1848 nicht 170913,5 ha, sondern 17913,5 ha (eine Null übrig) u.Ä. In solchen Fällen wird der ukrainische Text mit Anmerkungen versehen.

певний інтерес, зрозуміло, з врахуванням того, що її вихід відділяє від сьогодення більш ніж столітня часова смуга. Але оскільки праця охоплювала різні історичні епохи і різні аспекти, причому писалася вона тоді, коли давня історія краю була досліджена дуже слабо, археологія робила тільки перші аматорські кроки, деякі її положення, деталі внаслідок браку інформації, деякої тенденційності використовуваної літератури і джерел, поспіху у зв'язку з ювілеєм, до якого присвячувалася книга, написані дещо однобічно, неточно, про що частково згадувалося. Приміром, не підтвердилося історичними дослідженнями припущення, що північна частина Буковини входила до складу Дакії чи Римської імперії. Справедливо вважаючи, що слов'яни заселяли Буковину з V—VI ст. н.е., автор припускав, що русини разом з румунами могли заселити край у XII ст. Виходило, ніби русини не були нащадками слов'ян. Це помилкове твердження. Невідомо, що то за український князь Дмитро Вишневецький сватався до другої дочки молдавського господаря Васіле Лупу (1634—1653), бо раніше автор згадував, що князь з таким же іменем і прізвиськом був страчений у Стамбулі 1563 р. Дуже завищено чисельність російської армії Мініха (120 тис.) під час переходу її через Буковину 1739 р. Кючук — Кайнарджійський мир було укладено 21 липня, а не 21 квітня (1774 р.), а Константинопольську конвенцію про перехід Буковини від Туреччини до Австрії підписано 7 травня, а не 25 лютого (1775 р.). Помилковим є твердження, що на час приєднання Буковини до Австрії в краї переважало румунське населення. По-перше, тоді ще не вважався термін «румуни», а «молдавани», і оскільки край відійшов до Австрії від Молдавії, то спочатку всіх православних краю називали «молдаванами». По-друге, як засвідчують історичні джерела і новітні дослідження вітчизняних істориків, відносно (а у північній частині переважно) більшість населення краю становили українці. Власність Православного релігійного фонду Буковини становила не дві третини краю, а тільки 28%, а його угіддя в Радівцях до 1848 р. не 170913,5 га, а 17913,5 га (зайвий нуль) і т.п. У таких випадках в українському тексті подано примітки.

Doch diese und andere Fehler, die offensichtlich aus den oben erwähnten Gründen unterlaufen sind, schmälern im Ganzen den Wert dieses Buches keinesfalls, insbesondere für Historiker und Landeskundler, weil es sowohl reichhaltiges Tatsachenmaterial enthält, als auch einen Einblick in die offizielle Auffassung der damaligen Fachleute vom langwierigen historischen Prozess in der Bukowina, ihre Lage Ende des 19. Jh. gewährt. „Wenn auch unsere Bukowina noch sehr jung ist, so hatten sich ihre Söhne stets Eins gefühlt mit dem großen österreichischen Vaterlande, in blutigen Schlachten und Gefechten hatten sie für den Glanz und Ruhm Oesterreichs mitgekämpft und halfen redlich den Lorbeerkrantz zahlreicher Siege erringen, die unvergänglich die Geschichte Oesterreichs zieren...“.

Verschiedene Gefühle können diese einst von einem österreichischen Bukowinapatrioten herzlich gesagten hohen Worte beim gegenwärtigen Bukowiner hervorrufen, weil Österreich und die Bukowina jetzt anders sind. Es gibt die Republik Österreich, die sich von territorialen und nationalen Lasten des Reiches „befreit“ hat. Es gibt die souveränen Staaten Ukraine und Republik Rumänien, die Erben der einstigen Bukowina, deren Staatsangehörige, jeder auf seine Weise, dieses wunderschöne Vorkarpatenland, gelegen zwischen Gebirge, Wald und Steppe, innig lieben, ehren und schätzen. Jedoch bei den modernen Österreichern als hoch zivilisierten Leuten ein historisches Gedächtnis, ein reges Interesse für die historischen Schicksale der Nachfolger der einstigen österreichischen Länder, unter anderem auch der Bukowina und Czernowitz, bleibt. Gerade dank der Initiative der österreichischen Seite, besonders des damaligen österreichischen Bundesministeriums für Wissenschaft und Forschung nahmen Wissenschaftler und Hochschulen Österreichs (Österreichisches Ost- und Südosteuropa Institut, Universitäten Wien und Klagenfurt) seit Ende der 80er - Anfang der 90er Jahre des 20. Jh. rege Kontakte mit der staatlichen Universität Tscherniwzi (jetzt nationale Universität) auf. Darüber wurden auch entsprechende Abkommen abgeschlossen. Die Zusammenarbeit zwischen Wissenschaftlern und Lehrern verwandelte sich mit der Zeit in eine weite und mannigfaltige Zusammenarbeit zwischen dem ukrainischen Gebiet Tscherniwzi und dem österreichischen Bundesland Kärnten.

Einer der Pioniere, die den Weg der Zusammenarbeit bahnten, war der bekannte Historiker, Professor der Universitäten Wien und Klagenfurt, Leiter der Abteilung für

Ці та інші огріхи, що сталися, ймовірно, у зв'язку з означеними вище причинами, все ж загалом не знижують цінності даної праці, зокрема для істориків, краєзнавців — як своїм фактичним матеріалом, так і офіційним рівнем розуміння тодішніми фахівцями довготривалого історичного процесу на Буковині, її становища у кінці XIX ст. «Хоча наша Буковина і є ще дуже молодою, та її сини завжди відчували єдність з великою австрійською батьківщиною, в кривавих битвах і боях вони разом боролися за блиск і славу Австрії і сумлінно допомагали здобувати лавровий вінок численних перемог, котрі навіки прикрашають історію Австрії...».

Різні почуття можуть викликати у сучасного буковинця ці колись гаряче мовлені австрійським патріотом високі слова, бо не та тепер Австрія й Буковина не та. Є Республіка Австрія, яка «звільнилася» від територіальних (і національних) тягарів імперії. Є суверенна держава Україна і Республіка Румунія — спадкоємці колишньої Буковини, громадяни яких кожні по-своєму щиро люблять, шанують і цінують цей прекрасний прикарпатський край на стику гір, лісів і степу. А у сучасних австрійців, як людей високоцивілізованих, збереглася історична пам'ять, жваве зацікавлення історичною долею нащадків колишніх підавстрійських територій, зокрема Буковини, Чернівців. Саме завдяки ініціативі австрійської сторони, особливо тодішнього Австрійського федерального Міністерства науки і досліджень з кінця 80-х — початку 90-х років XX ст. наукові та вищі навчальні заклади Австрії (Австрійський інститут Східної та Південно-Східної Європи, Віденський та Клагенфуртський університети та ін.) розпочали жваві контакти з Чернівецьким державним (нині національним) університетом, про що було укладено відповідні угоди. Співпраця між науковцями і освітянами з часом переросла у більш широке багатогранне співробітництво між Чернівецькою областю України і австрійською провінцією Каринтія.

Одним із першопроходців, що проклали шлях до цієї співпраці, був відомий історик, професор Віденського і Клагенфуртського університетів, зав.

Geschichte Ost- und Südosteuropas **Andreas Moritsch**, ein großer Freund der ukrainischen, insbesondere der bukowiner Historiker, ein prachtvoller Mensch, ein unermüdlicher Enthusiast der Zusammenarbeit zwischen Historikern der europäischen Länder, der 2001 vorzeitig in die Ewigkeit verschied.

Seinem Andenken ist die Auflage des Buches "Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde" in deutscher und ukrainischer Sprachen gewidmet.

відділом історії Східної і Південно-Східної Європи цих університетів **Андреас Моріч** — великий друг українських, зокрема буковинських, істориків, прекрасна, щиросердна людина, невтомний ентузіаст співпраці істориків європейських країн, який передчасно відійшов у вічність 2001 року.

Його пам'яті присвячується видання книги «Буковина. Загальне краєзнавство» німецькою та українською мовами.

Prof. Wassyl Botuschanskyi

Проф. Василь Ботушанський

BEVÖLKERUNG DER BUKOWINA.

Bearbeitet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Eduard Fischer.

Allgemeines.

Wenn auch spärlich, so doch nachweisbar sind die Spuren, die darauf hindeuten, dass weit vor Beginn unserer Zeitrechnung die Bukowina von Menschen besiedelt war. In den Culturschichten von Szypenitz hat man Bronze- und Thongeräthe, in den Hüengräbern auf der Horaica¹ (Tumuli) Knochenreste, Aschenurnen u. dgl. gefunden, die stumme Zeugen dessen sind, dass seit Jahrtausenden Menschen die Gefilde unserer Heimath bewohnten. Wann jedoch der Mensch zunächst in unseren Gegenden auftrat, welche Wandlungen er durchmachte und welcher Rasse er angehörte, sind Fragen, welche wohl niemals beantwortet werden dürften. Wissen wir ja doch nur sehr wenig Zuverlässiges über die ältesten Bewohner solcher Länder, deren Geschichte bis ins graue Alterthum zurückreicht; um so weniger können wir positive Daten über die Urbevölkerung der Bukowina — eines Landes, dessen Geschichte sich kaum auf tausend Jahre zurückführen lässt — anführen.

Da sonach alle Fragen nach Ursprung, Wanderungen, Rassen- und Stammesangehörigkeit der Urbevölkerung kaum zu behandeln sind, ohne dass man sich zu weit auf den schwankenden Boden unsicherer Hypothese hinauswagt, so kann hier nicht weiter darauf eingegangen werden.

НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ

Опрацював обер-лейтенант жандармерії
Едуард Фішер

Всгмyn

Хоча й бідними, та все ж достовірними є сліди, які вказують на те, що ще задовго до початку нашого літочислення Буковина була заселеною. Знайдені в культурних [археологічних] шарах Шипинців бронзові й глиняні знаряддя, залишки кісток, урни з попелом у могильниках (курганах) Гораїки¹ та інші подібні знахідки є німими свідками того, що багато тисячоліть тому люди заселяли терени нашої вітчизни. Але коли саме з'явилася в наших місцевостях людина, яких вона зазнала змін і до якої раси належала — це питання, на які, напевно, ніколи не зможемо відповісти. Ми знаємо ще дуже мало достовірного про найдавніших жителів тих країн, історія яких сягає сивих століть; ще менше переконливих даних можна навести про корінне населення Буковини — краю, історія якого може бути простежена заледве протягом 1000 років.

Тож оскільки всі питання походження, просування, расової і родової приналежності корінного населення навряд чи можна розглядати, щоб не потрапити на хиткий ґрунт невизначних гіпотез, то й обговорювати їх докладніше недоречно.

Bedeutend klarer gestalten sich die Verhältnisse zu Beginn unserer Zeitrechnung. Wir wissen, dass um das Jahr 1600 v. Chr. ein finnisch-mongolischer Volksstamm die Bukowina bewohnte, welcher später von dem arischen Stamme der Scythen verdrängt wurde, die bereits mit den Griechen und Persern um das 7. Jahrhundert v. Chr. in Berührung kamen. Später, ca. 330 v. Chr., sehen wir die Geten, nach ihnen die Bastarner und Peukiner und um das 1. Jahrhundert v. Chr. die Dacier als Bewohner der Bukowina auftreten. Zu Beginn des 2. Jahrhunderts n. Chr. wurden die Dacier durch römische Elemente theils verdrängt, theils absorbiert, und diese mussten um das Jahr 275 den Gothen Platz machen, welche bis zum Beginn der Völkerwanderung (375) die Bukowina bewohnten. Nun kamen in rascher Folge die Hunnen und nach deren Abzug die Ostgothen, dann die Gepiden und endlich die Wenden als erste von den slawischen Stämmen, die sich am Glacis der Karpathen niederliessen. Um die Mitte des 6. Jahrhunderts erfolgte der Raubzug der Avaren gegen Westen über die Bukowina, um welche Zeit die slawischen Stämme der Ugliczi und Tiwerczi das Land besetzten. Sodann überflutheten die Magyaren im 9., die Petschenegen im 10. Jahrhundert das Land; damals wurden die Slawen gegen die Karpathen gedrängt, und es erhielt das Land einen starken Nachschub dieses Volksstammes.

Im 12. Jahrhundert erfolgte vom Westen aus das Vordringen der Wlachen oder Walachen, die den Süden des Landes besiedelten. Im 13. Jahrhundert endlich drängten sich die Kumanen, von den Mongolen und Tataren geschlagen, in das Karpathengebiet ein. Es wohnten also in der Bukowina zu jener Zeit Ruthenen, Wlachen und Kumanen. Im Jahre 1241 hatte das Land den letzten grossen Ansturm asiatischer Nomadenhorden, der Mongolen, auszuhalten, die ein ganzes Jahrhundert lang das Gebiet am Osthänge der Karpathen beherrschten. Ihnen folgten noch die Tataren, die jedoch theils nach Osten zurückgedrängt wurden, theils in der ansässigen Bevölkerung aufgingen. Gegen die Mitte des 14. Jahrhunderts endlich drangen die Walachen oder Rumänen aus der Marmaroş in die Bukowina ein, wodurch die daselbst vorhandenen Dacoromanen einen bedeutenden Nachschub erhielten.

Dies ist das ethnographische Bild der Bevölkerung unserer Heimath bis zum Beginn des 15. Jahrhunderts, von welchem Zeitpunkte an aus dem Gewirr verschiedener Völkerschaften die Vorfahren der dermaligen Bevölkerung, im Süden und Westen die Dacoromanen oder Rumänen, im Norden und Nordosten die Ruthenen, auftreten.

Zначно яснiшими виглядають умови перед початком нашого літочислення. Ми знаємо, що близько 1600 року до Р. Хр. Буковину заселяло фінсько-монгольське плем'я, яке згодом було витіснене плем'ям індоіранського роду скіфами, які вже в VII ст. до Р. Хр. мали контакти з греками і персами. Пізніше, близько 330 до Р. Хр., ми бачимо гетів, після них бастарнів і певкiнів, а близько I ст. до Р. Хр. жителями Буковини виступають даки. На початку II ст. до Р. Хр. даків витіснили римські елементи, які частково поглинули їх, але й самі змушені були близько 275 року поступитися місцем готам, які заселяли Буковину до початку переселення народів (375). Тепер одні за одними стали прибувати на Буковину гунни, а після їхнього відходу — остготи, потім гепіди і, нарешті, венеди як перше слов'янське плем'я, що оселилося на схилах Карпат. Близько середини VI ст. відбувся грабіжницький похід аварів на Захід через Буковину, яку на той час займали слов'янські племена уличів і тиверців. Потім, у IX ст., край заповнили мадяри, у X ст. — печеніги; тоді слов'яни були відтіснені до Карпат, і край отримав сильне поповнення цієї народності.

У XII ст. із заходу відбулося просування влахів або валахів, які заселили південну частину краю. І нарешті у XIII ст. в Карпатській області скупчилися розбиті монголами і татарами кумани. Таким чином, в той час на Буковині мешкали русини, валахи і кумани. 1241 року край зазнав останнього великого вторгнення азійських кочових орд монголів, які понад століття володіли територією на східних схилах Карпат. За ними йшли ще татари, які, однак, частково були відтіснені на схід, а частково змішалися з місцевим населенням. Близько середини XIV ст. на Буковину, врешті-решт, проникли з Мармарошу валахи, або румуни, внаслідок чого існуючий тут дако-румунський елемент отримав значне поповнення.

Така етнографічна картина заселення нашої батьківщини до початку XV ст., тобто дати, коли з суміші різних народностей виникають предки теперішнього населення: на півдні і заході — дако-румуні, або румуни, на півночі і північному сході — русини.

Ein wesentlicher Unterschied zwischen Rumänen und Ruthenen besteht darin, dass die Vorfahren der ersteren ein Gebirgsvolk, der letzteren ein Steppenvolk waren. Die Rumänen erscheinen in der Geschichte zuerst vor etwa 600 Jahren als unruhige Hirten, die ihre Heerden thalabwärts treiben, oder sich in die Thäler wagen, um Beute zu machen. Ihre Ursitze lagen in den Balkanländern. Später kamen sie nach Siebenbürgen und in die Marmaroş, von wo aus sie das flachere Land auf der Suche nach Brot besiedelten. Die Ruthenen hingegen hatten ihre Ursitze in Mittelrussland zu beiden Seiten des oberen und mittleren Dnjepr, also in der Steppe, und fühlten sich hier ganz wohl. Nur durch die Gewalt des Ansturmes der Gothen, die gegen Süden drängten, sahen sie sich genöthigt, ihre Ursitze zu verlassen, und wir sehen sie im 4. Jahrhundert n. Chr. bereits am Dnjestr wohnen. Nachdem das Reich der Gothen zusammenbrach und die Hunnen abgezogen waren, breiteten sich diese Slawen über das ganze Aussenland der Karpathen aus. Theile dieses Volkes besiedelten die Thäler des Dnjestr, Pruth und Sereth. Sie sind die Urahnen der Ruthenen in der Bukowina.

Ruthenen und Rumänen bilden den Kern der heutigen Bevölkerung der Bukowina. Die Ruthenen bewohnen den Norden und einen Theil des Ostens und Westens; die Rumänen den Süden, Südosten und die Mitte des Landes in compacter Masse. Längs der Ostgrenze der Bukowina wohnen Ruthenen und Rumänen vermischt.

Neben den beiden Genannten gehören die Armenier wohl zu jenein Volksstamme, dessen Angehörige sich schon vor mehreren Jahrhunderten in der Bukowina niederliessen. Ihrer Ueberlieferung zufolge sollen sie zu Anfang des 14. Jahrhunderts aus Armenien nach Südrussland und in die Moldau eingewandert und von da in die Bukowina gekommen sein. Als Zeitpunkt ihrer Einwanderung wird das Jahr 1313 angegeben. Die in Suczawa lebenden Armenier rühmen sich, aus Klainarmenien von der durch ein Erdbeben zerstörten Stadt Ani zu stammen. Heute wohnen sie zerstreut und einzeln im ganzen Lande, und nur in Suczawa, welche Stadt seither der Hauptsitz der Armenier war, befindet sich eine armenische Gemeinde.

Auch Magyaren waren schon zu Beginn des 15. Jahrhunderts in der Bukowina vertreten. In einer Zollrolle Alexanders des Guten 1407 wird der magyarischen Niederlassungen in Suczawa Erwähnung gethan, welche jedoch nicht prosperiren konnten und noch vor der Occupation durch Oesterreich verschwunden waren. Die dermalen bestehenden Colonien Istensegits und Fodogisten

Суттєва різниця між румунами і русинами полягає в тому, що предки перших були гірським народом, а останніх — народом степовим. Румуни вперше з'являються в історії приблизно 600 років тому як неспокійні пастухи, які переганяли свої стада в долини або наважувалися спускатися в доли за здобиччю. Їхня прабатьківщина знаходиться на Балканах. Пізніше вони прибули в Семигород [Трансільванію] і до Мармарошу, звідки у пошуках їжі спустилися на рівнину. Русини, навпаки, мали прабатьківщину у Середній Русі по обидві сторони Верхнього і Середнього Дніпра, тобто у степовій місцевості, і мабуть, почували себе там дуже зручно. Лише під силою натиску ґотів, які пробивалися на південь, вони були змушені залишити свою прабатьківщину і, як ми бачимо, вже у IV ст. н. е. вони живуть над Дністром. Після занепаду держави ґотів і гуннів слов'яни поширилися на все Прикарпаття. Частина цього народу заселили долини Дністра, Пруту і Серету [Сірету]. Вони — предки русинів на Буковині.

Русини і румуни складають ядро теперішнього населення Буковини. Русини заселяють компактною масою північ і частину сходу та заходу, а румуни — південну, південно-східну і центральну частину краю. Уздовж східної межі Буковини русини і румуни проживають змішано.

Поряд із обома названими народами, вірмени, напевно, належать до народності, представники якої оселилися на Буковині багато століть тому. Згідно з їхнім переказом, на початку XIV ст. вони емігрували з Вірменії у Південну Русь і Молдову, а звідти відтак потрапили на Буковину. Датою їх переселення називають 1313 рік. Проживаючі у Сучаві вірмени хваляться, що походять із Малої Вірменії, а саме із зруйнованого землетрусом міста Ані. Сьогодні вони живуть розпорошено та окремо по всьому краю і лише в місті Сучаві, яка була з тих пір основним місцем проживання вірменів, існує вірменська громада.

Вже на початку XV ст. на Буковині були представлені також мадяри. В одній з митних грамот Олександра Доброго [Александрю чел Бун] від 1407 згадується про угорські поселення у Сучаві, однак вони не могли розвиватися і зникли ще до окупації краю Австрією. Тепер інші колонії Іштеншеґіч і Фодоґіштен засновані 1779 року, а

wurden im Jahre 1779, Hadikfalva, Andrasfalva und Joseffalva 1786 gegründet. Ausser diesen Colonien, die fast durchgehends von Magyaren bewohnt werden, sind Magyaren nur in wenigen Orten und nur in verschwindend kleiner Zahl vorhanden.

Deutsche waren schon im 14. Jahrhundert aus Siebenbürgen in die Bukowina eingewandert und liessen sich in Sereth und Suczawa nieder. Durch die Ermordung der deutschen Ansiedler zu Suczawa im Jahre 1563 jedoch ging das Deutschthum zurück, und es fanden bis zum Jahre 1760 keine nennenswerthen Einwanderungen statt. Im selben Jahre wurde die deutsche Colonie Prelipcze und 1770 Sadagóra (Gartenberg) gegründet. Beide Colonien gediehen jedoch nicht und waren zur Zeit der Besitzergreifung durch Oesterreich in der Auflösung begriffen. Unter der österreichischen Militärverwaltung zu Ende des 18., dann später zu Beginn des 19. Jahrhunderts erfolgten bedeutende Einwanderungen deutscher Colonisten, die als Ackerbauer, Handwerker und Bergleute ihr Fortkommen finden. Die deutschen Elemente der Bevölkerung des Landes kamen zum Theil aus Deutschland, Siebenbürgen, Ungarn (Sachsen und Zipser) und Böhmen; auch deutsche Colonisten aus Galizien liessen sich in der Bukowina nieder. Neben diesen Colonisten bekam das Deutschthum durch Beamte, Soldaten, Handwerker und Kaufleute, die sich im Lande niederliessen, einen ansehnlichen Zuzug. In compacter Masse wohnen die Deutschen in einigen Colonien in der Bukowina; zerstreut findet man sie fast in allen Orten.

Die Israeliten kamen im 14. und 15. Jahrhundert aus dem Königreich Polen ins Land. Im 16. Jahrhundert waren sie schon stark vertreten und hatten fast den ganzen Handel in Händen. Sie bilden keinen geschlossenen Volksstamm, erhalten aber ihre Rasse rein und haben die Sitten des Volkes, in dessen Mitte sie leben, mehr oder weniger angenommen. Ihre Sprache ist ein verdorbenes Deutsch. Sie haben sich in letzter Zeit sehr vermehrt und wohnen zerstreut im ganzen Lande.

Das erste Auftreten der Zigeuner in der Bukowina erscheint urkundlich im Jahre 1434 nachgewiesen; wahrscheinlich waren sie schon in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts im Lande vorhanden. Sie wanderten aus den Donaufürstenthümern in die Bukowina ein, und zur Zeit der Occupation durch Oesterreich waren bereits sesshafte Zigeuner im Lande vorhanden. Sie wohnen heute überall zerstreut und haben sich vielfach mit den Ruthenen und Rumänen amalgamirt, deren Sprache sie auch annahmen.

Гадікфальва, Андрашфальва, Йозеффальва — 1786. Крім цих колоній, які населяють лише вихідці з Угорщини, мадяри зустрічаються тільки в деяких місцях, а їхнє число вкрай мале.

Німці прибули на Буковину вже у XIV ст. з Семигороду й оселилися в Сереті та Сучаві. Але через вбивство 1563 року у Сучаві німецьких поселенців кількість скоротилася, а до 1760 року не було якогось значного притоку. Того ж року була заснована німецька колонія Прилипче, а 1770 — Садагура (Гартенберг). Однак обидві колонії не розвивалися і на час, коли краєм заволоділа Австрія, майже зникли. За австрійського військового управління наприкінці XVIII ст., відтак пізніше на початку XIX ст. проходило значне переселення німецьких колоністів, котрі стали землеробами, ремісниками та гірниками. Німецькі елементи населення краю прибували частково із Німеччини, Семигороду, Угорщини (саксонці та ціпсери) та Богемії, а ще селилися на Буковині німецькі колоністи з Галичини. Поряд з цим колоністи отримували велике поповнення чиновниками, солдатами, ремісниками і торговцями німецької національності, які поселялися в краї. Компактною масою німці проживають на Буковині у кількох колоніях, а розпорошено їх можна зустріти майже повсюдно.

Іудеї прибули до краю у XIV і XV ст. із Польського королівства. У XVI ст. вони вже були дуже поширені і тримали у своїх руках майже всю торгівлю. Вони не становлять жодну замкнуту народність, але зберігають чистоту своєї раси і частково перейняли звичаї народу, серед якого вони проживають. Їхньою мовою є знівечена німецька. Останнім часом вони дуже розмножились і живуть розкидано по всьому краю.

Перша поява циган на Буковині документально засвідчена 1434 року; очевидно, вони знаходилися в краї вже у другій половині XIII ст. Вони примандрували на Буковину з Придунайських князівств, а на час окупації Австрією в краї вже були осілі цигани. Вони проживають тепер скрізь розпорошено і цілком змішалися з русинами та румунами, мови яких вони також перейняли.

Die Einwanderung der Lippowaner aus Bessarabien in die Bukowina fand im Jahre 1783 statt. Dieselben sind Grossrussen und unterscheiden sich von ihren Stammesgenossen, die sie Starowierci oder Raskolniki nennen, nur durch die Religion. Wegen des Festhaltens an den alten Kirchenbüchern, die im Jahre 1666 in Russland geändert wurden, verfolgt, sahen sie sich veranlasst, ihre Heimath zu verlassen und sich theils in Rumänien, theils in der Bukowina, woselbst ihnen besondere Privilegien zuerkannt wurden, niederzulassen. Sie gründeten in der Bukowina fünf Colonien, und wohnen ausserdem noch zerstreut in Städten und Dörfern.

Die Slowaken endlich sind unter der österreichischen Herrschaft eingewandert und haben einige Colonien gegründet.

Ausser den vorangeführten Nationalitäten wohnen im Lande zerstreut Polen, die aus Galizien nach der Occupation vorwiegend als Beamte eingewandert sind.

Ehe zur ethnographischen Beschreibung der einzelnen das Land bewohnenden Volksstämme geschritten wird, sei es hier gestattet, einiger geographisch wirkender Agentien kurz Erwähnung zu thun. Bodenplastik und Klima, sowie mit diesen zusammenhängend die Vegetation und Fauna sind Factoren, die eine nicht zu unterschätzende Wirkung auf die Entwicklung des Volkes ausüben.

Die Bukowina ist ein von Norden und Osten gegen Südwesten aufsteigendes Land mit bedeutenden relativen Höhenunterschieden. Die Thäler sind tief eingeschnitten, fruchtbar und eignen sich vorzüglich zur Besiedelung. Das zwar rauhe Klima ist gesund und wirkt auf den Menschen stählend und abhärtend ein. Die Vegetation und Thierwelt weist alle Zwischenformen von der Steppe bis zum Hochgebirge auf.

Zieht man nun die Ursitze der beiden Volksstämme Ruthenen und Rumänen in Betracht, so erscheint die Annahme gerechtfertigt, dass die Dacoromanen ursprünglich Waldbewohner waren, die Slawen hingegen zu den Steppenvölkern des Ostens gehörten. Beide Volksstämme betrieben zuerst Viehzucht. Hierzu eigneten sich vorzüglich die hochgelegenen flachen Alpenmatten und Gebirgskämme der Karpathen, die mit einer ziemlich dicken Erdschicht bedeckt sind und auf denen infolge des reichlichen Thauens und häufigen Regens das Gras immer frisch ist und die Quellen nie versiegen. Die Rumänen nennen diese Hochweiden «*Poiană*», die Ruthenen «*Polonena*». Auf denselben weiden in den Sommermonaten Tausende von Schafen, die zur menschlichen Nahrung genügen. Aber auch das Hügelland bot ihnen sehr gute Weideplätze.

Переселення липованів з Бессарабії на Буковину відбулося 1783 року. Вони — великороси і лише релігією різняться від своїх земляків, які називають їх староверцями або раскольниками. Зазнавши переслідувань за дотримання старих церковних канонів, що змінилися в Росії 1666 року, вони змушені були залишити свою батьківщину й оселилися частково в Румунії, а почасти на Буковині, де їм надали особливі привілеї. На Буковині вони заснували 5 колоній і, крім того, проживають ще розсіяно в містах та селах.

Нарешті, за австрійського панування на Буковину прибули словаки і заснували кілька колоній.

Окрім вищеназваних національностей, на Буковині живуть розкидано поляки, які після окупації переселилися з Галичини переважно як чиновники.

Перш ніж перейти до етнографічного опису окремих народностей, що живуть у краї, хотілося б коротко зупинитися на окремих географічних чинниках. Склад ґрунту і клімат, а також пов'язані з ними флора і фауна є факторами, вплив яких на розвиток народу не можна недооцінювати.

Буковина — це край, який піднімається ступінчасто з півночі й сходу на південний захід із значною відносною різницею висоти. Долини глибоко врізані, родючі і прекрасно годяться для заселення. Клімат хоч і суворий, але здоровий і діє на людину зміцнююче та загартовуюче. Рослинність і тваринний світ мають усі форми від степової до високогірної зони.

Якщо взяти до уваги прабатьківщину обох народностей — русинів і румунів, то можна зробити логічний висновок, що дакорумуни були первісно лісовими жителями, а слов'яни, навпаки, належали до степового населення Сходу. Обидві народності спочатку займалися тваринництвом. Цьому сприяли прекрасні умови на плоских альпійських луках і гірських хребтах Карпат, котрі покриті досить товстим шаром родючого ґрунту і де завдяки рясній росі й частим дощам трава завжди свіжа, а джерела ніколи не пересихають. Румуни позначають ці високогірні пасовища словом «*poiană*», русини — «*полонина*». На них пасуться в літні місяці тисячі овець, які задовольняють людські потреби в харчуванні. Але і підгірна місцевість має дуже гарні місця для випасу худоби.

In dem Maasse nun, als die Bevölkerung zunahm und die Siedelungen dichter wurden, sah sie sich genöthigt, feste Wohnsitze zu beziehen, und begann Ackerbau zu treiben. Nur die im Gebirge zurückgebliebenen Reste waren noch Hirten; doch auch hier wurde der Boden zum Theil angebaut, und es entwickelten sich mit der Zeit Ansiedelungen.

Mit dem Beginn des Ackerbaues in der Bukowina wurde der Grundstein zur Entwicklung der Cultur gelegt. Anfangs waren es einzelne zerstreute Gehöfte; später bildeten sich Dörfer, in denen eine sesshafte ackerbautreibende Bevölkerung wohnte. Mit dem Bearbeiten der Scholle nahm ihren Anfang jene Unabhängigkeit von der Natur, die in der Beherrschung dieser durch den Geist ihr Ziel findet; denn in jährlich wiederkehrender Arbeit auf einem und demselben Boden concentrirt sich Schaffen und Tradition. Am leichtesten schliesst sich hier Glied an Glied der Kette der Entwicklung an, und so werden die Grundbedingungen der Cultur — Ansammlung von Reichthümern — aus der Fruchtbarkeit des Bodens gebildet. Langsam, aber sicher sehen wir unsere einheimische Bevölkerung zu jener Culturstufe emporsteigen, auf der sich heute die Völker des Westens unseres Erdtheils befinden. Weise Massregeln der Staatsgewalt befördern das Erlühen unseres Volkes, über dem die Morgensonne einer jungen, aber intensiven Cultur erstrahlt.

Dass jedoch die geographisch wirkenden Agentien nicht nur allein auf die culturale Entwicklung, sondern auch auf den Charakter eines Volkes einen entscheidenden Einfluss üben, sehen wir deutlich an unserer einheimischen Bevölkerung. Völkern, die von alters her Ackerbauer waren, wohnt eine natürliche Schwäche inne, die sich durch die Liebe zum Besitz und zur ruhigen Existenz äussert. Das höchste Mass von Kraft finden wir dagegen vor allem bei den Hirtenvölkern, die mit der Beweglichkeit die Fähigkeit des massenhaften Auftretens und mit der Kraft die Disciplin vereinigen. Dass diese Eigenschaften unserer einheimischen Bevölkerung noch heute in hohem Grade anhaften, haben wir stets Gelegenheit zu beobachten. Waffengewandt, muthig und tapfer, dabei zähe, ausdauernd und genügsam ist der Bukowiner.

Betrachten wir die Configuration des Landes, so bemerken wir, dass der Südwesten von hohen, ziemlich steilen, auf hoher Basis aufgesetzten Bergkämmen besteht, der Norden, Nordosten und Osten sich als welliges, sanft geböschtes Hügelland mit dazwischen liegenden breiten Thalsohlen darstellt, daher für den Ackerbau, im Gegensatz

У міру того, як зростало населення, а поселення ставали щільнішими, воно було змушеним опанувати постійні місця проживання і почало займатися рільництвом. Лише перебуваючі в горах залишки були все ще пастухами, але й тут також почали частково обробляти ґрунт, а з часом розвинулися населені пункти.

Із зародженням рільництва на Буковині був закладений наріжний камінь культурного розвитку. Спочатку це були окремі розкидані хуторці; згодом утворилися села, де мешкало осіле населення, яке займалося землеробством. З обробіткою ґрунту почалася та незалежність від природи, яка проявилася в її підкоренні розумом, бо у щорічно повторюваній праці на одному і тому ж полі концентруються творчість і традиція. Ланка за ланкою твориться ланцюг розвитку й у такий спосіб формуються основні умови культури — накопичення матеріальних благ із родючості ґрунту. Ми бачимо, як повільно, але впевнено піднімається наше місцеве населення культурними щаблями розвитку до того рівня, на якому тепер знаходяться народи Заходу нашої частини світу. Мудре керівництво державної влади сприяє розквіту нашого народу, над яким сходить молоде, але яскраве сонце культури.

Те, що географічні чинники мають вирішальний вплив не тільки на культурний розвиток, але й на характер народу, ми чітко бачимо по нашому місцевому населенню. Народам, які споконвіку займалися землеробством, властива природна слабкість, що проявляється у любові до власності і до спокійного існування. Навпаки, найвищу міру енергії ми зустрічаємо насамперед у пастуших народів, які поєднують зі своєю рухливістю спроможність до масових виступів, а дисципліну — з силою. Те, що ці риси і нині значною мірою притаманні місцевому населенню, ми можемо спостерігати постійно. Буковинець — вправний воїн, мужній і сміливий, при цьому стійкий, витривалий і невибagливий.

Якщо ми придивимося до рельєфу Буковини, то зауважимо, що південний захід складається з високих, досить крутих гірських хребтів, які розміщені на високій основі, тоді як північ, північний схід і схід являють собою хвилеподібну з пологими схилами горбисту місцевість, тому вельми придатну для

zum Gebirge, wo grosse zusammenhängende Wälder vorherrschen, besonders günstig ist. Die hohen, steilen Kämme des karpathischen Waldgebirges und der siebenbürgischen Randgebirge setzten nun der Ausbreitung der Bevölkerung ein namhaftes Hinderniss entgegen; diese Gegend bot höchstens armen Hirten die nothwendigen Mittel zum Unterhalt. Die hohe Lage der Gebirgsthäler gestattete nur in geringem Masse die Entwicklung des Ackerbaues; die geringe Schartung der Gebirgskämme behinderte die Anlegung eines verzweigten Communicationsnetzes. Es konnten somit hier nur Waldbewohner und Hirten ihr spärliches Fortkommen finden, und bestanden deren Wohnsitze in weithin über das ganze Gebirge zerstreuten Gehöften. Zusammenhängende Ortschaften konnten sich nur in den tief eingeschrittenen Thälern entwickeln.

Der natürliche Drang, der alle Menschen thalabwärts treibt, bedingt es, dass von der Bevölkerung des Gebirges immerwährend Elemente gegen das Hügelland, worin die Bedingungen für die Entwicklung des Ackerbaues vorhanden waren, zogen, um dort ihr Brot zu suchen. Breite Flussthäler begünstigten das Entstehen von Ansiedelungen, der zwischen diesen Thälern liegende Boden war fruchtbar, das Terrain wegsam. Was war daher natürlicher, als dass sich Menschen hier niederliessen, feste Wohnstätten errichteten und Ackerbau sowie Viehzucht betrieben? Auf diese Weise entwickelten sich grössere Ortschaften im Hügellande, und die Bevölkerung nahm daselbst durch den Zuzug fremder, insbesondere aber galizischer Emigranten und siebenbürgischer Rumänen, dann deutscher und ungarischer Colonisten immer mehr zu. Es entstanden Dörfer, Märkte und Städte zunächst in den Hauptthälern der Flüsse; später richtete sich die Ausbreitung nach den Seitenthälern und Pässen — es erfolgte ein Zurückströmen gegen das Gebirge. Endlich hatte auch die Entstehung von Bergwerkscolonien, so in Kirlibaba, Jakoben, Pozoritta u. s. w., auf die Besiedelung des Gebirges grossen Einfluss, und in letzter Zeit ist es wieder die Holzindustrie, die viele Leute dahin verlockt. So haben sich um die Dampfbrettsägen Arbeitercolonien gebildet, wie z. B. in Falcheu, Sadeu und an vielen anderen Orten.

Die am dichtesten besiedelte Gegend der Bukowina ist jene zwischen dem Dnjestr und Pruth. Hier befinden sich auch mit Rücksicht auf den Flächeninhalt die meisten Ortschaften. Die Ortschaften des Hügellandes, die sich als Massenorte repräsentiren, liegen zum Theil in den Flussthälern, zum Theil auf den Plateaus selbst. Die Communicationen sind in dieser Gegend zahlreich. Südlich

рільництва — на противагу горам, де переважають суцільні ліси. Високі стрімкі хребти Карпатських лісистих гір і зовнішні гори Трансільванії були значною перепоною подальшого просування населення; ця місцевість у кращому випадку надавала бідним пастухам скромні засоби для існування. Через те, що гірські долини знаходилися дуже високо, розвиток землеробства був незначний. Малі вузькі сідловини гірських хребтів перешкоджали становленню розгалуженого сполучення. Тож тут могли підтримувати своє існування лише лісові жителі й пастухи, житла яких складалися з садиб, далеко розкиданих по всіх горах. Тісно зв'язані населені пункти могли розвиватися лише в глибоко врізаних долинах.

Природне прагнення людини поселятися в низинах обумовило, що дехто з гірського населення весь час йшов у пошуках хліба у передгірні місця, де існували умови для розвитку землеробства. Широкі річкові долини сприяли виникненню поселень, бо ґрунт у долинах був родючим, а місцевість — легкопрохідною. Тож що могло бути природнішим за те, що тут оселялися, засновували постійні місця проживання й займалися землеробством, а також тваринництвом? Таким чином, у передгірній місцевості стали розвиватися більші поселення, а населення там весь час зростало за рахунок припливу чужих елементів, зокрема галицьких емігрантів і семигородських румунів, відтак німецьких та угорських колоністів. Села, торгові центри і міста виникали насамперед у головних річкових долинах, а пізніше розпочалося поширення до бічних долин і перевалів, що викликало зворотній потік до гір. Нарешті, великий вплив на заселення гір мало виникнення гірних колоній, як от в Кірлібабі, Якобенах, Пожориті і т. д., а останнім часом багатьох людей приваблює туди деревообробна індустрія. Таким чином, навколо парових лісопилен утворилися робітничі колонії як, наприклад, у Фалкеві [Фалькові], Садові та в багатьох інших місцях.

Найщільніше заселена частина Буковини — місцевість між Дністром і Прутом. Тут, з огляду на площу, зосереджена і найбільша кількість населених пунктів. Підгірні села, що представлені багатолюдними населеними пунктами, розташовані частково в річкових долинах, а почасти на плоскогір'ях. Шляхи сполучення в цій місцевості дуже

des Pruth ist die Besiedelung zwar eine geringere, immerhin aber noch bedeutend genug. Gegen Suczawa nimmt die Dichte der Ansiedelungen wieder zu.

In dem Masse, als man sich von Osten gegen Westen dem Fusse des Gebirges nähert, ändert sich mit dem landschaftlichen Bilde auch jenes der Siedelungen. An Stelle der Massenorte treten zerstreute Ortschaften, die vorwiegend auf die Flussthäler beschränkt sind. Mit dem Eintritt in das Gebirge findet man, dass die Ortschaften, die hier aus vielen zerstreuten Weilern, Attinenzen und einzelnen Gehöften bestehen, vorwiegend den Charakter ausgedehnter, längs der Flussläufe und Bäche sich hinziehender Längenorte haben. Einzelne Weiler und Gehöfte sind über das ganze Gebirge zerstreut. Die am schwächsten besiedelte Gegend der Bukowina ist das obere Suczawa- und das obere Moldawitza-Thal. Die Ursache davon ist darin zu suchen, dass das Suczawa-Thal in seinem oberen Theile ein ausgesprochenes schmales Durchbruchstal ist und das obere Moldawitza-Thal abseits der Hauptcommunication, welche den Verkehr zwischen Gebirge und Hügelland vermittelt, liegt. Endlich sind beide Thäler schmal, dicht bewaldet und haben steile Thalwände, wodurch für die Entwicklung grösserer Siedelungen ein bedeutendes Hinderniss geschaffen ist.

Von besonderer Bedeutung und, mit der Besiedelung sowie der dadurch bedingten culturellen Entwicklung eines Landes Hand in Hand gehend ist die Bevölkerungsdichte. Sie ist mehr als eine abstracte Verhältnisszahl, die nur die durchschnittliche Anzahl der Bewohner auf der Flächeneinheit ausdrückt, und ebenso ein Werthmesser der Culturfähigkeit des Bodens wie seiner Bewohner. Es kann daher eine Scala der Volksdichte als eine Scala der Cultur angesehen werden.

Die Betrachtung der Volksdichte der Bukowina führt zu wichtigen Schlüssen in Bezug auf das Verhältniss der einzelnen Theile des Landes untereinander. Als Regel gilt, dass die Bevölkerungsdichte mit der Fläche der Felder im geraden und mit jener der Wälder im verkehrten Verhältniss steht, d. h. je mehr die bebaute Fläche der Felder zunimmt, desto mehr steigt auch die Bevölkerungsdichte; hingegen sinkt sie mit der Zunahme der Waldarea. Der am dichtesten bevölkerte Bezirk des Landes hat de facto auch die geringste Waldarea. Im Kimpolunger Bezirk, wo die Waldarea am grössten ist, ist auch die Bevölkerungsdichte am geringsten.

Zur allgemeinen Uebersicht diene nachfolgende Tabelle (S. 39-40).

численні. Південніше Пруту заселення дещо менші, але все ж таки досить значні. У напрямку до Сучави щільність поселень знову зростає.

Загалом, якщо йти зі сходу, то з наближенням до гір зі зміною ландшафтних краєвидів змінюється і кожний населений пункт. Замість компактних з'являються розкидані селища, що переважно обмежені річковими долинами. При входженні в гори виявляється, що тутешні населені пункти, котрі складаються з розкиданих хуторів, присілків та окремих садиб, мають переважно характер витягнутих поселень, що прилягають до русла річок та потоків. Окремі хутори і селянські садиби розкидані по всіх горах. Найменш заселеною місцевістю Буковини є долина верхньої течії Сучави і Молдавиці. Причина полягає в тому, що долина у верхів'ях Сучави — це вузька проломна улоговина, а долина у верхів'ях Молдавиці лежить осторонь від головних комунікацій, що забезпечують сполучення між гірським і передгірним краєм. І, нарешті, обидві долини вузькі, щільно вкриті лісами й мають круті схили, внаслідок чого існують великі перешкоди для розвитку значних поселень.

Поряд із заселенням, а також обумовленим ним культурним розвитком краю, таке ж саме значення має густота населення. Вона являє собою не тільки абстрактне число співвідношення, котре лише виражає середню кількість жителів на одиницю площі, а також є мірилом вартості культурного потенціалу ґрунту і жителів. Тому шкалу густоти населення можна розглядати як вимір культури.

Огляд густоти населення Буковини веде до важливих висновків про взаємозалежність окремих частин краю між собою. Як правило, густота населення прямо пропорційна площі орних земель і обернено пропорційна розміру лісів, тобто, чим більше зростає площа орної землі, тим також вищою стає щільність населення; і, навпаки, вона знижується зі збільшенням лісових зон. У найбільш щільно заселеному повіті краю фактично найменша зона лісу. У Кімполунзькому повіті, де лісова площа найбільша, густота населення також є найнижчою.

Щоб скласти загальну картину, нижче (с. 39-40) наводимо таблицю.

Aus dieser Tabelle resultirt, dass mit Ausschluss des Gebietes der Städte das Hügelland zwischen dem Dnjestr und dem Pruth (98) am dichtesten, das obere Suczawa-Thal (62) hingegen am schwächsten bevölkert ist. Die bedeutendste Schwankung in den Volksdichtegraden weist im Hügellande das Gebiet zwischen dem Sereth und der Suczawa (482), im Gebirge das Suczawa-Gebiet (159), die geringste im Hügellande das Gebiet zwischen dem Dnjestr und Pruth (218) und im Gebirge das Gebiet der Goldenen Bistritz (40) auf. Die mittlere Bevölkerungsdichte der Bukowina — 61 Menschen per Quadratkilometer — entspricht der mittleren Bevölkerungsdichte der übrigen Karpathenländer (60). Wir sind daher zur Annahme berechtigt, dass unsere Heimath in cultureller Beziehung den Ländern der ungarischen Krone und Galizien nicht nachsteht. Eine grössere Volksdichte weist in Europa nur Frankreich und Mitteleuropa mit Ausschluss der Alpenländer, dann die Apenninenhalbinsel und Grossbritannien auf.

Das Hügelland der Bukowina ist dicht und gleichmassig, das Gebirge hingegen dünn und ungleichmässig bevölkert. Es tritt uns also auch hier die Bestätigung des allgemein geltenden Gesetzes vor Augen, dass Klima, Volksdichte und Culturstufe eines Gebietes im engsten Zusammenhange stehen. Die sanft geneigten, weiten Flächen des Hügellandes bedingen fast unmerkliche Schwankungen im Klima. Die Art des Nahrungserwerbes und damit auch die der Lebensführung ist eine gleichartige, daher die Volksdichte und culturelle Entwicklung dieses Gebietes eine gleichmässige. Im Gebirge dagegen, wo infolge der verticalen Gliederung klimatische Gegensätze scharf ausgestaltet sind, wo die Bodennutzung durch Ackerbau nur auf die Thäler beschränkt bleibt und die Alpenwiesen sich nur zur Viehzucht eignen, wo infolge des Vorkommens werthvoller Bodenschätze (Erze) oder der Ausnutzung der Wälder sich die Bevölkerung auf einzelne Punkte concentrirt und weite Räume fast ganz entvölkert sind: da ist auch die mittlere Volksdichte eine geringere und die Schwankung in den Dichtigkeitsgraden eine bedeutende.

Mit der Volksdichte eng verbunden ist die Häufigkeit der Ortschaften und deren Charakteristik. Im Hügellande sind Massenorte, im Gebirge zerstreute Längenorte häufig. Auf das Hügelland entfallen 265 selbständige Gemeinden, von denen 78 über 2000, 102 über 1000 und 85 unter 1000 Einwohner haben. Zu diesen gehören 29 Dörfer und 180 Attinenzen, Weiler, Einschichten und einzelnstehende Meierhöfe. Das Gebirge hat blos 71 selbständige Gemeinden, von denen 18 über 2000, 27 über 1000 und

3 tablici випливає, що, за винятком міських зон, горбиста місцевість між Дністром і Прутом заселена найщільніше (98 осіб на кв. км), а долина верхньої течії Сучави, навпаки, найменш заселена (62). Найзначніші коливання густоти населення спостерігаються в передгірній місцевості між Серетом і Сучавою (482), і гірській частині Сучавської території (159), а найменші — у горбистій місцевості між Дністром та Прутом (218) і гірському районі Золотої Бистриці (40). Середня щільність населення Буковини — 61 особа на кв. км — відповідає густоті населення інших карпатських регіонів (60). Тому ми маємо підстави припустити, що наша батьківщина в культурному плані не відстає від земель Угорської корони і Галичини. Вища щільність населення в Європі спостерігається тільки у Франції й Середній Європі, за винятком альпійських країн, відтак Аппенінського півострова і Великобританії.

Передгірна місцевість Буковини заселена щільно і рівномірно, гори, навпаки, дуже рідко і нерівномірно. Отже, це також служить нам наочним підтвердженням закону, що клімат, густота населення і культурний рівень території знаходяться у найтіснішій залежності. Пологі, широкі площі горбистої місцевості обумовлюють майже непомітні коливання клімату. Спосіб добування засобів харчування і разом з цим й спосіб життя є однорідними, тому щільність населення і культурний розвиток цього району рівномірні. Зате в горах, де внаслідок вертикального районування кліматичні контрасти чітко помітні, де землекористування обмежується тільки землеробством у долинах, а альпійські луки придатні лише для тваринництва, де завдяки існуванню цінних корисних копалин (руд) або використання лісів населення змушене концентруватися в окремих пунктах і великі простори майже цілком не заселені, — середня щільність населення дуже низька і значною є процентна різниця густоти.

З густотою населення тісно пов'язана частота населених пунктів і їхня характеристика. У передгірній місцевості населені пункти скупчені, а у горах вони часто розкидані, розтягнуті поселеннями. На низовину припадає 265 самостійних громад, з яких 78 мають понад 2000 мешканців, 102 — понад 1000 і 85 — менше тисячі. До них належить 29 сіл і 180 присілків, хуторів, одиноких садиб та окремих маєтків. У горах є лише 71 самостійна громада, з яких у 18 налічується

26 unter 1000 Einwohner zählen. Ausserdem sind 28 Dörfer und 310 Weiler, Attinenzen, einzelnstehende Häusergruppen und Alperrwirtschaften vorhanden. Es entfallen im Hügellande auf eine selbständige Gemeinde 21 qkm, im Gebirge hingegen 64 qkm. Nachstehende Tabelle enthält die Gesamtheit der Ortschaften und der Einwohner der Bukowina nach fünf Grössen-Kategorien geordnet:

Grössen-Kategorien nach fixer Einwohnerzahl Величина категорій постійного населення	Anzahl der Ortschaften Число нас. пунктів	Anzahl der Einwohner Число жителів
Unter Менше 500	277	39 154
Von Від 500—2000	223	246 389
» » 2000—5000	80	238 719
» » 5000—10 000	7	45 042
Ueber Понад 10 000	3	77 287

Diese Tabelle besagt zur Genüge, dass die überwiegende Anzahl der Gemeinden, bezw. der Ortschaften in der Bukowina klein ist, da 42 Proc. derselben weniger als 2000 Einwohner zählen.

Die Gesamtbevölkerung des Landes zählte am 31. December 1890: 646591 Einwohner. Hiervon entfielen auf das Hügelland 533 496, auf das Gebirge 113093 Einwohner. Die Anzahl der Häuser bezifferte sich zu diesem Zeitpunkte auf 128088, und zwar 104855 im Hügellande und 23233 im Gebirge. Es wohnten daher im Durchschnitt in der Bukowina in einem Hause 5 Menschen und es entfielen auf einen Quadratkilometer im Gebirge 5, im Hügellande 18 und im ganzen Lande 12 Häuser.

Ueber die Zunahme der Bevölkerung innerhalb eines Zeitraumes von 115 Jahren giebt folgende Tabelle ein anschauliches Bild:

Die Bevölkerung der Bukowina		Населення Буковини		Dichte Густота	Anzahl der		Число
im Jahre по роках	Einwohner жителів	nahm zu von bis зросло з і до	an Einwohnern mehr на жителів більше		Städte міст	Märkte торг. містечок	
1775	75 000	—	—	7	3	—	229
1786	125 000	1775—1786	50 000	12	3	—	235
1798	181 076	1786—1798	56 076	17	3	1	262
1807	208 498	1798—1807	27 422	20	3	3	266
1827	270 773	1807—1827	62 275	26	3	4	274
1837	318 412	1827—1837	77 639	30	3	4	278
1850	380 826	1837—1850	62 414	36	3	4	279
1857	436 920	1850—1857	56 094	43	4	6	306
1869	511 964	1857—1869	75 044	49	5	10	314
1880	570 295	1869—1880	58 331	55	5	11	314
1890	646 591	1880—1890	76 296	61	5	11	320
		1775—1890	571 591				

ся понад 2000 жителів, у 27 — понад 1000 і у 26 — менше 1000. Крім того, нараховується 28 сіл і 310 хуторів, присілків, окремих груп дворів і високогірних господарств. У передгірній місцевості на одну самостійну громаду припадає 21 кв. км, зате в горах — 64 кв. км. Нижче подана таблиця містить сукупність населених пунктів і жителів Буковини, розділених за величиною на 5 категорій:

Ця таблиця достатньо засвідчує, що переважна кількість громад і відповідно населених пунктів Буковини є малими, тому що 42 відсотки з них нараховує менше 2000 мешканців.

Загалом населення краю на 31 грудня 1890 року складалося з 646591 жителя. Із цього на пагористу місцевість припадало 533496, а на гірську — 113095 мешканців. Число будинків на цю ж дату становило 128088, а саме: 104855 — у горбистій місцевості, 23233 — у горах. Таким чином, на Буковині в одному домі мешкало в середньому 5 осіб, а на 1 квадратний кілометр у горах припадало 5 осель, у низинній місцевості — 18, а в цілому по краю — 12.

Нижчеподана таблиця наочно передає картину приросту населення протягом 115 років:

Hieraus folgt, dass die Bevölkerung der Bukowina sich innerhalb eines Zeitraumes von 115 Jahren fast verneunfacht hat. Dies geschah vorwiegend durch den natürlichen Zuwachs und durch bedeutende Zuzüge von Colonisten aus den westlichen Provinzen der Monarchie, aus Siebenbürgen und Galizien.

Von allen Theilen des Landes weisen seit einer Reihe von Decennien die Stadt Czernowitz und der Kimpolunger Bezirk die grösste Zunahme der Bevölkerung auf. Die Bezirke Radautz, Wiznitz und Storozynetz haben einen den Landesdurchschnitt übersteigenden Bevölkerungszuwachs aufzuweisen; die übrigen Bezirke haben eine geringere Zunahme zu verzeichnen — am schwächsten ist sie im Serether Bezirk.

Selbstverständlich ist es, dass mit Zunahme der Bevölkerung auch die Area des productiven Bodens stieg, die Wälder, das Grasland und die unproductiven Flächen hingegen eine Abnahme erfuhren. Die Besiedelung des Landes und die Cultivirung des Bodens hielten sonach gleichen Schritt.

Mit der Cultivirung des Landes im engsten Zusammenhange stehend ist die Lebensweise der Bevölkerung. Zur Zeit, als die Bukowina an Oesterreich kam, war das Land infolge des Druckes der moldauischen Herrscher verödet und verwüstet, die Bevölkerung spärlich, dabei arm und besitzlos. Fast aller Grund und Boden befand sich in den Händen einiger reich dotirter Klöster und Pfründen oder einiger reicher Bojaren. Die Kriegsstürme, die in den vorigen Jahrhunderten über das Land dahingebraust waren, die Verlegung der Residenz der moldauischen Fürsten von Suczawa nach Jassy hatten den ohnehin geringen Handel und das Gewerbe fast ganz vernichtet, und die Volksbildung lag brach darnieder. Die einheimische Bevölkerung war roh und verkommen, die Lebensweise die denkbar einfachste. Der Ackerbau wurde im Flachlande nur spärlich betrieben, die Schafzucht im Gebirge jedoch nur insoweit, als es zur Deckung des eigenen Gebrauches nothwendig war.

Weite Landstrecken waren entweder unbebaut und nur mit Gras bewachsen oder von ungeheueren zusammenhängenden Wäldern bedeckt, die gar nicht ausgenutzt wurden.

Erst mit der Uebernahme des Landes durch Oesterreich gestalteten sich die Verhältnisse günstiger. In weiser Fürsorge war das Augenmerk der Regierung in erster Linie

З цього випливає, що населення Буковини протягом 115 років збільшилося майже в 9 разів. Це відбувалося переважно за рахунок природного приросту і значного поповнення колоністами із західних провінцій монархії, з Семигороду і Галичини.

Серед усіх частин краю найбільший приріст населення протягом ряду десятиліть демонструють місто Чернівці й Кімполунзький повіт. Радівецький, Вижницький і Сторожинецький мають показник приросту населення, який вищий за середній у краї; інші повіти змушені фіксувати значно менший приріст, а найменший він у Серетському повіті.

Само собою зрозуміло, що з ростом населення також збільшувалася зона продуктивних орних земель і, навпаки, зменшувалися площі лісів, пасовищ і непродуктивних угідь. Таким чином, заселеність краю і землеробська культура розвивалися паралельно.

У тісному безпосередньому зв'язку з ростом культури краю знаходиться спосіб життя населення. На той час, як Буковина ввійшла до Австрії, вона була, внаслідок визиску молдавських володарів, опустілою і спустошеною, а населення — рідке, до того ж бідне і немає. Майже всі земельні володіння знаходилися в руках багатіючих монастирів і парафій або деяких заможних бояр. Военні бурі, що пронеслися краєм у минулих століттях, перенесення столиці молдавських князів із Сучави до Ясс майже цілком знищили й без того незначну торгівлю й ремесла, а народної освіти не існувало взагалі. Місцеве населення було грубим і простакуватим, а спосіб життя примітивним. Землеробством займалися на рівнині дуже мало, а вівчарством в горах ледь настільки, як це було необхідно для забезпечення власного споживання.

Широкі земельні простори або зовсім не оброблялися і лише заростали травою, або були вкриті величезними суцільними лісами, які ніяк не використовувалися.

Тільки з входженням краю до Австрії склалися сприятливіші умови. Продумані заходи уряду були спрямовані, у першу чергу, на те, щоб залучити жи-

darauf gerichtet, dem entvölkerten Lande Bewohner zuzuführen, den Ackerbau und die Viehzucht zu fördern, Strassen herzustellen, einen Gewerbestand zu gründen und die Volksbildung zu heben. Der Bauer erhielt Grund und Boden zugewiesen, der ihm nicht abgenommen werden durfte, infolge dessen der Ackerbau eine besondere Förderung erfuhr. Es entwickelte sich sonach im Hügellande eine Bevölkerung, die hauptsächlich Ackerbau und Viehzucht betrieb; der Erzreichthum des Gebirges hingegen gab den Impuls zu einer lebhaften Entfaltung der Montanindustrie. Als jedoch diese durch ungünstige Verhältnisse des europäischen Marktes stark zurückgegangen war, hatte man darauf Bedacht genommen, den Waldreichthum des Gebirges auszunützen. Früher waren es Wasser-, jetzt sind es Dampfbrettsägen, welche das Rohmaterial bearbeiten, und es ist nunmehr eine blühende Holzindustrie im Gebirge entwickelt. Ein Theil der Bevölkerung betreibt jedoch noch immer Viehzucht und Alpenwirthschaft.

Conservativ in ihrer Anschauung, hält die eingeborene Bevölkerung am Althergebrachten fest. Lebens und Nahrungsweise haben sich seit einem Jahrhundert nur wenig verändert; die Kleidung ist fast die gleiche geblieben. Genügsam und fleissig, hält der bukowinaer Bauer an der ererbten Scholle fest. Er baut ein Haus so, wie es seine Vorfahren thaten, und beobachtet streng die alten Bräuche. Seine Nahrung ist einfach und reizlos; hart und gegen Wetterunbilden gestählt, ist er ein vorzüglicher Arbeiter. Im Flachlande ist er Ackerbauer, im Gebirge entweder Hirte oder Arbeiter bei den einzelnen Industrie-Etablissements. Die Befestigung von Recht und Besitz haben ihn in geistiger Beziehung zu jener Höhe erhoben, auf welcher sich der Ackerbauer des Westens befindet. Wir sehen nunmehr, wie sich an Stelle des einst geknebelten, besitzlosen Volkes ein freier, kräftig erblühender Volksstamm entwickelt hat.

Die Bevölkerung der Bukowina bekennt sich vorwiegend zum Christenthum; ein geringer Theil davon sind Juden. Mit Rücksicht auf die Confession gehört die überwiegende Masse des Volkes (450773 Seelen) der griechisch-orientalischen Kirche an. An Israeliten zählt die Bukowina 82717 Seelen. Ausserdem leben einige Türken im Süden des Landes.

Nachfolgende Tabelle giebt ein übersichtliches Bild der Vertheilung der Confessionen im Lande:

телів у знелюднений край, сприяти розвитку землеробства і тваринництва, прокладати шляхи, підносити стан ремесла й народної освіти. Селянин одержав виділену йому землю, яку у нього не можна було забрати, внаслідок чого землеробство дістало особливу підтримку. Тож у підгірній місцевості розвинулося населення, яке займалося переважно землеробством і тваринництвом, а багаті поклади корисних копалин у горах дали поштовх швидкому розвитку гірничої промисловості. Коли ж вона сильно потерпіла від несприятливих умов європейського ринку, то після цього ґрунтовно взялися за використання гірських лісових багатств. Раніше водяні, а тепер парові лісопильні обробляють сировину, розвиваючи процвітаючу нині в горах лісову промисловість. Однак частина гірського населення ще продовжує займатися тваринництвом і полонинським відгінним скотарством.

Консервативне у своєму світогляді місцеве населення суворо дотримується давніх звичаїв. Способи життя і харчування протягом століття змінилися дуже мало, а одяг залишився практично той же. Скромний і старанний буковинський селянин міцно тримається за успадкований клопоть поля. Він споруджує свою оселю так, як це робили його предки, і ретельно дотримується старих звичаїв. Харчування — просте і невибагливе; міцний і загартований від негоди, він є чудовим робітником. У низовині він хлібороб, а у горах — пастух або робітник на окремих промислових підприємствах. Утвердження права і власності піднесло його духовно до рівня, на якому знаходиться хлібороб Заходу. Ми бачимо тепер, як замість поневоленого, немаєного народу розвинулося вільне, дуже процвітаюче плем'я.

Населення Буковини сповідує переважно християнство, а незначна його частина — іудеї. Щодо конфесій, то переважна кількість населення (450773 душі) належить до греко-східної [православної] церкви. Іудеїв на Буковині нараховується 82717 осіб. Крім того, на півдні краю мешкає кілька турків.

Наступна таблиця відображає картину розподілу конфесій у краї:

Griechisch-Orientalische	450773
Armenisch-Orientalische	564
Lipowaner	3213
Römisch-Katholische	72389
Griechisch-Katholische	19810
Armenisch-Katholische	747
Altkatholiken	2
Evangelische, Augsburger Confession	15868
» Helvetischer »	476
Israeliten	82717
Muhammedaner	3
Confessionslose	47

Die herrschende Religion ist die griechisch-orientalische. Von den übrigen christlichen Religionsbekenntnissen überwiegt das römisch-katholische.

Mit Rücksicht auf das Geschlecht kann man folgendes Verhältniss aufstellen: Auf 1000 Personen männlichen Geschlechts entfallen rund 992 Personen weiblichen Geschlechts. Sonach giebt es im Allgemeinen in der Bukowina mehr Männer als Frauen. Dem Stande nach sind dermalen von 100 Personen 37 verheirathet, 61 ledig und 2 verwittwet. Im Verhältniss zur Gesamtmonarchie, wo von 100 Personen im Durchschnitt nur 34 verheirathet sind, stellt sich also für die Bukowina ein Plus von 3 Personen per 100 heraus, demzufolge in der Bukowina auch relativ mehr Kinder vorkommen als in Oesterreich überhaupt, und es beträgt der 30 jährige Jahresdurchschnitt 25943 Geburten pro Jahr.

Nachstehende Tabelle orientirt über das Verhältniss der Vertheilung der Umgangssprachen in der Bukowina im Jahre 1890:

Ruthenisch	265154
Rumänisch	208301
Deutsch	133501
Polnisch	23604
Magyarisch	8136
Grossrussisch	3213
Sonstige Sprachen (vorherrschend Slawisch)	536

Fast drei Viertel der ansässigen Gesamtbevölkerung bedient sich der ruthenischen und rumänischen Sprache als Umgangssprache.

Nachdem eine ethnographische Studie auch den Zweck hat, die verschiedenen Elemente der Bevölkerung eines Landes mit Rücksicht auf ihre charakteristischen anthropologischen Rassenmerkmale vergleichend darzustellen, so sei es noch gestattet, dieses Gegenstandes, dessen in der Folge noch gedacht werden wird, kurz Erwähnung zu thun.

Греко-східні	450773
Вірмено-східні	564
Липовани	3213
Римо-католики	72389
Греко-католики	19810
Вірмено-католики	747
Старокатолики	2
Євангелісти, лютеранської конфесії	15868
» реформатської »	476
Іудеї	82717
Магометани	3
Не належать до жодної конфесії	47

Панівна релігія — греко-східна. Серед інших християнських віросповідань переважає римо-католицьке.

З точки зору статі можна встановити таке співвідношення: на 1000 осіб чоловічої статі припадає приблизно 992 особи жіночої статі. Отже, на Буковині в цілому більше чоловіків, ніж жінок. За сімейним станом на 100 осіб припадає 37 одружених, 61 неодружений і 2 овдовілих. Якщо порівняти в цілому по монархії, де зі 100 осіб в середньому лише 34 одружених, то виходить для Буковини плюс 3 особи на 100, відповідно на Буковині також народжується відносно більша кількість дітей, ніж в цілому по Австрії, а це становить у середньому за 30 років 25943 народження на рік.

Нижченаведена таблиця орієнтує про співвідношення розмовних мов на Буковині у 1890 році:

Русинська [руська]	265154
Румунська	208301
Німецька	133501
Польська	23604
Угорська	8136
Великоруська	3213
Інші мови (переважно слов'янські)	536

Майже три чверті усього місцевого населення по-слуговується як розмовними руською і румунською мовами.

Оскільки етнографічне дослідження має також за мету дати порівняльний аналіз антропологічних расових ознак різних представників населення краю, то ми дозволимо собі зробити короткий опис самого предмету, про який ще йтиметься нижче.

Aus der geographischen Lage der Bukowina und im Hinblick auf die geschichtlichen Ereignisse, die sich zunächst innerhalb der Grenzen dieses Landes vollzogen haben, wird man schliessen können, dass die Bukowina eine Zone darstellt, welche je nach den Ereignissen der Weltgeschichte, bald zu dem einen, bald zu dem anderen der angrenzenden Staatengebilde hinneigte, im Allgemeinen aber den Charakter eines mehr oder minder neutralen Gebietes wahrte, auf dem eine Bevölkerung fluctuirte, die in ihren Elementen durch die Volksbewegungen vom Osten und Westen her wesentlich beeinflusst war. Völker, die auf solchem Boden sich entwickeln, werden ihre Rasse wohl kaum rein zu erhalten vermögen, und es reifen bei diesen Verhältnissen zumeist Mischtypen. Häufig wechseln auch ganze Stämme Sprache und Sitten, und es vermengen sich durch das Neben- und Miteinanderleben die eigentümlichen Merkmale ihrer Rassen.

Im Allgemeinen empfängt man den Eindruck, dass sowohl die Rumänen als auch die Ruthenen der Bukowina nicht zu den reinrassigen Stämmen gehören. Insbesondere findet man, dass in jener Zone, wo sich beide Volksstämme berühren, bei Kreuzungen des slawischen Blutes mit anderem, in der Regel das erstere präponderirt. Es scheint daher, dass der Ruthenismus seine expansive Natur in den breiten Schichten der Bevölkerung bethätigt; in den höheren und bürgerlichen Gesellschaftsklassen hingegen ist das rumänische Element in Zunahme begriffen.

Ziehen wir nun die Rassenmerkmale der beiden autochthonen Volksstämme in Parallele, so finden wir Folgendes:

Die Rumänen der Bukowina haben einen massig schnellen Puls und öfter dunkles als liches Kopfhaar, während bei der Farbe der Augen die dunklen die lichten überwiegen. Die Hautfarbe ist zumeist weiss, doch kommen sehr viele Individuen vor, deren Hautfarbe ins Gelbliche, seltener ins Bräunliche spielt. Fast alle dunkelhäutigen Rumänen besitzen einen höheren Wuchs. Der Schädel ist bei mittlerer Grosse sehr breit, das Gesicht und speciell die Stirn und das Untergesicht niedrig. Der Mund ist sehr klein, die Schulterbreite umfangreich, das stark geneigte Becken schmal und niedrig, die Darmbeine sind flach gekrümmt.

Die Ruthenen sind im Allgemeinen kleiner als die Rumänen. Der Puls ist weniger lebhaft, das Kopfhaar fast ebenso oft dunkel als lichtfarbig — letzteres jedoch bedeutend häufiger als bei den Rumänen. Die Augen sind mehr licht als dunkel. Der lichte Typus kommt häufiger vor. Ihre Haut ist vorwiegend weiss, wenn auch nicht selten gelblich oder bräunlich, der Schädel massig gross. Das Gesicht

Iz geografičnog položennja i z oğljadu na istorični podii, ŗo mali miŗce nasampered u meжах c'ogo kraju, možna zrobiti visnovok, ŗo Bukovina jvляє soboju zonu, jaka v zaleznoŗi vıd podii vsesvıtn'oi istorii, naležachi to odnomu, to ińŗomu sumižnomu deržavno-mu utvorenńju, vse ž zberegla v zağal'nomu karakter bıl'ŗ-menŗ neutral'nogo terenu, naselennja jakogo zoznalo iŗotnih zмін pid čas prosuvannja sudi plėmen zi sħodu i zaxodu. Narodi, jki rozvivajut'sja na takii teritorii, navjad či možut' zberegti čistotu svoei rasi, i za takih umov utvoriut'sja переважно змішанi типи. Nerıdko ціli plėmena zмінjuot' svoi movu i zvičai, a vnaslıdok proživannja po susıdstvu z ińŗimi plėmenami ta серед них iħni rasovi oznaki zaznaot' iŗotnih zмін.

Загалом складається враження, ŗo румуни, як i русини Буковини, не належать до чистокровних народностей. Особливо вивляється, ŗo в тii зонi, де стикаються обидва народи, при сħрещуванні слов'янської кровi z ińшою бере гору, як правило, перша. Тому, здається, ŗo русинiзм проявляє свою бiл'ŗ експансивну природу поширенням серед нижнiх верств населення; зате у вищих i мiщанських суспiльних класах перемагає румунський елемент.

Якщо тепер ми порiвняємо расовi ознаки обох автохтонних народностей, то виявимо наступне:

Румуни Буковини мають помiрно швидкий пульс, частiше темне, niž світле волосся, у той час як за пiгментацією очей темна переважає світлу. Колір шкiри здебiльшого бiлий, проте трапляється багато iндивідуумів, забарвлення шкiри яких жовтувате, значно рiдше з коричнюватим вiдтiнком. Майже всi темношкiри румуни вiдзначаються вищим зростом. Череп при середнii величинi дуже широкий, обличчя низьке, особливо чоло i нижня частина. Рот маленький, плечi широкi, сильно похилений вузький таз низький i тонкий, клубова кiстка плоско зігнута.

Русини загалом нижчi, niž румуни. Пульс трохи повiльнiший, темне та світле волосся зустрiчається майже однаково часто, але світле трапляється частiше, niž у румунів. Очi бiльше світлi, niž темнi. Світлий тип зустрiчається частiше. Шкiра переважно бiла, хоча нерiдкi випадки жовтуватої або коричнюватої. Череп помiрно великий. Обличчя загалом

ist im Allgemeinen niedrig und in den unteren Partien schmaler als bei den Rumänen. Der Mund ist massig gross, die Unterkiefer sind lang, der Brustkasten ist breiter, seitlich stark gewölbt, und das Becken enger als bei den Rumänen; die Hüften sind ziemlich breit, die Vorderarme kürzer als bei den Rumänen.

Ein flüchtiger Blick auf diese Ausführungen lässt die Aehnlichkeit, die zwischen Ruthenen und Rumänen hierzulande in anthropologischer Hinsicht herrscht, erkennen, woraus hervorgeht, dass diese beiden Volksstämme gegenseitig auf einander einwirken und sich nicht als scharf abgegrenzte Rassengruppen gegenüberstehen, sowie dass auch eine stetige Kreuzung des Blutes stattfand und noch stattfindet, wodurch die charakteristischen Rassenmerkmale etwas verwischt und undeutlich erscheinen.

I. Rumänen.

1. Anzahl und Verbreitung.

Die Rumänen, 208301 Köpfe zählend, bewohnen in compacter Masse den Süden, die Mitte, einen Theil des Ostens und den äussersten Südwesten des Landes. Im Osten, südlich des Pruth-Flusses, finden sich vielfach zwischen den Rumänen Ortschaften mit ruthenischer Bevölkerung eingesprengt. Nördlich des Pruth bewohnen Rumänen nur die Gemeinden Mahala, Buda, Kotul-Ostritz, Bojan und Nowoselica. Dort, wo sich die Sprachengebiete der Rumänen mit den Ruthenen berühren — also an den ethnographischen Scheidelinien — kommen zumeist beide Volksstämme gemischt vor. Zerstreut und vereinzelt finden sich Rumänen auch in den Dörfern mit rein ruthenischer Bevölkerung. Endlich gehört ein grosser Theil der höheren Gesellschaftsklassen in den Städten, dann der grösste Theil des bukowinaer Adels der rumänischen Nation an.

2. Ursitze, Abstammung und Entwicklung.

Die Ursitze der Rumänen sollen nach einigen Autoren im Balkan, nach anderen in den Karpathen, insbesondere aber in Siebenbürgen, wieder nach anderen in den Donauländern zu suchen sein. Mit Sicherheit den Beweis zu erbringen, wo die Wiege dieses Volksstammes stand, wird mangels authentischer Quellen wohl niemals gelingen. Sicher und historisch nachgewiesen ist es, dass die ersten Gruppen der Rumänen — sie nannten sich schon damals «*Romăni*» — vor ungefähr sechshundert Jahren auf den Höhen der Karpathen erschienen waren und von da aus die angrenzenden Landschaften besiedelten. Ob die Rumänen

nizьке й у нижній своїй частині вужче, ніж у румунів. Рот помірно великий, нижня щелепа довга, грудна клітка розширина, з боку дуже вигнута, таз вужчий, ніж у румунів; стегна досить широкі, руки коротші, ніж у румунів.

Побіжний погляд на ці викладки дозволяє зробити висновок про схожість, котра домінує тут між русинами й румунами в антропологічному плані, з чого випливає, що обидві народності впливають одна на одну і не є різко окресленими расовими групами, а також те, що безперервне схрещування крові відбувалося і ще відбуватиметься, внаслідок чого характерні расові ознаки дещо розмиваються і стають уже не такими чіткими.

I. Румуни

1. Число і поширення

Румуни, нараховуючи 208301 особу, заселяють компактною масою південь, центр, частину сходу і крайню частину південного заходу краю. На сході, південніше від річки Прут, серед румунів часто зустрічаються поселення з украпленням русинського населення. Північніше від Пруту румуни заселяють лише громади Магала, Буда, Котени [Котул-Остриця], Бояни і Новоселиця. Там, де зони розселення румунів і русинів стикаються — тобто на лінії етнографічного розмежування — обидві народності зустрічаються переважно змішано. Окремі румуни проживають подекуди також у селах із чисто русинським населенням. Нарешті, до румунської нації належить велика частина вищих суспільних верств у містах, відтак більшість буковинського дворянства.

2. Прабатьківщина, походження і розвиток

Прабатьківщину румунів, за одними авторами, слід шукати на Балканах, за іншими — в Карпатах, зокрема у Семигороді, а ще за іншими — у Дунайських краях. У зв'язку з відсутністю автентичних джерел ніколи, мабуть, не вдасться точно встановити, де знаходилася колиска цього народу. Достовірно й історично доведено, що перші групи румунів — вони вже тоді називалися «*romăni*» — з'явилися на Карпатських верхах приблизно 600 років тому і звідти заселяли суміжні території. Чи є румуни залишками римлян, які колись населяли Дакію, чи, як вважають інші авто-

Reste der einst in Dacien zurückgebliebenen Römer, oder ob sie — wie manche Autoren annehmen — eher slawischer Abkunft sind, ist bis jetzt noch nicht erwiesen; doch muss mit Rücksicht auf die Sprache, den Rassencharakter und die Rassenmerkmale angenommen werden, dass die Rumänen weder von römischer noch von slawischer Herkunft sind, sondern dass sie aus einer Kreuzung slawischer und romanischer Elemente entstanden sind. Unwahrscheinlich aber erscheint die Annahme Rössler's, dass sie eine Art verkommener Römer sind, vielmehr dürfte es ein Volksstamm sein, zu dessen Bildung in erster Linie die Romanisirung der Dacier Anstoss gab. Ob nun der Impuls hierzu in den Donauländern oder in Mösien gegeben wurde, mag dahingestellt bleiben. Nachdem aber die Volkskunde mit aller Sicherheit darauf hinweist, dass die Rumänen vielfach mit slawischen Elementen durchsetzt sind, so ist die Annahme berechtigt, dass sie weder als directe Nachkömmlinge der Römer, noch der Dacier, sondern als Product der Verschmelzung slawischer mit romanischen, beziehungsweise romanisirten Volksstämmen anzusehen sind und auf diese Weise ein vermittelndes Glied zwischen zwei scharf getrennten Theilen der europäischen Völkerfamilie bilden. Es lässt sich nun mit ziemlicher Sicherheit behaupten, dass diese Verschmelzung slawischer und romanischer Elemente, dessen Endproduct die heutigen Rumänen sind, in den Karpathen, wo das Land jahrhundertlang öde war, vor sich ging, somit die Ursitze der Rumänen in den siebenbürgischen Alpen, wo einst auch Slawen wohnten, zu suchen sind.

Zu Beginn des 13. Jahrhunderts erhalten wir die erste historische Kunde vom Auftreten der Rumänen in Siebenbürgen und gleichzeitig in der Bukowina. Ein unruhiges Gebirgsvolk, erscheinen sie zuerst in der Geschichte als Hirten, die ihre Heerden thalabwärts treiben; später nehmen sie feste Wohnsitze an und beginnen den Boden zu bebauen.

3. Rassencharakter und Rassenmerkmale.

Die Rumänen der Bukowina sind mittelgross, im Allgemeinen jedoch etwas grösser als ihre Stammesbrüder in Ungarn und im Königreich Rumänien. Der Puls ist mässig schnell, im Mittel 72 Schläge in der Minute. Die Körpergrösse schwankt bei ausgewachsenen Individuen (über 21 Jahre) zwischen 1560 und 1850 mm und beträgt im Mittel 1673 mm. Unter den von Weisbach und Hauptmann Himmel gemessenen Völkerschaften

ри, швидше слов'янського походження — дотепер не доведено; але все ж з огляду на мову, характер раси і расові ознаки вони не римського і не слов'янського походження, а виникли від хрещування слов'янських і романських елементів. Навряд чи ймовірно припущення Ресслера, що румуни — різновид занепалих римлян, швидше за все, вони є народністю, утворенню якої дала поштовх, у першу чергу, романізація даків. Де цьому було надано імпульс — у Придунайських краях чи на Прикарпатті — питання, що залишається відкритим. Але після того, як етнографи чітко довели, що у румунів присутній значний слов'янський елемент, то видається справедливим припущення про те, що вони не прямі спадкоємці ні римлян, ні даків і їх треба розглядати як продукт злиття слов'янського з романським або, іншими словами, романізованою народністю. Таким чином вони утворюють сполучну ланку між двома різко відокремленими одна від одної частинами європейської сім'ї народів. Тепер можна з великою достовірністю стверджувати, що це злиття слов'янських і романських елементів, результатом якого стали сьогоднішні румуни, проходило само собою в Карпатах, де край протягом віків був безлюдним, тож прабатьківщину румунів треба шукати в Семигородських Альпах, де колись проживали й слов'яни.

На початку XIII ст. ми отримуємо перші історичні відомості про появу румунів у Семигороді й одночасно на Буковині. Неспокійний гірський народ виступає спочатку в історії пастухами, які переганяють свої стада в долини, а пізніше вони переходять до осілого способу життя і починають займатися землеробством.

3. Расові характер і ознаки

Румуни Буковини середнього зросту, але в загальному трохи вищі, ніж їхні одноплемінники в Угорщині й у королівстві Румунії. Пульс помірно швидкий, у середньому 72 удари на хвилину. Зріст коливається у дорослих осіб (старших 21 року) між 1560 і 1850 мм і становить в середньому 1673 мм. За даними Вайсбаха і капітана Гіммеля серед обстежених народностей Австро-Угорщини румуни за

Oesterreich-Ungarns nehmen die Rumänen der Grösse nach die siebente Stelle ein. Die mittleren Gestalten zählen 60 Proc, die grossen 32 Proc. und die kleinen gegen 8 Proc. Hiernach zählen die bukowinaer Rumänen zu den Menschen grösseren Mittelschlages.

Das mittlere Körpergewicht bei ausgewachsenen männlichen Individuen im besten Jünglingsalter (21 bis 25 Jahre) beträgt ca. 66 kg, welches das beste Zeugniß giebt für die gute Condition der bukowinaer Rumänen.

Das Haupthaar der Rumänen ist häufiger dunkel (zumeist braun und dunkelbraun) als licht. Die an 200 Individuen angestellte Beobachtung ergab 37,5 Proc. mit lichtem und 62,5 Proc. mit dunklem Kopfhaar. Schwarze, d. h. solche Haare, die bei schief auffallendem Sonnenlichte nicht einen dunkelbraunen Schimmer zeigen, sind sehr selten; der Bartwuchs ist stark.

Die vorherrschende Farbe des meist kleinen Auges ist die braune und graue; schwarze und blaue kommen äusserst selten vor. Die Dunkelfarbigkeit des Auges überwiegt jedoch entschieden, da bei 200 beobachteten Individuen 53 Proc. ein dunkles Auge hatten.

Die Hautfarbe ist vorherrschend weiss oder gelblich, seltener bräunlich. Bei 200 beobachteten Individuen stellt sich das Verhältniss in Procenten ausgedrückt wie folgt dar:

	Hautfarbe.	
Weiss:	Gelblich:	Bräunlich:
56 Proc.	34 Proc.	10 Proc.

Eigentümlicher Weise besitzen die dunkelhäutigen Rumänen in der Regel einen höheren Wuchs als die anderen.

Der Kopf der Rumänen ist bei mittlerer Grösse sehr breit, ausgesprochen brachycephal; das Gesicht ist im Ganzen sowie in seinen einzelnen Abschnitten, speciell die Stirn und das Untergesicht, niedrig; die Nasenwurzel ist schmal, die Nase bei mässiger Länge und Höhe ebenfalls schmal, der Mund sehr klein, die Ohrmuschel klein. Die Rumänen haben einen mässig langen, dicken Hals und bei mittelgrosser Schulterbreite einen umfangreichen Thorax von ziemlicher Breite und Tiefe mit sehr wenig geneigter kurzer Eingangsöffnung, welche vorn sehr flach, seitlich sehr stark gewölbt ist. Durch die ziemlich flache Taille erscheint der Rumpf nach abwärts ein wenig verschmälert. Das bei mässiger Grösse stark geneigte Becken ist schmal, niedrig und wenig tief; zwischen den Hüften wird es jedoch mässig breit; die Darmbeine sind äusserst flach gekrümmt.

зростом займають сьоме місце. Особи середньої статури становлять 60 %, великої — 32 %, малої — до 8 %. Згідно з цим буковинських румунів вважають людьми вище середнього зросту.

Середня вага тіла у дорослих осіб чоловічої статі в найкращі роки (21—25 р.) становить близько 66 кг, що є найкращим свідченням доброї форми буковинських румунів.

Волосся голови румунів частіше темне (переважно коричневе і темно-коричневе), ніж світле. Відповідні обстеження 200 індивідуумів дали у підсумку 37,5% із світлом і 62,5% — з темним волоссям голови. Чорне волосся, тобто таке, що при кососпадаючому сонячному освітленні не видає темно-коричневого блиску, дуже рідкісне; заріст бороди сильний.

Переважаючий колір здебільшого малих очей — коричневий і сірий, а чорний і голубий трапляється надзвичайно рідко. Однак темне забарвлення очей явно переважає, оскільки з 200 обстежених осіб 53% мали темні очі.

Колір шкіри здебільшого білий або жовтуватий, значно рідше — коричнюватий. У 200 обстежених індивідуумів процентне співвідношення має такий вигляд:

	Колір шкіри:	
світлий	жовтуватий	коричнюватий
56%	34%	10%

Характерно, що темношкірі румуни мають, як правило, вищий за інших зріст.

Голова румунів при середній величині дуже широка, виражено брахикефальна; обличчя низьке як у цілому, так і в окремих ділянках, особливо чоло та нижня щелепа; перенісся вузьке, також вузький і помірної довжини ніс, рот маленький, вушна раковина невелика. Румуни мають помірно довгу товсту шию і разом з середньої величини широкими плечами обширну грудну клітку, досить широку та глибоку з ледь нахиленим коротким отвором входу, яка спереду дуже плоска, а збоку дуже склепінчаста. Через порівняно плоску талію корпус виглядає внизу дещо звуженим. Помірно великий, дуже нахилений таз є вузьким, низьким і трохи глибоким, однак між бедрами він помірно широкий, клубові кістки виражено плоско зігнуті.

Im Allgemeinen besitzen die Rumänen kurze Arme mit starken Oberarmen, dicken, gegen die Knöchel wenig verschmälerten Vorderarmen und massig breiter Hand; die Mittelfinger und Daumen sind von massiger Länge. Die Beine sind länger als die Arme, dabei stark entwickelt, mit massig starken Knien; die Füße sind bei massiger Breite und Länge sehr hoch und dick.

Fast man das Vorstehende zusammen, so ergibt sich für die Rumänen der Bukowina folgender Typus: Männer mit kräftiger, massig untersetzter Gestalt, breitem Gesicht, etwas hervortretenden Gesichtsknochen, dunklen Haaren und Augen, starkem Bartwuchs und eher lichter als dunkler Hautfarbe.

Ein wesentlicher Unterschied besteht jedoch unter den Gebirgs- und Flachlandsbewohnern. Erstere sind Männer, von hoher, schlanker Gestalt, gelenkig, mit stark entwickeltem Brustkorb, runden Gesichtern, dunklen Augen, oft rabenschwarzen Haaren, vollem Bartwuchs, dunklen, schmalen, hochgewölbten Augenbrauen und mattweisser Gesichtsfarbe. Letztere hingegen sind von mehr gedrungener, untersetzter Gestalt, mit mehr oder minder breiten Gesichtern, hervortretenden Gesichtsknochen, dunklen Haaren und sehr starkem Bartwuchs.

Die Rumänen sind im Allgemeinen ein schöner Menschenschlag. Ihr Gang und ihre Haltung sind besonders anmuthig; sie tragen den Kopf frei, ihre Bewegungen beim Gehen sind rhythmisch. Männer von classischer Schönheit findet man insbesondere im Kimpolunger Gebirge, dann in Straža.

Die rumänische Frau ist im Gegensatz zum Manne zumeist sehr zart gebaut; ihr Profil ist scharf geschnitten, das Gesicht zumeist länglich, die Gesichtsfarbe weiss, die Haare öfters dunkelbraun, das Auge nur selten ganz dunkel. Eine Eigenthümlichkeit beinahe aller rumänischen Frauen ist die zierliche Gestalt, kleine Hände und Füße, volle Schultern und wenig entwickelter Busen. Volle, üppig entwickelte Formen sind äusserst selten. Auffallend schöne Frauen findet man in der Gegend um Kimpolung, Czokanestie und Straža.

Die Rumänen haben im Allgemeinen keine grosse Muskelkraft, sind aber sehr zähe, ausdauernd und geschickt. Sie sind zumeist ernste, ruhige und gesetzte Menschen; ihren Charakter kennzeichnet die Bestimmtheit und Beharrlichkeit.

Der Rumäne ist verschlossen und vertraut sich nicht jedermann an; er spricht mit Ueberlegung und lügt nie, aber er sagt die Wahrheit, wenn sie ihm schaden kann,

Загалом румуни мають короткі руки з сильними, товстими плечовими частинами, які звужуються від передпліччя до долоні, і помірно широкі кисті рук; середній і великий пальці у міру довгі. Ноги довші, ніж руки, при цьому добре розвинені, з порівняно сильними колінами; стопи дуже високі, помірної ширини та довжини і товсті.

Якщо узагальнити вищесказане, то виведемо для румунів Буковини такий тип: це міцні і кремезні чоловіки із широким обличчям, трохи виступаючими вилицями, темноволосі і темноокі, із густим заростом бороди і швидше темним, аніж світлим кольором шкіри. Проте існує суттєва різниця між жителями гір і низин. Перші — високі чоловіки стрункої статури, жваві, із добре розвинутою грудною кліткою, округлим обличчям, темними очима, чорним, як смола, волоссям, повним заростом, темним, тонким і сильно випуклим надбрів'ям і матовою шкірою. Останні, навпаки, більш кремезні, присадкуватої статури, з більш-менш широким обличчям, виступаючими вилицями, темним волоссям і дуже сильним заростом.

Румуни загалом — красивий тип людей. Їхня хода і постава вельми граційні; вони вільно тримають голову, їхні рухи під час ходьби ритмічні. Чоловіків класичної вроди можна зустріти, зокрема, в Кимполунзьких горах, відтак у Стражі.

Румунська жінка, на відміну від чоловіка, переважно тендітна. Профільний обрис гострий, лице здебільшого продовгувате, колір обличчя світлий, волосся найчастіше темно-коричневе, очі лише зрідка зовсім темні. Характерними рисами майже всіх румунських жінок є гарна форма, малі кисті рук і стопи, повні плечі і не дуже розвинені груди. Повні, розкішно розвинені форми надзвичайно рідкісні. Дуже вродливих жінок можна зустріти в місцевостях біля Кимполунга, Чоканешт і Стражі.

Румуни, загалом, володіють невеликою фізичною силою, але вони дуже жилаві, витривалі й спритні. Вони переважно серйозні, спокійні і прогнозовані люди; їх характер відзначається рішучістю і наполегливістю.

Румун — замкнутий і не кожному довіряє; він висловлюється обдуманно і ніколи не бреше, але й не говорить правди, якщо вона йому може нашкодити, у та-

auch nicht, sondern schweigt in diesem Falle. Hat man jedoch das Vertrauen des Rumänen gewonnen, so kann man sich auf seine Treue vollkommen verlassen. Vertrauen und Treue sind beim Rumänen überhaupt identische Begriffe.

Viele Forscher — selbst Rumänen — behaupten: «Auf den Stolz des Rumänen soll man nicht bauen». Inwiefern dies für die übrigen Rumänen gilt, mag dahingestellt bleiben, in der Bukowina aber kennt man kein stolzeres Volk als die Rumänen des Gebirges. Der rumänische Bergbewohner ist stolz darauf, sein eigener Herr zu sein; er beugt sich vor niemandem als nur vor Gott und dem Monarchen. Stets weiss er seine Würde zu wahren, und vergiebt sich nie.

Der Rumäne ist auch ein guter und gehorsamer Staatsbürger, er ist friedfertig und hat viel Sinn für Ordnung und Disciplin.

Beispiele glänzenden Muthes und Tapferkeit wurden seitens rumänischer Soldaten wiederholt gegeben. Bei allen feindlichen Anlässen hat sich das Heimaths-Regiment stets tapfer und muthig geschlagen. Die Geschichte des Regiments Nr. 41 belehrt uns hierüber, und es möge hier nur der ruhmvollen Waffenthaten, der Ausdauer und des heldenmütigen Verhaltens der Söhne unserer Heimath bei der Belagerung von Temesvar im Jahre 1848/49 und im bosnischen Occupationsfeldzuge gedacht werden.

Wie alle Naturvölker sind auch die Rumänen rachsüchtig; bei ihnen gilt das Gesetz der Wildniss: «Aug' um Aug'!» Kein Conationaler wird es dem Rumänen übelnehmen, wenn er seinem Feinde — insbesondere aber jenem, der ihn persönlich beleidigt hat — Böses zufügt; man findet dies für ganz natürlich. Ohne Grund thut er jedoch niemandem etwas zu Leide, weil er die Vergeltung fürchtet. Er ist zuvorkommend und gastfreundlich und gern bereit, auch fremden Menschen, wenn sie es verlangen, kleine Dienste zu erweisen.

Die hier im Allgemeinen skizzirten Charaktermerkmale beziehen sich natürlich nur auf den bukowinaer Rumänen, und dies nur insoweit, als er der bäuerlichen Bevölkerung angehört. In den höheren Gesellschaftsklassen sind selbstverständlich diese Merkmale mehr oder weniger ausgeprägt oder infolge Berührung mit verschiedenen anderen Elementen theils verwischt, theils durch andere ersetzt. Lebhaftes Temperament, Ausdauer, Consequenz und die dadurch bedingte Denk-, Gefühls- und Handlungsweise sind die prägnantesten Merkmale, die der ganzen Nation anhaften.

кому випадку мовчить. Але якщо здобути довіру румуна, то можна цілком покласти на його вірність. Довіра і вірність є у румунів загалом поняттями тотожними.

Численні дослідники — навіть румуни — стверджують: «Не можна поклатися на гордість румуна». Наскільки це стосується всіх румунів — питання може лишатися відкритим, але на Буковині не знають гордовитішого народу, ніж гірські румуни. Румунський гірський житель пишається тим, що він сам собі господар; він не схиляється ні перед ким, окрім Бога і монарха. Він завжди знає, як берегти свою честь, і ніколи не продається.

Румун — також гарний і покірний громадянин держави, він миролюбний, любить порядок та дисципліну.

Приклади блискучої стійкості й хоробрості проявляються в румунських солдатів часто. Під час ворожих нападів вітчизняний полк завжди боровся хоробро і стійко. Про це інформує нас історія 41-го полку, варто лише згадати про воєнні подвиги, витримку і героїчну поведінку синів нашої вітчизни під час облоги Темешвара 1848-49 і в боснійському окупаційному воєнному поході.

Як і всі первісні народи, румуни також мстиві. У них діє закон джунглів: «Око за око». Жодний одноплемінник не буде ображатися на румуна, якщо він заподіє зло своєму ворогу, зокрема тому, хто його особисто скривдить, бо це вважається цілком природним. Однак без причини він нікого не образить, тому що боїться відплати. Він ввічливо гостинний і завжди готовий зробити невеликі послуги, навіть чужій людині, якщо вона попросить.

Наведені тут загальні риси характеру стосуються, звичайно, тільки буковинського румуна і лише у тій мірі, наскільки вони властиві сільському населенню. Вищим суспільним верством ці ознаки, звичайно, не настільки притаманні, інколи внаслідок контакту з представниками інших народностей частково розмиті, почасти замінені іншими. Жвавий темперамент, витримка, послідовність і обумовлені ними певні способи мислення, почуття і дії — це характерні риси, що притаманні всій нації.

4. Sprache.

Die rumänische Sprache — *Limba română* — ist eine Tochtersprache des Lateinischen und gehört somit zu den romanischen Sprachen. Frühzeitig aus der Verbindung mit den übrigen verwandten Sprachen losgelöst, hat dieselbe manches Alterthümliche behalten und eine ganz eigenthümliche Entwicklung genommen. Sie zeigt vielfach Uebereinstimmung mit den Sprachen der Balkanhalbinsel und enthält in der Bukowina vorwiegend slawische und magyarische, seltener neugriechische, albanesische und türkische Elemente. In letzter Zeit haben sich in Gegenden, wo viele Deutsche wohnen, auch deutsche Worte in die Sprache eingeschlichen.

Die Sprache des Volkes ist urwüchsig und im Wesentlichen von jener der höheren Gesellschaftsclassen, die sich der Schriftsprache bedienen, verschieden. Dialecte und Mundarten hat diese Sprache in der Bukowina nicht, da jener geringe Unterschied, der im Sprechen zwischen den Rumänen des Gebirges und des Flachlandes herrscht, kaum merklich ist.

Die rumänische Sprache wird in der Bukowina im Süden, Südwesten und Südosten als Muttersprache gesprochen; im Gebrauche jedoch hat sie eine bedeutend grössere Ausdehnung erlangt. Ihr Wortschatz ist ein ziemlich grosser und reichhaltiger, in der Bukowina speciell ein vielfach mit slawischen Elementen untermischter.

Ein besonderes Merkmal der Volkssprache ist der Umstand, dass vorwiegend andeutungsweise und mit Umschreibungen gesprochen wird. Das Anführen von Beispielen, Citaten, insbesondere aber von sehr zutreffenden und ganz originellen Sprichwörtern in der gewöhnlichen Rede ist Regel.

5. Volkspoesie.

Die Rumänen besitzen eine reichhaltige Volkspoesie, die sich von Geschlecht auf Geschlecht weitervererbt. In erster Linie sind es die sogenannten «*Vorbe*», Schlagwörter, die an eine bestimmte Geschichte oder Erzählung erinnern und die jedermann bekannt sind. Hierher gehören auch die «*Cimilituri*», Räthsel, die immer in Versen oder mindestens in rhythmisch klingenden Worten abgefasst sind, z. B.:

Rage buga întră hotare,
Se resumă peste țeară.

(Brüllt der Löwe zwischen den Grenzen, so geht der Schall übers ganze Land) = Glocke; oder:

4. Мова

Румунська мова — *limba română* — дочірня мова латинської і належить до романських мов. Відокремившись досить давно від інших родинних мов, вона зберегла у собі дещо із стародавньої і здобула цілком особливий розвиток. Вона виявляє багато спільного з мовами Балканського півострова і містить на Буковині переважно слов'янські і угорські, рідше новогрецькі, албанські і турецькі елементи. Останнім часом в місцевостях, де мешкає багато німців, мова увібрала також чимало німецьких слів.

Мова народу самотня і суттєво відрізняється від мови вищих верств населення, які послуговуються літературною мовою. Діалектів і говорів ця мова на Буковині не має, оскільки незначна відмінність, що проявляється у розмові між румунами гір і низин, майже непомітна.

Румунська мова як рідна використовується на півдні, південному заході і південному сході Буковини, однак у своєму вжитку вона досягнула значно більшого поширення. Її словниковий запас досить значний і багатий, на Буковині особливо часто перемішаний зі слов'янськими елементами.

Характерна риса народної мови проявляється в тому, що тут здебільшого висловлюються натяками і описами. У повсякденному мовленні, як правило, використовуються приклади, цитати, зокрема, дуже влучні та цілком оригінальні приказки.

5. Народна поезія

Румуни мають багату народну поезію, яка передається з покоління в покоління. У першу чергу це так звані «*vorbe*» — приказки, які нагадують про якусь історію або оповідання і які відомі всім. Сюди належать «*cimilituri*» — загадки, які зазвичай віршовані або, принаймні, складаються з ритмічних рядків, наприклад:

Rage buga întră hotare,
Se resumă peste țeară.

(Реве лев поміж меж, та йде гул на весь край) = дзвін; або:

De la noi, și până voi,
Tot cu scripcă și cu cimpoi.

(Von uns bis zu euch mit der Geige und dem Dudelsack) = eine Züchtin mit den Jungen.

Macht ein Bursche einem Mädchen den Hof, so spricht er zumeist auch in Versen; man nennt dies «*vorbe dulci*» — süsse Worte.

Eine ganz eigenartige Form ist die komische Erzählung, «*Minciuni*», die Lüge genannt. Sie ist in der Regel ganz kurz und behandelt irgend eine komische Episode, deren Held grösstentheils ein Zigeuner ist, der im Rumänischen den Spitznamen «*Pharaone*» führt.

Um jemandem etwas recht begreiflich zu machen, gebraucht der Rumäne Redensarten, Beispiele und Sprichwörter, «*Proverbul*» genannt, die er in jedes Gespräch geschickt einzuflechten weiss, daher die Sprache sehr reich an Citaten ist.

Die «*Doină*» ist ein lyrisches Gedicht, bei dem in den ersten Versen der Grundgedanke enthalten ist. Das Lied beginnt gewöhnlich mit den Worten: «*Frunța verde...*» (Grünes Blatt) oder mit der Nennung eines Thieres — besonders eines Vogels —, was eine symbolische Bedeutung hat und sich auf den Sinn der ganzen Dichtung bezieht.

Von der *Doină* verschieden ist das Volkslied, «*Cantec*» genannt, welches ein episches Gedicht ist, in dem stets Dialoge und Beschreibungen vorkommen. Es wird nicht gesungen, sondern recitirt.

Endlich wäre hier noch der Lieder halbreligiösen Inhalts, der «*Colindă*», die am Weihnachts- und Sylvesterabend gesungen werden und uralten Ursprunges sind, sowie der Hochzeitsgesänge, «*Cântece de nunta*», und Klagelieder, «*Bocete*», zu gedenken.

Märchen, Sagen und Erzählungen bezeichnet die Landbevölkerung mit dem Collectivnamen «*Poveste*». Die Märchen werden meistens in epischer Form vorgetragen, mit einigen Versen eingeleitet und sodann das eigentliche Märchen erzählt, auf welches ein kurzer, knapp gehaltener Schluss folgt. Der Inhalt des Märchens ist dem Märchenschatze der europäischen Völker entnommen.

Die Sagen betreffen zumeist die Verherrlichung der Thaten des Nationalhelden Vladu Voda, auch Stefan Voda, in seinen Kämpfen mit den Türken, Tataren und Polen; die Art und Weise, wie Fürst Dragoș ins Land kam und das Fürstenthum gründete, endlich hervorragende Thaten Einzelner zur Zeit der Türken- und Tatarenkriege, Sagen über die Gründung der einzelnen Orte des Landes, über die

De la noi, și până voi,
Tot cu scripcă și cu cimpoi.

(Від нас і до вас, зі скрипкою і козою) = Музыка з парубками.

Якщо хлопець залицяється до дівчини, то він звертається до неї віршованими рядками, які називаються «*vorbe dulci*» — солодкі слова.

Цілком особливу форму має комічне оповідання, що називається «*minciuni*» — брехня. Воно, як правило, дуже коротке і розповідає про якийсь дивовижний випадок, героєм якого є здебільшого циган, який носить у румунській мові прізвисько «*pharaone*» [фараон].

Румун, щоб його краще розуміли, уживає різні мовні звороти — приклади і приказки, що називаються «*proverbul*», котрі він вдало вплітає в розповідь, тому мова його багата на цитати.

Doină [дойна] — ліричний вірш, у перших рядках якого закладена основна думка. Пісня починається, як правило, словами «*Frunța verde...*» (Зелений листочок) або назвою тварини — особливо птаха, які мають символічне значення і стосуються змісту вірша.

Від дойни відрізняється народна пісня, що називається «*cantec*» [балада], яка є епічним віршем, де чергуються діалоги з описами. Її не співають, а декламують.

І, нарешті, варто тут згадати пісні напіврелігійного характеру — «*colindă*» [коляди], які виконуються в ніч перед Різдом або перед Новим роком і є дуже давнього походження, а також весільні співанки — «*cântece de nunta*» і жалобні пісні — «*bocete*».

Казки, легенди і оповідання місцеве населення позначає збірним словом «*poveste*». Казки, які розповідають переважно в епічній формі, починаються кількома віршованими рядками і після того йде сама казка, а завершує її короткий стислий висновок. Мотиви казок запозичені із скарбниці казок європейських народів.

Легенди переважно стосуються прославлення діянь національного героя Владу Воде, також Штефана Воде у його битвах з турками, татарами і поляками; характеру дій, як воєвода Драгош прибув у край і заснував князівство, нарешті, героїчних вчинків окремих осіб часів турецької і татарської воєн, легенди про заснування окремих поселень

Gründung der Klöster und Kirchen, über das Vorhandensein grosser Schätze an gewissen Orten, die zumeist während der Türken- und Tatarenkriege vergraben wurden.

Ausserdem besitzt fast jede Familie ihre eigene Geschichte, welche aussergewöhnliche und wunderliche Begebenheiten enthält, traditionell von Geschlecht auf Geschlecht überliefert wird und auf das Gedeihen oder den Niedergang der Familie einen mächtigen Einfluss, nach dem Glauben des Volkes, geübt haben soll.

Endlich besitzt das Volk einen reichen Schatz von Legenden, die sich auf die einzelnen Feiertage des Jahres beziehen und deren Tendenz dahin geht, übernatürliche Ereignisse begreiflich zu machen und einzelne Heilige und deren Thaten zu preisen.

Die Volkspoesie der Rumänen in der Bukowina ist nicht niedergeschrieben worden, sondern lebt im Munde des Volkes und vererbt sich von Generation zu Generation.

6. Sitten und Gebräuche beim Begrüssen und Schwören.

Wie alles, was die nationale Individualität eines Volkes ausmacht, sich nur dort in seiner Ursprünglichkeit erhalten kann, wo die Cultur noch nicht ausgleichend thätig ist, so sind auch Sitten und Gebräuche als solche dem Volke eigenthümlich und bemerkbar, wenn selbe sich in ihrer Ursprünglichkeit in Gegenden, die abseits bedeutender Culturcentren gelegen sind, erhalten haben und von der Mehrzahl der Bewohner mit derselben Genauigkeit und Gleichheit, die sich vom Vater auf den Sohn, von der Mutter auf die Tochter vererbt haben, geübt werden.

Den meisten, man könnte sagen fast allen Sitten und Gebräuchen der bukowinaer Rumänen liegt ein sittlich-religiöser oder ein rein sittlicher Gedanke zu Grunde. Die Bevölkerung hält an ihren ererbten, hergebrachten Gebräuchen fest, weil sie einestheils glaubt, dass davon das irdische Glück oder die Seligkeit im künftigen Leben abhängt, oder aber weil eine Abweichung von den überkommenen Gebräuchen auf den Betreffenden ein schiefes Licht werfen würde.

Wie bei den meisten Naturvölkern, so wird auch bei den Rumänen die Gastfreundschaft hoch gehalten. Der Rumäne ist sehr gastfreundlich, jedoch bloss dem Rumänen gegenüber. Hat er aber auch einem anderen Gastfreundschaft gewährt, so würde er sie um keinen Preis missbrauchen, denn derjenige, der die Gastfreundschaft geniesst, ist geheiligt und steht unter dem besonderen Schutze des Hausherrn. Eine Verletzung der Gastfreundschaft wird der Rumäne nie verzeihen.

Die Heiligkeit des Schwures hält der rumänische Bauer sehr hoch. Falsche Eide vor Gericht gehören zu den grössten

krau, монастирів і церков, про існування в певних місцях великих скарбів, що були закопані здебільшого під час турецьких і татарських воєн.

Крім того, майже кожна сім'я плакає свою власну історію, багату на надзвичайні й дивовижні події. Вона передається за традицією від покоління до покоління і має, на переконання людей, великий вплив на розвиток або занепад цієї сім'ї.

Нарешті, народ має багату скарбницю легенд, що стосуються певних святкових днів у році й якими намагаються пояснити окремі надприродні явища, прославляють святих та їхні діяння.

Народна поезія румунів Буковини не записана, але живе в усній формі і передається від покоління до покоління.

6. Традиції та звичаї при зустрічах і клятви

Як все, що складає національну самобутність народу і може зберігати свій первісний вигляд тільки серед цього народу, де культура ще не справляє нівелюючого впливу, так і народні традиції та звичаї зберігають своєрідність та первісний вигляд тільки в тих місцях, які віддалені від центрів культури, а більшість населення уживає їх з такою ж точністю та незмінністю, як це передається від батька до сина і від матері до дочки.

В основу більшості, якщо не сказати майже всіх традицій і звичаїв буковинських румунів, покладений морально-релігійний або моральний зміст. Народ ретельно дотримується успадкованих від предків звичаїв, бо вірить, що, з одного боку, від цього залежить земне щастя чи блаженство в загробному житті, або, з іншого боку, будь-яке відхилення від успадкованих звичаїв представить згадану особу у викривленому світлі.

Як у більшості первісних народів, у румунів також високо шанується гостинність. Румун дуже гостинний, однак тільки стосовно румуна. Якщо ж він проявив гостинність до когось іншого, то її ніколи не порушить, оскільки виявляти гостинність і заступництво господаря до гостя — це святе. Однак румун ніколи не пробачить, якщо його гостинністю знехтували.

Дуже високо ставить румунський селянин клятву. Фальшиве свідчення перед судом нале-

Seltenheiten; ein Schwur auf das Crucifix in der Kirche ist immer wahr. Will der Bauer im alltäglichen Leben etwas durch einen Schwur bekräftigen, so hängt die Art und Weise, wie er es thut, von der Wichtigkeit des Falles ab, um den es sich handelt. Er schwört bei Gott, bei seiner Gesundheit, seinem Leben, auf seine Augen, bei seinen Kindern, auf seine Wirthschaft, seine Viehstücke u. dgl. m. Am häufigsten im Gebrauche ist das «*Țeu*», was mit dem deutschen «*So wahr mir Gott helfe!*» gleichbedeutend ist. «*Așa se fiu sănătos!*» (Ich soll so gesund sein!); «*Așa se trăesc!*» (Ich soll so leben!); «*Se nam parte de copiii mei*», oder «*de gospodaria mea*», oder «*de vitele mele*» (ich soll kein Glück haben an meiner Familie, an meiner Wirthschaft, an meinen Viehstücken u. s. w.) sind die von der Bevölkerung häufig angewendeten Redensarten zur Bekräftigung der Wahrheit, wobei das Haupt mit der linken Hand entblösst und die rechte auf die Brust gelegt wird. Ist jedoch die Sache sehr wichtig oder die Situation, in der sich der Betreffende befindet, eine sehr precäre, so schlägt er sich mit der geballten Hand auf die Brust und wiederholt mehrere, zumeist verschiedene Bekräftigungen. Inwiefern einem solchen Schwur Glauben zu schenken ist, hängt natürlich vom betreffenden Individuum ab; in der Regel ist aber darauf nicht viel zu geben.

Die Art der Begrüssung bei der rumänischen Landbevölkerung hängt von der Tageszeit, der Person, der sie geleistet wird, und vom Orte, wo sie erfolgt, ab. Eine der allgemeinsten Begrüssungsformeln ist «*Noroc bun!*» (Gut Glück!) oder der Morgengruss: «*Bună dimineață!*». Von etwa 10 Uhr vormittags bis zur Abenddämmerung wird in der Regel der Gruss: «*Bună ziua!*» (Guten Tag) und von da an «*Bună seară!*» (Guten Abend!) angewendet. An gewöhnlichen Feiertagen begrüßen sich die Leute ausser mit dem gewöhnlichen Grusse noch mit den Worten: «*Se fie de bine ziua de astăzi!*». Vom Ostersonntag bis Christi Himmelfahrt werden allgemein als Begrüssungsformel die Worte gebraucht: «*Christos au înviat!*» (Christus ist auferstanden!), worauf «*Adevărat că înviat!*» (Es ist wahr, dass er auferstanden ist!) entgegnet wird. Von Christi Himmelfahrt bis Pfingsten hingegen begrüsst man sich allgemein mit: «*Christos s'au înalțat*», worauf: «*Adevărat că s'au înalțat!*» geantwortet wird.

Begegnet man jemandem, der des Weges herkommt, so wünscht man: «*Bună cale!*» (Guten Weg!) oder: «*Bun ajuns!*» (Glückliche Ankunft!); rastet jemand, so begrüsst man ihn mit: «*Bună hodină!*» (Angenehme Rast!); einem Arbeitenden ruft man zu: «*Domnă ajută!*» (Helf Gott!), worauf stets: «*Mulțamesc!*» (Ich danke!) erwidert

жуть до надзвичайний винятків; клятва в церкві перед розп'яттям завжди правдива. Якщо селянин у повсякденному побуті хоче щось підтвердити клятвою, то спосіб, як він це робить, залежить від важливості випадку, про який іде мова. Він клянеться Богом, своїм здоров'ям, своїм життям, очима, дітьми, господарством, своєю худобою і т. п. Найчастіше вживається «*Țeu*», що означає «*Йй-Богу!*», рівнозначне йому «*Așa se fiu sănătos!*» (Що б я так здоров був!), «*Așa se trăesc!*» (Щоб я так жив!); «*Se nam parte de copiii mei*», або «*de gospodaria mea*», або «*de vitele mele*» (Щоб я не мав щастя в моїй сім'ї, або з моїм господарством, або зі своєю худобою і т. д.). Це часто вживані населенням мовні звороти для підтвердження правди, при цьому лівою рукою знімають головний убір, а права кладуть на груди. Якщо справа дуже важлива або становище, в якій опинилася дана особа, вельми серйозне, тоді вона б'є себе у груди кулаком і повторює кілька переважно різних запевнень. Наскільки можна вірити такій клятві, залежить, звичайно, від конкретного індивідуума, проте, як правило, дати за неї можна небагато.

Форма вітань румунського населення краю залежить від часу дня, особи, до якої звертаються з привітанням, і місця, де це відбувається. Однією з найбільш поширених форм є «*Noroc bun!*» (Бажаю, щастя!) або ранкове вітання «*Bună dimineață!*» (Доброго ранку!). Приблизно з 10 години ранку аж до вечірніх сутінків користуються, як правило, вітанням «*Bună ziua!*» (Доброго дня!), а пізніше «*Bună seară!*» (Доброго вечора!). У звичайні святкові дні люди звертаються одні до одних з традиційним привітанням та додають до них: «*Se fie de bine ziua de astăzi!*» (Хай буде вам добрим сьогоднішній день!). Від пасхальної неділі до Христового Вознесіння уживають, як вітальну формулу, слова: «*Christos au înviat!*» (Христос воскрес!), на які відповідають: «*Adevărat că înviat!*» (Воістину воскрес!). Після Вознесіння до Зелених свят вітаються: «*Christos s'au înalțat*» (Христос вознісся!) і відповідають: «*Adevărat că s'au înalțat!*» (Воістину вознісся!).

Під час зустрічі з подорожнім бажають: «*Bună cale!*» (Щасливої дороги!) або: «*Bun ajuns!*» (Щасливого прибуття!); якщо хтось відпочиває, то його вітають: «*Bună hodină!*» (Приємного відпочинку!); працюючому кричать: «*Domnă ajută!*» (Боже помагай!), після чого завжди відповідають: «*Mulțamesc!*» (Дякую!).

wird. Ist jemand beim Essen, so wird dem üblichen Grusse noch «*Bună masă!*» zugefügt, worauf stets die Einladung: «*Poftesc la masă!*» (Ich bitte zum Speisen!) erfolgt.

Beim Begrüssen entblößen die Männer das Haupt, Frauen verneigen sich. In manchen Gegenden, so im Suczawaer Bezirk, ist es usuell, dass älteren Personen bei der Begrüssung die Hand geküsst wird, worauf diese den Begrüssenden auf die Stirn küssen.

Hochgestellte Persönlichkeiten oder solche Personen, die der rumänische Bauer für vornehm hält, begrüsst er durch Abnahme der Kopfbedeckung und eine tiefe Verbeugung, ohne in der Regel einen Gruss auszusprechen. Manchmal wird auch die Hand geküsst, was jedoch nur seitens armer Leute oder Weiber geschieht; ein angesehener Grundwirth thut das nie. Hat ein Bauer die Pfeife im Munde, so nimmt er sie beim Begrüssen einer angesehenen Persönlichkeit stets in die Hand. Dem Priester, der eine besondere Ehrfurcht geniesst, wird von Männern, Weibern und Kindern stets die Hand geküsst, wobei als Begrüssung die Worte: «*Blagosloveste părinte*» angewendet werden. In vielen Gegenden ist es gebräuchlich, sowohl den Handrücken als auch die innere Fläche der Hand zu küssen.

7. Tanz und Unterhaltung.

Besondere Spiele, die als speciell national bezeichnet werden könnten, giebt es nicht, doch wird von den rumänischen Burschen häufig das Ballspiel «*Hapucul*» oder «*Mingea*», auch «*Poică*» gespielt. Bei Todtenwachen ist ein eigenes Spiel usuell, «*Dea liafă*» genannt. Es besteht darin, dass Einer mitten im Kreise der Spielenden sich tief niederbeugt, so dass er nichts sehen kann, ein Anderer aus dem Kreise giebt ihm einen Schlag auf den Kopf, und nun muss der Betreffende errathen, wer dies war; gelingt ihm dies, so muss dieser in den Kreis hinein. Auch das Blindkuhspiel, «*Dea șoricașul*» genannt, ist bei solchen Anlässen üblich.

Tänze, die von der rumänischen Bevölkerung getanzt werden, sind folgende:

Der «*Arcanul*», ein Kreistanz, der nur von Männern aufgeführt wird. Er wird von 10—40 Personen getanzt, die auf Commando einmal nach rechts, dann nach links im Rhythmus sich bewegen. Tanzleiter ist ein Bursche, «*Vataf*» genannt. Im Kimpolunger Bezirk ist es usuell, dass während des Tanzes auf Commando des Vataf alle Tänzer sich auf ein Knie niederlassen und hierbei eine Doină singen.

Якщо когось застають під час трапези, то до звичайного вітання додається ще «*Bună masă!*» (Приємного апетиту!), після чого завжди настає запрошення: «*Poftesc la masă!*» (Прошу до столу!).

Під час вітань чоловіки знімають головні убори, а жінки кланяються. У деяких місцевостях, як от в Сучавському повіті, заведено, що старшим людям під час вітань цілують руки, після чого вітаючого цілують у чоло.

Високопоставлених осіб або таких, кого румунський селянин вважає знатними, він вітає зняттям головного убору і глибоким поклоном, не вимовляючи, як правило, привіту. Іноді він цілує також руку, що, однак, роблять лише бідняки або жінки. Місцевий маєтний господар — ніколи. Якщо селянин курить люльку, то він, вітаючи важливу особу, завжди бере її у руку. Священика, який користується особливою повагою, чоловіки, жінки і діти завжди цілують у руку, причому, як вітання, вживаються слова: «*Blagosloveste părinte*» [Благословіть, отче!]. У багатьох місцях заведено цілувати не тільки зовнішню, але і внутрішню сторону кисті руки.

7. Танці та розваги

Особливих ігор, які можна було б вважати суто національними, немає, та все ж часто румунські хлопці розважаються іграми з м'ячем — «*hapucul*» або «*mingea*», а також «*poică*». На чергуванні біля небіжчика поширена своєрідна гра, яка називається «*dea liafă*». Суть її полягає в тому, що всередині кола один з учасників низько схиляється, щоб він не міг нікого бачити, інший із кола завдає йому удару в голову, а він має відгадати, хто саме його вдарив. Якщо він угадав, то той, що бив, стає посеред кола. У таких випадках також звичні піжмурки, що називаються «*dea șoricașul*».

Танці, які виконує румунське населення, наступні:

«*Arcanul*» [аркан] — танець, який танцюють лише чоловіки, утворивши коло. Цьому беруть участь від 10 до 40 осіб, за командою рухаючись у ритмі то праворуч, то ліворуч. Керівником танцю є парубок, який називається «*vataf*». У Кимполунзькому повіті побутує звичай, що під час танців за командою ватафа всі танцюристи стають на коліна і при цьому співають дойну.

Im Suczawaer Bezirk werden neben dem Arcanul diesem ähnliche Kreistänze, und zwar «*Corăbiască*» und «*Marmitică*», auch nur von Männern getanzt. Sonstige von diesen nur aufgeführte Kreistänze sind der «*Bătută*» (*Gestampfe*), nur im Storożynetzter Bezirk, und der «*Lesască*», im Kimpolunger Bezirk üblich. Bei letzterem wird der Takt mit den Handflächen auf die Waden geschlagen.

Ein bei allen Rumänen sehr beliebter Tanz ist die «*Hora mare*» oder «*Moldovinească*». Dieser Tanz ist theils Rund-, theils Kreistanz und wird von Männern und Frauen aufgeführt. Wird die Hora nur als Rundtanz getanzt, so nennt man sie «*Hora mică*». Der letzteren ähnlich ist der «*Ciobanul*» und der «*Brăul popi*», dann der «*Ciocărlanul*», der nur im Gurahumoraer und Suczawaer Bezirk getanzt wird. Einer der schönsten rumänischen Tänze und nur im Suczawaer Bezirk üblich ist die «*Ardeleancă*», wobei ein Mann mehrere Frauen zum Tanze führen kann. Ein der Polka ähnlicher, jedoch nicht nationaler Tanz ist die «*Rusească*», welche in manchen Dörfern, jedoch selten aufgeführt wird.

Der Takt ist bei allen der Hora ähnlichen Tänzen ruhig und langsam, bei den Kreistänzen schneller. Die Tanzweise besteht darin, dass zwei Schritte nach vorn und zwei nach rückwärts gemacht werden. Bei den Kreistänzen wird auf Commando sprungweise entweder nach rechts oder nach links getanzt.

Tanzen Mann und Frau, so lässt der erstere diese tanzen, d. h. er hält sie bei der Hand, oder er fasst sie bei den Hüften (*Brăul popi*), oder schlingt den Arm um ihren Hals, dreht sie herum, hält den Takt, sagt ihr Reime vor, die im Rhythmus genau mit dem Takt des Tanzes übereinstimmen, und dirigiert auf diese Weise den Tanz.

Es ist überhaupt usuell, dass beim Tanzen immer Reime gesprochen werden. Je versierter ein Bursche hierin ist, als desto besserer Tänzer gilt er. Von den vielen beim Tanzen üblichen Reimen wird im Folgenden einer angeführt:

Ce faci lele pe cărare?
Duce bădiță de mâncare!
Mă ista mă Mihai!
Cu barbatu meu ce ai?
Cel faci prost și gogoman?
Parcă el din istacan?

Was machst du, Weibchen, auf dem Wege?
Ich trage dem Geliebten Essen!
Höre du, Michael!
Was hast du mit meinem Manne?
Warum nennst du ihn dumm und blöde?
Ist er denn nicht schon lange dumm?

Що ти робиш, жіночко, на стежині?
Я несу коханому їсти.
Що я чую від тебе, Мігай!
Що маєш ти з моїм чоловіком?
Чому вважаєш його дурником?
Немовби він бовван?

У Сучавському повіті поряд з арканом також лише чоловіки виконують подібні колові танці, а саме «*corăbiască*» [коробяська] і «*marmitică*» [мармітица]. Окрім описаних танців самих чоловіків поширені «*bătută*» [бетута] — лише в Сторожинецькому повіті, і «*lesască*» [ляхська] — лише в Кимполунзькому повіті. Під час останнього вибивають такт долонями на стегнах.

Дуже популярним танцем усіх румунів є «*hora mare*» [велика гора], або «*moldovinească*» [молдовіняська]. Цей танець частково хороводний, частково з кружлянням, і беруть участь у ньому чоловіки та жінки. Якщо гору танцюють як хороводний танець, то називають її «*hora mică*» [мала гора]. Подібними до останньої є «*ciobanul*» [чабан] і «*brăul popi*» [попівський пояс], відтак «*ciocărlanul*» [жайворонок], які танцюють лише в Ґура-Ґуморському і Сучавському повітах. Одним із найкрасивіших румунських танців, що зустрічається лише в Сучавському повіті, є «*ardeleancă*» [арджелянка], де один чоловік може вести до танцю кількох жінок. Подібним на польку, та все ж не національним танцем є «*rusească*» [руська], що виконується у деяких селах, однак рідко.

Під час танців, що подібні на гору, такт спокійний і повільний, а при танцях колом — прискорений. Спосіб танцю полягає в тому, що робиться два кроки вперед, а після — два назад. Під час танців колом учасники за командою рухаються то праворуч, то ліворуч.

Якщо танцює чоловік і жінка, то перший спонукає її танцювати, тобто він тримає її за руку або бере за талію (*brăul popi*) або обіймає рукою за ший, повертає її навколо себе, тримає такт, каже їй віршовані слова, що у ритмі точно збігаються з тактом танцю, і таким чином диригує танцем.

Заведено, що під час танцю промовляють віршовані фрази. І коли якомусь парубкові вірші вдаються найкраще, то цей парубок вважається і найкращим танцюристом. Один з багатьох звичних під час танців віршів наведений нижче:

Osëndit fi-i, mă Mihail	Gestraft sollst du sein, Michael!	Покараним маєш бути, Мігай?
Căt vei fie, a fie să ai,	Solange du lebst,	Поки житимеш, щоб мав
Umbletul lupului,	Mit dem Gang des Wolfes,	Ходу вовка,
Cântecul cucului,	Mit dem Gesang des Kuckucks,	Пісню зозулі,
Carnea casapului	Mit den Fleisch des Fleischhackers,	М'ясо м'ясоруба,
Pâinea pitarului,	Mit dem Brot des Bäckers,	Хліб пекаря,
Glasul văcarului.	Mit der Stimme des Hirten.	Голос пастуха.

Jedes rumänische Dorf in der Bukowina hat einen, manche auch zwei Tanzleiter, «*Vataful flăcăilor*» genannt. Der Tanzleiter ist in der Regel der älteste Bursche im Dorfe. Ihm liegt in erster Linie das Arrangement des Tanzes ob, die Bestellung der Musik und das Eincassiren des Geldes für diese. Ihm sind Gehilfen beigegeben, die beim Arrangiren der Tänze helfen, die Mädchen zum Tanze führen und selbe sodann, den einzelnen Burschen übergeben. Mit dem vornehmsten Mädchen des Dorfes wird der Tanz eröffnet, sie tanzt stets als Erste.

Im Sommer wird immer im Freien getanzt, im Winter in der Regel im Wirthshause oder in einem eigens hierzu gemietheten Local. Im Kimpolunger Bezirk hingegen wird Sommer und Winter im Freien getanzt. In der Regel befindet sich der Tanzplatz inmitten des Dorfes auf der belebtesten Stelle unfern von einem Wirthshause, seltener an der Peripherie des Ortes.

Die Musik, die zum Tanze aufspielt, ist sehr verschieden und nicht an allen Orten gleich. Zumeist sind es zwei Geiger (*Țigani*) oder ein Bursche, der auf der Hirtenflöte (*Flueras*) pfeift. An manchen Orten wird auf der «*Cobza*», einem eigenartigen, mit vielen Saiten versehenen Instrument, das mit einem Federkiel bearbeitet wird, oder auf einem Dudelsack (*Cimpoi*) gespielt; auch ist es usuell, dass der Cobza-Spieler sein Instrument mit Pfeifen begleitet, indem er eine Fischschuppe (*Solz de pěst ă*) in den Mund nimmt. Bei den Kreistänzen sind die Musikanten in der Mitte, sonst abseits.

Die Tanzmusik ist je nachdem mehr oder minder lebhaft, aber stets melancholisch, besonders keusch und melodios. Die Arien, die zur Tanzmusik von den Tanzenden gesungen werden, sind klagend und langgedehnt, jedoch melodisch; besonders schön ist die Hora.

8. Verlobungs- und Hochzeitsgebräuche, Mitgift.

Beabsichtigt ein Bursche — insbesondere wenn er vom Militär heimkehrt — sich zu verhehelichen, so benutzt er eine günstige Gelegenheit, im Sommer gewöhnlich die Tanzunterhaltung an den Sonntagen oder das Kukurutzheindeln und im Winter die Zusammenkünfte beim Spinnen (*Șăclători*) oder das Maisbrechen (*Clacă de des-*

Кожне румунське село на Буковині має одного, деякі — навіть двох керівників танцю, яких називають «*vataful flăcăilor*». Танцювальним керівником є, як правило, найстарший сільський парубок. Він, передовсім, займається організацією танців, запрошенням музик та збиранням грошей, щоб їм заплатити. Йому додаються помічники, які допомагають проводити танці, запрошують дівчат до танцю і передають їх потім іншим парубкам. Відкривають танці з найзнатнішою дівчиною села, вона завжди танцює першою.

Влітку танці відбуваються завжди на повітрі, а взимку, як правило, у корчмі або в найнятому для цього приміщенні. Зате у Кимполунзькому повіті танці проводяться просто неба взимку і влітку. Місце танців, як правило, знаходиться у гомінкому місці в центрі села, недалеко від корчми, рідше — на окраїні населеного пункту.

Музики, які грають на танцях, дуже різні і не подібні в усіх місцевостях. Переважно це два скрипалі (*Țigani*) і один хлопець, який грає на сопілці (*flueras*). У деяких місцях уживається кобза (*cobza*) — подібний на скрипку інструмент з великою кількістю струн, які перебирають пташиним пером, або також дуда (*cimpoi*); також зазвичай кобзар супроводжує гру на інструменті свистом, беручи у рот риб'ячу луску (*solz de pěst ă*). Якщо танцюють колом, то музики сидять посеред кола, а в інших випадках — збоку.

Танцювальна музика більшою чи меншою мірою весела, але завжди меланхолійна, особливо сором'язлива і мелодійна. Арії, які під танцювальну музику виконують танцюристи, тужливі і розтягнуті, однак мелодійні, особливо гарна гора.

8. Сватальні та весільні звичаї, придане

Якщо парубок має намір женитися, особливо коли він повернувся додому з війська, то він використовує зручну нагоду влітку під час недільних танців або на збиранні кукурудзи, чи взимку на вечорницях під час прядіння (*șăclători*) або лущення кукурудзи (*clacă de desfăcat papușoi*), аби на-

făcat papușoi), um sich dem Mädchen, das ihm gefällt, zu nähern. Er begleitet es nach Hause, giebt ihm Blumen, tractirt es mit Branntwein, genug, er giebt sich Mühe, um zu gefallen. Ist er nun der Zuneigung des Mädchens sicher, so erfolgt dann die Werbung.

Die Werbung um die Hand eines Mädchens besorgen in der Regel eine oder mehrere vertrauenswürdige Personen, welche «*Staroste*» heissen. Seltener und nur in wenigen Dörfern ist es usuell, dass der Bursche allein (*Mirele*), oder mit seinen Eltern, oder sonst einer Person, die sein Vertrauen geniesst, um die Braut wirbt. Meistens wird die Werbung am Samstag abends vorgenommen; der Bursche selbst erscheint mit seinen Eltern erst gegen Mitternacht, und es werden sodann die Vermögensverhältnisse, die Mitgift u. s. w. besprochen. Wird man hierin handelseinig, so wird das Mädchen gerufen und befragt, ob es den Burschen zum Manne haben wolle. Oft ist dies nur eine Formalität, da entweder die jungen Leute sich schon früher verständigt hatten, oder aber, was leider zu oft vorkommt, die beiderseitigen Eltern aus pekuniären Rücksichten ihre Kinder für einander bestimmt hatten und sie dann zur Eheschliessung zwingen.

In manchen Dörfern, so z. B. in Jakobeny und Dorna-Kandreny, begiebt sich der Freier mit noch einem Manne oder seinen Eltern zu den Eltern des Mädchens und bringt seine Werbung allein an. Wird diese angenommen, so erlegt er sicherheitshalber einen Geldbetrag von 5—10, oft auch 100 Gulden, ein Paar Stiefel und manchmal auch ein Halsband, bestehend aus alten Münzen, als Caution, welche einem verlässlichen Manne übergeben wird. Tritt nun der Brautwerber zurück, so verfällt die Caution zu Gunsten der Braut. Oft muss auch seitens der Eltern der Braut ein Betrag erlegt werden, welcher ebenfalls verfällt, wenn die Braut zurücktritt.

In einigen Gegenden, besonders im Gebirge, ist es gebräuchlich, dass die Eltern der Braut, nachdem sie die Werbung angenommen haben, sich zum zukünftigen Schwiegersohne begeben und sein Hauswesen in Augenschein nehmen. Dies ist eine Art Controle, ob die Brautwerber bezüglich der Vermögensverhältnisse die Wahrheit gesagt haben.

Ein eigenthümlicher Brauch besteht bei der Werbung in den Dörfern des oberen Moldawa-Thales. Haben die Brautwerber dem Burschen das Jawort der Eltern der Braut überbracht, so begiebt sich derselbe mit seinem Vater und zwei Zeugen, die eine Flasche Wein mitnehmen, in das Haus der Braut. Von diesem Weine nun trinkt der Bewerber seiner Auserwählten zu, welche, wenn sie den Burschen haben will, ihren Eltern und diese wieder dem Burschen zuzutrinken haben, was ein Zeichen ist, dass sowohl die Eltern als das

близитися до дівчини, яка йому подобається. Він проводить її додому, дарує їй квіти, частує її горілкою, одним словом, проявляє турботу, щоб сподобатися. Якщо хлопець впевнений у прихильності дівчини, то тоді відбувається сватання.

Як правило, сватання організують одна або дві довірені особи, які називаються «*staroste*». Іноді і лише в окремих селах заведено так, що парубок сватається сам (*mirele*) або разом зі своїми батьками, чи взагалі з ким-небудь, до кого він має довіру. Сватання відбувається переважно у суботу ввечері; парубок приходить зі своїми батьками близько півночі, після чого всі обговорюють майнові умови, придане тощо. Якщо досягнуто згоди, то кличуть дівчину і запитують її, чи бажає вона мати цього юнака собі за чоловіка. Часто це є звичайною формальністю, тому що молоді люди вже раніше домовились, або, що, на жаль, трапляється дуже часто, батьки обох із матеріальних міркувань визначили своїх дітей одне для одного і тоді примушують їх до шлюбу.

У деяких селах, наприклад, в Якобенах і Дорні-Кандренах, жених відправляється з ще одним чоловіком або своїми батьками до родичів дівчини і проводить сватання сам. Якщо досягнута згода, то на всякий випадок він дає заставу 5—10, а іноді й 100 гульденів, пару чобіт, а то й намисто, що складається із старовинних монет, котрі передають надійному чоловікові. Якщо ж заручений хлопець тепер відмовиться від нареченої, то застава переходить до дівчини. Часто повинна бути внесена сума і з боку батьків нареченої, котра також втрачається, якщо дівчина відступить.

У деяких місцевостях, особливо в горах, заведено, що батьки нареченої, погодившись на шлюб, ідуть до свого майбутнього зятя й оглядають його господарство. Це свого роду перевірка правдивості розповіді старостів про майновий стан нареченого.

Особливий звичай існує при сватанні у селах верхньої долини Молдави. Після того, як старости принесли хлопцю згоду батьків дівчини, наречений відправляється до нареченої зі своїм батьком і двома свідками, які беруть з собою пляшку вина. Це вино тепер жених п'є до своєї обраниці, а вона, якщо хоче мати хлопця, до батьків, а ті повинні знову випити до парубка. Це є знаком, що як родичі, так і дівчина приймають сватання. Якщо ж дівчи-

Mädchen die Werbung annehmen. Verweigert das Mädchen den Trunk, so ist der Bursche abgewiesen.

Der Werbung folgt unmittelbar die Verlobung, «*Logodnă*» genannt. Sie besteht zumeist darin, dass die jungen Leute Ringe wechseln und sich den elterlichen Segen erbitten. - Hierauf findet im Kreise von Verwandten und guten Bekannten ein Schmaus- und Zechgelage statt, bei welchem auf das gegebene Wort getrunken wird (*beucvint*). Den Tag darauf begeben sich die Eltern der Brautleute — manchenorts blos der Bräutigam allein — zum Ortspfarrer, theilen ihm die Verlobung mit, bitten um die Aufkündigung (Vestirele) und - bestimmen den Hochzeitstag. Vom Verlobungs bis zum Trauungstage muss das Brautpaar beim Geistlichen Gebete lernen.

In manchen Gegenden ist es Brauch, dass während des Verlobungsmahles in eine Schüssel mit Weizen zwei Ringe gemengt werden, welche von den Brautleuten mit abgewendeten Gesichtern herausgezogen werden müssen; anderwärts giebt man in die Schüssel mit Weizen einen Ring und einen Kreuzer, welche ein Knabe herausuchen muss, worauf er den Ring den Verlobten übergiebt, während der Kreuzer ihm zufällt. Jetzt erst wechseln die Brautleute die Ringe und küssen sich. Während der drei Wochen, die zwischen der Verlobung und der Trauung verstreichen, trägt der Bräutigam am Hute eine Blume, was zu bedeuten hat, dass er bereits vergeben sei. Auch die Braut schmückt während dieser Zeit ihr Kopfhaar blos mit Blumen und trägt zum Zeichen, dass sie ihre Mädchenzeit abschliesst, ein blendendweisses Hemd und neue Kleider. Am Verlobungstage trägt die Braut einen Kopfputz von Rosen und Pfauenfedern, «*Cârpa*» genannt, der Bräutigam einen Blumenstrauß am Hute.

Vom Tage der Verlobung an darf der Bräutigam seine Braut besuchen, und die Brautleute werden nunmehr als zusammengehörig angesehen. Sie dürfen während der Verlobungszeit tanzen, doch überwacht der erstere die letztere sehr eifersüchtig.

Die Vorbereitungen zur Hochzeit beginnen fast überall am Samstag und zumeist gesondert im Hause des Bräutigams und der Braut. Es erscheinen in erster Linie die beiden Brautführer, «*Vatăji*», welche der Bräutigam sich gewählt hat, mit der Musik und schreiten zur Einladung der Hochzeitsgäste. Beide haben farbige Tücher, «*Naframă*», der Anführer einen «*Colac*» (*Semmel*), der andere eine Holzflasche mit Schnaps (*Ploscă*), womit die Einzuladenden tractirt werden. In den Dörfern des Flachlandes geschieht diese Einladung zu fuss, im Gebirge zu Pferd.

на відмовляється від напою, то хлопцеві відмовлено.

Зразу після сватання настають заручини, які називаються «*logodnă*». Вони полягають переважно в тому, що молоді люди обмінюються каблучками і просять батьківського благословення. Потім у колі рідних і добре знайомих влаштовується бенкет, на якому запивається дане слово (*beucvint*). Наступного дня батьки наречених — в окремих місцях лише сам жених — відправляються до місцевого священика, повідомляють його про заручини, просять оприлюднити повідомлення і призначають день весілля. Від заручин аж до дня вінчання молода пара повинна зі священиком вивчати молитви.

У деяких місцях побутує звичай, що під час церемонії заручин у мисці з пшеницею змішують дві каблучки, які наречені, відвернувши обличчя, повинні витягти. В інших місцях в миску із пшеницею кладуть каблучку і крейцер, які має знайти і вийняти хлопчик; після того він передає каблучку нареченому, а крейцер залишає собі. Тільки тепер наречені обмінюються каблучками і цілуються. Між заручинами і вінчанням проходить три тижні, і весь цей час хлопець носить на капелюсі квітку, котра означає, що він уже заручений. Протягом цього часу наречена також прикрашає своє волосся лише квітами і, як ознаку, що її дівочий час закінчується, вдягає біленьку сорочку і новий одяг. Від дня заручин наречена носить головний убір з троянд і павичевого пір'я, який називається «*cârpa*», а наречений — китицю квітів на капелюсі.

Від дня заручин наречений має право відвідувати наречену, і молоді вважаються відтепер пов'язаними одне з одним. Протягом періоду заручення вони можуть танцювати, однак наречений пильно стежить за нареченою.

Підготовка до весілля починається майже всюди у суботу і переважно окремо в домі нареченого і нареченої. У першу чергу з'являються з музикантами два дружки (*vatăji*), яких вибрав собі наречений, і йдуть запрошувати на весілля гостей. Обидва мають кольорові хустки (*naframă*), головний з них — калач (*colac*), а інший — дерев'яну [плоску] пляшку горілки (*ploscă*) для частування запрошуваних. У низинних селах йдуть запрошувати пішки, а горах — верхи на конях.

Am selben Tage versammeln sich die weiblichen Verwandten der Brautleute im Hause des Bräutigams und der Braut und bereiten den Kopfputz beider vor. Die Mütze des Bräutigams, die derselbe, nebenbei bemerkt, auch während des Hochzeitsmahles auf dem Kopfe behält, und der Kranz der Braut werden mit Blumen und Federn geschmückt; hierbei wird gesungen, getanzt und geschmaust.

Nunmehr beginnt die eigentliche Hochzeitsfeier, die nicht überall gleich ist und fast in jedem Dorfe eine oder mehrere besondere Ceremonien hat. In der Regel ist der Vorgang folgender:

Am Samstag abends versammeln sich die Burschen und Mädchen und tanzen bis spät in die Nacht vor dem Hause der Braut und des Bräutigams. Gleichzeitig wechseln die Brautleute die Geschenke, und zwar schickt der Bräutigam der Braut ein seidenes Kopftuch und ein Paar gelbe Stiefel, diese wieder dem Bräutigam einen Leibgürtel und ein gesticktes Sacktuch (*Năframă*). Das Ueberbringen der Geschenke (man nennt dies «*Schimburî*») erfolgt durch die Brautführer, welche von eigens hierzu bestimmten Weibern und der Hochzeitsmusik, die lustige Weisen spielt, begleitet werden.

Am Sonntag in der Frühe wird die Braut in der Regel per Wagen, der Bräutigam zu fuss von ihren Häusern durch Burschen, Mädchen und Hochzeitsgäste unter den Klängen der Musik in die Kirche geleitet, woselbst die Trauung nach den rituellen Gebräuchen vor sich geht.

Die Brautmutter, «*Nună cea mare*», und die Kranzelmädchen, «*Drușci*», befinden sich im Wagen der Braut, den Bräutigam begleiten die Brautführer, die verschiedene Lieder singen.

Vor dem Gang zur Trauung haben die Eltern die Brautleute gesegnet und ihnen Salz und Brot gereicht. Nach der Trauung führen die Braut und der Bräutigam ihre Gäste gesondert nach Hause, wo sie bewirtheet werden. Hierauf fährt der Bräutigam unter Mitnahme seiner Gäste zu seiner Braut und holt diese sammt dem beweglichen Hochzeitsgute, das auf Wagen verpackt wird, ab. Die Braut wird von den Kranzelmädchen und den übrigen Hochzeitsgästen unter den Klängen der Musik begleitet. Im Hause des Bräutigams wird dann die Unterhaltung fortgesetzt.

Der gewöhnlich am zweiten Tage abgehaltene grosse Hochzeitsschmaus, wobei die Hochzeitsgeschenke gespendet werden, heisst «*Masă mare*» oder «*Pripoi*».

Das Hochzeitsceremoniell ist, wie erwähnt, bei den Rumänen nicht überall gleich; es giebt in den einzelnen

У той же день жінки, родичі заручених, збираються в домі нареченого та нареченої і готують два головні убори. Шапку молодого (зауважимо, до речі, що він і за весільним столом весь час тримає її на голові) і вінок нареченої прикрашають квітами та пір'їнами; при цьому співають, танцюють і веселяться.

Тепер починається саме весільне свято, яке не всюди однаково і майже в кожному селі відрізняється однією або кількома особливими церемоніями. Як правило, відбувається наступне дійство:

У суботу ввечері збираються парубки та дівчата і танцюють до пізньої ночі перед домами наречених. Одночасно молодята обмінюються подарунками, а саме: наречений посилає нареченій шовкову хустку і пару жовтих чобітків, а вона своєму обранцеві — поясний ремінь і вишиту хустинку (*năframă*). Церемонію обміну подарунками здійснюють дружки (це називається *schimburî*), а при цьому присутні вибрані ними жінки та весільні музики, які грають веселих мелодій.

Наступного недільного ранку молоду, як правило, на підводі, а молодого — пішки супроводжують парубки, дівчата і весільні гості з їхніх домів під звуки музики до церкви, де відповідно до ритуальних обрядів відбувається вінчання.

Весільна мати (*nună cea mare*) і дружки (*drușci*) перебувають на підводі разом із нареченою, а нареченого супроводжують його дружки, які співають при цьому різні пісні.

Перед походом до вінчання батьки благословляють молодих і передають їм хліб та сіль. Після вінчання наречений і наречена окремо ведуть гостей до своїх осель, де їх пригощають. Потім молодий разом зі своїми гостями іде до молодої і привозить її разом з рухомим весільним посагом, котрий укладається на підводі. Під звуки музики молоду супроводжують дружки та решта весільних гостей. Відтак у домі молодого продовжується забава.

Наступного дня зазвичай проводиться великий весільний бенкет, названий «*masă mare*» або «*pripoi*», під час якого вручають весільні подарунки.

Весільна церемонія, як вже було сказано, у румунів не скрізь однаково, в окремих місцях вона

Gegenden des Landes verschiedene Gebräuche und Abweichungen. Die am häufigsten vorkommenden sind:

In den rumänischen Dörfern des Czernowitzer Bezirks fährt die Braut mit einem meist mit vier Ochsen bespannten Wagen zur Trauung, der Bräutigam geht zu Fuss. Nach der Trauung begiebt sich der Bräutigam in sein elterliches Haus, die Braut in das ihrige. Sie werden mit Brot und Salz empfangen und dreimal um die Hochzeitstafel geführt. Nachmittags begiebt sich der Bräutigam mit seinen Gästen zur Braut, woselbst sich weiter unterhalten wird. Bei angesehenen Bauern ist es usuell, dass der Bräutigam von einem der Brautführer begleitet sich zur Braut begiebt. Der Brautführer klopft mit seinem Stocke an die Thür und begehrt Einlass, welcher erst nach längerem Zögern gewährt wird. Die Burschen und Mädchen bilden nun einen Kreis, in dessen Mitte die Braut tritt, welcher der Brautführer einen «Colac» (geflochtenen runden Wecken) reicht. Die Braut bekreuzt sich über den Colac nach allen vier Weltgegenden und giebt ihn wieder zurück. Jetzt tritt der Bräutigam in den Kreis, reicht der Braut den Colac, und beide brechen ihn; der nun das grössere Stück in der Hand behält, lebt länger.

Die Uebergabe der allgemein gebräuchlichen Hochzeitsgeschenke erfolgt bei dem sogenannten «*Păhar dulce*», d. i. einer Flasche mit Schnaps, die zum Zeichen der Jungfräulichkeit der Braut mit rother Wolle umspinnen ist. Das erste Glas wird den Beiständen zugetrunken, welche das erste Geschenk geben, hierauf kommen die anderen Gäste nach dem Range daran. Die Hochzeitsgeschenke bestehen entweder in Geld oder in Naturalien, und zwar Viehstücken, Früchten, Kleidungsstücken u. s. w.

An dem der Trauung folgenden Tage wird die Braut auf einen Sessel, auf dem sich ein Polster befindet, gesetzt und ihr von der Brautmutter das Tuch umgehängt und der Brautkranz, zum Zeichen, dass sie schon Frau ist, abgenommen. Man nennt dies «*Împropodit*». Jetzt übernimmt der junge Ehemann seine Frau und führt sie sammt dem Heirathsgut nach Hause.

In den rumänischen Dörfern des Serether, Storozynetzter und Radautzer Bezirks ist der Vorgang ein ähnlicher, nur besteht hier unter anderem der Brauch, dass die Braut vor der Trauung an der Unterhaltung nicht theilnehmen darf. Zur Hochzeit fährt der Bräutigam mit den beiden Brautmädchen, die Braut mit den Brautführern. Die Mutter der Braut setzt sich, wenn diese das elterliche Haus verlässt, auf die Kiste, welche die Aussteuer enthält, und giebt nicht eher den Schlüssel zu derselben her,

mae свої особливості і відмінності. Найпоширенішими є наступні:

У румунських селах Чернівецького повіту наречена їде до вінчання здебільшого на підводі, запряженій чотирма волами, а наречений їде пішки. Після вінчання молодий відправляється у свій рідний дім, а молода — до себе. Їх зустрічають хлібом і сіллю й обводять тричі навколо весільного столу. У другій половині дня наречений із своїми гостями їде до нареченої, де забава продовжується. У заможніших селян заведено, що молодий відправляється до молодої у супроводі одного з дружб. Зупинившись перед домом молодої, дружба стукає палицею в двері і просить дозволу увійти, котрий надається йому після довгого зволікання. Після цього дівчата і хлопці утворюють коло, у середину якого вступає наречена, яка отримує від дружби «*colac*» (плетену заокруглену булку — калач). Молода хреститься над калачем, повертаючись на всі чотири сторони світу, і віддає його назад. Тепер вступає у коло молодий, подає молодій калач і обоє розламують його; у чий руці зараз опиниться більший шматок, той довше житиме.

Згодом проходить передача звичайних весільних подарунків з так званим «*păhar dulce*» [солодкий келих], тобто із пляшкою горілки, яка на ознаку цнотливості нареченої обв'язана червоною вовняною ниткою. Перший келих п'ють за здоров'я свідки під час укладення шлюбу, які першими підносять подарунки, тоді підходять інші гості відповідно до їхнього рангу. Весільні подарунки складаються або з грошей, або з натуральних речей, а саме: худоби, фруктів, одягу тощо.

Наступного дня після вінчання молоду садовлять на стілець, на якому знаходиться подушка, і ве-сільна мати знімає з неї вінок та одягає хустку на знак того, що вона вже жінка. Це називається «*împropodit*». Тепер молодий чоловік отримує свою дружину і веде її разом із приданим до себе додому.

У румунських селах Серетського, Сторожинецького і Радівецького повітів церемонія подібна, однак тут ще побутує звичай, що наречена перед вінчанням не має права брати участь у забаві. На весіллі наречений їде разом із двома дружками, а наречена — з дружбами. Якщо молода залишає батьківський дім, то її мати всідається на скриню із посагом і не віддає клю-

bevor ihr nicht der Bräutigam ein Paar Stiefel zum Geschenk macht; dieselbe Verpflichtung hat auch die Braut gegenüber ihrer Schwiegermutter. Hat die Braut Brüder, so muss der Bräutigam überdies jeden mit einem Federmesser beschenken, damit diese das Hinaustragen der Aussteuer gestatten. Auch gehört es zum guten Ton, dass die junge Frau sich dem Umlegen des Tuches zu entziehen sucht, worin sie die Brautmädchen unterstützen müssen.

Im Suczawaer Bezirk werden in manchen Dörfern die Brautleute von der Musik begleitet, um die Einladung der Hochzeitsgäste vorzunehmen; ferner nimmt der Bräutigam nach der Trauung die Musik zu sich nach Hause, und erst nachmittags begibt er sich mit seinen Gästen zur Braut, wobei das Haus derselben scherzweise gestürmt wird. Auch ist es Brauch, dass die Eltern des Bräutigams von der Braut und umgekehrt jene der Braut vom Bräutigam je ein Hemd, der Bräutigam von der Braut ein gesticktes Hemd, ein Beinkleid und ein schwarzes Halstuch, die Braut hingegen vom Bräutigam ein Stück blauen, rothen oder schwarzen Sammt auf einen Rock zum Geschenk erhält.

Im Gurahumoraer Bezirk übersendet die Braut am Vorabend der Trauung der Schwiegermutter durch die Trauzeugen ein Hemd und ein Paar gelbe Stiefel, der Bräutigam der Braut jedoch ein Kopftuch und Schuhe als Geschenk; man nennt dies «*Cuschimb*». Am nächsten Tage fahren Braut und Bräutigam separirt mit je zwei Brautführern und Kranzelmädchen und einer eigenen Musik zur Kirche, woselbst die Trauung in Gegenwart eines Beistandes vorgenommen wird. Von der Kirche begibt sich der Hochzeitszug zur Braut und unterhält sich hier bis 12 Uhr nachts; sodann geht alles mit der Braut unter Mitnahme des Heirathsgutes zum Bräutigam. Dort wird das Hochzeitsfest fortgesetzt und werden die Geschenke gegeben, wobei der Beistand, «*Nanaş*», von der Braut mit einem Handtuche an den Oberarmen gebunden wird. Am zweiten Tage setzt die Brautmutter der jungen Frau einen rothen Fez auf und hüllt ihr den Kopf mit einem Handtuche ein.

Imposant und besonders schön sind die Hochzeitszüge der Rumänen im Gebirge. Gegen Mitternacht tags vor der Trauung fährt der Bräutigam, umgeben von einem Reiterbanderium, bei Fackelschein zu den Eltern der Braut, oder, wenn die Hochzeit im Hause des Bräutigams stattfindet, die Braut in das Haus des ersteren, wo man sich bis zur Stunde der Trauung unterhält. Nun fährt oder reitet der Bräutigam unter Begleitung der Brautmädchen, die Braut unter Begleitung der Brautführer, umgeben von einer Schaar berittener Burschen und unter den

ча від неї доти, поки молодий не подарує їй пару чобіт; такий же обов'язок має і наречена стосовно своєї свекрухи. Якщо ж у молоді є брати, то молодий повинен обдарувати кожного складаним ножиком, щоб вони дозволили винести посаг. Добрим тоном вважається також те, що молода жінка не дає пов'язати собі хустку, а дружки повинні допомагати їй при цьому.

У деяких селах Сучавського повіту наречених, які йдуть запрошувати гостей на весілля, супроводжують музики. Згодом після вінчання молодий забирає музиків до себе додому і тільки пополудні відправляється зі своїми гостями до молоді, беручи її дім жартівливим штурмом. Існує також звичай, що батьки молодого від нареченої і, навпаки, батьки молоді від нареченого одержують у подарунок по сорочці, наречений від нареченої — вишиту сорочку, штани і чорний галстук, а молода від молодого — відріз синього, червоного або чорного шовку на спідницю.

У Ґура-Ґуморському повіті напередодні вінчання наречена шле свекрусі через дружбів сорочку і пару жовтих чобітків, а наречений нареченій дарує хустку і пару взуття; називається це «*cuschimb*». Наступного дня окремо нареченого і наречену в супроводі їхніх дружок та дружбів і власних музик ведуть до церкви, де у присутності свідків відбувається вінчання. Від церкви весільна процесія направляєється до молоді і розважається тут до 12 години ночі; після цього всі йдуть разом із нареченою і прихопленим посагом до нареченого. Там продовжується весільне свято, вручають подарунки, причому вінчального свідка (*nanaş*) молода перев'язує рушником вище ліктя руки. Наступного дня весільна мати вдягає молодій господині червоний фес, а також обгортає її голову рушником.

Імпозантним і дуже красивим є весільний похід румунів у горах. Близько опівночі напередодні вінчання наречений, оточений кінною ватагою із смолоскипами, їде до батьків нареченої або, якщо весілля відбудеться в домі жениха, молода відправляється до нареченого, де вона перебуває аж до вінчання. Аж ось нареченого везуть або він їде верхи до церкви у супроводі дружок, а наречена — у супроводі дружбів, в оточенні ватаги кінних легінів і під звуки музики. Назад

Klängen der Musik, zur Kirche. Zurück fährt die Braut und der Bräutigam reitet. Beim Hause der ersteren angekommen, eröffnen die Hochzeitsgäste einen Tanz, wobei der Bräutigam mit den beiden ebenfalls berittenen Brautführern dreimal um die Tanzenden herumreitet. Hierauf erscheint die Schwiegermutter mit einer Bank, auf welcher sich zwei Colaczen, ein Stück Salz und eine Schüssel mit Weizen befinden. Sie segnet den Bräutigam, bespritzt ihn mit Weihwasser, stellt die Bank neben das Pferd so hin, dass der Steigbügel des Reiters auf derselben ruht, und bedeckt sie mit ihrer «*Catarință*» (Oberkleid), auf welche der Bräutigam beim Absteigen vom Pferde treten muss. Das grosse Hochzeitsmahl (*Masă mare*) findet beim Bräutigam am Sonntage abends statt.

Die Mitgift, die ein rumänisches Bauernmädchen bei ihrer Verheirathung von den Eltern erhält, besteht in der Regel aus einem oder mehreren Stücken Feldes, Viehstücken, Wagen, Pflug und Egge, manchmal auch aus einem Hause. Es richtet sich dies immer nach den Vermögensverhältnissen der Eltern. Baargeld wird nur bei sehr vermögenden Leuten gegeben.

Die Aussteuer (*Zestre*) der zu verheirathenden Tochter besteht aus mehreren Garnituren Wäsche (*Cameșe*), einem Tuch (*Tulpan*), einigen Schafpelzen, und zwar ohne Aermel (*Bundița, Cheptar*) oder mit Aermeln (*Cojok*) und Sukmans. Jedes halbwegs vermögende Mädchen bekommt weiter als Schmuck ein Halsband, bestehend aus Maria-Theresia-Thalern, welches «*Salbă*» heisst. Als Einrichtungsstücke werden in der Regel ein Webstuhl, einige Kisten (*Ladă*), Küchengeräthe, als: Molter, Kannen, Töpfe, Schüsseln u. s. w., und ein Kessel, dann Bettzeug, Schafwoldecken, Handtücher und Teppiche (*Lăicere* oder *Covare*) mitgegeben. Der Sohn erhält mehr oder weniger dasselbe, jedoch mit Ausnahme der Küchengeräthe und des Bettzeuges.

In manchen Gegenden, so im Suczawaer Bezirk, ist es usuell, dass man weder der Tochter noch dem Sohne Hausgeräthe oder Kucheneinrichtungsstücke giebt; diese muss sich das junge Paar selbst anschaffen. Im Gebirge wird ein grosser Werth darauf gelegt, dass angrenzende Grundstücke ungetheilt als Heirathsgut gegeben werden. Auch bekommen die jungen Leute eine grössere Anzahl von Schafen, Kühen, Ochsen und Pferden.

9. Geburt und Tod.

Wird in einem rumänischen Hause ein Kind geboren und ist dasselbe schwächlich, so hat die Hebamme dafür Sorge zu tragen, dass es sofort getauft wird; ist es gesund

молоду везуть, а молодий іде верхи. Прибувши до хати молодої, весільні гості відкривають та-нець, причому наречений із своїми також кінни-ми дружбами тричі об'їжджає довкола танцюючих. Після цього з'являється теща з ослоном, на якому лежать два калачі, грудка солі і миска пшениці. Вона благословляє молодого, окроплює його свяченою водою і ставить ослін біля коня так, щоб стремено вершника лежало на ньому, покриває його верхнім одягом (*catarință*), на який наречений, злізаючи з коня, повинен ступити. Великий весільний бенкет (*masă mare*) відбувається в молодого у неділю ввечері.

Посаг, котрий у зв'язку із заміжжям отримує від батьків кожна сільська румунська дівчина, складається, як правило, з одного або кількох наділів поля, худоби, воза, плуга і борони, іноді й хати. Все це залежить від майнових можливостей родичів. Гроші дають тільки дуже заможні батьки.

Придане (*zestre*) дочки, яка виходить заміж, складають кілька комплектів нижньої білизни (*cameșe*), вовняної хустки (*tulpan*), кількох кожухів, а саме: кожух без рукавів (*bundița, cheptar*) і з рукавами (*cojoc*) та сукман. Кожна більш-менш заможна дівчина ще отримує як прикрасу намисто, що складається із талерів Марії Терезії, що називається «*salbă*». Предметами побуту, які дають з собою, є, як правило, ткацький верстат, кілька скринь (*ladă*), кухонні речі, а саме: корито, глечики, горщики, миски тощо і чавун; відтак постільні речі, покривало з овечої шерсті, рушники і рядна (*lăicere* або *covare*). Син отримує майже те ж саме, за винятком кухонного посуду і постелі.

У деяких місцевостях, як от в Сучавському повіті, заведено, що ні дочці, ні сину не дають домашніх або кухонних речей; молода пара повинна надбати їх самотужки. У горах велике значення має те, що суміжні земельні ділянки даються, як придане, неподільними. Молоді люди одержують також велику кількість овець, корів, волів і коней.

9. Народження і смерть

Якщо в румунському домі народиться дитина і вона слабка здоров'ям, то повитуха повинна подбати, щоб її негайно охрестити; якщо ж вона міцна і здорова, то

und kräftig, so kann es bis zu sechs Wochen ungetauft bleiben, in der Regel jedoch soll die Taufe acht Tage nach der Geburt erfolgen.

Die Taufe findet immer in der Kirche statt, wohin das Kind von der Hebamme gebracht wird, welche vorher dem Kinde ein Stückchen Brot und Zucker auf der Brust befestigt hat. Daselbst warten schon die Taufpathen (*Cumătrul și cumătră mare*) mit grossen, mit Bändern gezierten Kerzen und einem Stücke weisser Leinwand, und übernehmen das Kind. Nach dem rituellen Taufacte wird das Kind in die Leinwand eingewickelt, in die Wohnung der Eltern gebracht und unter Glückwünschen und Segenssprüchen der Mutter übergeben. Hierauf folgt ein Schmaus, wobei die Kerzen der Pathen in die Colacen hineingesteckt werden und brennen müssen; man nennt diesen Taufschmaus «*Cumătriă*». Der Täufling wird mit Geld, Viehstücken oder Naturalien von den Pathen beschenkt (*Chirmă*), von der Taufpathin gebadet, und ins Bad ein Geldstück — in der Regel ein Silbergulden — hineingelegt, welches Geld für die Hebamme bestimmt ist. Dieses Bad nennt man «*Scaldușea*».

In einigen Dörfern, so in der Umgebung von Suczawa, besteht der Brauch, dass man das Wasser, in dem das Kind gebadet wurde, unter einem Baume ausschüttet und mit dem Gefäss in der Hand um denselben tanzt. Anderwärts ist es wieder usuell, dass das Bad erst am zweiten Tage nach der Taufe vorgenommen wird. Gleich nach der Entbindung begeben sich die Weiber mit Geschenken zur Wöchnerin, wo sie mit Schnaps bewirthet werden. Durch diese Geschenke glauben sie sich den Himmel erkaufen zu können.

Bei Todesfällen in einer rumänischen Familie sind die Gebräuche nicht überall gleich. Im grossen Ganzen wird jedoch Folgendes beobachtet:

Ist ein Mensch im Sterben, so wird er von den Angehörigen auf die Erde gelegt, weil man glaubt, dass er dann leichter stirbt, und ihm eine Kerze in die rechte Hand gegeben, die von einem Familienmitgliede so lange gehalten wird, bis der Tod erfolgt. Manchenorts, besonders im Suczawaer Bezirk, badet man den Sterbenden und zieht ihm seine Festkleider an. Wenn der Tod erfolgte, so wird die Leiche gewaschen, mit reiner Wäsche bekleidet und auf eine Bank (*Lăița*) im Sterbezimmer so aufgebahrt, dass der Kopf gegen Osten gerichtet ist. Hat der Todte einen Bart, so wird ihm dieser während des Waschens abrasirt.

Dem Todten werden die Augen zugeedrückt und meist mit einem Geldstücke — gewöhnlich einem Kreuzer —

može залишатися нехрещеною до шести тижнів, хоча, як правило, хрещення має відбутися протягом 8 днів від народження.

Хрещення завжди проходить у церкві, куди дитину приносить повитуха, яка заздалегідь прикріплює немовляті до грудей шматочки хліба і цукру. Там її вже очікують хрещені батьки (*cumătrul și cumătră mare*) з великими, прикрашеними стрічками свічками, відрізами білого полотна, і приймають дитину. Після ритуального обряду хрещення немовля загортають у полотно, доставляють у дім батьків і передають матері, виголошуючи вітання і благословляння. Після цього настає трапеза, під час якої свічки кумів, котрі втикаються в калачі, повинні горіти; ці хрестини називають «*cumătriă*». Куми обдаровують хрещеника грошима, худобою або іншими продуктами харчування (*chirmă*), хрещена мати його купає, а у купіль кладуть монету, як правило, срібний гюльден, що признається повитусі. Це купання називають «*scaldușea*».

В окремих селах, як от в околицях Сучави, існує звичай, що воду, в якій купалася дитина, виливають під дерево, а навколо нього танцюють з посудом в руці. В інших місцях, знову ж, заведено, що купання відбувається тільки наступного дня після хрещення. Зразу ж після пологів до породіллі приходять з подарунками жінки, де їх частують горілкою. Цими дарунками, вважають вони, можна за добрити небо.

У випадках смерті в румунської сім'ї звичай не скрізь однакові. Але, в загальному, спостерігається наступне:

Якщо людина присмерті, то рідні кладуть її на землю, оскільки вірять, що вона так легше помре, а у праву руку подають свічку, котру один із родичів підтримує так довго, поки не настане смерть. Де-не-де, особливо в Сучавському повіті, помираючого купають і одягають у святкове вбрання. Якщо смерть настала, то тіло обмивають, вдягають у чисту білизну і кладуть на лавку (*lăița*) в смертній кімнаті завжди таким чином, щоб голова була спрямована на схід. Якщо небіжчик має бороду, то її голять під час купання.

Небіжчикові заплющують очі та кладуть на них по монеті — зазвичай по крейцерові, щоб вони не роз-

bedeckt, damit sie sich nicht wieder öffnen, da der Aberglaube besteht, dass der Todte sonst auf jemanden aus der Familie schauen könnte, und dieser bald sterben müsste. Die Hände des Todten werden auf der Brust gefaltet und darauf entweder ein Kreuz oder ein Heiligenbild aus der Kirche gelegt. In anderen Dörfern ist es wieder üblich, die Leiche mit Blumen zu bekränzen.

Während der Zeit, wo die Leiche aufgebahrt liegt, müssen alle männlichen Angehörigen und Verwandten mit entblösstem Haupte, die Frauen mit aufgelösten Haaren herumgehen. Es werden für diese Zeit Todtenwachen abgehalten. Burschen, Mädchen und erwachsene Personen versammeln sich im Sterbehaus und verrichten Gebete, worauf Spiele arrangirt werden und gegessen und getrunken wird. Jeder, der ins Sterbehaus kommt, muss ein Licht und einen Kreuzer für Weihrauch mitbringen, welcher letzterer auf das auf der Brust des Todten befindliche Heiligenbild gelegt wird.

Im Gebirge besteht der Brauch, dass während der Todtenwache ein Mann vor dem Sterbehaus auf der Schalmei (*Trûmbiŷă*) bläst.

Wird die Leiche eingesargt, so ist es hier und da Usus, dass auf den Deckel des Sarges Speisen und Getränke aufgetragen werden, von denen diejenigen Personen, welche den Sarg verfertigt haben, essen müssen.

Wird der Sarg aus dem Sterbezimmer hinausgetragen, so müssen die Angehörigen bei verschlossener Thür zurückbleiben, weil man glaubt, dass dies ein langes Leben für sie bedeute. An der Hausschwelle wird der Sarg dreimal gesenkt, beziehungsweise dreimal mit demselben angestossen. Vom Trauerhaus wird die Leiche in die Kirche getragen oder mittels eines Wagens geführt; den Sarg begleiten nebst den Angehörigen und sonstigen Trauergästen auch gemietete Klageweiber (*Boci*). Hierbei besteht der rituelle Brauch, dass bei jeder Wegkreuzung oder Strassenabzweigung ein Evangelium gelesen wird; war der Verstorbene reich, so werden selbst zwölf Evangelien gelesen. In der Kirche wird sodann die Begräbnissandacht abgehalten.

In manchen Dörfern wird beim jedesmaligen Stehenbleiben des Leichenzuges von einem eigens hierzu bestimmten Weibe einem Armen ein Wachlicht, ein Colac und ein Tüchel über den Sarg hinweg gegeben. Dem Geistlichen voran wird das Opferbrot (*Pomână*) und eine Flasche Wein oder Schnaps getragen. Das Opferbrot wird dem Geistlichen gegeben, mit dem Getränk hingegen wird das Grab begossen.

Am Friedhofe angelangt, werden beim Herabsenken des Sarges dem Todtengräber über das Grab hinweg in der Regel

плющилися знову, бо існує повір'я, що, якби покійник подивився на кого-небудь із сім'ї, то той незабаром мав би померти. Руки небіжчика складають на грудях і кладуть на них або хрест, або принесений з церкви образок. В інших селах небіжчика заведено обкладати квітами.

У той час, коли тіло лежить на катафалку, усі чоловіки-родичі повинні ходити з непокритою головою, а жінки — з розпущеним волоссям. На той час біля небіжчика проводиться чергування. Хлопці, дівчата і дорослі люди збираються в домі небіжчика і проказують молитви, після чого влаштовують ігри, їдять і випивають. Кожен, хто приходить до хати з померлим, повинен принести свічку й один крейцер за ладан, що кладеться на груди небіжчика біля образу святого.

У горах існує звичай, що під час похоронної вахти чоловік перед домом небіжчика грає на трембіті (*trûmbiŷă*).

Коли тіло покійника кладуть у труну, то тут і там заведено, що на віко труни ставлять їжу і напої, котрі мають споживати люди, які виготовили домовину.

Коли виносять труну із смертної кімнати, то всі рідні небіжчика мають залишатися в домі за зачиненими дверима, оскільки вірять, що це означає для них довге життя. Біля хатнього порога домовину тричі опускають вниз і тричі стукають об нього. З траурного будинку тіло несуть або везуть підводою до церкви; разом з родичами та іншими учасниками траурної церемонії труну супроводжують найняті голосільниці (*boci*). При цьому існує ритуальний звичай, що на кожному перехресті або відгалуженні вулиці проводиться читання Євангелії; якщо померлий був багатим, то читається 12 Євангеліїв. Після цього у церкві відбувається похоронна відправа.

У деяких селах під час кожної зупинки похоронної процесії спеціально призначена для цього жінка подає бідняку через труну воскову свічу, калач і хустку. Перед священиком несуть жертовний хліб (*potână*) і пляшку вина чи горілки. Помана — священику, а напоєм буде облита могила.

На цвинтарі, коли труну опускають у могилу, гробкопачам через домовину подають, як правило, одну

ein oder zwei Hühner gegeben; es ist dies ein Opfer für die Seele des Verstorbenen. Ausser der festgesetzten Bezahlung erhält hier der Pfarrer auch den sogenannten «*Pomușor*» oder «*Parastas*», welcher aus Colacen, Aepfeln, Feigen, Pflaumen u. s.w. besteht. Die an dem Sarge und den Kirchenfahnen befestigt gewesenen Tücher und Colacen erhalten die Fahnen- und Sargträger. Am Friedhofe werden überdies alle Anwesenden am Thoreingange mit einem Glase Wein oder Schnaps und mit einem Stückchen Colacen bewirthet; dies ist ebenfalls ein Opfer für die Seele des Verstorbenen (*Suflet*).

Vom Friedhofe zurückgekehrt, begeben sich die Trauergäste in das Sterbehaus, wo das Todtenmahl (*Priveghie*) stattfindet. Bei diesem Anlass wird in manchen Orten jedem der Trauergäste ein Stückchen Brot und ein Licht gegeben; man nennt dies «*Colaci și lumină de sufletul mortului*» (Brot und Licht für die Seele des Verstorbenen).

Besondere Ceremonien, die jedoch nicht überall, sondern nur in manchen Gegenden bei Sterbefällen und Beerdigungen üblich sind, sind nachfolgende:

Im Suczawaer Bezirk wirft man ein Handtuch oder ein Stückchen Leinwand dem Sarge in dem Moment vor, wenn die Träger das Hausthor passiren. Auch wird in dem Zimmer, wo die Leiche aufgebahrt lag, durch drei Abende ein Stückchen Brot und ein Glas Wasser hingestellt, damit der Todte, der durch drei Abende kommt, davon genieße.

In einigen Dörfern des Czernowitzer Bezirks werden sowohl in den Sarg als auch in das Grab einige Münzen hineingelegt, damit der Todte, um ins Paradies gelangen zu können, das Ueberschiffen bezahlen kann. Die Gleichheit dieses Brauches mit jenem der Römer und Griechen ist jedenfalls auffallend.

Im Gebirge besteht der allgemeine Brauch, während der Todtenwachen und der Beerdigung die Schalmel zu blasen. Auch werden an den Seitenwänden des Sarges Luftlöcher angebracht und in diese Löcher kleine hölzerne Kreuze eingesetzt. Die Ochsen oder Pferde, die den Wagen, auf welchem sich der Sarg befand, gezogen haben, werden mit Wasser bespritzt.

10. Religion und Glaube, Ideenwelt.

Wie die Urgeschichte, so ist auch die ursprüngliche Religion der Rumänen in graues Dunkel gehüllt. Wir können annehmen, dass gleichzeitig mit der Romanisirung Daciens durch die Römer auch die christliche Religion dorthin verpflanzt wurde, dass daher die Rumänen zur Zeit, als sie sich zu einem selbständigen Volke entwickelten, bereits Christen waren. Seit jenem Zeitpunkte, bis zu dem die

abо дві курки, що є жертвою за душу покійника. Окрім встановленої плати священник тут ще одержує так званий «*pomușor*», або «*parastas*», що складається з калачів, яблук, фіг, слив тощо. Прикріплені раніше до труни і церковних хоругв хустки та калачі отримують носії труни і хоругов. Крім того, на цвинтарі біля вхідних воріт всіх присутніх пригощають келихом вина або горілки і шматочком калача, що теж є жертвою за душу небіжчика (*suflet*).

Повернувшись із цвинтаря, учасники траурної церемонії відправляються у дім небіжчика, де відбувається поминальна трапеза (*priveghie*). З цього приводу в деяких місцях кожному з похоронних гостей дають шматок хліба і свічку; називається це «*colaci și lumină de sufletul mortului*» (хліб і свічка за душу покійника).

Особливі церемонії, що поширені не скрізь, а лише в окремих місцевостях під час смертних випадків і похоронів, є наступними:

У Сучавському повіті накидають на труну рушник або шмат полотна у той момент, коли носильники проходять через домашні двері. Також заведено в кімнаті, де лежало тіло померлого, ставити протягом трьох вечорів скибку хліба і склянку води, щоб цим приставився небіжчик, який приходить трьома вечорами.

У деяких селах Чернівецького повіту кладуть як у труну, так і у могилу кілька монет, щоб небіжчик, переправляючись у рай, міг заплатити за перевіз. Впадає у вічі тотожність цього звичаю із таким же у римлян і греків.

У горах існує загальний звичай під час траурної вахти біля покійника і під час похорону грати на трембіті. Також у бічних стінках труни роблять отвори і вставляють туди маленькі дерев'яні хрести. Волів або коней, які тягли підводу з домовиною, кроплять свяченою водою.

10. Релігія і віра, світогляд

Як праісторія, так і первісна релігія румунів заслана сірим мороком. Ми можемо припустити, що одночасно з романізацією Дакії туди була перенесена й християнська релігія і що в той час, коли румуни розвивалися у самостійний народ, вони були вже християнами. З того періоду, відколи може вірогідно простежуватися історія

Geschichte der Rumänen mit Sicherheit verfolgt werden kann, also bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts, kennen wir dieses Volk als ein christliches, jedoch mit solchen Sitten und Gebräuchen, die dem christlichen Wesen völlig fremd sind. Es würde zu weit führen, wollte man die historische Frage der Entwicklung der Religion der Rumänen erörtern.

Aus der religiösen Anschauung und dem Grundzuge des Charakters dieses Volkes, der Duldsamkeit und Toleranz gegenüber den Andersgläubigen, aus gewissen religiösen Gebräuchen und Sitten, die entschieden nichtchristlichen Ursprunges, jedoch mit ihren religiösen Anschauungen eng verknüpft sind, so dass es dieselben als zur christlichen Religion unbedingt gehörig ansieht, endlich aus der Anschauung, dass der Religion nicht nur eine kirchliche, sondern auch eine weltliche Macht zusteht, der sich jeder Rechtgläubige fügen soll und fügen muss, drängt sich unwillkürlich die Ueberzeugung auf, dass Volk und Religion sich gleichzeitig in strenger Abgeschlossenheit entwickelt haben, und dass das Volk zur Zeit seiner Entwicklung in religiöser Beziehung weder zur römischen noch zur orientalischen Kirche gehörte, sondern sich zu einer ganz eigenartigen Religion bekannte, — zu einer Religion, welcher nicht nur allein die oberste kirchliche, sondern auch die oberste weltliche Gewalt zustand.

Den griechischen Ritus und die slawische Liturgie nahmen die Rumänen viel später an, und erst mit dem Erwachen des nationalen Bewusstseins wurde die rumänische Liturgie eingeführt.

Den Grundstein zur Unabhängigkeit der moldauischen Kirche legte Fürst Jaga dadurch, dass er 1399 in Suczawa eine Metropole gründete. Aber erst Alexander der Gute führte die vollständige Unabhängigkeit durch, indem er die moldauische Kirche von der orientalischen losrennte und sie der Oberhoheit des Patriarchen von Konstantinopel entzog.

Zur Zeit, als die Moldau und mit ihr auch die Bukowina den Einfällen der Türken, Tataren, Kosaken, Ungarn und Polen ausgesetzt war, sahen sich sowohl die moldauischen Fürsten als auch die Grossen des Reiches veranlasst, zahlreiche Klöster anzulegen und mit Latifundien² zu dotieren. Diese Klöster hatten neben dem kirchlichen auch einen weltlichen Zweck, indem sie festungsartig in gedeckten Gegenden, insbesondere in den schwer zugänglichen Flusstälern, angelegt wurden und zur Aufnahme der Bevölkerung und deren Habe in kriegerischen Zeiten dienten.

Zur Zeit der Einverleibung der Bukowina mit Oesterreich befanden sich im Lande 56 Klöster, die ihre eigenen Besitzungen hatten. Diese Klostergüter und die Besitzungen

румунів, отже до початку XIII ст., ми знаємо цей народ як християнський, хоч й з такими звичаями і традиціями, котрі цілком чужі християнській суті. Тут ми не можемо висвітлити історію розвитку релігії у румунів, бо це окреме питання.

Виходячи із релігійних поглядів і основної риси характеру цього народу — його терпимості й толерантності стосовно іновірців, з певних релігійних традицій і звичаїв явно не християнського походження, хоч й тісно пов'язаних з релігійними уявленнями, і, нарешті, з тієї точки зору, що релігія має не тільки церковну, але й світську владу і цій владі мусить і має обов'язок коритися кожен вірний, мимоволі напрошується переконання, що народ і релігія розвивалися одночасно у строгій цілісності, і що народ під час свого розвитку у релігійному плані належав ні до римської, ні до східної церкви, а сповідував цілком особливу релігію — релігію, яка мала не тільки вищу церковну, але й вищу світську владу.

Грецький обряд і слов'янську літургію румуни запозичили значно пізніше, а румунська літургія була запроваджена лише в час пробудження національної свідомості.

Наріжний камінь незалежності молдавської церкви заклав князь Юга, заснувавши у 1399 року митрополію в Сучаві. Але тільки Олександр Добрий домігся повної незалежності, він відокремив молдавську церкву від східної і вивів її з-під влади константинопольського патріарха.

У той час, коли Молдова і з нею також Буковина зазнавали нападів турків, татар, козаків, угорців і поляків, молдавські князі, як і вельможі держави [Бояри], вважали за обов'язок засновувати численні монастирі і надавати їм латифундії². Ці монастирі поряд із церковними виконували й світські функції, оскільки вони закладалися у вигляді фортець у захищених місцях, зокрема у важкодоступних річкових долинах, і слугували притулком для населення і його майна у часи воєнних лихоліть.

На момент приєднання Буковини до Австрії у краї знаходилося 56 монастирів, які мали власні володіння. Монастирське майно і володіння Ра-

der Radautzer Episcopie wurden durch Verfügung des Kaisers Josef II. vereinigt und hieraus der griechisch-orientalische Religionsfonds gebildet (1782), aus dessen Einkünften die Auslagen für den Cultus und die Bildungsanstalten der griechischorthodoxen Kirche der Bukowina bestritten werden.

Gleichzeitig mit der Bildung des griechisch-orientalischen Religionsfonds wurden die Klöster bis auf drei Männerklöster, d. i. Putna, Suczawica und Mittokadragomirna, aufgelöst, der Sitz des Bisthums von Radautz nach Czernowitz verlegt (1789) und die Beziehungen der bukowinaer griechisch-orthodoxen Kirche zur Metropole in Jassy zum grössten Theile abgebrochen. Bischof Eugen Hackmann war jedoch derjenige, welcher das Bisthum von Jassy vollkommen unabhängig machte. Unter ihm wurde durch die Gnade Seiner Apostolischen Majestät unseres Allernädigsten Kaisers und Herrn das bukowinaer Bisthum zu einem Erzbisthum und zur selbständigen Metropole erhoben und ihr sämmtliche griechisch-orthodoxe Gläubige der im Reichsrath vertretenen Königreiche und Länder in kirchlicher Beziehung unterstellt. Dies ist der kurze historische Ueberblick der Entwicklung der griechischorthodoxen Kirche in der Bukowina.

Der rumänische Bauer stellt sich Gott, das allerhöchste Wesen, das Weiterleben der Seele nach dem Tode, die Belohnung der Gerechten und Bestrafung der Bösen im Jenseits so, vor, wie sie ihm seine Religion vorschreibt, nur ist er geneigt, das Göttliche, Unfassbare mit menschlichen Begriffen, die ihm leichter fasslich sind, zu identificiren. Das allerhöchste Wesen, «*Dumneḑei sfânt mare*», stellt er sich als einen alten, ehrwürdigen Greis vor, den zu sehen und anzubeten der höchste Lohn der Gerechten im Paradiese ist, — einem schönen Garten, wo alle Heiligen und Gerechten wohnen und die Leiden, Sorgen und die Arbeit mangeln. Die Hölle, ein finsterer Ort, wo die Bösen in einem Feuer von Pech (*Rășână*) gebraten werden, ist der Sitz des Teufels, der den Menschen jedoch auch auf Erden entweder in seiner ursprünglichen Gestalt, also furchtbar, schwarz, mit Hörnern und Schweif, erscheinen oder auch eine Thiergestalt, vorwiegend Katze, Hund, Wolf oder Bär, und so den Menschen Schrecken und Schaden zufügen kann.

Eine Sünde besteht nicht nur darin, dass man etwas thut, was die Religion oder Moral verbietet, sondern auch darin, dass man gegen gewisse herkömmliche Bräuche verstösst; so z.

дівецького єпископства були об'єднані на підставі розпорядження цесаря Йосифа II, і з них утворився Греко-східний релігійний фонд (1782), із прибутків якого покривалися видатки на культ і навчальні заклади православної церкви Буковини.

Одночасно з утворенням Греко-східного релігійного фонду кількість монастирів скоротили до трьох чоловічих, тобто у Путні, Сучавиці і Митоці-Драгомирні, резиденція єпископства була перенесена з Радівців до Чернівців (1789), а взаємозв'язки Буковинської православної церкви з митрополією в Яссах значною мірою припинені. Однак саме єпископ Євген Гакман був тим, хто зробив єпископство цілком незалежним від Ясс. Його апостольська величність наш всемілостивий цесар і володар своєю милістю підніс Буковинське єпископство до рангу архієпископства і самостійної митрополії та ієрархічно підпорядкував їй православних усіх королівств і земель, що були представлені у Державній Раді. Такий короткий історичний огляд розвитку православної церкви на Буковині.

Румунський селянин уявляє Бога, яких є найвищим створінням, подальше життя душі після смерті, нагороду праведним і покарання грішникам на тому світі такими, як йому це подає релігія, однак він схильний ототожнювати Божественне, незбагненне з людськими поняттями, котрі йому доступніші. Найвищу сутність (*Dumneḑei sfânt mare*) він уявляє собі старим поважним чоловіком, бачити якого і молитися якому він вважає найвищою нагородою для праведників у раю — прекрасному саду, де живуть усі святі та праведники і де немає хвороб, клопів і роботи. Пекло — темне місце, де всі грішники смажаться в гарячій смолі (*rășână*), страшне місце перебування чорта, який також уявляється як земна людина, або у своєму первісному вигляді, отже, чорний, з рогами і хвостом, або перевтілений твариною, переважно кішкою, собакою, вовком або ведмедем, і може наводити на людей жах та завдавати їм шкоди.

Гріх полягає не тільки в тому, що чинять те, що забороняє релігія або мораль, але й у тому, що порушують певні давні обряди; так, наприклад, гріх

B. ist es eine Sünde für Frauen, am Freitag im Zimmer zu arbeiten, beim ersten Anblick der Sonne am Morgen sich nicht zu bekreuzen, am heiligen Georgstage zu verabsäumen, Butterblumen zu sammeln, an einem Fasttage in einem Geschirr zu kochen oder aus einer Schüssel zu essen, in denen gewöhnliche, also keine Fastenspeisen, gekocht oder aufbewahrt wurden, u. dgl., alle Gebräuche, die nicht christlichen Ursprunges sind.

Auch die Stellung des Priesters ist keine rein kirchliche, sondern auch eine weltliche. Er genießt in jeder Beziehung die grösste Hochachtung und Ehrerbietung; er ist der erste Mann im Dorfe, und seine Ansicht in weltlichen Dingen ist die allein massgebende. Der Einfluss, den er auf seine Pfarrgemeinde übt, ist in jeder Beziehung ein sehr weittragender.

Alle Feier- und Festtage sind dem Rumänen heilig, sie werden genau nach herkömmlicher Weise gefeiert, und die vorgeschriebenen, von alters her üblichen Gebräuche dabei streng eingehalten.

Das Osterfest, auf welches sich die Bevölkerung durch vierzigtägliches strenges Fasten vorbereitet, ist das heiligste. Vor der Auferstehung, die um 1 Uhr morgens gefeiert wird, begiebt sich niemand zur Ruhe, da dies als eine Sünde angesehen wird. Nach der Auferstehung segnet und weicht der Priester das Osterbrot (*Pască*). Zu Hause angekommen, nimmt der Vater ein Osterei und eine Silbermünze, legt beide in ein Glas Wasser und wäscht sich sodann mit diesem, welchem Beispiel die ganze Familie folgt. Erst dann darf Speise und Trank genossen werden.

Besondere Bräuche während der Osterfeiertage sind das Eiertetschen (*Ciocnit*) und das Begiessen der Mädchen am Ostermontag.

Am Weihnachtsabend begiebt sich der Ortspfarrer von Haus zu Haus, begleitet von der Schuljugend, die «Ehre sei Gott in der Höh'!» singt, und weicht jedes Haus ein. Am Weihnachtsabend und tags darauf gehen in jedem Dorfe die «*Colindători*» (junge Burschen) von einem Hause zum anderen und besingen die Auferstehung Christi, wofür sie Geschenke bekommen. Diesen Umzug nennt man die «*Colindă*».

Am Sylvesterabend ist die *Colindă* auch üblich, nur in anderer Form. Burschen gehen von Haus zu Haus und knallen mit Peitschen, oder läuten mit Glocken, oder bearbeiten den sogenannten «*Buhaiu*» — ein Fässchen, das mit einer Ziegenhaut überzogen und mit einem Büschel Rosshaare versehen ist und dem ein dem Brüllen eines Stieres

для жінок працювати в п'ятницю в кімнаті; не перехреститися, поглянувши вранці перший раз на сонце; у день св. Юрія збирати кульбабу; у піст варити в горщику або їсти з миски, в яких варилася чи зберігалася звичайна, тобто пісна страва тощо. Всі ці звичаї не християнського походження.

Становище священика також не чисто церковне, але й світське. Він користується у всіх відношеннях найбільшою увагою і повагою; він — перша людина на селі, а його погляди на світські справи вирішальні. Вплив, який він здійснює на парафіяльну громаду, у кожному випадку надзвичайно важливий.

Всі празники і святкові дні для румунів є святыми, їх святкують суто традиційно, суворо дотримуючись стародавніх звичаїв.

Найбільшим святом є Пасха, до якої населення готується суворим 40-денним постом. Перед Воскресінням Христовим, що святкується о першій годині ночі, ніхто не повинен лягати спати, тому що це вважається гріхом. Після Воскресіння священик благословляє й освячує паску (*pască*). Прийшовши додому, батько бере великодне яечко і срібну монету, кладе їх у слоїк з водою і тоді вмивається нею, а його приклад наслідує вся сім'я. Лише після цього можна споживати страви і напої.

Особливими звичаями в пасхальні дні є цокання яйцями (*ciocnit*) і обливання водою дівчат на другий день Пасхи.

У Різдвяний вечір місцевий священик відправляється від хати до хати у супроводі молоді шкільного віку, яка співає «Слава всевишньому Богу!», і освячує кожну оселю. У Святвечір і Різдво у кожному селі ходять від хати до хати «*colindători*» (юні хлопці) і співають про народження Христа, за що отримують подарунки. Цю процесію називають «*colindă*» [коляда].

Напередодні Нового року також вживані колядки, але в іншій формі. Парубки ходять від хати до хати і ляскають у повітрі батогами або дзвонять дзвіночками, або ходять із так званим «бугаєм» (*buhaiu*) — бочкою з натягнутою шкірою кози і пучком кінського волосся, що видає звуки, подібні до

ähnlicher Laut entlockt wird —, wobei ein Lied, das mit den Worten: «*Hai! hai! Vine sfânt Vasilă*»³ beginnt, gesungen wird.

Am Neujahrmorgen beglückwünschen sich die Leute untereinander, indem sie sich mit Weizenkörnern bewerfen und sich die Worte: «*Veri ca veară vărată, ca toamnă cea bogată, la mulți ani sănătate și nflorit*»⁴ zurufen.

Sonst wäre noch der bei anhaltender Dürre üblichen Processionen, welche zumeist am Pfingstsonntag auf den Feldern abgehalten werden, und des Wasserweihfestes (18. Jänner) «*Jordan*» zu gedenken. Am Vortage des Jordan (*Ajun*) wird ebenfalls ein heiliger Abend gefeiert.

Ein halb kirchliches und halb weltliches Fest ist das Kirchweihfest, «*Hram*» genannt. An diesem Tage wird nach dem Gottesdienst geschmaust, gezecht, sich unterhalten und getanzt. Aus den umliegenden Ortschaften kommen Gäste zu Besuch.

In manchen Gegenden des Landes sind an den hohen Feiertagen noch besondere Gebräuche üblich, von denen einer als besonders charakteristisch hier erwähnt sei: es werden im Gebirge am Charsamstag in jedem Hause viele Wachskerzen gebrannt, von denen sich der Russ an den Plafondbalken niederschägt, in welchen ein Kreuz eingezeichnet wirt. Aus der Anzahl der vorhandenen Kreuze kann man genau das Alter des Hauses bestimmen.

11. Aberglaube.

Religion und Aberglaube sind beim Rumänen eng miteinander verknüpft. Die eigenartige Ausbildung, welche die Religion durch stete Berührung dieses Volkes mit nichtchristlichen Elementen erfuhr, bedingte es, dass sehr viele Gebräuche dieser letzteren übernommen wurden und von Generation zu Generation sich verpflanzten. Im Allgemeinen mögen hier nur einige Beispiele angeführt werden:

Die Sonne, «*Sântul soare*», ist dem Rumänen heilig, und er begrüsst die aufgehende Spenderin des Lichtes stets gebeugt und mit entblösstem Haupte. Kein echter Rumäne beerdigt seinen Todten, ohne dass er ihm ein Geldstück in die Hand giebt. Das Feiern gewisser Tage, oder die an solchen Tagen usuellen Gebräuche, wie: damit die Wölfe keine Haustiere überfallen, damit der Blitz nicht einschlägt oder damit kein Hagelwetter, Stürme oder Feuersbrünste u. dgl. vorkommen, die mit der christlichen Religion in gar keinem Zusammenhange stehen, sind Wahrzeichen längst untergegangener heidnischer Religionen, welche die

мукання бика, при цьому виконується пісня зі словами: «*Hai! hai! Vine sfânt Vasilă*»³.

Уранці в перший день Нового року люди вітають одні одних, посипаючись пшеницею і примовляючи: «*Veri ca veară vărată, ca toamnă cea bogată, la mulți ani sănătate și nflorit*»⁴.

Ще варто згадати традиційні процесії під час тривалої посухи, які організують на полі здебільшого у Зелену неділю, і празник освячення води (18 січня), «*Jordan*». Напередодні Йордану (*Ajun*) також святкується Святвечір.

Напівцерковним і напівмирським святом в кожному селі є день освячення церкви, що зветься «*hram*» [храм]. У цей день після богослужіння усі бенкетують, веселяться, розважаються і танцюють. Із навколишніх місцевостей прибувають гості.

У деяких місцевостях краю на великі свята поширені ще особливі звичаї, серед яких, як дуже характерний, слід згадати такий: у горах Страстної суботи у кожному домі засвічують багато воскових свічок, від яких кіптява осідає на сволоках, де малюють хрести. За кількістю христів можна точно визначити вік будинку.

11. Повір'я

Релігія і повір'я в румунів тісно пов'язані між собою. Цей народ мав постійні контакти з нехристиянськими елементами, тому його релігія набула своєрідних рис, перейнявши від останніх багато звичаїв, які передавалися від покоління до покоління. Наведемо тут взагалі лише кілька прикладів:

Сонце — «*sântul soare*» — святе для румуна і він вітає схід жертводавця світла з поклоном, знявши при цьому шапку. Жодний справжній румун не поховає покійника, щоб не вкласти йому в руку монету. Святкування певних днів або традиційні у такі дні обряди, щоб, наприклад, вовки не нападали на тварин, щоб не вдарила блискавка або також, щоб не спіткали град, буря чи пожежа і т. п. — не мають жодного стосунку до християнської релігії. Це ознаки відмерлих язичницьких вірувань, які сучасні

dermaligen Rumänen von ihren Stammvätern geerbt haben und die in ihnen weiter leben.

Die hervorragendste Rolle der vielfachen Arten des Aberglaubens spielt beim rumänischen Bauer der Glaube an Teufel, Hexen und Geister. In jedem neuerbauten Hause, ehe es ausgeweiht wird, wohnt der Teufel. Um diesen zu vertreiben, ist es erforderlich, einen schwarzen Hahn hineinzulassen, der spurlos verschwindet, da der Teufel in ihn fährt; erst dann darf das Haus geweiht werden. Auch in solchen Häusern, die durch längere Zeit leer gestanden haben, hat der Teufel sein Quartier aufgeschlagen, sie müssen daher vor dem Beziehen vom Geistlichen ausgeweiht werden, denn nichts scheut der Teufel mehr als das Weihwasser. Nebst leer stehenden Wohnhäusern liebt es der Teufel besonders, Stallungen aufzusuchen und zwischen den Pferden, Ochsen und Schafen sein Unwesen zu treiben; er macht sie rebellisch und nimmt den Kühen die Milch weg. Um dem vorzubeugen, muss man am Vorabend des Andreastages das Vieh scheeren, mit Weihrauch einräuchern und an verschiedenen Körpertheilen mit Kreuzen versehen.

Todt oder vorzeitig geborene Kinder, «*Mori*» genannt, sind Halbteufel. Für sie müssen alljährlich Gebete verrichtet werden, sonst werden sie nach dem Tode ganze Teufel.

Vor der Thür eines neugebauten Hauses soll ein Kreuz und der Kopf eines umgestandenen Thieres eingegraben werden, damit der Böse nicht einziehen kann. Die Thüren der Stallungen und Scheunen, dann die Hausthore sollen mit Kreuzen versehen sein, denn dies hält den Teufel ab.

Ausser dem Teufel giebt es auch sonst noch böse und unreine Geister (*Spurcat*). Hat sich z. B. jemand in einem Hause erhängt, so kommt dessen Seele, die keine Ruhe hat, um 12 Uhr nachts ins Haus zurück. Kommen in einem Hause mehrere Unglücksfälle vor, so sagt man, das Haus ist verunreinigt (*spurcat*); es muss der Vorgänger ein grosser Sünder gewesen sein, der sich dem irdischen Richter entzogen hat, und dessen Seele daher keine Ruhe findet. Ermordete und Verunglückte, die an einsamer Waldstelle begraben sind, haben ebenfalls keine Ruhe, denn sie erscheinen und geben ihre Anwesenheit durch Gesang, Gelächter oder Wehklagen kund. Auch neugebaute, uneingeweihte Häuser werden von bösen Geistern besucht. Vor Mitternacht soll keine Reise angetreten werden, da man bösen Geistern begegnen könnte. Als besonders berüchtigte Gegend gilt in der Bukowina der Wald Strigoia bei Unterpertestie, wo eine Menge böser Geister ihr Unwesen treiben

румуні успадкували від своїх предків і продовжують зберігати і надалі.

Серед численних видів повір'їв румунського селянина особливе значення має віра в чорта, відьму і духів. У кожному новозбудованому домі, допоки він не освячений, живе чорт. Аби його прогнати, потрібно випустити туди чорного півня, який безслідно зникає, тому що чорт вселяється в нього. Тільки після цього можна освячувати будинок. Навіть у тих житлах, котрі довгий час пустували, поселяється нечистий, тому їх також перед вселенням слід освячувати, бо нічого так не боїться чорт, як свяченої води. Окрім пустуючих житлових будинків, чорт дуже любить відвідувати тваринницькі приміщення і бешкетувати серед коней, волів і овець; він робить їх неспокійними і позбавляє корів молока. Щоб запобігти цьому, необхідно напередодні дня Андрея стригти тварин, обкурювати ладаном і малювати хрести на різних частинах тіла.

Мертві чи передчасно народжені діти, яких називають «*mori*», є напівчортами. За них треба щорічно молитися, інакше після смерті вони стануть повноцінними чортами.

Перед дверима новозбудованого житла необхідно закопати хрест і голову померлої тварини, щоб чорт не міг увійти. Віднаджують нечистого і хрестики, які треба робити на дверях стаєнь і комор, а ще на домашніх воротах.

Крім чорта існують також ще інші злі та нечисті духи (*spurcat*). Наприклад, якщо хтось в домі повісився, то його душа, що не має спочинку, о 12 годині ночі повертається до хати. Якщо в домі трапляється кілька нещасних випадків, то кажуть, що хата нечиста (*spurcat*), бо посередній господар був, мабуть, великим грішником, який уникнув земного суду, і тому душа його не знаходить спокою. Вбиті і загиблі від нещасного випадку, котрі поховані в лісі у тихому місці, також не мають жодного спокою, оскільки вони з'являються і дають про себе знати піснями, сміхом або голосіннями. Злі духи відвідують і нові неосвячені будинки. Перед північчю не повинна розпочинатися будь-яка поїздка, тому що можна зустріти нечистих духів. Особливим місцем, що користується недоброю славою, є на Буковині ліс Стриґоя біля Нижніх Пертешт, де беш-

und Menschen bei ihrem Namen anrufen. Sieht man sich um, so kann man blind werden oder es bleibt einem der Kopf verkehrt.

Eng verbunden mit dem Teufels- und Gespensterglauben ist der Hexenglaube. Es giebt nach der Anschauung des rumänischen Bauern weibliche Hexen und männliche Hexenmeister, doch sind letztere viel seltener als die ersteren.

Eine Hexe (*Strigoia*) erkennt man daran, dass deren letzte Rückgratwirbel verlängert sind und in einen kurzen, mit buschigen Haaren bewachsenen Schweif auslaufen. Werden bei einem Bauer sieben Töchter nacheinander geboren, so ist die letztgeborene immer eine Hexe. Diese besitzt die Macht, am 4. Mai eines jeden Jahres um 12 Uhr nachts, durch den Schornstein nackt auf einer Ofenkrücke mit einem Kehrbesen aus Birkenruthen reitend, bis an die Gemarkung dreier Gemeinden zu gelangen, sich mit anderen Hexen auf einem gewissen Punkte zu treffen und dort in der Luft Tänze aufzuführen. Aber es giebt nicht nur diese Art von Hexen, sondern auch solche, die es verstanden haben, sich in den Besitz geheimer Mittel zu setzen, um auf diese Weise den Menschen Böses anthun zu können. Derlei Hexen wohnen abseits der Dörfer in einsamen Hütten, werden von jedermann gemieden und gefürchtet und sollen nach dem Tode verbrannt werden, damit ihr Geist nicht herumspukt und der ganzen Gemeinde Schaden zufügt.

Um sich die Rache einer Hexe nicht zuzuziehen, muss man dieselbe beschenken und artig behandeln. Es giebt auch eine Art von Hexen, welche einen Schweif unter dem Arme haben, und zwar unter dem linken; diese Hexen sind besonders gefährlich. Hexen werden natürlich sehr gefürchtet und geniessen eine grosse Achtung, weil sie durch ihre schwarze Kunst jedermann viel Schaden zufügen können. Sie verstehen es vorwiegend, den Kühen die Milch wegzunehmen; um jedoch diesem vorzubeugen, muss man dem Thiere ein rothes Bändchen um den Hals geben. Aber nicht nur Thieren, sondern auch Menschen können sie am Körper Schaden zufügen. Insbesondere sind es Kinder, die unter ihrem Blicke leiden, und die man, um sie gegen die Einwirkung dieses «Mal ochiu» zu schützen, dreimal anspucken muss. Wird ein Kind getauft, so lieben es die Hexen sehr, ein solches gegen ein ungetauftes zu vertauschen; man muss daher solche Kinder stets im Auge behalten und nicht unbewacht lassen.

Jede Hexe kann in die Zukunft schauen und ist daher auch Wahrsagerin. Sie kann Krankheiten absprechen, einen Menschen verrufen, das Wetter vertreiben, in der Ehe Zwist herbeiführen, aber auch Eintracht und Liebe erwecken. Tritt

кетує багато злих духів, які окликають людей за їхніми іменами. Якщо хтось оглянеться, то може осліпнути або ж його голова залишиться скрученою назад.

З повір'ями про чортів і злих духів тісно пов'язана віра у відьом. Відповідно до уявлень румунських селян, є відьми-жінки і відьмаки, та все ж останні зустрічаються значно рідше, ніж перші.

Відьму (*strigoia*) впізнають за тим, що у неї останній хребець хребта видовжений і закінчується коротким волосатим хвостом. Якщо в селянина народжуються одна за одною сім дочок, то остання завжди є відьмою. Вона може щорічно 4 травня о 12 годині ночі голою вилітати через димар на кочерзі та березовому вінику і долетіти аж до того місця, де межують три села, та разом з відьмами з інших сіл танцювати у повітрі над землею. Крім цих є ще й такі відьми, що знають потаємні засоби, як можна причинити людям зло. Ці відьми живуть скраю сіл у самотніх хатинах, їх всі уникають та бояться, а після смерті вони повинні бути спалені, щоб їхній дух не блудив і не завдавав лиха громаді.

Аби уникнути помсти відьми, необхідно обдарувати її й чемно поводитися з нею. А ще існують відьми, у яких хвіст захований під пахвою, а саме під лівою; ці відьми найбільш небезпечні. Природно, що відьом дуже бояться, і вони користуються великою увагою, тому що своєю чорною майстерністю можуть заподіяти багато шкоди. Вони здебільшого уміють відбирати в корів молоко; щоб цього уникнути, необхідно корові пов'язати на шию червону стрічку. Однак вони можуть завдавати тілесні ушкодження не тільки тваринам, але й людям. Особливо, потерпають від їхнього погляду діти і, щоб уберегти їх від поганого ока, необхідно тричі сплюнути на них. Якщо дитина хрещена, то відьма дуже любить підміняти її на нехрещену; тому за такими дітьми завжди треба наглядати і не залишати їх на самоті.

Кожна відьма може пророкувати майбутнє і таким чином є ще й ворожкою. Вона може замовляти хвороби, проклясти людину, змінити погоду на негоду, спричинити в сім'ї чвари, але й також вик-

im Sommer grosse Dürre ein, so ist immer eine Hexe daran schuld; gelingt es nun, sie zu erwischen und ins Wasser zu werfen, so tritt sofort Regen ein. Ueberhaupt scheut jede Hexe das Baden und wird nie Knoblauch essen. Eine jede mächtige Hexe muss im Besitz eines Büschels Haare und eines Stückchens vom Kleide eines Selbstmörders sein; dann muss sie eine «*Mătrăgună*» haben. Diese letztere ist eine Wunderpflanze, die unter ganz besonderen Bedingungen, wie wir in der Folge hören werden, erhalten werden kann.

Aber nicht nur die Hexen allein, sondern auch gewöhnliche Menschen können, wenn sie die geheimen Mittel oder Sprüchlein verstehen, zaubern und Uebernatürliches leisten. Hat man einen Feind, und will man, dass ihm Böses widerfährt, z. B. Schadenfeuer, Krankheit, Milchverlust bei den Kühen u. s. w., so braucht man nur Kukurutzmehl auf seine Hauswände zu streuen; dies bewirkt, dass ihm eine Menge Unglückstalle zustossen. Will man den Kühen die Milch wegnehmen und sie den eigenen zuwenden, so soll man bei regnerischem Wetter aus der Spur, die von den Hufen der Kühe zurückbleibt, Wasser entnehmen und dasselbe den eigenen Kühen zum Saufen geben. Nimmt man aus einem Hause Kohlen weg, so verlieren die Kinder den Schlaf. Um Blitzschlag oder Hagel abzuwenden, gilt als probates Mittel, den Kehrbesen, Feuerhaken und die Feuerkrücke bei drohenden Gewittern vor die Thür zu werfen, was zur Folge hat, dass das Gewitter sich über den Waldungen entladet. Befürchtet ein Mädchen, dass sie von ihrem Herzallerliebsten verlassen werden könnte, so nimmt sie ein Gefäss mit Wasser, dreht es dreimal um sich herum und sagt dabei: «So wie du nicht vom Wasser lassen kannst, so sollst du auch von mir nicht lassen können». Als Mittel, dass ein Mädchen beim Tanzen vorgezogen werde, gilt das Einräuchern der Burschen mit einem Stückchen *Mătrăgună*.

Vorzeichen spielen im Leben eines rumänischen Bauern eine grosse Rolle; sein Glaube daran ist felsenfest und unerschütterlich. Ein böses Vorzeichen ist es, wenn man eine Reise antritt und jemandem mit leeren Kannen, einem alten Weibe oder auch einem Geistlichen begegnet. Im letzteren Falle ist jedoch abzuwenden, wenn man dem Geistlichen ein Büschel Stroh oder Heu nachwirft, oder in Ermangelung dessen die Taschen umkehrt. Geht der Bauer zu Markt und begegnet er einem Juden, so wird er sehr gute Geschäfte machen. Läuft einem ein Hase oder eine Katze über den Weg, so wird man Uebles erfahren; hingegen ist das Begegnen eines Fuchses ein gutes Vorzeichen.

ликати любов і злагоду. Якщо влітку настає велика посуха, то винна завжди відьма; якщо вдається її в той час впіймати і кинути у воду, то відразу йде дощ. Взагалі, всяка відьма боїться купання і ніколи не їстиме часник. Кожна велика відьма повинна мати пасмо волосся і шматочок одягу від самогубця; вона також має мати матригуну (*mătrăgună*). Це — чудодійна рослина, що може стати такою за особливих умов, про які ми вестимо мову пізніше.

Однак не лише відьми, але й звичайні люди, якщо вони знають потаємні засоби або замовляння, можуть чаклувати і творити надзвичайне. Якщо хтось має ворога і хоче, щоб його спіткало нещастя, наприклад, пожежа, хвороба, втрата молока в корів і т. д., то треба тільки натрусити кукурудзяного борошна на його домашні стіни і це стане причиною того, що в нього трапиться багато нещасних випадків. Якщо хочуть забрати молоко в чиєїсь корови і віддати його своїй, то потрібно в дощову погоду із сліду, який залишає коров'яча ратиця, набрати води і дати її випити власній корові. Якщо з дому взяти жарини, то діти втратять сон. Щоб запобігти удару блискавки або граду, вважається випробуваним засобом при наближенні грози викинути перед дверима мітлу, гак та кочергу, внаслідок чого гроза пройде над лісовими масивами. Якщо дівчина побоюється, що її може покинути коханий, то вона бере посудину із водою, повертає її тричі навколо себе і при цьому промовляє: «Так як ти не можеш жити без води, так ти не зможеш жити без мене». Засобом, щоб на танцях хлопці надавали дівчині перевагу, служить обкурювання парубків шматком матригуни.

Велику роль у житті румунського селянина відіграють прикмети. Віра в них — тверда і непохитна. Вважається поганою ознакою, якщо на початку поїздки зустріти когось із порожніми відрами, стару жінку або й священика. В останньому випадку ще можна вийти із ситуації, якщо за священиком кинути віхоть соломи чи сіна, або, якщо таких немає, вивернути кишені. Якщо селянин йде на базар і зустріне єврея, то матиме дуже вдалий торг. Якщо перебіжать дорогу кішка або заєць, то спіткає невдача, зате доброю ознакою є зустріч із лисицею.

Anhaltendes Hundegeheul oder gar das Krähen einer Henne sind untrügliche Anzeichen eines nahe bevorstehenden Unglücksfalles.

Auch bezüglich des Wetters giebt es gewisse Vorzeichen, an die der Bauer fest glaubt. So nimmt man an, dass wenn es Samstags regnet, die ganze folgende Woche regnerisch sein wird; das Krähen des Hahnes oder wenn das Borstenvieh Strohhalme im Maule trägt, sind lauter Anzeichen eines schlechten Wetters.

Als böses Omen wird vielfach angesehen, wenn jemand an gewissen Tagen arbeitet; geschieht dies z. B. am Tage des heiligen Andreas, so werden Viehstücke von den Wölfen aufgefressen; Arbeit am Tage des heiligen Foca zieht Feuersbrünste nach sich; wird am Tage des heiligen Harlampius gearbeitet, so treten Viehseuchen auf. Wird in der Zeit vom ersten Donnerstag bis Christi Himmelfahrt schwer gearbeitet, so kommen Hagelschläge u. dgl. vor.

Mit dem Aberglauben innig zusammenhängend ist die Erklärung der Vorgänge im Weltall. Die Bevölkerung, die keine klare Vorstellung über die allgemein gültigen physikalischen Gesetze, durch welche die einzelnen Naturerscheinungen bedingt sind, hat, glaubt, dass dieselben durch übernatürliche Kräfte hervorgerufen werden, theils um die Menschen zu warnen, theils aber, um sie für begangene Sünden zu strafen.

Erde, Sonne, Mond und Sterne stellt sich der rumänische Bauer so vor, wie er sie sieht

Die Erde ist eine weite Ebene, die auf dem Rücken zweier mächtiger Fische, die in dem unendlichen Meere schwimmen, ruht. Bewegen sich diese Fische, so tritt ein Erdbeben ein.

Die Sonne (*Sfânt soare*) ist bei Tage der Welt das höchste und grösste Licht. Sie wird durch die Gottesknechte und Erzengel Mihail und Gavril geleitet, und bewegt sich, vom Aufgang bis Mittag von vier Ochsen, vom Mittag bis zum Untergang von einem krummen Hasen gezogen, um die Erde. Sie ist die Schwester des heiligen Sonntags und ist selbst heilig.

Der Mond ist das grösste Licht bei Nacht. Er hat sein Licht von sich selbst, und in der Weise, als es ab- oder zunimmt, treten die einzelnen Mondphasen ein. Er wird von den heiligen Gottesknechten Vasili und Petrea geleitet.

Die Sterne, «*Stele*», werden durch je einen heiligen Gottesknecht geleitet. Wird ein Kind geboren, so erscheint ein Stern mehr am Himmel; stirbt ein Mensch, so fällt ein Stern vom Himmel (Sternschnuppe).

Тривалий собачий лай або навіть кудкудакання курки вважаються безсумнівними прикметами майбутнього нещасного випадку.

Стосовно погоди також існують певні прикмети, в які твердо вірить селянин. Тож вважають, якщо заморосило у суботу, то весь наступний тиждень буде дощовим; спів півня або якщо свиня тримає в зубах соломину — яскраві прикмети поганої погоди.

Часто вважається лихим передвістям, коли хтось працює у певні дні; наприклад, якщо це відбувається в день святого Андрея, то худобу роздеруть вовки; робота в день святого Фоки тягне за собою пожежі; якщо працюють у день святого Харлампія, то серед тварин виникнуть епідемії. Якщо займатися важкою працею від першого четверга по Великодні до Христового Вознесіння, то випаде град і таке інше.

У тісному зв'язку з повір'ями перебуває пояснення процесів у всесвіті. Населення, яке взагалі не має якогось чіткого уявлення про діючі фізичні закони, котрими викликаються ті чи інші природні явища, вірить, що вони спричиняються надприродними силами для того, аби частково застерегти людей, а почасті покарати за допущені ними гріхи.

Землю, сонце, місяць, зірки румунський селянин уявляє собі такими, як він їх бачить.

Земля — це велика площина, що спочиває на спинах двох величезних риб, які плавають у безмежному морі. Коли ці риби рухаються, то настає землетрус.

Сонце (*sfânt soare*) є вдень найвищим і най-більшим світилом. Супроводжують його слуги Божі та архангели Михаїл та Гавриїл; від сходу до полудня його тягнуть навколо землі чотири воли, від полудня до заходу — кульгавий заєць. Воно — сестра святої неділі і є святим.

Місяць — найбільше світило ночі. Він світить сам собою, і таким чином, коли збільшується або зменшується, настають окремі місячні фази. Його супроводжують слуги Божі Василь і Петро.

Кожну зірку — «*stela*» — завжди супроводжує один святий слуга Божий. Коли народжується дитина, то на небі з'являється на одну зірку більше, якщо ж людина умирає, то з неба падає зірка (падаюча зірка, метеорит).

Kometen, «*Lucafëre*», sind Unglücksboten. Ihr Erscheinen am gestirnten Himmel deutet auf Krieg, Hungersnoth, Pest, Cholera oder auf den bald bevorstehenden Tod eines grossen und mächtigen Fürsten.

Mond-, insbesondere aber Sonnenfinsternisse werden ebenfalls als ein böses Omen angesehen. Zürnt Gott der Allmächtige, so verfinstert sich die Sonne, die Thiere verkriechen sich, die Natur schweigt in banger Sorge, und der Mensch soll es nicht wagen, der verfinsterten Sonne ins Antlitz zu sehen, denn sonst entladet sich der Zorn Gottes über ihn und er könnte erblinden.

Der Regen kommt vom Regenbogen, der das Wasser aus den Flüssen und Bächen aufsaugt und sodann über die Erde ausgiesst. Befindet sich unter dem Regenbogen an jener Stelle, wo er das Wasser aufsaugt, ein Mann, so wird er in ein Weib und umgekehrt ein Weib in einen Mann verwandelt; auch sollen an dieser Stelle Schätze begraben liegen.

Der Hagel entsteht folgendermassen: In einem bis jetzt unentdeckten Welttheile befinden sich grosse Teiche (*Lac*), Sümpfe (*Bahnä*) und Meere (*Mare*), in welchen Gewässern ein Drache, «*Bälaur*», liegt. Alljährlich begeben sich auf Gottes Befehl mehrere heilige Leute dorthin, die über diesen Gewässern aus einem heiligen Buche Gebete lesen, worauf die Wässer zufrieren und den Drachen in ihrem Eise einschliessen. Soll es nun in einer Gegend hageln, so sendet Gott einen dieser heiligen Männer zum eingefrorenen Drachen, dem er ein Kopfgestell (*Capiälä*) aufsetzt und ihn dann besteigt. Der Drache, darüber aufgebracht, zerschlägt das ihn umgebende Eis in kleine Stückchen, welche an seinen Flügeln hängen bleiben und sodann beim Reiten durch die Luft auf die Erde gestreut werden.

Gewitter entstehen dadurch, dass der heilige Gottesknecht Ilie (*Elias*) mit seinem Feuerwagen, der von vier Schimmeln gezogen wird, im Himmel herumfährt, den Teufel verfolgt und ihm Blitze zuschleudert. Das Rollen der Räder ist der Donner. Die Blitze entstehen dadurch, dass der Heilige mit seiner feurigen Peitsche knallt, oder durch das Aufschlagen der Hufe von den dem Feuerwagen vorgespannten Pferden, oder aber dadurch, dass der heilige Elias Blitze direct nach dem Satanas schleudert. Wenn es blitzt, soll man sich immer bekreuzen, damit, falls der Böse in der Nähe weilt, dieser zum Weichen veranlasst und man dadurch gegen das Einschlagen des Blitzes geschützt werde. Gewitter mit Blitz, Donner und Sturm sind immer drohende Mahnungen der Allmacht für die sündhafte Menschheit auf

Комети — «*lucafëre*» — провісники нещастя. Їх поява на зоряному небі віщує війну, неминучий голод, чуму, холеру або близьку смерть великого і могутнього володаря.

Місячне і, особливо, сонячне затемнення також вважаються лихим передвістям. Коли всемогутній Бог сердиться, то затемнюється сонце, звірі ховаються, природа нишкне у тривожному хвилюванні, а людина не повинна зважуватися дивитися в обличчя затемненому сонцю, бо інакше гнів Божий упаде на неї й вона може осліпнути.

Дощ народжується від райдуги, яка вибирає воду з річок та струмків, а потім виливає на землю. Якщо під веселкою, в тому місці, де вона випиває воду, перебуває чоловік, то він перетворюється на жінку і, навпаки, жінка — на чоловіка; а ще вважають, що у цьому місці закопані скарби.

Град утворюється таким чином: у невідомій до цих пір частині світу знаходяться великі озера (*lac*), болота (*bahnä*) і моря (*mare*), у водах яких лежить дракон (*bälaur*). Щорічно туди за Божим наказом відправляються кілька святих, які читають над цією водоймою святі молитви, після чого води замерзають і ув'язнюють у своєму льоді дракона. Якщо тепер в якійсь місцевості має випасти град, то до цього замороженого Бог посилає святого слугу, який накидає сідло (*capiälä*) і сідає верхи. Розлючений цим дракон розбиває оточуючий його лід, а маленькі шматочки льоду залишаються висіти на крилах і потім, під час верхової їзди у повітрі, падають на землю.

Гроза зароджується з того, що слуга Божий святий Ілля (*Elias*) роз'їжджає по небу на вогненній колісниці, яку тягнуть четверо білих коней, переслідує чорта і кидає в нього блискавку. Стукіт коліс — це грім. Блискавка виникає через те, що святий ляскає вогненным батогом, або коли запряжені в колісницю коні викресують її своїми копитами, або й коли святий Ілля кидає блискавку прямо в сатану. Якщо блискавка крає небо, то потрібно завжди перехреститися, щоб, коли нечистий знаходиться поблизу, відігнати його вбік і таким чином захиститися від блискавки. Грози з блискавками, громом і бурею — погрожуючі застереження Всевишнього для грішного людства на Землі. Їхнє здійснен-

Erden. Ihr Herbeiführen befindet sich in der Hand des heiligen Propheten Ilie, welcher auf Befehl Gottes handelt.

Winde und Stürme entstehen wie folgt: Im Gebirge eines fernen Welttheils befindet sich eine ungeheuer grosse Kluft, welche mit einem Stöpsel (*Dop*) verschlossen ist. Auf Befehl Gottes begiebt sich nun ein heiliger Mann, der auf einem Auge blind ist, in dieses Gebirge, entfernt den Stöpsel und lässt den Wind in die Welt hinaus. Stürmt es stark, so sagt die Bevölkerung, es habe sich jemand erhängt. In manchen Gegenden besteht der Glaube, dass Stürme von den Sturmgeistern, die in den Klüften der Berge hausen, erregt werden.

Von hohem Interesse für die Cultur- und Sittengeschichte eines Volkes ist dessen Verhältniss zur umgebenden Pflanzen- und Thierwelt. Wie manchen Pflanzen (Cerealien) und Thieren (Nutzthiere) eine hohe Bedeutung zukommt, so stehen wieder andere wegen der ihnen beigemessenen mythischen Kräfte von alters her beim rumänischen Landvolke in hohen Ehren oder werden wegen derselben gescheut und gemieden.

Unter den Zauberpflanzen nimmt das mythische Zauberkraut «*Mătrăgună*» die hervorragendste Stellung ein. Die Bedeutung dieses Namens ist eine verschiedene, doch wird vorwiegend darunter die Tollkirsche (*Atropa belladonna*) verstanden. *Mătrăgună* ist jedoch auch ein Collectivname für Hexenkraut, Gift, Zaubertrank u. s. w.

Gelangt man in den Besitz eines Stückchens dieser Zauberpflanze, so vermag man gar manches zu erreichen, was ein gewöhnlicher Mensch nicht im Stande ist. Die *Mătrăgună* ist ein Talisman, der Reichthum, Glück in der Liebe, Ansehen und Ehre sichert. Im Besitz dieses Talismans wird man von den Menschen geehrt und ausgezeichnet, die Wirthschaft gedeiht und Gesundheit begleitet den Besitzer bis ins höchste Alter.

Um in den Besitz einer wirksamen *Mătrăgună* zu gelangen, sind verschiedene Procedures, die nicht ausser Acht gelassen werden dürfen, erforderlich. Hat jemand die Pflanze, welche zumeist an einsamen Orten im Walde wächst, entdeckt, so muss er, bevor er sie abholt, ihr erst mehrere Visiten abstatten und sie besprechen. Am Tage des Abholens muss man reine Kleider und Wäsche anziehen, Esswaaren, eine Flasche süssen Branntwein, eine reine Tischdecke und ein Handtuch mitnehmen und, falls das Haus, in das die *Mătrăgună* gebracht werden soll, nur eine Thür hat, dasselbe durch das Fenster verlassen. Der Gang zum Abholen der Pflanze ist feierlich

ня знаходиться в руках святого пророка Іллі, який діє за Божим наказом.

Вітри і бурі виникають таким чином: в горах однієї далекої частини світу знаходиться глибока велика ущелина, яка закрита корком (*dop*). За наказом Бога в гори тепер навідується святий, який сліпий на одне око, видаляє корок і випускає на світ вітер. Якщо здіймається буревій, то в народі кажуть, що хтось повісився. У деяких місцях побуває повір'я, що бурі викликають духи, які живуть у гірських ущелинах.

Серед культурно-історичних звичаїв народу особливо цікавим є його ставлення до навколишнього рослинного і тваринного світу. Якщо одним рослинам (землеробським) і тваринам (домашнім) надають великого значення, то до інших, яким румунське населення краю приписує міфічну силу, ставляться з високими почестями або ж бояться, через те й уникають.

Поміж чудодійних рослин найважливіше місце займає магічна «*mătrăgună*». Значення цієї назви різноманітне, але все ж переважно мають на увазі красавку звичайну (*беладонна, Atropa belladonna*). Матригуна є також збірним ім'ям для чаклунського зілля, отрути, чудодійних напоїв тощо. Якщо хто дістане часточку цієї чарівної рослини, то він може досягти дуже багато, чого звичайній людина не під силу. Матригуна — талісман, який забезпечує багатство, щастя в коханні, пошану і честь. Коли хтось володіє таким оберегом, то його самого шанують люди, його господарство процвітає, а сам власник буде здоровим до глибокої старості.

Щоб заволодіти чудотворною матригуною, треба виконати обов'язкові процедури. Якщо хтось знайшов квітку, що проростає здебільшого у глухих місцях лісу, то він має перед тим, як її взяти, зробити до неї декілька візитів і її замовляти. У день, коли йдуть по квітку, необхідно одягнути чисті білизну й одяг, захопити із собою харчі, пляшку солодкої горілки, чисті скатертину та рушник і у випадку, якщо будинок, куди заноситиметься квітка, має тільки одні двері, то необхідно покинути його через вікно. Похід за рослиною є урочистим і подібним на весілля. Забороняєть-

und gleicht jenem zur Hochzeit. Mit der Pflanze auf demselben Wege zurückzukehren, ist nicht zulässig, und es darf nicht in die eigenen Fussstapfen getreten werden. Bei der Mătrăgună singend und tanzend angekommen, begrüsst der Suchende die Pflanze mit einem Ehrentitel, setzt sich zu ihr, breitet das Tischtuch aus, trinkt ihr Schnaps zu, begiesst sie mit demselben und speist neben ihr. Sodann wird die Pflanze mit einem Besenstiel, jedoch so ausgegraben, dass einige Wurzeln zurückbleiben; in das Loch werden einige Blätter des Strauches und die übriggebliebenen Esswaren geworfen, das Ganze mit Erde bedeckt und dieselbe mit dem Rest des Schnapses begossen. Nunmehr werden die Wurzeln der Mătrăgună vom Erdreich gereinigt, die Pflanze in das reine Handtuch gewickelt und der Heimweg angetreten, bei welcher Gelegenheit nicht ein Wort gesprochen und auch niemand begegnet werden darf. Zu Hause angekommen, legt man sich mit der Mătrăgună nieder und schläft eine kurze Weile, sodann wird die Pflanze, von der man ein Stückchen bei sich behält, in einer Truhe gut verwahrt.

Ein anderes Zauberkraut ist die Diebspflanze, «*Earbă tâlharului*», welche von den Räubern und Dieben zum Oeffnen der Schlösser verwendet wird, indem man mit ihr das Schloss berührt. Diese Pflanze kann nur beim Grasmähen gefunden werden, nachdem ihr Vorhandensein sich dadurch kundgibt, dass die Sense, wenn die Pflanze durchschnitten wird, vom Stiele abfällt. Kennt nun der Mäher das mythische Zauberkraut nicht, so nimmt er das ganze abgemähte Grasbüschel und wirft es in fließendes Wasser, woselbst die Gräser mit dem Wasser, die *Earbă tâlharului* hingegen gegen dasselbe schwimmt.

Den Hollunder (*Sambucus niger*) fürchtet der rumänische Bauer ebenfalls, weil unter seinen Wurzeln der Teufel haust.

Gar mancher abergläubische Brauch existirt auch beim Anbau der Feldfruchte. So wird z. B. beim Ackern die erste Furche hinter dem Pfluge mit Weihrauch ausgeräuchert, der Same mit den Schalen geweihter Ostereier gemengt und erst dann der Anbau begonnen. Dienstags, Freitags oder Samstags soll die Feldarbeit nie begonnen werden. Auch ist es ein gutes Omen, wenn die Kinder statt mit Holz mit Lehm spielen, denn dies deutet auf ein fruchtbares Jahr hin. Damit die Feldfruchte keinen Schaden durch Vögel erleiden, soll der Säemann seine Hand mit Hasenfett einschmieren und sodann erst säen. Endlich soll bei Neumond nichts, insbesondere aber keine Halmfruchte, gesät werden, weil die Aehren leer bleiben.

Gleich wie der rumänische Bauer den verschiedenen Zauberkräutern übernatürliche Kräfte beimisst, glaubt er

ся повертатися з квіткою тим самим шляхом, і не можна ступати у власні сліди. Підходячи до матригуни, співають і пританцювують, вітають розшукувану рослину високими словами, сідають біля неї, розстеляють скатертину, п'ють до неї горілку, якою її обливають, і закушують поряд з нею. Потім квітку викопують ручкою від мітли, але так, щоб залишилося декілька корінців; у ямку кидають декілька листків з куща і залишки їжі, усе це засипають землею і поливають рештками горілки. Після цього корінці матригуни очищають від землі, рослину загортають в чистий рушник та повертаються додому, при цьому не можна вимовляти жодного слова і ні з ким зустрічатися. Прибувши додому, вкладаються разом з матрагуною і сплять певний короткий час, після чого рослину, часточку від якої залишають при собі, надійно зберігають у скрині.

Іншим чаклунським зіллям є розбійницька квітка (*earbă tâlharului*), що вживається розбійниками і злодіями для відкривання замків — для цього торкаються нею замка. Цю рослину можна знайти лише під час косіння трави після того, як вона дасть про себе знати тим, що коса, перерізавши стебло, спадає з ручки. Якщо косар не знає міфічного чудодійного зілля, то він бере жмут скошеної трави і кидає її в проточну воду, в якій трава пливе за течією, а розбійницька квітка — супроти.

Так само боїться румунський селянин бузини (*sambucus niger*), тому що під її корінням мешкають чорти.

Цілком інші забобонні звичаї ще існують на польових роботах. Так, наприклад, під час оранки обкурюють за плугом першу борозну, насіння змішують із шкаралупою освячених крашанок, і тільки тоді починають обробіток. Ніколи не можна починати польові роботи у вівторок, п'ятницю або суботу. Вважається також доброю ознакою, якщо діти замість деревини граються з глиною, оскільки це вказує на урожайний рік. Щоб польові плоди не зазнавали шкоди від птахів, сівач повинен змастити свою руку заячим жиром і тільки після цього сіяти. І, нарешті, не можна нічого сіяти, а особливо будь-які хлібні злаки при молодіку, бо колосся залишаться порожніми.

У міру того, як румунський селянин наділяє різне магічне зілля надприродною силою, так само

auch, dass gewisse Thiere mit seinem Schicksal im Causalnexus stehen. So z. B. ist es ein sehr gutes Zeichen, wenn in einem Hause sich Schlangen aufhalten, denn dies bringt Glück, insbesondere geben die Kühe dann gute und reichliche Milch. Bauen die Fledermäuse ihre Nester auf hohen Aesten, so deutet dies auf einen schneereichen Winter. Hört man beim Beginn einer Arbeit eine Elster schreien, so ist dies entschieden ein schlechtes Zeichen. Arbeitet man am St-Georgstage, so wird das Hausvieh von einem Wiesel gebissen. In einem neugebauten Hause soll, bevor es bezogen wird, immer zuerst ein Hund oder eine Katze schlafen, damit die Insassen keinen Schaden am Leben oder an der Gesundheit erleiden, u. dgl. m.

Bezüglich der Hausthiere herrscht die Gepflogenheit, der Kuh nach dem Kalben am Schwänze ein rothes Band zum Schütze gegen das Beschreien anzubinden. Am St-Georgstage werden die Kühe und Ochsen mit Dotterblumen bekränzt, um sie vor dem Verhextwerden zu schützen. Bevor ein Bauer mit seinem Gespann den Hof verlässt, macht er vor den Füßen der Zugthiere mit dem Peitschenstiele ein Kreuz und spricht die Worte «*Doamnu ajute*» aus.

Zum Schlüsse des Kapitels über Aberglauben der Rumänen sei es gestattet, noch einige abergläubische Gebräuche, die vereinzelt nur in gewissen Gegenden oder einzelnen Dörfern üblich sind, zu erwähnen.

So glauben die im Pruth-Thale wohnenden Rumänen, dass es nicht gut sei, bei Häusern später Zubaue zu machen, da sonst jemand von den Insassen rheumatisch erkranken oder gar verbrennen könne.

In der Gegend um Suczawa wird am Vorabend des St-Georgstages an jeder Stallthür ein Kreuz mit Wagenschmiere gezeichnet, da dies die Kühe gegen Verhexen schützt. Auch dürfen die Weiber am Freitag weder spinnen noch nähen, waschen oder weben, weil sie glauben, dass sie Geschwüre an den Fingern bekommen könnten.

Im rumänischen Gebirge glaubt man, dass Kinder von üppigem Wüchse nicht lange leben werden. Leute, die sich vor Donner und Blitz fürchten, werden lange leben. Geschieht es, dass beim Auswerfen der Mamaliga (Maisbrei) aus dem Kessel sich diese spaltet, so steht demjenigen, der sie ausgeworfen hat, eine grosse Reise bevor.

In manchen Dörfern ist es usuell, beim Uebersiedeln aus einem Hause in ein anderes ein Stückchen Brot zurückzulassen, damit dasselbe nie ausgehe.

вірить він, що певні тварини знаходяться у причинному зв'язку з його долею. Так, наприклад, вважається дуже гарним знаком, якщо в садібі водяться змії, оскільки це приносить щастя, зокрема тоді корови дають багато доброго молока. Якщо кажани будують свої гнізда високо на гілках, то це віщує багатосніжну зиму. Якщо на початку роботи закрити сорока, то це точно погана прикмета. Якщо працюють у день св. Юрія, то худобу покусає ласка. У новозбудованому будинку перед тим, як його зайняти, повинні завжди спочатку переспати собака або кішка, щоби мешканець не зазнав втрат у житті або в здоров'ї і т. п.

Стосовно свійських тварин панує звичай, що корові після отелення прив'язують до хвоста червоний бант для захисту від обмови. У день св. Юрія корів і волів закосичують жовтими квітками, щоб захистити від чарів відьми. Перш, ніж селянин із запряжкою покидає двір, він робить батогом хрест перед ногами тяглових тварин і промовляє: «*Doamne ajute*».

На завершення розділу про вірування румунів дозволимо собі згадати ще деякі забобонні звичаї, що побутують лише в певних окремих місцевостях і поодиноких селах.

Так, румуни, які проживають у долині Пруту, вірять, що не добре до будинків робити пізніші прибудови, бо інакше хтось з мешканців занедужає ревматизмом або може дуже обпектися.

У місцевості навколо Сучави напередодні дня св. Юрія на всіх дверях тваринницьких приміщень малюють дьогтем хрести, оскільки це захищає худобу від чарів. Так само жінкам у п'ятницю не можна прясти або шити, ткати або прати, бо вони вірять, що можуть дістати виразки на пальцях.

У румунських горах вважають, що великі на зріст діти не довго житимуть. Люди, які бояться грому і блискавки, матимуть тривалий вік. Коли трапляється, що при викиданні з чавуна мамалиги (кукурудзяної кулеші) вона розколюється, то того, хто викинув її, чекає далека поїздка.

У деяких селах при переселенні з одного будинку в інший заведено залишати шматок хліба — щоб він ніколи не переводився.

Eines besonderen Ansehens erfreut sich bei den Rumänen der Prophet, «*Proroc*» genannt, welcher das Schnapstrinken verbietet. Derartige Propheten tauchen immer von Zeit zu Zeit auf und haben es auch in vielen Gemeinden schon dahin gebracht, dass die meisten Einwohner keinen Schnaps mehr trinken. Ihre Thätigkeit muss daher in dieser Hinsicht als eine segensreiche bezeichnet werden. Bricht jemand den geleisteten Schwur, keinen Schnaps zu trinken, so glaubt das Volk, dass ihm die Haare ausgehen und Hörner wachsen werden.

12. Schmuck und Kleidung.

Die Kleidung der Rumänen in der Bukowina ist eine sehr praktische und den klimatischen Verhältnissen des Landes vollkommen entsprechende. Sie wird fast durchgehends, mit Ausnahme der Schuhe, Stiefel und Pelze, dann in jenen Gegenden, wo farbige Tücher üblich sind, auch mit Ausschluss dieser, von der Bevölkerung und insbesondere von den Frauen aus den Rohstoffen, die zu Hause verarbeitet werden, erzeugt. Rohstoffe, die vorwiegend zur Verwendung gelangen, sind: Schaffelle, Schafwolle, Hanf und Flachs, welche drei letzteren gesponnen, gewebt oder gestampft und sodann verarbeitet werden.

Die Kleidung des rumänischen Bauern besteht aus einem bis zu den Knien reichenden Hemde (*Cămeșe*) und einer Unterhose (*Izmenе*) aus Leinwand. Das Hemd wird über der Unterhose getragen und von einem Gürtel in der Taille zusammengehalten, der entweder aus Leder (*Curavă*) oder aus farbiger Baumwolle (*Brău*) gefertigt und zumeist mit glänzenden Metallknöpfen verziert ist. Am Gürtel hängt an einem Riemen ein Geldbeutel (*Pungă*) und ein Federmesser mit Messingschalen (*Cușit*). Ueber dem Hemde wird Sommer und Winter ein kurzer, ärmelloser Brustpelz (*Bundiță*) getragen. Ein Rock aus dickem, meist schwarzem oder braunem Schafwolltuche (*Sucman*), ein langer, weissgegerbter, mit rothem und grünem Saffianleder verzierter, manchmal auch mit feinem Pelzwerk leicht verbrämter Schafpelz (*Cojoc*), im Sommer ein Stroh- oder Filzhut (*Pălărie*), im Winter eine hohe Mütze aus schwarzem Schaffell (*Cușmă*) vervollständigen die Bekleidung. Die Füße sind entweder mit hohen Röhrenstiefeln (*Cioboși*), seltener mit Schnürschuhen, oder mit Bundschuhen, Opanken (*Opincî*) bekleidet. Im Winter wird über der Unterhose eine Hose (*Berneveci*) aus weissem dicken Schafwolltuche getragen, die entweder in die Stiefelschäfte gesteckt oder, falls die Füße mit Opanken bekleidet sind, mit den Rosshaarschnüren der letzteren an die Wade fest angeschnürt werden.

Особливою повагою користується серед румунів пророк, що зветься «*proroc*», який забороняє пити горілку. Подібні пророки час від часу з'являються завжди зненацька і призвели вже у багатьох громадах до того, що більшість жителів не вживає горілки. Тому їхні вчинки вважають великою благодаттю. Якщо хтось все ж порушить клятву не пити оковиту, то населення вважає, що в нього випаде волосся і виростуть роги.

12. Прикраси й одяг

Одяг румунів Буковини дуже практичний і цілком відповідає кліматичним умовам краю. За винятком черевиків, чобіт і хутра, а у місцевостях, де звичні кольорові хустки, також за винятком них, він майже весь виготовлений населенням, зокрема жінками, із сировини, котра виробляється вдома. Як матеріал переважно використовують: овечі шкіри, вовна, льон і коноплі, з яких три останні прядуть, тчуть або піхають, а потім обробляють.

Одяг румунського селянина складається з довгої, що спадає до колін, сорочки (*cămeșe*) і полотняних штанів (*izmene*). Сорочка носить поверх портяниць і підперізується в талії поясом, який виготовлений або з шкіри (*curavă*), або кольорової вовни (*brău*) й оздоблений здебільшого блискучими металевими кнопками. На поясі біля ременя вішають гаманець (*pungă*) і складаний ніжик (*cușit*). Поверх сорочки взимку і влітку носять коротку хутряну безрукавку (*bundiță*). Доповнює одяг сукман із товстої, найчастіше чорної або коричневої овечої вовни (*sucman*), довгий, дублений, оздоблений червоним і зеленим сап'яном, іноді трохи обшитий також вузького хутряною смужкою кожух (*cojoc*), улітку — солом'яний або повстяний капелюх (*pălărie*), а взимку — висока шапка з овчих смушків (*cușmă*). На ноги натягаються або чоботи з високими трубчастими халявами (*cioboși*), значно рідше — черевики або селянські постолі (*opincî*). Взимку зверху портяниць носять штани (*berneveci*) з грубого вовняного сукна, які або затягують у чоботи, або, якщо на ногах постолі, обмотують навколо литок шнурівками постолів, які зроблені з волосся кінського хвоста.

Der ledige Bursche ist gleich dem verheiratheten Manne gekleidet, nur trägt er als Abzeichen seines ledigen Standes am Hute Blumen, Federn und farbige Bänder.

Die Kleidung der rumänischen Frauen besteht aus einem langen, über die Knie reichenden Hemde aus Linnen oder Flachs, das an den Aermeln und der Brust mit farbiger Baumwolle oder Seide gestickt und mit Füttern benäht ist, einem farbigen Ueberkleide (*Catrină*), das in der Taille von einem farbigen Baumwollgürtel (*Brâu*), der fünf- bis sechsmal um den Leib gewunden, gehalten wird, einem ärmellosen Brustpelz, Pelz und Sucman, gleich den Männern Stiefeln oder Schnürschuhen, seltener Opanken. Auf dem Kopfe tragen die Frauen zumeist ein buntes Tuch und darüber ein Handtuch (*Ștergar*), so dass das Tuch nicht zu sehen ist; unter dieser Kopfbedeckung befindet sich ein gebogener eiserner Reif, dessen Enden mit birnförmigen, aus Werg hergestellten Wülsten versehen sind, die über den Ohren zu stehen kommen und zur Verschönerung dienen.

Das Mädchen ist genau so wie die verheirathete Frau gekleidet, doch trägt es nie ein Handtuch auf dem Kopfe. In manchen Gegenden ist es usuell, dass die Mädchen gelbe Stiefel (*Conduri*) und darüber gelbe Pantoffel tragen.

Kinder bis zu fünf Jahren tragen in der Regel nur ein langes Hemd, das in der Taille durch einen Gürtel zusammen gehalten wird.

Die Männer tragen das Haar rückwärts lang, bis auf die Schultern herabfallend, vom in der Höhe der Augenbrauen gestutzt; in manchen Gegenden flechten sie zwei kurze Zöpfe. Der Bart wird durchgehends rasirt, der Schnurbart gestutzt.

Die Weiber flechten zwei Zöpfe oder wickeln die Haare auf einen Leinwandlappen derart auf, dass der Knäuel auf die Breite des Kopfes zu stehen kommt (*Cârpă*). Mädchen theilen bis zum heiratsfähigen Alter die Haare in der Mitte und flechten sie rückwärts in einen Zopf zusammen, der lose hängt. Heirathsfähige Mädchen theilen ihre Haare in eine rückwärtige und in eine vordere Hälfte. Aus der vorderen Hälfte werden Zöpfe geflochten, welche mittelst Bändern vorn halbmondförmig um den Kopf gelegt werden. Die rückwärtigen Haare werden in manchen Gegenden offen, in manchen wieder in einen oder zwei Zöpfe geflochten getragen.

Schmuckgegenstände werden vorwiegend nur von Mädchen und Frauen, dann von den Burschen getragen. Die Burschen schmücken ihre Hüte mit natürlichen oder künstlichen Blumen, mit Federn — insbesondere sind Pfauenfedern beliebt —, dann in manchen Gegenden mit

Неодружений хлопець одягається як і з жонатий, але для означення свого холостяцького стану він носить на капелюсі квіти, пір'їни і кольорові стрічки.

Одяг румунської жінки складається з довгої, що спадає нижче колін, лляної або конопляної сорочки, вишитої на рукавах і на грудях кольоровими бавовняними і шовковими нитками та обшитої блискітками, і з барвистої спідниці (*catrină*), стягнутої в талії кольоровим бавовняним поясом (*brâu*), що обвивається навколо талії 5—6 разів, хутряного киптаря, кожуха і сукмана, а також таких самих, як і в чоловіків, чобіт або черевиків, зрідка — постолів. На голові жінки — переважно барвиста хустка, поверх якої носять рушник (*ștergar*), так що хустки майже не видно; під цим головним убором знаходиться зігнутий металевий обруч, закінчення якого споряджене грушеподібними, виготовленими з кориці потовщеними, що знаходяться на охоплених вухах і служать для прикраси.

Дівчата вдягаються так само, як і заміжні жінки, та все ж вони ніколи не мають на голові рушника. У деяких місцевостях заведено, що дівчата носять жовті чоботи (*conduri*), а поверх них — жовті пантофлі.

Діти до 5 років мають, як правило, лише довгі сорочки, що перехоплені в талії поясочком.

Чоловіки носять довге волосся, що спадає на плечі, спереду воно підстрижене на рівні брів; у деяких місцевостях вони заплітають дві короткі коси. Бороду постійно голять, вуса підстригають.

Жінки заплітають дві коси або намотують волосся навколо шматка полотна таким чином, що клубок займає всю ширину голови (*cârpă*). Дівчата аж до заміжжя розділяють волосся і ззаду заплітають косу, яка вільно звисає. Дівчата на виданні ділять волосся на дві половини: задню і передню. На передній частині заплітають коси, які за допомогою стрічок укладають півколом спереду навколо голови. Задне волосся у деяких місцевостях розпущене, у деяких знову ж заплетене в одну або дві коси.

Прикраси переважно носять лише дівчата і жінки, а ще парубки. Хлопці прикрашають свої капелюхи природними або штучними квітами, пір'їнами (особливо популярне павине пір'я), а в деяких місцевостях — барвистими шовковими ки-

buntfarbigen seidenen Quasten. Auch tragen sie Messing-, seltener Silberringe an den Fingern. Ein Schmuckgegenstand bei den Männern ist auch der lederne Leibgurt, der mit Metallknöpfen, hier und da auch mit kleinen Metallfiguren verziert ist.

Mädchen und Frauen tragen Ohrgehänge aus Messing, Bronze oder Silber, Fingerringe, um den Hals Schnüre mit Glasperlen oder künstlichen Korallen (*Scardă*), dann an Schnüren aufgefädelt grössere und kleinere Münzen, besonders Maria-Theresien-Thaler (*Salbă*). Mädchen im heirathsfähigen Alter tragen einen Kopfputz, der aus einem Reif bestellt, welcher mit künstlichen Blumen und Pfauenfedern geziert ist

Waffen sind bei der rumänischen Bevölkerung der Bukowina als Zubehör zur Nationaltracht nicht üblich, doch geht im Gebirge ein rumänischer Bauer niemals aus, ohne seine Hacke mit sich zu nehmen.

Wenn auch das Naturell des rumänischen Bauern entschieden zum conservativen Festhalten am Althergebrachten hinneigt, so bleibt dennoch der weibliche Theil dem Einfluss der Mode nicht ganz entrückt. In manchen Dörfern, insbesondere in der Nähe von Städten, sieht man oft, namentlich an Sonntagen, Mädchen mit städtisch geschnittenen Kleidern, die mit Sammet und Seide geputzt sind. Ja selbst der Sonnenschirm hat sich hier und da eingebürgert, wenn auch derselbe bei Bäuerinnen zu den grössten Seltenheiten gehört.

Der rumänische Bauer liebt die Reinlichkeit sehr. An jedem Samstag reinigt er seinen Körper, wäscht den Kopf und zieht reine Wäsche an. Es ist eine allgemein verbreitete falsche Anschauung, dass der bukowinaer Rumäne sich unrein hält. Dies ist entschieden unrichtig, da Männer, Frauen und Kinder reinlich und sauber gekleidet sind. Nur die Leibwäsche des Schafhirten ist im Sommer, wenn er seine Schafe auf den Alpenwiesen weidet, schmutzig, weil selbe in Fett getränkt wird, was gegen das Einnisten des Ungeziefers schützt. Der Verbrauch von Seife ist zwar ein geringer, jedoch darauf zurückzuführen, dass die Bäuerinnen die Wäsche nie mit Seife, sondern im fliessenden Wasser so lange waschen, bis selbe vollkommen rein ist, und sie sodann den bleichenden Strahlen der Sonne aussetzen.

13. Nahrungsweise.

Das Hauptnahrungsmittel des rumänischen Bauern ist der Mais, aus dessen Mehl ein compacter Brei (*Mamaliga*)

тицями. А на пальцях вони носять латунні каблучки, рідше — срібні. Елементом прикраси в чоловіків вважається також шкіряний пояс, що оздоблений металевими кнопками, а також маленькими металевими фігурками.

Дівчата й жінки носять латунні, бронзові або срібні сережки, каблучки, на шії — намиста із скляними або штучними кораловими перлинами (*scardă*), а ще намиста з нанизаними більшими і меншими монетами, особливо талярами Марії Терезії (*salbă*). Дівчата дозаміжнього віку носять головний убір, що складається із обруча, прикрашеного штучними квітами і павичевим пір'ям.

Зброя не належить до елементів національного одягу румунського населення Буковини, та все ж у горах румунський селянин ніколи не виходить із дому, щоб не взяти з собою топірця.

Якщо натура румунського селянина схильна до консервативного збереження успадкованих звичаїв, то все ж жіноча частина не цілком відгороджується від впливу моди. У деяких селах, зокрема поблизу міст, можна часто бачити, особливо в неділю, дівчат у скроєних поміському сукнях, що оздоблені оксамитом і шовком. Подекуди увійшла в ужиток навіть парасоля, хоч вона серед селянок є ще великою рідкістю.

Румунський селянин дуже любить чистоту. Щосуботи він чистить тіло, миє голову і вдягає чисту білизну. Загалом хибним є поширене уявлення, що буковинський румун живе в бруді. Це категорично помилкове поняття, оскільки чоловіки, жінки та діти чисті і вдягаються охайно. Тільки влітку брудною є білизна пастухів на гірських полонинах, тому що вона вимочується в жирі, що захищає від гніздування шкідливої комашні. Хоч, щоправда, вживання мила дуже незначне, але це пояснюється тим, що селянки ніколи не перуть свою білизну з милом, а у проточній воді так довго, поки вона не стає цілком чистою, а потім вони підставляють її відбілюючому сонячному промінню.

13. Харчування

Головним харчовим продуктом румунського селянина є кукурудза, із борошна якої варять густу кашу

gekocht oder eine Art Maisbrot (*Malaï*) gebacken wird. Korn- und Weizenbrot spielt eine mehr untergeordnete Rolle; letzteres wird in der Regel nur bei festlichen Anlässen gegessen. Neben dem Mais kommt auch den Hülsenfrüchten eine grosse Bedeutung als Nahrungsmittel zu. Insbesondere sind es Erdäpfel, Kraut, Zwiebeln, Knoblauch, Rüben, Fisolen, Erbsen und Bohnen, die zumeist in einer Art saurer Suppe (*Borş*) zubereitet genossen werden. Da die Rumänen eine bedeutende Vieh- und Schafzucht treiben, so sind Molkereiprodukte, wie Milch, Käse, Schafkäse (*Brinđă*) und Butter, als Nahrungsmittel von grosser Bedeutung. Eier und Fleisch werden verhältnissmässig wenig genossen.

Die Zubereitung der Speisen ist eine einfache. Die Mamaliga wird durch Kochen von Maismehl in gesalzenem Wasser, der Malaï durch Backen eines mit Wasser und etwas Milch bereiteten, mit Sauerteig leicht angesäuerten Maismehlteiges hergestellt. Weizenbrot ist ungesalzen und ungesäuert, Kornbrot in der Regel gesäuert. Kraut und Gurken werden gesäuert und zumeist roh, die Gemüse in einer sauren Suppe (*Borş*), welche durch Gärung von Kleie mit Wasser, rothen Rüben oder Käsewasser hergestellt wird, eingekocht genossen.

Während der langen und strengen Fasten dürfen weder Fleisch noch Molkereiprodukte genossen werden. Als Fett wird zu dieser Zeit Oel von Kürbiskörnern oder Hanfsamen verwendet.

Wie eingangs hervorgehoben, ist die Nationalspeise des rumänischen Bauern die Mamaliga, die bei keiner Mahlzeit fehlen darf. Der Gebirgsbauer hingegen liebt eine Art Mamaliga, die er «*Balmoş*» nennt und die als Delicatesse gilt. Sie wird aus saurem Rahm und Kukurutzmehl bereitet und hat einen sehr guten Geschmack. Auch die sogenannte «*Torta*» ist eine Speise, die vorwiegend im Gebirge genossen wird; man bereitet sie aus Maismehl, das jedoch zum Unterschied von Malaï nicht gesäuert ist.

Obst wird auch ziemlich viel gegessen. Im Gebirge sind Heidel- und Preiselbeeren sehr beliebt. Als besonders gutes Gericht gelten auch junge Maiskolben, die entweder gebraten oder in Salzwasser gekocht genossen werden.

Die Bereitung der Speisen geschieht zumeist in irdenen Geschirren, nur die Mamaliga wird in einem eigens hierzu bestimmten eisernen Kessel (*Mamaliga-Kessel*, *Ciaun*) gekocht und mit einem eigenen Mamaliga-Rührer aus Holz (*Coleşer*) gemischt. Nie wird die Mamaliga mit einem Messer, sondern stets mit einem Zwirnfaden in dünne Platten geschnitten und auf einem runden hölzernen Brette servirt.

(*tamaliga*) і випікають різновид кукурудзяного хліба (*malaï*). Житній і пшеничний хліб відіграє допоміжну роль, останній, як правило, вживається лише при святкових нагодах. Поряд із кукурудзою велике значення як харчові продукти мають стручкові плоди. Особливо [цінними є] картопля, капуста, цибуля, часник, буряк, квасоля, горох і боби, з яких готується переважно різновид кислої юшки (*borş*). Оскільки румуни вирощують значну кількість худоби й овець, то велике значення для харчування мають молочні продукти — молоко, сир, бринза (*brinđă*) і масло. Яйця і м'ясо використовують порівняно мало.

Приготування їжі просте. Мамалига варять з кукурудзяного борошна у солоній воді, малай випікають з кислого тіста, замішаного з кукурудзяної муки, води і трошки молока. Пшеничний хліб не солоний і не заквашений, житній хліб, як правило, кислий. Капусту й огірки квасять і їдять сирими, а овочі — вареними в кислому супі (*borş*), який варять, додаючи до води зброджені висівки, зброджений сік червоного буряка чи сироватку.

Під час довгого і строгого посту зовсім не можна споживати м'ясо-молочні продукти. Із жирів використовується в цей час олія з гарбузового або конопляного насіння.

Як уже підкреслювалося спочатку, національною стравою румунського селянина є мамалига, яка завжди присутня при будь-якій трапезі. Зате гірський селянин найбільш любить різновид мамалиги, який він називає «*balmoş*» і вважає делікатесом. Її готують із кукурудзяного борошна та сметани, і вона має дуже гарний смак. Так звана «*torta*» — теж страва, яку їдять переважно в горах. Її готують з кукурудзяної муки, однак, на відміну від малай, не з прокислої.

Фруктів споживають досить багато. У горах дуже популярні чорниця і брусниця. Особливо смачною їжею вважаються також молоді початки кукурудзи, які вживають або смаженими, або звареними у солоній воді.

Готують їжу здебільшого в глиняному посуді, лише мамалигу варять в спеціальному чавунному казані (*tamaliga-kessel*, *ciaun*) і помішують особливим дерев'яним колишером (*coleşer*). Мамалигу ніколи не ріжуть ножом, а скрученою ниткою ділять на тонкі скибки і подають на круглій дерев'яній дощечці.

Messer, Gabel und Teller kennt der rumänische Bauer nicht. Die Speisen werden in irdenen Schüsseln aufgetragen, aus denen die ganze Familie mit hölzernen Löffeln isst. Fleisch wird mit dem Messer, das jeder Mann an seinem Gürtel trägt, geschnitten, desgleichen das Brot. Die Stelle der Gabel vertreten die Finger.

Der rumänische Bauer nimmt gewöhnlich drei, in manchen Gegenden, wie im Gebirge, zwei Mahlzeiten täglich ein. Gefühstückt wird in der Regel zwischen 8 und 9 Uhr früh, gemittagt gegen 12 Uhr und genachtmahlt knapp nach Sonnenuntergang. Vor und nach jeder Mahlzeit bekreuzt sich die Tischgesellschaft. Sind Familienangehörige im Felde oder Walde beschäftigt, so werden ihnen die Speisen hinausgebracht.

Bei Gastmählern, insbesondere bei Kirchweihfesten, ist es überall usuell, dass der Gastgeber an der Festtafel nicht theilnimmt, sondern seine Gäste bedient und zum Geniessen aufmuntert (*Prenucă*).

Die Dienstleute essen dieselben Speisen wie der Dienstgeber, und sitzen am selben Tische.

Das beliebteste Getränk ist der gewöhnliche Branntwein (*Rachiu*). Dieser wird in einem Glase credenzt, das von Hand zu Hand wandert und mit dem sich die ganze Tischgesellschaft zutrinkt. In Gegenden, wo die segensreiche Wirksamkeit der Geistlichkeit das Schnapstrinken ganz eingeschränkt hat, wird Wein und Bier, dann Obstwein oder Most getrunken. Die Gebirgsbevölkerung genießt auch sehr gern eine Art Meth, der aus Zucker, Honig, Neugewürz und Zimmt bereitet wird.

Beim Trinken besteht der alte Brauch, sich gegenseitig die Hand zu küssen und sich *zu* beglückwünschen. Bei Todtenmahlen werden die letzten Tropfen des Getränkes, die im Glase zurückbleiben, als eine Art Opfer für die Seele des Verstorbenen auf den Boden ausgegossen.

Von allen modernen Reiz- und Genussmitteln kennt der rumänische Bauer nur den Tabak, der theils in Cigaretten, theils in Pfeifen geraucht oder aber auch geschnupft wird. Kaffee, Thee und andere ähnliche Reizmittel sind ihm ganz unbekannt.

14. Wohnstätten.

Sein Haus baut der Rumäne gewöhnlich allein; nur jene Arbeiten, die er nicht verrichten kann, werden von Zimmerleuten ausgeführt. Er fällt das Holz, bearbeitet die

Nожів, виделок і тарілок румунський селянин не знає. Страви накладають у глиняні миски, з яких вся сім'я їсть дерев'яними ложками. М'ясо, а також хліб розрізають складаним ножиком, який кожен чоловік носить у своєму поясі. Замість виделок служать пальці.

Румунський селянин харчується, як правило, тричі, а в деяких місцевостях, як от у горах, двічі на день. Снідають, як правило, з 8 до 9 годин ранку, обідають близько 12 години дня, а вечеряють — зразу після заходу сонця. Перед і після кожної трапези всі присутні за столом хрестяться. Якщо член сім'ї зайнятий в полі або в лісі, то йому страви доставляють туди.

Якщо за столом гості, особливо на храм, то всюди заведено, що господар не сидить за столом, а обслуговує своїх гостей і припрошує частуватися (*prenucă*).

Слуги споживають ті ж страви, що і роботодавець, і сидять із ним за спільним столом.

Найпопулярнішим напоєм є звичайна горілка (*rachiu*). Вона подається у скляному келиху, який переходить із рук у руки і з усім товариством стола п'ється за здоров'я. У місцевостях, де завдяки корисному впливу священиків вживання ракії значно обмежилось, там п'ють вино і пиво, а ще фруктове вино і плодovий сік. Гірське населення також дуже охоче вживає свого роду медок, що готується з цукру, меду, свіжих прянощів і кориці.

Під час випивки існує давній звичай вітати один одного і взаємно цілувати руки. На поминальній трапезі останні краплі напою, що залишаються у келиху, зливають на долівку, що є свого роду жертвою для душі покійника.

З усіх сучасних збуджуючих і смакових засобів румунський селянин знає тільки тютюн, який частково курить в сигаретах, почасти в люльці або також нюхає. Кава, чай та інші подібні їм збуджуючі засоби йому зовсім не знайомі.

14. Місця проживання

Свій дім румунський селянин буде зазвичай сам, лише роботи, з якими він не в змозі впоратися, виконують теслі. Він сам рубає дерево, теше коло-

Balken, schneidet die Bretter und besorgt den Lehmanwurf und das Weissen des Hauses.

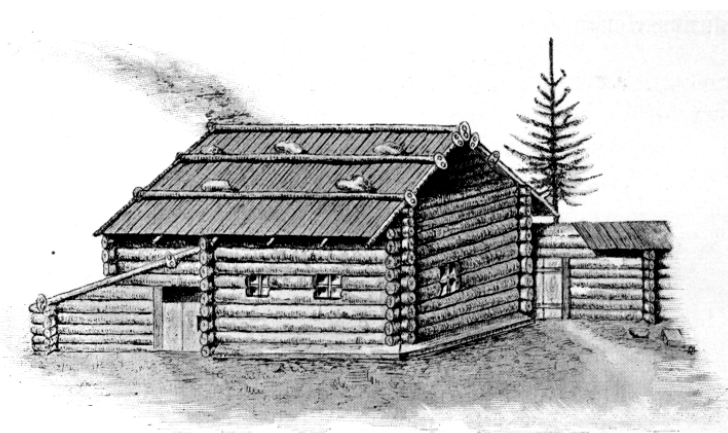
Allgemein besteht der Brauch, neugebaute Häuser im halbfertigen Zustande, ohne Lehmanwurf und ohne eingesetzte Fenster und Thüren, einen Winter hindurch stehen zu lassen, damit das eventuell noch nasse Balkenwerk gut austrocknet und das Haus so gegen den Hausschwamm geschützt werde.

Die Rumänen bauen ihre Häuser meistens aus weichem Holze, Tanne oder Fichte, und decken sie mit Schindeln ein. Nur in wenigen holzarmen Gegenden, so

ди, пиляє на дошки, маже глиною стіни та білить хату.

Загалом заведено, що новоспоруджені будівлі в напівготовому стані — з необробленими глиною стінами, без встановлених вікон і дверей — залишають стояти на зиму, щоб добре висохли ще можливо мокрі балки і так будинок був захищений від грибка.

Свої оселі румуни найчастіше споруджують з м'якого дерева — ялиці і смереки, а покривають їх дралицею. І лише у бідних на ліс місцевостях, як ось

Altes Haus in Watra-Moldawitza.

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauš Žurkowski.

Старий будинок у Ватрі-Молдавиці

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

südlich Suczawa, in und um Ujdestie, findet man Häuser aus Flechtwerk mit Lehmanwurf, in Bossancze, Kalinestie, Tereblestie und nördlich des Pruth, dann hier und da im Hügellande Holzhäuser mit Stroheindeckung. Im Gebirge sieht man öfters Blockhäuser theils aus runden, ungezimmerten, theils aus gezimmerten Balken, ohne oder nur mit theilweisem Lehmanwurf und mit Brettern eingedeckt, die mit grossen Steinen beschwert sind.

Durchschnittlich haben die rumänischen Bauernhäuser eine Länge von 9 m und eine Breite von 4 m. Die Höhe vom Boden bis zum Dache beträgt ca. 3 m, die Höhe des Daches 2 m, die Thür ungefähr 1,80 m, die Fenster 0,80 m, die Breite der Thüren 0,60—0,75 m und jene der Fenster 0,50 m.

Hier und da findet man im Gebirge noch sehr alte, aus dem vorigen Jahrhundert stammende Häuser, die aus runden, ungezimmerten Balken erbaut sind. Die Thüren sind so niedrig, dass ein erwachsener Mann nur gebückt eintreten kann. Die Fenster sind ganz klein und nur mit

південніше від Сучави і біля Уйдешт, зустрічаються будинки, стіни яких плетені і обкидані глиною; в Босанчі, Калинівцях, Тереблівцях і північніше Пруту, а ще подекуди у передгірній місцевості дерев'яні житла мають солом'яні стріхи. У горах часто трапляються рублені будинки частково з необтесаних круглих колод, почасти з обтесаних колод, без або лише з частковим мащенням стін глиною, та покриті дошками, які привалюють великим камінням.

Румунські селянські будинки мають в середньому довжину 9 м і ширину 4 м. Відстань від землі до даху становить близько 3 м, висота даху 2 м, дверей — приблизно 1,80 м, вікон — 0,80 м, ширина дверей — 0,60—0,75 м і вікон — 0,50 м.

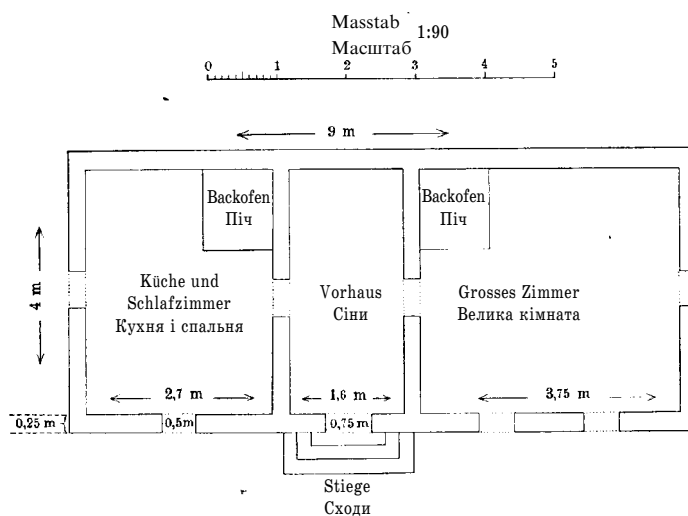
В горах подекуди трапляються ще давні житла, що походять з минулого століття і споруджені з необтесаних колод. Двері настільки низькі, що дорослий чоловік може увійти у приміщення лише зігнувшись. Вікна дуже маленькі і мають тільки одну шибку, стіни

einer Fensterscheibe versehen, die Wände weder von aussen noch von innen mit Lehm beworfen. Die Bedachung besteht aus Fichtenspältlingen, die durch quer gelegte Latten befestigt und mit Steinen beschwert sind. Die vorstehende Skizze stellt die Bauart eines der ältesten Häuser von Watra-Moldawitza aus dem vorigen Jahrhundert dar.

Die rumänischen Bauernhäuser, die mit der Längsseite, an welcher die Eingangsthür sich befindet, zumeist nach Süden oder Osten gebaut sind, bestehen aus zwei Abtheilungen, dem grossen Zimmer, «*Casă cea mare*», und dem kleinen Zimmer,

ні зовні, ні усередині не обмащені глиною. Дах складається із повздожніх смерекових брусів, які кріпляться поперечними латами і притиснуті камінням. Зразком вищеназваного будівельного способу служить один з найдавніших будинків із Ватри-Молдавиці, що споруджений у минулому столітті.

Румунські селянські оселі повздожньою стороною, де знаходяться вхідні двері, споруджені переважно на південь або схід. Вони складаються з двох відділень: великої — «*casă cea mare*» — і малень-

Rumänisches Bauernhaus aus Kostina

im Grundriss im Masse 1 : 90.

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauş Żurkowski.

Румунський селянський будинок із Костини

План у співвідношення 1:90

Накреслив обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

«*CasuŃă*», welche durch das Vorhaus getrennt sind. Rückwärts an das Haus angelehnt und unter demselben Dache befindet sich der für das Jungvieh bestimmte Stall, «*Sandramă*» genannt. Im Hofe befindet sich grösstentheils eine Scheuer (*Şură*) in Verbindung mit dem Pferde- und Kuhstall (*Grajdă*), dann der Schweinestall (*CoteŃ*), ein Geflügelschuppen (*Puiată*) und im Hügellande noch ein oder mehrere kleine Kukurutzkörbe. Das Ganze ist entweder mit einem Zaun aus Flechtwerk oder mit Planken (*Gard*), im Gebirge mit einer Einfriedigung aus Fichtenspältlingen (*Roslogen*) umgeben. In manchen Gegenden, vornehmlich im Gebirge, befindet sich bei reichen Grundwirthen im Hofe noch eine Sommerküche. Speisekammern (*Cameră*) sind in den meisten Häusern vorhanden. Die Keller bestehen aus einer gewöhnlichen Grube, die mit Reisig und Erde überdeckt ist.

кої — «*casuŃă*» — кімнат, які розділені між собою сіннями. Позаду до хати прилягає під тим же дахом хлів для молодоняка, що зветься «*sandramă*». У дворі здебільшого знаходиться повітка (*şură*), що сполучена з конюшнею і корівником (*grajdă*), відтак свинарник (*coteŃ*), курник (*puiată*), а в передгірній місцевості одна або декілька кошниць для кукурудзи. Все це обнесене або городженим тином чи парканом (*gard*), а у горах огорожею з розколотих смерекових жердин (*roslogen*). У деяких місцях, головним чином у горах, у дворі заможних селян трапляється ще літня кухня. Комірчини (*cameră*) існують лише в найбільших будинках. Підвал являє собою звичайну яму, що покрита хмизом і землею.

Was die Bauart der Häuser selbst anbelangt, so könnte man drei Typen wahrnehmen, von denen zwei für das Hügelland und eine für das Gebirge charakteristisch sind. Die primitivste Type sind Hütten aus Ruthengeflecht mit Lehmanwurf und mit Stroh gedeckt, welche nur in sehr holzarmen Gegenden des Hügellandes angetroffen werden. Zur zweiten Type gehören Häuser ohne Untermauerung, deren Gerippe aus festen Balken bestehen, die in das Erdreich eingegraben und deren Wände mit Spaltholz, das mit Lehm beworfen ist, eingewandelt sind: Diese Bauart ist im Hügellande vorherrschend. Im Gebirge baut man entweder Blockhäuser auf Untermauerung oder Häuser, wo das Balkengerippe auf einer Untermauerung von Stein ruht und die Wände durch Einwandeln von bezimmerten Balken, die mit Lehm beworfen wurden, hergestellt sind.

Thür- und Fensterrahmen sind bei den meisten Häusern aus Fichtenholzbrettern hergestellt und mit Eisenbeschlägen versehen; die Thürverschlüsse sind theils aus Eisen, theils aber noch aus hartem Holz gefertigt. Die Häuser im Gebirge haben auch vorn einen offenen Gang. Die Süd-, Ost- und Westseite hat Fenster, die Nordseite eines jeden Hauses ist fensterlos.

Tritt man durch die Eingangsthür ins Wohnhaus ein, so befindet sich stets rechts die grössere, links die kleinere Wohnstube. In beiden Zimmern an den Innenwänden sind Backöfen und offene Kochherde mit einer Klappe angebracht. Der Rauch hat seinen Abzug nur bis auf den Dachboden; Rauchfänge findet man selten.

Im grösseren, dem sogenannten Paradezimmer, steht ein Bett aus Tannenbrettern zusammengeschlagen, mit Heu gefüllt und mit Schafwollkotzen bedeckt. Ueber demselben befindet sich eine Stange, «*Grinda*», auf welche die Kleidungsstücke gehängt werden. Hinter dem Kopfende des Bettes steht in der Regel eine Kiste, «*Ladā*», wo Leinwand und Werthsachen verwahrt werden und auf welcher Kotzen aufgeschichtet sind. Um die Wände des Zimmers, mit Ausnahme der Nordwand, laufen Bänke, «*Laiḡā*». Im Zimmer ist stets ein Tisch und ein Kasten vorhanden, letzterer zur Aufbewahrung der Schlüssel.

In der Küche befindet sich zumeist ein Tisch und ein Geschirrrachen, «*Dulap*». Sessel sind äusserst selten.

In den Zimmern findet man in manchen Häusern zu beiden Seiten der Fenster schöne, mit farbiger Baumwolle gestickte und mit Perlen und Füttern ausgenähte Handtücher aufgehängt. An der Ostwand sind stets Heiligenbilder angebracht.

Wenn der Winter beginnt, so stellt die Hausfrau in der Küche den Webstuhl auf, der dort bis zum Frühjahr stehen bleibt und nach Beendigung des Webens entfernt wird.

Що стосується методів спорудження осель, то можна виділити три типи, з яких два характерні для передгірної місцевості, а один — для гір. Найпростіший тип являють собою хатини з плетеними глиняними стінами і стріхою, що зустрічаються лише у низовинних, бідних на ліс місцевостях. До другого типу належать будинки без фундаментів, каркаси яких складаються з твердих колод, що закопані у землю, а стіни оббиті дранкою та обмащені глиною. Ця конструкція є домінуючою у низинних місцевостях. У горах будують або рублені хати на підмурівку, або хати, каркас яких стоїть на підмурівку, а стіни складаються зі стовпів, між якими вставлені обтесані колоди, що потім обмащуються глиною.

Дверні й віконні рами у більшості осель виготовлені із смерекових дощок й оковані металом. Засуви дверей виготовлені частково із заліза, але почасти і з твердого дерева. Гірські будинки мають також спереду відкритий прохід. На південній, східній і західній стінах кожної хати є по вікну, а на північній — немає.

Якщо входить у житловий будинок через двері, то справа завжди розміщена велика кімната, зліва — маленька. В обох кімнатах біля внутрішньої перегородки знаходяться печі й відкриті плити із заслонкою. Дим має вихід лише на горище, димарі трапляються рідко.

У великій, так званій парадній кімнаті, стоїть ліжко, що виготовлене із ялицевих дощок, наповнене сіном і покрите вовняними покривалами. Біля нього знаходиться жердина (*grinda*), на яку вішають одяг. За ліжком у головах стоїть, як правило, скриня (*ladā*), де зберігаються сувої полотна й інші цінності, а зверху складені вовняні покривала. Уздовж стін кімнати, за винятком північної частини, тягнуться лавки (*laiḡā*). У кожній такій кімнаті є стіл і скринька, в якій зберігають посуд.

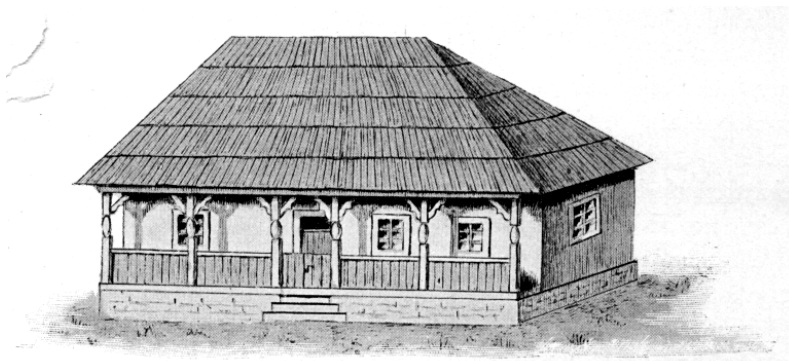
На кухні здебільшого знаходяться стіл і мисник (*dulap*). Крісла є надзвичайною рідкістю.

У кімнатах деяких будинків з обох боків від вікон зустрічаються гарні рушники, що вишиті кольоровими бавовняними нитками, з перлинами і блискітливими аплікаціями. На східній стіні завжди розміщені образи.

З початком зими господиня встановлює на кухні ткацький верстат, що стоїть там до самої весни, а після закінчення ткацьких робіт його виносять.

15. Familie und Gesellschaft, Rechtsleben.

Das Oberhaupt der Familie bei den Rumänen ist der Mann, welchem alle Familienglieder unterstehen. Er regiert patriarchalisch und genießt eine hohe Achtung innerhalb seiner Familie. Von seinen Angehörigen und selbst von seinem Weibe wird er mit «Sie» (*Bădiă*) angesprochen, während er zu allen «Du» sagt. In Angelegenheiten, die das Familienleben betreffen, hat er die entscheidende Stimme, und es fügt sich alles seinen Anordnungen. Fast nie kommt es vor, dass sich ein Kind, wenn auch erwachsen, gegen die Anordnungen des Vaters auflehnen würde. So war es von alters her, dass Weib und Kind dem Vater zu gehorchen haben, und so wird es auch von den Nachkommen beobachtet.

Rumänisches Bauernhaus
in Wama (Gebirge).

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauş Żurkowski.

Das Weib nimmt dem Manne gegenüber eine mehr untergeordnete Stellung ein. Es betrachtet ihn nicht nur als seinen Ehegatten, sondern auch als seinen Herrn und Gebieter. Im Allgemeinen muss bemerkt werden, dass der Rumäne sein Weib höher hält als der Ruthene; es kommt daher auch viel seltener vor, dass der Mann seine Ehegattin misshandelt. Die Unterordnung der Frau unter den Willen des Mannes kann somit nicht als eine sklavische, sondern eher als eine traditionelle, auf den althergebrachten Rechtsanschauungen über die Ehe fussende Unterordnung, die in der Achtung wurzelt, die der Mann genießt, angesehen werden.

Die Rumänen besitzen ein sehr scharf ausgeprägtes Sittlichkeitsgefühl; sie dulden das Concubinat in ihrer Mitte nicht, wie sie es auch nicht gern sehen, wenn sich Stammesangehörige mit Nichtrumänen vereirathen. Uneheliche Kinder werden verachtet, und einem Mädchen, das einen Fehltritt begangen, kann derselbe erst dann

15. Сім'я і суспільство, правосвідомість

Глава сім'ї у румунів чоловік, якому підпорядковуються всі члени сім'ї. Він править патріархально і користується високою повагою у своїй сім'ї. Члени родини і дружина звертаються до нього «ви» (*bădiă*), тоді як він усім каже «ти». У справах, що стосуються сім'ї, він має вирішальний голос і всі виконують його розпорядження. Майже ніколи не буває, щоб діти, навіть дорослі, перечили батьківській волі. Тож як повелося споконвіку, що дружина і діти повинні слухатися батька, то так цього дотримуються й нащадки.

Румунський селянський будинок
у Вамі (гори)

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

Дружина займає стосовно чоловіка здебільшого підлегле становище. Вона сприймає його не тільки як свого чоловіка, але й як пана та повелителя. Загалом варто зауважити, що румун ставить свою жінку вище, ніж русин, тому й значно рідше трапляється, що чоловік жорстоко поводить з своєю дружиною. Підпорядкування жінки волі чоловіка сприймається, таким чином, не як підневільне, а швидше за все, як традиційне, засноване на старосвітському погляді на шлюб, що корениться у повазі, якою користується чоловік в очах своєї дружини.

Румуни мають дуже сильні, яскраво виражені моральні почуття. Вони не терплять, коли серед них люди живуть разом неодруженими, а також дуже неприхильно ставляться, коли одноплемінники одружуються з нерумунами. Позашлюбних дітей зневажають, а дівчина, яка допустила проступок, може

nachgesehen werden, wenn es sich verehelicht hat. Ebenso unnachsichtlich wird der Ehebruch bei der Frau verurtheilt. Sowohl sie als auch ihr Verführer werden vom beleidigten Manne, falls er sie ertappt, oft in schrecklicher Weise bestraft.

Mann und Weib verwalten das vorhandene Vermögen zwar gemeinsam, doch steht der Frau in der Regel hierüber ein Verfügungsrecht nicht zu. Die Frau besorgt die Wirthschaft im Hause, ihr liegt die Wartung des Viehes, die Pflege des Gartens u. s. w. ob; der Mann hingegen arbeitet im Felde, er baut, mäht und fechst ein.

Das Verhältniss zwischen Mann und Weib ist in der Regel ein zärtliches. Insbesondere trachtet die Ehefrau, ihren Gebieter bei guter Laune zu erhalten, sie sorgt für sein leibliches Wohl, bereitet ihm seine Liebesspeise, reinigt seine Wäsche u. s. w. Der Mann wieder bringt der Frau, wenn sie Wöchnerin ist, eine gewisse Zuvorkommenheit entgegen und trachtet alle ihre Wünsche zu erfüllen, da ein in gesegneten Umständen befindliches Weib infolge seines Zustandes, als von Gott begnadet, von jedermann geachtet und schonungsvoll behandelt werden muss.

Die kräftige Constitution der Frauen bringt es mit sich, dass die Wöchnerin in der Regel nur drei bis vier Tage nach der Geburt das Bett hütet und oft schon am sechsten oder siebenten Tage ziemlich anstrengende Arbeiten verrichtet. Ja es kommt vor, dass schwangere Frauen, während der Feldarbeit von den Wehen befallen, in Gottes freier Natur ohne Beistand einer Wehmutter gebären.

Die Erziehung der Kinder liegt der Mutter ob. Nachdem das Kind getauft wurde, bekümmert man sich gewöhnlich nicht sehr viel um dasselbe. In dem Masse, als es heranwächst, wird es zur Verrichtung leichter häuslicher Arbeiten verwendet und nur ungern in die Schule geschickt. Die Mutter unterweist die Mädchen im Kochen, Nähen und Spinnen, der Vater führt den Knaben langsam in die Landwirthschaft ein. Die früheste Jugend verbringen die Kinder auf der Hutweide, wo sie das Vieh überwachen müssen. Wenn die Kinder zu Burschen und heirathsfähigen Mädchen heranwachsen, treten sie ins eigentliche Leben. Den Eltern erwächst nun die Sorge, ihre Kinder so schnell und so gut als möglich zu verheirathen.

Bursche und Mädchen lernen sich auf dem Tanzboden näher kennen und lieben; aber in der Regel sprechen nicht die gegenseitige Zuneigung, sondern die Vermögensverhältnisse das entscheidende Wort bei der Wahl der Ehegenossen, so dass die meisten Ehen bei den Rumänen als Convenienzehen bezeichnet

бути прощена тільки тоді, коли вона одружитися. Також без будь-якої поблажливості засуджується подружня зрада з боку жінки. Якщо скривджений чоловік упіймає її, то він часто дуже жорстоко карає і її, і спокусника.

Хоча чоловік і жінка управляють наявним майном спільно, все ж дружина, як правило, не має права ним розпоряджатися. Жінка веде домашнє господарство — доглядає худобу, працює на городі тощо, а чоловік працює на полі — він сіє, садить, косить та збирає.

Стосунки між чоловіком і жінкою, як правило, ніжні. Дружина, зокрема, намагається підтримувати у свого повелителя гарний настрій, вона піклується про його фізичне здоров'я, готує йому улюблені страви, пере білизну і т.д. Чоловік, у свою чергу, приділяє їй підвищену увагу, коли вона є породіллею, і намагається виконувати всі її бажання, оскільки жінка в цьому стані вважається під Божим покровом, з нею кожен має обходитися шанобливо і турботливо.

Міцна статура жінки має своїм наслідком, що породілля, як правило, лише три-чотири дні після пологів лежить у ліжку і часто вже на шостий-сьомий день виконує важку роботу. Трапляється навіть, що у жінки під час роботи на полі починаються перейми і вона народжує дитину на лоні природи без баби-повитухи.

Виховання дітей вважається обов'язком матері. Після того, як дитину охрестили, про неї зазвичай не дуже багато піклуються. У міру підростання її залучають до виконання легших домашніх робіт і з великим небажанням посилають до школи. Мати привчає дочку готувати їжу, шити і прясти, а батько потрохи привчає сина до сільського господарства. Ранній вік діти проводять на пасовищі, де вони повинні пильнувати худобу. Коли діти перетворилися на парубків або дівчат на виданні, то починається їхнє особисте життя. Тепер батьки починають журитися тим, як найскоріше та найвигідніше одружити своїх дітей.

Хлопці й дівчата знайомляться між собою під час танців і закохуються; але, як правило, вирішальним у виборі подружжя є не взаємний потяг, а майнові умови, так що шлюб у румунів здебільшого береться з розрахунку. Дуже рідко буває, що

werden müssen. Selten kommt es vor, dass ein rumänisches Mädchen aus ihrem Heimathsdorfe in ein anderes wegheirathet, da dies als eine Erniedrigung gilt; wohingegen es für ein Mädchen und dessen Angehörige besonders ehrenhaft ist, wenn der Bräutigam von ferne kommt und sich im Heimathsdorfe der Braut niederlässt. Als Richtschnur gilt bei den Rumänen, dass eine jüngere Tochter auf keinen Fall früher als eine ältere heirathen darf, und Ausnahmen kommen in dieser Beziehung auch nur selten vor. Dasselbe gilt auch bei den Burschen.

Eltern und Kinder, dann das Gesinde bilden die Hausgenossenschaft, die Familie. Im weiteren Sinne des Wortes gehören alle Verwandten hierzu, die im Dorfe meistens nebeneinander ihre Häuser und Wirthschaften haben. So findet man z. B. in Kimpolung einen ganzen Dorftheil in der Valesacaer Schlucht, wo alle Bewohner Floce heissen und untereinander verwandt sind. Alle Bewohner eines Dorfes, deren Ahnen schon im Dorfe wohnten, sind die «*Crăiani*», Fremde nennt man «*Străine*», Hergekommene «*Venituri*». Gegen die letzteren verhält sich der Rumäne misstrauisch und abwehrend.

Die ersten Persönlichkeiten im Dorfe sind der Pfarrer und der Gemeindevorsteher. Sie geniessen die Achtung aller Dorfinsassen, sind deren Rathgeber und schlichten in der Regel alle kleineren Streitigkeiten. Der Gemeindevorsteher, «*Dvornic*», und die ihm beigegebenen Geschworenen, «*Jurați*», sind die executive Gewalt in der Gemeinde; der Gemeinderath dagegen ist die beschliessende Körperschaft.

Eine besonders rühmenswerthe Eigenschaft des Rumänen ist seine Loyalität, seine Anhänglichkeit und Liebe zum Monarchen und dem Allerhöchsten Kaiserhause. Von den Institutionen des Staates und den öffentlichen Gewalten hat der rumänische Bauer nur einen schwachen Begriff. Er weiss, dass er seinen ganzen Besitz der Gnade des Monarchen zu verdanken hat, in dessen Person für ihn der Begriff des Staates concentrirt ist. Er weiss, dass die Justiz, die Verwaltung und das Steuerwesen im Namen des Kaisers gehandhabt werden, daher er ihnen auch gehorchen muss.

Er hat zwar ein scharf ausgeprägtes, jedoch einseitiges Rechtsbewusstsein. Das Eigentum ist ihm zwar heilig, doch soll man es niemandem verübeln, wenn er sich fremde Esswaaren angeeignet hat, um sich zu sättigen, wenn er nur nichts davon mit nach Hause genommen hat. Wer einmal gestohlen hat, ist noch immer kein Dieb, und wer an dem Diebstahl kein Interesse hat, der soll schweigen, denn es geht ihn nichts an. Erwischt der Bestohlene den Dieb, so

румунські дівчата виходять заміж у сусідне село, тому що це вважається принизливим; однак особлива честь для дівчини і її родичів, якщо наречений походить здалеку і поселяється у рідному селі нареченої. У румунів вважається законом, що молодша сестра в жодному разі не має права виходити заміж раніше від старшої, і винятки бувають тут надзвичайно рідко. Це ж саме стосується парубка.

Батьки і діти, відтак слуги становлять домашню громаду, сім'ю. До неї у широкому значенні цього слова належать всі родичі, які мають у селі, здебільшого по сусідству, окремі будинки і своє господарство. Так, наприклад, у Кимполунзі є цілий присілок, що лежить у Веласацькій ущелині, де всі жителі мають прізвище Флоче і є родичами. Всі мешканці села, у якому жили і їхні предки, є «*crăiani*», чужі називаються «*străine*», а прибульці — «*venituri*». До останніх румун ставиться недовірливо і стримано.

Перші особи на селі — священик і голова громади. Вони користуються повагою всіх жителів села, є їхніми порадниками і, як правило, влагоджують дрібні суперечки. Голова громади (*dvornic*) і придані йому присяжні засідателі (*jurați*) становлять у громаді виконавчу владу; збори громади, навпаки, є постановляючим [представницьким] органом.

Особливо похвальні риси румуна — лояльність, прихильність і любов до монарха та правлячого дому. Румунський селянин має слабе уявлення про устрій держави і державної влади. Він знає, що всім своїм майном зобов'язаним милості монарха, з особою якого асоціюється поняття держави. Він знає, що судочинство, управління і збір податків здійснюються від імені цісаря і тому він повинен бути слухняним.

Він має хоч і яскраво виражену, але все ж однобічну правосвідомість. Хоч власність для румуна є священною, все ж він не вважає великим злом, коли хтось з голоду їсть чужі харчі — щоб він тільки нічого не брав з собою. Якщо хтось украв тільки один раз, то він ще не злодій, і нехай про це мовчить той, кого ця крадіжка не торкнулася, бо це — не його справа. Коли обкра-

gehört es zu den grössten Seltenheiten, dass er ihn dem Gericht überantwortet; gewöhnlich rechnet er mit ihm unter vier Augen ab, wobei mit dem Stock oder Zaunpfahl eine kurze, scharfe, aber sehr erfolgreiche Justiz geübt wird. Der Rumäne, welcher einen Rumänen bestohlen hat, ist in den Augen seiner Stammesgenossen verächtlich; hingegen wird der Diebstahl an Fremden, besonders an Juden, vollkommen tolerirt.

Raub gehört bei den Rumänen zur Seltenheit, Wegelagerer kommen überhaupt nicht vor. Wenn Räuberbanden irgendwo auftraten — zum letztenmal geschah dies in den siebziger Jahren bei Pojana-Stampi —, so waren die bewegenden Motive nicht Eigennutz, sondern Uebermuth. Dies erhellt am deutlichsten daraus, dass die Räuberbande, die in Pojana-Stampi seinerzeit ihr Unwesen trieb, aus lauter Burschen bestand, deren Eltern sehr wohlhabend, ja reich waren.

Den gemeinen Mord verpönt der rumänische Bauer, dagegen wird ein Mord aus Rache dem Thäter nicht übel genommen.

Wilddieberei und Holzdiebstahl in herrschaftlichen Waldungen, Feldfrevell auf herrschaftlichem Grund und Boden, sowie Schmuggel werden als etwas Natürliches angesehen.

Von den Sittlichkeitsdelicten kommt Nothzucht öfters vor, doch wird dieselbe bei weitem nicht so streng beurtheilt wie durch das Gesetz. Kindesmord und Abtreibung der Leibesfrucht, dann Blutschande sind Delicte, die selten vorkommen. Häufiger sind Raufexcesse und die damit verbundenen Todtschläge und schweren körperlichen Beschädigungen.

Für die Religiosität des Volkes spricht der Umstand, dass das Verbrechen der Religionsstörung fast nie vorkommt. Alles, was zur Kirche gehört, ist dem Rumänen heilig, und seine Stammesgenossen würden ihm eher zehn Morde als eine Profanirung des Kreuzes verzeihen. In der Religiosität des Volkes ist auch der Grund zu suchen, dass Meineide nur selten vorkommen, denn wer falsch schwört, dem verdorrt die rechte Hand, und seine Seele verfällt dem Teufel.

Der Intervention des Gerichts in Rechtsstreiten trachtet der rumänische Bauer soviel als nur möglich auszuweichen, da er den Advocaten fürchtet, von dem er immer glaubt, dass er es auf sein Hab und Gut abgesehen habe.

денний упіймав злодія, то він рідко подає на нього до суду, а здебільшого зводить з ним рахунки сам і віч-на-віч. Його суд з допомогою палиці чи штахетини є коротким, різким, зате дуже ефективним. Румуна, який обікрав іншого румуна, зневажають, зате крадіжка в чужого, особливо в єврея, цілком терпима.

Грабежі у румунів належать до рідкості, а пограбування мандрівників не буває ніколи. Якщо де-не-де і виникали розбійницькі банди — востаннє це мало місце в 70-х роках біля Пояни-Стампи — то мотивами їхньої дії була не користь, а пустощі. Це яскраво впливає хоча б із того, що банда грабіжників, яка свого часу бешкетувала у Пояні-Стампи, складалася виключно з парубків, які мали досить заможних, навіть багатих батьків.

Румунський селянин загалом засуджує вбивство, проте вбивство на ґрунті помсти не сприймається як злочин.

Браконьєрство і крадіжка деревини з поміщицьких лісів, а також польові злочини на поміщицьких полях і у садах, як і контрабанда, вважаються певною мірою природним явищем.

Серед моральних злочинів часто трапляється зґвалтування, але люди його засуджують не так суворо, як закон. Убивство дитини та аборт, а відтак кровозмішання — правопорушення, що зустрічаються рідко. Частішими є бійки і пов'язані з ними смертельні удари та важкі тілесні ушкодження.

Про релігійність народу говорить та обставина, що майже ніколи не буває злочинів, пов'язаних із порушенням релігійних норм. Усе, що стосується церкви, для румуна святе, і одноплемінники швидше простять йому десять убивств, ніж образу хреста. У побожності народу потрібно шукати також причину того, що лжесвідчення трапляються надзвичайно рідко, оскільки в того, хто неправдиво клянеться, засохне права рука, а душа стане здобиччю чорта.

Судового втручання у правових спорах румунський селянин намагається всіляко уникнути, оскільки він боїться адвокатів і вважає, що вони зазіхають на його майно.

16. Beschäftigung und Lebensweise.

Die Rumänen der Bukowina sind im Hügellande Ackerbauer, im Gebirge zumeist Hirten oder Waldarbeiter. Mit Ausnahme von Zimmerleuten findet man unter ihnen ziemlich selten Handwerker. Die Viehzucht wird auch, jedoch nicht rationell betrieben.

Wenn auch vom Ertrag der Scholle abhängig, so bebaut der Rumäne des Hügellandes den Grund und Boden dennoch nicht rationell, sondern begnügt sich mit geringen Erträgen. Sein Ackergeräth, der Pflug und die Egge, sind noch ziemlich primitiv. Landwirthschaftliche Maschinen, mit Ausnahme der Putzmühle, kennt er nicht. Er säet mit der Hand, heindelt mit der «*Sappa*» (Heindel), schneidet die Frucht mit der Sichel oder mäht sie mit der Sense und drischt sie mit dem Dreschflegel.

Der Gebirgsbewohner wieder beschäftigt sich vorwiegend mit der Schaf- und Viehzucht und findet Verwendung als Waldarbeiter. Die Heugewinnung ist ziemlich stark entwickelt. Den ganzen Sommer hindurch weiden die Heerden auf den Gebirgsalpen. Die Schafe und Kühe werden hier gemolken und aus der Milch Butter und Käse bereitet, welchen die Hirten grösstentheils selbst verzehren.

Als Waldarbeiter bringt der rumänische Bauer den ganzen Sommer mit dem Fällen der Bäume im Walde zu. Im Winter werden die gefällten Stämme thalabwärts zu den Brettsägen gebracht, wo sie verarbeitet werden.

Die Frauen beschäftigen sich vorwiegend im Hause, und nur während des Kukurutzheindelns und der Erntezeit sowie während der Heumahd arbeiten sie im Felde, beziehungsweise auf den Heuwiesen. Im Flachlande finden ärmere Frauen und Mädchen Arbeit bei den landwirthschaftlichen Maschinen auf den Gutshöfen. Neben den häuslichen Arbeiten sind die Frauen auch mit Spinnen, Weben, Anfertigen von Teppichen, Woldecken, Kleidungsstücken u. dgl. beschäftigt. Die Männer betreiben im Gebirge auch etwas Holzschnitzerei.

Beliebt und allgemein gesucht sind die aus Schafwolle gewebten Teppiche (*Leiceri*), die sehr dauerhaft und schön sind. Auch die grobe Hausleinwand (*Bândră*), die aus Flachs hergestellt wird, ist sehr fest und dauerhaft. Ueberhaupt wird viel gewebt und gestickt. Von den Stickereien sind besonders erwähnenswerth jene an Aermeln und am Halse der Hemden, sowie jene an den Handtüchern.

Gartenbau und Obstcultur werden von den Rumänen wohl betrieben, jedoch nur in geringem Masse und lediglich nur zur Deckung des eigenen Bedarfs, der an und für sich

16. Заняття і спосіб життя

Румуни Буковини у передгірній місцевості є хліборобами, у горах — переважно пастухами або лісовими робітниками. За винятком тесль, серед них зустрічається дуже мало ремісників. Займаються також тваринництвом, проте нераціонально.

Хоч румун горбистої місцевості цілком залежний від прибутків свого клаптика землі, однак обробляє земельні володіння досить нераціонально і задовольняється невисокими доходами. Його землеробський реманент, плуг і борони ще вельми примітивні. Він не знає сільськогосподарських машин, за винятком віялки. Він сіє вручну, обробляє поле сапою — «*sappa*», жне хліб серпом або косить його косою і обмолочує ціпом.

Гірський житель займається переважно вівчарством та скотарством і працює лісорубом. Заготівля сіна розвинена дуже добре. Протягом усього літа на гірських полонинах пасуться отари, тут доять овець і корів, а з молока виготовляють масло та сир, що здебільшого йдуть для власного споживання.

Як лісовий робітник румунський селянин протягом усього літа займається в лісі заготівлею деревини. Взимку зрубану деревину звозять у долини, де її переробляють на лісопильнях.

Жінки зайняті переважно вдома і тільки під час обробітку кукурудзи і збирання врожаю, а також під час косовиці вони працюють відповідно у полі і на луках. У низовинах бідніші жінки і дівчата знаходять собі роботу у поміщицьких маєтках біля сільськогосподарських машин. Поряд із домашніми справами жінки також прядуть, тчуть, виготовляють килими й вовняні покривала, одяг і т. п. А у горах чоловіки займаються трохи різьбленням по дереву.

Популярними і загалом потрібними є виткані із вовни рядна (*leiceri*), що дуже гарні і міцні. В домашніх умовах виготовляється також грубе полотно з льону (*bândră*), котре дуже міцне і носке. Взагалі тчуть і в'яжуть багато. З вишивок особливої уваги заслуговує вишивання рукавів і комірців сорочок, а також рушників.

Хоч румуни займаються садівництвом і городництвом, та все ж лише малою мірою і винятково для покриття власних потреб, котрі є, по суті, не-

ein geringer ist. In der Nähe grösserer Orte hat die Gemüsezucht einen bedeutenderen Aufschwung genommen.

Was endlich die Wohlstandsverhältnisse anbelangt, so kann man sagen, dass die Rumänen im Allgemeinen besser situirt sind als die Ruthenen; ja man findet insbesondere im Gebirge Wirte, die nicht nur wohlhabend, sondern reich sind, und denen grosse Heerden von Schafen gehören, die auf den eigenen Alpen weiden.

17. Volksbewegung und sanitäre Verhältnisse.

Hinsichtlich der Eheschliessungen macht sich in den letzten Jahren mit Rücksicht auf die relative Zunahme der Bevölkerung eine Abnahme gegen die früheren Jahre bemerkbar. Insbesondere auffallend ist dieser Umstand im Gebirge, wo eine Verminderung der Ehen eingetreten ist.

Im Zusammenhange mit den Eheschliessungen steht auch die Geburtsfrequenz, welche in jenen Gegenden des Landes, die von Rumänen bewohnt werden, geringer ist als in jenen, wo Ruthenen wohnen. Die geringste Geburtshäufigkeit finden wir wieder unter den rumänischen Gebirgsbewohnern, wo auf 1000 Einwohner nur 41 Geburten jährlich kommen. Im Hügellande stellen sich die Verhältnisse bedeutend besser, da hier 44,5 bis 48,5 Geburten pro Mille vorkommen. Die meisten Todtgeburten finden unter den Rumänen im Gebirge statt, wo im Durchschnitt auf 100 Geburten 96 Lebend- und 4 Todtgeburten entfallen. Das häufige Vorkommen von Todtgeburten unter der rumänischen Gebirgsbevölkerung ist auf den Umstand zurückzuführen, dass die schwierigen Terrainverhältnisse den Verlauf der Gravidität bei den Frauen ungünstig beeinflussen.

Die Sterblichkeit ist bei den Rumänen des Gebirges relativ eine geringere als bei jenen des Hügellandes; sie beträgt im Mittel 30 pro Mille, sinkt im Gebirge bis auf 27 und steigt im Hügellande bis auf 34 pro Mille.

Auch die Lebensdauer der rumänischen Gebirgsbewohner ist eine verhältnissmässig längere als jene der Bewohner des Flachlandes, da um die Hälfte weniger Sterbefälle im Greisenalter vorkommen, woraus sich schliessen lässt, dass die Gebirgsbewohner im Durchschnitt älter werden als jene des Flachlandes.

Die sanitären Verhältnisse sind bei den Rumänen im Allgemeinen besser als bei ihren Nachbarn, den Ruthenen. Als Massstab für die Beurtheilung derselben erscheinen die Sterbefälle an Infectionskrankheiten am geeignetsten. Die Sterblichkeit ist bei den Rumänen entschieden kleiner als bei ihren Nachbarn, und auch in dieser Beziehung sind die

значними. Поблизу більших населених пунктів овочівництво розвинене значно краще.

Що стосується, нарешті, загального добробуту, то необхідно сказати, що румуни знаходяться в кращому стані, ніж русини. Зокрема, у горах можна зустріти ґаздів не тільки заможних, але й багатих, яким належать величезні отари овець, що пасуться на власних полонинах.

17. Рух населення і санітарні умови

Що стосується одружень, то в останні роки, з огляду на відносний приріст населення, відбувається помітне їх зменшення у порівнянні з минулими роками. Ця обставина особливо проявляється в горах, де останнім часом кількість шлюбів скоротилася.

У тісному зв'язку з одруженнями знаходиться народжуваність, що є нижчою в тих місцевостях краю, які заселені румунами, і вищою там, де живуть русини. Найнижче число народжень ми спостерігаємо знову ж у румунських гірських мешканців, де на 1000 жителів припадає на рік лише 41 народження. У горбистій місцевості умови значно кращі, оскільки тут відбувається 44,5—48,5 народжень на 1000 мешканців. Більшість мертвонароджених у румунів має місце в горах, де в середньому на 100 пологів припадає 96 живих дітей і 4 мертвонароджених. Велике число мертвонароджених серед румунського гірського населення можна пояснити тією обставиною, що на перебіг жіночої вагітності негативно впливають важкі умови місцевості.

Смертність у румунів гір відносно менша, ніж у тих же з підгірної місцевості; вона складає у середньому 30 випадків на 1000 жителів, знижується в горах до 27 і підвищується в горбистій місцевості до 34 випадків на 1000 жителів.

Тривалість життя румунського горця також порівняно довша, ніж жителя низовини, оскільки більше половини смертних випадків трапляється в похилому віці, із чого можна зробити висновок, що гірські жителі живуть до глибшої старості, ніж у низовинній місцевості.

Санітарні умови у румунів загалом кращі, ніж у їхніх сусідів-русинів. Критерієм такого судження можуть служити ці ж випадки смерті від інфекційних хвороб. Ця смертність у румунів явно менша, ніж у їхніх сусідів, і в цьому плані у сприятли-

rumänischen Gebirgsbewohner am günstigsten daran, weil unter ihnen die wenigsten Sterbefälle an ansteckenden Krankheiten vorkommen.

Zieht man jedoch die Sterblichkeit an Infectionskrankheiten bei den Rumänen und bei den übrigen Völkern Oesterreichs in Betracht, so findet man, dass selbe bei den ersteren eine relativ sehr hohe ist, woraus folgt, dass die sanitären Verhältnisse bei den Rumänen im Allgemeinen ungünstiger sind als bei den übrigen Völkern der Monarchie, mit Ausnahme der Ruthenen und Polen. Der Grund davon ist im niederen Bildungsgrade der rumänischen Landbevölkerung, in ihrer fatalistischen Weltanschauung und in den sanitär ungünstigen Wohnungsverhältnissen, endlich in dem Misstrauen zu suchen, das dem ärztlichen Personal entgegengebracht wird, also lauter Verhältnisse, die der Weiterverbreitung von Infectionskrankheiten günstig und bei deren Bekämpfung nicht zu unterschätzen sind.

Zum Schlüsse dieses Abschnittes sei es noch gestattet, einiger besonderer Krankheitsformen Erwähnung zu thun. In erster Linie wäre des allgefürchteten Würgengels des Menschengeschlechts, der Tuberculose, zu gedenken. Diese grassirt unter den Rumänen verhältnissmässig schwächer als unter den Ruthenen; es scheint überhaupt, als ob dieser Volksstamm gegen die erwähnte Krankheit mehr immun sei.

Auch der Irrsinn ist verhältnissmässig unter den Rumänen schwächer vertreten als bei ihren Nachbarn, was man aus folgender Zusammenstellung leicht ersehen kann.

Auf 100000 Einwohner entfallen im 20 jährigen Durchschnitt Irrsinnige im Allgemeinen:

in Oesterreich:	in der Bukowina:
80.	58.

In der Gegend jedoch, wo Rumänen wohnen, entfallen auf die gleiche Zahl Einwohner in der Bukowina nur ungefähr 26 Irrsinnige.

Anders stellt sich das Verhältniss bezüglich der Taubstummen und Cretinen dar. Diese beiden angeborenen Uebel kommen unter den Rumänen besonders häufig vor. Speciell ist es der Cretinismus, der in gewissen Gegenden des Landes endemisch herrscht, so im Inundationsgebiet der Moldawa in der Gegend um Kimpolung und Gurahumora. In nachstehenden, von Rumänen bewohnten Gemeinden findet man verhältnissmässig viel Cretinen: Bojan, Gurahumora, Kapukodrului, Kapukimpului, Klosterhumora, Dragojestie, Woronetz, Bajaszestie, Watra-Moldawitza, Bukszoja, Frassin, Kimpolung, Pozoritta, Warna,

вішому стані знаходяться румунські гірські жителі, оскільки серед них випадків смерті від заразних хвороб трапляється найменше.

Але якщо порівняємо смертність від інфекційних хвороб у румунів та інших народностей Австрії, то виявимо, що вона у перших порівняно дуже висока, з чого випливає, що санітарні умови в румунів у цілому менш сприятливі, ніж в інших народів монархії, за винятком русинів і поляків. Причину цього треба шукати у низькому освітньому рівні румунського сільського населення, в його фаталістичному світогляді та незадовільних умовах проживання і, врешті-решт, у тій недовірі, що проявляється до медичного персоналу, — ось істинні обставини, які не можна недооцінювати при розповсюдженні інфекційних хвороб і у боротьбі з ними.

Наприкінці цього розділу дозволимо собі ще згадати деякі особливі форми недуг. У першу чергу це такий небезпечний ангел смерті багатьох поколінь, як туберкульоз. Щоправда, серед румунів він поширений дещо менше, ніж у русинів; загалом здається, що ця народність має більший імунітет проти цієї хвороби.

Випадки божевілля серед румунів також зустрічаються відносно рідше, ніж у їхніх сусідів, що легко можна простежити із наступного співставлення.

За двадцятирічними даними на 100000 жителів припадає божевільних:

в Австрії:	на Буковині:
80	58

а у місцевостях, де живуть румуни, на вище названу кількість жителів Буковини припадає 26 божевільних.

Цілком інший вигляд має співвідношення, що стосується глухонімих і кретинів. Ці обидві вроджені недуги трапляються серед румунів дуже часто. Особливо це стосується кретинізму, який панує у певних місцевостях краю, наприклад, у зоні розливів Молдави в місцевостях біля Кимполунґа і Гура-Гумори. Відносно багато кретинів знаходиться у заселених румунами нижченазваних громадах: Бояни, Гура-Гумора, Капукодрулуй, Капукимпулуй, Монастир Гумора, Драгоєшти, Воронець, Бояшешти, Ватра-Молдавиця, Букшоа, Фрасин, Кімполунґ, Пожорита, Вама, Пояна-Стампи і Валепутна. На-

Pojana-Stampi und Valeputna. Das besonders häufige Auftreten des Cretinismus im Gebirge, welches zum Nieschlagsgebiet der Moldawa gehört, lässt annehmen, dass der Cretinismus mit dem geologischen Aufbau des Bodens im ursächlichen Zusammenhange steht.

18. Heilkunst.

Das rumänische Landvolk schreibt einerseits dem Absprechen, andererseits vielen Kräutern eine Heilwirkung bei den verschiedenen Krankheiten zu. Das Absprechen geschieht zumeist durch alte Weiber, die beim Kranken in der Regel nach Sonnenuntergang verschiedene Sprüche hersagen, dabei Kohlen löschen und auf diese Weise die Krankheit zu vertreiben suchen. Insbesondere wird das Absprechen bei kleinen Kindern, die an Fraisen erkrankt sind, angewendet, da der rumänische Bauer glaubt, dass diese Krankheit im «Bösen Blick» ihren Ursprung habe.

Die hervorragendste Stelle nehmen in der Heilkunst die Kräuter ein. Die heilbringende Kraft wird jedoch zumeist nicht den wirksamen Stoffen, die die Pflanze enthält, sondern gewissen Gebräuchen und Ceremonien, unter welchen sie gesammelt, präparirt oder verabreicht werden, zugeschrieben.

Im Nachstehenden werden einige besondere Arzneikräuter, die bei gewissen Krankheiten Verwendung finden, angeführt.

Als äusserliche Heilmittel bei Verwundungen, Verletzungen, Geschwüren u. s. w. werden angewendet die kühlend wirkenden Blätter des Spitzwegerichs (*Coada sorcului*) und *Arnica* (*Arnica*), zum Auflegen auf offene Wunden und zum Waschen sowie Reinigen derselben ein Absud von Gänsekraut. Blutgeschwüre werden durch Auflegen von gekochtem Flachssamen (*Comunea deir*), gewöhnliche Geschwüre durch Auflegen der Blätter der Käsepappel behandelt. Bei Knochenbrüchen findet Schwarzwurz (*Earbă lui tati*), bei Verrenkungen Holler (*Stir roș*) und Bäder von Attichwurz-Absud Anwendung. Venerische Krankheiten werden mit Spitzgras (*Limba capri*) behandelt. Schöllkraut (*Restopasca*) findet als Heilmittel gegen offene Wunden bei Thieren Verwendung.

Bei Erkrankungen der Respirationsorgane, und zwar bei Tuberculose, werden Hirschzunge (*Limba vecina*) oder Huflattichblätter in Milch gekocht, Thee aus den Blüten des weissen Hollers (*Soc*) und Ehrenpreis angewendet. Keuchhusten bei Kindern wird mit Hirschzungen- oder Veilchenblüthentheee, gewöhnlicher Husten mit Erdbeerblüthentheee (*Flori di fragi*) und Rosenblättherthee

javність у горах частих випадків кретинізму, що припадають в основному на долину Молдави, дозволяє зробити висновок, що ця хвороба перебуває у причинному зв'язку з геологічною будовою ґрунту.

18. Народна медицина

Румунське сільське населення лікується від багатьох хвороб, з одного боку, замовляннями, а з іншого — різноманітними травами. Нашіптування роблять переважно старі жінки, які після заходу сонця проказують біля хворого різні вислови, гасять жарини і цим самим намагаються прогнати хворобу. Найчастіше замовляння вживаються для малих дітей, яких зводить судома, оскільки румунський селянин вважає, що дитина занедужала від навроків.

Надзвичайне місце займає лікування травами. Однак цілюща сила приписується здебільшого не дієвій речовині, котру містить рослина, а певним обрядам і церемоніям, з якими вони збираються, готуються чи видаються.

Нижче буде наведено декілька особливих ліків із трав, які застосовуються при певних хворобах.

Як зовнішні ліки при пораненнях, травмах, нарівах і т. д. вживаються із призупинною дією листки подорожника (*coada sorcului*) і арніки (*arnica*), які сполоскують і накладають на відкриті рани, а також чистять їх відваром осоту. На кров'яні виразки накладають компрес із звареного насіння льону, а на звичайні наріви прикладають сире тополине листя. При переломах кісток застосовується зміячка (*earbă lui tati*), вивихах — бузина (*stir roș*) і водні ванни з настоянки аттичного кореня. Під час венеричних хвороб звертаються до злаків (*limba-capri*), а чистотіл (*rostopasca*) знаходить застосування для накладання на місця відкритих ран у тварин.

При захворюванні органів дихання, а саме туберкульозі, використовується козячий язик (*limba vecina*) або зварене у молоці листя мати-й-мачухи, при частковій кровотечі вживають білу бузину (*soc*) і вероніку. Якщо у дітей коклюш, то звертаються до оленячих язиків або фіалкових суцвіть, а під час звичайного кашлю — до квіток суніці (*flori de fragi*)

(*Frunza de trandafir*) behandelt. Eibischthee ist bei Lungenentzündungen und Bronchialkatarrhen wirksam. Halsentzündungen curirt man mit Camillenthee (*Romanița*). Endlich sind Umschläge von Huflattichblättern ein universelles Mittel bei allen Arten von Hals- und Brustleiden.

Magen- und Darmkrankheiten suchen die Rumänen vorzüglich mit Tausendgüldenkrautthee (*Pelin selbatic*) und mit Wermuthschnaps zu heilen. Specielle Heilmittel sind: Heidelbeerthee und die Blätter des gemeinen Sauerampfers gegen Diarrhöe; Einreibung der Magengegend mit *Arnica spiritus* bei Magenkrämpfen; *Mente* bei Uebelkeiten; Kümmel bei Windkolik; der Absud der gelben Schlüsselblumen bei Gelbsucht; Umschläge von Blättern der Hundspetersilie gegen Nierenkrankheiten und Urinsperre; Thee von Zinnkraut oder Attichwurzel und Beeren von Sauerdorn gegen Ruhr; gestossene Blüten von Maiglöckchen gegen Scropheln; Malven gegen Hautkrankheiten u. dgl. Als Fiebermittel findet ein Thee von Fiolenblättern oder Weidenrinde Anwendung.

Rotheibe (*Tisse*) wird innerlich und äusserlich gegen Wuth angewendet. Zur Erleichterung der Geburt reicht man Gebärenden Camillenthee. Gegen Verkühlungen wendet man Camillen- und Lindenblüthentheee, dann Umschläge von geriebenem Kren auf die Fusssohlen an. Seitenstechen curirt man dadurch, dass man die betreffende Seite mit Brennesseln peitscht. Den Haarwuchs befördert ein Absud von Klettenwurz. Rheumatismus und Kopfschmerzen curirt man mit Pfefferkraut (*Cimbru*) und Schwarzwurz, Zahnschmerzen durch Einreibung der Backe mit dem Saft der Wolfsmilch, durch Räuchern mit Körnern des Bilsenkrautes (*Masalaria*) oder durch Ausspülen des Mundes mit dem Absud von Eichenrinde. Krebsartige Geschwüre werden mit dem Dampfe des gekochten Pfefferkrautes, und Wassersucht endlich mit Wachholderbeeren behandelt.

Als ein universelles Schutzmittel gegen ansteckende Krankheiten, dann gegen Hunde- und Schlangenbiss gilt der Knoblauch, von dem ein Zahn an einem Faden um den Hals getragen werden soll.

Als Abortiva finden vorzüglich Tollkirsche (*Mătrăgună*), Mutterkorn, Saffian und Eibenblätter Anwendung. Auch gehören operative Eingriffe, besonders mit glühendem Eisendraht, nicht zu den Seltenheiten.

Wie jedem Naturvolk, so ist auch den rumänischen Bauern die Wirkung der meisten Giftpflanzen bekannt. Zur Ehre des Volkes muss gesagt werden, dass Giftmorde durch

і пелюсток троянди (*frunze de trandafir*). Квітки алтеї допомагають під час захворювання легень і бронхів. Ангіну лікують настоянкою ромашки (*romanița*). Нарешті, компреси із листя мати-й-мачухи є універсальним засобом для всіх видів хвороби горла і грудей.

Від шлункових захворювань румуни прекрасно лікуються настоянкою золототисячника (*pelin selbatic*) і горілкою, настояною на полині. Спеціальними ліками вважаються: чай із чорниці й листя щавелю від поносу; розтирання району шлунка спиртовою настоянкою арніки під час приступів шлункового болю; м'ята від нудоти; тмин від кольок; відвар жовтого первоцвіту від жовтяниці; компреси з листя собачої петрушки від хвороб нирок і сечових шляхів; чай з польового хвоща або аттілового кореня і ягід барбарису від дизентерії; розтерті квіти конвалії від пухлин; мальва від шкіряних хвороб і т. п. Як жарознижуючий засіб вживають чай із листя квасолі або вербової кори.

Листя тису (*tisse*) використовується внутрішньо і зовнішньо від сказу. Для полегшення родів породіллям дають настоянку ромашки. Від простуди вживається чай з ромашки і липового цвіту, а також компрес з натертого хрону. Кольки в боці лікують тим, того, що відповідний бік обжалюють кропивою. Ріст волосся посилює відвар кореня лопуха. Ревматизм і головний біль лікують чабером (*cimbru*) і зміячкою, зубний біль знімають розтиранням щоки соком молочаю, обкурюванням насінням блекоти (*masalaria*) або полосканням рота відваром дубової кори. На ракоподібний нарив накладають відварений чабер і, нарешті, при водянці звертаються до ялівцю.

Універсальним засобом від заразних хвороб, від укусу собаки або змії вважається часник, зубок якого, нанизаний на нитку, треба носити на шиї.

Для абортів ефективно застосовуються беладонна (*mătrăgună*), ріжки, шафран і листя тису. Не належать до рідкісних також оперативні втручання, особливо з розпеченим металевим дротом.

Як кожному первісному народу, румунському селянину відома дія більшості отруйних рослин. До честі народу необхідно відзначити, що вбивства отру-

Pflanzengift zu den grössten Seltenheiten zählen. Häufiger kommen hingegen unabsichtliche Vergiftungen durch giftige Pilze oder dadurch vor, dass Präparate von giftigen Pflanzen — so insbesondere von Tollkirsche — in der Absicht beigebracht werden, durch deren vermeintliche Zauberwirkung andere Effecte zu erzielen.

Die den Rumänen am besten bekannten, auf heimathlichem Boden vorkommenden Giftpflanzen sind: die Tollkirsche (*Mătrăgonă*, *Mătrăgună* oder *Mătrăgună*), der Stechapfel (*Ciuma fai* oder *Beladuna*), das Bilsenkraut (*Maslar*), die Herbstzeitlose (*Ciapă ciore*), die schwarze und grüne Nieswurz (*Strigoiă*), die gemeine Eibe (*Tisse*), der Taumellolch (*Cerjojaiul*), der Eisenhut (*Tojă*) und die Hundspetersilie (*Pentejelul-selbatic*).

II. Ruthenen.

Ehe zur näheren Betrachtung dieses Kapitels geschritten wird, muss hervorgehoben werden, dass unter dem Namen «Ruthenen» alle in der Bukowina wohnenden, «ruthenisch» sprechenden Völkerschaften verstanden werden, also auch die Huzulen des Gebirges. Es soll jedoch durch diese Anschauung durchaus nicht der Behauptung mancher Forscher entgegengetreten werden, dass die Huzulen Nachkommen der Scythen sind, vielmehr scheint es mehr als wahrscheinlich, dass es damit seine Richtigkeit hat.

Nachdem jedoch heute die Huzulen sich der ruthenischen Sprache als Umgangssprache bedienen, die Sprache aber das bedeutendste Hilfsmittel für die Trennung und Unterscheidung der Bevölkerung in ihre selbständigen Elemente ist, so wurden die Huzulen in diesem Abschnitt den Ruthenen zugezählt, dabei auch stets getrachtet, nationale oder sonstige Eigenheiten dieses interessanten Volksstammes, die sich mit denen der Ruthenen der Bukowina nicht decken, besonders hervorzuheben.

1. Anzahl und Verbreitung.

265154 (1890) Köpfe der einheimischen Bevölkerung der Bukowina sind Ruthenen, hiervon entfallen ca. 25000 auf die Huzulen.

Die Ruthenen bewohnen in compacter Masse den Norden, Nordwesten und Nordosten des Landes. Im Süden, Südwesten und Westen kommen sie unter der rumänischen Bevölkerung vielfach eingesprengt vor. Das Quellgebiet des Czeremos, der Suczawa, der Moldawa und Moldawitza, also den ganzen nordwestlichen Theil des Gebirges, bewohnen die Huzulen.

тою трав належать до надзвичайно рідкісних випадків. Частіше, навпаки, трапляються отруєння отруйними грибами або внаслідок того, що застосування ліків із отруйного зілля — зокрема з беладонни — приносить замість очікуваного чародійного впливу інший ефект.

Для румуна найбільш відомими отруйними рослинами, що ростуть на рідних землях, є: беладонна (*mătrăgonă*, *mătrăgună* або *mătrăgună*), дурман (*ciuma fai* або *beladuna*), блекота (*maslar*), пізньоцвіт осінній (*ciapă ciore*), чорна і зелена черемця (*strigoiă*), тис звичайний (*tisse*), п'янка дурійка (*cerjojaiul*), аконіт (*tojă*) і собача петрушка (*pentejelul-selbatic*).

II. Русини

Перед тим, як перейти до безпосереднього викладу цього розділу, слід зазначити, що під назвою «русини» ми розуміємо всі народності, які проживають на Буковині і розмовляють «*по-русинськи*» [*по-руськи*], отже, і гірських гуцулів. Проте такі погляди не повинні обов'язково сприйматися як виступ проти тверджень деяких дослідників, що гуцули є нащадками скіфів; виглядає більш ніж вірогідним, що це відповідає дійсності.

Однак у зв'язку з тим, що в даний час гуцули у повсякденному побуті послуговуються як розмовною руською мовою, а мова — найважливіший допоміжний засобом розрізнення і розподілу населення на самостійні елементи, то в цьому розділі зараховували гуцулів до русинів, при цьому намагалися скрізь і всюди підкреслювати національні або інші особливості цієї цікавої народності, що не збігаються з такими ж у русинів Буковини.

1. Число і поширення

265154 (1890) особи місцевого населення Буковини — це русини, із яких близько 25 тисяч припадає на гуцулів.

Русини населяють компактною масою північ, північний захід і північний схід краю. На півдні, південному заході і заході вони мають численні вкраплення серед румунського населення. Витоки Черемошу, Сучави, Молдави і Молдавиці, тобто, всю північно-західну частину гір, заселяють гуцули.

Die ethnographische Scheidelinie, welche die Ruthenen von den Rumänen trennt, ist in der Bukowina nicht scharf ausgeprägt, da beide Sprachgebiete sich vielfach übergreifen und dadurch eine Bevölkerung entstanden ist, die aus einem Gemisch von Ruthenen und Rumänen besteht. Im äussersten Süden des Landes, in den Gemeinden Ostra und Dzemine, wohnen Huzulen. Im Suczawaer und im östlichen Theil des Radautzer Bezirkes kommen einzelne ruthenische Gemeinden vor. Der Serether und der Storozynetzter Bezirk sind zur Hälfte ruthenisch. Ausserdem findet man vereinzelt Ruthenen in den übrigen Dörfern des Landes und insbesondere in den Städten.

2. Ursitze, Abstammung und Entwicklung.

Die Ruthenen sind ein Theil jener Slawen oder Wenden, deren Ursitze im grauen Alterthum im Herzen des heutigen Russland, am Dnjepr, gelegen waren und die, durch das Wogen der Völker an das Glacis der Karpathen gedrängt, hier ihre Wohnsitze nahmen.

Alle jene Wandlungen, welche die Slawen später durchzumachen hatten, hier zu erörtern, wäre nicht am Platze, und wir wollen uns nur mit der Thatsache begnügen, dass zu Beginn des 5. Jahrhunderts am Dnjestr, Pruth und Sereth bereits Slawen wohnten, die zwar wiederholt von verschiedenen Völkerschaften, wie den Magyaren, Petschenegen und Kumänen, verdrängt, stets aber durch neue Zuzüge ersetzt wurden.

Im 10. Jahrhundert waren die am Fusse der Karpathen wohnenden Slawen unter die Herrschaft der Waräger-Russen, die unter ihrem Fürsten Igor und später unter Wladimir das heutige Galizien eroberten, gekommen und hatten das Christenthum angenommen. Diese Slawen sind die Ahnen unserer Ruthenen oder Kleinrussen.

Aus verschiedenen alten Urkunden geht mit aller Sicherheit hervor, dass die Bukowina und selbst Theile der Moldau und Walachei um jene Zeit von Slawen besiedelt waren. Zur Zeit, als das moldauische Fürstenthum gegründet wurde, also um die Mitte des 14. Jahrhunderts, wo Wlachen aus den siebenbürgischen Alpen in die Thäler der Bukowina niederstiegen, trafen sie hier zum Theil eine wenn auch dünne ruthenische Bevölkerung, was übrigens auch aus der Sage des Dragoş hervorgeht. Es ist sohin höchst wahrscheinlich, dass die Bukowina im 14. Jahrhundert zum Theil von Slawen bewohnt war, die jedoch von den Rumänen mit der Zeit ganz absorbirt und romanisirt wurden.

Етнографічна розмежувальна лінія, що відділяє русинів від румунів, виражена нечітко, часто відбувалося переселення з одного мовного регіону до іншого, внаслідок цього виникло населення, що складається із суміші русинів і румунів. На крайньому півдні Буковини, в громадах Остра і Джемине, проживають гуцули. У Сучавському і у східній частині Радівецького повітів існують окремі русинські громади. Серетський і Сторожинецький повіти наполовину руські. Крім того, окремих русинів можна зустріти й у всіх інших селах краю і, зокрема, у містах.

2. Прабатьківщина, походження і розвиток

Русини — це частиною тих слов'ян, або вenedів, прабатьківщина яких у сиву давнину знаходилася в серці нинішньої Росії, над Дніпром, і які, будучи відтиснені хвилею переселення народів до відрогів Карпат, оселилися тут.

Для розгляду всіх змін, котрих зазнали пізніше слов'яни, немає місця, і тому ми змушені задовольнитися твердженням, що до початку V ст. н. е. над Дністром, Прутом і Серетом вже мешкали слов'яни, яких хоч і неодноразово витісняли різні народності, як угорці, печеніги і кумани, але вони завжди заміщалися новим поповненням.

У X ст. проживаючі біля підніжжя Карпат слов'яни перебували під владою варягів-русів, які на чолі з князями Ігорем, пізніше Володимиром захопили теперішню Галичину і прийняли християнство. Ці слов'яни — предки наших русинів, або малоросів.

Із різних старовинних грамот з усією достовірністю випливає, що не тільки Буковина, але й навіть частина Молдови та Валахії у той час були заселені слов'янами. У той період, як засновувалося Молдавське князівство, тобто близько середини XIV ст., коли валахи із трансільванських Альп спустилися у долини Буковини, вони зустріли тут частину, хоч і рідкого, руського населення, що, між іншим, підтверджується й оповіддю про Драгоша. Таким чином, цілком очевидно, що в XIV столітті Буковина була частково заселеною слов'янами, які, однак, були згодом цілком поглинуті румунами і романізовані.

Als nun das Fürstenthum Halicz seine Selbständigkeit verlor und unter die Herrschaft der Polen kam, war der Druck der Eroberer, welchen diese auf die unterjochte ruthenische Bevölkerung übten, ein so unerträglicher, dass sehr viele Ruthenen ihre Heimath verliessen und sich in der Bukowina ansiedelten. Diese Auswanderung aus Galizien wurde zur Zeit, als die Bukowina unter österreichische Herrschaft kam, noch dadurch begünstigt, dass daselbst Recrutirungsfreiheit herrschte, was viele Leute bewog, sich hier ansässig zu machen. Von dieser Zeit an nahm die ruthenische Bevölkerung in der Bukowina rasch und stetig zu.

Dr. Raimund Friedrich Kaindl sagt in seiner Abhandlung über die Huzulen Folgendes: «Die Huzulen sind Scythen, und zwar ein Rest der scythischen Gebirgsbewohner, die durch ihre geschützte Lage den Stürmen der Völkerfluthen entgingen. Sie sind auch romanisirt und slawisirt, ist auch ihre Sprache geschwunden und ihr Blut nicht mehr rein, so sind sie doch weder Romanen noch Slawen...»⁵

Wer nun die Huzulen, ihr Thun und Lassen, ihr Leben, ihre Gebräuche und ihre Tradition kennt, muss der Anschauung dieses Autors vollkommen beipflichten, und der Unterschied zwischen ihnen und den Ruthenen muss jedem aufmerksamen Beobachter sofort ins Auge fallen.

3. Rassencharakter und Rassemerkmale.

Vorausgeschickt muss werden, dass die anthropologischen Angaben sich nur auf die Ruthenen, d. h. auf die Flachlandsbewohner, beziehen, da anthropologische Messungen von Huzulen leider nicht zu Gebote standen.

Bevor wir zur Besprechung der Rassenmerkmale schreiten, sei es gestattet, noch des Umstandes zu gedenken, dass die Ruthenen der Bukowina sich als Kleinrussen bekennen und in weit überwiegender Zahl daran festhalten, dass der kleinrussische Stamm ein selbständiges Glied der slawischen Völkerfamilie und keineswegs ein nur dialectisch verschiedener Theil der Russen sei.

Darauf hinweisend, dass der anthropologische Charakter der Russen durch die Beimengung von tatarischen, finnischen und mongolischen Elementen beeinflusst sei, rühmen sich die Ruthenen der Reinheit ihres slawischen Blutes. Dass dies jedoch in der Bukowina nicht ganz zutreffend ist, liegt auf der Hand, in dem durch die Vermengung der Ruthenen mit den Rumänen die Reinheit des Blutes alterirt werden musste.

Die Ruthenen sind von mittlerer Statur, ihre Körpergröße schwankt bei ausgewachsenen Individuen (über 21 Jahre) zwischen 1550 und 1832 mm und beträgt im Mittel

Коли ж Галицьке князівство втратило незалежність і потрапило під владу Польщі, утиски завоювальників руського населення були настільки нестерпними, що дуже багато русинів полишали рідні місця і оселялися на Буковині. Цьому переселенню із Галичини у період, коли Буковина перейшла під австрійську зверхність, сприяло також звільнення від військової повинності, що спонукало багатьох людей обирати собі тут місце для проживання. З того часу ріст русинського населення Буковини відбувався швидко і безперервно.

Доктор Раймунд Фрідріх Кайндль у статті про гуцулів говорить наступне: «Гуцули є скіфами, а саме залишками скіфських гірських жителів, які завдяки своєму захищеному місцеперебуванню уникали штурмів переселення народів. Вони також романізовані і слов'янізовані, їхня мова зникла, а кров уже не чиста, але все ж вони і не румуни, і не слов'яни...»⁵.

Хто ж знає гуцулів, їхню поведінку, їхнє життя, звичаї і традиції, той змушений повністю погодитися з поглядами цього автора, а різниця між гуцулами і русинами повинна одразу впасти у вічі кожному уважному спостерігачу.

3. Расові характер і ознаки

Спочатку необхідно зауважити, що всі антропологічні дані стосуються лише русинів, тобто рівнинних жителів, тому що, на жаль, антропологічних вимірів гуцулів не було в розпорядженні.

Перед тим, як приступити до обговорення расових ознак, варто підкреслити ту обставину, що русини Буковини вважають себе малоросами і переважна більшість дотримується думки, що малоруський рід — самостійний член слов'янської сім'ї народів і в жодному випадку не діалектний різновид російського.

Вказуючи на те, що антропологічний характер росіян змінився від домішок з татарськими, фінськими і монгольськими елементами, русини Буковини вихваляються чистотою своєї слов'янської крові. Однак це не зовсім стосується Буковини, де змішування русинів із румунами мусило змінити чистоту крові.

Русини — народ середньої статури, зріст у дорослих осіб (понад 21 рік) коливається між 1550 мм і 1832 мм і становить в середньому 1670 мм,

1670 mm, sie sind also im Mittel etwas kleiner als die Rumänen. Der Statur nach überwiegen die mittleren Gestalten mit 59 Proc. gegen 11 Proc. kleine und 30 Proc. grosse Gestalten. Der Körpergrösse nach zählen daher die Ruthenen zu den Menschen grösseren Körperschlages.

Für die gute Condition der Ruthenen giebt das Körpergewicht, das bei ausgewachsenen Individuen männlichen Geschlechts im Mittel 66 kg beträgt, Zeugniss.

Was die Lebhaftigkeit des Pulsschlages anbelangt, im Mittel 68 Schläge, stehen die Ruthenen den Rumänen bedeutend nach.

Das Haupthaar ist fast ebenso oft dunkel- als lichtfarbig; äusserst selten ist es lichtblond, roth oder schwarz. Die an 200 Individuen angestellten Beobachtungen ergaben 47,5 Proc. lichte und 52,5 Proc. dunkle Haare. Der Bartwuchs ist bei den Ruthenen zumeist stark.

Die vorherrschende Farbe des Auges ist die lichte, und zwar braun und grau. Schwarze Augen kommen nie, dunkelbraune sehr selten vor; hingegen sind blaue Augen viel häufiger als bei den Rumänen.

Was die Hautfarbe betrifft, so muss gesagt werden, dass bei ihnen im Gegensatz zu den Rumänen der lichte Typus der häufigere ist. Die Beobachtung an 200 Individuen ergab nachstehendes Resultat:

Hautfarbe.		
Weiss:	Gelblich:	Bräunlich:
62,5 Proc.	26,5 Proc.	11 Proc.

Der Kopf der Ruthenen ist bei mittlerer Länge massig gross, jedoch etwas schmaler als bei ihren Nachbarn, daher auch minder brachycephal; an der Basis ist er breit. Das im Ganzen niedrige Gesicht hat massig hohe Kiefer, ist nach oben und unten weniger verschmälert als bei den Rumänen, welchen es jedoch bezüglich des Jochbreitenindex vollständig gleicht. Die Nase ist schmal, mässig hoch und massig lang, die Nasenwurzel ist ebenfalls schmal. Der Mund ist massig gross, der Unterkiefer lang und die Ohren klein.

Der Hals der Ruthenen ist von massiger Dicke und Länge, der Eingang zum Brustkasten bei geringer Tiefe sehr wenig geneigt, der Brustkasten bei massiger Schulterbreite gross, breit und tief, vorn ziemlich flach und seitlich stark gewölbt.

Der Rumpf ist mittellang bei ziemlich starker Taille und nach abwärts gering verschmälert. Das massig grosse Becken ist stark geneigt, schmal, niedrig, wenig tief und zwischen den beiden oberen Darmbeinstacheln ziemlich eng. Die Darmbeine sind flach, die Hüften ziemlich breit.

таким чином вони в середньому дещо нижчі від румунів. Русини середнього зросту становлять 59% проти 11% маленького і 30% високого. Тому за зростом русини належать до високорослих людей.

Про гарну форму русинів свідчить вага тіла, яка у дорослих чоловіків становить у середньому 66 кг.

Що стосується швидкості пульсу, у середньому 68 ударів, то русини значно поступаються румунам.

Колір волосся настільки часто темний, наскільки ж і світлий; дуже рідко зустрічаються світло-русе, руде або чорне волосся. Проведені серед 200 осіб спостереження дали у підсумку 47,5% світлих і 52,5% темно-волосих. Заріст бороди у русинів переважно сильний.

Домінуючий колір очей світлий, а саме коричневий і сірий. Чорні очі не трапляються, темно-коричневі — дуже рідко; зате голубі очі значно частіші, ніж у румунів.

Що стосується кольору шкіри, то необхідно зауважити, що в русинів, на відміну від румунів, частіший світлий тип. Спостереження за 200 особами дали у підсумку такі результати:

Колір шкіри:		
білий	жовтуватий	коричнюватий
62,5%,	26,5%,	11%.

Голова русинів порівняно велика і середньої довжини, однак трохи вужча, ніж у їх сусідів, тому також менш брахіцефальна; в основі вона широка. Загалом низьке обличчя має порівняно високі щелепи і зверху та знизу менше звужене, ніж у румунів, хоча повністю збігається за горизонтальним розширенням. Ніс вузький, відносно довгий і високий, перенісся також вузьке. Рот середньої величини, нижня щелепа довга, а вуха малі.

Шия русинів помірної товщини і довжини, вхід до грудної клітки при незначній глибині дуже малосхилений, грудна клітка при помірно широких плечах є великою, широкою і глибокою, спереду досить плоскою, а збоку дуже склепінчастою.

Тулуб має середню довжину при досить широкій талії і внизу дещо звужений. Середньої величини таз дуже зігнутий, вузький, низький, мілкий, а між обома клубовими кістками досить таки звужений. Клубові кістки плоскі, бедра досить широкі.

Die Ruthenen haben im Allgemeinen kurze Arme mit langen, mässig dicken Oberarmen und dicken, ein wenig kürzeren Vorderarmen als die Rumänen. Die Hände sind mässig breit, bei massig langen Daumen und Mittelfingern.

Die Beine sind ziemlich lang, haben kurze, dicke, nach unten zusehends verschmälerte Oberschenkel, massig starke Knie, sehr lange, ziemlich dicke, nach unten massig verschmälerte Unterschenkel und hohe, dicke Füße von massiger Länge und Breite.

Fasst man das Vorhergesagte zusammen, so ergibt sich für die Ruthenen der Bukowina folgender Typus: Männer mit kräftiger, untersetzter Gestalt, rundem Gesicht, vorwiegend lichten Haaren und Augen, meist lichter Hautfarbe und starkem Bartwuchs. Diese Merkmale stimmen in grossen Zügen auch bei den Huzulen. Selbe sind von stämmigem, kräftigem Körperbau, breiten Schultern, etwas hervortretenden Gesichtsknochen, meist braunen Haaren und Augen sowie lichter Hautfarbe. Der Bartwuchs ist weniger stark entwickelt als bei den Ruthenen des Hügellandes.

Im Allgemeinen sind bei den Ruthenen schöne Männer von gerader, strammer Haltung, ebenmässigem Bau und rhythmischen Bewegungen beim Gehen vorherrschend.

Die ruthenischen Frauen sind in der Regel mittelhoch, eher jedoch klein als gross, kräftig gebaut, haben ein rundes, frisch und lebhaft gefärbtes Gesicht und zumeist braune Haare und ebensolche Augen. Hände und Füße sind im Verhältniss zur Gestalt gross zu nennen, die Schultern sind voll und rund, der Busen meistens üppig entwickelt und das Becken sehr breit. Classische Schönheiten gehören zur grössten Seltenheit, dafür aber ist die Mehrzahl der Frauen hübsch.

Die Huzulenfrauen sind klein, untersetzt und kräftig gebaut. Sie haben meist breite Gesichter mit etwas hervorstehenden Backenknochen, braunes Haar und braune Augen, grosse Füße und Hände, volle Schultern und stark entwickelten Busen. Schöne Frauen sind unter ihnen selten.

Die Ruthenen im Allgemeinen, die Huzulen jedoch im Besonderen haben in der Regel eine bedeutende Muskelkraft, sind dabei zäh, ausdauernd und gegen klimatische Einflüsse nur wenig empfindlich.

Die Ruthenen sind vorherrschend von lebhaftem, leicht erregbarem, aber ebenso auch leicht zu beruhigendem

Русини мають загалом короткі руки з довгими, порівняно товстими плечовими частинами і товстими, дещо коротшими, ніж у румунів, передплічними. Кисті рук порівняно широкі з довгими великим і середнім пальцями.

Ноги досить довгі, мають короткі, товсті, внизу помітно завужені стегна, порівняно широкі коліна, дуже довгі, досить товсті, внизу помірно звужені гомілки і високі, товсті стопи середньої довжини і ширини.

Якщо підсумувати сказане, то матимемо такий узагальнений тип русина Буковини: чоловік міцної, кремезної форми з круглим обличчям, переважно світлими волоссям і очима, здебільшого зі світлою шкірою і сильним заростом бороди. Ці ознаки більшістю рис властиві також і гуцулам. Вони теж широкоплечі, міцної статури, з дещо виступаючими вилицями, переважно темними волоссям й очима, а також світлим кольором шкіри. Заростання бороди значно менше, ніж у русинів передгірної місцевості.

У цілому серед русинів переважають вродливі чоловіки — стрункі, міцної статури, пропорційної будови і з ритмічними рухами під час ходи.

Русинські жінки, як правило, середнього зросту, хоча радше низького, ніж високого, міцної будови, круглолиці зі свіжим і жвавим рум'яним обличчям, переважно коричневим волоссям і такими ж очима. Руки і ноги у порівнянні з фігурою можна назвати великими, плечі повні і круглі, у більшості випадків розкішно розвинені груди і дуже широкий таз. Класичні красуні трапляються вкрай рідко, натомість більшість — жінки вродливі.

Гуцульські жінки — маленького зросту, присадкуваті й міцної статури. Вони мають переважно широкі обличчя з дещо вип'яченими вилицями, темне волосся і темні очі, великі ноги і руки, повні плечі і сильно розвинені груди. Вродливі жінки серед них трапляються рідко.

Русини назагал, а гуцули особливо, мають, як правило, значну мускульну силу, звиклі до труднощів, витривалі і на них мало впливає клімат.

Русини відзначаються жвавим, збудливим, однак таким же легкозаспокійливим темпераментом і твер-

Temperament und festem Charakter. Ihre Treue und Anhänglichkeit ist sprichwörtlich, ihr Vertrauen leicht zu erreichen, aber ebenso leicht auch zu verscherzen. Der moralische Druck, der seit Jahrhunderten auf ihnen lastete, und die Verfolgungen, denen sie ausgesetzt waren, hinterliessen einen gewissen melancholischen Zug in ihrem Naturell, der besonders in ihren Liedern zum Ausdruck kommt.

Der Ruthene ist Fatalist. Da er von der Ansicht ausgeht, dass sein Schicksal in Gottes Hand ruht, ist er gegen Gefahren unempfindlich. Als Soldat muthig und tapfer, steigern sich diese Tugenden in den Momenten höchster Gefahr bis zur Tollkühnheit und Selbstverachtung, die ihresgleichen wohl selten findet. Als Staatsbürger ist er friedfertig, duldsam und gehorsam. Wenn ihm jedoch vermeintliches oder wirkliches Unrecht geschehen ist, so kann er auch sehr unbändig und renitent werden, in welchem Falle er keine Obrigkeit respectirt, und nur mit den Mitteln schärfster Gewalt zur Ordnung gebracht werden kann.

Die Ruthenen sind grösstentheils rachsüchtig und gegen ihre Feinde unbarmherzig, was aber bei jedem Naturvolk wohl selbstverständlich ist. Bekannt und stets rühmlich anerkannt ist ihre Gastfreundschaft, die niemals verletzt werden darf.

Dies sind in grossen Zügen die Charaktermerkmale der Ruthenen, die mehr oder weniger der ganzen Nation anhaften. Hervorgehoben muss werden, dass der bukowinaer Ruthene im Vergleich zu jenem Galiziens ein viel freieres, stolzeres und selbstbewussteres Auftreten hat; er hat das Knechtische abgestreift und fühlt sich als freier Mann.

4. Sprache.

Die Muttersprache der Ruthenen in der Bukowina ist das Kleinrussische, und zwar wird von ihnen der sogenannte rothrussische Dialect gesprochen. Die ruthenische Sprache gehört zur russischen Gruppe der slawischen Sprachen und unterscheidet sich hauptsächlich durch den härteren Accent und dadurch, dass statt des russischen «g» das «h» gesetzt wird.

Das reine Ruthenisch, also die Schriftsprache, wird von der bäuerischen Bevölkerung nicht gesprochen. Die Sprache derselben ist von jener der gebildeten Classen wesentlich verschieden und mit vielen fremden, vorwiegend rumänischen Elementen durchsetzt.

дим характером. Їхні вірність і приязнь є зразковими, в них можна легко заслужити довіру, але так само легко втратити. Моральні приниження, які тяжіли над ними протягом століть, і переслідування, що їх супроводжували, залишили в їхній натурі меланхолійну рису, яка особливо проявляється в піснях.

Русин — фаталіст. Оскільки він виходить із уявлення, що його доля знаходиться у Божих руках, то не боїться небезпек. Як солдат він поводить себе хоробро та сміливо, а у момент найвищої смертельної небезпеки ці чесноти зростають до чудес героїства і самозречення, подібні яким, напевно, важко знайти. Як громадянин держави він миролюбний, терплячий і слухняний. Якщо хтось намагався чи справді його скривдив, то він також може бути дуже нестримним та впертим; у цьому випадку його не може вгамувати жодне начальство, і лише засобами найгострішої сили можна привести його до порядку.

Русини у більшості випадків мстиві і нещадні до своїх ворогів, що, однак, для кожного первісного народу є, либонь, природним. Відома і завжди похвалено визнана гостинність, яку ніколи не можна порушувати.

Такі загалом і в цілому риси характеру русинів, які більш-менш притаманні всій нації. Проте необхідно відзначити, що буковинський русин у порівнянні з галицьким набагато вільніший і впевненіший, у нього є почуття гордості і власної гідності, він позбувся підневільного життя і відчувається вільною людиною.

4. Мова

Материнською мовою русинів Буковини є малоросійська, а саме йдеться про її так званій червононоруський діалект. Русинська мова належить до руської групи слов'янських мов і відрізняється переважно характерним акцентом і, відповідно, тим, що замість російського «г» [ге:] ставиться «г».

Чисто русинською [русською], тобто, літературною мовою, сільське населення не розмовляє. Мова його значно відрізняється від тієї, якою говорять освічені верстви, і пронизана багатьма чужими, особливо румунськими елементами.

Man wird nicht falsch gehen, wenn man sagt, dass die Ruthenen der Bukowina zwei Mundarten besitzen, die in mancher Beziehung sich voneinander unterscheiden. Die eine Mundart wird im Flachlande, die andere im Gebirge von den Huzulen gesprochen.

Ruthenisch wird in der Bukowina im Norden, Nordosten und Westen als Muttersprache gesprochen, ihre Ausdehnung ist jedoch im Gebrauch eine bedeutend grössere, ihr Wortschatz ein grosser und reichhaltiger und besonders an den ethnographischen Scheidelinien mit rumänischen Elementen vermischt.

5. Volkspoesie.

Der Grundton, der die ruthenische Volkspoesie beherrscht, ist melancholisch. Die alten ruthenischen Volkslieder, die zumeist von der Ukraine handeln, sind, sowohl was Text als auch was Melodie anbelangt, stets oder doch meistens traurigen Inhalts und von jenen der Rumänen wesentlich verschieden.

In erster Linie möge hier der Räthsel, *«Zahadke»*, gedacht werden, die minder gut und weniger zutreffend sind, z. B.:

«Stojit dub, a na dubi dwanaciat hahuziw, a na koždem haiuzi po cztere hnizdy, a u koždim hnizdi sim pteci». (Es steht eine Eiche, auf dieser Eiche sind zwölf Aeste, auf jedem Ast vier Nester und in jedem Nest sieben Vögel) = das Jahr: zwölf Monate, vier Wochen und sieben Tage. Oder aber:

Bez obrucziw, bez dna

Powna boczka wena.

(Ohne Reuen, ohne Roden, ein volles Fass mit Wein) = *das Ei*.

Sehr reich ist die Volkspoesie an Beispielen, *«Preklady»*, von denen eins der bekanntesten und die Stellung der Frau charakterisirenden folgendes ist:

«Žinka ne beta, jak kosa ne klepana» - (Das Weib, das noch keine Schläge bekommen hat, ist wie eine Sense, die nicht geklopelt wurde.)

Auch die Redensarten, *«Prepowidky»*, sind in der ruthenischen Sprache sehr häufig und meist zutreffend. Sie dienen dazu, um die Rede begreiflich und verständlich zu machen, und werden im Volke von jedermann gebraucht.

Zur schönsten slawischen Volksdichtung gehören jedenfalls die epischen Lieder, *«Dumky»*. Sie handeln zumeist vom Leben, Treiben und Leiden der Kosaken und sind im Text und auch in der Melodie traurig und melancholisch, z. B.:

Не буде помилкою, якщо скажемо, що русини Буковини володіють двома говорами, які у деяких аспектах відрізняються один від одного. Одним діалектом говорять на рівнині, а інший уживаний гуцулами в горах.

Як рідна руська мова вживається на півночі, північному сході і заході Буковини, хоча має значно більше поширення, її словниковий запас великий і багатий, але змішаний з румунськими елементами, особливо біля розмежувальної етнографічної лінії.

5. Народна поезія

Провідний тон, яким відзначається русинська народна поезія, — меланхолійний. Давні русинські народні пісні, у більшості яких йдеться про Україну, різні як за текстом, так і за мелодією, але завжди або ж більшою мірою сумні за змістом і цим суттєво відрізняються від румунських.

У першу чергу хочемо представити тут *«загадки»*, які менш гарні і не дуже влучні, наприклад:

«Стоїть дуб, а на дубі 12 гілок, а на кожній гілці по 4 гнізда, а в кожному гнізді по 7 пташок». Це рік: 12 місяців, 4 тижні і сім днів. Або ж

Без обручів, без dna

повна бочка вина.

Яйце.

Дуже багата народна поезія на зразки — *«прикладки»*, один із яких є дуже відомим і характеризує становище дружини:

«Жінка не бита, як коса не клепана».

У руській мові також дуже численні і надзвичайно влучні приказки — *«приповідки»*. Вони служать для того, щоб зробити розповідь доступнішою та зрозумілішою і використовуються в народі кожним.

До найкращої слов'янської народної поетичної творчості належать, безперечно, епічні пісні — *«думки»* [«думи»]. У них йдеться переважно про життя, вчинки і страждання козаків, вони сумні і тужливі як за змістом, так і за мелодією, наприклад:

Kozak konia napowaw, Dziuba wodu brała. Kozak sobi zaspiwaw, Dziuba zapłakała. Ne płacz Dziubo, moja lubo, Poky ja stoboję, Jak pojidu z Ukrainu, Zapłaczysz za mnoju.	Der Kosak tränkete sein Pferd, Das Mädchen schöpfte Wasser. Der Kosak stimmt' ein Liedchen an, Das Mädchen brach in Thränen aus. Wein' nicht, Mädchen, süßes Täubchen, Solang' ich bei dir bin, Wenn ich aus dem Lande ziehe, Wirst du um mich weinen.	«Козак коня напував, Дзюба воду брала, Козак собі заспівав, Дзюба заплакала. Не плач, Дзюбо, моя люблю, Поки я з тобою, Як поїду з України — Заплачеш за мною».
---	---	--

Das Lied, «*Spiwanka*», handelt zumeist von der Liebe. Melodie und Text sind immer schön.

Ausserdem wären zu erwähnen die Lieder halbreligiösen Inhalts, die «*Koliada*», welche am Weihnachtsabend, am Sylvesterabend (*Malanka*) und am Abend der Wasserweihe (*Jordan*, «*Szczedriwka*») gesungen werden.

Eine besondere Form sind die lustigen Lieder der Huzulen — etwa wie im Deutschen die Schnadahüpfeln —, welche das Volk in der Bukowina «*Huzulky*», in Galizien «*Kolomejki*» nennt.

Sehr reich ist die ruthenische Volkspoesie an Hochzeitsliedern, welche man «*Wisilny spiwanky*» nennt. Für jeden einzelnen Act oder Ceremonie, die während der Hochzeitsfeierlichkeit vorkommen, ist zumeist ein besonderes Lied vorgeschrieben.

Auch Klagelieder bei Todesfällen sind gebräuchlich. Das Absingen derselben durch die Angehörigen oder eigens hierzu gemieteten Klageweiber nennt man «*Holosete*».

Märchen und Sagen bezeichnet das Landvolk mit «*Baiky*». Der Inhalt des Märchens ist grösstentheils dem europäischen Märchenschatze entnommen, es kommen aber auch viele originelle, nur den Ruthenen bekannte Märchen vor, wie z. B. jenes von der «*Baba Jaudocha*» und vom Lebenswasser.

Die Erzählung, «*Opowidanie*», betrifft meist wahre oder doch wahrscheinliche Ereignisse, die einzelnen Personen widerfahren sind und die traditionell von Geschlecht auf Geschlecht übergangen.

Sehr viele Sagen haben die Huzulen. Hier möge nur kurz jener, die von ihrem Fürsten Uzul und vom Sonnengott handelt, dann jener dunklen Sagen, deren Held der Räuberhauptmann (*Opreszek*) Dobosz ist, Erwähnung gethan werden.

Ueberaus reich ist endlich die Volkspoesie an Legenden, die sich auf die einzelnen Feiertage des Jahres beziehen und die vorwiegend die Thaten einzelner Heiligen, ihre Leiden u. s. w. verherrlichen.

Zum Schluss sei es gestattet, einer ganz eigenen Art von Volkspoesie, die nur die Ruthenen in stark ausgeprägter

Pісня — «*співанка*» — веде мову здебільшого про кохання, текст і мелодія завжди гарні.

Крім того, слід згадати пісні напіврелігійного характеру, які виконуються у Святий вечір, — «*коляда*», у переддень Нового року (*маланка*) і перед Водохрещем (Йордан, «*щедрівка*»).

Особливий вид — веселі пісні гуцулів — при- близно як у німців частівки, котрі населенням Буковини називає «*гуцулки*», а в Галичині — «*коломийки*».

Дуже багата русинська народна поезія на весільні пісні, які називають «*весільні співанки*». Для кожного окремого акту чи церемонії, що відбуваються під час святкування весілля, передбачена здебільшого особлива пісня.

На похоронах також уживаються жалібні пісні. Вони виконуються родичами або зазвичай спеціальними громадськими голосільницями — це називають «*голосити*».

Казки і оповідки населення краю називає «*байки*». Зміст казки запозичений здебільшого з європейської скарбниці казок, але існує також багато оригінальних казок, відомих тільки русинам, як, наприклад, «*Баба Явдоха*», про живильну воду.

Оповідання — «*оповіданє*» — стосуються переважно справжніх або ймовірних подій, пригод з окремими людьми і за традицією передаються із покоління в покоління.

Дуже багато легенд у гуцулів. Тут можемо лише коротко згадати ті, в яких йдеться про воєводу Уцула і про Бога сонця, а ще ті темні легенди, героєм яких є ватажок розбійників (*опришек*) Довбуш.

Нарешті, вельми багата народна творчість на легенди, що стосуються святкових днів у році і прославляють діяння святих, їхні страждання і т. д.

На завершення можна навести ще один вид народної поезії, який лише у русинів має яскраво

Form haben, anzuführen. Es sind dies lustige Soldatengeschichten, die das Volk «*Brechni*» (Lügen) nennt. Die Tendenz aller dieser Erzählungen, die mit Vorliebe von alten Soldaten vorgetragen werden, geht dahin, die militärischen Thaten der letzteren, ihre höchst wunderlichen Erlebnisse in fernen Ländern u. s. w. den staunenden Zuhörern in recht grellen Farben aufzutragen. Ein besonders beliebter Held dieser Soldatengeschichten ist der «*Otec Radetzky*» (Vater Radetzky)⁶.

So erzählt ein alter Soldat unter anderem, dass, als er mit Vater Radetzky in Italien über ein hohes Gebirge marschirte, sie beide die Virginier-Cigarren an der Sonne angezündet haben. Ein anderer weiss wieder zu berichten, dass, als ihm einmal der mit Nägeln beschlagene Schuh in eine tiefe Schlucht gefallen war, Vater Radetzky denselben mit einem Magnet heraufgezogen habe, u. dgl. m.

Der reiche Schatz der ruthenischen Volkserzählungen, voll köstlichen Humors und urwüchsig, die Nationallieder und ihre melodiosen Weisen, die meist derben, aber zutreffenden Sprichwörter sind Eigenthum des ruthenischen Volkes und bilden einen Theil des Nationalbewusstseins. Sie leben im Volke und vererben sich von Generation auf Generation. Sie zu sammeln und zu sichten wäre ein hohes Verdienst, denn in ihnen liegt ein grosser Theil der Geschichte dieses Volksstammes.

6. Sitten und Gebräuche beim Begrüssen und Schwören.

Die Sitten und Gebräuche der bukowinaer Ruthenen bilden einen wesentlichen Theil der nationalen Individualität derselben. Von den Vorfahren vererbt, haben sie sich in ihrer Ursprünglichkeit erhalten, und das Vordringen der alles ebennenden westeuropäischen Cultur konnte sie bis jetzt nicht verwischen.

Wie bei den Rumänen, so liegt auch bei den Ruthenen den meisten Gebräuchen ein sittlich-religiöser oder rein sittlicher Gedanke zu Grunde. Andererseits wieder ist der Aberglaube eine mächtige Triebfeder, die viel dazu beiträgt, dass an den alten, von den Ureltern überkommenen Gebräuchen auch von den Epigonen festgehalten wird. Glaube, Aberglaube und das jedem Volke innewohnende Beharrungsvermögen sind die hauptsächlichsten Factoren, welche die zumeist aus der heidnischen Zeit stammenden Sitten und Gebräuche der bukowinaer Ruthenen conservirt haben. Vieles wurde zwar der christlichen Religion, zu der sich das Volk nunmehr seit neunhundert Jahren bekennt,

ausgedrückt. Diese Sitten und Gebräuche sind im Allgemeinen in einer sehr einfachen, aber sehr charakteristischen Form erhalten. Die Tendenz aller dieser Erzählungen, die mit Vorliebe von alten Soldaten vorgetragen werden, geht dahin, die militärischen Thaten der letzteren, ihre höchst wunderlichen Erlebnisse in fernen Ländern u. s. w. den staunenden Zuhörern in recht grellen Farben aufzutragen. Ein besonders beliebter Held dieser Soldatengeschichten ist der «*Otec Radetzky*» (Vater Radetzky)⁶.

So erzählt ein alter Soldat unter anderem, dass, als er mit Vater Radetzky in Italien über ein hohes Gebirge marschirte, sie beide die Virginier-Cigarren an der Sonne angezündet haben. Ein anderer weiss wieder zu berichten, dass, als ihm einmal der mit Nägeln beschlagene Schuh in eine tiefe Schlucht gefallen war, Vater Radetzky denselben mit einem Magnet heraufgezogen habe, u. dgl. m.

Der reiche Schatz der ruthenischen Volkserzählungen, voll köstlichen Humors und urwüchsig, die Nationallieder und ihre melodiosen Weisen, die meist derben, aber zutreffenden Sprichwörter sind Eigenthum des ruthenischen Volkes und bilden einen Theil des Nationalbewusstseins. Sie leben im Volke und vererben sich von Generation auf Generation. Sie zu sammeln und zu sichten wäre ein hohes Verdienst, denn in ihnen liegt ein grosser Theil der Geschichte dieses Volksstammes.

6. Традиції та звичаї при зустрічах, клятви

Традиції й звичаї буковинських русинів становлять істотну частину їхньої національної індивідуальності. Успадковані від предків, вони збереглися у первісному вигляді, а наступальний рух нівелюючої західноєвропейської культури до цих пір не зміг їх стерти.

В основі більшості звичаїв русинів, як і румунів, лежить морально-релігійна або чисто моральна думка. З іншого боку, знову ж забобонність є великою рушійною силою, яка значною мірою сприяє тому, що старовинні звичаї, котрі перейшли від прабабків, побутують також серед нащадків. Віра, повір'я і властива кожному народу інерція — найважливіші фактори, які консервують традиції й звичаї буковинських русинів, що походять ще з часів ідолопоклонства. Хоч багато чого стало пристосованим до християнської релігії, яку вже протягом 900 років визнає цей народ, але попри все

angepasst, nichtsdestoweniger aber konnte das Christenthum nicht jede Spur des heidnischen Glaubens verwischen.

Die bei allen slawischen Völkern hochgehaltene Gastfreundschaft ist auch dem Ruthenen heilig. Der ruthenische Bauer gewährt sie jedermann, und Verletzungen der Gastfreundschaft gehören zu den grössten Seltenheiten. Beansprucht man die Gastfreundschaft, so wird man stets bewirthet, und selbst im Hochgebirge auf den Alpen unterlässt es der Huzule nicht, wenn ihn jemand in seiner Koliba aufsucht, dem Gaste von dem Wenigen, was er hat, etwas, zum mindesten Schafmilch oder Schafkäse, anzubieten.

Auch der Schwur, insbesondere wenn er in der Kirche auf das Crucifix geleistet wird, ist dem ruthenischen Bauer heilig. Meineide vor Gericht gehören zu den Seltenheiten, da der Bauer glaubt, dass demjenigen, der falsch schwört, die rechte Hand verdorren oder in sein Haus der Blitz einschlagen, jedenfalls aber seine Seele dem Teufel verfallen würde. Minder scrupulös hingegen ist er, wenn es sich im alltäglichen Leben darum handelt, irgend etwas durch eine Betheuerung zu bekräftigen. Ob wahr oder nicht wahr, schwört er dann auf alles, was ihm werth und theuer ist: auf sich, seine Gesundheit, sein Weib, seine Kinder und sein Vieh. Am häufigsten wird zur Bekräftigung der Wahrheit das Wort «*Bihme!*» (Bei Gott!) angewendet. Handelt es sich jedoch um eine bedenkliche oder für ihn wichtige Sache, so kommt es oft vor, dass er auf die Knie fällt, sich wiederholt bekreuzt, eine Unzahl von Schwüren hersagt, dabei mit den Zeigefingern der rechten und linken Hand ein Kreuz macht und dasselbe küsst. Inwieweit einem derartigen Schwur Glauben beizumessen ist, hängt von der Individualität des Schwörenden ab; in der Regel jedoch soll man, je eifriger geschworen und die Wahrheit betheuert wird, daran nicht glauben, da der Bauer überzeugt ist, dass ein Schwur, nur so hergesagt, wenn er selbst an das Gegentheil denkt, keine Sünde ist.

Die Art und Weise, wie sich die Ruthenen begrüßen, hängt von der Tageszeit, vom Orte, von der Beschäftigung und von der zu begrüßenden Person ab.

Treffen sich zwei gleichgestellte Grundwirthe auf der Strasse, so entblößen sie ihr Haupt und begrüßen sich mit den Worten: «*Dobryj den!*» (Guten Tag!) oder «*Dobryj wieczor*» (Guten Abend!) und reichen sich die Hände, wobei es manchenorts üblich ist, dass sich beide gegenseitig die Hände küssen. Begrüsst ein Bursche oder ein Mädchen eine ältere Person, speciell wenn selbe zueinander im verwandtschaftlichen Verhältniss stehen, so küsst die jüngere

christianstvo не змогло стерти всі сліди язичницької віри.

Як і у всіх слов'янських народів, так і у русинів священною вважається гостинність. Русинський селянин проявляє її кожному, а порушення гостинності трапляється надзвичайно рідко. Якщо хтось прийде у гості, то його завжди почастують, і навіть на високогірних полонинах гуцул, якщо хтось зайде до його колиби, не упустисть запропонувати йому те нечисленне, що в нього є, принаймні, хоча б овече молоко чи бринзу.

Священна для русинського селянина також клятва, зокрема, якщо вона висловлена в церкві на розп'ятті. Фальшиве свідчення у суді належать до рідкісних явищ, бо селянин вірить, що в того, хто неправдиво клянеться, відсохне права рука або в його помешкання вдарить блискавка, у будь-якому випадку його душа потрапить чортові в руки. Зате менш ретельний він, якщо у повсякденному житті мова йде про те, аби якось підтвердити що-небудь клятвою. Правда це чи ні, але він клянеться тоді всім, що йому цінне і дороге: собою, здоров'ям, дружиною, дітьми і худобою. А найчастіше для підтвердження правдивості вживає слово «*Бігме!*» (Йй-Богу!). Якщо все ж мова йде про надто ризиковану або дуже важливу для нього справу, то часто буває, що він стає на коліна, хреститься багато разів, проказує велику кількість клятв, при цьому з вказівних пальців правої і лівої руки складає хрест і цілує його. Якою мірою можна вірити подібним клятвам, залежить від індивідуальних рис того, хто клянеться; проте, як правило, чим заподадливіше клянуться і підкріплюють свою правоту, тим менше можна довіряти, оскільки селянин переконаний, що не гріх забожитися, якщо тільки він у той час думає про щось протилежне.

Спосіб вітання в русинів залежить від часу дня, місця, роду занять і особи, з якою здоровкаються.

Якщо зустрічаються на вулиці два рівних господарі, то вони знімають головні убори і вітаються словами «*Добрий день!*» або «*Добрий вечер!*», подають один одному руки, причому де-не-де заведено, що вони цілують один одного в руку. Якщо хлопець або дівчина здоровкаються з літньою особою, особливо, якщо ті знаходяться один з одним в родинному зв'язку, то молодша особа цілує старшу в

Person die Hand der älteren auf beiden Seiten. Auch der Geistliche wird durch einen doppelten Handkuss und die Worte «*Czestnyj otec*» von jedermann begrüsst. Will der Bauer jemandem seine ganz besondere Pietät oder Unterwürfigkeit bezeugen, so berührt er mit seiner Stirn die Hand des Betreffenden nach dem Handküsse.

Bei Besuchen wartet der Gast vor dem Hause, bis jemand herauskommt und ihn hereinbittet. Im Zimmer angekommen, erfolgt die Begrüssung dem Alter nach, und zwar werden immer zuerst die Männer und dann erst die Frauen begrüsst; Greisen wird immer die Hand geküsst, wogegen diese den Ankommenden auf die Stirn küssen. Ist der Gast mit dem Hausherrn nahezu im gleichen Alter, so reichen sich beide die Hände und küssen sodann ihre eigenen Zeigefinger, was zu bedeuten hat, dass sich beide geküsst haben.

Kommen Mann und Frau zusammen zu Besuch, so muss letztere so lange vor der Thürschwelle warten, bis der Mann mit dem Begrüssen der Anwesenden fertig ist und sich niedergesetzt hat; erst dann darf sie eintreten und die Anwesenden in der angedeuteten Art begrüssen.

Ueberhaupt erfordert es der Brauch, dass die Männer zuerst von den Frauen begrüsst werden; dasselbe gilt bezüglich der Burschen und Mädchen.

7. Tanz und Unterhaltung.

Wie jede andere Nation, so haben auch die Ruthenen der Bukowina ihre Spiele und Nationaltänze. Unter den vielen gebräuchlichen Spielen wäre eines zu gedenken, das die Bevölkerung «*Soroka*» (Elster) nennt. Dieses Spiel, welches vorwiegend bei Todtenwachen gebräuchlich ist, besteht darin, dass ein etwa fingerlanges Stückchen Weidenruthen in zwei Theile gespalten wird, die letzteren aber dann nacheinander von den Spielenden (Burschen und Mädchen) zur Erde fallen gelassen werden. Derjenige, bei dem von den beiden Hölzchen die Spaltungsflächen nach oben gekehrt sind, ist der Herr (*Pan*), derjenige, bei welchem die Rinde beider Hölzchen sich nach oben kehrt, ist der Zigeuner (*Cyhan*), und der Mitspieler, bei dem ein Hölzchen mit der Rinde, das andere mit der Spaltungsfläche nach oben gekehrt ist, ist der «*Soroka*». Dem Herrn steht nun das Recht zu, den *Soroka* durch den Zigeuner mit einem gewundenen Tuche auf die Hand schlagen zu lassen.

Ein anderes Spiel, das vorwiegend während der Osterfeiertage von der Jugend im Norden des Landes gespielt wird, heisst «*Kamowski i Selmann*». Dasselbe erinnert an die Zeit der Einführung der Union in Galizien, wo nach der traditionellen Ueberlieferung die griechisch-orthodoxen

beidwei Seiten kисти руки. А священника кожен вітає подвійним цілунком руки і словами: «*Чесний отець*». Якщо селянин хоче засвідчити комусь цілком особливу повагу або покору, то після поцілунку руки він торкається своїм чолом руки згаданої особи.

Під час відвідин гість чекає перед домом, поки хтось вийде і запросить його. Зайшовши у кімнату, вітаються відповідно до віку, а саме завжди спочатку здоровкаються з чоловіками і тільки після цього з жінками; старих завжди цілують у руку, а ті у відповідь цілують прибулого в чоло. Якщо гість із господарем майже ровесники, то вони протягають один одному руки і тоді цілують свої вказівні пальці, що має означати, що вони обидва поцілувалися.

Якщо чоловік і дружина навідується в гості разом, то остання мусить чекати біля порога до тих пір, поки чоловік не закінчив всіх вітати і не всівся; тільки після цього вона може увійти і здоровкати-ся із присутніми у тому ж порядку.

Загалом звичай вимагає, щоб чоловіків спочатку вітали жінки; це ж стосується хлопця і дівчини.

7. Танці та розваги

Як і кожна інша нація, русини Буковини мають також свої ігри і національні танці. Серед численних звичних ігор необхідно згадати ту, що називається «*Сорока*». Ця гра, що вживається здебільшого під час вахти біля покійника, полягає в тому, що вербовий прутик завдовжки, як палець, колють на дві частини, а потім гравці (парубки й дівчата) по чергово кидають їх на землю. Той, в якого обидві половинки впадуть розщепленим боком догори, — «*пан*», той, в якого обидві деревинки впали корою догори, — «*циган*», а коли половинки повернуті догори одна корою, а друга розщепленою частиною, то той — «*сорока*». Панові надається право дозволити сорочі вдарити цигана по руці скрученою хустиною.

Інша гра, якою молодь північної частини краю забавляється переважно у великодні дні, називається «*Камовський і Зельман*». Вона нагадує про часи запровадження унії в Галичині, де, згідно з переказом, православні церкви закривалися і передавалися католиць-

Kirchen gesperrt und von den katholischen Grundherren an einen Juden Namens Seimann verpachtet wurden, von dem die Bevölkerung, die Schlüssel zur Kirche behufs Abhaltung der Andacht nur gegen Erlegung einer Taxe erhalten konnte.

Die Tänze der bukowinaer Ruthenen sind theils Nationaltänze, theils solche, welche sie von den Rumänen übernommen haben.

Der ruthenische Nationaltanz, der überall, wo Ruthenen wohnen, getanzt wird, ist der «*Kozak*». Es ist dies ein der «*Kotomejka*» ähnlicher, von Männern und Frauen ausgeführter Tanz, welcher auch an manchen Orten den letzteren Namen trägt.

Ein anderer Tanz ist der «*Wiwsek*»; er ist der «*Polka mazurka*» ähnlich und wird von Männern und Frauen getanzt. Ihm ähnlich ist der «*Kedrena*».

Ein gebräuchlicher Kreistanz ist der «*Arkan*», der in gleicher Art wie der rumänische «*Arcanul*» in jenen Gegenden, wo die Ruthenen mit den Rumänen gemischt wohnen, und an den ethnographischen Scheidelinien getanzt wird. Manchenorts ist es usuell, dass am Schlüsse des Arkan eine eigene Figur, ähnlich der letzten bei der Quadrille, aufgeführt wird, welche man «*Serben*» nennt und die darin besteht, dass das angesehenste Mädchen des Dorfes sich an die Spitze der Tanzenden, die sich an den Tüchern halten, stellt und selbe dann derart im Tanztempo führt, dass sie eine verschlungene Figur bilden. Die Musik folgt hierbei den Tanzenden. Ausser dem Arkan wird von den rumänischen Tänzen auch die «*Hora*» getanzt.

Weiter sind noch Kreistänze der «*Serben*» und die «*Mariuza*», welche von Frauen, und die «*Semataryka*», welche von den Männern allein getanzt wird.

Der Nationaltanz der Huzulen ist die «*Huzulka*», welche als Kreis- und Rundtanz sowohl von Männern allein als auch von Männern und Frauen aufgeführt wird. Während des Tanzes singt man ein Lied, welches ebenfalls «*Huzulka*» genannt wird. Ausser diesem tanzen die Huzulen auch «*Kotomejka*», hier und da auch «*Hora*» und eigenthümlicher Weise auch eine Art von Csardas, welche letzterer von Ungarn herüberverpflanzt wurde.

Bei allen Tänzen der Ruthenen ist der Takt rasch, die Musik lebhaft. Bei den Kreistänzen wird auf Commando nach rechts und links getanzt. Auch ist das Mitsingen nach den Weisen der Musik üblich. Beim Tanzen hält der Bursche das Mädchen entweder «bei der Hand, oder er fasst es um die Taille, oder aber er führt es derart, dass er es mit beiden Händen an den Hüften hält.

Jedes ruthenische Dorf hat seinen Tanzleiter, «*Kalfa*» genannt, welchen die Burschen aus ihrer Mitte wählen.

кими поміщиками в оренду єврею на ім'я Зельман, у якого населення могло отримати ключ від церкви для проведення богослужіння тільки після сплати певної такси.

Танці в буковинських русинів — частково національні, почасти такі, що запозичені в румунів.

Русинський національний танець, що виконується всюди, де проживають русини, — це «*козак*». Він подібний на виконуваний чоловіками та жінками танець «*коломийка*», який в окремих місцях так і називається.

Інший танець — «*вівсик*»; він схожий на «*польку-мазурку*» і його танцюють чоловіки та жінки. До нього подібна «*кадрена*».

Поширений танець колом «*аркан*», що однаковим способом, як румунський «*arkanul*», виконується у місцевостях, де русини проживають разом з румунами, і за розмежувальною етнографічною лінією. Де-не-де заведено, що на закінчення «аркана» виконується своя фігура, котра подібна на «кадриль» і називається «*сербин*». Суть її полягає в тому, що найзнатніша дівчина села стає на чолі танцюючих, які тримаються за хустини, і у ритмі танцю водить їх за собою таким чином, що вони утворюють замкнену фігуру. Музиканти ходять слідом за танцюристами. Окрім «аркана», виконується також румунський танець «*гора*».

Далі круговими танцями є також «*сербин*» і «*маріуца*», котрі виконують жінки, та «*сематарика*», яку танцюють лише чоловіки.

Національний танець гуцулів — «*гуцулка*» — круговий і хороводний танець колом, який танцюють або самі чоловіки, або чоловіки з жінками. Під час танцю виспівують частівки, котрі теж називаються «*гуцулками*». Крім того, гуцули танцюють ще й «*коломийку*», подекуди й «*гору*» та на диво своєрідний чардаш, запозичений в Угорщині.

Всім танцям русинів притаманні швидкий такт і жвава музика. Під час танців колом танцюристи за командою повертають ліворуч і праворуч. А також зазвичай підспівують у такт музиці. У танці хлопець тримає дівчину за руку чи за талію, або веде її обома руками, тримаючи її за бедра.

Кожне русинське село має свого керівника танців, який називається «*калфа*» і обирається парубками із

Diesem liegt neben der Leitung des Tanzes die Aufrechthaltung der Ordnung auf dem Tanzplatze, die Anzeige an den Gemeindevorsteher und die Erwirkung der Erlaubniss zum Tanzen, die Bestellung der Musik sowie auch das Einsammeln des Geldes für diese ob. Er eröffnet den Tanz mit dem angesehensten Mädchen des Dorfes.

Vor dem Tanze stellen sich die Burschen auf dem Tanzplatze auf, die Mädchen sitzen oder stehen abseits. Will der Kalfa ein Mädchen zum Tanze führen, so pfeift er und winkt ihm, worauf dasselbe auf ihn zueilt.

Die Musik, die zum Tanze aufspielt, besteht gewöhnlich aus einem Geiger und einem Cimbalschläger, hier und da wird auch ein Bursche engagirt, der auf der Hirtenpfeife, «*Sopiwka*», spielt. Die Musikanten stehen in der Mitte des Tanzplatzes. Dieser ist in der Regel bei der Kirche. Sommer und Winter wird im Freien getanzt; nur wenn gegen Abend die Mädchen, nachdem Serben getanzt wurde, den Tanzplatz verlassen, begeben sich die Burschen mit der Musik ins Wirthshaus, wo weiter getanzt wird.

Die Bewilligung zum Tanzen erteilt der Gemeindevorsteher in der Regel nur dann, wenn eine gewisse Taxe erlegt wird. In vielen Gemeinden besteht dormalen die Gepflogenheit, die für die Ertheilung der Tanzbewilligung einflussenden Gelder dem Verein «Zum rothen Kreuz» zuzuwenden.

8. Verlobungs- und Hochzeitsgebräuche, Mitgift.

Ehe zur Besprechung der Verlobungs- und Hochzeitsgebräuche geschritten wird, wäre noch Einiges über das ethische Moment der Eheschliessung bei den Ruthenen in der Bukowina vorauszuschicken.

Die Ehen des ruthenischen Bauernvolkes sind meist Convenienzenhen und werden nur in den seltensten Fällen aus Zuneigung geschlossen. Pecuniäre Vortheile durch Erwerbung von Grund und Boden sind es, die den Ausschlag geben. Der Wille der Kinder ist ganz nebensächlich, denn es entscheidet blos die Vereinbarung der Eltern. Sehr selten kommt es vor, dass ein reicher Bursche ein armes Mädchen, nie aber, dass ein reiches Mädchen einen armen Burschen heirathet. Dass solche Ehen zur Hebung der Moral beim Volke nicht beitragen, liegt auf der Hand. Ehebruch, von beiden Theilen oft ganz öffentlich zur Schau getragen, wie es bei Huzulen im Gebirge der Fall ist, ist die unmittelbare Folge dieser Convenienzenhen.

Die Gebräuche bei Hochzeiten sind nicht in allen Gegenden gleich, im Allgemeinen jedoch wie folgt:

свого середовища. Поряд з керівництвом танцями на ньому лежать обов'язки з підтримання порядку на місці танців, повідомлення голові громади і одержання дозволу на танці, запрошення музик і збір грошей на їх оплату. Він відкриває танець з найбільш поважною дівчиною села.

Перед початком танців парубки збираються на танцювальному майдані, дівчата сидять або стоять осторонь. Якщо калфа хоче повести дівчину до танцю, то він свистить або киває їй, після чого вона поспішає до нього.

Музики, що грають на танцях, складаються зазвичай із скрипаля і цимбаліста, а де-не-де запрошується хлопець, який грає на сопілці (*сопівка*). Музики перебувають посередині танцювального місця. Воно, як правило, знаходиться біля церкви. Влітку і взимку танцюють на повітрі; тільки з настанням вечора, після того, як відтанцювавши «сербина», дівчата залишають місце танців, хлопці відправляються з музиками у корчму, де танці продовжуються.

Дозвіл на танці дає голова громади, як правило, тільки тоді, коли внесена відповідна такса. У багатьох громадах існує тепер традиція, що гроші, отримані за видачу дозволів на проведення «данцю», спрямовуються товариству Червоного Хреста.

8. Сватальні та весільні звичаї, придане

Перед тим, як перейти до обговорення звичаїв на весіллі і заручинах, необхідно попередньо сказати кілька слів про моральні аспекти укладання шлюбу в русинів Буковини.

Одруження серед русинського селянства переважно домовлене і тільки у рідких випадках проводиться на основі почуттів. Грошова вигода від земельних володінь є тим, що має вирішальне значення. Бажання дітей — цілком другорядне, тому що все вирішується лише угодою батьків. Дуже рідко буває, що багатий хлопець жениться з бідною дівчиною, і майже ніколи, що багата дівчина виходить заміж за бідного парубка. Цілком очевидно, що такий шлюб не сприяє піднесенню моралі серед народу. Безпосередній наслідок такої домовленості — подружня невірність, яку обидві сторони часто демонструють цілком відкрито, що особливо часто трапляється серед гуцулів.

Весільні звичаї не однакові у всіх місцевостях, але в цілому зводяться до наступного:

Hat ein Bursche ein Mädchen auserkoren, so schickt er zu dessen Eltern zwei Brautwerber (*Staroste* oder *Swaty*) auf Werbung (*swataty* oder *w staroste*). Dies geschieht in der Regel abends. Der Bursche begleitet die Brautwerber bis zum Hause seiner Auserkorenen und versteckt sich draussen.

Ehe die Brautwerber mit ihrem Anliegen herausrücken, führen sie verschiedene Gespräche. Sie fragen z. B. nach einem entlaufenen Viehstück, dessen Spuren sie bis zum Hause verfolgt haben, was als eine Anspielung auf das Mädchen anzusehen ist. Erwidern nun die Eltern des Mädchens, dass die Swaty das Viehstück hier finden werden, so gilt dies als ein Zeichen, dass die Werbung angenehm ist, worauf dann der draussen wartende Bursche hereingerufen und eine Unterhaltung veranstaltet wird. An diesem Abend wird der Zweck des Besuches nicht erwähnt. Am nächsten Abend statten die Eltern des Freiers jenen des Mädchens einen Besuch ab, bei welcher Gelegenheit oft auch eine Musik mitgenommen wird; hierbei werden von den beiderseitigen Eltern die Heirathsprämien besprochen. In manchen Gegenden hingegen ist es Brauch, dass die Brautwerber unmittelbar die Werbung vorbringen, worauf über die Mitgift verhandelt, der Hochzeitstag festgesetzt und die Verlobung, bei welcher die Angehörigen der Brautleute anwesend sind, gefeiert wird; man trinkt dabei auf das gegebene Wort (*na slowo pete*).

Vom Tage der Verlobung bis zur Trauung verfließen in der Regel drei bis vier Wochen. Während dieser Zeit erfolgen drei Aufgebote. Der Bräutigam, «*Molodyj*», und die Braut, «*Moloda*», begeben sich zum Pfarrer, wo sie in der Religion geprüft werden und eine Taxe (*na otcze nasz*, fürs Vaterunser) erlegen müssen; auch sucht sich der Bräutigam den Brautvater, «*Bad'ko*», die Brautmutter, «*Matka*», und die Brautführer, «*Druzby*», die Braut die Kränzelmädchen, «*Druzke*», unter ihren Bekannten aus.

Am Tage vor der Trauung, die meist Donnerstags, seltener Sonntags stattfindet, ladet die Braut mit den Kränzelmädchen ihre Verwandten und Bekannten zur Hochzeit ein. Gegen Abend, wenn sie zurückkehrt, wird sie von der Brautmutter mit einem aus Immergrün (Barwinok) gefertigten Kranz geschmückt, an welchem aussen Münzen — meist Maria-Theresien-Thaler — und innen ein geweihter Knoblauchzahn angebracht ist, denn der Knoblauch schützt gegen den bösen Blick (*Uroki*), der während der Hochzeitsfeierlichkeiten besonders gefährlich ist. Nachdem die Braut die Festgewänder angezogen hat, verlässt sie mit ihrem Vater, den Kränzelmädchen und einigen Verwandten unter Begleitung der Musik das Haus, um die Honoratioren des Ortes,

Якщо хлопець вибрав собі дівчину, то він шле до її батьків двох сватів (*старости* або *свати*) на оглядини (*сватати* або *у старости*). Це відбувається, як правило, увечері. Парубок супроводжує старостів до хати своєї обраниці, а сам ховається надворі.

Перш, ніж старости висловляться про свої наміри, вони ведуть всякі розмови. Вони запитують, наприклад, про худобину, яка втекла від них, сліди якої ведуть до їхнього дому, що має бути натяком на їхню дівчину. Якщо тепер батьки дівчини відповідають, що свати можуть знайти тут тварину, то це вважається знаком, що сватання бажане; тож у такому випадку кличуть знадвору очікуючого там хлопця і влаштовують забаву. У цей вечір не згадується мета візиту. Наступного вечора до батьків нареченої наносять візит батьки нареченого, часто у цьому випадку беруть з собою музиків; під час цього обопільними батьками обговорюються умови шлюбу. У деяких місцевостях, навпаки, зазвичай старости зразу ж проводять сватання, після чого ведуть переговори про придане, визначають день весілля і святкують заручини, на яких присутні родичі нареченої; при цьому п'ють за дане слово (*на слово пими*).

Від дня заручин аж до вінчання проходить, як правило, три-чотири тижні. Протягом цього часу тричі оголошується [про одруження]. Жених (*молодий*) і наречена (*молода*) відправляються до священика, який перевіряє їх на знання релігії й вони мають внести відповідну таксу (*на отче наш*). Наречений ще вибирає собі з-поміж своїх знайомих весільного батька (*батько*), весільну матір (*матка*) і *дружбів*, а наречена — *дружок*.

Напередодні вінчання, яке відбувається здебільшого в четвер, рідше у неділю, наречена з дружками запрошує рідних і знайомих на весілля. Надвечір, коли вона повертається додому, весільна мати увінчує наречену сплетеним із барвінку вінком, який ззовні обкладений монетами — переважно талерами Марії Терезії, а усередині поміщений зубок освяченого часнику, тому що зубок часнику захищає від злого ока (*уроків*), що особливо небезпечні під час весілля. Після того, як молода одягла весільне вбрання, вона разом зі своїм батьком, дружками і деякими родичами у супроводі музик

wie den Geistlichen, Gutsherrn, Gemeindevorsteher u. s. w., zur Hochzeit einzuladen. Hierbei werden Tänze aufgeführt, und unter Jubelrufen, als: «*Hop, hop, hopasah! — Uch, uch, uchasah!*» wird weiter gezogen.

Zu Hause angekommen, wird zu Abend gegessen, und es werden die Gäste bei Tisch so placirt, dass die Braut in der Mitte des Tisches zwischen den Kranzelmädchen zu sitzen kommt; rechts von der Braut neben dem einen Kranzelmädchen sitzt der Brautvater, links in derselben Weise die Brautmutter. Dieses Hochzeitsmahl besteht gewöhnlich aus Hatuszki, Pirogen, Schweine-, Schaf- und Geflügelbraten, dann Schnaps, bei reicheren Bauern Wein und Bier. Zum Essen muss man die Anwesenden immerwährend nöthigen; man nennt dies «*Prenuka*», denn ungebeten und viel zu essen ist eine Schande. Die Schnapsflasche mit dem Schnapsgläschen wandert hierbei von Hand zu Hand und die Anwesenden trinken sich mit den Worten «*Daj Boży zdrowie!*» (Gott gebe Gesundheit!) zu. Beim Ueberreichen des Schnapsglases ist es üblich, sich gegenseitig die Hand zu küssen.

Nach Tische wird ein Tänzchen gemacht, an dem jedoch nur Mädchen, Burschen und Frauen, die noch kein Jahr verheirathet sind, theilnehmen dürfen. Die übrigen Gäste unterhalten sich mit Plaudern und Trinken.

Gegen Mitternacht sendet die Braut durch einige Burschen ihrem Bräutigam ein von ihr eigenhändig gefertigtes Hemd, das er zur Trauung anziehen muss. Die Ueberbringer werden vom Bräutigam hierfür bewirthet. Ganz gleich sind auch die Vorbereitungen zur Hochzeit beim Bräutigam, welcher seiner Braut ein Paar gelbe Stiefel und ein Kopftuch als Brautgeschenke sendet.

Tags darauf, vor dem Gang in die Kirche, ertheilen die Eltern dem Bräutigam und der Braut getrennt in den beiden Elternhäusern den Segen. Bei dieser Ceremonie wird in vielen Orten eine Garbe Weizen oder Korn ins Zimmer gebracht, auf welcher zwei Colacen, ein Stössel Salz und im Hause des Bräutigams überdies auch dessen Mütze, mit einem kleinen Kranze geschmückt, gestellt werden. Die Garbe wird sodann geöffnet auf den Boden gelegt, der Bräutigam oder die Braut kniet darauf nieder und bittet mit den Worten: «*Blahostawit neni u mamu waszu detynu!*» (Väterchen und Mütterchen, segnet euer Kind) um den elterlichen Segen. Die Eltern nehmen nun vom Tische die Mütze, die beiden Colacen und das Salz und setzen es nacheinander ihrem Kinde auf den Kopf, wobei sie folgenden Segen sprechen: «*Boh, kotryj nas poblahoslawew, naj i tebe detynu do najhlibsoje staroste chlibom i soleju poblahoslawet!*» (Gott, welcher uns geseget hat, möge auch

покидає дім, щоб запросити на весілля знатних людей села, як от священика, поміщика, голову громади і т. д. При цьому всі танцюють і під радісні вигуки, як от: «*Гоп, гоп, гопасаг! — Ух, ух, ухасаг!*» — продовжують свій хід.

Прибувши додому, гості починають вечеряти, розсідаяться за столом таким чином, що наречена перебуває посередині столу між своїми друзками; праворуч від молодої поряд з дружкою сидить весільний батько, а ліворуч в такому ж порядку весільна матка. Ця весільна трапеза складається з галушок, пирогів, смаженої свинини, баранини і птиці, відтак горілки, а в багатших селян — вина і пива. Присутніх гостей необхідно весь час припрошувати до їжі: називається це «*принука*», тому що за власним бажанням соромно багато їсти. Пляшка з горілкою і чарка мандрують при цьому з рук у руки, і присутні п'ють зі словами: «*Дай, Божи, здоров'є!*». Під час передачі келиха прийнято навзаєм цілувати руки.

Після застілля влаштовуються танці, у яких можуть брати участь лише дівчата, хлопці та жінки, які одружені менше року. Решта гостей розважається за бесідами і випивкою

Близько півночі наречена посилає через кількох хлопців своєму обранцеві вишиту власноруч сорочку, яку він має одягти до вінчання. За це посильні отримують частування. Такі ж приготування до весілля відбуваються і в нареченого, який передає нареченій у подарунок пару жовтих чобіток і хустку.

Наступного дня, перед відвідинами церкви, батьки окремо благословляють молодих у своїх домівках. Під час цієї церемонії в багатьох місцевостях краю вносять у кімнату сніп пшениці або жита, на які кладуть два калачі, дрібку солі, а в хаті нареченого, крім того, ще й шапку, прикрашену маленьким вінком. Сніп розпускають і розстеляють на долівці, молодий або молода стають сюди на коліна і просять у батьків благословення словами: «*Благословіть, неню і маму, вашу дитину!*». Батьки беруть тепер зі стола шапку, два калачі і сіль, ставлять їх по черзі на голову своєї дитини, промовляючи таке благословення: «*Бог, котрий нас поблагословив, най і тебе, дитино, до найглибшої старости хлібом і солею поблагословить!*». Потім батько

dich, Kind, bis ins höchste Alter mit Brot und Salz segnen!) Hierauf setzt der Vater dem Sohne die Mütze, als Zeichen seiner zukünftigen Manneswürde, auf den Kopf. Ganz gleich ist der Vorgang bei der Braut, nur wird ihr der Brautkranz, der vorher abgenommen wurde, vom Vater aufs Haupt gegeben. Nach dem Segen küssen die Brautleute den Eltern die Hände und Füße.

Jetzt erst begeben sich die Braut und der Bräutigam getrennt, erstere unter Begleitung der Brautmädchen, letzterer mit den Brautführern, in die Kirche, wo die rituelle Trauung stattfindet. Manchenorts ist es üblich, dass vor der Trauung eine Seelenmesse gelesen wird. Vom Altar begeben sich die Brautleute nach dem Glockenstuhl und läuten dreimal die Glocken zum Zeichen, dass ihre Trauung vollzogen ist, und damit die weite Welt Kunde von ihrer gesetzlichen Verbindung erhalte.

Nach der Trauung verfügen sich die jungen Leute gesondert mit den Hochzeitsgästen zu ihren Eltern, wo wie am Vorabend ein Hochzeitsschmaus gehalten und getanzt wird.

Der junge Ehemann kommt nun meist vor Abend sammt seinen Verwandten und Gästen vor das Haus seiner Frau, stellt sich am Eingangsthor auf und wartet hier so lange, bis die beiderseitigen Verwandten die Hochzeitsgeschenke, wie Colacen, Schnaps und Salz, gegenseitig gewechselt haben. Bei dieser Gelegenheit treiben die Brautführer allerlei Kurzweil mit den Kranzelmädchen, von denen sie schliesslich gefangen und mit Handtüchern gebunden werden. Nach dieser Ceremonie begiebt sich der junge Ehemann ins Haus, muss jedoch, ehe er sich seiner Frau nähern darf, deren Geschwister mit Kleinigkeiten beschenken, um sich dadurch die Frau gleichsam zu erkaufen. Hierauf setzt er sich zu Tische und speist mit der letzteren aus einer Schüssel. Das junge Ehepaar darf von allen Speisen gemessen, jedoch mit Ausnahme der Schweinesülze, denn man glaubt, dass vom Essen der Sülze die Liebe in der Ehe erkalte. Während dieses Mahles wird von einem Brautführer ein mit einem Tuche überdeckter Teller, auf dem ein Gläschen mit Schnaps steht, mit den Worten «*Proszu do pownyci!*» herumgereicht, wobei die Hochzeitsgäste beim Trinken ein Geldstück für das junge Ehepaar auf den Teller legen.

Nach Mitternacht besteigt die junge Frau den von ihrem Ehemanne mitgebrachten Wagen, ihre Fahrnisse werden aufgeladen, wobei die Brautführer sich verschiedene Spässe erlauben und oft Sachen, die zur Aussteuer nicht gehören, aufladen, und es begiebt sich sodann der ganze Hochzeitszug mit Sang und Klang in die Wohnung des jungen Ehemannes. Dort angelangt, begiebt sich das junge Ehepaar zur Ruhe, während die Hochzeitsgäste weiter essen, trinken und sich unterhalten.

одягає синові на голову шапку як знак майбутньої чоловічої гідності. Таке ж дійство відбувається у нареченої, тільки їй батько кладе на голову заздалегідь приготовлений весільний вінок. Отримавши благословення, молоді цілують своїм батькам руки і ноги.

Тільки тепер наречена і наречений, перша — у супроводі дружок, а останній — з друзями, відправляються окремо в церкву, де відбувається вінчання. Де-не-де заведено, що перед вінчанням влаштовується богослужіння. Від вівтаря молоді направляються до дзвіниці і тричі вдаряють у дзвін на знак того, що вінчання відбулося, і дають звістку усьому світу про законне поєднання в шлюбі.

Після вінчання молоді окремо йдуть зі своїми весільними гостями до батьків, де, як і напередодні, відбуваються святкова трапеза й танці.

Переважно надвечір молодий чоловік йде разом з родичами і гостями до хати своєї дружини, стає біля воріт і чекає тут так довго, поки обопільні родичі не обмінюються навзаєм весільними подарунками — калачами, горілкою, сіллю. При цій нагоді дружби влаштовують з друзками веселі розваги, аж поки не зловлять їх і не пов'яжуть рушниками. Після цієї церемонії молодий чоловік входить до хати, але ще до того, як наблизиться до молодої, він зобов'язаний обдарувати дрібними подарунками її братів і сестер, аби цим самим начебто викупити собі дружину. Після цього він сідає за стіл і їсть з останньою з одної миски. Молоде подружжя може споживати все, за винятком холодцю, бо існує повір'я, що від цієї страви кохання охолоне. Під час цієї трапези один з друзбів бере за славу хусткою тарілку, на якій стоїть келих з горілкою, і пригощає присутніх із словами «*Прошу до повниці!*», а весільні гості, випиваючи, кладуть на тарілку гроші для молодого подружжя.

Після опівночі молода господиня піднімається на подану чоловіком підводу, на яку вантажать її речі, до того ж дружби дозволяють собі усілякі жарти і часто кладуть різноманітні речі, які не мають ніякого відношення до посагу. Потім уся весільна процесія під звуки музики відправляється до молодого чоловіка. Прибувши туди, молоді йдуть спочивати, в той час як гості продовжують їсти, пити і розважатися.

In der Regel nach zwei Stunden, an manchen Orten erst am nächsten Tage begehrt die Brautmutter Einlass bei den Neuvermählten und untersucht behufs Constatirung der Jungfräulichkeit der Braut deren Hemd. Nun wird gewöhnlich dieses Hemd in ein Sieb gethan und den anwesenden Gästen vorgewiesen, oder ein rothes Tuch, rothe Blumen oder rothe Bänder auf einen Stock befestigt und auf den Tisch gestellt. Oft ist es auch Brauch, den nächsten Tag das Dorf singend zu durchziehen und zu verkünden, dass die Braut Jungfrau war, wobei ein rothes Tuch auf einer Stange herumgetragen wird. Hierauf folgt ein Schmaus, bei dem auf die Jungfräulichkeit der Braut getrunken wird; man nennt dies «*Propij*». An diesem Tage wird der jungen Frau der Kopf mit einem Handtuche umwunden, worauf sie die Pflichten einer Hausfrau übernehmen und verschiedene Arbeiten verrichten muss. Hierbei wird sie geneckt und von Spassmachern gestört. Am selben Tage wird die junge Frau von ihren Eltern besucht, worauf abermals eine Unterhaltung folgt.

Am nächstfolgenden Tage, der «*Smijny dén*» heisst, werden seitens des jungen Paares den beiderseitigen Eltern Gegenbesuche gemacht, wobei man sich amüsiert.

Dies sind in allgemeinen Zügen die Hochzeitsbräuche bei den Ruthenen des Hügellandes. Erwähnt sei noch, dass die junge Frau in ihr neues Heim in der Regel auf einem mit vier Ochsen bespannten Wagen, auf der Kiste sitzend, die ihre Aussteuer enthält, fährt. Weiter ist es auch gebräuchlich, dass der Bräutigam während des Hochzeitsschmauses mit bedecktem Haupte sitzt, als Zeichen, dass er an diesem Tage die wichtigste Person ist. Bei den einzelnen Ceremonien, wie dem Winden des Kranzes, beim Propij u. s. w., sind verschiedene Gesänge üblich.

Bei den Gebirgsbewohnern, den Huzulen, sind die Hochzeitsbräuche im Allgemeinen die gleichen wie bei den Ruthenen des Flachlandes. Nachstehende Abweichungen sind jedoch bemerkenswerth.

Zur Trauung reiten der Bräutigam und die Braut auf schön geschmückten Pferden, ihnen voran ein Brautführer, der ein mit farbiger Wolle geschmücktes Kieferbäumchen trägt. Zur Trauung legt sowohl der Bräutigam als auch die Braut ohne Rücksicht auf die Jahreszeit doppelte Kleidungsstücke an. Nach der Trauung verlässt der Bräutigam zuerst die Kirche, erwartet vor dem Eingang die Braut und versetzt ihr zum Zeichen, dass sie nunmehr seiner Gewalt untersteht, drei Hiebe mit einer Peitsche oder einem Stocke auf den Rücken. Auch besteht bei der Trauung der Brauch, dass sich die Brautleute abwechselnd auf die Fussspitzen treten;

Як правило, через дві години, а в деяких селах наступного дня, весільна мати вимагає доступу до молодят і по сорочці перевіряє дівочість нареченої. Тепер зазвичай сорочку натягують на сито і виставляють напоказ присутнім гостям, або до палиці прив'язують червону хустку, червоні квіти або червоні банти і виставляють на стіл. Часто побутує звичай, що наступного дня проходять селом, повідомляють, що наречена була невинною, при цьому на палиці несуть червону хустину. Потім настає пишна трапеза, під час якої пропивають цнотливість нареченої; називається це «*nroniü*». У цей день молодій дружині пов'язують на голову рушник, після чого вона вступає у права господині дому і повинна виконувати різну роботу. При цьому жартівники дражнять і глузують з неї. У той же день наречену провідують її батьки, після чого знову наступає забава.

Наступного дня, який називають «*смійний день*», молода пара наносить візит-відповідь своїм батькам, під час якого знову забавляються.

Такі в загальному риси весільних звичаїв русинів підгірної місцевості. Слід зауважити, що молода дружина в'їжджає у свою нову оселю, як правило, на підводі, запряженій чотирма волами, і сидючи на скрині з приданим. Заведено також, що молодий під час усього весілля сидить з шапкою на голові — це знак, що він у ці дні найважливіша особа. Під час окремих церемоній, як плетіння вінків, пропою і т. д., виконують різні весільні пісні.

У гірських жителів — гуцулів — весільні звичаї загалом такі ж, як у русинів низинних місцевостей. Однак заслуговують уваги наведені нижче відмінності.

До вінчання наречений і наречена їдуть верхи на гарно прикрашених конях, попереду них весільний дружба, який везе уквітчане барвитою вовною молоде деревце смереки. Незважаючи на пору року, молодий, як і молода, вдягають подвійний одяг. Після вінчання першим з церкви виходить наречений, очікує наречену біля входу і тричі б'є її батоном або палицею по спині на знак того, що вона тепер йому повністю підвладна. А ще під час вінчання існує звичай, коли молоді почергово наступають одне одному на пальці ніг, — причина

dies hat seinen Grund darin, dass die Bevölkerung glaubt, es werde demjenigen von ihnen, welchem es gelingt, unmittelbar nach der Trauungszeremonie dem anderen Theile auf die Fussspitze zu treten, künftighin das häusliche Vorrecht zustehen.

Die Mitgift, die der ruthenische Bauer seinem Kinde giebt, richtet sich in erster Linie nach, dem Geschlecht des Kindes und dann nach den Vermögensverhältnissen der Eltern. Söhne bekommen in der Regel Feld, eine Bauparzelle für ein Haus, seltener ein neugebautes Haus, da dieses von dem Gelde, das bei der Hochzeit als Geschenk gegeben wird, aufgebaut wird, Viehstücke, einen Pflug, Egge, Wagen, Leibwäsche und Kleidungsstücke. Die Aussteuer der Tochter besteht aus einer hochbeinigen, mit Brandmalereien verzierten Kiste (Skrenia), zwei bis drei Kopfpolstern, einem oder mehreren Schafwollteppichen (*Werenie*), Kleidungsstücken, Wäsche und Leinwand. Vermögende Leute geben ihren Töchtern überdies auch Felder und Viehstücke. Die Hauseinrichtung, wie Tische, Bänke, Küchengeräthe, wird nie oder äusserst selten gegeben, indem das junge Ehepaar sich diese selbst anzuschaffen hat.

Ehe das Haus gebaut wird, wohnt das junge Paar zumeist bei den Eltern des Mannes, wo die junge Frau in der Hauswirthschaft helfen muss.

Es ist Brauch, dass das Haus, welches die Eltern bewohnen, auf den jüngsten Sohn übergeht.

9. Geburt und Tod.

Wie schon bei den Hochzeitsgebräuchen erwähnt wurde, sind Liebesehen bei den ruthenischen Bauern eine Ausnahme und Convenienzen die Regel; es ist daher nichts natürlicher, als dass der Ehemann sein Weib nicht besonders zart und aufmerksam behandelt. Nur die letzte Zeit der Schwangerschaft bildet eine Ausnahme, indem sich der Mann bestrebt, seiner Frau gegenüber zuvorkommend zu sein, ihr verschiedene Liebesdienste zu erweisen, überhaupt ihr ein zärtliches und liebenswürdiges Benehmen entgegenzubringen.

Brauch und Sitte ist es, dass eine Mutter, welche einen Knaben als Erstling gebar, noch immer als Mädchen angesehen wird. Gross ist der Jubel und die Freude in einem Bauernhause, wenn dieser Fall eintritt; hingegen herrscht bei der Geburt eines Mädchens eine gedrückte Stimmung.

Vor der Taufe des Neugeborenen darf aus jenem Hause, woselbst sich die Wöchnerin und das Kind befinden, nichts entliehen werden, da dies Unglück, Elend und Noth für das neugeborene Kind nach sich ziehen würde. Auch muss am

полягає в тому, що населення вірить, що, той, хто першим зразу після вінчальної церемонії наступить своїй подружній половині на пальці, матиме надалі у сім'ї перевагу.

Посаг, який русинський селянин дає своїй дитині, залежить, у першу чергу, від статі дитини, а ще від майнових можливостей батьків. Сини отримують, як правило, поле, ділянку для забудови, значно рідше — готовий будинок, оскільки його споруджують здебільшого на зібрані під час весілля гроші; дарують їм також худобу, плуг, борону, віз, білизну й одяг. Посаг дочки складається з переносної скрині, що прикрашена яскравими розписами, двох-трьох подушок, одного або кількох вовняних килимів (*верене*), одягу, білизни і полотна. Окрім того, заможні батьки дають також своїм дочкам поле і худобу. Домашні речі, як столи, лавки, кухонне начиння, дарують дуже рідко або зовсім не дають, оскільки молоде подружжя повинне їх надбати самотужки.

До того часу, поки споруджується будинок, молоді пара живе здебільшого в батьків чоловіка, де невістка має допомагати по домашньому господарству.

Заведено, що хата, де проживають батьки, переходить у спадщину наймолодшому сину.

9. Народження і смерть

Як уже зауважувалося під час розгляду весільних звичаїв, шлюб на основі кохання в русинських селян — виняток, а шлюб із розрахунку — правило, тому цілком природно, що молодий чоловік не дуже ніжно і дбайливо ставиться до своєї дружини. Виняток становить лише останній період вагітності, коли чоловік намагається бути привітним до своєї дружини, робити різні люб'язності, загалом проявляти до неї ніжне і ласкаве ставлення.

Загальноприйнято, що дружина, яка народить первістка хлопчика, продовжує вважатися дівчиною. Великі радість і веселість у селянському домі, якщо трапиться такий випадок, і, навпаки, панує пригнічений настрій, коли народиться дівчинка.

До хрещення немовляти із дому, де перебуває породілля і дитина, не можна нічого віддавати, бо інакше новонароджену дитину переслідуватимуть згодом нещастя, злидні і нестатки. На дверях хати,

Thore des Hauses, in welchem das Kind zur Welt kam, ein rothes Bändchen angebracht werden, denn dies schützt das Neugeborene gegen den bösen Blick; endlich muss die Nachgeburt in einem irdenen Topfe knapp an der Nordwand des Hauses vergraben werden, damit der Wöchnerin die bösen Geister nichts anhaben können.

Der eigentlichen Taufe geht eine Art Vortaufe voran, welche darin besteht, dass das Kind in Wasser, welches mit Weihwasser gemischt ist, von der Hebamme gebadet und der Wöchnerin Weihwasser zum Trinken gegeben wird. Auch ist es vielfach Brauch, dass man hierzu den Priester ins Haus beruft, welcher hierbei Gebete verrichtet, die man «*Mołytwanki*» nennt. Die rituelle Taufe (*Chresteny*) wird in der Regel acht Tage nach der Geburt vorgenommen. Hierbei fungiren als Taufpathen (*Kumy*) gewöhnlich nähere Verwandte der Eheleute, welche Wachskerzen und Leinwand beizusteuern haben. Bei der Taufe wird dem Kinde, das dreimal in ein Gefäss mit Wasser getaucht wird, das Kopfhaar zum Theil kreuzweise geschoren und auf die ausgeschorene Stelle ein Stückchen Wachs geklebt. Nach der Taufe findet ein Schmaus statt, an dem der Pfarrer, die Kirchensänger, Taufpathen und die Angehörigen theilnehmen. Hierbei wird auf das Wohl des neugeborenen Kindes und der Wöchnerin getrunken. Bei den Tauffeierlichkeiten dürfen in der Regel Burschen und Mädchen nicht zugegen sein.

Bei Sterbefällen in der Familie eines ruthenischen Bauern sind die zu beobachtenden Gebräuche nicht in allen Gegenden gleich, auch macht es einen Unterschied, ob der Verstorbene das Familienhaupt, ob er ledig oder verheirathet war, und endlich wie die Vermögensverhältnisse geartet sind. Im Allgemeinen wird jedoch folgender Hergang beobachtet:

Jeder Sterbenskranke wird von seinen Angehörigen, sobald sie sehen, dass für sein Aufkommen keine Hoffnung vorhanden ist, gewaschen, gekämmt, die Männer geschoren und rasiert, auf eine mit einem Teppich belegte Bank mit dem Haupte nach Osten gebettet und ihm eine brennende Wachskerze in die Hände gegeben, wobei er von einem der Angehörigen unterstützt wird. Die Kerze ist das Symbol des immerwährenden Lichtes und der Verklärung des Verscheidenden in Christo. Ist der Tod eingetreten, so wird der Körper des Verblichenen in den Sonntagsstaat gekleidet und mit dem Bauerngürtel umgürtet, der Kopf mit einer Pelzmütze bedeckt und beim Kopfe (*u holowach*) zwei Kerzen angezündet. Die Leiche eines Mädchens wird mit einem Kranze von Sinngrün und Blumen zum Zeichen der Jungfräulichkeit geschmückt; Burschen wird dieser Kranz an der Mütze angebracht.

де народилася дитина, необхідно також пов'язати червону стрічку, оскільки це захищає немовля від лихого ока; нарешті, дитяче місце (плацента) має бути закопане в глиняному горщику біля північної стіни дому, щоб злі духи не зробили поганого породіллі.

Перед власне хрещенням відбувається свого роду попереднє хрещення, яке полягає в тому, що повитуха купає дитину у воді, до якої додано свяченої, а породіллі дає випити самої свяченої води. Також поширеним звичаєм є запрошення для цього в дім священика, який читає молитви, що називаються «*молитванки*». Ритуальне хрещення (*хрестини*) проводять, як правило, на восьмий день після пологів. У ньому зазвичай беруть участь близькі родичі як хрещені батьки (*куми*), які дарують великі воскові свічки і відріз полотна. Під час хрещення дитину тричі занурюють у посудину з водою, на голівці вистригють хрест, а на стрижене місце приклеюють шматочок воску. Після хрещення влаштовується трапеза, в якій беруть участь священик, дяки, куми і родичі. Всі п'ють за здоров'я новонародженого і породіллі. У церемонії хрещення, як правило, не можуть брати участь парубки і дівчата.

У випадках смерті в сім'ях русинського селянина не скрізь спостерігаються однакові звичаї, різниця зумовлена також тим, чи був небіжчик главою сім'ї, неодруженим або одруженим і, нарешті, який майновий стан успадковується. Загалом спостерігається наступний хід подій:

Кожен помираючий, як тільки родичі бачать, що мала надія на його видужання, має бути ними помитий, причесаний, пострижений і поголений, покладений на заслану рядном лавку головою на схід, а в руки йому вкладають запалену воскову свічку, котру підтримує хтось із родичів. Свічка є символом вічного світла і примирення помираючого у хресті. Якщо настала смерть, то тіло небіжчика вдягають у святковий одяг і підперізують селянським поясом, одягають хутряну шапку і біля голови (*в головах*) запалюють дві свічки. Тіло дівчини прикрашають вінком із барвінку і квітками на ознаку її незайманості, а парубкові такий же вінок пришивають до шапки.

Die Leiche, die in der Regel erst den zweiten Tag eingesargt wird, wird nun aufgebahrt und mit Blumen (*Barwinok*) geziert. Bei der Leiche halten die Verwandten und guten Bekannten die Todtenwache (*Lubok*), wobei von den Mädchen und Burschen verschiedene Spiele arrangirt werden.

Am Beerdigungstage werden die Kirchenfahnen und das Kreuz ins Sterbehaus gebracht und alle Vorbereitungen zur Beerdigung getroffen. An der Leiche selbst werden theils von den Angehörigen, theils von eigens hierzu gemietheten Klageweibern Klagelieder gesungen und der Todte gepriesen, da das Volk glaubt, dass die Seele des Verstorbenen bis zu dem Zeitpunkt, wo der Geistliche das Todtenlied (*Wicznaja pamiat*) anstimmt, bei der Leiche weilt und alles hört und sieht. Hierauf wird der Sarg entweder auf einem Wagen gefahren oder von Leuten auf den Friedhof getragen. Mädchen müssen immer von Burschen getragen werden. Beim Tragen des Sarges aus dem Hause wird mit demselben an jede Thürschwelle dreimal angestossen, zum Zeichen, dass der Verstorbene den letzten Abschied von seinem irdischen Heim nimmt.

Nach Abhaltung der Todtenandacht und Absingen der Evangelien sowie Ankunft des Sarges, dem man den «*Parastas*» (das Todtenopfer) nachträgt, auf dem Friedhofe wird derselbe ins Grab hinabgelassen und ihm einige Münzen nachgeworfen. Hierauf hält der Geistliche dem Verstorbenen einen kurzen Nachruf, das Grab wird zugeworfen und über dem Grabe dem Todtengräber von einem Verwandten Wasser auf die Hände geschüttet und ein Handtuch gegeben. Sodann findet die «*Pomana*» statt, wobei Esswaaren und Getränke an die Armen vertheilt werden. Die am Parastas auf Stäbchen angebrachten Feigen, Aepfel, gedörrten Pflaumen, Kuchen u. s. w. werden unter die Anwesenden vertheilt. Dieser Parastas ist das sichtbare Zeichen der himmlischen Freuden, deren der Verstorbene nunmehr theilhaftig geworden ist. Endlich ist es ein alter, aus der heidnischen Zeit stammender Brauch, über das Grab hinweg dem Todtengräber eine lebende Henne zu reichen.

Zum Schluss kehren die Trauergäste ins Sterbehaus zurück, wo das Todtenmahl stattfindet.

Vom Sterbe- bis zum Beerdigungstage dürfen die nächsten männlichen Verwandten des Verstorbenen keine Kopfbedeckung tragen und die Weiber müssen mit aufgelösten Haaren herumgehen; dies ist die bei den Ruthenen übliche Trauer.

Bei den Huzulen ist die Ceremonie mehr oder weniger gleich, nur besteht der Brauch, dass beim Hause des Verstorbenen, solange er sich in letzterem befindet, und auf dem Friedhofe

Mertve тіло, що, як правило, лише другого дня кладуть у труну, виставляють для прощання і прикрашають квітами (*барвінок*). Біля тіла родичі і добрі знайомі проводять траурну вахту (*лубок*), під час якої парубки і дівчата влаштовують різні ігри.

У день похорону до хати покійника приносять церковні хоругви та хрест і готуються до похорону. Біля мерця знаходяться жінки — частково родички, почасти спеціально найняті голосільниці, які голосять і вихваляють покійника, оскільки люди вірять, що душа померлого до тих пір, поки священик не проспівас «*Вічная пам'ять!*», знаходиться біля тіла і все чує та бачить. Після цього труну везуть на підводі або несуть люди на цвинтар. Дівчат завжди повинні нести хлопці. Виносячи труну з хати, обов'язково тричі стукають нею об кожен поріг на знак того, що небіжчик востаннє прощається зі своїм земним домом.

Після проведення прощальної молитви і читання Євангелії, а також прибуття труни на цвинтар, за якою несуть «*парастас*» (поминальна жертва), її опускають в могилу і їй услід кидають кілька монет. Після цього священик виголошує коротку промову про небіжчика і могилу засипають землею. Один із родичів через могилу поливає водою руки гробокопачам і подає рушник. Потім відбувається «*помана*», коли бідним роздають усілякі страви та напої. У парастасі на паличках висять фіги, яблука, засушені сливи, пироги тощо, які потім роздають серед присутніх. Цей парастас — наочне відображенням небесних радощів, у яких тепер бере участь небіжчик. Нарешті, побутує старий звичай, що походить від давноминулих язичницьких часів, подавати гробокопачам через могилу живу курку.

На завершення траурні гості повертаються до хати небіжчика, де відбуваються поминки.

Від моменту смерті і аж до дня похорону родичі-чоловіки не повинні носити ніякого головного убору, а жінки мають ходити з розпущеним волоссям. Це звичайна серед русинів жалоба.

У гуцулів похоронна церемонія більш-менш подібна, лише існує звичай, що біля хати померлого, поки той перебуває в ній, грають на трембіті (*фужа*

die Schalmei (*Fujara*) geblasen wird. Ist ein reicher Huzule gestorben, so bekommt der Pfarrer ein Schaf oder ein Rind, welches vorher dreimal um das Grab herumgeführt wurde.

10. Religion und Glaube, Ideenwelt.

Die bukowinaer Ruthenen bekennen sich fast durchgehends zur griechisch-orthodoxen Kirche und unterstehen in kirchlicher Beziehung der griechisch-orthodoxen Metropole in Czernowitz.

Der Entwicklung der griechisch-orthodoxen Kirche in der Bukowina wurde bereits bei dem Abschnitt, der über die Rumänen handelt, Erwähnung gethan. Hier wäre nur noch zu bemerken, dass sich die religiöse Anschauung der Ruthenen mit jener der Rumänen fast vollkommen deckt, was seinen Grund schon darin hat, dass seit der Begründung des moldauischen Fürstenthums in der Bukowina nur eine Religion bestand, zu der sich beide Nationalitäten seit jeher bekannten. Später Eingewanderte haben sich in dieser Beziehung ihren bereits ansässigen Stammesgenossen assimiliert, daher auch nennenswerthe Unterschiede in der religiösen Anschauung beider Volksstämme nicht wahrnehmbar sind. Viele Gebräuche erinnern an das alte slawische Heidenthum, viele christliche Feiertage wurden mit den alten heidnischen identificirt.

Der ruthenische Bauer, wiewohl noch immer auf einer niederen Stufe der Gesittung stehend, stellt sich Gott, das allmächtige Wesen, als eine übernatürliche Kraft, als ein Walten im Weltall, das alles sieht und hört und dem an Kraft und Macht auf dieser Erde nichts gleichkommt, vor. Der Begriff von Gott wird den Kindern von der Mutter schon frühzeitig unter Hinweis auf die in der Stube befindlichen Heiligenbilder eingepägt.

Da der Bauer mangels der Intelligenz nicht im Stande ist, das Allmächtige, Unsichtbare der Gottheit zu erfassen, so identificirt er dieselbe mit dem Menschlichen und stellt sie sich mit menschlichen Sinneswerkzeugen ausgerüstet vor.

Den Himmel, «Nebo», in dem der dreieinige Gott thront, stellt sich der Bauer als Urquell des Lichtes und der Gerechtigkeit vor. Der Himmel und mit diesem das Paradies, «Raj», wo alle Gerechten und Frommen nach dem Tode hinkommen, befinden sich über den Sternen. Merkwürdig ist der Glaube, dass sich der Himmel am heiligen Abend vor Weihnachten öffnet, und es dann manchem gerechten Christen beschieden ist, denselben in seiner Pracht zu sehen. Er ist der Ort, wo die Heiligen, die Engel, welche Boten Gottes sind, und die Gerechten wohnen.

ра). Якщо помер багатий гуцул, то священик одержує вівцю або теля, яких тричі обводять навколо могили.

10. Релігія і вірування, світогляд

Буковинські русини майже всі визнають себе приналежними до православної церкви і підпорядковуються в церковному плані православної митрополії у Чернівцях.

Про розвиток православної церкви на Буковині вже згадувалося в розділі, де йшла мова про румунів. Тут необхідно тільки зауважити, що релігійні уявлення русинів і румунів майже цілком збігаються; це зумовлено тією обставиною, що від заснування Молдавського князівства на Буковині існувала тільки релігія, яку визнавали обидві національності. Переселенці, які прибули пізніше були асимільовані місцевим населенням, тому помітних розходжень у релігійних поглядах обох народностей не спостерігається. Численні звичаї нагадують давнє слов'янське язичество, багато християнських свят ідентифікувалися з древніми поганськими.

Русинський селянин, який знаходиться ще на порівняно низькому рівні розвитку, уявляє собі Бога як всемогутню істоту, надприродну силу, володаря всесвіту, який усе бачить, усе чує і з силою та могутністю якого не може зрівнятися ніщо на Землі. Поняття про Бога матері прищеплюють дітям змалку, коли звертають увагу на кімнатні образи.

Оскільки селянин за браком інтелекту не спроможний зрозуміти всемогутність, невидимість Божества, то уявляє його собі як людину з її органами чуття.

Небо, де возсідає триєдиний Бог, селянин уявляє собі як першоджерело світла і справедливості. Небо, а водночас і рай, куди потрапляють усі праведники і віруючі після смерті, знаходиться над зірками. Дивним є вірування, що у Святий вечір перед Різдом розкривається небо і деяким правдивим християнам надається можливість побачити його у всій красі. Воно є тим місцем, де проживають святі, ангели, які є посланцями Божими, і всі праведники.

Die Hölle, die sich tief unter der Erde befindet, ist der Sitz des Oberteufels und der übrigen Teufel. Hier werden die Bösen für die auf Erden begangenen Sünden, insbesondere die Diebe, Mörder, Meineidigen und diejenigen, welche nicht fasteten, gepeinigt und gemartert.

Der Teufel selbst, «*Ditko*», der in der Regel unsichtbar ist, zeigt sich nur hier und da solchen Personen, welche Gott lästern. Er kann die Gestalten aller Thiere, insbesondere aber jene einer Katze, eines Ziegenbockes, eines schwarzen Hahnes oder Wolfes, annehmen. Auch erscheint er hier und da in Gestalt eines Zwerges, «*Panoczok*» (kleines Herrchen), und zwar in der Zeit von Mitternacht bis zum zweiten Krähen des Hahnes, innerhalb welcher er eine besondere Gewalt über den Menschen hat. Erwiesenermassen geht auch kein ruthenischer Bauer während dieser Zeit, wenn er sich irgendwo verspätet hat, nach Hause, sondern wartet lieber bis früh.

Als Sünde betrachtet der Bauer neben Unterlassung aller durch die Religion angeordneten Handlungen, vorherrschend aber des Fastens, auch das Nichteinhalten von herkömmlichen Gebräuchen, die durch die Religion nicht direct angeordnet sind, wohl aber aus jener Zeit stammen, als die Slawen sich noch zum Heidenthum bekannten.

Die Stellung des Priesters, den das Volk «*Otec duchownyj*» oder «*Czestnyj otec*» nennt, ist wie bei den Rumänen eine kirchliche und weltliche. Er genießt in jeder Beziehung die grösste Hochachtung und Ehrerbietung und wird im Dorfe immer als Erster angesehen. Kommt es auch hier und da, insbesondere im Gebirge unter den Huzulen, vor, dass der Geistliche angefeindet wird, so gilt dies immer seiner weltlichen Stellung; nie würde es ein Bauer wagen, dem Priester als solchen nahezutreten.

Die hervorragendsten kirchlichen Fest- und Feiertage, anlässlich welcher besondere Gebräuche üblich sind, sind bei den Ruthenen gleich wie bei den Rumänen folgende:

Das Weihnachtsfest, «*Rizdwo*». Am Vorabend des heiligen Abend, «*Swiatyj weczer*», wird den ganzen Tag streng gefastet. Abends begeht der Hausvater seine ganze Wirthschaft und besprengt selbe mit geweihtem Wasser, welches vom letzten Jordanfeste aufbewahrt wurde. Hierauf wird die Mahlzeit, die aus zwölf Fastenspeisen besteht, auf einem Tische, der mit Heu bedeckt und über welchen das Tischtuch ausgebreitet ist, eingenommen. Unter den Speisen, die am heiligen Abend verzehrt werden, darf die «*Kutia*» (gekochter Weizen mit Honig und Mohn) nicht fehlen. Von allen Speisen wird ein wenig dem Futter der Hausthiere beigemischt. Ein Löffel Kutia wird gegen

Peklo, яке знаходиться глибоко під землею, — місцеперебування головного сатани та решти чортів. Тут караються, мучаться за допущені земні гріхи лихі люди, зокрема злодії, вбивці, клятвопорушники і всі ті, хто не дотримувався посту.

Сам чорт (*дітько*), який є, як правило, невидимий, показується то тут, то там лише тим людям, хто зневажає Бога. Він перевтілюється у будь-яку тварину, зокрема у kota, цапа, чорного півня або вовка. Іноді він приймає подобу карлика — «*паночок*» (малий пан), а саме у часовий проміжок між північчю і другими півнями, протягом якого чорт має над людиною особливу силу. Також доведено, що русинський селянин, якщо він де-небудь затримається, не йде в цей час додому і за краще перецікує до ранку.

Поряд з недотриманням всіх вказаних релігією дій, переважно посту, селянин також вважає гріхом недотримання традиційних звичаїв, які не мають безпосереднього відношення до релігії і походять, мабуть, від тих часів, коли слов'яни ще сповідували язичество.

Становище священика, якого люди називають «*отец духовний*» або «*чесний отец*», є, як і в румунів, церковне та світське. Він користується у всіх відношеннях найбільшою увагою та повагою і сприймається в селі як перший. Коли трапляється де-не-де, особливо в горах серед гуцулів, що священика не поважають, то це стосується насамперед його світської поведінки; ніколи селянин не осмілиться поводитися фамільярно з священиком як таким.

Найважливіші церковні свята і празники, з нагоди яких вживаються особливі звичаї, у русинів, як і в румунів, однакові, а саме:

Свято Різдва Христового — «*Різдво*». Напередодні Свят-вечора — «*Святий вечер*» — весь день дотримуються суворого посту. Ввечері глава сім'ї обходить усе своє господарство і кропить його свяченою водою, яка зберігалася від останнього свята Йордана. Після цього йде вечеря, котра складається з 12 пісних страв, що розставляються на столі, заздалегідь покритому сіном і засланому скатертиною. Із страв, котрі споживають у Святий вечір, не можна обійтися без «*куті*» (варена пшениця з медом і маком). Децицю з усіх страв домішують в корм домашнім тваринам. Ложку куті кидають до стелі; якщо на ній зависне багато

den Plafond geworfen; bleiben viele Körner haften, so wird die Ernte eine gute sein. Das Volk glaubt, dass in der heiligen Nacht alle Haustiere miteinander sprechen.

Nach Tische sammeln sich die Burschen und Knaben gruppenweise und ziehen, Weihnachtslieder, «*Koliada*», singend, von Haus zu Haus, wofür sie mit Geld und Speisen beschenkt werden. Dass die Koliada entschieden ein aus der heidnischen Zeit überkommener Brauch ist, der auf das Fest der Wintersonnenwende Bezug hat, ist ausser Zweifel.

Am ersten Feiertage nach dem Gottesdienst versammeln sich die Kirchenpatrone (*Bratstwo*) vor der Kirche, nehmen ein Kreuz und eine Opferbüchse und begeben sich, Weihnachtslieder singend, von Haus zu Haus. Die hierbei einkommenden Gelder fallen der Kirche zu.

Das auf den 13. Jänner n. St. fallende Neujahr wird, weil auf diesen Tag auch das Fest des heiligen Basil fällt, «*Na Wasyla*» genannt. Am Sylvesterabend wird mit der sogenannten «*Malanka*», wobei ein Bursche als altes Weib, ein zweiter als Greis, manchmal auch ein dritter als Ziege und ein vierter als Jude verkleidet sind, herumgegangen und dabei Lieder gesungen. Es kommt immer vor, dass verschiedener Ulk getrieben wird und in der Regel Schlägereien folgen.

Dem Jordanfeste, am 18. Jänner n. St., geht ebenfalls ein heiliger Abend, «*Szczedrowyj wecz*» genannt, voran, welcher gleich jenem des Weihnachtsfestes gefeiert wird. Hierbei findet auch eine Art Koliada statt, die vom Volke «*Szczedriuka*» genannt wird. Am Jordanfeste nach der Wasserweihe weilt der Priester die Häuser der Ortsinsassen aus.

Für die heirathsfähigen Mädchen ist der Jordan ein wichtiger Tag, da der Glaube besteht, dass jenes Mädchen, welches an diesem Tage unter den Burschen eine Eroberung macht, noch im Laufe desselben Jahres heirathen werde.

Eine Woche vor Ostern, welche «*Bityj tyzdén*» (Weisse Woche) genannt wird, wird der Palmsonntag, «*Szutkowa nedila*», gefeiert, wobei die aus der Kirche heimkehrenden Personen ihre Hausgenossen mit den geweihten Palmenzweigen dreimal unter den Worten «*Szutka bie, ne ja bju, za tyzdén welygdén*» (Die Palme schlägt, nicht ich schlage, in einer Woche ist Ostern) auf die Schulter schlagen.

Das Osterfest, welchem eine neunundvierzig tägige Fastenzeit vorausgeht, wird von jedermann mit Freuden erwartet. Vom Charfreitag an ruht alle Arbeit, und es wird im Hause nur gekocht und gebacken. Hauptsächlich sind es die «*Paske*» (Osterbrote) und «*Pysanke*» (bemalte Ostereier), welche mit besonderer Sorgfalt zubereitet werden.

zernen, то буде добрий урожай. Люди вірять, що у Святий вечір всі свійські тварини розмовляють між собою.

Після застілля збираються парубки і з різдвяними піснями — «*коляда*» — йдуть від хати до хати, за що їх обдаровують грішми і їжею. Немає жодного сумніву, що коляда — успадкований від язичницьких часів звичай, який стосується свята зимового сонцестояння.

У перший день свята після богослужіння перед церквою збираються церковні заступники (*братство*), беруть хрест та карнавку для пожертвувань і відправляються з колядками від хати до хати. Зібрані при цьому гроші йдуть на церкву.

Новий рік за старим стилем припадає 13 січня, оскільки з цим днем збігається празник святого Василя, то називається він «*На Василя*». Напередодні Нового року влаштовується так звана «*Маланка*» — один парубок наряджається старою бабою, другий — дідом, третій деколи — козою, а четвертий перевдягається жидом; вони ходять по селі і при цьому співають пісні. Завжди трапляється, що влаштовуються різноманітні витівки, а за ними, як правило, йдуть бійки.

Святу Йордана — 18 січня за новим стилем — також передую Святий вечір, що називається «*Щедровий вечер*» і святкується так само, як і Різдво. Теж влаштовується своєрідна коляда, що називається у народі «*щедрівка*». На свято Йордана після освячення води священник освячує оселі місцевих жителів.

Для дівчат на виданні Йордан дуже важливий день, оскільки існує повір'я, що дівчина, яка в цей день зуміє звабити хлопця, протягом року вийде заміж.

За тиждень перед Пасхою, що називається «*Білий тиждень*», святкується Вербна неділя — «*Шуткова неділя*», коли той, хто повернувся додому з церкви, тричі б'є членів свого сімейства по плечах освяченими гілками і промовляє: «*Шутка б'є, не я б'ю, за тиждень — Великдень*».

Великдень, якому передую сорокадевятиденний піст, очікується всіма з великою радістю. Від Страсної п'ятниці припиняються всі роботи і вдома тільки варять та печуть. Переважно це «*паски*» (пасхальний хліб) і «*писанки*» (розмальовані пасхальні яйця), які готують з особливою ретельністю.

Nach der Auferstehung, wobei die mitgebrachten Speisen geweiht werden, begrüßen sich die Gläubigen mit den Worten «*Chrystos woskres*». Während der Osterfeiertage unterhält sich Gross und Klein mit dem Eiertetschen. Das Begiessen der Mädchen mit Wasser hat seinen Grund darin, dass allgemein geglaubt wird, das Wasser habe um jene Zeit eine wunderthätige Wirkung und mache die Mädchen gesund und schön.

Am Vorabend des 5. Mai, dem Georgstage, werden an allen Thoren und Thüren der Stallungen Rasenziegel angebracht behufs Verscheuchung der Hexen von den Kühen. Man glaubt auch, dass der Thau an diesem Tage heilbringend ist.

Zu Pfingsten, «*Swiataja nedila*» oder «*Zelena nedila*» wird alles mit Laub geschmückt. Am Pfingstmontag begiebt sich eine Procession auf den Ortsfriedhof und dann auf die Felder, wo die Früchte vom Pfarrer gesegnet werden. Am selben Tage werden die Brunnen ausgeweiht.

Sonstige Feiertage, an denen verschiedene Gebräuche üblich sind, die jedoch wegen Raumangels hier nicht näher erörtert werden, sind: der Prokopiustag am 20. Juli n. St., der Ochsenfeiertag, der Tag des heiligen Marcus am 7. Mai n. St., der Elias- oder der Donnerfeiertag am 1. August n. St., endlich der Tag des heiligen Fokia und Andrej.

11. Aberglaube.

Im steten Contact mit ihren Nachbarn, den Rumänen, haben die Ruthenen viele abergläubische Gebräuche von diesen übernommen, wie auch andererseits viele, die früher den Ruthenen nur allein eigen waren, auf die Rumänen übergegangen sind. So z. B. die Ansicht, dass Frauen keine häusliche Arbeit am Freitag verrichten sollen; der Brauch, den Todten Münzen ins Grab mitzugeben, u. dgl. m.

Conservativ, sowie jeder Neuerung und Verbesserung Misstrauen entgegenbringend, hält der Bauer an dem Althergebrachten fest und ist zumeist von der Grundlosigkeit seiner abergläubischen Anschauung gar nicht zu überzeugen. Hierin liegt auch der Grund, dass es der christlichen Religion trotz neunhundertjähriger Arbeit nicht gelungen ist, den Aberglauben auszurotten; vielmehr sind heute Aberglaube und Religion so eng miteinander verbunden, dass der Bauer die Grenze, wo das eine aufhört und das andere beginnt, längst nicht mehr zu finden weiss.

«*To je misce neczyste!*» (Das ist ein unreiner Ort!) sagt der Bauer, und er würde um keinen Preis an einem solchen Orte ein Wohnhaus, einen Stall, überhaupt ein Gebäude

Pісля Христового Воскресіння, коли відбулося освячення принесених у церкву страв, віруючі вітають один одного словами «*Христос воскрес!*». Під час великодніх свят усі від малого до великого забавляються цоканням яєць. Поливання дівчат водою спричинене тим, що загалом вважається, що вода в цей час має чудодійну силу і дівчата від неї стають здоровими та гарними.

Увечері перед 5-м травня — Днем св. Юрія — біля воріт і дверей усіх тваринницьких приміщень кладуть дернини, щоб відьми злякалися і не чіпали корів. Вірять також, що роса у цей день цілюща.

До Трійці, «*Святая неділя*» або «*Зелена неділя*», все заквітчують зеленню. У понеділок відбувається хресний хід на місцевий цвинтар, а потім на поля, де священник благословляє плоди. У цей же день святять криниці.

У зв'язку із браком місця немає можливості докладніше описати інші свята, коли вживаються різні звичаї, а до них належать: День св. Прокопія — 20 липня н. с., свято волів, День св. Марка — 7 травня, День грому, або св. Іллі — 1 серпня і, нарешті, День св. Фокія і Андрея.

11. Повір'я

Перебуваючи в постійному контакті зі своїми сусідами-румунами, русини Буковини запозичили в них багато звичаїв, як і, з іншого боку, численні традиції, що були властиві раніше лише русинам, перейшли до румунів. Так, наприклад, уявлення про те, що жінки не повинні нічого робити в п'ятницю, звичай класти монети небіжчику в труну і таке інше.

Будучи консервативним, а також проявляючи недовір'я до кожної новації й вдосконалення, селянин дуже міцно тримається за звичаї своїх предків і його майже неможливо переконати в безпідставності його вірувань. У цьому також криється причина, що 900-літня робота християнської релігії не змогла викоринити в ньому міфічних уявлень; навпаки, сьогодні забобонність і віра настільки переплетені між собою, що селянин не знає межі, де закінчується одне і починається інше.

«*То є місце нечисте!*», — говорить селянин і ні за яку ціну він не збудує тут житло, стайню чи загалом будь-яку споруду, тому що мешканці такого

errichten, denn die Bewohner eines solchen Hauses müssten von Unglücksfällen heimgesucht werden. Ein unreiner Ort ist derjenige, wo ein Mensch auf unnatürliche Weise ums Leben gekommen ist. Auch sonst meidet der Bauer einen solchen Ort, denn dort könnte ihm ein Unglück widerfahren. Häuser, Bäume u. s. w., in die der Blitz eingeschlagen hat, sind «verunreinigt», weil daselbst der Teufel gehaust hat, dem Gott den Blitzstrahl nachsandte; hierin liegt auch der Grund, dass sich Bauern oft weigern Brände, die durch Blitzschlag verursacht wurden, zu löschen.

Vollbrachte jemand in einem Hause einen Selbstmord, oder wurde jemand daselbst getötet, so wird dasselbe als verunreinigt angesehen, da in einem solchen Hause der Teufel haust und der Geist des Todten zur Zeit des Neumondes um Mitternacht spukt. Als Gegenmittel in einem derartigen Falle erweisen sich stets eine frische Ausweihung und die Abhaltung eines Parastas. Ueberhaupt lieben es die verschiedenen Geister sehr, ihren Spuk in solchen Häusern zu treiben, die knapp an einem Raine (*Meza*) liegen, darum kauft auch der Bauer solche Bauparzellen nur ungerne und ist ihr Werth ein geringer.

Ein besonderes Augenmerk muss der Auswahl des Materials beim Bau von Häusern zugewendet werden, denn wenn es passirt, dass ein Stück Holz von einem Baume, an dem sich ein Mensch erhängt hat, verwendet wurde, so wird der Bewohner von Unglücksfällen heimgesucht werden. Auch sollen alle Häuser mit der Front entweder nach Osten oder Süden gebaut werden, denn der Teufel hat dann auf sie keine Macht, weil er sonnenscheu ist. Wird die Grundsteinlegung vorgenommen, so muss man ein feierliches Mahl geben, an dem nur Männer theilnehmen dürfen, denn wenn man dies unterlässt, würde das Haus ein Opfer aus der Familie verlangen, und es müsste jemand sterben. Ferner soll man es nie unterlassen, ehe man die Bauparzelle auswählt, die Kartenschlägerin (*Woroška*) um Rath zu befragen. Ausserdem gilt als unfehlbares Mittel bei Auswahl der Bauparzelle eine Flasche, in die neun Gläschen Wasser geschüttet wurden, über Nacht auf dem Bauplatze stehen zu lassen; hat das Wasser in der Flasche abgenommen, so soll man den Bau unterlassen. Ehe man mit dem Bau eines Hauses beginnt, soll man einige Münzen vergraben, auch muss der Zimmermann beim Beginn der Arbeit ausrufen, dass dieses Haus für einen Hund oder eine Katze bestimmt sei, denn unterlässt er dies, so werden fortwährend Sterbefälle vorkommen. Knapp an der Strasse soll man Häuser auch nicht bauen, sondern inmitten des Gartens, um dem Teufel, dessen Eigenthum die Strasse ist, den

приміщення постраждають від нещасного випадку. Нечистою вважає він місцину, де людина пішла із життя неприродним чином. Селянин всіляко уникає такого місця, бо там його може спіткати якась біда. Будинки, дерева і т.д., в які влучила блискавка, — нечисті, оскільки там мешкає чорт, в якого Бог спрямував промінь блискавки; в цьому також криється причина, що селяни часто відмовляються гасити пожежі, які виникли від удару блискавки.

Якщо хтось у хаті вчинив самогубство чи був убитий, то це житло вважається нечистим, бо в ньому проживають чорти і душа небіжчика з'являється опівночі в період місяця-молодика. Протидією в таких випадках завжди стає освячення приміщення й влаштування парастасу. А загалом всілякі духи дуже любляють місця, що знаходяться біля *межі*, тому селянин вельми неохоче купує такі ділянки для забудови, а їхня вартість дуже невисока.

Особлива увага приділяється вибору будівельного матеріалу для житла, бо якщо буде використаний шматок деревини з дерева, на якому повісилася людина, то мешканців переслідуватимуть нещасні випадки. Також всі оселі повинні будуватися лицьовою стороною на схід чи на південь, оскільки тоді чорт не матиме над ними жодної влади, бо він боїться сонця. Якщо відбувається закладення будівництва, то необхідно влаштувати святковий обід, в якому можуть брати участь лише чоловіки, а якщо цього не зробити, то будинок зажадає в сім'ї жертви, і хтось змушений буде померти. Не можна також забути перед вибором будмайданчика спитати поради у *ворожки*. Крім того, як безпомилковий засіб вибору забудовної ділянки служить пляшка, в яку наливають дев'ять келихів води і залишають на ніч на ділянці під забудову; якщо вода в пляшці зменшилася, то треба відмовитися від будівництва. Перш ніж розпочати будівництво житла, необхідно закопати декілька монет у землю, а також на початку роботи тесля має крикнути, що цей будинок зводиться для собаки або kota, бо якщо він не зробить цього, то траплятимуться один за одним смертельні випадки. Не можна також будувати житло безпосередньо біля шляху, а посередині саду, щоб утруднити доступ

Eingang zu erschweren. Endlich soll man auch die Häuser nicht in einer Frontlinie bauen, denn wenn dieselben «gerichtet» stehen, kann das Glück leicht an dem eigenen Hause vorbei zum Nachbar gehen, und schliesslich soll man den Häusern keine Zubauten anfügen (*Pryhorodyty*), denn damit könnte das Unglück (*Bida*) zugebaut werden. Die bestehenden Häuser soll man alljährlich am Jordanfeste mit Weihwasser besprengen und mit einem brennenden Fetzen dreimal umgehen, um selbe vor den bösen Geistern zu schützen.

Im Kapitel über Religion u. s. w. wurde bereits erwähnt, wie sich der ruthenische Bauer den Teufel vorstellt, der in der Regel nur solchen Menschen, die Gott lästern, erscheint. Am häufigsten kommt dies bei der Rückkehr von Hochzeiten, Kirchweihfesten oder dem Markt, wo ein gutes Geldgeschäft abgewickelt wurde, vor. Ist der Teufel bei guter Laune, so liebt er es, in Gestalt eines Zwerges entweder auf der Strasse, oder auf einer Brücke, oder auf dem Dache einer Branntweinbrennerei, oder aber bei einer verfallenen Mühle — nebenbei bemerkt seinem Lieblingsaufenthalt — den Menschen zu erscheinen, oder auch ungesehen mit ihnen allerhand Ulk zu treiben und sie zu schädigen, z. B. den arglos von der Hochzeit oder Kirchweih Heimkehrenden sammt dem Wagen in den Graben zu werfen oder den spät abends vom Markt Heimfahrenden zu blenden, so dass er mit seinem Wagen an einer Lastfuhr hängen bleibt, wobei es dann gewöhnlich zu einer Schlägerei kommt, woran der Teufel eine ganz besondere Freude hat, u. dgl. m. Zum grössten Glück der Menschheit jedoch kann der Teufel sein Unwesen nur von Mitternacht bis zum zweiten Hahnenschrei treiben, denn nachher muss er in die Hölle zurückkehren.

Um all dieses Unwesen besprechen zu können, versammeln sich die Teufel um 12 Uhr nachts auf einem unsichtbaren Galgen, wo die schwarzen Pläne ausgebrütet werden. Den Befehl über alle Teufel, deren es eine grosse Anzahl giebt, führt der Oberteufel (*Czort, Szczez by win*), der auf einem Fusse krumm ist, welches Uebel er sich beim Bau einer Mühle, indem er wegen Wassermangel versuchte, das stehende Werk mit seinen Füssen in Betrieb zu setzen, zugezogen hat. Alle Betriebsanlagen überhaupt hat der Oberteufel erfunden und zum Theil auch selbst erbaut; nachdem er jedoch hierbei ungeschickt vorgegangen war, wurde er von Gott vertrieben, und aus Aerger darüber rächt er sich an den Menschen, denen er fortwährend Verlegenheiten zu bereiten sucht. Beim Bau eines Hauses vergass er die Fenster und wollte mittels eines Siebes Licht hineintragen; beim Bau der Mühlen vergass er das Wasser, u. dgl. m., so dass Gott ihn vertrieb und selbst für die Häuser Fenster und für die Mühlen Bäche einführte.

чорту, якому належить дорога. Крім того, не можна ще споруджувати будинки на одній фронтальній лінії, оскільки щастя може легко піти повз власний дім до сусіда, і, нарешті, не слід робити жодних прибудов до помешкань (*пригородити*), тому що через те може трапитися нещастя (*біда*). Наявні оселі необхідно щорічно на Йордан кропити свяченою водою й тричі обходити з палаючими ганчірками, аби уберегти їх від злих духів.

У розділі про релігію і т. д. вже згадувалося, як русинський селянин уявляє собі чорта, котрий показується тільки людям, що злословлять проти Бога. Найчастіше це трапляється під час повернення з весілля, храмових свят або базару, де була добре владнана грошова справа. Якщо чорт у гарному настрої, то найбільше любить він у вигляді карлика на вулиці, або на мосту, або на даху ґуральні чи біля закинутого млина — між іншим, це найулюбленіше місце — появлятися людям або також непомітно затівати з ними всілякі жарти і шкодити їм. Наприклад, кидає поворотця з весілля чи храмового свята разом із возом у яр або пізнім вечором осліплює базарувальника так, що він зчіплюється з іншою підводою і справа закінчується дуже милою для чорта бійкою і т. п. На велике щастя для людей чорт може бешкетувати тільки між північчю і другими півнями, після чого він мусить повертатися в пекло.

Щоб обговорити свої бешкетні справи, чорти збираються близько 12 години ночі біля невидимої шибениці, де задумують чорні плани. Командує всіма бісами, яких існує дуже багато, головний сатана (*чорт, щез би він*), кульгавий на одну ногу, яку він зламав собі на будівництві млина, невдало намагаючись, за відсутності води, запустити його ногами. Загалом всі промислові установки видумав найголовніший чорт і частково сам же їх побудував; але він повівся не дуже уміло, тому був прогнаний Богом і через ці неприємності чорт мстить тепер людям, яким він увесь час намагається чинити зло. Під час будівництва однієї хати він забув про вікна і хотів ситом занести світло в будинок; на спорудженні млинів він забув про воду і т. п. Тож Бог прогнав його і ввів для будинків вікна, а для млинів — струмки.

Ausser dem Teufel giebt es auch sonst noch böse oder, wie sich der Bauer ausdrückt, unreine Geister (*Neczysti*). So hat z. B. die Seele eines Selbstmörders keine Ruhe, sie irrt immer unsichtbar umher, und nur um 12 Uhr nachts kann sie die sichtbare Gestalt eines schwarzen Menschen annehmen. Die Seelen neugeborener Kinder, die ungetauft stoben, irren ebenfalls ruhelos umher und bitten um Taufe, indem sie um 12 Uhr nachts vor den Fenstern «*Chresta*» rufen. Auch die Seelen solcher, die meuchlings ermordet wurden, jene von Kindesmörderinnen u. s. w. haben keine Ruhe und müssen auf der Erde unstät herumwandeln.

Im innigen Zusammenhang mit dem Glauben an Geister und Teufel steht der Hexenglaube. Die Hexen, welche die Ruthenen «*Czariwnecia*» oder «*Widma*» nennen, haben einen kurzen Schweif, sind in der Regel alte Weiber und vermögen verschiedene übernatürliche Künste zu verrichten.

Wie bei den Rumänen besteht auch bei den Ruthenen der Glaube, dass die siebente Tochter in einer Familie immer eine Hexe sei. Am Weihnachtsabend vor dem Nachtmahl geht jeder ruthenische Hausvater hinaus und ruft eine Hexe zum Mahl; kommt sie, so wird sie ihm in diesem Jahre nicht schaden.

Giebt eine Kuh wenig oder schlechte Milch, so ist immer eine Hexe daran schuld; desgleichen verschulden es die Hexen, wenn Dürre herrscht, und es besteht in der Bevölkerung noch heute die Erinnerung an eine der letzten Hexenproben, die in der Kotzmaner Gegend zu Beginn dieses Jahrhunderts von einem Mandatar an allen Weibern mehrerer Ortschaften vorgenommen wurde, um die Hexe zu finden, die es verschuldet hatte, dass seit Monaten Dürre herrschte.

Der Volksanschauung nach können jedoch auch gewöhnliche Menschen, wenn sie die Mittel und die Art ihrer Verwendung kennen, Uebernatürliches leisten oder doch wenigstens dem Einwirken übernatürlicher Kräfte vorbeugen.

In erster Linie ist es der böse Blick (*Uroki*), den das Volk fürchtet. Um Kinder oder Thiere davor zu schützen, bindet man ihnen rothe Bänder um den Hals. Besonders sind schöne Kinder dem bösen Blick ausgesetzt, daher muss man zur Sicherung ihre Ohren mit Tischlerleim beschmieren und nie reinigen. Ist eine Person vom bösen Blick erkrankt, so gilt als sicheres, unfehlbares Mittel das Löschen von glühenden Kohlen mit frischem, vor Sonnenaufgang geschöpftem Wasser, wobei gewisse Sprüche hergesagt werden. Durch den bösen Blick oder dadurch, dass man die Fusspuren einer Kuh sammelt, kann man derselben die Milch abnehmen; als Gegenmittel dienen Räucherungen mit

Kрім чорта, існують також ще інші злі духи, або, як висловлюється селянин, нечисті духи (*нечисти*). Так, наприклад, душа самогубця не має спочинку, вона блукає невидимою навколо трагічного місця і тільки близько 12 години ночі може приймати подобу чорної людини. Душі новонароджених дітей, які померли нехрещеними, також страждають і просять, щоб їх охрестили, викрикуючи близько 12 години ночі перед вікнами: «*Хреста*». Також не мають спокою і змушені блукати по землі душі тих, хто був по-зрадницькому вбитий, душі дитячих убивць і т. д.

У тісному зв'язку з вірою в духів і чортів знаходяться вірування у відьом. Відьми, яких русин називає «*чарівниця*» або «*відьма*», мають короткий хвіст і ними є, як правило, старі жінки, які можуть творити надприродні справи.

Як у румунів, так і в русинів побутує повір'я, що сьома дочка в сім'ї — завжди відьма. У Святий вечір перед Святою вечерею кожний русинський глава сім'ї виходить на подвір'я і кличе відьму до трапези; якщо вона приходить, то цього року йому не шкодитиме.

Якщо корова дає мало молока або воно погане, то завжди винна у цьому відьма; також винуватцями є відьми, коли панує посуха. Ще дотепер серед населення живе спогад про одну з останніх перевірок відьм, що на початку цього століття проводилися в районі Кіцманя одним з мандаторів серед усіх жінок кількох поселень, щоб знайти відьму, яка мала бути винною, що протягом місяців тривала посуха.

Відповідно до народних повір'їв, творити чудеса можуть і прості люди, якщо вони знають засоби і способи застосування або, у крайньому випадку, намагаються протидіяти впливу шкідливих сил.

У першу чергу це зле око (*уроки*), якого боїться народ. Щоб уберегти від них дітей або тварин, їм прив'язують на шию червоні стрічки. Особливо піддатливі урокам гарні діти, тому для їхнього збереження необхідно намастити їм вуха столярним клеєм і ніколи його не змивати. Якщо якась особа занедужала від лихого ока, то як надійний безпомилковий засіб має значення гасіння гарячих жаринок свіжою, добутою з криниці перед сходом сонця водою, при цьому треба промовляти певні вислови. Уроками або збиранням води з коров'ячого сліду можна в корови відняти молоко; захисним засобом служить обкурю-

gewissen Krautern und Hersagen von Zaubersprüchen. Der Glaube an die Wirkung von Zaubermitteln ist so fest eingebürgert, dass selbe bei jedem Anlass — man könnte sagen unbewusst — angewendet werden.

Abgesehen von jenen vielen Halbfeiertagen, an denen gewisse Arbeiten nicht verrichtet werden dürfen, da sonst das Vieh, die Feldfrüchte u. s. w. Schaden leiden könnten, oder von den verschiedenen Sprüchen und Sprüchlein, die beim Beginn jeder, besonders der Feldarbeit, angewendet werden, existirt noch eine Unmenge abergläubischer Gebräuche, von denen in der Folge einiger Erwähnung gethan wird.

So z. B. glaubt das Volk, dass ein Stock, über den eine Schlange gekrochen ist, und wenn dieselbe mit ihm getödtet wurde, sich zum Vertreiben von Hagel und sonstigen Unwettern sehr gut eignet. Hat man keinen solchen Stock, so gilt als unfehlbares Mittel zur Abwendung des Hagels das Hinauslegen eines Feuerhakens und einer Feuerschaufel (Koczerha) beim Herannahen eines Unwetters.

Zur Abwendung von Krankheiten werden die verschiedensten Mittel angewendet; so z. B. herrscht in Czernawka der Glaube, dass diese Gemeinde nie von der Cholera heimgesucht werden wird, weil vor vielen Jahren, als diese Seuche sich drohend den Marken der Gemeinde näherte, ein Bauer seine Zwillingssöhne einem Pfluge vorspannte und auf diese Weise um das Dorf eine Furche zog. Ueberhaupt ist die Cholera ein altes Weib, das man durch Gebete, Opfer u. s. w. verscheuchen kann.

Von den vielen abergläubischen Gebräuchen, die Mädchen anwenden, um zu erfahren, ob und wen sie heirathen werden, möge hier einer angeführt werden. Nach dem Essen am heiligen Abend nimmt das Mädchen den leeren Topf, in dem Weizen gekocht wurde, legt die Löffel, mit denen gegessen wurde, hinein, sagt zuerst einige Zaubersprüche und beginnt dann die Löffel im Topfe zu rühren. Bellt in diesem Moment ein Hund, so wird das Mädchen binnen Jahresfrist heirathen und der Freier wird aus jener Gegend kommen, aus welcher das Hundegebell erscholl.

Begiebt sich der Bauer ausser Haus, um etwas zu besorgen oder ein Geschäft abzuwickeln, so betrachtet er es als ein gutes Zeichen, wenn er einem Juden begegnet oder ihm ein Fuchs über den Weg läuft. Begegnet er hingegen einem alten Weibe, jemandem mit leeren Gefässen (*w porożni*), einem Priester, oder wird sein Weg von einem Hasen, einer Katze oder einem schwarzen Hund gekreuzt, so wird dies als böses Omen angesehen.

вання відомим зіллям і нашіптування замовлянь. Віра в дію чудодійних засобів настільки сильна, що вони застосовуються — можна сказати інстинктивно — для будь-яких випадків життя.

Попри численні напівпрізники, коли не можна виконувати певні роботи, бо інакше худоба, урожай і т. д. можуть бути зіпсовані, або всілякі прислів'я та приказки, виголошувані на початку кожної, особливо польової роботи, існує ще велика кількість забобонних звичаїв, про які йтиме мова нижче.

Так, наприклад, люди вірять, що палиця, через котру переповзла змія і якою вона була вбита, дуже добре оберігає від граду та іншої негоди. Якщо ж такої палиці немає, то безпомилковим засобом від граду є перевішування металевих совка і кочерги при наближенні бурі.

Для запобігання хвороб уживаються найрізноманітніші засоби; так, наприклад, у селі Чорнівка переконані, що їхню громаду ніколи не спідає холера, тому що багато років тому, коли ця епідемія небезпечно наближалася до меж громади, один селянин запряг своїх двох синів-близнюків у плуг і таким чином зробив борозну навколо села. А загалом холера — це стара жінка, яку можна спровадити від людей молитвами, жертвами і т. п.

Із багатьох забобонних звичаїв, котрі уживані дівчатами, аби дізнатися, коли і за кого вони вийдуть заміж, хочемо навести один. Після Святої вечері дівчина бере порожній горщик, у якому варила-ся пшениця, кладе туди ложки, якими їли кутю, спочатку говорить декілька заклинань, а тоді починає трясти ложками в горшку. Якщо в цей момент загавкає собака, то дівчина протягом року вийде заміж, а наречений прибуде з тієї сторони, звідки чувся гавкіт.

Коли селянин виходить за чимсь з дому або у справах, то він вважає гарною ознакою, якщо зустріне єврея або дорогу перебіжить лисиця, і, навпаки, якщо він перестріне стару жінку або когось з порожніми відрами (*у порожні*), священика або шлях перебіжить заєць, кішка чи чорний собака, то це сприймається за погану прикмету.

Die Kartenschlägerin, die zugleich Träume zu deuten weiss und auch aus der Handfläche und dem Siebe in die Zukunft blicken kann, spielt beim Ruthenen eine hervorragende Rolle. Insbesondere sind es Frauen und Mädchen, die ihre Hilfe vielfach in Anspruch nehmen, um verlorene Liebe wiederzugewinnen, um sich zu überzeugen, ob die Ehemänner die Treue bewahren, u. s. w.

Die Erklärung der Vorgänge im Weltall ist bei den Ruthenen in der Bukowina eine ähnliche wie bei den Rumänen.

Die Erde (*Zemla*) ist eine flache Scheibe, die auf den Rücken zweier Fische ruht und, wenn selbe sich bewegen, bebt.

Die Sonne (*Sonce*) ist das ewige heilige Feuer des Himmels; sie ruht während der Nacht im Meere und wird auf Rollen bewegt. Der Mond (*Misiac*) ist als Licht für die Nacht bestimmt.

Der Sterne (*Zwizdy*) sind ebenso viele am Himmel, als Menschen leben. Die Sterne der gerechten Menschen blinken hell, jene der bösen sind trübe. Die Sternschnuppen (*Paduczi zwizdy*) sind die Seelen der Sünder, die Gott in die Hölle schleudert.

Die Kometen (*Mithy*) sind böse Vorzeichen; ihr Erscheinen deutet auf Krieg, Hungersnoth, Missjahre oder Seuchen.

Blitz und Donner, die einst der Teufel besass, sind dormalen in den Händen des heiligen Elias. Blitzt es, so sind dies die Funken von den Hufen der Pferde, die den Wagen des heiligen Elias ziehen, in welchem sich Colacen befinden.

Der Regen kommt von Gott; sind jedoch die Menschen sündig, so regnet es so lange, bis die Feldfrüchte verfaulen und eine Missernte eintritt. Der Regenbogen (*Weselka*) saugt das Wasser aus den Bächen und Flüssen auf.

Der Hagel kommt vom Teufel. Da man aber diesen bannen kann, so kann man auch den Hagel auf gleiche Weise abwenden.

Stürme treten dann ein, wenn sich ein Sünder erhängt hat; sie kommen ebenfalls vom Teufel.

Eine sehr wichtige Rolle bei allen Zaubereien des ruthenischen Landvolkes spielen gewisse Pflanzen, die bei einer richtigen Zauberei nicht fehlen dürfen oder denen doch gewisse Zauberkräfte innewohnen, daher man sie entweder vermeiden oder aber aufsuchen und wohl aufbewahren muss. Ausser den Pflanzen sind es auch Thiere, die zum Aberglauben des Volkes in vielen Beziehungen stehen.

Wie bei den Rumänen, so spielt auch bei den Ruthenen das mythische Zauberkraut «*Mătrăgună*», das der Beschreibung nach jedoch eher dem Bittersüss (*Solanum dulcamare*) als der Tollkirsche ähnelt, eine hervorragende

Велику роль серед русинів відіграє ворожка, яка вмє одночасно відгадувати сни, ворожити на долоні і, дивлячись через решето, проорокувати майбутнє. До її допомоги особливо часто вдаються жінки і дівчата, щоб повернути втрачене кохання, щоб переконатися у вірності своїх чоловіків і т. п.

Пояснення процесів у всесвіті у русинів Буковини подібне, як у румунів.

Земля — плоский диск, що спочиває на спинах двох риб, і коли ті рухаються, то відбувається землетрус.

Сонце — вічний священний вогонь неба; воно вночі відпочиває в морі і рухається на роликах. Місяць — це світило ночі.

Зірок (*звізди*) на небі стільки ж, скільки живе людей. Зірки праведників світять яскраво, а грішників — тьмяно. Метеори (*падучі звізди*) — це душі грішників, яких Бог кидає в пекло.

Комети (*мітли*) є лихими прикметами; їхня поява віщує війну, голод, недорід або епідемію.

Грім і блискавка, якими колись володів чорт, знаходяться тепер в руках святого Іллі. Якщо спалахує блискавка, то це летять іскри з-під копит коней, запряжених у карету святого Іллі, який везе із собою калачі.

Дощ іде за велінням Бога; якщо люди грішні, то сльота триває так довго, поки всі плоди не згниють і не наступить голод. Райдуга (*веселка*) смочке воду з рік і струмків.

Град надходить від чорта. І його можна уникнути тим самим способом, яким вдається відігнати нечистого.

Бурі здійснюються тоді, коли повісився грішник; їх також посилає чорт.

Дуже важливу роль у всіх чаклуваннях русинського сільського населення відіграють певні рослини, які не можуть бути відсутніми, або все ж володіють певними магічними властивостями, тому люди їх або уникають при справжньому чародійстві, або шукають і добре зберігають. Окрім рослин, є також тварини, які мають численні стосунки до народних повір'їв.

Як у румунів, так і у русинів виняткову роль відіграє міфічне чарівне зілля — «*матригуна*», однак за описами, воно, радше, подібне до пасльону солодкогіркого (*solanum dulcamare*), ніж до бела-

Rolle. Der Vorgang beim Ausheben dieser Pflanze ist derselbe wie bei den Rumänen, nur wird sie von den Ruthenen mit «*Czarewna*» (Kaiserin) angesprochen und muss beim Ausreißen aus dem Boden einen Schrei ausstossen. Auch die Diebspflanze der Rumänen ist ihnen bekannt; der Besitzer einer solchen kann alle Schlösser mit ihr öffnen. Einen ganz besonderen Respect hat der ruthenische Bauer vor der Zaunrübe, «*Perestup*» (*Brionia alba*), die er nicht berührt oder ausreisst, da dies Krankheit, Viehseuche oder sonstiges Unglück nach sich ziehen könnte. Auch dem schwarzen Holunder (*Sambucus niger*), «*Baznyk*», wird eine besondere Scheu entgegengebracht, weil das Volk glaubt, dass unter seinen Wurzeln der Teufel haust. Das Farnkraut, «*Paproc*», blüht nur in der Johannisnacht, und wer die Blüthe dieser Pflanze besitzt, wird reich. Das Liebesstöckel (*Levisticum officinalis*), «*Liuby mene*», «*Liuby mene swetko*», tragen Mädchen bei sich, um Glück in der Liebe zu haben. Dieselbe Wirkung übt das Basilikenkraut, «*Wasylok*».

Sehr beliebte Gewächse sind der gemeine Schneeball (*Viburnum opulus*), «*Katyna*», welcher in vielen Liedern verherrlicht wird und allgemein als Symbol der Liebe und Treue gilt, und das Immergrün, «*Barwiriok*», welche Pflanze bei allen freudigen und traurigen Anlässen Verwendung findet.

Uebernatürliche Kräfte wohnen dem Knoblauch inne. Er schützt gegen Krankheiten, gegen den bösen Blick und bannt die bösen Geister. Ein unfehlbarer Liebestrank kann aus gewissen Schwämmen, «*Dewny huby*» (wahrscheinlich *Agaricus muscarius*), bereitet werden, und endlich darf bei keiner Zauberei die Weinraute, «*Ruta*» oder «*Maruna*», die Herbstzeitlose, «*Brenduszka*», der Germer, die Mondraute, das Sumpfschlangenkraut und die Schwarzwurzel fehlen. Weidenzweige, die am Palmsonntage geweiht wurden, haben eine besondere Kraft und eignen sich sehr gut zum Verscheuchen von bösen Geistern.

Die Huzulen kennen eine mythische Zauberpflanze, die sie «*Hirska hranj*» nennen und welche die Eigenschaft besitzt, dass derjenige, der sie bei sich trägt, von jedermann geliebt werden muss.

Da dem ruthenischen Bauer das Wohl und Wehe seiner Hausthiere besonders am Herzen liegt, so trachtet er sie auf alle mögliche Weise gegen Schaden zu schützen, und legt daher auch auf die verschiedenen Zaubereien in dieser Richtung ein grosses Gewicht. Gegen Hexen schützt man seine Kühe, denen die Milch abgenommen werden kann, am besten dadurch, dass man ihnen ein rothes Band um den Hals schlingt oder am Schwänze anbringt. Damit die Hexen und bösen Geister dem Vieh nicht schaden können, werden

donni. Процес зривання цієї рослини такий же, як у румунів, але русини зуть її «*царевна*», а під час висмикування із землі необхідно скрикнути. Знайома їм також розбійницька квітка румунів; володар такої може відчинити будь-який замок. З надзвичайною шанобливістю ставиться русинський селянин до переступеня (*переступ*, *brionia alba*), якого він не чіпає і не зриває, тому що це може викликати хворобу, епідемію серед тварин чи іншу біду. Також особливий страх проявляється перед чорною бузиною (*базник*, *sambucus niger*), оскільки вірять, що під її корінням живуть чорти. Папороть (*папроць*) цвіте лише уночі на Івана Купала, і хто заволодіє квіткою цієї рослини — буде багатим. Любиток (*levisticum officinalis*, «*люби мене*», «*люби мене, светко*») дівчата носять з собою, аби мати щастя в коханні. Таку ж дію має і «*васильок*».

Дуже популярними рослинами є «*калина*» (*viburnum opulus*, калина звичайна), яка прославлена у багатьох піснях і вважається символом кохання та вірності, а також «*барвінок*», який використовують при всіх радісних і сумних випадках.

Надприродні сили має часник. Він оберігає від хвороб, від уроків і проганяє злих духів. Безпомилковий любовний напій можна приготувати із відомих грибів «*дивні губи*» (очевидно, *agaricus muscarius*) і, нарешті, у будь-якому чаклунстві не обходиться без рути — «*рута*» або «*маруна*», пізноцвіту осіннього — «*брендушка*», чемериці, гронянки (ключ-трава), болотяного білокрильника і зміячки. Вербові гілки, які освячені у шуткову неділю, мають особливу силу і дуже годяться, щоб відігнати злих духів.

Гуцулам відома міфічна чаклунська рослина, яку вони називають «*гірська грань*» і яка володіє властивістю, що всі до одного любитимуть того, хто носить її з собою.

Оскільки русинський селянин особливо переймається благополуччям свійських тварин, то він намагається всіма можливими способами захистити їх від ушкоджень, а тому й надає він у цьому плані великої ваги різним магічним діям. Від відьом, які можуть відібрати молоко в корів, найкраще захистити тварин тим, що пов'язати червону стрічку на шию або на хвіст. Щоб відьми і злі духи не могли шкодити худобі, на дверях стаєнь поміщають хрес-

an den Stallthüren Kreuze angebracht. Um den Viehstand gedeihlich zu machen, muss man Hornvieh und Pferde im Stalle derart anbinden, dass sie mit den Köpfen gegen Sonnenaufgang zu stehen kommen. Am Jordan besprengt man sie mit Weihwasser, und zu Ostern giebt man ihnen ins Futter etwas von den geweihten Speisen, denn dies ist das sicherste Mittel, dass die Thiere gesund bleiben. Auch bespritzt man Pferde und Ochsen im Frühjahr vor dem ersten Ackern mit Weihwasser und räuchert sie mit verschiedenen Kräutern aus, da ein mit solchen Thieren bearbeitetes Feld reichlich Früchte trägt. Das Räuchern des Viehes mit wunderthätigen Kräutern wird überhaupt bei jeder Erkrankung desselben angewendet, weil der Bauer hierzu mehr Vertrauen hat als zu einem Thierarzt. Hinsichtlich des Viehes besteht endlich auch der Aberglaube, dass es sehr schädlich sei, dasselbe in Stallungen unterzubringen, welche von einem Orte auf den anderen übertragen wurden, weil dies Seuchen nach sich ziehen könnte und die Thiere in einem solchen Stalle überhaupt nicht gedeihen.

Vielfach sind die sympathetischen Mittel, die bei Erkrankungen von Hausthieren angewendet werden, so z. B. soll, wenn ein Stück Vieh aufgebläht ist (Windkolik), derjenige, der mit der flachen Hand eine Maulwurfsgrille getödtet hat, das Stück Vieh mit der Hand in die Seite schlagen, wovon die Blähung sofort vergeht. Giebt eine Kuh Milch, die mit Blut untermengt ist, so muss man sie durch einen durchlöchernten Stein melken, denn erst dann hört die Blutung auf. Bekommt die sauer gewordene Milch ein gallertartiges Aussehen, so muss man, um diesem Uebelstand abzuhelpfen, einen Frosch auf der Thürschwelle verhaken und der Kuh ins Futter mengen.

Am Freitag darf man keine Eier und keine Milch verkaufen, denn sonst geben die Hühner das Eierlegen auf und die Kühe verlieren die Milch.

Vielfach ist der Aberglaube, der sich auf Thiere bezieht. So ist dem ruthenischen Bauer das Schaf und die Biene heilig, das Pferd, glaubt er, sei von Gott verdammt, darum nimmt der Teufel auch oft die Gestalt eines schwarzen Pferdes an, das dann Feuer aus seinen Nüstern bläst. Wiesel, Storch und Schwalbe soll man nicht tödten, weil dies Unglück in der Wirthschaft bringen kann. Mit einer Katze soll man nicht schlafen, denn man kann dann erkranken; auch ist eine Katze, die das siebente Jahr überschritten hat, unrein (neczysta), weil in sie der Teufel fährt. Der Rabe der Kuckuck und die Eule werden als Unglücksboten angesehen; Mauerschlangen hingegen bringen Glück ins Haus. Kommen in einem Hause Wanzen, Schaben oder anderes

ти. Щоб забезпечити добрі умови поголів'ю, необхідно рогату худобу і коней у стайні прив'язати так, щоб головами вони стояли на схід. На Йордан їх кроплять свяченою водою, а на Великдень домішують до їхнього корму трохи освяченої їжі, оскільки це є надійним засобом, щоб тварини були здоровими. Свяченою водою кроплять також коней і волів навесні перед першою оранкою й обкурюють їх всілякими травами, тому що оброблене такими тваринами поле дає гарний урожай. Загалом обкурювання тварин відбувається за будь-якої хвороби, оскільки селянин більше довіряє цьому методу, ніж ветеринару. Стосовно худоби існує, нарешті, ще повір'я, за яким дуже шкідливо утримувати її в тих приміщеннях, які переносяться із місця на місце, оскільки це може спричинити поширення епідемії, а тварини у такому стійлі взагалі не розвиватимуться.

Часто застосовують різні привабливі засоби й тоді, коли тварини хворіють. Так, наприклад, якщо у худоби здутий живіт (вітряна коліка), то б'ють тварину збоку долонею руки, якою вбито медведку, від чого вздуття відразу минає. Якщо корова дає молоко, що змішане з кров'ю, то потрібно її доїти через продірявлений камінь, оскільки лише тоді припиняється кровотеча. Якщо кисле молоко набуває желеподібного вигляду, то, щоб зарадити цій біді, треба зарубати на порозі дверей жабу і додати її у корм корові.

У п'ятницю не можна продавати ні яєць, ні молока, бо інакше кури перестануть нестись, а корови втраять молоко.

Численні повір'я стосуються тварин. Так, для русинського селянина священними є вівця і бджола, а кінь, вважає він, проклятий Богом, тож і чорт часто приймає подобу чорного коня, з ніздрів якого бурхає вогонь. Не можна вбивати ласку, лелеку і ластівку, тому що це може принести у господарство нещастя. Не слід спати з котом, оскільки можна занедужати; кіт, якому виповнилося сім років, стає нечистим, бо в нього вселяється чорт. Ворон, зозуля і сова сприймаються як вісники біди; змії, навпаки, приносять у дім щастя. Якщо в хаті завелися блощиці, прусаки чи інша комашня, то, щоб позбутися їх, тре-

Ungeziefer vor, so soll man, um sie los zu werden, neun von jeder Gattung um 12 Uhr nachts auf einen Kreuzweg tragen und dort aussetzen, was zur Folge hat, dass das Ungeziefer sofort das Haus verlässt.

12. Schmuck und Kleidung.

Gleich dem Rumänen hat auch der Ruthene eine praktische und den klimatischen Verhältnissen vollkommen angepasste Kleidung, welche fast durchgehends, mit Ausnahme der Filzhüte, Pelze, Stiefel und farbigen Kopftücher, von der Bevölkerung selbst, insbesondere aber von den Weibern aus den Rohstoffen hergestellt werden. Die zur Verwendung gelangenden Rohstoffe sind: Flachsgarn zur Herstellung der Leibwäsche, Schafwolle zur Anfertigung der Röcke (*Serdake*) und der Winterhosen; Schaffelle zur Verfertigung der Pelze und Mützen, Rindsleder zur Herstellung der gewöhnlichen Schuhe und Stiefel, und Ziegenleder zur Anfertigung der gelben Stiefel für Weiber.

Der erweichte und sodann getrocknete Hanf und Flachs wird auf der Brechmaschine (*Bata necia*) gebrochen, auf der Reinigungsmaschine (*Terliwka*) gereinigt, mit der Drahtbürste (*Derliwka*) gekämmt, dann mit einer feinen Bürste aus Schweinsborsten sortirt, die gereinigten Fäden bundweise auf den Spinnrocken gebracht, gesponnen und sodann im Winter auf dem Webstuhl von den Weibern zu Leinwand, die zwar nicht sehr fein, aber ungemein fest und dauerhaft ist, verwoben.

Im Allgemeinen kostet den Bauer seine Kleidung nur sehr wenig, denn die Wäsche wird zu Hause gewoben und genäht, und aus den vorhandenen Schaffellen werden die Pelze hergestellt. Verendet ein Stück Vieh oder wird es geschlachtet, so lässt der Bauer die Haut gerben und sich daraus Stiefel, Schuhe und Bundschuhe machen. Aus gesponnener Schafwolle werden die Oberkleider der Weiber (*Horbotke*) und aus gestampfter die Oberkleider der Männer, die Mäntel und *Serdaks* angefertigt.

Die Kleidung des ruthenischen Bauern besteht aus einem bis zu den Knien reichenden Hemde mit breiten Aermeln (*Soroczka*), welches über der Leinwandunthose (*Portianyci*) getragen und mit einem Gürtel (*Pojas*) in der Taille zusammengehalten wird; einem langen, bis zu den Knien reichenden schwarzen Rock aus dickem, gestampftem Schafwolltuch (*Serdak*), im Winter einer gleichen Hose (*Haczi*), zumeist weiss oder braun, und langem Schafpelze, Bundschuhen (*Postoly*) oder Stiefeln (*Czoboty*) und für den Regen einem langen Mantel aus Halinatuch (*Manta*) mit Kragen. Im Sommer wird ein Strohhut, im Winter eine

ба по 9 відібраних штук кожного виду о 12-ій годині ночі віднести на перехрестя доріг і там залишити. Завдяки цьому шкідники одразу покинуть дім.

12. Прикраси та одяг

Як і румун, русинський селянин також має практичний і достатньо пристосований до існуючих кліматичних умов одяг, який майже весь, за винятком капелюхів, хутра, чобіт і кольорових хусток, виготовлений самим населенням, зокрема жінками, із власної сировини. Для виробництва одягу придатною сировиною є: лляна пряжа для виготовлення натільної білизни; овеча вовна — для виготовлення плащів (*сардаки*) і зимових штанів; овечі шкіри — для виробництва кожухів і шапок, ялова шкіра — для виготовлення звичайного взуття і чобіт, а козячі шкурки — для пошиття жовтих жіночих чобітків.

Відмочені, а потім висушені льон та коноплі ламають на «батальниці» і вибивають, чистять на «терлівці», чешуть *дерлівкою*, відтак сортують і чистять тонкою щіточкою із свинячої щетини, очищені волокна намотують на кілок [«куделя»], прядуть, а потім взимку на ткацькому верстаті жінки тчуть полотно, котре хоч і не дуже тонке, проте надзвичайно міцне і носке.

Загалом вартість одягу для русинського селянина дуже невелика, оскільки білизну шиють з домашнього полотна, а із наявних овечих шкір виготовляють кожухи. Якщо гине або ріжеться яканебудь тварина, то селянин вичинює шкіру, а з неї можна зробити чоботи, черевики або постолі. З напряденої овечої вовни виготовляють верхній жіночий одяг (*горботки*), а із валяної — верхній чоловічий одяг, манти і сардаки.

Одяг русина складається з довгої до колін *сорочки* з широкими рукавами, білих лляних штанів (*портяниці*) і пов'язаного на талії паска (*пояс*); довгого, переважно до колін чорного сардака із товстої, валяної вовни (*сердак*), а взимку таких же штанів (*гачі*) з білої або коричневої вовни, довгого кожуха, *постолів* або *чобіт*, а від дощу — довгий накидний плащ з напівсукна (*манта*) з коміром. Влітку носять солом'яний капелюх, а взимку — високу шапку з овечих смушків. Крім того, до компонентів одягу нале-

hohe Schaffellmütze getragen. Ausserdem gehören zur Vervollständigung der Tracht ein breiter Ledergurt (*Remin* oder *Czeresz*), an dem sich das Federmesser und der Geldbeutel (*Moszenka*) befinden, und eine wollene oder lederne Umhängetasche (*Traistra*).

Der ledige Bursche ist gleich dem Manne gekleidet, nur trägt er am Hute meist Blumen oder Federn.

Die Kleidung der ruthenischen Frau besteht aus einem langen, an den Aermeln und der Brust mit bunter Wolle ausgestickten und mit Filztern benähten Hemde, das in der Taille durch eine Schafwollbinde (*Pojas*) zusammengehalten wird, einem Wollrock (*Horbotka*), Serdak und Pelz wie bei den Männern, und im Sonntagsstaat überdies aus gelben, aus Ziegenleder angefertigten Stiefeln; der Kopf ist in ein langes weisses Handtuch (*Rucznek*) gehüllt. Im Hochsommer bei der Feldarbeit tragen die Weiber in der Regel nur das Hemd, welches in der Taille durch den *Pojas* zusammengehalten wird, und auf dem Kopfe einen rothen Fess oder einen weissen Leinwandlappen.

Die Mädchen sind gleich den verheiratheten Frauen gekleidet, nur haben sie auf dem Kopfe kein Handtuch, sondern gehen zumeist barhaupt, und nur bei feierlichen Anlässen tragen sie, wenn sie heirathsfähig sind, einen cylinderförmigen, mit Kunstblumen und Pfauenfedern gezierten Kopfputz (*Geordany*) und einen seidenen Rock, «*Fata*» genannt. Eine Ausnahme hiervon machen Mädchen, die ein Kind geboren haben, welche den Kopfputz nicht tragen dürfen, sondern bis zu ihrer Verheirathung mit einem Tüchel auf dem Kopfe öffentlich erscheinen müssen. Ein so gefallenes Mädchen nennt man «*Pokrydka*»; ihm wird seitens der Hebamme nach dem Wochenbett der Kopf mit dem Tüchel eingehüllt, welcher Vorgang «*pokryty*» (zudecken) heisst. Zum Tanze erscheinen die Mädchen in der Regel mit kurzen, ärmellosen Pelzen.

Kinder, bevor sie in die Schule gehen, sind gewöhnlich mit einem Hemde bekleidet, und erst wenn der Schulbesuch beginnt, bekommen sie eine ähnliche Kleidung wie die Erwachsenen.

Die Haartracht bei den Männern ist vorn kurz, in die Stirn fallend, rückwärts lang, bis auf die Schultern herabreichend; das Haar wird von einem bis zum ändern Ohr quer über den Kopf abgetheilt und an den Schläfen rasirt. Die Burschen tragen, ehe sie zum Militär einrücken, kurzgeschorene Haare. Den Bart rasiren die Männer durchgehends; der Schnurrbart wird gestutzt.

Die verheiratheten Frauen tragen das Haar in zwei Zöpfe geflochten, die auf dem Kopfe gleich einem Neste aufgewickelt und mit einem leinenen Lappen oder einem Fess bedeckt sind; der hohle Raum zwischen den aufgewickelten Zöpfen wird mit einem Leinwandknäuel (*Kerpa*) ausgefüllt.

жать широкий ремінний пояс (*ремінь* або *череш*), на якому зберігають складаний ніжик і гаманець з грошима (*мошенка*); вовняна або шкіряна торбина через плече (*трайстра*).

Неодружений парубок одягається, як і жонатий, тільки на капелюсі він носить найчастіше квіти чи пір'їни.

Одяг русинської жінки складається з довгої сорочки, яка вишита на рукавах і грудях барвистими вовняними нитками і оздоблена блискітками, а в талії оперезана паском (*пояс*), вовняної спідниці (*горботки*), кожуха і сардака, як і в чоловіків, а у неділю, окрім того, з жовтих чобіток з козячої шкіри; її голова покрита довгим білим *рушником*. У спекотні дні літа, під час польових робіт, жінки, як правило, носять лише сорочки, котрі стягнуті у талії поясом, а на голові — червону фесу або шматок білої матерії.

Дівчата одягаються так само, як і заміжні жінки, тільки на голові не мають жодних рушників, а ходять переважно простоволосі, і лише з нагоди урочистих подій вони носять, якщо є дівчатами на виданні, головний убір циліндричної форми (*геордани*), який прикрашений штучними квітами та павичевим пір'ям, і шовкову спідницю, що називається *фата*. Виняток становлять дівчата, які народили дитину; вони не мають права носити головний убір і аж до виходу заміж повинні появлятися на людях з хустиною на голові. Таку грішну дівчину називають «*покритка*»; після родів повитуха вдягає їй на голову хустку — цей процес називається «*покриту*». На танцях дівчата з'являються, як правило, у коротких кептариках.

Діти дошкільного віку зазвичай одягають сорочки і лише з початком відвідування школи вони одержують подібний до дорослого одяг.

Зачесане волосся в чоловіків спереду коротке, спадає на чоло, а ззаду довге, спадає на плечі; волосся розділене проділом, що тягнеться від вуха до вуха, а на скронях виголене. Юнаки аж до служби в армії носять коротко стрижене волосся. Усі чоловіки голять бороду і стрижуть вуса.

У заміжних жінок волосся заплетене у дві коси, котрі однаково укладені на голові гніздами і покриті лляною шматиною або фесою. Порожнє місце між намотаними косами заповнюється полотняним клубком (*кирпа*).

Die Mädchen tragen entweder einen lose hängenden Zopf (*Chwist*, Schweif) oder in manchen Gegenden auch zwei Zöpfe. Ist ein Mädchen verlobt, so flicht sie die Zöpfe korbartig zusammen.

Schmuckgegenstände tragen vorwiegend nur die Mädchen und Burschen, weniger die Frauen, die verheiratheten Männer fast gar nicht.

Dem Mädchen ist der liebste Schmuck der Kopfputz, der, aus Pappe rund geformt, mit Flittern, Kunstblumen, Pfauenfedern und Bändern geziert ist und nur an Festtagen, beim Tanze u. s. w. getragen wird. Ausserdem tragen die Mädchen Schnüre von Korallen und Glasperlen, farbige Bänder und Schnüre, an denen alte Münzen angehängt sind (*Salba*) um den Hals, lange, meist messingene oder zinnerne Ohrgehänge und breite messingene, seltener silberne Ringe.

Die Burschen schmücken ihre Hüte mit Pfauen und Entenfedern, natürlichen und künstlichen Blumen und Bändern. Ihre Leibgürtel aus Leder sind zumeist mit grossen glänzenden Metallknöpfen geschmückt; an den Fingern tragen sie gleich den Mädchen Ringe aus unedlem Metall.

Die verheiratheten Frauen tragen Korallen, Glasperlen und Münzen um den Hals und Ohrgehänge.

Die Kleidung der Huzulen ist eine ähnliche wie jene bei den Ruthenen des Hügellandes, nur ist der Serdak, den sie tragen, kürzer, desgleichen der Pelz. Stiefel werden seltener, zumeist Opanken (*Postoly*) und eine breite rothe, aus Halinatuch verfertigte Hose getragen. Die Winterkopfbdeckung der Männer besteht aus einer niedrigen, aus rothem Tuche hergestellten, innen mit Schaffell gefütterten und meisl mit Fuchsfell verbrämten Mütze, welche Klappen zurr Herunterlassen über die Ohren hat. Im Sommer tragen die Männer einen niedrigen Strohhut, «*Kresania*» genannt.

Die Weiber tragen durchgehends rothe Kopftüchel, grobe Leinenhemden, kurze Serdaks oder Pelze, Horbotkas und im Winter Halbhosen (*Pidkolince*) aus rothem Halinatuch und Opanken.

In letzter Zeit hat sich besonders in der Gegend von Wiznitz das Tragen von Regenschirmen aus grauer oder rother Leinwand bei den Huzulen eingebürgert.

Weiber und Männer schmücken sich mit Ringen und Blumen. Die ersteren tragen überdies Glasperlen und Korallen um den Hals, Ohrgehänge aus Messing, und die Mädchen Blumen in den Haaren. Die Burschen schmücken

Dівчата носять або вільно звисаючу косу (*xwist*) або у деяких місцевостях також дві коси. Якщо дівчина заручена, то вона заплітає коси разом у вигляді кошичка.

Ювелірні прикраси мають переважно лише дівчата і хлопці, рідше — жінки і майже ніколи — одружені чоловіки.

Для дівчат найдорожчою прикрасою є головний убір, який виготовлений з картону і прикрашений блискітками, штучними квітами, павиними пір'їнами та стрічками і вживається лише на свята, на танці і т. д. Крім того, дівчата носять на шиї намиста із коралових і скляних перлин, кольорових стрічок, і намиста, в яких нанизані старі монети (*салба*); довгі, переважно латунні або олов'яні сережки і широкі латунні, рідше срібні каблучки.

Хлопці прикрашають свої головні убори павиними і качиними пір'їнами, живими і штучними квітами та стрічками. Їхні шкіряні поясні ремені оздоблені здебільшого великими блискучими металевими кнопками; на пальцях вони носять, як і дівчата, перстні із недорогоцінного металу.

Заміжні жінки носять навколо шиї коралові, скляні перлини та монети, а також сережки.

Одяг гуцулів подібний, як і в русинів підгірної місцевості, тільки сардак, як і кожух, що вони вживають, значно коротші. Чоботи зустрічаються рідко, здебільшого легке плетене взуття (*постоли*) і широкі червоні, виготовлені з напівсукна штани. Зимовий головний убір чоловіків складається з низької, виготовленої з червоного сукна шапки, яка має спускні клапани для вух і обшита всередині овечою шерстю, а зверху оброблена найчастіше лисячою шкуркою. Влітку чоловіки одягають низькі солом'яні капелюхи, що називаються «*кресаня*».

Всі жінки носять червоні хустки, грубі лняні сорочки, короткі сардаки або кожухи, горботки, а взимку короткі з червоного напівсукна штани (*підколінці*) і постоли.

Останнім часом гуцули, особливо у районі Вижниці, почали вживати парасолі із сірої або червоної лляної тканини.

Жінки і чоловіки прикрашають себе персями і квітами. Крім того, перші носять скляне коралове намисто на шиї, латунні сережки, а дівчата — квіти у волоссі. Хлопці оздоблюють свої капелюхи штучни-

ihre Hüte mit künstlichen Blumen und Stecknadeln mit buntschillernden Glasköpfen. Verheirathete Männer und auch Burschen tragen noch einen sehr breiten Ledergurt, der mit Metallknöpfen geziert ist.

Als eine Art von Waffe ist zur Nationaltracht der Huzulen der «*Toporec*», eine kleine Hacke an einem langen Stiel (Hackenstock) üblich. Dieser Toporec ist entweder aus Eisen oder aus Messing hergestellt und im letzteren Falle sehr hübsch ciselirt und mit buntem Leder oder auch anderem Metall ausgelegt. Den Toporec trägt in der Regel nur der reiche Huzule beim Ausgehen, der ärmere hingegen begnügt sich mit der Hacke, die er immer bei sich trägt, wenn er sein Haus verlässt.

Die Tracht der bukowinaer Ruthenen ist im ganzen Lande eine fast gleiche, und nur die Form der Strohhüte in den einzelnen Dörfern ist eine verschiedene, so dass man an den Hüten erkennen kann, zu welcher Gemeinde der eine oder der andere Mann gehört.

Der Mode sind die Kleidungsstücke der Ruthenen nicht unterworfen; von alters her war die Tracht immer die gleiche. Hier und da sieht man nur, dass Burschen Wäsche aus feinem weissem Linnen und die sogenannten polnischen Stiefel mit hohen Schäften und ebensolchen Absätzen tragen. In Dörfern, die in der Nähe der Städte liegen, sieht man hin und wieder den Einfluss der städtischen Kleidung sich geltend machen; an Stelle der Horbotka tritt dann das städtische Kleid und an Stelle des Handtuches ein buntes oder schwarzes Tuch; selten stehen Sonnen- und Regenschirme in Gebrauch.

Was die Reinlichkeit anbelangt, so sind im Grossen und Ganzen die Ruthenen des Hügellandes den Huzulen in dieser Richtung voraus. Der Verbrauch von Seife ist ein geringer, weil die Wäsche ohne Seife und grösstentheils in fliessendem Wasser gewaschen wird. Zum Waschen des Gesichts und der Hände verwendet der ruthenische Bauer fast nie Seife.

13. Nahrungsweise.

Auch bei den Ruthenen spielt der Mais als Nahrungsmittel eine sehr wichtige Rolle. Aus Maismehl, zumeist auf Handmühlen (*žorna*) geschrotet, wird das National- und Lieblingsgericht des bukowinaer Bauern, die Mamaliga, ruthenisch «*Kulesza*», bereitet. Die Bereitung dieses aus Maismehl und siedendem Wasser mit einer Zuthat von etwas Salz bestehenden Gerichts ist die denkbar einfachste.

Aus Maismehl wird auch eine Art Brot, «*Malai*», gebacken und nur kalt genossen. Sonst ist ein grobes

ми квітами і булавками зі скляними голівками, які переливаються різними барвами. Одружені чоловіки, а також парубки ще носять дуже широкий шкіряний пояс, який оздоблений металевими кнопками.

Як свого роду зброя до національного одягу гуцулів зазвичай належить мала сокира з довгим держакком (*топорец*). Цей топірець виготовлений або із заліза, або бронзи і оздоблений в останньому випадку красивою карбівкою й барвистою шкірою, а також іншим металом. Топорець під час виходу на люди носить, як правило, тільки багатий гуцул, а бідняк задовольняється сокирою, яку він завжди бере із собою, коли покидає дім.

Одяг буковинських русинів загалом однаковий по всьому краю, і тільки форма солом'яних капелюхів в окремих селах є різною, тож за капелюхами можна довідатися, до якої громади належить той чи інший чоловік.

Предмети одягу русинів не піддаються впливу моди — споконвіку вони однакові. Тільки де-не-де можна зауважити, що хлопці носять сорочки з тоншого білого полотна і так звані польські чоботи з високими халявами і такими ж підборами. У селах, що лежать поблизу міст, можна побачити іноді вплив міського одягу; замість горботки вживається міський одяг, а замість рушника — кольорова або чорна хустка; рідко використовуються сонце- і дощозахисні парасолі.

Що стосується чистоти, то загалом і в цілому русини горбистої місцевості значно випереджають у цьому плані гуцулів. Використання мила незначне, оскільки білизна переться, як правило, без мила у проточній воді. Для миття обличчя і рук русинський селянин майже ніколи не вживає мила.

13. Харчування

У харчуванні русинів кукурудза як харчовий продукт також має дуже важливе значення. З кукурудзяної муки, змеленої переважно на ручних млинах (*жорна*), готується національна і найбільш улюблена страва буковинських селян — мамалига, по-русинськи — «*кулеша*». Зварена з кукурудзяної муки у кип'яченій воді з додаванням солі, вона є, напевно, найпростішою стравою.

З кукурудзяного борошна випікають також різновид хліба — «*малай*», який їдять лише холодним.

Schrotbrot aus Kornmehl mit einer Zuthat von Maismehl und bei feierlichen Anlässen Weizenbrot, «*Kolaczi*», eins der Hauptnahrungsmittel. Als Nahrungsmittel sind auch Erdäpfel, die entweder abgekocht oder in Asche gebraten, seltener mit einer säuerlichen Sauce zubereitet werden, von besonderer Wichtigkeit.

Von den Hülsenfrüchten sind namentlich die Fisolen beliebt, welche abgekocht mit etwas Zwiebel und Oel genossen werden. Obst und Schwämme, frisch und gekocht, saure Gurken und Sauerkraut zählen ebenfalls zu den Hauptnahrungsmitteln.

Ein bei festlichen Anlässen nie fehlendes Gericht sind die sogenannten «*Haluszcze*» oder «*Holubci*», welche derart bereitet werden, dass Maisgrauen, mit Zwiebeln und Oel gedünstet, in Blätter von gesäuertem Kraut oder rothen Rüben gewickelt und sodann gekocht werden.

Von den flüssigen Nahrungsmitteln fehlt der «*Borszcz*» bei keiner Mahlzeit. Es ist dies eine saure Suppe, die aus gegorener Kornkleie mit einer Zuthat von rothen Rüben und Hülsenfrüchten bereitet und mit Mamaliga gegessen wird. Fleischbrühe, «*Juszka*», aus Hühner-, seltener aus Rindfleisch bereitet, kommt nur bei feierlichen Anlässen auf den Tisch des Bauern. Das Gleiche gilt vom Fleisch, meistens Hühner-, Schweine-, Schaf- oder Rindfleisch, das entweder gekocht oder am offenen Feuer gebraten wird.

Am Dnjestr und Pruth werden von der Bevölkerung vielfach Fische, und zwar entweder gekocht oder, wenn sie klein sind, gedörrt oder getrocknet genossen.

Molkereiprodukte, wie Milch, süß oder sauer, Käse und Butter, werden mit Mamaliga gegessen; Eier hingegen verkauft der Bauer meistens; werden sie jedoch genossen, so geschieht dies als Eierspeise, hartgesotten oder in Asche gebraten.

Gewürze als Zuthat zu den Speisen sind neben dem Salz: Lorbeerblätter, Pfeffer, Paprika, Neugewürz, Knoblauch und Zwiebeln.

Als Fett wird Butter, seltener Schweinefett und während des Fastens selbsterzeugtes Oel, das entweder aus Hanfkörnern, Sonnenblumen- oder Kürbiskörnern gepresst wird, verwendet.

Die Zubereitung der Speisen ist einfach und geschieht in irdenen Geschirren auf offenem Feuerherde; nur die Mamaliga wird in einem gusseisernen Kessel (*Pergif*) gekocht, wobei beim Hinein thun der ersten Handvoll Mehl immer das Kreuzeszeichen gemacht wird.

Messer, Gabeln und Teller kommen nicht in Gebrauch. Die flüssigen Speisen werden von der ganzen Familie mit

Kрім цього вживають хліб з житньої муки, до якої додають трохи кукурудзяної, а на свята головним продуктом харчування є пшеничний хліб — «*колаци*». До особливо важливих харчів належить також картопля, яку відварюють або печуть у золі, значно рідше заправляють терпкуватим соусом.

Серед стручкових рослин особливо популярна квасоля, яку споживають відварену і заправлену невеликою кількістю цибулі та олією. Фрукти і гриби, свіжі та варені, квашена капуста і квашені огірки також належать до головних продуктів харчування.

На свята завжди присутні так звані «*галушки*», або «*голубці*», котрі готують так: кукурудзяні крупи, протушковані з цибулею й олією, обгортають в листки квашеної капусти або червоного буряка, і тоді варять.

З рідких страв у будь-якій трапезі вживається «*борщ*». Це свого роду кислий суп, який готується із хлібних висівок з приправою із червоного буряка та стручкових рослин і споживається з мамалигою. М'ясний бульйон — «*юшка*» із курятини, значно рідше із яловичини, з'являється на столі селянина лише у святкові дні. Це саме стосується м'яса, значною мірою — курятини, свинини, баранини або яловичини, які або варять, або підсмажують на відкритому вогні.

Над Дністром і Прутом населення часто споживає рибу, зокрема варену, або, коли вона мала, в'ялену чи сушену.

Молочні продукти — солодке і кисле молоко, сир і масло — їдять із мамалигою; яйця, навпаки, селянин здебільшого продає; якщо їх все ж споживають, то це відбувається у вигляді яєчні, круто зварених або смажених в гарячому попелі яєць.

Приправами до їжі, разом із сіллю, є прянощі: лавровий лист, перець, паприка, нові прянощі, часник і цибуля.

Як жири використовується масло, рідше смалець, а під час посту — олія власного виробництва, видушена з конопляного, соняшникового чи гарбузового насіння.

Готування страв дуже просте і провадиться в глиняному посуді на відкритій плиті; тільки мамалигу варять в чавунному казані (*непріл*); при цьому, коли кидають в чавун першу пригорщу муки, завжди роблять знак хреста.

Ножі, виделки і тарілки не вживаються. Рідкі страви вся сім'я споживає дерев'яними ложками з

Holzlöffeln aus einer grossen irdenen Schüssel (*Myska*) genossen, Mamaliga und alle übrigen festen Speisen werden mit der Hand zum Munde geführt.

Vor jeder Mahlzeit bekreuzigen sich alle Anwesenden. Der Hausvater mit den erwachsenen Söhnen sitzt bei Tische, die Mutter, die Mädchen und kleinere Kinder nehmen die Mahlzeit in irgend einem Winkel des Zimmers ein. Bevor der Hausvater nicht zugreift, darf keiner der Anwesenden essen.

Drei Mahlzeiten während des Tages sind in der Regel üblich, und zwar gegen 8 Uhr früh die Hauptmahlzeit, «*Obid*», gegen 12 Uhr mittags ein Imbiss kalter Speisen, «*Potudynok*», und zumeist eine Stunde nach Sonnenuntergang das Nachtmahl, «*Weczera*». Vor und nach jeder Mahlzeit bekreuzigen sich die Anwesenden. Die Dienstboten gemessen dieselben Speisen wie der Dienstgeber.

Das beliebteste Getränk der ruthenischen Bauern ist der Branntwein (*Horiwka*), der bei keinem feierlichen Anlasse fehlen darf und sowohl vor als nach den Mahlzeiten genossen wird. Geht es besonders nobel her, so wird der Branntwein mit Rum gemischt und so getrunken. Nachdem der Bauer den Schnaps nur dann für gut findet, wenn derselbe in der Kehle gewaltig brennt, so kommt es häufig vor, dass dem Branntwein gestossener Pfeffer beigegeben wird.

Seitdem sich in der Bukowina eine lebhaftere Bewegung gegen das Schnapstrinken geltend gemacht hat und viele Gemeinden den Genuss dieses schädlichen Getränkes ganz verboten haben, ist ein bedeutenderer Consum von Bier, Obstwein und hier und da auch Thee eingetreten. Oftmals trinkt die Bevölkerung auch statt des Schnapses Hoffmann'sche Tropfen, welche sie «*Serdeczni kropli*» nennt.

Beim Trinken besteht der alte Brauch des Zutrinkens und Beglückwünschens, wobei das Schnapsgläschen von Hand zu Hand wandert und jeder Trinkende einige Tropfen des Getränkes auf den Boden verschüttet.

Von den modernen Reizmitteln kennt der ruthenische Bauer nur den Tabak, welcher von älteren Leuten aus Pfeifen, von jüngeren zumeist in Form von Cigaretten geraucht wird. Die Weiber der Ruthenen des Hügellandes rauchen nicht, da dies als unmoralisch gilt. Tabaksnupfen kommt bei Personen beiderlei Geschlechts seltener vor.

Im Wesentlichen unterscheidet sich die Nahrungsweise der Huzulen von jener der Ruthenen des Flachlandes. Auch bei den Huzulen bildet die Mamaliga das Hauptnahrungsmittel, jedoch werden hierzu vorwiegend Molkereiprodukte, als süsse oder saure Milch, Kuhkäse (*Syr*),

однієї великої глиняної *миски*, а мамалигу та інші тверді страви беруть руками.

Перед кожною трапезою всі присутні хрестяться. Батько сімейства з дорослими синами сидять за столом, а мати, дівчата і менші діти харчуються де-небудь у кутку кімнати. Поки батько не почне, ніхто із присутніх не може їсти.

Протягом дня, як правило, звичними є три трапези, а саме близько 8 ранку основне приймання їжі — «*обід*», близько 12 дня перекуса холодними стравами — «*полудинок*» і переважно після заходу сонця вечірня трапеза — «*вечера*». До і після кожної трапези всі присутні хрестяться. Слуги їдять ті ж страви, що і роботодавці.

Найулюбленишим напоєм русинського селянина є горілка (*горівка*), яка є обов'язковою при будь-якій урочистій нагоді й споживається як перед, так і після трапези. Особливо вишукано виходить, коли горілку змішують з ромом і так п'ють. Селянин вважає горілку доброю тільки тоді, коли вона сильно «горить» у горлі, а це часто буває від того, що у горілку додають мелений перець.

З тих пір, як на Буковині набрав сили рух проти пияцтва і багато громад цілком заборонили вживання шкідливих напоїв, де-не-де збільшилося споживання пива, фруктового вина, а також чаю. Нерідко населення замість горілки вживає краплі Гофмана, котрі воно називає «*сердечні кроплі*».

Під час частування побутує давній звичай пити за здоров'я і вітати, при цьому келих переходить із рук у руки і кожний, хто п'є, проливає кілька крапель напою на долівку.

Із сучасних збуджувальних засобів русинський селянин знає тільки тютюн, котрий старші люди палять у люльках, а молодь здебільшого у формі сигарет. Жінки-русинки пагористої місцевості не палять, оскільки це вважається аморальним. Нюхання тютюну у представників обох статей подибується значно рідше.

Спосіб харчування гуцулів істотно відрізняється від такого ж у русинів рівнинної місцевості. У гуцулів мамалига також є основним засобом харчування, однак, крім того, уживаються переважно молочні продукти — солодке і кисле молоко, коров'я-

Schafkäse (*Bryndzia* oder *urda*) und Butter genossen. Daneben sind Gersten- oder Haferbrot, dann Malai mit einer Zuthat von Erdäpfeln, Erdäpfel selbst, seltener Kraut und Gurken, die Hauptnahrungsmittel. Obst steht dem Huzulen nur in den tieferen Lagen des Czeremoszthales, so bei Mareniczeny zur Verfügung. Fische werden vorwiegend gedörrt genossen.

Die Bereitung der Speisen ist ähnlich wie im Hügellande. Die saure Milch (*Huslianka*) wird jahraus jahrein in einer Kanne oder einem Fasse bereitet.

Beim Serviren der Mamaliga besteht der wesentliche Unterschied, dass dieselbe nicht auf einem Brett, sondern auf einem Handtuch auf den Tisch kommt und nicht mit einem Zwirn, sondern mit einem Schaufelchen (*Lopatka*) geschnitten wird.

Von allen Getränken ist dem Huzulen der Schnaps das liebste. In keiner Gegend des Landes wird factisch auch so viel Schnaps getrunken als in jener, wo Huzulen wohnen. In jenen wenigen Orten, wo die Bevölkerung das Schnapstrinken aufgegeben hat, gemessen die Leute einen aus Pfeffer und Gewürz bereiteten Thee.

Das Tabakrauchen ist sowohl bei Männern als Frauen üblich, ja selbst Kinder von sechs Jahren aufwärts rauchen die Pfeife oder Cigaretten, ohne dass die Eltern dies verbieten.

14. Wohnstätten.

Im Kapitel über den Aberglauben wurde bereits das Wichtigste betreffs des Bauorakels, der Hausopfer, der Ausweihung von neugebauten Häusern u. s. w. hervorgehoben und hierbei bemerkt, dass nicht jeder Platz zum Aufbau eines Hauses dem ruthenischen Bauer geeignet erscheint, er daher bei der Auswahl sehr vorsichtig ist.

Ist die Auswahl des Bauplatzes getroffen worden, so schreitet der Bauer zur Beschaffung und Bearbeitung des Baumaterials. Den Bauplan entwirft er zumeist im Kopfe selbst, so wie er auch allein das Haus baut, wobei ihn nur einige Zimmerleute und befreundete Kachbarn unterstützen.

Das Baumaterial ist je nach der Gegend ein wesentlich verschiedenes. So bauen die Ruthenen nördlich des Pruth ihre Häuser zum Theil aus weichem Holz, zum Theil aus Flechtwerk mit Lehmanwurf und zum Theil auch, so in der Gegend um Toutry, Doroszoutz, Zwiniacze, Boroutz u. s. w. aus Stein mit Stroh- oder Schilfeindeckung. Am unteren Sereth finden wir Holzhäuser mit Stroheindeckung und Lehmanwurf; die Huzulen wieder bauen fast durchgehends

чий сир, овечий сир (*бриндзя* або *урда*) і масло. Поряд з ними головними продуктами є ячмінний або вівсяний хліб, відтак малай із домішкою картоплі, картопля, рідше — капуста й огірки. Фрукти гуцули мають лише в глибоко розташованих долинах Черемошу, як біля Мареничів. Рибу вживають переважно сушеною.

Куховарення подібне, як і в передгірній місцевості. Кисле молоко (*гуслианка*) з року в рік готують в одному і тому ж глечичку або бочці.

При сервіруванні мамалиги суттєва різниця полягає в тому, що її подають на стіл не на дощечці, а на рушнику, і ріжуть її не ниткою, а *лопаткою*.

З усіх напоїв для гуцулів найулюбленішою є горілка. Фактично в жодній місцевості краю не вживають так багато оковитої, як в тій, де живуть гуцули. У тих нечисленних місцях, де населення відмовилося пити горілку, люди споживають чай, який приготовлений з перцю і прянощів.

Паління тютюну звичне як серед чоловіків, так і серед жінок, навіть діти з шести років і старші курять люльку або сигарети, і батьки їм це не забороняють.

14. Місця проживання

У розділі про повір'я вже підкреслювалося головне стосовно будівельних передбачень, хатнього жертвоприношення, освячення новоспоруджених будинків і т. д., і при цьому зауважувалося, що не кожне місце видається русину придатним для спорудження хати, тому він дуже обережний з вибором.

Якщо ж вибір будівельної ділянки зроблений, то селянин приступає до заготівлі й обробки будматеріалу. План забудови він проектує переважно в своїй голові, оскільки буде хату самостійно, в тому допомагають йому лише кілька тесль і дружні сусіди.

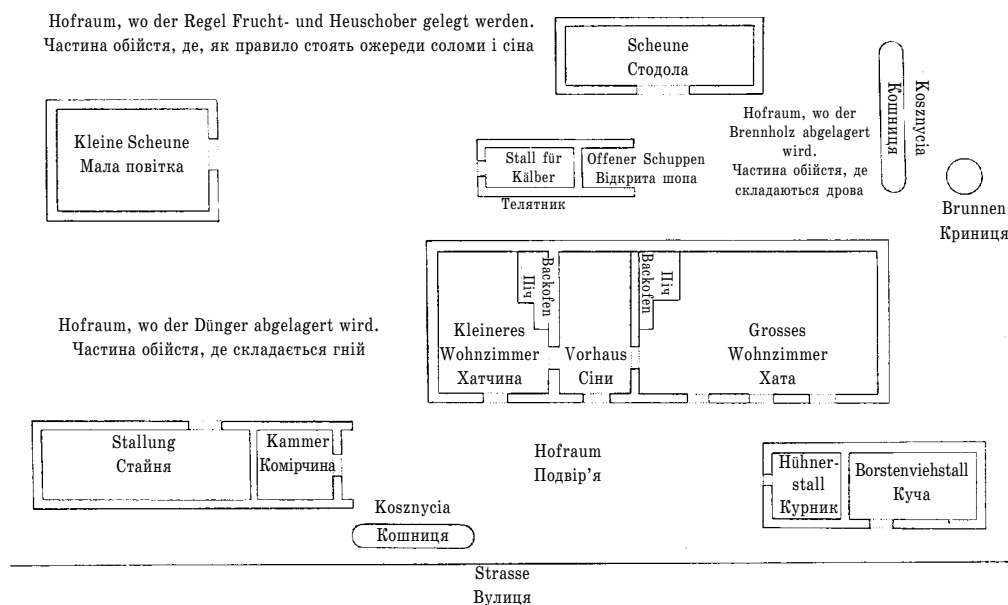
Будівельний матеріал залежно від місцевості дуже різний. Так, русини північніше від Пруту будують свої житла частково з м'якої деревини, частково із обкиданого глиною плетива, а в місцевостях навколо Товтрів, Дорошівців, Звенячина, Борівців і т. д. — із каменю з солом'яними або очеретяними стріхами. Над Нижнім Серетом ми зустрічаємо дерев'яні будинки із солом'яними дахами і з глиняною штукатуркою; гуцули ж майже без винятку споруджують дерев'яні руб-

Blockhäuser, theils mit Schindel-, theils mit Brettereindeckung.

Das Wohnhaus des Ruthenen wird in der Regel mit der Front gegen Süden oder Osten ohne Rücksicht auf die Richtung der Dorfstrasse gebaut und besteht meistens aus zwei oder drei Abtheilungen, die von der Grosse des Hauses abhängen. In der Mitte befindet sich gewöhnlich das Vorhaus,

лені будинки, які покриті частково гонтами, а почасти дошками.

Житловий дім русина споруджується, як правило, чільною стороною на південь або схід, без огляду на напрямок сільської вулиці, і складається переважно із двох або трьох відділень, які залежать від величини будинку. Посередині зазвичай розмі-

Strasse Grundriss einer Bauernwirtschaft in Czernawka.

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauś Żurkowski.

План селянського господарства у Чернавці

Накреслив обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

«Siny», rechter Hand vom Eingang die grosse Stube, «Chata» oder «Switelnia», linker Hand die kleine oder Wohnstube, «Chaczyna». Im Vorhause, das keinen Plafond hat, befindet sich eine kleine Leiter, mittels welcher man auf den Boden des Hauses gelangt, welcher, da kein Rauchfang vorhanden, russig und verräuchert ist.

Durchschnittlich beträgt die Länge eines Hauses 7—10 m, die Breite 3—5 m, die Höhe vom Erdboden bis zum Dache ca. 3 m; die Höhe des Daches gegen 2 m, die Thür ist ungefähr 1,80 m hoch und 0,60 bis 0,80 m breit, die Fenster bei einer Höhe von 0,40 bis 0,80 m, 0,30 bis 0,50 m breit.

Jedes Haus hat mehrere Nebengebäude; zumeist sieht man einen Schöpfen, «Kolesznia», eine Scheune, «Stodola», einen Stall, «Stajnia», Schweinestall, «Chliw» oder «Kucza», Hühnerstall, «Kurnyk», und in der Regel rückwärts des Wohnhauses ein Schleppdach, «Prytula»; endlich befinden sich bei jedem Hause ein oder mehrere

ценний хол — «sini», праворуч від входу велика кімната — «хата» або «світільня» і ліворуч мала житлова кімната — «хатчина». У сінях, де зовсім немає ніякої стелі, знаходиться драбина, якою піднімаються на горище будинку, котре прокопчене і задимлене, оскільки відсутній димар.

Довжина будинку становить в середньому 7—10 м, ширина — 3—5 м; відстань від землі до даху близько 3 м; висота самого даху — до 2 м, двері мають приблизно 1,8 м висоти і від 0,6 до 0,8 м ширини, вікна мають висоту від 0,4 до 0,8 і ширину від 0,3 до 0,5 метра.

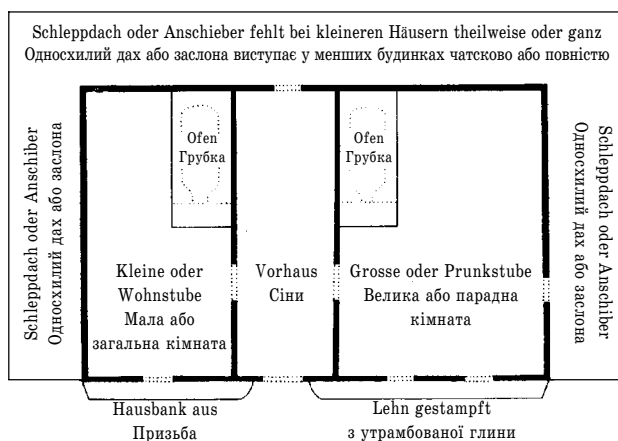
Кожен будинок має декілька суміжних прибудов; переважно зустрічаються дровитня — «колешня», повітка — «стодола», конюшня — «стайня», свинарник — «хлів» або «куча», курятник — «курник» і, як правило, позаду житлового дому прибудова з односклилим дахом — «притула»; нарешті, біля кожного

Kukuruzkörbe, «Koszyki», zur Aufbewahrung der Maiskolben. Die ganze Wirthschaft ist entweder mit einem Zaune aus Flechtwerk, seltener mit einer Planke aus Tannenbrettern oder aber, wie in den Dörfern, die am Dnjestr liegen, mit niederen Steinmauern umgeben. Brunnen und Keller findet man nur bei Häusern reicher Grundwirth.

Was die Bauart der Wohnhäuser anbelangt, so können wir im Hügellande vier Typen unterscheiden, und zwar die

будинку знаходиться один або декілька коробів для зберігання кукурудзяних початків — «кошиці». Все господарське подвір'я обнесене або огорожею із плетива, значно рідше із смерекових штахет або ж, як у селах, що лежать над Дністром, низькими кам'яними мурами. Криниця і льох зустрічаються тільки біля осель заможних господарів.

Що стосується конструкції житлових будинків, то у передгірній місцевості ми виділяємо чотири

**Grundriss eines Bauernhauses
in Waszkoutz a. Cz.**

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauš Žurkowski.

**План селянського будинку
у Вашківця-над-Черемошем**

Накреслив обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

primitivste, wo nur das Gerippe des Hauses aus Balken, die in den Boden eingerammt sind, besteht und die Wände derart hergestellt werden, dass Strohseile, in Lehm getaucht, zwischen den Balken angebracht und sodann mit Lehm beworfen werden. Die zweite Type sind Häuser, bei denen zwischen den Balken Ruthengeflecht, welches mit Lehm beworfen wird, angebracht ist. Die dritte Type sind Häuser, bei denen das Gerippe aus Balken, die in das natürliche Erdreich eingerammt sind, besteht, und wo die Wände aus Spaltholz, das mit Lehm beworfen ist, zusammengesetzt sind. Die vierte Type sind blockhausartige Häuser in waldreichen Gegenden, so am oberen Sereth, wo die Wände aus eingewandelten, bezimmerten Balken bestehen, oder blockhausartig aufgeführt sind. In mehreren Gemeinden am Dnjestr sind Steinhäuser häufig.

Als Deckmittel wird nördlich des Pruth durchgehends Stroh oder Schilf verwendet. In dem Masse, als man sich dem Gebirge nähert, sind Häuser mit Schindel- oder Bretteneindeckung häufiger.

типи, а саме: найпростіший тип, коли лише каркас будинку виготовлений з дерев'яних брусів, які забиваються в землю, а стіни виводяться таким чином, що солом'яні перевесла, замочені у глині, закладаються поміж балками, а потім закидаються глиною. Другий тип являють собою будинки, в яких між балками поміщається плетене пруття, яке закидається глиною. Третім типом є будинки, де каркас складається з брусів, котрі забиті безпосередньо в ґрунт, і де стіни зведені з дерев'яних розщеп, які обкидані глиною. Четвертий тип — це рублені будинки у лісових місцевостях, наприклад, над Верхнім Серетом, де стіни складаються з оброблених тесаних балок, або представлені подібними до рублених будинками. У кількох громадах над Дністром частими є кам'яні будинки.

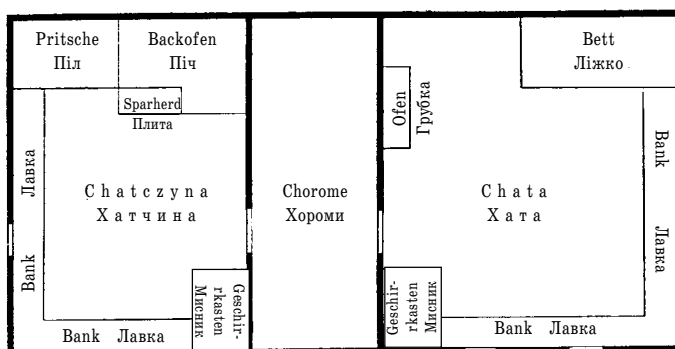
Як покрівельний матеріал північніше від Пруту вживається винятково солом'яна або очерет. У міру наближення до гір частішають оселі, покриті гонтами або дошками.

Thüren und Fenster sind aus weichem Holz und mit Eisenbeschlägen versehen, solche, wo nur Holz vorkommt, sind heute verhältnissmässig selten. Die Thürklinken (*Klamke*) sind meistens aus Eisen; die Verschlüsse theils Anhängschlösser, theils noch die alten Holzvorrichtungen.

Das bereits erwähnte grosse Zimmer eines ruthenischen Bauernhauses, welches am schönsten eingerichtet und rein erhalten wird, dient im Sommer zum Wohnen und sonst nur zum Empfange der Besuche. Die kleinere Stube,

Двері й вікна виготовлені з м'якої деревини і оббиті залізною оковою; такі, що зроблені з самого тільки дерева, сьогодні порівняно рідкісні. Дверні ручки (*клямки*) переважно залізні, замки — почасти висячі, частково ще — старі дерев'яні засуви.

Уже згадувана велика кімната русинського сільського будинку, яка найкраще обставлена і утримується у чистоті, служить влітку для проживання, а в інший час тільки для прийому гостей. Мен-

Front gegen Sonnenaufgang.
Фронтальна сторона на схід

Grundriss eines Bauernhauses in Onuth.

Gezeichnet von Gendarmerie - Oberlieutenant
Ladislau s Żurkowski.

План селянського будинку в Онуті

Накреслив обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

«*Chatczyna*», dient zum Wohnen, Kochen und Schlafen für die ganze Familie.

Die Einrichtung der Wohnräume besteht aus Bänken (*Lawke*), die längs der Wände angebracht und oft mit Teppichen (*Werenie*) bedeckt sind; einer Pritsche, die als Schlafstätte dient, und ebenfalls mit Teppichen bedeckt wird; einem Tische, gewöhnlich mit Kreuzfüssen, einer Truhe (*Skrynia*) und Heiligenbildern (*Obrazy*). Bei wohlhabenden Grundwirthen werden auf einer eigenen Stelage die der Familie gehörenden Teppiche und Gewänder in der Chata zur Schau aufgehängt. Auch befindet sich in der Chata ein Backofen. Viele Häuser giebt es indess, wo die Chata überhaupt nicht heizbar ist.

Gekocht wird immer in der Chatczyna, welche ähnlich der Chata eingerichtet, jedoch stets mit einem Backofen (*Picz*) versehen ist. Eine Kiste, ein Tisch, eine Pritsche, eine Holzbank und eine Stelage für Schüsseln (*Zamysnyk*) bilden die Einrichtung. Der Backofen hat rückwärts ein breites Plateau, wo die Bauernfamilie zu schlafen pflegt, sonst dienen auch die Pritschen und Bänke als Lagerstätten. Im Winter wird in der Chatczyna der Webstuhl aufgestellt.

Aus dem Vorhause, das, wie früher erwähnt, keinen Plafond hat, gelangt man auf den Boden, wo der Bauer

ша кімната — «*хатчина*» — служить всій сім'ї для проживання, куховарення і спання.

Інтер'єр житлових приміщень складають *лавки*, котрі розміщені уздовж стін і часто заслані вовняними ряднами (*верене*); один піл, який служить місцем для спання, і також покривається ряднами; стіл зазвичай із скрещеними ніжками; *скриня* та ікони (*образи*). Заможні господарі вивішують на показ у хаті на своєрідному стелажі свої родинні рядна та одяг. У хаті знаходиться також хлібопекарська піч. У той же час є багато будинків, де хата взагалі не опалюється.

Варять завжди у хатчині, яка обставлена на зразок хати, однак завжди має пекарську *піч*. Скриня, стіл, піл, дерев'яні лави і стелажі для мисок (*замисник*) складають інтер'єр. Піч має позаду широке плато, де зазвичай спить селянська сім'я, а ще постіллю також служать піл і лави. Взимку до хатини заносять ткацький верстат.

Із сіней, які, як вже раніше згадувалося, не мають ніякої стелі, потрапляють на горище, де се-

Samenkukuruz und sonstige Kleinigkeiten aufbewahrt. Die Wäsche wird nie auf dem Boden, sondern immer im Freien getrocknet.

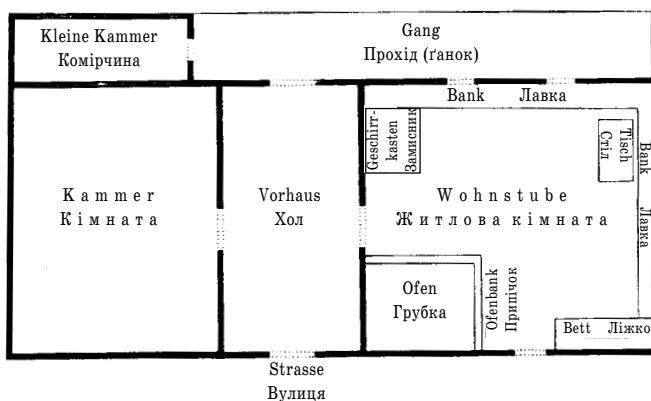
Die beigeschlossenen Grundrisse einiger ruthenischer Bauernhäuser und einer Wirtschaft geben ein beiläufiges Bild dieser Wohnstätten.

Wesentlich verschieden vom ruthenischen Bauer im Flachlande baut der Huzule sein Haus. Das Baumaterial, das er verwendet, ist durchgehends Holz, und zwar unbe-

лянин тримає насіння кукурудзи й інший дріб'язок. Білизну ніколи не сушать на горищі, а тільки на повітрі.

Додані плани деяких русинських селянських будинків і господарств дають певне уявлення про ці житла.

Значно інакше, ніж русинський селянин рівнинної місцевості, споруджує свій дім гуцул. Будівельним матеріалом, який він використовує, є виключно

Grundriss eines Huzulenhauses in Seletin.

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauš Žurkowski.

План гуцульського будинку в Селетині

Накреслив обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

hauene runde, seltener theilweise oder ganz behauene Fichtenstämme, welche untereinander verzapft und von innen mit Lehm beworfen und entweder mit Kalk oder Letten getüncht sind. Als Deckstoff werden entweder Schindeln oder auch Schwartenbretter verwendet.

Wie im Flachlande besteht das Haus des Huzulen, das mit der Front nach Süden oder Südosten gekehrt ist, aus zwei Wohnräumen (*Chaty*), dem Vorhause (*Choromy*), einem an das Haus angebauten Gange (*Czersak*) und einer an denselben anschliessenden Kammer (*Klit*). Vor dem Hause befindet sich ein durch feste massive Blockwände abgeschlossener Vorhof (*Zahoroda*), von dem aus man zumeist auf einen gedeckten Gang, der längs der Front des Hauses läuft, gelangt.

An das Haus angelehnt und mit diesem durch ein Schleppdach verbunden, befindet sich der Stall für das Vieh (*Kofesznia*). Abseits vom Hause sind die Stallungen für die Pferde (*Stajni*) und für die Schweine (*Kuczy*) errichtet. Ueberdies sieht man bei reichen Wirthen ein oder mehrere Heudächer (*Oborohy*). Befinden sich am Hause anschliessend Heuwiesen oder Ackerland, so sind dieselben mit einem Zaune aus Fichtenspältlingen (*Plit, rozloha*) umgeben.

деревина, а саме необроблені кругляки, значно рідше частково або цілком обтесані смерекові колоди, які з'єднуються між собою на зруб, а зсередини обкидані глиною і побілені вапном або сланцевою глиною. Для покрівлі вживаються або гонти, або й дошки.

Як і в низовині, будинок гуцула, який повернутий чільною стороною на південь або південний схід, складається із двох житлових приміщень (*хати*), сіней (*хороми*), прибудови для проходу у помешкання (*черсак*) і також сполученої з ним комірчини (*кліть*). Перед будинком простягається закрите масивними рубленими стінами подвір'я (*загорода*), звідки можна потрапити на критий ганок, який тягнеться вздовж чільної сторони будинку.

Біля прилеглої до будинку і сполученої з ним при-тули знаходиться стайня для худоби (*колешня*). Збоку від будинку — приміщення для коней (*стайні*) і для свиней (*кучі*). Крім того, у заможних господарів зустрічаються одна або декілька повіток для сіна (*обороги*). Якщо біля оселі ще є сіножать або орна ділянка, то вони оточені огорожею із смерекових жердин (*плім, розлога*).

Die Häuser der ärmeren Wirthe bestehen nur aus einem Wohnraume und haben keine Nebengebäude.

Die innere Einrichtung der Wohnräume besteht aus mehreren kleinen tragbaren Bänken, einem Tische, einem bankähnlichen Bettgestell, das jedoch nicht in jedem Hause anzutreffen ist, Stangen zum Aufhängen der Kleider und einem Geschirrkasten. Ausserdem findet man in jedem Hause sonstige kleine, aus Holz hergestellte, sehr nette und schön ausgeführte Geräthe, gedrechselte Holzteller, Holzflaschen, dann alte Waffen, als Gewehre, Pistolen und Pulverhörner.

Im Grossen und Ganzen sind die Häuser der Huzulen solider als jene der Ruthenen im Flachlande gebaut; auch findet man bei jedem reichen Wirth in den Wohnräumen Fussböden, was im Flachlande nie anzutreffen ist.

Sämmtliche Sachen, die der Huzule zum täglichen Gebrauche nicht benötigt, bewahrt er in der Kammer (*Klit*) auf, wo auch die besseren Woldecken (*Czerhy*), die als Bettzeug für Gäste bestimmt sind, sich befinden.

15. Familie und Gesellschaft, Rechtsleben.

Das Familienoberhaupt bei den Ruthenen ist der Mann. Aber nicht nur in der Familie, sondern auch im öffentlichen Leben nimmt der Mann eine exceptionelle Stellung ein. Es geht dies am deutlichsten daraus hervor, dass derselbe von jeder Frau immer mit «*Sie*», hingegen diese von ihm stets mit «*Du*» angesprochen wird.

Der Mann regiert in der Familie despotisch. Seine Anschauung, sein Wille sind in allen das Wohl und Wehe der Familie betreffenden Angelegenheiten allein massgebend. Frau und Kinder müssen gehorchen, und der geringste Versuch der Auflehnung wider den väterlichen Willen wird mit Gewalt — durch Misshandlung — niedergedrückt.

Das Weib nimmt dem Manne gegenüber eine sehr untergeordnete Stellung ein. Der Mann ist nicht nur ihr Ehegatte, sondern auch ihr Herr und Gebieter, dessen Wille für sie massgebend ist. Die untergeordnete Stellung des Weibes kommt am besten zum Ausdruck, wenn das Ehepaar gemeinsam ausgeht. Nie sieht man in diesem Falle beide nebeneinander gehen, sondern den Mann stets voran und die Frau drei bis fünf Schritte hinter ihm. Der Mann hält sein Weib durchaus nicht für gleichgestellt mit ihm, er betrachtet es vielmehr als zum Hausgesinde gehörig, und parirt es nicht, oder kommt es mit einem Rausch nach Hause, so giebt es Schläge, denn das Sprichwort sagt: «*Žinka*

Домівки бідніших господарів складаються лише з житлового приміщення і не мають інших допоміжних споруд.

Інтер'єр житлових приміщень складається з кількох невеликих переносних ослонів, стола, лавкоподібного ліжка, котре все ж можна зустріти не в кожній хаті, жердини для вішання одягу і скриньки для посуду. Крім того, у кожному помешканні подибуються й інші дрібні речі, котрі дуже привабливо і майстерно виготовлені з деревини: виточені дерев'яні тарілки, дерев'яні пляшки, відтак старовинна зброя — рушниця, пістолі і порохіві роги.

Загалом і в цілому будинки гуцулів споруджені значно солідніше, ніж у русинів низовинної місцевості; в житлових приміщеннях кожного багатого господаря є дерев'яні підлоги, чого в низовині ніколи не можна побачити.

Всі без винятку речі, які не потрібні гуцулу для повсякденного вжитку, він зберігає у комірчині (*клить*), де знаходяться також його кращі вовняні ковдри (*черни*), котрі призначені як постіль для гостей.

15. Сім'я і суспільство, правосвідомість

Глава сім'ї у русинів — чоловік. Проте не тільки у сім'ї, але й у громадському житті чоловік займає панівне становище. Це переконливо випливає з того, що дружина звертається до чоловіка тільки на «*ви*», тоді як він до неї завжди на «*ти*».

Чоловік керує у сім'ї деспотично. Його погляди, його воля служать єдиним мірилом добра і зла у всіх сімейних справах. Дружина і діти мають слухатися, а найменша спроба спротиву батьківській волі придушється найжорстокіше.

Дружина займає стосовно чоловіка дуже підлегле становище. Чоловік не тільки муж, але й пан та повелитель, воля якого для неї — вирішальна. Підлеглість жінки яскраво проявляється, коли подружжя разом виходить з дому. У цьому випадку їх ніколи не бачать поряд — чоловік завжди йде попереду, а дружина на 3—5 кроків позаду нього. Чоловік вважає дружину зовсім нерівнею собі, він сприймає її, швидше за все, як частину свого господарства, і це відбивається на тому, що, коли він приходить додому

ne beta jak kosa neklepana». (Ein nichtgeprügeltes Weib ist wie eine Sense, die nicht geklöppelt wurde.)

Ein altehrwürdiger ruthenischer Priester, ersucht, sich über die Stellung des ruthenischen Weibes auszusprechen, definirte dieselbe folgendermassen: «Die Frau ist dem Manne untergeordnet, sie ist eine das Essen bereitende, das Haus auskehrende, die Wäsche waschende und dazu noch sehr oft Prügel bekommende Wirthin». Mit diesen wenigen, aber zutreffenden Worten ist die sociale Stellung der Frau bei den Ruthenen sehr gut charakterisirt. Sklavische Unterordnung gegenüber dem Manne, harte Arbeit und als Lohn hierfür Misshandlung füllen das Leben eines Bauernweibes aus.

Mann und Weib verwalten das vorhandene Vermögen gemeinsam, ihr steht jedoch ein Verfügungsrecht hierüber nicht zu, denn er schaltet und waltet nach seinem Gutdünken. Der Mann geht hauptsächlich der Beschäftigung ausser dem Hause nach; die Frau hingegen besorgt die Hauswirthschaft, wartet das Vieh und arbeitet im Gemüsegarten.

Das Verhältniss zwischen beiden ist nichts weniger als zärtlich, die Behandlung der Frau eine rohe und herabwürdigende. Nichtsdestoweniger wird der Ehebruch an der Frau auf das schärfste geahndet, ihrem Verführer aber wird aufgelauert und derselbe bei Gelegenheit gründlich durchgeprügelt, wobei der Zaunpfahl eine kategorische Anwendung findet.

Kommt ein Weib in gesegnete Umstände, so ist ihre Behandlung während dieser Zeit eine bessere; ihr Mann bemüht sich, ihren Wünschen nachzukommen, ja er lässt sich sogar herbei, gegen sie zärtlich zu sein, besonders wenn sie schon der Entbindung nahe ist. Gebiert das Bauernweib, so gilt ihre erste Frage dem Geschlecht des Kindes. Ist es ein Knabe, so herrscht grosse Freude in der Familie und alle Verwandten gratuliren; ist es ein Mädchen, so sind Vater und Mutter niedergeschlagen, als wenn dem Hause ein Unglück zugestossen wäre.

Die erste Erziehung des Kindes besorgt die Mutter, die sich im Grossen und Ganzen nicht viel um dasselbe kümmert. Sind ältere Geschwister vorhanden, so müssen diese das Kind warten, das seine ersten Lebenstage in einem Teigtroge zubringt, weil Wiegen nur bei den Huzulen anzutreffen sind. Wenn die Kinder heranwachsen, so werden sie von den Eltern zu verschiedenen Arbeiten verwendet, die Söhne werden vom Vater in die Feldwirthschaft, die Töchter von der Mutter in die Hauswirthschaft eingeführt. In die Schule schickt der Bauer sein Kind nur sehr ungern, und er würde es überhaupt nicht thun, wenn er die Schulver-

p'яний, то затіває бійку, бо є така приказка: *«Жінка не бита, як коса не клепана»*.

Один шанований русинський священик, якого попросили висловитися про становище русинської жінки, дав визначення наступним чином: «Дружина підпорядкована своєму чоловіку, вона готує їжу, прибирає в хаті, пере білизну і до того ж вона ще й господарка, яку часто б'є чоловік». Цими стислими, але виразними словами дана вичерпна характеристика соціального стану дружин у русинів. Рабська підлеглість чоловіку, важка праця і, як нагорода за це, чоловічі побої складають життя сільської жінки.

Подружжя управляє наявним майном спільно, проте дружині не належить жодне право розпоряджатися ним, а чоловік господарює на власний розсуд. Чоловік виконує роботу переважно поза домом; зате дружина веде домашнє господарство, доглядає за худобою і працює на городі.

Стосунки між чоловіком та жінкою не можна назвати лагідними, бо з жінкою поводяться грубо і принижують її. Незважаючи на це, порушення шлюбу з боку жінки карається найгостріше, її спокусника переслідують і при нагоді б'ють до півсмерті, при цьому часто вживається кіл із тину.

Якщо дружина вагітна, то ставлення до неї протягом цього часу значно краще: її чоловік турбується, щоб задовольнити усі її бажання, він може навіть проявляти до неї ніжність, особливо, коли їй вже близько до пологів. Коли селянка народила дитину, то вона найперше питає про її стать. Якщо це хлопчик, то в родині велика радість, всі родичі вітають її; якщо ж це дівчинка, то батько і мати пригнічені, начебто б у домі трапилося якесь нещастя.

Початкове виховання дитини забезпечує мати, яка загалом і в цілому мало піклується про неї. Якщо є старші сестри або брати, то вони зобов'язані доглядати за дитиною, яка свій перший період життя проводить у ночвах, оскільки колиски можна зустріти лише у гуцулів. Якщо діти підрастають, то вони використовуються батьками у різних справах — сини залучаються батьком до польових робіт, а дочки матір'ю — до домашнього господарства. Селянин дуже неохоче посилає свою дитину до школи і взагалі він не робив би цього, якби не боявся штрафів за пропуск

säumnisstrafen nicht fürchtete; viel lieber verwendet er das Kind zum Weiden der Gänse, Schweine, Schafe und des Jungviehes, da er von der Ansicht ausgeht, dass dies wichtiger sei als das Lesen und Schreiben. Besucht sein Kind jedoch die Schule, so verlangt er von demselben, dass es gleich in den ersten Wochen die Steuervorschreibungen vorlese und womöglich auch über die einzelnen Paragraphen Auskunft gebe; kann es dies nicht, so wird der Ortsschullehrer beschimpft, dessen geschworener Feind überhaupt jeder Bauer ist, der schulpflichtige Kinder hat.

Wachsen die Kinder zu Burschen und Mädchen heran, so beginnt für sie die schönste Zeit; Spiel und Tanz wechseln mit häuslicher und Feldarbeit ab. Gleichzeitig liegt aber auch den Eltern die Versorgung der Kinder ob. Der Sohn, oder sind es deren mehrere, bleiben auf dem väterlichen Erbe, auf sie geht die Wirthschaft über; die Tochter hingegen muss so rasch als möglich aus dem Hause und an den Mann gebracht werden. Da ist die Zuneigung ganz nebensächlicher Natur, und nur pecuniäre Rücksichten fallen in die Wagschale, denn es werden hauptsächlich reiche Burschen in Betracht gezogen.

Allgemein herrscht das Princip, dass ein jüngerer Bruder oder eine jüngere Schwester nicht eher heirathen dürfen als deren ältere Geschwister. Ausnahmen sind nur dann zulässig, wenn letztere krank sind oder wenn eine ältere Schwester einen Fehltritt begangen hat. Im Uebrigen wird auf die Sittlichkeit der Dorfmadchen nicht besonders gesehen. Hat ein Mädchen einen Fehltritt begangen, der ernste Folgen nach sich zog, dann wird sie gebrandmarkt, muss mit eingehülltem Haupte umhergehen und heirathet nur sehr schwer.

Das Familienleben in einer ruthenischen Bauernfamilie ist patriarchalisch. Das Familienoberhaupt geniesst ein grosses Ansehen, ihm unterstehen Alle (auch die Dienstboten, die er mit *Du* anspricht). Vater und Mutter werden von den Kindern und ältere Geschwister von den jüngeren mit *«Sie»* angesprochen.

Da der Grundbesitz sich immer auf die Söhne vererbt, von diesen stets nur einer, in der Regel der jüngste, das Haus erbt, so bilden sich aus der Theilung des Bodens, der einst einem reichen Grundwirth gehörte, mit der Zeit mehrere Ansiedelungen, deren Besitzer zu einer Familie gehören. Dies ist auch die Ursache, dass in manchem Dorfe ganze Theile von Leuten bewohnt werden, die ein und denselben Namen führen. So z. B. ist in der Gemeinde Szipot-

шкільних занять; охочіше він доручає дитині пасти гусей, свиней, овець і молодняк, бо він виходить з уявлення, що це є важливішим для життя, ніж читання або писання. Але якщо його дитина все ж відвідує школу, то він вимагає від неї, щоб вже після перших тижнів навчання вона могла прочитати йому податкові постанови, а, можливо, ще й пояснити деякі параграфи; а якщо вона не в змозі цього зробити, то він лає останніми словами місцевого вчителя, який є найлютішим ворогом в очах кожного селянина, хто має дітей шкільного віку.

Коли діти стають парубками і дівчатами, то починається для них найкращий час; ігри і танці чергуються з домашніми і польовими роботами. А на батьків одночасно лягає турбота про влаштування дітей. Син, а коли їх декілька, то всі вони залишаються на батьківському господарстві і успадковують його; дочка навпаки, повинна якомога швидше бути переведена з дому до чоловіка. Оскільки почуття мають цілком другорядне значення і тільки фінансові аргументи потрапляють на вагу терезів, то беруться до уваги здебільшого багаті парубки.

У цілому домінує принцип, що молодший брат або молодша сестра не можуть раніше від старших женитися або виходити заміж. Винятки допустимі лише тоді, коли остання з них хвора або якщо старша сестра допустила проступок. В інших випадках на чесність сільських дівчат особливо не зважають. Якщо дівчина допустила проступок, який мав серйозні наслідки, то її таврують ганьбою, вона мусять ходити з покритою головою і виходить заміж надзвичайно важко.

Сімейне життя русинського селянина патріархальне. Глава сім'ї користується найбільшою повагою, йому підкоряються усі (також слуги, до яких він звертається на *«ти»*). Діти до батька та матері, а молодші брати та сестри до старших звертаються на *«ви»*.

Оскільки земельні володіння і земля переходять у спадок синам, з яких, як правило, наймолодший син завжди успадковує хату, то із земельних ділянок, які належали колись багатому господарю землі, утворюється з часом декілька поселень, власники яких належать до однієї сім'ї. У цьому також полягає причина, чому в деяких селах окремі частини заселені людьми, які носять одне і те ж прізви-

camerale eine Ansiedelung «Tatarka-Rebenczuk», die nach dem Geschlechtsnamen Rebenczuk heisst. Die Bewohner eines Dorfes nennen sich untereinander «*Krajany*», ein Fremder wird als «*Czuzyj czolowik*» (fremder Mensch) bezeichnet; verheirathete Männer, die eine Wirthschaft besitzen, heissen «*Gospodar*», deren Frauen «*Gospodonia*».

Die ersten Persönlichkeiten im Dorfe sind der Pfarrer, «*Pan otec*», und der Gemeindevorsteher, «*Dwirnyk*» oder «*Wijt*», dann der Gutsherr, schlechtweg «*Pan*» genannt. Dem Gemeindevorsteher steht als Berather der Gemeindecsecretär, «*Pan sekretar*», zur Seite, bei welchem sich — insbesondere in Steuer- und Rechtsangelegenheiten — der Bauer Rath einholt. Alle schriftlichen Eingaben für die Dorfbewohner besorgt er.

Geachtet, aber durchaus nicht beliebt, ist der Dorfschullehrer, speciell dann, wenn er streng darauf sieht, dass die Kinder regelmässig die Schule besuchen.

Die Rechtsbegriffe der Ruthenen in der Bukowina entsprechen im Allgemeinen denen eines jeden Naturvolkes: «Was mir angenehm und gut ist, ist recht; ich soll daher auch niemandem etwas zufügen, was auch mir unangenehm wäre, denn dies ist rechtswidrig und strafbar», heisst es beim Ruthenen.

Man nannte die Ruthenen die Tiroler des Ostens, und zwar mit vollem Recht. Ihre Liebe, Treue und Anhänglichkeit an die Person Seiner Majestät ist über alles erhaben. Sie sehen in der Person des Monarchen die höchste Staatsgewalt; in seinem Namen wird regiert und Recht gesprochen, daher man auch den Gerichten und kaiserlichen Behörden gehorchen muss. Steuern (*Podatke*) und besondere Abgaben (*Kontrybucyji*) muss man zahlen, wenn es auch ungerne geschieht, denn diese sind zur Erhaltung der Beamten nothwendig. Das Geld, welches cursirt, lässt Seine Majestät prägen, darum darf man es nicht nachmachen.

Das Rechtsbewusstsein des ruthenischen Bauern ist gleich seinen Anschauungen über das sociale Leben einseitiges, was seinen Grund in den ererbten, althergebrachten Begriffen, die noch heute im Volke leben, hat. Das Stehlen ist nicht erlaubt und strafbar, nichtsdestoweniger ist der Diebstahl an Wild, Fischen oder Bäumen im Walde keine Sünde, denn Gott hat diese für alle Menschen freigegeben. Stiehlt man aus Noth oder Hunger, so ist dies auch keine Sünde, denn Gott will nicht, dass man hungrig sei.

Einen Menschen soll man nicht tödten, denn dies ist eine Sünde. Hat man jedoch jemanden im Rausche oder unabsichtlich

еще. Так, например, у громаді Шепіт-Камеральний є присілок Татарка-Рибинчук, який названий від прізвища Рибинчук. Жителі села звать один одного «*краяни*», а чужого позначають як «*чужий чоловік*»; одружений чоловік, який володіє господарством, називається «*господар*», а його дружина — «*господиня*».

Першими особами на селі є священник — «*пан отец*» і голова громади — «*двірник*» або «*війт*», відтак поміщик, якого називають просто-напросто «*пан*». Голові допомагає секретар громади — «*пан секретар*», до якого селяни звертаються за порадою, зокрема, у податкових і правових питаннях. Від імені селян він готує усі письмові заяви.

Шанованим, але не дуже популярним є сільський учитель, особливо тоді, коли він суворо стежить за тим, щоб діти регулярно відвідували школу.

Поняття законності в русинів Буковини відповідає загалом і в цілому уявленням всякого первісного народу: «Що мені приємне і добре, те правильне; тому я повинен намагатися не робити іншому те, що мені було б неприємно, бо це незаконно і карно», — так говорять серед русинів.

Русинів називають «тірольцями сходу», до того ж з повним правом. Їхня любов, вірність і прихильність до особи Його величності проявляються у всьому. Вони бачать в особі монарха вищу державну владу; від його імені здійснюється урядування і чиниться суд, тому вони також повинні коритися судам та цісарським органам влади. *Податки* і спеціальні збори (*контрибуції*) мають сплачувати, тому що вони необхідні для утримання чиновників, хоча це робиться все ж неохоче. Гроші, що знаходяться в обігу, друкуються з дозволу Його величності, тому їх не можна підробляти.

Правосвідомість русинського селянина відповідає його поглядам на соціальне життя і є однобічною, заснованою на старовинних уявленнях, що побутують у народі й сьогодні. Красти не можна і за це чекає покарання, та все ж крадіжка дичини, риби або дерев з лісу не вважається жодним гріхом, оскільки Бог створив це для усіх людей. Якщо вкрасти з нужди або з голоду, то це також не гріх, тому що Бог не бажає, аби хтось голодував.

Не можна вбити людину, тому що це гріх. Якщо ж хтось загинув у бійці або в п'яному вигляді, то

bei einer gewöhnlichen Schlägerei umgebracht, so ist dies zwar ein Unglück, weil man dafür eingesperrt wird, aber ein Verbrechen ist es nicht, denn man wollte nicht tödten. Der Mord ist eine schwere Sünde, verflucht für immer ist jedoch derjenige, der einen Priester oder seine Eltern tödtet; Juden umzubringen ist hingegen keine besonders schwere Sünde.

Geradezu lax sind die Rechtsbegriffe bezüglich der Sittlichkeitsdelicte. Nothzucht ist kein Verbrechen, denn der Ruthene sagt: «*Diwka i korczma kożdому wilna*», d. h. das Mädchen und das Wirthshaus sind jedem frei. Lässt sich das Mädchen nicht nothzüchtigen, so ist nach seiner Anschauung dieses Verbrechen unmöglich.

Auflehnungen gegen die öffentlichen Gewalten des Staates kommen häufiger vor, doch sind diese zumeist passiver Natur. Man erinnere sich nur des Falles, wo einer Gemeinde im Processwege eine Hutweide abgenommen wurde. Alle Insassen, Weiber mit Kindern voran, waren ausgerückt, besetzten die Hutweide, und als man sie vertreiben wollte, leisteten sie keinen activen Widerstand, sondern warfen sich auf den Boden nieder und machten so das Beackern desselben mit Pflügen unmöglich.

In religiösen Angelegenheiten ist der ruthenische Bauer sehr empfindlich. Wehe dem, der es wagen würde, das Kreuz zu profaniren oder die Kirche zu schänden! In der Religiosität des Volkes ist auch der Grund zu suchen, dass Meineide selten vorkommen, weil der Bauer die Strafe des Himmels fürchtet.

Hat der Bauer einen Rechtsstreit auszufechten, so wendet er sich lieber an den Ortsvorsteher oder den Pfarrer als an das Gericht. Den Advocaten fürchtet er wie das höllische Feuer, weil er glaubt, dass dieser es auf sein Hab und Gut abgesehen habe. Macht er Schulden, so trachtet er sie zu bezahlen; kann er es jedoch nicht, so soll man ihn von seinem Grund und Boden nicht wegzagen, denn er hat diesen von seinen Voreltern ererbt.

16. Beschäftigung und Lebensweise.

Die grosse Masse der Ruthenen in der Bukowina sind Ackerbauer, und nur ein geringer Theil — die Huzulen im Gebirge — sind Hirten, Waldarbeiter und Holzflösser. Handwerker, mit Ausnahme von Zimmerleuten, Kürschnern und hier und da Schustern, findet man unter ihnen nicht, denn die übrigen Professionisten, die Ruthenen sind, stammen nicht von Bauern her, sondern sind grösstentheils aus Galizien eingewandert.

Wie schon früher bemerkt, besteht die Hauptbeschäftigung der ruthenischen Bauern im Ackerbau. Sie bewohnen auch

це нещастя — винного посадять, але це не вважається злочином, тому що вбивство сталося ненароком. Зумисне вбивство — тяжкий гріх, однак проклятий навіки буде той, хто позбавить життя священика або своїх батьків; вбивство ж єврея не вважається особливо великим гріхом.

Дуже вільними є правові поняття стосовно моральної поведінки. Гвалтування не трактується як якийсь злочин, оскільки русин говорить: «*Дівка і корчма кождому вільна*». Якщо дівчина піддається без гвалтування, то, за їхніми уявленнями, це неможна вважати злочином.

Випадки спротиву офіційній владі трапляються часто, але він переважно пасивний. Відомий один випадок, коли за рішенням суду в однієї громади відібрали пасовище. Тоді всі жителі, виставивши попереду жінок з дітьми, вийшли на пасовище і зайняли його, а коли їх намагалися прогнати, то вони не чинили активного опору, а лягли на землю й не дали можливості її розорати.

У релігійних справах русинський селянин дуже чутливий. Горе тому, хто спробував би образити хрест або церкву. У релігійності народу необхідно також шукати причину, чому дуже рідко трапляються випадки лжесвідчень, позаяк селянин боїться небесної кари.

Якщо селянин має якийсь правовий спір, то він охочіше звертається з цього питання до голови громади або до священика, ніж у суд. Адвоката він боїться як пекельного вогню, бо вважає, ніби той має око на його майно. Коли він бере в борг, то намагається вчасно сплатити; якщо ж він не в змозі цього зробити, то з цієї причини його не можна зігнати з власних земельних володінь, тому що він успадкував їх від своїх предків.

16. Заняття і спосіб життя

Основна маса русинів Буковини — хлібороби і тільки незначна частина — гірські гуцули — пастухи, лісові робітники і сплавики. Ремісників, за винятком тесль, кушнірів і подекуди шевців, серед них дуже мало, а інші походять не з місцевих селян, а здебільшого прибули з Галичини.

Як уже раніше зазначалося, основне заняття русинських селян — землеробство. Вони за-

den fruchtbarsten Theil des Landes zwischen dem Dnjestr und Pruth; trotzdem stehen die aus der Feldwirthschaft erzielten Erträge in keinem Verhältniss zur Fruchtbarkeit des Bodens, weil eben der Betrieb kein rationeller ist. Die Bearbeitung der Felder ist keine vollkommene; gedüngt wird nur wenig, geackert nicht sorgfältig genug, weil der Pflug viel zu seicht greift. Wintersaaten werden verhältnissmässig nur wenig angebaut, da die Hauptaussaat sich auf Mais beschränkt. Die Ackergeräthe des Bauern bestehen aus einem hölzernen Pflug mit eiserner Pflugschar und einer hölzernen Egge. Landwirtschaftliche Maschinen benutzt er nicht; Heindel, Sense, Sichel und Dreschflügel genügen ihm vollständig.

Auch der Gartenbau wird primitiv betrieben. Gurken, Fisolen, Bohnen, Kraut und Rüben sind jene Gemüse, die vorwiegend gebaut werden. Die Obstcultur ist minimal. Zwetschen-, Kirschen- und Weichselbäume sind grösstentheils vorhanden, Apfel- und Birnbäume findet man selten, veredeltes Obst fast nie.

Viehzucht wird von dem ruthenischen Bauern ebenfalls nur in geringem Masse betrieben; er züchtet Hornvieh, Pferde, Schafe und Schweine, jedoch von keinem guten Schlage und nur für den eigenen Bedarf. In den Handel bringt er vorwiegend Schafe und Schweine, aus deren Erlös er die Steuern deckt.

Die Hauptbeschäftigung des Huzulen ist die Waldarbeit, Flösserei und Schafzucht. Das Holzfällen und Flößen der Stämme ist für den ärmeren Mann ein bedeutender Erwerbszweig. Die reichen Wirthe betreiben Viehzucht, vorwiegend aber Schafzucht. Der Huzule zieht ein sehr gutes, kräftiges und ausdauerndes Gebirgspferd, den «*Huzulen*», welches sich wegen seiner Unempfindlichkeit gegen Wetterunbilden, seiner Ausdauer und Genügsamkeit, dann wegen seines schönen Exterieurs eines sehr guten Rufes erfreut und sehr gesucht ist. Von Bedeutung ist im Gebirge die Heugewinnung.

Die ruthenischen Frauen beschäftigen sich im Hause, und nur während des Kukurutzheindelns, der Heumahd und der Erntezeit arbeiten sie auf dem Felde. Im Winter besteht ihre Hauptbeschäftigung neben den häuslichen Arbeiten im Spinnen und Weben.

Hausindustrie wird allenthalben von den Ruthenen betrieben. Hervorzuheben wäre die Anfertigung von Hausleinwand, Wollwaaren, Kleidungsstücken, Wäsche, Teppichen, Sacktaschen (*Traistry*) und Wollgürteln. Die Huzulen sind Künstler im Anfertigen von verschiedenen kleinen Geräthen aus Holz, z. B. Tellern, Holzflaschen,

селяють найродючіші землі між Дністром і Прутом; однак досягнуті від сільського господарства прибутки не йдуть ні в яке порівняння з родючістю ґрунту, оскільки саме виробництво нераціональне. Обробіток полів недосконалий; удобрюють мало, оранка не досить якісна, тому що орють мілко. Озимі посіви обмежуються порівняно малими площами, бо головною культурою є кукурудза. Сільськогосподарський реманент селянина складається з дерев'яного плуга із залізним лемешем і дерев'яної борошни. Сільськогосподарських машин він не використовує, бо цілком обходиться сапою, косою, серпом та ціпом.

Городництво теж ведеться примітивно. Переважно вирощують огірки, квасолю, боби, капусту і буряки. Садівництво мінімальне. Сливові, вишневі і черешневі дерева — порівняно часті, яблуні і груші зустрічаються рідко, а сортові фрукти — майже ніколи.

Русинський селянин також незначною мірою займається тваринництвом; він вирощує рогату худобу, коней, овець і свиней, однак звичайної породи і тільки для власних потреб. Продає він здебільшого овець і свиней, щоб із вирученого за них оплатити податки.

Основне заняття гуцулів — лісові роботи, сплав лісу і вівчарство. Рубання лісу і лісосплав є важливою сферою діяльності бідніших людей. Заможні господарі займаються тваринництвом, переважно вівчарством. Гуцули вирощують дуже доброго, сильного і витривалого гірського коня — «*гуцуляка*», який завдяки байдужості до негоди, витривалості і невибагливості, а також прекрасним зовнішнім даним має добру славу і дуже популярний. У горах велике значення має сінозаготівля.

Русинські жінки зайняті вдома, а в полі працюють тільки під час сапання кукурудзи, сінокосу і збору урожаю. У зимовий час основним заняттям, поряд із іншими домашніми справами, є прядіння і ткацтво.

Домашніми промислами русини займаються повсюдно. Найважливішими є виробництва домашнього полотна, вовняних виробів, предметів одягу, білизни, килимів, сукняних сумок (*траїстри*) і поясів. Гуцули — справжні художні майстри у виготовленні різних малих речей із дерева, наприклад, тарілок, де-

Butterdosen, Fässchen (*Barytki*), Hackenstöcken (*Toporec*), die mit Messingdraht, farbigem Leder u. s. w. verziert und wunderschön gearbeitet sind.

Die Frauen beschäftigen sich auch vielfach mit Stickereien, so insbesondere solcher der Frauenhemden, die an den Aermeln und der Brust mit buntfarbiger Wollstickerei versehen sind und sehr hübsch aussehen.

Die Wohlstandsverhältnisse sind im Grossen und Ganzen bei den Ruthenen, insbesondere aber bei den Huzulen, dormalen keine günstigen. Im Flachlande durch die stete und bedeutende Zunahme der Bevölkerung und die damit verbundene Theilung des Bodens, im Gebirge durch das Verschleudern des Waldbesitzes, in beiden Theilen durch den übermässigen Genuss des Branntweins und der nicht rationellen Ausnutzung des Bodens sind sehr viele ruthenische Familien verarmt und haben ihren Grundbesitz verloren.

Der den Bauern seitens Privatpersonen und gewisser Creditinstitute auf den Grund und Boden gewährleistete Credit hat auch nicht günstig eingewirkt, sondern nur dazu beigetragen, dass die Landleute, die ihren Verpflichtungen nicht nachkommen konnten, ihren Grundbesitz einbüssten.

Reiche Bauern, wie es deren einst viele in der Bukowina gab, findet man heute nur noch selten; hier und da kommen solche im Gebirge vor, die grosse Schafheerden, Alpen und Wälder ihr Eigen nennen.

17. Volksbewegung und sanitäre Verhältnisse.

Die Zunahme der ruthenischen Bevölkerung in der Bukowina betrug in den letzten dreissig Jahren im Durchschnitt ca. 25 Proc., war jedoch am geringsten im Hügellande zwischen dem Pruth und Dnjestr, am grössten hingegen im Gebirge. Die Ursache hiervon liegt darin, dass im dünn bevölkerten Gebirge in den letzten Jahren ein bedeutender Zuzug fremder Elemente erfolgte, während im Hügellande ein stetes Abfliessen der Bevölkerung durch Auswanderung nach Russland und Rumänien stattfand.

Hinsichtlich der Eheschliessungen machte sich in den letzten Jahren gleich wie bei den Rumänen ein Rückschritt bemerkbar, welcher im Wiznitzer Bezirk besonders zu Tage trat, woselbst relativ die wenigsten Ehen vorkamen.

Die Geburtsfrequenz ist bei den Ruthenen im Allgemeinen grösser als bei den Rumänen. Es entfallen im Hügellande im Maximum 50 und im Gebirge unter den Huzulen im Minimum 45 Geburten auf 1000 Einwohner im Jahresdurchschnitt, was ein Mittel von 48 ergibt. Dieses

rev'яних пляшок, масельничок, бочівок (*барилки*), топірців (*топорец*), що оздоблені з бронзовим дротом, кольоровою шкірою тощо і зроблені напрочуд гарно. Виготовлені й оздоблені вони надзвичайно красиво.

А жінки часто займаються вишиванням, зокрема жіночих сорочок, які на рукавах і на грудях оздоблені барвистими вовняними вишивками і виглядають дуже красиво.

Майнове становище русинів, а особливо гуцулів, загалом і в цілому нині несприятливе. У рівнинній частині краю багато русинських сімей збідніло і втратило свою земельну власність через постійне зростання населення і зв'язаний з цим поділ землі; в горах — через спродаж за безцінь лісової власності, а в обох частинах — через надмірне вживання горілки і нераціональне використання землі.

Кредити під заставу земельних ділянок, що надають селянам приватні особи і певні кредитні установи, також мають негативний вплив, тому що люди краю, які не змогли дотриматися зобов'язань, втрачали свою земельну власність.

Маєтні селяни, яких було колись багато на Буковині, зустрічаються тепер значно рідше; подекуди такі ще трапляються в горах, де є власниками великих отар овець, полонин і лісів.

17. Рух населення і санітарний стан

Приріст русинського населення на Буковині за останні тридцять років склав в середньому близько 25 відсотків, але найменший він у підгірній місцевості між Прутом і Дністром, а найбільший — в горах. Причина полягає в тому, що в рідше заселених горах проходив останнім часом великий вплив сторонніх елементів, в той час як у низовині відбувався постійний відтік населення в Росію та Румунію.

Щодо шлюбів, то останнім часом, як і в румунів, спостерігався регрес, який особливо проявилася у Вижицькому повіті, де мала місце порівняно менша кількість шлюбів.

Частота народжуваності у русинів загалом трохи вища, ніж у румунів. На пагористу місцевість припадає максимальна кількість народжень — 50, а на гори серед гуцулів мінімальна — 45 народжень на 1000 жителів за рік, що в середньому становить 48. Цей

Geburtsresultat entspricht dem Maximum in Europa überhaupt und speciell in Russland, wo es ebenfalls 48 pro Mille beträgt. Die meisten Todtgeburten finden bei den Huzulen statt, bei denen auf 100 Geburten 3,5 Todtgeburten entfallen. Wie im rumänischen Gebirge sind es auch hier die schwierigen Terrainverhältnisse, die den Verlauf der Gravidität beiden Frauen ungünstig beeinflussen.

Die Sterblichkeit bei den Ruthenen ist in der letzten Zeit eine erheblich bedeutendere als bei den Rumänen. Es kommen auf 1000 Einwohner im Mittel der letzten fünf Jahre 34 Sterbefälle. Diese Zahl sinkt im Minimum im Gebirge auf 30 und steigt im Maximum im Hügellande nördlich des Pruth auf 39 pro Mille. Zieht man die Sterblichkeit mit dem Geburtsverhältniss in Parallele, so ergibt sich im Mittel ein Ueberschuss von 14 Geburten auf 1000 Einwohner.

Auffallend ist der Umstand, dass bei den Ruthenen verhältnissmässig nur sehr wenig Sterbefälle im Greisenalter über 70 Jahre vorkommen, daher die Ruthenen im Allgemeinen relativ kürzer leben als die Rumänen.

Was die sanitären Verhältnisse betrifft, so sind die Ruthenen in dieser Beziehung ungünstiger daran als ihre Nachbarn. Als Massstab für die Beurtheilung derselben erscheint die Häufigkeit der Sterbefälle an Infectionskrankheiten am geeignetsten, die bei den Ruthenen entschieden grösser ist als bei den Rumänen, was aus folgender, auf einem fünfundzwanzigjährigen Durchschnitt basirender Zusammenstellung deutlich hervorgeht:

Auf 100000 Einwohner entfallen Sterbefälle an Infectionskrankheiten jährlich:

bei den Rumänen	bei den Ruthenen
1013.	1270.

Diese eminent hohe Sterblichkeit an Infectionskrankheiten bei den Ruthenen, die von keinem Volksstamme Oesterreichs übertroffen wird, beweist zur Genüge, wie ungünstig die sanitären Verhältnisse bei diesem Volke beschaffen sind. Trotz aller erdenklichen Mühen und Kosten seitens der Staatsverwaltung ist es nur in geringem Grade gelungen, in dieser Beziehung günstigere Verhältnisse zu schaffen. Der niedere Bildungsgrad des Landvolkes, die socialen Verhältnisse, die sanitär äusserst ungünstigen Wohnungsverhältnisse, das Misstrauen, das dem ärztlichen Personal entgegengebracht wird, endlich die fatalistische Weltanschauung sind Schwierigkeiten, welche bei Bekämpfung von Infectionskrankheiten und Durchführung der Assanirung nicht zu unterschätzen sind und die unsäglich

показник народжень відповідає максимальному показнику народжень в Європі загалом і середньому в Росії, де він також складає 48 на 1000 осіб. Найбільше число мертвонароджених трапляється у гуцулів, де на 100 народжень припадає 3,5% мертвих дітей. Як і в румунських горах, так і тут також важкі умови місцевості, що негативно впливають на перебіг вагітності у жінок.

Смертність серед русинів останнім часом значно вища, ніж у румунів. На 1000 жителів за останні 5 років припадає у середньому 34 смертних випадки. Це число знижується до мінімуму в горах — 30 і зростає до максимуму у горбистій місцевості на північ від Пруту — до 39 проміле. Якщо порівняти народжуваність із смертністю, то середній приріст населення складає у підсумку 14 осіб на 1000 мешканців.

Характерно, що у русинів відносно дуже мало випадків смерті трапляється у віці понад 70 років, отже русини загалом живуть порівняно менше, ніж румуни.

Що стосується санітарних умов, то русини в цьому плані перебувають в гіршому становищі, ніж їхні сусіди. Доказом цього служить частота смертних випадків від заразних хвороб, яка у русинів значно вища, ніж у румунів. Це чітко впливає із наступних середніх показників, отриманих за двадцять п'ять років:

На 100000 жителів припадає щорічно така кількість смертних випадків від інфекційних хвороб:

у румунів	у русинів
1013,	1270.

Ця висока смертність русинів від інфекційних хвороб, що є найбільшою серед народностей Австрії, переконливо свідчить, наскільки несприятливі в цього народу санітарні умови. Попри всі можливі заходи і витрати з боку органів державного управління, лише незначною мірою вдалося зробити сприятливими умови в цьому плані. Низький освітній рівень населення краю, погані житлові умови, соціальні обставини, незадовільні санітарно-житлові умови проживання, недовіра, що проявляється до лікарського персоналу, і, нарешті, фаталістичний світогляд — це ті труднощі, які не можна недооцінювати у боротьбі з інфекційними хворобами і проведенні санітарно-гігієнічних заходів та подоланні перелічених труднощів, тому

Schwierigkeiten bereiten, sodass ein Erfolg nur schrittweise und in dem Masse zu erreichen ist, als sich der allgemeine Bildungsgrad hebt. In beiden Richtungen das Möglichste gethan zu haben, ist das specielle Verdienst der Staatsverwaltung.

Von den besonderen Krankheitsformen wäre in erster Linie der Tuberculose Erwähnung zu thun. Diese Krankheit grassirt unter den Ruthenen verhältnissmässig stärker als unter den Rumänen.

In der Bukowina entfallen auf 100000 Einwohner im zwanzigjährigen Durchschnitt ca. 58 Irrsinnige, an welcher Zahl die Ruthenen mit 28 participiren, woraus der Schluss folgt, dass bei denselben relativ häufiger Irrsinn als bei den Rumänen, bei denen nur 20 Irrsinnige auf die erwähnte Einwohnerzahl entfallen.

Bedeutend günstiger als die Rumänen sind die Ruthenen bezüglich der Taubstummen und Cretinen daran. Endemisch herrscht der Cretinismus unter ihnen nur in den am Czeremoszflusse gelegenen Flachlandsgemeinden des Wízitzer Bezirkes.

18. Heilkunst.

Die Heilkunst wird beim ruthenischen Landvolke vorwiegend von alten Weibern geübt, denen eine Menge Mittel und Mittelchen, die bei den verschiedenen Krankheiten helfen, bekannt sind. Zu diesen alten Weibern und den von ihnen ordinirten Mitteln hat der Bauer viel mehr Vertrauen als zum Arzt, an welchen er sich überhaupt erst dann wendet, wenn bereits alle anderen Mittel versagt haben. Da aber in solchen Fällen bei veralteten Krankheiten die ärztliche Hilfe, da sie meist viel zu spät in Anspruch genommen wird, wenig oder gar nicht zu helfen vermag, so geniesst der Arzt nicht nur kein Vertrauen beim Volke, sondern es bringt ihm dasselbe geradezu Misstrauen entgegen; denn stirbt ein Patient, so wird die Schuld daran immer dem Arzte beigemessen, weil das Volk es ganz einfach nicht begreifen kann, dass die zu spät angerufene ärztliche Hilfe der zerstörenden Wirkung der Krankheit nicht mehr Einhalt gebieten kann.

Die Volksheilmittel sind entweder solche, denen die Wirkung durch Sympathie beigemessen wird, oder solche, denen heilsame Kräfte innewohnen, die das Volk jedoch durch Anwendung abergläubischer Gebräuche erst wirksam zu machen trachtet, und endlich solche, von denen es weiss, dass sie auch ohne Anwendung unter bestimmten Ceremonien ihre Wirkung in der Regel nicht versagen.

поступового успіху можна очікувати тільки тоді, коли зросте загальний освітній рівень неселення. В обох напрямках робилося все можливе, що є спеціальною заслугою державного правління.

Серед особливих форм захворювання у першу чергу слід назвати туберкульоз. Ця недуга значно поширеніша серед русинів, ніж у румунів.

На Буковині на 100000 мешканців припадає в середньому за двадцятирічними даними близько 58 божевільних, у тому числі частка русинів становить 28, із чого випливає висновок, що у них порівняно більше випадків божевілля, ніж у румунів, серед яких на згадуване число населення випадає лише 20 божевільних.

Значно краще, ніж у румунів, виглядає справа у русинів з глухонімими і кретинами. Кретинізм поширений лише у розташованих біля річки Черемош долішніх громадах, що у Вижицькому повіті.

18. Народна медицина

Лікування серед русинського сільського населення краю здійснюється переважно старими жінками, які знають безліч засобів і способів, що допомагають від усіляких хвороб. До цих старих жінок і пропонованих ними засобів русинський селянин має значно більше довіри, ніж до лікаря, до якого він загалом звертається тільки тоді, коли вже всі інші засоби вичерпані. Оскільки в таких випадках із занедбанними хворобами медична допомога, коли вона надається здебільшого надто пізно, дуже мало або й зовсім не допомагає видужати, то лікар не тільки не користується жодним довір'ям народу, але й висловлюється йому категорична недовіра; якщо такий пацієнт помирає, то вина завжди приписується лікарю, оскільки люди не можуть зрозуміти очевидного, що надто пізні звертання за медичною допомогою не може зупинити поширення руйнівної дії хвороби.

Засоби народної медицини — це або ті, яким приписують чудодійну силу, або такі, котрим властивий корисний вплив, однак люди намагаються робити їх дієвими передусім завдяки застосуванню забобонних звичаїв, і, нарешті, такі, про які знають, що без застосування з певними ритуалами вони, як правило, втрачають свою силу.

Die grösste Bedeutung von allen sympathischen Mitteln beim ruthenischen Bauernvolke hat das Besprechen von Krankheiten. Es besteht darin, dass der oder die Heilkundige unter Anwendung verschiedener Mittel, insbesondere aber des Löschens von glühenden Kohlen mit Wasser, verschiedene Sprüche hersagt und dadurch die Krankheit zu bannen sucht; die günstigste Zeit hierzu ist nach Sonnenuntergang. Neben dem Besprechen spielt auch das Räuchern mit verschiedenen Ingredienzien bei manchen Krankheiten eine hervorragende Rolle. Endlich sind es verschiedene Arzneikräuter, die bei einzelnen Krankheiten Anwendung finden. Die meisten vom Landvolke angewendeten Arzneikräuter und Pflanzen besitzen wirksame Eigenschaften, viele derselben sind oder waren wenigstens officinell.

Im Nachfolgenden seien einige jener Arzneikräuter, die sich einer besonderen Vorliebe erfreuen, nebst den Krankheiten, bei welchen sie Anwendung finden, angeführt:

Gegen frische Verletzungen werden die Blätter des Wegerich (*Babka*) und eine Salbe aus Mauerpfeffer (*Masne zilie*) verwendet. Auf offene Wunden werden Lilienblätter und der Saft der Schafgarbe (*Krwawnyk*) aufgelegt. Ausser diesen finden noch Anwendung: die Malve (*Kuczerawy słysz*), Kalmus (*Tatarski zilie*), Klettenkraut (*Lopuch*) und Huflattich (*Pidbil*). Wasserschierlingblätter, in Spiritus geweicht, werden auf veraltete Wunden aufgelegt. Zum Waschen der Wunden verwendet man den Absud von einer Distelart (*Czersaka*). Blutstillende Mittel sind die Asche von Hanfleinwand und der Inhalt des Staubschwammes (*Porchawka*). Die Blätter der schwarzen Meisterwurz und des Bärenklau (*Brodownyk*) werden gestossen und die Blätter des Sumpfschlangenkrautes (*Momecz*) getrocknet auf offene Wunden aufgelegt.

Hodenbrüche werden mit Akazienblüthen, Leistenbrüche mit Klettenwurzeln curirt. Bei Rothlauf wird eine Salbe, bestehend aus Hollerblättern (*Bryna*) gemischt mit Kreide angewendet. Hämorrhoiden werden mit Bähungen von Mauerpfeffer behandelt. Auf Geschwülste wird eine Salbe von Blättern des Mauerpfeffers oder des Beinwell (*zywokost*), die mit Butter gekocht werden, aufgelegt. Der Bast der Linde (*Lyra*) oder des schwarzen Hollunders (*Baznyk*) in Milch gekocht ist ein beliebtes Mittel gegen Geschwülste und wehe Brüste bei Frauen. Furunkeln bringt man dadurch zum Oeffnen, dass man gebratene Zwiebel auflegt. Die Huzulen verwenden die Blätter des Rainfarrens zum Auflegen aut Schwielen an den Händen. Der Saft der Wolfsmilch (*Wowcze moloko*) und des Schöllkrautes (*Jaskulnyk*) wird zum Ausrotten der Warzen verwendet.

З усіх привабливих засобів русинські селяни найбільше значення надають замовлянню хвороб. Воно полягає в тому, що для лікування використовуються різні засоби, зокрема гасять водою жарини, нашіптують різні замовлення і тим самим намагаються подолати хворобу; найзручнішою порою для цього вважається час після заходу сонця. Поряд із замовляннями під час деяких хвороб велику роль відіграє обкурювання всілякими інгредієнтами. Нарешті, існує різне лікарське зілля, яке застосовують від певних недуг. Найчастіше вживані сільським населенням лікарські трави і рослини справді володіють ефективними властивостями, численні з них, у крайньому випадку, є або були аптечними.

Далі будуть названі деякі із лікувальних зелав, котрим надається особлива перевага, разом із хворобами, під час яких вони застосовуються:

При свіжих ранах використовують листки подорожника (*babka*) і мазь із заячої капусти (*masne zile*). На відкриті рани кладуть листя лілії і сік деревію (*кровавник*). Для цього також застосовуються: мальва (*кучерявий слищ*), лепеха (*татарське зіле*), листя лопуха, мати-й-мачуха (*нідбіл*). Листя цикути, розмочене у спирті, накладають на запущені рани. Для промивання ран використовують відвар з різновиду осоту (*черсак*). Кровозупинним засобом є конопляне полотно і порошок *порхавки*. Листка чорної моренки і аканту (*бродовник*) подрібнюються і накладаються з висушеними листками болотяного білокрильника (*момеч*) на відкриті рани.

Мошонкову грижу лікують цвітом акації, пахову грижу — коренем лопуха. Від бешихи використовують мазь, яка складається із листя бузини (*брина*), змішаного із крейдою. При геморої звертаються до теплих компресів із заячої капусти. На пухлини кладуть мазь із листків заячої капусти або живокосту (*живокост*), котрі варять з маслом. Лико *липи* або чорної бузини (*базник*), яке зварене у молоці, є популярним засобом від пухлин і хвороб жіночих грудей. Чиряки виводять внаслідок того, що кладуть на них підсмажену цибулю. Гуцули використовують листки пижми для накладання на мозолі рук. Сік молочаю (*вовче молоко*) і чистотілу (*яскульник*) вживається для викорінення бородавок.

Als Heilmittel gegen Erkrankungen der Respirationsorgane finden Anwendung und zwar bei Lungenkrankheiten Thee vom breiten Wegerich, vom Stiefmütterchen (*Bratke*), von der einhäusigen Brennessel (*Pariwka*), vom Huflattich und von der Schafgarbe. Salvenblätter (*Szaiwła*), oder die Beeren des gemeinen Schneeballs (*Kałyna*), mit Milch und Honig zubereitet, werden gegen Halsweh gegeben; älteren Leuten giebt man Reinfarren (*Kanufir*), oder aber sie rauchen den Stengel des Liebesstöckels (*Liubestok*). Thee von Quendel (*Matrynka*), Kamillen (*Rumianok*), Königskerze (*Dewyna*) und den getrockneten Stielen der Vogelkirsche sind beliebte Mittel gegen Husten. Endlich giebt man Lindenblüthen- und Kamillenblüthen-Absud gegen Heiserkeit und Bäder von Froschlöffel gegen Abzehrung bei Kindern.

Magen- und Darmkrankheiten, dann Erkrankungen der weiblichen Sexualsphäre und Blasenkrankheiten werden durch folgende Kräuter geheilt, und zwar Magenkatarrh mit Wermuthschnaps (*Polyn*), Absud von Ehrenpreiswurzel (*Stariwnek*), Malve (*Slez*), Pfefferminzthee (*Miatka czorna*), Tausendgüldenkraut (*Centuria*), dem Saft einer Brennesselart (*Zeriwcha*), welcher mit Spiritus gemengt wird, den Beeren des gemeinen Schneeballs und des gemeinen Sauerdorns, und endlich dadurch, dass Wermuthblätter auf den Magen aufgelegt werden. Die Raute (*Ruta*) findet gegen Magenbeschwerden und gegen Fraisen bei Kindern Anwendung. Thee von Brennesseln (*Kropywa*), Klettenwurzeln (*Cholera*) und Kardendisteln (*Czersake*) wird gegen Brechruhr gegeben. Als Mittel gegen Frauenkrankheiten wendet man an: Immergrün (*Barwinok*) und Thee von Stiefmütterchen (*Bratke*) bei Menstrualbeschwerden; Stücke von Schafgarbe in Branntwein geweicht, dann Mauerpfeffer und endlich Tausendgüldenkraut bei anderen Frauenkrankheiten. Gegen Blasenkrankheiten wird Petersilie (*Petruszka*), gegen Urinsperre und als harntreibendes Mittel Schachtelhalm (*Hwoczka*) angewendet. Gegen Wechselfieber sind Tausendgüldenkraut, Wermuth, Enzian-Absud (bei den Huzulen) und Thee von Schafgarbe, letztere früh und abends unter besonderen Ceremonien eingenommen, wirksam.

Grind am Kopfe kleiner Kinder curirt man mit einer Salbe, die aus in einem Mörser gestossenen Spitzwegerichblättern mit ganz frischer Butter angemacht ist. Gegen Flechten, Grind und andere Hautkrankheiten wird der Absud von Faulbaumblättern (*Kruszyna*) und Disteln angewendet. Rheumatismus und Gicht werden durch Umschläge von Beinwurz (*Zwohist*), Stechapfelblättern

Як ліки від хвороб органів дихання, а саме від захворювання легень, застосовується чай із подорожника, трибарвної фіалки (*братки*), одnodомної кропиви (*парівка*), мати-й-мачухи і деревію. Листки мальви (*шавлія*) або ягоди *калини* звичайної, приготовлені з молоком і медом, даються від болю в горлі; людям старшого віку призначають пижму (*кануфір*) або вони курять стебла любистку. Чай із чебрецю (*материнка*), ромашки (*рум'янок*), коров'яка (*дивина*) і висушені гілки вишні є популярними засобами від кашлю. Нарешті, вживають відвари з липового цвіту і квітів ромашки від хрипоті, і ягоди частухи від сухот у дітей.

Болі живота і розлади шлунка, а також захворювання жіночих статевих органів і сечового міхура лікуються такими травами, а саме: катар шлунка — горілкою з *полином*, настоем з кореня вероніки (*старівник*), мальви (*слеж*), чаєм з м'яти (*м'ятка чорна*), золототисячника (*центурія*), соком із кропиви (*жерівха*), до якого додають спирт, ягоди *калини* звичайної і глоду звичайного, і, нарешті, кладуться на живіт листя полину. *Рута* вживається від запорів у шлунку і від судоми у дітей. Чай із кропиви (*кропива*), кореня лопуха (*холера*) і черсака (*черсаки*) даєть від холери. Як засоби від жіночих хвороб застосовують: *барвінок* і чай із трибарвної фіалки (*братки*) при порушеннях менструального циклу; частини деревію, вимоченого у настояній горілці, відтак заячу капусту і, нарешті, золототисячник використовують при інших жіночих хворобах. При захворюваннях сечового міхура застосовують *петрушку*, при затримці сечі і як сечогінний засіб — хвоц (*хвоцка*). При переміжній пропасниці дієвим засобом є золототисячник, полин, відвар із тирличу (у гуцулів) і чай із деревію, останній з яких вживається вранці і увечері з особливим попереднім ритуалом.

Екземи на голові малих дітей лікують маззю, виготовленою з розтертих у дуже свіжому маслі верхніх частин подорожника. Від лишайів, екземи та інших захворювань шкіри застосовуються відвари жостеру (*крушина*) і осоту. Від ревматизму і подагри використовують компреси із окопника (*жвогіст*), дурману (*дивдериво*) і ван-

(*Deuderewo*) und durch Bäder mit Wermuthblättern geheilt. Gegen Zahnschmerzen sollen Räucherungen mit Mohnsamen (*Mak*), Bilsenkrautsamen (*Mumycia*) und Gottesbaum (*Bihderewo*), Eichenrinde und Malven wirksam sein. Gegen Augenschmerzen ist Armleuchtergras von gutem Erfolge.

Bei schwächlichen Personen und Kindern werden stärkende Bäder von Tollkirsche (*Matryguna*), Pastinak (*Pasternak*), dann verschiedene andere Krauter, als: Majoran, Krauseminze, Schafgarbe u. s. w. angewendet. Holler-Thee (*Baznyk*) wird gegen Verköhlung, Fingerhut (*Sasmara*) und Johanniskraut (*Smijewon*) gegen Herzklopfen, Schafgarbe und Butterblume gegen Blutzeretzung und Blutvergiftung, Päonienwurzel (*Piwonia*) gegen Blutbrechen, Wachholder (*Jałowec*) gegen Wassersucht und Hauswurz (*Pupec*) gegen Hautleiden angewendet.

Als Theekräuter werden benutzt: Quendel (*Matrynka*), Majoran, Malven, Krauseminze und Kamillenblüthen. Als Schlafmittel findet Mohn-Absud Anwendung.

Abortiva sind: der Absud der schwarzen Pappelrose (*Malva*), Mutterkorn und Eibenblätter. Operative Eingriffe mit glühendem Eisendraht gehören auch nicht zu den Seltenheiten.

Ausser den Heilpflanzen ist den Ruthenen auch die Wirkung gewisser Giftpflanzen wohlbekannt. Bezüglich deren Anwendung gilt das bei den Rumänen Gesagte.

Die den Ruthenen am besten bekannten, auf heimatlichem Boden vorkommenden Giftpflanzen sind folgende: Die Tollkirsche (*Wowcza jahoda*, *Wowcze oko*, *Durneczkie*), der Stechapfel (*Blekotecia*, *Dewderewo*, *Kruhle nasinie*, *Durman*), das Bilsenkraut (*Nemecia*, *Blagolectia*, *Lulek*), die Küchenschelle (*Son*), die Herbstzeitlose (*Brenduszka*), die schwarze Niesswurz (*Czemercia*), der Taumelloch (*Durijka*), der Fingerhut (*Zolotnek*), das Schöllkraut (*Jaskulnek*), der Gifthahnenfuss (*Jaskre*), der Eisenhut (*Toja*), die Wolfsmilch (*Wowcze młoczko*), der Seidelbast (*Wowcze leczko*), das Gottesgnadenkraut (*Bihderewo*), der Mauerpfeffer (*Baholnek*) und viele andere.

III. Sonstige Volksstämme in der Bukowina.

Wie wir in der Einleitung bemerkt haben, sitzen neben der autochthonen Bevölkerung des Landes, den Rumänen und Ruthenen, noch viele Angehörige anderer Nationen auf heimatlichem Boden der Bukowina. Sie waren zum Theil schon vor der Occupation des Landes durch Oesterreich vorhanden,

ни з листками полину. Від зубного болю дієвими є обкурювання насінням *маку*, насіння блекоти (*мумуція*) і боже дерево (*бігдереве*), кора дуба і мальва. Від очних хвороб добре допомагає трав'яний канделябр.

Для хворих людей і дітей застосовують оздоровлюючі ванни із беладони (*матригуна*), *пастернака*, а також інші різноманітні трави, як майоран, кучерява м'ята, деревій і т. д. Чай із бузини (*базник*) вживають від простуди, наперстянка (*засмара*) і звіробій (*змієвон*) — від серцевої аритмії, деревій і кульбаба — від осідання голови і зараження крові, корінь (*півонія*) — від кров'яної блювоти, ялівець (*яловець*) — від водянки і молодило (*пупец*) — від шкірних хвороб.

Як трав'яний настій використовують: чебрець (*материнка*), майоран, мальву, кучеряву м'яту і квіти ромашки. Як снодійне застосовують відвар маку.

Абортним засобом відвар з чорних калачиків є (*мальва*), ріжків і листя тису. Не належать до рідкостей і оперативні втручання розпеченим металевим дротом.

Окрім лікувальних, русинам також добре відомі рослини з отруйною дією. Щодо їх застосування, то воно однакове з описаним у розділі про румунів.

Русинам найкраще знайомі отруйні рослини, що ростуть на рідній землі, а вони наступні: беладонна (*вовча ягода*, *вовче око*, *дурнишке*), дурман (*блекотиця*, *дивдереве*, *кругле насінє*, *дурман*), блекота (*немеця*, *благолиця*, *люлик*), сон, пізноцвіт осінній (*брндушка*), чорна черемиця (*чемериця*), п'янка дурійка (*дурійка*), наперстянка (*золотник*), чистотіл (*яскульник*), отруйний жовтець (*яскре*), аконіт (*тоя*), молочай (*вовче молочко*), вовчі ягоди (*вовче личко*), божий авран (*біг-дерево*), заяча капуста (*багольник*) і багато інших.

III. Інші народності на Буковині

Як ми вже відзначали у вступі, на рідній землі Буковини поряд із корінним населенням краю — румунами і русинами — проживає також багато представників інших націй. Вони частково знаходилися тут ще до окупації краю Австрією, почасти

zum Theil sind sie später eingewandert. Sie alle und mit ihnen die autochthone Bevölkerung hängen mit gleicher Liebe am Heimathlande, leben friedlich neben einander, sind gute Bukowinaer und treue Oesterreicher. Das unzerreissbare Band der Liebe und der Anhänglichkeit zum angestammten Allerhöchsten Kaiserhause, das alle Völker Oesterreichs umschlingt, hat auch das Völkergemisch der Bukowina zu einem Volke ohne Rücksicht auf Abstammung geeint.

Die übrige Bevölkerung — mit Ausschluss der Rumänen und Ruthenen — besteht vorwiegend aus Deutschen, Juden, Polen, Magyaren, Lipowanern, Slowaken, Armeniern und Zigeunern, welche theils zerstreut im ganzen Lande, theils in geschlossenen Ortschaften als Colonisten wohnen.

Deutsche (50784 Seelen) wohnen in der Bukowina zerstreut in den einzelnen Gemeinden und auch in geschlossenen Ortschaften als Colonisten, oder aber bilden sie als Beamte, Handwerker u. s. w. einen bedeutenden Theil der Einwohner der Städte des Landes.

Bedeutendere deutsche Colonien sind: Molodia im Czernowitzer Bezirke; Alexandersdorf und Katharinendorf im Wiznitzer Bezirke; Augustendorf, Alt- und Neu-Hütte im Storozyner Bezirke; Deutsch-Tereblestie und St. Onufri im Serether Bezirke; Karlsberg, Deutsch-Alt-Fratautz, Deutsch-Satulmare, Deutsch-Badeutz und Fürstenthal im Radautzer Bezirke; Itzkany-Neu und Itzkany-Bahnhof und Mittoka-Dragomirna im Suczawaer Bezirke; Illischestie, Glitt, Lichtenberg, Deutsch-Pojana-Mikuli (Buchenhain), Bori und Gurahumora im Gurahumoraer Bezirke; Jakobeny, Luisenthal, Pozoritta, Freudenthal, Eisenau, Bukschoja und Schwarzthal im Kimpolunger Bezirke.

Die ersten Nachrichten, die wir über das Vorhandensein der Deutschen in der Bukowina besitzen, stammen aus dem 14. Jahrhundert. Es waren dies Sachsen aus Siebenbürgen, die sich hauptsächlich in den Städten niedergelassen hatten. Wir finden ihre Spuren in Suczawa, Sereth, dann in vielen Städten der Moldau. Ungünstige Verhältnisse, Verfolgungen u. s. w. hinderten jedoch das Prosperiren dieser deutschen Siedelungen, und es trat ein Rückschritt im 16. Jahrhundert ein, indem die wenigen Deutschen fast keinen Zuzug aus der Heimat erhielten. Erst 15 Jahre vor der Besitzergreifung der Bukowina durch Oesterreich, also im Jahre 1760, fand ein neuer Zuwachs deutscher Elemente in der Bukowina statt, indem Graf August Poniatowski aus der Umgebung von Breslau und aus Elbing deutsche Tuchmacher zur Sicherung

переселилися пізніше. Всі вони окремо і разом із автохтонним населенням однаково люблять рідний край, живуть між собою у злагоді, є гарними буковинцями і вірними австрійцями. Нерозривні узи любові і відданості роду Найвищої династії, що охопили всі народи Австрії, об'єднали і суміш народностей Буковини в один народ без огляду на походження.

Решта населення — за винятком румунів і русинів — складається переважно з німців, євреїв, поляків, мадярів, липованів, словаків, вірмен і циган, які частково розкидані по всьому краю, а почасти проживають як колоністи в однорідних населених пунктах.

Німці (50784 душі) живуть на Буковині розкидано в окремих громадах, а також в суцільно [німецьких] населених пунктах як колоністи, або ж, як чиновники, ремісники тощо, вони складають значну частину мешканців у містах краю.

Значнішими німецькими колоніями є: Молодія в Чернівецькому повіті; Александерсдорф і Катарінендорф у Вижицькому повіті; Августендорф, Стара і Нова Гута в Сторожинецькому повіті; Німецькі Тереблівці і Св. Онуфрій в Серетському повіті; Карльсберг, Німецькі Старі Фратівці, Німецьке Сатулмаре, Німецькі Бадівці і Фюрстенталь у Радівецькому повіті; Нові Іцкани, Іцкани-вокзал і Митока Драгомирна в Сучавському повіті; Ілішешти, Гліт, Ліхтенберг, Німецька Пояна-Мікулі (Бухенгайн), Борі і Гура-Гумора в Гура-Гуморському повіті; Якобени, Люїзенталь, Пожорита, Фройденталь, Айзенау, Букшоја і Шварцталь у Кимполунзькому повіті.

Перші відомості, які ми маємо про присутність німців на Буковині, походять з XIV ст. Це були ті сакси з Семигороду, які поселялися головним чином у містах. Їх сліди ми знаходимо в Сучаві, Сереті, відтак у багатьох містах Молдови. Однак несприятливі умови, переслідування і т. д. перешкождали розвитку цих німецьких поселень, а в XVI ст. настав регрес, оскільки нечисленні німці майже не отримували жодного поповнення з батьківщини. І тільки за 15 років до вступу Австрії у володіння Буковиною, тобто 1760 року, почався новий приплив німецьких елементів, коли граф Август Понятовський оселив у Прилипчу німецьких ткачів з околиць Бреслау і Ельбінгу для забезпечення існування своєї суконної фабрики у Заліщиках. Це поселення не розви-

des Bestandes seiner Tuchfabrik in Zaleszczyki und Prelipcze ansiedelte. Diese Ansiedelung gedieh nicht und war zur Zeit der Occupation in Auflösung begriffen. Nicht viel besser erging es den deutschen Colonisten, die Freiherr Peter von Gartenberg im Jahre 1770 in Sadagóra ansiedelte. Als die von ihm dort creirte Münzstätte im Jahre 1774 aufgelöst wurde und er mit den deutschen Arbeitern das Land verliess, blieben in Sadagóra nur einige deutsche Gewerbsleute zurück, die sich jedoch späterhin im Lande zerstreuten, so dass man heute dort keine Spur der einst bestandenen Colonie entdecken kann.

Als die Bukowina an Oesterreich kam und sich ein bedeutender Mangel an Arbeitskräften zur Bebauung des brach darniederliegenden Bodens fühlbar machte, war die Staatsverwaltung bestrebt, deutsche Colonisten ins Land zu ziehen. Andererseits war auch die Auffindung reicher Erzlagerstätten in der südlichen Bukowina die Ursache, welche das Herbeiziehen deutscher Arbeitskräfte nothwendig erscheinen Hess. Die Staatsverwaltung sah sich übrigens auch genöthigt, dem Mangel an Handwerkern durch Begünstigung der Einwanderung von Deutschen abzuhelpen. Auf diese Weise wurde vom Jahre 1782 bis zum Jahre 1850 ein starker Zuwachs deutscher Elemente nach der Bukowina herbeigeführt.

Die erste deutsche Colonie, die hier gegründet wurde, war Molodia; sie entstand im Jahre 1782. In rascher Folge bildeten sich dann die Bergwerkscolonien Mariensee, Jakobeny, Eisenau, Freudenthal, Pozoritta, Luisenthal und Bukschoja. Durch die Errichtung von Glashütten war es geboten, deutsche Arbeiter heranzuziehen, und es entstanden zu Ende des vorigen und Anfang des jetzigen Jahrhunderts die Colonien Althütte, Neuhütte, Karlsberg, Fürstenthal und Lunca-Frumosă.

Viele deutsche Ansiedler, die nach Galizien gekommen waren und dort nicht untergebracht werden konnten, wurden in die Bukowina verpflanzt. So gründete man die Bauerncolonien Arbora, Deutsch-Badeutz, Alt-Fratautz, Illischestic, Itzkany, Manastiora, Tereblestie, Satulmare und Rösch. Später liessen sich deutsche Colonisten in Gurahumora, Glitt, Lichtenberg, Bori, Buchenhain und Schwarzthal nieder. Der letzte grössere Zuzug deutscher Colonisten erfolgte im Jahre 1850, in welcher Zeit die Colonie Augustendorf entstand. Die Bewohner der in den sechziger Jahren gegründeten Colonien Alexandersdorf und Katharinendorf stammen schon aus Bukowinaer Colonien.

Die deutschen Bergwerksarbeiter stammen zumeist aus der Zips und aus Siebenbürgen, die Glasarbeiter und Holzschläger aus Kord-Böhmen, die Bewohner der

валосся і на час окупації перебувало в занепаді. Не набагато краще вийшло з німецькими колоністами, яких барон Петер фон Ґартенберг 1770 року поселив у Садаґурі. Коли створений ним монетний двір 1774 року був ліквідований, а він з німецькими робітниками покинув Буковину, то в Садаґурі залишилося лише кілька німецьких ремісників, які згодом розсіялися у краї, так що сьогодні там не можна виявити жодного сліду колишньої колонії.

Коли Буковина ввійшла до Австрії і відчувалася велика нестача робочої сили для обробітку землі, що лежала облогодом, органи державного управління намагалися залучити у край німецьких колоністів. З іншого боку, відкриття багатих покладів руди в Південній Буковині стало причиною, що допомогла залучити необхідну німецьку робочу силу. Державне управління змушене було також усувати дефіцит ремісників шляхом сприяння переселенню німців. Таким чином у 1782 — 1850 рр. було досягнуто значного зростання німецького елемента на Буковині.

Першою заснованою тут німецькою колонією була Молодія; вона виникла 1782 року. Слідом за нею почали утворюватися одна за одною гірничі шахти-колонії Марієнзеє, Якобени, Айзенау, Фройденталь, Пожорита, Люїзенталь і Букшоє. Із заснуванням скляних заводів виникла потреба залучити німецьких робітників, і так утворилися наприкінці минулого та на початку нинішнього століття колонії Альтгютте [Стара Гута], Нойгютте [Нова Гута], Карльсберг, Фюрстен-таль і Лунка-Фрумоса.

Багато німецьких поселенців, які прибули до Галичини і не змогли там влаштуватися, стали переправлялися на Буковину. Таким чином засновано сільськогосподарські колонії Арбора, Німецькі Бадівці, Старі Фратівці, Лішешти, Іцкани, Манастіора, Тереблівці, Сатулмарє і Рошош. Пізніше німецькі колоністи поселилися в Ґура-Гуморі, Ґліті, Ліхтенберзі, Борі, Бухенгаїні і Шварцталі. Остання найбільша хвиля німецької еміграції проходила 1850 року, коли виникла колонія Августендорф. Жителі заснованих у 60-х роках поселень Александерсдорф і Катарінендорф походять уже від буковинських колоністів.

Німецькі гірничі робітники — це вихідці переважно із Ціпса і Семигороду, склороби і лісоруби — з Північної Богемії, жителі сільськогосподарсь-

Bauerncolonien aus Deutschland, und zwar aus Baden, Trier, Württemberg und der Pfalz, manche aus Nord-Böhmen und einige aus Niederösterreich.

In den Städten, Marktorten und Dörfern des Landes wohnen viele Deutsche als Beamte, Professoren, Lehrer, Priester, Aerzte, Handelsleute und Industrielle. Sie bilden einen grossen Theil der Intelligenz der Bukowina und stammen aus allen Kronländern der Monarchie.

Die Deutschen der Bukowina haben ihre Rassenmerkmale, ihren Rassencharakter und ihre Sprache treu bewahrt, so dass man in den verschiedenen deutschen Colonien des Landes auch die verschiedensten deutschen Dialekte spricht. Die Sprache der deutschen Intelligenz in der Bukowina ist das Hochdeutsche, jedoch mit einer etwas harten und eigenthümlichen Betonung und in manchen Fällen eigenthümlichen Satzstellung, woran man jeden Bukowinaer Deutschen sofort erkennen kann.

Ihre alten Sitten und Gebräuche haben sie ebenfalls treu erhalten. Bei Hochzeiten, Kindtaufen, Sterbefällen, beim Bau von Häusern u. s. w. stösst man bei ihnen auf Gebräuche, die in ihrer Ursprünglichkeit jenen der westlichen Provinzen Oesterreichs und jenen in Deutschland vollkommen gleichen.

Sie sind theils römisch-katholischer, theils protestantischer Religion und besitzen ihre eigenen Pfarren und Volksschulen. Die römisch-katholischen Deutschen unterstehen in kirchlicher Beziehung dem Erzbisthum Lemberg; die Protestanten haben ein eigenes Seniorat.

Die Tracht der bukowinaer Deutschen ist einfach. Die Männer tragen schwarze Tuchspencer, breite Hosen, Röhrentiefel, schwarze Tuchkappen oder Filzhüte, bei feierlichen Anlässen lange schwarze oder blaue Tuchjacken, Westen aus Seide, schwarze seidene Halstücher und Beinkleider aus grauem Tuch. Die Frauen tragen kurze Perkal Kleider, weisse Schürzen, Seidentücher und Schnürschuhe, im Winter Pelze, Wollkleider und ebensolche Tücher.

Einfach wie ihre Kleidung ist auch ihre Nahrung, die vorwiegend aus Fleisch, Hülsenfrüchten, Erdäpfeln, Sauerkraut, Molkereiprodukten und Eiern besteht. In jedem deutschen Hause werden in der Regel drei Mahlzeiten eingenommen: früh Kaffee, mittags Rindssuppe, Suppenfleisch und eine Zuspese, abends Milch, Eierspese u. s. w. Mamaliga, Barscht, Galuschki und auch andere bukowinaer National Speisen erfreuen sich bei den Deutschen einer grossen Beliebtheit. Das beliebteste Getränk ist das Bier; Schnaps und Wein wird verhältnissmässig wenig getrunken; Tabak wird geraucht und geschnupft.

ких колоній — із Німеччини, а саме з Бадена, Тріра, Бюртемберґа і Пфальца, деякі з Північної Богемії і трохи із Долішньої Австрії.

У містах, торгових містечках і селах краю проживає багато німців: чиновників, професорів, учителів, священників, лікарів, торговців і промисловців. Вони складають значну частину буковинської інтелігенції і походять з усіх коронних земель монархії.

Німці Буковини повністю зберегли своєї расові ознаки, характер раси і мову, тож в різних німецьких колоніях краю розмовляють всілякими німецькими діалектами. Мова німецької інтелігенції на Буковині є німецькою літературною мовою, проте з деяким твердим і особливим акцентом, а в деяких випадках і своєрідною будовою речення, за якими відразу можна впізнати кожного буковинського німця.

Вони також цілком зберегли свої давні традиції і звичаї. На весіллях, хрестинах, похоронах, будівництві жител і т. д. ми можемо побачити звичаї, що у своїй первісності цілком подібні на такі ж в західних провінціях Австрії та Німеччини.

Вони сповідують частково римо-католицьку, а почасти протестантську релігію і мають свої парафії та народні школи. Римо-католицькі німці в церковному відношенні підпорядковуються архієпископу у Львові, а протестанти мають власне правління.

Одяг буковинських німців простий. Чоловіки носять чорні піджаки, широкі штани, чоботи з високими халявами, чорні кепки або фетрові капелюхи, на свята — довгі чорні або сині сукняні куртки, шовкові жилетки, чорні шовкові краватки і панталони із сірого сукна. Жінки вдягають короткі перкалеві сукні, білі фартухи, шовкові хустини і шнуровані черевики, а взимку — шуби, вовняні сукні і такі ж хустки.

Простим, як і одяг, є також їхнє харчування, яке складається переважно з м'яса, стручкових рослин, картоплі, кислої капусти, молочних продуктів і яєць. У кожному німецькому домі, як правило, їдять тричі на день: вранці — кава, у полудень — суп із яловичини, розварене м'ясо і гарнір, увечері — молоко, яєчня і т. д. Великою популярністю у німців користуються мамаліга, борщ, галушки та інші національні буковинські страви. Найулюбленіший напій німців — пиво; горілку і вино вживають порівняно мало, а тютюн палять і нюхають.

Die Wohnhäuser der deutschen Colonisten sind fast durchgehends sehr nett und solid gebaut. Sie bestehen beinahe immer aus zwei oder mehreren Piécen, sind aus Holz oder Backsteinen aufgeführt und stets mit Schindeln eingedeckt. Die Zimmer sind zumeist hoch und luftig; in den Küchen findet man stets Sparherde. Ein gleiches nettes Aussehen haben auch die Wirthschaftsgebäude. Hof und Stallungen sind sehr rein gehalten. Wo es nur angeht, findet man beim Hause auch einen kleinen Blumengarten.

Scharf ausgeprägt ist bei den Deutschen das Familienleben. Der Mann ist das Oberhaupt der Familie; er wird von allen Angehörigen geachtet und geschätzt. Neben dem Manne nimmt die Frau im Hause eine besondere Stellung ein, sie leitet das ganze Hauswesen. Die Kinder werden sittlich und religiös erzogen, sie müssen die Schule besuchen, und es kommt nicht vor, dass ein deutsches Kind des Lesens und Schreibens unkundig wäre.

Die deutschen Gemeinden des Landes sind stramm organisirt und geleitet. Ueberall herrscht Ordnung. Der Gemeinderath hat als beschliessendes Organ ein gewichtiges Votum, der Gemeindevorsteher übt die executive Gewalt streng, aber gerecht aus.

Die Hauptbeschäftigung der deutschen Colonisten im Hügellande ist der Ackerbau, die Obstcultur, Gemüsebau und Viehzucht. Die deutschen Colonisten im Gebirge sind zum Theil Bergwerksarbeiter, so in Jakobeny, und dort, wo der Bergwerksbetrieb eingestellt ist, sind sie als Waldarbeiter, Zimmerleute und Maurer sehr gesucht. Den Ackerbau, den Gemüsebau und die Viehzucht betreibt der Deutsche sehr rationell. Die dem Boden abgewonnenen Erträge sind bedeutend, und es gedeihen die deutschen Colonien in jeder Beziehung sehr gut. Die Deutschen sind auch sehr tüchtige Viehzüchter; sie brachten die besten Viehrassen ins Land und ziehen einen schönen, kräftigen und grossen Pferdeschlag, der sich vortheilhaft von den einheimischen kleinen und schlecht genährten Bauernpferden abhebt. Die Montanindustrie des Landes befindet sich ausschliesslich in ihren Händen, ebenso nahezu ausnahmslos die Versorgung der Märkte und Städte mit Gemüse und Molkereiprodukten.

Die sanitären Verhältnisse unter ihnen sind gut. Die allenthalben herrschende Reinlichkeit, die günstigen Wohnungsverhältnisse, die Aufklärung und das dem Arzte entgegengebrachte Vertrauen wirken auf die günstige Gestaltung der sanitären Verhältnisse mächtig ein. Die Sterblichkeit an Infectionskrankheiten ist daher auch eine

Майже всі житлові будинки німецьких колоністів споруджені красиво і добротно. Вони складаються майже завжди з двох або більше кімнат, споруджені з дерева або каменю і покриті завжди гонтами. Кімнати переважно високі і повні повітря та світла; на кухнях завжди знаходяться плити. Так само приємний вигляд мають господарські будівлі. Подвір'я і тваринницькі приміщення утримуються в чистоті. Де тільки можливо, трапляються біля будинку також маленькі квітники.

У німців чітко виражений сімейний устрій. Чоловік — глава сім'ї; його всі поважають і цінують. Поряд із чоловіком особливе становище в домі займає дружина, яка веде все домашнє господарство. Діти виховуються в дусі моралі і релігії, вони зобов'язані відвідувати школу і немає випадків, щоб німецька дитина не вмiла читати і писати.

Німецькі громади краю добре організовані й керовані. Скрізь панує порядок. Рада громади як представницький орган, приймає важливі рішення, голова громади здійснює виконавчі функції суворо, але справедливо.

Основне заняття німецьких колоністів у підгірній місцевості — землеробство, садівництво, городництво і тваринництво. Німецькі колоністи в горах є, частково, гірничими робітниками, як, наприклад, в Якобенах, а там, де гірничі шахти закриті, вони дуже популярні як лісові робітники, теслярі, мулярі. Землеробством, овочівництвом і тваринництвом німець займається дуже раціонально. Доходи від сільськогосподарського виробництва в нього досить високі, і тому німецькі колонії у всіх планах розвиваються дуже добре. Німці — дуже вправні тваринники, вони привезли у край кращі породи тварин і вирощують гарного, сильного і великого коня, який за своїми даними вигідно відрізняється від місцевих малих і погано годованих сільських коней. Гірнича промисловість краю цілком перебуває в їхніх руках, як і майже все постачання ринків та міст овочами та молочними продуктами.

Санітарний стан серед них дуже добрий. Пануюча всюди чистота, зручні житлові умови і довіра до лікарського персоналу мають великий вплив на формування санітарних умов. Тому й смертність від інфекційних хвороб також значно менша, ніж у

bedeutend geringere als bei ihren Nachbarn, den Rumänen und Ruthenen. Nur in den deutschen Colonien am Oberlauf der Moldawa tritt der Cretinismus endemisch auf.

J u d e n leben in der Bukowina (1890) 82717. Sie werden von vielen den Deutschen zugezählt, weil sie sich der deutschen Sprache als Muttersprache bedienen. In compacter Masse wohnen die Juden nur in Wiznitz und Sadagóra. Die relative Majorität unter den einzelnen Nationalitäten haben sie in den Städten Czernowitz und Suczawa, dann in der Marktgemeinde Gurahumora. In den übrigen Gemeinden des Landes bilden sie 5 — 30 Proc. der ansässigen Bevölkerung.

Im 14 und 15. Jahrhundert waren Juden in der Bukowina in den Städten Suczawa und Sereth ansässig, wo der grösste Theil des Handels in ihren Händen lag. Knapp vor und dann nach der Occupation des Landes wanderten viele jüdische Familien aus Galizien, Russland und Rumänien in die Bukowina ein.

Ihren Rassencharakter und ihre Rassenmerkmale haben die Juden in der Bukowina vollkommen bewahrt, was seinen Grund in den sehr strengen ehelichen Verhältnissen, wodurch jede Vermischung mit nichtjüdischem Blute hintangehalten wird, hat. Zu bemerken wäre jedoch, dass die Juden, welche auf dem Lande — vornehmlich im Gebirge — wohnen und sich vorwiegend am Landbau betheiligen oder mit Fuhrwerkerei beschäftigen, knochiger, muskulöser und kräftiger sind als die Bewohner des Flachlandes und die Angehörigen eng beieinander wohnenden Judengemeinden.

Die anstrengende, muskelstärkende Beschäftigung bei den ackerbautreibenden Juden einerseits, die Vernachlässigung jeder körperlichen Thätigkeit. der Aufenthalt in engen, verwahrlosten Räumen, dumpfen Läden und Schulen, der unter den jüdischen Bewohnern des Flachlandes herrschende grosse Nothstand andererseits üben auf die körperliche Entwicklung des jüdischen Nachwuchses einen bedeutenden Einfluss aus. Von der vielfach behaupteten Verkümmern der hierländischen Judenrasse ist jedoch keine Spur wahrnehmbar, da bei Schaffung halbwegs günstiger Existenzbedingungen die Elasticität und Widerstandsfähigkeit der Rasse sich durch Zeugung von kräftigen, gesunden und gut entwickelten Nachkommen äussert.

Die eigentliche Sprache der Juden, das Hebräische, verstehen und sprechen nur die Gelehrten; die übrigen sogenannten orthodoxen Juden können es wohl lesen und schreiben, bedienen sich jedoch desselben als Umgangssprache nicht, sondern sprechen ein verdorbenes, vielfach mit hebräischen, polnischen, ruthenischen und rumänischen

ihnen sусідів румунів і русинів. Лише в німецьких колоніях біля верхньої течії Молдави зустрічається ендемічний кретинізм.

Є в р е ї в проживає на Буковині (1890) 82717. Багато хто вважає їх німцями, бо вони послуговують-ся німецькою мовою як рідною. Компактною масою євреї проживають тільки у Вижниці і Садагурі. Відносно більшість серед інших національностей вони мають у містах Чернівцях і Сучаві, відтак у торговому містечку Ґурі-Ґуморі. В інших громадах краю вони складають 5—30 процентів місцевих жителів.

У XIV та XV ст. євреї проживали на Буковині в містах Сучаві та Сереті, де в їхніх руках знаходилася більша частина торгівлі. Безпосередньо перед і після окупації краю багато іудейських сімей перемістилося на Буковину із Галичини, Росії і Румунії.

Євреї Буковини цілком зберегли свої расові характер і ознаки, що спричинене дуже суворими сімейними умовами, внаслідок чого перешкоджається всякому змішуванню з неєврейською кров'ю. Однак слід також зазначити, що євреї, які мешкають у сільській місцевості, головним чином в горах, і беруть участь у землеробстві або займаються перевезенням, — є костистими, мускулистими і сильнішими, ніж жителі низин і члени щільно заселених єврейських громад.

Напружена, зміцнююча мускулатура праця євреїв, які займаються сільським господарством, з одного боку, і уникання будь-якої фізичної діяльності, перебування в тісних, занедбаних приміщеннях, задушливих магазинах і школах, а також великі злидні, що панують серед єврейських мешканців низини, з іншого боку, мають значний вплив на фізичний розвиток єврейського підростаючого покоління. Однак не спостерігається жодних ознак неодноразово стверджованого хиріння місцевої єврейської раси, оскільки при створенні до певної міри сприятливих умов існування пружність і стійкість раси відроджується у сильному, здоровому і добре розвиненому потомстві.

Власну мову євреїв, давньоіудейську, розуміють і розмовляють нею лише вчені; всі інші так звані ортодоксальні євреї вміють, мабуть, читати і писати, проте не послуговують нею як ужитковою і розмовляють знівченою німецькою мовою, у якій багато домішок єврейських, польських, русинських і

Worten vermisches Deutsch, das zu verstehen unter Umständen sehr schwer fällt. Die unteren Classen bedienen sich auch in der Correspondenz der hebräischen Schrift.

So eigenartig wie die ganze Rasse sind auch die Sitten und Gebräuche der Juden hierzulande, die das Althergebrachte treu bewahrt haben und daran unerschütterlich festhalten.

Von den zahlreichen Gebräuchen sei es gestattet hier nur der wichtigsten zu gedenken und sie kurz in der Weise zu beschreiben, wie sie bei den orthodoxen, d. h. strenggläubigen Juden in der Bukowina üblich sind.

In erster Linie wären die Gebräuche und Ceremonien bei Verlobungen, Hochzeiten, Geburten und Sterbefällen zu erwähnen.

Gewöhnlich wählen und werben die Eltern allein für ihre Kinder. Wird die Werbung angenommen, so feiert man die Verlobung, wobei nachstehendes Ceremoniell stattfindet:

Um die Freude der Verlobung zu dämpfen und an die fortwährende Trauer über die Zerstörung des Tempels zu Jerusalem sowie des jüdischen Königreichs zu erinnern, wird ein Teller zerbrochen.

Vor der Trauung wird der Braut das Haar ganz kurz abgeschnitten und ein Tuch über den Kopf und das Gesicht gehängt, mittelst welchem ihr der Anblick der Trauungsceremonie entzogen und das erst nach vollzogenem Act vom Gesicht entfernt wird.

Die Trauung darf nur im Beisein von zehn Männern (zu denen schon Jünglinge über 13 Jahre zählen) stattfinden, wobei das Brautpaar unter ein Chippa (ein auf vier Stangen aufgespanntes Tuch) geführt wird. Dort bleibt der Bräutigam stehen, während die Braut von den Führern siebenmal um ihn unter der Chippa herumgeführt wird. Sodann hält der Rabbi dem Paare seine Pflichten in hebräischer Sprache vor; er giebt dem Bräutigam einen silbernen Reifen, welchen derselbe auf den Ringfinger der Braut steckt und hierbei die Worte spricht: «*Harei at mekadeschis lie!*» (Jetzt bist du für mich geheiligt!) Hierauf wird ein Gläschen mit dem Fusse zerbrochen, womit der Act als vollzogen anzusehen ist. Das Zerbrechen des Gläschens und das weisse leinene Bethemd des Mannes bezwecken die Erinnerung an die Trauer der Israeliten und eine Dämpfung der Freude. Dann wird das Paar, welches an diesem Tage keine Nahrung zu sich genommen hat, zum Speisen und nach kurzem Verweilen unter den Hochzeitsgästen zum Schlafen geführt.

румунських слів і яку інколи важко зрозуміти. Нижчі верстви для листування користуються також староеврейським письмом.

Такими ж самобутніми, як і вся раса, є традиції та звичаї місцевих євреїв, які надійно зберегли їх у первісному вигляді й дотримуються непохитно.

З численних звичаїв дозволимо собі згадати найважливіші й коротко описати їх у тому вигляді, як вони поширені серед ортодоксальних, тобто правівірних євреїв на Буковині.

У першу чергу необхідно згадати обряди і церемонії на заручинах, весіллях, народженнях і у випадках смерті.

Зазвичай батьки самостійно вибирають і домовляються за своїх дітей. Якщо сватання приймається, то святкують заручини, під час яких відбувається наступна церемонія:

Розбивається тарілка, щоб трохи погамувати викликану заручинами радість і нагадати про безпервну скорботу у зв'язку з руйнацією храму в Єрусалимі, а також Єврейського царства.

Перед вінчанням нареченій дуже коротко стрижуть волосся і пов'язують на голову та обличчя хустину, завдяки якій вона позбавляється можливості бачити вінчальну церемонію, і знімають з обличчя лише після виконання урочистого акту.

Вінчання може відбутися тільки у присутності десяти чоловіків (тих, кому виповнилося 13 років), під час якого молоду пару вводять під навіс (натягнуту на чотирьох жердинах тканину). Наречений зупиняється там, а наречену керівники весільного обряду обводять навколо нього під навісом сім разів. Після цього рабин староеврейською мовою наділяє пару обов'язками; він дає молодому срібну каблучку, котру той надіває нареченій на палець і при цьому промовляє слова: «*Harei at mekadeschis lie!*» (Тепер для мене ти священна). Після цього розбивають ногами келих, що необхідно сприймати як завершення церемонії вінчання. Розбитий келих і біла полотняна сорочка чоловіка мають метою нагадувати про скорботу євреїв і приглушення радості. Після цього молода пара, яка цілий день нічого не їла, йде до столу, а після короткого перебування серед весільних гостей — спати.

Unterhaltungen finden am Hochzeitstage und in der darauf folgenden Nacht statt; ferner kommen alle Hochzeitsgäste an dem folgenden Schabbes zu den Neuvermählten, und führen die Männer den Mann und die Frauen das Weib in die Synagoge, womit die Unterhaltung ein Ende hat.

Nach der Hochzeit werden «*Schewe jeme Habruches*» (sieben Segenstage) eingehalten, an denen keins der beiden Eheleute einen Schritt aus dem Hause ohne Begleitung dritter Personen machen darf.

Wenn ein Mann kinderlos stirbt, so muss sein ältester Bruder die Wittve heirathen. Ist er aber bereits verhehlicht oder gefällt sie ihm nicht, so ist er ! verpflichtet, ihr Chlizze zu geben, weil sie sonst niemals heirathen darf. Bei der Chlizze müssen zehn Männer anwesend sein. Ein Winkel des Zimmers wird für den zu diesem Act erscheinenden Todten verhängt, und, da bei den Israeliten seit langer Zeit die Beschliessung und Abmachung einer Angelegenheit anstatt mit einem Handschlage durch das gegenseitige Anziehen eines von den Betheiligten ausgezogenen Schuhs bekräftigt wurde, so zieht in diesem Falle die Wittve einen bereitgehaltenen Schuh ihrem Schwager an, der sie dann freigiebt, worauf sie wieder heirathen darf.

In der Regel kann sich der Mann von seinem Weibe auch ohne die Zustimmung desselben scheiden lassen, nicht aber das Weib von ihrem Manne. Wird ein Weib irrsinnig, so ist der Mann berechtigt, ohne sich von seiner Gattin scheiden zu lassen und nachdem er für ihre Lebensbedürfnisse gesorgt hat, wieder zu heirathen, jedoch muss er zu dieser Heirath die Zustimmung von 100 in drei Ländern wohnenden Rabbinern erlangen.

Wird in einer jüdischen Familie ein Kind geboren, und ist dies ein Mädchen, so linden keine weiteren Ceremonien statt. Es begiebt sich ein Mann in die Synagoge und legt dem neugeborenen Geschöpf bei der Thora einen Namen bei.

Wird ein Knabe geboren, so muss er bis zum achten Tage nach der Geburt von einem gelehrten Schochet (Schächter) beschnitten werden, wobei ihm stets nur der Name eines Verstorbenen gegeben wird.

Wenn das erste Kind ein Knabe ist, so wird am vierten Samstag nach dessen Geburt ein «*Pidjan haben*» (Auslösung des Sohnes) veranstaltet, wobei mehrere Freunde versammelt sind, die Schmuck, Geld und Werthgegenstände auf die eine Seite und das Kind auf die andere Seite legen, sodann aber den Eltern die Wahl des Kindes oder der Gegenstände anheimstellen.

Kommt in einer jüdischen Familie ein Sterbefall vor, so darf der Verstorbene nicht ohne Bewachung gelassen werden,

Забава відбувається у день весілля і наступної за ним ночі; далі весільні гості сходяться до молодят наступної суботи і чоловіки ведуть молодого, а жінки молоду в синагогу і на цьому свято закінчується.

Після весілля встановлюються «*Schewe jeme Habruches*» (сім днів благословення), під час яких молодята не мають права ступити з дому без супроводу третіх осіб.

Якщо чоловік помирає бездітним, то його старший брат мусить женитися на вдові. Але якщо він вже одружений або вона не подобається йому, то він зобов'язаний дати їй волю, оскільки без цього вона не зможе ніколи вийти заміж. Під час звільнення повинні бути присутніми 10 чоловіків. В одному кутку кімнати роблять завісу для небіжчика, який начебто з'являється тут, щоб бути присутнім при цьому акті. Але іудеї з давніх давен при укладенні угод не б'ють по руках, а надівають один одному зняте взуття. Тому вдова надіває своякові черевик, який вона приготувала раніше, а той оголошує її вільною. Після цього вона може виходити заміж.

Як правило, чоловік може розлучитися зі своєю дружиною навіть без її згоди, але тільки не жінка з чоловіком. Якщо дружина збожеволіє, то чоловік не може розлучитися, а знову жениться після того, як він забезпечить її подальше життя, та все ж для цього шлюбу він має дістати згоду ста рабинів, які проживають в трьох різних державах.

Якщо в єврейській сім'ї народилася дитина і вона є дівчинкою, то тоді не влаштовують ніяких подальших церемоній. Чоловік відправляється в синагогу і дає біля тори ім'я новонародженому створінню.

Якщо народився хлопчик, то він має бути обрізаний протягом восьми днів навченим різником, до того ж йому завжди дають ім'я померлого родича.

Якщо первістком є хлопчик, то на четверту суботу після народження влаштовується «*Pidjan haben*» (викуп сина), при цьому збираються декілька друзів, які кладуть прикраси, гроші і цінні речі на один бік, а дитину — на інший, а тоді батькам надається право вибору дитини або речей.

Якщо у єврейській сім'ї трапляється смертний випадок, то не можна залишати померлого без охоро-

da jeder Orthodoxe überzeugt ist, dass der Todte in diesem Falle durch den bösen Geist wieder zum Leben gebracht werden könnte. Jeder Verstorbene soll nach vorgenommener Waschung des Körpers so rasch als thunlich in ein Stück Leinwand eingenäht und ohne Sarg in die in der Gruft befindliche Bretterverschalung gelegt und beerdigt werden, da ein längeres Liegenlassen des Körpers denselben entweiht. Ferner wird der verstorbene Ehemann in seinen Betmantel und sein Bethemd (*Talles* und *Kittel*) gehüllt; jedem Todten werden Scherben auf die Augen gelegt und spitze Messer, Gabeln oder Holzstücke in die Hand gedrückt.

Alle religiösen Gebräuche werden von den orthodoxen Juden streng eingehalten; ihre Religion geht ihnen über alles und wird von ihnen hochgehalten.

Der Rabbi und der Religionsweise nehmen eine sehr geachtete Stellung ein; Wunderrabbi, wie jene von Sadagóra, Wiznitz und Bojan, werden für heilig gehalten. Ihr Rath gilt den orthodoxen Juden als Orakel, bei jeder wichtigen Angelegenheit wird er eingeholt; ihr Gebet zu Gott vermag Unglück, Krankheit u. s. w. abzuwenden. Alljährlich gelegentlich der grossen Feiertage pilgern Tausende von Juden zu den Wunderrabbis, um gemeinsam mit ihnen zu beten und sich segnen zu lassen.

Das Paradies Gan-Eden der orthodoxen Juden ist jener Ort, wo alle Frommen nach dem Tode hinkommen und für ihre guten Thaten belohnt werden. Die Schlechten dagegen kommen in die Hölle (*Gehenim*), wo sie verschiedene Martern in einem feurigen Ofen zu erdulden haben.

Da die Thora das Paradies mit Gan-Eden bezeichnet und Adam und Eva bis zu ihrem Sündenfall darin lebten, so soll dasselbe nur auf Erden sein. Nachdem aber ein solcher paradiesischer Garten trotz der Forschungen der neuesten Zeit nicht entdeckt wurde, und überhaupt mit den Illusionen eines Frommen, der nach dem Tode lieber in den Himmel kommen als wieder auf Erden bleiben will, nicht übereinstimmt, so begannen in den letzten Jahren unter den jüdischen Gelehrten in Bezug auf das Paradies Zweifel aufzusteigen. Diese Gelehrten beantworteten die Frage dahin, dass jenes Gan-Eden, wo Adam und Eva lebten, wohl auf Erden, aber unentdeckt sei, für die Sterbenden aber ein anderes Gan-Eden existiren müsse, obwohl von dessen Dasein in keinem Buche die Rede ist.

Der Talmud weist nach, dass von den zwölf Söhnen Jakobs sich zwölf Stämme bildeten und während der Zerstörung des Tempels und des jüdischen Königreichs im Jahre 3338 jüdischer Zeitrechnung durch den König Nebucadnezar, im Jahre 3390 während der Neuaufbauung

ни, оскільки кожний ортодокс переконаний, що в такому разі злий дух може оживити покійника. Кожний померлий після проведеного обмивання тіла повинен бути якомога швидше зашитий у тканину, покладений без труни у розміщену в могилі дощану обшивку і похований, бо довге лежання тіла небіжчика вважається гріхом. Померлий глава сім'ї має бути одягнений у свій молитовний халат і свою молитовну сорочку (*talles* і *kittel*); кожному небіжчику кладуть на очі черепки і вкладають у руки гострий ніж, виделку або дерев'яні речі.

Всі релігійні обряди дотримуються правовірними євреями дуже суворо; релігійні вимоги стосуються всіх і є найвищим законом.

Рабин і релігійний мудрець займають дуже поважне становище; чудотворні рабі, як от рабини Садагури, Вижниці і Боян, вважаються святими. Їхня порада, яку правовірний єврей отримує у кожній важливій справі, означає вирок; його молитва може відхилити нещастя, хворобу і т. д. Щорічно з нагоди великих свят тисячі євреїв ходять на прощу до чудотворних рабинів, щоб помолитися разом із ними і отримати благословення.

Рай Едемського саду для ортодоксальних євреїв є тим місцем, де після смерті перебувають всі благочестиві й споживають плоди своїх добрих справ. Грішники ж потрапляють у пекло (*gehenim*), де вони повинні терпіти всілякі муки у гієнні вогненній.

Оскільки Тора позначає рай як Едемський сад і Адам та Єва до свого гріхопадіння в ньому жили, то він має знаходитися тільки на Землі. Однак після того, як попри всі найновіші дослідження такий райський сад не виявлений і взагалі це не узгоджується з уявленнями віруючих, які після смерті воліють краще потрапити на небо, ніж залишатися на Землі, то в останні роки серед єврейських учених почали зростати сумніви щодо раю. Ці учені відповідають таким чином: Едемський сад, де жили Адам і Єва, може бути на Землі, але він не виявлений, однак для померлих має існувати інший Едемський сад, хоч про нього немає мови в жодній із книг.

Талмуд вказує на те, що від 12 синів Якова утворилося 12 родів, які жили разом у злагоді і в часи зруйнування 3338 року за іудейським літочисленням храму та Єврейської держава царем Навуходоносором, і 3390 року під час відбудови храму і

des Tempels und des jüdischen Königreichs durch König Cyrus sowie während deren Wiederzerstörung durch Kaiser Titus einig nebeneinander lebten. Erst danach begaben sich neuneinhalb Stämme jenseits des Meeres Sambatier (dies soll ein fortwährend kochendes und steinwerfendes Meer sein, das nur von Freitag mittags bis Schabbes abends ruhig steht), woselbst sie ein Königreich errichteten und der Ankunft des Messias sowie der Wiedervereinigung mit ihren Brüdern entgegenzusehen. An dem Erscheinen des Messias (Erlösers), das spätestens für das Jahr 6000 jüdischer Zeitrechnung prophezeit wurde, wird nicht gezweifelt.

Die bedeutendsten Feiertage der Juden sind:

Rosch-haschune (Neujahrsfest), zwei Tage, an welchen bis zur Vollendung der Andacht nicht gegessen, wohl aber getrunken werden darf. Am ersten Tage geht Alles zu einem fliessenden Wasser (*Taschlech*), betet und leert die Taschen ins Wasser, was zu bedeuten hat, dass die Sünden ins Wasser geworfen wurden.

Am *Joim Kipper* (Versöhnungstag), der mit Beten zu verbringen ist, muss Gross und Klein fasten, und es wird dieser Tag, welcher als Busse für alle im Jahre begangenen Sünden betrachtet wird, als einer der heiligsten Feiertage gehalten.

Sikes (Laubhüttenfest), neun Tage, von denen die ersten und letzten zwei gefeiert werden, während die übrigen fünf Tage gleich den gewöhnlichen Tagen sind. Dieses Fest gebietet, durch neun Tage in der Laubhütte zu essen, zu schlafen und sich zu erinnern, dass die Israeliten gleich Nomaden hier nur vorübergehend leben und erst mit Errichtung des jüdischen Königreichs dauernd in ihrer Heimath bleiben werden, um nach der früher schon beendigten Ernte ein Freudenfest zu feiern. Doch scheint keiner der jüdischen Gelehrten den wahren Zweck dieses Feiertages zu kennen, da sie sich selbst widersprechen.

Chanika (Weihnachten), acht Tage; dieselben werden zwar nicht gefeiert, wohl aber so lustig als möglich verbracht. Jeder Familienvater zündet an jedem Tage die gleiche Anzahl Wachskerzen oder Oellämpchen an, und verrichtet • das Gebet zur Erinnerung an die acht Tage, an denen der Tempel in Jerusalem geweiht wurde.

Purim, d. i. eine Art Fasching, an welchem ein lustiger Mummenschanz getrieben wird.

Pesach (Ostern), acht Tage, von denen nur die ersten und letzten zwei gefeiert werden. An diesen Feiertagen darf nur Brot aus ungesäuertem Teig gegessen werden. Ein bei trockener Witterung eingefechster Weizen, der höchstens

еврейського царства царем Кіром, а також під час чергового їх знищення імператором Титом. Тільки після цього дев'ять з половиною родів євреїв подалися на інший бік моря Самбатія (а воно весь час дуже бурхливе і викидає каміння, спокійним стоїть тільки з середини п'ятниці до суботнього вечора), де вони утворили нове царство й очікують пришествя нового месії, а також возз'єднання всього народу. Вони не сумніваються у появі Месії (Спасителя), котра пророкується не пізніше 6000 року за єврейським літочисленням.

Найважливіші свята в євреїв такі:

Rosch-haschune (Новий рік) — два дні, в які аж до вечірньої молитви ніхто не має права їсти, але може пити. Першого дня усі прямують до проточної води (*taschlech*), моляться і випорожнюють над водою кишені — це має означати, що всі гріхи кишені у воду.

У *Joim Kipper* (День примирення), який проводиться в молитвах, усі від малого до великого повинні поститися, і тим цей день, що вважається покаєнням за всі допущені протягом року гріхи, вважається одним з найбільших єврейських свят.

Sikes (Кучки) — 9 днів, з яких святкуються два перші і два останні, тоді як інші п'ять днів вважаються звичайними. Цей празник вимагає, щоб протягом дев'яти днів їсти, спати в куренях і згадувати, що їудеї подібно кочівникам проживають тут лише тимчасово і тільки із заснуванням єврейського царства будуть постійно перебувати у рідних місцях, щоб, як раніше, після завершення збору урожаю відзначати це радісне свято. Та все ж складається враження, що ніхто з єврейських учених не знає істинну мету цих святкових днів, оскільки вони суперечать один одному.

Chanika (Відновлення) — вісім днів; хоч вони і не святкуються, але, здається, проводяться якомога веселіше. Кожний глава сім'ї запалює щодня однаково кількість воскових свічок або олійних ламп і проказує молитву на згадку про вісім днів, протягом яких освячувався храм у Єрусалимі.

Purim, тобто різновид карнавалу, під час якого проводиться веселий маскарад.

Pesach (Пасха) — вісім днів, із яких святкуються тільки два перших і два останніх. У ці святкові дні можна їсти хліб тільки із прісного тіста. Пшеницю, що зібрана за сухої погоди і містить не

1 Proc. Auswuchs enthalten darf, wird abgesondert von anderem Getreide gelagert und später entweder in einer ganz neuen oder in einer gründlich gereinigten alten Mühle theils grob, theils fein zu Ostermehl vermählen. Vom gröberem Mehl werden flache, etwa 1 cm dicke Kuchen, welche aschgrau aussehen und «*Schmiere*» genannt werden, gebacken. Die orthodoxen Juden essen alle acht Ostertage nichts als Schmiere, Fleisch, Eier und Gemüse, wogegen deren Familien nach Ablauf der ersten zwei Tage schon *Mazes* (aus dünnem Mehlteig hergestellte Kuchen) essen dürfen. Die minder Frommen essen überhaupt keine *Schmiere*, sondern nur *Mazes*, weil diese mit weniger Kosten zu erlangen sind.

Schwies (Pfingsten), zwei Tage, welche zur Erinnerung an die Zeit, zu welcher Moses die Thora überbrachte, gefeiert werden.

Von den mit der Religion eng zusammenhängenden abergläubischen Gebräuchen sollen hier nur folgende als charakteristisch kurz erwähnt werden.

Jede Wohnungsthür muss mit einer *Mesise* versehen sein, welche am Thürstock anzubringen ist, da sonst die Geister, deren Vorhandensein alle Bücher bestätigen, freien Eintritt in die Wohnung haben. Eine solche *Mesise* besteht aus einem auf Pergamentpapier gedruckten Auszug eines Kapitels vom Morgengebet.

Jedes Kind männlichen Geschlechts muss eine an allen vier Ecken mit *Zizes* (Quasten) versehene Leibbinde tragen, denn sonst hat jeder Geist über dasselbe Gewalt. Ueberdies soll jedermann wenigstens ein von einem Wunderrabbi geweihtes Silberstück zum Schütze gegen Krankheiten u. s. w. am Halse tragen.

Von anderen abergläubischen Anschauungen mögen hier nur einige angeführt werden: Ehe der Jude ein Haus baut, befragt er erst den Rabbi und holt sich dessen Segen ein. Kräht eine Henne, so muss diese sofort geschlachtet werden, denn in ihr wohnt der böse Geist. Grössere Reisen treten die Juden in der Regel nur am Dienstag an.

Die gewöhnliche Kleidung der orthodoxen Juden besteht aus einem langen, bis zu den Knien reichenden Tuchrock (*Kaftan*), der durch einen schwarzen Wollgürtel in der Taille zusammengehalten wird, Hosen aus leichtem Stoff, hohen Stiefeln, einem Käppi (*Jarmurke*) und darüber einem hohen schwarzen Filzhute. Am Schahbes oder an hohen Feiertagen tragen sie einen langen Sabbathrock (*Igitze*), eine mit Pelzwerk verbrämte Sabbathmütze (*Stramel*), kurze Kniehosen, weisse Kniestrümpfe und Pantoffel.

більше 1 відсотка проростків, зберігають окремо від іншого зерна, а пізніше мелять у цілком новому або у мало зношеному старому млині частково на разову, частково на петльовану муку. З разового борошна печуть плоскі приблизно на 1 см заввишки коржі, які мають попелясто-сірий вигляд і називаються «*schmiere*». Ортодоксальні євреї протягом всіх восьми днів не їдять нічого, окрім шміру, м'яса, яєць і овочів, але їхні сім'ї після перших двох днів можуть вже споживати *мацу* (пирогов із петльованого тіста). Менш побожні взагалі не вживають *шмір*, а тільки мацу, тому що її можна дістати меншим коштом.

Schwies (П'ятидесятниця) — два дні, які святкуються на згадку про той час, коли Мойсей приніс від Бога Тору.

Із тісно пов'язаних з релігією забобонних звичаїв згадаємо коротко тут лише найхарактерніші.

Кожний вхід у житлове приміщення повинен бути забезпечений мезізою (*mesise*), яку необхідно помістити на одвірок, бо в іншому випадку злий дух, існування якого підтверджують всі книги, має вільний доступ до квартири. Мезіза — написаний на пергаменті витяг із ранкової молитви.

Кожна дитина чоловічої статі має носити пояс із прикріпленими з чотирьох боків китицями (*zizes*), бо інакше злий дух може опанувати нею. Крім того, кожний іудей повинен носити на шиї хоча б одну срібну монету, освячену чудотворним рабином, для захисту від хвороб і т. д.

З інших повір'їв можемо навести тут лише деякі: якщо єврей буде дім, то він спочатку радиться з рабином і отримує благословення. Якщо запіє курка, то її треба негайно зарізати, оскільки в неї вселився лихий дух. У тривалі поїздки євреї відправляються, як правило, лише у вівторок.

Повсякденний одяг ортодоксальних євреїв складається з довгого, спадаючого до колін суконного сюртука (*kaftan*), що стягується на талії чорним вовняним поясом, штанів із легкого матеріалу, високих чобіт, ярмурки (*jarmurke*) і поверх неї високого чорного фетрового капелюха. У суботу або у великі свята вони носять довгий святковий кафтан (*igitze*), обрамлену хутром святкову шапку (*stramel*), короткі штани, білі панчохи і туфлі.

Die jüdischen Frauen tragen an Wochentagen gewöhnliche Kleidung und ein Kopftuch, am Sabbath und an Feiertagen sind sie in Sammet und Seide gekleidet und tragen auf dem Kopfe die sogenannte Sternhaube, einen aus Gold- oder Silberfäden hergestellten, mit echten Perlen und Edelsteinen geschmückten Kopfputz. Goldene Uhren, Ringe, Armbänder und Broschen sind sehr beliebt.

Die Männer haben den Kopf rasirt, und nur beiderseits der Stirn tragen sie zwei lange Locken (*Peys*). Der Bart darf weder rasirt noch gestutzt werden; das Haupt soll nie entblösst werden. Die verheiratheten Frauen tragen die Haare kurzgeschoren.

Im Essen ist der orthodoxe Jude ungemein genügsam, er isst wenig und was immer, nur darf es nicht «*trefe*», d. h. verunreinigt sein. Knoblauch und Zwiebel mit Brot oder Semmeln sind sehr beliebt.

Jedem Genusse von Brot, das ohne Zugabe von Eiern erzeugt wird, muss ein Händewaschen, jeder anderen Mahlzeit ein Gebet vorangehen, welchem nach dem Essen ein Tischgebet folgt, das im Beisein von mindestens drei männlichen Mitgliedern im Alter von über dreizehn Jahren erst seine richtige Weihe erhält.

Das rohe Fleisch wird vor dem Kochen eine halbe Stunde in Wasser geweicht, dann eingesalzen und eine Stunde liegen gelassen, danach das Salz abgespült und erst dann zum Kochen oder Braten verwendet.

Um nach Milch Fleischspeisen zu gemessen, muss eine Stunde und entgegengesetzt sechs Stunden gewartet, nur Leber und Euter können, auf Kohlen gebraten, genossen werden.

Zwischen dem Küchengeschirr der Milchspeisen und jenem der Fleischspeisen herrscht eine strenge Absonderung.

Beim Genusse von Wein ist darauf zu sehen, dass dieser von einem *Erel* (Unbeschnittenen) weder getragen noch angerührt worden war. Auch über diese Frage scheinen die Gelehrten vergebens eine passende Antwort geben zu können, und sie behaupten, dass dies nur deshalb geboten wurde, um gemeinsames Zechen mit Unbeschnittenen, in welchem Falle eine Berührung unvermeidlich wäre, zu vermeiden.

Mit Ausnahme des Sabbath und der Feiertage, an denen das Tabakrauchen verboten ist, rauchen die Juden.

Ihre Wohnungen weisen keinen gleichmässigen Typus auf. In den Judengemeinden des Flachlandes, wo die Häuser eng aneinander gedrängt stehen, sind kleine ärmliche Hütten, ohne Höfe, Gärten und Nebengebäude, vorherrschend; im Gebirge, dann dort, wo Juden nur

Єврейські жінки в будні дні носять звичайний одяг і хустину, а в суботу і на свята вони одягнені в шовкові й оксамитові сукні, а на голові носять так званий зоряний очіпок — головний убір, що виготовлений із ниток, які містять золото чи срібло, і прикрашений справжніми перлинами та дорогоцінним камінням. Дуже популярні золоті годинники, персні, браслети і брошки.

Чоловіки мають поголену голову і тільки по боках від чола залишають два довгі локони (*peys*). Бороду не можна ні голити, ні стригти; голова ніколи не повинна бути відкритою. Заміжні жінки носять коротко стрижене волосся.

До їжі ортодоксальний єврей надзвичайно невибагливий, він їсть небагато і те що є, однак за винятком «*trefe*», тобто нечистого. Дуже популярні часник і цибуля з хлібом або булкою.

Кожному споживанню хліба, спеченого без додавання яєць, має передувати миття рук, кожній другій трапезі — молитва, за якою після їди наступає застільна молитва, яка отримує справжню святість лише за участі щонайменше трьох чоловічих представників віком від 13 років.

Сире м'ясо перед варінням вимочують півгодини у воді, потім солять і залишають лежати ще одну годину, після чого сіль змивають. Тільки тоді м'ясо варять або використовують для печені.

Щоб після молока можна було їсти м'ясні страви, необхідно почекати одну годину, а у зворотному порядку шість годин. Коли ж їдять смажені на жаринах печінку чи коров'яче вим'я, то чекати не треба.

Між кухонним посудом для молочних і м'ясних страв панує суворе розмежування.

Під час споживання вина треба стежити, щоб його не торкався необрізаний (*erel*). Але й на це питання, мабуть, учені не можуть знайти належної відповіді і твердять, що такий звичай заведено для того, щоб уникнути торкання овочів чи вина необрізаними під час спільних забав.

Євреї курять, за винятком суботи і святкових днів, коли їм заборонено паління тютюну.

Житла євреїв не мають вираженого типу. В єврейських громадах низовини, де будинки тісняться один біля одного, вони являють собою переважно бідні хатини без подвір'їв, садів і прибудов; у горах, відтак там, де євреї живуть вкрап-

eingesprengt wohnen, sieht man oft stattliche Häuser mit Wirtschaftsbauten. Ueberall jedoch, sowohl in den dicht gedrängten Judengemeinden als auch dort, wo die Juden vereinzelt wohnen, entbehren die Häuser und deren Umgebung der Reinlichkeit

Das Familienleben bei den Juden ist ein patriarchalisches. Die Eltern werden von den Kindern hochgeehrt und geachtet. Der Vater ist das Oberhaupt der Familie, ihm begegnet alles mit Ehrfurcht, in allen Angelegenheiten, welche die Familie betreffen, hat er die entscheidende Stimme.

Das Weib nimmt dem Manne gegenüber eine sehr untergeordnete sociale Stellung ein; bei keiner Mahlzeit ist sie bei Tische, hat keine Verpflichtung an religiösen Ceremonien theilzunehmen, und es ist eine Zeugenaussage von hundert Frauen weniger werth als die eines Mannes; ebenso können hundert Frauen, wenn nur neun Männer zugegen sind, den zehnten zur Andachtsverrichtung nicht ersetzen.

Die Kinder werden von den Eltern mit Liebe und Sorgfalt erzogen. Kindersegen wird bei den Juden überhaupt als ein grosses Glück angesehen. Die erste Ausbildung erhalten die Kinder in den Talmudschulen (*Cheider*), wo sie hebräisch lesen und schreiben und die Heilige Schrift nebst Theilen des Talmud lernen.

Der Jude ist ein guter und gehorsamer Staatsbürger, der die Gesetze achtet und ihnen gehorcht, denn dies befiehlt ihm der Talmud. «*Dine demalichise*», «achte die Regierungsgesetze!» ordnet der Talmud an, und danach richtet sich auch der Orthodoxe genau.

Die strenge Sittlichkeit und Keuschheit, die unter den orthodoxen Juden herrscht, ist allbekannt; Ehebruch und Kindesmord gehören zu den grössten Seltenheiten.

Die grosse Masse der orthodoxen Juden betreibt Handel, ein geringer Theil Landwirthschaft. Als Geschäftsleute sind die Juden sehr routinirt und haben es verstanden, den ganzen Handel an sich zu ziehen. Sie betreiben vorwiegend Getreide-, Vieh-, Pferde- und Holzhandel, besorgen den ganzen Zwischenhandel, sind in den Städten und Märkten Kaufleute, Geldwechsler und Gewerbsleute, im Lande befinden sich alle Schänken, Wirthshäuser und Greislereien in ihren Händen. Vor Erlassung der Gesetze gegen den Wucher und die Trunkenheit haben sie viel Grund und Boden an sich gebracht, so dass die reichsten und bestsituirten Grundbesitzer in der Bukowina heute vornehmlich Juden sind.

лено, можна часто зустріти статні будинки з господарськими будівлями. Однак всюди — як у скупчених єврейських громадах, так і в місцях, де євреї живуть осібно, — у будинках і навколо них бракує чистоти.

Сімейне життя євреїв патріархальне. Батьки користуються в дітей великою повагою і шаною. Батько — глава сімейства, до нього звертаються з почеснями і в усіх справах, що стосуються сім'ї, він має вирішальний голос.

Дружина займає у відношенні до чоловіка дуже підлегле соціальне становище; під час будь-якої трапези вона не може знаходитися за столом, не має жодних обов'язків під час участі в релігійних церемоніях і свідчення ста жінок мають менше значення, ніж доказ одного чоловіка; також сто жінок не можуть замінити одного чоловіка, коли присутні дев'ять із десяти, на богослужінні.

Діти виховуються батьками любовно і дбайливо. Народження дитини у євреїв вважається загалом великим щастям. Першу освіту єврейські діти одержують у вчителя Талмуду (*cheider*), де вони вчать читати і писати по-древньоєврейському і вивчають священні писання та витяги з Талмуду.

Єврей — добрий і слухняний громадянин держави, який поважає і дотримується законів так, як це йому наказує Талмуд. «*Dine demalichise*» — «шануй державні закони», — говорить Талмуд, і правовірний єврей цього чітко дотримується.

Загальновідомі висока моральність і цнотливість, що панують серед ортодоксальних євреїв; порушення шлюбу й убивство дитини належать до надзвичайних випадків.

Більшість правовірних євреїв займається торгівлею, незначна частина — сільським господарством. Як комерсанти євреї є людьми дуже досвідченими і намагаються охопити всю торгівлю. Вони торгують переважно зерном, худобою, кінями і лісом, забезпечуючи весь перепродаж, у містах і містечках вони є купцями, міняйлами і промисловцями, усі корчми, готелі й магазини краю знаходяться в їхніх руках. До видання закону проти лихварства і спивання вони зуміли нажити велику кількість земельних володінь і сьогодні найбагатші поміщики Буковини — головним чином євреї.

Die Wohlstandsverhältnisse bei ihnen sind sehr verschieden. Ein Theil ist sehr wohlhabend und reich, ein anderer, insbesondere jener der geschlossenen Judengemeinden, ist arm, und es herrscht unter ihnen grosses Elend. Doch auch hier zeigt sich die Elasticität und Widerstandsfähigkeit der Rasse, indem sie nicht zu Grunde geht, sondern im Gegentheil sich mit aller Macht aufzuschwingen trachtet.

Die Volksbewegung bei den Juden charakterisirt folgender Umstand am besten: Zur Zeit der Occupation des Landes lebten in der Bukowina ca. 526 jüdische Familien, heute ist deren Zahl rund auf 15000 angewachsen; sie haben sich also verdreissigfacht. Dieses Anwachsen der jüdischen Bevölkerung ist jedoch nicht allein der intensiven Vermehrung, sondern auch dem fortwährenden Zufluss jüdischer Elemente aus Galizien, Russland und Rumänien zuzuschreiben. Der Zuwachs der Juden im letzten Decennium (1880—90) betrug 22,7 Proc., ist also in der Bukowina unter allen Nationalitäten am grössten gewesen.

Nichtsdestoweniger sind die sanitären Verhältnisse unter den orthodoxen Juden ungünstig. Die schlechte Ernährung und das zumeist gedrängte Zusammenwohnen einer grossen Anzahl von Personen in beschränkten Räumen sind Umstände, die auf diese Verhältnisse unvortheilhaft einwirken.

Es ist auffallend, dass die Juden eine verhältnissmässig bedeutend grössere Anzahl Geisteskranker aufweisen als ihre andersgläubigen Mitbürger. Dies charakterisirt folgendes Verhältniss am besten:

Auf 3615 Rumänen	entfällt 1	Geisteskranker.
» 3579 Ruthenen	» 1	»
» 1248 Juden	» 1	»

Eine hervorragende Stellung sowohl in geistiger als auch in socialer Beziehung nimmt die jüdische Intelligenz in der Bukowina vornehmlich in den Städten ein. Mit ihren jüdischen Glaubensgenossen hat sie mit Ausnahme der Rassenmerkmale, des Rassencharakters und der Religion nichts gemein. Sie zeichnet sich durch Bildung und Geistesschärfe aus, hat sich in vielen Zweigen des Culturlebens eine tonangebende Stellung errungen und es liegen in ihrer Hand der Grosshandel und die Presse. Sie gab dem Lande eine Reihe hervorragender Männer, die sich als Professoren, Advocaten, Aerzte, Beamte und Schriftsteller bleibende Verdienste um die Hebung der Cultur in der Bukowina erworben haben.

P o l e n lebten 1890 in der Bukowina 23 604 Seelen. Sie wohnen zerstreut im ganzen Lande, speciell aber in der Landeshauptstadt Czernowitz und in den an Galizien grenzenden Bezirken.

Майновий стан у них дуже різний. Одна частина — вельми заможна і багата, інша ж, особливо в замкнутах єврейських громадах, — бідна і серед неї панують великі злидні. Та все ж й навіть тут проявляється еластичність і пружність раси в тому, що вони не опускаються на дно, а, навпаки, з усією силою намагаються вирватися з нужди.

Ріст єврейського населення найкраще характеризують наступні дані: на час окупації краю на Буковині проживало приблизно 526 єврейських сімей, сьогодні їхнє число виросло майже до 15000 [сімей]; отже маємо 30-разове збільшення. Цей ріст єврейського населення треба приписувати не тільки інтенсивному розмноженню, але і безперервному припливу єврейських елементів із Галичини, Росії й Румунії. Приріст євреїв в останньому десятилітті (1880—90 рр.) становив 22,7 процента. Отже, він є найвищим серед усіх національностей Буковини.

Незважаючи на це, санітарні умови серед ортодоксальних євреїв несприятливі. Погане харчування і здебільшого тіснота проживання великої кількості людей в малих приміщеннях — обставини, що негативно впливають на ці умови.

Характерно, що серед євреїв трапляється значно більша кількість божевільних, ніж серед їхніх співгромадян інших конфесій. Це найкраще характеризується такими співвідношеннями:

На 3615 румунів	припадає 1	божевільний
« 3579 русинів	« 1	«
« 1248 іудеїв	« 1	«

Видатне становище як у розумовій, так і у соціальній сферах займає головним чином єврейська інтелігенція Буковини. З єврейськими одновірцями вона не має нічого спільного, за винятком расових ознак, расового характеру і релігійних переконань. Вона відрізняється освітнім, духовним рівнем розвитку, досягла провідного становища в багатьох галузях культурного життя краю, в її руках знаходяться оптова торгівля і преса. Вона дала краю ряд видатних особистостей — професорів, адвокатів, лікарів, чиновників і письменників, які здобули великі заслуги у піднесенні культури на Буковині.

П о л я к і в 1890 року проживало на Буковині 23 604 душі. Вони живуть розкидано по всьому краю, але здебільшого у столиці краю Чернівцях і у межуючих із Галичиною повітах.

Schon zur Zeit des Bestandes der moldauischen Fürstenthümer waren viele Polen aus dem Königreich nach der Bukowina gekommen und hatten selbst hier und da auch Grundbesitz — so die Familie Czartoryjski — an sich gebracht. Es war dies eine natürliche Folge der verschiedenen Wechselbeziehungen, die zwischen Polen und der Moldau bestanden. Zu grösseren Ansiedelungen kam es jedoch zu dieser Zeit nicht.

Die heute daselbst wohnenden Polen kamen erst nach der Occupation als Beamte, Kauf- und Gewerbsleute u. s. w. ins Land. Der stärkste Zuzug polnischer Elemente erfolgte nach dem Jahre 1786, wo die Bukowina unter dem Namen «Czernowitzer Kreis» mit dem Königreich Galizien vereinigt wurde.

Die heute in der Bukowina als Beamte, Gutsherren, Gewerbsleute, Oekonomen, Diener u. s. w. lebenden Polen haben ihre Rassenmerkmale, ihre Sprache und Sitten ziemlich rein bewahrt. Sie bekennen sich durchweg zur römisch-katholischen Religion. Ihre Kleidung ist die der Städter; bezüglich der Nahrungs- und Wohnungsverhältnisse haben sie sich den einheimischen Sitten angepasst.

Magyaren (Szekler) sind in der Bukowina in der Anzahl von (1890) 8136 Seelen vertreten. Sie wohnen in geschlossenen Colonien in den Ortschaften Andrasfalva, Hadikfalva, Istensegits und Josefffalva und eingesprengt unter Rumänen in der Gemeinde Jakobostie oder Fogadjisten; sonst sind sie nur in wenigen Orten der Bukowina und in sehr kleiner Zahl vorhanden.

Zu Beginn des 15. Jahrhunderts, nach einer Zollrolle Alexander's des Guten, existirten schon ungarische Colonien in und um Suczawa. Es waren dies aller Wahrscheinlichkeit nach Szekler aus Siebenbürgen, die sich hier niederliessen. Diese Colonien konnten jedoch nicht prosperiren und waren zu Anfang des 18. Jahrhunderts bereits ganz verschwunden.

Der Mangel an arbeitsfähigem Menschenmaterial, der zur Zeit der Occupation des Landes herrschte, veranlasste die militärische Verwaltung desselben, deren Leiter damals General Splény war, auch Ungarn anzusiedeln, und so entstanden im Jahre 1777 die beiden ersten Szekler-Colonien Fogadjisten (*Gott willkommen*) und Istensegits (*Hilf Gott!*). Im Jahre 1784—86 folgte die Gründung der Colonien Andrasfalva, Hadikfalva und Josefffalva. Die beiden ersteren erhielten ihre Benennung nach dem k. k. Feldmarschall Grafen Andreas Hadik von Futak, die letztere nach weiland Sr. Majestät Kaiser Josef II.

Вже за часів Молдавського князівства багато поляків прибуло з королівства на Буковину і тут придбали собі великі маєтки — як-от сім'я Чарторийських. Це було природним наслідком тодішніх взаємовідносин, що склалися між Польщею і Молдовою. Однак до більш значних поселень у той час не дійшло.

Проживаючі тут сьогодні поляки прибули у край тільки після окупації як чиновники, купці, ремісники і т. д. Найбільша імміграція польських елементів відбувалася після 1786 року, коли Буковина під назвою «Чернівецький округ» була об'єднана з королівством Галичина.

Поляки, які проживають нині на Буковині як чиновники, поміщики, промисловці, економі, службовці і т. д., — зберегли досить чистими свої расові ознаки, мову і звичаї. Всі вони належать до римокатолицької церкви. Їхній одяг — міський, а що стосується харчування й побуту, то вони пристосувалися до місцевих умов.

Мадяри (секлери) представлені на Буковині у кількості (1890) 8136 душ. Вони проживають закритими [однонаціональними] колоніями в населених пунктах Андрашфальва, Гадікфальва, Іштеншегіч та Йозеффальва і вкраплено серед румунів в громаді Якобешти, або Фогадійштен; окремо вони трапляються тільки у небагатьох місцях Буковини і дуже малим числом.

До початку XV ст., відповідно до митної грамоти Олександра Доброго, вже існували угорські колонії в Сучаві й навколо неї. Це були, найімовірніше, секлери із Семигороду, які тут оселилися. Однак ці колонії не могли розвиватися і до початку XVIII ст. вже цілком зникли.

Дефіцит працездатної людської сили, що дуже відчувався в період окупації краю, змушував військово-управління, керівником якого був тоді генерал Сплєні, поселяти також угорців і таким чином 1777 року виникли перші дві колонії секлерів Фогадійштен (*Боже, благослови*) та Іштеншегіч (*Боже, помагай!*). У 1784-86 роках відбулося заснування колоній Андрашфальва, Гадікфальва і Йозеффальва. Перші дві отримали свої назви від ц.к. фельдмаршала графа Андреаса Гадіка фон Футака, а остання — від Його величності імператора Йосифа II.

Die ungarischen Colonisten haben ihre Rassenmerkmale und ihre Sprache rein bewahrt. Ihre Sitten und Gebräuche weichen zwar in vielem von jenen der Rumänen ab, manches haben sie aber doch von diesen angenommen. Von Gebräuchen bei verschiedenen Anlässen mögen hier einige hervorgehoben werden. Bei Werbungen ist es usuell, dass der Bursche seine Auserkorene pro forma raubt und zu sich ins Elternhaus nimmt.

Die Hochzeiten dauern in der Regel drei Tage. Zuerst begiebt sich der Bräutigam mit den Kranzelmädchen, hierauf die Braut mit den Brautführern zur Trauung. Bei der Rückkehr von der Trauung begleiten berittene Burschen den Hochzeitszug, wobei sie aus Pistolen schießen. Nach der Hochzeit, die in der Regel bei den Eltern der Braut gefeiert wird, begiebt sich der junge Ehemann nach Hause und holt von dort aus seine junge Frau ab. Hierbei muss er Hindernisse überwinden, indem das Hausthor und die Thüren der Wohnung mit Strohseilen festgebunden sind, die unter den Klängen der Musik aufgerissen werden müssen, worauf der junge Ehemann seine Frau mit der Aussteuer zu sich nimmt. Bei Hochzeiten, wie überhaupt bei den meisten freudigen Anlässen wird sehr viel Csardas getanzt, der von einem Tanzleiter, «*Gazda*» genannt, arrangirt wird. Verschwindet ein Hochzeitsgast, so wird er aus seiner Wohnung vom *Gazda* und einigen Burschen abgeholt, auf eine verkehrte Bank, der man ein Pferd vorspannt, angebunden und unter allgemeinem Hailoh durchs Dorf ins Hochzeitshaus geschleift.

Bei Taufen ist das Geben von Taufgeschenken, die aus Leinwand und Wachskerzen bestehen, usuell. Die Hebamme trägt das Kind in die Kirche, wo in der Regel zwei Taufpathen zugegen sind. Der Taufpathe, «*Kereszt apa*», und die Taufpathin, «*Kereszt anya*», werden als nahe Verwandte angesehen und mit dem Titel «*Kutam uram*» angesprochen.

Nach den Beerdigungen halten die Ungarn gleich den Rumänen das Todtenmahl ab.

Die ungarischen Colonisten der Bukowina bekennen sich vorwiegend zur römisch-katholischen Religion, nur wenige sind reformirt.

Bezüglich des Aberglaubens wäre zu bemerken, dass sie Vieles, ja das Meiste von den Rumänen, in deren Mitte sie wohnen, übernommen haben.

Schon von Weitem kann man den ungarischen Colonisten an seiner Kleidung erkennen. Dieselbe besteht beim Manne aus einem kleinen, runden Filzhut, «*Kalpak*», oder Pelzmütze, «*Sabka*», einem Sukmann ähnlichen Rock,

Угорські колоністи зберегли чистими свої расові ознаки і мову. Їхні традиції й звичаї хоч і різняться багато в чому від таких же румунських, але все ж вони також запозичили дещо й у них. З усталених обрядів тут можна виділити деякі. На заручинах прийнято, що хлопець формально викрадає наречену і бере з собою у батьківський дім. Весілля триває, як правило, три дні.

Вінчатися в церкву спочатку відправляється наречений з друзками, а потім наречена з дружбами. Під час повернення з вінчання весільну процесію супроводжують хлопці верхи на конях, при цьому вони стріляють із пістолів. Після весілля, котре, як правило, святкується у батьків нареченої, молодий чоловік направляє додому і забирає туди молоду дружину. При цьому він змушений долати деякі перешкоди, коли ворота і двері зав'язують солом'яними перевеслами, які він під звуки музики має розірвати, після чого молодий чоловік забирає свою дружину з приданим додому. На весіллях, як і взагалі під час святкових подій, дуже часто танцюють чардаш, керований ватажком танців, який називається «*gazda*». Якщо зникає весільний гість, то *газда* і кілька парубків забирають його з дому, саджають на прив'язаний до коня перевернутий ослін і під загальний регіт провозять через усе село до весільної оселі.

На хрестини приносять подарунки, котрі складаються зазвичай із відрізу полотна і воскових свічок. Повитуха несе дитину в церкву, де, як правило, присутні двоє хрещених батьків. Хрещений батько («*kereszt apa*») і хрещена мати («*kereszt anya*») вважаються найближчими родичами і величаються «*kutam uram*».

Після похорону угорці, як і румуни, організують поминки.

Угорські колоністи на Буковині належать переважно до римо-католицької церкви, тільки окремі з них протестанти.

Що стосується повір'їв, то необхідно зауважити, що їх багато, але більшість із них угорці запозичили в румунів, серед яких проживають.

Угорського колоніста можна впізнати здалеку за його одягом. У дорослого чоловіка він складається із малого круглого фетрового капелюха («*kalpak*») або хутряної шапки («*sabka*»), подібного до сукмана сюртука

«*Szokmany*», aus Halinatuch, Pelz mit Aermeln, «*Muntian bunda*», Brustpelz ohne Aermel, «*Mejes bunda*», und breiten weissen Unterhosen, «*Harisnya*». Bei feierlichen Anlässen wird eine schwarze Weste mit schwarzer Verschnürung, «*Sinoros layba*», schwarze passende Tuchhose, «*Nadrog*», oder breite, mit Fransen gezierte Gattien, «*Gatya*», hohe Stiefel, «*Criszma*», und ein schwarzes seidenes Halstuch getragen. Die ungarischen Frauen tragen auf dem Kopfe schwarze Tücher, «*Ruka*», oder mit Spitzen besetzte Hauben, «*Fökölo*», einen kurzen Pelz, «*Kömjökös bunda*», einen Brustpelz, «*Laiby bunda*», einen Sukmann, darunter ein langes Unterhemd, «*Peudel*», darüber einen kurzen Leinwandspenser, «*Kurta ing*», einen Unterrock, «*Rokaja*», eine Schürze, «*Karincsa*», und zumeist Schnürschuhe, «*Papucs*». Sie schmücken sich mit Perlen, die sie am Halse tragen, und mit Bändern, die in die Zöpfe eingeflochten werden.

Die Männer tragen das Haar kurz geschoren, den Bart immer rasirt, die Frauen und Mädchen tragen zwei Zöpfe.

Die Hauptnahrungsmittel der Ungarn sind Fleisch, Gemüse und Kornbrot; beliebt sind auch die Nationalspeisen, wie Mamaliga, Barscht u. s. w. Getrunken wird Schnaps, Bier, Wein und Rum, der Tabak wird geraucht.

Die Wohnstätten unterscheiden sich wenig von jenen der Rumänen. Sie bestehen zumeist aus zwei Wohnräumen und einem Vorhause, sind durchgehend aus Holz aufgebaut und mit Schindeln gedeckt; bei jedem Hause sind Wirtschaftsgebäude aufgeführt. Auffallend ist die regelmässige Bauart der Häuser, von denen zumeist eins dem ändern gleicht.

Hinsichtlich des Familienlebens bei den Ungarn wäre hervorzuheben, dass die Frau eine sehr geachtete Stellung einnimmt; sie leitet das Hauswesen ausschliesslich und ist social dem Manne gleichgestellt. Die Kinder werden sittlich und religiös erzogen. Das Gemeindewesen ist stramm organisirt.

Die Hauptbeschäftigung der ungarischen Colonisten ist der Ackerbau und die Viehzucht; nebenbei betreiben sie auch Gemüsebau, insbesondere den von Kraut und Zwiebeln, welche sie auf die Märkte des Landes bringen. Sie suchen auch als Fuhrleute Erwerb, indem sie Bretter von den Sägen im Gebirge, speciell im Radautzer Bezirke, nach den Bahnhöfen fahren.

Was die Volksbewegung anbelangt, so hat in der Bukowina in letzter Zeit das ungarische Element abgenommen. Es ist die Zahl der ungarischen Colonisten in

(*szokmany*) із напівсукна, хутрянного кожуха з рукавами (*muntian bunda*), хутрянної безрукавки (*mejes bunda*) і широких нижніх штанів (*harisnya*). Під час урочистих нагод використовується чорний жилет із чорними шнурами (*sinoros layba*), чорні облягаючі сукняні штани (*nadrog*) або широкі, оздоблені тороками гачі (*gatya*), високі чоботи (*criszma*) і чорна шовкова краватка. Угорські жінки носять на голові чорні хустки або покриваючий лише верх голови очіпок (*fökölo*), короткий кожухок (*kömjökös bunda*), хутрянний жилет (*laiby bunda*), сукман, під яким — довгу шерстяну сорочку (*peudel*), потім приталену полотняну кофту (*kurta ing*), нижню спідницю (*rokaja*), фартух (*karincsa*) і переважно шнуровані черевики (*papucs*). Вони прикрашають себе перлами, які носять на шиї, а також стрічками, котрі вплітають у коси.

Чоловіки носять коротко стрижене волосся, борода завжди голена, жінки і дівчата заплітають дві коси.

Головні продукти харчування угорців — м'ясо, овочі й житній хліб, а ще популярні мамалига, борщ тощо. П'ють вони горілку, пиво, вино і ром, палють тютюн.

Житла угорців мало чим відрізняються від румунських. Вони складаються переважно з двох житлових приміщень і сіней, споруджені лише з деревини і криті гонтами; біля кожного дому знаходяться господарські надвірні будівлі. Впадають у вічі традиційні способи спорудження будинків, що переважно дуже подібні між собою.

Що стосується сімейного життя угорців, то слід підкреслити, що дружина займає дуже поважне становище; вона сама керує домашнім господарством і в соціальному плані прирівняна до чоловіка. Діти виховуються в дусі моральних і релігійних традицій. Громадське самоврядування організоване добре.

Основним заняттям угорських колоністів є рільництво і тваринництво, а поряд з цим вони займаються овочівництвом, зокрема вирощуванням капусти і цибулі, які постачають на ринки краю. Ще вони пропонують себе як візники дошок від лісопильних заводів до залізничних станцій, особливо у Радівецькому повіті.

Що стосується руху населення, то останнім часом на Буковині зменшується угорський елемент. З 1880 до 1890 року число угорських колоністів ско-

den Jahren 1880 bis 1890 von 9887 auf 8139 gesunken. Die Ursache hiervon war, dass sich in Ungarn vor einigen Jahren ein Comité bildete, welches die Repatriirung ungarischer Colonisten anstrebte, und welchem es auch gelang, einen Theil dieser Leute zum Verlassen der Heimath zu bewegen. Insbesondere waren es die Aermeren, die sich zur Auswanderung rasch entschlossen. Die traurigen Erfahrungen, welche sie hierbei machten, benahm den Zurückgebliebenen die Lust zum Auswandern.

Die sanitären Verhältnisse sind bei ihnen im Allgemeinen besser als bei ihren Nachbarn, den Rumänen und Ruthenen. In jene Colonien jedoch, die an der Suczawa liegen, nämlich Andrasfalva, Hadikfalva und Istensegits, grassirt sehr oft Scharlach und Diphtherie.

Lipowaner zählen in der Bukowina (1890) 3213 Seelen. Sie wohnen zum Theil in geschlossenen Ortschaften, so Fontina-alba (Biala-kernica), Klimoutz, Sokalincy oder Lipoweny bei Mittoka-Dragomirna, Lipoweni (Kossowanka) bei Lukawetz und Mihodra, zum Theil zerstreut, vorwiegend in den Städten und Markorten des Landes als Obsthändler.

Die Lipowaner sind Grossrussen, von denen sie «*Raskolniki*» oder «*Starowiercy*» genannt werden, weil sie an der alten Religion, wie dieselbe vor der Revidirung der russischen Kirchenbücher durch den Moskauer Patriarchen Nikon in Russland allgemein verbreitet war, festhalten.

Nach der Bukowina kamen sie zum Theil aus der Moldau im Jahre 1774 und 1780 und gründeten die Gemeinden Sokalincy und Klimoutz, zum Theil aber auch aus Bessarabien im Jahre 1784 und errichteten auf der Warnica die Colonie Biala-kernica, wo sie auch ein Kloster erbauten. Wegen Uebervölkerung in den Gemeinden Klimoutz und Biala-kernica fand die Gründung der Colonien Mihodra und Kossowanka in den dreissiger und vierziger Jahren dieses Jahrhunderts statt. Einen steten Zuzug erhalten sie noch heute durch Einwanderung aus Russland und Rumänien.

Die Lipowaner haben ihre Rasse sehr rein bewahrt, da sie jede Vermischung mit fremdem Blute infolge ihrer religiösen Satzungen streng hintanhaltend. Männer und Frauen sind grösstentheils von hohem, schönem Wüchse, kräftig gebaut, zähe und ausdauernd. Ihre Sprache ist das Grossrussische.

Ihre Sitten und Gebräuche sind ganz abweichend von jenen der übrigen Völkerschaften des Landes und mit ihrer Religion innig verwebt. Gegen alle Neuerungen schliessen sie sich streng ab, weil dies mit ihrer Religion nicht im

rottiloся з 9887 до 8139 душ. Причина полягає в тому, що декілька років тому в Угорщині був утворений комітет, який займається репатріацією угорських колоністів, у результаті чого йому вдалося повернути частину цих людей назад на батьківщину. Це були переважно бідні угорці, які швидко погодилися повернутися. Сумний досвід, якого вони при цьому зазнали, відбив іншим бажання до переїзду.

Санітарні умови серед них загалом кращі, ніж у їхніх сусідів румунів і русинів. Проте в колоніях, що розташовані біля Сучави, а саме в Андрашфальві, Гадікфальві і Іштеншегічі, дуже часто виникають епідемії скарлатини і дифтерії.

Липованів нараховується на Буковині (1890) 3213 душ. Вони живуть частково у закритих [однаціональних] населених пунктах, як Біла Керниця, Клімівці, Соколинці, або Липовани, біля Митоки Драгомирної, Липовани (Косованка) біля Лукавця і Мигодри, і почасти розкидано, переважно в містах і торгових містечках краю як торговці фруктами.

Липовани є великоросами, серед яких їх називають «*раскольнікі*» або «*староверци*», оскільки вони дотримуються старої релігії, що існувала в Росії до загального введення московським патріархом Никоном нових російських церковних книг.

На Буковину вони прибули частково з Молдови 1774 та 1780 роках і заснували громади Соколинці та Клімівці, а ще почасти з Бессарабії 1784 року й утворили із Варниці колонію Біла Керниця, де й побудували монастир. У зв'язку з перенаселенням громад Клімівці і Біла Керниця в 30-х і 40-х роках цього [XIX] століття відбулося заснування колоній Мигодра і Косованка. Вони навіть тепер одержують постійне поповнення завдяки переселенню з Росії й Румунії.

Липовани зберегли свою расу дуже чистою, оскільки згідно з релігійними нормами суворо перешкоджається будь-яке змішування з чужою кров'ю. Чоловіки і жінки відзначаються здебільшого високим гарним зростом, міцною статурою, витривалістю і наполегливістю. Їхня мова — великоруська.

Традиції й звичаї цілком відмінні від традицій і звичаїв інших народностей краю і тісно пов'язані з релігією. Вони рішуче відгороджуються від усіх нововведень, оскільки це не узгоджується з їх вірою.

Einklänge steht In ihren religiösen Ansichten sind die Lipowaner getrennt, indem ein Theil Geistliche hat, der andere nicht; man nennt sie deshalb *Popowcy*, d. h. solche, welche Popen haben, und *Bezpopowcy*, solche, die keine Popen anerkennen.

Alle priesterlosen Lipowaner erkennen zwar den ganzen Umfang der griechisch-orthodoxen Glaubenslehre an, doch besteht der Unterschied darin, dass sie von den Sacramenten nur auf die Taufe beschränkt sind; von den Sacramenten der Busse nehmen sie nur die Beichte an; die heilige Communion kann nicht stattfinden wegen Mangel an geweihtem Brote; die heilige Liturgie kann gleichfalls nicht abgehalten werden, weil seit den Neuerungen Nikon's keine rechtmässigen Bischöfe und Geistliche vorhanden sind. Sie haben nur Kirchensänger und versammeln sich in der Kirche lediglich nur zur Verrichtung von Gebeten. *Bezpopowcy* wohnen in Klimoutz und Mihodra.

Die Lipowaner unterscheiden sich in nichts von den Russen, was die Religion anbelangt, nur halten sie an den alten Kirchenbüchern und Gebräuchen fest. Sie unterstehen einem eigenen Metropoliten Aftanasi Bielokrynicky, welcher in Fontina-alba residirt und wo sich auch ein Mönchs- und ein Nonnenkloster befindet. Die Mönche und Nonnen stehen auf einer sehr geringen Bildungsstufe und beschäftigen sich vorwiegend mit Garten- und Feldarbeit.

Die Kleidung der Lipowaner ist die altrussische, Strohhut oder hohe Pelzmütze, im Sommer ein Kittel aus Kattun, gleiche Pumphase, hohe Röhren Stiefel, im Winter ein Pelz mit Tuchüberzug.

Ihre Nahrung besteht hauptsächlich aus Fleisch, Milch, Obst und Gemüse. Ihre Religion verbietet ihnen, mit Andersgläubigen gemeinsam zu essen; Geschirr, aus dem Andersgläubige gegessen oder getrunken haben, betrachten sie als verunreinigt, und es ist ihnen nicht gestattet, aus solchem Speise oder Trank zu sich zu nehmen.

Der Genuss von geistigen Getränken, Thee, Kaffee, dann das Tabakrauchen und Tabakschnupfen ist ihnen ebenfalls verboten; sie trinken nur Apfelmöste. In letzterer Zeit mehrten sich jedoch die Fälle, wo Lipowaner sich dem Genüsse von Branntwein hingeben.

Die Bauart ihrer Wohnungen ist jenen ihrer Nachbarn gleich, nur sind die Häuser solider und besser gebaut. In den Stuben befinden sich Heiligenbilder mit tabernakelartigen Verschlüssen. Bei den Häusern befinden sich Wirthschaftsgebäude und zumeist ausgedehnte wohlgepflegte Obstgärten.

Lipowani розділені за релігійними поглядами в тому, що одна частина має священиків, а інша не має, тому їх називають «*поповци*», тобто такі, хто має попів, і «*безпоповци*», тобто такі, що не визнають ніяких попів.

Всі вільні від священиків липовани визнають в повному обсязі православне богослов'я, однак суттєва різниця полягає в тому, що з усіх таїнств вони обмежуються лише хрещенням; із таїнств спокути вони визнають тільки сповідь; святе причастя не може відбуватися у зв'язку з відсутністю святого хліба; свята літургія не може провадитись так само через те, що внаслідок Никонових новацій відсутні справжні єпископи і священики. Вони мають тільки дяків і збираються в церкві лише для моління. Безпоповці живуть у Климівцях і Мигодрі.

Що стосується релігії, то липовани нічим не відрізняються від росіян, тільки дотримуються старих церковних книг і обрядів. Вони підпорядковуються власному митрополиту Афанасію Білокриницькому, який має свою резиденцію у Білій Керниці, і де знаходяться також чоловічий і жіночий монастирі. Ченці та черниці мають дуже низький освітній рівень й займаються переважно польовими і городніми роботами.

Одяг липованів староросійський: солом'яний капелюх або висока хутряна шапка, влітку — кітель із ситцю, такі ж штани, чоботи з високими халявами, взимку — покритий сукном кожух.

Харчування складається переважно з м'яса, молока, фруктів і овочів. Релігія забороняє їм їсти разом з іновірцями; посуд, з якого їли чи пили іновірці, вони вважають забрудненим і їм не дозволяється пити та їсти з нього.

Їм також заборонено вживати спиртні напої, чай, каву, а ще палити і нюхати тютюн; вони п'ють лише яблучно-виноградний сік. Проте останнім часом почастишали випадки, коли липовани захоплюються горілкою.

Спосіб зведення житла такий же, як і в їхніх сусідів, тільки будинки солідніші й краще споруджені. У кімнатах знаходяться ікони з красивими ризами, що зачиняються на замок. Біля помешкань розміщені господарські будівлі та переважно великі, добре доглянуті фруктові сади.

Ihre Hauptbeschäftigung ist der Ackerbau, die Obst- und Bienenzucht. Mit Obst treiben sie einen bedeutenden Handel und haben in allen Städten des Landes Obstiniederlagen. Auf ihren einspännigen, der russischen Kibitka ähnlichen Wagen verhandeln sie das Obst im ganzen Lande, fahren nach Rumänien hinüber und bringen von dort Trauben in den Handel. Als Erdarbeiter, insbesondere Teichgräber sind die Lipowaner gesucht; während des Sommers sind fast alle Männer auf Arbeit, hauptsächlich in Rumänien, auswärts und kehren erst im Herbst heim.

Das Familienleben bei den Lipowanern ist patriarchalisch. Der Mann ist das Familienoberhaupt; die Stellung der Frau ist eine untergeordnete; die Kinder werden bloß bis zum achten Lebensjahre unterrichtet. Da ihre Religion das Blutvergießen verbietet, so dürfen sie als Soldaten keine Frontdienste leisten, sondern sie werden zur Sanitätstruppe eingetheilt. Nichtsdestoweniger sind viele von ihnen berüchtigte Raubschützen und gefürchtete Raufbolde, auch ist es heute mit ihrer Friedfertigkeit nicht weit her.

Die Volksbewegung bei den Lipowanern war ursprünglich eine bedeutende, indem sich ihre Anzahl vom Zeitpunkte ihrer Einwanderung bis in die fünfziger Jahre fast verachtfacht hat. Sie hatten damals bedeutende Zuzüge aus Russland und Rumänien erhalten. Jetzt ist ihre Zunahme eine sehr geringe.

Die sanitären Verhältnisse sind bei ihnen zwar etwas günstiger als bei den Rumänen und Ruthenen, lassen jedoch noch immer viel zu wünschen übrig, weil alle diesbezüglichen Vorkehrungen, wie z. B. die Kuhpockenimpfung, an dem religiösen Starrsinn dieses Volksstammes scheitern. Die ärztliche Behandlung bei inneren Krankheiten, insbesondere das Einnehmen von Arzneien weisen sie zurück und beschränken sich lediglich auf das Beten, wodurch sie die Krankheit zu vertreiben glauben. Auch ihre fatalistische Weltanschauung ist eins jener Momente, welche der Durchführung von sanitären Massnahmen bei ihnen hemmend entgegenwirkt.

Zigeuner, und zwar ansässige, leben in der Bukowina ca. 5600. Sie wohnen nirgends in geschlossenen Colonien, sondern überall nur eingesprengt unter der einheimischen Bevölkerung, und zwar vorwiegend unter den Rumänen. In bedeutenderer Anzahl finden sie sich in den Ortschaften Michalce, Hlinitza, Storozynetz, Neu-Fratautz, Wojitinell, Keszwana, Hliboka, Gurasolce, Paltinossa, Stupka und Walesaka vor, wo sie ganze Dorftheile bewohnen.

Die ersten Zigeuner kamen wahrscheinlich im 15. Jahrhundert in die Bukowina. Damals schenkte Fürst Stefan der Grosse dem Kloster Moldawitza zwei

Основне заняття — рільництво, овочівництво і бджільництво. Вони ведуть широку торгівлю овочами і мають у всіх містах краю овочеві бази. На своїх однокінних підводах, що подібні до російських кибіток, вони продають свої фрукти по цілому краю, їздять на протилежний край Румунії й привозять звідти для торгівлі виноград. Як землекопи липовани популярні, зокрема, на спорудженні ставків; влітку майже всі чоловіки подаються на роботи, переважно до Румунії, і тільки восени повертаються додому.

Сімейне життя липованів улаштоване патріархально. Чоловік є главою сім'ї; становище дружини підлегле; діти навчаються лише до восьмирічного віку. Оскільки їхня віра забороняє кровопролиття, то вони, як солдати, не мають права нести жодну збройну службу, а використовуються тільки в санітарних підрозділах. Попри це багато з них мають недобру славу браконьєрів і забіяк, та й тепер ще вони не дуже мирні.

Приріст населення серед липованів спочатку був значним, оскільки їхнє число з моменту переселення до 50-х років XIX ст. збільшилося майже у 8 разів. У той час вони одержували значне поповнення з Росії й Румунії. В даний час приріст дуже незначний.

Санітарні умови в них хоч і дещо кращі, ніж у румунів і русинів, проте також бажають бути значно кращими, оскільки всі відповідні заходи, наприклад, щеплення коров'ячої віспи, зазнавали невдачі через релігійну впертість цієї народності. Вони відмовляються від медичного лікування при внутрішніх хворобах, зокрема від приймання ліків, обмежуються лише молитвами, якими намагаються прогнати хворобу. Фаталістичний світогляд — це також одна з перешкод, що гальмує проведення серед них санітарних заходів.

Цигани, а саме осілих, проживає на Буковині близько 5600. Вони ніде не мешкають компактною колонією, але всюди вкраплені серед місцевого населення, переважно поміж румунів. Значнішою кількістю вони перебувають в населених пунктах Михальча, Глиниця, Сторожинець, Нові Фратівці, Войтинель, Кешвана, Глибока, Ґура-Солка, Палтіноса, Ступка і Валекаса, де вони займають цілі частини сіл.

Перші цигани прибули на Буковину, ймовірно, у XV ст. У той час воєвода Штефан Великий подарував монастирю Молдавиця дві циганські сім'ї. Од-

Zigeunerfamilien. In den Donauländern waren sie jedoch schon viel früher erschienen. Zur Zeit der Besetzung des Landes durch Oesterreich waren daselbst sesshafte und wandernde Zigeuner vorhanden. Durch die Einführung geregelter Zustände, speciell aber durch die strenge Handhabung der gegen nomadisirende Zigeuner erlassenen Verordnungen und Gesetze, wurden diese theils nach der Moldau zurückgedrängt, theils sesshaft gemacht, so dass man heute mit Recht behaupten kann, dass es in der Bukowina keine wandernden Zigeuner mehr giebt.

Den sesshaften Zigeuner kann man sofort an seinem Nationaltypus, den er auch nicht verleugnet, von jedem anderen Bewohner unterscheiden. Er ist schlank, mehr klein als gross und geschmeidig, die Haut ist bronzefarbig, das Auge und Haar schwarz; die Weiber sind in ihrer frühesten Jugend schön, später werden sie oft abschreckend hässlich. Geistig sind die Zigeuner sehr begabt, dabei charakterisirt sie eine ganz besondere Schlauheit und Findigkeit.

Im Verkehr mit den Rumänen und Ruthenen bedienen sich die Zigeuner der Sprache derselben, untereinander hingegen ihrer eigenen Nationalsprache, welche nebst rumänischen und ruthenischen viele persische und armenische Elemente enthält. Ihre Sprache hat nur einen sehr geringen Wortschatz, und es existirt manchmal für mehrere Begriffe nur ein Wort. Auffallend ist der Mangel an Zahlen, deren er nur drei, 1, 2, 3, kennt, alles was mehr als 3 ist, bezeichnet er mit dem Worte «viel».

Ihre Sitten und Gebräuche halten sie vor jedem Fremden streng geheim; diesbezüglich befragt, geben sie gern und bereitwillig Auskunft, doch kann man fest überzeugt sein, dass das, was erzählt wird, nicht wahr ist und nur deshalb so bereitwillig mitgetheilt wird, um den lästigen Frager so rasch als möglich los zu werden.

Ihrer Angabe nach bekennen sich die meisten sesshaften Zigeuner der Bukowina zur griechisch-orthodoxen Religion, von deren Wesen ihnen jedoch gar nichts oder aber nur äusserst wenig bekannt ist. Zwar beobachten sie die äussere Form, doch konnten die Begriffe von Religion bei ihnen bis jetzt noch keinen Eingang finden, weil sie eine Unmenge heidnischen Aberglaubens in sich tragen, der alles Wirken in dieser Beziehung illusorisch macht.

Ihre Kleidung ist gleich derjenigen ihrer Nachbarn, und gilt auch das Gleiche hinsichtlich der Nahrungsweise.

Die Wohnstätten der Zigeuner, heute noch zumeist an den Ortseingängen erbaut, sind entweder ganz primitive Erdhütten oder Häuschen aus Ruthengeflecht mit

нак у Придунайських країнах вони появилися значно раніше. У час зайняття краю Австрією тут уже були осілі та кочівні цигани. Внаслідок впровадження регламентованих станів, а особливо виданих постанов і законів про суворе поводження з кочівними циганами, їх частково відтіснили в Молдову, частково привели до осілості, так що в даний час можна з впевненістю стверджувати, що на Буковині більше немає жодних мандруючих циган.

Осілого цигана можна легко відрізнити від будь-якого іншого місцевого жителя за національним типом, якого він теж не заперече. Він є струнким, швидше малим, ніж великим, і гнучким, колір шкіри — бронзовий, очі і волосся — чорні; жінки в ранній молодості вродливі, а пізніше часто стають страшнувато потворними. Цигани розумово дуже обдаровані, причому їм притаманні особливі хитрість і проворність.

У спілкуванні з румунами і русинами цигани по-слуговуються їхньою мовою, а між собою — власною національною мовою, яка разом з румунськими і русинськими містить багато перських і вірменських елементів. Їхня мова має незначну кількість лексики, а іноді для кількох понять існує тільки одне слово. Характерно, що відсутні числа, з яких циган знає тільки три — 1, 2, 3, а все, що більше трьох, він позначає словом «багато».

Свої традиції і звичаї вони ретельно приховують від кожного чужого; якщо запитати про них, то вони охоче і з готовністю дають інформацію, проте можна бути впевненим, що все сказане є неправдою, а вони відповідають з такою готовністю тільки тому, щоб якнайшвидше спекатися від надокучливих запитань співрозмовника.

За їхніми твердженнями, більшість осілих циган Буковини сповідують православну віру, суть якої вони або зовсім не розуміють, або дуже мало. Хоч вони дотримуються зовнішніх атрибутів, проте не розуміють змісту, тому що в них живе багато поганських повір'їв, які зводять нанівець всі зусилля в цьому плані.

Одяг циган такий же, як і в їхніх сусідів, і це ж саме можна сказати про харчування.

Житло цигана, котре ще й тепер будується переважно на краю населеного пункту, являє собою цілком примітивну землянку чи курінь із гілок та

Lehmanwurf, seltener kleine Bauernhäuser, die nur aus einem Wohnraum bestehen. Wirtschaftsgebäude sieht man bei den Zigeunerwohnungen, mit Ausnahme eines Schweinestalles, nirgends, und auch der letztere fehlt hier und da; desgleichen fehlen Hof, Garten und Einfriedigung.

Im ehelichen Leben sind die Zigeuner nicht sehr scrupulös, auch werden Moralität und Sittlichkeit bei ihnen nicht sehr hoch gehalten. Uneheliche Geburten kommen bei ihnen überaus häufig vor. Die Erziehung der Kinder lässt alles zu wünschen übrig; sich selbst überlassen, vagiren diese Geschöpfe herum, nehmen, wo es nur angeht, die öffentliche Mildthätigkeit in Anspruch und üben sich häufig im Stehlen. Der Schulbesuch ist ein minimaler.

Wie ihre sittlichen Grundsätze, so ist auch ihre rechtliche Anschauung lax, insbesondere ist ihnen der Begriff von Mein und Dein fremd. Relativ kommen nirgends so viele Diebstähle vor als in solchen Gemeinden, wo Zigeuner ansässig sind. Am besten charakterisirt dies der Volksmund, dem das Schimpfwort «Zigane» mit Dieb, Schwindler, Betrüger identisch ist.

Ackerbau und Viehzucht betreiben die Zigeuner nur in sehr geringem Masse und nur ungenügend; hingegen beschäftigen sie sich gern mit gewissen Gewerben, in denen sie eine ziemliche Fertigkeit erlangen. Nach ihrer Beschäftigung werden sie auch von der einheimischen Bevölkerung benannt. Die Hauptgruppen, die man in dieser Richtung unterscheidet, sind folgende: die «*Lingurarij*» (Löffelmacher), die sich mit der Anfertigung von Küchengeräthen aus Holz beschäftigen; die «*Ferarij*» (Schmiede), von denen man fast in jeder Ortschaft des Landes einen antrifft; sie sind ungemein geschickt und betreiben nicht nur Grobschmiedearbeit, sondern auch Schlosserei; endlich sind die Zigeuner mit Vorliebe Musikanten, «*Lautarij*» oder schlechthin «*Źigani*» genannt. Ihre Lieblingsinstrumente sind die Fiedel und der Cymbal. Ausserdem betreiben alle Zigeuner das Betteln und die Weiber die Wahrsagerei als Nebenerwerb. Trotzdem der Kindersegen bei den Zigeunern ein sehr grosser ist, so ist ihre Zunahme doch eine geringe, weil die Sterblichkeit der Kinder eine hohe ist; die Ursache hiervon liegt in den miserablen Wohnungsverhältnissen, der schlechten Nahrung und mangelhaften Bekleidung.

Die **Armenier** zählen in der Bukowina (1890) 1311 Seelen. Sie wohnen zerstreut im ganzen Lande, und nur in Suczawa bilden sie eine geschlossene Gemeinde.

глини, іноді невеликий селянський будиночок, що складається лише з житлового приміщення. Біля домівки цигана ніколи немає господарських будівель, за винятком свинарника, який теж зустрічається через раз, а ще відсутні подвір'я, сад та огорожа.

У подружньому житті цигани не дуже акуратні. Питання моралі й вірності також ставляться не дуже високо. Досить часто трапляються у них позашлюбні народження. Виховання дітей бажає значно кращого; залишившись без догляду, ці істоти тиняються повсюди і, де тільки можна, відкрито просять милостиню та часто вправляються у крадіжках. Відвідування школи — мінімальне.

Як і їхні моральні принципи, так само нерозбірливими є правові уявлення, зокрема їм чуже поняття «мого» і «твого». Ніде не стається порівняно так багато крадіжок, як у тих громадах, де є місцеві цигани. Найкраще це характеризує народна мова, в якій лайливе слово «циган» означає «злодій, ошуканець, шахрай».

Цигани дуже малою мірою і вельми неохоче займаються землеробством та тваринництвом; проте з великим захопленням віддаються ремеслам, у яких вони демонструють особливі здібності. Місцеве населення називає їх за родом їхнього заняття. Головні групи, що виділяються в цьому плані, наступні: ложкарі (*lingurarij*), які займаються виготовленням дерев'яних ложок; ковалі (*ferarij*), які зустрічаються майже в кожному населеному пункті краю; вони — надзвичайно вправні і займаються не тільки грубою кувальською роботою, але й слюсарною; нарешті, цигани-музиканти, яких називають «*lautarij*» або просто «*Źigani*». Їхні улюблені інструменти — скрипка і цимбали. Крім того, всі цигани займаються жебракуванням, а жінки як допоміжним промислом — гаданням.

Незважаючи на те, що в циган народжується багато дітей, усе ж приріст їхнього населення невеликий, оскільки високою є дитяча смертність; причина цього криється у кепських житлових умовах, поганому харчуванні і нестачі одягу.

Вірменів нараховується на Буковині (1890) 1311 душ. Вони проживають розрізнено по всьому краю і лише в Сучаві утворюють компактну колонію.

Sie sind zu Anfang des 14. Jahrhunderts aus Armenien nach Südrussland und nach der Moldau gewandert und kamen in die Bukowina theils aus dem letzteren Lande, theils aus Polen, wahrscheinlich auch zur selben Zeit. Die

На початку XIV ст. вони переселилися з Вірменії на південь Росії і у Молдову, а на Буковину прибули частково з останньої, частково з Польщі, можливо також, що й у той самий час. Проживаючи у

Rüman. Bäuerin. Rüman. Bauer.	Rüman. Bauernmädchen.	Schafhirt (Cioban).	Ruthen. Bauer; Bäuerin und Bursche.	Jude.
Румун. селянка. Румун. селянин	Румун. сільська дівчина	Вівчар(чабан)	Русин. селянин, селянка і хлопець	Єврей

Huzulenbursche.	Huzule mit Weib.	Ungar und Ungarin.	Lipowaner-Mönch.	Lipowaner. Lipowanerin.
Гуцульський парубок	Гуцул з дружиною	Угорець і угорка	Липованинський чернець	Липованин Липованка

Volkstypen aus der Bulowina.

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauš Žurkowski.

in Suczawa wohnenden Armenier geben an, aus der Stadt Ani, die durch Erdbeben zerstört wurde, zu stammen.

Ihre Rassenmerkmale haben sie ziemlich treu bewahrt. Meist klein und untersetzt, breitschulterig, sehr kräftig gebaut, von blasser, gelblicher Hautfarbe, mit meist schwarzem Haar und gleichen Augen sowie stark gebogener Nase, ist an ihnen der orientalische Typus noch heute leicht

Народні типи з Буковини

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

Сучаві вірмени стверджують, що вони походять з міста Ані, яке було зруйноване землетрусом.

Вони досить добре зберегли всі свої расові ознаки. Переважно маленького зросту і коренасті, широкоплечі, дуже міцної статури, з блідим, жовтуватим кольором шкіри, з переважно чорним волоссям і такими ж очима, а також дуже зігнутим носом, за якими

zu erkennen. Besonders rein haben die orientalischen Armenier in Suczawa ihr Blut erhalten.

Die orientalischen oder schismatischen Armenier sind jene, welche sich zur griechisch-orthodoxen Kirche bekennen; sie sprechen zwar auch ihre Nationalsprache, das Armenische, bedienen sich jedoch im Umgang und in der Familie vorwiegend des Rumänischen und Deutschen. Die Muttersprache der katholischen Armenier ist das Polnische.

In ihren Sitten und Gebräuchen haben sich die Armenier heute mit wenigen Ausnahmen den höheren Gesellschaftsclassen, denen sie in ihrer Mehrzahl zugerechnet werden, angepasst.

In Bezug auf die Religion theilen sie sich in katholische und orientalische Armenier. Die katholischen haben ihre Bischöfe und erkennen den Papst als ihr geistliches Oberhaupt an. Sie unterscheiden sich von den übrigen Katholiken nur dadurch, dass ihre «Priester die Messe in armenischer Sprache lesen. Die nichtunierten, auch schismatischen oder orientalischen Armenier, die in Suczawa und Gurahumora leben, erkennen als ihr geistliches Oberhaupt den Patriarchen von Etschmiadzin an, der allein das heilige Oel (*Mir*) weihen darf. Sie haben die sieben Sacramente, verwerfen die Nothtaufe, nehmen das heilige Abendmahl in beiden Gestalten, spenden die Letzte Oelung nur den Priestern, nie den Laien, und fasten im Jahre an 189 Tagen. Ihre Priester erhalten die Weihe vom armenischen Patriarchen in Konstantinopel.

Was Schmuck, Kleidung und Nahrungsweise anbelangt, so haben sich die Armenier heute im Allgemeinen den höheren Schichten der Bevölkerung accommodirt; doch zeichnen sie sich auch jetzt noch durch grosse Einfachheit, Mässigkeit und Keuschheit aus. Die orientalischen Armenier geniessen während des Tages nur wenig Speise und Trank; ihre Hauptmahlzeit nehmen sie abends ein.

Die Wohnungen der Armenier zeichnen sich durch Reinlichkeit aus. Die Häuser der in Suczawa und Gurahumora wohnenden orientalischen Armenier sind zumeist nach moldauischer Art mit spitzem, hohem Dache gebaut und mit Verandas versehen. Die Einrichtung ist modern.

Die unierten Armenier sind grösstentheils Grundbesitzer und treiben als solche Landwirthschaft und Viehzucht. Mehreren Familien der angesehensten armenischen Grossgrundbesitzer wurde seinerzeit der erbliche Adel verliehen. Als Beamte, Oekonomen und Handelsleute finden viele Armenier ihr Fortkommen. Ein grosser Theil der Armenier von Suczawa beschäftigt sich mit Vieh- und Schweinehandel und betreibt auch Selcherei.

ще й сьогодні легко визначити східний тип. Особливо чистою зберегли свою кров східні вірмени у Сучаві.

Східні, або схизматичні, вірмени є тими, хто належить до православної церкви; хоч вони володіють також національною вірменською мовою, проте послуговуються у спілкуванні й розмовляють у сім'ї переважно румунською та німецькою. Рідна мова вірменів-католиків — польська.

У традиціях і звичаях вірмени сьогодні, за деяким винятком, пристосувалися до верхніх верств населення, до яких їх здебільшого зараховують.

За релігійними переконаннями вони поділяються на католиків і східних вірмен. Католики мають своїх єпископів і визнають Папу римського своїм духовним главою. Вони відрізняються від інших католиків тільки тим, що їхні священики ведуть богослужіння вірменською мовою. Неуніати, а ще схизматичні, або східні вірмени, які проживають у Сучаві і Ґура-Ґуморі, визнають главою церкви патріарха Єчміадціна, який єдиний має право освячувати миро (*mir*). Вони визнають сім таїнств, заперечують хрещення без збереження формальностей, не визнають святе причастя в обох формах; дають останнє помазання тільки священикам, але ніколи особам без духовного сану, і постануться протягом 189 днів на рік. Священики висвячуються вірменським патріархом у Конstantинополі.

Що стосується прикрас, одягу і харчування, то вірмени в даний час загалом і в цілому пристосувалися до вищих верств населення; однак вони й тепер відрізняються своєю великою простотою, стриманістю і цнотливістю. Східні вірмени споживають протягом дня дуже мало страв і напоїв; головна трапеза відбувається увечері.

Житла вірменів відзначаються чистотою. Будинки проживаючих у Сучаві й Ґура-Ґуморі східних вірмен споруджені переважно за молдавським способом з високим стрімким дахом і обладнані верандою. Обставлені по-сучасному.

Вірмени-уніати є переважно поміщиками і як такі займаються землеробством та тваринництвом. Багатьом сім'ям найбільш значних вірменських великих землевласників було надано свого часу спадкове шляхетство. Багато вірмен досягли успіху як чиновники, економисти і крамарі. Значна частина вірмен у Сучаві займається торгівлею худоби і свиней, а також виготовленням ковбас.

Als besonders charakteristisches Merkmal dieses Volkes wäre noch der rege Handels- und Geschäftsgeist, der in ihm wohnt, zu erwähnen. Die Armenier sind ihres concilianten Wesens, ihrer Gastfreundschaft, ihres lautereren und ehrenwerthen Charakters wegen in der Bukowina allgemein geachtet und geschätzt.

S l o w a k e n giebt es (1890) ca. 536 im Lande.

Sie wohnen in den Ortschaften Neu-Solonetz, Plesch, Kaczyka, Pojana-Mikuli (slowakischer Theil), Rumänisch-Tereblestie und Czudyn. In die Bukowina sind die Slowaken erst unter österreichischer Herrschaft eingewandert. Sie finden zumeist als Waldarbeiter und als Salinarbeiter in Kaczyka ihren Unterhalt.

Ein kräftiger und gesunder Menschenschlag, zeichnen sich die Slowaken durch Genügsamkeit, Nüchternheit und Fleiss aus. Ihrer Religion nach sind sie römisch-katholisch; ihre Sprache ist das Slowakische, doch beherrschen sie nebenbei auch die beiden Landessprachen, deren sie sich im täglichen Verkehr bedienen.

Andere Volkselemente kommen in der Bukowina in den einzelnen Gemeinden hier und da vor. Hauptsächlich sind dies Czechen, Slowenen, Kroaten, Italiener, Grossrussen und selbst einige Türken. Sie gehören entweder dem Beamtenstande an oder es sind Arbeiter, die sich bei den im Gebirge entstandenen Industrie-Etablissements angesiedelt haben, oder aber sie sind als Kaufleute und Gewerbtreibende in die Bukowina gekommen und haben sich hier bleibend niedergelassen.

Особливо характерними ознаками цього народу необхідно ще назвати дуже жвавий торговий дух і підприємливість. За добру товариськість, гостинність, благородний і поважний характер цінують вірмен на Буковині.

С л о в а к і в у краю (1890) приблизно 536.

Вони проживають у населених пунктах Новий Солонець, Плеш, Качика, Пояна-Мікулі (словацька частина), Терєблівці і Чудин. На Буковину словаки переселилися тільки за часів австрійського володарювання. Вони знаходять собі заняття переважно як лісові робітники і працівники солеварень Качики.

Маючи сильну і міцну статуру, словаки відзначаються невибагливістю, діловим характером і старанністю. Вони сповідують римо-католицьку віру; їхня мова — словацька, хоча вони, до речі, володіють також обома крайовими мовами, якими послуговуються у повсякденному спілкуванні.

Де-не-де на Буковині зустрічаються в окремих громадах представники інших національностей. Переважно це чехи, словенці, хорвати, італійці, великороси і навіть кілька турків. Вони належать або до чиновників, або є робітниками, які осіли в горах під час заснування там промислових підприємств, або ж прибули на Буковину як купці чи промисловці і поселилися тут на постійно.

TOPOGRAPHISCHE BESCHREIBUNG DER SIEDELUNGEN.

Bearbeitet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Eduard Fischer.

Allgemeines.

Die Bukowina zählt 336 selbständige Ortsgemeinden, als unterste administrative, mit Autonomie ausgerüstete Verwaltungskörper, deren Grenzen genau bestimmt sind. Diese Ortsgemeinden bestehen entweder aus einer oder aus mehreren Ortschaften, welche wieder selbständige Ansiedlungen ohne eigene Verwaltung bilden. Ausser diesen bestehen noch 206 Gutsgebiete.

Die selbständigen Ortsgemeinden des Landes gliedern sich in:

1. 1 Stadt mit selbständig organisirtem Magistrate;
2. 4 Städte;
3. 17 Marktgemeinden und
4. 314 Dorfgemeinden mit im Ganzen 356 Dörfern und 720 selbständigen Ansiedlungen.

Ehe zur eigentlichen Beschreibung der Wohnorte geschritten wird, sei es hier gestattet, einen allgemeinen, kurzen Rückblick auf die culturelle Entwicklung des Landes, welches heute als «Herzogthum Bukowina» einen integrirenden Bestandtheil der Oesterreichisch-Ungarischen Monarchie bildet, zu werfen.

ТОПОГРАФІЧНИЙ ОПИС НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Опрацював обер-лейтенант жандармерії
Едуард Фішер

Вступ

Буковина нараховує 336 самостійних місцевих громад як найнижчих адміністративних, забезпечених самоврядуванням органів управління, межі якого чітко визначені. Ці місцеві громади складаються чи то з одного, чи з кількох населених пунктів, які також є самостійними поселеннями, але без власного управління. Крім них, існує ще 206 поміщицьких маєтків [двірських обшарів].

Самостійні місцеві громади краю поділяються на:

1. 1 місто з самостійно організованим магістратом;
2. 4 міста;
3. 17 торгових громад [містечок];
4. 314 сільських громад із загальною кількістю 356 сіл і 720 окремих поселень.

Перш ніж розпочати безпосередній опис місць проживання, дозвольте тут кинути загальний, короткий ретроспективний погляд на культурний розвиток краю, який сьогодні як «герцогство Буковина» є невід'ємною складовою частиною Австро-Угорської монархії.

Zur Zeit, als die Bukowina unter moldauischer Herrschaft stand, zerfiel das Land in zwei Kreise, und zwar in den Suczawaer und Czernowitzer. Später bildeten die Städte Czernowitz, Suczawa und Sereth, dann der Kimpolunger Kreis (Okol) Verwaltungsgebiete, die dem Fürsten direct unterstanden.

Als die Bukowina an Oesterreich kam (1775), zerfiel sie als «k. k.¹ Buccowinaer District» in 12 Kreise, und zwar: der Czernowitzer mit 28 Ortschaften, der Pruther mit 37, der Dnjestr mit 32, der Czeremoszer mit 22, der Chotiner mit 9, der Russisch-Kimpolunger (Dolhopoler) mit 3, der Berhomether mit 39, der Vikover mit 33, der Mittelkreis mit 25, der Moldaver mit 33, der Szyrether (Serether) mit 16 und der Moldauisch-Kimpolunger mit 16; in Summa 290 Ortschaften mit 17047 Familien. Beigefügt muss werden, dass von diesen 12 Kreisen der Serether heute ganz zu Rumänien, der Chotiner bis auf eine Ortschaft (Onuth) ganz zu Russland gehört, und dass ferner vom Czernowitzer Kreise 9 Ortschaften, vom Berhomether 4, vom Mittelkreise 4 und vom Moldaver 17, einschliesslich der beiden erstgenannten Kreise — in Summa 50 — Ortschaften zum heutigen Herzogthum Bukowina nicht mehr gehören, daher auf dem dermaligen Territorium des Landes damals (1776) thatsächlich bloß 232 Ortschaften sich befanden. Nach der commissionellen Aufnahme von 1785 waren von diesen 232 Ortschaften: 3 Städte (Czernowitz, Suczawa, Sereth), 2 Marktgemeinden (Sadagóra und Wíznitz) und der Rest 227 Dörfer mit zusammen 75000 Bewohnern. Von dem Moment an, als die Bukowina unter Habsburgs glorreichen Scepter kam, machte sich ein rasches Aufblühen des Landes wahrnehmbar, und es giebt sich dieser Umstand am deutlichsten in der rapiden Zunahme der Bevölkerung zu erkennen.

Die Gesamtbevölkerung der Bukowina betrug im Jahre:

1776	75 000	Bewohner
1818	206 899	»
1830	208 668	»
1840	334 088	»
1850	380 826	»
1857	456 920	»
1869	511 964	»
1880	570 295	»
1890	646 591	»

und dürfte mit Ende 1898 sich auf 700000 (nach der progressiven Zunahme der Bevölkerung berechnet) Seelen belaufen.

У той час, коли Буковина перебувала під молдавським пануванням, край поділявся на два округи, а саме: Сучавський і Чернівецький. Пізніше міста Чернівці, Сучава і Серет, відтак Кімполунзький округ (окіл) утворювали адміністративні райони, які підпорядковувалися безпосередньо князеві.

Коли Буковина перейшла до Австрії (1775), вона як «ц. к.¹ Буковинський дистрикт» ділилася на 12 округів [повітів], а саме: Чернівецький із 28 населеними пунктами, Прутський з 37, Дністровський з 32, Черемошський з 22, Хотинський з 9, Русько-Кімполунзький (Довгопільський) з 3, Бергометський з 39, Віківський з 33, Центральний округ з 25, Молдавський з 33, Ширетський (Серетський) з 16 і Молдавсько-Кімполунзький з 16; у підсумку 290 населених пунктів із 17047 сім'ями. Необхідно додати, що з цих 12 повітів весь Серетський належить сьогодні Румунії, весь Хотинський аж до населеного пункту Онут — Росії, і що надалі з Чернівецького повіту 9 населених пунктів, з Бергометського 4, з Центрального 4 і з Молдавського 17, а в підсумку — враховуючи також два вищезгадані повіти — 50 населених пунктів не належать більше нинішньому герцогству Буковина, тому на теперішній території краю в той час (1776) фактично знаходилося лише 232 населені пункти. Згідно з протокольним записом комісії від 1785 року серед цих 232 населених пунктів було: 3 міста (Чернівці, Сучава, Серет), 2 торгових містечка (Садагура і Вижниця) та решта 227 сіл із загальною чисельністю 75000 жителів. З того моменту, як Буковина перейшла під величний скіпетр Габсбургів, край швидко досягнув помітного розквіту, і ця обставина найбільш виразно проявилася у стрімкому прирості населення.

Все населення Буковини становило у роках:

1776	75 000	жителів
1818	206 899	»
1830	208 668	»
1840	334 088	»
1850	380 826	»
1857	456 920	»
1869	511 964	»
1880	570 295	»
1890	646 591	»

і до кінця 1898 року може скласти 700000 осіб (розраховано відповідно до прогресуючого приросту населення).

Den Unterschied zwischen einst und jetzt charakterisirt am besten der im Archiv des Ministeriums des Innern befindliche Bericht des Militärgouverneurs General Enzenberg über den Zustand der Bukowina zur Zeit der Occupation, welcher lautet: «Die Bukowina gleicht einer grossen Hutweide, und die wenigen Bewohner überlassen der Natur allein die Sorge, die nöthigen Bedürfnisse für den Lebensunterhalt zu liefern, wozu in erster Linie die Viehzucht beiträgt. Die Gebirgsgegenden sind grösstentheils unbewohnt, nur hier und da finden sich zerstreute Hütten, welche eine elende Unterkunft gewähren. Bei solchen primitiven Zuständen erklärt sich leicht die allenthalben zu Tage tretende Rohheit der dortigen Bevölkerung, welche keinen Begriff von Religion und Recht hat und den abscheulichsten Lastern ergeben ist. Das Raubgesindel schleicht überall umher und findet stets Unterkunft. Wenn der Bauer einen Gerichtsdieners von fern erblickt, versperrt er sein Haus, vergräbt seine besseren Habseligkeiten und flüchtet mit seiner Familie in den Wald».

I. Städte.

Die Landeshauptstadt Czeruowitz sammt Gebiet.

C z e r n o w i t z*, rumänisch, Cernăuți, ruthenisch Czerniwci, erscheint in alten Urkunden auch unter den Namen Czernowicz, Csernowitz, Tschernowitz, Tschernowitz und Cernaskij Torg. Einer traditionellen Ueberlieferung nach soll der Name Gernăuți darauf zurückzuführen sein, dass dieser Ort einst einer Familie *Cernei* gehörte, deren Name sich auf die Stadt übertrug².

Seine Entstehung verdankt Czernowitz einerseits der Pruthfurth, an der es liegt, und die schon im Jahre 1497 von den Polen benutzt wurde; andererseits aber auch dem Umstände, dass von Galizien aus der kürzeste und bequemste Weg nach den älteren Culturcentren des Landes Sereth und Suczawa über jene Stelle führte, wo heute Czernowitz liegt. Auf eine prähistorische Ansiedelung weisen Funde aus der Steinzeit hin. Auch wurden im Jahre 1845 am Bischofsberge (Habsburgshöhe) silberne Halsringe und schneckenförmige Goldspangen, angeblich den dacischen Zeiten angehörig, gefunden.

Zum erster Male wird Czernowitz als Zollstätte in einer Urkunde Alexander's I. im Jahre 1407 genannt; doch bestand die Stadt sicher schon zu Beginn des 14

* Benennung sämmtlicher Orte nach dem officiellen Special-Orts-Repertorium der Bukowina.

Vidmännigkeit між колишнім і теперішнім [станом] найкраще характеризує повідомлення військового губернатора Енценберга, що знаходиться в архіві міністерства внутрішніх справ, про становище Буковини на час окупації, котре гласить: «Буковина уподібнюється великому пасовищу, і нечисленні жителі доручають лише природі турботу, щоб вона постачала все необхідне для проживання, чому насамперед сприяє тваринництво. Гірські райони здебільшого безлюдні, тільки де-не-де трапляються розкидані хатини, котрі являють собою одну злиденність. За таких примітивних умов легко пояснюється повсюдно виступаюча на поверхню відсталість тамтешнього населення, яке не має жодного уявлення про релігію та право і піддатливе найогиднішим вадам. Розбійницькі банди розгуляють там повсюди і завжди знаходять пристановище. Якщо селянин здалеку побачить судового службовця, він зачинає свою хату, закопує краще майно в землю і втікає з сім'єю до лісу».

I. Міста

Столиця краю Чернівці разом з територією

Ч е р н і в ц і*, німецькою Czernowitz, румунською Cernăuți, у давніх грамотах зустрічаються також під назвами Czernowicz, Csernowitz, Tshernowiz, Tschernowitz і Cernaskij Torg. За традиційним переказом назва Чернівці може бути виведена з того, що ця місцевість належала колись сім'ї *Чернея*, прізвище якого поширилося на місто².

Своїм виникненням Чернівці завдячують, з одного боку, бродові через Прут, біля якого вони лежать і який використовувався поляками вже 1497 року; з іншого боку, також обставині, що найкоротший і найзручніший шлях з Галичини до найдавніших культурних центрів краю Серету і Сучави пролягав через місце, де сьогодні знаходяться Чернівці. На доісторичне людське поселення вказують знахідки кам'яного віку. А знайдені 1845 року на Єпископській горі (Габсбурзька висота) срібна нашійна гривна і золота, сплетена у формі слимака пряжка належать, очевидно, до дакського періоду.

Вперше Чернівці згадані як місце стягування мита у грамоті Олександра Доброго [Александрю чел Бун] від 1407 [1408] року; та все ж, безперечно, місто існу-

* Найменування всіх поселень [подаються] за спеціальним офіційним довідником населених пунктів Буковини.

Jahrhunderts. Im Jahre 1488 ist Cernăuți der Mittelpunkt eines gleichnamigen Kreises. 1497 rastete hier das von Stefan dem Grossen geschlagene polnische Heer und der König Johann Albrecht. — Das im Pruth unfern von Czernowitz, und das am Cecina gefundene Schwert, welche von Kreuzrittern herzustammen scheinen, dürften aus jener Zeit herrühren. — Zur Zeit der Kriege, welche die moldauischen Fürsten mit den Königen von Polen führten, wurde Czernowitz wiederholt, so 1509, 1531 und 1537, zerstört und von den Kosaken 1740 gebrandschatzt. Im

вало ще до початку XIV ст. У 1488 році Чернівці були центром однойменної волості. У 1497 тут відпочивали рештки розбитого Стефаном Великим польського війська і король Ян Ольбрахт. — З того часу може походити і знайдений в Пруті недалеко від Чернівців та Цецина меч, що належав, ймовірно, хрестоносцю. — Під час війн, що провадили молдавські князі з польськими королями, Чернівці неодноразово були зруйновані, як приміром у 1509, 1531 і 1537, а 1740 пограбовані козаками; 1709 року в Чернівцях

Jahre 1709 hatten die Schweden in Czernowitz ihr Winterquartier aufgeschlagen und wurden von den Russen am Cecina geschlagen. Ueberhaupt war die Stadt bis zur Occupation der Bukowina durch Oesterreich in einem sehr verwahrlosten Zustande, und konnte sich trotz seiner günstigen Lage zu keiner Bedeutung aufschwingen. Erst General Splény und sein Nachfolger General Enzenberg sahen sich in richtiger Erkenntniss der günstigen Lage des Ortes veranlasst, Czernowitz zum Sitze der Landesregierung zu erheben. Damit gaben sie den ersten Impuls zum Aufblühen der Stadt, so dass sich dieselbe heute zu einem Culturcentrum des Ostens der Monarchie aufgeschwungen hat.

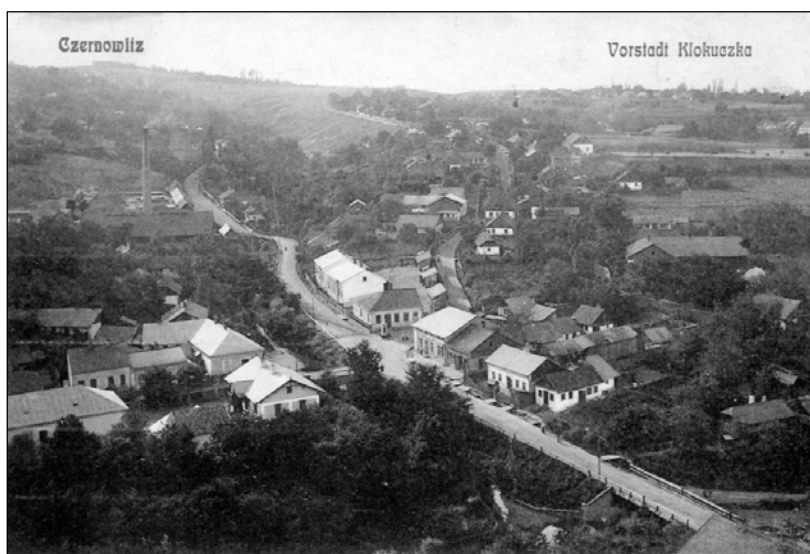
Czernowitz liegt am rechten Ufer des Pruth auf mehreren Hügeln in offener, freier Lage. 6,8 km von der Stadt in westlicher Richtung entfernt, erhebt sich der 539 m hohe Cecina, dessen Spitze die Ruine einer alten, von König Kazimir dem Grossen³ von Polen um das Jahr 1349 erbauten Burg krönt. Die Annahme, dass diese Burg von Kreuzrittern oder gar von den Gothen erbaut wurde, ist

влаштували зимові квартири шведи і билися з російськими військами біля Цецина. Загалом аж до окупації Буковини Австрією місто перебувало в дуже жалюгідному стані і, незважаючи на своє зручне розташування, не могло досягти жодного значення. Лише генерал Сплєні і його наступник генерал Енценберг, завдяки правильній оцінці вигідного становища населеного пункту, побачили для себе причину пропонувати Чернівці для місцеперебування крайового управління. Тим самим вони надали перший імпульс до розквіту міста, так що сьогодні воно перетворилося на один із культурних центрів на сході монархії.

Чернівці лежать на правому березі Пруту на кількох пагорбах у відкритій, просторій позиції. На віддалі 6,8 км західніше від міста на 539 м піднімається гора Цецин, вершину якої увінчують руїни давнього замку, спорудженого близько 1349 року польським королем Казимиром Великим³. Припущення, що цей замок збудували хрестоносці

entschieden nicht richtig. — Möglich ist es, dass zur Gothenzeit am Cecina ein Kastell stand⁴. — Oestlich liegt die 255 m hohe Skutela-Höhe. Im Norden gegen den Pruth zu ist den Hügeln, auf denen sich die Stadt erhebt, ein breiter, zum Theil mit Weidengebüsch bepflanzter Streifen angeschwemmten Landes, das im Inundationsgebiete des Flusses liegt, vorgelagert. Südlich der Stadt bildet das Terrain sanfte Wellen, die in breiten, flachen Terrassen gegen das Thal des Derehluibaches abfallen. Der Klokuczka-Bach bildet im Westen, der

або навіть ґоти, категорично хибне. — Хоча можливо, що в ґотські часи на Цецині стояв кастель⁴. — На сході розташована височина Скутеля висотою 225 м. На півночі між Прутом і пагорбами, на схилах яких лежить місто, є широка, частково поросла верболозом смуга наносного ґрунту, котра спереду розміщена у зоні затоплення річки. На півдні міста місцевість утворює м'які хвилі, що розходяться, а плоскі тераси спадають до долини потоку Дерелуй. Струмок Клокічка [Клокучка] на заході, русло

Froschlackengraben im Osten tief eingeschnittene Furchen, infolge dessen sich die Stadt immer mehr gegen Süden ausdehnt. Der höchstgelegene Punkt der Stadt ist der Austria-Platz, 255 m a. H.; der tiefste Punkt der Spiegel des Pruthflusses, 158 m; die relative Höhe über dem Pruththale beträgt im Mittel 90 m.

Das Gebiet der Stadt Czernowitz reicht im Westen bis zur Spaskahöhe, im Norden bis an den Pruth, im Osten bis an die Marken der Gemeinde Ostritza und im Süden bis an die Grenzen der Gemeinden Czahor, Korowia, Kuczurmare und Michalcze.

Die Einwohnerzahl der Stadt sammt Vororten betrug Ende December 1890: 54 171 und dürfte nach der progressiven Zunahme für Ende 1898 berechnet 61 000 Seelen betragen. Von der einheimischen Bevölkerung bedienen sich 27 192 der deutschen, 10 384 der ruthenischen, 7624 der rumänischen, 7610 der polnischen, 27 der magyarischen und 171 anderer Sprachen als Umgangssprachen. Der Confession nach sind von der anwesenden Bevölkerung 17 359 israelitisch, 15 092

[потічка] Жабник на сході утворюють глибоко врізані борозни, внаслідок цього місто поширюється дедалі більше на південь. Найвища точка міста — площа Австрії, 225 м над рівнем моря; найнижча точка — дзеркало річки Прут, 158 м; відносна висота долини Пруту становить в середньому 90 м.

Територія міста Чернівців простягається на заході аж до висоти Спаска [Спаська], на півночі — до Пруту, на сході — до межових знаків громади Остриця, а на півдні — до меж громад Чагор, Корівія, Великий Кучурів і Михальче.

Населення міста разом з передмістями на кінець грудня 1890 становило 54 171 особу і могло, враховуючи прогресуючий приріст, до кінця 1898 досягти 61 000 душ. Серед місцевих жителів 27 192 користуються як розмовною німецькою мовою, 10 384 — русинською, 7624 — румунською, 7610 — польською, 27 — мадярською і 171 особа — іншими мовами. Із наявного населення 17 359 осіб іудейської конфесії, 15 092 — римо-католицької,

römisch-katholisch, 12 431 griechisch-orientalisch, 6522 griechisch-katholisch, 2713 evangelisch und den Rest bilden Andersgläubige.

Die Bevölkerung der Landeshauptstadt bewohnt im Ganzen 5006 Häuser, von denen auf die innere Stadt 2352, auf die Vorstädte 2654 entfallen. Der Bauart nach sind die Wohngebäude der inneren Stadt zumeist einstöckig, aus Backsteinen aufgeführt und feuersicher (Blech, Ziegel oder Schiefer) eingedeckt; die der Vorstädte zumeist ebenerdig,

12 431 — греко-східної [православної], 6522 — греко-католицької, 2713 — протестантської, а решта інших віросповідань.

Мешканці столиці краю проживають загалом у 5006 будинках, з яких на саме місто припадає 2352, на передмістя — 2654. За конструкцією житлові будинки внутрішнього міста переважно двоповерхові, зведені з цегли і покриті пожегобезпечно (жерсть, черепиця або шифер). Передмістя зде-

theils aus Backsteinen, theils auch noch aus Holz gebaut und gewöhnlich mit Schindeln eingedeckt.

Die Strassen der inneren Stadt sind, mit Ausnahme der sogenannten Judenstadt, breit, geradlinig und gut geschottert, mit Trottoirs und Rinnsälen versehen; der Ringplatz ist durchgehends gepflastert. Die Hauptstrassen der Vorstädte sind ebenfalls geschottert und gut erhalten, die Nebenwege sind jedoch zumeist derart, dass man bei nasser Witterung im Morast stecken bleiben kann.

An der Peripherie der inneren Stadt und in den Vorstädten befinden sich bei den meisten Häusern kleinere und grössere Gärten, die der Stadt im Sommer ein sehr freundliches Aussehen verleihen. Czernowitz besitzt überdies auch mehrere öffentliche Gärten, von denen insbesondere der Volksgarten, der Franz-Joseph-Park und die Habsburgshöhe als Zierde der Stadt hervorzuheben sind. Ein weitverzweigtes, sehr gut angelegtes Canalisationsnetz und eine Tiefquell-Wasserleitung haben zur Hebung der sanitären Verhältnisse wesentlich beigetragen. Die Strassen sind elektrisch beleuchtet, und eine elektrische Strassenbahn, die die Stadt der Länge nach durchzieht, trägt wesentlich zur Erleichterung des Verkehrs bei.

більшого одноповерхові, збудовані частково з цегли, почасти з деревини і зазвичай вкриті дранкою.

Вулиці внутрішнього міста, за винятком так званого Єврейського міста, — широкі, прямолінійні, добре всипані гравієм, з тротуарами і водостічними канавами; Ринкова площа вся вимощена каменем. Головні вулиці передмість також покриті щебенем і добре утримуються, проте бічні дороги переважно такі, що за дощової погоди можна загрузнути.

На периферії внутрішнього міста і в передмістях біля більшості осель знаходяться менші і більші сади, котрі влітку надають місту дуже привітного вигляду. Окрім того, Чернівці мають також кілька громадських парків, із яких як окрасу міста необхідно особливо виділити Народний Сад, парк Франца Йосифа і Габсбурзьку висоту. Широко розгалужена, дуже добре прокладена каналізаційна мережа і глибокоджерельний водопровід суттєво посприяли поліпшенню санітарних умов. Вулиці електрично освітлені, а електричний трамвай, що проходить через все місто, значно полегшує сполучення.

Von den Communicationsmitteln, die Czernowitz mit den angrenzenden Gebieten, dann mit Russland und Rumänien verbinden, wären in erster Linie die Eisenbahnen Lemberg-Czernowitz-Jassy und Czernowitz-Nawoselitz-Odessa, welche letztere sich in Czernowitz mit der Hauptstrecke verknüpft, zu nennen. Die Stadt hat zwei Bahnhöfe, und zwar den Hauptbahnhof, der vorwiegend dem Personen-, dann dem Güterverkehr nach Galizien, Russland und Rumänien dient, und die Eisenbahnstation Volksgarten, welche mehr als Ausladestation für Brennholz

Із комунікаційних засобів, які пов'язують Чернівці з суміжними областями, відтак з Росією і Румунією, в першу чергу слід назвати залізниці Львів—Чернівці—Ясси і Чернівці—Новоселиця—Одеса, остання з яких об'єднується у Чернівцях з головною лінією. Місто має два вокзали, зокрема головний вокзал, що обслуговує переважно пасажирів, відтак вантажообіг з Галичиною, Росією і Румунією, і залізничну станцію Народний Сад, що використовується здебільшого як вивантажувальна

aus dem Innern des Landes verwendet wird. Eine besondere Bedeutung kommt Czernowitz als Hauptstrassenknotenpunkt des Landes zu. Sieben bedeutende Strassenzüge, davon zwei, die den Verkehr mit Galizien und je ein Strassenzug, der den Verkehr mit Russland und Rumänien vermittelt, kneten sich radial aus allen Weltgegenden kommend in Czernowitz. Eine eiserne Strassen- und eine solche Eisenbahnbrücke überspannen den Pruth. Ein wohlorganisierter Post- und Telegraphenverkehr verbindet die Hauptstadt mit dem Lande, der Monarchie und dem angrenzenden Russland und Rumänien, und ein dichtes Telephonnetz fördert den Verkehr im Innern der Stadt.

Czernowitz ist der Sitz der obersten Landesbehörden und der Landesvertretung. Von den politischen Behörden befinden sich in Czernowitz: die Landesregierung und die Bezirkshauptmannschaft für den Landbezirk Czernowitz; von den Gerichtsbehörden: das Landesgericht mit dem städtisch delegierten Bezirksgericht in Civil- und Strafsachen und die Notariatskammer für die Bukowina; von den Finanzbehörden: die Finanzdirection mit der

для дров із глибини краю. Особливе значення надається Чернівцям як пункту перетину всіх головних доріг краю. Сім найважливіших шляхів, із яких два, що забезпечують сполучення з Галичиною, і шляхи, що сприяють сполученню з Росією і Румунією, — підходять радіально з усіх сторін світу і сходяться у Чернівцях. Залізний дорожній і такий же залізничний мости пролягають через Прут. Добре організовані поштові і телеграфне сполучення зв'язують столицю з краєм, монархією і сусідніми Росією та Румунією, а густа телефонна мережа забезпечує зв'язок усередині міста.

Чернівці — місце перебування вищих крайових органів влади і крайового самоврядування. З числа політичних органів влади у Чернівцях знаходяться: крайовий уряд [управа] і повітове управління Чернівецького сільського повіту; із судових інстанцій — крайовий суд з делегованим міським окружним судом у кримінальних і цивільних справах та нотаріальною палатою Буковини; з фінансових органів: дирекція

Finanzprocuratur, dem Landeszahlamte, dem Hauptsteueramte und dem Finanzinspectorat. Weiter haben noch folgende Behörden ihren Sitz in Czernowitz: die Direction der Güter des griechisch-orientalischen Religionsfonds, die Post- und Telegraphendirection, die Eisenbahn-Betriebsleitung und das Aich-Inspectorat für die Bukowina. An Militärbehörden, Truppen und Anstalten befinden sich in Czernowitz: das 59. Infanterie-Brigade- und Militär-Stations-Commando, ein Landwehr-

фіансів з фінансовою прокуратурою, державним казначейством, головним податковим управлінням і фінансовою інспекцією. Крім того ще такі органи влади мають місцеперебування у Чернівцях: дирекція маєтків Православного релігійного фонду, поштова і телеграфна дирекція, залізничне управління і лісова інспекція Буковини. З установ військової адміністрації, підрозділів і частин у Чернівцях знаходяться командування 59-ї піхотної бригади і станційне (ста-

Ц. к. державна гімназія.
K. k. Staatsgymnasium.

Brigade-Commando, das Ergänzungs-Bezirks-Commando Nr. 41, das Landwehr-Ergänzungs-Bezirks-Commando Nr. 22, das Commando des 41. Infanterie-, 14. Husaren- und 22. Landwehr-Infanterie-Regiments und das Landes-Gendarmerie-Commando Nr. 13 für die Bukowina.

Czernowitz ist der Sitz des griechisch-orthodoxen Metropolitens der Bukowina und von Dalmatien, eines römisch- und griechisch-katholischen Dechanten und Pfarrers, eines armenisch-katholischen Pfarrers, eines Pastors Augsburgischer Confession und einer israelitischen Cultusgemeinde.

An Unterrichts- und Bildungsanstalten befinden sich in Czernowitz: die Franz-Joseph-Universität mit drei Facultäten, und zwar der theologischen, juristischen und philosophischen sammt den einschlägigen Prüfungs-Commissionen, das Staats-Ober- und Staats-Untergymnasium, die griechisch-orthodoxe Ober-Realschule, die Staats-Gewerbeschule, die Bildungsanstalt für Lehrer und Lehrerinnen, die Landwirthschaftliche Lehranstalt, die communale höhere Töchterschule und vierzehn Volksschulen.

ціонарне) військове командування, командування бригади ландверів, командування району комплектації № 41, командування району комплектації ландверів № 22, командування 41-го піхотного, 14-го гусарського полків і 22-го піхотного полку ландверів та командування крайової жандармерії Буковини № 13.

Чернівці — резиденція православного митрополита Буковини і Далмації, римо-католицького декана і греко-католицького священника, вірмено-католицького священника, протестантського пастора аугсбурського віросповідання та іудейської релігійної громади.

З навчальних і освітніх закладів у Чернівцях знаходяться: університет Франца Йосифа з трьома факультетами, а саме: теологічним, юридичним і філософським разом із відповідними екзаменаційними комісіями, державні вища і нижча гімназії, православне вище реальне училище, державна ремісничка школа, учительські чоловічі і жіночі семінарії, сільсько-господарський учбовий заклад, міська вища школа шляхетних дівць і 14 народних шкіл.

Czernowitz ist Sitz eines kaiserl. russischen und eines königl. rumänischen Consulats.

Was die Berufs- und Beschäftigungsverhältnisse der Bevölkerung in Czernowitz anbelangt, so wäre zu bemerken, dass besonders der Handel und Verkehr eine rasche Entwicklung aufweist. Unter den gewerblichen Industriezweigen ist die der Bekleidungs-, Nahrungs- und Genussmittel am besten vertreten.

Ein grosser Theil der städtischen Bevölkerung, ca. 18 Proc., steht im öffentlichen Dienste. Fabrikarbeiter, wie

Чернівці — місце перебування імпер. російсько-го і корол. румунського консульств.

Що стосується спеціалізації і зайнятості населення Чернівців, то слід зауважити, що спостерігається особливо швидкий розвиток торгівлі і транспорту. З ремісничих галузей промисловості найкраще представлені швейне і харчо-смакове виробництво.

Значна частина населення міста (близько 18%) перебуває на офіційній службі. Фабричні робітни-

sie im Westen vorkommen, sind nur sehr spärlich vorhanden. Die Bevölkerung der Vorstädte betreibt zum Theil Landwirthschaft, vorwiegend Gemüsebau, zum Theil das Maurer- und Zimmermannsgewerbe. Zur Hebung des Handels, der Industrie und der Gewerbe besteht für das Land in Czernowitz eine Handels- und Gewerbekammer, die seit ihrem Bestehen 1850 eine sehr erfolg- und segensreiche Thätigkeit entfaltet hat. Es bestehen mehrere Institute für Credit- und Geldverkehr, so die Filiale der Oesterreichisch-Ungarischen Bank, die Frucht- und Produktenbörse, die bukowinaer Sparkasse, die bukowinaer Bodencreditanstalt, die Filiale der privilegirten galizischen Actien-Hypothekenbank, der bukowinaer Creditverein für Handel und Gewerbe u. s. w.

Von den grösseren in Czernowitz befindlichen Fabriketablissemments wären zu nennen: drei Dampfbierbrauereien, eine Dampfbrettsäge, das städtische Elektricitätswerk, zwei Dampfmahlmühlen, eine Terracotta-fabrik, mehrere Ziegeleien, eine Glockengiesserei und eine Oelfabrik.

ки, які зустрічаються на заході, трапляються дуже рідко. Мешканці передмість займаються частково сільським господарством, переважно овочівництвом, почасти теслярством і мулярством. З метою піднесення в краї торгівлі, промисловості і ремесла у Чернівцях організована Торгово-промислова палата, яка з часу свого заснування 1850 року розгорнула успішну і корисну діяльність. Існує декілька грошово-кредитних інституцій, як от філія Австро-Угорського банку, зернова і продуктова біржі, Буковинська ощадна каса, Буковинський земельно-кредитний банк, філія Галицького привілейованого іпотечно-го банку, Буковинське кредитне товариство торгівлі і промисловості і т.д.

Серед більших фабричних підприємств, що знаходяться у Чернівцях, можна назвати: три парові броварні, паровий лісопильний завод, міську електростанцію, два парові млини, керамічну фабрику, декілька цегельних заводів, ливарню дзвонів і олійну фабрику.

Von den vielen in Czernowitz bestehenden Vereinen wären besonders hervorzuheben: der Landesculturverein, der Verein für rumänische Litteratur und Cultur, der Stadttheater-Verein, der Freiwillige Feuerwehr-Verein und der Verein zur Förderung der Tonkunst in der Bukowina. Czernowitz besitzt ein gutes deutsches Theater.

Die sanitären Verhältnisse der Landeshauptstadt müssen im Allgemeinen als sehr gute bezeichnet werden. Die Lage der Stadt ist eine sehr gute; das Klima zwar rauh, aber

З-поміж багатьох існуючих у Чернівцях об'єднань особливо слід виділити: Крайове товариство культури, Товариство румунської літератури і культури, Товариство міського театру, Добровільне пожежне товариство, і Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині. Чернівці мають гарний німецький театр.

Санітарні умови столиці краю необхідно загалом оцінити як дуже добрі. Розташування міста вельми зручне; клімат хоч суворий, але здоровий. Си-

gesund. Die Grundwasserverhältnisse sind ziemlich gut; das Trinkwasser ist ein sehr gutes, und für den Abfluss der Fäcalien sorgt ein weitverzweigtes Kanalnetz. An Sanitäts- und Humanitätsanstalten befinden sich in Czernowitz das allgemeine Landeskrankenhaus, das Militär-Truppenspital, das israelitische Krankenhaus, die Gebär- und Findelanstalt und das Siechenhaus.

An Sehenswürdigkeiten besitzt Czernowitz eine stattliche Reihe schöner architektonischer Monumentalbauten. In erster Linie wäre die Residenz des griechischorthodoxen Metropolitens zu nennen, die an Grossartigkeit der Ausführung und Pracht der Ausstattung nichts zu wünschen übrig lässt und zu den schönsten Bauten Oesterreichs zählt. Die Universität, das Gewerbemuseum, das Postgebäude, das Rathhaus, das Gebäude der Oesterreichisch-Ungarischen Bank, das Landesgericht, die Landesregierung, das Landeskrankenhaus, das Landhaus und die Landwirthschaftliche Lehranstalt gehören zu den schönsten öffentlichen Gebäuden. Die Stadt besitzt mehrere schöne Kirchen, insbesondere aber die griechisch-orthodoxe Cathedral-Kirche, dann die griechisch-orthodoxe Paraskewa-

туация з ґрунтовими водами досить добра; питна вода високоякісна, а стік фекаліїв забезпечує широко розгалужена каналізаційна мережа. З медико-гуманітарних установ у Чернівцях знаходяться громадська крайова лікарня, військовий госпіталь, єврейська лікарня, будинки — пологовий і сирітський, притулок для людей похилого віку.

З визначних пам'яток Чернівці володіють поважним рядом прекрасних архітектурних монументальних споруд. У першу чергу необхідно назвати резиденцію православного митрополита, яка за величним виконанням і розкішним оздобленням не може бажати чогось більшого і належить до найкрасивіших будівель Австрії. Університет, музей ремесел, будинок пошти, ратуша, приміщення Австро-Угорського банку, крайового суду, крайової управи і крайової лікарні, будинки крайового сейму і сільсько-господарської школи належать до найкрасивіших громадських споруд. У місті є декілька прегарних храмів, зокрема, православний кафедральний собор, відтак православна церква св. Параскеви, дерев'я-

Kirche, die 1607 erbaute und seit jener Zeit wiederholt restaurierte hölzerne griechisch-orthodoxe St. Nikolaus-Kirche und die beiden Hauskapellen in der griechisch-orthodoxen Residenz; überdies eine römisch-katholische Pfarrkirche, die Jesuitenkirche, die armenisch- und griechisch-katholische sowie die evangelische Pfarrkirche und einen sehr schönen, in maurischem Styl erbauten israelitischen Tempel nebst mehreren Bethäusern und Synagogen.

на православна церква св. Миколая, що була збудована у 1607 і неодноразово реставрована, і дві внутрішні церкви православної резиденції; крім того, римо-католицький парафіяльний костюл, костюл єзуїтів, вірменська, греко-католицька, а також протестантська парафіяльна церкви і дуже гарний, споруджений у мавританському стилі іудейський храм разом з кількома молебнями і синагогами.

Die Stadt besitzt eine Universitätsbibliothek, ein Gewerbe- und Alterthums- (Landes-) Museum und ein Münzcabinet.

Місто володіє університетською бібліотекою, крайовим музеєм ремесел та старожитностей і монетною залюю.

Beliebte Ausflugsorte der Stadtbevölkerung sind das 4,5 km von der Stadt entfernte Horeczaer Wäldchen sowie der 8,5 km entfernte Cecina-Wald.

Улюбленими місцями відпочинку міського населення є віддалений на 4,5 км від міста лісок на Горичі і віддалений на 8,5 км Цецинський ліс.

Zur Stadt Czernowitz gehören überdies folgende Vorstädte: Horecza⁵, rumän. Horecea, ruthen. Horecza, eine selbständige Pfarrgemeinde mit einer Volksschule, 73 4 Einwohnern; Kaliczanka, rumän. Caliceancă, ruthen. Kaliczanka mit dem Weiler Sadki, einer Volksschule, 1813 Einwohnern; Manasteriska, einer Volksschule, 2548 Einwohnern; Rösch, rumän. Roșița, ruthen. Roszosz mit der Attinenz Huc, Ocrü, sub Cecina und sub Stinka, griech.-orth. Pfarre, Volksschule, Apotheke, Post und

До складу міста Чернівців належать також такі передмістя: Горича [Гореча, суч. Горече],⁵ нім. Horecza, рум. Ногесеа, з самостійною парафією і народною школою, 734 мешканці; Калічанка, нім. Kaliczanka, рум. Caliceancă, з хутором Садки, народною школою, 1813 жителів; Монастирська з народною школою, 2548 жителів; Рошош [Роша], нім. Rosch, рум. Roșița, з присілками Гук, Окру (під Цецином і під Стінкою [Стинкою]), самостійною православною церковною па-

Cavallerie-Kaserne, 6540 Einwohnern. Die Bevölkerung der Vorstädte ist zum Theil rumänisch, zum Theil ruthenisch und deutsch. Die Deutschen sind durchgehends Colonisten aus den Rheingegenden, die in Rösch im Jahre 1782 angesiedelt wurden.

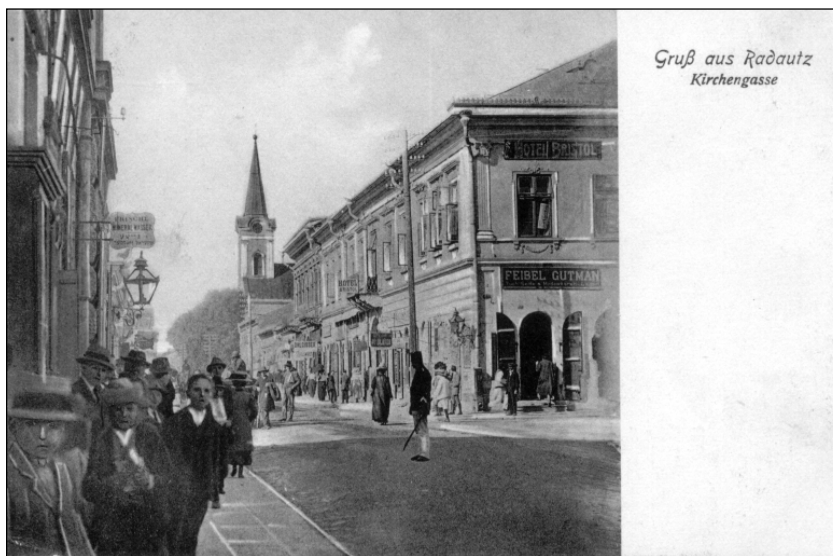
Radautz

R a d a u t z, rumän. Rădăuți, ruthen. Radiwci. Der Name der Stadt dürfte vom rumänischen Namen *Radu-Radomir* herkommen. Radautz soll von Bogdan I.

рафією, народною школою, аптекою, поштою, кавалерійськими казармами, 6540 мешканців. Населення передмість — частково румунське, частково русинське та німецьке. Німці, без винятку, колоністи з Рейну, які оселилися в Рошоші 1782 року.

Радівці

Р а д і в ц і, нім. Radautz, рум. Rădăuți. Назва міста може походити від румунського імені *Radu-Radomir*. Кажуть, що місто збудував Богдан I

1349—70 erbaut worden sein. Wahrscheinlich im Jahre 1402 stiftete Alexander der Gute daselbst ein griech.-orth. Bisthum, da dort schon früher ein Kloster bestand. In der Klosterkirche, einer alten, aus den ersten Jahrzehnten der moldauischen Herrschaft stammenden Basilika ohne Thurm, befinden sich die Grabmäler Bogdan's I., Lazko's, Roman's I, Stephan's II., Peter's II. und Bogdan's II.

Radautz, fast inmitten der fruchtbaren und cultivirten Suczawa-Ebene am Temnik- und Fontinell(Toplitza-) Bache gelegen, ist ein Massenort und eher einem grossen Dorfe als einer Stadt ähnlich. Die Bahnlinie Hadikfálva-Radautz-Frassin führt mitten durch die Stadt. Sechs Strassenzüge laufen radial im Orte zusammen, von denen jener der wichtigste ist, welcher thalaufwärts ins Gebirge führt. Radautz besteht aus der Stadt selbst und den Vororten Griechenviertel und Plop.

Radautz hat 12 895 Einwohner, vorherrschend Deutsche, welche theils einen ziemlich lebhaften Handel treiben, theils Ackerbauer und Handwerker sind. Zur Hebung des Ortes

(1349—70). Напевно, там же у 1402 році Олександр Добрий заснував православне єпископство, оскільки ще раніше там вже існував монастир. У монастирській церкві — старій базиліці без башти, що походить з перших десятиліть молдавського панування, — знаходяться надмогильні пам'ятники Богдана I, Лацка [Лацку], Романа I, Стефана II, Петра [Петру] II і Богдана II.

Радівці, що розташовані майже в центрі родючої і оброблюваної Сучавської рівнини біля потоків Темник і Фонтінель (Топлиця), є значним населеним пунктом і схожі більше на велике село, ніж на місто. Залізнична лінія Гадікфальва—Радівці—Фрасин проходить серединою міста. Шість шляхів радіально сходяться до купи в містечку, з яких найважливіший той, що веде долиною річки у гори. Радівці складаються з самого міста і передмість Грецький квартал і Плоп.

Радівці мають 12 895 мешканців, переважно німців, які частково займаються жвавою торгівлею, почасти є хліборобами і ремісниками. Піднесенню

hat hauptsächlich das seit nahezu hundert Jahren dort bestehende Staatsgestüt, das berühmte Pferde züchtet und einen Weltruf hat, beigetragen. In letzter Zeit hat die Stadt durch den schwunghaft betriebenen Holzhandel, der sich vornehmlich in den Händen der Firma Popper befindet, viel gewonnen. Von grösseren Industrie-Etablissements wäre eine Bierbrauerei zu nennen. Die älteste und einzige Papierfabrik des Landes, die in Radautz bestand, sowie eine Zündhölzchenfabrik sind eingegangen.

Sehenswürdigkeiten der Stadt sind: die alterthümliche Kirche, dann die Staatsgestüte, Fohlen- und Meierhöfe mit ihrer wirklich musterhaften Einrichtung.

Radautz hat keine Monumentalbauten, Nennenswerth sind die griechisch-orthodoxe und die römisch-katholische Kirche sowie der israelitische Tempel, dann die neuerbaute Landwehr-Kaserne und die gedeckte Reitschule des Gestüts nebst den grossartig angelegten Meierhöfen.

Radautz ist Sitz einer Bezirkshauptmannschaft und eines Bezirksgerichts. Ein Obergymnasium, eine Ackerbauschule und mehrere Volksschulen sorgen für den Volksunterricht. An Humanitätsanstalten besitzt die Stadt ein öffentliches Krankenhaus.

Suczawa

S u c z a w a, rumän. Suceava, ruthen. Suczawa, in alten Urkunden auch Zoczavia, hat seinen Namen vom gleichnamigen Flusse, dessen Benennung wieder sich auf das rumänische Wort «*soci*» = *Hollunder* zurückführen lässt. Wahrscheinlicher ist es jedoch, dass der Name Suczawa aus dem Slawischen stammt. Entschieden falsch ist die Ableitung vom ungarischen Worte «*szöts*» = *Kürschner*.

Suczawa ist eine der ältesten Wohnstätten des Landes, deren Entstehung sich in das 12. Jahrhundert verlegen lässt. Einer Sage nach wurde die Stadt von Dragoş erbaut. Schon 1388 wird Suczawa als Residenz der moldauischen Fürsten genannt, welche letztere dieselbe 1563 nach Jassy verlegten. 1766 wurde das Schloss vom Wojwoden Cantacuzeno zerstört. Die Stadt wurde 1394 von den Ungarn, 1497 von den Polen unter König Johann Albrecht, 1509 vom polnischen Feldherrn Kamieniecki und 1538 von den Türken und Tataren belagert, wiederholt geplündert und zerstört. In der Burg wurde 1540 Stefan Heuschrecke ermordet. 1476 und 1484 wurde die Stadt von den Türken unter Sultan Mohammed, am 15. October 1675 und 1686 vom Polenkönig Sobieski und endlich 1740 von den Kosaken geplündert und

міста насамперед сприяв існуючий там майже протягом ста років державний кінний завод, який вирощує породистих коней і має світову славу. Останнім часом місто багато виграло завдяки активній торгівлі лісом, що знаходиться головним чином у руках фірми Поппер. З більших промислових підприємств необхідно назвати броварню. Найдавніша і єдина у краї паперова фабрика, що знаходилася в Радівцях, а також сірникова фабрика припинили своє існування.

До визначних пам'яток міста належать: старовинна церква, відтак державний кінний завод, лошаца і молочна ферма із справді зразковим влаштуванням.

Радівці не мають жодних монументальних споруд. Заслужують згадки православна церква і римо-католицький костюл, а також іудейський храм, відтак новозбудована казарма ландверів і крита школа верхової їзди місцевого кінного заводу разом із розкішними прилеглими молочними фермами.

Радівці — місцеперебування повітового управління і повітового суду. Вища гімназія, сільськогосподарська школа і декілька початкових шкіл піклуються народною освітою. З гуманітарних установ у місті є громадська лікарня.

Сучава

С у ч а в а, нім. Suczawa, рум. Suceava, у давніх грамотах також Zoczavia, має ім'я від однойменної річки, назву якої знову ж можна вивести від румунського слова «*soci*» = *бузина*. Однак більш вірогідно, що ім'я Сучава — слов'янського походження. Явно хибне виведення від угорського слова «*szöts*» = *кушнір*.

Сучава — одне з найдавніших місць проживання краю, виникнення якого можна віднести до XII ст. Згідно з переказом, місто було побудоване Драгошем. Вже 1388 року Сучава називалася резиденцією молдавських князів, котру останні перенесли у 1563 до Ясс. 1766 року замок зруйнував воєвода Кантакузин. Місто у 1394 році облягали угорці, 1497 — поляки під командуванням короля Яна Ольбрахта, 1509 — польський полководець Каменецький і 1538 — турки і татари, [воно] неодноразово було пограбоване і зруйноване. 1540 року у замку був убитий воєвода Штефан Лекуста. У 1476 і 1484 роках місто пограбували і спалили до тла турки під проводом султана Магомета, 15 жовтня 1675 і

eingeschert. Nachdem die Fürstenresidenz nach Jassy verlegt worden war, gerieth die einst blühende Stadt in Verfall.

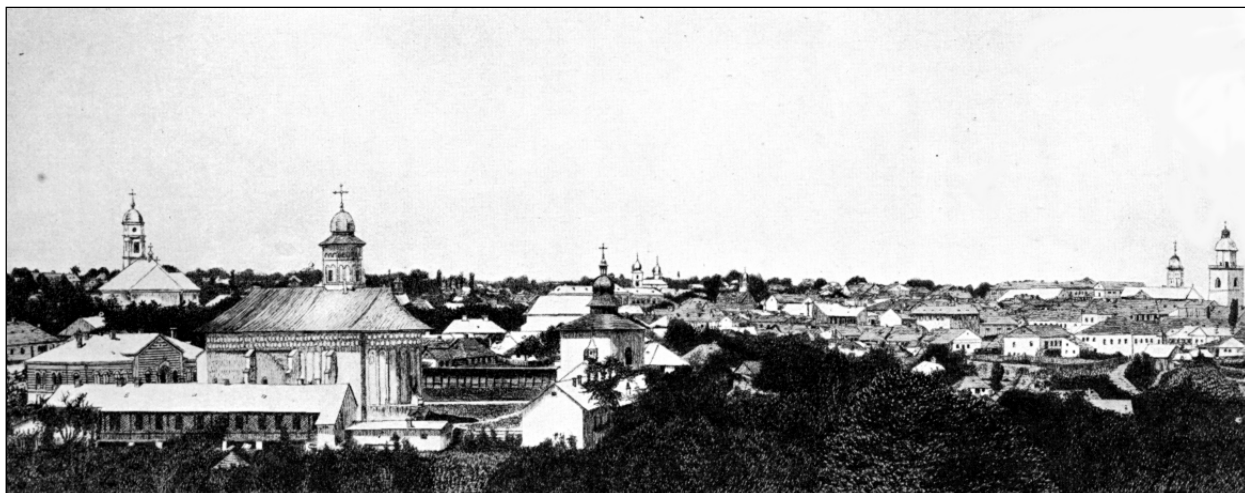
Nach einer Volkssage soll das Fürstenschloss mit der ungefähr 300 Schritte von demselben entfernten Mireutz-Kirche durch eine aus Büffelfellen hergestellte Brücke verbunden gewesen sein.

Historische und prähistorische Funde, insbesondere Münzen mit türkischer, moldauischer, polnischer und

1686 польський король Собеський і, нарешті, 1740 — козаки. Після перенесення княжої столиці до Ясс колись квітуче місто занепало.

Відповідно до народного переказу, княжий замок із церквою Міреуц, що віддалена від нього приблизно на 300 кроків, сполучався мостом, спорудженим з бичачих шкур.

Поблизу Сучави, а особливо біля руїн замку, часто трапляються історичні і доісторичні знахідки,

Suczawa

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauſ Żurkowski.

Сучава

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

schwedischer Prägung, dann alte Waffen, werden in der Nähe von Suczawa, speciell aber in den Ruinen der Burg, oft gemacht.

Suczawa, am rechten Ufer des gleichnamigen Flusses auf einer Anhöhe gelegen, ist heute ein nettes Städtchen mit schönen, breiten Strassen und grösseren städtischen Gebäuden. Fünf Strassenzüge kneten sich im Orte, und eine Localbahn verbindet die Stadt mit der Bahnstation Itzkany. Der Suczawa-Fluss ist zweimal überbrückt.

Suczawa besteht aus der inneren Stadt, den Vorstädten Alt-Itzkany, Szeptelicz, Kut und Zamka und aus den Weilern Tatarasch, Hatschgardar und Zotestie. Der Sage nach soll Itzkany seine Benennung nach einem gewissen «Jatzko», den Dragoş mit diesem Territorium beschenkt hatte, erhalten haben. Jatzko soll hier Ruthenen aus Sniatyn und Umgebung angesiedelt haben.

Die Bevölkerung (10221 Seelen, hauptsächlich Deutsche und Rumänen, dann viele schismatische Armenier, die hier angeblich im Jahre 1313 eingewandert sind) betreibt Handel,

зокрема монети турецького, молдавського, польського і шведського карбування, крім того старовинна зброя.

Сучава, що розташована по правому березі однойменної річки на узвишші, — це сьогодні привітне містечко із гарними широкими вулицями і здебільшого міськими будівлями. П'ять шляхів сходяться в місці, а локальна залізниця сполучає місто із залізничною станцією Іцкани. Річка Сучава двічі покривається мостами.

Сучава складається з внутрішнього міста, передмість Старі Іцкани, Шептелич, Кут та Замка, а також висілків Татараш, Гачгадар і Зотешти. Згідно з переказом, Іцкани отримали назву від відомого «Яцька», якому цю місцевість подарував Драгош. Яцько повинен був поселити тут русинів із Сняти-на і його околиць.

Населення (10221 душа, в основному німці та румуни, а також багато православних вірмен, які оселилися тут начебто 1313 року) займається торгівлею,

Kleingewerbe und Ackerbau. Auch in dieser Stadt ist seit den letzten zwanzig Jahren ein Rückgang im Handel bemerkbar. Ausser einer Bierbrauerei besitzt Suczawa keine nennenswerthen Industrie-Etablissements.

An Sehenswürdigkeiten besitzt Suczawa viele alte, zumeist aus dem 15. und i 7. Jahrhundert stammende Kirchen, von denen besonders die 1522 erbaute St.-Georgs-Metropolitankirche als Aufbewahrungsort der aus Trapezunt stammenden und im Jahre 1402 nach Suczawa übergeführten Reliquien des heiligen Johannes Novus die bekannteste ist. Die beiden Filialkirchen zu St.-Johannis und St-Nikolaus, erstere von Bogdan dem Einäugigen, letztere von Elias im italienischen Stil erbaut, die von Stefan dem Grossen 1475 erbaute Demetrius-Kirche, das von einer Mauer und einem Erdwall umgebene, im Jahre 1551 erbaute armenisch-orientalische St.-Aexentius-Kloster, die Ruinen der wahrscheinlich im Jahre 1400 erbauten Mireutz-Kirche sowie diejenigen des alten, im Osten der Stadt gelegenen, ebenfalls 1400 erbauten Fürstenschlosses sind hochinteressante Baudenkmäler aus alter Zeit. Im Westen der Stadt, gegen Skeja, befindet sich die Grundmauer eines alten Schlosses, dessen Geschichte noch völlig dunkel ist.

An sonstigen Monumentalbauten besitzt Suczawa das Kreisgerichtsgebäude, eine römisch- und eine griechisch-katholische sowie eine armenisch-orientalische Kirche.

Suczawa ist der Sitz einer Bezirkshauptmannschaft und eines Gerichtshofs erster Instanz. An Unterrichtsanstalten besitzt die Stadt ein griechisch-orthodoxes Gymnasium und mehrere Volksschulen, an Humanitätsanstalten ein öffentliches Krankenhaus.

Sereth

S e r e t h, rumän. Şiret, ruthen. Sereth, hat seinen Namen vom gleichnamigen Flusse, an dem es liegt, erhalten. Die Benennung des Flusses stammt jedoch aus scythischer Zeit (vielleicht *Tiarantos*, *Siarasos*, *Hierasos*, *Gerasus*, identisch mit *Sieretos*, den Porphyrogenitus schon im Jahre 950 nennt).

Sereth, die älteste Stadt des Landes und eine uralte Niederlassung, worauf Funde aus der Steinzeit, die sowohl auf dem Berge Ruina als auch an anderen Stellen gemacht wurden, deuten, soll einer Sage nach zu Beginn des 13. Jahrhunderts von deutschen Ordensrittern und Johannitern gegründet worden sein. Funde von römischen Münzen und Thonscherben weisen jedoch darauf hin, dass hier schon zur Römerzeit eine Colonie bestand; auch die Reste eines Walles scheinen aus römischer Zeit zu stammen. Eine andere Sage bezeichnet wieder Gyula-Sas als Begründer der Stadt.

дрібними ремеслами і землеробством. За останні 20 років у цьому місті також спостерігається скорочення торгівлі. За винятком пивоварні, в Сучаві нема інших вартих згадки промислових підприємств.

З визначних пам'яток Сучава має багато старовинних храмів, що походять переважно з XV і XVII ст.; серед них особливо відомою є споруджена 1522 р. митрополита церква св. Георгія як місце зберігання мощей св. Івана Нового, що походять з Трапензунда і 1402 року були перенесені до Сучави. Дуже цікавими архітектурними пам'ятками давніх часів є: два храми-філіали церков св. Івана і св. Миколая (перший побудований Богданом Однооком, а останній в італійському стилі — Іляшем); споруджена у 1475 Штефаном Великим Дмитрівська церква, що обнесена кам'яними мурами і земляними валами; збудований 1555 року вірмено-східний [православний] монастир св. Аксентія; руїни спорудженої, ймовірно, 1400 року церкви Міреуц, як і той старий, на сході міста розташований, також 1400 року збудований княжий замок. На заході міста, навпроти Skei, знаходиться фундаментна стіна старого замку, історія якого ще цілком туманна.

З інших монументальних споруд у Сучаві є будинок повітового суду, римо-католицький костюл, греко-католицька і вірмено-східна церкви.

Сучава — місцеперебування повітового управління і суду першої інстанції. З навчальних закладів у місті знаходяться православна гімназія і кілька народних шкіл, з гуманітарних установ — громадська лікарня.

Серет [Cipet]

С е р е т, нім. Sereth, рум. Şiret, своє ім'я одержав від однойменної річки, біля якої він розміщений. Однак назва річки походить ще з скіфських часів (можливо, *Tiarantos*, *Siarasos*, *Hierasos*, *Gerasus*, що ідентично з *Sieretos*, Багрянородний називає вже 950 року).

Серет — найдавніше місто краю і древнє поселення, на що вказують знахідки кам'яного віку як на горі Руїна, так і в інших місцях, — відповідно до переказу, міг бути заснований до початку XII ст. представниками Німецького рицарського ордену і рицарями Мальтійського ордену. Однак знахідки римських монет і глиняні черепки свідчать, що тут уже в римські часи існувала колонія; залишки земляного валу також, здається, походять з римського часу. Інша легенда, навпаки, називає засновником міста Гюлу-

1365—88 war Sereth die Residenz des moldauischen Fürsten Peter Lacko; 1361 wurde die Stadt von den Tataren zerstört. In den Jahren 1574—1401 bestand in Sereth ein katholisches Bisthum und ein Dominikanerkloster; auch hatten sich deutsche Colonisten hier niedergelassen, die jedoch späterhin, im 16. Jahrhundert, verdrängt wurden.

Sereth, am rechten Ufer des Sereth-Flusses auf sanft ansteigendem Terrain am Fusse des Berges Ruina gelegen, ist ein Massenort mit entschieden städtischem

Sasa. У 1365—1388 рр. Серет був столицею молдавського князя Петра Лацка [Петру Лацку]; 1361 року місто зруйнували татари. У 1374—1401 роках у Сереті знаходилися католицьке єпископство і домініканський монастир; тут також оселилися німецькі колоністи, однак згодом, у XVI столітті, були витіснені.

Серет, що розташований на правому березі річки Серет [Сірет] на пологій місцині біля підніжжя гори Руїна, — це значний населений пункт із яскраво ви-

Aussehen, vielen stockhohen Gebäuden, einem grösseren Ringplatz und gut erhaltenen Gassen. Sechs Communicationen, darunter die alte Franzens-Strasse, stossen im Orte zusammen, der gleichzeitig Kopfstation der Localbahnlinie Hliboka-Sereth ist. Die sogenannte Zollstrasse verbindet die Stadt mit der Einbruchsstation Unter-Synoutz gegen Rumänien. Zwei Holzbrücken, eine Strassen- und eine Eisenbahnbrücke führen über den Fluss.

Die Bevölkerung, (1890) 7150 Einwohner, vorwiegend Deutsche, treibt grösstentheils Handel oder Gewerbe. Vor etwa zwanzig Jahren war die Stadt ein blühender Handelsplatz und es bestand ein äusserst reger Verkehr mit Rumänien; bekannt waren die Serether Pferdemarkte. Heute hat der Handel der Stadt durch die Grenzsperrung gegen Rumänien sehr gelitten und der Verkehr ist bedeutend herabgedrückt.

Sereth besitzt mit Ausnahme einer Bierbrauerei, die sehr gutes Bier erzeugt, keine nennenswerthen Industrie-Etablissements. Sehenswerth sind die alten Kirchen, die zumeist aus dem Anfang des 15. Jahrhunderts stammen. Die Erbauung der heute noch bestehenden Dreifaltigkeitskirche wird dem Wojwoden Sas zugeschrieben. Mehrere stattliche Rauten, so das Communalgebäude, die griechisch-orthodoxe und die römisch-katholische Kirche sowie die sogenannte Achner'sche⁶ Realität, worin sich die Bezirkshauptmannschaft befindet, sind erwähnenswert.

раженим міським характером, багатьма багатоповерховими будинками, великою Ринковою площею і добре утримуваними вуличками. Шість комунікацій, в тому числі і давній шлях Франца [ім'ям імператора] сходяться у пункті, який є одночасно кінцевою станцією місцевої залізниці Глібока—Серет. Так звана митна дорога зв'язує місто з Нижніми Синівцями — станцією переходу до Румунії. Два дерев'яних мости — дорожній і залізничний — ведуть через річку.

Населення — (1890) 7150 мешканців, переважно німці — займається здебільшого торгівлею або ремеслами. Приблизно 20 років тому місто було квітучим торговим пунктом і підтримувало жвавий зв'язок із Румунією; славилися серетські кінні базари. Сьогодні міська торгівля занепала через закриття кордону з Румунією, а стосунки значно послабилися.

Серет, за винятком бровані, яка виробляє дуже добре пиво, не має іншого, вартого згадки, промислового підприємства. Визначні пам'ятки — давні храми, які походять переважно з початку XV ст. Будівництво збереженої донині церкви Святої Трійці приписується воеводі Сасу. Заслужують згадки деякі значні міські споруди, як ратуша, православний і римо-католицький храми, а також так званий реалітет Ахнера⁶, де знаходиться повітове управління.

Sereth ist der Sitz einer Bezirkshauptmannschaft und eines Bezirksgerichts; es hat ein Untergymnasium und mehrere Volksschulen.

Kimpolung

K i m p o l u n g, rumän. Câmpulung, ruthen. Kimpulung, seltener Dolhopole woioske genannt, stammt vom rumänischen Worte *Câmpulung* = *langes Feld, langes Thal*. Das erste mal wird dieser Ort zu Anfang des 12.

У Сереті перебувають повітове управління і повітовий суд; є одна нижча гімназія і кілька народних шкіл.

Кімполунг (Кімполюнґ, Кимпулунґ)

К і м п о л у н ґ, зрідка називається **Д о в г о п о л е В о л о с к е**, нім. Kimpolung, рум. Câmpulung, назва походить від рум. словосполучення *câmpulung* = *довге поле, довга долина*. Вперше цей населений

Jahrhunderts als kleine selbständige Republik genannt, die hundert Jahre später in Abhängigkeit von dem neuerstandenen Fürstenthum Moldau gerieth. Kimpolung war infolge seiner Lage im Moldawa-Thal Durchzugsort für die Heere der Ungarn, Moldauer, Tataren und Mongolen, welche diesen Weg als den bequemsten zu den Uebergängen über die Karpathen wählten.

Kimpolung, am rechten Ufer der Moldawa in reizender Gegend am Fusse der Berge Măgură und Runc gelegen, ist ein ausgesprochener Längenort, der von der nach Siebenbürgen führenden Reichsstrasse durchzogen wird. Seine Entstehung und Entwicklung verdankt der Ort einerseits dem Umstand, dass das Thal der Moldawa, den Charakter eines Durchbruchstales verlierend, mehr den eines Längenthalies annimmt, sich erweitert und die Thalsohle genügend Raum für eine grössere Ansiedelung bildet, andererseits aber auch dem Umstand, dass der Gesamtverkehr aus dem Thale der Goldenen Bistritz über den Sattel Mesticanestie und aus dem oberen Moldawa-Thale gegen Kimpolung gravitirt. Die Stadt ist dermalen

пункт згадується на початку XII ст. як маленька самостійна республіка, котра через сто років потрапила у залежність від новоповсталого Молдавського князівства. Завдяки своєму розміщенню в долині Молдави, Кімполунґ був місцем проходження військ угорців, молдаван, татар і монголів, які вибирали цей шлях як найзручніший для переходу через Карпати.

Кімполунґ, що розташований на правому березі Молдави в мальовничій місцевості біля підніжжя гір Миґури і Рунк, — яскраво виражений довгий населений пункт, через який проходить загальнодержавний шлях, що веде до Семигороду. Своєму виникненню і розвитку містечко завдячує, з одного боку, тій обставині, що долина Молдави, втрачаючи характер поперечної долини, стає більш повздовжньою, розширюється, і дно долини утворює достатній простір для більшого поселення, а з другого боку, також тій обставині, що всі шляхи сполучення з долини Золотої Бистриці через сідловину Местиканешти, а також із верхньої частини долини Молдави тяжіють до Кімполунґа. Місто є тепер кінцевою станцією місцевої

Kopfstation der Localbahnlinie Hatna-Kimpolung, doch ist der weitere Ausbau dieser Bahnlinie bis Dorna-Watra bereits projectirt und der Anschluss sodann bis an die ungarischen Bahnen wohl nur die Frage einer kurzen Spanne Zeit. Es sind somit alle Bedingungen vorhanden, um annehmen zu können, dass Kimpolung in kurzer Zeit die Städte Suczawa, Radautz und Sereth⁷ überflügelt haben werde.

Kimpolung besteht aus der eigentlichen Stadt und den Stadttheilen Cocoș, Isvoru-alb, Pareu-Corlațeni, Pareu-Lelei, Pareu-Mori, Sub-Muncele, Valeasacă und Vicovanu.

Die Bevölkerung, (1890) 6402 Einwohner, vorwiegend Rumänen und Deutsche, treibt Handel, Kleingewerbe und Alpenwirthschaft.

Die Umgebung von Kimpolung ist wildromantisch. Besonders nennenswerth ist der Ausflug auf den Rarău mit seinen pittoresken Kalkfelsen, von denen die Pietrile Doamnei speciell hervorzuheben sind. In unmittelbarer Nähe der Stadt befindet sich ein beliebter Ausflugsort im Thale des Parău Deï, die Dea genannt. Die Schwarze Schlucht, der Runc, die Măgură und das Thal Valeasacă gehören zu den landschaftlich schönsten Punkten der Bukowina.

Zwei Kirchen, dann das Krankenhaus und das Gebäude der Bezirkshauptmannschaft sind die bedeutendsten Bauten der Stadt. Kimpolung ist der Sitz einer Bezirkshauptmannschaft und eines Bezirksgerichts. Mehrere Volksschulen sowie eine keramische Schule sorgen für die Volksbildung.

II. Marktgemeinden.

Berhometh am Sereth, rumän. und ruthen. Berhomet, vom altrussischen Worte *bereg* = Ufer und *metate* = *abwerfen*, d. h. ein *Dorf auf angeschwemmtem Grunde*. Berhometh, am Grossen Sereth gelegen, ist Kopfstation der Localbahn Hliboka-Berhometh. Mit Wiznitz, Mihowa, Lukawetz und Szypot ist der Ort durch gute Strassen verbunden. Zu Berhometh gehören die Dörfer Czereszenka und Lopuszna, dann die Colonien Alexandersdorf, Katharinendorf, Mihodra und Mezybrody, ferner die Attinenzen Pletna und Majdan. Die Bevölkerung, (1890) 4552 Einwohner, vorwiegend Ruthenen, treibt hauptsächlich Viehzucht. Der Ackerbau ist gering, bedeutender die Heugewinnung. Die Bevölkerung der Colonien Katharinendorf, begründet im Jahre 1869 (260 Einwohner), und Alexandersdorf, begründet im Jahre 1863 (150 Einwohner), sind Deutsche und betreiben Ackerbau, jene von Lapuszna (895 Einwohner) und Czereszenka vorwiegend Viehzucht, der ärmere Theil findet Verwendung als Holzarbeiter. In

залізниці Гатна—Кімполунг, але вже проектується розширення цієї залізничної лінії до Ватри-Дорни, а наступне приєднання до угорських залізниць — це, мабуть, питанням короткого проміжку часу. Таким чином, наявні всі підстави, аби допустити, що Кімполунг найближчим часом випереджатиме міста Сучаву, Радівці і Серет⁷.

Кімполунг складається із власного міста і передмість Кокош, Извору-Алб, Парив-Корлацень, Парив-Лелей, Парив-Морь, Суб-Мунчеле, Валясаки і Віковану.

Населення — (1890) 6402 жителі, переважно румуни і німці — займається торгівлею, дрібними ремеслами і відгінним скотарством на гірських пасовищах.

Околиці Кімполунга відзначаються романтичною незайманістю. Особливо привабливою є прогулянка на Парив [Париу] з його мальовничими скелями, серед яких необхідно особливо виділити Петріле-Доамней. Безпосередньо біля міста знаходиться улюблене місце відпочинку в долині Парив [Париу] Деї, що зветься Дя. Чорна ущелина, Рунк, Мигури і долина Валясаки належать до найгарніших ландшафтних місць Буковини.

Найзначніші будівлі міста — дві церкви, відтак лікарня і приміщення повітового управління. Кімполунг є місцем перебування повітового управління і повітового суду. Декілька народних шкіл, а також керамічна школа, піклуються про народну освіту.

II. Торгові громади [містечка]

Бергомет [суч. **Берегомет**], нім. Berhometh am Sereth, рум. Berhomet, від староруських слів *берег* і *метати*, тобто *село на наносному ґрунті*. Бергомет, що розташований біля Великого Серету, — кінцева станція місцевої залізниці Глібока—Бергомет. З Вижницею, Миговою, Лукавцем і Шипотом населений пункт з'єднаний добрими дорогами. До Бергомета належать села Черешенка і Лопушна, відтак колонії Александерсдорф, Катарінендорф, Мігодра і Межиброди, далі присілки Плетна і Майдан. Населення — (1890) 4552 жителі, переважно русини — займається в основному тваринництвом. Землеробство незначне, важливішою є заготівля сіна. Населення колоній Катарінендорф, заснована у 1869 році (260 жителів), і Александерсдорф, заснована 1863 року (150 жителів) — німці, які займаються землеробством, ті ж у Лопушні (895 жителів) і Черешенці — переважно тваринництвом, а бідніша частина використовується як лісоруби. У Межибродах (*межи-броди* = *поміж*

Mezybrody (*brid = Furth, Meze-brody = zwischen den Furthen*), wo sich eine Dampfsäge mit 6 Gattern und 4 Circularsägen befindet, wohnen vorwiegend Fabrikarbeiter. Lopuszna ist ein beliebter Luftcurort in reizender Lage im oberen Sereth-Thale, und wird alljährlich von Ende Mai bis Mitte September von vielen

бродами), де знаходиться парова лісопильня з 6 пилорамами, 4 циркулярними пилами, проживають переважно фабричні робітники. Лопушна — популярний кліматичний курорт, що зручно розташований у верхній частині долини Серету, і щороку з травня до вересня часто відвідуваний багатьма курортни-

Curgästen frequentirt. Im Sommer verkehren auf der Industriebahn Berhometh-Mezybrody Züge mit Personenbeförderung.

Nächst Berhometh liegt der 859 m hohe Berg Stozok, auf dessen Gipfel sich eine Höhle befindet, von der die Sage erzählt, dass dort der berühmte Räuberhauptmann Dobosz die geraubten Schätze verborgen habe. Berhometh sammt Szypot, im Ganzen über 200 qkm, ist fideicommissarischer Besitz, erblich in der männlichen Linie der Familie der Freiherren von Wassilko.

Bojan, rumän. Boian, ruthen Bojany, dürfte seinen Namen vom rumänischen Worte *poiana = Wiese*⁸ erhalten haben. In der Kriegsgeschichte des Jahres 1673 wird dieser Ort genannt⁹. 1685 fand hier ein Gefecht zwischen den Polen unter Jablonowski und den Türken, Tataren und Moldauern zu Ungunsten der ersteren statt. 1686 marschirte Sobieski und 1719 die Russen unter Münnich über Bojan nach der Moldau. Bei Bojan (Attinenz Hlinitza) befindet sich ein Hügel, den die Bevölkerung «Mohyla Kirylo» nennt und unter dem der Sage nach ein russischer Heerführer Namens Kirylo begraben sein soll. In derselben Attinenz befindet sich auch eine Brücke, «Podu Ibrjan» benannt, welche ein Türke Namens Ibrahim erbaut haben soll.

ками. Влітку промисловою залізницею Бергомет—Межиброди ходять поїзди з пасажирськими перевезеннями.

Поблизу Бергомета стоїть гора Стіжок висотою 859 м, на вершині якої знаходиться печера, про котру розповідає легенда, що там відомий ватажок розбійників Довбуш заховав награбовані скарби. Бергомет разом із Шипотом, у загальному близько 200 кв. км, є фідейкомісовою власністю [неподільним дворянським маєтком], яка успадковується по чоловічій лінії членом сім'ї барона фон Василька.

Boiani, нім. Bojan, рум. Voian, могли одержати свою назву від румунського слова *poiana = поляна*⁸. Цей населений пункт згадується у воєнній історії 1673 року⁹. 1685 тут відбулася битва між поляками під проводом Яблоновського і турками, татарами та молдаванами з сумним кінцем для перших. 1686 року через Бояни в Молдову проходив Собеський, а 1719 — росіяни під командуванням Мініха. Біля Боян (присілок Глиниця) є пагорб, який населення називає «Могила Кирила» і де, згідно з переказом, похований російський полководець на ім'я Кирило. У тому ж присілку знаходиться міст, названий «Поду-Ібрян», збудований нібито турком на ім'я Ібрагім.

Die Marktgemeinde Bojan ist ein Massenort, der an den beiden Ufern des Hukeu-Baches liegt. Die Eisenbahnlinie Czernowitz-Nowoselitz und die

Торгове містечко Бояни — значний населений пункт, що розташований по обидвох берегах струмка Гуків. Через нього проходить залізнична лінія Чер-

Bezirksstrasse durchziehen den Ort. Bei Bojan befindet sich eine Pruthfurth. Zu Bojan gehören die Vororte Hlinitza, Hukeu und Watra. Die Bevölkerung, (1890) 6194 Einwohner, vorherrschend Rumänen, treibt Ackerbau, Viehzucht und Handel. Im Orte befinden sich eine Kunstdüngerfabrik und eine Branntweimbrennerei. Hier ist der Sitz eines Wunder- oder Grossrabbi. Die israelitische Synagoge und das Haus des Rabbi sind die bedeutendsten Gebäude des Ortes.

C z u d y n, rumän. Ciudeiu, ruthen. Czudyn, laut Tradition vom ruthen. *czudo* = *Wunder*. Die Sage erzählt, dass die Bewohner der Gegend um Czudyn einst an Augenschmerzen litten, und es befand sich im jetzigen Orte Czudyn eine Quelle, deren Wasser die Heilung des Augenleidens bewirkte; es kamen daher viele Leute zu dieser Quelle, um Genesung zu suchen; die Quelle nannten sie *Czudo*, woraus der Name Czudyn entstand. In der Nähe des Ortes wurden Funde aus der jüngeren Steinzeit gemacht.

Czudyn liegt an der Mündung des gleichnamigen Baches in den Sărăţel, an der Reichsstrasse Hlinitza-Storożynetz-Wikow-Gurahumora

нівці—Новоселиця і повітова дорога. Біля Боян знаходиться брід через Прут. До Боян належать передмістя Глиниця, Гуків і Ватра. Населення — (1890) 6194 жителі, переважно румуни — займається землеробством, тваринництвом і торгівлею. У містечку знаходяться фабрика штучних добрив і ґуральня. Тут — місцеперебування чудодійного, або великого, рабина. Іудейська синагога і будинок рабі є найбільш значними будівлями містечка.

Ч у д и н [суч. Ч у д е й], нім. Czudyn, рум. Ciudeiu, згідно з переказами, від русин. слова *чудо*. Легенда розповідає, що жителі місцевості навколо Чудина колись потерпали від очних хвороб, і вони на місці теперішнього Чудина виявили джерело, вода якого сприяла лікуванню хвороб очей; тому в пошуках зцілення до цієї кринички приходило багато людей; джерело вони назвали «*Чудо*», від якого й утворилася назва Чудин. Поблизу населеного пункту виявлені знахідки нового кам'яного віку.

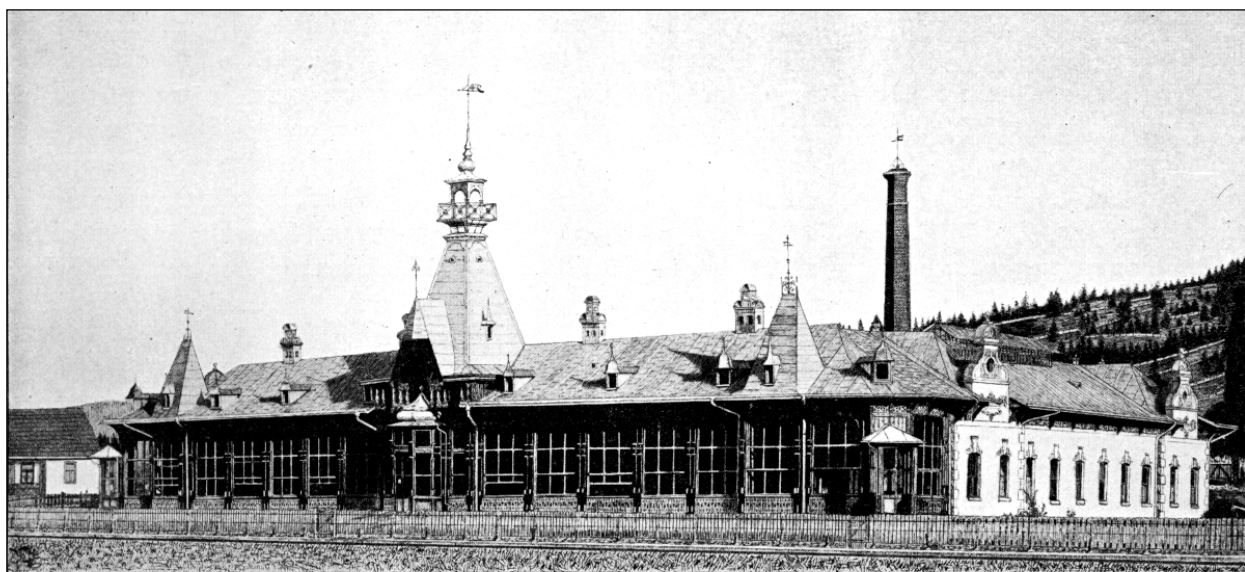
Чудин лежить біля впадіння однойменного струмка в Серетець [Серетель], поруч загальнодержавного шляху Глиниця—Сторожинець—

und ist Kopfstation der Localbahn Hliboka-Czudyn. Die Bevölkerung, (1890) 2331 Einwohner, vorherrschend Rumänen und etwas Deutsche, treibt Handel, Viehzucht und Ackerbau. Czudyn ist Verladestelle für den Holzexport aus den naheliegenden Gebirgswäldern.

Dorna-Watra, rumän. Vatra-Dornei, ruthen. Watra-Dorna, vom Flusse Dorna. Das keltische *dur* = Fluss, *watra* = Feuer. Feuerstätte. scheint darauf hinzudeuten.

Віків—Гура-Гумора і є кінцевою станцією місцевої залізниці Глібока—Чудин. Населення (1890) 2331 житель, переважно румуни і трохи німців — займається торгівлею, тваринництвом і землеробством. Чудин — навантажувальна станція для вивезення деревини з навколишніх гірських лісів.

Ватра-Дорна [Дорна-Ватра], нім. Dorna-Watra, рум. Vatra-Dornei, від річки Дорна. Кельтське *dur* = ріка, а *vatra* = вогонь. вогнище. вка-

Badehaus in Dorna-Watra

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauš žurkowski.

dass hier Ansiedler mit festen Wohnsitzen waren. Dorna-Watra liegt an der Mündung der Dorna in die Goldene Bistritz und an der Reichsstrasse Kimpolung—Jakobeny—Pojanastampi. Die Bevölkerung, 4309 Seelen, besteht vorwiegend aus Rumänen, dann aus Deutschen. Hauptbeschäftigung der Bewohner der zur Gemeinde gehörigen Attinenzen ist Schaf- und Viehzucht; die Bewohner des Marktortes selbst leben von dem Gelde, das die Curgäste alljährlich in den Ort bringen; der Handel ist hier gering. Die Bedeutung der Eisenquellen und Eisenmoorlager, die sich daselbst befinden, wurde bereits in dem den geologischen Aufbau des Landes betreffenden Abschnitt hervorgehoben. Zu bemerken wäre noch, dass durch den Bau einer den modernsten Anforderungen entsprechenden Badeanstalt und eines Curhotels seitens der Verwaltung des griechisch-orientalischen Religionsfonds zur Hebung dieses Badeortes wesentlich beigetragen wurde. Dorna, das Franzensbad des Ostens,

Купальня у Ватрі-Дорні

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

зують, здається, на те, що тут були поселенці з постійним місцепроживанням. Ватра-Дорна розташована біля місця впадіння Дорни у Золоту Бистрицю і поруч загальнодержавного шляху Кімполунг—Якобени—Пояна-Стампи. Населення — 4309 душ — складається переважно з румунів, відтак німців. Основне заняття жителів належних до громади присілків — вівчарство і скотарство¹⁰; мешканці містечка живуть з грошей, які щорічно сюди привозять курортники; торгівля тут незначна. Про значення мінеральних джерел і покладів залізистої лікувальної грязі, які там знаходяться, підкреслювалося вже у відповідному розділі про геологічну будову краю (*в даному виданні не подається. — Прим. упор.*). Необхідно ще зауважити, що завдяки будівництву ванн і курортних готелів, що відповідають найсучаснішим вимогам, управління Греко-східного релігійного фонду, з свого боку, дуже посприяло піднесенню цього курорту. Дор-

hat als Eisenbad eine grosse Zukunft vor sich, und es wird nur von der einheimischen Bevölkerung abhängen, ob ein bedeutender Aufschwung des Ortes früher oder später eintreten wird; die Prämissen hierzu sind bereits durch den Ausbau der Bahnlinie Kimpolung-Watra gegeben. Als Hemmschuh einer rapid steigenden Frequenz sind lediglich die colossale Theuerung, die alle Weltbäder des Westens weit übertrifft, und der Mangel an geeigneten, den Anforderungen entsprechenden Wohnungen anzusehen.

Zu Dorna gehören die Attinenzen Argestru (einst Silberbergwerk), Dorna pe Giupalău, Buliceni, Dorna-Chilia, Georgiceni, Rusca, Gura-Negri (Nebenzollamt), Moroşeni, Popeni, Roşu, Sara-Dorna und Calinesti. Dorna selbst, in einem Thale mit kahlen Thalwänden gelegen, bat eine prachtvolle Umgebung, so das Rusca und Colba-Thal. Von Dorna-Watra führt über den Giupalău und Solbog ein Reitweg nach Kimpolung (12 Stunden Ritt) eine der grossartigsten Partien des Landes; von Gura-Negri ein Reitweg über den Bernaru nach Holda in Rumänien und im Verfolge die Strasse aus dem Thale der Goldenen Bistritz über den Sattel Stenişoară ins Thal der Moldawa nach Malin. An Industrie-Etablissements befindet sich in Dorna eine Dampfbrettsäge und Kalköfen in den Attinenzen Buliceni und Georgiceni.

на — провідний курорт сходу, а оскільки залізодне купання має велике майбутнє саме по собі, то тільки від місцевих жителів буде залежати, раніше чи пізніше відбудеться значний злет містечка; передумови для нього створені внаслідок розширення залізниці Кімполунг—Ватра. Перешкодами швидкого зростання відвідуваності є лише надзвичайна дорожнеча, яка перевищує всі інші аналогічні курорти Заходу, і нестача квартир, що відповідають певним вимогам.

До Дорни належать присілки Арджестру (колишня срібна копальня), Дорна пе Джумалив [Джумалеу], Буличень, Дорна-Кіля, Георгічень, Руска, Ґура-Негрь (допоміжна митниця), Морошень, Попень, Рошу, Сара-Дорна і Калинешть. Сама Дорна, що розташована в долині між голими схилами, має мальовничі околиці долини, як Руска і Колба. Від Ватри-Дорни через Джумалив і Солбоґ веде кінна стежина в Кімполунг (12 годин верхової їзди) — одна з надзвичайно красивих частин краю. Доріжка для верхової їзди від Ґура-Негрі проходить через Бернару до Голди в Румунію і по ходу дороги із долини Золотої Бистриці через сідловину Стенішуари у долину Молдави до Малина. З промислових підприємств у Дорні знаходяться парова лісопильня і вапняні печі (у присілках Буличень і Георгічень).

G u r a h u m o r a, rumän. Gura-Homora, ruthen. Uste Humora, vom Bache Homora; rumän. *Gura* = *Mündung*, *Gura-Homora* = *Homora-Mündung*. Das

Ґ у р а - Г у м о р а [Усте Гумора, Ґура-гумора], нім. Gurahumora, рум. Gura-Homora, від струмка Гомора; рум. *gura* = *устя*, *Ґура-Гумора* =

Territorium, wo heute der Ort steht, gehörte einst zu Kloster-Homorul.

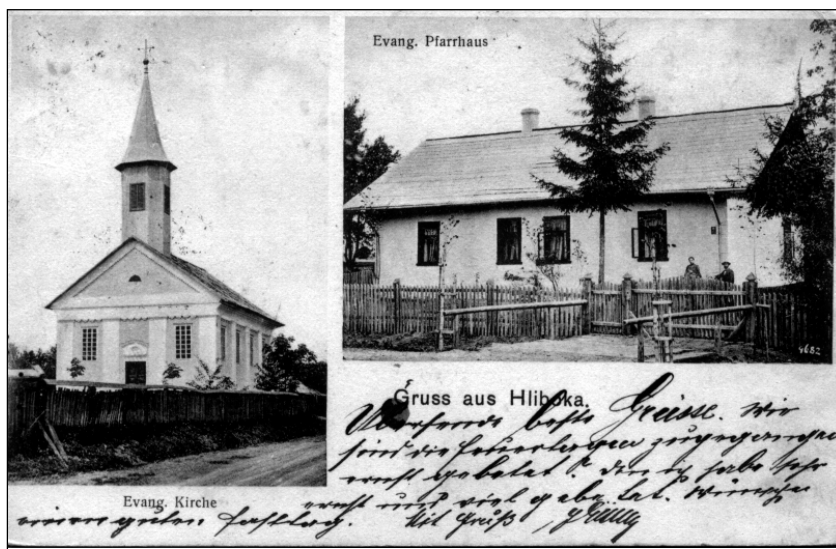
Bei Gurahumora fand wahrscheinlich der Zusammenstoß der Hunnen mit den Westgothen unter Athanarich (376?) statt. 1848 wurden hier Schanzen aufgeworfen. Wie bemerkt, liegt Gurahumora an der Mündung des Homora-Baches in die Moldawa, an der Reichsstrasse Suczawa—Kimpolung und der Localbahn Hatna—Kimpolung. Die Bevölkerung, (1890) 3502 Einwohner, besteht vorwiegend aus Deutschen, Rumänen und ca. zehn Familien griechisch-orthodoxer Armenier, die Handel und Viehzucht treiben. Gurahumora ist ein Luftcurort mit ziemlicher Frequenz. Hier ist der Sitz einer Bezirkshauptmannschaft und eines Bezirksgerichts.

Глибока, rumän. Hliboca, ruthen. Hliboka. Der Name deutet auf die tiefe Lage der Ortschaft hin (*Hliboka* = tief). Hliboka dürfte eine der ältesten, wenn nicht die

Гумора-Устя. Територія, на якій сьогодні розміщене містечко, належала колись Гуморському монастирю.

Біля Ґура-Гумори відбулося, очевидно, зіткнення гуннів із західними готами під проводом Атанаріха (376?). 1848 року тут були засипані земляні укріплення. Як уже зазначалося, Ґура-Гумора знаходиться біля впадіння струмка Гумора в Молдаву, поруч загальнодержавного шляху Сучава—Кімполунґ та місцевої залізниці Гатна—Кімполунґ. Населення — (1890) 3502 жителі — складається переважно з німців, румунів і майже десятка сімей православних вірменів, які займаються торгівлею і тваринництвом. Ґура-Гумора — кліматичний курорт із досить значним відвідуванням. Тут місцеперебування повітового управління і повітового суду.

Глибока [суч. **Глибока**], нім. Hliboka, рум. Hliboca. Назва вказує на глибоке розташування населеного пункту: (*глибока* = *глибоко*). Глибока може

älteste Ansiedelung der Bukowina sein, die ihren Mittelpunkt im sogenannten *Zamczyszcze* (d. h. Befestigung) hatte. *Zamczyszcze*, das an der Waldlisière liegt, soll nach Ausspruch von Fachmännern (Gustos Szombathy) bereits 2000 Jahre vor Christi Geburt eine Ansiedelung gewesen sein. Auf das hohe Alter derselben weisen die um Hliboka zerstreuten Hünengräber (Tumuli), von der Bevölkerung Tatarenhügel genannt, hin. Diese Gräber, gegen hundert an der Zahl, die dem ersten Jahrhundert unserer Zeitrechnung, also der römischen Zeit angehören, liegen vorherrschend östlich von Hliboka. Ueberdies finden sich in der Nähe des Ortes Urnen mit calcinirten, Knochen, Töpfe

бути одним з найдавніших, якщо не найбільш давнім, поселенням Буковини, яке мало свій центр у так званому *Замчищі* (тобто Укріпленні). *Замчище*, котре розташоване на узліссі, за висновками фахівців (Ґустош Сомбаті), могло бути поселенням ще 2000 років до народження Христа. На його високий вік вказують розкидані навколо Глибокої численні могильники (кургани), які населення називає татарськими горбами. Ці могили, числом близько ста, що належать до першого століття нашої ери, тобто до римських часів, — розташовані переважно на схід від Глибокої. Крім того, поблизу населеного пункту знайдені урни

(Amphula) mit Speisen und Getränken aus der neolithischen Periode (jüngere Steinzeit). — Die in der Nähe des Ortes befindlichen Wälle und Befestigungen (*Zamczyszcze*) dürften jedenfalls aus nachrömischer Zeit herrühren. In einer Urkunde des Jahres 1438 wird Hliboka bereits genannt. Auf der schwarzen Alm unfern dieses Ortes lieferten die Moldauer unter Stefan dem Grossen den Polen unter König Johann Albrecht eine Schlacht, in welcher die letzteren vollständig geschlagen und ihr Heer fast vernichtet wurde. 1359 erlitt hier auch Kazimir der Grosse, König von Polen, eine schwere Niederlage durch die Moldauer.

Hliboka liegt auf dem wasserscheidenden Rücken zwischen Sereth und Pruth dort, wo selber vom Derehluithale aus die tiefste Senke erleidet. Die Bezirksstrasse Terescheny—Storozynetz führt durch den Ort, der Eisenbahnknotenpunkt ist, indem von hier die Localbahn nach Berhometh, Czudyn und Sereth von der Hauptlinie abzweigt. Die Bevölkerung dieses Ortes, (1890) 3825 Einwohner, vorwiegend Ruthenen, sowie einige Deutsche und Slowaken, selten Rumänen, treibt Handel, Viehzucht und Ackerbau. In Hliboka befindet sich eine nach neuestem Muster eingerichtete Branntweimbrennerei.

К а с з ы к а, rumän. Cacică, ruthen. Kaczyka, wahrscheinlich vom hohen Rücken, Berge und Bache Cacica; ein Theil der Bevölkerung hingegen glaubt, dass die Benennung vom kleinrussischen Worte *Kaczka* = *Ente* herrührt, da hier einst viele Enten lebten. Zur Zeit der Occupation des Landes durch Oesterreich bestand der Ort noch nicht. Durch probeweise Schürfungen wurde hier ein mächtiges Salzflötz im Jahre 1791 vom Berggerichts-Substituten Paul Hoffmann aufgedeckt und ein Bergwerk angelegt, um welches sich der Ort bildete. Kaczyka liegt unfern der Mündung des Blendet-Baches in den Solonec-Bach, an einem kleinen Bächlein im Thale Kaczyka. In die Reichsstrasse Wikow—Gurahumora münden hier die Bezirksstrassen Suczawa—Ludihumora—Kaczyka und Radautz—Kaczyka ein. Auch liegt der Ort an der Localbahn Hatna—Kimpolung, die hier mit einer mächtigen Serpentine zur Passhöhe Strigoia

із обгорілими кістками, їжею і напоями з неолітичного періоду (нового кам'яного віку). Земляні вали і укріплення (*Замчище*), що знаходяться поблизу містечка, можуть походити принаймні з післяримського періоду. Глібока згадується вже в грамоті від 1438 року. На Чорному лузі, що недалеко від цього населеного пункту, молдавани під проводом Стефана Великого дали бій полякам, очолюваним королем Яном Ольбрахтом, у якому останні були розбиті, а їхнє військо майже цілком знищене. 1359 тут також зазнав нищівної поразки від молдаван польський король Казимир Великий.

Глібока розташована на вододільному хребті між Серетом і Прутом у тому місці, де саме долина Дерелуй виходить з глибокої западини. Повітова дорога Тарашани—Сторожинець веде через населений пункт, який є залізничним вузлом, оскільки звідси від головної лінії відгалужуються місцеві вітки на Бергомет, Чудин і Серет. Населення цього містечка — (1890) 3825 жителів, переважно русини, а також трохи німці і словаки, зрідка румуни — займається торгівлею, землеробством і тваринництвом. У Глибокій знаходиться ґуральня, що об'єднана за останнім словом техніки.

К а ч и к а, нім. Kaczyka, рум. Сасіца, напевно, від високого хребта, гори і струмка Качика; однак

частина населення вважає, що назва походить від малоросійського слова *качка*, тому що тут колись водилось багато качок. На час окупації Буковини Австрією цього населеного пункту не існувало. Завдяки пробному розвідувальному бурінню гірничим субстантом Полем Гофманом 1791 року виявлені потужні соляні

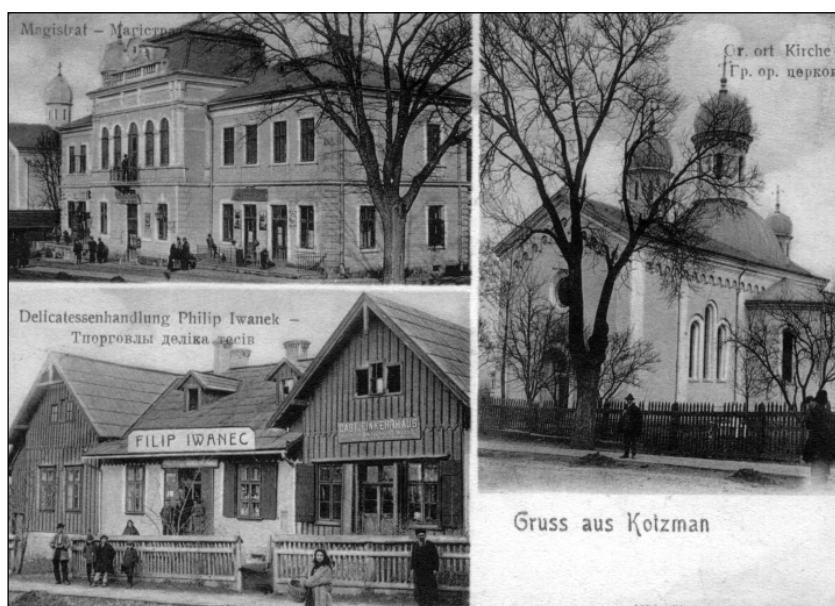
пласти і закладено шахту, навколо якої утворилося містечко. Качика розташована недалеко від впадіння у Солонець струмка Блендець, поруч маленького потічка в долині Качика. На загальнодержавний шлях Віків—Ґура-Ґумора тут виходять повітові дороги Суचाва—Люди-Ґумора—Качика і Радівці—Качика. Містечко знаходиться також поруч місцевої залізниці Гатна—Кімполунґ, яка піднімається тут дуже вели-

aufsteigt. Die Bevölkerung, 1572 Einwohner, besteht aus Rumänen, Ruthenen, Deutschen und Slowaken, welche seit dem Jahre 1791 sich hier niederliessen. Hauptbeschäftigung ist Viehzucht und Waldarbeit; fünf Procent der Bevölkerung leben vom Bergwerk und der Saline. Der Handel ist gering. Bei Kaczyka wurden Funde aus der jüngeren Steinzeit gemacht.

K o t z m a n, rumän. Cozmanii, ruthen. Kicman, ist eine Marktgemeinde. Urkundlich erscheint der Ort in einer Schenkungsurkunde Stefans des Grossen das erste mal im

ким серпантином до найвищої точки Стрігої. Населення — 1572 жителі — складається з румунів, русинів, німців і словаків, які поселялися тут з 1791 року. Основне заняття — тваринництво і лісові роботи; 5 відсотків населення живе завдяки соляним копальням і солеварням. Торгівля незначна. Біля Качики виявлені знахідки нового кам'яного віку.

К і ц м а н ь, нім. Kotzman, рум. Cozmanii, — торгове містечко. Вперше документально згаданий населений пункт у дарчій грамоті Штефана Ве-

Jahre 1503 genannt¹¹. Nach Dr. Daniel Werenka soll der Name «Cozmanii» von «Cosma» oder «Cozma» abgeleitet sein; nach einer Sage hingegen, die unter der Bevölkerung Kotzmans allgemein verbreitet ist, soll die Ortschaft den Namen «Kitzman» zur Erinnerung an ein Mädchen Namens Kitzza Apostoliuk¹², die durch Ertränken eines Türken den Ort von der Türkenherrschaft befreite, erhalten haben. Beim Ertrinken in einem Bottich soll dieser Türke, der das Mädchen liebte, «Kitza manie!» gerufen haben. Zur Erinnerung an diese Episode wird noch heute im Gemeindeamte ein Bild aufbewahrt, das die Jahreszahl 1798 (wahrscheinlich erneuert) und die Aufschrift «Wicznaja pamiat tobi najjasnijsza Caryce i twojim naslidnykam za bukowynsku swobodu» trägt und die Kitzza und den ertränkten Türken darstellt. Ursprünglich war das Dorf Cozmanii Eigenthutn des Bisthums Radautz.

Kotzman liegt am rechten Ufer des Sowica-Baches, der hier mehrere Teiche bildet, und hat eine Einwohnerzahl von (1890) 4702 Seelen. Die vorherrschende

ликого від 1503 року¹¹. За доктором Даніелем Веренкою, назва «Cozmanii» правдоподібно є похідною від слова «Косьма» або «Козьма»; і навпаки, за переказом, який широко розповсюджений серед населення Кіцманя, місцевість мала отримати назву «Кіцмань» на спогад про дівчину на ім'я Кіца Апостолук¹², яка, втопивши турка, звільнила містечко від турецького панування. Тонучи у чані, турок, який кохав дівчину, кликав: «Кіца мане!». На пам'ять про цей епізод ще тепер у громадській управі зберігається картина, на якій зображена Кіца і потопачий турок, датована 1798 роком (напевно, оновлена) з написом: «Вічная пам'ять тобі найясніша царице і твоїм наслідникам за буковинську свободу». Спочатку село Кіцмань було власністю радівецького єпископства.

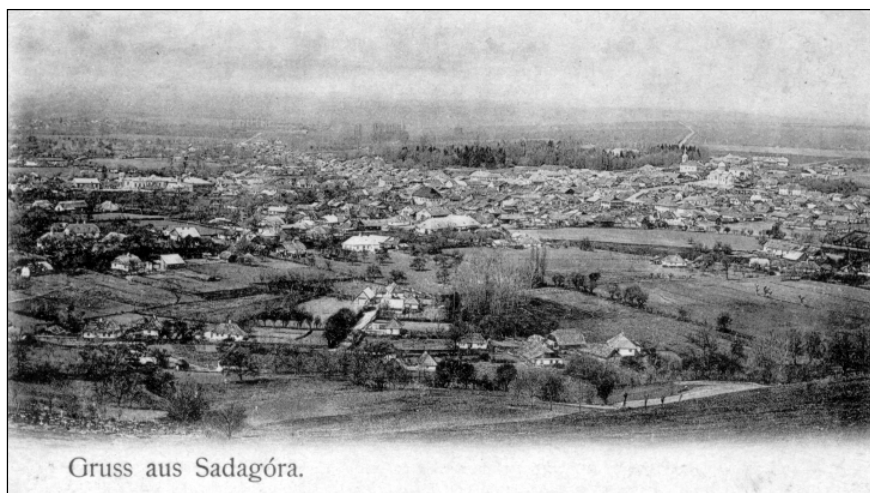
Кіцмань лежить на правому березі струмка Совиця, який утворює тут декілька ставків, і має населення (1890) 4702 душі. Домінуючою розмовною

Umgangssprache ist die ruthenische. Kotzman ist ein Massenort, der an der Localbahlinie Lužan—Zaleszczyki liegt und von der Reichsstrasse Zaleszczyki—Czernowitz durchzogen wird, in die die Bezirksstrassen Nepolokoutz—Kotzman und Berhometh a. P.—Kotzman einmünden. Der Ort ist Sitz einer Bezirkshauptmannschaft und eines Bezirksgerichtes. In der Nähe, am Sowica-Bach, würden grosse Teiche für künstliche Fischzucht angelegt. In der griechischorthodoxen Pfarrkirche zu Kotzman befindet sich eine alterthümliche Glocke, die im 17. Jahrhundert von einem Bojaren Ghyka zum Andenken an seine verstorbene Tochter gespendet wurde und der verschiedene wunderthätige Eigenschaften zugeschrieben werden. In Kotzman wurden Bruchstücke von Steinbeilen, Bronzegegenstände und Silberschmuckgegenstände, letztere der älteren Eisenzeit angehörend, gefunden.

S a d a g ó r a, rumän. Sadgura, ruthen. Sadagura, hat seinen Namen nach dem russischen General *Peter Gartenberg* = *russisch Sadagursky*¹³, der hier eine Münzstätte (1770)

мовою є русинська. Кіцмань — значний населений пункт, що знаходиться біля місцевої залізниці Лужани—Заліщики і перетинається загальнодержавним шляхом Заліщики—Чернівці, на який входять повітові дороги Неполоківці—Кіцмань і Бергомет н.[ад] П.[рутом]—Кіцмань. Містечко — осередок повітового управління і повітового суду. Поблизу, на струмку Совиця, створені великі ставки для штучного розведення риби. У православної парафіяльній церкві Кіцманя знаходиться старовинний дзвін, подарований у XVII ст. боярином Гікою на пам'ять про померлу дочку, якому приписують різні чудодійні властивості. У Кіцмані знайдені уламки кам'яних сокир, бронзових предметів і срібних прикрас, останні з двох належать до старого періоду залізної доби.

С а д а г у р а [С а д г о р а, тепер об'єдн. з Чернівцями], нім. Sadagóra, рум. Sadgura, одержала свою назву від російського генерала *Петра Гартен-*

errichtete, erhalten. Einst, als deutsche Ansiedelung, hiess der Ort Gartenberg, welcher Name jedoch in Vergessenheit gerieth. In der Nähe des Ortes befindet sich ein altes, aus der Türkenzeit stammendes Kreuz und alte Verschanzungen. Ursprünglich war Sadagóra (besser gesagt Gartenberg) ein blühendes Städtchen, das jedoch nach Auflösung, der Münzstätte einging und zu einem unbedeutenden Orte herabsank. Die deutschen Colonisten, die sich hier niedergelassen hatten, wanderten wieder aus, und erst später, im Jahre 1818, schwang sich der Ort zu einer Marktgemeinde auf.

Sadagóra, ein Massenort mit schmutzigen, unregelmässigen Gässchen, liegt am rechten Ufer des

берга = *по-російськи Садагурського*¹³, який заснував тут монетний двір (1770). Колись, як німецьке поселення, містечко звалось Гартенберг, але тепер ця назва відійшла в небуття. Поблизу населеного пункту ще з турецьких часів знаходяться стародавній хрест і старі земляні укріплення. Колись Садагура (краще сказати Гартенберг) була квітучим містечком, проте після закриття монетного двору занепадала і зійшла до пересічного населеного пункту. Німецькі колоністи, які було поселилися тут, виїхали звідси і тільки значно пізніше, 1818 року, містечко перетворилося на торгову громаду.

Садагура — значний населений пункт із брудними, безладними вуличками — розташована на

Moszkow-Baches und wird von zwei Strassen und der Bahnlinie Czernowitz—Nowoselitza durchzogen. Die Bevölkerung, (1890) 4816 Seelen, vorwiegend Israeliten, treibt lebhaften Handel und Kleingewerbe. Sehenswerth ist in Sadagóra der Tempel und die Wohnung des Wunderrabbi; im ersteren befindet sich ein kostbarer, mit seltenen Edelsteinen geschmückter Vorhang. Nebst der griechisch-orthodoxen und römisch-katholischen Kirche und des israelitischen Tempels ist das Schloss des Gutsherrn Baron Mustatza der bedeutendste Bau des Ortes. Saclagóra ist der Sitz eines Bezirksgerichts.

S o l k a, rumän. Solca, ruthen. Solka, nach Werenka vom Bache *Solca* benannt; der Tradition nach soll dieser Bach und der Ort seinen Namen vom Worte *Sola* = *Salzsoole*

правому березі потоку Мошків і перетинається двома дорогами й залізничною лінією Чернівці—Новоселиця. Населення — (1890) 4816 душ, переважно євреї — займається жвавою торгівлею і дрібними ремеслами. Визначні пам'ятки Садагури — храм і житло чудодійного рабина; у першому знаходиться цінна завіса, прикрашена рідкісним коштовним камінням. Найзначнішими будівлями містечка, разом з православним і римо-католицьким храмами та іудейським храмом, є палац поміщика барона Мустаці. Садагура — місцеперебування повітового суду.

С о л к а, нім. Solka, рум. Solca, за Веренкою, названа від струмка *Солка*; згідно з переказом, цей потік і населений пункт могли отримати назву від

erhalten haben; factisch befinden sich hier vier Salzquellen. 1630 wurde hier ein Kloster erbaut, das jetzt verfallen ist; die Kirche aber, von der Bevölkerung Solcaci-Kloster genannt, dient heute als Pfarrkirche. Das Kloster hat unterirdische Gänge, wurde von den Tataren und Kosaken zerstört und stand viele Jahre als Ruine, in welcher der Sage nach der Räuberhauptmann Dari gehaust haben soll. Um das Kloster siedelten sich Zigeuner, Rumänen, später Kleinrussen, Mazuren und Deutsche an, und es entstand auf diese Weise das heutige Solka. Südlich von Solka befindet sich ein Felsen «Piatra mojerilor» (Weiberfelsen), wo sich die Weiber von Solka während der Invasion durch die Tataren verborgen gehalten haben. Südwestlich befindet sich ein Berg, «Dealul Voda» genannt, woselbst sich Fürst Stefan der Grosse aufgehalten haben soll.

Solka liegt am Solka-Bache und an der Reichsstrasse Wikow—Gurahumora (verdeckte Karpathenstrasse).

слова *сола* = *рона*; тут справді знаходяться чотири соляних джерела. 1630 тут був побудований монастир, який тепер занепалий; церква, яку населення називає Солкач-монастир, служить парафіяльним храмом. Монастир має підземні ходи, в яких після того, як він був зруйнований татарами та козаками і багато років стояв руїною, замешкував, згідно з переказом, отаман опришків Дарій. Навколо монастиря поселилися цигани, румуни, а пізніше — малороси, мазури та німці, і таким чином виникла теперішня Солка. На південь від Солки знаходяться скелі «Piatra mojerilor» (Жіночі скелі), де під час татарських набігів переховувалися жінки. На південному заході від Солки стоїть гора, що названа «Dealul Voda» [Дялу Вода], де нібито зупинявся князь Штефан Великий.

Солка розташована біля струмка Солка і загальнодержавного шляху Віків—Гура-Гумора (закритий

Infolge seiner geschützten Lage (von drei Seiten bewaldete Höhen) hat der Ort ein wunderbar mildes Klima von vorzüglicher Einwirkung bei Lungenleidenden, und ist bereits seit 1866 als klimatischer Curort gesucht. Es befinden sich hier zwei Sanatorien nach den modernsten Anforderungen eingerichtet. Die Bevölkerung, (1890) 2313 Seelen, besteht zum grössten Theil aus Rumänen, dann Deutschen und Slowaken. Hauptbeschäftigung ist Viehzucht und Ackerbau; der Handel ist gering. Im Sommer ist dieser Kurort ziemlich frequentirt (bis 500 Gäste). Solka ist Sitz eines Bezirksgerichts. Hier befindet sich auch eine Dampfbrettsäge mit zwei Gattern.

Stanestie (Unter-), am Czermosz, rumän. Stanești-de-jos, ruthen. Staniwci-nezni. Der Name kommt von *Stan* = *Stefan*. Bei Stanestie findet man allenthalben Hünengräber (Tumuli), die bekunden, dass hier eine uralte Colonie existirte. Dasselbst sollen einst Tataren gehaust haben.

Unter-Stanestie liegt am Brusnizza-Bache und an der Bezirksstrasse Zeleneu-iadowa. Die Bevölkerung, (1890) 2996 Seelen, Deutsche und Ruthenen, treiben Handel, Ackerbau und Viehzucht. Der Ort ist der Sitz eines Bezirksgerichts und hat eine Branntweinbrennerei.

Storożynetz, rumän. Storojineț, ruthen. Storożynetz, nach Werenka vom kleinrussischen Worte

Карпатський шлях). Завдяки своєму зручному розташуванню (з трьох сторін лісисті вершини) містечко має надзвичайно м'який клімат з чудовим впливом на легеневі захворювання і з 1866 року відвідуване як кліматичний курорт. Тут знаходяться два санаторії, що обладнані за найсучаснішими вимогами. Населення — (1890) 2313 душ — складається здебільшого з румунів, крім того німців і словаків. Основне заняття — тваринництво і землеробство; торгівля незначна. Влітку курорт досить часто відвідуваний (буває до 500 гостей). Солка — місце перебування повітового суду. Тут також знаходиться парова лісопильня з двома пилорамами.

Станівці Нижні нім. Stanestie (Unter-), am Czermosz, рум. Stanești-de-jos. Назва походить від *Stan* = *Стефан*. Біля Станівців знаходиться багато могильників (курганів), котрі свідчать про існування стародавньої колонії. Там же, очевидно, проживали колись татари. Нижні Станівці розташовані біля струмка Брусниця і повітової дороги Зеленів—Жадова. Населення — (1890) 2996 душ, німці і русини — займається торгівлею, землеробством і тваринництвом. Містечко є осідком повітового суду і має гуральню.

Сторожинець, нім. Storożynetz, рум. Storojineț, за Веренкою, від малоруського слова *сто-*

Storoż = *Wächter*. Hier dürfte einst ein Posten zur Ueberwachung des Sereth gestanden haben, daher der Name. In der Bevölkerung besteht die Tradition, dass vor

рож = *вартовий*. Тут колись міг знаходитися пункт контролю за Серетом, звідси й назва. Серед населення побутує переказ, що кілька століть тому із

Jahrhunderten ein Mann aus Siebenbürgen einwanderte, der Storoj hiess, nach welchem die Ansiedelung Storojineț benannt wurde. In einer Urkunde aus dem Jahre 1448 wird dieses Ortes Erwähnung gethan. Storožynetz liegt am linken Serethufer und an der Localbahn Hliboka-Berhometh. Dasselbst knoten sich fünf Strassenzüge, und zwar die Bezirksstrassen Czernowitz — Storožynetz, Hliboka — Storožynetz und żadowa-Storožynetz, sowie die Reichsstrasse Sniatyn—Hlinitza—Storožynetz—Czudyn in der Fortsetzung bis Gurahumora.

Die Bevölkerung, (1890) 5674 Seelen, Deutsche, Rumänen und wenig Ruthenen, treibt Handel, Gewerbe, Viehzucht und Ackerbau. Storožynetz hat eine Branntweinbrennerei und eine Wassersägemühle mit zwei Gattern. Bedeutendere Bauten sind die griechisch-orthodoxe und die römisch-katholische Kirche, das Schloss des Gutsbesitzers Flondor, das neue Hotel Central, das Gebäude des Credit-Instituts und der israelitische Tempel.

Ueber den Serethfluss führt eine Holzbrücke. Storožynetz (Eisenbahnstation) ist Sitz einer Bezirkshauptmannschaft und eines Bezirksgerichts; auch befinden sich hier zwei Volksschulen und eine Korbflechterschule.

W a m a, rumän. Vama, ruthen. Wama. Dieser Name kommt vom rumänischen *Vama* = *Zollschranke*. Hier war einst eine Zollstätte, die ursprünglich zum Gebiete Moldawitza gehörte und «Moldawitza-Wama» hiess. In einer Urkunde aus dem Jahre 1408 wird dieser Ort bereits genannt. In der Nähe von Wama befindet sich ein Denkstein, «Stilpul-Vodi» genannt, vom Fürsten Michael Rakowitza errichtet zur Erinnerung an seine Kämpfe in Siebenbürgen und an den Marsch dorthin über den Mestikanesti und Suha.

Wama liegt an der Einmündung der Moldawitza in die Moldawa und an der Reichsstrasse Gurahumora—Kimpolung. Hier zweigt die Strasse nach Russ- und Watra-Moldawitza ab. Wama ist Station an der Localbahnlinie Hatna—Kimpolung mit der Abzweigung nach Russ-Moldawitza. Die Bevölkerung, (1890) 3582 Seelen, vorwiegend Rumänen und einige Deutsche, treibt Handel, Vieh- und Schafzucht. Dieser Ort ist als Holzverladestelle, insbesondere von Brettern und Resonanzholz wichtig. In der zu Wama gehörigen Attinenz Molit befindet sich eine Resonanzholzfabrik. Auch ein Eisenhammer und ein Hochofen befanden sich hier, welche jedoch nicht mehr in Betrieb sind. Zu Wama gehört die deutsche Colonie Eisenau und Prisaka (von

Семигороду прибув переселенець на ім'я Сторож, від якого поселення було назване Сторожинець. Згадка про цей населений пункт міститься у грамоті від 1448 року. Сторожинець лежить на лівому березі Серету, біля місцевої залізниці Глібока—Бергомет. Там же сходяться п'ять шляхів, а саме: повітові дороги Сторожинець—Чернівці, Сторожинець—Глібока і Сторожинець—Жадова, а також загальнодержавний шлях Снятин—Глиниця—Сторожинець—Чудин з продовженням до Ґура-Ґумори.

Населення — (1890) 5674 душі, німці, румуни і небагато русинів — займається торгівлею, ремеслами, тваринництвом і землеробством. Сторожинець має гуральню і водяну лісопилню з двома пилорамами. Найзначніші будівлі — православний і римокатолицький храми, палац поміщика Флондора, новий готель «Центральний», будинок Кредитного банку та іудейський темпль.

Через річку Серет веде дерев'яний міст. Сторожинець (залізнична станція) — місцеперебування повітового управління і повітового суду; тут знаходяться також дві народні школи і кошикарська школа.

В а м а, нім. Wama, рум. Vama. Ця назва походить від румунського *vama* = *митний бар'єр*. Тут колись знаходився митний пункт, який на перших порах належав до території Молдавиці і називався «Молдавиця-Вама». Це містечко згадується вже у грамоті від 1408 року. Поблизу Вами знаходиться пам'ятник, названий Stilpul-Vodi [Стилпул-Воде], який збудував князь Михайло Раковіца [Раковіце] на пам'ять про свої битви у Семигороді і перехід туди через [сідловину] Местиканешти і [долину] Суху.

Вама лежить біля впадіння Молдавиці у Молдаву і поруч загальнодержавного шляху Ґура-Ґумора—Кімполунґ. Тут дорога відгалужується до Рускої- і Ватри-Молдавиці. Вама — станція місцевої залізниці Гатна—Кімполунґ з віткою до Рускої Молдавиці. Населення — (1890) 3582 душі, переважно румуни і небагато німців — займається торгівлею, скотарством і вівчарством. Це містечко важливе, насамперед, як навантажувальний пункт, зокрема дощок і резонансної деревини¹⁴. На присілку Моліт, що належить до Вами, знаходиться дерево-резонансна фабрика. Тут також розташовані металургійний молот [залізобробний завод] і доменна піч, які, однак, тепер не діють. До Вами належить німецька колонія Айзенау [Айзенау] і Присака (від

Prisaca = Bienenzucht). Hier wohnen Zipser, die im Jahre 1808 von Manz, der daselbst einen Eisenhammer erbaute, angesiedelt wurden und die bei den Manz'schen Bergwerken als Bergleute beschäftigt waren, heute jedoch vorwiegend als Waldarbeiter und bei den Brettsägen ihren Erwerb finden. Eisenau ist Eisenbahn-Haltestelle der Localbahn Hatna—Kimpolung und liegt an der Reichsstrasse zwischen Warna und Kimpolung.

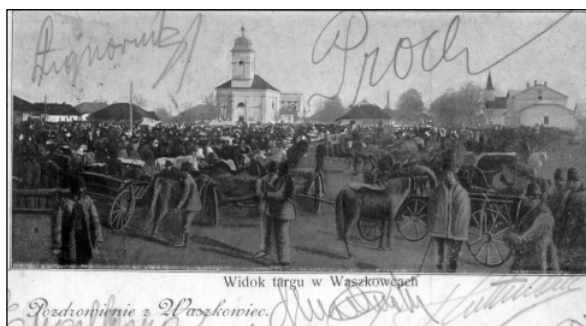
Waschkoutz am Czeremosz, rumän. *Vaşcăuți*, ruthen. *Waszkiwci*, vom russischen Worte *Iwaszko = Iwan = Johann*¹⁵. In einer Urkunde aus dem Jahre 1430 wird dieser Ort genannt. Waschkoutz liegt am Hlibiczok-Bache in der Czeremosz-Ebene und an der Bezirksstrasse nach Wiinitz. In der Nähe befindet sich die hölzerne Strassenbrücke über den Czeremosz nach Załucze in Galizien. Waschkoutz ist Station der Eisenbahn Napolokoutz—Wiinitz. Die Bevölkerung, 4787 Einwohner, vorwiegend Ruthenen und etwas Deutsche, lebt von Handel, Ackerbau und Viehzucht. In Waschkoutz befindet sich ein Schloss; auch Markthallen und zwei Branntweinbrennereien sind hier vorhanden. Hier ist der Sitz eines Bezirksgerichts. In der Nähe von Waschkoutz befindet sich ein Berg, «Annyna-hora», von dem die Sage erzählt, dass zur Zeit des Einfalles der Tataren sich auf demselben ein Mädchen, Namens Anna, flüchtete und zu Gott betete, lieber von der Erde verschlungen als von den Tataren in die Gefangenschaft geschleppt zu werden. Ihr Gebet wurde erhöht, der Berg spaltete sich und verschlang sie. Seit dieser Zeit wurde dieser Berg Annyna-hora genannt.

Wiinitz, rumän. *Vijnița*, ruthen. *Wiźnica*, vom russischen Worte *Wezei = das höher Gelegene*¹⁶. Wiźnitz liegt am rechten Czeremosz-Ufer, gegenüber dem galizischen Städtchen Kutu an der Mündung des Wiźenka-Baches. Von Wiinitz führt die Bezirksstrasse durch das Wiźenka-Thal zum Niemczyc-Passe hinauf und von hier ins Thal des Czeremosz weiter. Mit Waschkoutz und Berhometh ist dieser Ort durch gute Strassen verbunden. Wiźnitz ist Kopfstation der Localbahn Napolokoutz—Wiźnitz.

Die Bevölkerung, (1890) 4730 Seelen, vorwiegend Israeliten, treibt Handel und steht in reger Verbindung

prisaca = бджільництво). Тут проживають ціпсери, поселені 1808 року Манцом, котрий побудував там же металургійний молот; вони були зайняті на манцових шахтах як гірники, однак сьогодні знаходять заробіток переважно як робітники на лісозаготівлі та на лісопильних заводах. Айзенав — залізнична зупинка місцевої залізниці Гатна—Кімполунг — лежить поруч загальнодержавного шляху між Вамою і Кімполунгом.

Вашківці, нім. *Waschkoutz am Czeremosz*, рум. *Vaşcăuți*, від руського слова *Івашко = Іван*¹⁵. Цей населений пункт названий у грамоті від 1430 року. Вашківці лежать біля струмка Глібічок [Глибочок] на Черемошській рівнині і біля вижницької повітової дороги. Поблизу знаходиться дерев'яний дорожній міст через Черемош до Залуччя в Галичину. Вашківці — станція залізниці Неполоківці—Вижиця. Населення — 4787 жителів, переважно русини і невелика кількість німців — живе

завдяки торгівлі, землеробству і тваринництву. У Вашківцях знаходиться палац; тут також розміщені ринкові павільйони і дві ґуральні. Тут місцеперебування повітового суду. Поблизу Вашківців знаходиться «Аннина гора», про яку розповідає легенда, що під час нападу татарів на неї втікала дівчина на ім'я Анна і молила Бога, що краще бути поглинутою землею, ніж поведеною татарами у полон. Її молитва була почута, гора розкололася і прийняла до себе дівчину. З цього часу ця гора називається Анниною.

Вижиця, нім. *Wiźnitz*, рум. *Vijnița*. Походить від руського слова *вижей = вище розташованій*¹⁶. Вижиця лежить на правому березі Черемошу, навпроти галицького містечка Куту біля гирла струмка Виженка. Від Вижиці повітова дорога через долину Виженки веде вгору до перевалу Німчич і звідси далі в долину Черемошу. З Вашківцями і Бергометом цей населений пункт сполучений добрими дорогами. Вижиця — кінцева станція місцевої залізниці Неполоківці—Вижиця.

Населення — (1890) 4730 душ, переважно євреї, — займається торгівлею і підтримує активний зв'я-

mit den Gebirgsorten, weshalb die Märkte auch stets lebhaft besucht sind. Wiznitz ist Sitz einer Bezirks-hauptmannschaft und eines Bezirksgerichts. Auch

зок з гірськими селами, тому й місцеві ринки завжди багатолюдні. Вижиця — місцеперебування повітового управління і повітового суду. У містечку

befindet sich im Orte ein Grossrabbiner (Wunderrabbi), zu dem alljährlich am Versöhnungstage sehr viele Israeliten aus Galizien, hauptsächlich aber aus Ungarn (Marmaros) pilgern.

Ž a d o w a, rumän. Jadowa, ruthen. žadowa, vom russischen *Sad* = *Obstgarten*¹⁷. Hier befand sich einst ein Kloster. In einer Urkunde aus dem Jahre 1754 wird dieser Ort genannt¹⁸. Žadowa liegt an der Mündung des Žediukabaches in den grossen Sereth und an der Bezirksstrasse Storoiynetž—Berhometh, auch an der Localbahn Hliboka-Berhometh. Zum Orte gehören noch folgende Dorftheile und Attinenzen: Bekiw, Neu—Žadowa, Odaja, Bojan und Kosowanka.

Die Bevölkerung, (1890) 2974 Seelen, vorwiegend Ruthenen, zum geringeren Theile Deutsche, treibt Ackerbau, Viehzucht und Handel. Žadowa ist Eisenbahnstation. In Neu-Žadowa befindet sich eine Dampf Brettsäge mit zwei Gattern, vier Circularsägen und vier Drehbänken, die meistentheils Bestandtheile für Rohrsessel erzeugen. Eine Schlepfbahn mit Dampftrieb verbindet diese Brettsäge mit den Waldschlägen.

Z a s t a w n a, rumän. Zastavna, ruthen. Zastawna. Der Name dieses Ortes ist auf die ruthenischen Worte *za* = *hinter* und *staw* = *Teich* zurückzuführen. In den Jahren 1766 und 1767 wanderten¹⁹ in Zastawna ruthenische Flüchtlinge aus Galizien ein, und im Jahre 1739 marschirte durch diesen Ort eine russische Armee unter Münnich.

також знаходиться великий рабин (чудотворний раббі), до якого щороку в судний день прибуває багато іудеїв-паломників із Галичини, але здебільшого з Угорщини (Мармарош).

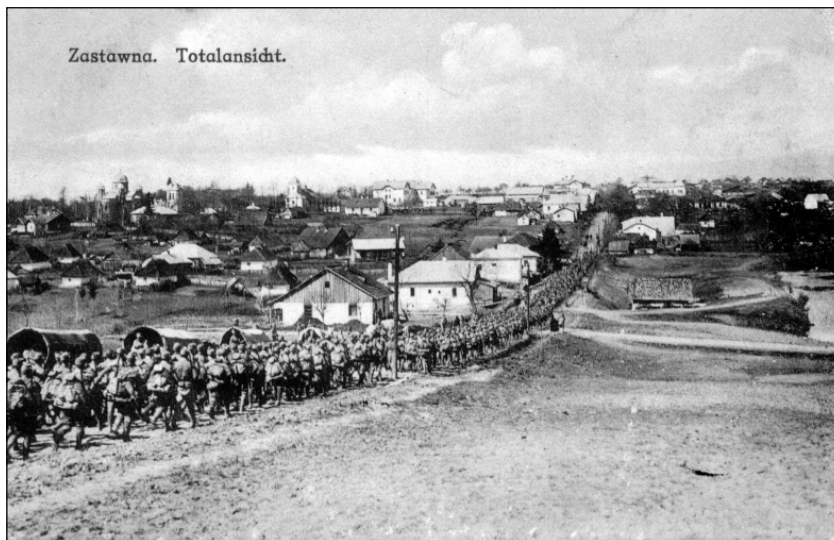
Ж а д о в а, нім. Žadowa, рум. Jadowa, від руського *сад* = *фруктовий сад*¹⁷. Тут колись знаходився монастир. Цей населений пункт згадується в грамоті від 1754 року¹⁸. Жадова розміщена біля впадіння потоку Жидівка у Великий Серет і біля повітової дороги Сторожинець—Бергомет, також поруч залізниці Глібока—Бергомет. До містечка належать ще такі присілки і хутори: Биків, Нова Жадова, Одая, Боян і Косованка.

Населення — (1890) 2974 душі, переважно русини і незначна частина німців — займається землеробством, тваринництвом і торгівлею. Жадова — залізнична станція. В Новій Жадові знаходиться парова лісопильня з двома пилорамами, чотирма циркулярними пилками і чотирма токарними верстатами, що виробляють основну частину складових деталей для трубчастих крісел. Вузькоколія з рухом на паровій тязі сполучає лісопильню з лісосіками.

З а с т а в н а, нім. Zastawna, рум. Zastavna. Назву цього населеного пункту пояснюється русинськими словами *за* і *став*. У 1766 і 1767 роках¹⁹ в Заставну перебралися русинські втікачі з Галичини, а 1739 року цим місцем переходила російська армія під командуванням Мініха.

Zastawna liegt in einem Kessel an drei Teichen, die durch den Werbowski-Bach gebildet werden, und hat (1890) 4202 Einwohner, welche zumeist Ruthenen sind

Заставна розміщена у долині трьох ставків, що утворилися від струмка Вербівський, і нараховує (1890) 4202 жителі, які є переважно русинами і займаються

und Ackerbau, Viehzucht, sowie etwas Handel und Gewerbe treiben. Zastawna ist ein Massenort und liegt an der Bezirksstrasse Zaleszczyki—Kuczurmik, von welcher gegen Norden die Bezirksstrasse Zastawna—Toutry abzweigt. Der Ort ist Sitz eines Bezirksgerichts und hat eine Branntweinbrennerei.

III. Dorfgemeinden.

Alt-Hütte, rumän. Huta-vechiu, ruthen. Huta stara. Hier wurde im Jahre 1793 die erste Glashütte der Bukowina angelegt, um die sich deutsche Arbeiter aus Lubaczów in Galizien und 1799 Slowaken ansiedelten und eine Colonie bildeten. Diese Glashütte wurde im Jahre 1815 aufgelassen. Der Ort liegt am Zubrowica-Bache und an der Bezirksstrasse Czudyn—Neuhütte—Althütte—Krasna-Putna. Die Bevölkerung, (1890) 1123 Seelen, vorwiegend Deutsche, treibt etwas Ackerbau und Viehzucht, sucht aber vorwiegend als Handwerker, insbesondere als Zimmerleute ihren Erwerb.

Andrasfalva, rumän. und ruthen. Andrasfalva, von *Andras* = *Andreas*, Taufname des Generals Hadik von Futak²⁰. Das Gebiet der Gemeinde Andrasfalva umfasst auch wahrscheinlich einen Theil des einst bestandenen Dorfes Maneuți. Hier liessen sich 1785 Magyaren nieder, die früher in der Moldau wohnten, und gründeten dieses Dorf. Andrasfalva trägt an sich den ausgesprochenen Typus eines ungarischen Dorfes, welches zwei parallele Strassen mit fast ganz gleichen,

zemlerobством, тваринництвом, а також трохи торгівлею та ремеслами. Заставна — значний населений пункт, що лежить біля повітової дороги Заліщики—Малий Кучурів, від якої відгалужується на північ повітова дорога Заставна—Товтри. Населений пункт є осідком повітового суду і має гуральню.

III. Сільські громади

Гута Стара, нім. Alt-Hütte, rum. Huta-vechiu. Тут 1793 року був закладений перший на Буковині склозавод, навколо якого поселилися німецькі робітники із Любачува в Галичині та 1799 р. словаки і організували колонію. Ця скляна гута була ліквідована 1815 року. Населений пункт розташований біля струмка Зубровиця і повітової дороги Чудин—Нова Гута—Стара Гута—Красна Путна. Населення — (1890) 1123 душі, переважно німці — займається трохи землеробством і тваринництвом, але переважно шукає заробітків як ремісники, зокрема теслярі.

Андрашфальва, нім. Andrasfalva, rum. Andrasfalva, від *Andras* = *Андрій*, церковного імені генерала Гадіка фон Футака²⁰. Територія громади Андрашфальва охоплює, напевно, також частину колишнього села Маниуць. Тут 1785 поселилися мадяри, які раніше жили в Молдові, і заснували це село. Андрашфальва має яскраво виражений тип угорського села, через яке проходять дві паралельні вулиці майже з однаковими, тісно притуленими

dicht aneinander gedrängten Häusern hat und am rechten Suczawa-Ufer liegt. Nach Radautz und Alt-Fratautz führen von hier gute Strassen. Die Bevölkerung, (1890) 2040 Seelen, besteht aus Magyaren, die Ackerbau, Vieh- und Pferdezucht treiben.

Arbora, rumän. Arbore, ruthen. Arbora, nach dem Besitzer *Luca Arbore*, Perkalab von Suczawa, der hier 1502 eine Kirche erbaute. Der Ort hiess ursprünglich Solca-de-jos. Von der hier befindlichen steinernen Kirche glauben die Leute, dass sie in ihren 2 m dicken Mauern einen geheimen Gang birgt, in dem Schätze aufgespeichert liegen.

Arbora liegt am Solca-Bache und an der Bezirksstrasse Radautz—Kaczyka, ist auch mit Solka durch eine gute Strasse verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 4896 Seelen, besteht vorwiegend aus Rumänen und auch aus deutschen Colonisten, die sich daselbst im Jahre 1787 niederliessen. Hauptbeschäftigung ist Ackerbau und Viehzucht. Viele Bewohner verlassen im Sommer den Ort und suchen Arbeit in Rumänien. Zu Arbora gehört der Dorftheil Bodnareny.

Ardzel, rumän. Argel, ruthen. Ardzel, muthmasslich von *Argelan = Siebenbürger*, eine seit jeher in dieser Gegend gebräuchliche Bezeichnung für Einwanderer aus Siebenbürgen. Ardzel liegt an der Moldawitza, welche bis zum Orte den Namen Ardzel-Bach führt. Mit Russ-Moldawitza ist dieser Ort durch einen Fahrweg verbunden; über das Gebirge führen mehrere Reitwege in das Suczawa-Thal, so über den Berg Oglenda nach Putna, über die Sihloia ins Brodina-Thal nach Briaza. Die Bevölkerung besteht (1890) aus 375 Seelen, Huzulen²¹, deren Hauptbeschäftigung Waldarbeit und Holzfällen ist.

Augustendorf, rumän. und ruthen. Augustendorf, eine deutsche Colonie, die im Jahre 1850 durch Einwanderung von Deutschböhmen entstanden ist. Der Ort liegt nordwestlich von Moldauisch-Bamilla an der Bezirksstrasse Moldauisch-Bamilla—Cziresz—Budenitz. Die Bevölkerung, (1890) 425 Seelen, Deutsche, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Babin, rumän. Babin, ruthen. Babyn, soll seinen Namen vom russischen Worte *babnic = braune Katzenfelle*, erhalten haben²². Prähistorische Funde, die hier gemacht wurden, weisen auf eine uralte Ansiedelung, die hier oder bei Prelipeze bestand, hin. Daselbst befand sich im 17. Jahrhundert ein Kloster, das von den Türken zerstört wurde. Später, 1752, wurde ein zweites kleines Kloster an derselben

einem do одного будинками, і лежить на правому березі Сучави. Звідси до Радівців і Старих Фратівців ведуть добрі дороги. Населення — (1890) 2040 душ — складається з мадярів, які займаються землеробством, тваринництвом і конярством.

Арбора, нім. Arbora, рум. Arbore, від власника *Луки Арборе*, пиркалаба Сучави, який 1502 збудував тут церкву. Спочатку населений пункт називався Solca-de-Jos [Нижня Солка]. Щодо існуючої тут кам'яної церкви, то люди вважають, що її 2-метрової товщини стіни мають потаємний хід, де лежать нагромаджені скарби.

Арбора розташована над струмком Солка біля повітової дороги Радівці—Качика, також доброю дорогою сполучена з Солкою. Населення — (1890) 4896 душ — складається переважно з румунів, а також німецьких колоністів, які оселилися тут 1787 року. Основне заняття — землеробство і скотарство. Багато жителів покидають влітку село і шукають роботи в Румунії. До Арбори належить присілок Боднарени.

Арджел, нім. Ardzel, рум. Argel, згодом від *argelan = семигородець*, з давніх пір у цій місцевості така назва вживалася для прибульців із Семигороду. Арджел знаходиться на берегах Молдавиці, до якої через населений пункт веде струмок з назвою Арджел. З Рускою Молдавицею це село сполучене проїзною дорогою. Декілька стежин для верхової їзди ведуть через гори у долину Сучави, крім того через гору Оглінда до Путни, через Сиглою в долину Бродина до Брязи. Населення складається (1890) з 375 душ — гуцули²¹, основним заняттям яких є лісорозробки і лісопвал.

Августендорф, нім. Augustendorf, рум. Augustendorf, німецька колонія, що виникла 1850 року завдяки переселенню богемських німців. Населений пункт розташований на північному заході від Волоского Банилова біля повітової дороги Волоский Банилів—Череш—Буденіц. Населення — (1890) 425 душ, німці — займається скотарством і землеробством.

Бабин, нім. Babin, рум. Babin, своє ім'я, очевидно, отримав від руського слова *бабник = коричнева котяча шкурка*²². Виявлені тут доісторичні знахідки вказують на стародавнє поселення, що існувало тут або в Прилипчі. Там же у XVII ст. знаходився монастир, який був зруйнований турками. Пізніше, 1752 року, на тому ж самому місці був споруджений

Stelle erbaut, welches zu Ende des 18. Jahrhunderts aufgelassen wurde. Babin liegt in einem tiefen Einschnitte am rechten Dnjestr-Ufer, 2 km von der Reichsstrasse Horodenka—Zaleszczyki entfernt. Die Bevölkerung, (1890) 1578 Seelen, Ruthenen, betreibt Ackerbau. Zu Babin gehören die Attinenzen Stefanywka und Wynniciw. Im Orte wird auch die Bienenzucht (ca. 150 Stöcke) stark betrieben, auch befindet sich in dessen Territorium ein Steinbruch, der sehr gute Pflastersteine liefert, sowie ein Kalkofen. Gyps und Alabaster liefern die Felsen am Dnjestr.

Badeutz, Deutsch-, eine deutsche Colonie, die im Jahre 1787 begründet wurde und mit dem älteren Rumänisch-Badeutz unmittelbar zusammenhängt. Die Bevölkerung, 327 Seelen, Deutsche, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Badeutz, Rumänisch-, rumän. Badeuți, ruthen. Badewci, vom türkischen Worte *bade-wa* = *eine Art Zeug*. Auf der Bojaren-Versammlung zu Badeutz 1538 wurde Stefan Heuschrecke zum moldauischen Fürsten gewählt. Hier befindet sich eine alte, 1481 erbaute Kirche, in der das Bild Stefan's des Grossen aufbewahrt wird. In einer Urkunde des Jahres 1615 wird dieser Ort genannt. Rumänisch-Badeutz liegt an der Suczawitza-Mündung, und zwar am linken Ufer derselben. Mit Satulmare und Radautz ist dieser Ort durch Gemeindegewege verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 891 Seelen, besteht aus Rumänen, welche Ackerbau und Viehzucht treiben.

Bahna, rumän. und ruthen. Bahna, vom kleinrussischen *bahna* oder *bahno* = *Sumpf, Koth*. Dieses Dorf, aus zerstreut liegenden Häusern bestehend, liegt am Fusse des Gebirges. Gemeindegewege führen von hier nach Berhometh und Wiznitz. Die Bevölkerung, 865 Seelen, Ruthenen, betreibt etwas Ackerbau, hauptsächlich aber Viehzucht, Heuwirtschaft und Waldarbeit.

Bahrnestie, rumän. Bahrinesții, ruthen. Bahrinesti. Der Name soll nach Werenka vom arabischen Worte *bahr, bahar* = *See, Fluss* herkommen; die Bevölkerung hingegen meint, dass die Benennung vom Worte *bahna* = *Sumpf herrühre*, weil hier einstens viele Sümpfe waren²³. Dieser Ort wird in einer Urkunde vom Jahre 1458 erwähnt. Bahrnestie liegt am Wolczynec-Bache und an der Bezirksstrasse Sereth-Fontina-alba. Die Bevölkerung, (1890) 1185 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

інший маленький монастир, який ліквідований наприкінці XVIII ст. Бабин розташований у глибоких зрізах правого берега Дністра, віддалений на 2 кілометри від загальнодержавного шляху Городенка—Заліщики. Населення — (1890) 1578 душ, русини — займається землеробством. До Бабина належать присілки Стефанівка і Винничів. У селі добре розвинене бджільництво (майже 150 вуликів), на цій території знаходиться також каменоломня, яка постачає високоякісне каміння для мощення, а ще вапняна піч. Скелі Дністра дають гіпс і алебастр.

Бадівці (Німецькі), нім. Badeutz, Deutsch-, — німецька колонія, заснована 1787 року і безпосередньо сполучена з більш старими Румунськими Бадівцями. Населення — 327 душ, німці — займається землеробством і тваринництвом.

Бадівці (Румунські), нім. Badeutz, Rumänisch-, рум. Badeuți — назва походить від турецького слова *bade-wa* = *вид інструменту*. На зібранні боярів у Бадівцях 1538 був обраний молдавським князем Штефан Лекуста. Тут знаходиться давня, збудована 1481 року церква, де зберігається портрет Штефана Великого. Населений пункт згадується у грамоті від 1615 року. Румунські Бадівці розташовані біля гирла Сучавиці, а саме на її лівому березі. З Сатулмарі і Радівцями це село сполучене громадськими дорогами. Населення — (1890) 891 душа — складається з румунів, які займаються землеробством і тваринництвом.

Багна, нім. Bahna, рум. Bahna, від малоруського слова *багна* або *багно* = *болото, багнока*. Це село, що складається з розкиданих садиб, лежить біля підніжжя гір. Громадські дороги ведуть звідси до Бергомета і Вижниці. Населення — 865 душ, русини — займається трохи землеробством, але переважно тваринництвом, сінозаготівлею і лісовими роботами.

Багринешти [суч. Багринівка], нім. Bahrnestie, рум. Bahrinesții. Ця назва, за Веренкою, може походити від арабських слів *bahr, bahar* = *озеро, річка*; населення, навпаки, вважає, що назва бере початок від слова *багна* = *рухливе болото*, оскільки тут колись було багато боліт²³. Цей населений пункт згадується в грамоті від 1458 року. Багринешти розташовані біля струмка Вовчинець і поруч повітової дороги Серет—Біла Керниця. Населення — (1890) 1185 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

B a i n c e, rumän. und ruthen. Bainci. Der Name soll von einem *kleinen Sumpfe* = *bahnița* herkommen. Baince liegt am Ruda-Bache und an der Bezirksstrasse Sereth—Fontina-alba. Die Bevölkerung, (1890) 689 Einwohner, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Zu Baince gehören der Meierhof und die Ansiedelung Ruda (von der röhlichen *Erde* = *ruda zemlia*), letztere gleichzeitig Station der Staatsbahn.

B a j a s c h e s t i e, rumän. Băiașești, ruthen. Bajaszesti, nach dem Gutsbesitzer *Băiașescul*. Dieses Dorf liegt am linken Moldawa-Ufer und an der Bezirksstrasse Paltinossa—Kornuluncze. Die Bevölkerung, (1890) 1129 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. In der zu Bajaschestie gehörigen Attinenz Kornuluncze befindet sich ein Zollamt.

B a l a c z a n a, rumän. Balaceana, ruthen. Balaczana. Die Benennung soll nach Werenka vom römischen Personennamen *Balosa* herkommen; die Bevölkerung hingegen erzählt, dass vor alten Zeiten viele Leute mit dem Geschlechtsnamen *Balan* dortselbst wohnten, daher der Ort Balaczana genannt wurde. Balaczana liegt am Ilischestie-Bache und an der Bezirksstrasse Strojestie (Reichsstrasse)—Ludihumora. Die Bevölkerung, (1890) 2324 Einwohner, vorwiegend Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. In der zu Balaczana gehörigen Colonie wohnen Deutsche.

B a l k o u t z oder **L a u d o n f a l v a**, rumän. Balcăuți, ruthen. Balkiwci. Name wahrscheinlich von *Balc*, einem moldauischen Fürsten zu Anfang des 14. Jahrhunderts, vielleicht auch von *balta* = *Sumpf*. Die Bevölkerung glaubt, das letztere. Dieses Dorf, das wiederholt zerstört wurde, wird in einer Urkunde aus dem Jahre 1470 genannt. Es liegt am Horaica-Bache zwischen der Reichsstrasse Sereth—Suczawa und der Bezirksstrasse Sereth—Hatna. Die Bevölkerung, (1890) 1386 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Hier wurde 1784—86 der Versuch gemacht, Ungarn anzusiedeln, welcher jedoch misslang.

B a n c z e s t i e, rumän. Bancești, ruthen. Bancesti, erhielt seine Benennung nach dem Gutsbesitzer *Bancescul*. Im russisch-türkischen Kriege wurde Bancestie zerstört. 1680 wird dieser Ort in einer Urkunde genannt. Bancestie liegt am gleichnamigen Bache südwestlich Waschkoutz am Sereth und an der Bezirksstrasse Sereth—Fontina-alba. Die Bevölkerung, (1890) 339 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

B a i n c e [**B a i n c i**], нім. Baince, рум. Băinci. Ім'я походить від *маленького болота* = *багниця*. Баїнце знаходиться біля струмка Руда і повітової дороги Серет—Біла Керниця. Населення — (1890) 689 жителів, румуни — займається землеробством і тваринництвом. До Баїнца належить маєток і поселення Руда (від русинського *руда земля*), останнє з двох — водночас станція державної залізниці.

B a я ш е ш т и, нім. Bajaschestie, рум. Băiașești, від поміщика *Баяшескула*. Село розташоване на лівому березі Молдави і поруч повітової дороги Палтіноса—Корнулунче. Населення — (1890) 1129 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом. На присілку Корнулунче, який належить Баяшештам, знаходиться митниця.

B a л а ч а н а, нім. Balaczana, рум. Balaceana. Назва, за Веренкою, походить від римського особового імені *Балоса*. Населення, навпаки, розповідає, що в давні часи тут проживало багато людей на прізвисьце *Балан*, тому й населений пункт був названий Балачана. Балачана розташована біля струмка Лішешти і поруч повітової дороги Строешти (загальнодержавний шлях) — Люди-Гумора. Населення — (1890) 2324 жителі, переважно румуни — займається землеробством і тваринництвом. У приналежній до Балачани колонії проживають німці.

B a л к і в ц і, нім. Balkoutz або Laudonfalva, рум. Balcăuți. Ім'я, напевно, від *Балка*, молдавського князя початку XIV ст., ймовірно, також від *балта* = *болото*. Населення вірить останньому. Це село, що неодноразово було зруйноване, згадане в грамоті від 1470 року. Воно лежить над струмком Гораєць між загальнодержавним шляхом Серет—Сучава і повітовою дорогою Серет—Гатна. Населення — (1890) 1386 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом. У 1784—86 рр. була зроблена спроба поселити тут угорців, однак вона не мала успіху.

B a н ч е ш т и, нім. Bancestie, рум. Bancești, свою назву отримали від поміщика *Банческула*. Під час російсько-турецької війни Банчешти були зруйновані. Цей населений пункт названий у грамоті від 1680 року. Банчешти розташовані біля однойменного струмка на південному заході від Вашківців-над-Серетом і поруч повітової дороги Серет—Біла Керниця. Населення — (1890) 339 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Banilla, Moldauisch-, rumän. Banila-moldoveneasca, ruthen. Baneliw-wołoskij, von *ban, banus* = *Markgraf*²⁴. Die Bevölkerung glaubt und erzählt, dass das Dorf nach einem Gutsbesitzer, der *Banilowski* hiess, benannt wurde. Moldauisch-Banilla liegt am Kleinen Sereth und an der Bezirksstrasse nach Budenitz. Hier zweigt eine Strasse über Mihowa und Mega nach Berhometh ab. Die Bevölkerung, (1890) 4249 Seelen, Rumänen und Ruthenen, treibt etwas Ackerbau, vorwiegend ist jedoch die Heugewinnung, Waldarbeit und Viehzucht. Viele, Leute leben vom Verfrachten des Holzes. Moldauisch-Banilla ist ein grosses, aus vielen zerstreut liegenden Theilen und Attinenzen bestehendes Dorf. Die bedeutendsten sind: Dunawetz, Pantyn, Solonec, Hilcze, am Banilla-Bache gelegen, Laurenka, Plaj, Majdan am Dumitrița-Bache, Koszczuja am Comanestie-Bache, Pohany und Riwna. In Koszczuja befindet sich ein hübsches Schloss, in Riwna Kalköfen und in Hilcze eine Dampfbrettsäge. Auch zwei Salzquellen sind in Moldauisch-Banilla vorhanden. Im Walde Rosiszny befindet sich ein Berg, dessen Spitze ein pittoresker Sandsteinfelsen krönt, welchen die Bevölkerung Skala-Dobosz, nach dem berühmten Räuberhauptmann, der auch hier gehaust haben soll, nennt.

Banilla, Russisch-, rumän. Banila-ruscasca, ruthen. Banliw ruskij. Ableitung des Namens wie bei Moldauisch-Banilla. Russisch-Banilla liegt in der Czeremosz-Ebene an der Bezirksstrasse Waschkoutz—Wiznitz und an der Localbahn Napolokoutz—Wiznitz. Die Bevölkerung, (1890) 4673 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Zu Russisch-Banilla, welches zwei Branntweinbrennereien besitzt, gehört auch das Dorf Beresnica.

Banilla-Slobodzia, auch Pańska-dolina, rumän. Slobozia-Banilei, ruthen. Slobodzia-Baneliw oder Pańska-dolyna. Dieses Dorf entwickelte sich auf den dem Gutsherrn von Russisch-Banilla gehörenden Gründen, indem dort Freigelassene (Freibauern) und Diener der Gutsherrschaft angesiedelt wurden. Es liegt am rechten Czeremosz-Ufer im Inundationsgebiet dieses Flusses und an der Bezirksstrasse Waschkoutz—Wiznitz. Die Bevölkerung, (1890) 895 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Berbestie, rumän. Bărbești, ruthen. Barbiwci. Nach Werenka ist der Name vom lateinischen Worte *barbus* = *Bartfisch* abzuleiten; die Bevölkerung dagegen erzählt,

Банилів Волоский [суч. **Банилів-Підгірний**], нім. Vanilla Moldauisch-, рум. Banila-moldoveneasca, від *ban, banus* = *маркграф*²⁴. Населення вважає і розповідає, що село одержало назву від поміщика на прізвище *Баниловський*. Волоский Банилів розташований біля Малого Серету і поруч повітової дороги до Буденця. Тут дорога розгалужується на Мигову і Мегу [Велике] до Бергомета. Населення — (1890) 4249 душ, румуни і русини — займається трохи землеробством, але переважно заготівлею сіна, лісовими роботами і тваринництвом. Багато жителів заробляє перевезенням лісоматеріалів. Волоский Банилів — велике село, що складається з багатьох розкиданих частин і присілків. Найбільш значними є: Дунавець, Пантин, Солонець, Гільче (розташовані біля струмка Банилів), Лавренка, Плай, Майдан (біля потоку Думитрица), Коцюя (біля струмка Команешти), Погани і Рівна. Біля Коцюї знаходиться гарний палац, біля Рівної — вапняні печі, а в Гільче — парова лісопильня. У Волоському Банилові також існує два соляних джерела. У лісі Росішному знаходиться гора, вершина якої увінчана мальовничими скелями; люди називають її Скалою Довбуша — від відомого ватажка розбійників, який нібито тут також перебував.

Банилів Руский [суч. **Банилів**], нім. Vanilla Russisch-, рум. Banila-ruscasca. Походження назви, як і в Банилова-Волоского. Руский Банилів лежить на Черемошській рівнині біля повітової дороги Вашківці—Вижниця і місцевої залізниці Неполоківці—Вижниця. Населення — (1890) 4673 душі, русини — займається землеробством і тваринництвом. До Банилова, що володіє двома гуральнями, належить також село Березниця.

Банилів-Слободзія або Панська Долина [суч. **Слобода-Банилів**], нім. Banila-Slobodzia, рум. Slobozia-Banilei. Це село розвивалося на землях поміщика з Руского Банилова, де поселялися відпущені (вільні селяни) і поміщицькі слуги. Воно лежить на правому березі Черемошу в зоні затоплення цієї річки і біля повітової дороги Вашківці—Вижниця. Населення — (1890) 895 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Барбівці [суч. **Брусниця**], нім. Berbestie, рум. Bărbești. За Веренкою, виводиться від латинського слова *barbus* = *вусата риба*. Населення, всупе-

dass die Benennung vom Geschlechtsnamen *Barbir* abstamme. Berbestie liegt an der Brusnica, an der Bezirksstrasse Zeleneu—Waschkoutz und an der Localbahn Napolokoutz—Wiznitz. Die Bevölkerung, (1890) 1761 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Berbestie ist Bahnstation.

Berhometh am Pruth, rumän. Berhomet, ruthen. Berhomet, auch Berhomitka, wird in einer Urkunde vom Jahre 1741 genannt²⁵. Der Name stammt aus dem Russischen, und zwar bedeutet er «Dorf auf angeschwemmtem Grunde»: *bereg* = *Ufer*, *metate* = *abwerfen*. Das Dorf liegt am linken Pruth-Ufer und an der Reichsstrasse (Karpathenstrasse); es ist ein Massenort. Die Bevölkerung, 851 Ruthenen, betreibt Ackerbau.

Berkischestie, rumän. Berchișești, ruthen. Berkiszestie, nach dem Berge *Runcŭ Berchisŭ*. In einer Urkunde aus dem Jahre 1533 wird dieser Ort genannt. Er liegt am linken Hange des Moldawa-Thales und an der Bezirksstrasse Paltinossa mit der Abzweigung gegen Liteni und dann gegen Kornulunze. Die Bevölkerung, (1890) 1265 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Bila, rumän. und ruthen. Bila, soll seinen Namen nach einem Gutsbesitzer *Biale* erhalten haben²⁶. Dieses Dorf bestand zur Zeit der Occupation des Landes noch nicht. Es liegt am rechten Pruth-Ufer gegenüber von Lenkoutz und an der Bezirksstrasse Czernowitz—Hlinitza. Die Bevölkerung, (1890) 347 Seelen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Bilka, rumän. Bilca, ruthen. Bilka, nach dem gleichnamigen Bache benannt. Zur Zeit der Occupation des Landes bestand dieses Dorf noch nicht. Es steht auf dem Territorium, das einst zu Ober-Wikow gehörte. Bilka liegt am Bilka-Bache und hängt im Westen mit Ober-Wikow, im Osten mit Neu-Fratautz zusammen. Die Bevölkerung²⁷, (1890) 2784 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Bobestie, rumän. Bobești, ruthen. Bobiwci, vom rumän. Worte *bobul* = *die Bohne*²⁸. Dasselbst befand sich einst ein Kloster. Auf der zu dieser Gemeinde gehörigen Attinenz Wiwtar befindet sich ein Brunnen, von dem die Legende berichtet, dass im Wasser das Bildniss der heiligen Mutter Gottes gesehen worden sei; seitdem ist diese Gemeinde Wallfahrtsort (6. Juli). Eine Kirche und eine Kapelle stehen bei diesem Brunnen. Bobestie liegt am Hlinitza-Bache und hängt mit

реч цьому, розповідає, що назва утворилася від прізвища *Барбір*. Барбівці розміщені біля Брусниці, поруч повітової дороги Зеленів—Вашківці і місцевої залізниці Неполоківці—Вижниця. Населення — (1890) 1761 особа, русини — займається землеробством і тваринництвом. Барбівці — залізнична станція.

Бергомет, також **Бергомітка** [суч. **Берегомет**], нім. Berhometh am Pruth, рум. Berhomet, згадується в грамоті від 1741 року²⁵. Назва походить від руського, а саме *берег* і *мета-ти*, і означає «село на наносному ґрунті». Село розташоване на лівому березі Пруту і біля загальнодержавної дороги (Карпатський шлях); воно є значним населеним пунктом. Населення — (1890) 851 русин — займається землеробством.

Беркішешти, нім. Berkischestie, рум. Berchișești, від назви гори *Рунку Беркішев*. Цей населений пункт згадується в грамоті від 1533 року. Він лежить на лівому схилі Молдавської долини і поруч повітової дороги на Палтіносу з відгалуженням на Літени, а далі на Корнулунче. Населення — (1890) 1265 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Біла, нім. Vila, рум. Bila, могла б отримати своє ім'я від поміщика *Білого*²⁶. На час окупації краю цього села ще не існувало. Воно розташоване на правому березі Пруту, навпроти села Ленківці, біля повітової дороги Чернівці—Глиниця. Населення — (1890) 347 душ — займається землеробством і тваринництвом.

Білка, нім. Bilka, рум. Vilca, названа від однойменного струмка. На час окупації краю цього села ще не існувало. Воно розміщене на території, що належала колись Верхньому Вікову. Білка лежить біля струмка Білка і сполучена на заході із Верхнім Віковом, а на сході — із Новими Фратівцями. Населення²⁷ — (1890) 2784 душі, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Бобівці, нім. Bobestie, рум. Bobești, від румунського слова *bobul* = *біб*²⁸. Там же знаходився колись монастир. На присілку Вівтар, що належить цій громаді, є криниця, про яку розповідає легенда, що у воді з'являлося зображення Святої Божої Матері; з того часу ця громада — місце паломництва (6 липня). Біля цієї криниці стоять церква і каплиця. Бобівці розкинулися біля струмка Глиниця і з'єднуються з Брошківцями. Добре під-

Broszkoutz zusammen. Ein gut erhaltener Weg verbindet den Ort mit der Reichsstrasse Hlinitza—Storożynetz. Die Bevölkerung, (1890) 1938 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

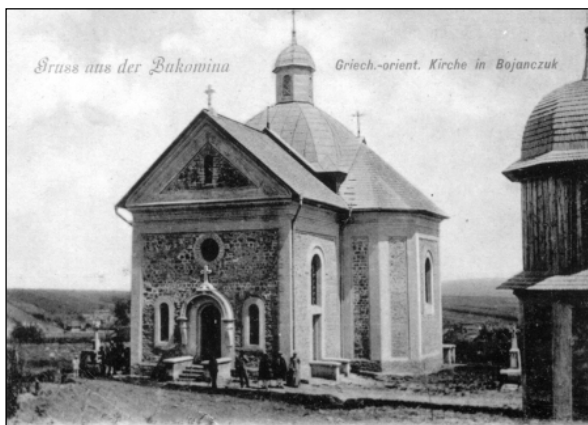
Bojanczuk, rumän. Boianciuk, ruthen. Bojanczuk, hat seinen Namen wahrscheinlich vom türkischen Worte *boja* = *Farbe* (weil der Boden eine röthliche Farbe hat)²⁹ erhalten. Dieses Dorf ist ein Massenort und liegt an einem Zuflüsse des Horoszoutz-Baches am Fusse des Zornisi-Berges. Die Bevölkerung, 1561 Seelen, treibt Ackerbau. Im Dorfe befindet sich eine Branntweinbrennerei.

Bori, rumän. und ruthen. Bori, ein kleines Dorf, nördlich Gurahumora am Humora-Bache gelegen, ist eine Ansiedelung von Deutschböhmern, die im Jahre 1835 entstand. Die Bevölkerung, (1890) 296 Seelen, treibt Viehzucht und etwas Ackerbau.

Boroutz, rumän. Borăuți, ruthen. Boriwci, könnte seinen Namen vom russischen Worte *bor* = *Fichtenwald*, *Forst*, oder vielleicht vom Geschlechtsnamen *Bora* erhalten haben. Urkundlich wird Boroutz das erste mal im Jahre 1741 genannt³⁰, wo es in den Besitz des Fürsten Gregor Ghyka überging. Boroutz liegt an den Quellen des Sowica-Baches und an zwei kleinen Teichen in einer sanft geböschten Mulde. Die Bevölkerung, (1890) 2096 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht, auch Bienenzucht (ca. 200 Stöcke). Diese Ortschaft ist ein Massenort und liegt an der Bezirksstrasse Stawczan—Stefanywka. Zu derselben gehört die Attinenz Marianka.

Bossancze, rumän. Bosance, ruthen. Bossancze. Nach Werenka soll der Name des Ortes von *Bosanaz* = *Bosnier* herkommen, also wäre Bossancze eine alte, von Bosniern gegründete Colonie. Unter der Bevölkerung hingegen besteht eine traditionelle Ueberlieferung, dass das Dorf nach einem Einsiedler, der Bosanko hiess und als erster sich hier niederliess, benannt wurde. In einer Schenkungsurkunde aus dem Jahre 1432 wird dieser Ort schon genannt. Bossancze liegt in wasserarmer Gegend an der Bezirksstrasse Suczawa—Ujdestie. Von Bossancze zweigt die alte Zollstrasse nach Nemeritzen ab, woselbst sich ein

тримувана дорога сполучає населений пункт із загальнодержавним шляхом Глиниця—Сторожинець. Населення — (1890) 1938 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Bojanczuk, нім. Bojanczuk, рум. Voianciuk, має свою назву, напевно, від турецького слова *boja* = *фарба* (оскільки земля мала червонувате забарвлення)²⁹. Це село — значний населений пункт, розташований біля притоки струмка Горшівці у підніжжі гори Жорниші. Населення —

(1890) 1561 душ, русини — займається землеробством. У селі знаходиться гуральня.

Bori, нім. Bori, рум. Bori, невеличке село, що розміщене північніше від Гура-Гумори над струмком Гумора; це поселення богемських німців, котре виникло 1835 року. Населення — (1890) 296 душ — займається тваринництвом і трохи землеробством.

Borivci, нім. Boroutz, рум. Borăuți, могли отримати назву від руського слова *бор* = *ялиновий гай*, *ліс*, або, можливо, від прізвища *Bora*. Грамота згадує Борівці перший раз 1741 року³⁰, коли вони переходили у володіння князя Григорія [Грігоре] Їки. Борівці розташовані біля витоків струмка Совиця і поруч двох ставків у низовині з пологими схилами. Населення — (1890) 2096 душ, русини — займається тваринництвом і землеробством, а також бджільництвом (приблизно 200 вуликів). Це село є значним населеним пунктом і знаходиться біля повітової дороги Ставчани—Стефанівка. До нього належить хутір Мар'янка.

Bossancze, нім. Bossancze, рум. Bosance. За Веренкою, ім'я населеного пункту походить від слова *bosanaz* = *боснієць*, тобто мало б представляти собою давню, організовану боснійцями колонію. Проте серед населення побутує переказ, що село отримало назву від пустельника, який називався Босанко і першим тут поселився. Цей населений пункт вже згаданий у дарчій грамоті від 1432 року. Босанче лежить у маловодній місцевості біля повітової дороги Сучава—Уйдешти. Від Босанче відгалужується давня митна дорога до Немеричень, де саме знаходиться митниця.

Zollamt befindet. Die Bevölkerung, (1890) 4363 Seelen, Rumänen, betreibt Ackerbau und Viehzucht. Zu Bossancze gehören die Attinenzen und Weiler Bulaia, Bursuczi, Frumosa, Koldaruscha, Nemeritzeni, Putrida, Morakarp, Parzik, Moranika, Roşia und Podeni.

Botuszana, rumän. Botuşana, ruthen. Botuszana, am gleichnamigen Bache. In einer Urkunde des Jahres 1615 wird dieser Ort genannt. Botuszana liegt an der Bezirksstrasse Radautz—Kaczyka. Die Bevölkerung, (1890) 1838 Seelen, besteht aus Rumänen, deren Hauptbeschäftigung Viehzucht ist; Ackerbau wird nur wenig betrieben.

Botuszanitz, rumän. Botuşeniţa, ruthen. Botuszanica, vom Diminutiv von *Botuşana*. In einer Urkunde des Jahres 1488 wird dieser Ort erwähnt. Botuszanitz liegt südlich von Gropana an der Bezirksstrasse Sereth—Hatna. Die Bevölkerung³¹, (1890) 458 Seelen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Brajestie, rumän. Braieştii vel Corlaţelile goale, ruthen. Brajeszti, vom Grundherrn *Braiescul*. Dieses Dorf liegt am rechten Moldawa-Ufer und an der Bezirksstrasse Paltinossa-Kornuluncze. Die Bevölkerung, (1890) 644 Seelen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Braschka, rumän. Braşca, ruthen. Braszka, vom Gutsbesitzer *Braiescul*. Braschka liegt nordöstlich von Ilishestie abseits der Reichsstrasse nach Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 471 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Briaza, rumän. und ruthen. Breaza, vielleicht vom rumän. *breaz* = *Blösse* (beim Pferde). Zur Zeit der Occupation des Landes durch Oesterreich bestand hier kein Dorf. In den Annalen der uralten Bergwerksstadt Semnitz in Ungarn ist erwähnt, dass im Moldawa-Thale ein Silberbergwerk bestand, das von ungarischen Bergleuten ausgebeutet wurde. Dieses Bergwerk soll im Thale Benia bei Briaza gelegen haben. Im Jahre 1224 aber sollen sich die Bergleute von hier geflüchtet haben. Der Name Benia lässt sich auf das ungarische Wort *banya* = *Bergwerk* zurückführen. Auch sollen nach der traditionellen Ueberlieferung Silbererze von hier mittelst Saumpferden nach Baja in Rumänien behufs Aufbereitung geschafft worden sein. Briaza liegt mit dem Kern des Ortes im oberen Moldawa-Thale; die einzelnen Attinenzen sind über das Gebirge zerstreut. Mit Fundulmoldowi und Szipot im Radautzer Bezirk ist diese Gemeinde durch eine Bezirksstrasse verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1672 Seelen, Huzulen, lebt von Vieh- und Schafzucht

Населення — (1890) 4363 душі, румуни — займається землеробством і тваринництвом. До Босанча належать присілки і хутори: Булая, Бурсучі, Фрумоса, Колдаруша, Немеричень, Путріда, Моракарп, Парцик, Мораніка, Рошія і Подень.

Ботушана, нім. Botuszana, рум. Botuşana, біля однойменного струмка. Цей населений пункт згаданий у грамоті від 1615 року. Ботушана розташована біля повітової дороги Радівці—Качика. Населення — (1890) 1838 душ — складається з румунів, основним заняттям яких є тваринництво; землеробством займаються дуже мало.

Ботушаниця, нім. Botuszanitz, рум. Botuşeniţa, зменшувальна форма від *Ботушана*. Цей населений пункт згадується в грамоті від 1488 року. Ботушаниця розміщена південніше від Гропани і біля повітової дороги Серет—Гатна. Населення³¹ — (1890) 458 душ — займається землеробством і тваринництвом.

Браешти, нім. Brajestie, рум. Braieştii vel Corlaţelile goale, від землевласника *Браєскула*. Це село лежить на правому березі Молдави і поруч повітової дороги Палтіноса—Корнулунче. Населення³² — (1890) 644 душі — займається землеробством і тваринництвом.

Брашка, нім. Braschka, рум. Braşca, від поміщика *Браєскула*. Брашка розташована на північному сході від Ілішешт, осторонь загальнодержавного шляху на Сучаву. Населення — (1890) 471 особа, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Бриза, нім. Briaza, рум. Breaza, можливо, від румунського *breaz* = *оголеність* (у коней). На час окупації краю тут не існувало жодного села. В аналах давнього гірничого міста Шемніц в Угорщині згадується, що в долині Молдави існувала срібна копальня, котра експлуатувалася угорськими гірниками. Ця шахта, мабуть, знаходилася у долині Беня біля Брязи. Проте 1224 року гірники розбіглися. Назву Беня можна вивести від угорського слова *bania* = *шахта*. Згідно з усталеним переказом, звідси начебто вивозили срібну руду нав'юченими кінями до Баї (у Румунію) з метою збагачення. Бряза з центром населеного пункту лежить у верхній частині долини Молдави; окремі присілки розкидані по горах. З [пос.] Фундул-Молдови, Шипот цю громаду зв'язує через Радівецький повіт повітова дорога. Населення — (1890) 1672 душі, гуцули — живе за рахунок скотарства і вівчарства, а також

sowie von Waldarbeit. In Briaza befinden sich Kalköfen. Vor Jahren wurden hier Bohrungen auf Petroleum vorgenommen.

лісових робіт. У Брязі знаходяться вапняні печі. Багато років тому тут провадили буріння у пошуках нафти.

B r o d o k, rumän. Brodoc, ruthen. Brodok, wird das erste mal im Jahre 1710 erwähnt. Der Name stammt vom russ. Worte *brod* = *die Furth*. Brodok ist ein Massenort und liegt am rechten Dnjestr-Ufer. Die Bevölkerung, (1890) 1553 Seelen, Ruthenen, betreibt Ackerbau und als Nebenbeschäftigung Fischfang.

B r o s z k o u t z, A l t-, rumän. Broscăuți-vechiu, ruthen. Broszkiwci-stary, vom rumän. *broască* = *Frosch*³³. Dieser Ort liegt am Hlinica-Bache und an einem guten Gemeindewege. Die Bevölkerung, (1890) 2292 Seelen, vorwiegend Rumänen, betreibt Ackerbau und Viehzucht sowie als Nebengewerbe Waldarbeit. Zu Alt-Broszkoutz gehört der Dorftheil Krywa.

B r o s z k o u t z, N e u-, rumän. Broscăuți-nou, ruthen. Broszkiwci-nowi. Ableitung des Namens wie bei Alt-Broszkoutz. Der Ort liegt südlich von Alt-Broszkoutz³³ und reicht mit seinen letzten Häusern bis an die Reichsstrasse Hlinitza—Storożynetz. Die Attinenzen Buchenhain (Brantweinbrennerei) und Hlibiczok gehören zu dieser Gemeinde. Die Bevölkerung, (1890) 1527 Seelen, theils Rumänen, theils Ruthenen, betreibt Ackerbau und Viehzucht.

B u d a, rumän. und ruthen. Buda. Der Name stammt vom deutschen Worte *Bude* und wurde von ruthenischen Ansiedlern eingeführt. Das Dorf steht auf ehemaligem Territorium der Gemeinde Mahala. Es liegt am Fusse des

B r o d o k [суч. **Б р і д о к**], нім. Brodok, рум. Brodoc, згадується вперше у 1710 році. Ім'я походить від руського слова *брод* = *брід*. Бродок — значний населений пункт, розташований на правому березі Дністра. Населення — (1890) 1553 душі, русини — займається землеробством і, як побічним заняттям, рибною ловлею.

Б р о ш к і в ц і С т а р і [суч. **Б р о с к і в ц і**], нім. Broszkoutz, Alt-, рум. Broscăuți-vechiu, від рум. *broască* = *жаба*³³. Цей населений пункт розміщений біля струмка Глиниця і добротної громадської дороги. Населення — (1890) 2292 душі, переважно румуни — займається землеробством і тваринництвом, а також, як побічним заробітком, лісовими роботами. До Старих Брошківців належить присілок Крива.

Б р о ш к і в ц і Н о в і [суч. **Б р о с к і в ц і**], нім. Broszkoutz, Neu-, рум. Broscăuți-nou. Походження назви, як у Старих Брошківців³³. Населений пункт лежить південніше від Старих Брошківців і тягнеться своїми останніми оселями аж до загальнодержавного шляху Глиниця—Сторожинець. До громади належать присілки Бухенгайн (гуральня) і Глібочок [Глибочок]. Населення — (1890) 1527 душ, частково румуни, частково русини — займається землеробством і тваринництвом.

Б у д а, нім. Buda, рум. Buda. Назва походить від німецького слова *bude* і була запроваджена русинськими поселенцями. Село розташоване на колишній території громади Магала. Воно лежить біля

Berges Lipnik an den Hängen zum Pruth-Thale und an der Bezirksstrasse Sadagóra—Toporoutz. Die Bevölkerung, (1890) 926 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

B u d e n i t z, rumän. Budinești, ruthen. Budynitz. Nach Werenka ist der Name vom rumän. Worte *buda* = *Bude* abzuleiten. Das Volk hingegen erzählt, dass dort, wo heute dieses Dorf steht, einst ein sehr schlechter Boden war, von dem man glaubte annehmen zu können, dass er keine Erträge liefern werde, daher die Ruthenen sagten: «Ne bude nie» (Es wird nichts sein), woraus sich das Wort *Budenitz* entwickelte.

Budenitz liegt am linken Ufer des Kleinen Sereth, an der Reichsstrasse Hlinitza—Gurahumora und an der Bezirksstrasse Moldauisch-Banilla—Petryczanka. In der Nähe führt eine Strassenbrücke über den Kleinen Sereth. Die Bevölkerung, (1890) 941 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. In Budenitz befindet sich ein sehr schönes Schloss mit prachtvollem Park sowie die Grabkapelle (Mausoleum) der Familie Petrinó³⁴.

B u k s c h o j a, rumän. Bucșoia, ruthen. Bukszoja, vom lateinischen *buxus* = *Buchsbaum*. Bukschoja liegt gegenüber Frassin an der Ausmündung des Suha-Thals in jenes der Moldawa und an der Reichsstrasse Gurahumora-Kimpolung. Die Bevölkerung, (1890) 754 Seelen, besteht aus Rumänen und Deutschen, welche letztere bei Begründung eines Eisenwerkes im Suha-Thale durch Karl Kalita angesiedelt wurden. Hauptbeschäftigung ist Waldarbeit, doch wird auch Vieh- und Schafzucht betrieben.

B u n e s t i e, rumän. Bunești, ruthen. Bunesti. Der Name ist wahrscheinlich auf die rumänische Wurzel *bun* = *gut* zurückzuführen. Bunestie liegt an einem Teiche, aus dem der Bach Bunestie abfließt. Mit Suczawa ist Bunestie durch eine Bezirksstrasse verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 246 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

B u n i n c e, rumän. Buninți, ruthen. Buninci, von der rumänischen Wurzel *bun* = *gut* abgeleitet. In einer Urkunde des Jahres 1654 wird dieser Ort bereits genannt. Bunince liegt am rechten Suczawa-Ufer und an der Bezirksstrasse Kostina—Suczawa. Die Bevölkerung, durchgehends Rumänen, (1890) 757 Seelen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

B u r l a, ruthen. und rumän. Burla, nach einem Grundbesitzer benannt Der Ort gehörte einst

підніжжя гори Липник на схилах долини Пруту і поруч повітової дороги Садагура—Топорівці. Населення — (1890) 926 душ, тільки румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Б у д и н і ц [суч. Б у д е н е ц ь], нім. Budenitz, рум. Budinești. За Веренкою, назва походить від румунського слова *buda* = *халабуда*. Народ, навпаки, розповідає, що там, де сьогодні знаходиться це село, був дуже поганий ґрунт і всі вважали, що він не даватиме жодних доходів, тому русини говорили: «Не буде ніц» (з цього не буде нічого), звідки розвинулося слово *Будиніц*.

Будиніц лежить на лівому березі Малого Серету, біля загальнодержавного шляху Глиниця—Ґура-Гумора і поруч повітової дороги Волоський Банилів—Петричанка. Поблизу через Малий Серет пролягає дорожній міст. Населення — (1890) 941 душа, румуни — займається землеробством і тваринництвом. У Будинці знаходиться дуже гарний палац з розкішним парком, а також усипальниця (мавзолей) сім'ї Петріно³⁴.

Б у к ш о я, нім. Bukschoja, рум. Bucșoia, від латинського *buxus* = *самшит*. Букшою розташована навпроти села Фрасин при злитті долини Суха [Суга] в таку ж долину Молдави і поруч загальнодержавного шляху Ґура-Гумора—Кімполунг. Населення — (1890) 754 душі — складається з румунів і німців; останні з них оселилися тут під час заснування Карлом Калитою в долині Суха залізобного заводу. Основне заняття населення — лісорозробки, однак займаються також скотарством і вівчарством.

Б у н е ш т и, нім. Bunestie, рум. Bunești. Назву можна вивести від румунського кореня *bun* = *добрий*. Бунешти лежать біля ставків, з яких витікає струмок Бунешти. Із Сучавою Бунешти сполучені повітовою дорогою. Населення — (1890) 246 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Б у н і н ц і, нім. Bunince, рум. Buninți, похідне від румунського кореня *bun* = *добрий*. Населений пункт згадується вже в грамоті від 1654 року. Бунінці лежать на правому березі Сучави і поруч повітової дороги Костина—Сучава. Населення — тільки румуни, (1890) 757 душ — займається землеробством і тваринництвом.

Б у р л а, нім. Burla, рум. Burla, назване від землевласника. Населений пункт належав колись

zu Wolowetz. Burla liegt auf dem Höhenrücken Seropan südöstlich von Wolowetz und an der Bezirksstrasse Radautz-Arbora. Die Bevölkerung, (1890) 1641 Seelen, besteht aus Rumänen, die Ackerbau und Viehzucht betreiben. Hier befindet sich ein Gestütshof³⁵.

Chilischeni, rumän. Chilisenii, ruthen. Chiliszeni, von den Bewohnern auch «Stirbec», nach einem einstigen Besitzer *Stirbecioia*, genannt. Dieses Dorf liegt am rechten Ufer der Suczawa im äussersten östlichen Zwickel des Landes zwischen der Suczawa und dem Racova-Bache und ist Endpunkt der Bezirksstrasse Suczawa—Bossanze—Russ-Manastiora—Ujdestie. Die Bevölkerung, (1890) 252 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Viehzucht, Ackerbau und etwas Rebencultur.

Chliwestie, rumän. Chlivești, ruthen. Chliwest. Das erste mal wird dieses Dorf in einer Urkunde Stefan's des Grossen vom Jahre 1503 genannt³⁶. Seinen Namen dürfte der Ort vom russischen Worte *Chlib* = *Brot* erhalten haben; das Volk dagegen glaubt, dass der Name vom kleinrussischen Worte *chliw* = *Hütten aus Weidengeflecht* stammt³⁷. Hier sind auch prähistorische Funde gemacht worden.

Chliwestie liegt am einem kleinen Bächlein am Fusse der Kohutora-Höhe. Die Bevölkerung, (1890) 1293 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. Das Dorf ist ein Massenort und hat eine musterhaft eingerichtete Branntweinbrennerei.

Czahor, rumän. Ceahor, ruthen. Czahor, vom Worte tschahor = Schlucht. In der Bevölkerung cursirt jedoch das Gerücht, dass der Name vom türkischen Worte *ceir* = Hutweide *abstamme*³⁸. Czahor steht auf dem historisch berühmten Territorium «Cozminul». Das Dorf ist ein Massenort und liegt am linken Ufer des Derehlu-Baches in einem scharf eingeschnittenen Thale an der Bezirksstrasse Czernowitz—Molodia. Die Bevölkerung, (1890) 2070 Seelen, vorwiegend Ruthenen, betreibt Ackerbau.

Czarny-potok, rumän. Parău-Negru, ruthen. Czornyj-potik, wird das erste mal unter dem Namen «Parău-Negru» in einer Urkunde des Jahres 1433 erwähnt. Seinen Namen hat der Ort vom gleichnamigen Bache, an dem er liegt, erhalten. Der Sage nach soll hier einst eine Niederlassung mit einer Kapelle gestanden haben, die jedoch von den Tataren zerstört wurde.

Czarny-potok liegt am linken Ufer des Czornyj-potik, bei der Einmündung des Bilyj-potik in denselben, knapp an der russischen Grenze und an der Bezirksstrasse

do Wolowця. Burla знаходиться на гірському хребті Сиропан, південно-східніше від Воловця, і поруч повітової дороги Радівці—Арбора. Населення — (1890) 1641 душа — складається з румунів, які займаються землеробством і тваринництвом. Тут знаходиться заводська конєферма³⁵.

Хилишени, нім. Chilischeni, рум. Chilisenii, жителі називають також «Стірбек» — від прізвища колишнього власника *Стірбечоя*. Село лежить на правому березі Сучави, у найсхіднішій частині Буковини між Сучавою і струмком Ракова і є кінцевим пунктом повітової дороги Сучава—Босанче—Рус-Манастіора—Уйдешти. Населення — (1890) 252 душі, тільки румуни — займається тваринництвом, землеробством і трохи виноградарством.

Хливище, нім. Chliwestie, рум. Chlivești. Вперше село згадане у грамоті Штефана Великого від 1503 року³⁶. Своє ім'я населений пункт міг одержати від руського слова *хліб*; всупереч цьому населення вважає, що назва походить від малоруського слова *хлів* = *стіло з огороженим вигоном*³⁷. Тут також виявлені доісторичні знахідки.

Хливище лежить біля маленького потічка у підніжжі висоти Когутова. Населення — (1890) 1293 душі, русини — займається землеробством. Село — значний населений пункт, має зразково обладнану гуральню.

Чагор, нім. Czahor, рум. Ceahor, від слова *tschahor* = *ущелина*. Однак серед населення побутує переказ, що ім'я виникло від турецького слова *ceir* = *пасовище*³⁸. Чагор розташований на історично відомій території «Козмінул» [Козьмин]. Село — значний населений пункт, знаходиться на лівому березі струмка Дерелуй у гостро надрізаний западині біля повітової дороги Чернівці—Молодія. Населення — (1890) 2070 душ, переважно русини — займається землеробством.

Чорний Потік, нім. Czarny-potok, рум. Parău-Negru. Вперше згадується під ім'ям «Parău-Negru» [Париу Негру] в грамоті від 1433 року. Свою назву населений пункт отримав від однойменного струмка, біля якого він лежить. Згідно з легендою, тут колись знаходилося поселення з капличкою, однак було зруйноване татарами.

Чорний Потік розміщений на лівому березі Чорного Потіку, біля впадіння в нього Білого Потіку, близько до російського кордону і поруч повітової

Onuth-Dobronoutz, und ist ein Längenort. Die Bevölkerung, (1890) 1355 Seelen, Ruthenen, treibt vorwiegend Ackerbau. Sehenswerth ist der ca. 2 km südlich des Ortes befindliche, 2 m hohe Wasserfall des Bilyj-potik.

Czartoria, rumän. Ciortoria, ruthen. Czortoria, vom slawischen *czrt* = *Maulwurf*. Die Bevölkerung leitet den Namen vom kleinrussischen *czort* = *Teufel* und auch vom Geschlechtsnamen Czartorejski ab. Der Ort liegt am rechten Ufer des Czeremosz und an der Bezirksstrasse Zeleneu—Waschkoutz—Wiznitz. Die Bevölkerung, (1890) 710 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Czartoria ist Bahnstation an der Localbahnlinie Nepolokoutz—Wiznitz.

Czerepkoutz, rumän. Cerepcăuți, ruthen. Czerepkwi, vom russischen *czerep* = *Schale, Mulde, Scherben*. Czerepkoutz liegt am rechten Ufer des Sereth und an der Bezirksstrasse Wolczynetz—Sereth und ist Bahnstation an der Bahnlinie Czernowitz—Suczawa. Bei Czerepkoutz ist die seit Alters her frequentirte Furth über den Sereth-Fluss³⁹. Die Bevölkerung, (1890) 1048 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Czernawka, rumän. Cernavca, ruthen. Czernauka, hat seinen Namen nach Werenka vom Bache, an dem es liegt⁴⁰. Dieser Bach, der heute Moszkow genannt wird, hiess einst Czernenkyj-potok. Die Volkssage erzählt jedoch, dass zur Zeit, als die Türken in einem befestigten Lager bei Unterscherroutz (Szancy) lagerten, sich die Bewohner in die Urwälder flüchteten, während ihre Hütten zerstört wurden. Unter diesen Flüchtlingen befand sich auch ein wunderschönes Bauernmädchen Namens Marinka, die schwarze Augen hatte, und von allen Marinka Czornooka genannt wurde. Nach ihr wurde die neue Siedelung Czornooka, Czernauka benannt. Andererseits weist die Volkserzählung darauf hin, dass Czernawka vom russischen Worte *Czorna-muka* herkommen soll, weil die Türken die Einwohner furchtbar gequält hatten; somit *Czorna-muka* = *schwarze Plage*.

Auf dem Territorium dieses Dorfes befindet sich über einer Quelle eine Kapelle, die Studeniawka heisst. An diesen Ort knüpft sich die Legende, dass vor vielen Jahren im Wasser dieser Quelle das Bild des heiligen Jury (Georg) auf Holz gemalt aufgefunden wurde. Dieses Bild befindet sich jetzt in der Kirche zu Czernawka. Dem Wasser der Quelle von Studeniawka wird wunderthätige Wirkung zugeschrieben.

дороги Онут—Добронівці, і є розтягнутим населеним пунктом. Населення — (1890) 1355 душ, русини — займається переважно землеробством. Вартий уваги 2-метрової висоти водоспад Білого Поток, що знаходиться майже за 2 км південніше від села.

Чорторія, нім. Czartoria, рум. Ciortoria, від слов'янського слова *кріт*. Населення виводить ім'я від малоруського *чорт*, а також від прізвища Чарторійський. Населений пункт лежить на правому березі Черемошу і біля повітової дороги Зелених—Вашківці—Вижниця. Населення — (1890) 710 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом. Чорторія — станція місцевої залізниці Неполоківці—Вижниця.

Черепківці, нім. Czerepkoutz, рум. Cerepcăuți, від руського слова *черепа* = *чаша, запалдина, черепок*. Черепківці містяться на правому березі Серету та біля повітової дороги Вовчинець—Серет і є залізничною станцією сполучення Чернівці—Сучава. Біля Черепківців знаходиться відомий з давніх часів³⁹ брід через річку Серет. Населення — (1890) 1048 душ, русини — займається тваринництвом і землеробством.

Чернавка [Чорнавка; суч. Чорнівка], нім. Czernawka, рум. Cernavca, має свою назву, за Веренкою, від потоку, біля якого вона розміщена⁴⁰. Цей струмок, що називається сьогодні Мошків, колись мав назву Черненький Потік. Однак народний переказ повідомляє, що у ті часи, коли турки стояли укріпленим табором у Нижніх Ширівцях (Шанці), жителі, поки їхні хатини нищили, втікали у дрімучі ліси. Серед цих утікачів була також надзвичайно вродлива сільська дівчина на ім'я Маринка, яка мала чорні очі і всі її називали Маринка Черноока. Згодом нове село почали називати Черноока, Чернавка (Чернаука). З іншого боку, народне оповідання вказує на те, що Чернавка має походити від руських слів *чорна мука*, тому що турки дуже мучили мешканців; таким чином *чорна мука* = *чорна біда*.

На території цього села знаходиться каплиця біля кринички, що називається Студенявка. З цим місцем пов'язана легенда, що багато років у воді цього джерела була знайдена намальована на деревині ікона Св. Юрія (Георгія). Цей образ знаходиться тепер в церкві Чернавки. Воді кринички Студенявки приписується чудодійний вплив.

Czernawka, mitten im Walde in reizender Gegend, liegt am Moszkow-Bache und an der Bezirksstrasse Sadagóra—Dobronoutz. Die Bevölkerung, (1890) 2013 Seelen, Ruthenen, treibt etwas Ackerbau, vorwiegend aber Viehzucht und Waldarbeit. Dasselbst ist eine Branntweinbrennerei im Betriebe. In der Nähe befinden sich die Höhen Berdo (515111) und Czerwonyj-horb (504 m), von wo aus man eine prächtige Fernsicht geniesst. Am Berdo soll zur Zeit der Türkenherrschaft ein ständiger Posten unterhalten worden sein.

C z i n k e u, rumän. Cincău, ruthen. Czinkiw, im Jahre 1776 das erste⁴¹ mal genannt Czinkeu ist ein Massenort und liegt an einem unbedeutenden Wasserrisse, ungefähr 3 km vom Dnjestr entfernt Die Bevölkerung, 1577 Seelen, Ruthenen, treibt vorwiegend Ackerbau.

C z i r e s z, rumän. Cireș, ruthen. Czerezsz, vom rumänischen *ciresu* = *Kirschbaum*. Czirezsz mit dem

Чернавка, що розташована посеред лісу в дуже мальовничій місцевості, лежить біля струмка Мошків і повітової дороги Садагура—Добронівці. Населення — (1890) 2013 душ, русини — займається трохи землеробством, але переважно тваринництвом і лісорозробками. Там же є діюча ґуральня. Поблизу знаходяться висоти Бердо (515 м) і Червоний Горб (504 м), звідки відкривається прекрасний краєвид. На Бердо у часи турецького панування нібито перебував стаціонарний пост.

Ч і н к і в (**Ч у н к і в**; суч. **Ч у н ь к і в**), нім. Czinkeu, рум. Cincău, вперше згаданий 1776 року⁴¹. Чінків — значний населений пункт, лежить у незначній вимойні, віддалений приблизно на 3 км від Дністра. Населення — 1577 душ, русини — займається здебільшого землеробством.

Ч е р е ш, нім. Czirezsz, рум. Cireș, від румунського *ciresu* = *черешня*. Череш, разом із належним йому

dazugehörigen Dorfe Opajeț liegt am Kleinen Sereth und an der Bezirksstrasse Moldauisch-Banilla—Budenitz. Die Bevölkerung, (1890) 1049 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht; der ärmere Theil findet Verwendung bei der Waldarbeit. Im Orte befindet sich eine Dampfbrettsäge und eine Branntweinbrennerei.

C z o k a n e s t i e, rumän. Ciocanestii, ruthen. Czokanesti, vom rumänischen Ciocan = Hammer. Hier befanden sich einst Bergwerke, Hochöfen und Eisenhämmer, welche jedoch gegenwärtig ausser Betrieb sind. Czokanestie mit seinen Attinenzen Briasuța, Scoruz,

селем Опаець, знаходиться біля Малого Серету і поруч повітової дороги Волоський Банилів—Будиніц. Населення — (1890) 1049 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом; бідніша частина використовується на лісорозробках. У селі знаходяться парова лісопильня і ґуральня.

Ч о к а н е ш т и, нім. Czokanestie, рум. Ciocanestii, від румунського *ciocan* = *молоток*. Тут колись знаходилися шахти, плавильні печі і залізобробний завод, котрі, однак, тепер не експлуатуються. Чоканешти зі своїми присілками Бряшуца,

Orata und Sta-mann liegt im Thale der Goldenen Bistritz und an der Reichsstrasse Jakobeny—Kirlibaba. Die Bevölkerung, (1890) 835 Seelen, besteht aus Rumänen und einigen Deutschen. Hauptbeschäftigung ist Schafzucht, Waldarbeit und Flösserei auf der Goldenen Bistritz.

C z o r n o h u z y, rumän. Ciernahus, ruthen. Czornohuza. Name nach dem Gutsherrn *Czornohus*. Das Dorf liegt am rechten Czeremosz - Ufer und an der Bezirksstrasse Wiznitz—Waschkoutz. Die Bevölkerung, (1890) 1412 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

C z u m u r n a, rumän. Ciumerna, ruthen. Czymirna, nach dem gleichnamigen Bache benannt. Diese Ansiedelung soll von russischen Deserteuren gegründet worden sein. Czurnarna liegt an den Quellen des gleichnamigen Baches in einer schwer zugänglichen Schlucht. Die Bevölkerung besteht aus Huzulen, (1890) 309 Seelen, und treibt Schafzucht und Waldarbeit. Vor Zeiten waren die Bewohner dieses Ortes im ganzen Gebirge als berüchtigte Ochsendiebe bekannt. Der Sage nach sollen hier Räuber gehaust und im Waldriede Smidowatik colossale Schätze aufgehäuft haben. In den Jahren 1840—54 befanden sich hier Manz'sche Eisenerzgruben, die auf der Einschichte Mesticaneş noch heute sichtbar sind.

D a n i l a, rumän. und ruthen. Danila. Seine Benennung soll das Dorf vom ersten Einwanderer aus Galizien, der *Danilo* hiess, erhalten haben. Oberhalb des Ortes wurden im Jahre 1874 in einem Wasserrisse goldene Geschmeide, ein Schwert mit goldverziertem Griffe und Goldmünzen aufgefunden. Dieser Fund soll, wie die Bevölkerung glaubt, von Räufern vergraben worden sein. Danila liegt an der Reichsstrasse nach Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 713 Seelen, theils Rumänen, theils Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Im Winter begeben sich viele Leute nach Rumänien auf Arbeit.

D a w i d e n y, rumän. Davidenii, ruthen. Dawideny, von Dawid. Dawideny liegt am linken Ufer des Kleinen Sereth und an der Bezirksstrasse Moldauisch-Banilla—Budenitz. Die Bevölkerung, (1890) 1881 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Die Heugewinnung ist in dieser Gemeinde eine bedeutende.

D a w i d e s t i e, rumän. Davideştii, ruthen. Dawidiwci, wird urkundlich das erste mal im Jahre 1451 genannt⁴² und stammt die Benennung vom Taufnamen *Dawid*⁴³. Dawidestie ist ein Massenort und liegt in einer Mulde

Скоруш, Ората і Ста-ман розташовані у долині Золотої Бистриці і поруч загальнодержавного шляху Якобени—Кірлібаба. Населення — (1890) 835 душ — складається з румунів і небагатьох німців. Основне заняття — вівчарство, лісові розробки і сплав лісу по Золотій Бистриці.

Ч о р н о г у з а [суч. **Ч о р н о г у з и**], нім. Czornohuza, рум. Ciernahus. Ім'я від поміщика *Чорногуза*. Село знаходиться на правому березі Черемошу і біля повітової дороги Вижниця—Вашківці. Населення — (1890) 1412 душ, русини — займається тваринництвом і землеробством.

Ч у м і р н а [**Ч и м и р н а**], нім. Czurnarna, рум. Ciumerna, названа від однойменного струмка. Це поселення нібито засноване руськими дезертирами. Чумірна лежить біля витоків однойменного струмка у важкодоступному міжгір'ї. Населення складається з гуцулів (1890), 309 душ, і займається вівчарством та лісовими роботами. У давні часи жителі цього села мали на всі гори недобру славу викрадачів волів. Відповідно до переказу, тут проживали розбійники і закопали у лісовому масиві Смидоватик величезні скарби. У 1840—54 роках тут знаходилися Манцові залізрудні копальні, одна з яких — Местиканеш — видніється ще сьогодні.

Д а н и л а, нім. Danila, рум. Danila. Назву село нібито отримало від першого поселенця з Галичини на ймення *Данило*. Вище від населеного пункту 1874 року знайдені у вимоїні золоте намисто, меч з позолоченим руків'ям і золоті монети. Цей скарб, як вважає населення, був закопаний розбійниками. Данила розташована біля загальнодержавного шляху на Сучаву. Населення — (1890) 713 душ, частково румуни, частково русини — займається землеробством і тваринництвом. Взимку багато людей подається на роботу в Румунію.

Д а в и д е н и, нім. Dewideny, рум. Davidenii, [походить] від Давида. Давидени знаходяться на лівому березі Малого Серету і біля повітової дороги Волоский Банилів—Будиніц. Населення — (1890) 1881 душа, румуни — займається тваринництвом і землеробством. Значна в цій громаді заготівля сіна.

Д а в и д і в ц і, нім. Dawidestie, рум. Davidestii, вперше згадуються в грамоті від 1451 року⁴², а назва походить від церковного імені *Давид*⁴³. Давидівці — значний населений пункт, що розташований в низо-

nordöstlich des Kotzmaner Reviers und an der Bezirksstrasse Stawczan—Iwankoutz. Die Bevölkerung, 986 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

Deia, rumän. Deea, ruthen. Dea, nach dem gleichnamigen Bache und Berge benannt. Dieses Dorf wird in einer Urkunde des Jahres 1534 erwähnt. Es liegt am Zusammenflusse des Deia- und Deia-Baches, unfern der Bezirksstrasse Warnă—Russ-Moldawitza. Die Bevölkerung, 340 Seelen, besteht aus Rumänen, deren Hauptbeschäftigung Schafzucht und Waldarbeit ist.

Dichtinetz, rumän. Dichtineț, ruthen. Dichtince, nach dem gleichnamigen Bache, an dem das Dorf liegt, benannt. Zu dieser Gemeinde gehören zwei Dörfer, und zwar Dichtinetz, an der Mündung des Dichtince-Baches in die Putilla und an der Bezirksstrasse Wiinitz-Storonetz-Putilla, und Greblena, am Fusse des Henczar-Berges gelegen. Die Bevölkerung, (1890) 1579 Seelen, Huzulen, treibt Viehzucht, Alpenwirthschaft und Waldarbeit. Bei Dichtinetz kommen Petroleum führende Schichten (Ropianka-Schiefer, Oelfunde) vor. Die in letzterer Zeit vorgenommenen Probestiche sollen ein sehr befriedigendes Resultat ergeben haben.

Dobronoutz, rumän. Dobronăuții, ruthen. Dobroniwci, hat seinen Namen vom russischen Worte *dubrawa* = *Wald*⁴⁴. Laut Ueberlieferung soll das Dorf zu Anfang dieses Jahrhunderts (angeblich noch 1809) ein Theil der russischen Ortschaft Gramestie gewesen sein. Erst beim Uebertritt des damaligen Gutsherrn Theodor Buchenthal zum Christenthum soll das jetzige Dobronoutz von Gramestie abgetrennt und als selbständige Gemeinde den Namen Dobronoutz erhalten haben. Das Dorf liegt an den Quellen des Bilyj-potok und an der Bezirksstrasse Czernawka—Czarny-potok. Die Bevölkerung, durchgehends Ruthenen, (1890) 1496 Seelen, treibt Ackerbau, Viehzucht und Waldarbeit. Dasselbst befindet sich eine Branntweinbrennerei.

Dolhopole, rumän. Câmpulungul, ruthen. Dolhopole, vom russischen Worte *dolho* = *lang* und *pole* = *Feld*. Dieser Ort wird in einer Urkunde aus dem Jahre 1606 genannt. Dolhopole liegt im Thale des Weissen Czeremosz und an der Bergstrasse Jablonitza—Stebne. Die Bevölkerung, (1890) 1063 Seelen, Huzulen, treibt Viehzucht, Waldarbeit und Holzflössung.

Dorna-Kandreny, rumän. Dorna-Candrenilor, ruthen. Dorna-kandreny, vom Dorna-Flusse. Nach der Tradition hat sich hier einst ein gewisser Wasil Candre aus

vinii на північному заході Кіцманського повіту і біля повітової дороги Ставчани—Іванківці. Населення — 986 душ, русини — займається землеробством.

Дея, нім. Deia, рум. Deea, названа так від однойменних струмка і гори. Село вперше згадується в грамоті від 1534 року. Воно лежить біля злиття потоків Дея і Деїца, недалеко від повітової дороги Вама—Руска Молдавиця. Населення — 340 душ — складається з румунів, основне заняття яких вівчарство і лісорозробки.

Дихтинець, нім. Dichtinetz, рум. Dichtineț, названий від однойменного струмка, біля якого знаходиться село. До цієї громади належать два села, а саме: Дихтинець, що розміщений біля впадіння потоку Дихтинець у Путилу та поруч повітової дороги Вижниця—Сторонець-Путилів, і Греблена — біля підніжжя гори Генчар. Населення — (1890) 1579 душ, гуцули — займається скотарством, відгінним вівчарством і лісорозробками. Біля Дихтинця виходять на поверхню шари нафти (роп'янка-сланець, нафтові витокі). Розпочате останнім часом пробне закладання колодязів може дати у підсумку дуже задовільний результат.

Добронівці [суч. **Добринівці**], нім. Dobronoutz, рум. Dobronăuții, мають ім'я від руського слова *дубрава* = *ліс*⁴⁴. За переказом, село на початку цього століття (начебо ще 1809) було частиною російського населеного пункту Грамешти. Лише з переходом тодішнього поміщика Теодора Бухенталю у християнство сучасні Добринівці відділилися від Грамешт і як незалежна громада могли отримати цю назву. Село знаходиться біля витоків Білого Потоку і поруч повітової дороги Чернавка—Чорний Потік. Населення — всі, без винятку, русини, (1890) 1496 душ — займається землеробством, тваринництвом і лісорозробками. Там же знаходиться гуральня.

Довгополе [суч. **Довгопілля**], нім. Dolhopole, рум. Câmpulungul, від руських слів *довго* і *поле*. Цей населений пункт названий в грамоті від 1606 року. Довгополе розташоване в долині Білого Черемошу і поруч гірської дороги Яблоніця—Стебни. Населення — (1890) 1063 душі, гуцули — займається тваринництвом, лісовими роботами і лісосплавом.

Дорна-Кандрени, нім. Dorna-Kandreny, рум. Dorna-Candrenilor, від річки Дорна. За переказами, тут колись поселився якийсь Васил Кандре

Siebenbürgen niedergelassen, nach welchem die Ortschaft benannt wurde. Sein Name ist auf einem Steine in der Kirche eingemeisselt. Am Berge Oșor sind wiederholt alte Münzen, Waffen, Pfeile, Lanzen spitzen und Panzerhemden aufgefunden worden, welche Funde angeblich von Tataren herkommen sollen. Den Weg, der von Kandreny über Pojanastampi nach Siebenbürgen führt, nennt die Bevölkerung noch heute *Drumul-tatarilor*. Zu Dorna-Kandreny gehört die Attinenz Pojana-Negri, von der die Sage erzählt, dass sich hier ein rumänischer Fürst Namens Negri niederliess, nach dem der Ort benannt wurde.

Dorna-Kandreny mit den Attinenzen Candreny La Jovor, La Petra, Pilugani, Pojana-Negri und Smiđi liegt im Thale der Dorna und an der Reichsstrasse Dorna-Watra—Pojanastampi. Die Bevölkerung, (1890) 2228 Seelen, besteht vorwiegend aus Rumänen, deren Beschäftigung Vieh- und Schafzucht, Waldarbeit und im Sommer Holzflößen bildet. In Dorna-Kandreny selbst, dann in Pojana-Negri sind Eisensäuerlinge, die zur Trinkcur verwendet werden. In Pojana-Negri wird ein Waarenhaus gebaut.

D o r o s z o u t z, rumän. Dorosăuți, ruthen. Dorosziwci. Der Name lässt sich auf das russische Wort *dorozit* aushöhlen zurückführen: Dorf in einem engen Bachthale —, vielleicht auch Gegend, wo Höhlen vorhanden sind, was eben bei Doroszoutz zutrifft⁴⁵. Hier wurden im Jahre 1896 250 altpolnische Münzen aus den Jahren 1529, 1532 und 1547 gefunden. Das Dorf liegt am rechten felsigen Dnjestr-Ufer an der Einmündung des Baches Toutry. Die Bevölkerung, (1890) 2273 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau, Viehzucht und Fischerei. Doroszoutz ist ein Massenort, der am Endpunkte der Bezirksstrasse Zastawna—Toutry—Doroszoutz liegt und eine Ueberfuhr über den Dnjestr nach Zazulince besitzt. Hier befinden sich an den felsigen Dnjestr-Ufern zwei Steinbrüche.

D o r o t h e a - P l o t o n i t z a, rumän. Dorotei, ruthen. Dorotea-Plotonitza, von *Doroteiu = Dorotheus*. Dieses Dorf liegt an der Mündung des Branesti-Baches in die Suha und an der Strasse von Stulpikany nach Frassin. Die Bevölkerung, (1890) 635 Seelen, Rumänen, treibt Schafzucht, Waldarbeit und etwas Viehzucht.

D r a c z y n e t z, rumän. Draceni, ruthen. Draczynci, vom rumänischen Worte *draci = Teufeln*. In der Nähe ist ein Berg *Deialu-dracului = Teufelsberg*⁴⁶. Der Ort liegt am Hlinitza-Bache und an der Reichsstrasse

z Semigorodu, від якого був названий населений пункт. Його ім'я вибите на камені в церкві. На горі Оушор неодноразово знаходили численні старовинні монети, зброю, стріли, наконечники списів і кольчуги, які, очевидно, походять з татарських часів. Дорогу, що веде від Кандрен через Пояну-Стампи у Семигород, ще сьогодні населення називає *Drumul-tatarilor [Татарський шлях]*. До Дорни-Кандрен належить присілок Пояна-Негр, про який розповідає легенда, що тут оселився румунський князь Негр, від якого був названий населений пункт.

Дорна-Кандрени з присілками Кандрени ла Йовор, Ла Петра, Пілугань, Пояна-Негр і Смідзь лежить у долині Дорна і поруч загальнодержавного шляху Ватра-Дорна—Пояна-Стампи. Населення — (1890) 2228 душ — складається переважно з румунів, заняттям яких є скотарство і вівчарство, лісові розробки, а влітку — лісосплав. Біля Дорни-Кандрен, відтак біля Пояни-Негр знаходяться залізисто-вуглекислі джерела, які використовують для лікування. У Пояні-Негр будується санаторій.

Д о р о ш і в ц і, нім. Doroszoutz, рум. Dorosăuți. Ім'я можна пояснити руським словом *дорожит[и]*: село у вузькій річковій угловині, очевидно, також *місцевість, де знаходяться печери*, що саме відповідає Дорошівцям⁴⁵. 1896 року тут було знайдено 250 старопольських монет карбування 1529, 1532 і 1547 років. Село розташоване на правому скелястому березі Дністра біля устя струмка Товтри. Населення — (1890) 2273 душі, русини — займається землеробством, тваринництвом і рибальством. Дорошівці — значний населеним пунктом, що знаходиться в кінцевому пункті повітової дороги Заставна—Товтри—Дорошівці і має переправу через Дністер до Зозулинців. Тут біля скелястих дністровських берегів знаходяться дві каменоломні.

Д о р о т е я - П л о т о н и ц я, нім. Dorothea-Plotonitza, рум. Dorotei, від імені *Doroteiu = Доротеї*. Це село розташоване біля впадіння струмка Бранешть в Суху, поруч дороги від Стулпикан до Фрасина. Населення — (1890) 635 душ, румуни — займається вівчарством, лісовими роботами і трохи скотарством.

Д р а ч и н ц і, нім. Draczynetz, рум. Draceni, від румунського слова *draci = чорти*. Поблизу знаходиться гора *Deialu-dracului = Чортова гора*⁴⁶. Село розміщене біля струмка Глиница і поруч загальнодержав-

Hlinica—Storożynetz. Die Bevölkerung, (1890) 3008 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Die zu Dracynetz gehörige Attinenz Ordonanca erhielt ihren Namen aus der Türkenzeit, weil hier ein ständiger Wachposten etablirt war.

Dragojestie, rumän. Dragoești, ruthen. Dragojesti, nach dem Fürsten Dragoș oder Dragoi. Daselbst befinden sich die Ruinen eines Klosters, einer Burg und einer Kirche. Nach Allem zu urtheilen, lag das alte Dragojestie östlich vom gegenwärtigen, in der Ebene gegen Joseffalva, und war befestigt. In den vorbezeichneten Ruinen wurden Steinplatten mit historischen Typen aufgefunden. Ueber diesen Ort cursiren viele Sagen, die Dragoș zum Helden haben. Jedenfalls liegt das heutige Dragojestie auf hochinteressantem historischen Boden. Der Ort liegt am rechten, von vielen Schluchten zerrissenen Thalgehänge des gleichnamigen Baches und an der Bezirksstrasse Berkischestie-Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 1734 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Duboutz, rumän. Dubăuți, ruthen. Dubiwcı, wird in einer Urkunde Stefah's des Grossen im Jahre 1463 das erste

ного шляху Глиниця—Сторожинець. Населення — (1890) 3008 душ, русини — розвиває тваринництво і землеробство. До Драчинців належить присілок Ордонанка, який отримав назву в турецькі часи, оскільки тут був влаштований постійний спостережний пункт.

Драгоєшти, нім. Dragojestie, рум. Dragoești, від князя Драгоша або Драгоя. Тут знаходяться руїни монастиря, замку і церкви. Судячи з усього, старі Драгоєшти лежали на сході від сучасних на рівнині напроти Йозеффальви і були укріплені. Серед вищеназваних руїн виявлені кам'яні плити з історичними типами. Про цей населений пункт ходить багато легенд, які своїм героєм мають Драгоша. У будь-якому випадку, сьогоденні Драгоєшти розташовані на дуже цікавій історичній місцевості. Село знаходиться на правому, покріючому численними ущелинами схилі долини однойменного струмка і поруч повітової дороги Беркішешти—Сучава. Населення — (1890) 1734 душі, румуни — займається тваринництвом і землеробством.

Дубівці, нім. Duboutz, рум. Dubăuți, згадуються вперше у грамоті Штефана Великого від 1463

mal erwähnt. Der Name lässt sich auf das russische Wort *dub* = *Eiche* zurückführen. Duboutz ist ein Massenort und liegt am linken Ufer des Pruth sowie an der Reichsstrasse Sniatyn-Storożynetz (Beginn der Karpathenstrasse). In der Nähe befindet sich eine hölzerne Pruth-Brücke. Die Bevölkerung, (1890) 1179 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. Im Orte ist ein sehr hübsches Schloss bemerkenswerth. In der Nähe von Duboutz wurde ein Steinbeil gefunden.

року. Ім'я можна вивести від руського слова *дуб*. Дубівці — значний населений пункт, розташований на лівому березі Пруту, а також поруч загальнодержавного шляху Снятин—Сторожинець (початок Карпатського шляху). Поблизу знаходиться дерев'яний міст через Прут. Населення — (1890) 1179 душ, русини — займається землеробством. У селі заслуговує на увагу дуже красивий палац. Недалеко від Дубівців знайдено кам'яну сокиру.

D y m k a oder T r e s t i a n a, rumän. Trestiana, ruthen. Dymka, vom Worte *trestia* = *Schilfrohr*⁴⁷. In einer Urkunde aus dem Jahre 1508 wird⁴⁸ Trestiana Schon als Dorf bezeichnet. Dasselbe liegt an der Bezirksstrasse Hliboka—Tereszeny. Die Bevölkerung, (1890) 785 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Hier wurden Steinwerkzeuge aus der neolithischen Periode gefunden.

D z e m i n e, rumän. Gemini, ruthen. Dzemine, vom lateinischen *gemini* = *Zwillinge*. Die Sage erzählt, dass die ersten Ansiedler Zwillinge gewesen seien. Eine andere Sage wieder berichtet, dass ein aus dem Kloster Rarău entflohener und zum Räuber herabgesunkener Mönch Namens Geman diese Ansiedelung gegründet habe. Dzemine ist ein Längenort, liegt im Thale des gleichnamigen Baches und ist durch einen schlechten Fahrweg mit Stulpikany verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 673 Seelen, vorwiegend Huzulen, treibt Schafzucht und Waldarbeit.

F o n t i n a - a l b a oder B i a l a - k i e r n i c a, rumän. Fontână-albă, ruthen. Bila-kernycia. Der Name stammt von einer im Orte befindlichen Quelle, deren Wasser infolge seines Gehaltes an aufgelöstem Kalk eine weisse, milchige Farbe hat. In einer Urkunde des Jahres 1453 wird dieses Ortes Erwähnung gethan. In Fontina-alba siedelten sich 1784 Lipowaner an. Das Territorium wurde ihnen mittelst einer Urkunde, ratificirt von Seiner Majestät Kaiser Josef II., bei gleichzeitiger Befreiung von der Militärdienstpflicht, zur Besiedelung zugewiesen. Das Dorf liegt an den Quellen des Klimouc-Baches am Walde Fondatura und ist Endpunkt der Bezirksstrasse Sereth—Fontina-alba. Die Bevölkerung, (1890) 997 Seelen, durchgehends Lipowaner, treibt nur wenig Ackerbau, sondern beschäftigt sich vorwiegend mit Obstcultur und Obsthandel. Die Lipowaner sind vorzügliche Erdarbeiter und als solche hierzulande, in Galizien und Rumänien gesucht.

Fontina-alba ist seit 1846 Sitz eines lipowanischen Metropolitens, der den Namen Bielokrynicky führt. Im Orte befinden sich ein Mönchs- und ein Nonnenkloster, welche im Jahre 1803 gegründet wurden. Erwähnenswerth sind die schöne alte Kirche und ein Glockenthurm, der ein sehr schönes Glockenspiel enthält und eine prächtige Aussicht über die ganze Horaica und die Radautzer Ebene gewährt.

F r a s s i n, rumän. Frasin, ruthen. Frasin, vom lateinischen *fraxinus* = *Esche*. Frassin liegt am rechten Ufer der Suha, und zwar an deren Mündung in die Moldawa.

Д и м к а, нім. Dymka або Trestiana, рум. Trestiana, від румунського слова *trestia* = *очеретуна*⁴⁷. У грамоті від 1508 року⁴⁸ Димка представлена вже як село. Вона лежить біля повітової дороги Глібока—Тарашани. Населення — (1890) 785 осіб, румуни — розвиває землеробство і тваринництво. Тут знайдено кам'яні знаряддя неоліту.

Д ж е м і н е, нім. Dzemine, рум. Gemini, від латинського слова *gemini* = *близнюки*. Легенда розповідає, що першими поселенцями були близнюки. Інший переказ, навпаки, повідомляє, що це поселення заснував чернець на імя Джеман, який утік з монастиря Рарив і зійшов до розбійника. Джемине — розтягнутий населений пункт, який лежить в долині однойменного потоку і сполучений поганою проїжджою дорогою з Стулпиканами. Населення — (1890) 673 душі, переважно гуцули — займається вівчарством і лісорозробками.

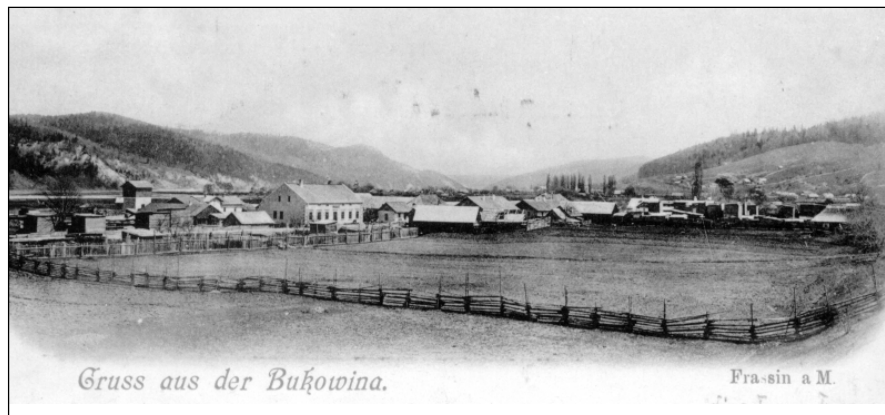
Б і л а К е р н и ц я [Б і л о к р и н и ц я; суч. Б і л а К р и н и ц я], нім. Fontina-alba або Biala-kiernica, рум. Fontână-albă. Ім'я походить від місцевого джерела, що знаходиться в селі, вода якого, завдяки впливаючому вапняку, має біле, молочне забарвлення. Про цей населений пункт подана згадка в грамоті від 1453 року. У Білій Керниці 1784 року поселилися липовани. Територія для заселення була виділена їм грамотою, ратифікованою Його величності цісарем Йосифом II, з одночасним звільненням від військової повинності. Село розташоване біля витоків струмка Климівці у лісі Фондатура і є кінцевим пунктом повітової дороги Серет—Біла Керниця. Населення — (1890) 997 душ, всі, без винятку, липовани — лише трохи веде землеробство, але переважно займається садівництвом і торгівлею фруктами. Липовани — знамениті землекопи, і як такі користуються, попитом у нас у Галичині та Румунії.

Біла Керниця з 1846 року — резиденція липованського митрополита, який носить назву Білокриницький. У селі знаходяться чоловічий і жіночий монастирі, засновані 1803 року. Гідні згадки красива стара церква і дзвіниця, котра має прегарний дзвін і відкриває чудовий краєвид всієї Гораїки і Радівецької рівнини.

Ф р а с и н, нім. Frassin, рум. Frasin, від латинського *fraxinus* = *ясен*. Фрасин лежить на правому березі річки Суха [Суга], а саме біля її впадіння

Die Ortschaft wird von der Reichsstrasse Gurahumora—Kimpolung und von der Eisenbahn Hatna—Kimpolung. (Station) durchzogen. Die Bevölkerung, vorwiegend

ня в Молдаву. Через населений пункт проходить загальнодержавний шлях Ґура-Ґумора—Кімполунґ і залізниця Гатна—Кімполунґ (станція). Населен-

Rumänen, dann etwas Deutsche und Ruthenen, (1890) 1008 Seelen, beschäftigt sich mit Waldarbeit oder bei den Dampfbrettsägen. Vieh- und Schafzucht wird nur in geringem Masse betrieben.

F r a t a u t z, A l t - D e u t s c h -, rumän. eine deutsche Colonie, die auf dem Territorium von Alt-Fratautz entstand. Deutsch- und Rumänisch-Alt-Fratautz hängen zusammen. Die Bevölkerung, (1890) 1273 Seelen, besteht aus deutschen Colonisten, die Ackerbau treiben und einen sehr schönen und edlen Pferdeschlag züchten. Diese Colonie wurde im Jahre 1787 begründet.

F r a t a u t z, A l t - R u m ä n i s c h -, rumän. Fratăuții-vechiu, ruthen. Stari-Fratauci wołoski, vom lateinischen *frater* = *Bruder*, wird das erste mal in einer Urkunde Alexander's des Guten 1429 genannt. Der Sage nach sollen die Gründer von Alt- und Neu-Fratautz Brüder gewesen sein; der jüngere ging über die Suczawa und gründete Neu-Fratautz, der ältere blieb diesseits und gründete Alt-Fratautz. Zu Alt-Fratautz gehört die Attinenz Tocmitura, wo nach einer Sage ein Schloss gestanden haben soll, welches ein gewisser Nasdrova bewohnte. Dieser floh vor den Tataren und vergrub seine Schätze in einem Brunnen. Hier hat man auch richtig Ziegel, Steine und verfallene Mauerreste gefunden.

Alt-Fratautz liegt am rechten Suczawa-Ufer und an der Strasse Galanestie—Radautz. Die Bevölkerung, (1890) 3316 Seelen, besteht aus Rumänen, die Ackerbau treiben.

F r a t a u t z, N e u -, rumän. Fratăuții-nou, ruthen. Fratauci-nowi. Gründungssage wie bei Alt-Fratautz.

— переважно румуни, відтак невелике число німців і русинів, (1890) 1008 душ — працює на лісорозробках або біля парових лісопилень. Скотарством і вівчарством займаються лише незначною мірою.

Ф р а т а в ц і [Ф р а т і в ц і] С т а р і Н і м е ц ь к і, нім. Fratautz, Alt-Deutsch-, німецька колонія, що виникла на території Старих Фратавців. Німецькі і Волоскі Старі Фратавці знаходяться вкупі. Населення — (1890) 1273 душі — складається з німецьких колоністів, які займаються землеробством і вирощуванням дуже гарних і породистих коней. Ця колонія заснована 1787 року.

Ф р а т а в ц і [Ф р а т і в ц і] С т а р і В о л о с к і, нім. Fratautz, Alt-Rumänisch, рум. Fratăuții-vechiu, від латинського *frater* = *брат*; названі вперше 1429 року в грамоті Олександра Доброго. За переказом, засновниками Старих і Нових Фратавців були нібито брати; молодший перейшов річку Сучаву і заснував Нові Фратавці, старший залишився на тому боці і заснував Старі Фратавці. До Старих Фратавців належить присілок Токмітура, де, за однією з легенд, нібито стояв замок, в якому жив якийсь Наздрова. Він утік від татар і закопав скарби у криниці. Тут також знайшли відповідні цеглу, каміння і розкладені залишки стін.

Старі Фратавці розташовані на правому березі Сучави і поруч дороги Ґаланешти—Радівці. Населення — (1890) 3316 душ — складається з румунів, які займаються землеробством.

Ф р а т а в ц і [Ф р а т і в ц і] Н о в і, нім. Fratautz, Neu-, рум. Fratăuții-nou. Засновницька легенда — як і

Dieser Ort entstand auf dem Gebiete des ehemaligen Dorfes Dornești. Er liegt am linken Suczawa-Ufer und an der Strasse Petrouz—Fratautz. Die Bevölkerung, (1890) 3482 Seelen, besteht aus Rumänen, die Ackerbau treiben. Zu Neu-Fratautz gehören die Attinenzen Chimpo-mare, Halpace, Ruda, Ternawka und Undipopie.

F r u m o s s a, rumän. Frumosul, ruthen. Frumosa, vom rumän. *frumos* = schön. In einer Urkunde aus dem Jahre 1534 wird dieser Ort genannt. Frumossa liegt an der Mündung des gleichnamigen Baches ins Moldawitza-Thal und an der Bezirksstrasse Wama—Russ-Moldawitza. Die Bevölkerung, (1890) 1639 Seelen, besteht vorwiegend aus Rumänen und einigen Deutschen. Hauptbeschäftigung ist Waldarbeit, Schafzucht und Arbeit bei den Brettsägen. Bei Frumossa haben in alter Zeit Bergwerke bestanden. Zu Frumossa gehört die Attinenz Dragoșa, nach dem Fürsten Dragoș benannt, der hier ein Kloster errichtet haben soll. Auf der zu Dragoșa gehörenden Alpe Poiana-Mêrului soll einst ein Dorf gewesen sein, von dem jedoch heute keine Spur mehr vorhanden ist.

F u n d u l - M o l d o w i, rumän. Fundul-Moldovei, ruthen. Fundul-Moldowi, vom latein. *fundus* = Grundstück (liegendes Gut an der Moldawa). Der Name Moldawa stammt vielleicht vom gothischen Worte *molis-ava* = geweihtes Wasser. Durch das Moldawa-Thal und weiterhin durch die Seitenthäler des Tatarca und Tatarcuța-Baches dürften wahrscheinlich die Tataren ihren letzten Einfall nach Ungarn und Siebenbürgen sowie auch ihren Rückzug bewirkt haben. Im Tatarca-Thale wurde vor ca. vierzig Jahren ein Schwert und ein Panzerhemd aufgefunden. Der Kern der Gemeinde Fundul-Moldowi liegt im Moldawa-Thale an der Bezirksstrasse Pozoritta—Briaza—Moldawa; einzelne Attinenzen, Weiler und Alpenwirthschaften sind über das ganze, zum Rayon dieser Gemeinde gehörige Gebirge zerstreut; die bedeutendsten sind: Arșeneasa, Botuș, Colacul, Tatarca, Valea-stinei, Timon, Pareu-cailor, Lefi, Glodu und Recetiș. Zu Fundul-Moldowi gehört auch die im Jahre 1805 begründete deutsche Colonie Luisenthal mit (1890) 630 Einwohnern. Zipser wurden hier als Arbeiter beim ärarischen Kupferbergwerk, das 1821 in Manz'schen Besitz übergang, angesiedelt. Die Bevölkerung, vorwiegend Rumänen und etwas Deutsche, (1890) 2509 Seelen, treibt Vieh- und Schafzucht sowie Alpenwirthschaft. Die Deutschen sind Bergleute. Vor etwa hundert Jahren wurde hier ein Kupferbergwerk (Christi Himmelfahrt) mit mehreren Schurfgruben, so

про Старі Фратавці. Цей населений пункт виник на території колишнього села Дорнешти. Він лежить на лівому березі Сучави і біля дороги Петрівці—Фратавці. Населення — (1890) 3482 душі — складається з румунів, які займаються землеробством. До Нових Фратавців належать присілки Кімпо-маре, Галпаче, Руда, Тернавка і Ундіпопе.

Ф р у м о с а, нім. Frumossa, рум. Frumosul, від румунського *frumos* = гарний. Цей населений пункт згаданий у грамоті від 1534 року. Фрумоса знаходиться біля впадіння однойменного струмка в Молдавицю і поруч повітової дороги Вама—Руска Молдавиця. Населення — (1890) 1639 душ — складається переважно з румунів і кількох німців. Основне заняття — лісорозробки, вівчарство і робота на лісопильнях. Біля Фрумоси раніше знаходились шахти. До Фрумоси належить присілок Драгоша, названий від князя Драгоша, який нібито заснував тут монастир. Розповідають, що на полонині Пояна-Мерулуй, котра належить до Драгоші, знаходилося село, від якого, однак, тепер не залишилося й сліду.

Ф у н д у л М о л д о в и, нім. Fundul-Moldowi, рум. Fundul-Moldovei, від латин. *fundus* = земельна ділянка (нерухоме майно Молдави). Ім'я Молдава походить, можливо, від готичного слова *molis-ava* = освячена вода. Долинами Молдави, а далі бічними долинами Татарки і Татаркуци татари могли здійснювати останнє нашествя в Угорщину і Трансільванію, а також відступ. У долині Татарки близько 40 років тому знайдено меч і кольчугу. Центр громади Фундул Молдови лежить у долині Молдави біля повітової дороги Пожорита—Бряза—Молдава; окремі присілки, хутори і високогірні господарства розкидані по всіх горах, що належать до району цієї громади; найбільш значними є: Аршеняса, Ботуш, Колакул, Татарка, Валя-Стіней, Тімон, Парив-Кайлор, Лефь, Глоду і Речетіш. До Фундул Молдови також належить заснована 1805 року німецька колонія Люїзенталь з (1890) 630 жителями. Ціпсери оселилися тут як робітники мідних копалень, що перейшли 1821 у Манцову власність. Населення — переважно румуни і невелике число німців, (1890) 2509 душ — займається скотарством і вівчарством, а також відгінним тваринництвом на полонинах. Німці є гірниками. Приблизно 100 років тому тут була споруджена мідна копальня (Крісті Гіммельфарт) з кількома розвідувальними шахтами,

Peta, Dialuș, Runc u. s. w., errichtet, das sehr florirte, später jedoch einging. Seit einem Jahre ist der Betrieb auf Schwefelkiese wieder aufgenommen worden. In Fundul-Moldowi, Attinenz Botoș, befindet sich eine Brettsäge mit fünf Gattern sowie ein Kalkofen.

Fürstenthal, rumän. Voivodiasa (nach dem Bache Voivodiasa), eine Colonie von Deutschen, die im Jahre 1803 aus Böhmen nach hier übersiedelten. Der Sage nach soll der Name Voivodiasa vom Fürsten Stefan dem Grossen stammen, da er im hiesigen Revier gern weilte und der Jagd oblag. Fürstenthal liegt unfern der Bezirksstrasse Mardzina—Suczawitza. Die Bevölkerung, (1890) 928 Seelen, besteht aus Deutschen, die sich mit Waldarbeit beschäftigen. Hier bestand eine Glashütte, die im Jahre 1888 abbrannte, jedoch nicht wieder aufgebaut wurde. Um diese Glashütte bildete sich das Dorf. Auf dem Territorium dieser Gemeinde befindet sich ein schöner Gedenkstein zur Erinnerung an die Anwesenheit weiland Seiner Kaiserlichen Hoheit des Erzherzogs Rudolf im Jahre 1888.

Galanestie, rumän. Galaneștii, ruthen. Galaneszti, ein kleines Dorf, am rechten Ufer der Suczawa, an der Strassengabel Galanestie—Fratautz und Galanestie—Radautz sowie an der Eisenbahn Hadikfalva—Frassin gelegen. Die Bevölkerung, (1890) 627 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Gaureni, rumän. und ruthen. Gaureni, vom rumän. Worte *gaură* = Loch. Der Ort liegt in einem tiefen, schluchtartigen Thale am Fusse des Berges Gavanaza, durch Feldwege mit den umliegenden Orten verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 236 Seelen, Ruthenen, treibt etwas Ackerbau und Viehzucht, lebt jedoch vorwiegend vom Tagelohn, den sie sich in Rumänien verdient.

Gerboutz, rumän. Gărbăuți, ruthen. Gerbiwci, vom rumän. *garb* = Buckel. Gerboutz liegt in einem schmalen Thale am Fusse des Baloșa-Berges, ca. 2 km von der Zollstrasse nach Unter-Synoutz. Die Bevölkerung⁴⁹, (1890) 691 Seelen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Viele Leute verlassen den Sommer über das Dorf und begeben sich nach Rumänien auf Arbeit.

Glitt, rumän. und ruthen. Glitt, nach dem Bache Glod oder Glit. Hier wurden Colonisten aus Eger angesiedelt. Glitt liegt am gleichnamigen Bache und an der Reichsstrasse Wikow—Solka. Die Bevölkerung, (1890) 1006 Seelen, besteht zum grössten Theil aus Deutschen und Ruthenen, zum kleineren aus Rumänen. Hauptbeschäftigung ist Ackerbau und Viehzucht

такими як Пета, Дялуш, Рунк і т. д., дуже процвітала, однак згодом занепала. Вже більше року, як знову розпочато виробництво сірчаного колчедану. Біля Фундул Молдови, присілок Ботош, знаходяться лісопильня з п'ятьма пилорамами і вапняна піч.

Фюрстенталь [Фірсенталь], нім. Fürstenthal, рум. Voivodiasa (від струмка *Voivodiasa*), колонія німців, які переселилися у 1803 році з Богемії. За переказом, назва походить від князя Штефана Великого, оскільки він радо перебував у цій окрузі і віддавався полюванню. Фюрстенталь знаходиться недалеко від повітової дороги Марджина—Сучавиця. Населення — (1890) 928 душ — складається з німців, які займаються лісорозробками. Тут існував скляний завод, що згорів 1888 року і більше не відбудовувався. Навколо цієї гути утворилося село. На території громади знаходиться прекрасний пам'ятник на честь перебування тут 1888 року його імператорської величності ерцгерцога Рудольфа.

Галанешти, нім. Galanestie, рум. Galaneștii, маленьке село, що розташоване на правому березі Сучави, біля розгалуження доріг Галанешти—Фратавці і Галанешти—Радівці, а також поруч залізниці Гадікфальва—Фрасин. Населення — (1890) 627 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Гаурени, нім. Gaureni, рум. Gaureni, від румунського слова *gaură* = отвір. Населений пункт лежить у глибокій, ущелиноподібній долині біля підніжжя гори Гаваназі і сполучений із сусідніми селами польовими дорогами. Населення — (1890) 236 душ, русини — займається трохи землеробством і тваринництвом, однак переважно живе з поденної платні, яку воно заробляє в Румунії.

Гербівці [суч. Горбівці], нім. Gerboutz, рум. Gărbăuți, від румунського слова *garb* = горб. Гербівці розташовані у вузькій долині біля підніжжя гори Балоша, майже за 2 км від митної дороги до Нижніх Синівців. Населення⁴⁹ — (1890) 691 душа — веде землеробство і тваринництво. Багато людей залишає влітку село і подається на роботу в Румунію.

Гліт, нім. Glitt, рум. Glitt, від струмка Глод або Гліт. Тут оселилися німецькі колоністи з Егера. Гліт розташований біля однойменного струмка і поруч загальнодержавного шляху Віків—Солка. Населення — (1890) 1006 душ — складається переважно з німців і русинів, незначною частиною — з румунів. Основне заняття — землеробство і тваринництво.

Gogulina⁵⁰, rumän. Gogolina, ruthen. Gogolina. Einst hiess dieser Ort *Stroiești de sus*. Der Name Gogulina soll von einem rumänischen Gutsbesitzer *Gogul* herkommen. Andererseits lässt sich derselbe auch auf das russische Wort *gogol* — *wilde Ente* zurückführen. Dieses Dorf liegt am rechten Pruth-Ufer in sumpfiger Gegend, ca. 2 km von der Strasse Bojan—Nowoselitza entfernt. Die Bevölkerung, (1890) 449 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau oder sucht ihren Verdienst bei den Magazinarbeiten in Nowoselitza.

Graniczestie, rumän. Crainicești, ruthen. Grainiczesti, vom slawischen *krajn* = *Grenze*, daher *Grenzdorf*, vielleicht auch vom Geschlechtsnamen *Crainicescul*. In einer Urkunde des Jahres 1615 wird dieser Ort genannt. Graniczestie liegt auf der Horaica und an der Reichsstrasse Sereth—Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 1183 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Gropana oder Rudestie, rumän. Gropeni, ruthen. Gropana, vom rumänischen *Gropa* = *Grube, Mulde*. Gropana liegt an der Reichsgrenze gegen Rumänien, unfern der Bezirksstrasse Sereth—Hatna. Die Bevölkerung, (1890) 254 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

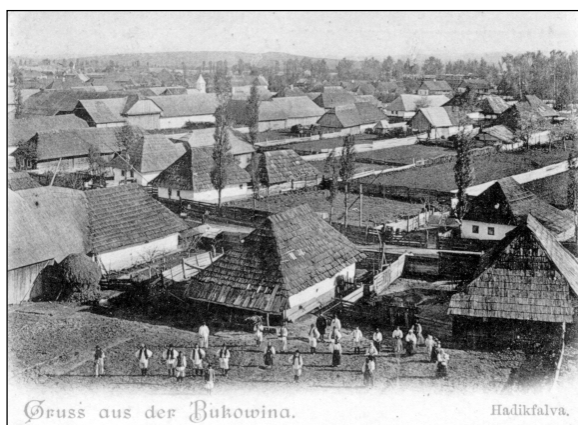
Hadikfalva, rumän. Dornești, ruthen. Hadikfalva. Dieses Dorf befindet sich auf dem Territorium des einst bestandenen Dorfes Dornești, welches am rechten Suczawa-Ufer lag. Das Dorf Dornești, vom keltischen Worte *dur* = *Fluss*, ist verschwunden, und es stehen dort heute nur einige Häuser, die zu Hadikfalva gehören. Dornești wird in einer Urkunde des Jahres 1550 genannt. Die Ansiedelung Hadikfalva entstand im Jahre 1785, um welche Zeit Ungarn am linken Suczawa-Ufer angesiedelt wurden. Den Namen erhielt der Ort nach dem österreichischen Feldmarschall Grafen Andreas Hadik von Futak, *falva* = *Dorf*, daher *Hadikdorf*. Nördlich von Hadikfalva liegt der Berg Jankul, wo prähistorische Funde, darunter auch in einem sogenannten «Hünengrabe» zwei menschliche Skelette, gemacht wurden, die im

Гоголина⁵⁰, нім. Gogulina, рум. Gogolina. Колись цей населений пункт називався *Stroiești de sus* [*Горішні Строешти*]. Ім'я Гоголина могло утворитися від румунського поміщика *Гогола*. З іншого боку, його також можна вивести від руського слова *гоголь* = *дика качка*. Це село знаходиться на правому⁵¹ березі річки Прут у заболоченій місцевості, віддалене майже на 2 км від дороги Бояни—Новоселиця. Населення — (1890) 449 душ, русини — займається землеробством або шукає заробітків на складських роботах в Новоселиці.

Граничешти, нім. Graniczestie, рум. Crainicești. Від слов'янського слова *край* = *границя, кордон*, тому *прикордонне село*, можливо також від прізвища *Граническул*. Цей населений пункт названий в грамоті від 1615 року. Граничешти розташовані на Гораїці і поруч загальнодержавного шляху Серет—Сучава. Населення — (1890) 1183 душі, тільки румуни — веде землеробство і тваринництво.

Гропана, нім. Gropana або Rudestie, рум. Gropeni, від румунського слова *gropa* = *яма, низина*. Гропана розташована біля державного кордону з Румунією, недалеко від повітової дороги Серет—Гатна. Населення — (1890) 254 душі, тільки румуни — займається тваринництвом і землеробством.

Гадікфальва, нім. Hadikfalva, рум. Dornești. Це село знаходиться на території колишнього села Дорнешти, що лежало на правому березі Сучави. Село Дорнешти, від кельтського слова *dur* = *річка*, зникло і сьогодні там стоїть лише декілька будинків, котрі належать до Гадікфальви. Дорнешти згадуються в грамоті від 1550 року. Поселення Гадікфальва виникло 1785 року, коли угорці поселилися на лівому березі Сучави. Ім'я одержало від австрійського фельдмаршала графа Андраша Гадіка фон Футака, *falva* = *село*, тому і село *Гадіка*. Північніше від Гадікфальви стоїть гора Янкул, де виявлені доісторичні знахідки, у тому числі в так званій «курган-могілі» два людських скелети, котрі разом з існуючим там

Zusammenhänge mit den dort befindlichen Tumuli auf eine uralte Ansiedelung hinweisen. Hadikfalva liegt am linken Suczawa-Ufer und an der Strasse Radautz—Ratusch—Sereth und an der Bahnlinie Czernowitz—Itzkany. Ueber die Suczawa führen eine Eisenbahn- und eine Strassenbrücke. Hier zweigt die Localbahn Hadikfalva—Radautz—Frassin ab. Die Bevölkerung, (1890) 3539 Seelen, durchgehends Csango-Magyaren, treibt Viehzucht, Acker- und Gemüsebau (vorwiegend Kraut und Zwiebeln); auch als Fuhrleute finden sie guten Verdienst. Dasselbst befindet sich ein nahezu hundert Jahre altes einstöckiges Mandatariatsgebäude und eine gemauerte römisch-katholische Kirche.

H a t n a, rumän. und ruthen. Hatna, dürfte seine Benennung vom ruthenischen Worte *hatete* = *Wehre anlegen*, erhalten haben. Hatna liegt am gleichnamigen Bache und an der Reichsstrasse nach Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 2263 Seelen, sind Huzulen⁵², aus dem Radautzer Bezirke eingewandert, und betreiben theils Ackerbau und Viehzucht, theils Waldarbeit, oder begeben sich im Sommer nach Rumänien auf Arbeit. Zur Gemeinde Hatna gehört das Dorf Germanestie. Hatna ist Bahnstation und Abzweigung der Localbahn nach Kimpolung.

H a w r y l e s t i e, rumän. Havrilești, ruthen. Hawryliwci, erscheint bereits in einer Urkunde des Jahres 1453 unter⁵³ dem Namen Gavilavre; die Benennung stammt daher unbedingt vom rumänischen Taufnamen *Gavril*⁵⁴. Hier wurde vor ca. 14 Jahren ein langes Schwert gefunden.

Hawrylestie ist ein Massenort und liegt am rechten Ufer des Sowica-Baches in einer Thalmulde. Die Bevölkerung, 1090 Einwohner, Ruthenen, treibt Ackerbau.

H l i n i t z a, rumän. Hlînița, ruthen. Hlenycia, vom russischen Worte *hlina* = *Thon, Lehm*; *hlinica* = *Lehmgrube*. Der Ort liegt am rechten Ufer des Pruth, an der Mündung des gleichnamigen Baches, und an der Reichsstrasse nach Storożynetz. In der Nähe ist eine hölzerne Strassenbrücke über den Pruth. Die Bevölkerung, (1890) 1975 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau

kurghanom vказують на стародавнє поселення. Гадікфальва розташована на лівому березі Сучави і біля дороги Радівці—Ратуш—Серет та залізниці Чернівці—Іцкани. Через Сучаву збудовані залізничний і дорожній мости. Тут відгалужується місцева залізниця Гадікфальва—Радівці—Фрасин. Населення — (1890) 3539 душ, тільки чанго-мадяри — займається тваринництвом, землеробством і овочівництвом (переважно капуста і цибуля); вони також мають добрий заробіток як візники. Там же знаходиться майже столітній двоповерховий будинок мандатора і збудований римо-католицький костюль.

Г а т н а, нім. Hatna, рум. Hatna, назву могла отримати від руського слова *гатити* = *зводити загату*. Гатна лежить біля однойменного струмка і поруч загальнодержавного шляху на Сучаву. Населення — (1890) 2263 душі — гуцули⁵², які переселилися із Радівецького повіту і частково займаються землеробством та тваринництвом, почасти лісовими розробками або подаються влітку на роботу в Румунію. До громади Гатна належить село Германешти. Гатна — залізнична станція з віткою місцевої залізниці на Кімполунг.

Г а в р и л і в ц і, нім. Hawrylestie, рум. Havrilești, вперше згадуються в грамоті від 1453 року⁵³ під ім'ям Gavilavre [Гавілавре]; тому, безперечно, назва походить від румунського церковного імені *Gavril* = *Гавриїл*⁵⁴. Близько чотирнадцяти років тому тут був знайдений довгий меч.

Гаврилівці — значний населений пункт, розташований в улоговині на правому березі струмка Совиця. Населення — 1090 жителів, русини — займається землеробством.

Г л и н и ц я, нім. Hlinitza, рум. Hlînița, від русько-

го слова *глина*; *глиниця* = *глиняний кар'єр*. Село знаходиться на правому березі Пруту, біля впадіння однойменного струмка і поруч загальнодержавного шляху на Сторожинець. Поблизу є дерев'яний дорожній міст через Прут. Населення — (1890) 1975 осіб, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Gruss aus der Bukowina.

Schloss in Hlinitza.

Вісник Буковини 1906.

und Viehzucht. Hier ist am Gutsgebiet ein Weingarten. Zu Hlinitza gehört der Dorftheil Korostowata, wo lauter Zigeuner wohnen. In der Nähe von Hlinitza befinden sich grössere Wälle — Mezyrdziw Zamky —, welche wahrscheinlich aus nachrömischer Zeit herrühren dürften. Auf der Anhöhe «Propasna» wurde ein sehr schöner bronzener Dolch und Pfeilspitzen gefunden.

Horodnik, Ober-, rumän. Horodnicul de sus, ruthen. Horodnik-werchny, vom altrussischen *horod* = *Festung, Stadt*. Dieser Ort steht auf dem Territorium, das einst zu Unter-Horodnik gehörte. Er liegt südwestlich von Unter-Horodnik am Horodnik-Bache und ist mit der Strasse Radautz-Mardzina durch einen guten Weg verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 2592 Seelen, besteht aus Rumänen, deren Hauptbeschäftigung Viehzucht, Ackerbau und Waldwirtschaft ist. Zu Ober-Horodnik gehört das Hardegthaler Revier mit dem Gestütsposten Hardegthale und einem schönen Jagdschlosse. Den Namen erhielt dieses Revier nach dem Grafen Hardegg, der viele Jahre zur Hochwildjagd hierher kam.

Horodnik, Unter-, rumän. Horodnicul de jos, ruthen. Hododnik nyzne, Ableitung des Namens wie bei Ober-Horodnik. In einer Urkunde des Jahres 1474 wird Horodnik erwähnt. Bis zum Ende des 14. Jahrhunderts bestand hier ein Nonnenkloster; 1591 wurde an Stelle desselben eine Kirche erbaut, die noch heute besteht. Unter-Horodnik liegt am Posen-Bache und an der Bezirksstrasse Radautz—Unter-Wikow. Die Bevölkerung, (1890) 2100 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Zu Unter-Horodnik gehören die Gestütsböfe Neu- und Mittel - Prädit. Im Jahre 1894 wurde bei dieser Ortschaft ein sogenanntes Steinkistengrab mit Skelett gefunden. In der Nähe befinden sich gegen 60 Tumuli, von denen einige im Jahre 1893 untersucht wurden und sehr interessante Resultate lieferten, so Steinwerkzeuge, Holzkohlenreste, calcinirte Knochenfragmente u. s. w.

Horoszoutz, rumän. Horșăuți, ruthen. Horosziwci, dürfte seinen Namen vom russischen Worte *Hrusza* = *Birnbaum*⁵⁵ erhalten haben. Horoszoutz liegt an den beiden Ufern des Horoszoutz-Baches und am Nordabhange des Sauczyna-Rückens. Die Bevölkerung, (1890) 1743 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

Idzestie, rumän. Igești, ruthen. Idzesty. Der Name stammt nach Werenka vom russischen Worte *iz* = *Igel*;

Tut na поміщицьких землях є виноградник. До Глиниці належить присілок Коростовата, де живуть одні тільки цигани. Недалеко від села знаходяться великі земляні вали — замки Межирджів — які, можливо, походять з післяримського періоду. На висоті «Пропасна» знайдено дуже гарний бронзовий кинджал і наконечники стріл.

Городник Верхній [Горішній], нім. Horodnik, Ober-, рум. Horodnicul de sus, від староруського *город* = *фортеця, місто*. Цей населений пункт розташований на території, що належала колись Долішньому Городнику. Він знаходиться південно-західніше Долішнього Городника біля струмка Городник і сполучений доброю дорогою з шляхом Радівці—Марджина. Населення — (1890) 2592 душі — складається з румунів, основне заняття яких — тваринництво, землеробство і лісове господарство. До Горішнього Городника належить Гардегальський окіл з кіннозаводським відділенням Гардегаль і гарним мисливським палацом. Свою назву ця округа одержала від графа Гардегі, який багато років навідувався сюди для полювання на велику дичину.

Городник Долішній, нім. Horodnik, Unter-, рум. Horodnicul de jos, походження імені, як у Городника Горішнього. Городник згадується у грамоті від 1474 року. До кінці XIV ст. тут існував жіночий монастир; 1591 на його місці була збудована церква, що збереглася досьогодні. Городник Долішній лежить біля струмка Позен і поруч повітової дороги Радівці—Долішній Віків. Населення — (1890) 2100 осіб, румуни — займається землеробством і тваринництвом. До Городника Долішнього належать кіннозаводські відділення Новий і Середній Предіт. 1894 року у цій місцевості знайдено так званий кам'яний саркофаг з людським скелетом. Поблизу знаходяться майже 60 курганів; деякі з них досліджувалися 1893 року і дали дуже цікаві результати, як-от: кам'яні знаряддя, деревно-вугільні рештки, обгорілі уламки кісток і т. д.

Горосівці, нім. Horoszoutz, рум. Horșăuți, могли отримати назву від руського слова *груша*⁵⁵. Горосівці розташовані по обох берегах струмка Горосівці і на північному схилі хребта Савчина. Населення — (1890) 1743 душі, русини — займається землеробством.

Іджешти [суч. Їжівці], нім. Idzestie, рум. Igești. За Веренкою, назва походить від руського сло-

die Bevölkerung erzählt, dass vor vielen Jahren sich in dieser Gegend ein siebenbürger Rumäne Namens Egiş niedergelassen und eine Colonie gegründet habe, die anfangs Egiş, später jedoch Igeştii genannt wurde. Von der zu Idzestie gehörigen Attinenz Zamka wird berichtet, dass dort vor einigen Jahrhunderten ein festes Schloss stand, das von Räubern bewohnt wurde. Idzestie liegt an beiden Ufern des Sărăţel-Baches zwischen Czudyn und Petrouitz und ist mit den Nachbargemeinden nur durch schlecht unterhaltene Gemeindewege verbunden. Die Bevölkerung, 2363 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Ein grosser Theil der Bevölkerung verlässt während des Jahres seine Heimath, um in Rumänien Verdienst zu suchen. In Idzestie wohnen viele Adelige, sogenannte Schlachticzen.

St. Illie, rumän. und ruthen. St. Ilie, war einst ein Kloster, gestiftet um das Jahr 1457 von Stefan dem Grossen. Um das Kloster bildete sich das Dorf, zu welchem die Meierhöfe Czeretei und Frumosa gehören, und welches an der Reichsstrasse Suczawa—Gurahumora liegt. Die Bevölkerung, (1890) 1402 Seelen, durchgehends Rumänen, betreibt Ackerbau und Viehzucht.

Illischestie, rumän. Ilişestii, ruthen. Iliszestii, nach Werenka vom Gutsbesitzer Ilişescul. Dieses Dorf wurde wiederholt von den Türken und Tataren zerstört. 1714 wurde hier ein Kloster gebaut. Auf diesem Territorium haben sich deutsche Colonisten im Jahre 1787 angesiedelt. Oestlich der Dorfes befinden sich die Fundamente einer Ruine, angeblich einer Burg, auf welcher im Sommer eine Prinzessin residirte. Illischestie liegt am Ilişaşca-Bache und an der Reichsstrasse Gurahumora—Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 3502 Seelen, besteht zum Theil aus Rumänen, zum Theil aus Deutschen, deren Hauptbeschäftigung Viehzucht und Ackerbau ist. Die Deutschen züchten einen sehr schönen Pferdeschlag.

Ipotestie, rumän. Ipoteştii, ruthen. Ipotesztii, nach Werenka auf die Familie *Ipotescu* zurückzuführen; die Bevölkerung hingegen erzählt, dass das Dorf nach einem Mohammedaner, Namens *Ipo*, der Schafzucht betrieben, den Namen erhalten habe. Ipotestie liegt nächst Suczawa an der Bezirksstrasse nach Bossancze. Die Bevölkerung, (1890) 1522 Seelen, durchgehends Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Ispas, rumän. und ruthen. Ispas, vom russischen Worte *Spas* = *Erlöser*, *Ort der Erlösung*⁵⁸. Zur Gemeinde

ва *їж* = *їжак*; а населення розповідає, що багато років тому в цій місцевості оселився семигородський румун на ймення Еджіш і заснував колонію, яка спочатку називалася Еджішт, а згодом Іджешти⁵⁶. Про приналежний Іджештам присілок Замка повідомляється, що там декілька століть тому стояв добре укріплений замок, який заселяли розбійники. Іджешти містяться на обох берегах струмка Серетець [Серетель], між Чудином та Петрівцями і сполучені з сусідніми громадами лише погано утримуваними громадськими дорогами. Населення — 2363 душі, румуни — розвиває тваринництво і землеробство. Більша частина жителів протягом року покидає рідну сторону, щоб шукати заробітки у Румунії. В Іджештах проживає багато дворян, так званих шляхтичів⁵⁷.

Ст. - Ілі [Св. Ілля], нім. St. Illie, рум. St. Ilie, спочатку був монастир, заснований 1457 року Штефаном Великим. Навколо монастиря утворилося село, до якого належать маєтки Черетей та Фрумаса, і яке розташоване біля загальнодержавного шляху Сучава—Ґура-Гумора. Населення — (1890) 1402 душі, тільки румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Ілішешти, нім. Illischestie, рум. Ilişestii, за Веренкою, від поміщика Ілішескула. Це село неодноразово було зруйноване турками і татарами. У 1714 р. тут збудовано монастир. На цій території 1787 р. оселилися німецькі колоністи. На схід від села знаходяться фундаментні руїни, очевидно, замку, у якому влітку перебувала якась принцеса. Ілішешти лежать біля струмка Ілішашка і поруч загальнодержавного шляху Ґура-Гумора—Сучава. Населення — (1890) 3502 душі — складається частково з румунів, почасти з німців, основне заняття яких — тваринництво і землеробство. Німці вирощують дуже гарну породу коней.

Іпотешти, нім. Ipotestie, рум. Ipoteştii, за Веренкою, виводиться від сім'ї *Ипотеску*; населення, навпаки, розповідає, що село отримало назву від мусульманина на ім'я *Ино*, який займався вівчарством. Іпотешти розташовані біля повітової дороги, що веде з Сучави до Босанча. Населення — (1890) 1522 душі, тільки русини — займається тваринництвом і землеробством.

Іспас, нім. Ispas, рум. Ispas, від руського слова *Спас* = *Спаситель*, *місце спасіння*⁵⁸. До гро-

Ispas gehören die Dörfer Czornozy-Ispas und Majidan-Ispas. Der Ort liegt in der Czeremosz-Ebene und an der Bezirksstrasse Wiinitz—Waschkoutz, auch an der Bahnlinie Nepolokoutz—Wiznitz. Die Bevölkerung, Ruthenen, (1890) 4047 Seelen, treibt Viehzucht und Ackerbau. In Ispas befindet sich ein schönes Schloss.

Istensegits oder Cibeny, rumän. Țibeni, ruthen. Cibeni, ungar. Istensegitz (*Gott hilf!*), nach dem Besitzer Țibul. Im Jahre 1777 siedelten sich hier Ungarn aus der Ortschaft Zamostea unter Anführung des Missionars Marconfy an. Unfern Istensegits stand einst ein Dorf Pleșiņi, in einer Urkunde des Jahres 1587 genannt, welches ganz verschwunden ist. Istensegits in seiner Bauart, eine lange, schnurgerade Dorfgasse mit fast ganz gleichen Häusern, erinnert lebhaft an die ungarischen Häuser in der Puszta. Der Ort liegt am linken Suczawa-Ufer, am Fusse der Stirka-Höhe, und ist Station der Bahn Czernowitzkany. Die Bevölkerung, (1890) 2558 Seelen, fast durchgehends Csango-Magyaren, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Iwankoutz, rumän. Ivancăuți, ruthen. Iwankiwci, hat seine Benennung vom kleinrussischen Taufnamen *Iwan* erhalten. Das Dorf erscheint das erste mal in einer Urkunde des Jahres 1451. Es liegt am rechten Ufer des Sowica-Baches. Die Bevölkerung, (1890) 1945 Seelen, Ruthenen, zum Theil Redzeszen, treibt Ackerbau. Iwankoutz ist ein Massenort und liegt an der Bezirksstrasse Nepolokoutz-Stefanywka. Zu Iwankoutz gehören die Ortstheile Jelinka, Pelepiwski und Stanka.

Itzkany (Bahnhof), rumän. Gară-Țcanii, ruthen. Ickani, wurde im Jahre 1880 von der Gemeinde Neu-Itzkany als selbständige Gemeinde ausgeschieden. Der Ort liegt knapp an der Reichsgrenze gegen Rumänien, unfern der Suczawa, über welche hier eine Eisenbahnd- und Strassenbrücke aus Holz führt. Die Bevölkerung, (1890) 711 Seelen, meistens Deutsche, treibt lebhaften Handel. Itzkany ist Endstation der Oesterreichischen Staatsbahn, gleichzeitig Einbrachstation gegen Rumänien (Burdujeni). Von hier führt eine Localbahn nach Suczawa. Dasselbst befindet sich ein Hauptzollamt und ein exponirtes Polizeicommissariat.

Itzkany, Neu-, rumän. Țcani-nou, ruthen. Ickani-nowe. Der Name stammt vom Suczawaer Vororte Alt-Itzkany. 1787 Hessen sich hier deutsche Ansiedler nieder, welche den Ort gründeten. Neu-Itzkany liegt an der

maди Іспас належать села Черногузи-Іспас і Майдан-Іспас. Населений пункт лежить у долині Черемошу поруч повітової дороги Вижиця—Вашківці, а також біля залізничної лінії Неполоківці—Вижиця. Населення — русини, (1890) 4047 душ — займається тваринництвом і землеробством. В Іспасі знаходиться дуже гарний палац.

Цибени, нім. Istensegits або Cibeny, рум. Țibeni, мад. Istensegitz (*Istensegitz — Боже помагай!*), від власника Цибула. 1777 року тут оселилися угорці з місцевості Замостя під проводом місіонера Марконфи. Недалеко від Цибен стояло раніше село Плешинці, згадуване в грамоті від 1587 року, але воно повністю зникло. Цибени, які за своєю структурою є довгою прямою сільською вулицею з майже однаковими будинками, дуже нагадують угорські житла в Пушті. Село розташоване на лівому березі Сучави, біля підніжжя висоти Стирка і є станцією залізниці Чернівці—Іцкани. Населення — (1890) 2558 душ — складається майже цілком з чанго-мадярів, займається тваринництвом і землеробством.

Іванківці, нім. Iwankoutz, рум. Ivancăuți, свою назву одержали від малоруського церковного імені *Іван*. Вперше село з'явилося у грамоті від 1451 року. Воно розташоване на правому березі струмка Совиця. Населення — (1890) 1945 душ, русини, частково резеші⁵⁹ — займається землеробством. Іванківці є значним населеним пунктом і лежать біля повітової дороги Неполоківці—Стефанівка. До Іванківців належать присілки Єлинка, Пилипівський і Станка.

Іцкани (двірець), нім. Itzkany (Bahnhof), рум. Gară-Țcanii, виділились 1880 року з громади Нові Іцкани як самостійна громада. Населений пункт знаходиться біля державного кордону з Румунією, недалеко від р. Сучави, через яку ведуть дерев'яні, залізничні дорожні мости. Населення — (1890) 711 душ, переважно німці — займається жвавою торгівлею. Іцкани є кінцевою станцією австрійських державних залізниць і одночасно відправною станцією до Румунії (Бордюжани). Звідси йде місцева залізниця до Сучави. Там же знаходиться головне митне управління і представництво поліцейського комісаріату.

Іцкани Нові, нім. Itzkany, Neu-, рум. Țcani-nou. Назва походить від сучавського передмістя Старі Іцкани. 1787 року тут осіли німецькі поселенці, які й заснували село. Нові Іцкани лежать біля загальнодер-

Reichsstrasse nach Suczawa und ist Einbruchstation gegen Rumänien. Die Bevölkerung, 415 Seelen, deutsche Colonisten, treibt Viehzucht, Ackerbau und Handel. In Neutzkany befindet sich ein Nebenzollamt.

Jablönitz a, rumän. Jablonița, ruthen. Jablonica, vom russischen *jablon* = *Apfelbaum*. Das Dorf, zu welchem die Weiler Jalowiczora und Holszyna gehören, liegt im Thale des Weissen Czeremosz. Von hier aus führt eine schlecht unterhaltene Bergstrasse über Koniатыn, Dolhopole und Stebne nach Uscie-Putilla. Im Weiler Jalowiczora soll dort, wo jetzt die Kapelle steht, ein Kloster gestanden sein. Die Bevölkerung, (1890) 1190 Seelen, Huzulen, lebt von Viehzucht, Waldarbeit und vom Holzflössen.

Jakobestie, rumän. Jacobești, ruthen. Jakobiwci, ungar. Fogadjisten (*Gott willkommen*). Die Benennung ist auf den Taufnamen Jakob zurückzuführen. Die Eingesessenen erzählen, dass der erste Bewohner dieses Ortes, ein Einsiedler, Jakob hiess. Jakobestie liegt an der Reichsstrasse nach Suczawa nördlich Danilla. Die Bevölkerung, (1890) 572 Seelen, vorwiegend Rumänen, dann Ungarn, die hier im Jahre 1777 angesiedelt wurden, treibt Viehzucht und Ackerbau. Zu Jakobestie gehört das Dorf *Gura-Solci* (rumän. Gură-Solci, Mündung der Solka).

Jakobeny, rumän. Jakobenii, ruthen. Jakobeny, von Jakobus = Jakob. Jakobeny liegt an den beiden Ufern der Goldenen Bistritz und an der Reichsstrasse Dorna—Kimpolung. Von hier zweigt die Reichsstrasse nach Kirlibaba und weiterhin nach Ungarn über den Stiol- und nach Siebenbürgen über den Rodna-Pass ab. Oestlich von Jakobeny befindet sich der Sattel von Mesticanesti, über welchen die Reichsstrasse führt. Die Gemeinde Jakobeny besteht aus dem Dorfe Jakobeny (662 Einwohner, Rumänen) mit den Attinenzen Ciotina und Hașii sowie aus dem Gutsgebiete Jakobeny (2196 Einwohner, Zipser) mit Manzthal, Eisenthal und Pucios. Manz von Mariensee siedelte hier 40 Familien, theils Zipser, theils Sachsen aus Siebenbürgen, an (1784—98). Die Rumänen treiben etwas Vieh- und Schafzucht oder finden als Holzflösser auf der Goldenen Bistritz Beschäftigung. Die Zipser sind zum Theil Bergleute, zum Theil Flösser. Zu Jakobeny gehört das Schwefelbad Pucios (zwei Schwefelquellen) mit zwei primitiven Badehäusern. Jakobeny war das Centrum der bukowinaer Montanindustrie. Hier bildete sich im Jahre 1782 eine

жавного шляху на Сучаву і є станцією відправлення у Румунію. Населення — 415 душ, німецькі колоністи — займається тваринництвом, землеробством і торгівлею. В Нових Іцканах знаходиться допоміжна митниця.

Яблониця [суч. Яблуніця], нім. Jablonitza, рум. Jablonița, від руського *яблоня* = *яблуневе дерево*. Село, до якого належать хутори Яловичора і Голошина, лежить в долині Білого Черемошу. Звідси веде погано утримувана гірська дорога через Конятин, Довгополе і Стебни до Усте-Путилова. Розповідають, що на хуторі Яловичора, де тепер стоїть каплиця, колись знаходився монастир. Населення — (1890) 1190 душ, гуцули — займається тваринництвом, лісорозробками і лісосплавом.

Якобівці, нім. Jakobestie, рум. Jacobești, мад. Fogadjisten (*Фогадйіштен* = *жаданий Бог*). Назва Якобівці походить від церковного імені *Якоб* [Яків]. Місцеві жителі розповідають, що перший мешканець цього населеного пункту — пустельник — називався Якобом. Якобівці розташовані біля загальнодержавного шляху на Сучаву, північніше від Данили. Населення — (1890) 572 душі, переважно румуни, відтак угорці, які оселилися тут 1777 року, — займається тваринництвом і землеробством. До Якобівців належить село *Гура-Солчі* = *Усть-Солка* (нім. Gura-Solci, рум. Gură-Solci).

Якобени, нім. Jakobeny, рум. Jakobenii, від *Jakobus* — *Якоб* [Яків]. Якобени лежать на обох берегах Золотої Бистриці й біля загальнодержавного шляху Дорна—Кімполунг. Звідси загальнодержавний шлях відгалужується до Кірлібаби, а далі через перевал Стіол [Штіол] в Угорщину і через перевал Родна в Семигород. На схід від Якобен знаходиться сідловина Местиканешти, до якої веде загальнодержавний шлях. Громада Якобени складається із села Якобени (622 мешканці, румуни) з присілками Чотіна і Гаши, а також поміщицького маєтку Якобени (2196 жителів, ціпсери) з [поселеннями] Манцталь, Айзенталь і Пучос. Манц фон Маріензее оселив тут 40 сімей — частково ціпсерів, частково саксонців із Семигороду (1784—98). Румуни займаються трохи скотарством і вівчарством або використовуються як лісосплавники на Золотій Бистриці. Ціпсери — частково гірники, почасти сплавники. До Якобен належить сірчана купальня Пучос (два сірчані джерела) з двома простими купальними будинками. Якобени були центром буковинської гірничої промисловості. 1782 року тут орган-

Gesellschaft von angesehenen und bemittelten Personen aus der Bukowina und der Zips, die das Eisenbergwerk errichtete und am 1. September 1784 in Betrieb setzte. Später, im Jahre 1784, als Jakobeny in den Besitz der steiermärkischen Familie Manz von Mariensee übergang, war hier eine hochentwickelte Montanindustrie, die jedoch infolge der ungünstigen Constellation des Weltmarktes in den sechziger Jahren fast ganz einging. Erst in der letzten Zeit begannen die Manganwerke von

ізувалося товариство з шанованих і багатих людей Буковини та Ціпса, яке збудувало залізорудну шахту і 1 вересня 1784 року ввело її в експлуатацію. Пізніше, у 1784, коли у Якобени перейшли у володіння штірійської сім'ї Манца фон Марієнзее, тут існувала вже добре розвинута гірнична промисловість, яка, однак, у шістдесяті роки майже повністю занепала внаслідок несприятливої кон'юнктури світового ринку. Тільки останнім часом марганцеві шахти в Якобенах

Jacobeni-Kirlibaaber Strasse

Jakobeny dank des werktätigen Eingreifens der Staatsverwaltung und der beiden hochverdienten Bergverwalter Walter und Krasucki wieder zu floriren. Mit dem Ausbau der Bahn von Kimpolung über Jakobeny nach Dorna dürfte ein noch bedeutenderer Aufschwung platzgreifen. Zu Jakobeny gehört die dermalen in Betrieb befindliche Manganerzgrube Arșița mit 3 Abtheilungen, 17 Stollen und 8 Tagbauen sowie der Manganschurf Pucios. Ein Zeughammerwerk mit drei Schlägen, eine mechanische Werkmühle, eine Kleinschmiede, ein Couplofen und eine Manganerzaufbereitung sind in Betrieb; die Zufuhr der Erze aus der Grube Arșița geschieht mittelst einer 5726 m langen Rollbahn. Jakobeny ist der Sitz einer Berg- und Hüttenverwaltung. Das Bergwerk untersteht der Berghauptmannschaft in Wien. An sonstigen Industrie-Etablissements besitzt der Ort eine Dampfbrettsäge mit sechs Gattern in der Attinenz Ciotina; auch bestehen einige Kalköfen. Sehenswerth ist das Manz'sche Palais, das dermalen als Hotel dient.

почали знову розвиватися завдяки енергійному втручання державного управління і гідних похвали гірничих управителів Вальтера і Красуцького. З будівництвом залізниці від Кімполунґа через Якобени до Дорни місцевість може досягти ще значнішого піднесення. До Якобен належить тепер діюча марганцева копальня Аршиця з 3 відділеннями, 17 штольнями і 8 відкритими розробками, а також марганцевий шурф Пучос. Працює залізобудівний завод з трьома молотами, механічним млином, невеликою кузнею, плавильною піччю, з очищенням і збагаченням марганцевої руди; доставка руди із копальні Аршиця відбувається завдяки вузькоколії довшиною 5726 м. Якобени — місце перебування гірничого і металургійного управлінь. Копальня підпорядковується головному гірничому управлінню у Відні. З інших промислових підприємств населений пункт володіє паровою лісопильнею з шістьма пиломрами на хуторі Чотіна, а ще існує кілька вапняних печей. Вартий уваги Манцовий палац, що служить тепер за готель.

J a s l o w e t z, rumän. Jaslovět, ruthen. Jaslowec, nach dem Bache, an dem der Ort liegt, benannt Aus einer Urkunde vom Jahre 1448 entnehmen wir, dass das Dorf zu jener Zeit schon bestand. Jaslowetz liegt abseits der Bezirksstrasse Radautz—Kaczyka im tief eingeschnittenen Thale des Jaslovět-Baches. Die Bevölkerung, (1890) 1682 Seelen, besteht aus Rumänen, die Ackerbau und Viehzucht treiben. Hier wurde ein Steinbeil gefunden.

J o r d a n e s t i e, rumän. Jordanesti, ruthen. Jordanesti, von *Jordan*, dem *griechisch-orthodoxen Wasserweihfest*⁶⁰. Jordanestie, ein aus zerstreuten Häusergruppen bestehender Ort, liegt beiderseits des Grossen Sereth und an der Bezirksstrasse Storożynetz—Petryczanka. Die Bevölkerung, (1890) 1755 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Am Ufer des Sereth wurde hier ein Steinbeil gefunden.

J o s e f f a l v a oder **T o l o v a**, rumän. Tolova vel Strîmbă, ruthen. Tolowa. Name nach dem Berge Strîmbul. In Urkunden aus den Jahren 1434 und 1435 werden Strîmba und Tolova erwähnt. Joseffalva als ungarische Colonie hat die Benennung nach Seiner Majestät Kaiser Josef II. erhalten. Nach alten Traditionen soll Joseffalva, das ehemals Vorniceni hiess, eine Vorstadt des alten Dragoieşti und Sitz eines Perkalab gewesen sein. Factisch wurde vor sechzehn Jahren auf den Feldern dieses Ortes ein alter Friedhof blossgelegt. Funde alter türkischer Münzen und Waffen weisen darauf hin, dass hier auch die Türken hausten. Das heutige Joseffalva, eine ungarische, im Jahre 1786 begründete Colonie, liegt am Stupka-Bache knapp an der Reichsgrenze gegen Rumänien und unfern der Bezirksstrasse Berkischestie — Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 992 Seelen, theils Rumänen, theils Magyaren, letztere vorwiegend, treibt Ackerbau und Viehzucht.

J u r k o u t z, rumän. Jurcăuți, ruthen. Jurkiwci, hat seine Benennung vom kleinrussischen Namen *Jurko* = *Georg* erhalten. Die Bevölkerung, 1885 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Waldarbeit. Dieses Dorf ist ein Massenort und liegt an der Strasse Czernowitz—Samuszyn—Ueberfuhr.

J u z y n e t z, rumän. Jujenețul, ruthen. Jużynci, wird urkundlich das erste mal im Jahre 1560 erwähnt. Die Benennung des Ortes lässt sich auf den Taufnamen *Josef*, slavisch *Jyzio*⁶¹, zurückführen. Jużynet z ist ein Massenort und liegt am Gyrny-staw, d. i. dem mittleren

Я с л о в е ц ь, nim. Jaslowetz, rum. Jaslovět, genannt von dem gleichnamigen Bache, an dem der Ort liegt. Aus einer Urkunde vom Jahre 1448 entnehmen wir, dass das Dorf zu jener Zeit schon bestand. Jaslowetz liegt abseits der Bezirksstrasse Radautz—Kaczyka im tief eingeschnittenen Thale des Jaslovět-Baches. Die Bevölkerung, (1890) 1682 Seelen, besteht aus Rumänen, die Ackerbau und Viehzucht treiben. Hier wurde ein Steinbeil gefunden.

Й о р д а н е ш т и, nim. Jordanestie, rum. Jordanesti, von *Jordan*, dem *griechisch-orthodoxen Wasserweihfest*⁶⁰. Jordanestie, ein aus zerstreuten Häusergruppen bestehender Ort, liegt beiderseits des Grossen Sereth und an der Bezirksstrasse Storożynetz—Petryczanka. Die Bevölkerung, (1890) 1755 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Am Ufer des Sereth wurde hier ein Steinbeil gefunden.

T o l o v a, nim. Joseffalva [*Йозеффальва*] oder Tolova, rum. Tolova vel Strîmbă. Im Jahre 1434 und 1435 werden Strîmba und Tolova erwähnt. Joseffalva als ungarische Colonie hat die Benennung nach Seiner Majestät Kaiser Josef II. erhalten. Nach alten Traditionen soll Joseffalva, das ehemals Vorniceni hiess, eine Vorstadt des alten Dragoieşti und Sitz eines Perkalab gewesen sein. Factisch wurde vor sechzehn Jahren auf den Feldern dieses Ortes ein alter Friedhof blossgelegt. Funde alter türkischer Münzen und Waffen weisen darauf hin, dass hier auch die Türken hausten. Das heutige Joseffalva, eine ungarische, im Jahre 1786 begründete Colonie, liegt am Stupka-Bache knapp an der Reichsgrenze gegen Rumänien und unfern der Bezirksstrasse Berkischestie — Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 992 Seelen, theils Rumänen, theils Magyaren, letztere vorwiegend, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Ю р к и в ц и, nim. Jurkoutz, rum. Jurcăuți, hatten ihre Benennung vom kleinrussischen Namen *Jurko* = *Georg* erhalten. Die Bevölkerung, 1885 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Waldarbeit. Dieses Dorf ist ein Massenort und liegt an der Strasse Czernowitz—Samuszyn—Ueberfuhr.

Ю ж и н ц и [*суч. Ю ж и н е ц ь*], nim. Jużynet z, rum. Jujenețul, wird urkundlich das erste mal im Jahre 1560 erwähnt. Die Benennung des Ortes lässt sich auf den Taufnamen *Josef*, slavisch *Jyzio*⁶¹, zurückführen. Jużynet z ist ein Massenort und liegt am Gyrny-staw, d. i. dem mittleren

Teich am Ursprung der Sowica. Die Bevölkerung, 1067 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

K a b e s t i e, rumän. Gabești, ruthen. Kabyn, auch Kabiwci. Name vom Bache Kabena, vielleicht auch vom russischen Worte *kaban* = *Wildschwein*. Hier stand ein kleines Kloster. Kabestie liegt am Kabena-Bache und an der Reichsstrasse Hlinitza-Storoïnetz. Die Bevölkerung, (1890) 917 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht

K a d o b e s t i e, rumän. Cadobesti, ruthen. Kadobiwci, dürfte seine Benennung vom russischen Worte *kadob* = *ausgehöhlter Baumstamm, der als Brunnenverkleidung dient*, erhalten haben. Ende des vorigen Jahrhunderts sollen in diese Gemeinde ruthenische Bauern aus Ostgalizien eingewandert sein. Kadobestie liegt in einer leicht versumpften Mulde an drei Teichen, die keinen directen Abfluss haben. Die Bevölkerung, die durchgehends Ackerbau und Viehzucht treibt, beläuft sich (1890) auf 2701 Seelen, Ruthenen. Dieses Dorf, das an der Reichsstrasse Kotzman—Zaleszczyki liegt, ist ein Massenort. In der Nähe befinden sich fünf Joch Sumpfboden, woselbst Torf vorkommen soll.

K a l a f i n d e s t i e, rumän. Calafindesti, ruthen. Kalafendeuci, nach dem ehemaligen Besitzer *Calafindescul* genannt. Kalafindestie liegt an den Quellen des Hatna-Baches und an der Bezirksstrasse Sereth—Hatna. Die Bevölkerung, (1890) 1261 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

K a l i n e s t i e a m C z e r e m o s z, rumän. Calinești, ruthen. Kaliniwci, vom rumän. *calină* = *Reinweide*⁶³. Kalinestie liegt am Brusnica-Bache und an der Bezirksstrasse Zcleneu-Berbestie-ïadowa. Die Bevölkerung, (1890) 879 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

K a l i n e s t i e - J e n a k i, rumän. Calinești lui Jenachi, ruthen. Kaliniwci-Jenaki, kommt vom rumän. Worte *calină* — *Reinweide*; Jenachi war ein Gutsbesitzer, daher Kalinestie-Jenaki. Der Ort wird vom Volke auch *Greatzka* genannt, weil der Besitzer Jenachi ein Grieche war. Das Dorf liegt an beiden Ufern des Hatna-Baches und an der Bezirksstrasse Sereth—Hatna. Die Bevölkerung, (1890) 46.6 Seelen, meist Ruthenen, treibt etwas Ackerbau und Viehzucht, lebt jedoch vorwiegend vom Tagelohn.

K a l i n e s t i e - K u p a r e n k o, rumän. Calinești lui Cuparenco, ruthen. Kaliniwci - Kuparenko. Der Besitzer

тобто середнього ставка, де бере початок Совиця. Населення — 1067 душ, русини — займається землеробством.

К а б и н, також **К а б і в ц і**, нім. Kabestie, рум. Gabesti. Ім'я від струмка Кабина, можливо, також від руського слова *кабан* = *дика свиня*. Тут стояв малий монастир. Кабин розташований біля струмка Кабин і поруч загальнодержавного шляху Глиниця—Сторожинець. Населення — (1890) 917 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

К а д о б і в ц і [суч. **К а д у б і в ц і**], нім. Kadobestie, рум. Cadobesti, могли одержати назву від руського слова *кадоб* = *видовлене дерево, яке служить обшивкою кринички*. Кажуть, що наприкінці минулого століття у цю громаду переселилися русинські селяни зі Східної Галичини. Кадобівці лежать у легко заболоченій низовині біля трьох ставків, котрі не мають жодного прямого витоку. Населення, яке розвиває тільки землеробство і тваринництво, на раховує (1890) 2701 русина. Це село, що розташоване біля загальнодержавного шляху Кіцмань—Заліщики, є значним населеним пунктом. Поблизу знаходяться п'ять йохів⁶² болотистого ґрунту, де добувають торф.

К а л а ф и н д и н ц і, нім. Kalafindestie, рум. Calafindesti, названі від колишнього власника *Калафіндескула*. Калафиндинці знаходяться біля витоків струмка Гатна і поряд з повітовою дорогою Серет—Гатна. Населення — (1890) 1261 душа, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

К а л и н і в ц і, нім. Kalinestie am Czeremosz, рум. Calinești, від рум. *calină* = *чиста (біла) лоза* [калина]⁶³. Калинівці лежать біля струмка Брунниця і повітової дороги Зеленів—Барбівці—Жадова. Населення — (1890) 879 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

К а л и н і в ц і - Є н а к і й, нім. Kalinestie-Jenaki, рум. Calinești lui Jenachi, походить від рум. слова *calină* = *чиста лоза*; Єнакій був поміщиком, тому Калинівці-Єнакій. Населений пункт також зветься людьми *Гряцька*, тому що власник Єнакій був греком. Село розташоване на обох берегах струмка Гатна і поруч повітової дороги Серет—Гатна. Населення — (1890) 466 душ, найбільше русинів — займається трохи землеробством і тваринництвом, однак переважно живе від поденних заробітків.

К а л и н і в ц і - К у п а р е н к о, нім. Kalinestie-Cuparenko, рум. Calinești lui Cuparenco. Власник цього

dieses Dorfes hiess Miron Kuparenko, daher der Name. Beim Bau des Herrenhauses wurden Töpfe mit Asche gefüllt ausgegraben (wahrscheinlich Graburnen). Der Ort liegt am Hatna-Bache und an der Bezirksstrasse Sereth—Hatna. Die Bevölkerung, 1120 Seelen, Rumänen und Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Ein grosser Theil der Leute verlässt im Sommer das Dorf und begiebt sich nach Rumänien auf Arbeit. Zu dieser Gemeinde gehört das Dorf Kalinestie-Wasilaki.

К а м е н а, rumän. Camena, ruthen. Kamera. Der Name stammt vom russischen *kamen* = *Stein*, weil das Territorium dieser Gemeinde steinig ist und sich dort seinerzeit viel Steinbrüche befanden. In der Nähe des Dorfes ist die Anhöhe Berda, von wo aus nach einer im Volke bestehenden Tradition das Herannahen der Türken den Bewohnern signalisirt wurde. Kamena, ein Massenort, liegt an beiden Ufern des gleichnamigen Baches und an der Bezirksstrasse Czernowitz—Storozynetz. Zur Gemeinde gehört die Attinenz Dumalenski. Die Bevölkerung, (1890) 1943 Seelen, fast durchgehends Ruthenen, betreibt Ackerbau, und im Winter ist das Holzfällen ihr Haupterwerb. Viele ärmere Bewohner begeben sich alljährlich nach Russland und Rumänien auf Arbeit Die das Gutsgebiet der Gemeinde betreffenden, in lateinischer und deutscher Sprache abgefassten Urkunden befinden sich in Händen des dermaligen Besitzers Löbel Salter.

К а м е н к а, rumän. Camenca, ruthen. Kamenka, vom russischen *kamen* = *Stein*. In einer Urkunde des Jahres 1503 wird⁶⁴ dieser Ort genannt. Kamenka liegt am rechten Sereth-Ufer sowie am Kamenka-Bache und ist Endpunkt der Bezirksstrasse Sereth—Czerepkoutz—Kamenka. Die Bevölkerung, (1890) 3496 Seelen, vorwiegend Ruthenen, zum kleineren Theil Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Jenseits des Sereth liegt die zu Kamenka gehörige Attinenz Petryczanka und die Eisenbahnhaltestelle an der Localbahn Sereth—Hliboka—Kamenka.

К а р у к і м п у л у і, rumän. Capu-câmpului, ruthen. Kapukimpului, vom lateinischen *caput* = *Kopf*, Anfang, und vom rumän. *câmpul* = *Feld*, also *Anfang des Feldes*. Der Ort gehörte einst zu Kapukodrului. Auf dessen Territorium wurden wiederholt alte moldauische Münzen gefunden. Kapukimpului liegt am rechten Moldawa-Ufer gegenüber Kapukodrului, mit welchem der Ort durch Fahrwege und Furthen verbunden ist. Die Bevölkerung, (1890) 1104 Seelen, treibt etwas Ackerbau, hauptsächlich aber Waldarbeit.

села називався Мирон Купаренко, звідси й наймення. Під час будівництва панської садиби були викопані наповнені попелом глиняні горщики (мабуть, поховальні урни). Село розташоване біля струмка Гатна і повітової дороги Серет—Гатна. Населення — 1120 душ, румуни і русини — займається землеробством і тваринництвом. Велика частина людей залишає влітку село і збирається в Румунію на заробітки. До цієї громади належить село Калинешти-Василакі.

К а м е н а [суч. **К а м'я н а**], нім. Kamena, рум. Camena. Ім'я походить від руського слова *камінь*, тому що територія цієї громади кам'яниста і тут існувало свого часу багато каменоломень. Поблизу села є висота Берда, з якої, за побутуючим у народі переказом, сигналізували населенню про наближення турків. Камена — значний населений пункт, який лежить по обох берегах однойменного струмка і поруч повітової дороги Чернівці—Сторожинець. До громади належить присілок Думаленський. Населення — (1890) 1943 душі, майже цілком русини — займається землеробством, а взимку основний промисел — рубання лісу. Багато бідніших жителів відбувають щорічно на роботу в Росію і Румунію. Документи стосовно поміщицького маєтку громади, що складені латинською і німецькою мовами, знаходяться в руках теперішнього власника Лебеля Салтера.

К а м е н к а [суч. **К а м'я н к а**], нім. Kamenska, рум. Camensa, від руського *камінь*. Цей населений пункт згадується в грамоті від 1503 року⁶⁴. Каменка розташована на правому березі Серету, а також біля струмка Каменка і є кінцевим пунктом повітової дороги Серет—Черепківці—Каменка. Населення — (1890) 3496 душ, переважно русини, менша частина румунів — займається землеробством і тваринництвом. На протилежному березі Серету знаходиться приналежний до Каменки присілок Петричанка і полустанок місцевої залізниці Серет—Глібока—Каменка.

К а п у к і м п у л у й [К а п у к і м п у л], нім. Kapukimpului, рум. Capu-câmpului, від латинського слова *caput* = *голова*, *початок* і румунського *câmpul* = *поле*, отже = *початок поля*. Населений пункт належав колись до Капукодрлуй. На цій території неодноразово віднаходили старі молдавські монети. Капукімпулуй лежить на правому березі Молдави, навпроти Капукодрлуй, із яким село сполучене проїзною дорогою і бродами. Населення — (1890) 1104 душі — займається трохі землеробством, але переважно лісорозробками.

К а р у к о д р у л у і, rumän. Capu codrului, ruthen. Kapukodrului, vom lateinischen *caput* = *Haupt*, *Anfang*, und vom rumän. *codru* = *Urwald*, somit Anfang des Urwaldes. Einst hiess das Dorf București. In einer Urkunde aus dem Jahre 1514 wird dieses Ortes Erwähnung gethan. Kapukodrului liegt im Moldawa-Thale am linken Flussufer und an der Bezirksstrasse Paltinyssa—Kornuluncze. Die Gemeinde besteht aus zwei Dörfern, und zwar Kapukodrului und Paltinossa (Name vom rumän. *paltin* = *Ahorn*). Paltinossa ist Station der Eisenbahnlinie Hatna-Kimpolung; hier befinden sich eine Dampf Brettsäge mit vier Gattern und eine Rollbahn. Deutsche Colonisten liessen sich hier nieder. Die Bevölkerung, (1890) 2693 Seelen, treibt i Ackerbau, Viehzucht und Waldarbeit.

К а р а п ч и а м С з е р е м о с з, rumän. Carapciu, ruthen. Karapcziu, angeblich vom türkischen Worte *kara* = *schwarz*, und von *čaj* = *Fluss*. Karapcziu liegt am oberen Hlibiczok-Bache und ist mit Waschkoutz durch eine gute Strasse verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 4017 Seelen, Ruthenen, lebt von Ackerbau und Viehzucht. Dasselbst befindet sich ein schönes Schloss und eine Branntweinbrennerei. In der Nähe die Oertlichkeit «Taborycze», eine alte Lagerstätte.

К а р а п ч и а м С е р е т, rumän. Carapciu, ruthen. Karapcziw. Nach Werenka soll die Benennung

К а п у к о д р у л у й (К а п у к о д р у л), нім. Karukodrului, рум. Capu codrului, від латинського *caput* = *вершина*, *початок* і від румунського *codru* — *ліс*, отже *початок лісу*. Колись село звалося Букурешти. Про цей населений пункт подана звістка у грамоті від 1514 року. Капукодрулуй розташований на лівому березі долини Молдави і біля повітової дороги Палтіноса—Корнулунче. Громада складається з двох сіл, а саме: Капукодрулуй і Палтіноса (ім'я від рум. *paltin* = *клен*). Палтіноса — станція залізничної лінії Гатна — Кімполунг; тут знаходяться парова лісопильня з чотирма пилорамами і вузькоколіяка. Тут оселилися німецькі колоністи. Населення — (1890) 2693 душі — займається землеробством, тваринництвом і лісорозробками.

К а р а п ч и в, нім. Karapcziu am Szeremosz, рум. Carapciu, очевидно, походить від турецьких *kara* = *чорний* і *čaj* = *річка*. Карапчів лежить у верхів'ях струмка Глібічок [Глибочок] і сполучений з Вашківцями доброю дорогою. Населення — (1890) 4017 душ, русини — живе від землеробства і тваринництва. Там же знаходяться дуже гарний палац і гуральня. Поблизу є місцевість «Таборище» — давнє табірне місце.

К а р а п ч и в, нім. Karapcziu am Sereth, рум. Carapciu. За Веренкою, назва цього населеного пунк-

dieses Ortes vom türkischen *kara* = *schwarz* und von *čaj* = *Fluss* abstammen. Nach der Ueberlieferung hingegen soll der Name vom rumänischen Worte *carpen* = *Weissbuche* kommen, weil hier einst

tu utvorilasя від турецьких слів *kara* = *чорний* і *čaj* = *річка*. За переказом, навпаки, ім'я могло вийти від румунського слова *carpen* = *граб звичайний*, оскільки тут колись існували великі ліси граба зви-

Weissbuchenwälder bestanden. Dieser Ort liegt am linken Ufer des Grossen Sereth und an der Bezirksstrasse Storoiynet-Petryczanka. In Karapcziu, Station der Localbahn Hliboka-Berhometh, zweigt eine Linie nach Czudyn ab. Die Bevölkerung, (1890) 1065 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Auch eine Branntweinbrennerei ist im Betriebe.

K a r l s b e r g, eine deutsche Colonie, am Scunba-Bache nördlich von Putna und an der Bahnlinie Hadikfalva—Frassin gelegen. Die Bevölkerung, (1890) 924 Seelen, besteht aus Deutschen, welche als Waldarbeiter oder Professionisten (Maurer) ihren Unterhalt finden. Diese Colonie verdankt ihr Entstehen dem Radautzer Handelsmann Zossel Rechenberg, der hier eine Glashütte gründete und deutsche Glasmacher aus der galizischen Colonie Lubaczów im Jahre 1797 ansiedelte.

K e s z w a n a, rumän. Căjvana, ruthen. Keszwana, benannt nach dem Berge Căjvana und dem gleichnamigen Bache. In einer Urkunde aus dem Jahre 1615 wird dieser Ort erwähnt. Der Tradition nach soll östlich von Keszwana ein Dorf gestanden haben, welches Hrinčești hiess (einst dem Kloster Solka gehörig), das jedoch durch die Tataren vollständig zerstört wurde. Mitten im Dorfe steht eine uralte Eiche, die einen Umfang von über 10 m hat. Keszwana liegt am gleichnamigen Bache und ist mit den benachbarten Ortschaften durch Feld- und Gemeindewege verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 2209 Seelen, besteht aus Rumänen und treibt Ackerbau und Viehzucht.

K i e z e r a, rumän. Chicera, ruthen. Kiczera. Die Stelle, an der sich dieses Dorf jetzt befindet, war vor etwa hundertfünfzig Jahren noch Buchenwald und gehörte zum Territorium der Gemeinde Mihuczeny. Den Namen hat das Dorf von der höchsten Erhebung in dieser Gegend, ruthen. *keczera* = *Berggipfel*, erhalten. Ursprünglich bestand die Bevölkerung aus Zigeunern und Recrutirungsflüchtlingen, später siedelten sich hier Emigranten aus Bolechow in Galizien an. Kiczera, ein kleines, aus zerstreut liegenden Hütten bestehendes Dorf, ist am rechten Ufer des Derchlui-Baches und an der Bezirksstrasse Kuczurmara—Terescheny gelegen. Die Bevölkerung, (1890) 592 Seelen, Ruthenen, treibt ein wenig Ackerbau und lebt hauptsächlich vom Holzfällen. Hier wurden wiederholt Funde von alten Waffen und Münzen gemacht.

K i n d e s t i e, rumän. Chindești, ruthen. Kindesti. Ueber den Ursprung des Namens dieses Ortes bestehen

чайного. Село знаходиться на лівому березі Великого Серету і поруч повітової дороги Сторожинець—Петричанка. З Карапчева, який є станцією місцевої залізниці Глібока—Бергомет, відгалужується вітка на Чудин. Населення — (1890) 1065 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом. Також працює ґуральня.

К а р л ь с б е р г, нім. Karlsberg, німецька колонія, що розташована північніше від Путни, над потком Скунка і біля залізничної лінії Гадікфальва—Фрасин. Населення — (1890) 924 душі — складається з німців, які знаходять собі підтримку як лісові робітники або ремісники (муляри). Ця колонія завдячує своїм виникненням радівецькому комерсанту Зоселю Рехенбергу, який заснував тут склозавод і поселив 1797 року німецьких склоробів з галицької колонії Любачув.

К е ш в а н а, нім. Keszwana, рум. Căjvana, названа від гори Кешвана і однойменного струмка. Цей населений пункт згадується в грамоті від 1615 року. За переказами, східніше від Кешвани нібито знаходилося село, що називалося Гринчешти (колись належало монастирю Солка) і яке було цілком знищене татарами. У центрі села стоїть старовинний дуб, стовбур якого має в обхваті понад 10 м. Кешвана розміщена біля однойменного струмка і з'єднана із сусідніми селами польовими і громадськими дорогами. Населення — (1890) 2209 душ — складається з румунів і займається землеробством та тваринництвом.

К и ч е р а [суч. **Червона Діброва**], нім. Kiczera, рум. Chicera. Місце, де тепер знаходиться це село, приблизно 150 років тому ще було буковим лісом і належало до території громади Мигучени. Назву село отримало від найвищої гори в цій місцевості, з русин. *кичера* = *гірська вершина*. Населення складалося спочатку з циган і дезертирів, трохи пізніше тут поселились емігранти з Бoleхова у Галичині. Кичера — мале село, що складається з розкиданих хатин, — розташоване на правому березі потоку Дерелуй і поруч повітової дороги Великий Кучурів — Тарашани. Населення — (1890) 592 душі, русини — займається трохи землеробством і живе переважно від лісорубства. Тут неодноразово траплялися знахідки давньої зброї і монет.

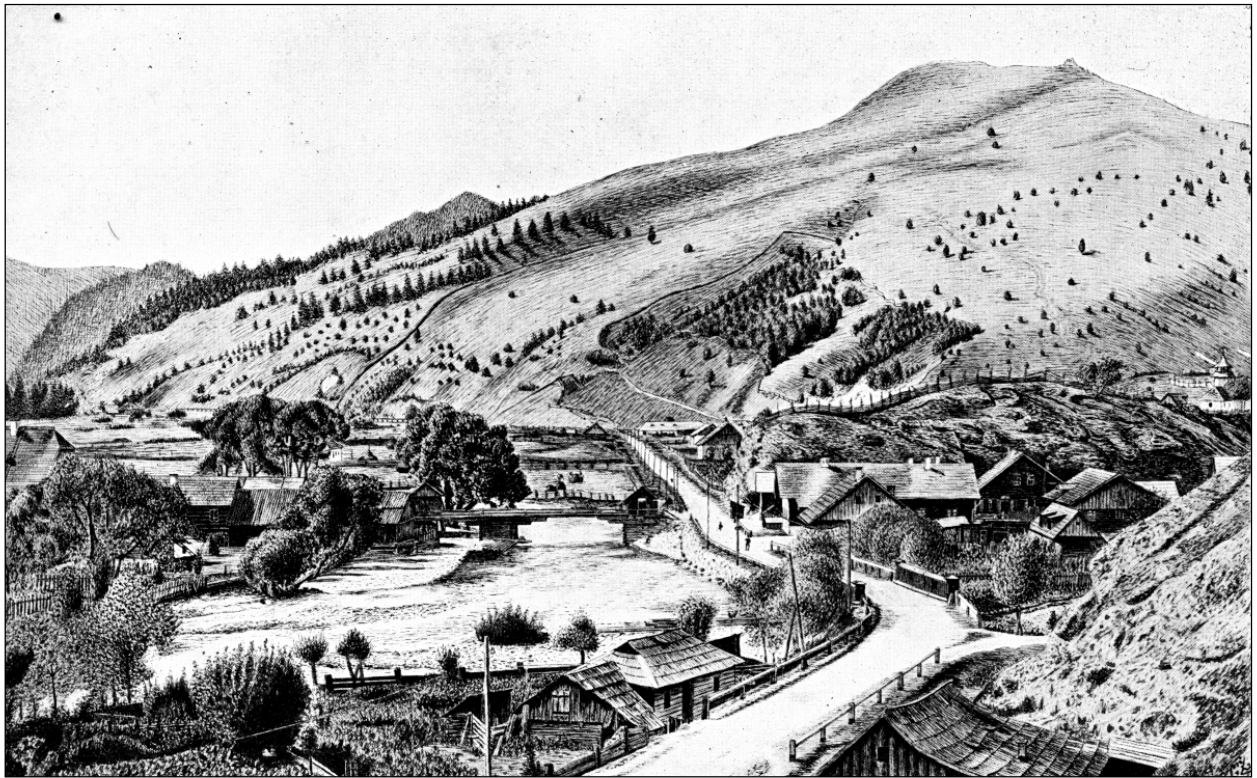
К і н д е ш т и, нім. Kindestie, рум. Chindești. Про походження назви цього села побутує декілька версій.

mehrere Anschauungen. Wickenhauser leitet ihn vom türkischen *kind* = *Dorf*, Werenka vom türkischen *kendi* = *selbst* oder *isolirt*, ab, andere jedoch wollen die Benennung auf einen Bojarer Namens *Kendi* zurückführen, welcher auch in einer Urkunde aus dem Jahre 1463 erwähnt wird. Kindestie liegt auf dem schmalen Landstreifen zwischen dem Sereth-Flusse und dem Molnița-Bache südöstlich von Rogoïestie, mit welcher Ortschaft es durch eine gut erhaltene Strasse verbunden ist. Die Bevölkerung, (1890) 676 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

K i r l i b a b a, rumän. Cârlibaba, ruthen. Kirlibaba, vom gleichnamigen Bache. Zur Zeit der Occupation des

Віккенгаузер утворює її від турецького *kind* = *село*, Веренка — від турецького *kendi* = *самий* або *ізолюваний*, однак інші намагаються вивести назву від боярина на ім'я *Kendi*, який також згадується в грамоті від 1463 року. Кіндешти розміщені на вузькій земельній смузі між річкою Серет і струмком Мольниця південно-східніше від Рогожешт, з територією яких воно сполучене добре утримуваною дорогою. Населення — (1890) 676 душ, русини розвивають землеробство і тваринництво.

К і р л і б а б а [К и р л и б а б а], нім. Kirlibaba, рум. Cârlibaba, від однойменного потоку. На час оку-

Kirlibaba und Ludwigsdorf.

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislau s Żurkowski.

Landes durch Oesterreich bestand dieser Ort noch nicht. Erst durch das Auffinden von Silber- und Bleierzen durch Manz von Mariensee im Jahre 1797 entstand hier eine Bergwerkscolonie Mariensee, auf welcher in demselben Jahre Deutsche angesiedelt wurden. Das ehemalige Blei- und Silberbergwerk ist heute aufgelassen und verfallen. Kirlibaba liegt an der Goldenen Bistritz und an der Strasse, die von Jakobeny nach Ungarn gegen den Stiol-Pass und in ihrer Abzweigung zum Rodna-Pass führt. Die Gegend ist

Кірлібаба і Людвігдорф

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

пації краю Австрію цього населеного пункту ще не існувало. Тільки з відкриттям Манцом фон Марієнзеє срібних і олов'яних руд у 1797 році тут виникла гірничодобувна колонія Марієнзеє, у якій того ж року оселилися німці. Колишні срібло- і оловодобувні шахти вже закриті і закинуті. Кирлибаба лежить біля Золотої Бистриці і поруч дороги, що веде від Якобен через перевал Стіол в Угорщину і відгалужується до перевалу Родна. Місцевість тут первозданна і маль-

wildromantisch und pittoresk. Gegenüber liegt das ungarische Dorf Lajosfalva. Die Bevölkerung, 415 Seelen, besteht aus Huzulen, die Schafzucht, Waldarbeit und Flösserei treiben. Am Kirlibaba-Bache befindet sich eine Klause in Betrieb. Zur Gemeinde gehören die Attinenzen Flutorica, Jedul, Măgură, Prislop, Tatarka, Zapul und Tripul. Im Cibo-Bache wurden vor etwa vierzig Jahren ein Helm, Steigbügel und Steinwerkzeuge gefunden.

Kisselitze, rumän. Chiselizenii, ruthen. Kiselice, vom altslawischen Worte *kysel* = *sauer, feucht*. Das Dorf liegt im Putilla-Thale an der Bezirksstrasse Wiznitz—Storonetz-Putilla. Die Bevölkerung, (1890) 777 Seelen, Huzulen, treibt Viehzucht, Alpenwirthschaft und Waldarbeit.

Kisseleu, rumän. Chiseleu, ruthen. Kisseliw, vom slawischen Worte *kisel* = *sauer, feucht*. Kisseleu liegt in einer Mulde am Ursprung des Sowica-Baches, an der Bahnlinie Lužan—Zaluszczyki und an der Bezirksstrasse Stefanywka-Kotzman; es ist ein Massenort. Die Bevölkerung, (1890) 2260 Seelen, Ruthenen, treibt grösstentheils Ackerbau. In Kisseleu wurden 1865 eine Steinaxt ohne Stielloch, mit geschliffener Schneide, wahrscheinlich aus der sogenannten Uebergangszeit stammend, sowie eine lange Bronzespange und ein Glasarmreif, Ueberreste der La Tène-Cultur, gefunden⁶⁵.

Klimoutz, rumän. Climăuți, ruthen. Klimauc. Die Benennung kommt vom russischen Namen *Klem* = *Clemens*. Der Volkssage nach soll der erste Ansiedler Klim, seine Kinder Klimow geheissen haben. Klimoutz wird in einer Urkunde des Jahres 1490 genannt Hier siedelten sich im Jahre 1780 Lipowaner (Bezpopowcen) aus der Moldau an. Klimoutz liegt am gleichnamigen Bache und an der Bezirksstrasse Fontina-alba. Die Bevölkerung, (1890) 1309 Seelen, durchgehends Lipowaner, betreibt nur wenig Ackerbau und Viehzucht, um so mehr aber Obstcultur. Ihre Hauptbeschäftigung ist Erdarbeit und Obsthandel. Die Lipowaner sind als Erdarbeiter allenthalben sehr gesucht.

Kliwodyn, rumän. Clivodin, ruthen. Kliwodin, erscheint das erste mal in einer Urkunde Stefan's des Grossen vom Jahre 1503, um welche Zeit der Ort zu Kotzman gehörte. Im Laufe der vielen Kriege wiederholt zerstört, wurde das Dorf im Jahre 1766 neu aufgebaut Der Ortsname dürfte sich auf das russische Wort *chlib* = *Brot* zurückführen lassen.

Kliwodyn, ein Massenort, liegt in einem meist trockenen Wasserrisse am rechten Sowica-Ufer und knapp

ovnicha. Nавпроти знаходиться угорське село Лайош-фальва. Населення — 415 душ — складається з гуцулів, які займаються вівчарством, лісорозробками і лісосплавом. На потоці Кірлібаба знаходиться діючий шлюз. До громади належать присілки Флуторіка, Жидул, Мигури, Прислоп, Татарка, Цапул і Трипул. У потоці Чібо приблизно 40 років тому знайдено шолом, стремено і кам'яні знаряддя.

Киселице [суч. **Киселиця**], нім. Kisselitze, рум. Chiselizenii, від старослов'янського слова *кисиль* = *кисло, волого*. Село міститься у долині Путили біля повітової дороги Вижниця—Сторонець-Путилів. Населення — (1890) 777 душ, гуцули — займається тваринництвом, відгінним скотарством на полонинах.

Киселів, нім. Kisseleu, рум. Chiseleu, від слов'янського слова *кисиль* = *кисло, волого*. Киселів лежить у видолінку біля витоку струмка Совиця, поруч залізничної лінії Лужани—Заліщики і повітової дороги Стефанівка—Кіцмань; він є значним населеним пунктом. Населення — (1890) 2260 душ, русини — займається переважно землеробством. У Киселеві знайшли 1865 року кам'яну сокиру без отвору для ручки, із загостреним лезом, що походить, очевидно, з так званого перехідного періоду, а також бронзову застібку і скляний браслет, сліди латенської культури⁶⁵.

Климівці, нім. Klimoutz, рум. Climăuți. Назва походить від руського імені *Клим*. Згідно з народним переказом, перший поселенець нібито називався Климом, а його діти — Климіві. Климівці згадуються в грамоті від 1490 року. У 1780 році тут поселилися липовани (безпоповці) з Молдови. Климівці розташовані біля однойменного струмка і поруч повітової дороги Біла Керниця. Населення — (1890) 1309 душ, тільки липовани — займається лише трохи землеробством і тваринництвом, але більше садівництвом. Їхнє основне заняття — земляні роботи і торгівля фруктами. Липовани повсюди мають попит як землекопи.

Кливодін, нім. Kliwodyn, рум. Clivodin, вперше згадується в грамоті Штефана Великого від 1503 року, коли населений пункт належав до Кіцманя. Під час численних війн неодноразово був зруйнований, заново село збудоване 1766 року. Можна пропонувати звести назву населеного пункту до руського слова *хліб*.

Кливодін — значний населений пункт — лежить переважно у сухій вимоїні на правому березі струмка

an der Reichsstrasse Zaleszczyki—Czernowitz. Die Bevölkerung, (1890) 1585 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

Kloster-Humora, rumän. Monastirea-Homorului oder auch Hamorului (in Urkunden), vom Humora-Bache. Hier stand ein Kloster, in dessen Nähe der gleichnamige Ort entstanden ist. In einer Urkunde des Jahres 1490 wird das Dorf Homorul bereits genannt. Das Kloster, 1427 erbaut, wurde 1527 zerstört, jedoch 1530 vom Kanzler Theodor wieder errichtet; 1654 wurde dasselbe von Kosaken geplündert. Die Ruinen des Klosters und die noch heute bestehende Klosterkirche sind sehenswerth. Im Humora-Thale befand sich ein Dorf Dobrin (1427), das mit Homorul identisch sein dürfte.

Kloster-Humora liegt im Humora-Thale und ist mit Gurahumora, Pojana-Mikuli und Plesz durch einen Fahrweg verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1268 Seelen, besteht aus Rumänen, welche Viehzucht und Waldarbeit betreiben; bedeutend ist die Heugewinnung.

Komanestie, rumän. Comanești, ruthen. Komaniwci, wahrscheinlich einst eine Niederlassung der Comanen; *Comanești* = *Comanendorf*. Der Ort liegt in einem tief eingeschnittenen Seitenthale des Solonec-Baches, unfern der Bezirksstrasse Ludihumora—Solonec—Kostina—Suczawa und an der Localbahn Hatna—Kimpolung. Die Bevölkerung, (1890) 1247 Seelen, durchgehends Rumänen, betreibt Ackerbau und Viehzucht. Komanestie hat eine Eisenbahnhaltstelle und eine Branntweinbrennerei.

Komarestie, rumän. Comarești, ruthen. Komariwci, vom slawischen *komar* = *Mücke*. Im Volke cursirt die Sage, dass in der Gegend, wo jetzt Komarestie liegt, so viele Mücken waren, dass ein an einen Baum gebundenes Mädchen von ihnen aufgefressen wurde. Komarestie liegt am rechten Ufer des Grossen Sereth und ist durch einen guten Fahrweg mit der Bezirksstrasse Berhometh-Storoïnetz verbunden; auch ist das Dorf Station der Localbahn Hliboka-Berhometh. Die Bevölkerung, (1890) 956 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. In dem zu Komarestie gehörigen Fontânița-Walde auf der Jalowa-Mohila befinden sich zwei mächtige alte Tannen, deren Stämme in einer Höhe von ca. 20 m zu einem Stamme verwachsen sind. Unter der Bevölkerung herrscht der Glaube, dass unter diesen Bäumen ein Schatz vergraben sei.

Komarestie-Slobadzia, rumän. Slobozia-Comarești, ruthen. Komariwci-Slobozia, ist

Совиця і безпосередньо біля загальнодержавного шляху Заліщики—Чернівці. Населення — (1890) 1585 душ, русини — займається землеробством.

Монастир Гумора, нім. Kloster-Humora, рум. Monastirea-Homorului або також Hamorului (в документах), від потоку Гумора. Тут стояв монастир, поблизу якого виник однойменний населений пункт. Село Гуморул назване вже у грамоті від 1490 року. Монастир збудований 1427 р., зруйнований 1527, але знову відбудований 1530 канцлером Теодором; 1654 він був пограбований козаками. Заслужують на увагу руїни монастиря, а також уціліла монастирська церква. У долині Гумори знаходилося село Добрин (1427), котре могло бути ідентичним з Гуморул.

Монастир Гумора розташований в долині Гумора і сполучений з Ґура-Гуморою, Пояною-Мікулі і Плешем проїзною дорогою. Населення — (1890) 1268 душ — складається з румунів, які займаються тваринництвом і лісовими роботами; значною є сінозаготівля.

Команівці, нім. Komaneſtie, рум. Comanești, очевидно, колись були поселенням куманів; *Команешти* = *село куманів*. Населений пункт лежить у глибоко запалій бічній долині струмка Солонець, недалеко від повітової дороги Люди-Гумора—Солонець—Костина—Сучава і біля місцевої залізниці Гатна—Кімполунг. Населення — (1890) 1247 душ, тільки румуни — займається землеробством і тваринництвом. У Команівцях є залізничний полустанок і ґуральня.

Комарівці, нім. Komareſtie, рум. Comarești, від слов'янського *комар*. Серед населення побутує легенда, що у місцевості, де тепер лежать Комарівці, було так багато комарів, що вони з'їли прив'язану до дерева дівчину. Комарівці розташовані на правому березі Великого Серету і сполучені доброю проїзною дорогою з повітовим шляхом Бергомет—Сторожинець; село також є станцією місцевої залізниці Глібока—Бергомет. Населення — (1890) 956 душ, русини — розвиває землеробство і тваринництво. У приналежному до Комарівців лісі Фонтаниця, на горі Ялова Могила, знаходяться дві величезні старі смереки, стовбури яких на висоті приблизно 20 метрів зрослися в одне дерево. Серед населення панує повір'я, що під цими деревами закопано скарб.

Комарівці-Слободзія [суч. Слобода-Комарівці], нім. Komareſtie-Slobadzia, рум. Slobozia-

eine Colonie von Freibauern. Das Dorf liegt nordöstlich von Komarestie, unfern der Reichsstrasse Hlinitza—Storożynet. Die Bevölkerung, (1890) 752 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Koniатын, rumän. Coniatin, ruthen. Koniatyn, vom russischen Worte *konj* = *Pferd*. Das Volk erzählt, dass in dieser Gemeinde einst berühmte Pferdediebe hausten⁶⁶. Zur Gemeinde Koniatyn gehören die Dörfer Koniatyn im Thale des Weissen Czeremosz und Semakowa, auf der gleichnamigen Alpe gelegen. Die Bevölkerung, (1890) 1061 Seelen, Huzulen, lebt von Viehzucht und Holztriftung.

Korczestie, rumän. Corcești, ruthen. Korczewci, vom russischen Worte *korcz* = *Strauch*, *korczete* = *roden*. Korczestie liegt am Corceasta-Bache und an der Strasse von Petrouz nach Fratautz. Die Bevölkerung, (1890) 1126 Seelen, vorwiegend Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Viele Leute finden als Waldarbeiter Verwendung.

Korlata, rumän. Corlata, ruthen. Korlata, vom Grundbesitzer Corlata. Das Dorf liegt unfern der Bezirksstrasse Paltinossa—Berkischestie—Suczawa, am Fusse der Cinciurle-Höhe. Die Bevölkerung, (1890) 679 Seelen, theils Rumänen, theils Deutsche, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Korowia, rumän. Corovia, ruthen. Korowia. Nach Werenka wäre der Name auf die Bezeichnung *korowa* = *Ruh* zurückzuführen, nach der Tradition im Volke jedoch soll der Name des Dorfes vom Worte *Korowa* = *Mulde* herkommen. Factisch liegt der Ort im Thale des gleichnamigen Baches, das den Berg Korovala hufeisenförmig umgibt. Im Jahre 1497 hielt König Albrecht von Polen Heerschau über seine Truppen bei Korowia, und 1518 schlug hier Hofrichter Karabe die Tataren. Die Reichsstrasse Czernowitz—Sereth berührt das Dorf. Die Bevölkerung, (1890) 1481, Seelen, Rumänen und Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Kostestie, rumän. Costești, ruthen. Kostynci, vom rumänischen Worte *Costea* = *Konstantin*. Kostestie liegt nördlich von Kabestie, abseits der Reichsstrasse Hlinitza—Storożynet. Die Bevölkerung, (1890) 2515 Seelen, Rumänen und Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Kostina, rumän. Costina, ruthen. Kostena. Nach Werenka ist die Benennung auf den Namen *Konstantin*

Comarești — колонія звільнених селян. Село знаходиться на північному сході від Комарівців, недалеко від загальнодержавного шляху Глиниця—Сторожинець. Населення — (1890) 752 душі, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Конятин, нім. Koniatyn, рум. Coniatin, від руського слова *конь* = *кінь*. Населення розповідає, що жителі цієї громади мали колись недобру славу конокрадів⁶⁶. До громади Конятин належать села Конятин, що розташований у долині Білого Черемошу, і Семакова — на однойменній полонині. Населення — (1890) 1061 душа, гуцули — живе від тваринництва і лісосплаву.

Корчивці [суч. **Корчівці**], нім. Korczestie, рум. Corcești, від руського слова *корч* = *кущ*, *корчити* = *освоювати*. Корчивці розташовані біля струмка Корчястка і поруч дороги з Петрівців до Фратівців. Населення — (1890) 1126 душ, переважно румуни — займається тваринництвом і землеробством. Багато людей знаходять собі застосування як лісові робітники.

Корлата, нім. Korlata, рум. Corlata, від землевласника Корлата. Село розташоване недалеко від повітової дороги Палтіноса—Беркішешти—Сучава, біля підніжжя височини Чінчурле. Населення — (1890) 679 душ, частково румуни, частково німці — займається тваринництвом і землеробством.

Коровія, нім. Korowia, рум. Corovia. За Werenкою, ім'я утворене від назви *корова* = *спокій* (*сонливість*), однак, за народним переказом, назва села нібито походить від слова *korova* = *видолинок*. Населений пункт справді лежить у долині однойменного струмка, який обтікає півколом гору Корвала. 1497 році біля Коровії влаштував військовий огляд своїм підрозділам польський король Ольбрахт, а 1518 суддя княжого двору (двірник) Карабец переміг татар. Села торкається загальнодержавний шлях Чернівці—Серет. Населення — (1890) 1481 душа, румуни і русини — займається землеробством і тваринництвом.

Костинці, нім. Kostestie, рум. Costești, від румунського слова *Costea* = *Костянтин*. Костинці лежать північніше від Кабина, осторонь загальнодержавного шляху Глиниця—Сторожинець. Населення — (1890) 2515 душ, румуни і русини — веде тваринництво і землеробство.

Костина, нім. Kostina, рум. Costina. За Werenкою, назву необхідно виводити від імені *Костянтин*,

zurückzuführen, die Bevölkerung hingegen erzählt, dass der Name von einem Bergabhänge, rumän. *Coste*, abgeleitet sei. In einer Urkunde des Jahres 1546 wird dieser Ort das erste mal genannt. Bei Kostina wurde vor circa zwei Jahren ein 1,25 m langes Schwert gefunden, das sich im Czernowitzer Museum befindet. Auch Mammutlitzähne wurden wiederholt im Schwemmgebiete des Solonec-Baches gefunden. Kostina liegt an der Einmündung des Ilișești-Baches in die Suczawa und an der Bezirksstrasse Ludihumora—Parhouth—Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 1480 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Zu Kostina gehört das Dorf Berindestie.

К о с т и с ч а, rumän. Costișa, ruthen. Kostisza, wahrscheinlich vom rumänischen *Cost = Constantin*. Dieser Ort entstand auf dem Territorium der Gemeinde Fratautz Kostischa liegt am linken Suczawa-Ufer und hängt mit Neu-Fratautz zusammen. Die Bevölkerung, (1890) 1149 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau. Zu Kostischa gehören die Gestütshöfe Mitoka und Horaica.

К о т у л - Б а ї н с к и, rumän. Cotul-Bainschi, ruthen. Kotul-Bainski. Dieses Dorf entstand in späterer Zeit und soll seinen Namen nach einem Mandatar Namens *Bainski* erhalten haben. Es liegt unfern der Reichsgrenze gegen Rumänien und an der Bezirksstrasse Czernowitz—Kotul-Bainski. Die Bevölkerung, (1890) 327 Seelen, durchgehends Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

К о т у л - О с т р и ч а, rumän. Cotul-Ostriței, ruthen. Kotieny. Der Name stammt daher, dass diese Gemeinde einst zu Mahala, welches Dorf früher Ostrița hiess, gehörte; *Cotul = Eck*, also *Cotul-Ostriței = Eck von Ostrita*. Unter der Bevölkerung cursirt die Erzählung, dass zur Zeit des russisch-türkischen Krieges 1739 eine türkische Abtheilung sammt Pferden, Geschützen und der Kriegskasse im Sumpfe Balta de Ghiol-Alexia versunken sei. Kotul-Ostrica, am linken Hange des Pruth-Thales an Mahala anschliessend, liegt an der Bezirksstrasse Czernowitz—Bojan. Die Bevölkerung, durchgehends Rumänen, (1890) 1211 Seelen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

К р а с н а - І л с к и, rumän. Crasna-Ilschi, ruthen. Krasna-Ilski, vom einstigen Besitzer *Ilski*, welcher einen Theil von Krasna besass. Krasna-Ilski liegt am rechten Ufer des Sărățel-Baches und an der Reichsstrasse Hlinitza—Storożynetz—Ober-Wikow—Gurahumora. Die Bevölkerung, (1890) 1434 Seelen, Rumänen, lebt von Heugewinnung

а населення розповідає, що ім'я похідне від гірського схилю, румун. *coste*. Цей населений пункт називається вперше у грамоті від 1546 року. Біля Костини декілька років тому знайдено меч довжиною 1,25 м, що зберігається в Чернівецькому музеї. В наносному мулі струмка Солонець також неодноразово траплялися ікла мамонта. Костина лежить біля впадіння струмка Ілішешти в Сучаву і поруч повітової дороги Люди-Гумора—Паргівці—Сучава. Населення — (1890) 1480 душ, румуни — займається тваринництвом і землеробством. До Костини належить село Беріндешти.

К о с т и ш а, нім. Kostischa, рум. Costișa, очевидно, від румунського *Cost = Костянтин*. Цей населений пункт виник на території громади Фратівці. Костиша розташована на лівому березі Сучави і сполучається з Новими Фратівцями. Населення — (1890) 1149 душ, румуни — веде землеробство. До Костиші належать заводські конеферми Митока і Гораїка.

К о т у л - Б а ї н ь с к и й [суч. **К у т**], нім. Kotul-Bainski, рум. Cotul-Bainschi. Це село виникло не так давно і могло одержати назву від прізвища мандатора *Баїнського*. Воно знаходиться недалеко від державного кордону з Румунією і біля повітової дороги Чернівці—Котул-Баїнський. Населення — (1890) 327 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

К о т е н и [суч. **О с т р и ц я**], нім. Kotul-Ostrica, рум. Cotul-Ostriței. Ім'я пов'язане з тим, що ця громада колись належала до Магали, яка раніше називалася Остриця: *cotul = кут*, отже, *Cotul-Ostriței = Кут Остриці*. Серед населення ходять оповідка, що під час російсько-турецької війни 1739 у болоті «Balta de Ghiol-Alexia» потонув турецький військовий загін разом із кіньми, гарматами і військовою касою. Котени, які на лівому схилі долини Прут межують з Магалою, містяться біля повітової дороги Чернівці—Бояни. Населення — тільки румуни, (1890) 1211 душ — займається землеробством і тваринництвом.

К р а с н а - І л ь с к а (**К р а с н а - І л ь с ь к и й**; суч. **К р а с н о і л ь с ь к**), нім. Krasna-Ilski, рум. Grasna-Ilschi, від колишнього власника *Ільського*, який володів однією частиною села Красна. Красна-Ільська розташована на правому березі струмка Саретець і поруч загальнодержавного шляху Глиниця—Сторожинець—Верхній Віків—Гура-Гумора. Населен-

und Viehzucht, Ackerbau wird nur wenig betrieben. Zu Krasna-Ilski gehören die Attinenzen Lunca-frumosa, woselbst sich eine Glashütte, die im Jahre 1817 begründet wurde, befindet, Isero und Ilskihütte. In Krana-Ilski ist eine Dampfbrettsäge mit zwei Gattern und eine Branntweinbrennerei im Betriebe. Im Riede Slatina befindet sich eine Salzquelle.

K r a s n a - P u t n a, rumän. Crasna-Putna, ruthen. Krasna-Putna. Der Name kommt von der schönen Lage des Ortes, russisch *krasna* = *Schöne*, und weil dieser Ort einst dem Kloster Putna gehörte. In einer Urkunde aus dem Jahre 1613 wird dieses Dorf genannt. Krasna-Putna liegt am linken Ufer des Sărățel-Baches und an der Bezirksstrasse nach Czudin über Althütte. Die Bevölkerung, (1890) 1359 Seelen, Rumänen, treibt etwas Ackerbau; vorwiegend ist aber Viehzucht, Heugewinnung und Waldarbeit.

K r y s z c z a t e k, rumän. Crisceatec, ruthen. Kreszczatyk, erhielt seinen Namen vom russischen Worte

ня — (1890) 1434 души, румуни — живе від сінозаготівлі і тваринництва, лише трохи займається землеробством. До Красни-Ільської належать присілки Лунка-Фрумаса, де знаходиться заснований 1817 року склозавод, Ізеро та Гута-Ільського. У Красні-Ільській діють парова лісопильня з двома пилорамами і гуральня. У місцині Слатіна знаходиться соляне джерело.

К р а с н а - П у т н а, нім. Krasna-Putna, рум. Crasna-Putna. Назва прийшла від прекрасного місцезнаходження населеного пункту, по-руськи *красна* = *гарна*, і тому, що поселення належало монастирю Путна. Це село згадується в грамоті від 1613 року. Красна-Путна лежить на лівому березі потоку Серетць і поруч повітової дороги на Чудин і Стару Гуту. Населення — (1890) 1359 душ, румуни — займається трохи землеробством; однак переважно тваринництвом, сінозаготівлею і лісорозробками.

К р и щ а т и к [суч. *Х р е щ а т и к*], нім. Kryszzatek, рум. Crisceatec, отримав ім'я від русько-

Krest = *Kreuz*⁶⁷. Einst stand hier ein Kloster, welches jedoch zerstört und später wieder aufgebaut wurde. Die Klosterkirche (Manaster von der Bevölkerung genannt) steht heute noch über einer Hochquelle, circa 180 m über dem Dnjestr-Spiegel. Die Sage erzählt, dass einst hoch oben am Felsen ein von Hirten aufgestelltes Kreuz sich befand, welches den Schiffern des Dnjestr als Wahrzeichen diente.

го слова *крест* = *хрест*⁶⁷. Колись тут стояв монастир, який, однак, був зруйнований, а пізніше відбудований. Монастирська церква (звана жителями «Монастир») стоїть і сьогодні біля високого джерела, приблизно 180 м над дзеркалом Дністра, а легенда розповідає, що колись на вершині високої скелі знаходився встановлений пастухом хрест, який слугував символом для дністровських шкіперів.

Kryszczatek liegt am rechten Dnjestr-Ufer vis-à-vis von Zaleszczyki, auf einer Anhöhe in malerischer Lage. Die Bevölkerung, (1890) 1103 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. Kryszczatek ist ein Massenort, in dem sich ein Steinbruch befindet, der sehr gute Pflastersteine liefert.

K u c z u r m a r e, rumän. Cuciur-mare, ruthen. Kuczuriw welekij. Der Name soll nach Werenka von den rumänischen Worten *cu-ciur-mare* = *mit dem grossen Sieb*, abstammen. Die Volkssage erzählt, das Dorf habe seinen Namen vom Bache Kuczur, der ursprünglich Kuciuraweriu⁶⁸ hiess, erhalten. Urkundlich wird das Dorf, beziehungsweise das Territorium das erste mal im Jahre 1421 genannt. Die zum Orte gehörigen Attinenzen sind dormalen theils nach den Bächen, an denen sie liegen, theils nach sonstigen Vorkommnissen oder Thieren u. s. w. benannt, so z. B. Tysowec vom rumänischen *tisa* = *Eibe*, denn Eibenwurzeln werden noch heute hier gefunden; Malowatei, ein schlammiger, langsam fliessender Bach, vom rumänischen *mâl* = *Schlamm*; *Selestie* = *Ansiedelung*; Bursuc vom rumänischen *bursuc* = *Dachs* u. s. w. In einer Urkunde des Jahres 1421 wird der Ort Kuczurmare das erste mal genannt. Im Kuczurmarder Walde befinden sich fundamentirte Steinlager, die auf eine sehr alte Ansiedelung schliessen lassen. Die Volkssage, in der diese Steinlager «Kameni» heissen, erzählt, dass dort einstens eine grosse Stadt stand. Auch wurden in der Nähe des Ortes Steinwerkzeuge gefunden.

Kuczurmare, eine grosse zerstreute, aus 21 Attinenzen bestehende Ortschaft, liegt am Derehlu-Bache, südwestlich der Reichsstrasse Czernowitz-Terescheny. Die Bevölkerung, 8560 Seelen, Ruthenen und Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Der Ort besitzt zwei schöne Pfarrkirchen.

K u c z u r m i k, rumän. Cuciur-mic, ruthen. Kuczuriw-malyj. Der Name soll vom rumänischen *cu-ciur-mic* = *mit kleinem Sieb*⁶⁹, herkommen. Der Ort kommt urkundlich das erste mal im Jahre 1654 vor⁷⁰. 1767 erfolgte die Einwanderung galizischer Ruthenen in dieses Dorf. Kuczurmik liegt an beiden Ufern des Kuczur-Baches in einem ziemlich tiefen Einschnitte am Osthange des Berdo-Rückens. Die Bevölkerung, (1890) 2547 Seelen, Ruthenen, treibt hauptsächlich Ackerbau und Viehzucht, im Winter als lohnende Beschäftigung Holzfällen in den nahen Wählern. Kuczurmik ist ein Massenort und liegt an der Strassengabel Zastawna—Kuczurmik und Samuszyn—Okna—Kuczurmik—Czernowitz.

Крицатик розміщений на правому березі Дністра, віч-на-віч із Заліщиками, на узвишші у мальовничому місці. Населення — (1890) 1103 душі, русини — займається землеробством. Крицатик — значний населений пункт, в якому знаходиться каменоломня, що постачає добротне каміння для мощення вулиць.

К у ч у р і в В е л и к и й, нім. Kuczurmare, рум. Cuciur-mare. За Веренкою, ім'я могло утворитися від румунських слів *cu-ciur-mare* = *з великим решетом*. Народний переказ повідомляє, що село отримало назву від струмка Кучур, який спочатку називався Кучураве-риу⁶⁸. Село, а відповідно й місцевість, вперше згадується документально 1421 року. Присілки, які належать тепер до населеного пункту, були названі частково від струмків, біля яких вони лежать, почасті від інших подій або тварин і т. д., так, наприклад, Тисовець — від румунського *tisa* = *тис*, оскільки тисове коріння знаходиться тут ще сьогодні; Маловатий — брудний, з повільною течією струмок — від румунського *mâl* = *намул*; *Селесте* = *поселення*; Бурсук — від румунського *bursuc* = *бурсук* і т. д. У Великокучурівському лісі знаходяться фундаменти кам'яного табору, які дозволяють зробити висновок про дуже давнє поселення. Народна легенда, в якій це табірне місце називається «Камени», розповідає, що там колись стояло велике місто. Поблизу населеного пункту знайдено також багато кам'яних знарядь.

Великий Кучурів — дуже розкиданий населений пункт, що складається з 21 присілка, — знаходиться біля струмка Дерелуй, південно-західніше від загальнодержавного шляху Чернівці—Тарашани. Населення — 8560 душ, русини і румуни — займається тваринництвом і землеробством. Село має дві красиві парафіяльні церкви.

К у ч у р і в М а л и й, нім. Kuczurmik, рум. Cuciur-mic. Ім'я могло виникнути від румунського *cu-ciur-mic* = *з малим решетом*⁶⁹. Населений пункт вперше зустрічається документально 1654 року⁷⁰. У 1767 відбувалося переселення в це село галицьких русинів. Малий Кучурів розташований по обох берегах струмка Кучурів у досить глибоких виярках біля східного схилу хребта Бердо. Населення (1890) 2547 душ, русини — займається переважно землеробством і тваринництвом, а взимку добре оплачуваними лісорубними роботами у навколишніх лісах. Малий Кучурів є значним населеним пунктом і лежить біля розвилки доріг Заставна—Малий Кучурів і Самушин—Вікно—Малий Кучурів—Чернівці.

K u l e u t z, rumän. Culeuți, ruthen. Kuliwci, hat seinen Namen von *Kulek* = *Rad, Flussbiegung*. Kuleutz ist ein Massenort und liegt am rechten Ufer des Dnjestr. Die Bevölkerung, 774 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

K u p k a, rumän. Cupca, ruthen. Kupka. Nach Werenka stammt der Name vom russischen Worte *Kupa* = *Haufen, Hügel*, Diminutiv *Kupka* = *Hügelchen*; die Bevölkerung hingegen glaubt, dass die Ortschaft den Namen nach einem ihrer ersten Besitzer, Cupcin, Cupcan oder auch Cupcin erhalten habe. In einer Urkunde aus dem Jahre 1429 wird dieser Ort erwähnt.

Kupka, aus weithin zerstreut liegenden Häusern bestehend, liegt an den beiden Ufern des Kleinen Sereth, an der Bezirksstrasse Czudyn—Petryczanka, und an der Localbahn Czudyn—Karapczin. Die Bevölkerung, (1890) 1739 Seelen, Rumänen, betreibt Viehzucht und Ackerbau. Kupka hat eine Eisenbahnhaltestelle.

L a s z k ó w k a, rumän. Laschiuka, ruthen. Laszkiwka, hat seinen Namen vom kleinrussischen *Ilaszko* = Diminutiv von *Elias*. Der Ort, der das erste mal in einer Urkunde vom Jahre 1503 genannt wird, besteht derzeit aus den Dörfern Alt- und Neu-Laszkówka. Er liegt beiderseits des Sowica-Baches, getrennt durch einen Teich, und zwar Neu-Laszkówka am rechten und Alt-Laszkówka am linken Ufer. Die Bevölkerung, (1890) 1748 Seelen, Ruthenen, treibt vorwiegend Ackerbau.

L e h u c z e n y⁷¹ - **T e u t u l u y**, rumän. Lehaceni, ruthen. Lehuczeni⁷², nach dem Gutsbesitzer *Teutul*. Lehuczeny. liegt am linken Pruth-Ufer, unfern der Eisenbahnlinie und der Bezirksstrasse Czernowitz Nowoselitza. Die Bevölkerung, (1890) 646 Seelen, durchgehends Ruthenen, treibt Ackerbau, Viehzucht und Fischfang. Hier wurden beim Bau einer Strasse Mammuthzähne gefunden, welche ins Museum nach Wien kamen.

L e n k o u t z - C a m e r a l, Name siehe Lenkoutz-Privat. Der einst zum Kloster Barnowski gehörige Theil von Lenkoutz ist das heutige Cameral-Lenkoutz. Es liegt anschliessend östlich an Privat-Lenkoutz. Die Bevölkerung, (1890) 508 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. Im Riede Denesiwka befindet sich eine Dampf-mühle.

L e n k o u t z - P r i v a t, rumän. Lențești, ruthen. Lenkiwci. Nach einer Version (Werenka) soll die Benennung des Ortes aus dem Diminutivum des Namens

K u l i w c i, nim. Kuleutz, rum. Culeuți, мають назву від *кулик* = *колесо, вигин річки*. Кулівці — значний населений пункт, що розташований на правому березі Дністра. Населення — 774 душі, русини — займається землеробством.

K u p k a, nim. Kurka, rum. Сирса. За Веренкою, ім'я походить від руського слова *купа* = *кучугура, пагорб*, зменшувальна форма *купка* = *пагорбок*; жителі натомість вважають, що населений пункт отримав назву від перших власників — Купкин, Купкан або також Купчин. Це село згадується у грамоті від 1429 року.

Kupka, що складається із далеко розкиданих садиб, розташована по обох берегах Малого Серету, поруч повітової дороги Чудин—Петричанка та місцевої залізниці Чудин—Карапчів. Населення — (1890) 1739 душ, румуни — займається тваринництвом і землеробством. У Купці є залізничний полустанок.

L a s h k i w k a, nim. Laszkówka, rum. Laschiuka, має ім'я від малоруського *Лашко* = зменшувальна форма від *Лля*. Населений пункт, який вперше називається в грамоті від 1503 року, складається тепер із сіл Стара і Нова Лашківки. Він розташований по обидва боки від струмка Совиця, розділений ставком, а саме: Нова Лашківка — на правому березі і Стара Лашківка — на лівому. Населення — (1890) 1748 душ, русини — розвиває переважно землеробство.

Легучени⁷¹ [суч. Зелений Гай], nim. Lehuczeny-Teutuluy⁷², rum. Lehaceni, від поміщика *Тевтула*. Легучени знаходяться на лівому березі Пруту, недалеко від залізничної лінії і повітової дороги Чернівці—Новоселиця. Населення — (1890) 646 душ, тільки русини — займається землеробством, тваринництвом і рибною ловлею. Під час прокладання дороги тут були виявлені ікла мамонта, котрі відправлені до музею у Відні.

Ленківці-Камеральні [тепер передмістя Чернівців], nim. Lenkoutz-Cameral, про назву дивись в «Ленківці-Приватні». Частина Ленківців, що належала колись монастирю Барновському, є сьогоднішніми Ленківцями-Камеральними. Вони знаходяться на сході від Ленківців-Приватних. Населення — (1890) 508 душ, русини — займається землеробством. На висілку Денисівка знаходиться паровий млин.

Ленківці-Приватні [тепер передмістя Чернівців], nim. Lenkoutz-Privat, rum. Lențești. За однією версією (Веренка), назва населеного пункту

Helena=Lenęea, also *Helenendorf*, nach der im Volke bestehenden Tradition jedoch nach dem Namen eines Grundbesitzers *Lenczesti* oder *Lenko* entstanden sein. Unfern Lenkoutz, beim Wirthshaus Schanzfeld, wo noch heute Erdwälle sichtbar sind, vernichtete der Hofrichter Boldur, Unterfeldherr Stefan's des Grossen, mit 3000 Moldauern 600 masurische Reiter (einen Theil des polnischen Heeres) im Jahre 1497.

Lenkoutz-Privat ist ein Massenort und liegt in der Pruth-Ebene am linken Ufer des Pruth, unfern der Reichsstrasse Sniatyn—Czernowitz. Die Bevölkerung, (1890) 1100 Seelen, vorwiegend Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

L i c h t e n b e r g, eine deutsche Colonie, welche im Jahre 1836 gegründet wurde, benannt nach der Waldlichtung, die hier entstand. Lichtenberg ist ein Längenort und an der Reichsstrasse Wikow-Solka gelegen. Die Bevölkerung, (1890) 404 Seelen, Deutschböhmen, treibt Ackerbau und Waldarbeit.

L i p o w e n i oder Sub Prisaca, rumän. Sub Prisaca, ruthen. Lipoweni, altrussisch Sakalincy, hat seinen Namen von den daselbst angesiedelten Lipowanern erhalten. Sakalincy nennen es die Einwohner nach dem ersten Ansiedler Larion Sokolow. Diese Colonie wurde im Jahre 1774 durch Lipowaner, die aus der Moldau kamen, begründet.

Lipoweni liegt am rechten Ufer des Dragomirna-Baches und ist durch einen Feldweg mit Neu-Itzkany verbunden. Die Bevölkerung, fast durchgehends Lipowaner, (1890) 514 Seelen, treibt Ackerbau, Viehzucht und Obsthandel. Im Sommer begiebt sich ein grosser Theil der Lipowaner nach Rumänien, wo sie als Erdarbeiter sehr gesucht sind.

L i s a u r a, rumän. und ruthen. Lisaura. Der Name soll angeblich vom russischen Worte *lis* = *Wald* abstammen. Lisaura gehörte seinerzeit zu Suczawa, d. h. die Ansiedelung entstand auf dem Suczawaer Territorium. Das Dorf liegt am rechten Suczawa-Ufer auf dem sogenannten Territorium Tataras. Die Bevölkerung, (1890) 370 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

L i t e n i, rumän. Litenii, ruthen. Liteni, nach dem Bojarennamen *Liten* benannt. Der Ort liegt am Hranicza-Bache, hart an der rumänischen Grenze and an der Bezirksstrasse Suczawa—Paltinossa. Die Bevölkerung, (1890) 701 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

mogla виникнути від зменшувального імені *Гелена* = *Lenęea*, отже *Геленине село*, однак згідно з побутуючих серед населення переказом — від імені землевласника *Ленчешта* або *Ленка*. Недалеко від Ленківців, біля корчми, на полі «Шанці», де ще сьогодні помітні земляні вали, молодший воєначальник Штефана Великого, придвірний суддя Болдур із 3000 молдаван знищив 1497 року 600 мазурських рейтарів (частина польської армії).

Ленківці-Приватні — значний населений пункт, який міститься на Прутській рівнині на лівому березі Пруту недалеко від загальнодержавного шляху Снятин—Чернівці. Населення — (1890) 1100 душ, переважно русини — ведуть землеробство і тваринництво.

Л і х т е н б е р г, нім. Lichtenberg, німецька колонія, заснована 1836 року, названа від лісової галявини, що тут утворилася. Ліхтенберг — розтягнутий населений пункт, розташований біля загальнодержавного шляху Віків—Солка. Населення — (1890) 404 душі, німці — займається землеробством і лісовими роботами.

Л и п о в е н и, нім. Lipoweni або Sub Prisaca, рум. Sub Prisaca, староруською Соколинці, одержали своє ім'я від липованів, які там поселилися. Соколинцями були названі від першого свого поселенця Ларіона Соколова. Колонія заснована 1774 року липованам, які прибули з Молдови.

Липовени лежать на правому березі струмка Драгомирна і зв'язані із селом Нові Іцкани польовою дорогою. Населення — (1890) 514 душ, майже всі липовани — займається землеробством, тваринництвом і торгівлею фруктами. Влітку значна частина липованів відправляється в Румунію, де вони дуже бажані як землекопи.

Л і с а у р а, нім. Lisaura, рум. Lisaura. Назва може походити від руського слова *ліс*. Лісаура належала свого часу до Сучави, тобто поселення виникло на сучавській території. Село розташоване на правому березі Сучави у так званій місцевості Татараш. Населення — (1890) 370 душ, румуни — займається тваринництвом і землеробством.

Л і т е н и, нім. Liteni, рум. Litenii, названі від боярського прізвища *Литен*. Населений пункт міститься поруч струмка Границя, безпосередньо біля румунського кордону і обіч повітової дороги Сучава—Палтіноса. Населення — (1890) 701 душа, румуни — розвиває землеробство і тваринництво.

L u d i h o r e c z a, rumän. Horecea, ruthen. Ludi-Horecza. Der Name Horecza stammt von *Hora* = *Berg*; das vorgesetzte Ludi entstand dadurch, dass auf einem Theile des Territoriums des daselbst bestandenen Klosters von der Militär-Administration Ruthenen angesiedelt wurden, die sich *Ludy* = *Leute* nannten. Aus dieser Ansiedelung bildete sich ein Dorf, das zum Unterschiede von Städtisch-Horecza Ludihorecza genannt wurde. Der Ort wird von den Insassen auch *Skutela* genannt, weil diese Ansiedelung einst Steuerfreiheit genossen hatte. Von einer Höhle im Horeczaer Wäldchen heisst es im Volksmunde, dass dort einst Räuber gehaust haben; de facto aber haben die Mönche des Klosters dort Obst zum Ueberwintern eingelegt.

Ludihorecza liegt am rechten Pruth-Ufer und ist mit Czernowitz durch einen Feldweg verbunden. In der Nähe des Ortes befindet sich eine Furth über den Pruth. Die Bevölkerung, (1890) 630 Seelen, theils Rumänen, theils Ruthenen, treibt Ackerbau, Viehzucht und auch etwas Gemüsebau. Im Horeczaer Wäldchen befindet sich eine schöne alte Klosterkirche, 1766 erbaut, welche das Volk Horecza-Manasteria nennt.

L u d i h u m o r a, rumän. Ludi-Homorului, ruthen. Ludzi, auch Lutz von *Ludy* = *Leute*, eine Ansiedelung von Ruthenen auf dem Klostergrunde von Kloster-Humora. Der Ort liegt an den beiden Ufern des Solonce-Baches und ist Knotenpunkt der Bezirksstrassen Suczawa—Solonec-Ludihumora—Kaczyka und der Reichsstrasse Ludihumora—Balaczana bei Strojestie. Die Bevölkerung, (1890) 962 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

L u k a, rumän. Luca, ruthen. Luka, hat seine Benennung vom Apostelnamen *Lukas*⁷³. Der Ort wird schon im Jahre 1662 genannt, dürfte jedoch zerstört worden sein. Später wurde an dieser Stelle ein Kloster erbaut (1742), um das sich Ansiedler scharten. Luka liegt am rechten Dnjestr-Ufer, an der Mündung eines kleinen Bächleins, und ist ein Massenort. Die Bevölkerung, (1890) 641 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

L u k a c z e s t i e, rumän. Lucacești, ruthen. Lukawec, ein kleines Dorf, welches an der Bezirksstrasse Berkischestie—Suczawa gegenüber Dragojestie liegt. Die Bevölkerung, 296 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

L u k a w e t z a m S e r e t h, rumän. Lucaveț, ruthen. Lukawec, vom russischen *Luka* = *Wiese*. In einer Urkunde

Л ю д и - Г о р и ч а [тепер передмістя Чернівців], нім. Ludihorecza, рум. Horecea. Ім'я Горича походить від *gora*, вищеназване *люди* виникло через те, що на території там же існуючого монастиря військовою адміністрацією [Буковини] були поселені русини, яких називали «люди». Із цього поселення утворилося село, яке для розрізнення від Міського Горича називалося Люди-Горича. Тутешніми мешканцями населений пункт зветься також *Скутела*, тому що це поселення колись користувалося податковими свободами. Про печеру у Горицькому лісі народний переказ говорить, що там замешкували розбійники, але насправді монастирські ченці клали там фрукти на зимове зберігання.

Люди-Горича розміщені на правому березі Пруту і сполучені з Чернівцями польовою дорогою. Поблизу населеного пункту є брід через Прут. Населення — (1890) 630 душ, частково румуни, частково русини — займається землеробством, тваринництвом, а також трохи овочівництвом. В Горицькому лісі знаходиться прегарна стара монастирська церква, збудована 1766 року, яку населення називає Горича-Манастирська.

Л ю д и - Г у м о р а (Л ю д з і, також Л ю т з), нім. Ludihumora, рум. Ludi-Homorului, русинською, від слова *люди* — поселення русинів на землях монастиря Гумора. Населений пункт розташований на обох берегах струмка Солонець і є вузловим пунктом повітової дороги Сучава—Солонець—Люди-Гумора—Качика і загальнодержавного шляху Люди-Гумора—Балачана біля Строешт. Населення — (1890) 962 душ, лише румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Л у к а, нім. Luka, рум. Lusa, має свою назву від апостольського імені *Лука*⁷³. Населений пункт згадується вже 1662 року, однак міг бути зруйнований. Пізніше на цьому місці був споруджений монастир, (1742), навколо якого зібралися поселенці. Лука лежить на правому березі Дністра, біля впадіння маленького потічка і є значним населеним пунктом. Населення — (1890) 641 душа, русини — займається землеробством.

Л у к а в е ц ь, нім. Lukaczestie, рум. Lucacești, мале село, що розташоване біля повітової дороги Беркішешти—Сучава навпроти Драгоєшт. Населення — 296 душ, румуни — займається тваринництвом і землеробством.

Л у к а в е ц ь [суч. Л ю к і в ц і], нім. Lukawetz am Sereth, рум. Lucaveț, від руського слова *лука* =

aus dem Jahre 1741 wird dieser Ort erwähnt Das Dorf ist ein Längenort, liegt am Grossen Sereth und wird von der Bezirksstrasse Żadowa—Berhometh und der Eiseibahn Hliboka—Berhometh durchzogen. Von Lukawetz gebt die Strassenabzweigung nach Wiznitz. Zur Gemeinde Lukawetz gehören die Dörfer Ober- und Unter-Lukawetz mit den Weilern Manasteryszce und Wowczynec, dann das Dorf Lukawetz-Majdan, die Lipowaner- Colonie Lipoweni - Kossowanka (1845 gegründet), endlich die Ortsriede Burdiwskij, Dubrowa, Issari, Seleszce und Seratinec. Die Bevölkerung, (1890) 2710 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht, Ackerbau, Waldarbeit, Heugewinnung, und die Lipowaner Erdarbeit. In Ober-Lukawetz befindet sich eine Dampfsäge mit fünf Gattern, in Lukawetz-Majdan eine mit einem Gatter. Unter-Lukawetz ist Eisenbahnstation und hat eine Brantweinbrennerei.

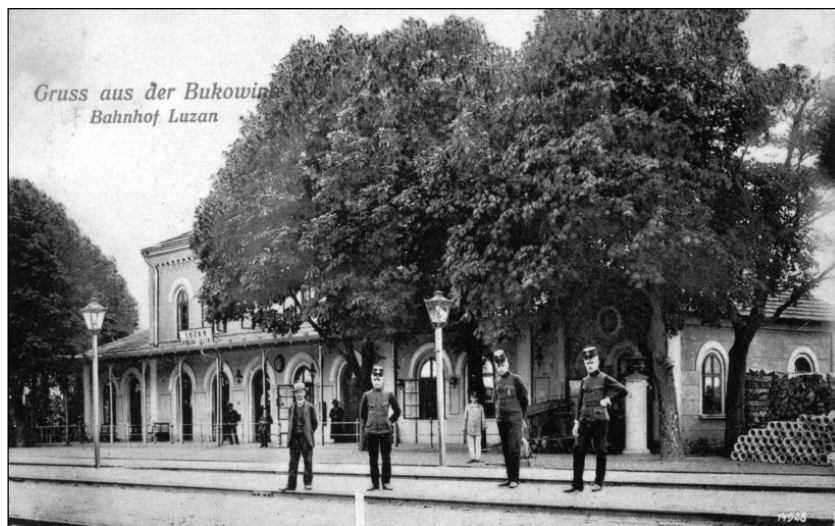
L u k a w i c a, rumän. Lucavița, ruthen. Lukawica, hat seinen Namen vom russischen Worte Luka = Wiese erhalten⁷⁵. Dieser Ort liegt am linken Ufer des Mamornica-Baches und an der Bezirksstrasse Zurin-Kotul-Bainski. Die Bevölkerung, (1890) 1513 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

L u ż a n, rumän. Lujeni, ruthen. Lužany, ist in einer Verkaufsurkunde vom Jahre 1452 das erste mal genannt.

луг. Цей населений пункт згадується в одній із грамот від 1741 року⁷⁴. Село — розтягнутий населений пункт, який лежить біля Великого Серету і через який проходять повітова дорога Жадова—Бергомет і залізниця Глібока—Бергомет. Від Лукавця йде дорожня вітка на Вижницю. До громади Лукавець належать села Горішній і Долішній Лукавець із хуторами Монастирище і Вовчинець, потім село Лукавець-Майдан, липованська колонія Липовени-Косованка (заснована 1845), нарешті, висілки Бурдівський, Дуброва, Ісари, Селище і Сератинець. Населення — (1890) 2710 душ, русини — займається тваринництвом, землеробством, лісорозробками, сінозаготівлею, а липовани — земляними роботами. У Горішньому Лукавці знаходиться парова лісопильня з п'ятьма пилорамами, у Лукавці-Майдані — з однією пилорамою. Нижній Лукавець є залізничною станцією і має гуральню.

Л у к а в и ц я [суч. **Л у к о в и ц я**], нім. Lukawica, рум. Lucavița, отримала свою назву від руського слова *лука* — *луг*⁷⁵. Цей населений пункт знаходиться на лівому березі струмка Маморниця і біля повітової дороги Цурини—Котул-Байнський. Населення — (1890) 1513 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Л у ж а н и, нім. Lužan, рум. Lujeni, вперше згадані у купчій грамоті від 1452 року. Населений

Der Ort soll seine Benennung vom russischen Worte *luž*, was *ausgetrocknete Pfütze* bedeutet, oder auch vielleicht von *loze* = *Weidenau*⁷⁶, erhalten haben. Hier befindet sich eine alte, von einem gewissen Theodor Vitold erbaute steinerne Kirche, die von den Türken wiederholt ausgeraubt wurde; diese Kirche hat ein steinernes,

пункт міг отримати свою назву від руського слова *луж*, що означає *висохла калюжа*, або також, очевидно, від *лози* = *біла верба*⁷⁶. Тут знаходиться стародавня кам'яна церква, збудована якимсь Федором Вітольдом, яка неодноразово була пограбована турками; церква має кам'яний дах, що покри-

dermalen mit Schindeln gedecktes Dach. Funde aus der Steinzeit weisen auf eine in der Nähe befindliche uralte Ansiedelung hin.

Lużan liegt beiderseits des Sowica-Baches an dessen Mündung in den Pruth, zum Theil im Inundationsgebiete dieses Flusses. Die Bevölkerung, (1890) 2525 Seelen, Ruthenen, treibt vorwiegend Ackerbau. Lużan ist ein Massenort und liegt an der Reichsstrasse Sniatyn—Czernowitz sowie an der Bahnlinie Lemberg—Czernowitz. Von der Eisenbahnstation Lużan zweigt die Localbahn nach Zaleszczyki ab.

M a h a l a, rumän. und ruthen. Mahala, hiess ursprünglich Ostritz. Der Name kommt vom türkischen Worte *Mahalle* = *Stadtviertel*; das Volk hingegen erzählt, dass die Benennung vom rumänischen Worte *mal* (*malul*) = *Ufer* abstamme⁷⁷. Mahala (Ostrița) wird in einer Urkunde des Jahres 1472 das erste mal genannt. Mahala ist Eisenbahnstation, liegt am linken Hange des Pruth-Thales an der Bahnlinie Czernowitz—Nowoselitza und an der Bezirksstrasse Sadagóra—Rarancze. Die Bevölkerung, (1890) 1947 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Malatynetz, rumän. Malatineț, ruthen. Malatynci, der Sage nach vom kleinrussischen mala = die Kleine und dem Diminutiv *Tynia* = *Antonie*, nach der Töchter eines einstigen Besitzers, die sehr schön, aber klein war, benannt⁷⁸. Malatynetz ist ein Massenort und liegt an einem kleinen Teiche, der durch den Mleniwka-Bach, einen Zufluss der Sowica, gebildet wird. Die Bevölkerung, (1890) 1294 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. In Malatynetz wurde ein sehr schöner, aus der Eisenzeit stammender Silberschmuck gefunden.

M a m a j e s t i e - A l t, rumän. Mamaiestii - vechiu, ruthen. Mamajwci-stari, war einst ein Theil von Mamajestie und ist heute abgetrennt. Die Bezeichnung *Alt* soll davon herrühren, dass aus dem Dorfe Mamajestie-Neu eine alte Kirche nach Alt-Mamajestie übertragen und dortselbst umgebaut wurde. Factisch soll auch diese Ansiedelung jünger als Neu-Mamajestie sein. Beide Dörfer hängen unmittelbar zusammen.

Die Bevölkerung beläuft sich (1890) auf 1958 Seelen, durchgehends Ruthenen, welche Ackerbau und Viehzucht treiben.

M a m a j e s t i e - N e u, rumän. Mamaiestii - nou, ruthen. Mamajwci - nowi, hat seinen Namen von einem Grundherrn *Mamajeskul* erhalten; die Volkssage erzählt

тий тепер драницею. Знахідки знярядь кам'яного віку вказують на існування поблизу давнього поселення.

Лужани розташовані по обидва боки від струмка Совиця, біля його впадіння в Прут, у колишній зоні розливу цієї річки. Населення — (1890) 2525 душ русини — займається переважно землеробством. Лужани — значний населений пункт, що лежить біля загальнодержавного шляху Снятин—Чернівці, а також поруч залізничної лінії Львів—Чернівці. Від залізничної станції Лужани відгалужується місцева вітка до Заліщиків.

М а г а л а, нім. Mahala, рум. Mahala, спочатку називалася Остриця. Ім'я походить від турецького слова *mahalle* = *квартал*; населення, навпаки, розповідає, що назва бере початок від румунського слова *mal* (*malul*) = *берег*⁷⁷. Магала (Остриця) вперше згадується в грамоті від 1472 року. Магала — залізнична станція, розташована на лівому схилі Прутської долини біля залізничної лінії Чернівці—Новоселиця і поруч повітової дороги Садагура—Раранче. Населення — (1890) 1947 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

М а л я т и н ц і, нім. Malatynetz, рум. Malatineț. За легендою, були названі від малоруського слова *мала* і зменшувальної форми *Тиня* = *Антоніна*, імені дочки колишнього власника, яка була дуже гарна, але мала⁷⁸. Малятинці є значним населеним пунктом і лежать біля малих ставків, де бере початок струмок Млинівка, притока Совиці. Населення — (1890) 1294 душі, русини — займається землеробством. У Малятинцях знайдено надзвичайно гарну срібну прикрасу часів залізного віку.

М а м а ї в ц і С т а р і, нім. Mamajestie-Alt, рум. Mamaiestii-vechiu, були колись частиною Мамаївців, а сьогодні відокремлені. Назва *Старі*, мабуть, походить від того, що із села Нові Мамаївці у Старі Мамаївці переносилася стара церква і там же перебудовувалася. Насправді ж навіть це поселення може бути молодшим, ніж Нові Мамаївці. Обидва села безпосередньо з'єднані між собою.

Населення складається (1890) з 1958 душ, одних тільки русинів, які займаються землеробством і тваринництвом.

М а м а ї в ц і Н о в і, нім. Mamajestie-Neu, рум. Mamaiestii-nou, одержали своє ім'я від землевласника *Мамаєскула*; народна легенда натомість

hingegen, dass der Name von einem Weibe aus Galizien, welches *Mamana* hiess und sich vor 160 Jahren beim dortigen Kloster ansiedelte, herstamme⁷⁹. In Mamajestie befanden sich zwei Filialen des Klosters Gross-Skit. Urkunden aus den Jahren 1668, 1669 und 1673 weisen bereits auf den Bestand dieses Ortes hin.

Neu-Mamajestie liegt am linken Pruth-Ufer und an der Reichsstrasse Sniatyn—Czernowitz. Die Bevölkerung, (1890) 2659 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

М а м о р н и с а, rumän. Mamornița, ruthen. Mamornycia, ist nach dem gleichnamigen Bache, an dem es liegt, benannt⁸⁰. In einer Urkunde des 15. Jahrhunderts ist dieser Ort Mamureni genannt. Das Dorf liegt hart an der rumänischen Grenze und an der Bezirksstrasse Zurin-Kotul-Bainshi. Die Bevölkerung, (1890) 522 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

М а р д з и н а, rumän. Marginea, ruthen. Mardzina, vom lateinischen *Margo* = rumänischen *Marginea* = deutsch: *Rand*; dieser Ort lag einst am Rande des Waldes, daher der Name. Mardzina liegt auf dem Territorium, das einst Prund hiess (rumänisch *Prund* = *Steinfeld*) und zur Gemeinde Wolowetz gehörte. Dieses Dorf liegt an der Suczawitza und an der Reichsstrasse Ober—Wikow—Solka. Hier vereinigt sich mit der Reichsstrasse die Strasse Radautz-Mardzina und zweigt die Bezirksstrasse nach Suczawitza ab. Die Bevölkerung, (1890) 3205 Seelen, besteht aus Rumänen, die etwas Ackerbau, vorwiegend jedoch Viehzucht und Waldwirtschaft treiben. In Mardzina befindet sich eine Dampfbrettsäge mit sechs Gattern.

М а р е н и ц е, rumän. Marenicenii, recte Marenicești, ruthen. Marenicze, vom rumänischen Worte *mare* = *Gross*⁸¹. Marenicze liegt im Czermosz - Thale und an der Bezirksstrasse Wiznitz—Storonec-Putilla. Zur Gemeinde gehört das Dorf Biskeu und die Attinenzen Bocziw und Lubok. Die Bevölkerung, (1890) 797 Seelen, Huzulen, treibt Viehzucht und Ackerbau, sowie im Sommer die Flösserei auf dem Czermosz.

М а з а н а ј е с т и е, rumän. Mazanaieștii, ruthen. Mazanajesti, vom lateinischen *masa* = *Wohnstätte*, *Bauerngut*. Dieser Ort liegt an den Quellen des Somuzubaches und an der Bezirksstrasse Berkischestie-Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 687 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

розповідає, що назва походить від жінки із Галичини, яка називалася *Мамана* і оселилася 160 років тому в тамтешньому монастирі⁷⁹. У Мамаївцях знаходяться дві філії монастиря Великий Скит. Грамоти від 1668, 1669 і 1673 років вказують вже на сталість цього населеного пункту.

Нові Мамаївці лежать на лівому березі Пруту і поруч загальнодержавного шляху Снятин—Чернівці. Населення — (1890) 2659 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

М а м о р н и ц я, нім. Mamornica, рум. Mamornița, названа від однойменного струмка, біля якого вона розташована⁸⁰. В грамоті XV століття цей населений пункт називається Мамурени. Село міститься безпосередньо біля румунського кордону і поруч повітової дороги Цурини—Котул-Баїнський. Населення — (1890) 522 душі, русини — займається тваринництвом і землеробством.

М а р д ж и н а, нім. Mardzina, рум. Marginea, від латинського *margo* = рум. *marginea* = *край*; цей населений пункт знаходився колись на узліссі — звідси і його назва. Марджина розташована на території, що називалася колись Прунд (рум. *prund* = *кам'яне поле*) і належала до громади Воловець. Це село розміщене біля Сучавиці і поруч загальнодержавного шляху Верхній Віків—Солка. Тут із загальнодержавним шляхом з'єднуються дорога Радівці—Марджина і дві повітові дороги з Сучавиці. Населення — (1890) 3203 душі, складається із румунів — займається трохи землеробством, однак переважно тваринництвом і лісовим господарством. У Марджині знаходиться парова лісопильня з шістьма пилорамами.

М а р е н и ц е [суч. **М а р е н и ч і**], нім. Marenicze, рум. Marenicenii, правильно Marenicești, від румунського слова *mare* = *велике*⁸¹. Марениче лежить в долині Черемошу і біля повітової дороги Вижниця—Сторонець-Путилів. До громади належать село Бисків і присілки Бочків та Лубок. Населення — (1890) 797 душ, гуцули — займається тваринництвом і землеробством, а влітку також лісосплавом на Черемоші.

М а з а н а є ш т и, нім. Mazanajestie, рум. Mazanaieștii, від латинського слова *masa* = *житло*, *селянське добро*. Цей населений пункт розташований біля витоків струмка Сомузу і поруч повітової дороги Беркішешти—Сучава. Населення — (1890) 687 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

M e g a, rumän. und ruthen. Mega, nach einem angeblich aus Ungarn eingewanderten Grundbesitzer *Mega* benannt. Es ist ein kleines, aus zerstreuten Hütten bestehendes Walddorf auf den Waldblößen des Pantin und an der Bezirksstrasse Moldauisch-Banilla—Berhometh gelegen. Die Bevölkerung, (1890) 420 Seelen, Huzulen, lebt von Viehzucht und Waldarbeit. In der Attinenz Makowa befindet sich eine Dampfbrettsäge mit einem Gatter.

Meretzei, rumän. Mariței, ruthen. Meretzei, dürfte seine Benennung vom Namen *Marița* = *Marie* erhalten haben. Meretzei liegt am Hatna-Bache, unfern der Reichsstrasse nach Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 1558 Seelen, durchgehends Ruthenen, die aus der Gegend bei Tarnopol in Galizien eingewandert sind. Ackerbau und Viehzucht sind die Hauptbeschäftigungen. Zur Gemeinde Meretzei gehört das Dorf Klein-Meretzei oder Meretzeika. Im Hatna-Bache bei Meritzei wurden wiederholt Goldfunde, so in den Jahren 1878, 1882 und 1892, gemacht. Es sind dies zumeist alte Schmuckgegenstände, als ein altes Armband in Schlangengestalt und dergleichen mehr gewesen. Diese Funde dürften der älteren Eisenzeit angehören.

M i c h a l c z e, rumän. Mihalcea, ruthen. Michalcze. Der Name des Ortes ist von *Michael* abzuleiten. Laut Tradition soll der erste Einwohner Mihalachi geheissen haben, daher die Benennung. Der Ort wird in einer Urkunde des Jahres 1490 das erste mal genannt. Die zur Gemeinde gehörenden Attinenzen Dubowa haben ihren Namen von den dort befindlichen Eichenwäldern, Spaska von den freien Weiden, Wapniarka von den Kalköfen und Okruh vom gleichnamigen Berge erhalten. Michalcze liegt an den beiden Ufern des Korowia-Baches und an der Bezirksstrasse Czernowitz—Storożynetz. Die Bevölkerung, (1890) 2641 Seelen, vorwiegend Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht und beschäftigt sich auch mit Waldarbeit.

M i h o w a, rumän. Mihova, ruthen. Mihowa, ortsublich Nihowa, vom gleichnamigen Bache, an dem der Ort liegt. Mihowa ist eine aus fünf Dörfern bestehende Gemeinde und dehnt sich von den Quellen des Mihowa-Baches bis zur Wasserscheide zwischen dem Sereth und Czeremosz aus. Das Gebiet dieser Gemeinde wird vom Grossen Sereth, dem Mihowa-, Mihodra- und Mihoderka-Bache durchflossen und von den Bezirksstrassen Zadowa-Berhometh und Moldauisch Banilla-Berhometh durchzogen. Die Gemeinde besteht aus dem Dorfe Lewkow mit dem Riede Bahna, Mihowa-Majdan mit dem Riede Babiczawa; Ober-Mihowa mit den Rieden

M e r g a [суч. В е л и к е], нім. Mega, рум. Мега, названа, очевидно, від прибулого з Угорщини землевласника *Meru*. Це мале лісове село, що складається з розкиданих хатин, розташоване на галявинах лісу Пантин і біля повітової дороги Волоский Банилів—Бергомет. Населення — (1890) 420 душ, гуцули — живе від тваринництва і лісових робіт. На хуторі Макова знаходиться парова лісопильня з однією пилорамою.

М е р е ц е й, нім. Maretzei, рум. Mariței, назва могла утворитися від імені *Marița* = *Марія*. Мерецей лежить біля потоку Гатна, недалеко від загальнодержавного Сучавського шляху. Населення — (1890) 1558 душ, тільки русини, які переселилися з околиць Тернополя, що у Галичині. Основне заняття, — землеробство і тваринництво. До громади Мерецей належить село Малий Мерецей, або Мерецейка. У потоку Гатна біля Мерецея траплялися неодноразові знахідки із золота, зокрема, у 1878, 1882 і 1892 роках. Це переважно старовинні ювелірні прикраси як, наприклад, браслет у вигляді змії і тому подібне. Ці знахідки можуть належати до раннього періоду залізного віку.

М и х а л ь ч е [суч. М и х а л ь ч а], нім. Michalcze, рум. Mihalcea. Назва населеного пункту утворена від [імені] *Михайло*. За переказом, перший житель називав Мигалакій, звідси і назва. Село вперше згадується у грамоті від 1490 року⁸². Приналежний до громади присілок Дубова отримав ім'я від дубових лісів, Спаська — від вільного пасовища, Вапнярка — від випалювальної печі й Округ — від однойменної гори. Михальче лежить по обох берегах струмка Коровія і біля повітової дороги Чернівці—Сторожинець. Населення — (1890) 2641 душа, переважно русини — веде землеробство і тваринництво, а також займається лісорозробками.

М і г о в а [суч. М и г о в е], нім. Mihowa, рум. Міхова, у даній місцевості вживане «Нігова» — від однойменного струмка, біля якого розташований населений пункт. Мігова є громадою, що складається з п'яти сіл і розтягується від витоків потоку Мігова аж до вододілу між Серетом і Черемошем. Територією цієї громади протікають Великий Серет та потоки Мігова, Мігодра та Мігодерка і пролягають повітові дороги Жадова—Бергомет і Волоский Банилів—Бергомет. Громада складається із сіл Левків з присілком Багна, Мігова-Майдан з присілком Ба-

Babiczawa, Bahna und Usole und aus dem Dorfe Unter-Mihowa. Die Bevölkerung, (1890) 2194 Seelen, Ruthenen und Huzulen, lebt in der Ebene von Viehzucht und Ackerbau, im gebirgigen Theile von Viehzucht, Heugewinnung und Waldarbeit. In Mihowa befinden sich zwei Brantweinbrennereien und eine Dampfsäge mit einem Gatter.

M i h o w e n y, rumän. Mihovenii, ruthen. Mihoweni, vom gleichnamigen Bache. Dieses Dorf liegt am rechten Suczawa-Ufer und an der Bezirksstrasse Suczawa—Costina. Die Bevölkerung, (1890) 1095 Seelen, durchgehends Rumänen, betreibt Ackerbau und Viehzucht.

M i h u c z e n y, rumän. Mihuceni, ruthen. Mihuczeni, von *Mihu* = *Michael*⁸³. In einer Urkunde des Jahres 1508 wird dieser Ort genannt. Mihuczeny liegt am rechten Hange des Derehlu-Thales und an der Bezirksstrasse Terescheny—Hliboka. Die Bevölkerung, (1890) 735 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Im Gebiete dieser Gemeinde liegt das bekannte Rutschterrain am oberen Derehlu-Bache (Mihuczener Senke).

M i l l e s c h o u t z, O b e r-, rumän. Mileșăuți de sus, ruthen. Milesziwei werchny. Stefan der Grosse erbaute hier 1481 eine steinerne Kirche, auch erfocht er hier angeblich einen Sieg über die Tataren. Ober-Milleschoutz liegt am rechten Ufer der Suczawa, südlich der Suczawitza-Mündung, und ist mit Radautz durch eine gut erhaltene Strasse verbunden. Jenseits der Suczawa liegt der Gestütshei, den man durch eine Furth erreicht. Die Bevölkerung, (1890) 2564 Seelen, besteht vorwiegend aus Ruthenen, wahrscheinlich galizischen Militärflüchtlingen, die sich hier niederliessen, und auch aus Rumänen. Hauptbeschäftigung ist Viehzucht und Ackerbau. Hier wurden im Jahre 1787 deutsche Colonisten angesiedelt

M i l l i e, ruthen. und rumän. Milie, vom russischen Worte *milo* = *lieb*⁸⁴. Millie liegt am rechten Czeremosz-Ufer, an der Bezirksstrasse Wiżnitz-Waschkoutz und an der Eisenbahn Nepolokoutz-Wiżnitz (Station). Die Bevölkerung, (1890) 2023 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

M i t k e u, rumän. Micăul, ruthen. Mitkiw, wird urkundlich das erste mal im Jahre 1710 genannt⁸⁵. 1739 marschirte die russische Armee unter Münnich durch diesen Ort. Seinen Namen erhielt das Dorf vom rumän. Worte *mitocan* = *Schafzüchter*; *mitcaul* = *ein Ort, wo Schafe gezüchtet* werden⁸⁶. Mitkeu liegt knapp am Dnjestr und an

бічава; Горішня Мігова з присілками Бабица, Багна і Усоле, а також села Долішня Мігова. Населення — (1890) 2194 душі, русини і гуцули — живе у низовині завдяки тваринництву і землеробству, у гірській частині — тваринництву, заготівлі сіна і лісовим роботам. У Міговій знаходяться дві ґуральні і парова лісопильня з однією пилорамою.

М і г о в е н и, нім. Mihoweny, рум. Mihovenii, від однойменного струмка. Це село лежить на правому березі Сучави і поруч повітової дороги Сучава—Костина. Населення — (1890) 1095 душ, тільки румуни — займається землеробством і тваринництвом.

М и г у ч е н и [суч. **М и х а й л і в к а**], нім. Mihuczeny, рум. Mihuceni, від імені *Mihu* = *Михайло*⁸³. Цей населений пункт названий в грамоті від 1508 року. Мигучени розташовані на правому схилі долини Дерелуй і поруч повітової дороги Тарашани—Глібока. Населення — (1890) 735 душ, румуни — розвиває тваринництво і землеробство. На території цієї громади знаходиться відома місцевість — крутосхил у верхів'ях потоку Дерелуй (Мигученський спуск).

М и л е ш і в ц і В е р х н і [Горішні], нім. Milleschoutz, Ober-, рум. Mileșăuți de sus. 1481 року Штефан Великий побудував тут кам'яну церкву, тут він також начебто здобув перемогу над татарами. Милешівці Горішні лежать на правому березі Сучави, південніше від гирла Сучавиці, і сполучені з Радівцями добре утримуваною дорогою. На протилежному боці Сучави знаходиться заводська конферма, до якої веде брід. Населення — (1890) 2564 душі — складається здебільшого з русинів, напевне, з галицьких дезертирів, які осіли тут, а також з румунів. Основне заняття — тваринництво і землеробство. 1787 року тут оселилися німецькі колоністи.

М і л і ї в [Міліє; суч. **М і л і є в е**], нім. Millie, рум. Milie, від руського слова *миліо* = *любо*⁸⁴. Міліїв лежить на правому березі Черемошу, поруч повітової дороги Вижниця—Вашківці та залізниці Неполоківці—Вижниця (станція). Населення — (1890) 2023 душі, русини — займається тваринництвом і землеробством.

М и т к і в, нім. Mitkeu, рум. Micăul, перша документальна згадка датується 1710 роком⁸⁵. 1739 цим населеним пунктом проходила російська армія під командуванням Мініха. Ім'я село одержало від румун. слова *mitocan* = *вівчар*, *mitcaul* = *місце, де вирощують овець*⁸⁶. Митків лежить безпосередньо біля Дністра, по-

der Reichsstrasse Kotzman-Usciebiskupie; es ist ein Massenort. Die Bevölkerung, (1890) 937 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

Mitoka-Dragomirna, rumän. Mitocul-Dragomirnei, ruthen. Mitoka Dragomirna, früher Dragomireștii. Der Name scheint auf das rumän. Wort *mitocan* = *Schafzüchter* hinzuweisen. In einer Urkunde des Jahres 1551 wird das Dorf Dragomireștii bereits genannt. In Mitoka-Dragomirna befindet sich eine architektonisch sehr schöne, im Jahre 1602 vom Metropolit Anastasius Krimka aus Quadersteinen erbaute Klosterkirche sammt Nebengebäuden. Das Kloster wurde von den Kosaken unter Timotheus (Timusch) Chmielnicki gebrandschatzt, wobei die Stiftungsurkunden in Verlust geriethen. Einst befand sich in Mitoka ein Nonnenkloster Huk, das heute nicht mehr existirt. Dragomirna hat auch eine Quelle, die den Namen Fontână-Doamne führt und welche ihres guten Wassers wegen von hohen Persönlichkeiten besucht worden sein soll, daher auch der Name. Vor der Occupation des Landes durch Oesterreich hatten sich hier Lipowaner angesiedelt, die jedoch beim Einmarsch der Russen 1769 flüchteten. Später, 1774, gründeten sie hier die Colonie Sokolince.

Mitoka-Dragomirna liegt am linken Ufer des Dragomirna-Baches und ist mit Neu-Itzkany durch eine gut erhaltene Strasse verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 3038 Seelen, zum geringeren Theil aus Ruthenen und Deutschen, die im Jahre 1782 angesiedelt wurden, zum grösseren aus Rumänen bestehend, beschäftigt sich theils mit Ackerbau, Viehzucht und Waldarbeit, theils sucht sie Verdienst bei der Feldarbeit in Rumänien.

Molodia, rumän. Mologia, ruthen. Molodia. Der Name stammt vom russischen Worte *molodi* = *junge Leute*. Die Sage berichtet, es habe sich nach Zerstörung der einst im Riede Selesci (zwischen Czahor und Korowia) bestandenen Ortschaft durch die Türken ein junges Ehepaar dahin geflüchtet und die Ansiedelung gegründet. Molodia entstand auf dem historisch berühmten Territorium des Dorfes Cozminul. Die Attinenz *Franzthal*, woselbst Funde aus der Steinzeit gemacht wurden, erhielt seine Benennung nach Kaiser *Franz I*, der, von Radautz kommend, auf dem Kaiserrücken das Frühstück einnahm und von der herrlichen Aussicht entzückt war. Der Name *Derehлуй* soll noch aus den Tatarenzeiten stammen.

Molodia liegt am linken Ufer des Derehлуй-Baches und an der Bezirksstrasse Czernowitz—Kotulbainski. Die Bevölkerung, (1890) 4874 Seelen, Ruthenen, Rumänen und Deutsche, treibt Ackerbau und Viehzucht sowie Obst- und Gemüseculturn. Die ersten deutschen Ansiedler sind

ruch загальнодержавного шляху Кіцмань—Усте Біскуп; він є значним населеним пунктом. Населення — (1890) 937 душ, русини — займається землеробством.

Мітока-Драгомирна, нім. Mitoka-Dragomirna, рум. Mitocul-Dragomirnei, колишні Драгомирешти. Ім'я, здається, вказує на румун. слово *mitocan* = *вівчар*. В одній з грамот від 1551 року село вже називається Драгомирешти. У Мітоці-Драгомирній знаходиться дуже гарної архітектури монастирська церква з підсобними прибудовами, що споруджена 1602 року з тесаного каменю митрополитом Анастасієм Кримкою. Монастир був пограбований козаками під проводом Тимофія (Тимоша) Хмельницького, при цьому зазнали втрат засновницькі документи. Раніше в Мітоці існував жіночий монастир Гук, який досьогодні не зберігся. Аще у Драгомирній є джерело, що називається Fontână-Doamne [Панська криниця] і до нього, розповідають, завдяки добрій воді навідувалося багато високоповажних осіб, тому й така назва. Перед окупацією Буковини Австрією тут оселилися липовани, однак вони повтікали під час вступу російських військ. Пізніш, 1774 року, вони заснували тут колонію Соколинці.

Мітока-Драгомирна лежить на лівому березі потоку Драгомирна і сполучається з Новими Іцканами добре утримуваною дорогою. Населення — (1890) 3038 душ, складається з невеликої частини русинів і німців, які оселилися тут 1782 року, і значно більшої частини румунів — займається частково землеробством, тваринництвом і лісовими роботами, почасти шукає собі заробітків на польових роботах в Румунії.

Молодія, нім. Mołodia, рум. Mologia. Ім'я походить від руського слова *молоді* = *молоді люди*. Легенда повідомляє, що йдеться про молоде подружжя, яке колись після зруйнування турками висілка Селище (між Чагром і Коровією) втекло звідти на нову місцевість і заснувало поселення. Молодія виникла на відомій з історії території села Козьмин. Присілок *Францтал*, де були виявлені знахідки кам'яного віку, одержав назву від цісаря *Франца I*, який, прямуючи з Радівців, снідав на Кайзерівському хребті і милувався прекрасним краєвидом. Назва *Дерелуй* мабуть походить ще з татарських часів.

Молодія міститься на лівому березі потоку Дерелуй і біля повітової дороги Чернівці—Котул-Байнський. Населення — (1890) 4874 душі, русини, румуни і німці — займається землеробством і тваринництвом, а також городництвом і садівництвом. Перші

hier im Jahre 1782 aus Kurmainz und Mannheim, die Ruthenen aus Ostgalizien eingewandert. 1787 erhielten diese Colonisten noch weitere Zuzüge.

Mosorówka, rumän. Mosoriuca, ruthen. Mosoriwka, dürfte seine Benennung vom Worte *massaria* = *Meierhof* erhalten haben⁸⁷. Das erste mal erscheint der Ort im Jahre 1599. Hier wurden vor ungefähr 23 Jahren alte polnische Münzen gefunden. Mosorówka ist ein Massenort und liegt am rechten Dnjestr-Ufer. Die Bevölkerung, (1890) 700 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. Hier befindet sich eine Rollfähre über den Dnjestr nach Uscie-biskupie.

Muszenitza, rumän. Mușenița, ruthen. Muszenycia, nach dem gleichnamigen Bache benannt. Urkundlich wird es im Jahre 1728 erwähnt. Das Dorf liegt an den Quellen des Wolczyne-Baches und an der Bezirksstrasse Sereth—Fontina-alba. Die Bevölkerung, (1890) 299 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Negostina, rumän. Negoștina, ruthen. Negosztina. Wo heute Negostina steht, war bis 1779 noch keine Niederlassung. Das Territorium hiess Negrișeni, daher der Name. Negostina liegt knapp an der rumänischen Grenze, an der Bezirksstrasse Sereth—Scherboutz—Hatna und an der Reichsstrasse Sereth—Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 1210 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Im Negostinaer Meierhof Odaja befindet sich eine Branntweinbrennerei.

Negrilassa, rumän. Lunca negrileasa, ruthen. Negrileasa, nach dem gleichnamigen Bache; *niger* = *schwarz*, *lunca* = *Aue*. Dieses Dorf liegt an einem schlecht erhaltenen Fahrwege, der ins Suha-Thal inmitten von Fichtenwäldern führt. Die Bevölkerung, (1890) 718 Seelen, Rumänen und Deutsche, beschäftigt sich hauptsächlich mit Waldarbeit, obgleich auch Viehzucht und Schafzucht betrieben wird. Hier befindet sich eine Dampfbrettsäge mit sechs Gattern.

Nepolokoutz, rumän. Nepolocăuți, ruthen. Nepolokiwci, dürfte seinen Namen vom russischen *polokate* = *bespülen*, also *nichtbespültes Land*, erhalten haben. Nepolokoutz, ein Massenort, liegt am linken Ufer des Pruth gegenüber der Czeremosz-Mündung und an der Reichsstrasse Sniatyn — Czernowitz. Die

niemeцькі поселенці прибули сюди із Курменца і Мангайму 1782, а русини переселилися із Східної Галичини. 1787 року колоністи отримали чергове поповнення.

Мосорівка [Мусорівка], нім. Mosorówka, рум. Mosoriuca, могла отримати назву від слова *massaria* = *фільварок*⁸⁷. Вперше населений пункт згадується 1599 року. Приблизно 23 роки тому тут були знайдені старі польські монети. Мосорівка — значний населений пункт, що знаходиться на правому березі Дністра. Населення — (1890) 700 душ, русини — займається землеробством. Тут знаходиться поромна переправа через Дністер до Усте Біскупа.

Мушеніця, нім. Muszenitza, рум. Mușenița, названа від однойменного струмка. Документально згадується вона 1728 року. Село розташоване біля витоків струмка Вовчинець і поруч повітової дороги Серет—Біла Керниця. Населення — (1890) 299 душ, румуни — займається тваринництвом і землеробством.

Негостина, нім. Negostina, рум. Negoștina. Там, де сьогодні знаходиться Негостина, до 1779 року не було жодного поселення. Територія звалася Негрішень, звідти [пішла] назва. Негостина лежить безпосередньо біля румунського кордону, поруч повітової дороги Серет—Шербівці—Гатна та загальнодержавного шляху Серет—Сучава. Населення — (1890) 1210 душ, русини — займається тваринництвом і землеробством. У Негостинському маєтку Одая знаходиться гуральня.

Негрільяса, нім. Negrilassa, рум. Lunca negrileasa, від однойменного струмка, *niger* = *чорний*, *lunca* = *долина*. Село розташоване серед смерекового лісу біля погано підтримуваної проїзної дороги, що веде у долину Суха. Населення — (1890) 718 душ, румуни і німці — займається в основному лісорозробками і незначною мірою скотарством та вівчарством. Тут знаходиться парова лісопильня з шістьма пилорамами.

Неполоківці, нім. Nepolokoutz, рум. Nepolocăuți, могли отримати назву від руського слова *полокати* = *полоскати*, отже, — *необмита земля*. Неполоківці — значний людний населений пункт — розташовані на лівому березі Пруту, навпроти впадіння Черемошу і поруч загальнодержавного шляху Снятин—Чернівці. Населення —

M. Schüttenberg'sche Dampfsäge Nepolokoutz

Bevölkerung, (1890) 1314 Seelen, Deutsche und Ruthenen⁸⁸, treibt Ackerbau, die Israeliten Handel. Von Nepolokoutz, das an der Bahnlinie Lemberg—Czernowitz liegt, zweigt die Localbahn nach Wiznitz ab. Hier ist ein Kalkofen im Betriebe; auf dem Gutsgebiete wird Tabak gebaut.

N e u h ü t t e, rumän. Huta-nona, ruthen. Huta-nowa, eine deutsche Colonie, die dadurch entstand, dass im Jahre 1815 4 km nordöstlich der damals bereits ausser Betrieb gesetzten Glashütte in Althütte eine neue Glashütte erbaut wurde, um welche sich Arbeiter ansiedelten, die den Grundstock für die neue Colonie bildeten. Neuhütte, ein Walddorf, liegt am Bache Valicuț und an der Bezirksstrasse Czudyn—Neuhütte—Althütte—Krasna-Putna. Die Bevölkerung, (1890) 481 Seelen, Deutsche und einige Rumänen, lebt von Waldarbeit und Viehzucht.

N o w o s i e l i c a, rumän. Novoselița, ruthen. Nowosielica. Diese Ortschaft hiess einst Stroiești de jos.

(1890) 1314 душ, німці і русини⁸⁸ — займається землеробством, а євреї — торгівлею. Від Неполоківців, які знаходяться неподалік залізничної лінії Львів—Чернівці, відгалужується місцева вітка на Вижницю. Тут є діюча вапняна піч; на поміщицьких землях вирощують тютюн.

Н о в а Г у т а, нім. Neuhütte, рум. Huta-nova, німецька колонія, що виникла у зв'язку з тим, що 1815 року на віддалі 4 км північно-східніше від Старої Гути замість бездіючого старого був збудований новий скляний завод, навколо якого оселилися робітники і утворили ядро нової колонії. Нова Гута — лісове село — лежить біля струмка Валікуц і поруч повітової дороги Чудин—Нова Гута—Стара Гута—Красна-Путна. Населення — (1890) 481 душа, німці і декілька румунів — живе з лісових робіт і тваринництва.

Н о в о с е л и ц я, нім. Nowosielica, рум. Novoselița. Цей населений пункт називався колись Stroiești de

Der Name Nowosielica wurde vom gegenüber liegenden Städtchen Nowoselica übertragen. Bis zum Jahre 1828, um welche Zeit die Grenze gegen Russland regulirt wurde, befand sich das österreichische Zollamt in Bojan, und die Gegend um Nowosielica gehörte zum heutigen russischen Orte Nowoselica. Erst 1828 erfolgte die Theilung, und die Ansiedelung diesseits des Rokitna-Baches behielt die Benennung Nowosielica. Im Jahre 1848 soll im Orte ein Lagerplatz der russischen Truppen gewesen sein. Funde alter Geschosse, so im Jahre 1893 beim Bau eines Hauses, deuten darauf hin.

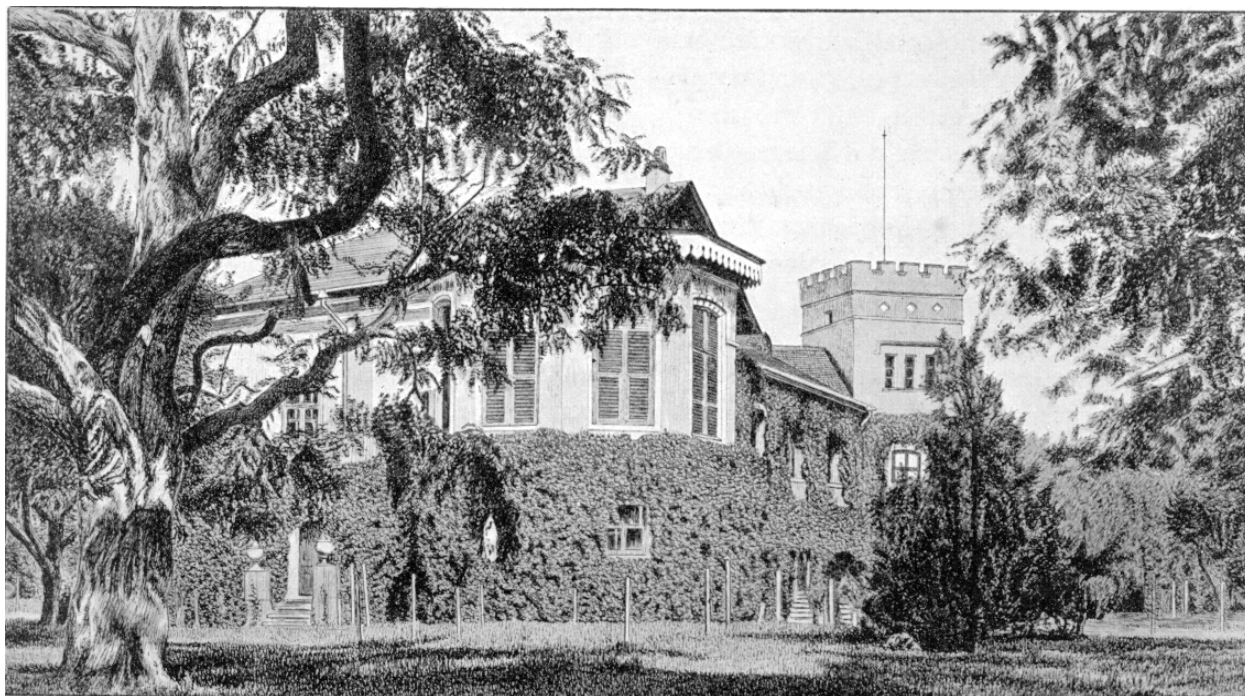
jos [Долішні Строешти]. Ім'я Новоселиця передалося від розташованого навпроти містечка Новоселиця. До 1828 року, доки не був врегульований кордон з Росією, австрійська митна станція знаходилася в Боянах, а місцевість навколо Новоселиці належала до теперішньої російської території Новоселиці. Лише 1828 року відбулося розмежування і поселення на цій стороні від струмка Рокитна зберегло назву Новоселиця. Кажуть, що 1848 року в населеному пункті був табір російських військових частин. На це вказують знахідки старих гарматних снарядів, як, зокрема, 1893 року під час спорудження будинку.

Nowosielica liegt am linken Pruth-Ufer an der Mündung des Rokitna-Baches und ist ein im Aufblühen begriffener Ort. Gleichzeitig Einbruchstation gegen Russland und Rumänien, ist derselbe der Ausgangspunkt eines lebhaften Handels, wozu in letzter Zeit die Eisenbahnlinie Czernowitz - Nowosielica - Odessa besonders beigetragen hat. Die Bevölkerung, (1890) 697 Seelen, Rumänen, ist im rapiden Steigen begriffen. Ackerbau wird nur wenig betrieben, vorwiegend ist die Beschäftigung bei den Lagerhäusern. Hier befinden sich ein Zollamt, eine grosse Eisenbahnstation und mehrere Lagerhäuser.

О к н а, rumän. Осна, ruthen. Wikno, hat seinen Namen vom russischen Worte *okno* oder vom

Новоселиця знаходиться на лівому березі Пруту біля впадіння в нього струмка Рокитна і є процвітаючим населеним пунктом. Як станція переходу одночасно до Росії та Румунії, вона вихідний пункт жвавої торгівлі, чому останнім часом особливо посприяла залізнична лінія Чернівці—Новоселиця—Одеса. Населення — (1890) 697 душ, румуни — швидко зростає. Землеробство ведуть мало, переважно зайняті на складах. Тут знаходяться митниця, велика залізнична станція і багато складів.

В і к н о, нім. Окна, рум. Осна, одержало назву від російського слова *окно* або малоруського *вікно* — та-

Schloss Okna.

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauš Žurkowski.

Вікнянський палац

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

kleinrussischen *wikno* = *Fenster*, auch *Wassertümpel*, erhalten⁸⁹. Ueber Okna erfolgte 1739 der Marsch der russischen Armee unter General Münnich. Okna, ein Massenort, liegt am *Kiza*-Bache unfern des Dnjestr in einer Mulde und an der Strasse Czernowitz-Samuszyn. Die Bevölkerung, (1890) 1997 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht Hier befindet sich ein sehr hübsches, der freiherrlichen Familie von Wildburg gehöriges Schloss mit Park und eine Branntweimbrennerei mit Meierhof.

кож *розводдя, стояча вода*⁸⁹. Через Вікно 1739 року здійснювався марш російської армії під командуванням генерала Мініха. Вікно — багатолюдний населений пункт — лежить біля струмка *Кіза*, у видолинку недалеко від Дністра і поруч дороги Чернівці—Самушин. Населення — (1890) 1997 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом. Тут знаходиться дуже гарний палац з парком і гуральня з фільварком, що належать сім'ї барона фон Вільдбурга.

O n u f r y, S t .-, oder Manastiora, rumän. St.-Onufreiü, ruthen. St.-Onufri. Hier stand einst ein Kloster, von einem Serether Priester gestiftet. Der Ort liegt an der Bezirksstrasse Sereth—Fontina-alba und am Fusse des Berges Monaster-horaieț. Die Bevölkerung, (1890) 1111 Seelen, theils Rumänen, theils deutsche Colonisten, die im Jahre 1787 hier angesiedelt wurden, treibt Ackerbau und Viehzucht. Der Dorftheil Dragoszanka gehört zu dieser Gemeinde.

O n u t h, rumän. Onut, ruthen. Onuty, soll seine Benennung vom türkischen Worte *on* = *Hölle* haben; andererseits wird dieselbe vom Geschlechtsnamen *Oana* abgeleitet⁹⁰. In der Nähe befinden sich alte Schanzen, angeblich noch aus den Tatarenkriegen stammend. Hier wurden vor dreissig Jahren alte polnische Münzen, in einem Kupfergefäss aufbewahrt, und auch ein Steinbeil vorgefunden. Onuth ist ein Massenort und liegt am rechten Dnjestr-Ufer an der Einmündung des Czornij-potik in den Dnjestr. Die Bevölkerung, (1890) 1044 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. Etwa 2 km nördlich des Dorfes befindet sich ein schönes, in einem Wäldchen gelegenes Schloss. Die Dnjestr-Ufer bestehen zum grossen Theil aus Gips- und Alabasterfelsen, welche jedoch nicht ausgebeutet werden.

O p r i s z e n y oder **P a n c i r**, rumän. Opriszenii, ruth. Pancir. Der Name *Opriszeny* stammt nach Werenka vom Geschlechtsnamen *Oprișa*; das Volk hingegen erzählt, dass in diesem Dorfe viel *Raubgesindel* = *opryszki* hauste, daher die Benennung. *Pancir* aber scheint auf eine schwer bewaffnete Militärcolonie hinzuweisen.

Opriszeny liegt am linken Ufer des Kotowec-Baches und an der Reichsstrasse Czernowitz—Sereth. Die Bevölkerung, (1890) 1602 Seelen, Rumänen, betreibt Viehzucht und Ackerbau. Viele Leute sind alljährlich in Rumänien auf Arbeit.

O r o s z e n y, rumän. Orașeni, auch Orășeni, ruthen. Orosziwci. Seine Benennung soll dieses Dorf vom rumän. Worte *oraș* = *Stadt*, *orașeni* = *Städler*, vielleicht auch vom Bojarennamen *Orescha* erhalten haben⁹¹. Oroszeny hat mehr den Charakter eines Längenortes und liegt am linken Ufer des Turecki-Baches nahe an dessen Mündung in den Pruth, an den Lehnen der Werbowahora und an der Reichsstrasse Sniatynist—Czernowitz. Die Bevölkerung (Ruthenen), die zumeist Ackerbau und Viehzucht betreibt, beläuft sich (1890) auf 2574 Seelen.

Св. О н у ф р і й [С в. О н у ф р і], нім. Onufry, St., або Manastiora, рум. St.-Onufreiü. Тут колись стояв монастир, заснований серетським священиком. Населений пункт розташований поруч повітової дороги Серет—Біла Керниця і біля підніжжя гори Монастир Гораєць. Населення — (1890) 1111 душ, частково румуни, частково німецькі колоністи, які поселилися тут 1787 року, — займається землеробством і тваринництвом. До цієї громади належить присілок Драгошанка.

О н у т [О н у т и], нім. Onuth, рум. Onut, може мати назву від турецького слова *on* = *печера*, *пекло*; з іншого боку, вона виводиться від прізвища *Oana*⁹⁰. Поблизу знаходяться старі земляні вали, що походять начебто з татарських часів. Майже 30 років тому тут були знайдені польські монети, що зберігалися у мідній посудині, а також кам'яна сокира. Онут — значний населений пункт, лежить на правому дністровському березі біля впадіння струмка Чорний Потік у Дністер. Населення — (1890) 1044 душі, русини — займається землеробством. Приблизно за 2 км на північ від села знаходиться гарний палац, розташований у лісі. Дністровські береги складаються значною мірою із скель гіпсу й алебастру, котрі, однак, не розробляються.

О п р и ш е н и або **П а н ц и р**, нім. Opriszeny або Pancir, рум. Opriszenii. Назва *Опришени* походить, за Веренкою, від прізвища *Оприша*; жителі натомість розповідають, що в цьому селі замешкувало багато розбійників = *опришків*, звідки й назва. Однак *Панцир*, здається, вказує на важкоозброєну військову колонію.

Опришени лежать на лівому березі струмка Котовець і поруч загальнодержавного шляху Чернівці—Серет. Населення — (1890) 1602 душі, румуни — займається тваринництвом і землеробством. Багато людей йдуть щорічно в Румунію на роботу.

О р о ш і в ц і [суч. О р ш і в ц і], нім. Oroszeny, рум. Orașeni, також Orășeni. Свою назву це село могло одержати від румун. слова *oraș* = *місто*, *orașeni* = *міський район*; ймовірно, також від прізвища боярина *Ореша*⁹¹. Орешівці мають характер розтягнутого населеного пункту і лежать на лівому березі струмка Турецький, недалеко від його впадіння в Прут, на схилах Вербової гори і біля загальнодержавного шляху Снятин—Чернівці. Населення (русини), яке займається переважно землеробством і тваринництвом, нараховує (1890) 2574 душі.

O s t r a, rumän. und ruthen. Ostra, nach dem gleichnamigen Bache; *ostr* = *scharf*. Diese Ansiedelung wurde zu Anfang dieses Jahrhunderts von galizischen Huzulen gegründet. Ostra, im Ostra-Thale gelegen, ist durch einen schlechten Fahrweg mit Stulpikany verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 631 Seelen, Huzulen und Rumänen, lebt von Waldarbeit und Schafzucht. In der zu Ostra gehörigen Attinenz Baiasescul befindet sich eine Dampfbrettsäge mit sechs Gattern.

O s t r a, rumän. und ruthen. Ostra, auch Vostra, nach dem Berge, an dem der Ort liegt, benannt. Ostra ist ein kleines Dorf und liegt zwischen Unter-Stanestie und Draczynetz, durch je einen Feldweg mit beiden Gemeinden verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 210 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. In Ostra, das ehemals zu Berbestie gehörte, bestand ein Kloster.

O s t r i c a, rumän. Ostrița, ruthen. Ostrica. Ursprünglich stand an Stelle dieses Dorfes ein Ort Namens Chlișcauț, der jedoch während der Türkenkriege zerstört wurde. Den Namen dürfte Ostrica vom russischen Worte *ostr* = *scharf*, *spitz*, erhalten haben. Dieser Ort wird in einer Urkunde des Jahres 1472 das erste mal genannt. Ostrica liegt am rechten Pruth-Ufer an der Mündung des Derehlu-Baches und an der Reichsstrasse Czernowitz-Zurin. Die Bevölkerung, (1890) 1949 Seelen, Rumänen, betreibt Viehzucht, Ackerbau und Fischfang.

O s z e c h l i b, rumän. Oșclib, ruthen. Oszechlib. Im Jahre 1463 schenkte Stefan der Grosse dieses Dorf dem polnischen Grafen Czartoryjski. Der Name stammt von den russischen Worten *osjek* = *umzäunter Platz*, und *chlib* = *Brot*. Oszechlib liegt am linken Ufer des Sowica-Baches und an der Bezirksstrasse Nepolokoutz-Kotzman. Die Bevölkerung, (1890) 1776 Seelen, Ruthenen, betreibt Ackerbau und Viehzucht.

P a n k a, rumän. und ruthen. Panka. Nach Werenka soll die Benennung dieses Dorfes vom Gutsbesitzer *Panku* herrühren. Die Bewohner erzählen wieder, dass der Name von einem herabgekommenen armen Gutsbesitzer herstamme, den die Leute ruthenisch *Panok* = *kleiner Herr nannten*. Panka liegt an beiden Ufern des Grossen Sereth sowie an der Bezirksstrasse Storożynetz—Żadowa und ist Station an der Localbahnlinie Hliboka-Berhometh. Die Bevölkerung, (1890) 1862 Seelen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

O s t r a, нім. Ostra, рум. Ostra, від однойменного струмка; *ostr* = *гостра*. Це поселення засноване на початку цього століття галицькими гуцулами. Остра, що розташована в долині Остра, зв'язана поганою проїзною дорогою із Стулпиканами. Населення — (1890) 631 душа, гуцули і румуни — живе з лісорозробок і вівчарства. До громади Остра належить присілок Бояшескул, де знаходиться парова лісопильня із шістьма пилорамами.

O s t r a, також **В о с т р а**, нім. Ostra, рум. Ostra, названа від однойменної гори, біля якої розміщений населений пункт. Остра — маленьке село, лежить між Нижніми Станівцями і Драчинцями, сполучена з обома громадами польовими дорогами. Населення — (1890) 210 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом. В Острі, коли вона належала до Барбівців, існував монастир.

O s t r i c я, нім. Ostrica, рум. Ostrița. Спочатку на місці цього села знаходився населений пункт з назвою Chlișcauț, який, однак, був знищений під час турецької війни. Своє імення Остриця могла отримати від руських слів *ostr* = *гостра*, *шпиляста*. Цей населений пункт називається вперше в грамоті від 1472 року. Остриця лежить на правому березі Пруту, біля впадіння в нього потоку Дерелуй, поруч загальнодержавного шляху Чернівці—Цурини. Населення — (1890) 1949 душ, румуни — займається тваринництвом, землеробством і рибальством.

О ш и х л і б [суч. **О ш и х л і б и**], нім. Oszechlib, рум. Oșclib. 1463 року воєвода Штефан Великий подарував це село польському графу Чарторийському. Ім'я походить від руських слів *осек* = *огорожена ділянка* і *хліб*. Ошихліб розташований на лівому березі струмка Совиця і поруч повітової дороги Неполоківці—Кіцмань. Населення — (1890) 1776 душ, русини — розвиває землеробство і тваринництво.

П а н к а, нім. Panka, рум. Panka. За Веренкою, назва села може походити від поміщика *Панку*. Мешканці натомість вважають, що ім'я виникло від збіднілого поміщика, якого русинські люди називали *панок* = *малий пан*. Панка лежить по обох берегах Великого Серету, а також біля повітової дороги Сторожинець—Жадова і є станцією місцевої залізничної лінії Глібока—Бергомет. Населення — (1890) 1862 душі — займається землеробством і тваринництвом.

Parhoutz, rumän. Părhăuți, ruthen. Parhiwci, vielleicht vom rumän. *pareu* = *Bach*. Hier befindet sich eine schöne alte Kirche aus Stein, die angeblich im Jahre 1437 von Stefan Turturăș erbaut worden sein soll. Im Jahre 1440 soll dieselbe zerstört und vor ungefähr zweihundert Jahren wiederhergestellt worden sein. Parhoutz liegt unfern der Mündung des Solonec-Baches in die Suczawa, an der Bezirksstrasse nach Suczawa und an der Localbahn Hatna—Kimpolung (Station). Die Bevölkerung, (1890) 1087 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Im Jahre 1876 fanden Kinder im Solonec-Bache ein altes, sehr schönes goldenes, 49 Dukaten schweres Armband, und ein Jahr darauf eine schön gearbeitete Goldkette. Kenner bezeichneten diese Gegenstände als aus Indien stammend und nahmen an, dass dieselben während der Völkerwanderung hierher kamen.

Pertestie, Ober-, rumän. Părtești de sus, vom lateinischen *pars* = *Theil*. Ober-Pertestie gehörte einst zur Gemeinde Unter-Pertestie, die lediglich Părtești hiess. Dieser Ort liegt am Solonec-Bache und an der Reichsstrasse Solka—Gurahumora. Die Bevölkerung, (1890) 1163 Seelen, besteht aus Rumänen, die Viehzucht und etwas Ackerbau treiben.

Pertestie, Unter-, rumän. Părtești de jos, vom lateinischen *pars* = *Theil*. In einer Urkunde des Jahres 1660 wird dieser Ort erwähnt. Hier sieht man Hünengräber (Tumulii), von der Bevölkerung Tatarenhügel genannt. Unter-Pertestie liegt am Solonec-Bache, an der Bezirksstrasse Kaczyka—Suczawa und an der Localbahn Hatna—Kimpolung. Die Bevölkerung, (1890) 2466 Seelen, besteht aus Rumänen, die Viehzucht und etwas Ackerbau treiben. Zu dieser Gemeinde gehört die Attinenz Strigoia (Passhöhe und Eisenbahn-Haltestelle), die der Volkssage nach ihren Namen von den vielen Hexen, die einst dort hausten, erhalten hat.

Petrasze, rumän. Petreșeni, ruthen. Petrasze, von *petra* = *Stein*⁹². Petrasze liegt im Czeremosz-Thale an der Bezirksstrasse Wiznitz—Storonetz-Putilla. Die Bevölkerung, (1890) 494 Seelen, besteht aus Huzulen, deren Hauptbeschäftigung Viehzucht, Waldarbeit und Holzflößen auf dem Czeremosz ist. Zur Gemeinde Petrasze gehört das Dorf Towarenka.

Petroutz, rumän. Pêtrăuți, ruthen. Petriwci, vom rumän. *Petru* = *Peter*. Das Volk erzählt, dass der erste Ansiedler Peter Turculeț geheissen habe, nach ihm sei das

Паргівці, нім. Parhoutz, рум. Părhăuți, ймовірно, від румун. слова *pareu* = *струмок*. Тут знаходиться дуже гарна стара кам'яна церква, яка начебто побудована 1437 року Штефаном Туртурашем. 1440 року вона була зруйнована і приблизно 200 років тому відбудована. Паргівці розміщені недалеко від впадіння струмка Солонець у Сучаву, біля повітової дороги на Сучаву і поруч місцевої залізниці Гатна—Кімполунг (станція). Населення — (1890) 1087 душ, всі румуни, — веде землеробство і тваринництво. 1876 року у потоці Солонець діти знайшли старовинний, дуже гарний золотий браслет вагою 49 дукатів, а роком пізніше — красиво виготовлений золотий ланцюжок. Фахівці стверджують, що знайдені вироби походять з Індії і занесені сюди під час переселення народів.

Пертешти Горішні, нім. Pertestie, Ober-, рум. Părtești de sus, від латинського *pars* = *частина*. Горішні Пертешти належали колись до громади Долішні Пертешти, котра звалася просто Пертешти. Цей населений пункт розташований біля струмка Солонець і поруч загальнодержавного шляху Солка—Ґура-Ґумора. Населення — (1890) 1163 душі — складається з румунів, які займаються тваринництвом і трохи землеробством.

Пертешти Долішні, нім. Pertestie, Unter-, рум. Părtești de jos, від латинського слова *pars* = *частина*. Цей населений пункт згадується в грамоті від 1660 року. Тут звертають на себе увагу могильники (кургани), що жителі називають «Татарськими». Долішні Пертешти розташовані біля струмка Солонець, поруч повітової дороги Качика—Сучава і місцевої залізниці Гатна—Кімполунг. Населення — (1890) 2466 душ — складається з румунів, які ведуть тваринництво і трохи землеробство. До цієї громади належить присілок Стригоя (перевал і залізнична зупинка), який, за народною легендою, отримав назву від численних відьом, які там колись водилися.

Петраші, нім. Petrasze, рум. Petreșeni, від *petra* = *камінь*⁹². Петраші розташовані в долині Черемошу біля повітової дороги Вижиця—Сторонець-Путилів. Населення — (1890) 494 душі, гуцули, основне заняття яких — тваринництво, лісорозробки і лісосплав на Черемоші. До громади Петраші належить село Товаренка.

Петрівці, нім. Petroutz, рум. Pêtrăuți, від рум. *Petru* = *Петро*. Населення розповідає, що перший поселенець називався Петро Туркулець, від якого на-

Dorf benannt worden. Die Gemeinde Petrouz, eigentlich aus zwei Dörfern bestehend, und zwar wird der nördliche Theil Ober-, der südliche Unter-Petrouz genannt, liegt an der Mündung des Sărățel in den Kleinen Sereth, an der Bezirksstrasse Petryczanka—Czudyn und an der Strassenabzweigung nach Fratautz. Petrouz ist Station der Bahnlinie Karapcziu-Czudyn. Die Bevölkerung, (1890) 3324 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Der ärmere Theil der Bevölkerung sucht vielfach seinen Erwerb im Tagelohn in Rumänien. In Ober-Petrouz befindet sich eine Dampfbrettsäge mit zwei Gattern.

P e t r o u z, rumän. Peträuți, ruthen. Petriwci, vom Namen *Petru* = *Peter*. Die Sage erzählt, dass ein freigelassener Sklave Namens Peter sich dort niederliess, nach welchem auch die Ansiedelung benannt wurde. Hier bestand ein von Stefan dem Grossen 1487 erbautes Kloster. Petrouz liegt am Petruceanca-Bache, unfern der Reichsstrasse nach Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 2667 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Im Winter finden viele Einwohner Beschäftigung als Holzarbeiter im Religionsfondswalde.

P i e d y k o u t z - Z o p p e n y. Diese Gemeinde besteht aus den Dörfern Piedykoutz und Zoppeny, welche heute vereint sind. Piedykoutz, rumän. Piedecăți, wird in einer Urkunde König Johann's III. von Polen im Jahre 1691 erwähnt. Der Name dieses Ortes dürfte vom rumänischen Worte *pedică* = *Hinderniss* herrühren. Zoppeny, rumän. Zopeni, ruthen. Zopeny, gehörte einst zu Nepolokoutz gleichwie Piedykoutz und hat seine Benennung nach den Besitzern erhalten. Piedykoutz-Zoppeny ist ein Massenort und liegt circa 2 km vom rechten Pruth-Ufer entfernt. Die Bevölkerung, (1890) 1198 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. Zu beiden Dörfern gehört noch der Weiler Isvory. In der Gemeinde befindet sich eine Dampfbrettsäge mit zwei Gattern und einer Circulärsäge; mit der Säge steht eine Dampfmuhle in Verbindung. Zum Gutsgebiete gehört endlich eine Branntweinbrennerei.

P l e s z, rumän. Pleș, ruthen. Plesz, nach dem gleichnamigen Berge. Plesz st eine Colonie, 1835 von Slowaken gegründet, und selbständige Gemeinde seit 1848. Dieses Dorf liegt auf der Passhöhe Caligurița zwischen dem Homora- und Solonce-Thale und an der Strasse Gurahumora—Solka. Die Bevölkerung, (1890) 215 Seelen, Slowaken, treibt etwas Schafzucht, vorwiegend aber Waldarbeit.

P l o s k a, rumän. Plosca, ruthen. Ploska, vom gleichnamigen Bache, an dem das Dorf liegt. Ploska steht auf dem einst dem Kloster Putna gehörenden Territorium

zwanе село. Громада Петрівці, що складається власне з двох сіл, а саме із північної частини Горішні Петрівці і південної — Долішні Петрівці, — лежить біля впадіння потоку Серетець у Малий Серет і поруч повітової дороги Петричанка—Чудин і відгалуження дороги на Фратівці. Петрівці — станція залізниці Карапчів—Чудин. Населення — (1890) 3324 душі, румуни — займається землеробством і тваринництвом. Бідніша частина жителів часто шукає роботи на поденних заробітках в Румунії. У Горішніх Петрівцях знаходиться парова лісопильня з двома пилорамами.

П е т р і в ц і, нім. Petrouz, рум. Peträuți, від імені *Petry* = *Петро*. Легенда розповідає, що тут оселився звільнений невільник на ім'я Петро, від якого так почало зватися поселення. Тут був монастир, побудований 1487 року Штефаном Великим. Петрівці лежать біля струмка Петричанка, недалеко від загальнодержавного шляху на Сучаву. Населення — (1890) 2667 душ, румуни — розвивають землеробство і тваринництво. Взимку багато жителів працюють лісорубами у лісах Релігійного фонду.

П ' е д и к і в ц і - Ц о п е н и [суч. П ' я д и к і в ц і], нім. Piedykoutz-Zoppeny. Ця громада складається з сіл П'єдиківці і Цопени, які сьогодні об'єднані. П'єдиківці, рум. Piedecăți, згадуються в грамоті польського короля Яна III від 1691 року⁹³. Ім'я цього населеного пункту могло утворитися від румунського слова *pedică* = *перепона*. Цопени, рум. Zoppeni, колись, як і П'єдиківці, належали до Неполоківців і одержали назву від власника. П'єдиківці-Цопени — значний населений пункт, що розташований приблизно на віддалі 2 км від правого берега Пруту. Населення — (1890) 1198 душ, русини — займається землеробством. До обох сіл належить ще хутір Ізвори. У громаді є парова лісопильня з двома пилорамами і циркуляркою; з пилою зв'язаний паровий млин. У поміщицькому маєтку знаходиться ґуральня.

П л е ш, нім. Plesz, рум. Pleș, від однойменної гори. Плеш — колонія, заснована переселенцями-словаками, яка стала самостійною громадою з 1848 року. Це село знаходиться на найвищій точці перевалу Калігуріца між долинами Гумора і Солонець та обіч дороги Ґура-Гумора—Солка. Населення — (1890) 215 душ, словаки — займається трохи вівчарством, але переважно лісорозробками.

П л о с к а, нім. Ploska, рум. Plosca, від однойменного струмка, до якого прилягає село⁹⁴. Плоска знаходиться на території Браништя, що колись належа-

Brașiștea und gehörte bis zu Anfang der fünfziger Jahre dieses Jahrhunderts zur Gemeinde Storonetz-Putilla (zur Zeit der bestandenen Dominical-Gerichtsbarkeit). In der Nähe von Ploska befindet sich der gleichnamige Berg, auf dessen Grate eine Alpenwiese liegt, die Ploska, auch Ploszcza genannt wird, auf welcher bis vor zwanzig Jahren eine Kirche, der Tradition nach die älteste im ganzen Gebirgsbereiche, und einzige Seelsorgestation von Straža bis zur ungarischen Grenze, stand. Die Gemeinde Ploska besteht dermalen aus zwei Dörfern, und zwar Ploska, ein weithin zerstreuter Gebirgsort, an den Quellen des Putilla-, Lostun- und Ploska-Baches gelegen, und Jalowiczora an der Einmündung des gleichnamigen Baches in den Weissen Czeremosz. Das Dorf Ploska liegt an der Bezirksstrasse Storonetz-Putilla—Seletin, welche hier die Wasserscheide im Sattel von Ploska übersteigt. Jalowiczora ist nur durch Reitwege, Fusstiege und Karrenwege mit Ploska, Jablonica und Storonetz-Putilla verbunden. Ueber das ganze Gebirge (Minty, Stiwiory, Hrebenezcza u. s. w.) sind einzelne zu dieser Gemeinde gehörige Alpenwirthschaften, Häusergruppen und Weiler zerstreut. Die Bevölkerung, (1890) 1012 Seelen, Huzulen, beschäftigt sich mit Alpenwirthschaft, Viehzucht, Holzarbeit und Heugewinnung. Im Gebiete der Gemeinde Ploska am Putilla-Bache befinden sich zwei Klausen, und zwar die Antons- und Ferdinands-Klause. In der Pfarrkirche zu Ploska wird ein Bild gezeigt, welches das jüngste Gericht darstellt.

Podzaharycz, rumän. Pozoharici vel Zaharici, Podzaharycz, vom nahen Berge Zaharycz. Podzaharycz liegt im Czeremosz-Thale abseits der Bezirksstrasse. Die Bevölkerung, (1890) 1075 Seelen, Huzulen, beschäftigt sich mit Viehzucht, Holzarbeit und Flösserei am Czeremosz. Zur Gemeinde gehören die Dörfer Małynescze und Mezybrody, sowie die Weiler Charowiw, Smuchar und Zolotna.

Pohorloutz, rumän. Pohorläuți, ruthen. Pohorliwka, dürfte seinen Namen vom russischen Worte *pohoreszte* = Brandstätte erhalten haben. Ursprünglich

ла монастирю Путна і до початку 50-х років XIX століття входила до громади Сторонця-Путилова (до часу існування домініальної юрисдикції). Поблизу Пłosкої розташована однойменна гора, на вершині якої знаходиться полонина (називається Пłosка, також Пłosца), де майже двадцять років стояла, згідно з переказом, найдавніша у цьому гірському районі церква і була єдиним духовним місцем від Стражі аж до угорського кордону. Громада Пłosка складається тепер з двох сіл, а саме: Пłosка — далеко розкиданий гірський населений пункт, що розташований біля витоків потоків Путила, Лостун і Пłosка, і Яловичора — біля впадіння однойменного струмка у Білий Черемош. Село Пłosка лежить біля повітової дороги Сторонець-Путилів—Селетин, котра долає тут вододіл на сідловині Пłosка. Яловичора сполучена з Пłosкою, Яблоницею і Путиловом лише доріжками для верхової їзди, пішохідними стежинами і путівцями для візків. До цієї громади належать розкидані по всіх горах окремі полонинські господарства, садиби і хутори (Мінти, Штївійори, Гребенища і т.д.). Населення — (1890) 1012 душ, гуцули — займається відгінним скотарством на полонинах, тваринництвом, заготівлею деревини і сіна. На території громади Пłosка на потоці Путила знаходяться два шлюзи, а саме Антоновий і Фердинандовий. У парафіяльній церкві Пłosкої намальована картина із зображенням Судного дня.

Підзахаричі, нім. Podzaharycz, рум. Pozoharici або Zaharici, від близької гори Захарич.

Підзахаричі лежать у долині Черемошу осторонь повітової дороги. Населення — (1890) 1075 душ, гуцули — займається тваринництвом, обробкою деревини і лісосплавом на Черемоші. До громади належать села Малинець і Межиброди, а також хутори Харовів, Смухар і Золотна.

Погорилівка [суч. **Погорілівка**], нім. Pohorloutz, рум. Pohorläuți, могла отримати свою назву від руського слова *погорище* = згаріще, місце по-

hieß das Territorium, auf welchem heute der Ort steht, *Lipnica = Lindenwald*; auf der Brandstätte dieses Waldes dürfte Pohorloutz entstanden sein, daher der Name. Der Ort wird in einer Urkunde vom Jahre 1451 das erste mal genannt. Pohorloutz ist ein Massenort und liegt an einem Teiche, aus welchem der Czornyjpotik abfließt, und an der Strasse Czernowitz-Samuszyn. Die Bevölkerung, (1890) 1915 Seelen, Ruthenen, beschäftigt sich mit Ackerbau und Viehzucht.

In der Umgebung von Pohorloutz befinden sich vier Grotten. Eine nordwestlich des Dorfes, bis zu 100 m durchforscht, ist ca. 5 m breit und 6 m hoch und wird von einem klaren Bache durchflossen; dieselbe soll einst Räubern als Versteck gedient haben. Südwestlich der Ortschaft befindet sich eine zweite i Felsgrotte, durch welche ein von Jurkoutz kommendes Bächlein fließt und in welche man nicht hineingelangen kann. Eine dritte Grotte, laut Angabe der Bevölkerung 2 km tief, liegt südöstlich vom Orte und heisst Fusteiga, welchen Namen sie nach einem Räuber, der hier hauste, erhalten haben soll. Die vierte Grotte endlich liegt südwestlich der Ortschaft und hat den Namen Martynowka (Martyniwka). Dieselbe hat zwei Eingänge, die an einer Felswand ungefähr 30 m hoch liegen. Sie soll angeblich einst als Versteck für die Einwohner von Martynowka, welcher Ort vor 300 Jahren während der moldauisch-polnischen Kriege vollständig zerstört wurde, gedient haben. Von dieser Ortschaft ist nichts zurückgeblieben als ein steinernes Kreuz, wo eine Kirche stand, und ein Brunnen, den die Bevölkerung *turecka-kerneca = türkischer Brunnen*, nennt.

Р о ј а н а - М і к у л і oder Buchenhain, rumän. Poiana-miculi, ruthen. Pojana-Mikuli, von den Colonisten Buchenhain genannt; *Pojana-miculi = Weide der Kleinen*, Buchenhain von den vielen *Buchen*. Pojana-Mikuli, aus einem deutschen und slowakischen Theile bestehend, gehörte einst zu Kloster Humora und wurde erst im Jahre 1844 selbständige Gemeinde. Hier siedelten sich Deutsch-Böhmen und Slowaken im Jahre 1838 an. Der Ort liegt im oberen Humora-Thale und ist durch einen Fahrweg mit Kloster-Humora und Gurahumora und durch Reitwege mit Solka und Suczawitza verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1222 Seelen, Rumänen, Deutsche und Slowaken, treibt Viehzucht, Alpenwirthschaft und Waldarbeit. Hier wurden drei Aexte aus der neolithischen Periode (jüngere Steinzeit) gefunden.

Р о ј а н а с т а м п і, rumän. Poiana-Stampii, ruthen. Pojana-Stampi, von *Poiana = Alpe*. Zur Zeit der Occupation des Landes durch Oesterreich bestand hier kein Dorf. Das Gebiet gehörte zu Dorna. Die Ortschaft,

жежі. Spöchatku територія, де зараз знаходиться населений пункт, називалася *Липниця = липовий ліс*. На згарищі цього лісу могла виникнути Погорилівка — звідси й назва. Село згадується вперше у грамоті від 1451 року. Погорилівка є значним населеним пунктом і лежить біля ставка, із якого витікає струмок Чорний Потік, і поруч дороги Чернівці—Самушин. Населення — (1890) 1915 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

На околицях Погорилівки знаходяться чотири печери. Одна з них на північному заході від села, що обстежена до 100 м, має ширину 5 м та висоту 6 м і у ній протікає чистий струмок; печера могла служити колись сховищем для розбійників. Південно-західніше від населеного пункту знаходиться друга скельна печера, до якої із села Юрківці втікає струмок і в яку неможливо потрапити. Третя печера — відповідно до даних населення, довжиною 2 км — лежить південно-східніше від села, називається *Фустейга* — це ім'я вона нібито отримала від розбійника, який тут проживав. Нарешті, четверта печера знаходиться південно-західніше населеного пункту і має назву *Мартинівка* (Мартинівка). Вона має два входи, що розміщені на скельній стіні на висоті приблизно 30 м. Печера, очевидно, могла служити колись сховищем для жителів Мартинівки, яка 300 років тому під час польсько-молдавської війни була повністю знищена. Від цього населеного пункту не залишилося нічого, крім кам'яного хреста на місці, де стояла церква, і колодязя, котрий населення називає *Турецька керниця*.

П о я н а - М і к у л і, нім. Pojana-Mikuli або Buchenhain, рум. Poiana-miculi, німецькими колоністами названа Бухенгайн. *Pojana-miculi = мале пасовище, Buchenhain* — від численних *буків*. Поjana-Мікулі, що складається з німецької і словацької частин, належала колись монастирю Гумора і тільки 1844 року стала самостійною громадою. Тут 1838 року оселилися богемські німці і словаки. Населений пункт знаходиться у долині Гумора і сполучений проїзною дорогою з монастирем Гумора і Ґура-Гуморою, стежинами для верхової їзди — із Солкою і Сучавицею. Населення — (1890) 1222 душі, румуни, німці і словаки — займається тваринництвом, полонинським господарством і лісорозробками. Тут знайдено три кам'яні сокири періоду неоліту (нового кам'яного віку).

П о я н а - С т а м п і, нім. Pojanastampi, рум. Poiana-Stampii, від слова *poiana = полонина*. На час окупації Австрією тут не існувало жодного села. Територія належала до Дорни. Населений пункт, що

aus mehreren Attinenzen, Weilern und Alpenwirthschaften bestehend, liegt am linken Gelände des Dorna-Thaies und an der Reichsstrasse von Dorna-Watra nach Bistritz. Südwestlich des Ortes, auf siebenbürgischem Territorium, liegt der Borgo-Pass. Die Bevölkerung, (1890) 1037 Seelen, besteht aus Rumänen und betreibt Vieh- und Schafzucht, Alpenwirthschaft sowie Waldarbeit. Am flössbaren Teşna-Bache in der Attinenz Tataru befindet sich eine Klausen. Zur Gemeinde gehören die Attinenzen Gura-Coşnei, La-Runc, Muncel, Pilugani, Pualeni, Romanestie, Tataru und Teşna.

P o j e n i, rumän. Poieni, ruthen. Pojeni, von *Poiana = Waldblöße*. Pojeni liegt an den Quellen des Molnița-Baches und ist mit Unter-Stanestie und Ober-Sinoutz durch einen schlechten Feldweg verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 500 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

P o j e n i, rumän. Poeni, ruthen. Pojeni, vom rumänischen *Poiana = Waldwiese*. Pojeni liegt am Racowa-Bache und ist mit Solka und Botuszana durch Gemeinewege verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1382 Seelen, besteht aus Rumänen, die vorwiegend Viehzucht treiben.

P o z o r i t t a, rumän. Pojorita, ruthen. Pozorita, von *pojar = Feuersbrunst*. Pozorita, ein Längenort, liegt an der Mündung des Putna-Baches in die Moldawa und an der Reichsstrasse Kimpolung—Jakobeny. Bei Pozoritta zweigt die Bezirksstrasse nach Fundul-Moldowi—Briaza—Moldawa ab. Die Bevölkerung, (1890) 1975 Seelen, besteht aus Rumänen und Deutschen (zipser). Die letzteren, bei den ararischen (später 1821 Manz'schen) Kupferwerken im Jahre 1805 angesiedelt, waren zur Zeit des Betriebes der Kupferbergwerke daselbst und in Fundul-Moldowi sowie des Eisenbergwerkes in Pareu-Cailor (Blutstein genannt), durchgehends Bergleute. Heute beschäftigen sie sich vorwiegend mit Waldarbeit und Brettschneiden. Die Rumänen treiben Viehzucht, insbesondere Schafzucht und Waldarbeit. Pozoritta, und speciell jener Theil im Putna-Thale ist reizend gelegen, pittoreske Felspartien, wie die Felsgipfel Adam und Eva, wildromantische Gebirgsschluchten, wie z. B. die Thäler Parău-Frumos, Cherste und Țines, gehören zu den landschaftlich schönsten Partien des Landes. Einst bestanden in Pozoritta Hochöfen und Aufbereitungsstätten für Kupfererze, die sogenannten Manz'schen Werke; heute sind sie ausser Betrieb und verfallen, gleich dem aufgelassenen Kupferschurfe Anna. An Industrie-Etablissements besitzt der Ort eine Holzwolle-Fabrik und

składaється з різних присілків, хуторів і полонинських господарств, лежить на лівій від руслу Дорни місцевості і поруч загальнодержавного шляху від Ватри-Дорни до Бистриці. На південному заході від села, на семигородській території, знаходиться перевал Борго. Населення — (1890) 1037 душ, румуни — займається вирощенням великої рогатої худоби і овець, полонинським господарством, а також лісорозробками. На лісосплавному потоці Тешна, біля присілка Татару, знаходиться шлюз. До громади належать присілки Ґура-Кошний, Ла-Рунк, Мунчель, Пилугань, Пуалень, Романешти, Татару і Тешна.

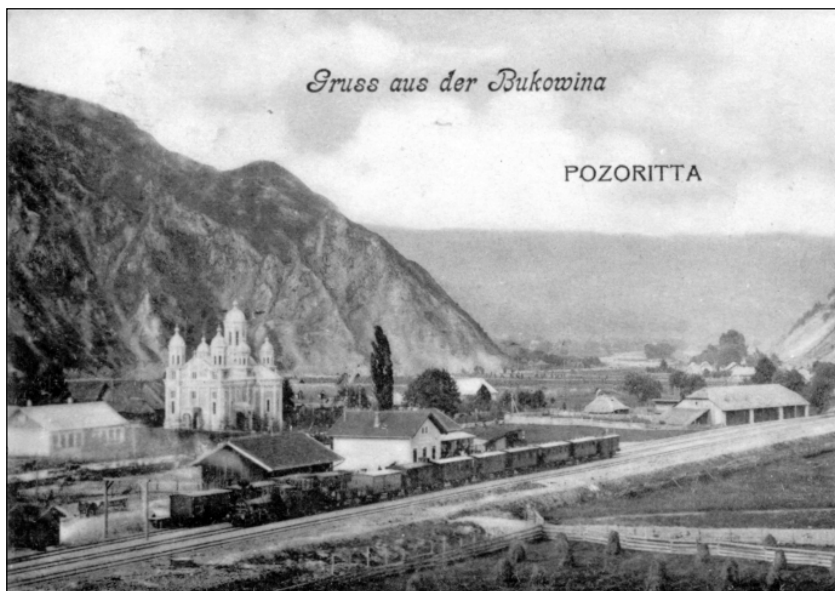
П о є н и, нім. Rojeni, рум. Roieni, від *poiana = лісова галявина*. Поєни розташовані біля витоків струмка Молниця і пов'язані із Долішніми Станівцями і Горішніми Синівцями поганою польовою дорогою. Населення — (1890) 500 душ, румуни — займається тваринництвом і землеробством.

П о є н и, нім. Rojeni, рум. Roieni, від румунського слова *poiana = лісова поляна*. Поєни знаходяться біля струмка Ракова і сполучені із селами Солка і Ботушана громадськими дорогами. Населення — (1890) 1382 душі — складається з румунів, які займаються переважно тваринництвом.

П о ж о р и т а, нім. Pozoritta, рум. Pojorita, від слова *pojar = пожежа*. Пожорита — розтягнутий населений пункт — розташований біля впадіння потоку Путна у Молдаву і поруч загальнодержавного шляху Кімполунг—Якобени. Біля Пожоритої відгалужується повітова дорога на Фундул-Молдову—Брязу—Молдаву. Населення — (1890) 1975 душ — складається з румунів і німців (ціпсерів). Останні, що оселилися 1805 р. біля державних (пізніше, з 1821 р., Манцових) міделиварних заводів, під час експлуатації мідних копалень працювали лише гірниками тут же [у Пожориті] і у Фундул-Молдові, а також на залізрудній шахті Париу-Кайлор (Кров'яний камінь). Тепер вони трудяться переважно на лісових роботах і лісопильнях. Румуни займаються тваринництвом, зокрема вівчарством і лісовими роботами. Пожорита, а саме та частина, що розташована у прегарній долині Путни, мальовничі групи скель, як-от: наскельні вершини Адам і Єва, екзотичні ущелини, як, наприклад, улоговини Париу-Фрумус, Керсте і Цінес, — належать до найкрасивіших місць краю. Раніше в Пожориті існували плавильні печі і місця збагачення мідної руди, так звані заводи Манца; сьогодні вони не діють і руйнуються, як і закинутий мідний шурф Анна. З промислових підприємств населений пункт має фабрику тонкої де-

einige Kalköfen. Zur Gemeinde Pozoritta gehören die Dorftheile und Weiler Fundul-Pozoritta, Fundul-Putnei, Isvorul, Pecestie, Podureu, Runcul, Valea Pozoritei und Pareu-Cailor mit dem einst bestandenen Rotheisenschurfe Blutstein in einem von allen Seiten geschützten, kesseiförmigen Thale gelegen, wo in Folge

ревної стружки і декілька вапняних печей. До громади Пожорита належать присілки і хутори Фундул-Пожорита, Фундул-Путней, Изворул, Печешти, Подуриу, Рункул, Валя Пожоритей і Париу-Кайлор, який з колись діючим шурфом червоного залізного піщанку Блутштайн розташований у захищеній з усіх боків кот-

der günstigen Lage noch Mais, Kürbisse und Pflaumen zur Reife gelangen.

P r e l i p c z e, rumän. Prelipcea, ruthen. Prylypcze, zur Zeit der Occupation durch Oesterreich auch Niemetschina genannt. Prelipcze, auch Philippen, wurde im Jahre⁹⁵ 1760 als deutsche Colonie vom Grafen August Poniatowski angelegt, war jedoch schon im Jahre 1774 in Auflösung begriffen und 1790 ganz verschwunden. Hier befand sich auch ein Pastorat, welches jedoch verlegt wurde (1775). Die Ansiedler stammten aus Elbing und Breslau. Bei Prelipcze wurden häufig prähistorische Funde: Stein- und Bronze-Geräthe, gemacht, die auf eine uralte Ansiedelung hinweisen.

Prelipcze ist ein Massenort und liegt am Ursprung eines kleinen Bächleins ca. 2 km vom Dnjestr entfernt. An Prelipcze vorüber führt die Bahntrasse, im Felsen eingesprengt, eine colossale Serpentine beschreibend, vom Plateau zum Dnjestr herab. Die Bevölkerung, (1890) 928 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. Die in der Nähe gelegenen Steinbrüche liefern sehr schöne Platten weissen und rothen Sandsteins.

P r e s e k a r e n y, rumän. Presecarenii, ruthen. Presekareny. Nach Werenka ist der Name vom serbischen *presjeka* = *Thal* abzuleiten; die Bevölkerung hingegen

ловиноподібній долині, де завдяки сприятливим умовам дозрівають кукурудза, кавуни і сливи.

П р и л и п ч е, нім. Prelipcze, рум. Prelipsea, на час окупації Австрією називалося також Німеччина. Прилипче, також Філіппен, були засновані 1760 року⁹⁵ графом Августиним Понятовським як німецька колонія, однак вже 1774 року було прийнято рішення про її розпуск і 1790 вона повністю зникла. Тут знаходився також пасторат, який, однак, був перенесений (1775). Поселенці походили з Ельбінгу і Бреслау. Біля Прилипча траплялися часті доісторичні знахідки: кам'яні і бронзові знаряддя, що вказують на стародавнє поселення.

Прилипче — значний населений пункт, що лежить біля витoku малого потічка на віддалі 2 км від Дністра. Біля Прилипча пролягає залізниця, яка, обходячи скелі, робить величезну петлю від плато униз до Дністра. Населення — (1890) 928 душ, русини — займається землеробством. Поблизу села розташовані каменоломні, що постачають дуже гарні плити з білого і червоного піщанику.

П р е с е к а р е н и [суч. *П р о с і к а*], нім. Presekareny, рум. Presecarenii. За Варенкою, ім'я могло утворитись від сербського *presjeka* = *долина*;

erzählt, dass vor Jahrhunderten dort die Bienenzucht lebhaft betrieben wurde. *Bienenzucht = Presaca*, daher *Presecareni*⁹⁶. Im Sereth-Thale sind Funde aus der Stein- und Bronzezeit häufig. Der Ort liegt am linken Ufer des Grossen Sereth und an der Bezirksstrasse Storożynetz—Petryczanka und an der Localbahn Hliboka—Berhometh. Die Bevölkerung, (1890) 674 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau. *Presekareny* ist Eisenbahn-Haltestelle und hat eine Branntweinbrennerei.

Preworokie, rumän. *Prevorochi*, ruthen. *Preworoki*, von den ruthenischen Wörtern *pre = vor* und *worota = Thor*, also *vor dem Thore, Thale*. Dieses Dorf wird schon in einer Urkunde des Jahres 1418 genannt. *Preworokie* liegt an den Quellen des *Kotowec-Baches* und ist mit *Tereszeny* durch einen Gemeindegeweg verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 645 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Putna, rumän. und ruthen. *Putna*, nach dem Bache benannt. Das in *Putna* befindliche Kloster wurde von *Stefan dem Grossen* 1465 zum Andenken an die Eroberung von *Akerman* und *Kilia* gestiftet, und er liess es 1470 nach einem angeblich über die Tataren erfochtenen Siege einweihen. Beendet wurde jedoch der Klosterbau wahrscheinlich erst 1480 oder 1481. Kurz vor seinem Tode soll er dem Kloster seinen Bogen und einen Köcher aus *Jaspis* übergeben haben, welche Gegenstände jedoch geraubt wurden und sich dermalen angeblich in Rumänien befinden sollen. Das Volk hat die Erbauung des Klosters in ein sagenhaftes Gewand gehüllt, worüber *Simiginowicz* in seiner Schrift «Volkssagen» berichtet. 1634 wurde das Kloster vom *Vojvoden Vasile Lupul* zerstört, weil dieser vergrabene Schätze zu finden glaubte; später liess er es wieder aufbauen. Das bleierne Dach des Klosters ging in den Besitz des *Kosakenhetmans Timotheus (Timuseh)* über. 1737 wurde das Kloster erweitert und mit einem Graben sowie einer Zugbrücke versehen. 1755 wurde es auf Anordnung des *Metropolitens Jakob* renovirt. In der Kirche befinden sich elf Gräber von Fürstlichkeiten und Bischöfen, darunter jenes *Stefan's des Grossen*, welches letzteres um das Jahr 1757 und dann nochmals im Jahre 1856 geöffnet wurde. Südlich des Klosters befindet sich im Felsen eingehauen eine *Hinsiedelei*, bestehend aus zwei Abtheilungen. Am *Putna-Bache*, unterhalb der *Hinmündung des Ursoia-Baches*, befindet sich die Ruine einer *Einsiedelei*, von der Bevölkerung *Sachastna* genannt; heute als *Klosterruine* bekannt. Das Kloster besitzt viele alte *Inschriften auf Stein, Documente und Kostbarkeiten*. Zur

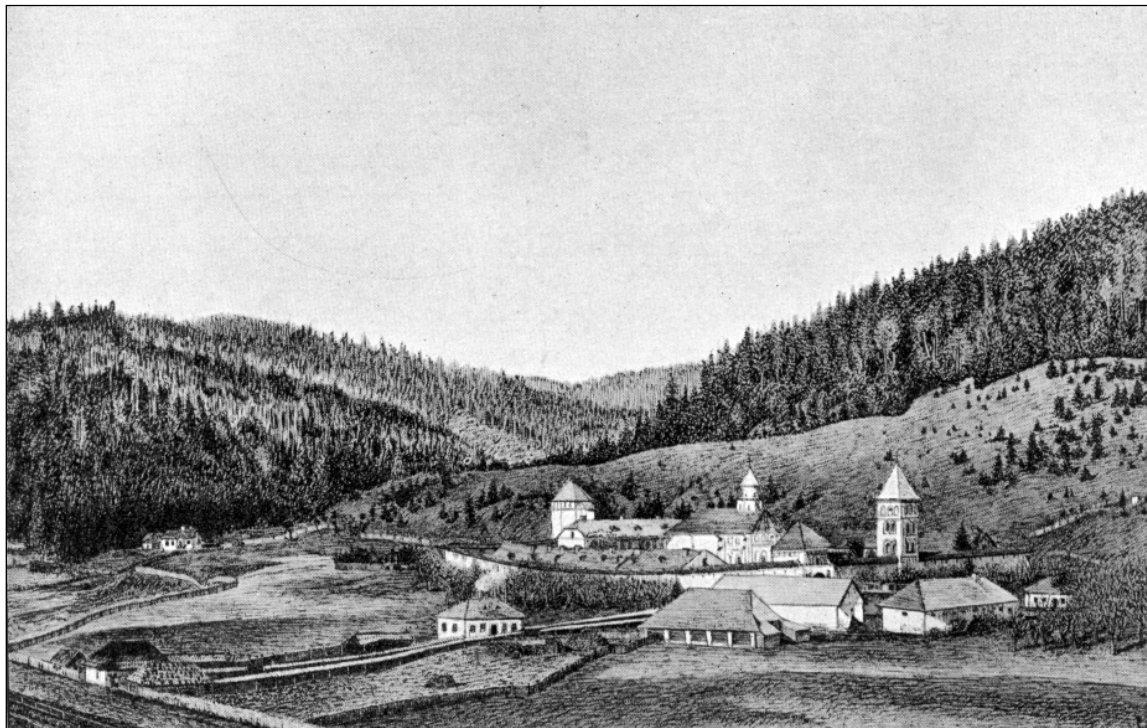
naselennja, навпаки, розповідає, що протягом століть тут активно займалися бджільництвом. *Бджільництво = presaca*, тому й *Пресекарени*⁹⁶. У долині Серету часті знахідки предметів кам'яного і бронзового періоду. Населений пункт знаходиться на лівому березі Великого Серету, поруч повітової дороги *Сторожинець—Петричанка* і місцевої залізниці *Глібока—Бергомет*. Населення — (1890) 674 душі, румуни — займається тваринництвом і землеробством. У *Пресекаренях* є залізничний полустанок і гуральня.

Привороки, нім. *Preworokie*, рум. *Prevorochi*, від руських слів *при* і *ворота*, отже, *перед ворітьми, долиною*. Це село згадується вже в грамоті від 1418 року. *Привороки* лежать біля витоків струмка *Котовець* і зв'язані з *Тарашанами* громадською дорогою. Населення — (1890) 645 душ, румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Путна, нім. *Putna*, рум. *Putna*, названа від однойменного струмка. Монастир, що знаходиться в *Путні*, був заснований 1465 *Штефаном Великим* на пам'ять про взяття *Акермана* та *Кілії*. Він велів освятити його 1470 після начебто здобутих перемог над татарами. Однак завершилося будівництво монастиря, напевно, 1480 або 1481 року. Незадовго до своєї смерті він нібито передав монастирю свій лук і сагайдак з яшми, але ці речі були викрадені і тепер, здається, знаходяться в Румунії. Побудову монастиря народ огортає у казкові шати, про що повідомляє *Сімігінювич* у своїй праці «Народні легенди». 1634 монастир був зруйнований воеводою *Василем Лупу*, оскільки він сподівався знайти там приховані скарби; пізніше він велів його відбудувати. *Олов'яна покрівля монастиря* перейшла у власність до козацького гетьмана *Тимофія (Тимоша)*. 1737 монастир розширили і облаштували ровом, а також перекидним мостом. 1755 за дорученням *митрополита Якова* його реставрували. У церкві знаходяться 11 могил князів і єпископів, у тому числі й *Штефана Великого* — могила останнього була розкрита 1757 року, а потім ще один раз 1856 року. На півдні від монастиря, у скелях, знаходиться покинутий скит, що складається з двох відділень. Біля потоку *Путна*, нижче впадіння у нього струмка *Урсоя*, знаходяться руїни скита, який згадується мешканцями як *Сахастна*; сьогодні більше відомий як *Монастирські руїни*. У монастирі є численні стародавні написи на камені, доку-

Zeit der Gründung des Klosters hat das Dorf Putna bereits bestanden, dies geht daraus hervor, dass 1468 die in Wolovetz 1346 erbaute hölzerne Kirche nach Putna übertragen wurde.

менти і цінні речі. До періоду заснування монастиря село Путна вже існувало — це випливає з того, що 1468 із Воловця в Путну була перенесена церква, що споруджена 1346 року.

Putna.

Путна

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauš Žurkowski.

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

Putna liegt am Zusammenflüsse des Putna-, Putnișora- und Veceo-Baches und ist mit Unter-Wikow durch eine gut erhaltene Strasse verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1359 Seelen, besteht aus Rumänen, die Viehzucht und Waldwirthschaft treiben. In Putna befindet sich eine Dampfbrettsäge mit zwölf Gattern, welche durch eine Dampfrollbahn mit der Localbahn Hadikfalva-Frassin verbunden ist.

R a r a n c e z e, rumän. Rarancea, ruthen. Rarancze. Der Name dieses Ortes dürfte sich auf die Fürstenfamilie Rareș⁹⁷ beziehen. Im Jahre 1739 wurden die Türken von den Russen bei Rarancze geschlagen. Das Dorf lag ursprünglich hart an der russischen Grenze im Riede Rokitna, worauf noch der vor wenigen Jahren aufgeackerte alte Friedhof hinweist. Nachdem jedoch die Bevölkerung in der offenen Lage den Raubzügen der Türken stark ausgesetzt war, siedelte sie sich im Walde am Hukeu-Bache an, und so entstand das heutige Rarancze.

Путна лежить біля злиття струмків Путна, Путнишора та Вечйо і сполучена з Нижнім Віковом добре утримуваною дорогою. Населення — (1890) 1359 душ — складається з румунів, які займаються тваринництвом і лісогосподарством. У Путні знаходиться парова лісопильня з дванадцятьма пилорамами, яка з'єднана вузькоколійкою на паровій тязі з місцевою залізницею Гадікфальва—Фрасин.

Р а р а н ч е [суч. Р і д к і в ц і], нім. Rarancze, рум. Rarancea. Назва цієї місцевості може мати відношення до княжого прізвища *Rareș*⁹⁷. 1739 року біля Раранча турки були розбиті росіянами. Село спочатку знаходилось безпосередньо біля російського кордону, у долині Рокитна, про що свідчить старий цвинтар, розораний кілька років тому. Але після того, як населення у відкритому стані дуже потерпіло від турецьких набігів, воно поселилося у лісі біля струмка Гуків і так виникло сьгоднішнє Раранче.

Rarance liegt an beiden Ufern des Hukeu-Baches und an der Bezirksstrasse Sadagóra—Toporoutz. Die Bevölkerung, (1890) 4275 Seelen, jetzt ruthenisch sprechend, war ursprünglich rumänisch. Im Jahre 1851 wurde in der Kirche der Gottesdienst das letzte mal rumänisch abgehalten. Hauptbeschäftigung ist Ackerbau und Viehzucht.

R a r a n c z e - S l o b o d z i a, rumän. Slobodzia-Rarancei, ruthen. Rarance-Slobodzia, war einst eine Attinenz von Rarance und wurde von Freibauern gegründet, daher Slobodzia. Im Orte befindet sich ein Brunnen, der der Tradition nach von den Türken erbaut wurde. Slobodzia-Rarance liegt am rechten Ufer des Rokitna-Baches gegenüber vom russischen Dorfe Riwakaucy und ist mit Rarance und Bojan durch Feldwege verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1170 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

R e p u ž y n e t z, rumän. Repujineț, ruthen. Repužynci, wird das erste mal in einer Urkunde des Jahres 1435 erwähnt. Der Name wird vom lateinischen Worte *ripa* = *Ufer*⁹⁸ abgeleitet. Repužynetz liegt ca. 1 km vom Dnjestr entfernt auf einem Plateau und ist ein Massenort. Die Bevölkerung, (1890) 1722 Seelen, Ruthenen, treibt vorwiegend Ackerbau. Im Orte befindet sich eine Branntweinbrennerei. Zum Gutsgebiete gehört ein grösserer Weingarten. In den Steinbrüchen am Dnjestr wird ein schöner weisser Sandstein gewonnen, auch ist ein Ziegel- und Kalkofen im Betriebe.

R e u s e n i, rumän. Reusenii, ruthen. Reuseni. Die Benennung stammt vom Personennamen *Reus*. In Reuseni wurde im Jahre 1455 Fürst Bogdan ermordet. In der Geschichte des Jahres 1502 wird dieser Ort auch erwähnt. Reuseni liegt am Bache gleichen Namens, ca. 1 km von der Bezirksstrasse Suczawa—Chiliszeni. Die Bevölkerung, (1890) 637 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Viehzucht, Ackerbau und etwas Rebencultur. Zur Gemeinde Reuseni gehören die Dörfer Pojana und Silieny.

R e w a k o u t z, rumän. Revacăuți, ruthen. Rewakiwci, soll seinen Namen vom Worte *riwa* = *Ufer*⁹⁹ erhalten haben. Rewakoutz liegt am linken Pruth-Ufer und ist ein Massenort.

Раранче розташоване на обох берегах струмка Гуків і біля повітової дороги Садагура—Топорівці. Населення — (1890) 4275 душ — розмовляє тепер русинською мовою, первісно вживалася румунська. 1851 року востаннє відправлено в церкві богослужіння румунською мовою. Основне заняття — землеробство і тваринництво.

Р а р а н ч е - С л о б о д з і я [С л о б о д а], нім. Rarance-Slobodzia, рум. Slobodzia-Rarancei, було колись присілком Раранчого і засноване відпущеними на волю селянами, тому й Сlobодзія. У селі знаходиться криниця, збудована, за переказом, турками. Раранче-Сlobодзія дрозляглася на правому березі струмка Рокитна, навпроти російського села Рєваківці, і сполучена із Раранчем і Боянами польовими дорогами. Населення — (1890) 1170 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Р е п у ж и н ц і, нім. Repužynetz, рум. Repujineț, вперше згадуються в грамоті від 1435 року. Назва

походить від латинського слова *ripa* = *берег*⁹⁸. Рєпужинці розташовані на узвишші за 1 км від Дністра і є значним населеним пунктом. Населення — (1890) 1722 душі, русини — розвиває переважно землеробство. В населеному пункті знаходиться гуральня. До поміщицьких володінь належить великий виноградник.

У каменоломнях на березі Дністра добувають дуже гарний білий піщаний камінь, а ще працюють цегельня і вапнярка.

Р е у с е н и, нім. Reuseni, рум. Reusenii. Назва походить від особливого імені *Reus*. У Рєусенах був вбитий 1455 року князь Богдан. Це село також згадується в історії 1502 року. Рєусени знаходяться біля однойменного струмка на віддалі близько 1 км від повітової дороги Сучава—Хилишени. Населення — (1890) 637 душ, лише румуни — займається тваринництвом, землеробством і трохи виноградарством. До громади Рєусени належать села Пояна і Сілени.

Р е в а к і в ц і, нім. Rewakoutz, рум. Revacăuți, могли отримати назву від слова *riwa* = *берег*⁹⁹. Рєваківці розташовані на лівому березі Пруту і є знач-

Die Bevölkerung, (1890) 791 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

Rewna, rumän. Revna, ruthen. Rewna, hat seinen Namen von der Lage am Ufer des Pruth; russisch: *rewnej* = *uferig*¹⁰⁰. In Urkunden des Jahres 1669 wird dieser Ort schon genannt¹⁰¹. Zu Rewna gehört die Attinenz Burdej (rumän. Burdeiu), deren Name vom rumän. Worte *burdeiu* = *Erdhütte herkommt*. Rewna liegt am rechten Pruth-Ufer und an der Bezirksstrasse Czernowitz—Hlinitza. Die Bevölkerung, (1890) 1147 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau, Waldarbeit und Viehzucht. Sehenswert ist die weit über hundert Jahre alte hölzerne Klosterkirche.

Riwna, rumän. Rivna, ruthen. Riwna, vom russischen Worte *riwno* (*riwna*) = *Ebene*. Riwna liegt am Czeremosz,

ним населеним пунктом. Населення — (1890) 791 душа, русини — розвиває землеробство.

Ревна [суч. **Ревне**], нім. Rewna, рум. Revna, має ім'я від свого розташування на березі Пруту; по-руськи *ревний* = *береговий, близький*¹⁰⁰. Цей населений пункт вже згаданий у грамоті від 1669 року¹⁰¹. До Ревного належить присілок Бурдей (рум. Burdei), назва якого походить від румунського слова *burdeiu* = *земляний курінь*. Ревна лежить на правому березі Пруту і біля повітової дороги Чернівці—Глиниця. Населення — (1890) 1147 душ, русини — займається землеробством, лісорозробками і тваринництвом. Вартує уваги більш ніж столітня дерев'яна монастирська церква.

Рівна, нім. Riwna, рум. Rivna, від руських слів *рівно* (*рівна*) = *плоско*. Рівна розташована біля

und zwar dort, wo er das Gebirge verlässt und in die Ebene übertritt. Durch einen Fahrweg ist dieser Ort mit Wiznitz verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 505 Seelen, Huzulen, beschäftigt sich vorwiegend mit Flösserei. Hier befindet sich auch die Landungsstelle für die aus dem Gebirge kommenden Flösse.

Rogosestie, rumän. Rogojești, ruthen. Rogosesti, von *rogos* = *Binse*, nach einer anderen Version vom Gutsbesitzer Rogojina, welcher hier galizische Colonisten ansiedelte, die die Colonie nach demselben benannten. Rogosestie liegt am linken Sereth-Ufer und ist mit Sereth durch eine gut erhaltene Strasse verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1041 Seelen, Ruthenen und Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Rohozna, rumän. Rohosna, ruthen. Rohizna, soll seinen Namen nach einem Gutsbesitzer Rohosna erhalten

Черемошу, а саме там, де він покидає гори і переходить на рівнину. Проїзна дорога зв'язує цей населений пункт з Вижницею. Населення — (1890) 505 душ, гуцули — займається переважно лісоплавом. Тут також знаходиться місце стоянки плотів, що прибувають з гір.

Рогожешти, нім. Rogosestie, рум. Rogojești, від *rogos* = *очерет*, за іншою версією, від Рогожина, який оселився тут з галицькими колоністами, а колонія була згодом названа від нього. Рогожешти знаходяться на лівому березі Серету і сполучені з Серетом [містом] добре утримуваною дорогою. Населення — (1890) 1041 душа, русини і румуни — займається тваринництвом і землеробством.

Рогізна (тепер передмістя Чернівців), нім. Rohosna, рум. Rogozna, могла отримати свою назву

haben; hingegen besteht in der Bevölkerung die Anschauung, dass der Ort nach dem *Schilfrohr* = *rogosz*, mit dem die ausgedehnten Sümpfe bewachsen waren, benannt worden sei. Rohozna liegt am rechten Ufer des Zadobriwka-Baches in sumpfiger Gegend und an der Strasse Czernowitz—Zastawna. Die Bevölkerung, (1890) 3967 Seelen, vorwiegend Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Eine Spiritus-Raffinerie befindet sich im Orte.

R o m a n e s t i e, rumän. Romănestii, ruthen. Romanesti. Die Benennung kommt vom Namen *Roman*. Angeblich soll der erste Ansiedler so geheissen haben. In Urkunden wird dieses Dorf schon 1566 genannt. Romanestie liegt am linken Ufer des Horaiec-Baches unfern der Reichsstrasse nach Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 614 Seelen, Rumänen, treibt etwas Ackerbau und Viehzucht, lebt jedoch hauptsächlich vom Tage-lohn.

R o p c z e, rumän. Ropcea, ruthen. Ropcze. Miklosch leitet den Namen vom russischen Worte *ropa* = *Salzwasser ab*; dieselbe Anschauung cursirt auch bei der Bevölkerung. Werenka hingegen nimmt an, dass die Benennung vom lateinischen *ruptos* = *zerrissen*, getrennt¹⁰², herrühre. In einer Urkunde aus dem Jahre 1448 wird dieser Ort genannt. 1691 wurde hier die Armee Sobieski's durch einen furchtbaren Schneesturm fast vernichtet.

Ropcze, ein aus zerstreut liegenden Häusergruppen bestehender Ort, liegt an beiden Ufern des Grossen Sereth und an der Bezirksstrasse Storozynetz—Petryczanka. Die Bevölkerung, (1890) 2021 Seelen, Rumänen, treibt vorwiegend Viehzucht und Ackerbau. Ropcze ist Station der Bahnlinie Hliboka—Berhometh und hat eine Branntweinbrennerei. Slobodzia-Ropcze ist eine Attinenz dieses Ortes.

R o s t o k i, rumän. Rostoce, ruthen. Rostoki, vom altslawischen Worte *rostok* = *Gegend, wo sich zwei Flüsse vereinigen*. Rostoki liegt im Czeremosz-Thale, an der Bezirksstrasse Wiznitz-Storonetz-Putilla und an der Ausmündung des Niemczyc-Passes. Die Bevölkerung, (1890) 1703 Seelen, Huzulen, beschäftigt sich vorwiegend mit Viehzucht, Flösserei und Waldarbeit. Zur Gemeinde Rostoki gehört das Dorf Towarnitza, am gleichnamigen Bache gelegen, der Weiler Smuchar und die Ortsriede Czereszniw, Jenczelo und Oklena. In Rostoki sind Obstgärten mit Zwetschenbäumen, deren Früchte hier vorzüglich gedeihen und auch zur Ausfuhr gelangen.

від поміщика Rogozna; однак серед населення поширений погляд, що населений пункт названий від *очерету* = *рогози*, якою були зарослі розповсюджені болота. Рогізна лежить на правому березі Задубрівки у заболоченій місцевості і поруч дороги Чернівці—Заставна. Населення — (1890) 3967 душ, переважно русини — розвивають землеробство і тваринництво. У населеному пункті знаходиться спиртоочисний [спирторектифікаційний] завод.

Р о м а н е ш т и, нім. Romanestie, рум. Romănestii. Назва походить від імені *Roman*. Очевидно, так міг називатися перший поселенець. У документах село згадується вже 1566 року. Романешти розташовані на лівому березі струмка Го-раець, недалеко від загальнодержавного шляху на Сучаву. Населення — (1890) 614 душ, румуни — займається трохи землеробством і тваринництвом, проте переважно живе від поденних заробітків.

Р о п ч е [суч. **Р о п ч а**], нім. Ropcze, рум. Ropcea. Міклош виводить назву від руського слова *ropa* = *соляна вода*; такий же погляд поширений серед жителів. Однак Веренка вважає, що назва походить від латинського слова *ruptos* = *рваний, окремих*¹⁰². Цей населений пункт згадується у грамоті від 1448 року. У 1691 році страшна хуртовина майже цілком знищила тут армію Собєського.

Ропче — населений пункт, що складається з розкиданих груп садіб, — розташоване на обох берегах Великого Серету і поруч повітової дороги Сторожинець—Петричанка. Населення — (1890) 2021 душа, румуни — займається переважно тваринництвом і землеробством. Ропче є станцією залізничної лінії Глібока—Бергомет і має гуральню. Слободзія-Ропче — присілок цього населеного пункту.

Р о з т о к и, нім. Rostoki, рум. Rostoce, від давньослов'янського слова *розток* = *місце, де об'єднуються два річкових русла*. Розтоки лежать в долині Черемошу, поруч повітової дороги Вижиця—Сторонець—Путилів і біля впадіння в долину перевалу Німчич. Населення — (1890) 1703 душі, гуцули — займається здебільшого тваринництвом, лісосплавом і лісорозробками. До громади Розтоки належать село Товарниця, що розташоване біля однойменного потоку, хутір Смугар і присілки Черешнів, Єнчело й Околена. У Розтоках є фруктові сади з сливовими деревами, плоди яких прекрасно розвиваються і йдуть також на вивіз.

Russ-Manastiora, rumän. Russ-Mănăstioară, ruthen. Russ-Manastiora, nach dem einstigen Besitzer *Russu-Balș* genannt; *Manastiora* = *Kloster*. Dieser Ort liegt am rechten Ufer der Suczawa und an der Bezirksstrasse Suczawa—Chiliszeni. Die Bevölkerung, (1890) 813 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Viehzucht, Ackerbau und etwas Rebencultur. Zu Russ-Manastiora gehört das Dorf Lunuschora.

Russ-Moldawitza, rumän. Rușii-Moldoviței, ruthen. Russ-Moldawecia, vom Flusse Moldawitza; Russ recte *Rușii* = *Russen*, *Ruthenen*, stammt davon, dass hier seinerzeit Kleinrussen (Huzulen) sich niederliessen und eine Colonie gründeten. Russ-Moldawitza gehörte früher zu Watra-Moldawitza. Dieser Ort liegt im Moldawa-Thale. Hier endet die Bezirksstrasse und die Industriebahn von Wama. Nach Arzel führt lediglich ein schlechter Fahrweg, nach Putna, Pojana-Mikuli und Briaza sind nur Reitwege über das Gebirge vorhanden. Zu Russ-Moldawitza gehören die Attinenzen Demakusza, Czokan, Repormucina (Naphthaquellen), Dubrawnik, Putna, Dolha und Raczka. An Industrie-Etablissements befinden sich in diesem Orte eine Dampfbrettsäge mit zwölf Gattern, eine chemische Fabrik zur Erzeugung von Holzessenzen und eine 16,7 km lange Rollbahn zum Zuführen des Holzes aus den Schlägen. Die Bevölkerung, (1890) 2242 Seelen, besteht vorwiegend aus Ruthenen (Huzulen)¹⁰³ und Deutsehen. Hauptbeschäftigung ist Waldarbeit und etwas Vieh- und Schafzucht. Ein grosser Theil der Einwohner findet bei den Industrie-Etablissements Verwendung.

Russpe Boul, rumän. Rușii pe boul, ruthen. Russ pe Boul. Nach einer Sage soll dieser Ort seinen Namen vom Fürsten Dragoș, der hier einen Auerochsen (*boul* = *Ochse*) erlegte, erhalten haben, und Rușii wird er deshalb genannt, weil sich hier Kleinrussen niederliessen. Am Fusse des Berges Pausa befindet sich eine Höhle, wo einst Räuber gehaust haben sollen. Nach dem Walde Walkan soll der Sage zufolge einst ein polnischer Fürst Namens Michael Dobrowski mit einer Heeresabtheilung verschlagen worden sein und hier überwintert haben; auch soll er mit dem Fürsten Dragoș einen Kampf bestanden und daher den Wald Walkan (vom polnischen Worte *walka* = *Kampf*) benannt haben. In diesem Walde sollen nach der Volkssage viele Schätze vergraben sein. Russ pe Boul liegt am gleichnamigen Bache und besteht aus mehreren zerstreut liegenden Häusergruppen und Weilern. Der Ort hat (1890) 846 Seelen,

Рус-Манастіора, нім. Russ-Manastiora, рум. Russ-Mănăstioară, названа від колишнього власника *Русу-Балша*; *manastiora* = *монастир*. Цей населений пункт знаходиться на правому березі Сучави і біля повітової дороги Сучава—Хилишени. Населення — (1890) 813 душ, лише румуни — займається тваринництвом, землеробством і трохи виноградарством. До громади Рус-Монастіора належить село Лункушора.

Руска Молдавиця [Рус-Молдавиця], нім. Russ-Moldawitza, рум. Rușii-Moldoviței, від річки Молдавиці; *rușii* = *руські*, *русини* — походить від того, що тут свого часу влаштувалися малороси (гуцули) і заснували колонію. Раніше Руска Молдавиця належала до Ватри-Молдавиці. Цей населений пункт лежить у долині Молдави. Тут закінчується повітова дорога і промислова залізниця з Вами. До Арджела веде лише погана проїзна дорога; до Путни, Пояни-Мікулі і Брязи є лише кінні гірські стежини. До Рускої Молдавиці належать присілки Демакуша, Чокан, Репормучіна (нафтові джерела), Дубравник, Путна, Долга і Рачка. З промислових підприємств у цих місцях знаходяться парова лісопиленья з дванадцятьма пилорамами, хімічна фабрика з виробництва деревної есенції і вузькоколійна залізниця протяжністю 16,7 км для підвозу деревини з лісосік. Населення — (1890) 2242 душі — складається переважно з русинів (гуцули)¹⁰³ і німців. Основне заняття — лісорозробки і трохи скотарство та вівчарство. Більша частина мешканців використовується на промислових підприємствах.

Руспе Боул (Руспебоул), нім. Russ pe Boul, рум. Rușii pe boul. За легендою, цей населений пункт отримав ім'я від князя Драгоша, який вполював тут тура (*boul* = *бук*), а *рус* він називається тому, що тут поселилися малороси. Біля підніжжя гори Пауса знаходиться печера, де колись перехувалися розбійники. У лісі Валкан, як стверджує легенда, заблудився і зимував разом з військовою частиною польський князь Михайло Добровський; він також вступив у бій із воєводою Драгошем і тому ліс назвали Валкан (від польського слова *walka* — *боротьба*, *битва*). Подійкують, що у лісі закопані численні скарби. Рус пе Боул розташований біля однойменного струмка і складається з різних розкиданих груп садиб і хуторів. Населений пункт нараховує (1890) 846 душ — румуни і русини, які зай-

Rumänen und Ruthenen, die Schafzucht und Waldarbeit treiben oder als Arbeiter bei den Dampfbrettsägen ihr Auskommen finden. Russ pe Boul hat eine Dampfbrettsäge mit einem Gatter.

R u s s - P l a v a l a r, rumän. Rus-Plavalarî, ruthen. Russ Plawalar, vom Geschlechtsnamen *Russu-Balş*. In einer Urkunde des Jahres 1478 wird dieser Ort genannt. Derselbe liegt am Reuseni-Bache und hängt mit der Gemeinde Reuseni zusammen. Die Bevölkerung, (1890) 882 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht, Ackerbau und etwas Rebencultur. Ein Theil der Einwohner sucht als Schnitter und Waldarbeiter Erwerb in Rumänien.

R u s s - P o j e n i, rumän. Rus-Poieni, ruthen. Rus-Pojeni, nach dem einstigen Besitzer *Russu-Balş* benannt. Russ-Pojeni liegt am rechten Ufer der Suczawa unfern der Bezirksstrasse Suczawa—Chiliszeni. Die Bevölkerung, (1890) 217 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht, Ackerbau und Fischerei.

S a d o w a, rumän. Sadova, ruthen. Sadowa, vom russischen Worte *sad = Obstgarten*, auch *Ansiedelung*. Sadowa, ein Längenort, liegt an der Mündung des gleichnamigen Baches in die Moldawa und ist mit der Reichsstrasse Kimpolung—Jakobeny durch einen Fahrweg verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1310 Seelen, Rumänen, treibt Vieh- und Schafzucht.

S a m u s z y n, rumän. Samuşen, ruthen. Samuszyn, hat seinen Namen wahrscheinlich von der ohrähnlichen Dnjestr-Biegung, an der es liegt, erhalten (*russisch samuszen = einsames Ohr*)¹⁰⁴. Nördlich Samuszyn, welches schon im grauen Alterthum eine Übergangsstelle über den Dnjestr gewesen zu sein scheint, befindet sich die sogenannte Tatarenschanze. Südlich Samuszyn, wo der Dnjestr zwei Inseln bildet, sollen die Tataren den Fluss überschritten haben (Tatarenweg).

Samuszyn ist ein Massenort und liegt hart am Dnjestr. Die Bevölkerung, (1890) 884 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Fischfang. Eine Fähre verbindet den Ort mit dem galizischen Ufer.

S a t u l m a r e, D e u t s c h -, eine deutsche Colonie, die auf dem Territorium der Gemeinde Rumänisch-Satulmare entstand, mit welchem Dorfe es zusammenhängt. Die Bevölkerung, (1890) 1085 Seelen, besteht aus Deutschen, die Ackerbau treiben. Diese Colonie wurde im Jahre 1787 begründet.

S a t u l m a r e, R u m ä n i s c h -, rumän. Satulmare, ruthen. Satulmare, vom rumän. *satul = Dorf*,

mauerten sich durch Viehzucht und Ackerbau. Die Einwohner beschäftigen sich mit Viehzucht und Ackerbau. Die Bevölkerung, (1890) 882 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht, Ackerbau und etwas Rebencultur. Ein Theil der Einwohner sucht als Schnitter und Waldarbeiter Erwerb in Rumänien.

R u s - P l a v a l a r, nim. Russ-Plavalar, rum. Rus-Plavalarî, від прізвища *Русу-Балш*. Цей населений пункт згаданий у грамоті від 1478 року. Він розташований біля струмка Реусени і зв'язаний з громадою Реусени. Населення — (1890) 882 душі, румуни — розвиває тваринництво, землеробство і дещо виноградарство. Частина мешканців наймається в Румунію жінцями і лісовими робітниками.

R u s - P o e n i, nim. Russ-Pojeni, rum. Rus-Poieni, названі від колишнього власника *Русу-Балша*. Рус-Поєни лежать на правому березі Сучави недалеко від повітової дороги Сучава—Хилишени. Населення — (1890) 217 душ, румуни — займається тваринництвом, землеробством і рибальством.

S a d o w a, nim. Sadowa, rum. Sadova, від руського слова *сад = фруктовий сад*, також *поселення*. Садова — витягнутий населений пункт — розташована біля впадіння однойменного струмка в Молдаву і сполучена із загальнодержавним шляхом Кімполунг—Якобени проїзною дорогою. Населення — (1890) 1310 душ, румуни — займається скотарством і вівчарством.

S a m u s h i n, nim. Samuszyn, rum. Samuşen, свою назву одержав, напевно, від вухоподібного вигину берега Дністра, біля якого він знаходиться (рус. *самушин = самотнє вухо*)¹⁰⁴. Північніше від Самушина, де ще в давні часи, здається, існував брід через Дністер, знаходяться так звані Татарські шанці. Південніше від Самушина, де Дністер утворює два острови, переходили річку татари (Татарський шлях).

Самушин — значний населений пункт, лежить безпосередньо біля Дністра. Населення — (1890) 884 душі, русини — займається землеробством і рибною ловлею. З галицьким берегом село з'єднує пором.

S a t u l m a r e Н і м е ц ь к е, nim. Satulmare, Deutsch-, німецька колонія, що виникла на території громади Румунське Сатулмаре і зв'язана з нею. Населення — (1890) 1085 душ, німці — займається землеробством. Ця колонія заснована 1787 року.

S a t u l m a r e Р у м у н с ь к е [В о л о с ь к е], nim. Satulmare, Rumänische-, rum. Satul-mare, від

und *mare* = *gross*. In einer Urkunde des Jahres 1582 wird dieser Ort genannt. Rumänisch-Satulmare liegt am rechten Suczawa-Ufer an der Mündung des Temnik-Baches und ist mit Radautz durch eine gute Strasse verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1238 Seelen, besteht aus Rumänen, die sich mit Ackerbau beschäftigen. In der Nähe wurden wiederholt Bronze-Pfeilspitzen gefunden.

Scherboutsz, rumän. Şerbăuții, ruthen. Serbiwci, vom rumän. *sêrb* = *Serbe*; laut traditioneller Ueberlieferung hingegen soll der erste Bewohner Şerban geheissen haben, daher die Benennung. Scherboutsz liegt am Hatna-Bache und an der Bezirksstrasse Sereth—Hatna. Die Bevölkerung, (1890) 1524 Seelen, treibt Viehzucht und Ackerbau. In Scherboutsz befindet sich eine Branntweimbrennerei.

Schwarzthal, rumän. Vadu-Negrilasii, jedenfalls von den dunklen Fichtenwäldern, die das umgebende Gebirge bedecken. Die Gegend, wo heute das Dorf steht, gehörte früher zu Negrileasa und wurde im Jahre 1838 von Deutschen (aus Böhmen) besiedelt. Schwarzthal, ein Längenort, liegt am Negrileasa-Bache an einem schlecht erhaltenen Fahrwege, der ins Suhatal führt. Die Bevölkerung, (1890) 510 Seelen, wie erwähnt Deutsche, treibt vorwiegend Waldarbeit. Es befindet sich hier eine Dampfbrettsäge mit drei Gattern.

Sekuriczeni, rumän. Securiceni, ruthen. Sekuriczeni, vom rumänischen Worte *secura* = *Beil*. Sekuriczeni liegt nordwestlich von Russ-Plavalar und ist durch einen Feldweg mit der Bezirksstrasse Suczawa—Chiliszeni verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 174 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht oder sucht in Waldarbeit Erwerb. Bei Sekuriczeni wurden bronzene Pfeilspitzen gefunden.

Seletin, rumän. und ruthen. Seletin, vom altrussischen *salaş* = *Laubhütte*, *Sennhütte*¹⁰⁵. Seletin liegt an einer alten Heerstrasse, die thalauwärts der Suczawa führte. Wiederholte Funde von alten Waffen, so eines Schwertes altfranzösischer Form (bestimmt durch die Centralcommission für Erhaltung historischer Denkmäler) im Jahre 1892, weisen darauf hin. In einer Urkunde des Jahres 1490 wird dieser Ort genannt.

рум. слів *satul* = *село* і *mare* = *велике*. Цей населений пункт згадується у грамоті від 1582. Румунське Сатулмаре розміщене на правому березі Сучави біля впадіння в неї струмка Темник і сполучене із Радівцями доброю дорогою. Населення — (1890) 1238 душ — складається з румунів, які займаються землеробством. Поблизу траплялися знахідки бронзових наконечників стріл.

Шербівці, нім. Scherboutsz, рум. Şerbăuții, від румунського слова *sêrb* = *серб*; однак за народним переказом перший житель називався Шербан, звідси й назва. Шербівці розташовані біля струмка Гатна і поруч повітової дороги Серет—Гатна. Населення — (1890) 1524 душі — займається тваринництвом і землеробством. У Шербівцях знаходиться гуральня.

Шварцтал, нім. Schwarzthal, рум. Vadu-Negrilasii, у будь-якому випадку від густих смерекових лісів, що вкривають навколишні гори. Місцевість, на якій тепер розташоване село, належала раніше Негрилясі і 1838 почала заселятися німцями (із Богемії). Шварцтал — розтягнутий населений пункт — лежить на березі потоку Негриляса біля погано утримуваної проїзної дороги, що веде в долину Суха [Суга]. Населення — (1890) 510 душ, як уже згадувалося, німці — займається переважно лісорозробками. Тут знаходиться лісопильня з трьома пилорамами.

Секурічени, нім. Sekuriczeni, рум. Securiceni, від румунського слова *secura* = *сокира*. Секурічени знаходяться на північному сході від Рус-Плавалара і сполучені польовою дорогою з повітовим шляхом Сучава—Хилишени. Населення — (1890) 174 душі, тільки румуни — займається землеробством і тваринництвом або шукає заробітку на лісорозробках. Біля Секурічен траплялись знахідки наконечників бронзових стріл.

Селетин [суч. **Селятин**], нім. Seletin, рум. Seletin, від давньоруського слова *салаш* = *халабуда*, *пастуший курінь*¹⁰⁵. Селетин розташований біля стародавнього військового шляху, що веде вверх долиною Сучави. На це неодноразово вказують знахідки старої зброї, наприклад, знайдений 1892 року меч старофранцузького зразка (визначено Центральною комісією збереження історичних пам'яток [у Відні]). Цей населений пункт згадується у грамоті від 1490 року.

Seletin ist eine der grössten Gemeinden des Landes, die nebst dem Orte Seletin selbst aus folgenden Weilern und Dorftheilen besteht: Brodina im Brodina-Thale, Erestie am Fusse des gleichnamigen Berges, Falceu am Falcheu-Bache, einst eine ungarische Colonie, Frassin im Suczawa-Thale, Fuszczе am Hange des Krasnyj-dił,

Селетин — одна з найбільших громад краю, що складається разом з населеним пунктом Селетин з таких хуторів і присілків: Бродина — в долині Бродина, Ереште — біля підніжжя однойменної гори, Фалкев — біля потоку Фалкев (колишня угорська колонія); Фрасин — в долині Сучави; Фушче — на схилі

**Abnorm gewachsene Fichte in
Ploska-camerale.**

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauš Žurkowski.

Геппа am Fusse des gleichnamigen Berges, Koniuński auf der Alpe Sergiewa, Kostelewa-Wipczyna gegenüber von Seletin am rechten Suczawa-Ufer, Krasnedił auf der Alpe Krasnyj-dił, Lupczyn auf der Alpe Lupczyn, Magura im Bohonišora-Thale, Paltin im Suczawa-Thale, Ploska-camerale am Beginn des Ploska-Sattels, Ropocell am Ropocell-Bache, Ruska am Ruska-Bache (Strasse zum Szurdyn-Passe), Sadeu im Suczawa-Thale an der Mündung des Sadeu-Baches, Salcze, Sipitul und Ulma im Suczawa-Thale. Das Territorium der Gemeinde Seletin wird von der Bezirksstrasse Ober-Wikow—Szipot-camerale durchzogen. Von Seletin aus zweigt die Bezirksstrasse nach Stononetz-Putilla und von Ruska die Militärstrasse über den. Szurdyn nach Berhometh ab. Die Bevölkerung, (1890) 3715 Seelen, Huzulen, treibt Alpenwirthschaft,

**Неприродно виросла ялина
у Плоській-Камеральній**

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

гори Красний Діл; Геппа — біля підніжжя однойменної гори; Конюньський — на полонині Сергієва; Костелева-Випчина — навпроти Селєтина на правому березі Сучави; Красний Діл — на полонині Красний Діл; Лупчин — на полонині Лупчин; Магура — в долині Богонішора; Палтин — у долині Сучави; Пloska-Камеральна — на початку сідловини Пloska; Ропечел — біля струмка Ропечел; Руска — біля потоку Руска (дорога на перевал Шурдин); Садев — в долині Сучави біля гирла струмка Садев; Сальче, Шипіт і Ульма — в долині Сучави. Територією громади Селєтин пролягає повітова дорога Верхній Віків—Шипіт Камеральний. Від Селєтина дорога відгалужується до Стронця-Путилова, а від Рускої йде військовий шлях через Шурдин до Бергомета. Населення — (1890) 3715 душ,

Schafzucht und Waldarbeit. In Seletin und im Weiler Frassin befindet sich je ein Gestütsposten, in den Weilern Frassin, Falkau und Ropocell je eine Dampf Brettsäge. Seletin ist Sitz eines Bezirksgerichts. Sehenswerth ist eine Fichte in Ploska-cameral, deren Aeste ganz am Stamme anliegen, so dass der Baum wie eine grüne Walze aussieht. Man nennt diesen Baum das Wunder von Ploska.

S e r g i e¹⁰⁶, rumän. Sêrgheniî, ruthen. Sergij, nach Werenka vom rumänischen Worte *sêrbî* = *Serben* (volkstümlich *sêrghî*); ein Theil der Bevölkerung hingegen erzählt, dass der Name vom heiligen Sergius abstamme; ein anderer Theil wieder glaubt, dass der Name Sergij von einem Ansiedler gleichen Namens, der sich hier niederliess, auf den Ort übergegangen sei. Der Tradition zufolge soll hier eine Ansiedelung frommer Gläubiger bestanden haben, welche den heiligen Sergius zum Schutzpatron hatte. Von dieser Ansiedelung ist heute keine Spur mehr vorhanden.

Sergie liegt im Thale des Putilla-Baches und an der Bezirksstrasse Storonetz-Putilla—Seletin. Einzelne Häuser, Alpenwirthschaften und Weiler, die zu diesem Orte gehören, sind über das ganze, innerhalb der Gemarkungen der Gemeinde gelegene Gebirge zerstreut. Die Bevölkerung, (1890) 1978 Seelen, Huzulen, treibt Alpenwirthschaft, Viehzucht und Waldarbeit.

S k e j a, rumän. Şcheia, ruthen. Szkeja, erhielt seinen Namen vom gleichnamigen Bache, an dem es liegt. Das Dorf liegt am rechten Hange des Suczawa-Thales und an der Bezirksstrasse Ludihumora-Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 1462 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Dasselbst befindet sich eine Branntweimbrennerei.

S l a t i o r a, rumän. Slatioara, ruthen. Slatiora, nach dem Slatioara-Bache benannt, in welchen mehrere Salzquellen einmünden. Slatiora, ein kleines Walddorf liegt am gleichnamigen Bache mitten im Urwalde und ist durch einen schlechten Fahrweg mit Dzemine und Stulpikany verbunden, nach Kimpolung führt nur ein Reitweg. Die Bevölkerung, (1890) 3 48 Seelen, Rumänen, treibt Schafzucht, Alpenwirthschaft und Waldarbeit.

M i l l e s c h o u t z, **U n t e r -**, auch Slobodzia, rumän. Mileşăuţii de jos, ruthen. Slobodzia, eine Ansiedelung von Freibauern. Der Ort liegt am linken Suczawa-Ufer, unfern der Reichsstrasse nach Suczawa,

гуцули — займається відгінним скотарством на полонинах, вівчарством і лісовими роботами. У Селетині, на хуторі Фрасин, знаходяться кінні злучні пункти, а на хуторах Фрасин, Фалкев і Ропочел — парові лісопилні. Селятин — місце перебування повітового суду. Заслугує уваги ялина біля Пłosкої-Камеральної, гілки якої зрослися із стовбуром, так що дерево має вигляд зеленого валика. Називають це дерево «Диво Пłosкої».

С е р г і ї¹⁰⁶, нім. Sergie, рум. Sêrgheniî, за Веренкою, від румунського слова *sêrbî* = *сербу* (поширена форма *sêrghî*); частина населення натомість розповідає, що ім'я походить від святого Сергія; інша частина по-своєму вірить, що імення Сергії перейшло на населений пункт від поселенця з таким же ім'ям, який тут осів. За народним переказом, тут жили побожні віруючі, які своїм заступником мали святого Сергія. Від цього поселення сьогодні немає навіть сліду.

Сергії лежать в долині потоку Путила і поруч повітової дороги Сторонець-Путилів—Селетин. Окремі садиби, високогірні господарства і хутори, що належать до цього населеного пункту, розкидані у межах території громади по всіх навколишніх горах. Населення — (1890) 1978 душ, гуцули — займається відгінним скотарством на полонинах, тваринництвом і лісовими роботами.

С к е я, нім. Skeja, рум. Şcheia, свою назву отримала від однойменного струмка, біля якого розташована. Село знаходиться на правому схилі долини Сучави і поруч повітової дороги Люди-Гумора—Сучава. Населення — (1890) 1462 душі, тільки румуни — займається землеробством і тваринництвом. Там же знаходиться гуральня.

С л а т і о р а, нім. Slatiora, рум. Slatioara, названа від однойменного струмка, в який впадають декілька соляних джерел. Слатіора — мале лісове село, яке розміщене біля однойменного струмка посеред незайманого лісу і з'єднана погано проїжджою дорогою із Джемине і Стулпиканами, до Кімполунґа веде лише стежина для верхової їзди. Населення — (1890) 348 душ, румуни — займається вівчарством, відгінним скотарством на полонинах і лісовими роботами.

С л о б о д з і я, нім. Milleschoutz, Unter-, також Slobodzia, рум. Mileşăuţii de jos, поселення вільних селян. Населений пункт лежить на лівому березі Сучави, недалеко від загальнодержавного

an der Bahnlinie Czernowitz-Itzkany. Die Bevölkerung, (1890) 456 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Slobadzia-Berlince¹⁰⁷, rumän. Slobosia-Berlincii, ruthen. Slobodzia-Berlince, eine Colonie von Freibauern. Slobodzia-Berlince ist Eisenbahnstation an der Localbahn Hliboka—Sereth. Die Bevölkerung, (1890) 324 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Soloneț, rumän. Soloneț, ruthen. Solonec. Der Name kommt vom gleichnamigen Bache. Soloneț scheint auf das Vorhandensein von Salzquellen hinzuweisen. Das Dorf liegt am linken Ufer des Solonec-Baches und an der Bezirksstrasse Ludihumora-Kostina-Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 817 Seelen, durchgehends Rumänen, betreibt Ackerbau und Viehzucht.

Soloneț, Neu-, rumän. Soloneț-nou, auch Slovaci, nach dem Bache Solonec benannt. Hier liessen sich Slowaken nieder, welche diese Colonie bildeten. Neu-Soloneț liegt an der Strasse Solka—Gurahumora. Die Bevölkerung, (1890) 889 Seelen, besteht aus wenigen Ruthenen, vorwiegend jedoch aus Slowaken. Hauptbeschäftigung ist Waldarbeit; Viehzucht und Ackerbau wird nur wenig betrieben.

Stanestie, Ober-, am Czeremosz, rumän. Staneștii de sus, ruthen. Staniwci-werchni, vom rumänischen *Stan = Stefan*. Ober-Stanestie liegt am Bruszenka-Bache und gehörte einst zu Unter-Stanestie. Die Bevölkerung, (1890) 1524 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Stanestie, Ober-, am Sereth, rumän. Staneștii de sus, ruthen. Staniwci-werchni. Nach Weranka soll die Benennung vom Namen *Stan = Stefan* herrühren, wogegen die Bevölkerung glaubt, dass dieser Name von den vielen Schafhütten, stână, herrühre, die einst hier standen. Ober-Stanestie liegt an einem Gemeindewege, unfern der Reichsgrenze gegen Rumänien. Die Bevölkerung, (1890) 626 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Stanestie, Unter-, am Sereth, rumän. Staneștii de jos, ruthen. Staniwci-dolni. Bezüglich des Namens gilt dasselbe wie bei Ober-Stanestie. Unter-Stanestie liegt am Radivola-Bache, an einem schlechten Gemeindewege. Die Bevölkerung, (1890) 655 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Viele Leute dieses Dorfes suchen ihren Erwerb in Rumänien.

шляху на Сучаву, поруч залізничної лінії Чернівці—Іцкани. Населення — (1890) 456 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Слободзія-Берлинце¹⁰⁷, нім. Slobadzia-Berlince, рум. Slobosia-Berlincii, колонія вільних селян. Слободзія-Берлинце — станція місцевої залізниці Глібока—Серет. Населення — (1890) 324 душі, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Солонець, нім. Soloneț, рум. Soloneț, ім'я походить від однойменного струмка. Солонець, здається, вказує на наявність соляних джерел. Село лежить на лівому березі потоку Солонець і поруч повітової дороги Люди-Гумора—Костина—Сучава. Населення — (1890) 817 душ, тільки румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Солонець Новий або Словаки, нім. Soloneț, Neu-, рум. Soloneț-nou, також Slovaci, названий від однойменного струмка. Тут оселилися словаки, які утворили цю колонію. Новий Солонець знаходиться біля дороги Солка—Ґура-Гумора. Населення — (1890) 889 душ — складається з нечисленних русинів, однак переважно із словаків. Основне заняття, лісові роботи; тваринництво і землеробство розвинені мало.

Станівці Верхні [Горішні], нім. Stanestie, Ober-, am Czeremosz, рум. Staneștii de sus, від румунського слова *Stan = Степан*. Горішні Станівці розташовані біля струмка Брущенка і належали колись Долішнім Станівцям. Населення — (1890) 1524 душі, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Станівці Верхні [Горішні], нім. Stanestie, Ober-, am Sereth, рум. Staneștii de sus. За Веренкою, назва мала утворитися від імені *Stan = Степан*, хоча населення всупереч вважає, що назва бере початок від численних овечих кошар — стин, які колись тут знаходилися. Верхні Станівці розташовані біля громадської дороги, недалеко від державного кордону з Румунією. Населення — (1890) 626 душ, румуни — займається тваринництвом і землеробством.

Станівці Долішні [Долішні], нім. Stanestie, Unter-, am Sereth, рум. Staneștii de jos. Щодо назви, то вона має те ж значення, що у Верхніх Станівців. Долішні Станівці розташовані біля струмка Радивола, поруч погані громадської дороги. Населення — (1890) 655 душ, румуни — розвиває землеробство і тваринництво. Численні жителі цього села шукають заробітків у Румунії.

Stawczan, rumän. Stauceniï, ruthen. Stawczany, kommt urkundlich das erste mal im Jahre 1475 vor. Den Namen dürfte dieser Ort vom kleinrussischen Worte *staw* = *Teich* erhalten haben. Stawczan ist ein Massenort und liegt an den beiden südlichen Teichen, aus denen der Sowica-

Ставчани, нім. Stawczan, рум. Stauceniï, вперше документально згадуються 1475 року. Цей населений пункт міг отримати ім'я від малоруського слова *став* = *ставок*. Ставчани — значне поселення, що розташовані біля двох південних ставків,

Gruss aus der Bukowina. gr. or. Kirche in Stawczan erbaut im Jahre 1700.

Bach abfließt, und an der Bezirksstrasse Boroutz-Nepolokoutz. Die Bevölkerung, (1890) 2426 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. In den Teichen, die zum Gutsgebiete gehören, werden Fische gezüchtet und mit denselben ein ziemlich bedeutender Handel getrieben.

Stebne mit Spetki, rumän. Stebni, ruthen. Stebne, vom russischen Worte *stebni* = *Bienenstöcke*. Die Dörfer Stebne und Spetki liegen im Thale des Weissen Czeremosz und an der Bergstrasse Jablonica-Uscie-Putilla. Die Bevölkerung, (1890) 626 Seelen, Huzulen, lebt von Viehzucht, Waldarbeit und Holztriftung.

Storonetz-Putilla, rumän. Putila, ruthen. Storonec-Puteliw, landläufig bloß Storonec genannt. Nach Werenka vom lateinischen *puteus* = *Brunnen*; laut Tradition stammt der Name von den Bächen Putilla und Storonetz. Dieser Ort bildete zur Zeit der bestandenen Dominical-Gerichtsbarkeit den Kern einer einzigen politischen Gemeinde, welche sich über das ganze Gebiet des Putilla-Baches von seinen Quellen in Ploska bis zu dessen Einfall in den Czeremosz (Uscie Putilla) erstreckte. Dermalen besteht diese Gemeinde aus zwei Dörfern, und zwar Putilla und Storonetz, deren Attinenzen, Weiler und Alpenwirthschaften über das ganze, innerhalb der Gemeindemarken gelegene Gebirge zerstreut sind. Der Kern der Gemeinde liegt an der Mündung des Storonetz-Baches in die Putilla. Die Wiznitz-Seletiner Bezirksstrasse durchzieht den Ort.

із яких витікає струмок Совиця, і поруч повітові дороги Борівці—Неполоківці. Населення — (1890) 2426 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом. У ставках, що належать до поміщицьких володінь, розводять рибу і ведуть досить значну торгівлю нею.

Стебни [суч. Стебні], нім. Stebne mit Spetki, рум. Stebni, від руського слова *стебні* = *вулики*. Села Стебни і Шпетки лежать у долині Білого Черемошу і поруч гірської дороги Яблониця—Усте Путилів. Населення — (1890) 626 душ, гуцули — живе від тваринництва, лісорозробок і лісосплаву.

Сторонець-Путилів (загальноприйнято називати просто **Сторонець [суч. Путила]**, нім. Storonetz-Putilla, рум. Putila. За Веренкою, від латинського слова *puteus* = *джерело*; за народною версією, ім'я походить від потоків Путила і Сторонець. Цей населений пункт до часу існування домініальної юрисдикції творив ядро єдиної політико-адміністративної громади, яка поширилася на район потоку Путила з його витокami біля Пlosкої аж до його впадіння в Черемош (включаючи Усте Путилів). Тепер ця громада складається з двох сіл, а саме: із Путилова і Сторонця, присілки яких, хутори і полонинські господарства розпорошені в межах громади по навколишніх горах. Центр громади знаходиться біля впадіння потоку Сторонець у Путилу. Через населений пункт проходить повітова дорога Вижниця—Селетин.

Die Bevölkerung, (1890) 1650 Seelen, Huzulen, treibt Viehzucht, Alpenwirthschaft, Holzflösserei und Waldarbeit. Putilla ist der Sitz eines Bezirksgerichts

Населення — (1890) 1650 душ, гуцули — займається тваринництвом, відгінним скотарством на гірських пасовищах, лісоплавом і лісовими роботами. Сторонець-Путилів

und Geburtsort des bekannten kleinrussischen Dichters Josef Fetkowitz. Bemerkenswerth ist der in letzter Zeit (1897) in Storoneț-Putilla gemachte Münzcnfund. Es sind dies durchweg römische Münzen aus den Zeiten Marc-Aurel's, Hadrian's, Vespasian's u. s. w.

S t r a ž i a, rumän. Straja, ruthen. Straža, vom altrussischen Worte *Straža* = *Wache*, *Warte*, welche Benennung aus dem 13. Jahrhundert stammen dürfte. Der Ort wird in einer Urkunde aus dem Jahre 1490 erwähnt. Straža, auf dem Territorium Braniștea gelegen, gehörte einst dem Kloster Putna. Aus der Benennung, dann aus der Lage des Ortes erscheint der Schluss berechtigt, dass hier einst eine Krieger-Colonie bestand, der es oblag, den Weg flussaufwärts der Suczawa zu überwachen. Straža liegt westlich von Ober-Wikow und an der Bezirksstrasse Ober-Wikow—Seletin und an der Localbahn Hadikfalva—Frassin (die Bahntrace führt am rechten Suczawa-Ufer). Die Bevölkerung, (1890) 2896 Seelen, besteht aus Rumänen, deren Hauptbeschäftigung Vieh- und Schafzucht, dann Waldarbeit ist. In Straža befindet sich eine Resonanzholzfabrik und ein Cementofen, welcher jedoch ausser Betrieb gesetzt ist.

S t r i l e c k y j - k u t, ruthen. Strilecky-kut, soll nach der Ueberlieferung seinen Namen von den Raubschützen, die dort hausten, erhalten haben¹⁰⁸. Forscher (Kaindl) nehmen an, dass dort einst wehrhafte Männer (Schützen) wohnten. Zur Zeit der Occupation des Landes durch Oesterreich erscheint Strilecky-kut noch nicht als

— осідок повітового суду і місце народження відомого малоруського поета Йосипа Федьковича. Заслугує уваги знайдений недавно (1897) в Усті Путилові монетний скарб. Він складається повністю з римських монет часів [цезарів] Марка Аврелія, Адріана, Веспасіана і т. д.

С т р а ж а, нім. Strazia, рум. Straja, від давньо-русського слова *стража* = *охорона*, *варта*; назва може походити з XIII ст. Населений пункт згадується в грамоті від 1490 року. Стража, що розташована на території громади Браништя, належала колись монастирю Путна. Із назви, відтак із місцезнаходження поселення випливають підстави для висновку, що колись тут існувала військова колонія, якій належало наглядати за шляхом уверх по річці Сучаві. Стража розташована західніше від села Верхній Віків і біля повітової дороги Верхній Віків—Селетин та місцевої залізниці Гадікфальва—Фрасин (залізнична колія проходить правим берегом Сучави). Населення — (1890) 2896 душ — складається з румунів, основним заняттям яких є скотарство і вівчарство, а також лісорозробки. У Стражі знаходяться фабрика резонансної деревини і цементний завод, котрий, однак, не діє.

С т р і л е ц ь к и й К у т, нім. Strilecky-kut, за переказом, свою назву міг отримати від браконьєрів, які там мешкали. Дослідник (Кайндль) вважає, що там колись проживали озброєні люди (стрільці)¹⁰⁸. У період окупації краю Австрією Стрілецький Кут не вважався самостійним селом.

selbständiges Dorf. Der Ort liegt am rechten Ufer des Pruth und an der Bezirksstrasse Czernowitz—Hlinitza. Die

Населений пункт лежить на правому березі Пруту і біля повітової дороги Чернівці—Глиниця. Населен-

Bevölkerung, (1890) 1477 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau, Viehzucht und Waldarbeit.

Strojestie, rumän. Stroiеști, ruthen. Strojeszti, vom Personennamen *Stroiescu*¹⁰⁹. Strojestie liegt unfern der Reichsstrasse am Trepar-Bache. Die Bevölkerung, (1890) 1952 Seelen, durchweg Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Stulpikany, rumän. Stulpicani, ruthen. Stulpikany. Werenka leitet den Namen dieses Ortes von einem Bache ab. Nach der traditionellen Ueberlieferung stammt der Name von einem Stocke, rumän. *stulpig*, *mittelst welchem die Leute die Forellen im Bache unter den Steinen aufschreckten*, um sie zu fangen. Stulpikany liegt am Zusammenfluss der Bäche Gemine, Ostra und Negrileasa im Suha-Thale; die vereinigten drei Bäche werden von hier ab Suha oder Sucha genannt. Die Bevölkerung, (1890) 1567 Seelen, Rumänen, beschäftigt sich mit Vieh- und Schafzucht sowie mit Waldarbeit. In dem

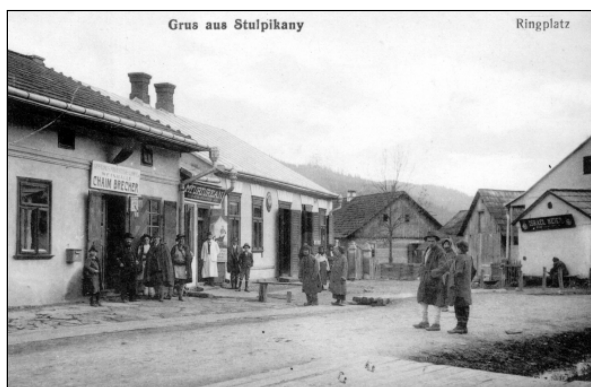
zum Orte gehörigen Weiler Ursoia befindet sich eine Dampf-brettsäge mit sechs Gattern.

Stupka, rumän. Stupca, ruthen. Stupka. Nach Werenka stammt der Name vom gleichnamigen Bache. Der Sage nach soll das Territorium Stupka einem gewissen Boul gehört haben, nach welchem mehrere Riede, so z. B. Fața Boulu, benannt sind. In einem dieser Riede scheint ein

ня — (1890) 1477 душ, русини — займається землеробством, тваринництвом і лісовими роботами.

Строєшти [суч. **Строїнци**], нім. Strojestie, rum. Stroiеști, від власного імені *Строєску*¹⁰⁹. Строїнци розташовані недалеко від загальнодержавного шляху біля струмка Тропар. Населення — (1890) 1952 душі, лише румуни — займається тваринництвом і землеробством.

Стулпикани, нім. Stulpikany, rum. Stulpicani. Werenka виводить назву цього населеного пункту від однойменного струмка. За народною версією, вона походить від рум. *stulpig* = *палиця, якою люди сполушували у потоці під камінням форель, щоб її лови-*

ти. Стулпикани лежать біля злиття струмків Джеміне, Остра і Негриляса в долині Суха; починаючи звідси, злучені три струмки називаються Суга або Суха. Населення — (1890) 1567 душ, румуни — займається скотарством і вівчарством, а також лісовими розробками. На хуторі Урсоя, що

належить до цього населеного пункту, знаходиться парова лісопильня з шістьма пилорамами.

Ступка, нім. Stupka, rum. Stupca. За Werenкою, назва походить від однойменного струмка. Відповідно до переказу, територія Ступки належала якомусь Боулу, від якого названі декілька місць, так зв. Fața Boulu. В одному з цих місць знахо-

Schloss gestanden zu haben, da man bei den Ausgrabungen in den Jahren 1884—87 Ziegel, welche in Reliefs bewaffnete Männer, Reiter u. s. w. darstellen, gefunden hat. Mauerreste bei La vaduț, menschliche Gebeine, Pflasterungen u. s. w. lassen auch auf das Vorhandensein eines Friedhofes schliessen. Der Tradition nach soll der Besitzer Boul das Territorium Stupka dem Kloster Secul in Rumänien geschenkt und die Mönche sollen dort einen Bienenstand gehabt haben (Mitoc de stupi). Aus dem rumän. *stupi* = *Bienenstöcke* oder aus *stupina* = *Bienenstand* soll sich der Name Stupka entwickelt haben. Hier hatten sich Lipowaner noch vor der Occupation des Landes durch Oesterreich niedergelassen, die jedoch später auswanderten.

Stupka liegt am Stupka-Bache südlich von Illischestie, mit welcher Ortschaft es durch einen Gemeindegew verbunden ist. Die Bevölkerung, (1890) 2216 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

S t y r c z e oder **B e r l i n c e**, rumän. Stirce, ruthen. Styrce. Der Name stammt von der Familie Stirce. In einer Urkunde aus dem Jahre 1621 wird¹¹⁰ dieses Dorf genannt. Styrce liegt an der Reichsstrasse Czernowitz—Sereth östlich von Opriszeny. Die Bevölkerung, (1890) 577 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Styrce ist Station der Localbahn Sereth—Hliboka.

S u c h o w e r c h o w, rumän. Suchovercha, ruthen. Suchoverchiw, dürfte seinen Namen vom russischen *sucho* — trocken, und von *werch* = Höhe, Berg, also trockener Berg, erhalten haben¹¹¹. Der Ort wird urkundlich das erste mal im Jahre 1503 genannt. Er liegt am rechten Sowica-Ufer und an der Reichsstrasse Czernowitz—Zaleszczyki. Die Bevölkerung, (1890) 1766 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

S u c z a w e n y, rumän. Suceveni, ruthen. Suczaweny, laut Ueberlieferung nach einem aus Suczawa stammenden Grundbesitzer *Suceavan* genannt. In einer Urkunde aus dem Jahre 1501 wird dieser Ort erwähnt. Suczaweny liegt am Zusammenfluss des Grossen und des Kleinen Sereth und an der Bezirksstrasse Czudyn—Petryczanka. Die Bevölkerung, (1890) 888 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

S u c z a w i t z a, rumän. Suceavița, ruthen. Suczawitza, vom Bache Suczawitza. Hier erbaute der Metropolit Georgi Mogila im Jahre 1582 eine hölzerne Kirche und sein Bruder Fürst Jeremias Mogila 1586 das Kloster. Werthvolle Urkunden, Kostbarkeiten, dann die Grabstätten der fürstlichen Familie Mogila befinden sich in diesem Kloster, welches von einer Ringmauer umgeben ist. Die Klosterkirche ist aussen und innen mit Fresken verziert. Auffallend ist

dieser Zaun, der während der Ausgrabungen im Jahre 1884—87 in der Nähe des Klosters gefunden wurde. Die Ziegel sind mit Reliefs bewaffneter Soldaten, Reiter u. s. w. versehen. In der Nähe des Klosters sind auch menschliche Gebeine, Pflasterungen u. s. w. gefunden. Der Tradition nach soll der Besitzer Boul das Territorium Stupka dem Kloster Secul in Rumänien geschenkt und die Mönche sollen dort einen Bienenstand gehabt haben (Mitoc de stupi). Aus dem rumän. *stupi* = *Bienenstöcke* oder aus *stupina* = *Bienenstand* soll sich der Name Stupka entwickelt haben. Hier hatten sich Lipowaner noch vor der Occupation des Landes durch Oesterreich niedergelassen, die jedoch später auswanderten.

Stupka liegt am Stupka-Bache südlich von Illischestie, mit welcher Ortschaft es durch einen Gemeindegew verbunden ist. Die Bevölkerung, (1890) 2216 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

S t i r c h e [суч. **С т е р ч е**], nim. Styrce oder Berlince, rum. Stirce. Name kommt von der Familie Stirce. In einer Urkunde aus dem Jahre 1621 wird¹¹⁰ dieses Dorf genannt. Styrce liegt an der Reichsstrasse Czernowitz—Sereth östlich von Opriszeny. Die Bevölkerung, (1890) 577 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Styrce ist Station der Localbahn Sereth—Hliboka.

S u c h o w e r c h o w, nim. Suchoverchow, rum. Suchovercha, dürfte seinen Namen vom russischen *sucho* = *сухе* і *верх* = *висота, гора*, отже *суха гора*. Der Ort wird urkundlich das erste mal im Jahre 1503 genannt. Er liegt am rechten Sowica-Ufer und an der Reichsstrasse Czernowitz—Zaleszczyki. Die Bevölkerung, (1890) 1766 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

S u c z a w e n i, nim. Suczaweny, rum. Suceveni, laut Ueberlieferung nach einem aus Suczawa stammenden Grundbesitzer *Suceavan* genannt. In einer Urkunde aus dem Jahre 1501 wird dieser Ort erwähnt. Suczaweny liegt am Zusammenfluss des Grossen und des Kleinen Sereth und an der Bezirksstrasse Czudyn—Petryczanka. Die Bevölkerung, (1890) 888 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

S u c z a w i t z a, nim. Suczawitza, rum. Suceavița, vom Bache Suczawitza. Hier erbaute der Metropolit Georgi Mogila im Jahre 1582 eine hölzerne Kirche und sein Bruder Fürst Jeremias Mogila 1586 das Kloster. Werthvolle Urkunden, Kostbarkeiten, dann die Grabstätten der fürstlichen Familie Mogila befinden sich in diesem Kloster, welches von einer Ringmauer umgeben ist. Die Klosterkirche ist aussen und innen mit Fresken verziert. Auffallend ist

hier ein Gemälde, die Hölle darstellend. Neben der eigentlichen Klosterkirche befindet sich eine zweite, später erbaute.

Suczawitza liegt am gleichnamigen Bache und an der Bezirksstrasse nach Mardzina. Reitwege führen von hier nach Ardzel, Putna und Pojana-Mikuli. Die Bevölkerung, (1890) 1099 Seelen, besteht aus Rumänen, die Viehzucht und Wuldarbeit treiben.

Synoutz, Ober-, rumän. Sinăuții de sus, ruthen. Siniwci werchni, nach Werenka vom lateinischen *sinus = Bucht*¹¹². Ober-Synoutz liegt am Molnița-Bache und ist mit Pojeni und Unter-Synoutz durch einen Gemeindeweg verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 323 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Synoutz, Unter-, rumän. Sinăuții de jos, ruthen. Siniwci-nyžni. Ableitung des Namens wie bei Ober-Synoutz. Der Ort liegt am Molnița-Bache¹¹². Hier führt eine gute Strasse von Synoutz über Mihăileni nach Botușani und Jassy. Unter-Synoutz ist Einbruchstation gegen Rumänien und hat ein Nebenzollamt. Die Bevölkerung, (1890) 919 Seelen, Rumänen und Ruthenen, treibt etwas Handel, Viehzucht und Ackerbau.

Szeroutz, Ober-, rumän. Șerăuții de sus, ruthen. Szeriwci werchni. Der Name dieses Dorfes dürfte türkischen Ursprunges sein und vom Worte *sehir = Stadt*¹¹³ herrühren. Das erste mal erscheint dieser Ort in einer Urkunde des Jahres 1453. König Sobieski lagerte einst nördlich dieses Dorfes am Berge Horodiszczce, woselbst noch heute die Spuren der Verschanzungen sichtbar sind. Wiederholte Funde von polnischen Schwertern, Kanonenkugeln und Hufeisen, wie solche die polnische Reiterei verwendete, deuten darauf hin. Unter der Bevölkerung cursirt die Sage, dass ein altes Haus im Orte mit dem Berge Horodiszczce durch einen unterirdischen Gang verbunden sei.

Ober-Szeroutz liegt am Fusse des Horodiszczce-Rückens in schöner Umgebung an einem gewöhnlichen Fahrwege.

ками. Привертає до себе увагу картина, що зображує пекло. Поряд з монастирською знаходиться ще одна церква, що зведена значно пізніше.

Сучавиця розташована біля однойменного струмка і поруч повітової дороги до Марджини. Стежини для верхової їзди ведуть до Арджела, Путни і Појани-Мікулі. Населення — (1890) 1099 душ, румуни — розвиває тваринництво і лісові роботи.

Синівці Верхні [Горішні], нім. Synoutz, Ober-, рум. Sinăuții de sus, за Веренкою, від латинського *sinus = затока*¹¹². Верхні Синівці розташовані біля струмка Молниця і сполучені із селами Посни і Нижні Синівці громадськими дорогами. Населення — (1890) 323 душі, румуни — займається тваринництвом і землеробством.

Синівці Нижні [Долішні], нім. Synoutz, Unter-, рум. Sinăuții de jos. Походження назви, як у Верхніх Синівців¹¹². Населений пункт знаходиться біля струмка Молниця. Тут веде добра дорога від Синівців через Мігалени до Ботушан і Ясс. Нижні Синівці є станцією переходу до Румунії і мають допоміжну митницю. Населення — (1890) 919 душ, румуни і русини — займається трохи торгівлею, тваринництвом і землеробством.

Шерівці Верхні [Горішні], нім. Szeroutz, Ober-, рум. Șerăuții de sus, назва цього села, мабуть, має турецьке походження і виникло

від слова *sehir = місто*¹¹³. Цей населений пункт вперше згаданий у грамоті від 1453 року. Колись король Собеський стояв табором північніше від села на горі Городище, де ще сьогодні помітні сліди земляних укріплень. На це вказують там неодноразові знахідки польських мечів, гарматних ядер і підків,

котрі використовувала польською кіннота. Серед населення побутує переказ, що старий будинок у селі сполучений із горою Городище підземним ходом.

Верхні Шерівці лежать біля підніжжя хребта Городище у мальовничій місцевості із звичайною про-

Gruss aus der Bukowina.

Schloss in Ober-Szeroutz.

Die Bevölkerung, (1890) 1730 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Sehenswerth ist das alte, aber sehr gut erhaltene, der Familie von Zaduwowicz gehörige Herrenhaus mit einem sehr schönen Park.

Szeroutz-, Unter-, oder Slobótka, rumän. Șerăuții des jos, ruthen. Slobitka. Der Name des Ortes Szeroutz dürfte vom türkischen Worte *sehir* = *Stadt*¹¹³ herrühren; Slobótka hingegen weist darauf hin, dass hier einst eine Niederlassung von Freibeutern bestand (*slobot* = *frei*). Unter-Szeroutz ist ein Massenort; es liegt an den beiden Ufern des Szeroutz-Baches und an der Bezirksstrasse Sadagóra-Dobronoutz und hängt mit Sadagóra zusammen. Zur Gemeinde gehört der Dorftheil Schanzen, auch Szańce, nach den alten Verschanzungen so genannt. Diese letzteren scheinen einst als Thalsperre gedient zu haben. Vor einigen Jahren waren noch Geschützstände erkenntlich. Auch ein gemauertes Thor wurde hier aufgefunden. Die Bevölkerung, (1890) 797 Seelen, besteht aus Ruthenen.

Szipenitz, rumän. Șipeniți, ruthen. Szypenci, ist wohl eine der ersten und ältesten Ansiedlungen des Landes. Urkundlich wird dieser Ort das erste mal im Jahre 1400 genannt¹¹⁴. Der Name soll von *Župan*, einem kleinrussischen Fürsten, stammen¹¹⁵. Die Bevölkerung erzählt, dass der Name vom russischen Worte *szypse* = *sausen* herrühre, da früher hier Sümpfe existirten, welche, wenn man darüber ging, rauschten. Im Westen des Dorfes war eine uralte, aus der Uebergangsperiode von der Stein- zur Bronzezeit stammende Ansiedlung, auf welche prähistorische Funde, wie Thonscherben, Thongefässe, Feuersteinwaffen und Werkzeuge, Bronzegeräthe und endlich auch römische Münzen, schliessen lassen (Culturschichten von Szipenitz). Diese Ansiedlung, die aus geflochtenen Hütten bestand, scheint durch eine Feuersbrunst vernichtet worden zu sein. Das Dorf war im 15. Jahrhundert der Mittelpunkt eines gleichnamigen Kreises, der wiederholt unter moldauischer und polnischer Herrschaft stand. Peter der Lahme erhob Szipenitz zum Marktplatze für den Handelsverkehr mit den Lemberger Kaufleuten. Von den historischen Funden, die bei Szipenitz gemacht wurden, wären zu nennen: Fragmente einer Feuersteinsäge, Thongefässreste, Reste einer grossen bemalten Urne (64 cm hoch, 67 cm breit), Wandbewurfstücke, thönerne Webstuhlgewichte, zwei offene Cylinder, durch einen Quersteg verbunden, Bronzereste, eine 5 cm lange Nadel und eine silberne Münze von Hadrian.

ізною дорогою. Населення — (1890) 1730 душ, русини — розвиває землеробство і тваринництво. Заслугує уваги старий, але дуже добре збережений панський будинок сім'ї Задуровичів з дуже гарним парком.

Шерівці Нижні [Слобідка; тепер передмістя Чернівців], нім. Szeroutz-, Unter-, або Slobótka, рум. Șerăuții des jos. Ім'я населеного пункту Шерівці могло утворитися від турецького слова *sehir* = *місто*¹¹³; однак Слобідка натомість вказує на те, що колись тут існувало поселення вільних селян (*slobot* = *вільний*). Нижні Шерівці — велелюдний населений пункт; він розташований на обох берегах струмка Шеровці, поруч повітової дороги Садагура—Добронівці і з'єднаний із Садагурою. До громади належить присілок Шанці, також Шанце, що названий так від давніх земляних укріплень. Останні, здається, служили колись греблею. Ще кілька років тому були упізнаваними гарматні позиції. Тут також виявили муровані ворота. Населення — (1890) 797 душ — складається з русинів.

Шипинці, нім. Szipenitz, рум. Șipeniți, — одне із перших і найдавніших поселень краю. Цей населений пункт документально згадується в грамоті від 1400 року¹¹⁴. Ім'я, мабуть, походить від *Жупана*, малоруського князя¹¹⁵. Жителі розповідають, що назва виникла від руського слова *шипче* = *шипить*, оскільки тут раніше знаходилися болота, які, коли проходили через них, шипіли. На заході села було давнє поселення, що належить до перехідного від кам'яного до бронзового періоду, про що дозволяють зробити висновки доісторичні знахідки як глиняні черепки, глиняний посуд, крем'яні інструменти і зброя, бронзові предмети та, нарешті, римські монети (культурні шари з Шипинців). Це поселення, що складалося з плетених хатин, було, очевидно, знищене пожежею. У XV ст. село стало центром однойменного повіту, що входився поперемінно під молдавською і польською зверхністю. Петро Кульгавий підніс Шипинці до рівня торгового місця для торгівлі з львівськими купцями. З історичних знахідок, виявлених у Шипинцях, назовмо уламки крем'яної пилки, залишки глиняного посуду, залишки великої розмальованої урни (висотою 64 см і шириною 67 см), шматок стінної обмазки, гончарні важки до ткацького верстата, два відкритих циліндри, пов'язаних впоперек між собою, залишки бронзи, п'ятисантиметрової довжини голки з бронзи і срібну монету часів Адріана.

Szipenitz ist ein Massenort und liegt an den beiden Ufern des Sowica-Baches in der Pruth-Ebene, einen Kilometer von der Reichsstrasse Czernowitz—Sniatyn, mit der es durch einen guten Fahrweg verbunden ist, entfernt. Die Bevölkerung, (1890) 2980 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Viele Einwohner begeben sich nach Rumänien auf Arbeit.

In Szipenitz befindet sich ein Meerauge, vom Volke «Kruhle boloto» genannt, an das sich die Sage knüpft, an dieser Stelle habe einst ein Dorf gestanden, dessen Bewohner allen Lastern, insbesondere aber dem Trunke, ergeben gewesen wären. Zur Strafe dafür, dass die Leute in der Charwoche tanzten und prassten, versank das ganze Dorf mit seinen Bewohnern, und es bildete sich an dieser Stelle ein Teich. Horcht man am Freitag vor Ostern am Rande des Teiches, so hört man die versunkene Musik spielen.

Szipot am Sereth, auch Szipot-privat, ruthen. Szipot, rumän. Şipot, vom rumän. Worte *şipot* = *eine von einem Berge herabkommende Quelle*. Dieses Dorf liegt auf dem Territorium, das früher den Namen Braniştea führte, an den Quellbächen des Sereth. Von Szipot führt einerseits eine Strasse über den Szurdyn-Pass ins Ruska-Thal nach Seletin, andererseits ein Reitweg durch das Foszki-Thal nach Störenetz-Putilla, und endlich ein zweiter Reitweg über den Wanczyn durch das Porkulin-Thal ebenfalls nach Störonetz-Putilla. Die Bevölkerung, (1890) 586 Seelen, Huzulen, lebt von Viehzucht und Waldarbeit. In Szipot befinden sich vier Klausen im Betriebe.

Sziskoutz, rumän. Şişcăuţi, ruthen. Szyszkivci, ist in einer Urkunde des Jahres 1739 das erste mal erwähnt. Der Name soll vom russischen Worte *szyszka* = *Berggipfel* herrühren¹¹⁶. Sziskoutz ist ein Massenort und liegt in einer Mulde am Teiche Żolob, dem nordöstlichsten der vier grossen Teiche am Ursprung des Sowica-Baches. Die Bevölkerung, (1890) 1511 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

Szubranetz, rumän. Şubraneţi, ruthen. Szubranec. Der Name dieses Dorfes dürfte vom russischen Worte *sobranie* = *Versammlung* herrühren. In einer Urkunde des Jahres 1434 wird der Ort das erste mal genannt. 1739 marschirte die russische Armee unter Münnich durch den Ort. Szubranetz, ein Massenort, liegt am linken Ufer des gleichnamigen Baches und ist mit der Strasse Zastawna-Czernowitz durch einen Feldweg verbunden. Die aus Ruthenen bestehende Bevölkerung, (1890) 1650 Seelen, beschäftigt sich mit Ackerbau und Viehzucht.

Шипинці — значний населений пункт, що лежить на берегах потоку Совиця, у Прутській низовині, на віддалі кілометра від загальнодержавного шляху Чернівці—Снятин, з яким його зв'язує добра проїзна дорога. Населення — (1890) 2980 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом. Численні жителі подаються на роботу в Румунію.

Біля Шипинців знаходиться морське око, прозване в народі «Кругле болото», з яким пов'язана легенда, що колись на цьому місці існувало село, жителі якого піддавалися гріхам, а особливо пияцтву. У покару за те, що люди в Страсний тиждень танцювали і веселилися, все селом з жителями втопилося, а на цьому місці утворився ставок. Якщо послухати на краю ставка в п'ятницю перед Пасхою, то чути гру втопленої музики.

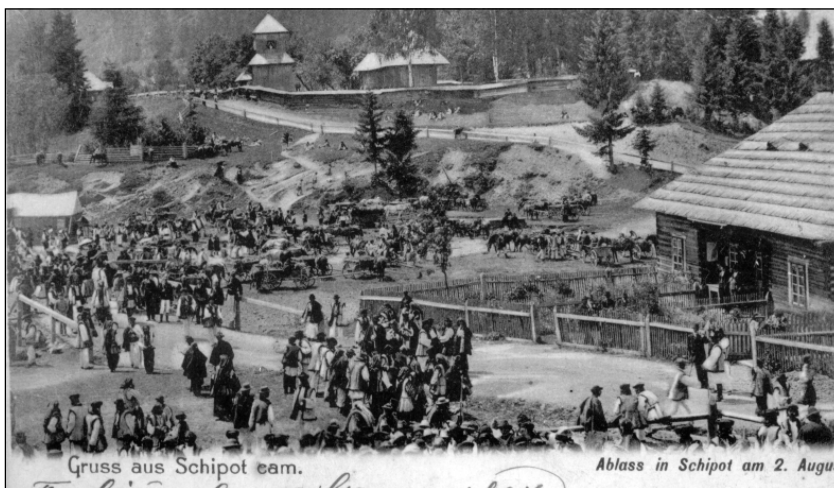
Шипот [суч. Долишній Шепіт], нім. Szipot am Sereth, також Szipot-privat, рум. Şipot, від румунського слова *şipot* = *джерело, потічок, що спускається з гори*. Село розташоване біля витоків Серету на території, яка раніше мала назву Браништя. Від Шипота, з одного боку, веде дорога через перевал Шурдин у долину Руска до Селетина; з другого боку, відходить доріжка для верхової їзди через долину Фошки до Сторонця-Путилова і, нарешті, ще одна стежина через Ванчин по долині Поркулина також до Путилова. Населення — (1890) 586 душ, гуцули — живе від тваринництва і лісорозробок. У Шипоті чотири діючих шлюзи.

Шишківці, нім. Sziskoutz, рум. Şişcăuţi, згадуються вперше в грамоті від 1739 року. Ім'я, кажуть, походить від руського слова *шишка* = *гірська верхівка*¹¹⁶. Шишківці — значний населений пункт, що лежить у видолінку біля ставка Жолоб — одного з чотирьох ставків, звідки бере свій початок струмок Совиця. Населення — (1890) 1511 душ, русини — займається землеробством.

Шубранець, нім. Szubranetz, рум. Şubraneţi. Назва цього села могла виникнути від руського слова *собрание* = *зібрання*. Населений пункт вперше згаданий в грамоті від 1434 року. У 1739 цим місцем проходила російська армія під командуванням Мініха. Шубранець — масовий населений пункт, що розташований на лівому березі однойменного струмка і сполучений польовою дорогою із шляхом Заставна—Чернівці. Населення — складається з русинів, 1650 душ — займається землеробством і тваринництвом.

Szypot, rumän. Şipot, ruthen. Szypot, von *şipot* = eine von Flöhen herabstürzende Quelle. Szypot liegt auf dem Territorium Braniştea. Hier wurde 1552 der Prätendent Zoldan gefangen genommen. 1782 wurde daselbst eine Kirche erbaut. Szypot mit seinen Attinenzen und Weilern ist eine der grössten Gemeinden des Landes. Das Territorium dieser Gemeinde umfasst das Quellgebiet der Suczawa, das des Weissen Czeremosz und die Urquellen der Moldawa. Zu Szypot gehören die Attinenzen

Шипот [Шипіт; суч. Шепіт], нім. Szupot, рум. Şipot, від слова *şipot* = високе джерело, що спускається вниз. Шипот лежить на території Браништя. Тут 1552 року був захоплений у полон претендент [на молдавський престол] Жолдан. У 1782 там же збудована церква. Шипот зі своїми присілками і хуторами є одним з найбільших громад краю. Територія цієї громади займає район витоків Сучави, Білого Черемошу і першоджерел Мол-

Brodina am Brodina-Bache, die Weiler Hreben, Hroby, Jalowiczora, Jarowitza, Melesch, Ropocell und Sarata, weiter der Dorftheil Isvor am Isvor-Bache und Moldawa-Sulitza mit allen Attinenzen an den Urquellen der Moldawa.

Szypot wird von der Bezirksstrasse Ober-Wikow—Seletin—Briaza durchzogen. Jenseits des Isvor-Sattels zweigt die sogenannte Luczyna-Strasse ab, die den Gestütshof und die Staatsgestütsalpe Luczyna mit Szypot verbindet. Von der Luczyna führt ein schlecht erhaltener Fahrweg über den Sattel Klein-Kitka nach Kirlibaba. Die Bevölkerung, (1890) 2826 Seelen, steht aus Huzulen, die Schaf- und Pferdezucht, Alpenwirthschaft und Waldarbeit treiben. Im Rayon der Gemeinde liegen die Gestütshöfe Luczyna und Isvor. In Szypot beim Kilometer 50 der Bezirksstrasse führt über die Suczawa eine gedeckte Holzbrücke, und unmittelbar oberhalb dieser Brücke bildet die Suczawa einen 4 m hohen, sehr schönen Wasserfall. Landschaftlich sehr schön und romantisch ist die Partie von Moldawa in die Luczyna, wo der Weg im Lukawa-Thale durch das sogenannte Lukawer Felsenthor zur Alpe Luczyna führt. In den Attinenzen Perkalab und Jalowiczora befinden sich Klausen, in Moldawa Kalköfen.

дави. До Шипота належать присілок Бродина, що біля однойменного потоку, хутори Гребин, Гроби, Яловичора, Яровиця, Мелеш, Ропочел і Сарата, далі присілки Извор, що біля однойменного струмка, і Молдава-Сулиця з усіма хуторами біля витоків Молдави.

Через Шипот проходить повітова дорога Верхній Віків — Селетин—Бряза. На протилежному боці сідловини Извор відгалужується так звана дорога на Лучину, що з'єднує заводську конєферму і полонину державного кіннозаводу Лучину з Шипотом. Від Лучини веде погано підтримувана дорога через сідловину Мала Кітка до Кірлібаби. Населення — (1890) 2826 душ — складається з гуцулів, які займаються вівчарством, конярством, відгінним скотарством на полонинах і лісовими роботами. У районі громади знаходяться заводські конєферми Лучина та Извор. Біля Шипота на 50-у кілометрі повітової дороги через Сучаву веде критий дерев'яний міст і безпосередньо через верх цього моста Сучава творить дуже гарний, чотириметрової висоти водоспад. Місцевість тут мальовнича і романтична є ділянка від Молдави до Лучини, де дорога в долині Лукови проходить через так звані Лукавські скелясті ворота до полонини Лучина. У присілках Пиркалаб і Яловичора знаходяться гірські проходи, а біля Молдави — вапнякові печі.

Tereblestie, Deutsch-, rumän. Tereblecea, ruthen. Terebliwci, entstand durch Ansiedelung deutscher Colonisten. Deutsch-Tereblestie schliesst sich unmittelbar an Rumänisch-Tereblestie an. Die Bevölkerung, (1890) 1278 Seelen, Deutsche, die hier im Jahre 1787 angesiedelt wurden, treibt Ackerbau und Viehzucht. Besonders erwähnenswerth ist der schöne Pferdeschlag, den die Colonisten züchten. Dieser Ort ist eine der blühendsten deutschen Colonien in der Bukowina. Deutsch-Tereblestie ist Eisenbahnstation an der Localbahn Hliboka—Sereth.

Tereblestie, Rumänisch-, rumän. Tereblecea, ruthen. Terebliwci, vom türkischen Worte *telebi* = *adelig, schön*¹¹⁷. Die Ansiedelung soll tatarischen Ursprungs sein. In einer Urkunde des Jahres 1508 wird dieser Ort erwähnt¹¹⁸. Nördlich desselben im Walde befindet sich eine Schanze, welche die Bevölkerung Sobieski-Schanze nennt, weil nach der Ueberlieferung hier König Sobieski gegen die Türken gekämpft haben soll. Nach einer anderen Version sollen sich die Bewohner von Tereblestie in dieser Schanze gegen die Tataren vertheidigt haben.

Rumänisch-Tereblestie liegt am Bächlein Tereblecein und ist durch eine gute Strasse mit der Reichsstrasse Czernowitz—Sereth verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 2600 Seelen, vorwiegend Rumänen, wenige Deutsche und Slowaken, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Tereszeny, rumän. Tărășeni, ruthen. Taraszany. Der Name scheint von *Tatar* = *Tatar* abzustammen. Tereszeny soll eine tatarische Colonie im 12. oder 13. Jahrhundert gewesen sein¹¹⁹. Der Ort liegt, an der Reichsstrasse Czernowitz—Sereth und ist Knotenpunkt der Bezirksstrassen Kuczurmare—Kiczera—Tereszeny und Hliboka—Dymka—Tereszeny. Die Bevölkerung, (1890) 1026 Seelen, vorwiegend Ruthenen, auch einige Deutsche (Colonisten) und einige Slowaken, treibt Viehzucht und Ackerbau.

Teschoutz, rumän. Tișăuți, ruthen. Teszouc, vom rumänischen *Tissa* = *Eibe*. Factisch bestanden einst bei Teschoutz Eibenwaldungen. Dieses Dorf wird in einer Urkunde aus dem Jahre 1432 erwähnt Teschoutz liegt am rechten Ufer der Suczawa, anschliessend an Lissaura, unfern der Bezirksstrasse nach Bossancze. Die Bevölkerung, (1890) 920 Seelen, durchweg Rumänen, beschäftigt sich mit Ackerbau und Viehzucht.

Theodorestie, rumän. Toderești, ruthen. Todoriwci, vom rumänischen *Todor* = *Theodor*.

Тереблівці Німецькі [суч. **Тереблеч е**], нім. Tereblestie, Deutsch-, рум. Tereblecea, виникли у зв'язку з переселенням німецьких колоністів. Німецькі Тереблівці прилягають безпосередньо до Румунських Тереблівців. Населення — (1890) 1278 душ, німці, які оселилися тут 1787 року, — займається землеробством і тваринництвом. Особливо заслуговує уваги прекрасна порода коней, яку вирощують колоністи. Цей населений пункт — одна з квітучих німецьких колоній на Буковині. Німецькі Тереблівці являються станцією місцевої залізниці Глібока—Серет.

Тереблівці Румунські [суч. **Тереблеч е**], нім. Tereblestie, Rumänisch-, рум. Tereblecea, від турецького слова *telebi* = *благородний, гарний*¹¹⁷. Поселення має, мабуть, татарське походження. Цей населений пункт згадується у грамоті від 1508 року¹¹⁸. Північніше від нього у лісі знаходяться земляні вали, котрі населення називає шанцями Собеського, оскільки тут, за переказом, король Собеський воював проти турків. За іншою версією, на цих валах захищалися жителі села від татар.

Румунські Тереблівці лежать біля потічка Тереблечі-нче і з'єднуються доброю дорогою із загальнодержавним шляхом Чернівці—Серет. Населення — (1890) 2600 душ, переважно румуни, нечисленні німці і словаки — займається тваринництвом і землеробством.

Тарашани, нім. Tereszeny, рум. Tărășeni. Ім'я, здається, походить від слова *tatar* = *татарин*. Тарашани могли бути татарською колонією XII або XIII ст.¹¹⁹ Село розташоване біля загальнодержавного шляху Чернівці—Серет і є вузловим пунктом повітових доріг Великий Кучурів—Кичера—Тарашани і Глібока—Димка—Тарашани. Населення — (1890) 1026 душ, переважно русини, а також німці (колоністи) і кілька словаків — займається тваринництвом і землеробством.

Тисовець, нім. Teschoutz, рум. Tișăuți, від румунського слова *tissa* = *тис*. Справді, біля Тисовця існували колись лісові масиви тису. Це село згадується в грамоті від 1432. Тисовець лежить на правому березі Сучави, прилягає до Лісаури, недалеко від повітової дороги до Босанче. Населення — (1890) 920 душ, виключно румуни — займається землеробством і тваринництвом.

Тодорівці, нім. Theodorestie, рум. Toderești від румунського слова *Todor* = *Теодор*. Тодорівці

Theodorestie liegt am linken Ufer des Solonce-Baches und an der Bezirksstrasse Ludihumora-Kostina-Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 920 Seelen, durchgehends Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Theodorestie ist Station der Eisenbahnlinie Hatna—Kimpolung und besitzt eine Branntweinbrennerei sowie ein schönes Schloss. Zum Orte gehört das Dorf Pietrosa, von *Pietră* = *Stein, Fels*, von den einst bestandenen Steinbrüchen am Hange des Berges Ursoia.

Топорутц, rumin. Toporăuți, ruthen. Toporiwci, hat seinen Namen vom slawischen Worte *topor* = *Axt*¹²⁰. Die Bevölkerung soll sich, der Ueberlieferung nach, mit Holzfällen beschäftigt haben, daher die Benennung «*mit der Axt*». Der Ort wird in einer Urkunde des Jahres 1435 erwähnt¹²¹ An die aus dem Jahre 1633 stammende alte Kirche knüpft sich die Sage, dass diese von den Türken zerstört wurde und dass die Zimmerleute, welche dieselbe ausbesserten, mangels einer Leiter mit Flügeln aus Schindeln vom Dache herabgeflogen seien. Im Toporoutzer Walde befinden sich zwei Steinplatten, von denen erzählt wird, dass sie den Eingang zu einem Schlupfwinkel decken, in welchem Räuber zu alten Zeiten Kostbarkeiten aufbewahrt haben.

Toporoutz liegt an beiden Ufern des Hukeu-Baches und an der Bezirksstrasse Sadagóra—Toporoutz—Czernawka. Die Bevölkerung, 5108 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau, Viehzucht und Waldarbeit Auf dem Gutsgebiete befindet sich eine Branntweinbrennerei.

Toraki, rumän. Toraci, ruthen. Toraki, nach dem Geschlechtsnamen *Torak* benannt. Dieses Dorf liegt im Putilla-Thale nördlich von Storonetz-Putilla, und an der Bezirksstrasse Wiznitz—Storonetz—Putilla. Die aus Huzulen bestehende Bevölkerung, (1890) 884 Seelen, treibt Alpenwirthschaft, Viehzucht und Waldarbeit.

Toutry, rumän. Toutri, ruthen. Toutry, soll seine Benennung vom lateinischen Namen *Totrus*¹²² erhalten haben. Toutry ist ein Massenort und liegt am linken Thalhange eines kleinen Bächleins, unfern des Dnjestr und an der Bezirksstrasse Zastawna-Doroszoutz. Die Bevölkerung, 2157 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

Uidestie, rumän. Uideștii, ruthen. Uidesti, vom ungarischen Worte *uj* = *neu* stammend. De facto war zu Beginn des 17. Jahrhunderts Uidestie eine ungarische Colonie. In einer Urkunde des Jahres 1616 wird dieser Ort

gefunden auf dem linken Ufer des Solonce-Baches und an der Bezirksstrasse Ludihumora-Kostina-Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 920 Seelen, durchgehends Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Theodorestie ist Station der Eisenbahnlinie Hatna—Kimpolung und besitzt eine Branntweinbrennerei sowie ein schönes Schloss. Zum Orte gehört das Dorf Pietrosa, von *Pietră* = *Stein, Fels*, von den einst bestandenen Steinbrüchen am Hange des Berges Ursoia.

Топорівці, нім. Toporoutz, рум. Toporăuți, мають ім'я від слов'янського слова *топор* = *сокира*¹²⁰. Згідно з переказом, населення працювало на рубці лісу, звідки й назва (з *топором*). Населений пункт згадується в грамоті від 1435 року¹²¹. Зі старою церквою, що походить з 1633 року, пов'язана легенда про те, що вона [церква] була зруйнована турками і теслярі, які її ремонтували, за відсутності драбини спускалися з даху на крилах з дранки. У Топорівському лісі знаходяться дві кам'яні плити, про котрі розповідають, що вони прикривають вхід до сховища, де в давні часи розбійники зберігали коштовності.

Топорівці лежать на обох берегах струмка Гуків і поруч повітової дороги Садагура—Топорівці—Чернавка. Населення — 5108 одуш, русини — займається землеробством, тваринництвом і лісовими роботами. У поміщицькому маєтку знаходиться гуральня.

Торакі, нім. Toraki, рум. Toraci, названі так від прізвища *Torak*. Це село розташоване у долині Путили [річки], на півночі від Путилова і біля повітової дороги Вижниця—Сторонець-Путилів. Населення, яке складається з гуцулів, (1890) 884 душ, займається полонинським господарством, скотарством і лісовими роботами.

Товтри, нім. Toutry, рум. Toutri, могли отримати назву від латинського імені *Totrus*¹²². Товтри — значний населений пункт, що лежить на лівому схилі долини малого потічка, недалеко від Дністра і біля повітової дороги Заставна—Дорошівці. Населення — 2157 душ, русини — займається землеробством.

Уйдешти, нім. Uidestie, рум. Uideștii, походить від угорського слова *uj* = *новий*. Фактично до початку XVII ст. Уйдешти були угорською колонією. Цей населений пункт згадується в грамоті від 1616

genannt. Auf der Waldblösse Rakowa bei Uidestie soll ein Zusammenstoss zwischen ungarischen und moldauischen Truppen stattgefunden haben. Uidestie liegt im Suczawa-Thale, 3 km vom Flusse entfernt, und an der Bezirksstrasse Suczawa—Chiliszeni. Die Bevölkerung, (1890) 1795 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht, Ackerbau und etwas Rebencultur. Ein Theil der Bevölkerung sucht Erwerb in Rumänien, im Sommer als Schnitter, im Winter als Holzarbeiter.

Uscie-Putilla, rumän. Gura-Putilei, ruthen. Uscie-Putilla. Der Name kommt vom Putilla-Bache, kleinrussisch *uscie* = *Mündung*, daher *Putilla-Mündung*. Diese Gemeinde besteht aus zwei Dörfern, und zwar Uscie-Putilla und Biskeu. Ersteres liegt an der Mündung des Putilla-Baches in den Czeremosz, letzteres mit seinen Attinenzen, Weilern und Alpenwirthschaften an den beiden Biskiu-Bächen. Uscie-Putilla liegt an der Bezirksstrasse Wiznitz—Storonetz—Putilla. Die Bevölkerung, (1890) 798 Seelen, Huzulen, beschäftigt sich mit Alpenwirthschaft, Viehzucht, Waldarbeit und Holzflößen auf dem Czeremosz. Am Biskiu-Bache befindet sich eine Klausen. Gegenüber der Mündung des Putilla-Baches befindet sich ein hoher nadeiförmiger Fels, von der Bevölkerung Biskiu genannt.

Valeputna, rumän. Valea-Putni, ruthen. Waleputna, vom rumänischen Worte *vale* = *Thal* und

року. На лісовій галявині Ракова біля Уйдешт нібито відбулося зіткнення між угорськими і молдавськими військами. Уйдешти розташовані у долині Сучави, на віддалі 3 км від річки і поруч повітової дороги Сучава—Хилишени. Населення — (1890) 1795 душ, румуни — займається тваринництвом, землеробством і трохи виноградарством. Частина мешканців шукає заробітків у Румунії: влітку як жемці, а взимку як лісоруби.

Усте Путилів [Усте Путила; суч. Усть Путила], нім. Uscie-Putilla, рум. Gura-Putilei. Ім'я походить від потоку Путила, малоруського *устє*, тому й *Путила-устє*. Ця громада складається з двох сіл, а саме: Усте Путилова і Біскова. Перше знаходиться біля впадіння потоку Путила у Черемош, а останнє разом із своїми присілками, хуторами і полонинськими господарствами — біля обох струмків Бісків. Усте Путилів прилягає до повітової дороги Вижиця—Сторожинець—Путилів. Населення — (1890) 798 душ, гуцули — займається відгінним скотарством на гірських луках, тваринництвом, лісовими роботами і лісосплавом на Черемоші. На потоці Бісків знаходиться шлюз. Навпроти гирла потоку Путила стоїть висока шпильаста скеля, яку люди називають Бісків.

Валепутна, нім. Valeputna, рум. Valea-Putni, від румунського слова *vale* = *долина* і однойменного

vom gleichnamigen Bache Putna. Diese Gemeinde gehörte einst zu Dorna. Valeputna, im tief eingeschnittenen, landschaftlich sehr schönen Putna-Thale und an der

струмка Путна. Ця громада належала колись до Дорни. Валепутна, що розташована у глибоко надрізаний, місцями дуже мальовничій долині Путна і біля за-

Reichsstrasse Kimpolung-Jakobeny gelegen, ist eins der höchstgelegenen Dörfer des Landes. Von hier führt die Strasse zum Sattel von Mesticaneștii in das Thal der Goldenen Bistritz. Ueber den Rücken Arșița führt der sogenannte alte Tatarenweg von Pozoritta aus über den Sattel. Die Bevölkerung, (1890) 335 Seelen, Rumänen, treibt Vieh- und Schafzucht, dann Waldarbeit. In der Attinenz Putna-Itzkany (deutsche Colonie) befindet sich eine Dampfbrettsäge mit vier Gattern.

Walawa, rumän. Valeva, ruthen. Walawa, soll seine Benennung vom rumänischen Worte *vale = Thal*¹²³ erhalten haben. Das erste mal wird dieser Ort in einer Urkunde des Jahres 1643 genannt¹²⁴. Walawa ist ein Massenort und liegt in einem breiten Thale am Wolówka-Bache. Die Bevölkerung, (1890) 2192 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Die Communicationen, die den Ort mit seiner Umgebung verbinden, sind schlecht. Auf dem Gutsgebiete, woselbst Rindviehmästung im Grossen betrieben wird (Export jährlich 300 Stück), befindet sich eine Branntweimbrennerei.

Walesaka, rumän. Valeseaca, ruthen. Walesaka, vom rumänischen *valea = Thal* und lateinischen *siccus = trocken*, also *dürres Thal*. Walesaka gehörte einst dem rumänischen Kloster Slatina. In einer Urkunde aus dem Jahre 1453 wird dieser Ort genannt. Auf der Hutweide bei Walesaka befinden sich fünf Grabhügel, wo angeblich moldauische Krieger ruhen, die in einem Treffen gegen die Ungarn unter Matthias Corvinus gefallen sind. Auch wurden hier wiederholt Lanzen- und Pfeilspitzen gefunden.

Walesaka, am gleichnamigen Bache gelegen, besteht aus zwei Dörfern, und zwar Walesaka und Miron. Jenseits der Moldawa führt die Bezirksstrasse Paltinossa-Kornulunze, mit welcher der Ort durch mehrere Gemeindewege und Furthen verbunden ist. Die Bevölkerung, (1890) 1581 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht. In der zu dieser Ortschaft gehörenden, an der Reichsgrenze gelegenen Schlucht Isacii sind Steinkohlenlager.

Wasloutz, rumän. Vaslăuți, ruthen. Wasliwci, dürfte seine Benennung vom Taufnamen *Basil = Wasil*¹²⁵ erhalten haben. Wasloutz liegt am linken Ufer des Kuczur-(Sowica-) Baches und an der Bezirksstrasse Kuczurmik—Czernowitz. Die Bevölkerung, (1890) 2024 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Im Dorfe befindet sich eine Branntweimbrennerei.

гальнодержавного шляху Кімполунг—Якобени, — одне із найбільш високогірних сіл Буковини. Звідси йде дорога через сідловину Местиканешти у долину Золотої Бистриці. Від Пожоритої через хребет Аршиця проходить так званий старий Татарський шлях. Населення — (1890) 335 душ, румуни — займається скотарством і вівчарством, відтак лісовими роботами. У присілку Путна-Іцкани (німецька колонія) знаходиться парова лісопильня з чотирма пилорамами.

Валява, нім. Walawa, рум. Valeva, могла отримати свою назву від румунського слова *vale = долина*¹²³. Вперше цей населений пункт згадується в грамоті від 1643 року¹²⁴. Валява — масовий населений пункт, що лежить в широкій долині біля струмка Волувка. Населення — (1890) 2192 душі, русини — розвиває землеробство і тваринництво. Комунікації, що зв'язують село з довкіллям, погані. У поміщицькому маєтку, де дуже добре займаються відгодівлею великої рогатої худоби (щорічний експорт — 300 голів), знаходиться гуральня.

Валесака, нім. Walesaka, рум. Valeseaca, від румунського *valea = долина* і латинського *siccus = сухе*, виходить, *суха долина*. Валесака належала колись румунському монастирю Слатина. Цей населений пункт згадується в грамоті від 1453 року. На вигоні біля Валесаки знаходяться п'ять могильних курганів, де начебто поховані молдавські воїни, що полягли у битві з угорцями, очолюваними Матіашом Корвінусом. Тут неодноразово знаходили наконечники списів також стріл.

Валесака, що розташована біля однойменного струмка, складається з двох сіл, а саме: Валесака і Мирон. На протилежному боці Молдави пролягає повітова дорога Палтіноса—Корнулунче, з якою село зв'язане кількома громадськими дорогами і бродами. Населення — (1890) 1581 душа, румуни — займається землеробством і тваринництвом. В ущелині Ісачій, котра належить до цієї місцевості і розміщена поруч державного кордону, є поклади кам'яного вугілля.

Васлівці [суч. **Васлівці**], нім. Wasloutz, рум. Vaslăuți, назву могли одержати від церковного імені *Wasil = Василь*¹²⁵. Васлівці лежать на лівому березі струмка Кучур (Совиця) і біля повітової дороги Малий Кучурів—Чернівці. Населення — (1890) 2024 душі, русини — займається землеробством і тваринництвом. У селі знаходиться гуральня.

W a s s i l e u, rumän. Vasileu, ruthen. Wasyliw, erscheint schon in einer Urkunde des 12. Jahrhunderts¹²⁶. Im Jahre 7739 marschirte die russische Armee unter Münnich durch Wassileu. Die Benennung dürfte das Dort vom rumänischen oder ruthenischen Taufnamen *Vasile*, *Wasyli*¹²⁷ = *Basil* erhalten haben. Wassileu liegt am rechten Ufer des Dnjestr an der Mündung eines unbedeutenden Bächleins. Die Bevölkerung, (1890) 1708 Seelen, Ruthenen, beschäftigt sich mit Ackerbau und der Gewinnung von Bausteinen aus den zum Orte gehörenden Steinbrüchen, die einen sehr schönen, festen Sandstein liefern, der weit nach Galizien hinaus ausgeführt wird.

W a t r a - M o l d a w i t z a, rumän. Vatra-Moldoviței, ruthen. Watra-Moldawica. Der Name *Moldovița* rührt vom gleichnamigen Flusse, an dem der Ort liegt, her. Das vorgesetzte Wort *Watra* bedeutet *Feuer*, *Feuerherd*. Hier befand sich das älteste Kloster der Bukowina, welches Alexander der Gute 1401 erbaute, das aber durch einen Bergsturz zerstört wurde; doch soll schon vor 1401 hier ein kleines Kloster bestanden haben. 1531 erbaute hier der Wojwode Peter Rareș abermals ein Kloster, das noch heute als Pfarrkirche besteht und sehr schöne, gut erhaltene Fresken aufweist. Den nordwestlichen Tract des Klostergebäudes liess der Radautzer Bischof Efrem erbauen, der auch im Pronaos begraben liegt. Bei Watra-Moldawitza befinden sich zwei Schanzen, die angeblich von Mönchen errichtet wurden. Watra-Moldawitza, zu welchem Orte die Weiler Dragoș und Gura-Boul gehören, liegt im Moldawitza-Thale am linken Flussufer und an der Bezirksstrasse und Industriebahn Wama—Russ-Moldawitza. Die Bevölkerung, (1890) 1283 Seelen, Rumänen, treibt Waldarbeit und Schafzucht. Die ehemalige Bergwerks-Colonie Freudenthal, die im Jahre 1809 von Manz begründet wurde und 170 Einwohner, durchgehends Deutsche, zählt, gehört zu dieser Gemeinde. Auch hier erbaute Manz im Jahre 1808 einen Hammer.

W a s c h k o u t z a m S e r e t h, rumän. Vașcăuți, ruthen. Waszkiwci. Der Name scheint von *Ivașco* = *Ivan* = *Johann* herzustammen. In einer Urkunde des Jahres 1666 wird dieses Dorf erwähnt Waschkoutz liegt am rechten Ufer des Sereth und an der Strasse Sereth—Czerepkoutz. Die Bevölkerung, (1890) 752 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

W e r b o u t z, rumän. Verbruți, ruthen. Werbiwci, hat seinen Namen vom russischen Worte *werba* = *Weide*. Genannt wird dieser Ort urkundlich das erste mal¹²⁸ im

В а с и л і в, нім. Wassileu, рум. Vasileu, появляється вже в грамоті XII століття¹²⁶. 1739 року через Василів проходила російська армія під командуванням Мініха. Назву село могло отримати від румунського або русинського церковного імені *Vasile*, *Василь*¹²⁷. Василів розташований на правому березі Дністра біля впадіння в нього незначного потічка. Населення — (1890) 1708 душ, русини — займається землеробством і видобутком будівельного каменю із належних населеному пункту каменоломень, що постачають дуже гарний твердий піщаний камінь, котрий вивозиться потім далеко в Галичину.

В а т р а - М о л д а в и ц я, нім. Watra-Moldawitza, рум. Vatra-Moldoviței. Назва *Молдовиця* стосується однойменної річки, біля якої розташований населений пункт. Переднє слово *ватра* означає *вогонь*, *вогнище*. Тут знаходився найдавніший на Буковині монастир, збудований Олександром Добрим 1401 року, однак він був зруйнований обвалом гори; та все ж, мабуть, невеликий монастир існував тут ще до 1401 року. 1531 р. воєвода Петро [Петру] Рареш знову спорудив тут монастир, який існує ще сьогодні як парафіяльна церква і має добре збережені красиві фрески. Північно-східну частину будівлі монастиря велів спорудити радівецький єпископ Єфрем, який і похований в пронаосі. Біля Ватри-Молдавиці знаходяться два земляних вали, котрі збудовані, напевно, ченцями. Ватра-Молдавиця, до складу якої належать хутори Драгош і Ґура-Боул, розташована в долині Молдавиці на лівому березі річки і поруч повітової дороги та промислової залізниці Вама—Руска Молдавиця. Населення — (1890) 1283 душі, румуни — займається лісовими роботами і вівчарством. До цієї громади належить колишня гірничо-копальня-колонія Фройденталь, яка заснована 1809 року Манцом і нараховує 170 мешканців, тільки німців. Тут також Манц збудував [металургійний] молот.

В а ш к і в ц і, нім. Waschkoutz am Sereth, рум. Vașcăuți. Ім'я, здається, походить від *Івашко* = *Іван*. Це село згадується у грамоті від 1666 року. Вашківці лежать на правому березі Серету і біля дороги Серет—Черепківці. Населення — (1890) 752 душі, русини — займається землеробством і тваринництвом.

В е р б і в ц і, нім. Werboutz, рум. Verbăuți, мають назву від руського слова *верба*. Вперше цей населений пункт документально названий у грамоті від 1714 року¹²⁸.

Jahre 1714. Werboutz, ein Massenort, liegt am Werbiwskibache und am Nordhange des Berdo-Rückens. Die Bevölkerung, (1890) 976 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und im Winter Waldarbeit.

Werenczanka, rumän. Verenceanca, ruthen. Werenczanka, soll seinen Namen vom rumän. Worte. *Verevecca*, vielleicht auch von den Grundbesitze *Werenka*¹²⁹ erhalten haben. Hier wurden beim Bau einer Kirche im Jahre 1889 viele polnische Münzen gefunden und ein Friedhof blossgelegt. Werenczanka liegt an drei zum Theil versumpften Teichen in einer Niederung, an der Bahnlinie Lužan—Zaleszczyki und an der Bezirksstrasse Kisseleu—Zastawna unfern der Reichsstrasse. Die Bevölkerung, (1890) 3317 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht. Im Orte befindet sich eine Branntweimbrennerei und ein Steinbruch. Neu-Werenczanka und Jeszaniwka sind Weiler, die zu dieser Gemeinde gehören.

Wikow, Ober-, rumän. Vicovul de sus, ruthen. Wikow-werchny, vom lateinischen Worte *vicus* = *Dorf*.

Вербівці — масовий населений пункт — розташовані біля струмка Вербівський і на північному схилі хребта Бердо. Населення — (1890) 976 душ, русини — займається землеробством, а взимку — лісовими роботами.

Веренчанка, нім. Werenczanka, рум. Verenceanca, своє ім'я, мабуть, одержала від румун. слова *verevecca*, ймовірно, також від прізвища землевласника *Веренка*¹²⁹. Під час будівництва церкви 1889 року тут було знайдено багато польських монет і виявлений цвинтар. Веренчанка лежить у видолінку біля трьох заболочених ставків, поруч залізничної лінії Лужани—Заліщики та повітової дороги Киселів—Заставна. Населення — (1890) 3317 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом. У населеному пункті знаходяться ґуральня і каменоломня. Нова Веренчанка й Єшанівка — хутори, котрі належать до цієї громади

Віков Верхній [Віків Горішній], нім. Wikow, Ober-, рум. Vicovul de sus, від латинського слова

In einer Urkunde des Jahres 1465 wird dieser Ort genannt. Ober-Wikow, eins der räumlich ausgedehntesten Dörfer der Bukowina, liegt am linken Ufer der Suczawa und an der Reichsstrasse Czudyn-Gurahumora. Von hier aus zweigt die Bezirksstrasse nach Seletin ab. Die Bevölkerung, (1890) 5939 Seelen, Rumänen, treibt Waldarbeit, Vieh- und Schafzucht sowie etwas Ackerbau. Zu Ober-Wikow gehören die Attinenzen Sawa, Pește-apa und Podirei.

Wikow, Unter-, rumän. Vicovul de jos, ruthen. Wikow-nyžnej. Ableitung des Namens wie bei Ober-Wikow. In einer Urkunde aus dem Jahre 1458 wird dieses Dorf genannt. Unter-Wikow liegt am rechten Ufer der Suczawa

vicus = *село*. Цей населений пункт згаданий у грамоті від 1465 року. Верхній Віков — одне із найбільш широко розпростертих сіл Буковини — знаходиться на лівому березі Сучави і біля загальнодержавного шляху Чудин — Гура-Гумора. Звідси відгалужується повітова дорога на Селетин. Населення — (1890) 5939 душ, румуни — займається лісовими роботами, скотарством і вівчарством, а також трохи землеробством. До Верхнього Вікова належать присілки Сава, Пеште-Апа і Подирей.

Віков Нижній [Віків Долішній], нім. Wikow, Unter-, рум. Vicovul de jos. Походження імені, як у Верхнього Вікова. Це село назване в грамоті від 1458 року. Нижній Віков лежить на правому березі

und ist mit Ober-Wikow durch eine Brücke verbunden. Von Unter-Wikow zweigt die Bezirksstrasse von der Reichsstrasse nach Radautz ab. Dieser Ort liegt an der Localbahn Hadikfalva—Frassin und ist Station. Die Bevölkerung, (1890) 2843 Seelen, Rumänen, treibt Viehzucht und Ackerbau. In der Attinenz Bivolerie befindet sich ein Hengstdepot und eine Brettsäge mit fünf Gattern.

Wilawcze, rumän. Vilaucea, ruthen. Wilawcze, nach Werenka vom lateinischen Worte *villa* = *Wohnsitz*¹³⁰. In einer polnischen Urkunde aus dem Jahre 1433 wird dieser Ort genannt. Wilawcze liegt am Bereznica-Bache abseits der Bezirksstrasse nach Wiznitz. Die Bevölkerung, (1890) 3444 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau, und Viehzucht.

Witelówka, rumän. Vitelinca, ruthen. Wytyliwka. Der Benennung dürfte der Name *Vitellus*¹³¹ zu Grunde liegen. Hier siedelten sich im 14. Jahrhundert Kleinrussen an, welche vom Teichfischfang lebten. Witelówka ist ein Massenort und liegt am linken Ufer des Sowica-Baches. Die Bevölkerung, (1890) 630 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau.

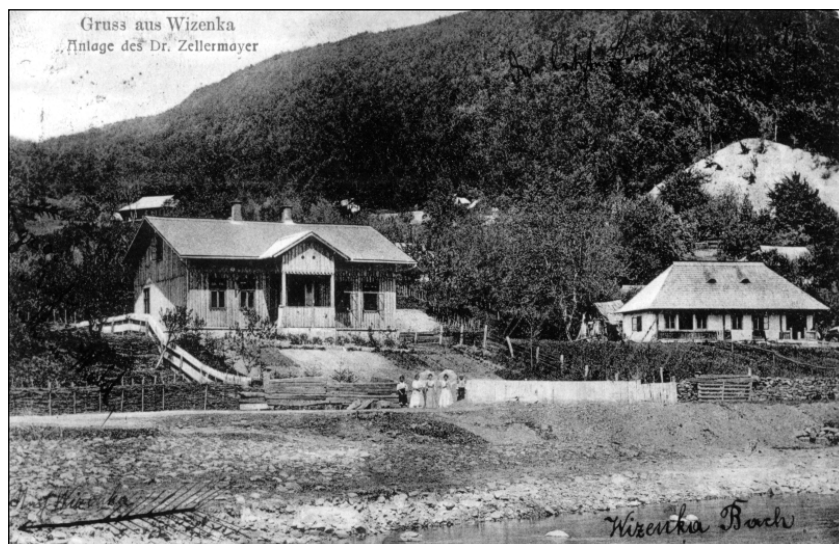
Wizenka, rumän. Vijnița de sus oder Vijenca, ruthen. Wizenka, vom russischen *wyzei* = *das*

Сучави і зв'язаний із Верхнім Віковом мостом. Біля Нижнього Вікова відгалужується повітова дорога від загальнодержавного шляху на Радівці. Цей населений пункт розташований поруч місцевої залізниці Гадікфальва—Фрасин і є станцією. Населення — (1890) 2843 душі, румуни — займається тваринництвом і землеробством. У присілку Біволері знаходяться кінський злучний пункт і лісопильня з п'ятьма пилорами.

Вилавче [суч. **Коритне**], нім. Wilawcze, рум. Vilaucea, за Веренкою, від латинського слова *villa* = *місцепроживання*¹³⁰. Цей населений пункт названий у польській грамоті від 1433 року. Вилавче знаходиться біля струмка Бережниця, осторонь від повітової дороги до Вижниці. Населення — (1890) 3444 душі, русини — розвиває землеробство і тваринництво.

Витилівка, нім. Witelówka, рум. Viteliuca. Основою назви могло стати ім'я *Vitellus* = *Віталій*¹³¹. Ще XIV століття тут поселилися малороси, які жили від ставкового рибальства. Витилівка — значний населений пункт, що лежить на лівому березі струмка Совиця. Населення — (1890) 630 душ, русини — займається землеробством.

Виженка, нім. Wizenka, рум. Vijnița de sus або Vijenca. Від руського слова *вижий* = *вище роз-*

*Hohergelegene*¹³². In einer Urkunde aus dem Jahre 1710 wird dieses Dorf erwähnt. Wizenka liegt am Wizenka-Bache, anschliessend an Wiznitz, und an den strassen Wiznitz—Berhometh und Wiznitz—Storonetz-Putilla. Die Bevölkerung, (1890) 1635 Seelen, Ruthenen, treibt Vieh- und Schafzucht, Waldarbeit und Flösserei. Das Dorf Klein-Wizenka gehört zu dieser Gemeinde.

Woitinell, rumän. Voitinel, ruthen. Woitinel, nach dem gleichnamigen Bache benannt. In früheren

*ташований*¹³². Це село згадується в грамоті від 1710 року. Виженка знаходиться біля потоку Виженка, відтак біля Вижниці і в районі доріг Вижниця—Бергомет і Вижниця—Сторонець-Путилів. Населення — (1890) 1635 душ, русини — займається скотарством і вівчарством, лісовими роботами і лісоплавом. До цієї громади належить село Мала Виженка.

Войтинель, нім. Woitinel, рум. Voitinel, названий від однойменного струмка. У давні часи

Zeiten stand hier ein Kloster. Woitinell liegt am Voitinell-Bache und an der Reichsstrasse Unter-Wikow—Mardzina. Die Bevölkerung, (1890) 1108 Seelen, besteht aus Rumänen, die Viehzucht und Ackerbau treiben.

W o l c z y n e t z, rumän. Volcineț, ruthen. Wowlczyneci, nach dem Familiennamen *Volcinschi* benannt. Das Volk erzählt, dass der Name von den vielen Wölfen, die einst in den angrenzenden Wäldern vorkamen, herstamme (russisch *wouk* = *Wolf*)¹³³. Wolczynetz liegt am rechten Sereth-Ufer an der Mündung des gleichnamigen Baches und an der Bezirksstrasse Sereth—Kamenka. Die Bevölkerung, (1890) 2041 Seelen, Ruthenen und einige Rumänen, treibt Ackerbau, Viehzucht und Waldarbeit.

W o l l o w e t z, rumän. Voloveț, ruthen. Wolovec, nach dem gleichnamigen Bache benannt. In einer Urkunde aus dem Jahre 1421 wird dieser Ort genannt. Im Jahre 1300 soll hier Fürst Dragoș eine hölzerne Kirche, die später nach Putna übertragen wurde, erbaut haben. Hier wurde auch 1500—1502 von Stefan dem Grossen eine Kirche aus Stein aufgeführt, die noch heute besteht. Bei Wollowetz befinden sich Hüengräber (Tumuli). Wollowetz liegt am gleichnamigen Bache und ist mit Radautz und Mardzina durch eine gut erhaltene Strasse verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 2483 Seelen, besteht aus Rumänen, die sich mit Ackerbau beschäftigen. Zu Wollowetz gehört der an der Suczawitza gelegene Gestütshof Vadul-Vladichia.

W o l o k a, rumän. Voloca, ruthen. Woloka. Nach Werenka soll der Ortsname vom russischen *wól* = *Ochse* abstammen. Nach der im Volke bestehenden Tradition soll jedoch die Benennung vom ruthen. Worte *wolog* = *Fischnetz herrühren*, da die Bevölkerung vor vielen Jahren sehr stark dem Fischfang oblag¹³⁴. Die ursprüngliche Siedelung befand sich im jetzigen Ortsriede Horodiszczce, von wo sich die Bewohner später nach dem Riede Seleszczce hinzogen. Im Jahre 1880 wurde unter einem Eichbaume im Riede Horodiszczce ein 1,10 m langes Schwert mit S-förmiger Parirstange gefunden und selbes an einem Kreuze bei dem dort errichteten Brunnen, den die Bevölkerung «Sobieski-Brunnen» nennt, befestigt. Die Volkssage erzählt, dass dieses Schwert vom Heere Sobieski's herstamme, was jedoch entschieden zu bezweifeln ist. Das Dorf liegt am rechten Ufer des Derehlu-Baches an einer gut erhaltenen Gemeindestrasse. Die Bevölkerung, (1890) 3335 Seelen, Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

tut stoyav monastyr. Войтинель розташований біля струмка Войтинель і поруч загальнодержавного шляху Нижній Віків—Марджина. Населення — (1890) 1108 душ — складається з румунів, які займаються землеробством і тваринництвом.

В о в ч и н ц і [суч. **В о в ч и н е ц ь**], нім. Wolczynetz, рум. Volcineț, названі від прізвища *Волчинський*. Мешканці розповідають, що назва виникла від численних вовків, які колись водилися у прилеглих лісах (руською *вовк*)¹³³. Вовчинці лежать на правому березі Серету біля гирла однойменного струмка і поруч повітової дороги Серет—Каменка. Населення — (1890) 2041 душа, русини і декілька румунів — займається землеробством, тваринництвом і лісовими роботами.

В о л о в е ц ь, нім. Wollowetz, рум. Voloveț, названий від однойменного струмка. Цей населений пункт згадується у грамоті від 1421 року. 1300 року князь Драгош побудував тут дерев'яну церкву, яка пізніше була перенесена у Путну. Тут же 1500-1502 рр. Штефаном Великим також була зведена кам'яна церква, котра існує ще сьогодні. Біля Воловця знаходиться багато могильників (курганів). Воловець лежить біля однойменного струмка і зв'язаний із Радівцями і Марджиною добре підтримуваними дорогами. Населення — (1890) 2483 душі, складається з румунів — займається землеробством. До Воловця належить заводська конферма Вадул-Владикія, що розміщена над Сучавицею.

В о л о к а, нім. Woloka, рум. Voloca. За Веренкою, назва цього населеного пункту мала б походити від руського слова *вол* = *віл*. Однак, за побутуючим серед населення переказом, назва могла виникнути від русин. слова *волок* = *сітка для рибної ловлі*, оскільки населення протягом багатьох років інтенсивно займалося рибальством¹³⁴. Первісне поселення знаходилося в тепер заселеній місцевості Городище, звідки жителі переселилися на місцину Селище. 1880 року у місцевості Городище під дубом було знайдено меч довжиною 1,10 м з «S»-подібною парирувальною поперечкою, а сам прикріплений на хресті біля спорудженої там криниці, яку населення називає «Криниця Собеського». Народна легенда розповідає, що цей меч належав воякам Собеського, однак це твердження можна піддавати сумніву. Село лежить на правому березі потоку Дерелуй і біля добре утримуваної громадської дороги. Населення — (1890) 3335 душ, румуни — займаються землеробством і тваринництвом.

W o l o k a a m C z e r e m o s z, rumän. Voloca, ruthen. Woloka, vom russischen *wól* = *Ochse*, oder von *wolog* = *Fischnetz*¹³⁴. Woloka liegt am Wolecziwka-Bache. Feldwege verbinden diese Ortschaft mit Unter-Stanestie und Karapczui. Die Bevölkerung, (1870) 1079 Seelen, Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau.

W o r o n e t z, rumän. Voroneț, ruthen. Woronetz. Nach Werenka stammt der Name vom gleichnamigen Bache. Nach der Tradition soll derselbe vom russischen *worona* = *Rabe* herkommen; auch soll der Ort einst *Valea-Corbului* = *Rabenthal* geheissen haben. Dieses Dorf wird in einer Urkunde des Jahres 1435 erwähnt Hier liess Stefan der Grosse zur Erinnerung an einen über die Türken erfochtenen Sieg ein Kloster erbauen; doch scheint es, dass hier schon früher ein solches stand. Die Klosterkirche mit ihren Fresken, welche jedoch aus dem Jahre 1546 herrühren, ist noch heute sehr gut erhalten, die Nebengebäude sind bereits zerfallen. Woronetz, ein Längenort, am gleichnamigen Bache gelegen, ist durch einen Fahrweg mit der Reichsstrasse nach Gurahumora verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 430 Seelen, besteht aus Rumänen, deren Hauptbeschäftigung Viehzucht und Waldarbeit ist. Die Heugewinnung daselbst ist eine bedeutende.

Z a d o b r ó w k a, rumän. Zadobruca, ruthen. Zadobriwka, nach dem gleichnamigen Bache benannt Zadobrówka liegt am linken Ufer des Zadobrówka-Baches und an der Strasse Kuczurmik—Sadagóra. Die Bevölkerung des Ortes, (1890) 889 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht

Z a c h a r e s t i e, rumän. Zahareștii, ruthen. Zacharestie (Zachariwci), vom Namen *Zaharie* = *Zacharius*. 1542 wurde hier eine Kirche aus hartem Material, erbaut. Zacharestie liegt am Hranița-Bache zwischen Liteni und Strojestic, abseits der Bezirksstrasse Liteni—Suczawa. Die Bevölkerung, (1890) 701 Seelen, durchgehends Rumänen, treibt Ackerbau und Viehzucht.

Z a m o s t i e, rumän. und ruthen. Zamostie, vom russischen *za* = *hinter* und *most* = *Brücke*. Die Bevölkerung erzählt, dass einst nördlich von Zamostie eine Stadt gelegen habe. 1723 wurde hier ein Kloster gegründet In einer Urkunde des Jahres 1433 wird dieser Ort erwähnt Zamostie liegt am Bache Pisariw und ist durch eine gut erhaltene Strasse mit Waschkoutz und Karapczui verbunden. Die Bevölkerung, (1890) 1447 Seelen, Ruthenen, lebt von Ackerbau und Viehzucht.

В о л о к а, нім. Woloka am Czeremosz, рум. Voloca, від руських слів *вул* = *віл* або *волок* = *невід*¹³⁴. Волока розташована біля струмка Волечівка. Польові дороги зв'язують цей населений пункт з Нижніми Станівцями і Карапчевом. Населення — (1890) 1079 душ, русини — займається тваринництвом і землеробством.

В о р о н е ц ь, нім. Woronetz, рум. Voroneț. За Веренкою, ім'я походить від однойменного струмка. Згідно з народним переказом, воно утворилося від руського слова *ворона*; це місце також називалося колись *Valea-Corbului* = *Вороняча долина*. Село згадується в грамоті від 1435 року. Штефан Великий на пам'ять про здобуті перемоги над турками велів побудувати тут монастир; та все ж, здається, що такий [монастир] існував тут й раніше. Монастирська церква з фресками, що походять з 1546 року, збереглася на сьогодні дуже добре, проте сусідні будівлі вже зруйнувалися. Воронець — розтягнутий населений пункт — розташований біля однойменного струмка, з'єднується проїзною дорогою із загальнодержавним шляхом, що веде до Ґура-Ґумори. Населення — (1890) 430 душ — складається з румунів, основне заняття яких — тваринництво і лісові роботи. Значна також сінозаготівля.

З а д о б р і в к а [суч. **З а д у б р і в к а**], нім. Zadobrówka, рум. Zadobruca, названа від однойменного струмка¹³⁵. Задубрівка лежить на лівому березі струмка Задобрувка [Задубрівка] і біля дороги Малий Кучурів—Садагура. Населення села — (1890) 889 душ, русини — розвиває землеробство і тваринництво.

З а х а р е ш т и [**З а х а р і в ц і**], нім. Zacharestie, рум. Zahareștii. Від імені *Zacharij* = *Zacharius*. 1542 року тут збудована церква з твердого матеріалу. Захарешти розташовані біля потоку Границя, між селами Літени і Строешти, осторонь від загальнодержавного шляху Літени—Сучава. Населення — (1890) 701 душа, тільки румуни — займається землеробством і тваринництвом.

З а м о с т є [суч. **З а м о с т я**], нім. Zamostie, рум. Zamostie, від руських слів *за* і *міст*. Мешканці розповідають, що колись північніше від Замостя знаходилося місто¹³⁶. 1723 тут був заснований монастир. Цей населений пункт згаданий у грамоті від 1433 року. Замостє лежить біля потоку Писарів і пов'язане з Вашківцями і Карапчевом добре утримуваними дорогами. Населення — (1890) 1447 душ, русини — займається землеробством і тваринництвом.

Z e l e n e u, rumän. Zelenëu, ruthen. Zeleniw, vom ruthen. *zelen* = *grün*. Der Ort wird in einer Urkunde des Jahres 1691 erwähnt. Zeleneu ist ein zerstreuter Ort und liegt am rechten Ufer des Pruth beiderseits der Mündung der Brusnica und an der Bezirksstrasse nach Wiznitz. Die Bevölkerung, (1890) 1322 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. In der Gemeinde befindet sich eine Fähre über den Pruth und ein Holzrechen an der Brusnica.

Z u c z k a, A l t -, ¹³⁷ rumän. Jucica-vechiu, ruthen. Stara-Zuczka, soll seinen Namen vom rumän. Worte *jug* = *Joch* erhalten haben, was jedoch zweifelhaft ist, da die Benennung sich auch vom Ortsnamen Denesiuka ganz gut ableiten lässt. Der Ort wird in einer Urkunde aus dem Jahre 1627¹³⁸ das erste mal genannt Zuczka, ein zerstreuter Massenort, liegt am linken Ufer des Pruth im Pruth-Thale nahe der Mündung des Moszkow-Baches und an der Bezirksstrasse Czernowitz—Bojan. Die Bevölkerung, (1890) 2904 Seelen, vorwiegend Ruthenen, treibt Viehzucht und Ackerbau. Hier wurden 1782 deutsche Colonisten angesiedelt.

Z u c z k a, N e u -, ¹³⁷ rumän. Jucica-noua, ruthen. Nowa-Zuczka, entstand bedeutend später durch Colonisation. Zur Zeit der Occupation standen auf dem Territorium dieser Gemeinde bloß einige Häuser, die zu Alt-Zuczka gehörten. Neu-Zuczka liegt am Fusse des Moszków-Berges hart am Walde Dubrowa und an der Bezirksstrasse Sadagóra—Alt-Zuczka.

Die Bevölkerung, (1890) 2239 Seelen, vorwiegend Ruthenen, treibt Ackerbau und Viehzucht und beschäftigt sich auch mit Holzfällen im Religionsfonds-Walde. Die in dieser Gemeinde befindliche, dem griechisch-orthodoxen Religionsfonds gehörige grosse Cavallerie-Kaserne ist eine Sehenswürdigkeit

Z u r i n, rumän. Țurenii, ruthen. Zureny, hat seine Benennung nach dem Namen eines Grundbesitzers *Zura* erhalten. Das Dorf liegt knapp an der rumänischen Grenze am rechten Ufer des Pruth und an der Reichsstrasse Czernowitz — Zurin. Die Bevölkerung, (1890) 861 Seelen, treibt Ackerbau und Viehzucht. In Zurin befindet sich ein Nebenzollamt 1. Classe. Bei Zurin führt eine Furth nach Bojan.

Z w i n i a c z e, rumän. Zwineacea, ruthen. Zwiniaczka, entweder vom slawischen Worte *zawenute* = *winden*, oder von *dzwin* = *Glocke*, oder aber von *swine* = *swan* = *Wasser*. Dasselbst wurden wiederholt Geräte aus der Steinzeit aufgefunden, daher sich darauf schliessen lässt, dass hier schon seit jeher eine menschliche Siedelung bestanden hat.

З е л е н і в, нім. Zeleneu, рум. Zelenëu, від русин. *зелен* = *зелений*. Населений пункт згаданий в грамоті від 1691 року. Зеленів — розкидане село, що розміщене на правому березі Пруту по обидва боки від гирла струмка Брусниця і поруч повітової дороги на Вижницю. Населення — (1890) 1322 душі, русини — розвиває землеробство. У громаді знаходиться пором через Прут і дерев'яний підвісний місток через Брусницю.

Ж у ч к а С т а р а ¹³⁷, нім. Zuczka, Alt-, рум. Jucica-vechiu, назву могла отримати від румунського слова *jug* = *ярмо, хомут*, що, однак, сумнівно, оскільки назву можна також цілком вивести від населеного пункту Денисівка. Село вперше згадується в грамоті від 1627 року¹³⁸. Жучка — розкиданий масовий населений пункт — розташована на лівому березі Пруту у Прутській долині, поблизу гирла потоку Мошків і поруч повітової дороги Чернівці—Бояни. Населення — (1890) 2904 душі, русини — займається тваринництвом і землеробством. 1782 року тут оселилися німецькі колоністи.

Ж у ч к а Н о в а ¹³⁷, нім. Zuczka, Neu-, рум. Jucica-noua, виникла значно пізніше у зв'язку з колонізацією. На час окупації [краю] на території цієї громади стояло лише декілька будинків, що належали до Старої Жучки. Нова Жучка знаходиться біля підніжжя гори Мошків впритул із лісом Дуброва [Діброва] і поруч повітової дороги Садагура—Стара Жучка.

Населення — (1890) 2239 душ, переважно русини — розвиває землеробство і тваринництво, а ще займається лісоповалом у лісах Релігійного фонду. Заслугує на увагу розташована у цій громаді велика кавалерійська казарма, що належить Православному релігійному фонду.

Ц у р и н и [суч. Ц у р е н ь], нім. Zurin, рум. Țurenii, назву отримали від прізвища землевласника *Цура*. Село розташоване біля самого румунського кордону, на правому березі Пруту і поруч загальнодержавного шляху Чернівці—Цурини. Населення — (1890) 861 душа — займається землеробством і тваринництвом. У Цуринах знаходиться допоміжна митниця I класу. Біля Цурин брід веде до Боян.

З в и н я ч к а [Д з в и н я ч к а; суч. З в е н я ч и н], нім. Zwiniacze, рум. Zwineacea, або від слов'янських слів *завинути* чи *дзвін*, або ще від *zwine* = *swan* = *вода*. У цьому місці неодноразово знаходили знаряддя часів кам'яного віку, тому можна зробити висновок про те, що там вже з давніх пір існувало людське поселення.

Zwiniacze ist ein zerstreuter Massenort und liegt am rechten Dnjestr-Ufer gegenüber dem Städtchen Zaleszczyki und an den Reichsstrassen Horodenka—

Звинячка — розкиданий масовий населений пункт, що розміщений на правому березі Дністра навпроти містечка Заліщики і біля загальнодержавного шляху

Zaleszczyki und Zaleszczyki—Kotzman. Die Bevölkerung, (1890) 1222 Seelen, Ruthenen, treibt Ackerbau. Im Orte befindet sich ein Kalkofen. Die Steinbrüche liefern vorzügliche rothe und weisse Sandsteine. Alabaster kommt ebenfalls vor. Eine mächtige Eisenbahn- und eine Strassenbrücke in Eisenconstruction führen hier über den Dnjestr und dienen dem regen Verkehr mit Ostgalizien.

Городенка—Заліщики і Заліщики—Кіцмань. Населення — (1890) 1222 душі, русини — займається землеробством. У селі знаходиться вапняна піч. Каменоломні постачають прекрасний піщаний камінь білого і червоного кольорів. Виявлений також алебастр. Великі залізничний і дорожній мости залізної конструкції пролягають тут через Дністер і забезпечують сполучення зі Східною Галичиною.

GESCHICHTE DER BUKOWINA.

Bearbeitet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislaus Żurkowski.

I. Aelteste Geschichte.

I. Bis zu den Anfängen des Fürstenthums Moldau (1342).

Wie bei allen Ländern, so ist auch die prähistorische Zeit der Bukowina in ein geheimnisvolles Dunkel gehüllt, von dem der Schleier wohl nie gelüftet werden wird. So viel ist uns jedoch bekannt, dass auf dem Gebiete dieses Landes Menschen in ihrem Urzustände gehaust haben, und dass ebenso eine reiche Thierwelt, in welcher das Mammuth, der Ur und das Elenthier eine hervorragende Rolle spielten, im steten Kampfe sowohl untereinander, als auch mit dem Urmenschen sein Dasein fristete. Zahlreiche Funde von Steinbeilen, Feuerstein-messern, Knochenpfeilspitzen, Knochennähzeug (Sereth), Bronzwerkzeugen und Hüengravern (Tumuli) deuten mit Bestimmtheit darauf hin, dass, bevor noch eine geschichtliche Kunde von den Bewohnern der Bukowina zu uns gedrungen ist, dieses Land bereits lange vorher bevölkert war.

Als die ersten Ansiedler werden Völkerschaften finnischen Ursprungs genannt. Dieselben brachen um das Jahr 1600 v. Chr. aus Asien, der Wiege des Menschengeschlechtes, nach Europa herein und hatten sich wahrscheinlich auch in der Bukowina niedergelassen.

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ

Опрацював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

I. Наїдавніша історія

I. До початків Молдавського князівства (1342)

Передісторія Буковини, як і всіх інших земель, також переважно оповита таємничим мороком, покривало якого навряд чи колись буде зняте... Однак нам відомо, що на території цього краю люди проживали в первісному стані, і що існував також багатий тваринний світ, в якому виняткову роль відігравали мамонт, тур і лось, котрі продовжували своє існування в постійній боротьбі як між собою, так і з первісними людьми. Численні знахідки кам'яних сокир, кремінних ножів, кістяних наконечників стріл, кістяних швейних голок (Серет), бронзових знарядь і могильники (кургани) переконливо вказують на те, що задовго до того, як почали проникати до нас історичні відомості про жителів Буковини, цей край був заселений.

Першими поселенцями називають народності фінського походження. Близько 1600 року до Р. Хр. вони увірвалися з Азії, колиски людського роду, у середину Європи й оселилися, цілком ймовірно, також на Буковині.

Diese Völkerschaften wurden später von dem arischen Stamme der Skythen verdrängt. Im 7. Jahrhundert v. Chr. kamen die Skythen mit den Griechen, welche an der nordpontischen Küste die blühenden Colonien Tyras und Olbia gründeten, in Berührung, und da sie nur Viehzucht und keinen Ackerbau trieben, konnten die Griechen mit ihnen nur in dieser Richtung in Handelsbeziehungen treten.

Die Skythen, welche häufige Raubzüge nach dem persischen Gebiete Kleinasiens am Schwarzen Meere unternahmen, machten sich den Persern äusserst unangenehm, und der Perserkönig Darius I. beschloss, dieses Volk in seinen Wohnstätten aufzusuchen und zu züchtigen. Zu diesem Zwecke sammelte er ein gewaltiges Heer und brach mit demselben im Jahre 513 v. Chr. auf, setzte über den Bosphorus nach Europa und marschirte in nördlicher Richtung bis zur unteren Donau. Dasselbs tliess er eine Brücke über den Fluss schlagen, überschritt denselben und drang längs des Pruthflusses vor. Die Skythen (Agathyrsen) aber wollten sich in einen offenen Kampf mit dem Heere Darius' nicht einlassen und zogen es vor, mit ihren Heerden und Zelten zu flüchten. Hierdurch sah sich Darius in eine verzweifelte Lage gebracht, da er sein Heer aus Mangel an Lebensmitteln nicht verpflegen konnte, und beschloss, unverrichteter Sache endlich den Rückmarsch anzutreten. Nur der Uneinigkeit der griechischen Heerführer, welche die Donaubrücke zu überwachen hatten, verdankte es Darius, dass er mit seinem Heere auf skythischem Gebiete nicht vollends zu Grunde ging.

Wie weit sich sein Vormarsch im Skythen-Lande erstreckt hatte, lässt sich gegenwärtig nicht mit Genauigkeit feststellen. Wahrscheinlich war er bis zum Pripet vorgedrungen. Merkwürdig ist der in Michalków bei Mielnica am Dnjestr im Jahre 1877 aufgefundene, im Lehmboden etwas über 1 m tief vergraben gewesene persische Tempelschatz, welcher sich gegenwärtig in einem Museum Galiziens befindet. Dieser äusserst wichtige Fund lässt zwei Annahmen zu. Entweder hatten die räuberischen Skythen sich des Schatzes bemächtigt und denselben auf der Flucht vor dem sie verfolgenden Heere des Darius in der Eile vergraben, ohne die Stelle später wiederfinden zu können, oder die Perser hielten es selbst für geboten, ihren Tempelschatz zu vergraben, damit derselbe nicht den Skythen in die Hände falle, nachdem ihr Heer beinahe bis zur Auflösung erschöpft und die Hoffnung, in die Heimath zurückzugeselangen, unter diesen Umständen sehr gering war. Wie

Ці народності трохи пізніше були витіснені арійським племенем скіфів. У VII столітті до Р. Хр. скіфи зіткнулися з греками, котрі заснували на північному узбережжі Чорного моря квітучі колонії Тіру і Ольвію, і оскільки вони займалися лише тваринництвом, а не рільництвом, то греки могли вступати з ними у торговельні зв'язки лише в цьому напрямку.

Скіфи, які здійснювали часті грабівницькі набіги на перські території чорноморського узбережжя Малої Азії, ставали для персів надзвичайно прикрими, тому перський король Дарій I вирішив відвідати цей народ у місці його проживання й покарати. Для цієї мети він зібрав могутнє військо і виступив з ним 513 року до Р. Хр., переправився через Босфор у Європу і рухався в північному напрямку аж до Нижнього Дунаю. Тут же він наказав збудувати міст через ріку, перейшов її і просувався вперед уздовж річки Прут. Однак скіфи (агафірси) не захотіли стати з армією Дарія до відкритого бою і вважали за краще втекти разом із своїми стадами та наметами. Таким чином Дарій опинився у розпачливому становищі, бо через брак продуктів він не мав можливості прохарчувати війська і, не домігшись жодного успіху, змушений був розпочати відступ. І тільки суперечності між грецькими воєначальниками, які повинні були контролювати міст через Дунай, дали можливість Дарієві уникнути повного знищення на скіфській території.

Наскільки далеко сягнув наступальний марш у країну скіфів, тепер неможливо точно встановити. Мабуть, він проліг аж до Прип'яті. Надзвичайно цікавою є знахідка в селі Михалкові біля Мельниці над-Дністром, де 1877 року знайдено в глині на глибині дещо більше одного метра перський культовий скарб, що знаходиться тепер в музею Галичини. Ця особливо важлива знахідка дозволяє зробити два припущення. Або розбійницькі скіфи заволоділи скарбом і, втікаючи від військ Дарія, у поспіху закопали його, а згодом не змогли знайти цього місця, або це перси вважали за необхідне закопати скарб, щоб він не потрапив до рук скіфів, в той момент, коли перське військо перебувало на межі повного розпаду і надія на те, що скарб повернеться на батьківщину, була, з огляду на ці обставини, вельми незначною. Як би там не було,

dem auch sei, es dürften in beiden Fällen die Perser bis in die Bukowina eingedrungen sein, und diese Annahme wird auch dadurch bekräftigt, dass Darius den zur Bewachung der Donaubrücke zurückgelassenen griechischen Hilfstruppen seine Abwesenheit zu diesem Kriegszuge auf 60 Tage festsetzte, innerhalb welcher Zeit er trotz der Schwierigkeiten, die sich ihm entgegenstellten, einen Marsch bis zum Dnjestr und auch darüber bewirken konnte, und eingedenk des Umstandes, dass dieses gewaltige Heer sich auf einen sehr bedeutenden Raum ausdehnen musste.

Ueber die weiteren Schicksale der Skythen ist nichts Näheres bekannt.

Der griechische Geschichtschreiber Herodot, welcher auf seinen Reisen auch die Gegenden zwischen dem Dnjestr und Dnjepr erforschte, erwähnt in seinen Beschreibungen des Pruth- und Sereth-Flusses, ohne sich jedoch mit Bestimmtheit auszusprechen, welche Völkerschaften diese Gebiete bewohnten. Wir können jedoch annehmen, dass die Bukowina von pontischen Skythen bevölkert war, welche zu ihren südwestlichen und westlichen Nachbarn die Agathyrsen, beziehungsweise die Neuren hatten.

Um das Jahr 330 v. Chr. lebten in den Ebenen der unteren Donau die thracischen Geten, von denen nicht mit Bestimmtheit gesagt werden kann, ob sie bis in die Quellgebiete des Pruth und Sereth vorgedrungen sind. Diese wurden bald Mitte des 2. Jahrhunderts v. Chr. von den Bastarnern und Peukinern verdrängt, welche das Gebiet zwischen den Karpathen und dem Dnjestr besetzt hatten.

Römische Schriftsteller nennen um die Mitte des 1. Jahrhunderts v. Chr. zum ersten mal die Dacier, welche die Gegenden zwischen dem Dnjestr und der Theiss innehatten.

Schon beim Beginn ihres Auftretens in der Geschichte flössten die Dacier dem römischen Weltreiche nicht geringen Schrecken ein. Sie dehnten ihre Raubzüge bis in die römischen Balkanländer aus und machten so den Römern viel zu schaffen. Ihr Beherrscher Boerebistas, auch Burvista genannt, gründete ein grosses Reich, das mit Einschluss des Karpathenlandes, also des östlichen Ungarn, Siebenbürgens, Ostgaliziens, der Bukowina, Moldau und Walachei südwärts der Donau bis tief nach Thracien und Illyrien hineinreichte. Gegen diese räuberischen Nachbarn beschloss Cäsar einen Feldzug zu unternehmen, um sich von dieser Seite für immer Ruhe zu verschaffen, als sein tragischer Tod diesen Plan vereitelte. Nach dem Tode Boerebista's (50 v. Chr.), welcher kurz vor dem Ende Cäsar's erfolgte, zerfiel dieses

але в обох випадках перси могли проникнути на Буковину. Це припущення підтверджується також тим, що Дарій доручив грецьким допоміжним військам охорону мосту через Дунай на 60 днів своєї участі у військовому поході, протягом яких він попри труднощі, які його спіткали, міг просунутися аж до Дністра і навіть перейти його, пам'ятаючи ту обставину, що таке могутнє військо повинно було поширитися на дуже значний простір.

Про подальшу долю скіфів нам більше нічого невідомо.

Грецький історик Геродот, який під час своєї мандрівки досліджував місцевості між Дністром і Дніпром, у своїх описах згадує про річки Прут і Серет, але він нічого не говорить певного про те, які народності населяли ці області. Але ми можемо припустити, що Буковина була заселена причорноморськими скіфами, які мали своїми південно-західними і західними сусідами агафірсів, або неврів.

Близько 330 року до Р. Хр. долину Нижнього Дунаю заселяли фракійські гети, про яких не можна з впевненістю сказати, чи вони дійшли до верхів'їв Пруту і Серету. Незабаром у середині II століття до Р. Хр. вони були витіснені бастарнами і певкінами, які займали територію між Карпатами та Дністром.

Близько середини I століття до Р. Хр. римські письменники вперше згадують про даків, які заселяли місцевість між Дністром і Тисою.

Вже на самому початку своєї появи в історії даки нагнали римській державі чимало страху. Вони поширили свої грабіжницькі набіги на римські провінції на Балканах і завдавали римлянам багато прикростей. Їхній володар Бойребіста [Беребіста], якого також називали Бурвіста, заснував величезну імперію, що включала в себе Карпатський край, тобто Східну Угорщину, Семигород, Східну Галичину, Буковину, Молдову і Валахію, а також південні від Дунаю Фракію та Іллірію. Проти цих розбійницьких сусідів вирішив здійснити похід Цезар, щоб з цієї сторони назавжди добитися спокою, приборкати їх, але його трагічна смерть розладнала цей план. Після смерті Бойребісти (близько 50 року до Р. Хр.), що трапилася незадовго до кончини Цезаря, могутня

mächtige Reich der Dacier in mehrere Theile, deren jeder einen eigenen Herrscher besass. Nichtsdestoweniger mussten die Römer mit ihnen manch harten Strauss» Bestehen, und trotzdem die Donau die Grenze des römischen Reiches geworden war, hörten diese Feindseligkeiten nie ganz auf.

In der Bukowina erscheinen um diese Zeit zwischen dem Pruth und Sereth wieder die Dacier, wahrscheinlich als ein Bestandtheil des grossen dacischen Reiches.

Mehr als ein Jahrhundert dauerte die scheinbare Waffenruhe, bis die wiederholt vorgekommenen Feindseligkeiten am Ende des 1. Jahrhunderts n. Chr. zur Vereinigung der dacisch-getischen Stämme unter Decebalus führten.

Zur Zeit des römischen Kaisers Domitianus drang Decebalus an der Spitze seiner Schaaren in das römische Gebiet ein, eroberte einige Festungen, schlug die ihm entgegengesandten römischen Heere und verwüstete das feindliche Land. Domitianus selbst zog gegen die Dacier zweimal ins Feld, wurde aber geschlagen und seine Heere durch Decebalus' List aufgerieben, so dass er sich genöthigt sah, einen wenig ehrenhaften Frieden zu schliessen (90 n. Chr.), laut welchem er sich verpflichtete, jährlich eine bestimmte Summe Geldes zu zahlen. Es sah aus, als ob die Römer den Daciern tributpflichtig geworden wären. Mit diesen Subsidiën rüstete Decebalus seine Heere aus und befestigte sein Land. Um jene Zeit sassan am Pruth und Sereth die dacischen Karper, nach welchen die Karpathen ihren Namen erhielten.

Kaiser Trajanus, der nach der Ermordung Domitian's auf den Thron folgte, stellte die Zahlung der jährlichen Contribution ein, worauf Decebalus in das römische Gebiet einrielt und dasselbe brandschatzte. Trajanus beschloss nun, die Dacier empfindlich zu züchtigen und ihr Land dem römischen Reiche einzuverleiben. Im Jahre 101 n. Chr. setzte er mit einem Heere über die Donau, schlug die Dacier trotz der tapfersten Gegenwehr, und diese wurden gezwungen, im Jahre 103 Frieden zu schliessen. Decebalus zog sich nach Siebenbürgen zurück und rüstete heimlich zum neuen Kampfe. Da aber Trajan Miene machte, ihnen auch dieses Land zu entreissen, begann Decebalus die Feindseligkeiten. Kaiser Trajan eröffnete im Jahre 105 den Feldzug dadurch, dass er südlich von Orsowa eine steinerne Brücke erbauen liess und hiermit kund that, dass er Dacien vollends zu unterwerfen beabsichtige. Decebalus wurde von ihm gegen das Innere Siebenbürgens gedrängt, wo ein befestigter Punkt nach dem anderen verloren ging, und als der Dacierkönig

der Staat dakiv розпалася на декілька частин, кожна з яких посідав окремий володар. Попри це римлянам довелося мати з ними не одну важку битву, і хоч Дунай і став кордоном римської держави, а все ж ворожнеча ніколи не припинялася.

У той час на Буковині між Прутом і Серетом знову з'являються даки, мабуть, як складова частина більшої Дакської держави.

Понад століття тривало удаване перемир'я — до тих пір, поки наприкінці I століття після Р. Хр. постійна ворожнеча не призвела до об'єднання дако-гетських племен під проводом Децебала.

У часи римського цезаря Доміціана Децебал на чолі своїх загонів здійснив напад на римську територію, захопив декілька фортець, розбив послане йому назустріч римське військо і спустошив ворожий край. Доміціан двічі виходив на поле битви проти даків, проте зазнав поразки, а його війська були знищені Децебалом, який вдався до хитрості; тож Доміціан був змушений укласти з даками малопочесний мир (90 р. після Р. Хр.), відповідно до якого він зобов'язувався виплачувати щорічно певну суму грошей. Виглядало так, начебто римляни стали сплачувати данину дакам. Завдяки цим субсидіям Децебал добре озброїв військо і зміцнив свою країну. На той час над Прутом і Серетом жили дакські карпи, від яких отримали назву Карпати.

Імператор Траян, який заступив на трон після вбивства Доміціана, припинив виплату щорічної контрибуції, тож Децебал увірвався в римські володіння і пограбував їх. Тепер Траян вирішив відчутно покарати даків і приєднати їхній край до Римської імперії. 101 року після Р. Хр. він переправився з армією через Дунай і, долаючи дуже стійкий опір, розбив даків і змусив їх 103 року укласти мирну угоду. Децебал відійшов у Семигород і почав таємно готуватися до нової боротьби. Бачачи, що Траян має намір захопити і цей край, Децебал розпочав воєнні дії. Імператор Траян виступив у похід 105 року після того, як побудував південніше від Оршова кам'яний міст і тим самим дав зрозуміти, що він хоче цілком і повністю підкорити Дакію. Він відтіснив Децебала до середини Семигороду, де здобував один за одним укріплені пункти, а коли дакський цар побачив, що він більше

sah, dass er sich nicht mehr halten konnte, und um nicht dem Sieger in die Hände zu fallen, dessen Triumphzug in Rom er hätte schmücken müssen, gab er sich selbst den Tod. Trajan unterwarf im Jahre 107 ganz Dacien und machte es zur römischen Provinz. Ungeheuere Schaaren von Golonisten wurden entsendet, welche die römische Cultur dahin verpflanzten, gleichzeitig aber auch das dacische Element theils verdrängten, theils absorbirten. Diesen denkwürdigen Feldzug verewigte Trajan durch Errichtung der Trajansäule in Rom, welche in Basreliefs seine Thaten bildlich darstellt.

Das Gebiet der römischen Provinz Dacien umfasste somit Siebenbürgen, die Bukowina, Moldau, Walachei und wahrscheinlich auch einen Theil Ost-Galiziens¹. Die noch heute bestehenden gewaltigen Trajanswälle, davon zwei in Bessarabien, und wahrscheinlich auch der vom linken Dnjestr-Ufer bis nach Podolien hineinreichende, sowie noch einige kleinere Wälle in Galizien geben Zeugnis, wie weit sich diese Besitzung der Römer erstreckt hat.

Der Pruth dürfte nach Ptolemäus die östliche Grenze der römischen Provinz Dacien gebildet haben, dagegen der Dnjestr die nördliche. Die alten Orte, deren Namen von diesem Geschichtschreiber angeführt werden, sind in der Bukowina nicht nachweisbar und auch keine Spur dieser römischen Ansiedelung mehr vorhanden. Einige römische Funde, die im Landesmuseum in Czernowitz aufbewahrt sind, namentlich aber das in neuester Zeit in Uscie-Putilla im Bette eines Baches aufgefundenen Gefäß mit hundert römischen Silbermünzen geben Zeugnis von der in der Bukowina einst bestandenen Römerherrschaft.

Die östlichen Theile dieser Provinz, als der Osten der Walachei, die Moldau, Bukowina und ein Theil von Galizien und Bessarabien waren unter die römische Botmässigkeit gestellt, und nur die vorgeschobenen, zum Schutze der Provinz errichteten Militärposten erschienen als Träger römischen Wesens in diesen Gegenden. Selbstverständlich konnte in diesem Theile Daciens von einer intensiven römischen Cultur auch keine Rede sein. Kaum fünfzig Jahre, nachdem Dacien eine römische Provinz geworden war, brachen die Gothen, welche an der Weichsel sassen, gegen Süden auf und drängten die slawischen Völker gegen die Karpathen. Sicher ist es, dass sie um das Jahr 238 die Donau erreichten, und es entbrannte damals der Kampf mit Rom. Damals war Dacien von Feinden umringt.

Schon zur Zeit des römischen Kaisers Gallienus (253—268) unternahmen die Gothen Raubzüge in das römische Gebiet und bedrohten so das römische Reich.

не в змозі чинити опір, то заподіяв собі смерть, щоб не потрапити в руки переможцю і не прикрашати у Римі його тріумфальний хід. 107 року Траян підкорив всю Дакію і перетворив її на римську провінцію. Край заповнили величезні юрби колоністів, які поширювали римську культуру, частково витісняючи дакські елементи, а частково поглинаючи їх. Цей пам'ятний похід Траян увіковічив спорудженням у Римі Траянової колони, котра в барельєфах наочно представляє його діяння.

Територія римської провінції Дакії охоплювала таким чином Семигород, Буковину, Молдову, Валахію і, можливо, також частину Східної Галичини¹. Ще дотепер існуючі величезні земляні Траянові вали, з яких два знаходяться у Бессарабії і, мабуть, виходять з лівого берега Дністра на Поділлі, а ще також декілька менших валів у Галичині свідчать, як далеко сягали володіння римлян.

Прут, за Птолемеєм, міг утворювати східний кордон римської провінції Дакії, а Дністер, навпаки, північний. Давні місця, назви яких наводяться цим істориком, не знаходять свого підтвердження на Буковині і не виявлені жодні сліди римських поселень. Деякі римські знахідки, що зберігаються у Крайовому музею у Чернівцях і, в першу чергу, знайдена нещодавно в Усть-Путилові в руслі потоку посудина зі стома римськими срібними монетами, вказують на колишнє перебування Буковини під римським пануванням.

Східна частина цієї провінції, а саме схід Валахії, Молдова, Буковина і частини Галичини та Бессарабії, були поставлені під римську зверхність і лише висунуті вперед військові пости, збудовані для захисту провінції, були в цих місцях носіями римських звичаїв. Зрозуміло, що в цій частині Дакії не могло бути жодної мови про якусь інтенсивну римську культуру. Не минуло і 50 років після перетворення Дакії на римську провінцію, як готи, котрі сиділи над Віслою, прорвалися на південь і відтіснили слов'янські народності до Карпат. Достеменно відомо, що близько 238 року вони досягли ріки Дунаю і тоді спалахнула боротьба з Римом. Тож Дакія опинилася у ворожому кільці.

Вже в часи римського цезаря Галлієна (253—268) готи вдавалися до грабіжницьких набігів на римську територію і таким чином загрожували Римській

Gallienus konnte sich ihrer kaum erwehren, und sein Nachfolger Aurelianus (270—275) räumte in richtiger Würdigung dessen, dass Dacien ihrem Anstürme gegenüber nicht zu halten war, diese Provinz und verlegte die Militärposten und die römische Bevölkerung auf das rechte Donau-Ufer. Dacien wurde nunmehr ganz von den Gothen besetzt. Da der Dnjestr sie in zwei Reiche theilte, wurden die Gothen Daciens Therwinger oder Westgothen genannt, während die Greuthunger oder Ostgothen am linken Ufer dieses Flusses ihre Wohnsitze aufschlugen.

Um das Jahr 373 war ein bis dahin unbekanntes asiatisches Nomadenvolk, das man mit dem Namen Hunnen bezeichnete, in Europa eingebrochen. Europa zitterte unter den wuchtigen Schlägen, die dieses wilde Reitervolk nach allen Seiten vertheilte. Auf seiner Schreckenslaufbahn schwang es die blutigste Geißel über die Völker, die je in der Geschichte genannt wurde. Reiche wurden zertrümmert und ganze Völker vom Erdboden vertilgt.

Nachdem die Ostgothen unterjocht waren, kamen die Westgothen an die Reihe. Wie ein Blitz verbreitete sich die Nachricht von dem Anrücken dieses Reitervolkes, das sengend und brennend heranzog. Der damalige König der Westgothen, Athanarich, entzweite sich mit dem römischen Kaiser Valens und unterliess es infolge dessen, bei diesem um Hilfe nachzusuchen. Er beschloss daher, den Hunnen selbst die Stirn zu bieten.

Der römische Feldherr Ammianus Marcellinus, der um das Jahr 390 seine *Historia libri XXXI* geschrieben, giebt uns die einzige Nachricht von dem Zusammenstosse der Hunnen mit den Westgothen. Als die Kunde von dem Anzuge der Hunnen zu Athanarich drang, zog dieser seine Kriegerschaaren zusammen und nahm eine Stellung ein, welche ihm, da ein Zurückschlagen des Angriffs dieser Horden nicht wahrscheinlich war, die Möglichkeit bot, sich rasch in das Gebirge zurückzuziehen. Da aber Siebenbürgen der eigentliche Wohnsitz der Westgothen war und leichter vertheidigt werden konnte, so ist es höchst wahrscheinlich, dass Athanarich am Eingange ins Gebirge, das ist im Greuthungen-Thale — das heutige Moldawa-Thal bei Gurahumora, das zur Anlage von Vertheidigungswerken am geeignetsten ist, und auch den einzigen Weg nach Siebenbürgen bildet, — festen fass und sich daselbst verschanzte. Von hier aus sandte er einige Schaaren unter Munderich und Lagariman an den Suczawa-Fluss, um den Anmarsch der Hunnen zu beobachten, welche wahrscheinlich auf dem sogenannten Tatarenwege bei Samuschin über den

імперії. Галлієн ледве відбивався від них, а його спадкоємець Авреліан (270—275) залишив Дакію, слушно вважаючи, що під ворожим натиском її більше не втримати, і перевів усі військові пости та римське населення на правий берег Дунаю. Тепер Дакію цілком зайняли готи. Оскільки Дністер ділив їх на дві держави, дакські готи називалися тервінги, або західні готи, в той час як гройтунги, або східні готи, розподілили свої місця проживання на лівому березі цієї річки.

Близько 373 року в Європу вдерся невідомий до тих пір азійський кочовий народ, позначений ім'ям гунни. Європа тремтіла під могутніми ударами, які навсідч завдавав цей дикий кочовий народ. Жахливе побоїще народів залишав на кожному кроці цей кривавий бич, якого ще не знала історія. Держави були знищені, а цілі народи — стерті з лиця землі.

Після того, як були поневолені східні готи, прийшла черга західних готів. Як блискавка поширювалися звістки про просування цього народу вершників, що супроводжувалося спустошенням вогнем і мечем. Тодішній король західних готів Атанаріх посварився з римським імператором Валентом і відмовився просити в нього допомоги. Тому він вирішив самостійно дати відсіч гуннам.

Римський полководець Амміан Марцеллін, який 390 року написав XXXI книгу своєї історії, подає нам єдине повідомлення про сутичку гуннів із західними готами. Коли Атанаріх дізнався про наближення гуннів, він стягнув свої бойові загони до купи і зайняв становище, котре давало можливість у випадку, якщо б йому не вдалося відбити напад цієї орди, швидко відступити в гори. Оскільки Семигород був місцем проживання західних готів і тут легше було захищатися, то цілком ймовірно, що Атанаріх біля входу в гори (це долина Грейтунгів — сьогоднішня долина Молдави біля Ґура-Ґумори, яка за своєю будовою придатна для організації оборони, а також являє собою єдиний шлях до Семигороду) зайняв тверді позиції і укріпив їх. Звідси він послав декілька загонів під проводом Мундеріха і Лаґарімана на річку Сучаву, щоб спостерігати за наближенням гуннів, які, ймовірно, мали перейти Дністер біля Самушина

Dnjestr setzen mussten. Munderich und Lagariman scheinen jedoch nicht sämtliche Furthen an der Suczawa besetzt zu haben, denn die Hunnen umgingen ihre Vorposten nächtlicherweile und überraschten am nächsten Morgen Athanarich in seinen Verschanzungen. Obwohl letzterer hier tapfer Stand hielt, sah er doch ein, dass er unmöglich die furchtbaren Stöße dieses wilden Volkes wirkungsvoll werde abweisen können. Er brach daher das verschanzte Lager ab und zog sich ins Gebirge zurück, ohne namhafte Verluste zu erleiden. Die Hunnen folgten ihm jedoch auf dem Fusse bis zum Rodnaer Pass, wo Athanarich den Bergweg mittels Verhauen verrammeln liess und so den Hunnen ein kräftiges Halt gebot. Diese wichen auch alsbald, die Fruchtlosigkeit ihrer Verfolgung einsehend, zurück; Munderich und Lagariman dagegen entkamen auf einem anderen Wege der entfesselten Wuth der Hunnen, welche nunmehr das Land auf die unmenschlichste Weise verheerten. Hierauf zogen sie nach Westen; die Westgothen hingegen gingen über die Donau und siedelten sich am rechten Ufer derselben an.

Auch die Herrschaft der Ostgothen war nicht von langer Dauer, denn sie mussten bald den abermals anstürmenden Hunnen weichen. Attila, der gewaltige Beherrscher der Hunnen, dehnte sein Reich vom Ural bis an den Rhein aus und unterjochte sämtliche da selbst wohnenden Völkerstämme. Er beabsichtigte, ganz Europa unter seine Botmässigkeit zu bringen und unternahm im Jahre 451 einen Zug nach dem Westen, wo jedoch die vereinigten Völkerschaaren der Germanen und Romanen in der dreitägigen Schlacht bei Chalons-sur-Marne auf den Catalaunischen Feldern seiner Siegeslaufbahn ein Ende bereiteten. Im Jahre 453 starb Attila an einem Blutsturze, und sein Reich ging ebenso schnell, wie es errichtet wurde, zu Grunde. Seine Söhne geriethen untereinander in Streitigkeiten und beschleunigten dadurch den Zerfall des mächtigen Reiches. Die Hunnen wurden vertrieben, und der jüngste Sohn Attila's, Inak mit Namen, führte den Rest derselben über den Pruth in die Steppen der Wolga zurück, wo sie unter den Nomadenstämmen der Avaren, Chazaren und anderen verschwanden.

Nach dem Abzüge der Hunnen nahm ein Theil der Ostgothen, die Gepiden, das östliche Karpathenland in Besitz, und es erscheinen auch im Norden von Dacien die Wenden als erste Slawen in den Karpathengegenden.

Um die Mitte des 6. Jahrhunderts n. Chr. hatten die Orgonen und Warchoniten, unter dem gemeinsamen Namen der Avaren bekannt, das Joch des sie unterdrückenden tatarischen Stammes der Geougs gewaltsam abgeschüttelt und brachen nach dem Westen auf. Sie kamen bis in die Gegend

по так званому Татарському шляху. Проте Мундеріх і Лагаріман зайняли, здається, не всі броди через Сучаву, тому що гунни обійшли вночі їхні форпости і наступного ранку зненацька напали на Атанаріха в його укріпленнях. Хоча останній чинив хоробрий опір, але він побачив, що не зможе ефективно протидіяти страшним ударам цього дикого народу. Тому він залишив укріплений табір і відійшов у гори, не зазнавши особливих втрат. Гунни переслідували його по п'ятах аж до перевалу Родна, де Атанаріх влаштував на гірській дорозі завали і зупинив подальше просування гуннів. Бачачи безплідність дальшого переслідування, вони відступили назад; Мундеріх і Лагаріман вибралися іншим, вільним від гуннів шляхом, а ті пустошили край варварським чином. Потім вони подалися на захід; західні готи, натомість, переправилися через Дунай і оселилися на його правому березі.

Панування східних готів також тривало недовго, оскільки незабаром вони були змушені відступати від другої навали гуннів. Могутній вождь гуннів Аттіла поширив свою державу від Уралу до Райну і поневолив усі проживаючі там племена. Він мав намір підкорити своїй владі всю Європу і розпочав 451 року похід на захід, де, однак, об'єднані племена германців і романців під час триденної битви біля Шалона-над-Марною на Каталаунських полях зупинили його переможний хід. У 453 році Аттіла помер від крововиливу, а його держава так само швидко занепадала, як і створювалася. Його сини затіяли між собою чвари і таким чином прискорювали розпад могутньої держави. Гуннів відбили і молодший син Аттіли на ім'я Інак відвів залишки військ через Прут у Волзькі степи, де вони зникли серед кочових племен аварів, хазарів та інших.

Після відступу гуннів східною частиною Карпат заволоділи східні готи, гепіди, а на півночі від даків з'явилися також венеди — перші слов'яни у Карпатському краю.

У середині VI століття від Р. Хр. орґони і вархоніти, які відомі під спільною назвою авари, скинули із себе ярмо татарського племені геуґсів [жуґа-нів] і вирушили на захід. Вони досягли місцевості північніше Кавказу і, оскільки чули про

nördlich des Kaukasus, und als sie von dem im Sinken begriffenen oströmischen Reiche hörten, boten sie sich diesem gegen Leistung von Jahrgeldern zu Kriegsdiensten an. Justin II. war schwach genug, dieses Angebot anzunehmen, und so zogen die Avaren plündernd nach dem Westen, also auch in unsere Gegenden, unterwarfen die Slawen und Gepiden und setzten dann über die Karpathen nach Ungarn, wo sie sich am linken Ufer der Donau niederliessen.

Während der Herrschaft der Avaren scheinen die Slawen bedeutende Zuzüge ihres Volksstammes erhalten zu haben, denn wir sehen sie beinahe das ganze östliche Karpathenland umlagern. Auch die Bukowina wurde von ihnen besiedelt, doch wie weit ihre Grenze daselbst reichte, lässt sich nicht feststellen, da wir von jener Zeit wenig historische Ueberlieferungen besitzen.

Gegen das Ende des 9. Jahrhunderts kamen aus dem westlichen Asien die Volksstämme der Magyaren nach Südrussland. Hier sassen am Bug und Dnjestr bis zur Donau die slawischen Stämme der Ugliči und Tiverci. Sie verdrängten die Ugliči nach Norden, während die letzteren sich in die östlichen Theile der Karpathen flüchteten, und besetzten das Land zwischen Dnjepr und Karpathen, welches sie Atelkuzu nannten. Im Jahre 895 von den Petschenegen angegriffen, mussten sie es jedoch räumen und zogen den Pruth aufwärts, überstiegen den Pass von Vereczke bei Körösmezö, den sogenannten Magyarenweg, und liessen sich in der weiten ungarischen Tiefebene nieder.

Bei den Wanderungen der Magyaren folgten diesen auf dem Fusse die Petschenegen — ein Volksstamm finnischen Ursprungs —, welche sich in den Gebieten zwischen dem Dnjepr und Sereth einerseits und zwischen der damals unter bulgarischer Oberhoheit stehenden Walachei und Siebenbürgen, sowie dem oberen Dnjestr andererseits festsetzten. Sie nannten das von ihnen bewohnte Land, wie erwähnt, Atelkuzu.

Gegen die Mitte des 11. Jahrhunderts brachen die Hauptstämme der Petschenegen auf und zogen nach dem Süden, wo sie sich in Bulgarien ansiedelten. In den Wäldern der Bukowina hausten noch bis zum Jahre 1152 die zurückgebliebenen Horden. Die Ursache des Verlassens ihrer Wohnsitze waren die von Südrussland heranrückenden Kumanen, von den Byzantinern Uzen, von den Magyaren Kunen und von den Russen Polowcen genannt. Sie nahmen die Gebiete der Petschenegen, welche sie vertrieben, ein und zeichneten sich durch barbarische Roheit aus.

занапад Східної Римської імперії, то запропонували римлянам за плату свої послуги на військовій службі. Проте імператор Юстин II не зважився прийняти їхню пропозицію і тоді авари, грабуючи все, подалися на захід у наші краї, підкорили слов'ян і гепідів, а потім переправилися через Карпати в Угорщину, де вони оселилися на лівому березі Дунаю.

Здається, що за аварського панування слов'янського племені значно побільшало, бо слов'яни, як ми бачимо, зайняли майже все Східне Прикарпаття. Так само була заселена ними і Буковина. Як далеко сягали їхні межі, не можна встановити, тому що ми володіємо про той час небагатьма історичними даними.

Наприкінці IX століття із Західної Азії в південну Русь прибули племена мадярів. Тут, біля Бугу і Дністра аж до Дунаю, сиділи слов'янські племена уличів і тиверців. Вони відтіснили уличів на північ, в той час як останні [тиверці] втекли у східну частину Карпат і зайняли край між Дніпром і Карпатами, який вони називали Ателькуцу. 895 року, коли на них [угрів] напали печеніги, вони змушені були відійти і подалися вгору за течією Пруту, а далі перетнули Vereцький перевал біля [пос.] Керешмеце, а потім так званим Мадярським шляхом спустилися у широку Угорську рівнину, де й оселилися.

Під час просування мадярів за ними по п'ятах йшли печеніги — народність фінського походження, яка в той час оселилася, з одного боку, на території між Дніпром і Серетом, а з другого — у Валахії і Семигороді, що перебувала тоді під болгарською зверхністю, а також у районі верхньої течії Дністра. Вони називали заселену ними країну, як уже згадувалося, Ателькуцу.

Близько середини XI століття головні племена печенігів вирушили на південь, де вони поселилися в Болгарії. У лісах Буковини аж до 1152 року замешкували орди, що, було, залишилися в краї. Причина полишення ними місця проживання полягала в тому, що з Південної Русі наближалися кумани, яких візантійці називали уцами, мадяри — кунами, а руські — половцями. Вони зайняли територію печенігів, яких вони витіснили, і відзначилися варварською жорстокістю.

Dieses Räubervolk unternahm mehrere Züge nach Ungarn; aber König Salomo schlug es an der Maros im Jahre 1070, und es musste sich zurückziehen. Bald darauf, 1083, kam der entthronte König Salomo zu den Kumanen und bat sie um Hilfe gegen Ladislaus, der ihn vertrieben hatte. Diese willkommene Gelegenheit benutzten die Kumanen zu einem neuerlichen Einfall nach Ungarn. Unter dem Anführer Kutesc zogen ihre gefürchteten Reiterschaaren den Pruth aufwärts auf dem erwähnten Magyarenwege und gelangten in die Theiss-Ebene bis Munkacs, das ganze Land auf dem Wege plündernd und verheerend. Ladislaus schlug sie jedoch bei Unghvár, worauf sie wieder ihre Wohnsitze aufsuchen mussten. Nach zwei Jahren brachen sie abermals in Ungarn ein und wurden von Ladislaus derart aufs Haupt geschlagen, dass sie endgültig auf weitere Raubzüge in dieses Land verzichteten, weil ihnen ausserdem auch eine neue Gefahr von Osten drohte.

Temudschin oder Dschingis-Chan, der gewaltige Beherrscher der tatarisch-mongolischen Stämme in Asien, begann seine Siegeslaufbahn durch die weiten Gebiete dieses Welttheils. Seine wilden verwegenen Reiterschaaren erfüllten die Welt mit Schrecken, und ganz Asien beugte das Haupt vor dem Mächtigsten der Erde. Die Kunde von seinen Siegen durchlief auch Europa. Alles sah bange der Zeit entgegen, wo diese furchtbaren Horden ähnlich wie die Hunnen die Länder überfluthen würden, und dieser Zeitpunkt nahte auch bald.

Unter Tschutschki zertrümmerten sie 1223 das Reich der Russen und Polowcen, und nun lag Europa offen vor ihnen; doch schienen sie noch keine Lust zu haben, weiter vorzudringen, da Oktaï, der Gross-Chan und Nachfolger Dschingis-Chans, mit China in Krieg verwickelt war.

Die Kumanen, welche sonach von den Mongolen vorläufig noch nichts zu fürchten hatten, glaubten eine etwaige Gefahr von sich abzuwenden, wenn sie das Christenthum annähmen. Sie kamen daher nach Ungarn und baten den Erzbischof von Gran, Robert, um die Taufe, versprachen auch gleichzeitig, dass ihr Fürst Bort mit 2000 Köpfen in Siebenbürgen erscheinen werde, um sich taufen zu lassen. Papst Gregor IX. ernannte hierauf diesen Erzbischof zum Legaten und beauftragte ihn, die Heiden zu bekehren. Erzbischof Robert ernannte 1228 den Prior der Dominikaner in Ungarn, Theodorich, zum Bischof von Kumanien und übertrug ihm die erhaltene

Цей розбійницький народ здійснив багато походів до Угорщини; однак король Шаломо розбив їх 1070 року на ріці Марош, і вони змушені були відступити. Невдовзі після цього, 1083 року, звернувся до куманів скинутий з престолу король Шаломо і просив прийти на допомогу проти Владислава, який його прогнав. Кумани використали запрошення як зручну нагоду для повторного вторгнення до Угорщини. Під проводом Кутеска кінні загони вирушили вгору за течією Пруту згаданим вище Мадярським шляхом і досягли долини Тиси біля Мункача [Мукачєвого], грабуючи і спустошуючи все на своєму шляху. Однак Владислав розбив їх біля Унгвара [Ужгорода], після чого вони змушені були повернутися у місця свого проживання. Через два роки вони знову ввірвалися до Угорщини і були так дощенту розгромлені Владиславом, що остаточно відмовилися від подальших грабівницьких набігів на цю країну, тим більше, що їм почала загрожувати нова небезпека зі сходу.

Темучин, або Чингіс-хан, — могутній повелитель татаро-монгольських племен в Азії — розпочав свій переможний хід далекими землями цієї частини світу. Дикі зухвалі загони кіннотників наповняли жахом увесь світ, і вся Азія схиляла свою голову перед наймогутнішим на Землі. Звістка про його перемоги пронеслася по Європі. І усі з острахом чекали того часу, коли ці страшні орди, як колись гунни, захоплять всі землі, і цей момент настав дуже швидко.

Під проводом Джучі вони 1223 року розгромили Руську державу та половців, і тепер шлях на Європу для них був відкритий. Однак вони, здається, не мали жодного бажання просуватися вперед, тому що Октаї [Угедей], їхній великий хан і спадкоємець Чингіс-хана, був втягнутий у війну з Китаєм.

Тож кумани, які тимчасово не мали підстав боятися монголів, сподівалися відвернути від себе можливу небезпеку прийняттям християнства. Тому вони прибули до Угорщини і просили Роберта, гранського архієпископа, їх охрестити, одночасно обіцяючи також, що у Семигород прибуде князь Борт з 2000 особами, аби охреститися. Тоді папа Григорій IX призначив цього архієпископа своїм легатом і доручив йому навести язичників до нової віри. Архієпископ Роберт призначив 1228 року пріора домініканців в Угорщині Теодоріха єпископом Куманії і передоручив йому отриману місію. Теодоріх від-

Mission. Theodorich widmete sich der ihm zugefallenen Aufgabe mit grosser Ausdauer, reiste nach Kumanien, taufte die Bevölkerung, predigte, sorgte für den Bau von Kirchen und erwarb sich um die Bekehrung grosse Verdienste.

Die Orte Komanestie und Komarestie in der Bukowina deuten auf ihre kumanische Abstammung, und ihre rumänische Endung weist auf die um die Zeit des 12. Jahrhunderts bereits auftretenden Rumänen hin, welche ihren eigentlichen Ursprung in der Marmaros haben und als Reste der ehemaligen römisch-dacischen Bevölkerung, die in den Wogen der Völkerwanderung dahin zurückgedrängt, sich dann nach Süden und Südosten ausgebreitet hat, angesehen werden können. Mit Bestimmtheit lässt sich dies zwar nicht constatiren, aber viele Umstände sprechen dafür und mehrere Schriftsteller suchten hierfür den Beweis zu erbringen, der ihnen mehr oder weniger gelungen ist.

Die ersten Nachrichten über die Rumänen im Osten der Karpathen giebt uns der Byzantiner Nicetas von Chonä, der angiebt, dass der Neffe des Kaisers Manuel, Andronicos Komnenos, auf seiner Flucht nach Halicz im Jahre 1164, als er beinahe das Ziel seiner Wünsche erreicht hatte, von Wlachen ergriffen und an den Kaiser ausgeliefert wurde. Daraus geht hervor, dass die Wlachen nicht blos im Norden der unteren Donau und in Siebenbürgen sasssen, sondern auch schon einzelne Niederlassungen bis gegen Halicz innehatten. Ihre Zahl scheint jedoch dazumal nicht gross gewesen zu sein, denn Annamus, ein Zeitgenosse des erwähnten Nicetas, berichtet, dass auf dem Zuge eines byzantinischen Heeres, das seinen Weg durch die Moldau bis an die ungarisch-galizische Grenze nahm, also auch die Bukowina durchzog, dieses Land öde und unbewohnt gefunden wurde. Es ist dies zwar nicht wörtlich zu nehmen, aber immerhin für die damals dünne Bevölkerung bezeichnend.

Die Bukowina und Moldau dürften daher nach dem Abzug der Petschenegen von den Rumänen und Ruthenen gleichzeitig besiedelt worden sein. Namentlich war die Zeit, als Ivanko Rostislavic um die Nachfolge in Halicz stritt, hierfür sehr günstig. Dieser zog fremde Söldner heran, und so kam es, dass die Rumänen von Westen, die Ruthenen von Norden ins Land drangen. Auch russische Annalen (Voskresenskische Chronik) nennen Chotin am Dnjestr eine bulgaro-wlachische Stadt, welche Benennung sich auf die Zeit des wlacho - bulgarischen Reiches der Asaniden (1185 — 1257) bezieht, da dieses sich nördlich der Donau über die Walachei und Moldau erstreckte.

давався отриманому завданню з великою наполегливістю — їздив у Куманію, хрестив населення, проповідував, піклувався про будівництво церков і здобув великі заслуги у справі навернення язичників до християнства.

Населені пункти Команешти і Комарешти на Буковині вказують на своє куманське походження, а румунське закінчення означає, що близько XII століття там з'явилися румуни, які походять з Мармарошу і яких можна вважати залишками колишнього римо-дакського населення, котре було загнане туди хвилями переселення народів, а потім поширилося на південь та південний схід. Хоча цього й не можна стверджувати достеменно, але численні обставини свідчать про це, і декілька письменників намагалися це довести, що їм більш-менш вдалося.

Перші відомості про румунів у східних районах Карпат знаходимо у візантійця Никити Хоніата, який повідомляє, що Андроник Комнен, племінник імператора Мануїла, під час втечі до Галича 1164 року, коли він вже майже досягнув бажаної мети, був схоплений волохами і доставлений до імператора. Звідси випливає, що волохи жили не тільки в північній частині пониззя Дунаю та у Семигороді, але й мали окремі поселення аж до Галича. Проте їхня кількість, здається, була в той час незначною, оскільки Аннам, сучасник вищезгаданого Никити, повідомляє, що під час проходження візантійського війська, яке тримало шлях через Молдову до угорсько-галицького кордону, а значить, проходило через Буковину, край був пустим і безлюдним. Хоч це не варто сприймати буквально, але все ж для тодішнього часу рідке населення було характерним.

Тож після відходу печенігів Буковина і Молдова могли бути одночасно заселені румунами і русинами. Особливо сприятливим для цього був час, коли князь Іванко Ростиславич боровся за спадщину у Галичі. Він залучав багато чужих вояків і таким чином вийшло, що румуни зі сходу, а русини із півночі проникали у край. Навіть руський літопис (Воскресенська хроніка) називає Хотин на Дністрі болгаро-волоським містом, згадка про яке відноситься до часів влахо-болгарської держави Асанідів (1185-1257), бо вона простягалася на північ від Дунаю через Валахію і Молдову.

Interessante Nachrichten über die sogenannten Bolochowier Knäsen giebt uns die Hypatios-Chronik. Dieselbe führt aus, dass schon 1231, als der ungarische Königssohn Andreas die Gebiete des wolhynischen Fürsten Daniel mit Krieg überzog, unter seinen Hilfstuppen Bolochowier Knäsen erschienen. Im Jahre 1235 sind dieselben im Einverständniss mit dem Fürsten von Czernigow auf einem Kriegszuge gegen die Romanowiczzen und 1235—40 auf einem selbständigen Zuge gegen Boleslaus von Masowien, wobei viele von ihnen in Gefangenschaft geriethen. Sie wurden auch einfach Bolochowcen genannt und besaßen ein eigenes Gebiet, welches sich zwischen den Fürstenthümern Halicz, Wolhynien und Kiew befand. Die Bolochowier Knäsen waren eigentlich keine Fürsten, sondern Ortsvorsteher, etwa wie die Knäsen der Bulgaren oder jene der Wlachen in der Marmaros. Sie werden sonach als die am weitesten nach Nordosten vorgerückten Rumänen angesehen. Spuren einer solchen Knäsal-Institution dürften sich noch bis in die Zeit der älteren moldauischen Fürsten in der autonomen Stellung des Kimpolunger Districts (Okols) erhalten haben, die gleichsam eine Art Republik von Freibauern bildete.

Die Slawen waren, wie schon erwähnt, zur Zeit der Kumanenherrschaft zum Vorschein gekommen und dehnten sich über das östliche Galizien und die nördliche Bukowina aus. In der unteren Moldau existirte um das Jahr 1134 ein Fürstenthum unter Ivanko Rostislavic, der sich Fürst von Berlad nannte und den die russischen Annalen unter dem Namen Berladnik verzeichnen. Dieser Fürst gewährte den Kaufleuten gewisse Freiheiten in Bezug auf den Handel und verfügte, dass in Berlad und Tekouci der Zoll für zu importirende Waaren entrichtet werde, dagegen für den Export Klein-Galic als einzige Zollstätte zu gelten habe. Hieraus geht nun hervor, dass Klein-Galic, das heutige Galatz, eine Haliczzer Ansiedelung gewesen sein dürfte und dass sie ihren Bestand dem regen Handelsverkehr, welcher nach der Donau betrieben wurde, verdankte. Die damalige Handelsstrasse führte von Halicz durch die Bukowina und Moldau bis an die Donau, und es dürften längs derselben Niederlassungen von Kleinrussen oder Ruthenen gegründet worden sein. Die russischen Chroniken erwähnen von derartigen Städten Cern-Askyi-torg am Pruth (wahrscheinlich das heutige Czernowitz), Sočawa und Sereth.

Ogleich diese Nachrichten historisch nicht endgültig entschieden sind, kann wohl nicht gelegnet werden, dass Ruthenen in der Bukowina und Moldau existirt haben. Diese Ansiedelungen mögen zwar in einer gewissen Abhängigkeit von ihrem Mutterlande Halicz gestanden haben, doch höchst

Цікаві дані про так званих болохівських князів подає нам Іпатіївська хроніка. Вона вказує, що вже в 1231 році, коли угорський королевич Андраш йшов війною на землі волинського князя Данила, з його допоміжними військами виступали болохівські князі. За домовленістю з чернігівським князем вони брали участь в поході проти Романовичів 1235 року, а у 1235-40 роках — у самостійному поході проти Болеслава Мазовецького, при цьому багато з них потрапило у полон. Вони також називалися просто болоховцями і володіли власною територією, що знаходилася між Галицьким, Волинським і Київським князівствами. Болохівські князі не були власне жодними князями, а ватажками поселень, подібно як кнези болгар або тих же волохів у Мармароші. Отже, їх вважають румунами, які найглибше просунулися на північний схід. Сліди таких кнезатів зберігалися ще навіть у часи пізнішого Молдавського князівства у вигляді автономного становища Кімполунзького дистрикту (околу), який являв собою своєрідну республіку вільних селян.

Слов'яни, як уже згадувалося, появилися в часи панування куманів і поширилися у Східній Галичині і Північній Буковині. Близько 1134 року у Долішній Молдові існувало князівство Іванка Ростиславича, який називав себе князем берладським, а руські літописи згадували його під ім'ям Берладник. Цей князь надавав купцям певні свободи стосовно торгівлі і розпорядився, що в Берладі і Текучі мито стягується з усіх імпортованих товарів, а для експорту єдиним митним місцем мав бути Малий Галич. Тож звідси випливає, що Малий Галич, сучасний Галац, міг бути галицьким поселенням і своїм виникненням був зобов'язаний жвавій торгівлі, що велася до Дунаю. Тодішній торговий шлях пролягав з Галича через Буковину і Молдову аж до Дунаю, й уздовж нього могли бути засновані поселення малорусів, або русинів. Руські літописи згадують про подібні міста: Черн-Яський Торг-над-Прутом (можливо, теперішні Чернівці), Сочава і Серет.

Хоча ці історичні відомості ще не цілком переконливі, проте, либонь, не можна заперечити, що русини жили на Буковині й у Молдові. Хоч ці поселення могли бути в деякій залежності від їхнього рідного галицького краю, але, цілком

wahrscheinlich blos in kirchlicher Beziehung; in politischer Hinsicht dürften sie der Herrschaft der Kumanen untergeordnet gewesen sein.

Unter König Andreas II. von Ungarn nahmen die Bekehrungsversuche einen besseren Fortgang. Der Papst forderte den König auf, statt einen Kreuzzug nach Jerusalem zu unternehmen sich in das Land der Kumanen zu begeben und diese vollends dem Christenthum zuzuwenden. Andreas berief zu diesem Zwecke die Deutschen Ordensritter, welche das Bekehrungswerk mit der Macht des Schwertes zu fördern hatten. Ihnen wird die Erbauung der Burgen Suczawa, Sereth und Cecina zugeschrieben, was jedoch nicht richtig ist.

Nach dem Tode Andreas' II. folgte sein Sohn Bela IV. auf dem Throne, und dieser legte sich den Titel eines Königs von Kumanien bei; er entsendete Dominikaner dahin, um die Bekehrung immer weiter auszudehnen. Auf Veranlassung der Dominikaner selbst und infolge der neuerdings drohenden Gefahr, welche seitens der Mongolen herbeigeführt wurde, sah sich Bela bestimmt, gegen 40000 Familien aus Kumanien nach Ungarn zu ziehen und 1239 anzusiedeln. Dadurch hatte er nicht nur das kumanische Bisthum zu Falle gebracht, sondern auch sein Reich ins Verderben gestürzt, weil die Kumanen, noch sozusagen halbwild, den Ungarn viel zu schaffen gaben und die Vertheidigung des Landes gegen die Mongolen bedeutend erschwerten.

Im Jahre 1237 erschienen die Mongolen unter Batu, dem Neffen Oktaï's, zertrümmerten abermals das russische Reich und kamen 1241 nach Kumanien. Ihre Horden ergossen sich wie eine Sturmfluth über dieses Land, alles wurde vernichtet, die Einwohner theils getödtet, theils in die Sklaverei geschleppt. Das durch die Dominikaner hier gestiftete Christenthum wurde vernichtet, die Kirchen zerstört und die Priester vertrieben oder niedergemacht. Nachdem dieses Zerstörungswerk vollbracht war, sammelte Batu seine Streitmacht und führte sie in drei gewaltigen Heeressäulen über die Karpathen nach Ungarn.

Nachdem sie die Heere Bela's geschlagen hatten, beabsichtigten sie, sich hier niederzulassen, als plötzlich die Kunde vom Tode des Gross-Chans Oktaï zu ihnen drang. Batu zog daher 1242 mit seinen Reiterschaaren über die Karpathen nach dem Osten zurück.

Nach dem Abzüge der Mongolen kamen einige kumanische Horden wieder nach der Bukowina und Moldau und siedelten sich daselbst an. Im Jahre 1340 sollen 200 000 Kumanen am Sereth getauft worden sein.

Ймовірно, що лише в церковних справах; у політичному ж плані вони могли підпорядковуватися владі куманів.

За короля Андраша II Угорського продовжувалися успішні спроби навернення до християнства. Папа римський запропонував королю, замість того, щоб розпочинати хрестовий похід на Єрусалим, відправитися у край куманів і повністю навернути їх до християнства. З цією метою Андраш закликав до себе рицарів Німецького ордену, які повинні були сприяти наверненню силою меча. Їм приписується побудова Сучавського, Серетського і Цецинського замків, що, однак, не відповідає дійсності.

Після смерті Андраша II на престол зійшов його син Бела IV і прийняв титул короля Куманії; він посилав туди домініканців, щоб навертати до християнства все більше людей. На пропозицію домініканців і внаслідок виниклої в той час небезпеки, що загрожувала з боку монголів, Бела вирішив перевести близько 40 тисяч сімей із Куманії до Угорщини і переселив їх 1239 року. Цим самим було спричинено не тільки занепад Куманського єпископства, але й завдано шкоди державі, оскільки кумани, будучи все ще, так би мовити, напівдикими, завдавали угорцям багато прикростей і значно ускладнили захист краю від монголів.

1237 року з'явилися монголи під проводом Батія, Октаєвого племінника, які вдруге зруйнували Руську державу й 1241 року прибули у Куманію. Їхні орди наче штормовою повінню залили весь край, все знищили, населення було почасти перебите, а частково взяте в неволю. Започатковане тут домініканцями християнство було знищене, церкви — зруйновані, а священники — прогнані або вбиті. Завершивши цю руйнівну роботу, Батий зібрав свої збройні сили і повів їх трьома величезними колонами через Карпати до Угорщини.

Розбивши армію Бели, вони [монголи] мали намір тут оселитися, проте несподівано надійшла звістка про смерть великого хана Октая. Батий із своїми кінними загонами відступив 1242 року через Карпати на схід.

Після відходу монголів деякі куманські орди знову повернулися на Буковину та Молдову і там же залишилися проживати. 1340 року нібито 200 000 куманів хрестилися на Сереті. Проте з часом

Sie verschwinden jedoch im Laufe der Zeit und dürften in den Rumänen und Ruthenen aufgegangen sein.

2. Von der Begründung des Fürstenthums Moldau bis zum Jahre 1527.

Um das Jahr 1254 erschienen tatarische Horden (Mongolen) unter Anführung des Nogaia, Feldherrn des Gross-Chans der Mongolen Mengi-Timur, in den Ländern der Ost-Karpathen und unterjochten Russien, Rumänien und Bulgarien. Nogaia gründete hier seine Herrschaft und machte sich von den Mongolen unabhängig. Einige Orte in der Bukowina, wie Terescheni, Tereblestie (Telebecince), die Namen Tatarul, Tatarea, Derehlu, Giupalau (Cumalu) geben Zeugnis ihres tatarischen Ursprungs. Hundert Jahre herrschten in der Bukowina, Russien und der Moldau die Tataren, bis sie von König Kasimir von Polen 1344 bei Lublin, sowie König Ludwig's I von Ungarn Feldherrn und Wojwoden von Siebenbürgen, Andreas Laczko, 1342 bis 1345 gänzlich geschlagen und nach Taurien am Dnjepr und Don zurückgedrängt wurden. An diesem Zuge soll auch ein gewisser Dragoş und sein Sohn Gyula-Sas regen Antheil genommen haben. Ihn bezeichnet die Sage als Begründer des Fürstenthums Moldau.

Wie die Sage erzählt, soll Dragoş, ein thatkräftiger und kluger Mann, in der Marmaros auf einem Jagdzuge mit einigen Gefährten die Spur eines Auerochsen aufgefunden haben. Diese Spur verfolgend, stieg er über das hohe Gebirge der Karpathen und kam in die Gegend des heutigen Moldawa-Flusses. Bei Boureni (rumänisch *bour*, *Auerochs*), erlegte er das Thier, erlegte es und verzehrte die Beute mit seinen Genossen. Der Moldawa-Fluss erhielt seinen Namen von der Hündin Molda, die der Sage nach im Flusse ertrank. Da Dragoş hier ein anmuthiges Land fand, beschloss er, seine Landsleute aus der Marmaros zu bewegen, auszuwandern und sich dort niederzulassen. Diese schickten mehrere Kundschafter aus, die das Land besichtigten und die Nachricht nach Hause brachten, dass dieses Land völlig menschenleer sei und an die Sitze der nomadisirenden Tataren grenze. Daraufhin wandten sie sich an den König von Ungarn und baten ihn um die Erlaubnis zur Auswanderung. Dieser gewährte ihre Bitte und entliess sie in Gnaden. Nun wanderten sie mit Weib und Rind über die Karpathen und kamen in die Gegend, wo Dragoş den Auerochsen erlegt hatte. Hier wählten sie

vони зникли і могли розчинитися серед румунів та русинів.

2. Від заснування Молдавського князівства до 1527 року

Близько 1254 року у Східному Прикарпатті з'явилися татарські орди (монголів) під проводом Ногай, полководця великого монгольського хана Тимура Менгі, і підкорили Русь, Куманію та Болгарію. Ногай заснував тут свою державу і став незалежним від монголів. Деякі місцевості на Буковині, як, наприклад, Тарашани, Тереблешти (Телебечінце), назви Татарул, Татаря, Дереглуй, Джумалеу (Кумалу) свідчать про їхнє татарське походження. Сотню років панували на Буковині, на Русі і в Молдові татари, аж поки не зазнали поразок 1344 року від польського короля Казимира у битві біля Любліна, а також у 1342-1345 роках від полководця угорського короля Людовіка I [Лайоша I] та його семигородського воєводи Андраша Лацка і були відтіснені до Таврії над Дніпром і Доном. У цьому поході нібито активну участь взяли якийсь Драгош і його син Гюла-Сас. Народний переказ вважає його фундатором Молдавського князівства.

Як твердить легенда, Драгош був енергійною і розумною людиною, на полюванні в Мармарошу він з кількома супутниками натрапив на слід тура. Йдучи цим слідом, він подолав високогір'я Карпат і дійшов до місцевості біля теперішньої річки Молдави. Біля Боурен (від румунського *bour = тур*) він наздогнав тварину, вбив її і споживав здобич зі своїми товаришами. Річка Молдава отримала свою назву від собаки Молди, яка, за переказом, втопилася у цій річці. Оскільки Драгошу сподобався цей край, він вирішив закликати своїх земляків переселитися з Мармарошу й осісти тут. Вони вислали кількох розвідників, які оглянули місцевість і принесли додому звістку, що цей край цілком безлюдний і межує з кочівниками-татами. Після цього вони звернулися до угорського короля і просили в нього дозволу переселитися. Той задовольнив їхнє прохання і милостиво відпустив їх. Вони разом із жінками й дітьми перейшли через Карпати і прибули до місцевості, де Драгош вполював тура. Тут вони вибрали Драгоша своїм проводирем, або

Dragoş zu ihrem Anführer oder Wojwoden. Dieser gründete an der Moldawa die Stadt Bana, Banja, auch Baja genannt, nach einer anderen Sage auch Suczawa. Zum Andenken an das denkwürdige Ereigniss führte er das Haupt eines Auerochsen in seinem Wappen. So wurde durch Dragoş der Grund zum moldauischen Fürstenthume gelegt. Dragoş erbaute auch angeblich eine Kirche zu Wolowetz, wo er auch bestattet wurde. Er regierte angeblich 1342—44².

Sein Sohn und Nachfolger Sas regierte vier Jahre (1344—48). Unter seiner Regierung brachen die Tataren ins Land ein, verbrannten Sereth und verwüsteten die Umgegend. Nach ihrem Abzuge Hess Sas die Stadt wieder aufbauen. Auch die noch bestehende Heilige Dreifaltigkeitskirche in Sereth gründete angeblich Sas, nach welchem auch eine Oertlichkeit dieser Stadt den Namen Sasca trägt. In Sereth war bereits im Jahre 1353 eine römisch-katholische Erzpriesterschaft und ein Dominikaner- und Minoritenkloster entstanden, welche bis 1370 zum Haliczzer Erzbisthume gehörten. Sas wurde von Bogdan vertrieben und siedelte sich in Siebenbürgen an.

Geschichtlich erscheint die Thatsache nachgewiesen, dass die Marmaroşer Rumänen unter ungarischer Herrschaft eine nationale Autonomie besaßen und von einem Wojwoden regiert wurden. Beim Kriegszuge gegen die Tataren fochten die Rumänen mit, nahmen einen Theil des von diesen geräumten Landes in Besitz und errichteten somit das moldauische Fürstenthum. König Ludwig von Ungarn sah auch die Moldau als einen Theil der ungarischen Krone an.

Der ungarischen Version zufolge soll Bogdan, der Wojwode der Marmaroşer Rumänen (1348—55), das von seinen Leuten occupirte Land als ein ihm rechtmässig zukommendes Besitzthum betrachtet haben, und beabsichtigte hier ein selbständiges Staatswesen einzurichten. Er fand jedoch an den Nachkommen des Dragoş Widerstand, welche sich als treue Vasallen dem Ungarnkönige anschlossen. Ludwig vermochte trotz wiederholter Kriegszüge den abtrünnigen Bogdan nicht zu bezwingen und entschädigte die Nachkommen des Dragoş mit Bogdan's Besitzungen in der Marmaroş, wo sie als Wojwoden dieses Districts erscheinen. Bogdan der Alte ist demnach als der eigentliche Begründer des moldauischen Fürstenthums in dessen späterer Ausdehnung zu betrachten. Dieser Fürst Hess auch die ersten moldauischen Münzen prägen mit der Inschrift «Moneta Moldavie Bogdan Wajwoda». Diese Begebenheit soll sich im Jahre 1349 zugetragen haben, wonach der Auszug Bogdan's aus der Marmaroş kurz zuvor stattfand. Die Nachrichten der

воеводою. Біля річки Молдави він заснував місто Бана, Баня, або згадуване ще як Байа, а згідно з іншим переказом — також Сучаву. На згадку про цю пам'ятну подію він увів до свого герба голову тура. Таким чином Драгош заклав основу Молдавського князівства. Драгош начебто збудував церкву у Воловці, де він і похований. Він правив, кажуть, у 1342—44 роках².

Його син і спадкоємець Сас володарював чотири роки (1344—48). Під час його правління у край вторглися татари, спалили Серет і спустошили околиці. Після їхнього відходу Сас велів відбудувати місто. Існуюча ще тепер у Сереті церква Св. Трійці заснована, начебто, Сасом, від якого й одна з місцевостей цього міста носить назву Саска. У Сереті вже 1353 року виникло римо-католицьке архіпресвітерство і домінікансько-францисканський монастир, котрі до 1370 року підпорядковувалися Галицькому архієпископству. Сас був вигнаний Богданом і поселився у Семигороді.

Історично ймовірним є факт, що румуни Мармарошу під угорською зверхністю мали національну автономію й управлялися воеводою. Під час військового походу проти татар також брали участь румуни, які зайняли частину очищеного [від татар] краю і заснували таким чином Молдавське князівство. Угорський король Людовік вважав Молдову частиною Угорської корони.

Згідно з угорською версією, Богдан, воевода мармарошських румунів (1348—55), розглядав окупований його людьми край як законно належне йому володіння і мав намір організувати тут незалежну державність. Однак він зустрів опір з боку нащадків Драгоша, котрі як вірні васали трималися угорського короля. У кількох організованих військових походах Людовік не зміг подолати Богдана і винагородив спадкоємців Драгоша Богдановими володіннями у Мармароші, де вони виступають як воеводи цієї округи. Таким чином Богдана Старого треба вважати справжнім засновником Молдавського князівства у його пізніших межах. Цей князь карбував також перші молдавські монети з написом «Moneta Moldavie Bogdan Wajwoda». Ця подія могла би трапитися 1349 року, невдовзі після того, як відбувся вихід Богдана з Мармаро-

Putnaer Annalen über die Herabkunft des Dragoş geben die Jahreszahl 1342 an, daher Bogdan's Regierungsantritt im Jahre 1348 erfolgt sein dürfte. Nach anderen Geschichtschreibern fällt die Auswanderung des Dragoş in das Jahr 1359, und dessen Regierung dauerte bis zum Jahre 1361, was jedoch nicht richtig sein dürfte.

Auf Bogdan den Alten folgten dessen Söhne Stephan und Peter, die sich gegenseitig bekriegten. Stephan huldigte dem Polenkönige Kazimir dem Grossen und wurde im Kampfe gegen seinen Bruder von diesem unterstützt. Beide jedoch vertheidigten das Land gegen die Angriffe Ungarns. Als jedoch Kazimir einen Feldzug gegen Peter, wahrscheinlich in der Absicht, die Moldau sich zu unterwerfen, unternahm, wurde ihm im Jahre 1359 von den Moldauern bei Hliboka eine furchtbare Niederlage bereitet und sein Heer fast aufgerieben.

Auf Peter und Stephan folgte ein Sohn Bogdan's Namens Latzko (1365—74). Dieser Fürst erwählte Sereth zu seiner ständigen Residenz. Zwischen ihm und Ludwig I von Ungarn brach 1367 ein Krieg aus, der damit endete, dass Latzko die Oberhoheit Ungarns anerkennen musste. Der Grund zu diesem Feldzuge waren die erfolglosen Versuche Ludwig's und seiner Mutter Elisabeth, Latzko zur katholischen Kirche zu bekehren. Nun war Latzko gezwungen, den katholischen Glauben anzunehmen, und hoffte dadurch, weil er seiner Gemahlin überdrüssig wurde, die Ehescheidung um so leichter zu erreichen. Er sagte sich somit vom I russischen griechisch-orthodoxen Bischof in Halicz, an welchen die Moldau gewiesen war, los und bat Papst Urban V., ihm einen eigenen Bischof zu schicken. Der Papst entsandte den Minoriten Andreas Wasilko, Beichtvater der Königin Elisabeth, als Bischof nach Sereth. Da jedoch die wiederholte Bitte Latzko's um Ehescheidung bei den Päpsten kein Gehör fand, Hess er in seinem Eifer für die katholische Religion nach, und es gelang weder dem Bischof Andreas noch seinen Nachfolgern, der katholischen Kirche eine dauernde Herrschaft in der Moldau zu verschaffen.

Der Nachfolger Latzko's war Georg Koreatowicz, ein Lithauer, der jedoch bald vergiftet wurde. Die lithauischen und russischen Jahrbücher führen an, ohne den Zeitpunkt zu nennen, dass Georg Koreatowicz, ein durch seine tapferen Thaten hervorragender Mann, der auch einen Theil Podoliens unter lithauischer Oberhoheit

шу. Путнянські літописи позначають дату прибуття Драгоша 1342 роком, тож Богдановий вступ на престол міг відбутися 1348 року. За іншими істориками, еміграція Драгоша припадає на 1359 рік, а правління його тривало до 1361 року, проте це, мабуть, не відповідає дійсності.

За Богданом Старим слідували його сини Штефан і Петру, які воювали між собою. Штефан служив польському королю Казимиру Великому і мав його підтримку у війні проти брата. Тим не менше обидва брати захищали край від нападів угорців. Однак коли Казимир організував похід проти Петру, очевидно, з наміром підкорити всю Молдову, то зазнав від молдаван 1359 року біля Глібоки нищівної поразки і його військо було майже цілком знищене.

Після Петру і Штефана князував син Богдана на ім'я Лацку (1365—74). Цей князь обрав собі Серет за постійну резиденцію. 1367 року між ним і Людовіком I Угорським розгорілася війна, котра закінчилася тим, що Лацку змушений був визнати зверхність Угорщини. Причиною, що призвела до цієї воєнної кампанії, були безуспішні спроби Людовіка і його матері Єлизавети повернути Лацку до католицької церкви. Тепер Лацку був змушений прийняти католицьку віру і сподівався, що це полегшить йому розлучення з дружиною, до якої він збайдужів. Тож він відколовся від руського православного єпископа в Галичі, якому була підпорядкована Молдова, і попросив папу римського Урбана V надіслати йому власного єпископа. Папа направив єпископом до Серету францисканського ченця Андрія Василька — духівника королеви Єлизавети. Але у зв'язку з тим, що повторні Лацкові прохання щодо розлучення не знаходили у папи підтримки, це охолодило його прихильність до католицької релігії, а єпископу Андрієві та його наступникам не вдалося закріпити у Молдові тривале панування католицької церкви.

Наступником Лацку став литовець Юрій Коріятович, який, однак, був незабаром отруєний. Литовські і руські літописи без посилання на дату розповідають, що Юрій Коріятович, який завдяки своїм звитяжним справам став визначною людиною, також володів під литовською зверхністю частиною

besass, zum Hospodaren oder Wojwoden der Moldau von den Bojaren gewählt, jedoch infolge eines Complottes in der Burg zu Suczawa ermordet wurde.

Als Begründer der Dynastie der Muschats wird Kosta Muschat genannt; die moldauischen Jahrbücher wissen jedoch nichts von ihm zu erzählen. Er regierte angeblich 1374—75. Ihm folgte sein erstgeborener Sohn Peter II. Muschat; dieser regierte ungefähr von 1375—91.

Unter diesem Fürsten soll im Vereine mit Polen eine Verbindung gegen Sigmund von Ungarn gestiftet worden sein und der Fürst sammt seinen Bojaren dem König Wladislaus von Polen den Eid der Treue geleistet haben. Durch den Bischof von Sereth, Nikolaus, und den nachmaligen Stefan Ruteni suchten die Polen ihrem Einfluss auf die Moldau Geltung zu verschaffen, was ihnen auch gelang. Peter verlegte um das Jahr 1388 seine Residenz von Sereth nach Suczawa und schloss im Jahre 1389 mit Polen und dem Wojwoden der Walachei Myrcea ein Bündniss gegen Sigmund. Sereth war zu jener Zeit eine blühende Stadt.

Auf Peter II. Muschat folgte Stefan in der Regierung (1390—92).

Durch das Bündniss der moldauischen Fürsten mit den Polen erzürnt und festen Willens, das Ansehen der ungarischen Krone in der Moldau wiederherzustellen, unternahm Sigmund einen Kriegszug gegen Stefan. Dieser wurde besiegt, und König Sigmund zog gegen Suczawa, der Residenz des Fürsten. Stefan sah kein anderes Mittel zu seiner Rettung, als mit seinen Bojaren fussfällig um Verzeihung zu bitten. Sigmund gewährte dieselbe, jedoch unter der Bedingung, dass sie nie wieder in Ungehorsam gegen ihn verfielen. Hierauf schwur Stefan mit seinen Bojaren den Eid der Treue und verpflichtete sich, einen jährlichen Tribut zu zahlen. Stefan hielt zwar sein Gelöbniss, doch gestattete er, dass Mircea, der Wojwode der Walachei, mit Jagiełło 1390 zu Suczawa ein neues Bündniss wider Sigmund schloss. Die Polen aber, denen viel am Bunde mit der Moldau lag, unterstützten einen Aufruhr, welcher gegen Stefan ausgebrochen war, und dessen Bruder Roman gelangte in den Besitz des moldauischen Fürstenthums.

Roman regierte von 1392—95.

Er hielt anfangs treu zu den Polen, dann aber, als Theodor Koreatowicz mit Witold von Lithauen in einen Krieg verwickelt wurde, liess er jenem Hilfstruppen für den Feldzug. Allein Witold schlug die vereinte podolisch-moldauische Armee bei Braclaw, und eroberte Podolien;

Podillia i був обраний молдавськими боярами господарем, або воєводою, Молдови, однак внаслідок змови його вбили в Сучавському замку.

Засновником династії Мушатів називається Коста Мушат; однак молдавські літописи не можуть нічого про нього розповісти. Він правив, мабуть, у 1374—75 рр. Його заступив старший син Петру II Мушат, який володарював приблизно у 1375—91 роках.

За цього князя було укладено союз з Польщею проти угорського Сигізмунда [Жигмонда Люксембурга], і воєвода разом із боярами склав клятву вірності польському королю Владиславу. Поляки намагалися розширити свій вплив на Молдову за допомогою серетського єпископа Миколая і його наступника Стефана Рутені, що їм і вдалося. Близько 1388 року Петру переніс свою резиденцію із Серету до Сучави й 1389 року уклав з Польщею і воєводою Валахії Мірчою союз проти Сигізмунда. У той час Серет був квітучим містом.

Після Петру II Мушата прийшов до влади Штефан (1390—92).

Розлучений союзом молдавського воєводи з Польщею і з рішучим наміром відновити в Молдові повагу до угорської корони, Сигізмунд розпочав воєнний похід проти Штефана. Той зазнав поразки, а король Сигізмунд рушив до резиденції воєводи Сучави. Штефан не бачив іншого способу врятуватися, як разом із своїми боярами принижено просити прощення. Сигізмунд пробачив за умови, що вони стосовно нього ніколи більше не допустять непокори. Після цього Штефан разом із своїми боярами склав клятву вірності і зобов'язався сплачувати щорічну данину. Хоча Штефан дотримувався присяги, проте все ж дозволив валаському воєводі Мірчі 1390 року укласти в Сучаві з польським королем Ягайлом новий союз проти Сигізмунда. Але поляки, які були вкрай зацікавлені в союзі з Молдовою, підтримали повстання, що піднялося проти Штефана, і завдяки якому його брат Роман заволодів княжим молдавським престолом.

Роман правив у 1392—95 рр.

На перших порах він був вірний полякам, проте згодом, коли Федір Коріятович вплутався у війну з литовським [князем] Вітовтом, він надав йому для походу допоміжні війська. Проте Вітовт розбив об'єднану польсько-молдавську армію біля Брацла-

auch die Festung Kamieniec fiel in seine Hände. Koreatowicz selbst wurde gefangen genommen.

Diese Ereignisse verfehlten nicht, auf Roman einen deprimirenden Einfluss zu üben, so dass er abdankte und zu Gunsten seines Bruders auf die Fürstenwürde Verzicht leistete.

Peter II. Muschat regierte nun zum zweiten mal (1395—99).

Die aufstrebende Macht des Königs von Polen, i Jagicello, veranlasste Peter, mit seinen Bojaren neuerdings den Eid der Treue zu leisten. Die zweite Regierungsperiode Peter's weist keine Begebenheit von historischer Bedeutung auf.

Auf Peter II. Muschat folgte Juga (1400—1401).

Wer dieser Juga war, lässt sich mit Bestimmtheit nicht sicherstellen. Nach Scarlatti war er ein Sohn Roman's, nach den Jassyschen Annalen hingegen ein Sohn Peter's. Er erhielt von Ladislaus II. den Szypenitzer District mit der Burg Cecina zum Lehen mit der Bestimmung, dass derselbe nach seinem Tode an das Königreich Polen zurückzufallen habe.

Unter ihm setzte es der Bischof Sartorius durch, dass Papst Bonifaz IX. den Bischofssitz von Sereth nach Bakä verlegte. Im Jahre 1400 ward ein eigener griechisch - orthodoxer Metropolit Namens Theoktist bestellt.

Juga soll den Grund zu vielen Städten gelegt und auch seine Bojaren und Krieger reichlich beschenkt haben.

Der Nachfolger Juga's war Alexander I. der Gute (1401—33).

Dieser stellte im Reiche Ruhe und Ordnung her und suchte auch nach aussen sein Ansehen zu heben. Gleich zu Anfang seiner Regierungszeit, 1402, leistete er dem König von Polen den Huldigungseid mit der Verpflichtung, Polen gegen alle Feinde, ausser Lithauen und Preussen, Hilfe zu leisten.

Im Jahre 1404 leistete er neuerdings den Eid der Treue, welcher im Jahre 1407 bekräftigt wurde.

Er benutzte die Zeit der Ruhe, um Verbesserungen einzuführen, die Finanzen zu heben und andere Anstalten zum Wohle des Landes zu treffen. Das Kloster Moldawitza, das er reichlich beschenkte, und das Bisthum in Radautz verdanken ihm ihre Entstehung. Auch die Mutterkirche in Suczawa liess er aufbauen.

Wie günstig die Finanzen der Moldau damals bestellt waren, davon giebt am besten die Anleihe des Königs Jagiełło

va i зайняв Поділля; він також взяв у свої руки фортецю Кам'янець. Сам Коріятович потрапив у полон.

Ці невтішні події мали на Романа такий сильний вплив, що він подав у відставку і зрікся княжого столу на користь свого брата.

Петру II Мушат правив тепер удруге (1395—99).

Міцніюча влада польського короля Ягайла була причиною того, що Петру і його бояри знову склали клятву вірності. Другий період правління Петру не позначений жодними подіями історичного значення.

Після Петру II йшов Юга (1400—1401).

Хто такий цей Юга, встановити достовірно неможливо. За твердженням Скарлатті, він був Романовим сином, а за Ясськими літописами — Петровим сином. Він одержав від Владислава II у лен Шипинський округ із замком Цецин з умовою, що після його смерті вони повернуться Польському королівству.

За його правління єпископ Сарторій домігся, що папа Боніфацій IX переніс єпископську резиденцію з Серету до Бакеу. 1400 року відбулося призначення власного православного митрополита на ім'я Феоктист.

Юга, вважають, заснував багато міст і щедро обдарував своїх бояр і воїнів.

Наступником Юги був Александру I Добрий [чел Бун] (1401—33).

Він відновив у державі спокій та порядок і намагався підвищити її міжнародний авторитет. Відразу після свого вступу на престол у 1402 році він присягнув на вірність польському королю, зобов'язавшись надавати Польщі допомогу проти всіх ворогів, крім Литви і Пруссії.

У 1404 році він знову давав клятву вірності Польщі, яку підтверджував і 1407 року.

Він використовував мирний час для поліпшення управління, зміцнення фінансів і турбувався про інші установи на благо країни. Своїм виникненням йому зобов'язані монастир Молдавиця, який він щедро обдарував, і єпископство у Радівцях. Він також велів побудувати митрополічу [т. зв. Міроуцьку церкву] у Сучаві.

Про тодішній добрий фінансовий стан Молдови найкраще свідчить позика короля Ягайла, яку той

Zeugniss, die derselbe bei Alexander gemacht hat, als seine Kriegskasse völlig erschöpft war, und wofür er Sniatyn, Kolomea und Pokutien an die Moldau verpfändete. Diese Verpfändung gab den Anlass zu vielen Händeln zwischen beiden Theilen. Durch den Vertrag zu Lublau (1412) wurden die Streitigkeiten zwischen Sigmund und Jagiełło ausgeglichen und die Entscheidung, ob das Recht über die Moldau den Polen oder Ungarn zukomme, auf fünf Jahre verschoben, thatsächlich aber in unabsehbare Zukunft versetzt. Den Nutzen hatte jedoch die Türkei, denn diese unterwarf die Moldau in der Zeitfolge durch die Gewalt der Waffen.

Im Jahre 1415 kam Jagiełło nach Sniatyn, wo sich auch Alexander einfand und mit den Bojaren den Eid der Treue leistete, da gerade zu jener Zeit die Türken die Walachei verwüsteten und Alexander, dem ein gleiches Schicksal drohte, beim polnischen König Schutz suchen musste. Alexander war bestrebt, das gute Einvernehmen mit Jagiełło auf die Dauer zu erhalten, und heirathete zur Befestigung desselben dessen Schwester Ringala als zweite Frau. Mit Zustimmung seines ältesten Sohnes Elias aus erster Ehe wurden dieser Fürstin als Leibgedinge die Stadt Sereth, die Gemeinde Wolowetz und jährlich 600 Dukaten verschrieben.

Im Feldzuge 1423 wider die Deutschen Ritter fochten 400 moldauische Reiter, welche als Hilfstruppen von Alexander an Jagiełło gesandt wurden.

Sigmund rüstete im Jahre 1426 gegen die Türken und verlangte von Jagiełło Hilfe, insbesondere aber das Aufgebot des Wojwoden der Moldau, welches ihm auch zugesagt wurde. Bei der Zusammenkunft in Lutzk 1429 mit Jagiello und Witold verlangte Sigmund eine Theilung der Moldau, weil der Wojwode Alexander ihm keine Hilfe geleistet hatte. Jagiełło wendete jedoch die drohende Gefahr von diesem ab, indem er behauptete, Alexander treffe in dieser Beziehung keine Schuld, weil die polnischen und moldauischen Hilfstruppen 1426 vergebens auf Sigmund gewartet hätten.

Dieses gute Einvernehmen zwischen Jagiełło und Alexander wurde jedoch bald gestört, denn im Jahre 1430 starb Witold, der Beherrscher von Lithauen und Podolien, und Swidrigailo, sein Nachfolger in Lithauen, wollte sich auch Podolien nicht nehmen lassen, schloss mit Alexander ein Bündniss und erklärte Polen den Krieg. Alexander hielt nicht nur aus religiösen Rücksichten an diesem Bunde, sondern er beabsichtigte auch, sich in Pokutien festzusetzen und dieses Land für die Moldau

vзяв в Александру, коли власна каса була цілком вичерпана, а за це віддав у заставу Молдові Снятин, Коломию й Покуття. Ця застава стала причиною багатьох чвар між обома сторонами. У Люблінському мирному договорі (1412) були залагоджені суперечки між Сигізмундом і Ягайлом, а рішення про те, Польщі чи Угорщині належить право на Молдову, відкладалося на 5 років, але фактично — на невизначений час. Однак користь мала Туреччина, яка незабаром підкорила Молдову силою зброї.

1415 року польський король Ягайло прибув до Снятина, де також з'явився Александру і разом з боярами присягав на вірність, бо саме в цей час турки спустошили Валахію і Александру, якому загрожувала така ж доля, довелося шукати захисту в польського короля. Александру постійно намагався підтримувати з Ягайлом добре порозуміння і для його зміцнення взяв королівську сестру Рінгалу [Рімгалію] за другу дружину. За згодою свого найстаршого сина від першого шлюбу Іляша цій княгині були призначені як пожиттєва рента місто Серет, громада Воловець і 600 дукатів щорічно.

У поході 1423 року проти німецьких рицарів билися 400 молдавських вершників, яких Александру послав як допоміжне військо для Ягайла.

1426 року Сигізмунд спорядив похід проти турків і зажадав від Ягайла допомоги, зокрема, залучення воеводи Молдови, що й було обіцяно. Під час зустрічі з Ягайлом і Вітовтом у Луцьку (1429) Сигізмунд домагався поділу Молдови, оскільки воевода Александру не надав йому жодної допомоги. Проте Ягайло відвів від нього навислу небезпеку своїм твердженням, що в цьому плані за Александру немає жодної вини, оскільки польські і молдавські помічні війська у 1426 році даремно чекали на Сигізмунда.

Проте це добре порозуміння між Ягайлом і Александру було незабаром порушене, позаяк 1430 року помер Вітовт — володар Литви і Поділля, а його литовський наступник Свидригайло, не бажаючи поступатися Поділлям, уклав з Александру союз і оголосив Польщі війну. Александру брав участь у цьому союзі не тільки з релігійних міркувань, але й з надією утвердитися на Покутті й здобути цей край для Молдови. Тому 1431 року він

zu erwerben. Er zog deshalb im Jahre 1431 mit Heeresmacht nach Pokutien, plünderte die Schlösser von Halicz, Sniatyn und Kamieniec und wollte, mit reicher Beute beladen, den Rückmarsch antreten, als ihn die Polen im Verein mit den Tataren der Wolga, die sie zu Hilfe gerufen hatten, überfielen und ihm die Beute abnahmen. Alexander selbst entkam nur mit knapper Noth über den Dnjestr in sein Land.

In dem darauf folgenden Jahre unterwarf sich Alexander dem König von Polen und soll den Szypenitzer District sammt mehreren Schlössern zum Lehen erhalten haben. Er starb nach einer Regierung von 32 Jahren.

Dieser Fürst widmete der Verfassung seines Landes die grösste Sorgfalt, verbesserte die Justizpflege, regelte die Finanzwirthschaft und stellte überhaupt Ordnung im Lande her. Unter Mithilfe des Metropolitens Theoktist führte er die Cyrillische Schrift ein, liess auch cyrillisch gelehrte Priester ins Land kommen und befestigte so die griechisch-orthodoxe Glaubenslehre. Er theilte die Moldau in eine nördliche und eine südliche Hälfte und setzte darin je einen Ober-Dwornik ein; als Parkalaben (Commandanten) in Chotin ernannte er einen Bojaren, der die Streitigkeiten seiner Unterthanen mit den Polen auszugleichen hatte. Das Commando über die Armee führte ein Ober-Hetman, der gleichzeitig Commandant der Residenz Suczawa war. Auch die Kunst und das Gewerbe unterstützte er in ausreichendem Masse. Seine hervorragenden geistigen Eigenschaften befähigten ihn, dem Lande ausgezeichnete Dienste zu leisten, und die Nachwelt legte ihm in Würdigung derselben den Beinamen «der Gute» bei. Wohl dürfte ihm keiner seiner Nachfolger, nicht einmal Stefan der Grosse, in seinem Talent, gut zu regieren, gleichgekommen sein.

Unter seiner Regierung fand auch die Einwanderung der Armenier und Zigeuner statt. Die schätzenswerthen Eigenschaften der ersteren dürfte Alexander vollkommen gewürdigt haben, denn er zog sie nach seiner Hauptstadt Suczawa, und auch in Sereth und anderen Städten gestattete er ihnen, sich niederzulassen. Noch heute sind diese Colonien erhalten geblieben. Was die Zigeuner anbelangt, erwähnt die Geschichte nichts Näheres, weil ihre Zahl nur sehr gering war und sie als Leibeigene betrachtet und behandelt wurden, jedoch mit dem Unterschied, dass ihre Herren ihnen ausreichenderen Schutz gewährten, als dies anderwärts geschah.

Sein Sohn Elias regierte ein Jahr allein, dann mit seinem Bruder Stefan zehn Jahre (1433—44).

рушив з великим військом на Покуття, зруйнував фортеці Галич, Снятин та Кам'янець і, навантажений багатю здобиччю, зібрався у зворотний шлях, однак у той час на нього напали польські війська у спілці із запрошеними на допомогу волзькими татарами і відібрали всі трофеї. Сам Александру заледве врятувався втечею через Дністер до своєї країни.

У наступному році Александру знову підкорився польському королю і начебто одержав у лен Шипинський округ разом з кількома замками. Помер він після 32-річного правління.

Цей князь проявляв велику турботу про стан своєї країни, поліпшував судочинство, регулював фінансове господарство і взагалі наводив лад у країні. За допомогою митрополита Феоктиста він запровадив для письма кирилицю, запросив у край священиків, які знали кирилицю, і зміцнив православне віровчення. Він розділив Молдову на північну та південну частини і поставив там старших двірників [суддів]; пиркалабом (комендантом) Хотина він призначив боярина, який мав не допускати конфліктів своїх підданих з поляками. Командування армією здійснював головний гетьман, який одночасно був комендантом Сучавської резиденції. Достатньою мірою він також підтримував мистецтво і ремесла. Визнанням наступними поколіннями його надзвичайних розумових здібностей, чесного служіння своїй країні стало присвоєння йому нащадками прізвиська «Добрий». Жодний із його наступників, навіть Штефан Великий, не могли зрівнятися з його управлінським талантом.

За його правління відбулося також переселення вірменів і циган. Александру Добрий у повній мірі зміг оцінити гідні поваги риси перших, тому що запрошував їх до столиці Сучави, а ще дозволяв їм поселятися у Сереті та інших містах. Ці колонії збереглися до сьогоднішніх днів. Що стосується циган, то історія не згадує нічого конкретного, позаяк число їх було дуже незначне і їх сприймали і трактували як кріпаків, однак з тією різницею, що їхні пани більшою мірою забезпечували їм захист, ніж це траплялося в інших місцях.

Його син Іляш правив самостійно лише рік, а потім разом зі своїм братом Штефаном — 10 років (1433—44).

Nach dem Willen Alexander's des Guten sollte der ältere Sohn Elias oder Eliä in der Regierung folgen. Stefan, der jüngere Sohn desselben, der unternehmender und ränkesüchtig war, suchte die Polen dadurch zu gewinnen, dass er gleich nach dem Tode seines Vaters den Huldigungseid zu Suczawa leistete. Nichtsdestoweniger fand Elias, dessen Gemahlin eine Schwester der Königin von Polen war, seine Bestätigung in der Fürstenwürde (1433), worauf er den Eid der Treue leistete.

Seine Stiefmutter Ringala versuchte bald, ihrem Sohne Stefan einen Theil der Moldau zuzuwenden, wurde aber von Elias verfolgt und auf dessen Befehl in unmenschlicher Weise ertränkt. Ihr Sohn Stefan entzog sich einem gleichen Schicksal durch die Flucht in die Türkei, welche er um Hilfe anrief. Bald kam er auch mit türkischen und walachischen Truppen in die Moldau gezogen und schlug seinen Bruder Elias in der Schlacht bei Solotin, so dass sich dieser zu den Polen flüchten musste. Jagiełło hielt gerade den Reichstag in Niepolomice ab, als Elias auf demselben erschien und seine Wiedereinsetzung verlangte. Ihm auf dem Fusse folgten jedoch die Gesandten Stefan's, welche ihrerseits die Absetzung Elias' forderten. Obgleich Elias ein Schwager des Königs war, entschied sich der König doch für Stefan, da auch dieser als Neffe die gleiche Verwandtschaft theilte, überdies auch Elias den Mord seiner Stiefmutter auf dem Gewissen hatte. Im Jahre 1433 wurde Stefan die Fürstenwürde zu Lenczic verliehen, und er leistete zu Suczawa den Huldigungseid.

Elias erhielt als Entschädigung Ländereien und Einkünfte in Polen und versprach, sich in moldauische Angelegenheiten nicht zu mengen. Er hielt sein Versprechen nicht, sondern drang in die Moldau ein, wurde aber von Stefan bei Dormanestie geschlagen. Als er zu demselben Zwecke neuerdings Truppen sammelte, wurde er auf Befehl des Königs festgenommen und mit seiner Familie in Sieradien in Haft gehalten.

Im Jahre 1434 gelang es Stefan, eine tatarische Horde, welche in Podolien und Rothreussen einbrechen wollte, gänzlich zu schlagen und zurückzuwerfen, wodurch er sich Verdienste um das polnische Reich erwarb. Um ihm den Dank hierfür auszusprechen, lud ihn Jagiełło zu einer Zusammenkunft nach Halicz ein. Auf dem Wege dahin erkrankte Jagiełło und starb bald darauf. Die

Vidповідно до волі Александру Доброго його наступником на престолі мав стати старший син Іляш, або Іліє. Проте молодший син Штефан, який був енергійнішим і підступнішим, намагався здобути прихильність поляків тим, що він відразу після смерті батька склав [ім] присягу на вірність у Сучаві. Незважаючи на це, Іляш, дружина якого була сестрою польської королеви, здобув підтвердження у княжому званні (1433), після чого він присягнув на вірність.

Його мачуха Рінгала [Рімгалія] зробила незабаром спробу віддати частину Молдови своєму сину Штефану, але була переслідувана Іляшем і за його наказом жорстоким способом утоплена. Її син Штефан уникнув такої ж долі завдяки втечі до Туреччини, в якій він просив допомоги. Незабаром він прибув у Молдову з турецькими і валаськими військами і розбив брата Іляша у битві біля Солотіна, так що той змушений був втікати до поляків. Іляш прибув до короля Ягайла в той момент, коли проходило засідання сейму в Неполомицях, і зажадав свого відновлення на престолі. Однак слідом за ним прибули Штефанові посланники, які у свою чергу вимагали скинення Іляша. Хоч Іляш був швагром короля, але король вирішив питання на користь Штефана, оскільки він, як племінник, мав однакове родинне право, крім того, на совісті Іляша було вбивство своєї мачухи. 1433 року у Ленчиці Штефанові було надано титул князя, а присягу на вірність він склав у Сучаві.

Як компенсацію Іляш одержав володіння й прибутки в Польщі та обіцяв не втручатися в молдовські справи. Проте він не дотримав обіцянки і вступив у Молдову, однак був розбитий Штефаном біля Дорманешт. Коли він знову з цією метою почав збирати війська для походу, то за наказом польського короля був затриманий і ув'язнений разом із сім'єю в Серадзі.

1434 року Штефану вдалося розбити і відкинути татарську орду, котра хотіла ввірватися на Поділля та Червону Русь, чим він здобув собі заслуги перед Польською державою. Щоб висловити йому за це подяку, Ягайло запросив його на зустріч в Галич. По дорозі туди Ягайло занедужав і після того незабаром помер.

Gesandten des Wojwoden Stefan leisteten nun Wladislaus dem Jüngeren den Huldigungseid.

Die Königin Sophie, welche während der Minderjährigkeit Wladislaus' die Regierung führte, regte auf dem Reichstage zu Sieradz 1435 die Frage an, wer von den Brüdern, Elias oder Stefan, den Fürstenstuhl der Moldau erhalten solle. Allein Stefan erwies den Polen wieder einen wichtigen Dienst, indem er den Lithauern das Schloss und die Stadt Braclaw entriss und sie dem König zur Verfügung stellte, ohne hierfür irgend welchen Kostenersatz zu beanspruchen. Dies entschied für Stefan, und Elias musste weiterhin mit der Gefangenschaft fürlieb nehmen. Elias beschloss nun, sich selbst zu helfen, und entkam von Sieradz, wahrscheinlich mit Hilfe der Königin-Mutter, in die Moldau. Hier scharte er seine Freunde und die Missvergnügten um sich und eröffnete die Feindseligkeiten gegen Stefan. Obgleich die Polen diesem Hilfe sandten und Elias 1435 bei Podraga und Pipereştie geschlagen wurde, war der Anhang des letzteren doch viel zu gross, und durch Vermittelung des königlichen Gesandten wurde ein Vertrag zu Stande gebracht, laut welchem Stefan Bielgorod (Akkerman), die Häfen am Schwarzen Meere, Tehin (Bender), Kilia und Silistria, und Elias die eigentliche Moldau erhielt.

Elias reiste noch in demselben Jahre nach Lemberg, wo er die Urkunde über die Huldigung ausstellte und der König ihm einen jährlichen Tribut auferlegte. Er erhielt bei dieser Gelegenheit den District Szypenitz mit den Schlössern Chotin, Cecina und Chmielow zum Lehen³.

In der Zeit der Regierung Elias' machte sich der Metropolit Gregor Zamblicus vom Patriarchen von Byzanz frei (1439), erhielt seine Weihe vom Erzbischof von Achrida und brach so jede Beziehung mit der Union ab. Noch in demselben und im nächstfolgenden Jahre brachen die Tataren in die Moldau ein und verwüsteten ganze Landstriche.

Stefan verabredete 1444 mit Elias eine Zusammenkunft und liess ihn blenden; dieser starb ein Jahr darauf.

Jetzt regierte Stefan allein (1444—47).

Den Szypenitzer District sammt den zugehörigen Festungen musste er 1444 den Polen abtreten. Er erfreute sich jedoch nicht lange der Herrschaft, denn er wurde von Roman, dem Sohne Elias', ermordet. Zu Lebzeiten noch hatte er das Kloster Moldawitza reichlich beschenkt.

Roman regierte nur ein Jahr (1447—48).

Der Sohn des ermordeten Wojwoden Stefan, Namens Peter,

Посланці воєводи Штефана склали тепер присягу на вірність Владиславу Молодшому.

Королева Софія, яка керувала урядом під час Владиславого неповноліття, на сеймі в Серадзі 1435 року порушила питання, хто з братів — Іляш чи Штефан — повинен володіти княжим престолом у Молдові. Але Штефан знову зробив полякам важливу послугу, коли він відбив у литовців замок і місто Брацлав і передав їх польському королю, не вимагаючи за це будь-якої компенсації. Ця обставина вирішила питання на користь Штефана, а Іляш змушений був і надалі задовольнятися полоном. Тепер Іляш вирішив сам допомогти собі і вибрався із Серадзі у Молдову, мабуть, за допомогою королеви матері. Тут він зібрав довкола себе своїх друзів та невдоволених і розпочав ворожі дії проти Штефана. Незважаючи на подану поляками допомогу і поразку Іляша 1435 року біля Подраги і Піперешт, прихильників останнього було так багато, що за посередництвом королівського посланця був укладений договір, відповідно до якого Штефан одержав Білгород (Акерман), порти на Чорному морі, Тегіну (Бендери), Кілію і Сілістрію, а Іляш — властиву Молдову.

У тому ж році Іляш здійснив подорож до Львова, де він підписав грамоту про складання присяги на вірність і король наклав на нього щорічну данину. При цьому він отримав як лен³ Шипинський округ із замками Хотин, Цецин і Хмелів.

Під час Іляшевого правління митрополит Григорій Цамблак оголосив себе незалежним від візантійського патріарха (1439), отримав своє посвячення від охридського архієпископа і припинив будь-які стосунки з церковним об'єднанням. У тому ж і наступних роках в Молдову вторгалися татари і спустошували цілі місцевості.

1444 року Штефан домовився з Іляшем про зустріч і велів його осліпити; через рік той помер.

Тепер самостійно правив Штефан (1444-47).

Йому довелося 1444 року поступитися полякам Шипинським округом разом із приналежними фортецями. Проте він недовго тішився владою, тому що був убитий Романом, сином Іляша. Ще за життя він [Штефан] щедро обдарував монастир Молдавиця.

Роман княжив лише один рік (1447—48).

Син вбитого воєводи Штефана на ім'я Петру по-

schwor ihm Rache und, da er für sein eigenes Leben fürchtete, entfloh nach Ungarn zu Johann von Hunyady, welchen er um Hilfe bat. Dieser gab ihm ein ungarisches Heer mit, mit dessen Hilfe Peter i den Roman vertrieb, welcher nach Podolien floh, den König von Polen um Schutz bittend. Peter überliess aus Dankbarkeit den Ungarn die Festung Kilia.

König Kazimir von Polen gewährte Roman diese Bitte und setzte sich an der Spitze eines Heeres in Marsch, um denselben wieder einzusetzen, als die Mutter Roman's, Maria, mit ihrem Sohne Alexander vor ihm erschien und ihm den Tod Roman's (durch Gift) anzeigte.

Peter regierte von 1448—49.

Kazimir verlieh jetzt der Witwe Roman's das Schloss Kolomea und zog nach Kamieniec, von wo aus er Peter auffordern liess, den Huldigungseid zu leisten, welcher Aufforderung dieser auch nachkam. Da er über Verlangen des Königs den Fürsten Michael Zygmuntowicz, der sich zu ihm geflüchtet hatte, nicht ausliefern wollte, erregte er den Unwillen Kazimirs; doch bevor dieser etwas gegen ihn unternahm, starb er eines plötzlichen Todes. Wahrscheinlich kam er auf dieselbe Weise um wie sein unmittelbarer Vorgänger.

Nun entbrannte abermals der Kampf um den moldauischen Fürstenthron. Nach Miron soll ein gewisser Peter einen Monat und Czuber zwei Monate in der Moldau regiert haben. Doch lässt sich dieses nicht mit Bestimmtheit constatiren.

Wahrscheinlich mit polnischer Hilfe wurde noch in demselben Jahre Alexander II., ein Sohn des Elias, zum Fürsten der Moldau erhoben, er regierte von 1440—55. Da er noch zu jung war, führte seine Mutter Maria die Regentschaft. Kaum zur Herrschaft gelangt, erstand ihm ein Gegner in einem gewissen Bogdan, der sich für einen Sohn Alexander's des Guten ausgab. Dieser erwarb sich einen bedeutenden Anhang, schlug das Heer Alexander's in der Schlacht bei Tornaszeni und jagte diesen sammt seiner Mutter nach Polen. Kazimir sandte unter Siemienski ein Heer aus, welches Alexander wieder einsetzte. Doch kaum war dieses Heer abgezogen, so wurde Alexander durch Bogdan abermals vertrieben.

Jetzt wurde im polnischen Reichsrathe darüber verhandelt, ob die Moldau für Polen zu erobern und Alexander mit Gütern in Rothrussland zu entschädigen wäre. Da dies jedoch mit Rücksicht auf den unbändigen Geist der Bojaren und auf die Nachbarschaft der Türken, die sich schon zu jener Zeit in der Moldau festgesetzt hatten, ein gefahrvolles Unternehmen war, kam man überein, die

klavься помститися, і він, остерігаючись за своє життя, утік в Угорщину до Яноша Гуняді, де просив про допомогу. Той надав йому угорське військо, за допомогою якого Петру прогнав Романа, котрий подався на Поділля шукати захисту у польського короля. Із вдячності Петру передав угорцям фортецю Кілію.

Польський король Казимир задовольнив прохання Романа і вирушив на чолі війська, щоб знову його посадити [на престол], як до нього прибула Романова матір Марія разом з сином Александру, і повідомила про Романову смерть (від отрути).

Петру правив у 1448—49 рр.

Тепер король Казимир віддав удіві Романа замок Коломию, а сам подався у Кам'янець, звідки зажадав від Петру присягнути на вірність, і той на виклик прибув. Оскільки він [Петру] не захотів виконати вимоги короля про видачу князя Михайла Зигмунтовича, який, було, втік до нього, то викликав невдоволення Казимира; але ще до того, як стосовно нього щось вирішувалося, він несподівано помер. Очевидно, він відійшов таким же чином, як і його безпосередній попередник.

Тепер знову розгорілася боротьба навколо молдовського княжого престолу. За Мироном [Костіним], протягом одного місяця начебто правив у Молдові якийсь Петру і два місяці — Чубер. Проте це не можна констатувати достовірно.

Напевно, з польською допомогою ще в цьому ж році князем Молдови став син Іляша Александру II, який правив у 1440—55 роках. Оскільки він був ще дуже молодим, регентство вела його мати Марія. Ледь він прийшов до влади, як його противником постав якийсь Богдан, котрий видавав себе за сина Александру Доброго. Він здобув собі багато прихильників, переміг військо Александру у битві біля Торнашен і вигнав його разом з матір'ю до Польщі. Казимир вислав своє військо під командуванням Семенського, яке знову відновило Александру. Але лише польське військо відійшло, як Богдан повторно прогнав Александру.

Тепер у польській державній раді розглядалося питання, чи не здобути Молдову для Польщі, а Александру винагородити маєтками у Червоній Русі. Однак з огляду на непогамовний дух бояр і на сусідство турків, які в той час вже влаштувалися в Молдові, дійшли згоди, що такі заходи таять у собі небезпеку, і було вирішено вважати

Moldau auch fernerhin als einen Vasallenstaat zu behandeln und sie als Bollwerk gegen die Türkei zu gebrauchen. Zum Zwecke der Wiedereinsetzung Alexander's brach ein bedeutendes Heer unter Anführung des Buczacki, Odrebacz und Koniecpolski in die Moldau ein. Bogdan flüchtete sich in die Wälder und begann die Unterhandlungen mit den Polen, welche zu einem befriedigenden Resultate führten. Laut dieser Abmachungen verpflichtete er sich, als Vormund Alexander's bis zu dessen Volljährigkeit die Regierung zu führen und dem Könige von Polen jährlich Tribut zu zahlen. Hierauf glaubten die Polen diese Angelegenheit erledigt zu haben und traten den Rückmarsch an. Bogdan spann jedoch Verrath und beschloss, die Polen auf dem Heimwege zu überfallen. Er dirigirte seine Truppen auf kürzeren Wegen vorwärts und besetzte den Engpass bei Krasna. Ein dem Alexander treu gebliebener Bojar verrieth den ganzen Plan, und die Polen beabsichtigten, kräftigen Widerstand zu leisten. Am 6. September 1450 kam es mit Bogdan zum Kampfe, wobei die Polen, welche viel Reiterei besaßen, im Nachtheile waren, Bogdan hingegen über ein starkes Fussvolk verfügte. Schon neigte sich der Sieg zu Gunsten Bogdan's, als der erwähnte Bojar mit seinen Truppen den Polen zu Hilfe kam und das Waffenglück entschied. Die Polen büssten in diesem Kampfe ihre besten Anführer Odrebacz und Buczacki ein. Bogdan zog sich hierauf nach Berlad zurück. Durch diesen Kampf bedeutend geschwächt, musste das polnische Heer den Rückmarsch fortsetzen und die Moldau dem Bogdan überlassen.

Alexander kam jetzt mit seiner Mutter zu Kazimir nach Sambor und bat diesen um Hilfe. Kazimir wies beide an den nächsten Reichstag, versprach ihnen aber, sie zu schützen. Auf dem Reichstage zu Parczow 1451 wurde beschlossen, Truppen in die Moldau zu entsenden, um Bogdan zwar nicht zu vertreiben, ihn aber zu zwingen, um Verzeihung zu bitten, und ihm einen Tribut aufzuerlegen, hingegen ihm die Moldau bis zur Volljährigkeit Alexander's zu überlassen. Bevor noch die Armee ausgerüstet war, erstand in Peter Aaron, einem angeblichen Sohn Alexander's des Guten, ein neuer Prätendent. Dieser war ein Anhänger und Begleiter Alexander's und entwarf den Plan, sich des moldauischen Fürstenthums zu bemächtigen. Zu diesem Zwecke begab er sich heimlich in die Moldau, wo Alexander noch einige feste Plätze und genug Anhänger besaß, lud Bogdan zu einem Festmahle ein, und nachdem er denselben berauscht gemacht, liess er ihn bei Reuseni ermorden. Statt nun

Молдову надалі васальною державою та використовувати її як бастион проти Туреччини. Щоб відновити Александру на престолі, у Молдову ввійшло значне військо під командуванням Бучацького, Одрєбача [Ондровонжа] і Конєцпольського. Богдан утік у ліси і розпочав переговори з поляками, що привели до позитивних результатів. Відповідно до угоди він зобов'язався правити країною як опікун Александру до його повноліття і сплачувати польському королю щорічну данину. Після цього поляки вважали питання вичерпаним і подалися у зворотний марш. Проте Богдан задумав зрадити поляків і напасти на них, коли вони повертатимуться додому. Він направив свої війська коротшими шляхами і зайняв вузький прохід біля Красної. Один вірний Александру боярин розкрив цей план полякам і вони приготувалися дати рішучу відсіч. 6 вересня 1450 року дійшло до битви з Богданом, причому поляки, що мали багато кінноти, опинилися у невідному становищі, тоді як у Богдана була сильна піхота. Перемога вже схилилася на бік Богдана, коли згадуваний боярин прибув із своїм військом на допомогу полякам і вирішив долю бою. Поляки втратили у цій битві своїх кращих воєначальників Одрєбача і Бучацького. Після цього Богдан відступив до Берлада. Дуже ослаблене цією боротьбою польське військо змушене було продовжувати свій відступ і залишити Молдову Богданові.

Тепер Александру вирушив разом із своєю матір'ю до Казимира в Самбір і просив про допомогу. Казимир відповів, що це питання повинен вирішувати наступний сейм і обіцяв їм сприяти. На засіданні сейму у Парчові 1451 року було вирішено послати війська в Молдову, але для того, щоб не проганяти Богдана, а змусити його просити прощення, обкласти його даниною і залишити йому Молдову до повноліття Александру. Перш ніж була споряджена армія, з'явився новий претендент в особі Петру Арона, який видавав себе за сина Александру Доброго. Він був прибічником і супутником Александру і накреслив план оволодіння молдавським престолом. З цією метою він потайки подався у Молдову, де Александру ще володів кількома надійними місцями і мав достатню кількість прибічників, запросив Богдана на бенкет і, споївши його, велів убити біля Реусен. Замість того, щоб

Alexander zu seinem Rechte zu verhelfen, setzte er sich selbst auf den Fürstenthron. Alexander war nahe daran, sein Leben einzubüssen, doch gelang es ihm noch zu entkommen. Er kam im Jahre 1453 abermals mit einem polnischen Hilfsheere, welches ihn endlich in der Moldau wieder einsetzte. Nach polnischen Annalen soll Alexander, der ein ausschweifendes Leben führte und viele Familien beleidigte, vergiftet worden sein (1456). Die moldauischen Chroniken besagen hingegen, dass Peter Aaron mit seinen Truppen Alexander bei Mowil geschlagen hatte, worauf dieser nach Akkerman entflohen und daselbst auch starb.

Peter Aaron regierte vom Jahre 1455—57.

König Kazimir nahm den Huldigungseid Peter Aaron's an, welcher sich hiermit verpflichtete, mit keiner anderen Macht ein Bündniß zu schliessen, jährlichen Tribut zu zahlen und der Witwe Elias' Sereth und Wolowetz zu überlassen; wegen der Besitzungen Maria's und der von ihr besetzten Schlösser Chotin und Cecina wollte er noch mit dem Könige verhandeln.

Er hielt seine Versprechungen nicht, denn schon im Jahre 1456, als Sultan Mohamed Serbien und die Walachei unterwarf, Belgrad belagerte und eine türkische Armee in Bulgarien demonstrierte, sandte er an den Sultan Geschenke und verpflichtete sich, Tribut zu zahlen. Durch dieses Vorgehen schien er die Bojaren in hohem Grade gegen sich aufgebracht zu haben, denn bald darauf bildete sich eine Partei wider ihn, an deren Spitze Stefan, der Sohn Bogdan's, seines Vorgängers, stand. Dieser warb um Hilfsvölker in der Walachei, brach mit ihnen in die Moldau ein und lieferte, von der Gegenpartei Peter Aaron's unterstützt, diesem eine Schlacht bei Soldestie und Orbik 1458, in welcher Peter Aaron vollständig geschlagen wurde. Stefan wurde nun als Wojwode der Moldau anerkannt.

Stefan der Grosse oder der Alte (Vladu Voda) regierte von 1457—1504.

Seine Absicht war zunächst darauf gerichtet, sich an Peter Aaron, dem Mörder seines Vaters, zu rächen. Als nun dieser nach den verlorenen Schlachten sich zu den Polen flüchtete, folgten ihm die Gesandten Stefan's nach und verlangten dessen Auslieferung, die aber verweigert wurde. Hierauf unternahm Stefan einen Zug nach Podolien und Rothreussen und plünderte diese Länder. Die Polen boten ihm jetzt (1459) die Hand zum Vergleiche und wurden die Vereinbarungen in einer Urkunde festgesetzt. Diesen gemäss

den Umständen wieder Alexandru zu seinen Rechten verhelfen, setzte er sich selbst auf den Fürstenthron. Alexandru war nahe daran, sein Leben einzubüssen, doch gelang es ihm noch zu entkommen. Er kam im Jahre 1453 abermals mit einem polnischen Hilfsheere, welches ihn endlich in der Moldau wieder einsetzte. Nach polnischen Annalen soll Alexander, der ein ausschweifendes Leben führte und viele Familien beleidigte, vergiftet worden sein (1456). Die moldauischen Chroniken besagen hingegen, dass Peter Aaron mit seinen Truppen Alexander bei Mowil geschlagen hatte, worauf dieser nach Akkerman entflohen und daselbst auch starb.

Peter Aaron regierte vom Jahre 1455—57.

König Kazimir nahm den Huldigungseid Peter Aaron's an, welcher sich hiermit verpflichtete, mit keiner anderen Macht ein Bündniß zu schliessen, jährlichen Tribut zu zahlen und der Witwe Elias' Sereth und Wolowetz zu überlassen; wegen der Besitzungen Maria's und der von ihr besetzten Schlösser Chotin und Cecina wollte er noch mit dem Könige verhandeln.

Er hielt seine Versprechungen nicht, denn schon im Jahre 1456, als Sultan Mohamed Serbien und die Walachei unterwarf, Belgrad belagerte und eine türkische Armee in Bulgarien demonstrierte, sandte er an den Sultan Geschenke und verpflichtete sich, Tribut zu zahlen. Durch dieses Vorgehen schien er die Bojaren in hohem Grade gegen sich aufgebracht zu haben, denn bald darauf bildete sich eine Partei wider ihn, an deren Spitze Stefan, der Sohn Bogdan's, seines Vorgängers, stand. Dieser warb um Hilfsvölker in der Walachei, brach mit ihnen in die Moldau ein und lieferte, von der Gegenpartei Peter Aaron's unterstützt, diesem eine Schlacht bei Soldestie und Orbik 1458, in welcher Peter Aaron vollständig geschlagen wurde. Stefan wurde nun als Wojwode der Moldau anerkannt.

Stefan der Grosse oder der Alte (Vladu Voda) regierte von 1457—1504.

Seine Absicht war zunächst darauf gerichtet, sich an Peter Aaron, dem Mörder seines Vaters, zu rächen. Als nun dieser nach den verlorenen Schlachten sich zu den Polen flüchtete, folgten ihm die Gesandten Stefan's nach und verlangten dessen Auslieferung, die aber verweigert wurde. Hierauf unternahm Stefan einen Zug nach Podolien und Rothreussen und plünderte diese Länder. Die Polen boten ihm jetzt (1459) die Hand zum Vergleiche und wurden die Vereinbarungen in einer Urkunde festgesetzt. Diesen gemäss

допомогти відновити Александру у його правах, він сам зайняв княжий престол. Александру був близький до того, щоб поплатитися своїм життям, але йому все ж вдалося цього уникнути. 1453 року він знову прибув із польським допоміжним військом, за допомогою якого він, нарешті, був посаджений у Молдові на престол. Згідно з польськими речниками, Александру, який вів безладний спосіб життя й образив багато сімей, був отруєний (1456). Проте молдавські хроніки свідчать, що Петру Арон зі своїми військами розбив Александру біля Мовіла [Могили], після чого той утік до Аккермана і там же помер.

Петру Арон правив у 1455—57 роках.

Король Казимир прийняв присягу на вірність від Петру Арона, який зобов'язався не укладати ні з ким іншим союзів, сплачувати щорічну данину і залишити Іляшеві вдові Серет та Воловець; про володіння Марії і зайняті нею замки Хотин і Цецин він хотів домовитися з королем додатково.

Проте він не дотримав обіцянки, бо вже 1456 року, коли султан Мехмед [II] підкорив Сербію і Валахію, взяв в облогу Белград і турецька армія з'явилася в Болгарії, він надіслав султанові подарунки і зобов'язався платити йому данину. Такими діями Петру Арон, здається, значною мірою налаштував проти себе бояр, тому що невдовзі проти нього утворилася ціла партія, на чолі якої став Штефан — син його попередника Богдана. Він набрав допоміжні загони у Валахії, увірвався у Молдову і підтриманий противниками Петру Арона, 1458 року дав йому бій біля Солдешт й Орбіка, у якому Петру Арон був повністю розбитий. Тепер Штефана визнали воєводою Молдови.

Штефан Великий або Старий (Владу Вода) правив у 1457—1504 роках.

Він мав намір насамперед помститися убивці свого батька Петру Арону. Коли той після програних битв утік до поляків, то слідом за ним прибули посланці Штефана і вимагали його видачі, проте їм було відмовлено. Після цього Штефан здійснив похід на Поділля та Червону Русь і пограбував ці землі. Тепер поляки запропонували йому (1459) руку згоди, а домовленості були зафіксовані у документі. Відповідно до них обидві

hatten sich beide Parteien ihre gegenseitigen Forderungen bewilligt, und dem Wojwoden Peter Aaron wurde untersagt, sich in der Nähe der Moldau aufzuhalten. Stefan sicherte dem König von Polen Hilfe gegen die Türken und Tataren zu, beanspruchte aber, dass derselbe ihn vor diesen schütze.

Im Jahre 1460 schon ersuchten ihn die Polen, die bei den Kämpfen mit den deutschen Rittern ins Gedränge kamen, um Hilfe. Stefan sagte zwar diese Hilfe zu, hielt aber sein Versprechen nicht, denn er beabsichtigte, sein Gebiet zu erweitern, und wollte auch die Walachei an sich reißen, ebenso auch die von den Ungarn besetzte Festung Kilia wegnehmen. Er versprach 1462 neuerdings dem König von Polen Treue, und dass er ohne Wissen desselben nichts von der Moldau weggeben und die gefangenen Tataren an ihn ausliefern werde. Hierüber soll auch eine Huldigungsurkunde ausgestellt worden sein.

Um seine Plane zu verwirklichen, verband sich Stefan mit den Türken gegen den Wojwoden der Walachei, Wlad Czepesz, den Vasallen des Königs Mathias von Ungarn, und beschloss mit Sultan Mohamed einen gemeinsamen Angriff auf die Walachei und die Festung Kilia. Stefan griff diese Festung von der Landseite an, während die türkische Flotte dieselbe von der Wasserseite einschloss. Trotz der hartnäckigen Belagerung stiessen sie auf eine kraftvolle Vertheidigung, und die Ausfälle der Besatzung fugten ihnen bedeutende Verluste zu. Als jetzt Wlad die Moldau bedrohte, musste Stefan die Belagerung aufheben, um sein Land zu vertheidigen. Wojwode Wlad hatte den Türken gegenüber nur geringe Streitkräfte aufgestellt und zog selbst gegen Stefan. Die Türken schlugen hierauf die Truppen Wlad's, und dieser musste Frieden schliessen. Stefan erhielt den walachischen District Putna und die Festung Kilia, dann zog er nach Bielgorod und nahm es nach langer Belagerung ein. Zum Commandanten in Kilia setzte er einen gewissen Isaya und in Bielgorod einen gewissen Buchta ein. Seine Freude über diese neue Erwerbung sollte aber nicht von langer Dauer sein.

Da Peter Aaron sich in seinen Erwartungen bei den Polen getäuscht sah, floh er nach Siebenbürgen und hetzte gegen Stefan den dortigen Wojwoden auf. Stefan fiel jedoch plötzlich 1463 in Siebenbürgen ein und verwüstete das Land. Darauf heirathete er die Prinzessin Eudoxia⁴, liess 1465 das Kloster Putna erbauen und dotirte es reichlich; auch liess er die hölzerne Kirche zu

сторони брали на себе взаємні зобов'язання, а воеводі Петру Арону заборонялося перебувати поблизу Молдови. Штефан гарантував польському королю допомогу проти турків і татар, однак вимагав таку і з його боку.

Вже 1460 року попросили допомоги поляки, які опинилися в скрутному становищі під час боротьби з німецькими рицарями. Штефан пообіцяв надати підтримку, однак не дотримав слова, оскільки він мав намір розширити свої володіння, а також урвати для себе Валахію, як і повернути зайняту угорцями фортецю Кілію. 1462 року він знову присягнув на вірність польському королю і обіцяв без його відома не передавати у чиєсь розпорядження нічого з Молдови і доставляти йому полонених татар. Про це також був оформлений документ клятви вірності.

Для здійснення своїх планів Штефан пов'язав себе союзом з турками проти воеводи Валахії Влада Цепеша, васала угорського короля Матяша, і вирішив разом із султаном Мехмедом здійснити спільний напад на Валахію і фортецю Кілію. Штефан атакував цю фортецю з суші, в той час як турецький флот блокував її з моря. Незважаючи на щільну облогу, гарнізон чинив енергійний опір і своїми вилазками завдавав значних втрат. Коли тепер Влад почав загрожувати Молдові, то Штефан був змушений припинити облогу, щоб захистити свою країну. Воевода Влад виставив проти турків незначні збройні сили, а сам рушив проти Штефана. Коли турки розбили Владові військові частини, він змушений був укласти мир. Штефан одержав валаський округ Путну і фортецю Кілію, потім він пішов на Білгород і здобув його після тривалої облоги. Комендантом Кілії він призначив якогось Ісаю, а Білгорода — якогось Бухту. Проте його радість з приводу цих надбань була недовгою.

Оскільки Петру Арону побачив оманливими свої надії на Польщу, він утік до Семигороду і намовив проти Штефана тамтешнього воеводу. Однак Штефан 1463 року зненацька ввірвався в Семигород і спустошив край. Після цього він оженився з принцесою Євдокією⁴, в 1465 році велів побудувати монастир Путну і щедро його обдарував; він також розпорядився перенести із

Wolonetz, die noch Dragoş gebaut hatte, dahin übertragen und gründete auch die Kloster und Kirchen zu Woronetz und Suczawa. Er bedachte das Bisthum Radautz mit ansehnlichen Schenkungen. Die Vollendung des Klosters Putna dürfte erst im Jahre 1469 erfolgt sein, denn er liess es um diese Zeit mit grossem Gepränge einweihen.

Im Jahre 1466 schloss er mit Kazimir neuerdings einen Vertrag. In Siebenbürgen empörte sich der Wojwode Johann 1467 gegen König Mathias, welche Empörung wahrscheinlich von Stefan und Kazimir angezettelt wurde, um ihrem gemeinsamen Feinde Verlegenheiten zu bereiten. Nachdem auch Peter Aaron an König Mathias sich wandte, um in den Besitz der Moldau wieder zu gelangen, unternahm dieser einen Zug in die Moldau im Herbst des Jahres 1468. Sein Marsch ging über die Pässe Ojtos und Gyimes, sodann über Roman nach Suczawa. Stefan begann jetzt zu unterhandeln; doch wollte Mathias auf die Bedingungen nicht eingehen, verbrannte Roman und zog nach Baja, wo er sein Hauptquartier aufschlug. Ein Siebenbürger, der in der Moldau ansässig war, erhielt die Kunde, dass Stefan einen nächtlichen Ueberfall auf das Hauptquartier beabsichtige, und eilte sofort zum Könige, um ihn noch rechtzeitig zu warnen. König Mathias traf auch im Stillen die nöthigen Vorkehrungen. Nachts zündeten die Moldauer die Stadt an drei Enden an und drangen im Vereine mit polnischen Hilfstruppen auf die Ungarn ein. In dem nun folgenden Kampfe sollen die letzteren ihre Stellung behauptet haben. So hatte Stefan zwar den Feind nicht besiegt, aber gezwungen, den Rückzug anzutreten, da es nicht i möglich war, sich hier den Winter hindurch zu halten. Mathias kehrte auch bald zurück, nicht ohne von Groll gegen Stefan erfüllt zu sein. Nach anderen Geschichtschreibern soll Stefan die Ungarn in Baja gänzlich geschlagen haben.

Als Mathias bald darauf in Siebenbürgen ein Heer sammelte, und Stefan befürchten musste, dass ihm ein neuer Einfall bevorstehe, bat er um Verzeihung und unterwarf sich dem ungarischen Reiche. Da gerade zu jener Zeit die aufstrebende Macht der Türken eine drohende Gefahr nicht nur für Ungarn, sondern auch für die Moldau bildete, gewährte Mathias die erbetene Verzeihung. Der König von Polen, eifersüchtig auf den von Ungarn erzielten Erfolg, citirte Stefan zur persönlichen Huldigung; dieser liess sich jedoch nicht blicken.

Воловця до Путни дерев'яну церкву, споруджену ще Драгошем, і заснував монастирі та церкви у Воронці й Сучаві. Він підніс великі подарунки радівецькому єпископу. Будівництво монастиря в Путні могло завершитися приблизно 1469 року, оскільки в той час він велів освятити його з великою пишністю.

1466 року він знову уклав договір із Казимиром. У Семигороді воєвода Іоанн 1467 року виступив проти угорського короля Матяша, що було спровоковано, мабуть, Штефаном і Казимиром, аби поставити спільного противника у складне становище. Після того, як Петру Арон звернувся до короля Матяша з проханням допомогти йому знову зайняти Молдову, той розпочав восени 1468 року воєнний похід на Молдову. Марш відбувався через перевали Ойтош і Гіймеш, а потім через Роман до Сучави. Штефан розпочав тепер переговори, проте Матяш не погодився із запропонованими умовами, спалив Роман і направився до Байї, де він розташував свою штаб-квартиру. Один семигородець, який проживав у Молдові, одержав звістку, що Штефан має намір здійснити нічний напад на штаб-квартиру, і поспішив до короля, щоб його своєчасно попередити. Король Матяш таємно вжив необхідних заходів. Вночі молдавани підпалили місто з трьох сторін і разом із польськими допоміжними військами напали на угорців. Розгорілася битва, під час якої останні змогли захистити свої позиції. Таким чином хоч Штефан не переміг свого противника, але змусив його розпочати відступ, оскільки тут неможливо було протриматися цілу зиму. Тож Матяш повернувся в Угорщину, затаївши злобу на Штефана. За іншими істориками, Штефан повністю розбив угорців біля Байї.

Коли невдовзі Матяш почав збирати військо в Семигороді, то Штефан, побоюючись нового вторгнення, мусив просити у нього прощення і підкорився Угорській державі. Оскільки в той час зростаюча могутність турків становила грізну небезпеку не тільки для Угорщини, але й для Молдови, Матяш задовольнив милостиве вибачення. Король Польщі, ревниво поставившись до досягнутого угорцями успіху, викликав Штефана для особистого складення клятви, однак той залишив це без уваги.

Noch in demselben Jahre brachen die Tataren in die Moldau ein, wurden aber von Stefan in drei Gefechten bei Lipince am Dnjestr geschlagen und ihr Anführer, ein Sohn des Chans, gefangen genommen. Als der Tataren-Chan Maniak seinen Sohn zurückverlangte, liess Stefan den letzteren unter den Augen der Gesandtschaft niedermachen, diese aber aufspießen und nur einen von ihnen nach grässlicher Verstümmelung zu seiner Horde ziehen.

Der König von Polen wiegelte neuerdings Stefan gegen die Ungarn auf, und dieser liess sich dazu gern herbei, da sein Widersacher Peter Aaron in Siebenbürgen eine Freistätte erhielt, und fortwährend gegen ihn schürte. Um seiner vollends los zu werden, liess er 1469 an Peter Aaron einen Brief schreiben, welcher von vielen Bojaren unterzeichnet war und worin diese ihn aufforderten, mit einigen ungarischen und siebenbürgischen Truppen in der Moldau zu erscheinen, um den Fürstenstuhl zu besteigen. Peter Aaron ging in die Falle, er kam mit Truppen aus Siebenbürgen in die Moldau, wurde von Stefan gefangen genommen, und dieser liess ihn sofort hinrichten. Um aber die Siebenbürger für diesen Zug zu züchtigen, unternahm Stefan zwei Streifzüge in dieses Land und brandschatzte es ausgiebig. Hierauf nahm er 1470 seinen alten Plan, die Walachei an sich zu reißen, wieder auf, brach dort ein, schlug den Wojwoden Radul in mehreren Gefechten, verwüstete das Land und zündete Braila an. Die Polen, welche besorgt waren, dass durch diesen Krieg die Türken gereizt würden, forderten Stefan auf, den Huldigungseid zu leisten. Stefan folgte dieser Aufforderung und versprach, nie etwas ohne Wissen des Königs von Polen zu unternehmen. Er hielt dieses Versprechen wie gewöhnlich nicht. Wojwode Radul wollte sich an Stefan rächen und fiel im Jahre 1471 in die Moldau ein. Stefan zog ihm entgegen, schlug ihn aufs Haupt und liess sämtliche Gefangene, mit Ausnahme der Bojaren, niederhauen.

Während des Krieges zwischen Kazimir und Mathias wollten die Polen Stefan bewegen, in Siebenbürgen einzufallen, doch vergeblich. Erst im November des Jahres 1474 brach er mit einem Heere auf, um dieses Land zu annectiren. Er schlug Radul, welcher zu den Türken floh, und setzte Stefan Bessaraba zum Wojwoden der Walachei ein. Auf dem Rückwege nahm er eine Menge Zigeuner in die Sklaverei mit.

Diese unglückselige Idee Stefan's, die Walachei zu unterwerfen, brachte es mit sich, dass nunmehr die

Ще того ж року у Молдову ввірвалися татари, проте вони були розбиті Штефаном у трьох битвах біля Липинця-над-Дністром, а їхній ватажок, ханський син, потрапив у полон. Коли татарський хан Маніак вимагав повернення свого сина, Штефан велів стягти останнього на очах прибулих послів, а їх самих посадити на кіл, і тільки одного з них, після жахливих катувань, він відправив до орди.

Король Польщі знову намовляв Штефана проти угорців і той погодився на це охоче, позаяк його противник Петру Арон одержав захисток у Семигороді і постійно інтригував проти нього. Щоб цілком його позбутися, Штефан велів 1469 року написати Петру Арону листа, котрий був підписаний багатьма боярами і в якому вони запрошували його прибути разом з деякими угорськими і семигородськими підрозділами у Молдову, щоб зайняти княжий стіл. Петру Арон потрапив у цю пастку, прибув з військовими частинами із Семигороду в Молдову, був узятий у полон Штефаном, і той велів його зразу ж стратити. А щоб покарати семигородців за цей похід, він здійснив два наскоки на їхній край і сильно його спустошив. Після цього 1470 року він взявся за реалізацію старого плану щодо оволодіння Валахією, увірвався туди, у кількох боях розбив воєводу Радула, спустошив край і спалив Браїлу. Поляки, побоюючись, що ця війна викличе роздратування турків, зажадали від Штефана складення присяги на вірність. Штефан підкорився цій вимозі й обіцяв надалі нічого не чинити без відома польського короля. Проте він, як звично, не дотримувався цієї обіцянки. Воєвода Радул хотів помститися Штефану і 1471 року вторгся в Молдову. Штефан рушив йому назустріч, розбив його вщент і велів стягти усіх полонених, за винятком бояр.

Під час війни між Казимиром і Матяшем поляки хотіли намовити Штефана здійснити напад на Семигород, проте безуспішно. Лише в листопаді 1474 року він вломився туди зі своїм військом, щоб захопити цей край. Він розбив Радула, який утік до турків, і призначив воєводою Валахії Штефана Басарабу. На зворотному шляху він захопив у рабство велику кількість циган.

Невдала Штефанова ідея підкорити Валахію призвела до того, що відтепер на арені появилися турки

Türken auf dem Schauplatze erschienen und sehr bald die Moldau unter türkische Botmässigkeit brachten, denn kaum war Stefan abgezogen, als Radul mit Hilfe der Türken die Walachei zurückeroberte und letztere jetzt bis in die Moldau, Siebenbürgen und Ungarn eindringen und Schrecken im ganzen Occident verbreiteten.

Stefan wandte sich in dieser bedenklichen Lage an König Mathias mit der Bitte um Hilfe wider die Türken, und dieser gab den siebenbürgischen Truppen den Befehl, zu Stefan *zu* stossen. Auch König Kazimir bat er um Hilfe, welcher ihm podolische Truppen zusandte. Die Türken liessen auch nicht lange auf sich warten, denn Sultan Mohamed schickte alsbald ein Heer von 120000 über die Walachei in die Moldau; da es aber gerade Winter war, litt dieses Heer bedeutenden Mangel. Nichtsdestoweniger verwüstete es die Moldau und drang bis an den Fluss Berlad vor. Hier stellte sich ihm Stefan mit einer Armee von 50000 Mann entgegen. Am 17. Jänner 1475 kam es bei Waslui zu einer denkwürdigen Schlacht, in der die Türken vollständig geschlagen und auf der Flucht zum grössten Theil aufgerieben wurden. Alle Gefangenen liess Stefan spiessen. Noch während der Verfolgung der geschlagenen Theile des türkischen Heeres bekam er die Nachricht, dass Radul gegen ihn mit frischen Truppen heranziehe. Stefan sandte ihm vorläufig eine Heeresabtheilung entgegen, die aber von der Uebermacht geschlagen wurde. Nun zog Stefan seine Armee zusammen und lieferte Radul die blutige Schlacht oberhalb Rimnik, in welcher derselbe eine empfindliche Niederlage erlitt. Durch Vermittelung der walachischen Bojaren wurde Friede geschlossen, und Stefan behielt die ihm streitig gemachten Gebiete. Er schickte hierauf an König Kazimir und Mathias Gesandte mit erbeuteten Fahnen und Schätzen und liess ihnen seine Siege verkünden.

Kaum war Stefan mit Radul fertig geworden, als ein bedeutendes Streifcorps Kosaken⁵ ins Land einfiel und plünderte. Er eilte diesem entgegen, überfiel es nächstlicherweile bei Grumazestie, fing seinen Anführer Loboda und jagte den Rest über den Dnjestr. Zum Andenken an diesen Sieg stiftete er die Kirche des heiligen Demetrius in Suczawa, wo er im Triumph einzog und Dokiza, die Tochter Radul's, heirathete.

Obgleich Mathias 1475 in Serbien eingefallen war, konnte er die Türken nicht hindern, in das moldauische Gebiet zu ziehen. Diese eroberten Kaffa, tödteten alle darin wohnenden Moldauer, belagerten sodann Bielgorod

і швидко поставили Молдову у турецьку залежність, бо заледве Штефан відійшов, як Радул за допомогою турків знову відвоював Валахію, а останні проникли тепер до Молдови, Семигороду й Угорщини і наганяли страх на увесь Захід.

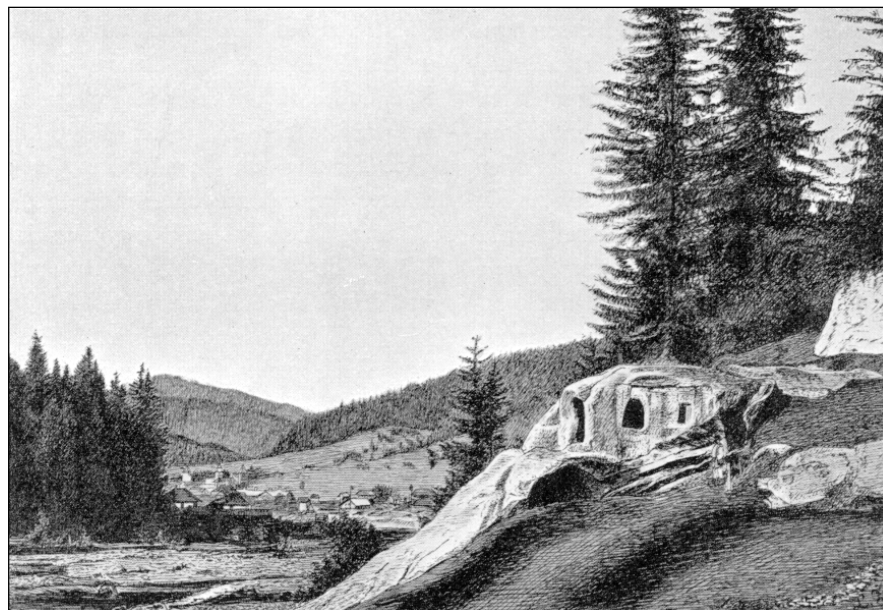
У цьому небезпечному стані Штефан звернувся до короля Матяша з проханням про допомогу проти турків і той наказав семигородським військам йти на виручку Штефану. Одночасно він просив допомоги у короля Казимира, який надіслав йому подільські підрозділи. Турки не змусили себе довго чекати, бо султан Мехмед негайно послав 120-тисячне військо через Валахію у Молдову; але оскільки була саме зима, це військо терпіло значну скруту. Незважаючи на це, воно спустошило Молдову і рухалося вперед до річки Берлад. Тут турків зустрів Штефан з армією в 50000 чоловік. 17 січня 1475 року біля Васлуя відбулася пам'ятна битва, у якій турки були повністю розбиті, а під час втечі майже цілком знищені. Всіх полонених Штефан велів посадити на кіл. Ще під час переслідування розбитої частини турецького війська він одержав звістку, що проти нього йде Радул із свіжими військовими підрозділами. Штефан послав спочатку проти нього невеликий загін, який, однак, був повністю розбитий переважаючими силами. Тоді Штефан стягнув до купи всю свою армію і дав Радулу кровопролитий бій у верхній течії р. Римник [Рибник], в якому останній зазнав відчутної поразки. За посередництва валаських бояр був укладений мир і Штефан зберіг за собою спірні території. Після цього він відправив до королів Казимира і Матяша послів із захопленими прапорами та коштовностями і велів їм повідомити про перемогу.

Заледве Штефан справився з Радулом, як вторгся значний рейдовий загін козаків⁵ і пограбував країну. Він поспішив їм назустріч, напав на них вночі біля Грумазешт, взяв у полон їхнього ватажка Лободу, а залишки вигнав за Дністер. На пам'ять про цю перемогу він заснував церкву Св. Димитрія у Сучаві, куди він в'їхав із тріумфом і де оженився з Докіцією, дочкою Радула.

Хоча Матяш 1475 року здійснив вторгнення у Сербію, проте він не зміг перешкодити туркам просунутися на молдовську територію. Вони захопили Кафу, знищили усіх молдаван, які там мешкали,

und nahmen es ein. Die Stadt wurde zerstört und das Schloss mit türkischer Besatzung versehen. Stefan zog sich mit seiner Armee in die Berge zurück, und als die Türken abzogen, nahm er Bielgorod wieder ein und liess die Besatzung niedermachen. Jetzt beschloss Mohamed, sich für die Einnahme von Bielgorod zu rächen, und sammelte bei Adrianopel ein gewaltiges Heer. Diese

після цього взяли в облогу Білгород і здобули його. Місто було зруйноване, а фортеця обсаджена турецьким гарнізоном. Штефан відступив із своєю армією в гори, а як тільки турки відійшли, він знову здобув Білгород, а турецький гарнізон велів знищити. Тепер Мехмед вирішив відплатити за взяття Білгорода і зібрав біля Адріанополя величезне військо. Звістка

Einsiedelei bei Putna.

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
L a d i s l a u s Ż u r k o w s k i .

Скит біля Путни

Змалював обер-лейтенант жандармерії
В л а д и с л а в Ж у р к о в с ь к и й

Kunde drang auch bald zu Stefan, und er schickte eine Gesandtschaft an den König von Polen um Hilfe. Kazimir aber, der das Einverständniss Stefan's mit Mathias sehr übel nahm, sagte ihm Hilfe zu, ohne sein Versprechen einzulösen.

Während nun Mohamed mit 200000 Mann gegen die Moldau marschirte, fielen die Tataren in den Rücken Stefan's und plünderten sein Land. Stefan zog ihnen entgegen und schlug und jagte sie bis an den Dnjepr; sodann eilte er zurück, um den Türken die Stirn zu bieten. Er verbrannte seine eigenen Städte Waslui, Jassy, Bakäu, Roman und Baja, um die Türken durch Noth zur Umkehr zu zwingen, überfiel einzelne Heerestheile, lieferte ihnen Gefechte und Scharmützel und rieb auf diese Weise gegen 30000 Feinde auf. Doch konnte er sich gegenüber einer so gewaltigen Macht, wie sie Mohamed ins Feld führte, nicht halten. Dieser umzingelte Stefan im Alba-Thale

про це дійшла незабаром до Штефана і він направив до польського короля посольство за допомогою. Проте Казимир, який дуже болісно сприйняв недавню угоду Штефана з Матяшом, пообіцяв йому сприяння, але не думав виконувати обіцяне.

У той час як Мехмед з 200000 вояків направлявся в Молдову, у тил Штефану вдарили татари і спустошили країну. Штефан виступив їм назустріч, розбив їх і переслідував аж до Дніпра; після цього він спішно повернув назад, щоб протистояти туркам. Він спалив свої власні міста Васлуй, Ясси, Бакеу, Роман і Байю, щоб через злигодні змусити турків повернути назад, нападав на окремі військові частини, нав'язував бої та зіткнення і таким чином знищив до 30000 ворогів. Проте він не міг вистояти перед такою величезною силою, яку вивів на поле бою Мехмед. Султан оточив Штефана в долині Алба

bei Resboieni und lieferte ihm am 26. Juli 1476 eine Schlacht, in welcher die Blüthe des Bojarenthums vernichtet wurde. Stefan selbst fiel während des Kampfes vom Pferde und entkam nur mit grösster Mühe. Mohamed verwüstete nun das Land, verbrannte die Städte Suczawa und Chotin und brandschatzte auch podolisches Gebiet. Die Schlösser von Suczawa und Chotin liess er zwar belagern, jedoch ohne Erfolg. Jetzt kamen Stefan mächtige Bundesgenossen zu Hilfe: der Hunger und die Pest suchten das türkische Lager auf, und Sultan Mohamed musste mit seinem Heere den Rückzug antreten, wollte er nicht, dass dasselbe ganz zu Grunde ginge. Trotzdem liess er noch ein türkisches Streifcorps zurück, das im Verein mit dem Wojwoden Radul die Moldau verwüstete und viele Gefangene wegschleppte.

Stefan vereinigte sich im Winter 1476 mit den ungarisch-siebenbürgischen Truppen unter dem Wojwoden Stefan Bathory, jagte die Türken aus der Moldau und vertrieb Radul aus der Walachei, wo er im Einverständnis mit König Mathias den Wlad Czepeluscz einsetzte. Stefan Bathory wurde bald abberufen, und jetzt war Stefan auf sich selbst angewiesen. Zu seinem Glück waren die Türken anderweitig in Anspruch genommen, und er gewann Zeit, die Festungen Kilia und Bielgorod neu herzustellen und zu armiren.

Stefan's Gemahlin und sein erstgeborener Sohn Bogdan starben im Jahre 1479 und sein zweiter Sohn Peter ein Jahr darauf. So brach über Stefan viel Ungemach herein; aber schon die nächsten Jahre führten ihn zu neuen Thaten. Er entzweite sich 1481 mit dem Wojwoden Czepeluscz, und es kam zu einem erbitterten Kriege, in welchem er Czepeluscz in der Schlacht bei Rimmik besiegte. Jetzt setzte er den Kaluger Wlad zum Wojwoden der Walachei ein, in der Hoffnung, in ihm einen treuen Freund zu haben; doch dieser betrog ihn und leistete den Türken allen möglichen Vorschub. Stefan baute zum Andenken an den Sieg über Czepeluscz und dem heiligen Prokop zu Ehren die Kirche zu Badeutz.

Nach dem Tode Mohamed's 1481 kam Bajazet auf den Thron und beschloss, im Verein mit den Tataren der Krim und der Wolga die Moldau seinem Reiche zu unterwerfen. Im Jahre 1484 ging er mit einem grossen Heere und unter Mitwirkung des Wojwoden Wlad über die Donau, belagerte die Festung Kilia und eroberte sie nach grösseren Verlusten. Hierauf wandte er sich gegen Bielgorod, bezwang auch diese Festung und brandschatzte die Moldau, als der Winter den Feldzug unterbrach.

[Білій Долині] біля Резбоєн і 26 липня 1476 року нав'язали битву, у якій був знищений весь цвіт боярства. Штефан під час бою впав з коня і заледве врятувався. Мехмед спустошив увесь край, спалив міста Сучаву та Хотин і пограбував також подільську територію. Він велів взяти в облогу Сучавський і Хотинський замки, однак без успіху. Тепер на допомогу Штефану прийшли його могутні спільники: голод і чума охопили турецький табір і султан Мехмед був змушений з військом відступати, бо не хотів, щоб воно цілком загинуло. Та все ж він залишив рейдовий турецький корпус, який у спілці з воєводою Радулом спустошив Молдову і забрав велику кількість бранців.

Взимку 1476 року Штефан з'єднався з угорсько-семигородськими військами під командуванням Стефана Баторія [Іштвана Баторі], вигнав турків з Молдови і прогнав Радула з Валахії, де він за погодженням з королем Матяшом призначив Влада Цепелюша (Цепеша). Незабаром Стефана Баторія було відкликано, і тепер Штефан міг покладатися тільки на самого себе. На його щастя, турки були зайняті справами в іншому місці, він виграв час, щоб заново відбудувати та озброїти фортеці Кілію і Білгород.

Штефанова дружина і його перший син Богдан померли 1479 року, а роком пізніше — і його другий син Петру. Таким чином, до всіх його бід додалися ще сімейні нещастя; проте вже наступні роки вели його до нових діянь. 1481 року він посварився з воєводою Цепешем, що привело до жорстокої війни, у якій він переміг завдяки битві біля [р.] Римник. Тепер він призначив воєводою Валахії Влада Калугера з надією, що матиме в його особі надійного друга, однак і цей його обдурих та робив для турків усі можливі послуги. На честь перемоги над Цепешем Штефан побудував у Бадівцях церкву во славу св. Прокопія.

Після смерті Мехмеда на престол 1481 року зійшов Баязид [II], який у спілці з кримськими і волзькими татарами вирішив підкорити Молдову своїй імперії. 1484 року на чолі великого війська і за участю воєводи Влада він перейшов Дунай, блокував фортецю Кілію і захопив її після великих втрат. Звідси він повернув на Білгород, також здолав цю твердиню і спустошив Молдову, поки зима не перервала цей похід. Штефан вдався до своєї старої

Stefan griff zu seiner früheren Kriegslist und zog sich in die Berge und Wälder der heutigen Bukowina zurück, um von da aus dem Feinde Abbruch zu thun, und wandte sich auch an Ungarn und Polen um Hilfe. Mathias konnte ihn jedoch nicht unterstützen, da er selbst in einen Krieg mit Oesterreich verwickelt war; Polen dagegen sagte ihm Hilfe zu, wenn er selbst zur Eidesleistung nach Kolomea käme. Stefan eilte nun im Jahre 1485 dahin, schwor dem König Kazimir den Huldigungseid und erhielt eine auserlesene Reiterschaar von 3000 Mann. Mit diesen und seinen eigenen Truppen rieb Stefan die einzelnen türkischen Heerestheile auf und drückte auch die in seinem Lande unter Krajut ausgebrochene Rebellion gewaltsam nieder. Doch war er nicht im Stande, die von den Türken stark besetzten Festungen Kilia und Bielgorod einzunehmen. Den Türken war es somit gelungen, eine Communication zu Lande mit den Tataren herzustellen.

Jetzt folgte eine Zeit des Friedens. Stefan stellte die Ordnung im Lande wieder her, hob den Wohlstand, stiftete viele Kirchen und Klöster und rüstete sein Heer aus. Seinen Vorgängern liess er in der Bisthumskirche zu Radautz Denksteine setzen, die dort noch heute zu sehen sind. Die Klosterkirche zu Solka, in welcher die Gebeine des mächtigen Geschlechts der Arbure ruhen, wurde vom Bojaren Luka Arbure im Jahre 1502 erbaut.

Im Jahre 1492 starb Kazimir und ihm folgte Johann Albrecht auf dem Throne. Stefan entwarf im Verein mit seinem Freunde Stefan Bathory den kühnen Plan, die Türken durch einen mächtigen Angriff zu vertreiben, und erbot sich dem König Wladislaus von Ungarn, 20000 kampfgewübte Streiter ins Feld zu stellen. Sein Plan drang jedoch nicht durch, vielmehr schlossen Wladislaus und Johann Albrecht einen Vertrag, in welchem sich letzterer verpflichtete, den Türken die Festungen Kilia und Bielgorod zu entreissen und für Polen zu behalten. Von diesem Vertrage an datirt auch der Plan Johann Albrecht's, die Moldau zu erobern und Stefan abzusetzen.

Schon im Jahre 1495 rüstete Johann Albrecht unter dem Vorwand, gegen die Türken zu ziehen, und sandte an Stefan Boten mit der Nachricht, die Türken beabsichtigten Polen anzugreifen. Zwei Jahre darauf war die Armee bereits versammelt, und Albrecht liess Stefan auffordern, ihm Hilfe gegen die Türken zu leisten, um diesen Kilia und Bielgorod abzunehmen. Stefan aber sagte ihm die Unterstützung erst dann zu, wenn die polnische Armee schon an der Donau stehen werde, da er besorge,

військової хитрості і перейшов у ліси та гори теперішньої Буковини, щоб звідти дошкуляти ворогові, а також звернувся до Угорщини та Польщі за допомогою. Однак Матяш не зміг його підтримати, тому що він сам був зав'язаний у війні з Австрією; поляки, навпаки, обіцяли йому допомогу, якщо тільки він особисто прибуде в Коломию для складання присяги на вірність. Штефан поспішив туди 1485 року, клявся королю Казимирові у вірності і одержав як допомогу добірний кавалерійський загін з 3000 вояків. З цими і власними військовими частинами Штефан знищував окремі турецькі загони і жорстко придушив заколот, що виник у Молдові під проводом Краюта. Проте він не міг здобути фортеці Кілію і Білгород, забезпечені сильними турецькими гарнізонами. Таким чином туркам вдалося зберегти сухопутний зв'язок з татарами.

Тепер настав мирний час. Штефан відновлював порядок у країні, підвищував добробут, засновував багато церков та монастирів і озброював своє військо. Він велів поставити в єпископській церкві у Радівцях пам'ятники своїм попередникам, які можна побачити там ще й сьогодні. Монастирська церква в Солці, де спочивають останки могутнього роду Арбуре, побудована 1502 року боярином Лукою Арбуре.

1492 року помер Казимир і його наступником на троні став Ян Ольбрахт. Штефан спільно зі своїм другом Іштваном Баторі розробив сміливий план, щоб могутнім наступом прогнати турків, і пропонував свої послуги угорському королю Владиславу — виставити на поле бою 20000 досвідчених воїнів. Однак цей план не вдався, бо раніше Владислав і Ян Ольбрахт уклали договір, згідно з яким останній зобов'язувався відбити у турків фортеці Кілію та Білгород і залишити їх Польщі. Від цього договору датується також план Яна Ольбрахта захопити Молдову і скинути Штефана.

Вже 1495 року Ян Ольбрахт начебто для походу проти турків почав збирати військо і послав до Штефана гінців з повідомленням, що турки мають намір напасти на Польщу. Через два роки армія була зібрана і тепер Ольбрахт зажадав від Штефана надати йому допомогу проти турків, щоб відібрати у них Кілію та Білгород. Однак Штефан пообіцяв йому підтримку тільки тоді, коли польська армія стоятиме на Дунаї, оскільки він остерігався

den Zorn des Sultans auf sich zu laden. Als jedoch das polnische Heer nicht über Kamieniec, sondern durch Pokutien marschirte, schickte Stefan Gesandte zum König und bat ihn um Aufklärung, da es den Anschein habe, als ob die Polen gegen die Moldau etwas unternehmen wollten. Albrecht fertigte jedoch die Gesandtschaft mit glatten Worten ab, und als sie noch einmal vor ihm erschien, liess er sie in Ketten legen und nach Lemberg abführen. Dies war das erste Signal zu den Feindseligkeiten. Albrecht zog jetzt mit seinem Heere von ca. 80000 Mann bis vor Suczawa, welche Stadt und Burg er durch volle drei Wochen belagerte, ohne sie einnehmen zu können. Stefan war inzwischen nicht unthätig geblieben, sondern griff von Czernowitz und Roman aus einzelne Theile des polnischen Heeres an und schnitt diesem durch Besetzung der Pässe und Wege alle Zufuhr ab. Gleichzeitig wandte er sich an die Ungarn, Türken und Tataren um Hilfe, und es wurden ihm von denselben Truppen zur Unterstützung zugewiesen.

Mittlerweile hatte sich im polnischen Heere die Unzufriedenheit über diesen erfolglosen Zug geltend gemacht, und Krankheiten und Entbehrungen veranlassten den König, am 19. October 1497 den Rückmarsch anzutreten, vorläufig aber mit Stefan einen Waffenstillstand abzuschliessen. Der Marsch ging über die Bukowina, und die Armee war bis nach Hliboka gekommen, wo Nachtlager gemacht wurde. Am 24. October brach dieselbe auf, voran die Grosspolen als Vortrab, hierauf der König mit Gefolge, den Nachtrab bildeten die Kleinpolen und Rothreussen. Alles gab sich der Bequemlichkeit und Sorglosigkeit hin. Als das Heer sich inmitten des Waldes auf der Schwarzen Alm befand, brachen plötzlich von allen Seiten die Moldauer hervor, stürzten die früher schon untersägten Bäume um und richteten eine grosse Verwirrung an, da die Polen weder vor- noch rückwärts konnten. Es entspann sich ein wüthender Kampf, in dem Mann gegen Mann ums Leben focht. Bald kam auch Stefan mit seinen Truppen, den Ungarn, Türken und Tataren, und die Schlacht tobte auf allen Punkten. Stefan griff sofort die Nachhut an, und diese, hart bedrängt, zog sich in die Wagenburg des Lagers zurück. Dasselbst begann der Kampf aufs Neue zu wüthen, und die Moldauer hieben im Verein mit ihren Verbündeten grimmig auf die Polen ein. In diesem Augenblicke kam der König mit seiner Ritterschaft aus dem Walde, griff die Moldauer und deren Bundesgenossen an und warf sie zurück. Hierauf sammelten

накликати на себе гнів султана. Коли ж польське військо рушило не через Кам'янець, а через Покуття, то Штефан направив до короля послів і просив дати пояснення, бо виглядало, що поляки мали намір вчинити щось супроти Молдови. Однак Ольбрахт дав послам ухильну відповідь, а коли вони знову з'явилися перед ним, то він велів закувати послів у кайдани і відпровадити до Львова. Це був перший сигнал до ворожнечі. Ольбрахт рушив тепер на чолі майже 80000 вояків до Сучави і цілих три тижні тримав в облозі місто і замок, але не зміг їх захопити. У цей час Штефан не залишався бездіяльним, а почав нападати з Чернівців і Романа на окремі частини польського війська і відрізав постачання, зайнявши всі перевали й шляхи. Одночасно він звернувся за допомогою до угорців, турків і татар, і вони виділили йому для підтримки відповідні підрозділи.

Тим часом сильне невдоволення польського війська цим безуспішним походом, хвороби і нестатки змусили короля розпочати 19 жовтня 1497 року відступ, уклавши попередньо зі Штефаном перемир'я. Зворотний марш відбувався через Буковину, і вся армія досягла Глібоки, де вона отаборилася на нічліг. 24 жовтня вона рушила далі, попереду як розвідники йшли великополяки, потім король зі своєю свитою, ар'єргард утворювали малополяки і червоноруси. Усі рухалися з комфортом і цілком безпечно. Коли військо опинилося посеред лісу на Чорному лузі, несподівано наскочили з усіх боків молдовани, обвалили підтяти задалегідь дерева і викликали велике замішання серед польського війська, оскільки воно не могло рухатися ні вперед, ні назад. Це викликало запеклу боротьбу, у якій воїни билися один з одним за життя. Незабаром прибув також Штефан зі своїми загонами, з угорцями, турками і татарами і битва вирувала по всіх місцях. Штефан негайно напав на ар'єргард і, жорстоко натискаючи, змусив його відступити в огорожений возами табір. Там знову розгорілася битва, і молдовани в спілці зі своїми союзниками громили поляків. У цей момент польський король зі своїми рицарями вирвався з лісу, атакував молдован та їхніх союзників і відкинув їх. Після цього поляки згрупувалися, кинули вози та вантаж і, постійно переслідувані Штефаном, поспішно

sich die Polen, liessen ihre Wagen und das Gepäck im Stiche und zogen, von Stefan hart bedrängt, in aller Eile ab. Bei Kosmin (heute Korowia) hielt der König Heerschau und musste mit Bedauern sehen, dass ein grosser Theil der polnischen und ruthenischen Schlachta umgekommen war. Stefan liess sämtliche Gefangenen niederhauen, und nur jene Adeligen, die in türkische oder tatarische Hände gefallen waren, wurden verschont, da man für sie ein gutes Lösegeld zu erzielen hoffte. Konrad von Mazowien schickte dem Könige über Sniatyn 600 mazurische Reiter, welche jedoch bei Lencestie (Lenkoutz) vom Hofrichter Boldor mit 3000 Mann überfallen und zusammengehauen wurden. Die noch heute bei Lenkoutz am Pruth sichtbaren Schanzen sollen von diesen Mazuren aufgeworfen worden sein. Mit grosser Mühe gelang es dem König, bei Czernowitz über den Pruth zu setzen und bis Sniatyn zu kommen. Dasselbst entliess er seine Armee und begab sich, krank wie er war, nach Krakau.

Ein Jahr darauf fiel Stefan mit Türken und Tataren in die Grenzgebiete Polens ein, streifte an Lemberg vorbei bis zur Wisłoka und verbrannte die Städte Przemysl, Przeworsk, Łancut, Radymno und liess die Türken an 100000 Gefangene in die Sklaverei schleppen. Bevor sich die Polen ermannen, ihm entgegenzuziehen, hatte Stefan seine Beute schon in Sicherheit gebracht.

König Wladislaus von Ungarn trat nun als Vermittler zwischen Stefan und den Polen auf, und es kam 1498 ein Vertrag zu Stande, laut welchem ewiger Friede geschlossen wurde und Stefan sich verpflichtete, beiden Reichen den Anzug der Türken bekannt zu geben, diesen den Durchzug durch die Moldau zu verweigern und ihnen keine Zufuhr zu leisten. Doch Stefan hielt auch diesmal nicht Wort, vielmehr liess er noch im Herbst desselben Jahres eine türkische Armee von 80000 Mann unter Balis-Bey durch sein Land gegen Polen ziehen. Diese Armee drang ohne den geringsten Widerstand bis in die Gegenden von Halicz, Żydaczow und Sambor vor und verwüstete in grausamster Weise das Land. Durch plötzlich eintretende Kälte und Hunger kam jedoch die Hälfte der Türken um und die Zurückgebliebenen mussten den Rückmarsch antreten. Als Stefan hiervon Kunde erhielt, liess er seine Moldauer die Kleider der in der Bukowina erschlagenen Polen anziehen und machte sich über die Türken her. Er rieb den grössten Theil derselben auf, so dass kaum 10000 über die Donau entkamen. Diese Waffenthat milderte seine Wortbrüchigkeit, und in die

відступили. Біля Козьміна (сучасна Коровія) польський король влаштував військовий огляд і повинен був із жалем констатувати, що більша частина польської і русинської шляхти загинула. Штефан велів усіх полонених стягти, а пощаджені були тільки ті шляхтичі, які потрапили до рук турків або татар, тому що за них сподівалися отримати гарний викуп. Мазовецький князь Конрад надіслав королю через Снятин 600 мазурських рейтарів, однак вони були атаковані біля Ленківців трьома тисячами воїнів на чолі з великим двірником Болдором, і всі були знищені. Ще сьогодні у Ленківцях біля Пруту видніються земляні вали, що могли бути зведені цими мазурами. З великими труднощами королю вдалося переправитися біля Чернівців через Прут і досягти Снятина. Тут він залишив армію і, будучи хворим, подався до Кракова.

Роком пізніше Штефан разом із татарами і турками вдерся у прикордонні райони Польщі, пройшов повз Львів аж до Віслока і спалив міста Перемішль, Пшеворськ, Ланцут, Радимно і дозволив туркам взяти в рабство 100000 полонених. Поки поляки зважилися виступити проти нього, Штефан вже доставив свої трофеї у безпечне місце.

Тепер угорський король Владислав виступив посередником між Штефаном та поляками, і це привело до укладення 1498 року договору, за яким встановлювався вічний мир, а Штефан зобов'язувався доводити до відома обох держав про наближення турків, не дозволяти їм прохід через Молдову і не надавати їм жодного сприяння. Та все ж Штефан і цього разу не дотримав слова, більше того, восени того ж року він пропустив через свою країну турецьку армію з 80000 вояків під командуванням Баліс-бея, що рухалася на Польщу. Ця армія, не зустрічаючи жодного опору, пройшла до околиць Галича, Жидачева та Самбора і жорстоко спустошила край. Однак несподівано настали великі холоди і голод, від яких загинула половина турків, а ті, що залишилися, змушені були розпочати відступ. Коли Штефан дізнався про це, він велів одягти молдован у строї полеглих на Буковині поляків і напав на турків. Він знищив більшу частину їх, так що через Дунай переправилося заледве 10000 чоловік. Це військово звершення

1499 abgeschlossenen polnischungarischen Tractate wurde auch Stefan mit einbezogen, welcher im Falle eines gemeinsamen Krieges gegen die Türken seine ganze Macht aufbieten sollte.

Als die Tataren im Jahre 1502 infolge Aufhetzung Stefan's in Podolien und Rothreussen eingefallen waren, besetzte Stefan Pokutien unter dem Vorwande, dass dieses Land der Moldau gehöre und widerrechtlich von ihr abgerissen worden sei. Auf Veranlassung König Wladislaus' wurde zwischen Stefan und dem König von Polen ein Vergleich geschlossen, nach welchem Stefan seine Truppen aus Pokutien, ausgenommen die Gegend zwischen Pruth und Dnjestr mit Schloss Cecina (der nördlichste Theil der Bukowina), zurückzog und die Entscheidung darüber, wem dieses Land gehöre, einer Verhandlung anheimstellte. Bald darauf (1504) starb Stefan und wurde in der Klosterkirche zu Putna unter der Beteiligung seines ganzen Landes feierlich beigesetzt.

So endete der Mann, der 44 Jahre hindurch die Moldau beherrscht hat und dessen Leben eine lange Reihe von harten Kämpfen ausfüllte. Kein Herrscher der Moldau konnte so viele kriegerische Thaten aufweisen wie er. Er besass ein grosses Talent für die Kriegskunst und verstand es wie kein anderer seine Kräfte zu gebrauchen. Ausdauernd und zäh in der Ausführung seiner Pläne, wendete er, den damaligen Zeiten entsprechend, alle Mittel an, um zum Ziele zu gelangen. Er kannte keine Schonung mit seinen Gegnern, und wehe dem, den sein Zorn traf. Die Nachwelt legte ihm auch in Würdigung seiner kriegerischen Thaten den Namen «der Grosse» bei, und die Rumänen preisen ihn in zahlreichen Gesängen, in denen er unter dem Namen «Vladu Voda» vorkommt.

Ihm folgte sein Sohn Bogdan der Einäugige, welcher vom Jahre 1504—17 regierte.

Bogdan wollte sich zuerst von Seite der Türkei Ruhe verschaffen, und schickte eine Gesandtschaft mit Geschenken an den Sultan Bajasid II., welcher diese sehr gut aufnahm, aber die Geschenke nicht annehmen wollte. Hierauf richtete Bogdan sein Augenmerk auf Pokutien, das er erwerben wollte, und schlug dem König von Polen seine Heirath mit dessen Schwester Elisabeth vor, wodurch er dieses Land durch freiwillige Abtretung zu erlangen hoffte. Das bisher besetzte Gebiet stellte er an Polen zurück; um dasselbe gefügiger zu machen. Vermuthlich widersetzte sich

zгладило його віроломність і до укладеного 1499 року польсько-угорського договору приєднався також Штефан, який зобов'язувався у випадку спільної війни проти турків надати все своє військо.

Коли 1502 року підбурені Штефаном татари здійснили вторгнення на Поділля і Червону Русь, Штефан зайняв Покуття під тим приводом, що цей край належить Молдові і протиправно був від неї відірваний. За пропозицією короля Владислава між Штефаном і польським королем була укладена компромісна угода, згідно з якою Штефан виводив свої війська з Покуття, за винятком місцевості між Прутом і Дністром з фортецею Цецин (північна частина Буковини), а рішення про те, кому цей край має належати, відкладалося до нового обговорення. Проте незабаром (1504 року) Штефан помер і був урочисто похований у монастирській церкві Путна за участю представників всієї країни.

Так закінчився шлях людини, яка протягом 44 років володіла Молдовою і життя якої було сповнене багатьма жорстокими битвами. Жоден із молдовських правителів не міг, як він, прославитися стількома військовими звершеннями. Він мав великий талант до військового мистецтва і умів, як ніхто інший, використовувати власні сили. Наполегливо і рішуче здійснюючи свої плани, він уживав, відповідно до того часу, усі засоби для досягнення мети. Він не знав жодної пощади до своїх противників і горе було тому, на кого падав його гнів. Його нащадки в ознаменування воєнних подвигів дали йому прізвисько «Великий», а румуни вихваляють його в численних піснях, де він згадується під ім'ям «Владу Вода».

Його заступив син Богдан Одноокий, який правив у 1504—17 роках.

Богдан мав намір спершу забезпечити собі спокій з боку Туреччини і тому він направив велике посольство з дарами до султана Баязида II, який добре зустрів гостей, але не побажав прийняти подарунків. Потім Богдан звернув свою увагу на Покуття, яке він хотів здобути, і запропонував польському королеві віддати за нього сестру Ельжбету, сподіваючись, що король добровільно поступиться цим краєм. Зайняту до тих пір територію Богдан повернув Польщі, щоб зробити її поступливішою. Очевидно, цій пропозиції спротивилась королева-мати і, щоб не викликати роздратування, дали Богданові дво-

die Königin-Mutter diesem Antrage, und man liess Bogdan, um ihn nicht zu reizen, eine zweideutige Antwort geben. Nach dem Tode der Königin-Mutter 1505 erneuerte Bogdan seinen Antrag, welchen aber die Prinzessin selbst ablehnte. Darüber ergrimmt, überschwemmte Bogdan mit seinen Schaaren Pokutien und besetzte die wenig befestigten Städte. Bald erschienen jedoch 4000 Polen, vertrieben die Besatzung von 600 Mann und streiften plündernd bis Botuschan. Die polnischen Streitkräfte schienen nicht hinreichend zu sein, um Pokutien zu schützen, und der König schloss mit Bogdan Frieden, ihm seine Schwester zur Frau versprechend. Sein Nachfolger und Bruder Sigmund schloss mit Wladislaus II. von Ungarn einen Vergleich, nach welchem Ungarn die Hoheitsrechte über die Moldau üben sollte, der Wojwode dieses Landes aber verpflichtet war, Hilfe gegen die Türkei zu leisten; auch ihm sollte Hilfe von Ungarn und nöthigenfalls auch von Polen zukommen. Polen hatte nun vor Bogdan Ruhe, obgleich es die Heirath mit Elisabeth immer verschob.

Im Jahre 1507 erneuerte der Wojwode der Walachei einen Einfall in die Moldau, um sich des früheren walachischen Districts Putna zu bemächtigen. Er verwüstete diesen District mit Feuer und Schwert, bis ihm Bogdan entgegenzog und nun seinerseits die walachischen Grenzgebiete durch volle zehn Tage verheerte. Radul sah sich deshalb genöthigt, eine Gesandtschaft mit dem Mönche Maxim an der Spitze zu Bogdan zu entsenden, welche es durch die Geschicklichkeit ihres Führers dahin brachte, dass Friede geschlossen wurde, Bogdan alles eroberte Land an die Walachei zurückgab und dafür den District Putna zurückerhielt.

Als Radul 1509 starb und Bogdan sohin von dieser Seite Ruhe hatte, wandte er sich neuerdings an Sigmund wegen der beabsichtigten Heirath, jedoch ohne Erfolg. Er schickte daraufhin alle Heirathstractate an Sigmund zurück und brach noch in demselben Jahre in Rothreussen ein, eroberte Halicz und belagerte Lemberg drei Tage lang. Als er Kunde vom Heranrücken eines polnischen Heeres erhielt, hob er die Belagerung auf und zog sich zurück. Unterwegs brannte er Rohatyn nieder und führte eine Menge polnischer Adligen in die Gefangenschaft. König Sigmund forderte nun Wladislaus von Ungarn auf, ihm Hilfe wider Bogdan zu leisten. Dieser rieth ihm von jeder Gewaltthat gegen die Moldau ab, da diese hierdurch geschwächt würde und den Türken der Weg nach Polen sohin offen stünde. Sigmund liess sich dazu

значну відповідь. Після смерті королеви-матері Богдан 1505 року відновив свою пропозицію, але її відхилила сама принцеса. Розлючений цією відмовою, Богдан заповонив своїми військовими загонами Покуття і зайняв недостатньо укріплені міста. Однак незабаром з'явилось 4000 поляків, які прогнали залогу з 600 чоловік і, займаючись грабунком, дійшли до Ботушан. Проте польські збройні сили були, здається, недостатніми для захисту Покуття, і король уклав із Богданом мир, обіцяючи віддати йому за дружину свою сестру. Його спадкоємець і брат Сигізмунд уклав із угорським королем Владиславом II договір, за яким на Молдову поширювалися верховні права Угорщини, а воєвода цієї країни був зобов'язаний надавати допомогу проти Туреччини; йому теж повинна була надходити допомога від Угорщини, а при необхідності — від Польщі. Польща мала тепер від Богдана спокій, незважаючи на те, що весь час відкладала шлюб з Ельжбетою.

1507 року воєвода Валахії [Радул] повторив напад на Молдову, щоб заволодіти колишнім валаським округом Путна. Він нищив цей дистрикт вогнем і мечем, поки Богдан не виступив проти нього й, у свою чергу, цілих десять днів не спустошував прикордонні валаські райони. Радул був змушений направити до Богдана посольство на чолі з монахом Максимом, яке завдяки кмітливості свого керівника домоглося укладення миру, згідно з яким Богдан повернув всю захоплену територію Валахії і замість цього одержав назад округ Путна.

Коли 1509 року помер Радул, і Богдан таким чином мав з цієї сторони спокій, він звернувся знову до Сигізмунда з приводу запланованого одруження, проте безуспішно. Після цього Богдан повернув усі шлюбні трактати Сигізмундові і того ж року здійснив вторгнення в Червону Русь, захопив Галич і протягом трьох днів тримав в облозі Львів. Коли він отримав повідомлення про наближення польського війська, то припинив облогу і повернув назад. Дорогою він спалив Рогатин і захопив у полон багато польських шляхтичів. Тепер король Сигізмунд просив угорського короля Владислава надати допомогу проти Богдана. Той не радив йому застосовувати збройну силу проти Молдови, бо таким чином вона ослабне і туркам відкриється шлях

nicht bewegen, sondern schickte ein Heer von 60000 Mann unter Nikolaus Kameniecki in die Moldau. Dieser nahm seinen Weg über den Dnjestr, verbrannte Czernowitz, Dorohoi, Botuschan und andere Städte, brannte Suczawa und Chotin, konnte aber Bogdan, der sich in die Berge und Wälder zurückgezogen hatte, nicht herauslocken. Da er jetzt die Moldau hinreichend ausgeplündert hatte, beschloss er den Rückzug, nachdem er vorerst die in seiner Gewalt befindlichen Gefangenen niederhauen liess. Achtzig gefangene Bojaren schleppte er mit sich fort. Mit Beute beladen setzte er bei Chotin über den Dnjestr. Bogdan, welcher während des Rückzuges der polnischen Armee nachgezogen war, lauerte auf einen günstigen Moment, um dem Feinde die Beute abzunehmen. Bei der Ueberschiffung des Dnjestr war schon die Szlachta auf dem jenseitigen Ufer und nur noch die königlichen Haus- und Soldtruppen auf moldauischer Seite, als Bogdan plötzlich am Platze erschien und die letzteren überfiel. Tworowski von Buczacz, der den Nachtrab commandirte, liess daraufhin sofort Kehrt machen und griff nun seinerseits Bogdan an. Am 14. October 1509 kam es zur Schlacht, in der Bogdan besiegt wurde. Endlich würde durch Vermittelung Ungarns der Friede von Kamieniec (1509) und von Krakau (1510) geschlossen, gemäss dessen Bogdan die Heirath mit Elisabeth aufgeben, den Handel gegen Zollrichtung unbehindert und die Streitigkeiten zwischen den Grenznachbarn von einer Commission austragen lassen sollte.

Kaum war der Friede geschlossen, als die Täten, 60000 Mann stark, unter dem Sohne des Chans Bet-Geraj die Moldau verwüsteten und viele Beute sowie eine Menge Gefangene in die Sklaverei wegschleppten.

Jetzt drohte Bogdan eine neue Gefahr von Seite der Türken, da Selim, der Sohn Bajasid's, sich mit seinem Vater wegen der Thronfolge entzweite und infolge dessen zwischen beiden ein Krieg ausbrach. Selim hatte sich trotz erlittener Niederlagen auf den Thron emporgeschwungen, und Bogdan schloss mit ihm einen Unterwerfungs-Vertrag (1512), laut welchem er sich verpflichtete, der Pforte Tribut zu zahlen. Seit dieser Zeit erscheint die Moldau als ein Vasallenland der Türkei, unter deren Joche es jahrhundertlang geseufzt hat. Die Türken nannten seither die Moldau Kara-Bogdania (Bogdans-Land).

Trotz des guten Einvernehmens mit dem Sultan fielen die Tataren im Jahre 1513 unter Bet-Geraj abermals in

на Польщу. Проте Сигізмунд не погодився з цим і направив в Молдову війська з 60000 вояків під командуванням Миколи Каменецького. Він переправився через Дністер, спалив Чернівці, Дорогой, Ботушани та інші міста, взяв штурмом Сучаву і Хотин, проте не зміг виманити Богдана, який відступив у гори та ліси. Оскільки він достатньо спустошив Молдову, то вирішив почати відхід, розпорядившись перед тим порубати всіх взятих полонених. Вісімдесят захоплених бояр він повів з собою. Навантажений здобиччю, він переправлявся біля Хотина через Дністер. Богдан, який якраз підійшов під час відступу польської армії, вичікував зручного моменту, щоб відбити трофеї. Під час переправи через Дністер, коли шляхта була вже на протилежному березі, а на молдовському боці залишилися ще королівські і наймані загони, тут несподівано появився Богдан і напав на останніх. Командувач ар'єргардом Творовський із Бучача велів [ар'єргарду] негайно розвернутися і зі свого боку вдарив на Богдана. У цій битві, що відбулася 14 жовтня 1509 року, Богдан був переможений. Врешті-решт, за посередництвом угорського короля в Кам'янці (1509) і Кракові (1510) були укладені мирні угоди, згідно з якими Богдан повинен бути відмовитися від одруження з Ельжбетою, дозволити вільну торгівлю при сплаті мита, а прикордонні спори між сусідами мала вирішити відповідна комісія.

Тільки-но був укладений мир, на Молдову напали татари силою 60000 чоловік під проводом сина хана Бет-Гірея, які дуже спустошили Молдову і захопили багато здобичі, а також повели у неволю значну кількість полонених.

Тепер Богдану загрожувала нова небезпека з боку турків, оскільки син Баязида Селім посварився зі своїм батьком через престолонаслідування, внаслідок чого між ними почалася війна. Незважаючи на відчутні поразки, Селім усе ж піднявся на престол, і Богдан підписав з ним договір про підлеглисть (1512), відповідно до якого він зобов'язувався платити данину Порті. З цього часу Молдова виступає як країна-васал Туреччини, під гнітом якої вона стогнала століттями. З тих пір турки називали Молдову Кара-Богданія (Країна Богдана).

Незважаючи на добре взаємне порозуміння із султаном, татари під проводом Бет-Гірея 1513 року

die Moldau ein. Von Orhei bis Dorohoi wurde das Land mit Feuer und Schwert verwüstet, Lopuszna, Stefanestie und viele Orte geplündert und Jassy verbrannt. Eine Menge Leute und Gefangene wurden fortgeschleppt. Während des Rückzuges griff sie der Bojar Harpaciou oder Kopaciou mit 1000 Mann, jedoch so unvorsichtig an, dass 700 Mann davon auf dem Platze blieben. Beim Ueberschreiten des Dnjestr überluden die Tataren ihre Kähne derart, dass die meisten von ihnen sammt der Beute und den Gefangenen untergingen. Im nächstfolgenden Jahre wiederholten sie ihren Einfall, wurden jedoch von Bogdan ereilt und ihnen die Beute und Gefangenen abgenommen.

Im Februar des Jahres 1514 brach ein gewisser Trifail an der Spitze von zusammengewürfelten Söldnerschaaren in die Moldau ein, um dieselbe für sich zu erobern. Bogdan eilte ihm mit seinen Truppen entgegen, schlug ihn bei Wasliu, nahm ihn gefangen und liess ihn hinrichten.

Bogdan starb zu Husch im Jahre 1517 und ward in Putna begraben. Obgleich er nicht so tapfer wie sein Vater war, liess er sich doch sein Land nicht entreissen. Er beschenkte das Kloster Moldawitza ebenfalls sehr reichlich.

Ihm folgte sein Sohn Stefan der Jüngere (1517—27).

Der Sultan sandte ihm Geschenke als Zeichen, dass er Vasall des türkischen Reiches sei. Nach seiner Einsetzung zu Suczawa schickte Stefan Gesandte an König Sigmund mit dem Antrage, die alten Tractate zu erneuern. Es wurde hierauf 1518 ein Bündniss geschlossen, welches beide Theile zur gegenseitigen Hilfeleistung verpflichtete.

Im August 1518 überschwemmte der Tataren-Chan Mohamed Geraj die Moldau mit seinen Reiterschaaren und plünderte das Land. Stefan zog ihm bis Stefanestie entgegen, worauf Geraj versuchte, am Pruth aufwärts zu gelangen, vom Hofrichter Karabetz jedoch bei Korowia ereilt und geschlagen wurde. Viele Tataren kamen auf der Flucht im Sumpfe bei Czahor und in den Fluthen des Pruth um. Die Gefangenen und die Beute fielen gänzlich in die Hände der Sieger. Stefan versammelte seine Bojaren in Härleu und gab ihnen glänzende Feste.

Stefan war ein grausamer Regent, der schon auf einen blossen Verdacht hin seinen Erzieher, den Hetman Arbure, 1523 und bald darauf dessen Söhne Theodor und Nicetas enthaupten liess, was zur Folge hatte, dass sich gegen ihn eine Verschwörung bildete, die im Jahre

zнову здійснили вторгнення у Молдову. Від Оргея аж до Дорогоя весь край був спустошений вогнем і мечем, Лопушна, Штефанешти і багато інших населених пунктів пограбовані, а Ясси — спалені. Маса людей і полонених вони повели з собою. Під час відступу татар на них вдарив боярин Гарпачіу чи Копачіу із 1000 вояків, проте настільки необачно, що 700 з них залишилося на полі бою. Під час переправи через Дністер татари настільки перевантажили свої човни, що більшість із них потонула разом із здобиччю і полоненими. Наступного року вони повторили напад, проте Богдан наздогнав їх і відібрав здобич та полонених.

У лютому 1514 року на чолі різношерстих загонів найманців у Молдову проник якийсь Трифайл, щоб захопити її для себе. Богдан виступив проти нього з військовими частинами, розбив його біля Васляу, захопив у полон і велів стратити.

Богдан помер 1517 року у Гуші і похований у Путні. Хоч він був не настільки хоробрим, як його батько, однак не дав завоювати свою країну. Він також дуже щедро обдарував монастир Молдавиця.

За ним слідував його син Штефан Молодший [Штефаніца] (1517—27).

Султан надіслав йому дарунки на знак того, що він є васалом Турецької імперії. Після свого вступу на престол у Сучаві Штефан відправив до короля Сигізмунда посланника із пропозицією відновити старі трактати. У результаті 1518 року був укладений союз, який зобов'язував обидві сторони до взаємної допомоги.

У серпні 1518 року Молдову заповнив татарський хан Мехмед Гірей з кінними загонами і сплюндрував край. Штефан рухався йому назустріч до Штефанешт, де Гірей спробував піти вгору по течії Пруту, проте великий двірник Карабеч перехопив його біля Коровії і розбив. Багато татар загинуло під час втечі у болотах біля Чагра і у водах Пруту. Полонені і здобич повністю потрапили до рук переможців. Штефан зібрав бояр у Герлеу і влаштував для них пишне свято.

Штефан був жорстоким правителем, який на підставі лише однієї підозри велів 1523 року обезглавити свого вихователя гетьмана Арбуре, а невдовзі і його синів Теодора та Микиту, внаслідок чого проти нього виникла змова, що спалахнула 1524 року у Романі.

1524 zu Roman ausbrach. Stefan unterdrückte jedoch die Revolte und liess die Anführer köpfen. Viele Bojaren flüchteten sich ins Ausland und baten den König von Polen um Schutz. Darüber und dass der letztere ihm seine Tochter nicht zur Frau geben wollte, war Stefan ungemein ergrimmt, vernichtete aber nichtsdestoweniger ein türkisch-tatarisches Streifcorps, das aus Polen beutebeladen zurückkehrte, am Pruth fast gänzlich und jagte ihm die Beute ab.

Er starb im Jahre 1527, wahrscheinlich an Gift, und wurde in der Klosterkirche zu Putna begraben.

II. Neuere Geschichte der Moldau (1527–1780).

Peter Raresch regierte das erste mal vom Jahre 1527–38.

Er war ein Sohn Stefan's des Alten oder Grossen und lebte in Armuth mit seiner Mutter, als die Nachricht vom Tode Stefan's des Jüngeren zu ihnen kam. Sofort ging seine Mutter mit ihm zu den Bojaren und wies ihnen eine Urkunde Stefan's des Grossen vor, worin dieser Peter für seinen Sohn erklärte. Dies war für die Bojaren entscheidend, denn sie hingen mit grosser Liebe an dem Stamme der Muschate, und Peter Raresch ward auf den moldauischen Fürstenthron erhoben. Er hatte den kriegerischen Muth seines Vaters ererbt, war jedoch in hohem Grade raubgierig und listig.

Als Peter Raresch nach der unglücklichen Schlacht bei Mohacs merkte, dass die Macht des ungarischen Reiches erschüttert war, beschloss er, sich in die siebenbürgischen Verhältnisse zu mischen und daraus einen Vortheil für sich herauszuschlagen. Sofort schloss er, um sich vor den Polen Ruhe zu verschaffen, mit diesen einen Vertrag, demzufolge sich beide Theile gegenseitige Hilfe wider gemeinsame Feinde versprachen. Zu dieser Zeit liess Zapolya in Constantinopel um Hilfe gegen Kaiser Ferdinand bitten und suchte den Sultan zu bewegen, dass auch die beiden Wojwoden der Moldau und Walachei den Auftrag erhielten, ihm Unterstützung zu gewähren. Dieser Bitte wurde Folge gegeben, und Peter erhielt den entsprechenden Befehl. Sogleich sandte er zu Ferdinand und zeigte ihm an, dass die Türken grosse Rüstungen unternähmen, und bat gleichzeitig um Schutz. Er wollte sich hierdurch von der wirklichen Sachlage überzeugen, damit sein Raubzug um so eher gelänge.

Oднак Штефан придушив заколот, а провідникам велів стягти голови. Багато бояр втекли за кордон і просили захисту у польського короля. Штефан був дуже розлючений цією обставиною, а також тим, що польський король не погоджувався видати за нього свою дочку, та, незважаючи на це, Штефан майже цілком знищив на Пруті рейдовий турецько-татарський загін, який повертався з Польщі, обтяжений здобиччю, і відбив у нього здобич.

Він помер 1527 року, напевно, від отрути, і похований у монастирській церкві Путни.

II. Нова історія Молдови (1527–1780)

Петру Рареш вперше правив у 1527–38 роках.

Він був сином Штефана Старого, або Великого, і проживав у бідності зі своєю матір'ю, коли надійшла до нього звістка про смерть Штефана Молодшого. Мати негайно відправилася з ним до бояр і пред'явила їм грамоту Штефана Великого, у якій він визнавав Петру своїм сином. Це було для бояр вирішальним, тому що вони з великою любов'ю прихилилися до роду Мушатів, і Петру Рареш сходив на молдавський княжий престол. Він успадкував войовничий дух батька, проте був найвищою мірою хижим і хитрим.

Коли Петру Рареш помітив, що після невдалої битви біля Могача похитнулася могутність угорської держави, він вирішив втрутитися у семигородські відносини і здобути з цього вигоду для себе. Щоб забезпечити собі спокій з боку поляків, він негайно уклав з ними договір, відповідно до якого обидві сторони обіцяли надавати взаємну допомогу проти спільних ворогів. У цей час [угорський король Янош] Запольяї попросив у Константинополі допомоги проти імператора Фердинанда і намагався схилити султана до того, щоб обидва воєводи Молдови і Валахії одержали доручення надати йому підтримку. Це прохання було задоволене, і Петру отримав відповідний наказ. Він одразу ж відправив посланця до Фердинанда і повідомив йому, що турки готують військове вторгнення і одночасно просив про захист. Таким чином він хотів переконатися у реальному стані справ, щоб його розбійницький набіг був якомога вдалішим.

Anfang 1528 brach er mit Heeresmacht in Siebenbürgen ein, verwüstete dasselbe ausgiebig und zog sich über Bistritz nach Suczawa zurück. Zapolya verband sich nun mit Peter, indem er ihm seine früheren Besitzungen Kükülö und Csicsó bestätigte und ihn vor Ferdinand warnte, welcher als Herr von Siebenbürgen ihm gewiss diese Besitzungen abnehmen werde. Als daher die Feldherren Ferdinand's 1529 Siebenbürgen zu unterwerfen gedachten, erschien Peter mit einem Heere daselbst und lieferte ihnen die blutige Schlacht bei Marienburg am 22. Juni 1529, in welcher dieselben gänzlich geschlagen wurden und Peter eine grosse Anzahl von Geschützen eroberte. Hierauf zog er mit seiner Beute heim und gründete das Kloster Pobrata zum Andenken an diesen Sieg. Jetzt schickte Zapolya, den Peter durch diese Waffenthat aus einer grossen Gefahr gerettet hatte, eine Gesandtschaft zu demselben, um ihm hierfür zu danken und um fernere Unterstützung bei der Erwerbung von Ungarn und Siebenbürgen zu ersuchen.

Auf diese Einladung hin fiel Peter im Herbst 1529 in das Burzenland ein, verbrannte mehrere Orte und plünderte alles aus. Hierauf richtete er seinen Marsch nach Bistritz, brandschatzte diesen District, bemächtigte sich der Rodnaer Silbergruben und legte eine starke Besatzung in die Stadt Bistritz. Unter dem Vorwande, dass sich ihm auch die Szekler und andere Comitate bei seinem Einmärsche widersetzt hätten, begann er auch diese zu plündern. Doch Zapolya schickte eine Gesandtschaft zu ihm, welche ihn in freundschaftlicher Weise ermahnte, Bistritz zu räumen und die übrigen Theile Siebenbürgens zu schonen. Peter liess ihm antworten, dass Zapolya ihm zu Danke verpflichtet sei, daher er ihm das Land um Bistritz, das ihm wegen der Nähe der Moldau sehr bequem sei, abtreten werde. Als aber Zapolya drohte, dass er ihn wegen Schmälerung des Gebietes von Siebenbürgen beim Sultan anklagen werde, zog Peter die Besatzung aus Bistritz und kehrte in die Moldau zurück.

Während Sultan Soliman 1529 Wien belagerte, pflog Peter mit ihm wichtige Unterhandlungen und unterwarf sich neuerdings der Herrschaft der Türkei, indem er sich gleichzeitig verpflichtete, Heeresfolge zu leisten und einen jährlichen Tribut zu zahlen. Nach der erfolglosen Belagerung Wiens kehrte Soliman nach Stambul zurück, und Peter ging dorthin, um ihm zu huldigen. Er wurde vom Sultan beschenkt, und dieser nöthigte ihn, einen

На початку 1528 року він увірвався з військовою силою в Семигород, пограбував його дуже і повернувся через Бистрицю до Сучави. Тепер Запольяї вступив у союз із Петру, підтвердивши його право на володіння переданих раніше [пос.] Кюкюле та Чічо і застерігав його від Фердинанда, який, будучи господарем Семигороду, цілком міг відібрати ці володіння. Тож коли полководці Фердинанда появились 1529 року з наміром підкорити Семигород, туди прибув з військами й Петру і нав'язав їм 22 червня 1529 року кровопролитну битву біля Марієнбурга, в якій вони повністю були розбиті, а Петру захопив велику кількість гармат. Після цього він подався з трофеями додому і на пам'ять про цю перемогу заснував монастир Побрата. Тепер Запольяї надіслав до Петру посольство, щоб подякувати йому за цю військову перемогу, що врятувала від великої небезпеки, а також просити про подальшу допомогу в оволодінні Угорщиною і Семигородом.

У відповідь на цю пропозицію Петру здійснив восени 1529 року напад на Бурценланд, спалив багато населених пунктів і повністю спустошив. Після цього він спрямував марш до Бистриці, пограбував і цей округ, оволодів Роднянськими срібними копальнями і поставив сильний гарнізон у місті Бистриця. Під приводом того, що секлери та інші комітати чинили йому опір під час його вступу, він почав пустошити і їх. Однак Запольяї направив до нього посольство, яке по-дружньому умовляло його залишити Бистрицю та не чіпати інших частин Семигороду. Петру велів відповісти, що Запольяї зобов'язаний йому вдячністю, тому він має віддати йому край навколо Бистриці, який дуже зручний у зв'язку з близькістю до Молдови. Але коли Запольяї висловив погрозу, що оскаржить перед султаном його зазіхання на семигородські землі, Петру вивів гарнізон з Бистриці і повернувся в Молдову.

У той час, як султан Сулейман 1529 року взяв в облогу Відень, Петру вів із ним важливі переговори і знову підпорядкувався владі Туреччини, зобов'язавшись одночасно виконувати військову повинність і сплачувати щорічну данину. Після невдалої облоги Відня Сулейман повернувся у Стамбул, а Петру подався туди для складання присяги на вірність. Султан його обдарував і змушував здійснити похід

Zug nach Podolien zu unternehmen, um den König von Polen in Schach zu halten, da dieser seine Aufmerksamkeit auf die Fortschritte der Türkei gerichtet hatte. Die Folge davon war, dass Peter 1531 in Pokutien ohne Kriegserklärung einbrach und Sniatyn, Kolomea, Tysmienica, überhaupt das ganze Land bis Halicz wegnahm. König Sigmund schickte daraufhin seinen Feldherrn Johann Tarnowski mit einem Heere nach Pokutien, um Peter zu vertreiben. Tarnowski säuberte bald das Land von den Moldauern und griff bei Obertyn die Hauptmacht Peter's an. Lange schwankte die Schlacht, bis endlich Peter vollständig geschlagen wurde und sich selbst nur mit knapper Noth rettete. Die ganze Beute, 50 Geschütze und über 1000 Gefangene, fielen in die Hände des Siegers. Als darauf die polnischen Truppen Streifzüge in die Moldau unternahmen, wurden sie bei Taraseutz von Peter geschlagen. Jetzt kam durch Vermittelung Johann von Zapolya's ein Friede (1532) zu stände, der aber nicht von langer Dauer war.

Nun mischte sich Peter wieder in siebenbürgische Angelegenheiten. Im Jahre 1534 kam ein gewisser Gritti mit 7000 Mann Türken und ungarischen Truppen nach Siebenbürgen in der Absicht, Wojwode dieses Landes zu werden. Die Siebenbürger schlossen ihn unter Stefan Maylath zu Mediasch ein; da erschien Peter mit seinen Schaaren auf dem Kampfplatze, und Gritti schickte sogleich Unterhändler zu ihm, um ihn zu bewegen, seine Partei zu ergreifen. Peter benutzte diese Gelegenheit, seine Raubgier zu befriedigen, und sagte ihm Hilfe zu, gleichzeitig verlockte er ihn zu einem Ausfalle, wobei Gritti sammt seiner Familie gefangen genommen wurde. Maylath liess Gritti enthaupten, während Peter dessen Kinder mit sich nahm und umbringen liess.

Peter rüstete hierauf zu einem abermaligen Zuge gegen Polen. Als der König von Polen dies hörte, befahl er, sogleich Truppen zusammenzuziehen, um Peter zuvorkommen. Dieser sah sich dadurch genöthigt, 1536 zu Chotin einen Vertrag anzubieten, welcher auch angenommen wurde. Er kümmerte sich jedoch wenig darum, sondern unternahm Streifzüge nach Pokutien und hinderte so die Befestigung dieses Landes. Zum Entgelt plünderten die polnischen Truppen 1537 Czernowitz, Botuschan und andere Orte; Peter dagegen verbrannte Czerwone, Jagielnica und Czornokozinieć 1538 und schlug die Polen am Sereth-Flusse in Podolien. Jetzt kam es zu einem Vergleich, laut welchem Pokutien den Polen zuerkannt wurde.

на Поділля, щоб тримати під загрозою польського короля, оскільки той надто пильно слідкує за успіхами Туреччини. Як наслідок, Петру 1531 року без оголошення війни вторгнувся на Покуття і захопив Снятин, Коломию, Тисменицю і загалом всю територію до Галича. Згодом король Сигізмунд послав воєначальника гетьмана Яна Тарновського з військом на Покуття, щоб прогнати Петру. Тарновський швидко очистив край від молдаван і напав біля Обертина на головні сили Петру. Битва точилася з перемінним успіхом, але, зрештою, Петру був доценту розгромлений і йому заледве вдалося врятуватися. Вся здобич — 50 гармат і понад 1000 полонених — потрапила до рук переможця. Коли після цього польські війська здійснили рейд у Молдову, то були розбиті Петру біля Тарасівців. Тепер за посередництвом Яноша Запольяї був укладений мир (1532), який, однак, не був тривалим.

Петру знову втрутився у семигородські справи. У 1534 році в Семигород вторгся якийсь Грітті з 7000 турецьких воїнів і угорськими загонами з наміром стати воєводою цього краю. Семигородці під проводом Штефана Майлата оточили його біля Медіаша; коли на поле битви прибув Петру зі своїми загонами, Грітті послав до нього парламентарів, щоб схилити його на свій бік. Петру використав цю нагоду для задоволення своїх хижих намірів і, пообіцявши йому допомогу, підбив його водночас на вилазку, при цьому Грітті був захоплений разом із сім'єю. Майлат наказав відрубати Грітті голову, а Петру в той час забрав із собою його дітей і велів убити.

Після цього Петру почав готуватися до повторного походу проти Польщі. Почувши про це, польський король наказав негайно зібрати військові частини, щоб випередити Петру. Через те Петру змушений був 1536 року в Хотині пропонувати договір, який і був прийнятий. Проте він звертав на нього мало уваги, а продовжував здійснювати набіги на Покуття і цим самим перешкоджав зміцненню краю. У відповідь польські загоны пограбували 1537 року Чернівці, Ботушани та інші населені пункти; Петру, у свою чергу, спалив 1538 року Червоне, Ягільницю й Чорнокозинці і розбив поляків біля річки Серет на Поділлі. Тепер це привело до договору, за яким Покуття визнано за Польщею.

Sultan Soliman, welchen die Enthauptung seines Sendlings Gritti, deren Anordnung er Peter zur Last legte, sehr erbitterte, und da viele Klagen von den Polen, Zapolya und den moldauischen Bojaren einliefen, beschloss er, Peter gründlich zu züchtigen. Er sammelte ein Heer von 150000 Mann, zog mit demselben über die Donau und vereinigte sich mit den Tataren sowie den unzufriedenen Moldauern. Peter schloss indessen mit Zapolya und dem Wojwoden der Walachei ein Bündniss, um den Türken Widerstand zu leisten. Bevor er daran denken konnte, Feindseligkeiten gegen die Türken zu unternehmen, sah er sich von seinen Bojaren verlassen und musste sein Heil in der Flucht suchen. Nach vielen Mühen gelang es ihm, in sein Schloss Csicsó zu entkommen. Unterdessen plünderten die Türken und Tataren die ganze Moldau, verbrannten Jassy und Suczawa und bezogen am 20. September 1538 bei der letztgenannten Stadt ein Lager. Alle Schätze der Burg von Suczawa fielen in die Hände des Sultans, der dieselben und die Gefangenen bald den Moldauern zurückgab und den neugewählten Wojwoden Stefan, die Heuschrecke, bestätigte, worauf er mit seinem Heere zurückkehrte.

Stefan Heuschrecke, ein Bruder Peter's, regierte von 1538—40.

Diesen Stefan, der vor seinem Bruder Zuflucht in Stambul gesucht hatte, brachte Soliman auf seinem Zuge gegen die Moldau mit sich und erwirkte ihm bei der Bojaren-Versammlung in Badeutz den moldauischen Fürstenstuhl. Damit aber die Moldau von nun an in Schach gehalten werde, legte er in die Festungen Akkerman, Bender und Chotin türkische Besatzungen, ernannte Paschas zu Commandanten und wies einem jeden von ihnen einen Landstrich zu. So entstanden die sogenannten Rajahs, welche die Aufsicht über die Moldau zu üben hatten.

Inzwischen wurde, da Zapolya sich dem Sultan gefällig zeigen wollte, die Burg Csicsó auf seine Veranlassung belagert und zur Uebergabe gezwungen. Peter verlangte von Zapolya, mit seiner Familie in Csicsó bleiben zu dürfen. Stefan, der für seine Herrschaft fürchten musste, bat den Sultan wiederholt um die Auslieferung Peters. Trotz wiederholter Befehle Soliman's weigerte sich Zapolya, denselben nachzukommen, erbot sich aber, Peter zum Sultan zu schicken, damit er sich vor diesem rechtfertige. Peter nahm viele Geschenke mit sich und ging 1540 nach Stambul, wo er beim Sultan Gnade fand.

Stefan wüthete jetzt in seinem Lande, liess mehrere Bojaren umbringen und brachte so die Grossen gegen sich

Султан Сулейман був дуже розлючений обезглавленням свого ставленика Грітті, у чому він обвинувачував Петру, і оскільки до нього надходило також багато скарг від поляків, Запольяї і молдовських бояр, то він вирішив серйозно покарати Петру. Він зібрав військо зі 150000 осіб, перейшов з ним Дунай і з'єднався з татарами, а також із незадоволеними молдованами. Тим часом Петру уклав союз із Запольяї і воєводою Валахії, щоб вчинити опір туркам. Але здійснити воєнні дії проти турків йому не вдалося, бо виявилось, що його зрадили бояри і він змушений був рятуватися втечею. Після довгих митарств йому вдалося добратися до свого замку Чічо. Тим часом турки і татари пограбували всю Молдову, спалили Ясси та Сучаву і 20 вересня 1538 року розташувалися табором біля Сучави. Всі скарби Сучавського замку потрапили до рук султана, який незабаром повернув їх і всіх полонених молдаванам і затвердив новобраним воєводою Штефана Сарану, після чого повернувся зі своїм військом назад.

Штефан Сарана [Штефан Лекуста], брат Петру, правив у 1538—40 роках.

Цього Штефана, який шукав у Стамбулі порятунку від свого брата, привів Сулейман із собою під час походу на Молдову і домігся для нього на боярських зборах у Бадівцях молдавського княжого престолу. Але для того, щоб тримати Молдову під постійною загрозою, він залишив у фортецях Акермана, Бендер і Хотина турецькі гарнізони, призначив комендантами кількох пашів і надав кожному з них по місцевості. Таким чином виникли так звані райї, які повинні були здійснювати нагляд за Молдовою.

Тим часом Запольяї, бажаючи продемонструвати султану люб'язність, з власної ініціативи обложив замок Чічо і примусив здатися. Петру просив у Запольяї дозволу залишитися із сім'єю в Чічо. Штефан, який боявся за своє володарювання, весь час просив султана видати йому Петру. Незважаючи на неодноразові Сулейманові накази, Запольяї відмовлявся їх виконувати, хоча й погодився відправити Петру до султана, щоб той міг виправдатися перед ним. Петру взяв із собою багато подарунків і подався 1540 року в Стамбул, де здобув султанову милість.

Штефан шаленів тепер у своїй країні, наказав стратити багатьох бояр і таким чином налаштував

auf. Das Missvergnügen erreichte seinen Höhepunkt, als er einen Landstrich an den Pascha von Akkerman verschenkte. Es bildete sich eine Verschwörung, die Rädelsführer überfielen Stefan in seiner Burg zu Suczawa, erbrachen die Thür seines Schlafgemaches und ermordeten ihn.

Das Volk forderte jetzt Peter Raresch zum Fürsten; die Bojaren aber fürchteten die Rachsucht Peter's und wählten einen gewissen Alexander Korne zum Wojwoden. Um dessen Bestätigung zu erwirken, schickten sie an den Sultan eine Gesandtschaft, welcher eine abschlägige Antwort zutheil wurde. Als ihre Absichten auf diese Weise zunichte gemacht wurden, wandten sie sich an Ferdinand I. und Kaiser Karl um Hilfe, doch erhielten sie hier eine ausweichende Antwort, die sie veranlasste, sich an den König von Polen zu wenden, der sie aber abwies.

Während dieser Unterhandlungen setzte Peter seine Wiederernennung beim Sultan durch und marschirte an der Spitze eines türkischen Corps in die Moldau ein. Kaum war Peter über die Donau gelangt, als die Bojaren ihm in Braila entgegenkamen, insgeheim aber Alexander ermorden liessen, um von Peter Verzeihung zu erlangen. Dem war aber nicht so, denn Peter liess die angesehensten Bojaren entweder niederhauen oder verstümmeln. Nach Anderen soll Peter den Alexander gefangen genommen haben und ihn umbringen lassen.

Er regierte zum zweiten male von 1541—46.

Peter schickte 1541 Gesandte nach Polen, um seine Wiedereinsetzung anzuzeigen und die sich dort aufhaltenden Flüchtlinge zurückzuverlangen. Im Jahre 1542 hatte er Gelegenheit, sich an seinem persönlichen Gegner Maylath zu rächen. Er drang nämlich über Befehl des Sultans in Siebenbürgen ein, plünderte und brandschatzte das Land und schloss Fogaras, wohin sich Maylath zurückgezogen, ein. Diesen lockte er dann aus der Festung heraus, liess ihn gefangen nehmen und nach Konstantinopel bringen. Bald darauf erhielt er vom Sultan abermals den Befehl, die Siebenbürger zu züchtigen, weil sie den Tribut nicht bezahlt hatten. Diese willkommenen Gelegenheit ergriff Peter sofort, um einen Raubzug zu unternehmen. Mit Heeresmacht fiel er daher über den Bodzaer Pass in dieses Land ein, plünderte und verheerte die Szekler- und Sachsen-Comitate und zog mit reicher Beute über Bistritz, Kimpolung nach Suczawa.

Im Jahre 1546 brachen neue Händel zwischen Peter und den Polen aus. Peter starb noch in demselben Jahre.

магнатів проти себе. Невдоволення досягнуло апогею, коли Штефан подарував одну місцевість акерманському паші. Виникла змова, керівники якої напали на Штефана в його Сучавському замку, виламали двері спальні й убили його.

Тепер народ зажадав на князя Петру Рареша; проте бояри побоювались його мстивості і обрали воєводою якогось Александру Корню. Щоб домогтися його затвердження, вони послали посольство до султана, яке отримало негативну відповідь. Коли ж таким чином їхні наміри не справилися, вони звернулися за допомогою до [короля] Фердинанда I та імператора Карла [V], але й тут одержали ухильну відповідь, через що вони звернулися до польського короля, який, однак, їм відмовив.

У той час, коли тривали ці переговори, Петру домігся у султана свого повторного призначення і на чолі турецького корпусу рушив у Молдову. За ледве Петру перейшов Дунай, як бояри зустріли його в Браїлі, доручивши перед тим потайки вбити Александру, щоб заслужити у Петру помилування. Проте вийшло інакше, бо Петру велів найповажніших бояр стяти або покалічити. За іншими даними, Петру сам захопив у полон Александру і розпорядився його вбити.

Він правив другий раз у 1541—46 роках.

1541 року Петру направив посланника в Польщу, щоб сповістити про свій вступ на престол і зажадати видачі молдовських утікачів, які там перебували. 1542 року він одержав нагоду помститися своєму особистому ворогу Майлату. Саме за наказом султана він проник у Семигород, спустошив і грабував край та оточив Фогараш, куди відступив Майлат. Там він виманив його з фортеці, велів взяти в полон і відправити в Константинополь. Невдовзі після цього він вдруге одержав від султана наказ покарати семигородців, бо вони не заплатили данини. Він радо скористався цією нагодою, щоб почати грабіжницький набіг. Разом із своїми військовими силами через перевал Бодза він напав на цей край, пограбував і спустошив секлерські і саксонські комітати і відійшов з багатою здобиччю через Бистрицю і Кимполунг до Сучави.

1546 року виникли нові суперечки між Петру і поляками. Петру помер ще того ж року. За життя

Auch er hatte ebenso wie sein Vorgänger die Klöster Putna, Woronetz und andere reichlich beschenkt und liess das Kloster Moldawitza neu aufbauen.

Elias, sein Sohn, regierte von 1546—52.

Dieser Fürst schloss mit den Polen Frieden und schien ein zur Milde geneigter Mann zu sein.

Da Martinusius, ein Feldherr Isabella's, Siebenbürgen an sich ziehen wollte, erhielt Elias 1550 vom Sultan den Befehl, in Siebenbürgen einzufallen, um diesen Plan zu vereiteln. Sein Bruder Stefan zog hierauf mit 12000 Mann dahin, verwüstete und plünderte das Szeklerland, Prasmар und Hermannstadt und drang bis Berek (Breska) vor, wurde aber von Martinusius geschlagen und in die Moldau zurückgeworfen. Hierüber ergrimmt, citirte der Sultan Elias nach Konstantinopel, um an ihm seine Wuth auszulassen. Dieser erschien zwar daselbst, entging jedoch jeder Gefahr dadurch, dass er zum Islam übertrat, worauf ihn der Sultan entliess. Elias wollte dem letzteren seine Ergebenheit beweisen und fiel 1551 im Vereine mit den Tataren in Polen ein, kam bis Braclaw, eroberte diese Stadt und liess sie verbrennen. Eine Menge polnischer Edelleute wurden umgebracht. Seinem weiteren Vordringen wurde vom polnischen Feldherrn Johann Tarnowski Einhalt gethan.

Auf Befehl des Sultans musste Elias 1552 abermals in Siebenbürgen einfallen. Er verwüstete das Szeklerland und belagerte Törzburg, als ihm ein Heer Kaiser Ferdinand's I. entgegenkam und er sich zurückziehen musste. Bei den Pässen wurde Elias eingeholt, die Beute ihm abgenommen und er mit bedeutenden Verlusten in die Moldau geworfen. Infolge dieses Verlustes soll ihn der Sultan ins Exil geschickt haben; nach Miron aber liess er ihn köpfen. Während seiner Regierung gewann der türkische Einfluss auf die Angelegenheiten der Moldau einen hohen Grad und sein Uebertritt zum Islam bot den Türken die beste Handhabe, das Land wie ein türkisches Paschalik zu behandeln.

Im Jahre 1551 wurde das armenische Kloster des heiligen Axenti auf Zamka in Suczawa gegründet, welches noch heute besteht.

Auf Elias folgte 1552, nach Anderen 1551, sein Bruder Stefan Raresch, der jedoch nur sehr kurze Zeit regierte.

Zuerst zeigte sich Stefan als ein milder und friedlich denkender Regent, baute Kirchen, verfolgte die Ketz

er, wie i його попередники, щедро обдарував монастирі Путна, Воронець та інші, а монастир Молдавиця доручив відбудувати.

Іляш, його син, правив у 1546—52.

Цей князь уклав з поляками мир і, здається, належав до м'яких людей.

Оскільки Мартінузіус, полководець Ізабелли, хотів здобути для себе Семигород, Ілля 1550 року одержав від султана наказ напасти на Семигород, щоб зірвати цей план. Його брат Штефан направився туди із 12-тисячним військом, пограбував і спустошив край секлерів, Прашмар та Германнштадт і просунувся аж до Берека (Брешка), але був розбитий Мартінузіусом і відкинутий у Молдову. Розлючений цим, султан викликав Іляша до Константинополя, щоб зігнати на ньому свою злість. Хоч він і прибув туди, але уник навислої небезпеки тим, що перейшов до ісламу, після чого султан його відпустив. Бажаючи довести свою відданість султану, Іляш 1551 року вторгся разом із татарами у Польщу, прийшов до Брацлава, захопив це місто і велів його спалити. Загинуло багато польської шляхти. Подальше його просування було зупинене польським воєначальником Яном Тарновським.

1552 року за наказом султана Іляш вдруге здійснив вторгнення у Семигород. Він спустошив край секлерів і оточив фортецю Терцбург, та в той час йому назустріч рушила армія імператора Фердинанда I, і він змушений був відступати. Іляша наздогнали біля перевалів, відібрали всю здобич, і він лише ціною великих втрат зміг вирватися в Молдову. За цю невдачу султан начебто відправив його на заслання; однак, за твердженням Мирона [Костіна], він велів йому стягти голову. Під час його правління турецький вплив на молдовські справи значно зріс, а його перехід до ісламу дав туркам найкращий привід поводитися з країною як із турецьким пашаликом [провінцією].

1551 року був закладений вірменський монастир святого Аксентія на Замці в Сучаві, що існує ще й нині.

Після Іляша заступив 1552 р., за іншими даними, 1551 р., його брат Штефан Рареш, який однак, правив дуже короткий час.

Спочатку Штефан показав себе м'яким і миролюбним правителем: будував церкви, переслідував

und that viel für seinen Glauben; dann aber kehrte er unumwunden seine grausame Natur heraus.

Gleich bei seinem Regierungsantritte erhielt er vom Sultan den Auftrag, Siebenbürgen heimzusuchen, welchen Auftrag er sogleich zur Ausführung brachte. Mit einem Heere von 40000 Mann zog er über den Ojtos-Pass in das Burzenland, verwüstete mit Feuer und Schwert die Städte St. Georgen, Obai, Kezdi-Vasarhely, Hermannstadt und Tarttau und beabsichtigte auch, Kronstadt einzunehmen, wurde aber geschlagen und musste sich in die Moldau zurückziehen. Während des Rückzuges überfielen die Siebenbürger den Nachtrab Stefan's und nahmen die mitgeschleppte Beute weg.

Der polnische Kronhetman Nikolaus Sieniawski fasste noch in demselben Jahre den Entschluss, Stefan aus der Moldau zu verdrängen und an dessen Stelle Peter Alexander Lapuschan einzusetzen. Im Vereine mit vielen nach Polen entflohenen Bojaren ernannte er denselben im Namen des Königs zum Wojwoden der Moldau. Dieser schwur den Polen Treue und erbot sich, im Falle eines Krieges alle seine Truppen zu Hilfe zu schicken. Sieniawski wartete nur auf eine günstige Gelegenheit, um Alexander in die Moldau einzuführen. Bald verbreitete sich auch die Nachricht, Stefan wolle zum Islam übertreten und die Moldau vollends in einen türkischen Vasallenstaat verwandeln.

Inzwischen waren wieder einige angesehene Bojaren als Flüchtlinge in Siebenbürgen eingetroffen und klagten über Stefan's harte Tyrannei. Castaldo, der Statthalter dieses Landes, benutzte diese Gelegenheit, um den Bund der Türken mit der Moldau und Walachei zu schwächen, und leitete mit einem Flüchtling Verhandlungen ein, wonach sich dieser verpflichtete, Stefan aus dem Wege zu räumen. Er unternahm mehrere Versuche zu diesem Zwecke, welche aber misslangen, da Stefan sich stets mit einer starken Leibwache umgab und auch Türken und Tataren bei sich hatte. Der Bojar floh hierauf nach Polen und schrieb an Castaldo, dass man nunmehr die zwei vornehmsten Minister mit in die Verschwörung einbeziehen müsste, welcher Brief absichtlich in die Hände Stefan's gespielt wurde. Dieser, aus Furcht und darüber wüthend, setzte die beiden Minister ab und jagte sie mit Schimpf und Schande davon. Das Calcül seiner Gegner erwies sich als das richtige, denn die beiden Bojaren zettelten mit den Unzufriedenen eine Verschwörung an, und Stefan wurde nächtlicherweile in einem Zelte bei Țuțora 1552 überfallen und ermordet.

еретиків і робив багато для віри; але потім він уповні проявив свою жорстоку натуру.

Відразу при вступі на престол він одержав від султана наказ напасти на Семигород, який він почав негайно виконувати. З військом чисельністю 40 тисяч осіб він перейшов через перевал Ойтош в Бурценський край, спустошив вогнем і мечем міста Св. Георген, Обаї, Кежді-Вашаргей, Германнштадт і Тартлау і мав намір здобути також Кронштадт, але зазнав поразки і змушений був відходити в Молдову. Під час відступу на Штефановий ар'єргард напали семигородці і відібрали захоплену ним здобич.

Польський коронний гетьман Микола Сенявський ще цього року прийняв рішення витіснити Штефана з Молдови і на місце Петру призначити Александру Лепушняну. Разом з багатьма боярами, які повтікали, було, до Польщі, він призначив його від імені короля молдовським воеводою. Той склав присягу на вірність полякам і зобов'язався у випадку війни присилати на допомогу всі свої війська. Сенявський вичікував лише зручного моменту, щоб ввести Александру у Молдову. Невдовзі поширилася чутка, нібито Штефан має намір перейти в іслам і повністю перетворити Молдову на турецьку васальну державу.

Тим часом знову декілька знатних бояр-втікачів прибули у Семигород і скаржилися на жорстоку Штефанову тиранію. Намісник цього краю Кастальдо використав цю нагоду, щоб ослабити союз турків з Молдовою та Валахією, і почав переговори з одним втікачем, який після цього зобов'язався усунути Штефана. З цією метою він здійснив декілька спроб, проте безуспішно, оскільки Штефан завжди оточував себе сильною особистою охороною, а також тримав біля себе турків і татар. Тоді цей боярин утік до Польщі і писав до Кастальдо, що тепер необхідно залучити до змови двох найбільш значних міністрів, і цей лист навмисне потрапив до рук Штефана. Перелякавшись і розлютившись, він звільнив обох міністрів і цькував їх образами та ганьбою. Розрахунок його противників виявився правильним, оскільки обидва бояри організували із незадоволеними змову, напали вночі на Штефана в наметі біля Цецори 1552 року і вбили його.

Die Mutter des Ermordeten setzte es durch, dass die Bojaren ihren Eidam Zoldan oder Zoldie zum Wojwoden wählten. Als aber die Nachricht vom Tode Stefan's zu den Polen drang, schickten sie den Wojwoden Alexander mit einem Hilfsheere in die Moldau, um seine Einsetzung mit Gewalt der Waffen durchzusetzen. Dieser überraschte Zoldan bei Schipot, als er im Begriffe war, nach Suczawa zu reisen, liess ihm die Nasenlöcher aufschlitzen und schickte ihn ins Kloster. Mit Stefan war das alte Geschlecht der Muschate erloschen, und nun folgten der Reihe nach die verschiedenartigsten Männer auf dem moldauischen Fürstenthron.

Alexander Lapuschan regierte von 1552—61.

Um sich in der Moldau dauernd festzusetzen, heirathete er Roxandra, die Tochter des Peter Raresch und Braut seines Nebenbuhlers Zoldan, und unterwarf sich dem Sultan, indem er Gehorsam und jährlichen Tribut versprach. Der Sultan wollte ihn auf die Probe stellen und erliess an die Siebenbürger den Befehl, dass Siebenbürgen an Isabella und ihren Sohn zurückzukommen habe und die Truppen Ferdinand's I zu vertreiben wären. Als Vollzieher dieses Befehles ernannte er Achmet Pascha, die Wojwoden der Moldau und Walachei und den Chan der Tataren, welche in das Land einfallen sollten. Trotz der Bemühungen Castaldo's, die Ausführung dieses Befehles zu hintertreiben, konnte er es nicht hindern, dass Alexander im Juni 1553 in Siebenbürgen einbrach und den Csiker Stuhl verwüstete. Nichtsdestoweniger wollte der Sultan Alexander nicht trauen, da er ihm nicht verzeihen konnte, dass er mit polnischer Hilfe eingesetzt worden war, und berief ihn nach Konstantinopel. Alexander bestach jedoch die türkischen Minister und wurde hierauf in dem Besitze der Moldau bestätigt.

Schon im Jahre 1556 schickte Alexander ein Streifcorps von 8000 Mann unter dem Bojaren Mozog nach Siebenbürgen, welches im Verein mit walachischen Truppen Carlsburg belagerte. Als auch Isabella von Lemberg nach Siebenbürgen kam, erschien Alexander selbst mit einem bedeutenden Heere dort, vereinigte sich mit dem Wojwoden Peter von der Walachei bei Szatmar-Nemeti, belagerte Grosswardein, verwüstete das östliche Ungarn und half sodann am 25. October 1556 Isabella wieder nach Clausenburg einzuführen. Diese beschenkte beide Wojwoden und entliess sie in ihre Länder. Bei der Rückkehr konnte sich Alexander nicht enthalten, die durchzogenen Gegenden zu berauben und zu verheeren.

Проте мати убитого домоглася, щоб бояри обрали воєводою її зятя Жолдана, або Жолдю. Але коли звістка про Штефанову смерть дійшла до поляків, вони послали воєводу Александру з допоміжним військом у Молдову, щоб здійснити його призначення силою зброї. Він захопив Жолдана біля Шипота, коли той збирався в подорож до Сучави, велів йому вирвати ніздрі і відправив у монастир. Зі смертю Штефана закінчився старий рід Мушатів, і тепер розпочався на молдавському княжому престолі цілий ряд різноманітних представників.

Александру Лепушняну правив у 1552—61.

Щоб надовго закріпитися в Молдові, він оженився з Роксандрою, дочкою Петру Рареша і нареченою свого суперника Жолдана, підкорився султану, обіцяючи йому послух і щорічну данину. Султан хотів випробувати його і наказав семигородцям, щоб Семигород знову відійшов до Ізабелли та її сина, а війська Фердинанда I були вигнані. Виконавцями цього наказу він призначив Ахмета-пашу, воєводів Молдови та Валахії і татарського хана, які повинні були напасти на край. Незважаючи на старання Кастальдо зірвати виконання цього наказу, він не зміг перешкодити Александру вторгнутися в червні 1553 року в Семигород і спустошити округ Чік. І все ж султан не хотів довіряти Александру, оскільки не міг пробачити йому, що той був посаджений на престол з польською допомогою, і викликав його в Константинополь. Однак Александру підкупив турецьких міністрів, а відтак був затверджений володарем Молдови.

Вже 1556 року Александру відправив 8-тисячний рейдовий корпус під командуванням боярина Моцока у Семигород, який разом із валаськими підрозділами взяв в облогу Карлсбург. Коли Ізабелла прибула із Львова до Семигороду, там з'явився також Александру з великим військом, з'єднався біля Сатмар-Неметі з валаським воєводою Петру, оточив Гроссвардайн, спустошив Східну Угорщину і допоміг Ізабеллі 25 жовтня 1556 року знову увійти в Клаузенбург. Вона обдарувала обох воєвод і відпустила їх у свої землі. При поверненні Александру не міг стриматися, щоб принагідно не пограбувати і не спустошити місцевості, через які він проходив.

Im darauf folgenden Jahre erhielt Alexander vom Sultan den Befehl, Franz Bebek als Gouverneur in Siebenbürgen einzusetzen. Isabella sträubte sich anfangs dagegen, söhnte sich aber mit Bebek unter Vermittelung der beiden Wojwoden aus. Bebek entsetzte hierauf Munkacs mit Hilfe der Moldauer, und diese kehrten dann nach Hause zurück.

Alexander beschenkte zwar das Bisthum in Radautz und das Kloster Moldawitza mit Gütern, machte sich aber durch seine Grausamkeit und Bedrückungen viel Feinde. Um das Jahr 1557 geschah es, dass ein gewisser Jakob Basilikus, auch Johann Despota genannt, nach abenteuerlichen Irrfahrten auch an den Hof Alexander's kam und sich für einen Verwandten seiner Gemahlin Roxandra und als Nachkomme der Herakliden ausgab. Er erwarb sich innerhalb eines Jahres die Kenntniss der Landessprache und die Gunst der Bojaren in einem solchen Masse, dass Alexander Verdacht schöpfte, er strebe nach seiner Fürstenkrone. Jakob flüchtete sich hierauf in die Zips zu Albert Laski, dem Palatin von Siradien, der dieses verpfändete Gebiet verwaltete. Mit diesem und zwei kriegserfahrenen Officieren, Szekely und Roselle, entwarf Jakob den Plan, die Moldau für sich zu erwerben. Im Jahre 1560 unternahm er einen Zug in die Moldau, der aber ein klägliches Ende fand. Dies schreckte ihn von seinem Unternehmen nicht ab; er warb bald darauf ungefähr 1600 Reiter an, mit welchen er das kühne Wagniss abermals versuchte. Wirklich gelang es ihm, an der Spitze dieser tollkühnen Schaar und im Verein mit den unzufriedenen Bojaren Alexander bei Verbit gänzlich zu schlagen und sich des moldauischen Fürstenthums zu bemächtigen.

Alexander selbst wehrte sich tapfer in diesem Kampfe, musste aber doch sein Heil in der Flucht suchen. Mit seiner Familie und den Schätzen kam er hierauf nach Konstantinopel, um beim Sultan Schutz und Hilfe zu erbitten.

Jakob Basilikus oder Johann Despota regierte von 1561—63.

Obgleich der Sultan schon den Befehl ertheilt hatte, Jakob aus der Moldau zu verjagen, liess er sich dennoch durch eine Gesandtschaft, welche dieser mit vielen Geschenken an ihn schickte, bewegen, Jakob zu bestätigen, legte aber hierfür der Moldau einen Tribut von 40000 Dukaten auf. Die von der Pforte so rasch ertheilte Bestätigung war jedoch blos eine Finte, denn bald darauf kam ein neuer Befehl an Jakob, die ausländischen Truppen bis auf 600 Mann zu entlassen, weil eine stärkere Armee dem türkischen Hofe verdächtig sein müsse und von Seiten

Nastупного року Александру одержав від султана наказ призначити правителем Семигороду Франца Бебека. Ізабелла спочатку опиралася цьому, але примирилася з Бебеком за посередництвом обох воєвод. Після цього Бебек за допомогою молдован звільнив Мункач [Мукачеве] і вони відтак повернулися додому.

Хоча Александру обдарував майном Радівецьке єпископство і монастир Молдавицю, однак своєю жорстокістю й утисками нажив багато ворогів. Близько 1557 року трапилося так, що до двору Александру після авантурних мандрів прибув якийсь Яків Базилик, прозваний також Іваном Деспотом, видаючи себе за родича його дружини Роксандри і нащадка Гераклідів. Протягом року він вивчив місцеву мову і зумів здобути довіру бояр настільки, що Александру став підозрювати його в прагненні до княжої корони. Яків утік тоді у Ціпс до сєрадзького воєводи Альберта Ласького, який управляв цією відданою у заставу провінцією. З ним і ще з двома досвідченими офіцерами Секелі і Рошеллем Яків розробив план захоплення для себе Молдови. 1560 року він почав похід у Молдову, який, однак, мав сумний кінець. Проте це його не відлякало від задуманого; невдовзі він наwerbував приблизно 1600 рейтарів, з якими вдруге відважно пробував здійснити ризиковану справу. І справді на чолі цього відчайдушно сміливого загону й у спілці з незадоволеними боярами йому вдалося завдати Александру поразки біля Вербіта і заволодіти молдавським княжим престолом.

У цій битві Александру хоробро захищався, проте змушений був шукати своє щастя у втечі. Після цього разом із сім'єю і скарбами він прибув до Константинополя просити у султана захисту і допомоги.

Яків Базилик, або Іван Деспот, правив у 1561—63 роках.

Хоча султан уже, було, віддав наказ прогнати Якова з Молдови, але все ж він задовольнив клопотання посольства про затвердження Якова, яке той прислав з численними подарунками, але при цьому на Молдову накладалася данина у розмірі 40 тисяч дукатів. Однак таке швидке затвердження було з боку Порти неприхованою хитрістю, бо невдовзі прибув до Якова новий наказ — скоротити всі іноземні підрозділи до 600 чоловік, оскільки сильніша армія повинна начебто викликати в

der Tataren keine Gefahr drohe; der Sultan sei gewillt, das Land selbst zu beschützen. Auf diesen Ferman pochend, entliess auch Jakob die Soldtruppen, denen er aber den bedungenen Lohn nicht auszahlte und hierdurch den Verdacht erweckte, den Befehl zu ihrer Entlassung selbst veranlasst zu haben. Bald entzweite er sich auch mit Laski, dem er als Compensation seiner Forderung von 10000 Dukaten die Festung Chotin überliess, in welche Laski eine Garnison unter Piasecki legte, da dieser die Absicht gehabt haben mag, im Namen des Despoten die Regierung in der Moldau zu führen.

Von Chotin aus neckte Laski den Wojwoden mit allen möglichen Händeln, so dass dieser endlich mit einer Heeresabtheilung vor der Festung erschien und diese zur Uebergabe aufforderte. Gegen Zusicherung des freien Abzuges übergab Piasecki die Festung.

Jakob unternahm hierauf eine Reise durch das ganze Land und kam zu Anfang des Sommers nach Suczawa zurück.

Da ihm kein Staatsschatz zur Verfügung stand, suchte er sich dadurch zu helfen, dass er anordnete, es habe jede Familie einen Dukaten Steuer zu zahlen. Diese Verfügung und die Strenge, welche er namentlich in Ehesachen entwickelte, entfremdete ihm seine Unterthanen. Als er einen verheiratheten Priester Namens Johann Luzinski ins Land berief und ihm den Titel eines Bischofs verlieh, erhöhte er nur noch mehr die Erbitterung der Bojaren. Sein häufiger Umgang mit Ausländern, die Errichtung einer neuen Schule in Kotnar unter der Leitung eines Fremdlings sowie die Besetzung mehrerer Stellen des Fürstenrathes mit Ausländern brachte die Bojaren vollends gegen ihn auf.

Jakob beabsichtigte, seinem Sohne die Wojwodenerwürde der Walachei zu verschaffen, welcher Plan jedoch nicht zur Ausführung kam. Auch wollte er sich in den Besitz Siebenbürgens setzen, und rückte daselbst mit Heeresmacht ein, da er hörte, dass der Wojwode Johann Sigmund bereits im Sterben liege. Er war schon bis Tatros gelangt, als die Kunde zu ihm kam, dass Johann Sigmund genesen sei. Er verzichtete daher auf Siebenbürgen und kehrte in sein Land zurück.

Jakob berief Gelehrte an die von ihm gegründete Schule und liess Knaben aus allen Theilen der Moldau kommen, die auf seine Kosten gekleidet und unterrichtet wurden; auch ordnete er an, dass eine Bibliothek errichtet werde. Diese Einrichtungen waren die besten, die er während seiner Regierung traf. Bald aber wurde er vom Eigendünkel befallen

турецького двору побоювання, а з боку татар жодна небезпека не загрожує; султан готовий сам захищати країну. Посилаючись на цей фірман, Яків звільнив свої наймані війська, яким він навіть не виплатив належної платні і цим викликав підозру, що сам видав наказ про їх звільнення. Незабаром він посварився також з Лаським, якому як компенсацію боргового зобов'язання на 10000 дукатів віддав фортецю Хотин, де Ласький поставив гарнізон під орудою П'ясецького, бо той начебто мав намір від імені Деспота правити Молдовою.

Із Хотина Ласький дражнив воєводу всілякими неприємними справами, так той він, врешті-решт, на чолі військового загону появився перед фортецею і зажадав її передачі. Отримавши гарантії вільного виходу, П'ясецький передав фортецю.

Після цього Яків розпочав подорож всією країною і на початку літа прибув назад до Сучави.

Оскільки йому не дісталася державна казна, він намагався допомогти собі тим, що розпорядився, аби кожна сім'я сплатила один дукат податку. Це розпорядження, а також суворість, яку він особливо проявив у шлюбних справах, призвели до того, що піддані відвернулися від нього. Він ще більше посилив озлоблення бояр тим, що призначив єпископом одруженого священика Іоана Лужинського. Часті стосунки з іноземцями, будівництво нової школи в Котнарі під керівництвом чужинця, а також зайняття іноземцями багатьох посад у княжій раді повністю настроїли бояр проти нього.

Яків мав намір здобути посаду валаського воєводи для свого сина, проте цей план не вдалося здійснити. Він також хотів заволодіти Семигородом і коли почув, що воєвода Ян Сигізмунд [Янош Жигмонд] знаходиться при смерті, вступив туди з військовими силами. Він досягнув уже Татроша, коли прийшло повідомлення, що Ян Сигізмунд видужав. Тоді він відмовився від Семигороду і повернувся у свою країну.

Яків запросив учених у засновану ним школу і велів прислати з усіх кінців Молдови хлопчиків, яких він одягав і навчав за свій рахунок; він також розпорядився створити бібліотеку. Ці заклади були найкращим, що трапилося за його правління. Незабаром ним оволоділа манія величі, і він прийняв

und legte sich den Namen Jo oder Johann bei, welcher Beiname bei den meisten Wojwoden gebräuchlich war.

Die Feindseligkeit gegen ihn steigerte sich von Tag zu Tag, und als er im Jahre 1563 wegen neuerlicher Bewegungen Laski's und Wiszniowecki's bei Chotin Truppen sammelte, wurde er bei der Musterung derselben von einem grossen Haufen Bauern umzingelt und von den Seinigen getrennt. Die erregten Bauern verlangten nun von Jakob Aufhebung der ausgeschriebenen Steuern und Auslieferung des Generals der Cavallerie Bernowski sowie eines Bischofs, angeblich weil sich beide vieler Erpressungen und Grausamkeiten schuldig gemacht hätten. Mit Schrecken sah der Despot, dass seine Leute ihn im Stiche liessen, ohne den geringsten Versuch zu seiner Befreiung zu machen. Indem er den Bauern zusagte, ihre Wünsche berücksichtigen zu wollen, rettete er sich aus dieser verzweifelten Lage.

Bald darauf starb Bischof Luzinski — wahrscheinlich an Gift. Es bildete sich eine Verschwörung gegen Jakob, und seine Feinde beriethen, auf welche Weise sie ihn von seiner treuen Leibwache trennen könnten. Sie kamen überein, die Nachricht vom Anmarsch der Tataren zu verbreiten und ihn so in die Falle zu locken. Jakob liess sich wirklich dadurch irreführen und schickte seine ungarischen Truppen dem vermeintlichen Feinde entgegen. Diese wurden in der Nacht während des Lagerns von den Moldauern überfallen und niedergemacht; nur wenige retteten sich durch die Flucht. Am darauf folgenden Tage schon sah sich Jakob in seinem Schlosse zu Suczawa von den Empörern belagert, welche nach allen Seiten Truppenabtheilungen aussandten, um die Jakob ergebenen Schlösser zu berennen und seine Anhänger zu vernichten. Das Schloss Niamtz, wo Joachim Kluger (Prudentius) Parkalab war, wurde eingenommen und die Besatzung niedergemetzelt. Kluger selbst hieb sich mit einigen Dienern durch und entkam nach Suczawa.

Noch während der Belagerung hielten die Häupter der Verschworenen, Bernowski, Mozog und Stroitz, darüber Rath, wen sie zum Wojwoden erheben sollten. Ihre Wahl fiel auf Tomsche, welchem der Beiname Stefan gegeben wurde. Da aber Tomsche und die Bojaren sich vor dem Kosakenhetman Demeter Wiszniowecki, als Prätendenten auf den moldauischen Fürstenthron, fürchteten, griffen sie zu einer List und schickten an ihn eine Gesandtschaft mit der Bitte, in die Moldau zu kommen und Jakob abzusetzen. Wiszniowecki liess sich bethören und kam an der Spitze von nur 300 Kosaken in die Moldau. Hier wurde er überfallen und seine Begleiter niedergemacht, er selbst aber nach Kon-

sobі ім'я Йо або Йоан, що як титул вживалося більшістю воєвод.

Ворожість проти нього зростала з кожним днем, і коли 1563 року, внаслідок нових пересувань Ласького і Вишневецького, він стягував біля Хотина загони, то під час їхнього огляду його оточила велика юрба селян і відтіснила від охоронців. Збуджені селяни вимагали тепер від Якова скасування введених податків і видачі генерала кавалерії Берновського, а також одного єпископа, яким ставили у вину численні здірства і великі жорстокості. Деспот із жахом побачив, що його люди залишили його самого і не роблять найменших спроб для визволення. Пообіцявши селянам виконати всі їхні вимоги, він вирятував себе з цього розпачливого становища.

Незабаром після цього помер єпископ Лужинський, мабуть, від отрути. Виникла змова проти Якова, і його вороги стали радитися, як можна відокремити його від надійної особистої охорони. Вони домовилися розпустити чутку про наближення татар і таким чином заманили його у пастку. Через те Яків справді виявився дезорієнтованим і відправив свої угорські військові частини супроти гаданих ворогів. Під час нічлігу на них напали молдовани й знищили; лише деякі врятувалися втечею. Вже наступного дня Яків побачив себе обложеним заколотниками у своєму замку у Сучаві, звідки вони посилали у всі сторони загони для захоплення вірних Якову фортець і знищення його прихильників. Був здобутий замок Нямц, де пиркалабом був Йоахім Клуґер (Пруденутіус), а гарнізон вирізаний. Тільки Клуґеру з кількома слугами вдалося вирватися і дістатися до Сучави.

Ще під час облоги ватажки змовників Берновський, Моцох і Строїца радилися про те, кого поставити воєводою. Їхній вибір випав на Томшу, якому було дане прізвисько Штефан. Оскільки Томша і бояри побоювалися як претендента на молдавський княжий престол козацького гетьмана Дмитра Вишневецького, то вони вдалися до хитрості і послали до нього посольство з проханням прибути в Молдову і скинути Якова. Вишневецький дозволив себе обдурити і на чолі лише 300 козаків прибув у Молдову. Тут на нього напали і знищили його супровідників, а самого Вишневецького відправили до Константи-

stantinopel geschickt, wo er hingerichtet wurde. Während dieser Unternehmung der Verschworenen konnte Jakob leicht nach Chotin entinnen; er wies aber eine hierauf bezügliche Andeutung mit Stolz zurück und blieb. Dies war sein Untergang.

Bald rückten 2000 Mann als Verstärkung zu den Belagerern aus Siebenbürgen ein, und im dritten Monat der Belagerung erschien eine Abtheilung von 500 Mann Türken unter Anführung eines Sandschaks. Die Bojaren fürchteten, die Türken kämen dem Despoten zu Hilfe, und versprachen der Besatzung eine grosse Belohnung, wenn sie sich ergeben würde. Jakob selbst wurde mit Versprechungen und Drohungen bestürmt, sich dem Sultan und Johann Sigmund in die Arme zu werfen, wofür er freien Abzug erhalten sollte. Der Bedrängte versammelte seine Truppen und bat sie, auszuharren, denn Laski sei schon mit 4000 Mann im Anzüge und nur noch zwei Tagemärsche weit entfernt. Dies half nichts, denn die Besatzung zwang ihn am 9. November 1563, aus dem Schlosse zu gehen. Nicht ohne ihr bittere Vorwürfe zu machen, bestieg Jakob sein Schlachtross und ritt mit wenigen Getreuen zum Thore hinaus. Draussen angelangt, entfernten die Moldauer seine Begleiter und führten ihn zu Tomsche, welcher ihn mit Schmähungen überhäufte und endlich mit einem Streitkolben zu Boden schlug, worauf ein Henker herbeigeholt wurde, der ihn enthauptete. Der Sandschak erstattete hierüber an den Sultan einen Bericht, worin er hervorhob, dass der Name des Sultans missbraucht worden sei, indem Jakob unter seinen Schutz gestellt gewesen, die Moldauer diesen aber aus dem Schlosse herausgelockt und in schnöder Weise ermordet hätten. Dieser Bericht war die Veranlassung zu der späteren Wiedereinsetzung des früheren Wojwoden Alexander. Die Besatzung des Schlosses wurde gefangen genommen und dem Sohne Jakob's Namens Demeter die Nasenflügel aufgeschlitzt, zum Zeichen, dass er nicht mehr fähig sei, den Fürstenthron zu besteigen.

Tomsche versuchte alles Mögliche, um vom Sultan seine Bestätigung zu erlangen, aber vergebens — man wollte ihn in Konstantinopel nicht anerkennen. Um sich unter solchen Umständen für eventuelle Fälle Geld zu verschaffen, liess er die mit Geschenken entlassenen siebenbürgischen Truppen auf ihrem Rückmarsch überfallen und berauben. Dieser Ueberfall rettete Laski vor dem Untergang, denn er sah sich hierdurch veranlasst, nach dem Tode Jakob's schleunigst das Land zu verlassen. Um nicht das Schicksal des Heeres Johann Albrecht's zu theilen, schickte er seine geübten Reiterschaaren voraus, damit diese den Weg frei hielten, der ihn durch dieselben Gegenden

нополя, де він був страчений. Під час цих дій змовників Яків міг легко втекти до Хотина, однак він гордо відкинув таку можливість і залишився. Це був його кінець.

Незабаром для посилення облоги із Семигороду прибуло 2000 вояків, а на третій місяць облоги з'явився турецький підрозділ чисельністю 500 осіб під проводом одного санджака. Бояри побоювалися, що турки прийшли на допомогу Деспоту і обіцяли гарнізону велику винагороду, якщо він здасться. Яків опинився перед обіцянками та погрозами бути взятим штурмом або віддатися в руки султану і Яну Сигізмунду, за що він мав отримати право вільного відступу. Затиснутий з усіх боків, Яків зібрав усі свої підрозділи і просив їх триматися, тому що наближався Ласький із 4000 воїнів і залишилося тільки два дні переходу. Однак нічого не допомогло, 9 листопада 1563 року гарнізон змусив його вийти з фортеці. Проклинаючи всіх, Яків сів на бойового коня і з небагатьма вірними товаришами виїхав верхи за ворота. Тут молдавани усунули провожатих, а його повели до Томші, який осипав його образами і, накінець, булавою, за яку велася боротьба, збив його на землю, після чого наказав катові відрубати йому [Якову] голову. В адресованому султанові звіту санджак підкреслював, що тут було зганыблене ім'я султана, тому що Яків знаходився під його захистом, але молдавани виманили його з фортеці і огидним способом вбили. Це повідомлення стало приводом для дещо пізнішого відновлення на посаді попереднього воєводи Александру. Гарнізон фортеці було взято в полон, а сину Якова на ім'я Дімітріє вирвано ніздрі на знак того, що він вже не спроможний піднятися на княжий престол.

Томша пробував усе можливе, щоб домогтися в султана свого затвердження, але даремно — не хотіли його визнавати у Константинополі. Намагаючись за таких обставин забезпечити себе на крайній випадок грішми, він велів атакувати на зворотному марші звільнені з подарунками семигородські підрозділи і пограбував їх. Цей напад врятував від загибелі Ласького, тому що після смерті Якова це спонукало його негайно залишити країну. Щоб не розділити долю війська Яна Ольбрахта, він послав наперед загін досвідчених кіннотників, щоб перевірити, чи вільний шлях відступу, що вів тою

führte, in denen die polnische Armee am 24. October 1497 fast vernichtet wurde. Diese Reiter gewahrten auch bald, dass die Bauern daran gingen, die Bäume zu untersägen und die Pässe mit Verhauen zu sperren. Die Bauern wurden rasch zerstreut, eine Abtheilung Fussvolk, das sich den Reitern entgegenstellte, in die Flucht geschlagen und so der Rückmarsch des Corps gesichert, der auch anstandslos vor sich ging.

Der Sultan beschloss jetzt, den früheren Wojwoden Alexander, der persönlich bei ihm vorstellig wurde und der ihm als der geeignetste Mann erschien, die Moldau in Schach zu halten, wieder einzusetzen. Alexander zog hierauf mit einem türkisch-tatarischen Hilfsheer, dem er den südlichen Theil der Moldau der Plünderung preiszugeben versprach, gegen Tomsche. Während seines Anmarsches entflohen die Bojaren, welche Anhänger Tomsche's waren, nach Rothrussland, der letztere aber entwich, als er sich von seinen Leuten verlassen sah, bei Nacht und Nebel.

Alexander regierte nunmehr von 1564—66.

Er hielt sein den Türken und Tataren gegebenes Versprechen, und so plünderten dieselben den ihnen zugewiesenen Theil der Moldau, raubten gegen 15000 Christen und schleppten sie in die Sklaverei. Alexander zog in Suczawa ein, liess hier die Leichen Jakob's und Joachim Kluger's an den Galgen hängen und forderte den König von Polen auf, die Bojaren Mozog und Stroitza hinrichten zu lassen. Er selbst lud diejenigen Bojaren, die geholfen hatten ihn abzusetzen, zu einer Hoftafel ein, beschimpfte sie und liess sie von den auf ein verabredetes Zeichen eindringenden fremden Söldnerschaaren niederhauen. Auch die Officiere Tomsche's liess er in grausamer Weise aufknüpfen. Der König von Polen beeilte sich, der Forderung Alexanders zu entsprechen, und weil er sich an den geflohenen Bojaren für die an Wiszniowecki verübten Grausamkeiten rächen wollte, liess er Tomsche, Mozog und Stroitza auf dem Marktplatze in Lemberg hinrichten.

Im Jahre 1565 erstand Alexander ein Nebenbuhler in einem gewissen Stefan, der sich als Nachkömmling der Wojwoden ausgab; doch hatte er nur bei wenig Bauern und Hirten Anhang und wurde von Alexander bald zurückgeschlagen.

Hierauf beschäftigte sich Alexander damit, alles wieder auf den früheren Stand zu bringen. Die Klöster wurden den Jegumen (Klostervorsteher) und den Kalugern (Mönchen) wieder zurückgegeben. Die pro-

ж місцевістю, де 24 жовтня 1497 року була майже цілком знищена польська армія. Кіннотники зауважили незабаром, що селяни почали підпилювати дерева і блокувати ними перевали. Селян швидко розігнали, а відділ піхотинців, який протистояв рейтарам, прогнали і таким чином гарантували корпусу відступ, що сам по собі теж проходив без перешкод.

Тепер султан вирішив знову поставити на престолі попереднього воєводу Александру, який особисто був йому представлений і здався йому найбільш придатною людиною, щоб тримати Молдову у страху. Після цього Александру вирушив проти Томші з турецько-татарським допоміжним військом, якому він обіцяв віддати на пограбування південну частину Молдови. Під час його наближення бояри, які були прибічниками Томші, повтікали у Червону Русь, а він, побачивши, що залишився сам, зник під покровом ночі.

Александру правив тепер у 1564—66 рр.

Він дотримав даної туркам і татарам обіцянки, і таким чином вони пограбували виділену їм частину Молдови, захопили близько 15000 християн і повели в неволю. Александру прибув у Сучаву, де звелів повісити на шибениці трупи Якова та Йоахіма Клуґера і вимагав від польського короля стратити боярів Моцока і Строїцу. Він запросив тих бояр, котрі сприяли його скиненню, на придворний бенкет, вилаяв їх і велів повбивати за умовним знаком загонам чужоземних найманців. Він також розпорядився жорстоким способом повісити офіцерів Томші. Польський король поспішив виконати вимоги Александру, і, оскільки він хотів помститися боярам-втікачам за жорстокості, вчинені Вишневецькому, то звелів стратити Томшу, Моцока та Строїцу на площі Ринок у Львові.

1565 року Александру отримав нового суперника в особі якогось Штефана, який видавав себе за нащадка воєвод; проте він знайшов підтримку лише серед небагатьох селян та пастухів і був швидко розбитий Александру.

Після цього Александру зайнявся тим, що почав все приводити до попереднього стану. Монастирі знову поверталися в розпорядження ігуменів (монастирських настоятелів) і калугерів (монахів).

testantische Kirche in Bakău sowie die von Jakob gestiftete Schule wurden niedergerissen und die werthvolle Bibliothek vernichtet. Auf Befehl der Türkei wurden auch alle Befestigungen bis auf die Festung Chotin geschleift und die Residenz von Suczawa nach Jassy verlegt. Wahrscheinlich war es den Türken unangenehm, dass die Residenz so nahe an Polen gelegen war. Zum Dank für die Willfährigkeit der Polen verband sich Alexander 1566 mit den Tataren und plünderte Pokutien, während diese Podolien verwüsteten.

Alexander kam durch Gift ums Leben. Noch zu Lebzeiten setzte er bei der polnischen Regierung durch, dass die an Laski verpfändete Festung Chotin an die Moldau zurückgegeben wurde. So verloren die Polen in dieser wichtigen Feste den letzten Stützpunkt gegen die Bestrebungen des türkischen Reiches, welches auf diese Weise das Uebergewicht erlangte.

Bogdan, der Sohn Alexander's, regierte von 1566—72.

Alexander hinterliess zwei Söhne, Bogdan und Peter, sowie zwei Töchter. Bogdan als der Aeltere folgte ihm in der Regierung, und da er noch minderjährig war, übernahm seine Mutter Roxandra die Regentschaft. Diese äusserst kluge Frau verstand es, die Regierung mit fester Hand zu führen und dem Lande Ruhe zu verschaffen. Es schien auch wirklich eine neue, bessere Aera für die Moldau angebrochen zu sein. Doch dieses Glück währte nicht lange, denn schon im Jahre 1569 starb Roxandra, und der achtzehnjährige Bogdan war noch viel zu jung, um das Werk seiner Mutter fortsetzen zu können.

Er schloss im Jahre 1569 mit den Polen ein Schutz- und Trutzbündniss, um die türkische Oberherrschaft abzuschütteln, und verpflichtete sich, mit seiner ganzen Macht und in eigener Person Hilfe zu leisten sowie die alten Verträge streng zu beobachten. Nach Bielski soll ihm Polen in einem geheimen Artikel dieses Vertrages für jeden Fall eine Armee von 24000 Mann zugesichert haben. Bogdan verheirathete eine seiner Schwestern an einen gewissen Kaspar Paniewski aus Żydaczow und verlobte die andere mit einem polnischen Edelmann Namens Christof Zborowski, der zwar begütert, jedoch sehr verschuldet war; er selbst wollte die Tochter des Johann Tarlow ehelichen. Er hielt sich zumeist in Rothreussen oder Chotin auf, gab Gastmähler und liess sich von den polnischen Magnaten in der Verwaltung der Moldau leiten. Auch besetzte er mehrere Aemter mit denselben und zog sich hierdurch den Unwillen der einheimischen Bojaren

Протестанська церква в Бакеу й заснована Яковом школа були знесені, а цінна бібліотека — знищена. За наказом Туреччини були зрівняні із землею всі укріплення аж до фортеці Хотина, а резиденція воєводи перенесена з Сучави до Ясс. Напевно, туркам було неприємно, що столиця знаходилася так близько до Польщі. У подяку за поступливість поляків Александру 1566 року з'єднався з татарами і пограбував Покуття, у той час як вони [турки] спустошили Поділля.

Александру помер від отрути. Ще за життя він домігся від польського уряду повернення Молдови відданої у заставу Лаському Хотинської фортеці. Таким чином поляки втратили з цією важливою твердинею останній опорний пункт проти експансії Турецької імперії, яка таким чином здобула перевагу.

Богдан, син Александру, правив у 1566—72 рр.

Александру залишив двох синів — Богдана і Петру, а також двох дочок. Богдан, як старший син, заступив його в уряді, але у зв'язку з його неповноліттям регенство прийняла його мати Роксандра. Ця надзвичайно розумна жінка зуміла вести правління твердою рукою і забезпечити країні спокій. Здавалося, що в Молдові наступила справді нова, краща ера. Але це щастя тривало недовго, тому що 1569 року померла Роксандра, а 18-літній Богдан був ще занадто молодим, щоб могли продовжити справу матері.

1569 року він уклав із поляками договір про оборонний і наступальний союз, щоби скинути турецьке панування, і зобов'язувався з усіма своїми силами і власною персоною надавати допомогу, а також строго дотримуватися всіх старих угод. Згідно з Бельським, поляки обіцяли йому в секретному пункті договору поляки гарантували виставити у кожному випадку армію в 24000 чоловік. Богдан видав заміж одну зі своїх сестер за якогось Каспара Панєвського з Жидачева, а другу заручив з польським шляхтичем Криштофом Зборовським — заможним поміщиком, який, однак, мав багато боргів; сам же мав намір оженитися на дочці Яна Тарло. Він перебував переважно в Червоній Русі або в Хотині, давав банкети і дозволив польським магнатам правити Молдовою. Він віддав їм багато посад і таким чином викликав невдоволен-

zu, welche alsbald unter dem Volke das Gerücht verbreiteten, ihr Hospodar wolle die Religion seiner Väter abschwören und den katholischen Glauben annehmen.

Um die Bojaren von seiner Rechtgläubigkeit zu überzeugen, verfolgte er 1570 die in der Moldau ansässigen Armenier, indem er erklärte, diese zur griechisch-orientalischen Kirche bekehren zu wollen. Die Armenier aber blieben ihrem Glauben treu und widerstanden seinen Absichten, trotzdem er unter ihnen mit Feuer und Schwert wüthete. Viele von ihnen wanderten aus und entzogen so der Moldau viele Handelsleute und fleissige Handwerker.

Bogdan's zumeist unüberlegte Handlungen führten bald sein Ende herbei. Als nämlich Christof Zborowski 1571 mit grossem Pomp in der Moldau erschien, um seine Braut abzuholen, kündigte ihm Bogdan, von den Bojaren aufgehetzt, die Verlobung auf und schickte ihn mit empfindlichem Hohn nach Hause. Zborowski schwur ihm Rache und fand bald Gelegenheit, diese auszuüben. Auf einer Reise nach Rothreussen im Winter 1571—72 wurde Bogdan von Zborowski festgenommen und in Gewahrsam gehalten. Die ihm feindlich gesinnten Bojaren sprengten sodann das Gerücht aus, Bogdan wäre in Polen ermordet worden, und der Fürstenrath beschloss, dem Sultan von seinem Verschwinden Anzeige zu erstatten und um einen anderen Wojwoden zu bitten. Dem Sultan war diese Gelegenheit willkommen, da er ohnehin die Absicht hatte, Bogdan für sein Einverständniss mit Polen zu züchtigen; er schickte daher im Jahre 1572 einen gewissen Iwonia nach der Moldau. Auch Bogdan beschenkte das Kloster Moldawitza mit Gütern und verlieh demselben besondere Rechte.

Iwonia regierte von 1572—74.

Dieser Iwonia gab sich selbst für einen Sohn des Wojwoden Stefan aus. Nach polnischen Geschicht-Schreibern soll er aus Mazowien gewesen sein. Er war ein hochgewachsener Mann von herkulischer Körperkraft. Die Sucht nach Abenteuern und das Beispiel Jakob Basilikus' spornten ihn zu ausserordentlichen Thaten an; er begab sich in die Türkei, wo er die Kunde von seiner Abstammung verbreitete. Schon als Alexander starb, bewarb er sich um den moldauischen Fürstenstuhl, setzte seine Bestrebungen jedoch nicht durch. Hierüber missvergnügt, nahm er den mohamedanischen Glauben an und trieb einen ausgedehnten Handel mit Edelsteinen, wodurch er sich grosse Reichthümer und viele Freunde im türkischen Reiche erwarb, ja selbst mit dem Sultan Bekanntschaft machte. Auf die Nachricht vom Verschwinden Bogdan's setzte er sich mit

nya серед місцевих бояр, які зразу ж поширили серед народу чутку, ніби їхній господар хоче зректися релігії батьків і прийняти католицьку віру.

Щоб переконати бояр у своїй правовірності, він 1570 року переслідував осілих у Молдові вірмен, заявляючи, що хоче навести їх до греко-східної церкви. Однак вірмени залишилися вірними своїй вірі й опиралися його намірам, незважаючи на те, що він лютував серед них вогнем і мечем. Багато з них емігрували і таким чином Молдова втратила чимало торговців і старанних ремісників.

Переважно необдумані Богданові дії призвели незабаром до його падіння. Коли 1571 року Криштоф Зборовський з великою пишністю прибув у Молдову за своєю нареченою, Богдан за намовою бояр розірвав заручини і відправив його з образливим глузуванням додому. Зборовський поклявся помститися йому і невдовзі знайшов нагоду, щоб це зробити. Взимку 1571—72 року Зборовський захопив Богдана на шляху в Червону Русь і замкнув його у в'язницю. Вороже налаштовані до нього бояри розпустили чутку, ніби Богдана було вбито у Польщі, і княжа рада вирішила повідомити про його зникнення султана і просити призначення іншого воєводи. Султанові цей випадок був бажаним, тому що він і без того мав намір покарати Богдана за його порозуміння з Польщею; тому він 1572 року направив у Молдову якогось Івоню. Богдан також обдаровував маєтками монастир Молдавиця і наділив його особливими правами.

Івоня [Іоан Воде Лютий] правив у 1572—74 рр.

Цей Івоня видавав себе за сина воєводи Штефана. Згідно з польськими істориками, він мав походити з Мазовії. Це був високорослий чоловік геркулесової сили. Жага пригод і приклад Якова Базилика заохочували його до надзвичайних вчинків; він подався в Туреччину, де поширював чутки про своє походження. Відразу після смерті Александру він клопотався про молдавський княжий престол, проте безуспішно. Засмучений цим, він прийняв магометанську віру і розпочав широку торгівлю коштовними каменями, завдяки чому він надбав великі багатства і численних друзів у Турецькій імперії, познайомився навіть із султаном. Як тільки надійшла звістка про зникнення Богдана, він досяг порозуміння з багатьма боярами і домігся від

mehreren Bojaren ins Einvernehmen und erwirkte vom Sultan, dass dieser ihn zum Hospodaren der Moldau ernannte und ihm zwecks seiner Einsetzung eine Armee von 20000 Mann mitgab.

Bogdan, welcher inzwischen aus der Haft entlassen wurde, kam sofort in die Moldau, und als er hörte, dass der neue Wojwode im Anmarsch sei, begab er sich in die Festung Chotin, wo er bald erfuhr, dass Iwonia mit Heeresmacht von Suczawa aus, wo er Kanonen und Munition fand, aufbrach, um ihn in Chotin zu belagern. Bogdan entfloh mit seinem Bruder zum König von Polen und bat ihn um die laut Tractat versprochene Hilfe. Allein dieser war nicht gewillt, sich in einen Krieg mit den Türken einzulassen, sondern sandte Andreas Taranowski zum Sultan, um denselben zu bewegen, Bogdan wieder einzusetzen. Während nun Taranowski mit der Pforte Unterhandlungen pflog, plünderten die türkischen Truppen die Moldau und belagerten Chotin. Iwonia wüthete unter den Bojaren mit Mord, Blendung und Verstümmelung.

Bogdan, ungeduldig auf den Ausgang der Verhandlungen, beschloss, mit den Waffen in der Hand sich die Herrschaft über die Moldau zu verschaffen. Mit dem Wojwoden von Podolien, Nikolaus Mielecki, und mit Nikolaus Sieniawski setzte er sich an der Spitze einer auserlesenen Reiterschaar von 1300 Mann über die Bukowina nach der Moldau in Marsch. Bei Stephanowce kam es zu einem Zustammenstoss zwischen den beiden Gegnern, bei welchem Bogdan zwar den Platz behauptete, schliesslich aber doch der Uebermacht weichen musste. Er zog sich nach Chotin zurück und schickte eine Gesandtschaft unter dem Polen Radecki zu Iwonia, um ihm freien Abzug zu gewähren. Doch Iwonia lachte dem Abgesandten ins Gesicht, liess ihn in Ketten legen und nach Konstantinopel abführen. Inzwischen war Mielecki wegen der Verpflegung seiner Truppen in grosse Noth gerathen, als ihm unvermuthet Jaslowiecki mit 800 Reitern zu Hilfe kam. Dieser leitete mit dem Befehlshaber der türkischen Truppen eine Unterhandlung ein und entschuldigte den Einfall der Polen, indem diese nicht gewusst hätten, dass ein neuer Hospodar vom Sultan eingesetzt worden, und da ihnen dies nun bekannt sei, wären sie bereit, das Land zu räumen, wenn man sie unbehelligt liesse. Gleichzeitig drohte er, dass er, falls man ihnen Widerstand leistete, seinen Landsleuten mit einer zahlreichen Armee zu Hüte eilen würde. Hierdurch eingeschüchtert, zog der Sandschak seine Truppen zurück, und die Polen überschritten den Dnjestr, jedoch nicht ohne von den Moldauern belästigt zu werden. Bogdan und Mielecki entkamen somit glücklich nach Kamieniec.

султана, щоб той призначив його господарем Молдови і з метою вступу на посаду дав йому військо з 20000 вояків.

Тим часом Богдан, звільнившись з ув'язнення, зразу ж повернувся в Молдову і, почувши про наближення нового воєводи, подався у Хотинську фортецю, де невдовзі дізнався, що Івоня йде з військовими силами з Сучави, де він знайшов гармати і спорядження, у Хотин, щоб взяти його в облогу. Богдан разом із своїм братом втік до польського короля і просив у нього обіцяної згідно з трактатом допомоги. Однак той не був готовий вступити у війну з турками і послав Анджея Тарановського до султана з проханням знову призначити на престол Богдана. В той час, як Тарановський вів переговори з Портою, турецькі військові частини грабували Молдову й облягали Хотин. Івоня шаленів, убиваючи, осліплюючи і калічачи бояр.

Не дочекавшись закінчення переговорів, Богдан вирішив із зброєю в руках повернути владу у Молдові. Разом з воєводою Подільським Миколою Мелецьким і Миколою Синявським він виступив на чолі відбір-ного загону із 1300 кіннотників через Буковину на Молдову. Біля Стефанівців дійшло до зіткнення між обома противниками, в якому Богдан хоч і утримав свої позиції, але врешті-решт змушений був відійти перед переважаючими силами. Він відступив до Хотина і направив своє посольство під проводом поляка Радецького до Івоні, щоб той надав йому вільний вихід. Проте Івоня висміявся в обличчя послові, велів закувати його в кайдани і відправити до Константинополя. Тим часом Мелецький через труднощі з продовольчим постачанням своїх загонів опинився у скрутному становищі, та несподівано йому на поміч прибув Язловецький на чолі 800 рейтарів. Він повів переговори з командуючим турецькими частинами і просив вибачення за вторгнення поляків, які нібито не знали про те, що султан призначив нового господаря, а оскільки тепер їм про це відомо, то вони готові залишити країну, якщо їм не перешкоджатимуть. Одночасно він погрожував, що коли під час відходу йому чинитимуть опір, то на допомогу прийдуть земляки з численною армією. Наляканий цим, санджак відвів своє військо, а поляки переправилися через Дністер, зустрівши усе ж перешкоди з боку молдованів. Так Богдан і Мелецький щасливо вислизнули до Кам'янця.

Iwonia verlangte jetzt von den Polen die Auslieferung Bogdan's, doch dieser erfuhr es durch seine Freunde und flüchtete sich nach Frankreich und zuletzt nach Russland zu seinem Verwandten Iwon Wassiliewicz, der ihn in einen Sack nähen und ertränken liess, weil zu ihm die Kunde drang, Bogdan hätte den Glauben seiner Väter verlassen.

Gleich nach der Wahl des Königs von Polen schickte Iwonia einen eigenen Gesandten, der ein Schreiben des Sultans zu übergeben hatte, mit der geheimen Mission, dass er vom Sultan den Auftrag habe, alles zu berichten, was in Polen vorgehe, er jedoch ihnen abrathe, den Türken zu trauen, vielmehr wäre es ihm angenehm, wenn die christlichen Mächte sich gegen dieselben vereinigen würden. Er warte nur auf die Gelegenheit, das türkische Joch abzuwerfen. Aber die Polen waren nicht geneigt, sich in dieses gefährliche Unternehmen einzulassen.

An Stelle Bogdan's erwuchs dem Wojwoden Iwonia ein viel gefährlicherer Feind in dem Wojwoden der Walachei, der seinem Bruder Peter die moldauische Fürstenwürde zu verschaffen beabsichtigte, und der Iwonia beim Sultan anschwärzte, dass er es mit den Polen halte; gleichzeitig bot er seinen Bruder als Wojwoden der Moldau an und versprach, dass dieser das Doppelte des bisherigen Tributs bezahlen werde. Da der Sultan sich damals wegen des Krieges mit den Venetianern in Geldverlegenheit befand, benutzte er diese Gelegenheit, um auf Iwonia einen Druck auszuüben, und erliess an ihn am 21. Februar 1574 einen Ferman, worin er ihm befahl, von dieser Zeit an den Tribut von 120 000 statt 60 000 Dukaten jährlich an die Pforte zu entrichten, widrigenfalls ihn der Sultan absetzen und einen ändern Fürsten in der Moldau wählen werde. Iwonia, ohnehin der türkischen Herrschaft aufs tiefste abgeneigt, war höchst ergrimmt über diese unerhörte Forderung, versammelte die Bojaren und berieth sich mit ihnen, was in diesem Falle zu thun sei. Er war der Ansicht, dass diese Forderung abzulehnen wäre, weil sonst der Sultan sich herausnehmen würde, im folgenden Jahre einen noch höheren Tribut zu verlangen. Auf diese Weise müsste die Moldau vollständig ausgesaugt werden und seine Unterthanen würden nicht im Stande sein diese hohen Steuern zu erschwingen, daher wolle er lieber Leib und Leben einsetzen, als diese Knechtschaft dulden. Dieser Entschluss fand bei den Bojaren ein kräftiges Echo, und sie schworen insgesamt, mit ihrem Wojwoden zu leben oder zu sterben. Sie beschlossen hierauf, ihre Familien und Schätze nach Chotin bringen zu lassen, selbst aber an die Donau zu ziehen und durch Einfälle in

Тепер Івоня зажадав від поляків видачі Богдана, але той дізнався про це від друзів і втік до Франції, а згодом у Росію до свого родича Івана Васильовича, який велів зашити його в мішок і втопити, позаяк до нього дійшла звістка, що Богдан зрадив батьківську віру.

Відразу після виборів нового польського короля Івоня направив до нього свого посланника, який мав передати султанського листа, з таємною місією, отриманою від султана: доповідати про все, що діється в Польщі, однак він радив не довіряти туркам, швидше за все, йому було б приємно, якби християнські держави об'єдналися проти них. Він чекав тільки нагоди, щоб скинути турецьке ярмо. Однак поляки не були схильні дозволити собі участь у цьому небезпечному заході.

Замість Богдана воєвода Івоня одержав ще небезпечнішого суперника в особі воєводи Валахії, який мав намір здобути молдовський княжий титул для свого брата Петру і очорнював Івоню перед султаном, обвинувачуючи його у зв'язках з поляками; одночасно він пропонував свого брата на воєводу Молдови і обіцяв, що той сплачуватиме вдвічі більшу від попередньої данину. Оскільки султан перебував тоді у скрутному фінансовому становищі через війну з венеціанцями, він використав цю обставину, щоб зробити тиск на Івоню, і 21 лютого 1574 року видав фірман, у якому наказав, щоб з цього часу він щорічно сплачував Порті 120000 дукатів данини замість 60000 дукатів; в іншому випадку він буде усунутий султаном і на його місце оберуть нового воєводу. Будучи до глибини душі незадоволений турецьким пануванням, Івоня обурився нездійсненній вимозі султана, зібрав бояр і радився з ними, як вчинити у цій ситуації. На його думку, цю вимогу потрібно було відхилити, бо інакше султан наступного року дозволить собі вимагати ще вищої данини. Таким чином Молдова, на його думку, буде повністю знекровлена, а його піддані не зможуть сплачувати такі високі податки, тому він готовий краще тілом і життям своїм пожертвувати, ніж терпіти подібне рабство. Це рішення одержало схвальний відгук серед бояр і вони поклялися разом зі своїм воєводою жити або померти. Вони вирішили після цього доправити свої сім'ї та добро в Хотин, а самим

die Türkei und Zurückschlagen des Angriffes ihre Selbständigkeit aufrecht zu erhalten. Sofort wurde der Ueberbringer des verhängnisvollen Fermans herbeigerufen und Iwonia verkündete ihm, er könne der Forderung des Sultans keine Folge leisten, da seine Bojaren eher alles erleiden wollten, als so hohen Tribut zu zahlen; er hoffe jedoch von der Gnade des Sultans, dass er ihn mit derlei Zumuthungen, die er nicht erfüllen könne, verschonen werde. Gleich darauf rüstete Iwonia und wandte sich an den König von Polen um die Erlaubniss, dort Truppen werben zu dürfen. Dieser schlug ihm die Bitte ab, weil er sich mit den Türken nicht verfeinden wollte, worauf sich Iwonia zu den Kosaken am Dnjepr begab. Mit Freuden nahmen die letzteren dies Anerbieten an, da ihrer Beute und eine Erprobung ihres kriegerischen Muthes harrete.

Sultan Soliman liess auch nicht lange auf sich warten und schickte eine 30000 Mann starke Armee in die Moldau, um Iwonia abzusetzen und Peter den Lahmen einzuführen. Zu dieser Armee mussten noch die walachischen und ungarischen Truppen stossen, so dass im Ganzen eine Macht von ungefähr 60000 Mann aufgeboden wurde. Dieses Heer überschritt die Donau und lagerte bei Braila, sich ganz der Sorglosigkeit überlassend. Swierczewski, der kühne Anführer der Kosaken, erspähte diese Sorglosigkeit des Feindes, und es reifte sofort in ihm der Plan, einen überraschenden Angriff auf das feindliche Lager zu wagen, welchen Plan er auch gleich zur Ausführung brachte. Wie ein Gewitter brachen die Kosaken über das Lager herein, welches sie ganz eroberten und vier Tage lang unter den Türken und ihren Verbündeten wütheten.

Alexander, der Wojwode der Walachei, und sein Bruder Peter entkamen in das Schloss von Braila. Weil Iwonia aber von ihrer Flucht nichts wusste, liess er seine Truppen in die Walachei marschiren und verheerte dieses Land. Auch an Siebenbürgen wollte er sich rächen und war schon auf dem Wege dahin, als ihn die Nachricht traf, dass Peter nach Braila entflohen sei. Er brach daher gegen diese Festung auf, um sich seines Feindes zu bemächtigen. Die Stadt Braila wurde erstürmt und in Asche gelegt, das Schloss hingegen regelrecht belagert. Bald darauf kam ein türkisches Heer von Bender aus, um das Schloss zu entsetzen. Doch Swierczewski warf sich mit solcher Wucht auf dasselbe, dass kaum tausend Reiter entkamen. Auf Anrathen Swierczewski's hob Iwonia die Belagerung des Brailaer Schlosses auf, vernichtete noch ein feindliches Lager

відправитися на Дунай і шляхом вторгнення в Туреччину та відбиттям нападу забезпечити незалежність. Відразу був викликаний подавач фатального фірману і Івоня заявив йому, що він не може підкоритися вимозі султана, тому що його бояри готові скорше витерпіти все, ніж сплачувати таку високу данину; і все ж він сподівається на милість султана, що той позбавить його від вимоги такого роду, яку він не міг виконати. Зразу після цього Івоня спорядив [військо] і звернувся до польського короля за дозволом вербувати там підрозділи. Той відхилив його прохання, оскільки не бажав сваритися з турками; тоді Івоня подався до козаків на Дніпро. Останні із радістю прийняли його пропозицію, сподіваючись на здобич і випробування свого войовничого духу.

Султан Сулейман також не дозволив довго на себе чекати і направив сильну армію з 30000 чоловік у Молдову, щоб скинути Івоню і посадити на престол Петра Кульгавого. До цієї армії повинні були приєднатися ще валаські та угорські частини, так що у цілому було зібрано силу чисельністю приблизно в 60000 осіб. Це військо переправилося через Дунай і розташувалися табором біля Браїли, де почувалося цілком безпечно. Свєрчевський [Іван Свєрговський], хоробрий козацький отаман, помітив цю безпечність противника і в нього зразу ж визрів план зважитися на несподіваний напад на ворожий табір, який він негайно привів у дію. Наче буря увірвалися козаки в середину табору, який вони цілком захопили, і протягом чотирьох днів шаленіли серед турків та їхніх союзників.

Воєвода Валахії Александру і його брат Петру втекли у замок Браїлу. Але оскільки Івоня нічого не знав про їхню втечу, він велів своїм військовим частинам рухатися у Валахію і спустошив цей край. Він хотів також помститися Семигороду і вже був на шляху туди, коли одержав звістку, що Петру втік у Браїлу. Тому він повернув до цієї фортеці, щоб захопити свого ворога. Місто Браїла було взятє штурмом і перетворене на попіл, а замок посправжньому оточили. Незабаром сюди виступило турецьке військо з Бендер, щоб звільнити замок. Проте Свєрчевський кинувся на них настільки потужно, що врятувалося заледве 1000 кіннотників. За порадою Свєрчевського Івоня припинив облогу замку Браїли, знищив ще один ворожий табір і

und zog sich mit seinen ermüdeten Truppen nach Husch am Pruth zurück, um ihnen die nöthige Rast zu gönnen, während er ein Beobachtungscorps von 13000 Mann unter Jeremias Czarniecki an der Donau zurückliess.

Unterdessen hatten sich die Türken von den ihnen beigebrachten Niederlagen erholt und brachten ein Heer von 120 000 Mann und 120 Geschützen zusammen, trauten sich aber dennoch nicht, über die Donau zu gehen. Der türkische Befehlshaber bestach hierauf Czarniecki, und dieser zog sich unter verschiedenen Vorwänden zurück, gleichzeitig liess es Iwonia melden, der Feind zähle nur gegen 15 000 Mann. Daraufhin glaubte Iwonia bald mit den Türken fertig zu werden, rief die Kosaken von der Belagerung Tehins zurück und griff die ersteren an. Am 9. Juni 1574 kam es bei Oblutsch (Obilestie) zur Schlacht, in welcher Iwonia trotz der heldenmüthigsten Tapferkeit von der Uebermacht geschlagen wurde, worauf er sich mit dem Reste seiner Truppen in ein zerstörtes Dorf zurückzog. Hier hielt er volle drei Tage dem anstürmenden Feinde, den er wiederholt auf das blutigste zurückschlug, Stand, bis ihn die traurige Lage seiner Truppen bewog, sich dem Feinde auf Gnade und Ungnade zu überliefern. Die Türken machten auch, trotz ihres Versprechens, ihm nichts zu Leide zu thun, keine Umstände mit ihm, sondern liessen ihn auf der Stelle köpfen.

So endete der Wojwode Iwonia, der zwar bei mancher Gelegenheit seiner Grausamkeit die Zügel schiessen liess, doch den Anspruch hat, als einer der tapfersten Fürsten der Moldau angesehen zu werden. Er machte sich den Türken durch seinen gewaltigen Arm, seine rücksichtslose, alles niederschmetternde Tapferkeit furchtbar. Hätte Czarniecki sich nicht erkaufen lassen, so wäre die Katastrophe, die über die Moldau hereinbrach, abgewendet worden. Durch diesen Verrath hat aber Czarniecki nicht nur seine braven Reiterschaaren, sondern auch Iwonia geopfert.

Als ihr gewaltiger Gegner Iwonia nicht mehr unter den Lebenden weilte, fielen die Türken über die Moldau her und verwüsteten sie mit Feuer und Schwert in der rohesten Weise. Noch nie hatte dieses schöne Land so unsäglich wie damals gelitten. Hauptsächlich ergoss sich die Wuth der Türken über die bojarischen Familien, welche schonungslos hingeschlachtet wurden. So furchtbar hausten sie daselbst, dass eine Hungersnoth den grössten Theil der zurückgebliebenen Bewohner dahinraffte.

Peter der Lahme regierte zum ersten male 1574 — 77.

Peter hatte es darauf abgesehen, sein Land, anstatt es zum Wohlstande zu führen, gründlich auszusaugen.

відійшов із своїми стомленими підрозділами до Гушінад-Прутом, щоб надати їм необхідний відпочинок, залишивши на Дунаї спостережний корпус з 13000 осіб під командою Єремії Чарнецького.

Тим часом турки отямалися від отриманих поразок і зібрали армію з 120000 чоловік та 120 гармат, проте не наважувалися перейти Дунай. Тоді турецький командир підкупив Чарнецького, і цей під різними приводами відійшов назад, доручивши одночасно повідомити Івоню, що ворог нараховує лише близько 15000 людей. Повірівши цьому, Івоня вирішив швидко покінчити з турками, відкликав назад козаків від взятої в облогу Тегінської [Бендерської] фортеці і вдарив на перших. 9 червня 1574 року відбулася битва біля Облуча (Обілешти), в якій Івоня, незважаючи на безстрашну героїчну відвагу, був розбитий переважними силами і відійшов із залишками своїх військ в одне зруйноване село. Тут він протягом цілих трьох днів утримував позиції від ворожих атак, котрі він неодноразово кровопролитно відбивав, поки сумне становище його військ не спонукало його здатися на милість і немилість противнику. Попри свою обіцянку не заподіяти йому зла турки не завдавали собі цим клопоту, а веліли стягти його голову.

Так закінчив своє життя воєвода Івоня, який хоч і дозволяв собі в окремих випадках надто круто повертати стерно влади, та все ж має право розглядатися як один із наймужніших князів Молдови. Він став небезпечним для турків завдяки своїй твердій руці, безоглядній, нищівній хоробрості. Якби Чарнецький не дозволив себе підкупити, то катастрофа, що спіткала Молдову, була б відвернена. Ця зрада Чарнецького принесла в жертву не тільки його бравих кіннотників, але й Івоню.

Коли їхнього могутнього противника Івоні вже не було серед живих, турки увірвалися в Молдову і спустошили її вогнем та мечем найбільш варварським способом. Ще ніколи ця прекрасна країна не страждала так сильно, як тоді. Турки виливали свою лютю переважно на боярські сім'ї, яких вони безжалісно забивали. Там вони поводитися так жахливо, що голодна смерть забрала більшу частину жителів, які залишилися живими.

Петру Кульгавий вперше правив у 1574—77 роках.

Петру поставив собі за мету не піклуватися про підвищення добробуту країни, а ґрунтовно її висна-

Kein Wunder also, dass er sich keiner Sympathien erfreute.

Am 15. December 1574 starb Sultan Soliman, verwünscht von vielen Tausenden Unglücklicher, die ihm das über sie hereingebrochene Ungemach zu verdanken hatten, nachdem er vorerst verordnet hatte, dass kein moldauischer Hospodar ohne sein Vorwissen und seine Bestätigung eingesetzt werden durfte.

Peter suchte sich an den Polen für die von den Kosaken dem Iwonia geleistete Hilfe zu rächen und seinen geleerten Säckel auf Kosten derselben zu füllen. Er liess daher den Tataren im September 1575 den Durchzug durch die Moldau nach Polen frei, und diese fielen in Podolien und Reussen ein, plünderten diese Länder aufs schändlichste und zogen sodann durch die Moldau zurück. Unterwegs wurden sie von den Polen und Kosaken bis vor die Festung Chotin verfolgt, wo Peter den Befehl gab, aus den Kanonen der Festung auf die Verfolger zu feuern. Er soll sich dann mit den Tataren in die Beute getheilt haben.

Stefan Bathory kam im Jahre 1576 auf den polnischen Königsthron und setzte es beim Sultan durch, dass dieser dem Wojwoden der Moldau alle Streifzüge nach Polen untersagte, wogegen er sich verpflichtete, keine moldauischen Flüchtlinge in seinem Lande zu dulden. Unter diesen Umständen war es dem Könige nicht unangenehm, dass die Kosaken im Jahre 1577 die Moldau beschäftigten. Es lebte nämlich unter den tapferen Zaporoger Kosaken ein gewisser Iwan, den man auch Podkowa (Hufeisen) nannte, nach der ihm angeborenen Körperkraft, Hufeisen wie Spähne zu zerbrechen. Dieser gab sich als ein Bruder des Wojwoden Iwonia aus, und die Moldauer schickten zu ihm insgeheim eine Gesandtschaft, welche ihn einlud, sie vom Tyrannen Peter, der sich zahlreiche Grausamkeiten und Erpressungen zu Schulden kommen liess, zu befreien. Podkowa sammelte hierauf bei 330 Kosaken, zu deren Anführer ein gewisser Szach ernannt wurde, und zog mit ihnen gegen die Moldau. Da er aber hörte, dass Peter mit einem starken Heere heranziehe, kehrte er unverrichteter Sache zurück. Peter beschwerte sich nun bei Stefan Bathory hierüber, und dieser sandte eine Truppenabtheilung aus, um Podkowa gefangen zu nehmen; aber dieser entzog sich seiner Habhaftwerdung mit List und Gewalt, und bevor noch der König einen neuen Befehl wegen seiner Inhaftnahme erteilte, stand er schon mit 400 Kosaken in der Moldau. In Soroka wurde er vom Volke zum Wojwoden ausgerufen, und nun strömten viele Moldauer zu ihm. Sodann zog er gegen Jassy. Auf dem Wege dahin kam ihm

жувати. Тож не дивно, що він не користувався жодною симпатією.

15 грудня 1574 року помер султан Сулейман, проклятий багатьма тисячами нещасних, яких через нього спіткало горе. Але спершу він розпорядився, що жодний молдавський господар не може бути призначений без його відома і згоди.

Петру намагався помститися полякам за надану козаками допомогу Івоні й поповнити за їхній рахунок свою спорожнілу казну. Тому він у вересні 1575 року дозволив пройти через Молдову татарам, і вони вторглися на Поділля й Русь, пограбували ці землі найганебнішим чином і повернулися через Молдову назад. На зворотному шляху їх переслідували поляки і козаки аж до Хотинської фортеці, де Петру наказав стріляти у переслідувачів із фортечних гармат. Кажуть, що він тоді поділився з татарами здобиччю.

1576 року на польський трон зійшов Стефан Баторій і домігся від султана, що той заборонив молдовським воєводам набіги на Польщу, натомість він зобов'язався, що не терпітиме у своїй країні молдовських втікачів. За цих обставин королеві було неприємно, що 1577 року козаки зайняли Молдову. Саме серед цих сміливих запорозьких козаків перебував якийсь Іван, якого також прозивали Підковою за його вроджену силу ламати підкови, наче тріски. Він видавав себе за брата воєводи Івоні, і молдовани таємно надіслали до нього посольство, яке запрошувало його прибути і звільнити їх від тирана Петру, котрий завинив численними жорстокостями й утисками. Підкова зібрав після цього близько 330 козаків, ватажком яких був призначений якийсь Шах, і разом з ними подався у Молдову. Але оскільки він почув, що Петру виступає із численним військом, то повернувся з порожніми руками. Петру поскаржився на це королю Стефану Баторію, і той надіслав військовий відділ, щоб упіймати Підкову; але той, завдяки хитрості і силі, ухилився від арешту і, поки король віддав новий наказ про арешт, він з 400 козаками знаходився вже у Молдові. У Сороках народ проголосив його воєводою і до нього потягнулося багато молдаван. Потім він направився до Ясс. На шляху туди зустрів його Петру з армією, однак у кривавій

Peter mit einer Armee entgegen, er wurde aber in der blutigen Schlacht von Podkowa besiegt. Peter floh zu seinem Bruder und erhob beim Sultan Beschwerde, welcher ihm aber einen derben Verweis ertheilte.

Johann Podkowa, auch Kreczul genannt, regierte einen Monat im Jahre 1577.

Am 29. September 1577 zog er in Jassy ein und schickte sogleich einen Gesandten nach Konstantinopel, um seine Bestätigung zu erlangen. Dieser wurde jedoch unterwegs abgefangen. Unterdessen hatte Peter walachische und türkische Hilfstruppen angeworben und unternahm den Versuch, die Moldau zurückzuerobern. Podkowa zog ihm mit seiner Armee entgegen und schlug ihn derart, dass er sich nur mit grösster Mühe vor einer Gefangennahme rettete.

Da Podkowa keinen grossen Anhang hatte und Christof Batvhory, der Wojwode von Siebenbürgen, vom Sultan den Befehl erhielt, ihn abzusetzen, so räumte er bei Zeiten Jassy und zog sich nach Niemirow zurück, wo ihn der Wojwode von Braclaw gefangen nehmen und nach Warschau abführen liess. Aufgebracht über den Unruhestifter, gab der König den Befehl, Podkowa zu enthaupten, welcher Befehl im Frühjahr 1578 zu Lemberg vollzogen wurde.

Ihm folgte Peter der Lahme zum zweiten male 1577—80.

Als Peter die Regierung übernahm, trat gegen ihn ein neuer Widersacher in dem jüngeren Bruder Podkowa's, Alexander mit Namen, auf. Dieser fiel mit den Kosaken in die Moldau ein, um dieses Land zu erobern, wurde aber im Februar des Jahres 1578 geschlagen, auf der Flucht gefangen genommen und gefählt.

Schon im Juli desselben Jahres unternahmen die Kosaken abermals einen Raubzug in die Moldau und einen solchen im Jahre 1579, wurden jedoch beide male aufgerieben.

Im Jahre 1580 wurde Peter, weil der Sultan ihn als den Polen zu sehr geneigt nicht dulden wollte, abgesetzt; er begab sich auf den Berg Athos, wo er Mönch wurde.

Sein Nachfolger war Jankul der Sachse (1580—84).

Jankul soll ein Sachse aus Siebenbürgen gewesen sein, der in Konstantinopel eine reiche Frau aus Cypern heirathete und mit dem erheiratheten Gelde die Paschas und den Divan bestach. Dadurch erwirkte er, dass ihn der Sultan auf den moldauischen Fürstenstuhl erhob. Er war aber dem König von Polen nicht angenehm, weil dieser an Peter dem Lahmen einen Freund verlor, weshalb

битві зазнав поразки від Підкови. Петру втік до свого брата і подав скаргу султану, але отримав від нього сувору догану.

Іван Підкова, прозваний також Кречул [Krețul, Кучерявий], правив протягом місяця 1577 року.

29 вересня 1577 року він вступив у Ясси і негайно вирядив посланця до Константинополя, щоб здобути затвердження. Проте той по дорозі був перехоплений. Тим часом Петру наwerbував валаські й турецькі допоміжні загони і вдався до спроби знову відвоювати Молдову. Підкова з армією вийшов йому назустріч і розбив його так, що той лише неймовірними зусиллями врятувався від полону.

Оскільки Підкова не мав великої кількості прихильників, а воєвода Семигороду Криштоф Баторі отримав від султана наказ його скинути, то він своєчасно забрався з Ясс і подався до Немирова, де його взяв у полон брацлавський воєвода і доручив перепровадити у Варшаву. Король, розлючений порушником спокою, віддав наказ стягти Підкову, що й було зроблено навесні 1578 року у Львові.

За ним вдруге до влади прийшов у 1577—80 роках Петру Кульгавий.

Коли Петру прийняв правління, проти нього виступив новий суперник в особі молодшого брата Підкови на ім'я Олександр. Він вторгся з козаками у Молдову, щоб захопити цю країну, проте у лютому 1578 року був розбитий, а під час втечі взятий у полон і посаджений на кіл.

Вже у липні того ж року козаки вдруге вчинили розбійницький набіг на Молдову, такий же повторили 1579 року, однак обидва рази зазнали поразки.

У 1580 році Петру був усунутий, оскільки султан не хотів терпіти його за надмірну прихильність до поляків; він подався на гору Афон, де став монахом.

Його спадкоємцем був Янкул Сас [Янку Сасул] (1580—84).

Янку начебто був семигородським саксом, який оженився в Константинополі на багатій жінці із Кіпру і на шлюбні гроші підкупив пашів і Диван. Внаслідок цього він домігся, що султан посадив його на молдавський княжий престол. Проте він був неугодний польському королю, оскільки в Петру Кульгавому той втратив друга, і тому Янку також жив

auch Jankul mit dem polnischen Grenzgebiete im fortwährenden Hader lebte. Uebrigens war er im eigenen Lande wegen seiner Grausamkeiten und Ausschweifungen, sowie durch Einführung neuer Steuern (dem Ochsenzehnt) sehr verhasst.

Noch in dem Jahre seiner Einsetzung brach eine Empörung, von den Lapuschanern angezettelt, aus. Jankul schlug die Empörer und liess seinen Gegner Johann im Pruth ersäufen. Sowohl in diesem, als im nächsten Jahre unternahm Jankul Streifzüge nach Pokutien und Podolien und veranlasste dadurch den König von Polen, hierüber beim Sultan Beschwerde zu führen und die Wiedereinsetzung Peter's zu verlangen. Der Sultan ertheilte zwar Jankul einen Verweis, wollte aber von seiner Absetzung nichts wissen. Trotz dieses Verweises verwüstete Jankul die polnischen Grenzgebiete abermals, wofür 1585 die Kosaken in die Moldau einfielen. Die fortwährend einlaufenden Beschwerden veranlassten endlich den Sultan, ihn abzusetzen. Jankul raffte hierauf seine bewegliche Habe und den im Lande erpressten Schatz zusammen und entfloh nach Pokutien, wo er gefangen genommen wurde. Er machte zwar den Versuch, nach Ungarn zu fliehen, wurde jedoch eingeholt und hingerichtet.

Peter der Lahme regierte zum dritten male 1584—91.

Als Peter den Fürstenstuhl bestieg, kamen eine Menge Emigranten vom Auslande in die Moldau zurück und wurden von ihm sehr gut aufgenommen. Im selben Jahre fielen die Kosaken in die Moldau ein, wurden aber von Peter bei Bogdanestie eingeschlossen und zur Capitulation gezwungen. Mehrere von ihnen nahm Peter in seine Dienste, und die übrigen mussten einen Eid leisten, die Moldau nie wieder zu betreten. Trotzdem brachen die Kosaken im Jahre 1587 abermals in die Moldau ein und plünderten das Land. Bei einem nochmaligen Versuche im Herbste des Jahres 1588, die Moldau zu brandschatzen, wurden sie durch die trefflichen Gegenanstalten Peter's gezwungen das Gebiet zu räumen.

Als Sultan Murad den persischen Krieg 1590 beendet hatte, richtete er sein Augenmerk auf die moldauischen Angelegenheiten und legte Peter einen um 15000 Dukaten höheren Tribut auf. Daraufhin versammelte Peter seine Bojaren und verkündete ihnen, dass er lieber auf den Fürstenstuhl verzichten wolle, als dass er diese Bedrückung seiner Unterthanen zulassen könne. Trotz der Vorstellungen der Bojaren blieb er bei seinem Entschlusse und ging mit Lukas Stroitz und Jeremias Mohila über Polen nach Deutschland.

у постійних чварах з польськими прикордонними областями. Зрештою, його дуже ненавиділи у власній країні через його жорстокість і розпусту, а також через запровадження нових податків (волова десятина).

Ще в році його призначення виник заколот, організований лепушнями. Янку розбив заколотників і велів свого противника Івана втопити у Пруті. Як того, так і наступного року Янку здійснював набіги на Покуття та Поділля і через те спонукав польського короля подати про це скаргу султану і вимагати відновлення на престолі Петру. Хоча султан висловив Янку докір, однак про його скинення не хотів і чути. Незважаючи на це застереження, Янку вдруге спустошив польські прикордонні області, за що 1585 року козаки здійснили вторгнення у Молдову. Безперервні скарги змусили, врешті-решт, султана усунути його. Янку тоді зібрав до купи своє рухоме майно та здерті з краю багатства і втік на Покуття, де потрапив у полон. Хоч він ще спробував втекти до Угорщини, але його наздогнали і стратили.

Петро Кульгавий правив утретє в 1584—91 роках.

Коли Петру піднявся на княжий престол, у Молдову повернулося чимало емігрантів, які були прийняті ним дуже добре. У цьому ж році козаки вторглися у Молдову, але були оточені Петру біля Богданешт і змушені капітулювати. Багатьох із них Петру взяв на службу, а інші дали клятву ніколи більше не вступати у Молдову. Незважаючи на це, 1587 року козаки вдруге напали на Молдову і пограбували країну. При наступній спробі спустошити Молдову восени 1588 року вони, завдяки відмінним контрзаходам Петру, були змушені залишити територію.

Коли султан Мурад закінчив 1590 року перську війну, то звернув свою увагу на молдовські справи і наклав на Петру 15000 дукатів додаткової данини. Тоді Петру зібрав бояр і заявив їм, що він швидше відмовиться від княжого престолу, ніж допустить такий гніт своїх підданих. Незважаючи на умовляння бояр, він залишився при своєму рішенні і пішов з Лукашем Строїцею і Єремією Могилою через Польщу у Німеччину.

Während seiner letzten Regierungszeit waltete Peter mit Milde seines Amtes, seine Unterthanen nannten ihn daher ihren Vater, unter welchem sie in Ruhe und Frieden lebten. Sein Aufenthalt unter den Kalugern schien ihn vollständig gebessert zu haben. Auch er beschenkte wie seine Vorfahren das Kloster Moldawitza.

An seine Stelle kam Aron zum ersten male 1591—92.

Aron, der es verstanden hatte, durch Bestechungen seine Einsetzung beim Sultan zu erwirken, und weil er sich auch verpflichtete, den erhöhten Tribut zu bezahlen, belegte seine Unterthanen mit den drückendsten Steuern und liess dieselben von den Türken eintreiben, die sich der schändlichsten Greuelthaten schuldig machten. Er umgab sich, da er den Bojaren nicht traute, mit einer siebenbürgischen Leibwache. So bedrückt, versuchten die Bojaren 1592 einen gewissen Jonasko auf den Fürstenthron zu erheben. Der Versuch misslang, denn Jonasko wurde gefangen genommen, verstümmelt und ins Kloster geschickt, während die Rädelsführer getödtet wurden.

Da Aron den versprochenen Tribut nicht zahlte, und die Bojaren wegen seiner Bedrückungen Klage erhoben, setzte ihn der Sultan ab. Er reiste mit seiner Familie nach Konstantinopel, wo er seine Wiedereinsetzung zu erlangen hoffte. Unterwegs wurde er von einem Pascha gefangen genommen und in Ketten nach Stambul gebracht. Seine Gläubiger, denen viel daran lag, ihn am Leben zu erhalten, erhoben beim Sultan Fürsprache, und dieser schenkte ihm die Freiheit. Aron gelang es auch, sein Fürstenthum zurückzuerhalten.

Peter, angeblich ein Bruder Bogdan's, regierte im Jahre 1592 einige Monate.

Während man in der Moldau auf einen Nachfolger Aron's wartete und ein Pascha die Regierung leitete, versuchten es die Kosaken abermals, dem Lande einen Fürsten zu geben. Ein gewisser Peter, der sich für einen Bruder Bogdan's ausgab, kam zu ihnen, weil er in Konstantinopel seine Wahl nicht durchsetzen konnte, und gewann sie für seinen Plan. Ohne viele Mühe gelangte Peter mit den Kosaken nach Jassy, vertrieb die Türken und schickte Gesandte an Sigmund Bathory und die Pforte, und versprach der letzteren, den verlangten Tribut zu bezahlen. Indessen befahl der Sultan einem türkischen Beglerbeg⁶, sowie dem Fürsten Sigmund Bathory, Peter aus der Moldau zu vertreiben. Bathory rieth jetzt Peter, sich zurückzuziehen, da er doch zu

Pід час останнього періоду свого правління Петру вершив справи м'якше, і тому підданні називали його батьком, за якого вони жили у спокої й мирі. Перебування між ченцями, здається, виправило його докорінно. Як і попередники, він теж обдаровував монастир Молдавицю.

На його місце прийшов Арон, перший раз у 1591—92 роках.

Арон, який підкупом домігся у султана свого призначення і оскільки він теж обіцяв сплачувати підвищену данину, то обклав своїх підданих обтяжливішими податками і дозволив їх збирати самим туркам, які допускали жахливі звірства. Він оточив себе особистою охороною із Семигороду, бо не довіряв місцевим боярам. Пригнічені цим, бояри спробували 1592 року посадити на княжий престол якогось Йонашка. Спроба не вдалася, бо Йонашка схопили, покалічили і відправили у монастир, в той час як заводіїв убили.

Через те, що Арон не сплачував обіцяної данини, а бояри скаржилися на утиски, султан скинув його. Він поїхав разом із своєю сім'єю до Константинополя, де сподівався домогтися свого відновлення. По дорозі його взяв у полон один турецький паша і відправив у кайданах до Стамбула. Його кредитори, які були дуже зацікавлені мати його живим, подали султану клопотання, і той дарував йому свободу. Арону також вдалося повернути собі княжий престол.

Петру, начебто Богданів брат, правив декілька місяців 1592 року.

У той час, як у Молдові чекали Аронового наступника, а урядом керував [турецький] паша, козаки знову спробували дати країні князя. Якийсь Петру, що видавав себе за Богданового брата, прибув до них, оскільки він не міг домогтися свого обрання в Константинополі, і вони підтримали його план. Без великих зусиль Петру з козаками досяг Ясс, прогнав турків і направив посланників до Сигізмунда Баторі і до Порти, обіцяючи останній сплачувати належну данину. Тим часом султан наказав одному турецькому бейлер-бею⁶, а також князю Сигізмунду Баторі, щоб вони прогнали Петру з Молдови. Баторі порадив Петру повернутися назад, оскільки він все ж занадто слабкий, щоб встояти перед турками. Але

schwach sei, um den Türken Stand zu halten. Aber Peter war keineswegs gewillt, so leichten Kaufs die Moldau aufzugeben, und beschloss, Widerstand zu leisten. Obgleich der Beglerbeg über eine Streitmacht von 50000 Mann gebot, traute er sich doch nicht, Peter anzugreifen, und bat den Fürsten Bathory um Hilfe. Dieser schickte auch bald ein siebenbürgisches Heer unter Kaspar Sibrik mit dem Auftrage, soviel als möglich Blutvergiessen zu verhindern und Peter eher durch Drohungen zu entfernen. Sibrik überfiel Peter in Jassy, worauf sich dieser hinter die Stadt zurückzog und Widerstand leisten wollte, als ihn seine Reiterei verliess und das Fussvolk zu Sibrik überging. Er selbst gerieth in Gefangenschaft, und Aron liess ihn verstümmeln und nach Konstantinopel bringen, wo er auf Befehl des Sultans hingerichtet wurde.

Aron regierte zum zweiten mal von 1592—95.

Aron schickte noch vor seinem Einzüge in Jassy einen gewissen Opre und seinen Secretär Ureche nach der Moldau, um mehrere Bojaren, die ihm unbequem waren, aus dem Wege zu räumen. Doch der letztere entwich nach Polen, um sich dieser schändlichen Aufgabe nicht unterziehen zu müssen. Aron fasste schon zu jener Zeit den Plan, sich vom türkischen Joche loszumachen. Da dies den Türken nicht verborgen blieb, rissen sie zwölt Orte von der Moldau ab, bildeten so den Rajah von Tehin oder Bender und legten eine starke Besatzung in diese Festung.

Um seine Herrschaft zu sichern, ging Aron gegen die Bojaren, welche sich der Theilnahme an den wider ihn gesponnenen Intriguen verdächtig machten, auf das Grausamste vor. Er umgab sich mit einer ausgesuchten Leibwache von 1900 Mann, meist Siebenbürger, und machte die Bojaren Opre und Rezwan zu seinen Vertrauten, mit denen er seinen Plan ausführen zu können hoffte. Man forderte von Bathory aus Konstantinopel, dass er die Truppen aus der Moldau zurückziehe und Opre sowie Rezwan ausliefere. Bathory aber schlug dies Begehren rundweg ab, weil er sich hierzu nicht berechtigt glaubte. Zamojski hingegen rieth Aron zur Treue gegen die Türkei, so dass dieser schon zu schwanken begann.

Im Jahre 1594 schloss Sigmund Bathory mit den beiden Wojwoden der Moldau und Walachei ein Bündniss, laut welchem sie sich zu gegenseitiger Hilfeleistung verpflichteten. Im Juli desselben Jahres beabsichtigten die Tataren, die Moldau und Walachei heimzusuchen, wurden jedoch durch Zahlung von 30000 Thalern besänftigt; dafür brachen sie in Pokutien ein. Die Kosaken,

Петру був готовий у жодному випадку не здавати Молдову за таку дешеву ціну і вирішив чинити опір. Хоч бейлер-бей і мав у своєму розпорядженні 50000 війська, та все ж він не зважувався розпочати дії проти Петру і просив князя Баторія про допомогу. Цей невдовзі послав семигородське військо під командуванням Каспара Сібріка [Шібріка] із завданням, щоб, по можливості, уникати кровопролиття і, скорше, погрозами змусити Петру піти. Сібрік напав на Петру в Яссах, після чого той вийшов за місто і хотів вчинити опір, але його покинули, перейшовши до Сібріка, кавалерія та піхотинці. Він сам здався у полон, і Арон велів його покалічити і перепровадити у Константинополь, де він за наказом султана був страчений.

Aron удруге правив у 1592—95 рр.

Ще перед своїм прибуттям до Ясс Арон направив якогось Опре і свого секретаря Уреке у Молдову, щоб усунути багатьох неугодних йому бояр. Проте останній втік у Польщу, не бажаючи виконувати таке ганебне завдання. Арон вже у той час виношував план звільнення від турецького ярма. Оскільки це не залишилося для турків прихованим, вони відірвали від Молдови дванадцять населених пунктів, утворили райоу Тегін, або Бендери, і поставили у цій фортеці сильний гарнізон.

Щоб зберегти свою владу, Арон жорстоко переслідував бояр, яких він підозрював у спрямованих проти себе інтригах. Він оточив себе добірною особистою охороною чисельністю 1900 чоловік, переважно семигородців, і зробив бояр Опре і Резвана своїми довіреними, з якими він сподівався реалізувати свій план. Із Константинополя вимагали, щоб Баторі відтягнув свої війська з Молдови і видав Опре та Резвана. Але Баторі рішуче відкинув цю вимогу, оскільки вважав себе неповноваженим до цього. Замойський, навпаки, радив Арону дотримуватися вірності Туреччині, тож Арон почав уже вагатися.

1594 року Сигізмунд Баторі уклав з обома воєводами Молдови і Валахії союз, відповідно до якого вони зобов'язувалися надавати взаємну допомогу. У липні цього ж року татари мали намір нагрянути у Молдову і Валахію, однак стрималися після сплати 30000 талерів; зате вони ввірвалися на Покуття. Козаки чисельністю 12000 чоловік

12 000 Mann stark, fielen in die Moldau ein und schlugen Aron bei Jassy, so dass dieser sein Heil in der Flucht suchen musste. Sie brannten sodann Jassy nieder und plünderten und verwüsteten die Moldau nach Herzenslust.

Aron flüchtete sich zu Michael von der Walachei, und dieser vermittelte den Frieden mit den Kosaken, welche gelobten, die Moldau nie wieder angreifen zu wollen. Mit ihnen begann auch Aron 1595 seine Operationen wider die Tataren, schlug dieselben, verbrannte Akkerman und verwüstete das türkische Gebiet von Bender.

Stefan Rezwan verleumdete Aron bei Sigmund Bathory, dass er es mit den Christen nicht aufrichtig meine, sondern sich mehr auf die Seite der Türken neige, und dieser schickte seine Truppen nach Jassy mit der geheimen Weisung, Stefan Rezwan's Befehle zu vollziehen. Letzterer überfiel im Mai 1595 Aron, legte ihn und seine Familie in Fesseln und schickte ihn nach Siebenbürgen, wo er bald darauf (1597) starb.

Stefan Rezwan bemächtigte sich jetzt der Schätze Aron's und bestieg den Fürstenthron. Er regierte bloß einige Monate im Jahre 1595.

Seine erste That war, eine Gesandtschaft zu Bathory zu schicken und die Moldau als ein Vasallenland Siebenbürgens zu erklären. Hiernach sollte Stefan bloß ein Statthalter Bathory's sein und die Moldau von Siebenbürgen aus besteuert werden. Er nahm auch Antheil an dem rühmlichen walachischen Feldzuge wider die Türken und zeichnete sich durch Tapferkeit aus. Unterdessen rückte Zamojski mit 7000 Mann in die Moldau ein und liess Jeremias Mohila zum Wojwoden wählen, worauf er nach Zurücklassung mehrerer Reiterabtheilungen zum Schütze Mohila's die Moldau räumte.

Weder Sigmund Bathory noch Stefan Rezwan waren gewillt, diesen Eingriff der Polen in moldauische Angelegenheiten zu dulden, und letzterer zog nach Beendigung des erwähnten Feldzuges bei Suczawa in die Moldau ein. Jeremias schickte an ihn Boten und lud ihn zu einem friedlichen Vergleiche ein. Stefan liess sich dadurch nicht beirren, da er hierin eine Falle vermuthet, und zog wider Jeremias zu Felde. Er wurde im Kampfe mit den Polen geschlagen und gefangen genommen. An Jeremias ausgeliefert, wurde er gefählt.

Jeremias regierte von 1595—1607.

Jeremias traute weder den Türken noch den Tataren, und da er einen Einfall der türkisch-tatarischen Armee unter Hassan Pascha fürchtete, schickte er an Sigmund

napali na Moldovu i rozbili Arona biľa Jass tak, čo vln був змушений шукати порятунку втечею. Вони відтак спалили Ясси і грабували та пустошили Молдову донесхочу.

Арон втік у Валахію до Міхая [Хороброго], і той взяв на себе посередництво про мир з козаками, які урочисто обіцяли, що ніколи більше не нападуть на Молдову. З ними Арон 1595 року розпочав операції проти татар, розбив їх, спалив Акерман і спустошив турецьку територію Бендери.

Штефан Резван звів наклеп на Арона перед Сигізмундом Баторі, що він є нецирим з християнами, більше того, схиляється на бік турків, і той послав свої війська до Ясс із секретним дорученням виконувати накази Штефана Резвана. Останній напав у травні 1595 року на Арона, закував його та сім'ю в кайдани і відправив у Семигород, де той невдовзі після цього помер (1597).

Штефан Резван заволодів багатствами Арона і піднявся на княжий престол. Він правив лише декілька місяців 1595 року.

Насамперед він направив посольство до Баторі й проголосив Молдову васальною державою Семигороду. Відповідно до цього Штефан мав бути Баторієвим намісником, а Молдова мала обкладатися Семигородом податками. Він взяв також участь у славетному валаському поході проти турків і відзначився хоробрістю. Тим часом Замойський з 7000 воїнів прибув у Молдову і примусив обрати воєводою Єремію Могилу, після чого він покинув Молдову, залишивши декілька кінних відділів для захисту Могили.

Ні Сигізмунд Баторі, ні Штефан Резван не хотіли терпіти цього втручання Польщі у молдовські справи і останній після закінчення згаданого походу вступив біля Сучави у Молдову. Єремія направив до нього посланців і запрошував до мирної угоди. Штефан не дозволив себе цим спантеличити, оскільки тут він підозрював пастку, і виступив проти Єремії на поле бою. Він зазнав поразки у битві з поляками і потрапив у полон. Виданий Єремії, він був посаджений на кіл.

Єремія правив у 1595—1607 роках.

Єремія не довіряв ні туркам, ані татарам, і, остерігаючись вторгнення турецько-татарської армії під командою Гасан-паші, він направив до

Bathory eine Gesandtschaft mit der Versicherung, dass er ihn als Oberherrn anerkenne und auf seinen Wink nach Siebenbürgen kommen werde, um die Türken zu vertreiben und so die Moldau entweder zu behalten oder zu verlieren. Sowohl Bathory als auch die Polen, an die sich Jeremias zuletzt wandte, wiesen ihn ab, und so fiel sein ganzer Plan ins Wasser.

Michael, der Wojwode der Walachei, hegte die Besorgniss, dass der Bruder des Jeremias Mohila, Namens Simeon, nach dem Besitze des walachischen Fürstenthums trachte, und fasste den Plan, Siebenbürgen und die Moldau zu erobern. Er fiel ohne Kriegserklärung in Siebenbürgen ein, schlug Andreas Bathory und wandte sich dann gegen die Moldau. Doch bevor es zu einer Schlacht kam, gingen die Moldauer zu Michael über, und Jeremias musste sich kämpfend nach Chotin zurückziehen. Michael liess diese Stadt verbrennen und die Festung belagern, während er sich nach Suczawa wandte, wo ihm der Commandant Trzaska Stadt und Schloss übergab. Von hier schickte er Gesandte an den König von Polen mit der Beschwerde, dass Jeremias ihm nach dem Leben getrachtet habe, und versprach gleichzeitig, alle Verbindlichkeiten der Moldau gegen Polen einzulösen. Zamojski's Einfluss verhinderte jedoch eine für Michael günstige Entscheidung, und er sah nunmehr ein, dass hier nur die Gewalt der Waffen entscheiden könne.

Als Michael hörte, dass Polen rüste und Jeremias Mohila mithilfe, schickte er seinen General Baba Nowak zu den Kosaken, um diese auf seine Seite zu ziehen. Doch der polnische General Żolkiewski, der die Kosaken hart bedrängt hatte, versprach ihnen Begnadigung und Zusicherung ihrer Freiheiten, und so verbanden sich dieselben mit den Polen. Den Gesandten Michael's wurde in Polen bedeutet, dass er binnen Monatsfrist die Moldau zu räumen habe. Inzwischen entsetzte Żolkiewski Chotin und vereinigte sich mit Jeremias, während Zamojski im October 1600 in die Moldau einrückte. Michael sammelte hierauf seine Truppen in Siebenbürgen und zog Zamojski entgegen. Bei Plojestie kam es zur Schlacht, in welcher Zamojski siegte und Michael's Heer sich in wilder Flucht auflöste. Nachdem sich auch Suczawa ergeben hatte, wurde Jeremias in feierlicher Weise in die Moldau wieder eingesetzt.

Die Tataren zogen im Jahre 1604 durch die Moldau nach Bulgarien, um im Verein mit den Türken in Ungarn einzubrechen. Mit grosser Noth gelang es Jeremias, gegen

Сигізмунда Баторі посольство із запевненням, що він визнає його як володаря і на знак цього прибуде у Семигород, щоб прогнати турків і таким чином або зберегти Молдову, або втратити її. Та Баторі, як і поляки, до яких в останню чергу звернувся Єремія, відвернулися від нього, і таким чином весь план канув у воду.

Воевода Валахії Михайл мав побоювання, що брат Єремії Могили на ім'я Симеон прагне заволодіти валаським княжим престолом, і тому розробив план захоплення Семигороду та Молдови. Без оголошення війни він напав на Семигород, розбив Андраша Баторі і тоді вирушив на Молдову. Але перед тим, як дійшло до битви, молдавани перейшли до Міхая, а Єремія, відбиваючись, змушений був відступити до Хотина. Михайл розпорядився це місто спалити, а фортецю взяти в облогу, в той час як сам рушив на Сучаву, де комендант Тшаска передав йому місто і фортецю. Звідси він відправив посланця до польського короля із скаргою, що Єремія посягав на його життя, і одночасно обіцяв виконувати всі зобов'язання Молдови стосовно Польщі. Проте вплив Замойського запобіг сприятливому для Міхая результату, і тепер він зрозумів, що це можна вирішити тільки силою зброї.

Коли Михайл почув, що Польща готується до війни і допомагає Єремії Могилі, він послав генерала Баба Новака до козаків, щоб перетягти їх на свій бік. Проте польський гетьман Жолкевський, який жорстоко переслідував козаків, обіцяв їм помилування і гарантію їхніх свобод, тож вони поєдналися з поляками. Посланцям Міхая було заявлено в Польщі, що він протягом місячного терміну має забратися з Молдови. Тим часом Жолкевський звільнив Хотин і з'єднався з Єремією, в той час як Замойський у жовтні 1600 року вступив у Молдову. Тоді Михайл зібрав свої військові частини в Семигороді і рушив супроти Замойського. Біля Плоешт відбулася битва, у якій переміг Замойський, а Міхаєве військо розсіялося у безладній втечі. Після того, як здалася Сучава, Єремія був знову урочисто посаджений на престол у Молдові.

1604 року через Молдову у Болгарію проходили татари, щоб у спілці з турками здійснити вторгнення до Угорщини. Великими зусиллями Єремії

Zahlung einer sehr bedeutenden Summe Geldes und Lieferung vieler Lebensmittel die Verwüstung seines Landes abzuwenden.

Als im Jahre 1605 Stefan Bocskaj als Fürst von Siebenbürgen anerkannt worden war und die beiden Wojwoden der Moldau und Walachei vom Sultan den Auftrag erhielten, ihn zu unterstützen, schloss Jeremias mit Bocskaj ein Schutz- und Trutzbündniss, zufolge welchem im Frühjahr 1605 — 5000 Moldauer nach Siebenbürgen abgingen, um Georg Ratz, den einzigen Gegner Bocskaj's, niederzuwerfen. Schon im nächsten Jahre hatte Jeremias mit den Bojaren und den Kosaken Händel zu bestehen und wandte sich an Bocskaj um die vertragsmässige Hilfe. Dieser sandte 6000 Mann unter Gabriel Bethlen in die Moldau, welcher alsbald Ruhe und Ordnung herstellte.

Unter Jeremias' Regierung wurde im Jahre 1602 die Klosterkirche zu Mittoka-Dragomirna erbaut; die dieselbe umgebende Ringmauer wurde erst 1630 aufgeführt.

Jeremias starb im Jahre 1607 und ihm folgte sein Bruder Simeon.

Simeon Mohila regierte von 1607—9.

Als der neue Fürst von Siebenbürgen, Sigmund Rakoczi, auf Stefan Bocskaj folgte, schickte er an Simeon eine Gesandtschaft, um das freundschaftliche Einvernehmen der beiden Nachbarländer zu erhalten, welches Anerbieten dieser auch annahm. Auch der bald auf Rakoczi folgende Gabriel Bathory schloss mit Simeon einen Vertrag, demzufolge sich beide gegenseitig Friede und Freundschaft zuschwuren.

Welches Ende Simeon Mohila nahm, ist nicht bekannt.

Ihm folgte Constantin Mohila (1609—12).

Auch Constantin erhielt die Bestätigung in seiner Würde vom Sultan Mehmed gegen die Zusicherung, den jährlichen Tribut an die Pforte entrichten zu wollen.

Bald nach dem Regierungsantritte Constantin's fasste ein in Polen sich aufhaltender siebenbürgischer Emigrant, Namens Kendi, den Plan, Constantin die Moldau zu entreissen. Dieser Plan wurde jedoch verrathen und misslang kläglich.

Constantin machte sich deshalb verdächtig, weil er den Polen einen zu grossen Einfluss in seinem Lande gestattete, und als er auf Anrathen seiner Schwäger Potocki und Korecki der Türkei trotz vieler Ermahnungen den jährlichen Tribut nicht zahlte, setzte ihn der Sultan ab.

An seine Stelle kam Stefan Tomscha, welcher 1612—18 regierte.

вдалося запобігти спустошення свого краю, заплативши дуже значну суму грошей і поставивши багато продуктів харчування.

Коли 1605 року Стефан Бочкай [Іштван Бочкаї] був визнаний князем Семигороду і обидва воєводи Молдови та Валахії отримали від султана доручення підтримувати його, Єремія уклав із Бочкаєм оборонно-наступальний союз, відповідно до якого він направив навесні 1605 року 5000 молдаван у Семигород, щоб приборкати Георга Раца — єдиного суперника Бочкая. Вже наступного року виникла сварка між Єремією з боярами і козаками, і він звернувся до Бочкая за обумовленою допомогою. Той направив у Молдову 6000 воїнів під командуванням Габріеля [Габора] Бетлена, який зразу ж відновив спокій і порядок.

Під час правління Єремії була збудована 1602 року монастирська церква в Митоці Драгомирній, кам'яний мур навколо неї зведено тільки 1630 року.

Єремія помер 1607 року і його заступив брат Симеон.

Симеон [Семен] Могила правив у 1607—9 рр.

Коли новий князь Семигороду Сигізмунд Ракоці, який слідував після Стефана Бочкая, направив до Симеона дипломатичну місію, щоб досягнути дружнього взаємопорозуміння обох сусідніх країн, то той цю пропозицію прийняв. Невдовзі і наступник Ракоці Габріель Баторі уклав з Симеоном договір, відповідно до якого обидва дали взаємну клятву миру і дружби.

Як помер Симеон Могила — невідомо.

За ним йшов Константин Могила (1609—12 рр).

Константин теж отримав підтвердження свого звання від султана Мегмеда в обмін на гарантії сплачувати Порті щорічну данину.

Незабаром після Константинового вступу на престол семигородський емігрант на ім'я Кенді, перебуваючи в Польщі, накреслив план, як забрати від Константина Молдову. Однак цей план було розголошено і жалюгідно провалено.

Тому Константин викликав до себе підозру, бо дозволив полякам надто великий вплив у країні, а коли за порадою своїх швагрів Потоцького і Корецького він не заплатив щорічну данину Туреччині, незважаючи на численні нагадування, то султан скинув його.

На його місце заступив Штефан Томша, який правив у 1612—18 роках.

Dieser war von Herkunft unbekannt, und nur so viel ist sicher, dass er unter ungarischen Truppen in Polen gedient hatte.

Der Chan der Tataren erhielt vom Sultan den Befehl, Stefan einzusetzen und Constantin zu vertreiben. Sein Feldherr Kantemir erschien gleich darauf mit einem Heere, und Constantin rettete sich nur mit schwerer Mühe in die Festung Chotin. Die Polen versuchten darauf hin zu unterhandeln. Dieser Weg erschien aber dem Schwager Constantin's, Stefan Potocki, viel zu langsam. Er sammelte daher auf eigene Faust Truppen und brach trotz der Abmahnung des Königs mit Constantin und Alexander Mohila an der Spitze von 6000 Mann in die Moldau ein. Als er aber den Pruth bereits überschritten hatte, erschien plötzlich Stefan mit einem Heere von 30000 Tataren, schloss die Polen bei Sasovi-Rog ein und zwang sie, sich zu ergeben. Constantin wurde als Gefangener nach der Krim geschleppt, wo er vor Hunger und Kälte umkam.

Im Jahre 1614 veranlasste Stefan die Tataren, in Polen einzufallen und die Provinz Reussen vollständig zu verwüsten.

Zwei Jahre darauf unternahmen Samuel Korecki und Michael Wiszniowecki, die Schwäger Alexander und Bogdan Mohila's, einen Einfall in die Moldau. Es gelang ihnen, sich in der ersten Zeit zu behaupten und Stefan sowie die Türken wiederholt zu schlagen; doch waren sie der Macht der letzteren auf die Dauer nicht gewachsen, und bald wendete sich auch das Waffenglück. Die Polen drangen trotzdem auf die Absetzung Stefan's, jedoch vergeblich. Während sie nun Vorkehrungen wider die Kosaken trafen, um diese für die unaufhörlichen Raubzüge zu züchtigen, verwüsteten die Tataren Podolien und Wolhynien und nahmen beutebeladen ihren Rückzug durch die Moldau.

Im Jahre 1617 erschien Skender Pascha mit einem gewaltigen, aus Türken, Moldauern, Walachen und Siebenbürgern bestehenden Heere an der Grenze Polens in der Absicht, Rache zu nehmen. Żółkiewski, der Anführer der polnischen Truppen, verschanzte sich zwar in einem festen Lager, wagte aber nicht, diese grosse Streitmacht anzugreifen, und schloss den berüchtigten Vertrag von Bussa, laut welchem er versprach, dass Polen sich nie wieder in moldauische Angelegenheiten mischen und Chotin übergeben werde.

Auf die Vorstellungen der polnischen Gesandten wurde Stefan Tomscha 1618 abgesetzt. Er war der Erbauer und Gründer des Klosters Solka 1615, welches erst 1623 vollendet wurde.

Він був невідомого походження, а достовірним є тільки те, що він служив в угорських військових частинах у Польщі.

Татарський хан отримав наказ від султана посадити на престол Штефана і прогнати Константина. Одразу після цього з'явився з військом його воєначальник Кантемір і Константин лише з великими зусиллями врятувався втечею до Хотинської фортеці. Після цього поляки пробували вести переговори. Однак цей шлях Константиновому шваґру Стефану Потоцькому видався надто повільним. Тому він самовільно зібрав військові підрозділи і, незважаючи на застереження короля, напав на Молдову з 6000 воїнів, яких очолювали Константин і Александру Могили. Та коли він вже перейшов Прут, несподівано з'явився Штефан з військом із 30000 татар, оточив поляків біля Сасового Рогу і змусив їх здатися. Константина повели як полоненого у Крим, де він загинув від голоду і холоду.

1614 року Штефан намовив татар здійснити напад на Польщу і повністю спустошити Руську провінцію [Галичину].

Двома роками пізніше вторгнення у Молдову вчинили Самуїл Корецький і Михайло Вишневецький, шваґри Александру і Богдана Могилів. На перших порах їм вдалося там утвердитися, а Штефана, як і турків, неодноразово побити; та все ж вони не могли надовго справитися з владою останніх, а незабаром відвернулося і воєнне щастя. Попри це поляки наполягали на Штефановому зміщенні, однак марно. У той час, коли вони вживали запобіжні заходи проти козаків, щоб покарати їх за безперервні розбійницькі набіги, татари спустошили Поділля та Волинь і, навантажені здобиччю, відійшли через Молдову.

1617 року з наміром помсти біля кордонів Польщі з'явився Скендер-паша з могутнім військом, що складалося з турків, молдаван, валахів і семигородців. Командуючий польськими військовими частинами Жолкевський хоч і окопався в міцному таборі, однак не наважувався атакувати ці великі збройні сили й уклав сумнозвісний Бушський договір, згідно з яким він обіцяв, що Польща ніколи більше не втручатиметься у молдовські справи і віддасть Хотин.

За поданням польського посланника Стефан Томша був усунутий 1618 року. Він був будівничим і засновником монастиря Солка (1615 р.), який завершено лише 1623 року.

Ihm folgte Kaspar Gratiani (1618 — 20).

Gratiani, ein Italiener, hatte sich als Juwelenhändler grosse Reichthümer gesammelt und war von der Pforte als Dolmetsch und Gesandter mit Erfolg verwendet worden. Dies trug viel dazu bei, dass er von der Türkei zum Wojwoden der Moldau eingesetzt wurde, zum nicht geringen Aerger der Polen, die einen Nationalfürsten in Vorschlag gebracht hatten. Er war jedoch den Polen ergeben und verschaffte ihnen 1619 Ruhe vor den Tataren. Die Bojaren suchte er dadurch für sich zu gewinnen, dass er sie gegen die Türken hetzte. Diese gaben ihm hierauf eine türkische Leibwache, die den Befehl erhielt, ihn genau zu beobachten.

Der Fürst von Siebenbürgen, Gabriel Bethlen, war über Gratiani höchst erbittert, weil derselbe die Kosaken zur Unterstützung des Kaisers in Ober-Ungarn bewogen hatte, und schwärzte ihn bei der Pforte an. Daraufhin erklärte der neue Sultan Osman Gratiani der moldauischen Fürstenwürde für verlustig und ertheilte Skender Pascha den Auftrag, den Wojwoden der Walachei, Alexander, in die Moldau einzusetzen. Skender Pascha rückte sofort mit einem Heere in die Moldau ein, und Gratiani traf Vorbereitungen zur Flucht, schickte aber Eilboten an Żółkiewski mit der Bitte um Unterstützung und machte ihn aufmerksam, dass auch das polnische Reich in Gefahr sei. Endlich marschirte Żółkiewski über Befehl des Königs nach der Moldau, wo Gratiani mit nur 600 Reitern zu ihm stiess. Żółkiewski verschanzte sich bei Şuŭora, während Gratiani sich erbot, die Stärke des Feindes auszukundschaften; in Wahrheit aber wollte er nach Pokutien entfliehen. Żółkiewski verhinderte die Ausführung dieses Vorhabens und sah endlich am 18. September 1620 das ganze feindliche Heer vor sich. Trotzdem er im Unklaren über die Stärke des Gegners war, wagte er am nächsten Tage die Schlacht, die aber unentschieden blieb. Gratiani flüchtete sich in der darauffolgenden Nacht mit den Moldauern und wurde von diesen, als an ihrem Unglücke schuld, getödtet und sein Kopf zu Alexander geschickt. Żółkiewski zog sich sodann unter steten Kämpfen zurück, wurde am 7. October von den Tataren bei Mohilew am Dnjestr angegriffen und vernichtet.

Gratiani hatte das Kloster Solka mit ausgiebigen Schenkungen bedacht.

Alexander bestieg den Fürstenstuhl (1620—21).

За ним слiдував Каспар Граціані (1618—20).

Італієць Граціані як торговець коштовностями зібрав великі багатства і з успіхом використовувався Портою як перекладач та посланник. Це значною мірою сприяло тому, що Туреччина призначила його воєводою Молдови на немалі прикросі полякам, які висували кандидатуру національного князя. Однак він був відданим полякам і забезпечив їм 1619 року спокій від татар. Він намагався залучити на свій бік бояр тим, що підбурював їх проти турків. Ті призначили йому турецьку охорону, яка отримала наказ ретельно за ним стежити.

Князь Семигороду Габріель [Габор] Бетлен був дуже розлючений на Граціані, оскільки той спонукав козаків до підтримки імператора у Верхній Угорщині, тому й очорнював його перед Портою. Відтак новий султан Осман заявив, що молдавський княжий титул для Граціані втрачений і віддав розпорядження Скендер-паші посадити в Молдові воєводу Валахії Александру. Скендер-паша негайно вступив з військом у Молдову, і Граціані підготувався до втечі, але послав гінців до Жолкевського з проханням про допомогу і звертав його увагу, що небезпека загрожує й польській державі. Нарешті Жолкевський за наказом короля здійснив похід у Молдову де до нього приєднався Граціані лише з 600 вершниками. Жолкевський окопався біля Цецори, в той час як Граціані зголосився вивідати ворожі сили; однак насправді він хотів втекти на Покуття. Проте Жолкевський запобіг здійсненню цього наміру і, врешті-решт, 18 вересня 1620 року побачив перед собою все вороже військо. Хоч він і не знав сил противника, однак наступного дня зважився почати битву, котра, проте, не виявила переможця. Наступної ночі Граціані втік з молдаванами і, як винуватця їхніх бід, вони його вбили, а голову відіслали Александру. Відтак Жолкевський з нестихаючими боями почав відступати. 7 жовтня біля Могилева-над-Дністром він був атакований татарами і знищений.

Граціані щедрими дарами проявляв турботу про монастир Солка.

На княжий престол піднявся Александру (1620—21).

Dieser war ein Grieche und Ober-Zolleinnehmer in Konstantinopel gewesen, erkaufte sich seine neue Würde und musste den Türken bei ihren Zurüstungen behilflich sein; damit aber sein Treiben beobachtet werde, schickte ihm der Sultan einen Pascha zur Beaufsichtigung.

Die Polen rafften sich jetzt auf und schickten eine Armee unter dem Oberfeldherrn Karl Chodkiewicz, der im Vereine mit den Kosaken die Festung Chotin einnehmen liess, und am 15. August 1621 eine starke verschanzte Stellung bei dieser Festung bezog. Osman kam mit einem grossen Heere, das aus Türken, Tataren, Moldauern und Walachen bestand, herangezogen, und versuchte wiederholte Angriffe auf das polnische Lager, welche blutig abgewiesen wurden. Im Auftrag des Sultans hatte der Wojwode Radul endlich den Frieden vermittelt, nach welchem zum Wojwoden der Moldau nur ein den Polen geneigter Christ und nie ein Mohamedaner bestellt werden durfte; Chotin sollte dem Wojwoden der Moldau übergeben und der Handel zwischen beiden Gebieten freigegeben werden; die beiden Armeen mussten die Moldau räumen.

Osman, den die Erfolglosigkeit dieses Feldzuges sehr erzürnte, liess seine Wuth an den Moldauern aus und konnte Alexander insbesondere nicht verzeihen, dass er Chotin nicht gehörig besetzt und den Polen den Uebergang über den Dnjestr nicht verwehrt hatte. Gegen 400 Moldauer und auch Alexander liess er umbringen. Die meisten Bojaren flüchteten sich ins Ausland, um nicht das gleiche Loos zu theilen. Zum Wojwoden wurde Stefan Tomscha ernannt.

Stefan Tomscha regierte zum zweiten male 1621—23.

Als im Jahre 1622 ein polnischer Gesandter durch die Moldau nach Konstantinopel reiste, benahm sich Stefan derart feindselig gegen ihn, dass derselbe beim Sultan seine Absetzung verlangte, welche auch 1623 erfolgte.

An seine Stelle kam Radul, welcher von 1623—26 regierte.

Radul war ein friedliebender Regent, der mit allen Nachbarn auf gutem Fusse lebte. Während seiner Regierung zogen die Tataren (1624) durch die Moldau nach Reussen, um dieses Land zu plündern.

Radul starb im Jahre 1626, wahrscheinlich an Gift.

Miron Bernawski (nach Anderen Barnowski) regierte 1626—30.

Dieser war ein moldauischer Bojar, der von den Polen geädelt wurde, daher im Verdachte stand, zu diesen hinzuneigen. Gleich im Jahre 1627 musste Bernawski

Грек і колишній старший збирач мита у Константинополі, він купив собі нову посаду і повинен був допомогти туркам готуватися до війни; але щоб стежити за його поведінкою, султан приставив до нього пашу.

Поляки тепер зібралися і направили армію з верховним головнокомандуючим Карлом Ходкевичем, який у союзі з козаками мав зайняти Хотинську фортецю, і 15 серпня 1621 року зайняв сильні укріплені позиції біля цієї фортеці. Осман надійшов з великим військом, що складалося з турків, татар, молдаван і валахів, і здійснював на польський табір неодноразові атаки, що кровопролитно відбивалися. За дорученням султана воєводі Радуду нарешті вдалося домогтися миру, за умовами якого воєводою Молдови міг призначатися лише прихильний до поляків християнин і в жодному випадку не магометанин; Хотин мав бути переданий воєводі Молдови і знімалася заборона на торгівлю між обома областями; обидві армії повинні були залишити Молдову.

Осман, якого дуже розлютила безуспішність цього військового походу, виливав свій гнів на молдаван і не міг пробачити, зокрема Александру, що він не зайняв належним чином Хотин і не перешкодив полякам переправитися через Дністер. Він велів убити близько 400 молдаван, а також Александру. Більшість бояр втекла за кордон, щоб не розділити таку ж долю. Воєводою був призначений Штефан Томша.

Штефан Томша правив удруге у 1621—23 роках.

Коли 1622 року через Молдову до Константинополя проїжджав польський посланник, то Штефан поведився стосовно нього настільки вороже, що той вимагав від султана його зміщення, що й відбулося 1623 року.

На його місце став Радул [Раду Міхня], який правив у 1623—26 роках.

Радул був миролюбним правителем, який жив з усіма своїми сусідами у злагоді. Під час його правління через Молдову на Русь проходили татари (1624), щоб пограбувати цей край.

Радул помер 1626 року, напевно, від отрути.

Мирон Бернавський (по-іншому Барновський) правив у 1626—30 роках.

Він був молдовським боярином, якому поляки надали шляхетство, тому [турки] запідозрили його в тому, що він схиляється на бік поляків. Вже 1627

ca. 7000 Mann zur Errichtung von türkischen Forts am Dnjepr stellen, um den Seeräubern der Kosaken zu begegnen.

Obgleich seine Sympathien für die Polen bekannt waren, nahmen 1629 dennoch 60000 Tataren unter dem Bruder des Chans Galga⁷ und des Murza Kantemir ihren Weg durch die Moldau nach Reussen, welches Land sie bis Sokal verwüsteten. Von den Polen geschlagen, gingen sie auf demselben Wege zurück, nicht ohne die Moldau gründlich verheert zu haben.

Weil nun Bernawski den Türken wegen seiner Zuneigung zu den Polen nicht zusagte, wurde er im Jahre 1630 abgesetzt.

Jetzt kam Moyses Mohila zum ersten male auf den Fürstenthron (1630).

Dieser wollte sich den Türken dankbar erweisen, und veranlasste, dass die Polen an die Pforte einen Gesandten schickten, welcher daselbst versicherte, er werde den Seeräubern der Kosaken ein Ende bereiten. Hierfür versprach er dem König von Polen, er werde die Tataren abhalten, zu Gunsten des Czaren von Moskau Einfälle nach Polen zu unternehmen. Im Geheimen aber versicherte er dem Czaren, die Tataren würden auch weiterhin Polen verwüsten. Dieser letztere Umstand wurde den Polen bekannt, und sie erwirkten beim Sultan seine sofortige Absetzung.

Zum Wojwoden wurde Alexander, ein Sohn Radul's, ernannt (1630).

Alexander war Fürst der Walachei und wurde schon nach einer fünfmonatigen Regierung durch einen Anderen verdrängt.

Alexander Elias regierte von 1631—33.

Er war ein Grieche und hatte schon früher in der Walachei geherrscht. Gegen ihn brach ein Aufstand aus, der mit seiner Vertreibung endigte. Die Moldauer und Polen wünschten Miron Bernawski auf den Fürstenthron, weshalb dieser sich nach Konstantinopel begab, um seine Bestätigung zu erwirken. Hier traf auch Alexander Elias ein und erhob nun gegen Bernawski die Anklage, dass er diesen Aufstand herbeigeführt habe, worauf Sultan Murad Bernawski festnehmen und enthaupten liess, den Alexander Elias hingegen absetzte und Moyses Mohila zum moldauischen Fürsten ernannte.

Moyses Mohila regierte zum zweiten male 1634.

Der Sultan ertheilte dem Pascha von Nikopolis, Mehemet Abassa, den Befehl, jene Moldauer, welche sich empört hatten, zu züchtigen, Moyses in die Moldau einzuführen und Polen mit Krieg zu überziehen. Abassa liess die Moldau

roку Бернавський змушений був виставити близько 7000 людей для спорудження турецького форту на Дніпрі, щоб відбивати піратські походи козаків.

Хоча його симпатії до поляків були відомі, однак 60000 татар під командою ханового брата калги⁷ і мурзи Кантеміра 1629 року саме через Молдову обрали шлях на Русь, землі якої вони спустошили аж до Сокаля. Розбиті поляками, вони відступали тим же шляхом, серйозно пограбувавши й Молдову.

Оскільки тепер Бернавський не підходив туркам через свою прихильність до поляків, він 1630 року був усунений від влади.

Тепер на княжий престол вперше заступив Мойсей Могила (1630).

Він хотів продемонструвати свою вдячність туркам і спонукав, щоб поляки направили до Порти посланця, який там запевняв, що покладе край морським грабежам козаків. За це він обіцяв польському королеві, що буде стримувати татар, аби вони на користь московського царя не чинили набіги на Польщу. Однак таємно він запевняв царя, що татари й надалі будуть спустошувати Польщу. Остання обставина стала відома полякам, і вони домоглися від султана його негайного усунення.

Воєводою був призначений Александру, син Радула (1630).

Александру був князем Валахії і вже після п'ятимісячного правління його витіснив інший.

Александру Іляш правив у 1631—33 роках.

Він був греком і вже раніше володарював у Валахії. Проти нього вибухло повстання, що закінчилося його вигнанням. Молдавани і поляки хотіли бачити на княжому престолі Мирона Бернавського, тож він відправився до Константинополя, аби добитися свого затвердження. Тут перебував також Александру Іляш і звів проти Бернавського звинувачення, що той викликав це повстання, після чого султан Мурад затримав Бернавського і велів стягти голову, проте усунув й Александру Іляша, а молдавським князем призначив Мойсея Могилу.

Мойсей Могила вдруге правив у 1634 році.

Султан віддав наказ нікопольському паші Мехмету Абассу, щоб тих молдаван, які збунтувалися, покарати, а Мойсея ввести у Молдову і піти війною на Польщу. Абасса доручив татарам спустошити

von den Tataren verwüsten, sowie die Moldauer und Walachen auffordern, bei der Bekriegung Polens mitzuwirken. Doch die moldauisch-walachischen Truppen wollten gegen Christen nicht streiten und unterhielten ein geheimes Einverständniss mit den Polen. Im Jahre 1634 kam es zur Schlacht bei Kamieniec, in welcher die Moldauer mit Gewalt gegen die Polen getrieben wurden; aber sie griffen nicht ernstlich an und wurden auch auf dem Rückzuge von den Polen nicht behelligt. Ihr Vorgehen war somit entscheidend, denn die Türken erlitten eine schwere Niederlage. Der Sultan schloss hierauf unter Mitwirkung des moldauischen Bojaren Nikolaus Catargiu Frieden, nach welchem Alles im Status quo verblieb.

Moyses Mohila starb 1634 eines natürlichen Todes.

Ihm folgte Basil Lupul der Albanier, welcher 1634—54 regierte.

Obwohl manche Geschichtschreiber Basil Lupul den Vater des Vaterlandes nennen, brachte er auch viel Unglück über sein Land. Ein geschworener Feind des walachischen Wojwoden Mathä, suchte er durch List und Gewalt die Walachei seinem Sohne zu verschaffen. Seinen Gegner Alexander Elias, der sich um die Moldau bewarb, wollte er verstümmeln lassen, damit dieser regierungsunfähig werde; aber Alexander Elias erfuhr noch rechtzeitig seine Absicht und flüchtete sich nach Konstantinopel.

Rakoczi, der Wojwode von Siebenbürgen, und Mathä arbeiteten jetzt wider Basil, und der erstere entwarf den Plan, den sich bei ihm aufhaltenden Johann Mohila auf den moldauischen Fürstenstuhl zu setzen. Basil machte sich auch bei seinen Unterthanen missliebig, weil er eine schöne Cirkassierin, welche dem Islam angehörte, heirathete. Da der Kaimakam Mehemet beim Sultan in hohem Ansehen stand, versprach ihm Basil 500000 Thaler, wenn Mathä abgesetzt und sein Sohn in den Besitz der Walachei kommen würde; gleichzeitig bot er für dieses Land einen höheren Tribut an. Dem Einflüsse Mehemet's war es auch gelungen, beim Sultan die Absetzung Mathä's zu erwirken. Doch dieser wollte sich von seinem Todfeinde nicht verdrängen lassen. Als Mehemet jetzt sah, dass auf friedlichem Wege nichts zu erreichen sei, bewog er den Sultan, Basil Truppen zu schicken, mit welchen dieser in die Walachei einrückte. Mathä zog seine Truppen zusammen und schlug Basil so nachdrücklich, dass dieser nach einem Verluste von 8000 Mann sich eilends in die Moldau zurückziehen musste.

Молдову, а також зажадав від молдаван і валахів взяти участь у воєнних діях проти Польщі. Та все ж молдавсько-валаські війська не хотіли битися проти християн і дотримувалися таємної угоди з поляками. 1634 року відбулася битва біля Кам'янця, у якій молдаван гнали силою проти поляків; однак вони діяли несерйозно і поляки теж не зачіпали їх під час відступу. Тож їхній спосіб дій був вирішальним у тому, що турки зазнали нищівної поразки. Після цього султан за участю молдовського боярина Ніколає Катарджіу уклав мир, відповідно до якого все зберігало статус-кво.

Мойсей Могила помер 1634 року природною смертю.

За ним слідував Васіле Лупул, албанець, який правив у 1634—54 роках.

Хоча деякі історики називають Васіле Лупу батьком вітчизни, він теж приніс своїй країні багато лиха. Запеклий ворог валаського воєводи Матея [Басараба], він намагався хитрістю і силою здобути Валахію для сина. Свого противника Александру Іляша, який теж претендував на Молдову, він хотів покалічити, щоб той був нездатним для правління; однак Александру Іляш вчасно дізнався про його наміри і втік до Константинополя.

Семигородський воєвода Ракоці і Матеї діяли тепер проти Васіле, і перший розробив план посадження на молдовський княжий престол Івана Могили, який перебував біля нього. Піддані не любили Васіле за те, що він був жонатим з красивою черкешенкою, яка належала до ісламу. Оскільки каймакам Мехмет користувався у султана високим авторитетом, Васіле пообіцяв йому 500000 талерів, якщо Матея буде усунуто і його син заволодіє Валахією; одночасно він пропонував для цієї країни більш високу данину. Завдяки також Мехметовому впливу вдалося добитися від султана Матеївого усунення. Та все ж той не хотів дозволити своєму запеклому ворогу витіснити себе. Коли тепер Мехмет побачив, що мирним шляхом не можна нічого досягнути, він намовив султана послати для Васіле військові частини, з якими той вступив у Валахію. Матеї зібрав свої підрозділи і бив Васіле так енергійно, що той після втрати 8000 воїнів змушений був швидко повертатися в Молдову. Матеї

Mathä unterwarf sich dem Sultan und schob alle Schuld auf Basil, welcher nach Konstantinopel citirt wurde und hier mit knapper Noth seinem Verderben entging.

Auf Murad II. folgte Ibrahim auf den Thron, und diese Gelegenheit nutzte Basil aus, um Mathä zu stürzen; aber auch dieser Versuch misslang.

Die jetzt folgende Ruhe benutzte Basil dazu, um beträchtliche Schätze zu sammeln und im Lande nützliche Einrichtungen zu treffen. Er beschenkte das Kloster Moldawitz und andere reichlich und soll der Sage nach die Stadt Czernaŭ (Czernowitz) vom linken auf das rechte Ufer des Pruth verlegt haben.

Basil bewirkte im Jahre 1645, dass Rakoczi, welcher damals gegen Oesterreich ins Feld zog, von Konstantinopel Abmahnungsbefehle erhielt und seine Unterstützung seitens der Tataren und Walachei ausblieb.

Er brachte die orthodoxe Geistlichkeit mit dem Patriarchat in Konstantinopel in eine engere Verbindung und führte griechische Gesang- und Kirchenbücher im Lande ein. Auch zog er griechische und lateinische Mönche, letztere aus Polen, in die Moldau, stiftete Klosterschulen und eine lateinische Schule und liess alle geschriebenen und Gewohnheitsrechte in ein Gesetzbuch zusammenfassen. Den Bojaren, welche mit seinen Neuerungen nicht zufrieden waren, wusste er stets durch Bestechungen in Stambul entgegenzutreten. Den Katholiken erlaubte er, in Suczawa und Galatz Kirchen zu bauen.

Die Reichthümer Basil's und seine Töchter waren die Ursache vieler Ungelegenheiten, die ihm bereitet wurden. Um seine Zweitälteste Tochter bewarb sich der Fürst Demeter Wiszniowecki, und auch der berühmte Kosakenhetman Bogdan Chmielnicki schickte im Frühjahr 1650 Brautwerber nach Jassy, um dieselbe für seinen Sohn Timoteus zu erbitten. Basil aber schlug dem letzteren seine Tochter rundweg ab und machte die Einwilligung von der Pforte abhängig, um Chmielnicki auf diese Weise los zu werden. Chmielnicki besass zu jener Zeit das Vertrauen des Sultans und erwirkte nicht nur die Erlaubniss zu dieser Verbindung, sondern der Sultan gab auch den Befehl hierzu. Basil kehrte sich nicht daran und verweigerte seine Zustimmung um so mehr, als Potocki zu seiner Unterstützung rüstete. Chmielnicki stellte hierauf diesem eine Observationsarmee entgegen und brach mit 16000 Kosaken und 20000 Tataren in die Moldau ein. Während nun die Kosaken und Tataren plünderten und raubten, zog sich Basil in die Burg zu Niamt zurück; ebenso schloss sich sein Kanzler Gabrilas in der

підкорився султану і скинув всю вину на Васіле, який прибув на виклик до Константинополя і тут з великими зусиллями уникнув загибелі.

За Мурадом II на трон зійшов Ібрагім, і цю нагоду використав Васіле, щоб скинути Матея; однак і ця спроба не вдалася.

Спокій, що тепер настав, Васіле використав для того, аби нагромадити значні багатства і запровадити в країні корисні заклади. Він щедро обдаровував Молдавицю та інші монастирі і, відповідно до переказу, начебто переніс місто Чернівці з лівого на правий берег Пруту.

У 1645 році Васіле домігся того, що Ракоці, який саме йшов на війну проти Австрії, отримав з Константинополя стримуючі накази і йому не надійшла допомога з боку татар і валахів.

Він приводив православне духовенство до тіснішого зв'язку з константинопольським патріархатом і запровадив у країні грецькі пісенні і церковні [богослужбні] книги. Він залучав також у Молдову грецьких і латинських ченців, останніх із Польщі, заснував монастирські школи та латинську школу і доручив все писане і звичаєве право об'єднати у звід законів. Боярам, які були незадоволені його нововведеннями, він спритно протидіяв завдяки корупції у Стамбулі. Він дозволив католикам будувати церкви в Сучаві і Галаці.

Васілеві багатства і його дочки були причиною багатьох прикрощів, що спіткали його. До другої дочки сватався князь Дмитро Вишневецький, а ще горезвісний козацький гетьман Богдан Хмельницький посилав навесні 1650 року сватів до Ясс, щоби випросити її для свого сина Тимофія. Але Васіле навідріз відмовив останньому у руці своєї дочки і, щоб відв'язатися від Хмельницького, заявив, що згода на одруження залежить від Порти. Хмельницький в той час користувався султановим довір'ям і добився не тільки згоди з цього приводу, але й до того ж султан віддав і спеціальний наказ. Васіле не зважав на це і відмовляв у згоді ще більше, оскільки йому на допомогу споряджався Потоцький. Тоді Хмельницький виставив супроти того спостережну армію й увірвався з 16000 козаків і 20000 татар у Молдову. В той час, як козаки і татари пустошили та грабували, Васіле відступив у фортецю Нямц; у Сучавській фортеці також заховався канцлер

Burg zu Suczawa ein. Nur mit einem grossen Lösegelde und durch Verlobung seiner Tochter mit Timoteus kaufte sich Basil von der weiteren Plünderung des Landes los. Er wollte nur die Kosaken und Tataren aus dem Lande haben und dachte nicht im Mindesten daran, sein Versprechen zu halten. Kaum waren daher seine Feinde abgezogen, als er sich im Geheimen mit den Polen ins Einverständniss setzte. Doch Chmielnicki rächte sich an den Polen und liess Basil ankündigen, dass, wenn dieser die Verlobung seines Sohnes rückgängig machen sollte, er mit 100 000 Mann die Moldau überschwemmen werde. Um diese Gefahr abzuwenden, bestürmten die Bojaren Basil, nachzugeben; aber dieser verweigerte hartnäckig seine Unterstützung der Zustimmung, indem er auf die Polen rechnete. Als jedoch der polnische General Kalinowski geschlagen wurde, musste sich Basil hierzu bequemen, und Timoteus zog nach Jassy, wo er seine Vermählung feierte.

Mathä verband sich jetzt mit dem jüngeren Rakoczi und wirkte beim Sultan dahin, dass dieser 1651 Rakoczi den Befehl gab, Basil abzusetzen. Rakoczi setzte sich in ein geheimes Einverständniss mit dem moldauischen Grosslogofeten Georg Stefan, gemäss welchem dieser beim Sturze Basil's mitwirken und dafür die Fürstenwürde der Moldau erhalten sollte. Er schickte plötzlich im Frühjahr 1653 seinen General Kemeny mit siebenbürgisch-walachischen Truppen in die Moldau. Basil, der von diesem Einfalle sogleich Kenntniss erhielt, flüchtete mit seinem Hofe zu den Kosaken, welche alsbald unter Hetman Fedorenko in der Moldau erschienen, Kemeny schlugen und Basil wieder einsetzten. Zur Vergeltung dieses Hinfaller rückte Basil in die Walachei ein, wurde aber geschlagen und musste sich zurückziehen.

Rakoczi und Mathä sandten hierauf eine Armee unter Petki in die Moldau, welche Basil und Timoteus in der Schlacht bei Selia schlug. Basil floh in die Ukraine zu Bogdan Chmielnicki, während Timoteus mit seiner Schwiegermutter und Basil's Schätzen sich in die Festung Suczawa zurückzog und 8000 Kosaken als Besatzung hineinlegte. Dreieinhalb Monate dauerte die Belagerung von Suczawa, während welcher Timoteus schwer verletzt wurde und bald darauf starb. Die Kosaken wählten sodann einen anderen Hetman, lieferten die Burg Suczawa an Stefan Georg aus und kehrten heim. Als Basil an der Spitze einer Armee von 20 000 Tataren zum Entsätze von Suczawa herbeieilen wollte, erfuhr er den Fall dieser Festung und kehrte zum Chan der Tataren zurück, der ihn sogleich

Гаврилаш. Лише великим грошовим викупом і заручинами дочки з Тимофієм відкупився Васіле від подальшого грабунку країни. Він хотів тільки, щоб козаки й татари покинули країну, і зовсім не думав дотримуватися обіцянки. Тому, як тільки його вороги відійшли, він пристав до таємної згоди з поляками. Проте Хмельницький помстився полякам і велів повідомити Васіле, що коли він анулює заручини його сина, то той заповнить Молдову з 100000 воїнів. Щоб уникнути цієї небезпеки, бояри вмовляли Васіле поступитися; проте він уперто не погоджувався, бо розраховував на підтримку поляків. Коли ж все-таки польський генерал Калиновський зазнав поразки, Васіле був змушений з цим погодитися, і Тимофій пішов до Ясс, де відсвяткував своє весілля.

Матей зв'язався тепер з молодшим Ракоці [Дьєрдь II Ракоці] і впливав на султана до тих пір, поки той не віддав 1651 року наказ Ракоці усунути Васіле. Ракоці ввійшов у таємне порозуміння з молдавським великим логофетом Георге Штефаном, відповідно до якого той погоджувався на участь у скинненні Васіле, а за це повинен був одержати титул князя Молдови. Навесні 1653 року він несподівано послав свого генерала Кемені з семигородсько-валаськими військовими частинами у Молдову. Васіле, який одразу ж отримав повідомлення про це вторгнення, втік зі своїм двором до козаків, які під командою гетьмана Федоренка негайно ж появилися у Молдові, розбили Кемені і знову посадили Васіле на престол. На відплату за це вторгнення Васіле рушив у Валахію, однак зазнав поразки і змушений був повернути назад.

Після цього Ракоці і Матей послали у Молдову армію під командуванням Петкі, яка подолала Васіле і Тимофія у битві біля Селії. Васіле втік на Україну до Богдана Хмельницького, в той час як Тимофій з тещею і Васілевими скарбами відступив до Сучавської фортеці і заклав там табір з 8000 козаків. Три з половиною місяці тривала облога Сучави, під час якої Тимофій був важко поранений і через те невдовзі помер. Тоді козаки обрали іншого гетьмана, здали фортецю Георге Штефану і повернули додому. Коли Васіле поспішав на чолі армії з 20000 татар, прагнучи розблокувати Сучаву, він дізнався про падіння цієї фортеці і повернувся до татарського хана, який його зразу впіймав і в

gefangen nahm und in Ketten nach Konstantinopel schickte, von wo er nach Edicola⁸ ins Gefängniss wanderte.

Unter Basil Lupul wurde 1648 das Kloster Suczawitza mit dem pokutischen Kloster Skit vereinigt und einige Mönche vom letzteren nach Suczawitza versetzt. Diese Vereinigung bestand bis 1785, in welchem Jahre Kloster Skit von Suczawitza abgetrennt und aufgehoben wurde. Basil liess auch die Klosterkirche in Putna neu

кайданах відпровадив до Константинополя, звідки він відправився у в'язницю Едікюле⁸.

За Васіле Лупу, у 1648 році, монастир Сучавиця об'єднався з покутським монастирем [Великий] Скит, і декілька монахів були переведені із останнього до Сучавиці. Це об'єднання тривало до 1785 року, коли монастир Скит було відокремлено від Сучавиці і скасовано. Васіле доручив також відбудувати монас-

Kloster Moldawitza.

Gezeichnet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Ladislauš Žurkowski.

Монастир Молдавиця

Змалював обер-лейтенант жандармерії
Владислав Журковський

aufbauen, welcher Neubau erst unter dem Fürsten Eustachius Dabischa 1662 beendet wurde.

Stefan Georg regierte von 1653—58 und bekam den Beinamen Burduş, das ist der Fette.

Er erhielt von der Pforte seine Bestätigung in der Fürstenwürde und unterstützte die Polen im Jahre 1653 und 1654 in ihren Unternehmungen wider die Kosaken, wofür ihm das polnische Indigenat zu Theil wurde. Beim Aufstande der Lemenier⁹ rückte Stefan 1655 in die Walachei ein, und betheiligte sich auch an dem Zuge Rakoczi's 1657 gegen Polen. Es scheint, dass Stefan infolge dieser Mithilfe wider die Polen, welche die Pforte sehr missbilligte, im Jahre 1658 abgesetzt wurde, worauf er sich nach Siebenbürgen flüchtete.

Ihm folgte Georg Ghyka 1658—60.

Derselbe war ein Albanier aus Kimperli und als Geschäftsträger in Konstantinopel angestellt, wo er auch seine Einsetzung zum Wojwoden der Moldau erwirkte.

тирську церкву в Путні, відновлення якої завершилося лише в 1662 році за князя Євстахія Дабіжі.

Штефан Георге правив у 1653—58 роках і дістав прізвисько Бурдуш, що означає «гладкий».

Він одержав від Порти підтвердження у княжому достоїнстві і підтримував поляків у 1653 і 1654 роках під час їхніх операцій проти козаків, за що йому було надано польський індігенат [громадянство]. Під час повстання леменьєрів⁹ Штефан вступив 1655 року у Валахію, а також брав участь 1657 року у поході Ракоці на поляків. Здається, що внаслідок цієї допомоги проти поляків, яка вкрай засуджувалася Портою, Штефан у 1658 році був знятий, після чого він втік до Семигороду.

За ним слідував Георге Гіка в 1658—60 роках.

Він був албанцем із Кімперлі і служив повіреним у справах в Константинополі, де він домігся також свого призначення воєводою Молдови.

Rakoczi versuchte, ihn zu einem Bündniss gegen die Türkei zu bewegen, doch Ghyka hielt es für rathsamer, auf seine Vorschläge nicht einzugehen. Obwohl Rakoczi von der Türkei abgesetzt wurde, gewann er bald die Oberhand und kam mit dem sich in Siebenbürgen aufhaltenden Wojwoden Stefan Georg überein, einen Einfall in die Moldau zu wagen, um Ghyka zu vertreiben. Als beide mit Truppen in der Moldau erschienen, sandte ihnen Ghyka seinen Sohn Gregor mit Heeresmacht entgegen. Beim Dorfe Tirgul-frumos lieferten sich die Gegner eine Schlacht, in der Gregor Ghyka vollständig siegte. Nur mit grosser Mühe rettete sich Stefan vor seinem Untergange durch die Flucht nach Siebenbürgen. Bald darauf rächte sich Ghyka beim Einfalle der Türken und Tataren 1658 in Siebenbürgen, wohin er ebenfalls von der Pforte befehligt wurde. Nachdem er dieses Land gründlich verheert hatte, zog er beutebeladen heim.

Im Jahre 1659 setzte sich Rakoczi abermals in den Besitz Siebenbürgens und beschloss, mit dem Wojwoden der Walachei, Michne, einen nochmaligen Einfall in die Moldau zu wagen, um an Ghyka Rache zu nehmen und dem Ex-Wojwoden der Walachei, Constantin Szerban, den moldauischen Fürstenthron zu verschaffen. Unter Clemens Mikes zog eine aus 20000 Mann siebenbürgischer und walachischer Truppen bestehende Armee in die Moldau und kam 1659 bis Jassy, wo ihr Ghyka mit seinen Truppen entgegentrat. Ghyka wurde geschlagen und zog sich bei Țuțora über den Pruth in Ordnung zurück. Einige Bojaren unterwarfen sich Constantin, während die meisten sich zu Ghyka flüchteten. Im Verein mit diesen brach Ghyka mit seiner Streitmacht gegen Bender auf, wo ihn 20000 Tataren unter Kalkan Sultan bereits erwarteten. So verstärkt, richtete er seinen Marsch gegen Jassy, wo er seinen Gegnern eine blutige Schlacht lieferte, in der dieselben bis auf 2000 Mann aufgerieben wurden. Was nicht durch die Säbel der Tataren umkam, wurde in die Gefangenschaft geschleppt Constantin selbst entkam nur mit einigen Leuten. Nachdem seine Widersacher auf diese Weise niedergeworfen waren, marschirte Ghyka in die Walachei ein. Michne floh hierauf nach Siebenbürgen, und Ghyka wurde von der Pforte zum Wojwoden der Walachei ernannt (1660).

Sein Nachfolger war Stefan, ein Sohn Basil Lupul's (1660—62).

Obwohl die Geschichte von ihm nichts berichtet, gilt es als wahrscheinlich, dass er an dem türkischen Kriegszuge nach Siebenbürgen Antheil nahm. Die Ta-

Ракоці пробував схилити його до союзу проти Туреччини, однак Гіка вважав для себе за доцільніше не приставати на його пропозиції. Хоча Ракоці був усунутий Туреччиною, він невдовзі відновив свої позиції і домовився із воєводою Георге Штефаном, який перебував у Семигороді, про те, щоб наважитися на вторгнення в Молдову і прогнати Гіку. Коли обидва з'явилися у Молдові з військовими частинами, їм назустріч Гіка послав з військом свого сина Грігоре. Біля села Тиргул-Фрумос противники стали до бою, у якому Грігоре Гіка повністю переміг. З великими труднощами врятувався Штефан від загибелі втечею до Семигороду. Невдовзі після цього Гіка помстився під час вторгнення турків і татар 1658 року в Семигород, куди він теж вступив за наказом Порти. Після того, як серйозно спустошив цю країну, він, навантажений здобиччю, подався додому.

У 1659 році Ракоці знову посів володіння Семигородом і вирішив з воєводою Валахії Міхнею здійснити повторне вторгнення у Молдову, щоби помститися Гіці і здобути молдавський княжий престол екс-воєводи Валахії Константину Шербану. Клеменс Мікес ввів у Молдову армію, що складалася із 20000 чоловік семигородських та валаських військових частин, і прибув 1659 року до Ясс, де проти них зі своїми підрозділами виступив Гіка. Гіка зазнав поразки і організовано відступив біля Цецори через Прут. Деякі бояри підкорилися Константинові, в той час як більшість втекла до Гіки. Разом з ними Гіка прорвався із збройними силами до Бендер, де його вже очікували 20000 татар під командуванням калги-султана. Підсилений таким чином, він спрямував свій марш до Ясс, де дав своєму противнику кровопролитну битву, в якій було перемелено майже 2000 чоловік. Хто не загинув під татарськими шаблями, то був взятий у полон. Константин вибрався лише з кількома вояками. Після того, як противники таким чином були придушені, Гіка здійснив марш у Валахію. Міхня втік тоді до Семигороду і Гіка був призначений воєводою Валахії (1660).

Його наступником був Штефан, син Васіле Лупу, (1660—62).

Хоча історія нічого про нього не повідомляє, вважається ймовірним, що він брав участь в турецькому воєнному поході у Семигород. 1661 року

taren zogen im Jahre 1661 durch die Moldau, um in das Szeklerland einzufallen. Nach Einigen soll sich Stefan an diesem Einfall mit 4000 Mann theilhaftig haben. Er starb im Jahre 1662 noch als Fürst.

Ihm folgte Eustachius Dabischa (1662—66).

Seine Herkunft ist unbekannt; gewiss ist, dass er kein Moldauer war.

Schon auf dem grosseh Zuge der Türken nach Neuhäusel im August 1663 musste er Heeresfolge leisten und im Jahre 1664 an der Schlacht bei Levenz theilnehmen.

Seine Tochter hatte er an einen gewissen Duka von unbestimmter Herkunft, der sich zu den höchsten Aemtern emporschwang, verheirathet.

Elias, der Sohn Alexander Elias', regierte von 1666—67.

Nach den Jassy'schen Annalen soll nach dem Tode Dabischa's dessen Schwiegersohn ein halbes Jahr regiert haben; nach Anderen war Elias der unmittelbare Nachfolger Dabischa's. Er hatte von der Türkei seine Einsetzung zum Fürsten der Moldau durch Bestechung erwirkt.

Anfang 1667 sollen die Tataren an 100 000 Gefangene aus Polen über die Moldau weggeschleppt haben. Der polnische Gesandte, der hierauf nach Stambul reiste, um darüber Beschwerde zu führen, wurde von Elias in feindseliger Weise behandelt und trug wahrscheinlich auch dazu bei, dass Elias schon im Jahre 1667 abgesetzt wurde.

Duka regierte im Jahre 1667 zum ersten mal sechs Monate lang.

Derselbe war ein grausamer und habsüchtiger Regent, dessen harte Herrschaft auch sehr bald seinen Sturz herbeiführte.

Sein Nachfolger Elias regierte zum zweiten mal 1667—69.

Durch seine Ranke brachte er Duka zu Falle, doch sollte auch er sich seiner Fürstenwürde nicht lange erfreuen, denn schon im Jahre 1669 gelang es diesem, ihn zu verdrängen.

Duka regierte zum zweiten mal 1669—72.

Unter seiner Regierung erhielten die Podolier vom König von Polen den Befehl, keine Streifzüge mehr in die Moldau zu unternehmen, obwohl der Kosakenhetman Doroszenko die Moldauer gegen die Polen aufhetzte.

Einige Geschichtschreiber behaupten, Duka habe sich während seiner zweimaligen Regierung durch Grausamkeit und Tyrannei derart verhasst gemacht,

через Молдову проходили татари з метою вторгнення у край секлерів. За деякими даними, у цьому нападі брав участь Штефан з 4000 воїнів. Він помер 1662 року, будучи ще князем.

За ним слідував Євстахій Дабіжа (1662—66). Походження невідоме; безсумнівно, він не був молдаванином.

Вже під час великого походу турків на Нойгойзель в серпні 1663 року він був змушений виконувати військову повинність, а 1664 року брати участь у битві біля Левенц.

Свою дочку він видав за якогось Дуку невідомого походження, який досяг найвищих посад.

Іляш, син Александру Іляша, правив у 1666—67 роках.

За Яським літописом, після смерті Дабіжі півроку правив його зять; за іншими даними, Іляш був безпосереднім наступником Дабіжі. Підкупом він добився від Туреччини свого призначення князем Молдови.

Є відомості, що на початку 1667 року татари гнали з Польщі через Молдову 100000 полонених. З польським посланником, який їхав до Стамбула, щоб про це подати скаргу, Іляш поводився вороже і той, напевно, також сприяв тому, що вже 1667 року Іляш був зміщений.

Дука правив уперше 1667 року протягом шести місяців.

Він був жорстоким і користолобним правителем, суворе панування якого також дуже швидко спричинило його падіння.

Його наступник Іляш правив удруге у 1667—69 роках.

Інтригами він довів Дуку до падіння, однак й сам недовго тішився княжим званням, оскільки вже 1669 року йому [Дуці] вдалося його відтіснити.

Дука правив удруге у 1669—72 роках.

Під час його правління подолани отримали від польського короля наказ не здійснювати більше жодних набігів у Молдову, хоча козацький гетьман Дорошенко підбурював молдаван проти поляків.

Деякі історики стверджують, що під час другого правління через свою жорстокість і тиранію Дука став настільки ненависним, що бояри організували

dass die Bojaren eine Verschwörung wider ihn angesetzt und ihn mit Schande beladen davongejagt hätten. Nach Anderen waren auch die Armenier an dieser Verschwörung betheilt, und Duka musste Schutz bei den Türken suchen. Er kam alsbald (1672) mit türkischen Truppen unter dem Pascha von Aleppo, schlug die Empörer und zog in Jassy ein. Mit grosser Härte soll er nun die Widerspenstigen verfolgt haben, und viele, namentlich Armenier, flüchteten sich nach Siebenbürgen, wo sie sich dauernd niederliessen.

Während des Feldzuges der Türken gegen die Polen im Jahre 1672 wurden auch die Wojwoden der Moldau und Walachei zur Mithilfe herangezogen. Da jedoch Gregor Ghyka gegen Duka feindlich gesinnt war, weil sein Gegner Scherban sich in die Moldau geflüchtet hatte und von diesem begünstigt wurde, schwärzte er ihn bei der Türkei an und hetzte die Bojaren derart wider ihn auf, dass diese beim Sultan über die Erpressungen Duka's Klage führten. Der Sultan machte mit Duka auch nicht viel Umstände, sondern setzte ihn ab und liess ihn in den Kerker werfen.

Stefan Petreiczik oder Petriczeiko regierte von 1672-73.

Er war ein moldauischer Bojar, der unter der Regierung Dabische's zu Macht und Ansehen gelangte. Er machte den den Feldzug der Türken wider die Polen im Jahre 1672 mit. In diesem Kriege zeichnete sich der General der moldauischen Armee, Constantin Kantemir, aus, indem er den Polen bei Buczacz eine empfindliche Niederlage beibrachte, welche Waffenthat ihn bei den Türken in hohes Ansehen brachte.

Im Jahre 1673 zog zum zweiten mal ein gewaltiges türkisches Heer durch die Moldau, um Polen anzugreifen. Stefan wusste nun, welche Gefahr jetzt der Moldau drohe, wenn es den Türken gelingen würde, die Macht der Polen zu schwächen, und traf seine Vorkehrungen. Er schickte insgeheim Abgeordnete mit der Versicherung seiner Ergebenheit nach Polen und versprach, Nachrichten über die Bewegungen der Türken jedesmal mitzutheilen. Der Sultan selbst stand an der Spitze des Heeres und befahl auch den Wojwoden Stefan und Ghyka, ihre Truppen zu diesem Feldzuge aufzubieten. Als aber beide Wojwoden kaum 8000 Mann zusammenbrachten, entlud sich der Zorn des Sultans über ihre Häupter, und Hussein Pascha erhielt den Auftrag, dieselben zur Verantwortung zu ziehen. Hussein überhäufte sie mit Vorwürfen, beschimpfte sie, und als Stefan auf seine vielen Fragen nicht sogleich Antwort

prote n'ogo taemnu zmovu i prognali j'ogo, pokrytoho ganyboju. Za in'shimi danymi, uchascnykamy c'ieji zmovy byli takozh v'irmeni, a Duka zmušenyj був шукати захисту в турків. Він негайно прибув (1672) з турецькими військовими частинами під командуванням алеппського паші, розбив бунтівників і вступив у Ясси. З великою жорстокістю він переслідував тепер непокірливих, і численні з них, особливо вірмени, втікали до Семигороду, де вони надовго поселилися.

Під час походу турків проти поляків 1672 року їм на допомогу йшли також воєводи Молдови і Валахії. Оскільки тоді Грігоре Гіка був вороже настроєний проти Дуки, тому що його противник Шербан утік до Молдови і цей йому сприяв, то він очорнював його [Дуку] перед Туреччиною і так підбурював проти нього боярів, що вони подали султану скаргу про Дукові здирства. Султан також не дуже церемонився, а усунув його і велів кинути у в'язницю.

Штефан Петрейчик, або Петричейко [Петричейку], правив у 1672—73 роках.

Він був молдовським боярином, який досягнув впливу та авторитету під час Дабіжевого правління. Він брав участь у поході турків проти поляків 1672 року. У цій війні генерал молдовської армії Константин Кантемір відзначився тим, що завдав полякам біля Бучача серйозної поразки. Цей воєнний подвиг приніс йому великий авторитет серед турків.

1673 року через Молдову вдруге проходила велетенська турецька армія, щоб напасти на Польщу. Штефан знав тепер, яка небезпека може загрожувати Молдові, якщо туркам вдасться послабити могутність поляків, і вживав своїх заходів. Він таємно посилав у Польщу делегатів із запевненнями у своїй відданості і обіцяв кожного разу подавати звістки про пересування турків. На чолі армії стояв султан і наказував також воєводам Штефану і Гіці виставити військові частини для цього походу. Але оскільки обидва воєводи виділили заледве 8000 чоловік, то викликали на свої голови султанів гнів, а Гусейн-паша отримав наказ притягнути їх до відповідальності. Гусейн осипав їх докорами, лаяв, і позаяк Штефан на численні питання зразу ж

gab, hieb er auf diesen mit einer Streitaxt ein; doch Stefan wich diesem Streiche aus. Sowohl die Wojwoden als auch ihre Truppen waren über diese schimpfliche Behandlung höchst ergrimmt, und Ghyka ging noch in derselben Nacht zu den Polen über.

Stefan dachte sich hingegen einen anderen Plan aus. Er versicherte die Türken seiner Treue und Ergebenheit und theilte heimlich alles Wissenswerthe dem General Sobieski mit, auch rieth er ihm, den schwächsten Theil des türkischen Lagers bei Chotin anzugreifen, und er werde von seiner Seite schon das Geeignete thun. Am 11. November 1673 fand der Zusammenstoss der beiden Gegner statt. Als die Schlacht auf allen Linien wüthete, führte Stefan seine Absicht aus, indem er im entscheidenden Moment seinen Moldauern den Befehl gab, die Front zu verkehren, und sodann mit ihnen auf die Türken eindrang. Die Moldauer, ohnehin über die Beschimpfung ihres Wojwoden sehr erbittert, hieben mit einer solchen Wucht ein, dass die Türken mit grossen Verlusten die Schlacht verloren und Chotin preisgeben mussten. Da ihnen Sobieski und Stefan auf dem Fusse folgten, zogen sie sich, die Moldau aus Rache verwüstend, zurück. Sobieski wurde inzwischen nach dem Tode des Königs von Polen abgerufen, und Stefan sah sich viel zu schwach, um den Türken Stand halten zu können. Er bat Sobieski, dass man ihm in Polen einen Wohnsitz anweise, und dieser setzte es durch, dass ihm das Gut Kupnowiel bei Lambon übergeben wurde, worauf er mit seiner Familie dahin übersiedelte. Auch hier fand Stefan keine Zufriedenheit, bis ihn der Tod aus dieser peinlichen Lage erlöste.

Ihm folgte Demeter Cantakuzeno (1673 — 76).

Die Cantakuzenos waren aus der Walachei emigriert, und Demeter trieb in Konstantinopel Juwelenhandel. Da er im Divan mächtige Freunde hatte und den Sultan durch Geschenke für sich gewann, erlangte er die moldauische Fürstenwürde. Auch er hatte während seiner Regierung keine Ruhe, denn schon im Jahre 1674 zog eine türkische Armee durch die Moldau, und Demeter musste bei der Wiedereroberung von Chotin, Kamieniec und eines Theiles der Ukraine mithelfen. Als die Türken zurückkehrten, kam Ende 1674 eine polnische Armee an die Grenze der Moldau und unternahm Streifzüge in dieselbe.

не давав відповіді, він замахнувся на нього сокирою; все ж Стефан відступив перед ударом. Воеводи, як і їхні військові частини, були глибоко обурені цим ганебним поводженням, і Гака ще тієї ж ночі перейшов до поляків.

Стефан, навпаки, виробив інший план. Він запевняв турків у вірності та відданості і, у свою чергу, передав генералу Собеському секретні відомості і радив йому напасти на найбільш небезпечну ділянку турецького табору біля Хотина, а він, зі свого боку, вживе відповідні дії. 11 листопада 1673 року відбулося зіткнення обох противників. Коли на всіх позиціях бушувала битва, Стефан виконав свій намір, наказавши у вирішальний момент молдаванам розвернути фронт, а потім з ними вдарив на турків. Молдавани, які й так були дуже озлоблені наругою над своїм воєводою, вдарили з такою міццю, що турки з великими втратами програли битву і змушені були залишити Хотин. Оскільки за ними по п'ятах слідували Собеський і Стефан, вони відступили, спостосуючи з помсти Молдову. Тим часом після смерті короля Собеський був відкликаний до Польщі, а Стефан відчув себе надто слабким, щоб могли протистояти туркам. Він просив Собеського, аби йому надали в Польщі місце для проживання і той постарався, щоб йому було передано маєток Купновель біля Ламбона, після чого він переселився туди з своєю сім'єю. І тут Стефан не знаходив жодної втіхи, поки смерть не звільнила його з цього неприємного становища.

За ним слідував Дімітріє Кантакузіно (1673—76 рр.).

Кантакузіни були емігрантами з Валахії, а Дімітріє займався у Константинополі торгівлею коштовностями. Оскільки він мав у Дивані впливових друзів і задобрював подарунками султана, то здобув для себе звання молдавського князя. Під час правління він теж не мав жодного спокою, оскільки вже 1674 року турецька армія проходила через Молдову, і Дімітріє змушений був допомагати у відвоюванні Хотина, Кам'янця і частини України. Коли турки поверталися, то наприкінці 1674 року на кордон з Молдовою прибула польська армія і здійснювала сюди набіги.

Auch im nächstfolgenden Jahre begann die Pforte Krieg mit Polen und entbot die Wojwoden der Moldau und Walachei hierzu. Aber dieser Feldzug verlief unglücklich, denn die Polen unter Sobieski zogen bis vor Suczawa und äscherten die Stadt am 15. October 1675 ein. Sobieski legte vor seinem Abzüge eine Besatzung von deutschen Söldnern in die Burg zu Suczawa, welche nach langer Belagerung den Moldauern übergeben wurde. Demeter liess diese Burg mit Pulver in die Luft sprengen. Jetzt sind nur noch wenige Ueberreste der einst so glänzenden Veste der moldauischen Hospodaren zu sehen. Die in jüngster Zeit vorgenommenen Ausgrabungen dürften die noch vorhandenen Mauerreste vollends zu Tage fördern.

Bevor noch der Friede zwischen den Polen und Türken zu Żurawno am 17. October 1676 zu Stande kam, setzte der Sultan Demeter Cantakuzeno ab, und an dessen Stelle kam Anton Rosetti, ein Grieche.

Anton Rosetti regierte von 1676—79.

Er war moldauischer Geschäftsträger in Konstantinopel und schwang sich durch seine Ergebenheit an die Pforte zur Fürstenwürde empor. Doch konnte auch er keine Ruhe finden. Er musste in den Jahren 1677 und 1678 den Türken bei ihren Feldzügen in der Ukraine behilflich sein. Trotzdem schien er den Türken nicht zu behagen, und die Cantakuzenos, welche dem Duka feindlich gesinnt waren, veranlassten die Vertreibung des letzteren aus der Walachei und seine Einsetzung in die Moldau.

Duka regierte zum dritten mal von 1679—84.

Die Türken hatten ihm zur Entschädigung einen Theil der von ihnen eroberten Ukraine zum Geschenk gemacht, und Duka hielt in Niemirow einen Statthalter, der den Oberbefehl über alle in der Ukraine garnisonirenden türkischen Truppen hatte. Dieses Danaergeschenk sollte für die Folge der Moldau verhängnissvoll werden. Beinahe das ganze Jahr 1680 musste Duka mit seinen Truppen und Arbeitern im Lager stehen und zwei Festungen bauen, da die Pforte hierdurch die Kosaken im Zaume halten wollte.

Duka stand in grosser Gnade beim Sultan, denn er wurde im Jahre 1681 nach Konstantinopel berufen, um an den Plänen gegen Wien zu Rathe gezogen zu werden. Er erschien daselbst an der Spitze eines glänzenden Gefolges von 200 Personen und erhielt vom Sultan den Kaftan sowie die Bestätigung in seiner Fürstenwürde. Mit Sobieski hatte sich Duka wegen Handels- und Münzangelegenheiten überworfen.

Nastупного ж року Порта розпочала війну з Польщею і залучила до неї воєводів Молдови та Валахії. Однак цей похід проходив невдало, бо поляки під командуванням Собеського дійшли до Сучави і 15 жовтня 1675 року спопелили місто. Перед відходом Собеський розмістив у Сучавському замку гарнізон з німецьких найманців, які після тривалої облоги здалися молдаванам. Дімітріє велів цей замок висадити у повітря за допомогою пороху. Тепер ще можна побачити лише нечисленні залишки колись такої блискучої фортеці молдавських господарів. Розпочаті недавно розкопки можуть повністю показати ще існуючі рештки фортечних стін.

Ще до того, як було укладено мир між поляками і турками 17 жовтня 1676 р. в Журавні, султан усунув Дімітріє Кантакузіно і на його місце прийшов Антон Росетті, грек.

Антон Росетті правив у 1676—79 роках.

Він був молдавським повіреним у справах у Константинополі і завдяки своїй відданості Порті піднявся до княжого звання. Однак він також не міг знайти жодного спокою. Він змушений був у 1677 і 1678 роках допомагати туркам у їхніх походах на Україну. Незважаючи на це, він не сприймався турками із задоволенням, а кантакузінци, які були вороже налаштовані щодо Дуки, ініціювали вигнання останнього із Валахії і призначення його в Молдову.

Дука втретє княжив у 1679—84 роках.

Як відшкодування турки подарували йому частину захопленої ними України, і Дука тримав у Немирові намісника, який здійснював головне командування усіма розміщеними в Україні турецькими гарнізонами. Цей данайський подарунок мав для Молдови згубні наслідки. Майже весь 1680 рік Дука був змушений стояти табором зі своїми військовими частинами та робітниками і будувати дві фортеці, оскільки Порта таким чином хотіла тримати у шорях козаків.

Дука перебував у великій милості у султана, бо його викликали 1681 року у Константинополь для наради у планах супроти Відня. Він появився там на чолі пишної свити з 200 персон і одержав від султана кафтан, а також підтвердження у княжому званні. З Собеським Дука посварився через торговельні справи і карбування монет.

Auch an dem Zuge der Türken gegen Wien im Jahre 1683 nahm Duka mit seinen Truppen Theil, verlor jedoch beim Entsätze sein Lager und den Kern seiner Truppen. Den Rest seiner Streitmacht hatte er zum Schütze der Ukraine zurückgelassen. Alle Mühe, diese zu behaupten, war aber vergebens, denn der Kosakenhetman Kunicki verband sich mit den Polen unter Potocki, vertrieb die Moldauer und drang mit dem Exwojwoden Stefan Petreiczik in die Moldau ein. Als Duka seiner Residenz zueilte und in einem Wirthshause Rast hielt, wurde er von einer polnischen Reiterabtheilung überfallen, gefangen genommen und nach Polen gebracht. Hier versprach er Sobieski, ein Lösegeld zu zahlen, und wollte über Siebenbürgen in die Türkei gehen. Unterwegs wurde er in Siebenbürgen aufgehalten und internirt, in welcher Gefangenschaft er im Jahre 1702 starb.

Demeter Cantakuzeno regierte zum zweiten mal ein Jahr lang (1684).

Der Wojwode der Walachei, Scherban Cantakuzeno, verwendete sich für Demeter und erwirkte seine Ernennung zum Wojwoden, trotzdem die moldauischen Bojaren Constantin Kantemir beim Sultan in Vorschlag gebracht hatten. Der Chan der Tataren, Scherban, und türkische Truppen erhielten vom Sultan den Befehl, Demeter in die Moldau einzusetzen. Indessen hatte Kunicki die Truppen Duka's geschlagen; als er aber zur Bekämpfung des Chans auszog, verliessen ihn die Moldauer und er sah sich zum Rückzuge genöthigt. Stefan zog sich nach Suczawa zurück; da er aber den Moldauern nicht traute und befürchten musste, den Türken ausgeliefert zu werden, floh er nach Podolien, wo er bald darauf starb.

Der polnisch-türkische Feldzug des Jahres 1684 brachte auch der Moldau viele Leiden, denn die Kosaken unternahmen viele Streifzüge in das Land und plünderten dasselbe in arger Weise.

Nachdem der Sultan sah, dass Demeter für diesen Posten nicht taugte, weil er sich keine Achtung im eigenen Lande verschaffen konnte, geschweige denn die türkischen Kriegsoperationen zu unterstützen verstand, setzte er ihn am 24. December 1684 ab und berief ihn nach Konstantinopel. Hier wurde Demeter vom Kaimakam mit Vorwürfen überhäuft und derart barsch angefahren, dass er drei Tage darauf vor Schreck starb.

Sein Nachfolger war Constantin Kantemir (1685—93).

Дука зі своїми військовими частинами брав також участь у поході турків на Відень 1683 року, однак під час відсічі втратив табір і ядро своїх підрозділів. Решту збройних сил він залишив для охорони України. Однак всі зусилля, щоб утримати її, були даремними, тому що козацький гетьман Куницький з'єднався з поляками під командуванням Потоцького, прогнав молдаван і з екс-воєводою Штефаном Петрейчиком ввірвався у Молдову. Коли Дука поспішав до своєї резиденції і відпочивав у корчмі, на нього напав загін польських вершників, взяв у полон і відпровадив у Польщу. Тут він обіцяв Собеському, що заплатить викуп, і хотів іти через Семигород до Туреччини. По дорозі в Семигороді його затримали та інтернували, у цьому полоні він помер 1702 року.

Дімітріє Кантакузіно вдруге правив протягом одного року (1684).

Воєвода Валахії Шербан Кантакузіно зробив послугу Дімітріє і добився його призначення воєводою, хоча молдовські бояри висували Константина Кантеміра. Татарський хан, Шербан і турецькі військові частини отримали від султана наказ посадити у Молдові Дімітріє. До того часу Куницький розбив Дукові загопи; але коли він вирушив на бій з ханом, його покинули молдавани, і він був змушеним відступити. Штефан подався назад до Сучави; але оскільки він не довіряв молдаванам і мусив остерігатися, що буде виданий туркам, то втік на Поділля, де невдовзі після цього помер.

Польсько-турецька воєнна кампанія 1684 року теж принесла багато страждань Молдові, бо козаки здійснювали на країну численні набіги і жорстоко її грабували.

Після того, як султан побачив, що Дімітріє непридатний для цієї посади, бо не міг здобути собі жодної поваги у власній країні, не кажучи вже про розумне і осмислене підтримування воєнних операцій, він усунув його 24 грудня 1684 року і відкликав у Константинополь. Тут Дімітрія Каймакама осипали докорами і так грубо повелися, що через три дні після цього він від страху помер.

Його наступником був Константин Кантемір (1685—93).

Die Kantemir'sche Familie dürfte von den Tataren abstammen, da der Urgrossvater derselben ein tatari-scher Murze gewesen sein soll. Constantin selbst schwang sich zu den höchsten Ehrenstellen empor und wurde zuletzt zum Fürsten ernannt.

Im ersten Jahre seiner Regierung wüthete noch der Krieg zwischen den Türken und Polen, und die heutige Bukowina sowie die Gegenden am Dnjestr waren zum Kriegsschauplatze ausersehen. Viel Ungemach brach zu jener Zeit über dieses Land herein, und sowohl Feinde als auch Freunde verwüsteten es in ausgedehntester Weise.

Der Kronfeldherr Johann Jablonowski überschritt 1685 mit einem Heere von 30000 Mann den Dnjestr und schlug sein Lager bei Bojan auf, um der von den Türken besetzten Festung Kamieniec alle Zufuhr abzuschneiden. Am I. October langte der Seraskier Soliman mit 8000 Janitscharen, der Tataren-Chan Selim Geraj mit 120 000 Mann und Constantin Kantemir mit seinen Moldauern am Pruth gegenüber von Bojan an. Beim Uebergang über diesen Fluss, welchen die Polen zu hindern suchten, kam es zum Gefecht, das sich einige Tage hinzog, bis endlich der Uebergang von; den Türken und Tataren erzwungen wurde. Jetzt wurden die Polen umzingelt und gegen die Wälder von Rarance gedrängt. Diese gefährliche Lage überblickend, liess Jablonowski in der Nacht die Wachtfeuer anzünden und nach Zurücklassung des Wagenparks den Rückmarsch antreten, welcher auch glücklich bewerkstelligt wurde. Die Türken boten nun de» Polen Frieden an und wollten ihnen Kamieniec zurückgeben sowie die Kriegskosten vergüten, aber Sobieski, von den christlichen Mächten aufgestachelt, wies sie ab und beschloss 1686, sich selbst mit einer Armee auf den Kriegsschauplatz zu begeben.

Sein Marsch ging durch die nördliche Bukowina, bei Bojan über den Pruth und dann längs desselben bis Țuțora, wohin die Abgeordneten Constantin's kamen und dem König dessen Ergebenheit und Unterwerfung bezeugten. Der König verlangte hierauf binnen drei Tagen seinen Uebertritt. Doch Constantin wollte sich angeblich erst mit dem Wojwoden der Walachei ins Einvernehmen setzen, da er diesen gefährlichen Schritt erst gehörig überlegen müsse, in Wahrheit aber suchte er nur Zeit zu gewinnen, um Nuradin Chan um Beschleunigung seines Marsches zu bitten und seine Truppen zu diesem stossen zu lassen. Als jedoch König Sobieski seine wirklichen Absichten erkannte, besetzte er am 18. August Jassy und behandelte die Moldau als türkisches Land. Nachdem die Moldau gehörig gebrandschatzt worden war und Sobieski

Кантеміровий рід, ймовірно, походить з татарів, тому що його прадід начебто був татарським мурзою. Константин сам піднімався вгору до високих почесних посад і врешті-решт був призначений князем.

У перший рік його правління ще вирувала війна між турками і поляками, а сьогоднішня Буковина та місцевості по Дністру були обрані театром воєнних дій. Багато горя спіткало в той час цей край, і як вороги, так і друзі надзвичайно його спустошували.

Коронний гетьман Ян Яблоновський 1685 року перейшов Дністер з армією чисельністю 30000 чоловік і став табором біля Боян, щоби відрізати все постачання для зайнятої турками фортеці Кам'янець. 1 жовтня досягли Пруту навпроти Боян сераскір Сулейман з 8000 яничарів, татарський хан Селім Гірей з 120000 воїнів і Костянтин Кантемір із своїми молдаванами. Під час переправи через цю річку, чому намагалися перешкодити поляки, дійшло до бою, який тривав декілька днів, поки врешті-решт турки і татари силою не добилися переходу. Тепер поляки були оточені і притиснені до лісів Раранча. З огляду на таке небезпечне становище Яблоновський велів запалити вночі сторожові вогні і, залишивши обоз, розпочати відступ, який також пройшов щасливо. Тепер турки пропонували полякам мир і хотіли повернути їм Кам'янець, а також відшкодувати воєнні витрати, однак Собеський, підштовхуваний християнськими державами, відхилив його і вирішив у 1686 році сам відправитися з армією на арену воєнних дій.

Його марш проходив Північною Буковиною, біля Боян через Прут і тоді уздовж нього до Цецори, куди прибули Константинові делегати і засвідчили його відданість і покірність. Тоді король зажадав протягом трьох днів його прибуття. Однак Константин нібито хотів спочатку порозумітися з воєводою Валахії, він начебто повинен був належно обдумати цей небезпечний крок, але насправді намагався лише виграти час, щоб просити хана Нурадіна про прискорення маршу, і велів своїм військовим частинам приєднатися до нього. Коли король все ж розгадав його справжні наміри, він зайняв 18 серпня Ясси і поведився з Молдовою як з турецьким краєм. Після того, як Молдова була належно пограбована і

befürchten musste, von den Türken und Tataren im Rücken angegriffen zu werden, zog er sich zurück, nahm die Reliquie des heiligen Johannes von Nowi mit und liess sowohl Jassy als auch Suczawa von den Kosaken plündern und verbrennen. Das armenische Kloster auf Zamka bei Suczawa liess er mit Gräben umgeben, welche noch heute zu sehen sind.

Im Jahre 1688 nahm der polnisch-türkische Krieg seine Fortsetzung und Sobieski selbst brach von der Bukowina aus in die Moldau ein, aber ein sechs Wochen andauernder Regen hinderte ihn daran, irgend welche Operationen zu unternehmen. Er musste den Rückzug antreten, wobei er viel Truppen und Trains verlor.

König Sobieski brach im Jahre 1691 abermals in die Moldau ein, besetzte den nördlichen Theil der Bukowina und marschirte hierauf über Botuschan und Kotnar bis Tîrgul frumos. Hier schlug er am 10., 11. und 12. October den Pascha von Bender und legte Besatzungen nach Kimpolung und in die Burgen Soroka und Niamţ. Sodann trat er mit seinem Heere den Rückmarsch an, aber bei Ropce ereilte ihn ein dreitägiger Schneesturm, durch welchen er die Hälfte seiner Truppen sowie eine Menge Pferde und Wagen verlor. Die besetzten Plätze räumten die Polen erst im Jahre 1699 nach dem Frieden von Karlowitz.

Am 23. März 1693 starb Constantin. Vor seinem Tode empfahl er den Bojaren seinen Sohn Demeter zum Nachfolger, welcher auch in Jassy gesalbt wurde. Die Pforte verwarf jedoch diese Wahl auf Veranlassung des Wojwoden der Walachei, Brankowan, der seinem Eidam Constantin, Sohn des ehemaligen Wojwoden Duka, den Fürstenthron der Moldau verschaffen wollte, und setzte den letztgenannten ein.

Constantin regierte von 1693—96.

Dieser galt als einer der gelehrtesten Männer der damaligen Zeit, doch zur Regierung eines so zerrütteten Landes, wie es die Moldau war, hatte er weder Talent noch die nöthige Energie.

Wenn auch der Krieg mit Polen nur äusserst schläfrig fortgeführt wurde, litt die Moldau dennoch sehr viel, da die Tataren, welche sie zu schützen hatten, mehr raubten und plünderten als die Feinde selbst.

Für die Türkei waren die Kriegsoperationen Peter's I., der im Jahre 1695 die türkischen Festungen an der Mündung des Dnjepr und 1696 Azow eroberte, sehr bedenklich, und sie benöthigte daher einen thatkräftigen Hospodar der Moldau, auf den sie rechnen konnte. Constantin gab unter diesen Umständen seine Demission,

Sobieski mied, was zu befürchten war, dass er von den Türken und Tataren im Rücken angegriffen werden würde, zog er sich zurück, nahm die Reliquie des heiligen Johannes von Nowi mit und liess sowohl Jassy als auch Suczawa von den Kosaken plündern und verbrennen. Das armenische Kloster auf Zamka bei Suczawa liess er mit Gräben umgeben, welche noch heute zu sehen sind.

1688 року польсько-турецька війна продовжилася, і Собеський здійснив вторгнення з Буковини у Молдову, однак шеститижневий дощ перешкодив йому в тому, щоб здійснити хоча б якісь операції. Він змушений був розпочати відхід, до того ж втратив багато підрозділів і обоз.

Король Собеський вдруге вторгся у Молдову 1691 року, зайняв північну частину Буковини і після цього здійснив марш через Ботушани і Котнар до Тиргул-Фрумос. Тут він 10, 11 і 12 жовтня розбив бендерського пашу і розмістив гарнізони у Кимполунзі і в замках Сорока і Нямц. Після цього він розпочав з військом відступ, однак біля Ропчі його спіткала триденна снігова буря, в якій він втратив половину військових частин, а також велику кількість коней і возів. Зайняті місця поляки звільнили лише 1699 року після Карловицького миру.

23 березня 1693 року помер Константин. Перед смертю він рекомендував боярам як наступника свого сина Дімітріє, який і був помазаний в Яссах. І все ж Порта відхилила цей вибір з ініціативи воєводи Валахії Бринковяну, який хотів здобути княжий престол Молдови для свого зятя Константина, сина колишнього воєводи Дуки, і останній його посів.

Constantin правив у 1693—96 роках.

Він вважався одним з найосвіченіших людей тодішнього часу, та все ж для управління настільки зруйнованою країною, якою була Молдова, він не мав ні таланту, ні необхідної енергії.

Хоча війна з Польщею і велася надзвичайно мляво, все ж Молдова страждала дуже сильно, тому що татари, які повинні були її захищати, грабували і плундували її більше, ніж вороги.

Для Туреччини дуже небезпечними були воєнні операції Петра I, який 1695 року захопив турецькі фортеці у гирлі Дніпра, а 1696 року — Азов, і тому вона потребувала енергійного господаря Молдови, на якого могла б розраховувати. За таких обставин Константин подав у відставку, і тепер Порта вибрала

und jetzt wählte die Pforte Antiochus Kantemir zum Wojwoden. Dem Demeter Kantemir soll der moldauische Fürstenthron angetragen worden sein; da er aber auf die Walachei reflectirte, lehnte er dankend ab.

Antiochus Kantemir regierte von 1696—1701.

Antioch that alles, um sich bei den Türken in Gunst zu setzen und Brankowan zu Falle zu bringen. Er war den Türken behilflich, die Belagerung von Otschakow durch die Russen 1696 zu vereiteln und Tawan 1697 zu belagern, wogegen sein Bruder Demeter 1697 mit dem Grossvezier nach Ungarn zog und der für die Türken unglücklichen Schlacht bei Zenta beiwohnte. Als aber die Russen 1698 Perekop, den Schlüssel zur Krim, erobert hatten und die Polen mit den Sachsen die Festung Kamieniec bedrohten, schlossen die Türken am 26. Jänner den Frieden zu Karlowitz, nach welchem zwar Kamieniec den Polen überlassen wurde, diese aber die Moldau und speciell den nördlichen Theil der Bukowina, wo sie sich festgesetzt hatten, räumen mussten; auch die Kosaken und Tataren hatten das Gebiet der Moldau zu verlassen.

Nicht nur hatte Antioch die Moldau ausgesogen und ausgeplündert, sondern auch an dem Sturze Brankowan's arbeitete er mit aller Macht, so dass die angesehensten Bojaren, mit seiner Regierung unzufrieden, sich in die Walachei begaben. Brankowan setzte endlich durch grosse Geldopfer beim Divan durch, dass Antioch abgesetzt wurde. Im Jahre 1701 erschien plötzlich ein türkischer Aga und führte Antioch und Demeter nach Konstantinopel ab. Die ausgewanderten Bojaren kamen daraufhin in die Heimath zurück.

Constantin, Sohn des Duka, regierte zum zweiten mal 1701—4.

Constantin bedrängte jetzt die Bojaren durch Ungerechtigkeiten und Erpressungen, so dass viele sich aus dem Lande flüchten mussten. Sie erhoben beim Sultan Klage, welche aber keinen Erfolg hatte, weil der Grossvezier Constantin geneigt war. Erst als dieser durch einen anderen ersetzt wurde, gelang es ihnen, sich Gehör zu verschaffen. Der neue Grossvezier liess nun Constantin und seine Gemahlin nach Konstantinopel bringen, und die Bojaren erhielten den Befehl, daselbst zu erscheinen, theils um ihren Fürsten zur Verantwortung zu ziehen, theils um aus ihrer Mitte einen neuen Wojwoden zu wählen. Die Bojaren wählten hierauf Michael Rakowitza, welcher, nachdem seine Wahl bestätigt und ihm die Insignien des Fürsten übergeben worden, seinen Einzug in Jassy hielt.

воєводою Антіоха Кантеміра. Молдовський княжий престол пропонувалося зайняти Дімітріє Кантеміру; але оскільки він претендував на Валахію, то з вдячністю відмовився.

Антіох Кантемір правив у 1696—1701 роках.

Антіох робив все можливе, щоб стати потрібним туркам і привести Бринковяну до падіння. Він допомагав туркам у зрванні російської облоги Очакова 1696 року і в облозі Тавані 1697 року, тоді як його брат Дімітріє йшов 1697 року в Угорщину з великим візиром і був присутній під час невдалої для турків битви біля Зента. Але коли росіяни у 1698 захопили Перекоп, ключ до Криму, а поляки із саксонцями загрожували фортеці Кам'янець, турки 26 січня [1699 р.] уклали мир у Карловицях, відповідно до якого Кам'янець хоча й залишався полякам, однак вони повинні були очистити Молдову й особливо північну частину Буковини, де вони, було, закріпилися; козаки і татари теж повинні були залишити територію Молдови.

Антіох не тільки виснажив і спустошив Молдову, але й з усією силою він працював над падінням Бринковяну, так що найбільш авторитетні бояри, незадоволені його правлінням, від'їжджали у Валахію. Жертвуючи великі гроші, Бринковяну нарешті домогся від Дивану, що Антіох був зміщений. 1701 року несподівано з'явився турецький ага і відвів Антіоха і Дімітріє у Константинополь. Бояри-емігранти повернулися тоді назад на батьківщину.

Константин, син Дуки, правив удруге у 1701—1704 роках.

Тепер Константин утискав боярів несправедливостями і злидствами, тому багато з них мусив втікати з країни. Вони подали султану скаргу, яка, однак, не мала жодного успіху, оскільки до Константина був прихильним великий візир. Лише коли того було замінено іншим, їм вдалося змусити вислухати себе. Новий великий візир одразу велів Константина і його дружину доставити у Константинополь, а бояри отримали наказ з'явитися туди ж, щоб, зокрема, притягнути до відповідальності їхнього князя, а також обрати із свого середовища нового воєводу. Бояри вибрали тоді Михая Раковіцу, який після того, як вибір був затверджений і йому передали княжі регалії, в'їхав у Ясси.

Michael Rakowitza regierte nur ein Jahr (1704—1705).

Als der Grossvezier Mehemet Pascha 1705 ans Ruder kam, setzte er Michael, wahrscheinlich auf Veranlassung der beiden Kantemirs, ab.

Ihm folgte Antioch Kantemir zum zweiten mal (1705—1707).

Die Kantemirs wurden der ewigen Fehde mit den Brankowans müde und schickten zu diesen Gesandte mit der Versicherung, dass sie den Frieden wünschten, und auch die Brankowans sahen sich veranlasst, jene ihrer freundschaftlichen Gesinnung zu versichern.

Antioch wurde im Juli 1707 abgesetzt.

An seine Stelle kam Michael Rakowitza zum zweiten mal (1707—1709).

Die Pforte lenkte ihre Aufmerksamkeit auf den nordischen Krieg und unterhielt ein geheimes Einverständnis mit den Schweden, weil diese auch ihre Feinde, die Russen, mit Krieg überzogen. Nach der für die Schweden so unglücklichen Schlacht bei Pultawa 1709 zog sich Karl XII. auf türkisches Gebiet, nach Bender, zurück, während sein Oberst Axel Gyllenkrok mit schwedischen und polnischen Truppen sowie Kosaken sich nach Czernowitz begab, um daselbst Winterquartiere zu beziehen. Die Russen aber standen ungefähr 4000 Mann stark am Czeremosz und beobachteten die vereinigten Schweden, Polen und Kosaken. Als sie nun von der Absicht der Schweden erfuhren, zogen sie über die Michalczauer Waldungen, überfielen die sorglos in die benachbarten Dörfer nach Proviant gesendeten Schweden und machten den grössten Theil derselben nieder, während sie die übrig gebliebenen in die Gefangenschaft nach Kiew schleppten. Von diesem Ueberfall erfuhr Karl XII. und klagte Michael an, dass er mit den Russen einverstanden sei und an der Niedermetzlung seiner Truppen die Schuld trage. Der Seraskier von Silistrien erhielt daraufhin vom Sultan den Befehl, Michael gefangen zu nehmen und nach Bender in Gewahrsam zu bringen.

Nikolaus Maurocordato regierte von 1709—10.

Die Schweden, Polen und Kosaken, welche von den Russen verschont blieben und in der Moldau überwinterten, plünderten und raubten alles, was ihnen in die Hände kam; ihre Pferde frassen alles Futter auf, so dass bald eine Hungersnoth ausbrach und Krankheiten und Seuchen das Land heimsuchten. Vergebens beklagte sich Maurocordato bei Karl XII. und der Pforte; es blieb alles beim Alten. Allein bald besann sich die Pforte eines

Michaj Raковіца правив лише один рік (1704—1705).

Коли великий візир Мехмет-паша 1705 року прийшов до влади, він усунув Михайла, напевно, з ініціативи обох Кантемірів.

За ним слідував вдруге Антіох Кантемір (1705—1707).

Кантеміри були втомлені вічною ворожнечею з Бринковянами і направили до них посланників із запевнянням, що вони бажають миру, тож і Бринковяни виглядали змушеними, щоб запевняти їх у своїх дружніх настроях.

Антіох був усунений в липні 1707 року.

На його місце прибув удруге Михайл Раковіца (1707—1709).

Порта брала до уваги Північну війну і дотримувалася таємної угоди з шведами, бо вони втягнули у війну і її ворогів — росіян. Після такої невдалої для шведів битви під Полтавою 1709 року Карл XII відступив на турецьку територію до Бендер, у той час як його полковник Аксель Гилленкрок із шведськими і польськими підрозділами та козаками подався до Чернівців, щоб зайняти там зимові квартири. Але росіяни чисельністю приблизно 4000 чоловік стояли над Черемошем і спостерігали за зосередженням шведів, поляків і козаків. Коли ж вони дізналися про наміри шведів, то пройшли лісами Михальчі, напали на шведів, безпечно післаних у сусідні села за провіантом, і найбільшу частину їх знищили, в той час як інших, що залишилися живими, повели в полон до Києва. Про цей напад дізнався Карл XII і звинуватив Михая в тому, що він перебуває у змові з росіянами і несе провину за перебиття його військових частин. Силістрійський сераскір отримав після цього наказ полонити Михая і відпровадити до Бендер у в'язницю.

Ніколає Маврокордат правив у 1709—10 роках.

Шведи, поляки і козаки, які залишилися незачепленими росіянами і зимували в Молдові, грабували і крали все, що їм потрапляло під руки; їхні коні з'їли весь фураж, тож невдовзі настав голод, а країну спіткали хвороби та епідемії. Даремно скаржився Маврокордат Карлу XII і Порті, все залишалося по-старому. Але незабаром Порта задумала внести зміни і за порадою короля й хана крим-

anderen und erklärte 1710 auf Anrathen des Königs und des Chans der krimischen Tataren Russland den Krieg. Weil jedoch Maurocordato sehr wenig kriegerische Eigenschaften besass, brachte der Tataren-Chan Demeter Kantemir in Vorschlag, welcher nunmehr zum Fürsten ernannt wurde.

Demeter Kantemir regierte nur acht Monate lang (1710-11).

Um Demeter gefügiger zu machen, wurde er von der Pforte beschenkt und ihm die gewöhnliche Abgabe der Gebühren erlassen. Doch kaum hatte er Jassy erreicht, als ihn ein Befehl des Grossveziers ereilte, worin er aufgefordert wurde, alle Geschenke zurückzuerstatten, die Gebühren zu leisten, die Schweden, Polen und Kosaken in der Moldau zu verpflegen, eine Brücke über die Donau zu schlagen, Lebensmittel-Magazine zu errichten und endlich beim Erscheinen des Grossveziers mit seiner ganzen Macht zum türkischen Heere zu stossen. Ueber diese Willkür der Türken aufs höchste ergrimmt, fasste Demeter den Plan, sich an dem Grossvezier empfindlich zu rächen, die Moldau den Türken zu entreissen und dieselbe unter russische Oberhoheit zu stellen. Er sandte insgeheim seinen Kanzler Luka zu Peter I. und bot diesem seine Unterwerfung an. Hierüber soll auch eine Urkunde ausgefertigt worden sein.

Während Demeter noch mit Peter I. unterhandelte, verzögerte er den Bau der Donaubrücke, um der russischen Armee Zeit zu lassen, in die Moldau einzurücken; auch weihte er Brankowan in seinen Plan ein. Dieser aber witterte von Seiten Demeter's einen Verrath und verhielt sich unthätig, so dass bevor noch die Russen in die Moldau einmarschirten, die Türken bereits die Donaubrücke überschritten hatten und schon im Stande waren, ihre Kräfte wirksam zu entfalten. Weil auch die Bojaren und das Volk sich zum Plane Demeter's gleichgültig verhielten, sie ohnehin durch Erpressungen und Bedrückungen aller Art ausgesogen wurden, so dass es ihnen vollkommen gleich war, ob die Türken oder die Russen die Früchte ihrer Arbeit ernteten, und da die Russen, Demeter und Brankowan einander nicht trauten, gelang es den Türken, die russisch-moldauische Armee bei Stanilestie am Pruth einzuschliessen, und dieselbe wäre auch der Vernichtung preisgegeben gewesen, wenn nicht Katharina, die Gemahlin Peter's, den Grossvezier bestochen hätte. So kam es 12. Juli 1711 zum Frieden am Pruth.

Demeter entkam mit knapper Noth nach Russland, wo er sich mit ungefähr tausend Bojaren ansiedelte.

ських татарів оголосила 1710 року війну Росії. Оскільки Маврокордат відзначався дуже незначними воєвничими якостями, татарський хан запропонував кандидатуру Дімітріє Кантеміра, який тепер був призначений князем.

Дімітріє Кантемір княжив лише протягом восьми місяців (1710-1711).

Щоб зробити Дімітріє поступливішим, Порта обдарувала його і звільнила від сплати звичайних податків. Але заледве він добрався до Ясс, як його наздогнав наказ великого візира, в якому вимагалося повернути всі подарунки, сплачувати податки, постачати продовольство для шведів, поляків і козаків у Молдові, будувати міст через Дунай, споруджувати продовольчі склади і, нарешті, при появі великого візира з усім своїм військом приєднатися до турецької армії. Дуже розлючений такою сваволею турків, Дімітріє розробив план серйозно помститися великому візиру, вирвати Молдову від турків і поставити її під російську зверхність. Він потайки послав свого канцлера Луку до Петра I і пропонував йому свою підлеглість. Про це начебто був укладений документ.

У той час, як Дімітріє ще вів переговори з Петром I, він затагував будівництво мосту через Дунай, щоб дати час російській армії вступити у Молдову; він також посвятив у свій план Бринковяну. Однак той відчував з боку Дімітріє зраду і вів себе пасивно, тож перш ніж росіяни вступили у Молдову, турки вже перейшли Дунай і одержали можливість ефективно розгортати сили. Оскільки бояри і народ також байдуже ставилися до Дімітрієвого плану, бо вони були доведені до злиднів і без тих різноманітних вимагань та утисків, тож їм було цілком байдуже, хто пожинатиме — турки чи росіяни — плоди їхньої праці; а через те, що росіяни, Дімітріє та Бринковяну не довіряли один одному, туркам вдалося оточити російсько-молдовську армію біля Станілешт-над-Прутом, і вона справді була б знищена, якби Катерина, Петрова дружина, не підкупила великого візира. Таким чином 12 липня 1711 року дійшло до Прутського миру.

З неабиякими труднощами Дімітріє вибрався в Росію, де він поселився приблизно з тисячею бояр.

Der Sultan setzte jetzt Nikolaus Maurocordato zum Fürsten ein, welcher von 1712—16 zum zweiten mal regierte.

Mit ihm beginnt die Periode, in welcher das moldauische Fürstenthum von den Türken an griechische Pächter verliehen wurde. So sehr sank das Ansehen der Hospodaren, dass der Meistbietende mit Zuversicht auf den Fürstenthron hoffen konnte, um dann von den Türken als Werkzeug ihrer masslosen Pläne missbraucht zu werden. Ein Spielball in der Hand dieser Asiaten, verödete dieses schöne, von der Natur so reich mit Schätzen bedachte Land und ward ein Tummelplatz von egoistischen, hab- und raubgierigen Leuten, die sich daraus kein Gewissen machten, es bis zum letzten Blutstropfen auszusaugen. Vorüber waren die Zeiten, wo die einheimischen Hospodaren durch ihre Waffenthaten die Welt in Erstaunen setzten und die einzigen waren, die der furchtbaren Macht der Türken zu trotzen verstanden. Mehrmals fassten thatkräftige Wojwoden der Moldau den Plan, das Joch der Türken abzuschütteln, aber an den widrigen Verhältnissen ihrer Zeit scheiterten die Versuche und boten nur diesen die Gelegenheit, ihre Macht auch über dieses Land auszubreiten.

Maurocordato erschien den Türken als der geeignetste Mann, die Ruhe und Ordnung im Lande herzustellen, da es ihnen von grosser Bedeutung dünkte, die Moldau als ein Bollwerk gegen die aufstrebende Macht der Russen zu benutzen. Maurocordato machte sich auch einigermassen um sein Land verdient, doch konnte auch er mit Rücksicht auf die argwöhnische Türkei, die ihm bestimmte Grenzen seiner Thätigkeit vorschrieb, nicht viel wirken.

Die Schweden, Polen und Kosaken, welche zur Zeit des Regierungsantritts Maurocordato's in der oberen Moldau überwinterten, plünderten das Land in der unverschämtesten Weise, sodass Maurocordato sich genöthigt sah, bei Karl XII. Beschwerde zu führen. Dessen Befehle prallten jedoch wirkungslos an den an ein ungebundenes Leben gewöhnten Söldnerschaaren ab, bis endlich Maurocordato sich an den Sultan Achmet III. wandte, und dieser ertheilte den Auftrag, alle Soldaten aus der Moldau zu entfernen. Grudzinski, der Befehlshaber der polnischen Truppen, zog auch im Jahre 1712 nach Pokutien und verwüstete einen Theil dieses Landes, worauf er abermals über den Dnjestr in die Moldau kam, um alsbald mit seinem Heere, das mittlerweile auf 20 000 Mann angewachsen war, nach Polen zu marschiren. Ein Theil der Polen, Schweden und Kosaken blieb zurück und hauste in der Bukowina auf die erwähnte Weise weiter.

Тепер султан призначив князем Ніколає Маврокордата, який у 1712—16 роках правив удруге.

З нього починається період, під час якого молдовський княжий престол турки здавали на відкуп грецьким орендарям. Так низько зійшов престиж господаря, що пропонуючий найбільшу ціну міг певнено сподіватися на княжий престол, щоб потім зловживатися турками як інструмент їхніх амбіційних планів. Будучи ігровим м'ячем у руках цих азіатів, пустів цей прекрасний, так щедро наділений природними багатствами край; він став місцем збіговиська егоїстів, користолюбних і хижих людей, які поводитися без жодних докорів сумління, виснажуючи його до останньої краплі крові. Минули часи, коли місцеві господарі дивували світ воєнними подвигами і були єдиними, хто умів чинити опір страшній турецькій силі. Енергійні воеводи Молдови неодноразово виношували план скинути ярмо турків, однак за несприятливих тогочасних умов їхні спроби зазнавали невдачі і ставали нагодою розширити їм [туркам] свою владу в цій країні.

Маврокордат розглядався турками як найбільш придатна людина для наведення в країні спокою і порядку, позаяк вони надавали великого значення Молдові як бастиону проти зростаючого впливу росіян. Маврокордат теж мав певні заслуги перед своєю країною, та все ж він міг небагато вдіяти з огляду на недовірливу Туреччину, яка встановлювала йому певні межі діяльності.

Шведи, поляки і козаки, які на момент Маврокордатового вступу на посаду зимували у Горішній Молдові, грабували країну найбезсоромнішим чином, тож Маврокордат змушений був скаржитися Карлові XII. Але його накази були безсилими щодо загонів найманців, які звикли до розв'язного життя, поки нарешті Маврокордат не звернувся до султана Ахмета III і той розпорядився вивести всіх солдат з Молдови. Командир польських підрозділів Грудзінський ще 1712 року подався на Покуття і спустошив частину цього краю, після чого він удруге прибув через Дністер у Молдову, щоб одразу зі своєю армією, котра виросла на той час до 20000 чоловік, піти у Польщу. Частина поляків, шведів і козаків залишалася і далі господарювала на Буковині згаданим способом.

Als nun des Sultans Anordnung verlautbart wurde, erliess Karl XII an die Schweden und Polen den Befehl, dieser Weisung nicht nachzukommen, sondern sich eventuell auch mit den Waffen in der Hand zu widersetzen. Die Schweden schlossen sich hierauf in Prigoreni ein, während sich die Polen, Kosaken und die angeworbenen Moldauer in Czernowitz sammelten. Gegen diese widerspenstigen Truppen brachte Maurocordato ein Aufgebot zu Stande, welches in Jassy concentrirt wurde und die Aufgabe hatte, gegen Czernowitz vorzudringen und das Land von diesen Elementen zu säubern. Die fremden Söldner wurden jedoch auf gutlichem Wege aus dem Lande geschafft, und mit dem Abzüge Karl's XII. verliess auch der letzte Schwede die Moldau.

Als im Jahre 1716 die Brankowanen mit den Cantakuzenen in der Walachei eine blutige Fehde herbeiführten, ernannte der Sultan Maurocordato zum Wojwoden der Walachei und machte hierdurch dem Streite ein Ende.

Michael Rakowitza regierte zum dritten mal 1716—27.

Der österreichische Rittmeister Ernau fasste unter Anleitung mehrerer, mit der Regierung Rakowitza's unzufriedener Bojaren den Plan, in die Moldau einzubrechen. An der Spitze von 300 Husaren ging er bis Jassy, wo er vier türkische Fahnen erbeutete und eine Abtheilung von 600 Moldauern zersprengte. Er hätte bald Rakowitza bei der Mittagstafel überrascht, wenn dieser nicht so viel Geistesgegenwart besessen hätte, sich auf ein türkisches Schlachtross zu schwingen und in die Citadelle von Cetezuja zu entkommen. Von hier sandte Rakowitza Eilboten zu den Türken und Tataren, welche alsbald am Platze erschienen und Ernau's Reiterschaar aufriefen. Rakowitza verheerte hierauf die siebenbürgischen Grenzdistricte, und da ihm zu einem Einfall nicht die nöthigen Streitkräfte zur Verfügung standen, bat er den Pascha von Chotin und die Tataren um Hilfe. Die letzteren sandten ihm 15 000 Mann, mit denen er in Siebenbürgen einbrach. Er verwüstete das Land längs der Maros bis nach Szathmar. Während die Tataren von General Steinville geschlagen und über Rodna zurückgedrängt wurden, kehrte Rakowitza mit der Beute und den Gefangenen in sein Land zurück. Als dann die Tataren auf ihrem Rückwege in die Moldau kamen und dieselbe plünderten, griffen die Bewohner der heutigen Bukowina zu den Waffen und metzelten dieselben gänzlich nieder.

Im Jahre 1719 entstand die Einsiedelei in Horecza bei Czernowitz, der bald darauf 1729 der Klosterbau folgte. Die noch jetzt bestehende Kirche wurde erst 1766 beendet.

Коли тепер стало відоме султанське розпорядження, Карл XII видав шведам та полякам наказ не підкорятися цій вказівці, а по можливості чинити опір із зброєю в руках. Шведи тоді замкнулися в Пригоренах, в той час як поляки, козаки і найняті молдавани зосереджувалися в Чернівцях. Проти цих непокірливих підрозділів Маврокордат споряджав загін, який концентрувався у Яссах і мав завданням просуватися на Чернівці й очищати країну від цих елементів. Однак чужоземні найманці мирним шляхом забралися з країни, а з відходом Карла XII Молдову покинув й останній швед.

Коли 1716 року Бринковяни з Кантакузінами розв'язали у Валахії криваву усобицю, султан призначив Маврокордату воеводою Валахії і таким чином поклав край суперечці.

Михай Раковіца правив третій раз у 1716—27 роках.

За намовою багатьох незадоволених правлінням Раковіца бояр, австрійський ротмістр Ернау прийняв план вторгнутися у Молдову. На чолі 300 гусарів він дійшов до Ясс, де захопив чотири турецьких прапори і розігнав загін із 600 молдаван. Він мало не заскочив зненацька за обідом Раковіцу, але той проявив велику винахідливість, вискочив на турецького бойового коня і втік до цитаделі Четецуя. Звідси Раковіца послав гінця до турків і татар, які одразу ж прибули і знищили кавалерійський загін Ернау. Тоді Раковіца спустошив семигородські прикордонні дистрикти, а оскільки в його розпорядженні не було необхідних для нападу збройних сил, він просив допомоги у хотинського паші і татар. Останні прислали йому 15000 чоловік, з якими він здійснив вторгнення у Семигород. Він спустошив край уздовж Мароша аж до Сатмара. В той час, як татари були розбиті генералом Штайнвіллем і були витіснені назад через [перевал] Родну, Раковіца повертався в країну із здобиччю і полоненими. Коли ж на зворотній дорозі татари прибули у Молдову і грабували її, то жителі теперішньої Буковини взялися за зброю і геть всіх їх знищили.

1719 року біля Чернівців виник скит Горича [Горече], за яким незабаром, у 1729 році, розпочалося будівництво монастиря. Дотепер існуюча церква була закінчена тільки 1766 року.

Graf Pirmont, der kaiserliche Gesandte, erwirkte im Jahre 1719 vom Sultan einen Ferman, auf Grund dessen eine Grenzregulirungs-Commission in die Moldau entsendet wurde, welche die Aufgabe hatte, die zwischen der Moldau und Siebenbürgen oft willkürlich verrückten Grenzmarkungen endgiltig festzustellen. Diese Commission scheint aber nichts ausgerichtet zu haben, denn die Grenzstreitigkeiten dauerten fort, und noch heute bildet die Grenze bei Pojana-Stampi einen beständigen Zankapfel zwischen Bukowina und Siebenbürgen.

Der Dragoman bei der Pforte, Gregor Ghyka, hatte es durch geschickte Unterhandlungen einzuleiten gewusst, dass der im Jahre 1724 ausgebrochene Streit der Türkei mit Russland, der bald zu einem Kriege geführt hätte, beigelegt wurde. So wurde Ghyka von der Pforte mit Geschenken und Auszeichnungen überhäuft und im Jahre 1727 zum Fürsten der Moldau eingesetzt.

Gregor Ghyka regierte zum ersten mal von 1727—33.

Dieser war, wie seine Zeitgenossen behaupten, ein sehr verständiger und gelehrter Mann, der in der Moldau durch seine Regierung sich einen guten Nachruhm erwarb. Er machte sich auch um die Geschichte seines Landes verdient, indem er die vorhandenen Annalen in ein Buch zusammenfassen liess. Die zu seiner Regierungszeit über die Moldau hereinbrechenden Nothjahre suchte er durch wohlthätige Einrichtungen zu mildern, welche ihm die Liebe seiner Unterthanen zuwandten.

Als im Jahre 1730 sein Gönner, der Sultan Achmet III., infolge einer von Ali Patrona, dem Anführer der Janitscharen, inscenirten Palastrevolution abgesetzt wurde, kam Mohamed V. auf den Thron. Patrona gewann unter dem neuen Herrscher einen mächtigen Einfluss auf die Angelegenheiten des türkischen Reiches und versprach einem griechischen Fleischhauer mit Namen Janaki, der Patrona und seinen Janitscharen während der Revolution Geld und Fleisch geborgt hatte, aus Dankbarkeit den moldauischen Fürstenstuhl zu verschaffen, da er mit Ghyka unzufrieden war. Patrona sandte hierauf zum Grossvezier, um die Bestätigung für Janaki ausfertigen zu lassen und für denselben die Insignien der Fürstenwürde in Bereitschaft zu halten. Obgleich der Sultan über diese Dreistigkeit Patrona's höchst missvergnügt wurde, weil er kurz zuvor Ghyka in seiner Würde bestätigte, ernannte er dennoch, den Einfluss Patrona's fürchtend, Janaki zum Fürsten der Moldau am 2. November 1730. Bald darauf aber ward

Imperatorський посланник граф Пірмонт добився 1719 року від султана фірману, на основі якого в Молдову направлялася прикордонно-регулююча комісія, яка мала завдання остаточно встановити часто самовільно пересунуті прикордонні знаки між Молдовою і Семигородом. Однак ця комісія нічого, здається, не вирівняла, оскільки прикордонні спори продовжувалися й надалі, і ще сьогодні кордон біля Пояни-Стампи є постійним яблуком розбрату між Буковиною і Семигородом.

Драгоман у Порті, Грігоре Гіка, так вміло скеровував переговори, що виниклий 1724 року спір Туреччини з Росією, котрий ледь не призвів до війни, був залагоджений. Тож Гіка був осипаний Портою подарунками та нагородами і призначений у 1727 році князем Молдови.

Грігоре Гіка правив перший раз у 1727—33 роках.

Він був, як стверджують його сучасники, дуже розумною й освіченою людиною, яка своїм правлінням у Молдові зажила доброї посмертної слави. Він також здобув собі заслуги в історії країни тим, що розпорядився звести в одну книгу всі існуючі літописи. Під час свого правління, коли в Молдові були неурожайні роки, він намагався пом'якшити це добродійними заходами, за які піддані віддячували йому своєю любов'ю.

Коли 1730 року його покровитель султан Ахмет III був зміщений внаслідок інсценізованого перевороту, то трон посів Мехмед V. Patrona під новим володарем досяг могутнього пливу на справи турецької держави і обіцяв грецькому різнику на ім'я Янакій, який Патроні і яничарам під час перевороту позичав гроші та м'ясо, здобути із вдячності молдавський княжий престол, оскільки він був незадоволений Гікою. Patrona тоді направив посланця до великого візира, щоб доручити оформлювати підтвердження для Янакія і тримати для нього напоготові регалії княжого достоїнства. Хоча султан був вельми незадоволений такою Патроновою зухвалістю, бо він незадовго до цього підтвердив Гіку у його званні, все ж, остерігаючись Патронового впливу, він 2 листопада 1730 року призначив Янакія князем Молдови. Але незабаром після цього Алі

Ali Patrona im Divan niedergehauen und Janaki, der den Tod seines Gönners rächen wollte und eine Meuterei zu stiften suchte, erdrosselt. Ghyka stieg jetzt im Ansehen bei der Pforte und wurde im Jahre 1733 zum Wojwoden der Walachei ernannt.

Constantin Maurocordato regierte von 1733 — 35.

Constantin, der die Herrschaft über die Moldau mit schwerem Gelde erkaufte hatte, bedrückte das Land und sog es auf alle mögliche Weise aus, um seine vielen Gläubiger zu befriedigen. Da die Türkei in ihn kein Vertrauen setzte, wurde er 1735 abgesetzt, und an seine Stelle kam Gregor Ghyka.

Gregor Ghyka regierte zum zweiten mal 1735—41.

Im Jahre 1736 sammelte sich bei Bender eine türkische Armee, welche die Moldau ganz ausplünderte. Ghyka, dem das Wohl seiner Unterthanen am Herzen lag, schickte 1737 einen Gesandten mit Geschenken an den russischen General Münnich, der die Operationen wider die Türkei leitete, und liess ihm rathen, nicht Bender, sondern die Festung Otschakow anzugreifen, um die Moldau zu schonen. Münnich befolgte seinen Rath und eroberte die genannte Festung. Zu jener Zeit hatte auch Oesterreich die Feindseligkeiten wider die Türkei eröffnet und der kaiserliche Oberstlieutenant Ursetti von Ferrara versuchte 1737 einen Streifzug in die Moldau. Während nun Ursetti an der Spitze von 800 Mann in die Moldau einbrach, schickte der Seraskier von Bender an Ghyka den Befehl, diesen aus der Moldau zu jagen. Ghyka versuchte zuerst auf gütlichem Wege Ursetti zu bewegen, sich zurückzuziehen, doch als dies vergebens war und dieser sogleich zum Angriff überging, brachten seine Truppen Ursetti zum Weichen und dieser fiel im Kampfe.

Die Türken, welche schon ihre ganze Streitmacht in der Moldau versammelt hatten, belagerten nun Otschakow, ohne es einnehmen zu können. General Münnich beabsichtigte zwar, im Jahre 1738 die Festungen Bender und Chotin zu belagern, aber die Pest, die damals in der Moldau herrschte, sowie ein wohlverschanztes türkisches Heer an den Ufern des Dnjestr und ein tatarisches Heer unter dem Pascha von Akkerman veranlassten ihn, sich zurückzuziehen. Dieser Rückzug verstimmte die österreichische und die russische Regierung, und es wurde beschlossen, Münnich im Jahre 1739 neuerdings in die Moldau zu entsenden, wohingegen General Lobkowitz von Siebenbürgen

Патрону було зарізано в Дивані, а Янакія, який хотів відплатити за смерть свого покровителя і намагався здійснити бунт, задушили. Ѓіка виріс тепер в очах Порти і 1733 року був призначений воєводою Валахії.

Константін Моврокордат княжив у 1733—35 роках.

Константін, який купив за великі гроші владу в Молдові, пригноблював країну і висисав її всіма можливими способами, щоб задовольнити своїх численних кредиторів. Оскільки Туреччина не ставилася до нього з будь-яким довір'ям, він був усунений 1735 року, а на його місце прийшов Ґрігоре Ґіка.

Ґрігоре Ґіка правив другий раз у 1735—41 роках.

У 1736 році біля Бендер зібралася турецька армія, яка повністю розграбувала Молдову. Ґіка, у якого на серці лежав добробут його підданих, направив 1737 року посланника з подарунками до російського генерала Мініха, який керував операціями проти Туреччини, і радив йому напасти не на Бендери, а на фортецю Очаків, щоб пощадити Молдову. Мініх скористався порадою і захопив згадану фортецю. На той час Австрія також почала ворожі дії проти Туреччини, а цісарський підполковник Урсетті фон Феррара здійснив 1737 року спробу рейду в Молдову. В той час як Урсетті на чолі 800 вояків здійснив вторгнення у Молдову, бендерський сераскір відправив Ґіці наказ прогнати його [Урсетті] з Молдови. Ґіка спочатку пробував мирним шляхом спонукати Урсетті повернути назад, та все ж це було даремним, і він негайно перейшов у наступ, його військові частини спонукали Урсетті до відступу, і він загинув у бою.

Турки, які вже зібрали всі свої збройні сили в Молдові, взяли тепер в облогу Очаків, проте не змогли його здобути. Генерал Мініх планував 1738 року обложити фортеці Бендери і Хотин, але чума, що панувала тоді в Молдові, а також турецьке військо, яке добре окопалося на берегах Дністра, і татарське військо під командуванням акерманського паші спонукали його відступити. Цей відхід прикро вразив австрійський та російський уряди, і було вирішено 1739 року знову направити Мініха у Молдову, тоді як генерал Лобковіц повинен був

aus in die Walachei einfallen sollte. Bevor noch die russische Armee sich in Marsch setzte, organisirte Münnich ein moldauisches Regiment und übergab das Commando desselben an den Prinzen Kantemir, einen Sohn des Fürsten Demeter Kantemir, der nach dem Gelingen des Feldzuges zum Fürsten der Moldau ernannt werden sollte.

Die russische Armee, 120 000 Mann stark, zog 1739 von Kiew über den Dnjestr bei Wassileu und Mikeu, dann über Zastawna, Szubranetz und Zuczka bis Bojan. Münnich liess hierauf nach Norden, wo die Türken standen, einschwenken und lieferte denselben die Schlacht bei Rarancze, in welcher die letzteren geschlagen wurden. Gleich darauf brachte er ihnen eine zweite Niederlage bei Stawuczeni bei, nach der Chotin seine Thore öffnete. Jetzt rückten die Russen in Jassy ein, und die Bojaren huldigten der russischen Kaiserin und versprachen, 20000 Mann in Winterquartieren in der Moldau unterzubringen und zu verpflegen. Ghyka war beim Herannahen des russischen Heeres über die Donau in die Türkei geflohen. Der Friede von Belgrad 1740 bewog jedoch die russische Kaiserin Frieden zu schliessen, der Pforte die Moldau zurückzugeben und Chotin zu räumen. Münnich kehrte mit seinem Heere zurück, nicht ohne das Land gehörig zu plündern und viele Gefangene wegzuschleppen. Zuletzt kamen noch 8000 donische Kosaken über Roznow, Niamt, Suczawa nach Czernowitz und raubten alles, was noch zurückgeblieben war.

Ghyka war es nicht mehr beschieden, die Wunden, welche dieser Krieg dem Lande geschlagen hatte, zu heilen, denn er wurde schon im Jahre 1741 abgesetzt. Er sicherte dem Kloster Moldawitza durch Schirmbriefe dessen Besitz und beschenkte dasselbe.

Constantin Maurocordato wurde jetzt wieder eingesetzt und regierte von 1741—43.

Seine Regierung war, weil durch viel Geld erkaufte, sehr drückend, konnte daher nicht von langer Dauer sein.

Ihm folgte Johann Maurocordato, Sohn des Nikolaus (1743—47).

Während seiner Regierung hatte die Moldau Ruhe von aussen, doch bald wurde Johann den Türken unbequem und sie setzten ihn ab.

Sein Nachfolger war Gregor Ghyka zum dritten mal, regierte bloss neun Monate und wurde im Jahre 1748 in die Walachei wiedereingesetzt.

Constantin Maurocordato regierte zum dritten mal, 1748—49.

вторгнутися з Семигорода у Валахію. Ще до того, як російська армія вирушила, Мініх організував молдовський полк і передав команду над ним принцу Кантеміру, сину князя Дімітріє Кантеміра, який після вдалого воєнного походу мав би бути призначеним князем Молдови.

Російська армія чисельністю 120000 чоловік проходила 1739 року з Києва через Дністер біля Василева і Миткова, тоді через Заставну, Шубранець і Жучку до Боян. Потім Мініх велів повернути на північ, де стояли турки, і дав їм бій біля Раранча, в якому останні були розбиті. Одразу після цього він завдав їм другу поразку біля Ставчан, після чого відкрив свої брами Хотин. Тепер росіяни вступили в Ясси, а бояри присягнули на вірність російській імператриці й обіцяли, що розмістять на зимові квартири в Молдові 20000 чоловік і поставитимуть харчі. Їїка при наближенні російської армії втік через Дунай до Туреччини. Однак Белградський мир 1740 [1739] року спонукав російську імператрицю помиритися, повернути Порти Молдову і звільнити Хотин. Мініх вертався з армією, добряче пограбувавши країну і повівши з собою багато полонених. Наостанок через Рознав, Нямц, Сучаву до Чернівців прибули ще 8000 донських козаків і грабували все, що ще залишилось.

Їці не довелося більше заліковувати рани, нанесені країні цією війною, оскільки вже 1741 року він був зміщений. Він забезпечив володіння монастиря Молдовиця охоронними грамотами і обдаровував його.

Константин Маврокордат був призначений тепер знову і правив у 1741—43 роках.

Його урядування, придбане за великі гроші, було дуже пригноблюючим і тому не могло стати тривалим.

За ним слідував Іоан Маврокордат, син Ніколає (1743—47).

Під час його правління Молдова мала спокій ззовні, та все ж незабаром Іоан став для турків незручним і вони його усунули.

Його наступником утретє був Ґрігоре Їїка, правив тільки дев'ять місяців і 1748 року був відновлений на посаді у Валахії.

Константин Маврокордат правив третій раз у 1748—49 роках.

Seine Regierung konnte aus dem bereits angeführten Grunde nur sehr kurz sein.

Constantin Rakowitza, Sohn des Michael, regierte von 1749—53.

An seine Stelle kam Mathä Ghyka, Sohn des Gregor, von 1753—56.

Constantin Rakowitza zum zweiten mal 1756—57.

Skarlat Ghyka regierte von 1757—58.

Er war ein Sohn Gregors und regierte nur Jahr und 5 Monate, worauf er in die Walachei eingesetzt wurde.

Johann Callimachi 1758—61.

Von diesem Fürsten ist zu vermerken, dass er das Kloster Moldawitza mit besonderen Rechten ausstattete.

Unter seiner Regierung kamen Deutsche in die Bukowina und siedelten sich in Luka und Prelipcze an, welche Orte sie jedoch, da ihnen, zumeist Tuchmachern, verlockende Aussichten gestellt wurden, bald verliessen und tiefer in die Moldau wanderten.

Sein Sohn Gregor Callimachi folgte ihm in der Regierung (1761—64).

Gregor Ghyka regierte von 1764—66.

Gregor Callimachi zum zweiten mal 1766—69.

Im Jahre 1769 wurde von den Russen in Gartenberg (das heutige Sadagóra), wohin deutsche Colonisten angesiedelt wurden, eine Münzstätte errichtet.

Gregor wurde beschuldigt, dass er mit den Russen einverstanden sei, weshalb ihn der Sultan verhaften und nach Konstantinopel bringen liess, wo er auf Veranlassung seiner Feinde enthauptet wurde.

Constantin Maurocordato, zum vierten mal, regierte bloß vier Monate 1769.

Weil die Russen die Moldau occupirten, musste er sich flüchten, wurde jedoch eingeholt und nach Jassy gebracht, wo er starb.

Jetzt herrschten die Russen in der Moldau von 1769—74.

Am 21. April 1774 wurde der Friede von Kutschuk-Kainardschi geschlossen, laut welchem die Moldau wieder unter die Botmässigkeit der Türkei gelangte.

Bevor noch die Russen abgezogen waren, wurde Gregor Ghyka von der Kaiserin der Pforte zum Fürsten der Moldau anempfohlen. Dieser war früher Fürst der Walachei und wurde nach dem Einmärsche der Russen gefangen genommen und nach Petersburg gebracht, wo er sich die Gunst der Kaiserin erwarb. Die Pforte nahm den Vorschlag Russlands an, obgleich damals der

Його правління з уже названої причини могло бути лише короткочасним.

Константин Раковіца, син Михая, урядував у 1749—53 роках.

На його місце став Матей Гіка, син Грігоре, у 1753—56 роках.

Константин Раковіца другий раз — у 1756—57 роках.

Скарлат Гіка правив у 1757—58 роках.

Він був сином Грігоре і правив лише рік і 5 місяців, після чого був призначений у Валахію.

Іоан Каллімакі — 1758—61 роки.

Про цього князя слід зазначити, що він наділив монастир Молдавиця особливими правами.

За його правління на Буковину прибули німці і поселилися в Луці і Прилипчому, однак ці місця вони швидко залишили, бо їм, здебільшого ткачам сукна, відкривалися привабливі перспективи і вони подалися вглиб Молдови.

За ним у правління слідував його син Грігоре Каллімакі (1761—64).

Грігоре Гіка правив у 1764—66 роках.

Грігоре Каллімакі другий раз — у 1766—69.

У 1769 році росіянами у Гартенберзі (сучасна Садагура), де поселилися німецькі колоністи, була заснована монетарня.

Грігоре звинуватили, що він нібито порозумівся з росіянами, тому султан велів його арештувати і привести до Константинополя, де на вимогу його ворогів він був обезглавлений.

Константин Маврокордат княжив четвертий раз тільки чотири місяці 1769 року.

Оскільки Молдову окупували росіяни, він змушений був втікати, проте його наздогнали і доставили до Ясс, де він і помер.

Росіяни панували тепер у Молдові у 1769—74 роках.

21 квітня [липня] 1774 року був укладений Кючук-Кайнарджійський мир, відповідно до якого Молдова знову передавалася під владу Туреччини.

Ще до того, як росіяни були виведені, імператриця запропонувала Порті поставити Грігоре Гіку князем Молдови. Він був раніше князем Валахії, а після вступу росіян його взяли у полон і доставили до Петербурга, де він здобув собі прихильність імператриці. Хоча в той час на Молдову претендував драгоман Константин Морuzzi, Порта прийняла

Dragoman Constantin Murusi sich um die Moldau bewarb, und ernannte Gregor Ghyka zum Fürsten.

Gregor Ghyka regierte von 1774—77.

Während des russisch-türkischen Krieges wurde seitens Russlands und der Türkei wiederholt Oesterreich die Vermittlerrolle zwischen den streitenden Parteien angeboten und Gebietserweiterungen in der Walachei in Aussicht gestellt. Als sich jedoch die Verhandlungen zerschlagen hatten, und insbesondere Kaiser Josef die Nutzlosigkeit der Erwerbung der kleinen Walachei einsah und davon abrieth, fasste die grosse Kaiserin Maria Theresia wider Anrathen ihres erlauchten Sohnes Josef II. den Plan, den nordwestlichen Theil der Moldau — die heutige Bukowina — zu erwerben, da dieses Land nicht nur von strategischer Wichtigkeit für Oesterreich war, sondern auch wegen des Gebirges und der grossen Wälder Räubern und verschiedenem Gesindel eine Zufluchtstätte bot, sodass die angrenzenden Theile Galiziens von dieser Seite viel zu leiden hatten. Maria Theresia setzte sich daher mit Russland ins Einvernehmen und liess 1773 von Siebenbürgen aus durch Oberst von Enzenberg und von Norden her durch Meng die Bukowina recognosciren, 1774 durch österreichische Truppen besetzen, sowie einen militärischen Grenzcordon ziehen, und so war Oesterreich seit Ende des Jahres 1774 im factischen Besitze der Bukowina. Zugleich beauftragte sie den Botschafter Baron Thugut, bei der Pforte die freiwillige Abtretung dieses Landes zu erwirken. Trotz der Bemühungen Ghyka's, das Zustandekommen dieser Abtretung zu hintertreiben, gelang es dem Baron Thugut dennoch, von der Türkei am 25. Februar 1777 eine förmliche Abtretungsurkunde zu erlangen, welche den Besitz unseres schönen Heimathlandes dem österreichischen Kaiserhause für ewige Zeiten sicherte.

III. Die Bukowina unter österreichischer Herrschaft.

Endlich kam die Bukowina, nach langen Wirrsalen und durch die wiederholten Einfälle asiatischer Horden und raublustiger Söldnerschaaren beinahe ganz entvölkert, unter die glorreiche Regierung des österreichischen Herrscherhauses, dem sie ihren gegenwärtigen Fortschritt auf culturellem Gebiete verdankt, und so einer glänzenden Zukunft entgegengeht. Dank der gütigen Fürsorge der grossen Kaiserin Maria Theresia und ihres erhabenen

пропозицію Росії і призначила князем Грігоре Гіку.

Грігоре Гіка правив у 1774—77 роках.

Під час російсько-турецької війни з боку Росії і Туреччини неодноразово пропонувалася Австрії роль посередника між ворогуючими сторонами і обіцялося розширення території у Валахії. Коли ж переговори закінчилися провалом і, зокрема, імператор Йосиф переконався в безкорисності придбання Малої Валахії і від цього відмовився, велика імператриця Марія Терезія наперекір пораді її августійшого сина Йосифа II прийняла план набуття північно-західної частини Молдови — сьогоднішньої Буковини, бо цей край мав не тільки стратегічне значення для Австрії, але й через наявність гір і великих лісів слугував притулком для грабіжників і всілякого наброду, так що з цього боку потерпали суміжні частини Галичини. Тому Марія Терезія досягла з Росією порозуміння і доручила 1773 року полковнику фон Енценбергу з Семигороду, Менгу [Miru] з півночі обстежити Буковину; 1774 року зайняти австрійськими підрозділами і провести військовий кордон, тож з кінця 1774 року Австрія вступила у фактичне володіння Буковиною. Одночасно вона доручила послу барону Туґуту добитися від Порту добровільної передачі цього краю. Всупереч Гіковим зусиллям перешкодити здійсненню цієї переуступки барону Туґуту все ж таки вдалося добитися від Туреччини 25 лютого 1777 (насправді [7.V.1775] Ред.) року офіційної грамоти про відступлення території, яка гарантувала австрійському цісарському дому володіння нашим прекрасним рідним краєм на вічні часи.

III. Буковина під австрійською владою

Нарешті Буковина, яка була майже цілком обезлюднена внаслідок тривалих чвар і неодноразових вторгнень азійських орд та розбійницьких загонів найманців, потрапила під славне управління австрійського правлячого дому, якому вона зобов'язана сучасним прогресом у культурній сфері, і так іде назустріч блискучому майбутньому. Завдяки доброзичливій турботі великої імператриці Ма-

Sohnes, des Kaisers Josef II., wurde die Culturarbeit in diesem Lande sofort in Angriff genommen und die Bahnen geebnet, die zum andauernden Glücke und zur Wohlfahrt der treu und mit hingebender Liebe am ruhmreichen Hause Habsburg hängenden Bevölkerung führten.

Als die Kaiserin eine Einigung mit Russland erzielt hatte, gab sie den Befehl, die heutige Bukowina zu besetzen. Der hierzu bevollmächtigte General Gabriel Freiherr von Spleny marschirte am 1. October 1774 aus Galizien an der Spitze zweier Reiterregimenter und fünf Bataillonen Infanterie in die Bukowina ein und besetzte die vom Major des Generalstabes von Meng abgesteckte Grenzlinie. Diese Grenzlinie stimmte jedoch mit der später festgesetzten nicht ganz überein, weil eben blos die strategischen Rücksichten in Betracht gezogen wurden. Schon General Spleny und dann der Obercommandant des östlichen Armeecorps, Feldmarschall-Lieutenant Baron Barco, fanden die Grenzlinie für unzureichend und liessen die Truppen vorrücken, so dass dieselben bis unmittelbar an den Rayon der Festung Chotin kamen. Dies schien aber der Türkei unbequem zu sein, denn sie verlangte bald, dass die Grenze von dieser Festung zurückgeschoben werde, wogegen sie sich erbot, Oesterreich durch Abtretung von neun Dörfern zwischen dem Dnjestr und Pruth bis zum Rokitna-Bach schadlos zu halten. Es wurde eine Commission seitens beider Mächte delegirt, die österreichischerseits aus dem Feldmarschall-Lieutenant Baron Barco, Major von Meng, Hofsecretär Jenisch, Hauptmann Scherz und Dolmetsch Klezl; türkischerseits aus Tahir Aga, Legist¹⁰ Molla, Mehmed Effendi und Secretär Emin Effendi bestand und am 13. September 1775 in Baja zusammentrat. Doch entstanden bei der Grenzbestimmung Differenzen, die erst beigelegt wurden, als die definitive Abmachung über die Grenzregulirung beider Mächte am 2. Juli 1776 zu Balamótówka erfolgte. So kam denn ein Gebiet von 10438,8 qkm mit ungefähr 70000 Einwohnern zu Oesterreich. Der Name Bukowina entstand aus der seit jeher von der Bevölkerung Galiziens, welche aus den nahe gelegenen Waldungen zwischen Wiznitz und Czernowitz Holz führte, gebrauchten Benennung «w bukowenu», d. h. in den Buchenwald, oder wenn sie aus den Nadelwäldern, die im Gebirge sich befanden, Holz führte, «za bukowenu». Auch im Lublauer Vertrage, welchen König Sigmund von Ungarn mit dem polnischen Könige Wladislaus

prii Терезії і сина її величності, імператора Йосифа II, в цьому краї відразу ж взялися за культурну роботу та розчистили шляхи, що вели до сталого щастя й добра населення, яке вірно і самовіддано любить славу династію Габсбургів.

Коли імператриця досягла угоди з Росією, вона віддала наказ зайняти сьогоднішню Буковину. Уповноважений для цього генерал Габріель барон фон Сплєні 1 жовтня [вересня] 1774 року здійснив марш на Буковину з Галичини на чолі двох полків кавалерії та п'яти батальйонів піхоти і зайняв визначену майором генерального штабу фон Менгом [Мігом] лінію кордону. Однак ця демаркаційна лінія не зовсім відповідала встановленій пізніше, оскільки до уваги бралися лише стратегічні міркування. Вже генерал Сплєні, а потім головнокомандуючий східного армійського корпусу фельдмаршал-лейтенант барон Барко вважали цю лінію кордону недостатньою і веліли військовим частинам пересунути її так, що вони досягли безпосередньо району Хотинської фортеці. Однак це здавалося незручним для Туреччини, тому що вона незабаром вимагала, аби кордон від цієї фортеці був відсунений, взамін чого вона висловила готовність відшкодувати втрати Австрії поступкою дев'яти сіл між Дністром і Прутом аж до струмка Рокитна. Це було делеговано двосторонній міждержавній комісії, котра з австрійської сторони складалася з фельдмаршала-лейтенанта барона Барка, майора фон Менга, надворного секретаря Єніша, капітана Шерца і перекладача Клецла; з турецької сторони — з Тахіра Агі, легіста¹⁰ Молла, Мехмеда Еффенді та секретаря Еміна Еффенді і зібралася 13 вересня 1775 року у Байї. Все ж під час визначення кордону виникли розбіжності, які тільки тоді були усунені, коли 2 липня 1776 року в Баламутівці було прийнято остаточне рішення про кордон між обома державами. Таким чином до Австрії перейшла територія у 10438,8 км² з приблизно 70000 жителів. Назва «Буковина» походить з давніх часів від населення Галичини, яке возило деревину з сусідніх лісових масивів між Вишницею і Чернівцями і використовувало назву «в буковину», тобто у «буковий ліс», або якщо вони відправлялися за деревиною у хвойні ліси, що знаходилися в горах, то «за буковину». Також у Любевельській угоді, яку угорський король Сигізмунд уклав 15

Jagiello am 15. März 1412 schloss, geschieht der Bukowina als eines Landstriches mit grossen Waldungen Erwähnung.

Die damaligen Verhältnisse unseres Landes waren trostlos. Die Mehrzahl der Bewohner waren Rumänen; doch auch Ruthenen, Deutsche, Armenier, Polen, Juden und Zigeuner waren vertreten. Von Schulen war keine Spur, und selbst die Geistlichkeit verstand nicht mehr das Lesen und Schreiben. Von den Adeligen war nur ein einziger, der Bojar Basilius Balsch, in Rechten und Wissenschaften bewandert; dieser beherrschte auch die deutsche Sprache. Der Ackerbau beschränkte sich blos auf den Anbau von Mais für den eigenen Bedarf; der Hauptnahrungszweig war die Viehzucht. Rinder, Pferde, Schafe und Ziegen wurden den Armeniern und Juden verkauft, welche mit denselben einen schwunghaften Handel nach der Türkei, Polen und Schlesien trieben. Holz war in den zahlreichen Waldungen in Hülle und Fülle vorhanden. Der Bauer war zwar frei, doch hatte er keinen Grund und Boden und wohnte blos auf dem Besitze des Grundherrn, an welchen er den Zehnt und noch eine gewisse Anzahl von Robottagen im Jahre leisten musste; nur die Zigeuner waren laut verbriefter Rechte Leibeigene. Die meisten Adeligen wohnten ausserhalb des Landes, und die Geistlichkeit der Moldau hatte Grund und Boden in der Bukowina, hingegen jene der Bukowina Besitzungen in der Moldau. Weil aber dieser ungeregelte Besitz der Geistlichkeit Anlass zu vielen Streitigkeiten von hüben und drüben gab, beutete dieselbe das Volk durch zahlreiche kirchliche Abgaben aus, während die Mönche, deren Vorsteher die Einkünfte vergeudeten, ein erbärmliches Dasein führten und ihren Unterhalt oft ausserhalb des Klosters suchen mussten.

Auch die Verwaltung des Landes liess sehr viel zu wünschen übrig. Im Wesentlichen bestand sie in der Einhebung der Steuern und in der Pflege der Justiz. In Czernowitz befand sich ein Starost (Aeltester), in Suczawa ein Isprawnik (Verwalter), in jedem Okol (Bezirk) ein Namestnik (Stellvertreter) und in jedem Dorfe ein Dvornik (Richter). Dem Starosten und dem Isprawnik waren je drei Logofeten (Schreiber) — einer für Steuersachen und zwei für die Gerichtspflege und Correspondenz —, den Namestniks je zwei Zlotaschen (Steuereinnehmer), den Dvorniks je nach der Grosse und Ausdehnung des Dorfes je ein, zwei oder drei Watamans (Gehilfen) zugetheilt. Ueberdies waren dem Starosten eine Anzahl von Gerichtsdienern (Barans, Umblators)

березня 1412 року з польським королем Владиславом Ягайлом, подибується згадка Буковини як місцевості з великими лісовими масивами.

Тодішні умови нашого краю були сумними. Більшість жителів складали румуни; однак були представлені також русини, німці, вірмени, поляки, євреї і цигани. Від шкіл не було жодного сліду, і навіть духовенство не вміло все ще читати й писати. З дворян лише один-єдиний — боярин Василь Балш — був знайомий з правом і науками; він оволодів також німецькою мовою. Землеробство обмежувалося лише вирощуванням кукурудзи для власних потреб. Головною харчовою галуззю було тваринництво. Велика рогата худоба, коні, вівці і кози продавалися вірменами і євреями, які жваво торгували нею у Туреччині, Польщі і Сілезії. У численних лісових масивах існувало вдосталь деревини. Хоча селянин був вільним, однак він не мав жодної земельної власності і жив лише на володіннях землевласника, якому він мав сплачувати десятину та відпрацьовувати певну кількість днів; лише цигани на підставі законного права були кріпаками. Більшість дворян проживала поза краєм, а духовенство Молдови мало земельні володіння в Буковині, а ті, що з Буковини, — у Молдові. Але оскільки ці неспорядковані володіння були приводом для численних спорів духовенства в одній і другій стороні, то воно визискувало народ численними церковними оброками, в той час як настоятелі транжирили доходи, ченці вели злиденне існування і часто змушені були шукати утримання поза монастирем.

Управління краєм також потребувало поліпшення. По суті, воно [до 1774 р.] полягало у стягненні податків і веденні судочинства. У Чернівцях перебував староста (старійшина), в Сучаві — ісправник (управляючий), в кожному околі (повіті) — намісник (заступник), а в кожному селі — двірник (суддя). Старості та ісправнику надавалися по три логофети (писарі) — по одному для податкових справ і по два для ведення судочинства та листування, намісникам — по два злоташі (збирачі податків), двірникам, залежно від величини і поширення села, — по одному, двоє або троє ватаманів (помічники). Крім того, старості додавався ряд судових службовців (бирани, умблатори) і арнаути, останні спеціально для

und Arnauten, letztere besonders für auswärtige Dienstesverrichtungen und zum Ueberbringen von Berichten nach Jassy, beigegeben. Hundert Kalaraschen oder Grenzwächter unter einem Capitän und vier Vice-Capitäns besorgten die Aufsicht über die Grenze. Die Arnauten allein erhielten ihren Sold vom Fürsten, alle anderen vom Starosten abwärts mussten sich von Nebeneinkünften, den sogenannten Sporteen, erhalten. Zudem wurden die höheren Aemter nur auf zwei bis drei Jahre und an die Meistbietenden verhandelt, welche dann, um auf ihre Kosten zu kommen und sich zu bereichern, das Volk aussogen.

Die Steuern selbst waren äusserst mannigfach. Es gab da einen Tribut, welchen nur die Aermeren zahlten, weil der Adel und die Klostergeistlichkeit davon befreit waren, eine Gostina (Weidegeld für fremde Schafe), eine Desetina (Zehent von Borstenvieh und Bienen), einen Solarit (Salzsteuer, blos im Czernowitzer Okol), eine Starostie und Isprawniksie (Steuer für den Starosten und Isprawnik von den ausgeführten Waaren), eine Capitanie Dikitzman (Steuer für den Grenz-Capitän von Kotzman vom ausgeführten Vieh), eine Dvorniksie mare und eine Schartrarie (ebensolche Steuern für den Gross-Dvornik oder Obersthofmarschall, beziehungsweise für den Schartrar [Schatar] oder General-Quartier-meister), einen Boeritul (Steuer von jedem Schank- und Branntweinhouse für den Grossmundschenk), einen Venitul Metropolitului (Steuer, welche die Juden für ihre Duldung dem Metropolit zu zahlen hatten) u.a.m.

Hinsichtlich der Rechtspflege bestand das Herkommen, dass für die processirenden Bauern der Dvornik die erste, der Namestnik die zweite und der Starost eventuell der Isprawnik die dritte Instanz war. Der Adel brachte seine Klagen direct bei letzterem vor; die Geistlichkeit dagegen unterstand der Jurisdiction des Bischofs. Alle Processe wurden ohne Vertheidiger oder Beisitzer und ohne Protocoll nach der Einsicht oder Willkür des Richters durchgeführt; es stand jedoch dem Bauern, Edelmann oder Geistlichen frei, gegen den Ausspruch des Starosten, Isprawnik oder Bischofs die Entscheidung des Fürsten anzurufen, der die Streitsache vom Divan (Gerichtshof) in Jassy untersuchen liess. Criminalfälle durften nur in Jassy verhandelt, Todesurtheile nur mit Zustimmung der Pforte vollzogen werden. Die Verbrecher waren aber meist so glücklich, nach erfolgter Bestechung unterwegs oder aus dem Gefängniss zu entwischen.

Eine Polizei existirte im ganzen Lande nicht. Es gab da weder einen Arzt noch einen Chirurgen und keine

wirkung zovнішніх службових функцій і передачі повідомлень до Ясс. Сотня каралашів, або прикордонників, під командуванням капітана і чотирьох віце-капітанів забезпечували нагляд за кордоном. Лише арнаути отримували платню від князя, всі інші — від старости і нижче — повинні були утримуватися за рахунок побічних доходів, так званих хабарів. Крім того, вищі посади продавалися лише на строк від двох до трьох років і пропонуєчим найвищу ціну, які потім визискували народ, щоб повернути втрачені кошти і збагатитися.

Податки були надзвичайно різними. Тут існував трибут [данина], який платили лише вірмени, оскільки дворянство і монастирське духовенство від нього були звільнені, гоштїна (плата за випас чужих овець), десятина (десята частина від свиней і бджіл), соларїт (соляний податок, лише у Чернівецькому околі), старостіє або ісправнічіє (податок для старост та ісправників від вивезених товарів), капітаніє дікіцмань (податок для кіцманського прикордонного капітана від вивезеної худоби), двірнічіє велике і шертраріє (такі ж податки для великого двірника, або старшого гофмаршала та шетрара, або генерал-квартирмейстра), боєкрїтул (податок від кожного шинку і гуральні для великого виночерпїя), венїтул метрополїтулуй (податок, який євреї повинні були платити митрополиту за їх толерування) і тому подібне.

Стосовно судочинства [до 1774 р.] існував звичай, що для позивання селян двірник був першою, намісник — другою, а староста, принагідно, ісправник — третьою інстанцією. Дворянство подавало скарги безпосередньо до останнього; духовенство ж підлягало юрисдикції єпископа. Всі процеси проводилися без захисників чи засідателів і без протоколу, відповідно до розуміння або свавілля судді; однак селянин, дворянин або священик мали право оскаржити вирок старости, ісправника або єпископа рішенням князя, який доручав перевірити суть спору Дивану (придворному суду) у Яссах. Карні справи могли розглядатися лише в Яссах, смертні вироки виконувалися лише з дозволу Порти. Але більшості злочинців завдяки корупції щастило втікати по дорозі або із в'язниці.

Поліції не існувало по всьому краї. Не було тут ні лікаря, ні хірурга і ні однісінької аптеки. Люди

einzig Apotheke. Man war seines Lebens und Eigenthums nicht sicher, weil die in den Wäldern und Gebirgen einsam wohnenden Leute aus Furcht, misshandelt oder gar getödtet zu werden, allerlei räuberischem Gesindel Vorschub leisten und Unterkunft geben mussten.

Die Landstrassen waren in einem so miserablen Zustande, dass die Reisenden jeden Augenblick in den Morästen stecken blieben. Von Brücken war keine Idee, so dass man zur Regenzeit, wo die Flüsse und Bäche anschwellen, oft so lange warten musste, bis sich die Wasser verlaufen hatten.

In diesem erbärmlichen Zustande befand sich die Bukowina, als sie von Oesterreich erworben wurde. Eine gründliche Verbesserung der herrschenden Verhältnisse that also äusserst noth. Vor allem wurde zuerst die Frage aufgeworfen, welche Verwaltung diesem Lande zu geben und ob es als eine selbständige Provinz zu behandeln oder zu Galizien zu schlagen wäre, eventuell ob es zur Verlängerung der siebenbürgischen Militärgrenze dienen sollte. Hiernach musste die Fürsorge zur Verbesserung der bestehenden Verhältnisse in Betracht gezogen werden.

Der damalige commandirende General von Galizien, Feldzeugmeister¹¹ Freiherr von Elrichshausen, entwarf einen Plan, dieses Land gleich zu Beginn unter militärische Verwaltung zu stellen. In der Denkschrift vom 6. Jänner 1775 machte er den Vorschlag, die Bukowina in zwei Kreise oder Regimentsstände, Czernowitz und Suczawa, zu theilen, welche unter das Commando von Officieren gestellt werden und diese auch die Justiz ausüben sollten. Die bisherige Besteuerung des Landes rieth er beizubehalten, nur würde es zweckmässig sein, die Steuern für Bienenstöcke, Schafe und Borstenvieh aufzuheben. Das Verhältniss der Bauern zu den Grundherren sollte vorläufig im Status quo verbleiben, dagegen die ersteren zum Feldbau und zur Schonung der Wälder angehalten werden. Ebenso legte er grosses Gewicht auf die Herstellung von Strassen, Errichtung von Postverbindungen sowie Quarantaine-Anstalten gegen die Pest, Gewährung von Freiheiten für das Handwerk und die Errichtung von Schulen.

Obgleich Kaiser Josef II. diesem Reformplane im Allgemeinen zustimmte, fand er sowie seine erhabene Mutter es dennoch für verfrüht, diese Aenderungen durchzuführen, weil die Kriegsunruhen in der Nähe fortdauerten und zu befürchten war, dass die neuen Unterthanen sich irrige Begriffe von der neuen Regierungsform machen und, in Misstrauen verfallen, auswandern könnten.

не були певні за своє життя і власність; оскільки люди, які поодинокі проживали в лісах і горах, боялися бути катованими або взагалі вбитими, то змушені були надавати сприяння і притулок всілякій грабіжницькій наволочі.

Дороги краю знаходилися в такому жахливому стані, що мандрівники раз у раз загрузали у багнюці. На мости не було жодного натяку, тож під час дощового сезону, коли у річках та струмках прибувала вода, треба було чекати так довго, поки вода не спаде.

У такому жалюгідному стані знаходилася Буковина, коли вона дісталася Австрії. Отож ґрунтовне покращення пануючих умов вимагало невідкладних дій. Передусім порушувалося питання, яке управління запровадити в краї і чи можна вважати його самостійною провінцією або приєднати до Галичини, чи, можливо, він мав слугувати для продовження семигородського військового кордону. Після цього мали бути передбачені заходи з метою покращення існуючих умов.

Тодішній командуючий генерал у Галичині, фельдцейтмайстер¹¹ барон фон Ельріхсгаузен, розробив план підпорядкування від самого початку цього краю військовому управлінню. В меморандумі від 6 січня 1775 року він пропонував поділити Буковину на два округи або штати — Чернівці і Сучаву, що переходять під команду офіцерів, і вони ж мали здійснювати судочинство. Він радив зберегти попереднє оподаткування краю, хоча було б доцільно скасувати податки на вулики, вівці і свині. Відносини селян із землевласниками повинні були тимчасово залишатися у стані статус-кво, зате перші мали залучатися до рільництва і догляду за лісами. Він також надавав великої ваги прокладанню шляхів, заснуванню поштового зв'язку та карантинних закладів проти чуми, наданню свобод для ремесла і відкриттю шкіл.

Хоча цар Йосиф II в цілому погоджувався з цим планом реформ, однак він, і його видатна мати, вважали передчасним проведення цих змін, тому що поблизу тривав воєнний неспокій і можна було побоюватися, що нові піддані створять для себе помилкове уявлення про нову форму правління і, піддавшись недовір'ю, можуть емігрувати.

Auch General Baron Spleny, welcher am 10. Februar 1776 ein umfangreiches Elaborat an den Hofkriegsrath sandte, sprach sich im Princip für die Errichtung einer Militärgrenze aus. Doch der Hofkriegsrath war derselben Ansicht wie Kaiser Josef und beschied den General Spleny nach eingeholter Allerhöchster Willensmeinung, dass die Errichtung der Militärgrenze in der Bukowina erst dann vor sich gehen könnte, wenn die vollständige Grenzberichtigung erfolgt wäre, daher vorläufig alles im Status quo zu belassen sei.

Wenn auch die Grenzverhandlungen am 2. Juli 1776 zum Abschluss kamen, so konnte die Cultivirung des Landes doch erst nach Beendigung des bayrischen Erbfolgestreites in ernstliche Erwägung gezogen werden. Gleich nach Unterzeichnung des Friedens von Teschen erhielt der General Carl Freiherr von Enzenberg, der inzwischen an Stelle des abberufenen Generals Baron Spleny die Leitung des Landes ad interim übernommen hatte, vom Hofkriegsrath den Befehl, über den Zustand der Bukowina zu berichten, Verbesserungsvorschläge zu unterbreiten und sich auch darüber zu äussern, ob es von Nutzen sein könnte, darin eine Grenzmiliz einzuführen, oder ob es genügen würde, die Bevölkerung zwecks Aufrechthaltung der Sicherheit im Lande und an der Grenze zur Dienstleistung heranzuziehen.

Freiherr von Enzenberg unterbreitete hierauf seine vom 30. October 1779 datirte Denkschrift, in welcher er berichtet, dass trotz des bisherigen Status quo sich die Verhältnisse des Landes gebessert hätten, indem nicht nur die Zahl der Einwohner durch Zuwanderung sich beinahe verdoppelt, sondern auch der Verkehr mit Galizien und Siebenbürgen durch errichtete Verbindungen gehoben habe, die Justiz nicht mehr willkürlich, sondern nach Gesetzen gehandhabt und die Errichtung von Schulen durch Gründung eines Schulfonds angebahnt werde. Gleichzeitig beantragte er eine Reform der Besitzverhältnisse, der Steuern und des Kirchenwesens. Hinsichtlich der Einführung der Grenzmiliz äusserte er sich dahin, dass dies nicht thunlich erscheinen würde, weil die Bevölkerung dem Militärdienst abgeneigt sei und Mangel an landesfürstlichen Ländereien, die an die Grenzer zu vertheilen wären, herrsche; er hoffe jedoch diesem Mangel dadurch abzuhelpfen, dass die weltlichen und geistlichen Grundbesitzer zur Nachweisung ihres Besitzrechts anzuhalten seien und jene Güter, für welche dieser Beweis nicht erbracht werden könnte, zu

Генерал барон Сплєні, який відправив 10 лютого 1776 року обширний звіт Надвірній військовій раді, теж висловився у принципі за встановлення військового кордону. Проте Надвірна військова рада дотримувалася такого ж погляду, як й імператор Йосиф, та інформувала генерала Сплєні про прийняття високого волевиявлення, що встановлення військового кордону на Буковині тільки тоді само по собі могло б проводитися, якщо б відбулося повне прикордонне врегулювання, тож тимчасово все необхідно залишити у попередньому стані.

Хоча переговори про кордон і закінчилися 2 липня 1776 року, однак облаштуванню краю могла приділятися більш серйозна увага тільки після завершення спору за баварську спадщину. Зараз же після підписання Тешенського миру генерал Карл барон фон Енценберг, який в той час тимчасово прийняв керівництво краєм замість відкликаного генерала барона Сплєні, отримав від Надвірної військової ради наказ доповісти про становище Буковини, внести пропозиції щодо його поліпшення і також висловитися з приводу того, чи могло бути корисним запровадження там прикордонної міліції, або чи досить, щоб ввести для населення обов'язок підтримувати безпеку в краї та на кордоні.

Після цього барон фон Енценберг подав на розгляд свій меморандум, датований 30 жовтня 1779 року, в якому він повідомляє, що, незважаючи на існуючий до тих пір статус-кво, умови краю поліпилися не тільки в тому, що завдяки імміграції число мешканців майже подвоїлося, але й також завдяки налагодженому сполученню розвинулися зв'язки з Галичиною і Семигородом, судочинство вже здійснюється не довільно, а відповідно до законів, а завдяки заснуванню шкільного фонду ведеться підготовка до відкриття шкіл. Одночасно він вніс пропозиції про реформу відносин власності, податків і церковних справ. Стосовно запровадження прикордонної міліції він тоді висловився в тому дусі, що для цього нема можливості, оскільки населення не схильне до військової служби і в краї панує дефіцит княжих земель, які б могли бути виділені прикордонникам. І все ж він сподівався усунути цей дефіцит таким чином, що від світських і церковних землевласників необхідно вимагати підтвердження їхнього права володіння і ті маєтки, право власності на які не

confisciren wären. Im Uebrigen, meinte er, würde es vorläufig genügen, das Landvolk unter Leitung von Soldaten gegen täglichen Sold und Befreiung von öffentlichen Arbeiten zur Grenzbewachung zu verwenden. Dieses Project unterbreitete der Hofkriegsrath am 15. Jänner 1780 dem Kaiser und beantragte, dass Enzenberg und der Ober-Kriegscommissar Wagnuth in Lemberg als Vertreter des mit den Vorschlägen Enzenberg's nicht ganz einverständenen commandirenden Generals, Feldmarschall-Lieutenants Baron Schröder, zur endgültigen Festsetzung des Reformplanes für die Bukowina nach Wien berufen würden. Kaiser Josef genehmigte diesen Antrag, mochte sich aber schon damals mit dem Gedanken herumgetragen haben, das Land und dessen Wünsche aus eigener Anschauung kennen zu lernen.

Als die Kaiserin von Russland, Katharina II., Anfang des Jahres 1780 nach Weissrussland zu reisen beabsichtigte, fasste auch Josef den Entschluss, eine Zusammenkunft mit der Kaiserin herbeizuführen und bei dieser Gelegenheit auch die Bukowina zu besuchen. Kaiserin Maria Theresia suchte ihn zwar von diesem Plane abzubringen, aber sie gab seinem Drängen dennoch nach, und die Reise wurde für den 26. April 1780 festgesetzt.

Inzwischen verhandelte der Hofkriegsrath vom 4. bis 15. April mit Enzenberg und Wagnuth über die Vorschläge des Erstgenannten und stimmte diesem zwar im Grossen und Ganzen bei, doch war man der Meinung, dass in der Bukowina sowohl die politische als die militärische Verwaltung statthaft sei, letztere aber nur dann, wenn das Land in eine Militärgrenze verwandelt werden würde; der ganzen Lage nach könnte es weder mit Galizien noch mit Siebenbürgen vereinigt werden, wohl aber wäre es zweckmässig, einen Theil an dieses, den anderen an jenes Land abzugeben. Natürlich konnte Kaiser Josef nicht sofort seine Willensmeinung kundthun, sondern beschloss, sich von den Verhältnissen an Ort und Stelle die Ueberzeugung zu verschaffen.

Im Jahre 1780 begann sich die Einwanderung der Grossrussen (Lipowaner) zu vollziehen, und es entstanden die Colonien Fontina-alba, Klimoutz und Lipoweny.

Der Hofkriegsrath sandte das bezügliche Commissions-Protokoll dem Kaiser, der mittlerweile schon auf der Reise war, nach, und dieses erreichte ihn am 13. Mai 1780 in Lemberg. Kaiser Josef änderte gelegentlich seiner Begegnung mit der Kaiserin Katharina II. in Mohilew sein Programm dahin, dass er wegen der Reise

moglo бути доведене, підлягали б конфіскації. В усьому іншому, вважав він, буде достатнім тимчасово використовувати населення краю під керівництвом солдатів для охорони кордону за поденну плату і звільнення від громадських робіт. Цей проект Надвірна військова рада подала 15 січня 1780 року імператору і клопотала, щоб було викликано до Відня Енценберга і старшого воєнного комісара у Львові Вагмута, як представника не цілком згідного з пропозицією Енценберга командуючого до генерала, фельдмаршала-лейтенанта барона Шредера, для остаточного визначення плану реформ на Буковині. Цісар Йосиф схвалив цю пропозицію, однак вже тоді, мабуть, виношував думку самому оглянути край та ознайомитися з його потребами.

Коли російська імператриця Катерина II на початку 1780 року мала намір здійснити поїздку у Білорусь, Йосиф також прийняв рішення податися туди на зустріч з Катериною, а при цій нагоді відвідати й Буковину. Хоча імператриця Марія Терезія намагалася відрадити його від цього плану, однак вона все ж поступилася його пориванням, і подорож була призначена на 26 квітня 1780 року.

Тим часом Надвірна військова рада з 4 до 15 квітня вела переговори з Енценбергом і Вагмутом про пропозиції перше названого і хоча загалом й у цілому погоджувалася з ним, та все ж існували думки, що для Буковини прийнятне як політичне, так і військове правління, але останнє з них тільки в тому випадку, якщо край буде перетворено на військовий кордон; відповідно до загального стану його не можна було об'єднати ні з Галичиною, ні з Семигородом, однак було б, напевно, доцільним передати одну частину цьому, а другу — іншому краю. Природно, що імператор Йосиф не міг зразу обнародувати своє волевиявлення, а вирішив для переконання з'ясувати ситуацію на місці.

У 1780 році почало здійснюватися переселення великоросів (липованів), і вони утворили колонії Біла Керниця, Климівці і Липовани.

Надвірна військова рада відправила відповідний протокол засідання комісії до цісаря, який в той час вже знаходився у дорозі, і той наздогнав його 13 травня 1780 року у Львові. Цісар Йосиф у зв'язку із зустріччю у Могилеві з імператрицею Катериною II змінив свою програму в тому плані, що через по-

nach Russland seinen Besuch in der Bukowina vorläufig verschob. Auf seiner Rückreise traf der Kaiser am 3. August in Zamosc ein, wohin auch der Landespräsident von Galizien, Josef Graf Brigido, und Feldmarschall-Lieutenant Baron Schröder kamen, welcher letzterer nach vorheriger Besprechung mit General Enzenberg dem Kaiser einen Vortrag über die bukowinaer Angelegenheit hielt, demzufolge Kaiser Josef den beiden erstgenannten den Befehl erteilte, in Erwägung zu ziehen, wie die Bukowina mit Galizien am schicklichsten zu vereinigen, dann was für ein Theil davon dem 2. walachischen Regiment zuzutheilen und Siebenbürgen einzuverleiben wäre.

Das Fernbleiben des Kaisers und der Plan zur Auftheilung des Landes berührte die Bukowinaer sehr schmerzlich, und der Bojar Basilius Balsch wurde vom Bischof von Radautz und sämmtlichen Ständen beauftragt, die Wünsche des Landes zur Allerhöchsten Kenntniss zu bringen. Balsch reichte auch am 13. November 1780 die «Beschreibung der Bukowina und deren innere Verhältnisse» mittelst eines untertänigsten Promemoria an den Grafen Hadik, Präsidenten des Hofkriegsrathes, ein, worin um Beibehaltung der Militärverwaltung gebeten wurde. Daraufhin entschied der Kaiser, dass diese Angelegenheit bis zur Vorlage des angeordneten Berichtes vom General-Commando in Galizien vorläufig in suspenso zu verbleiben habe. Am 30. November 1780 langte endlich der erwähnte Bericht in Wien an, welcher die Vereinigung der Bukowina mit Galizien als eine beschlossene Thatsache behandelte und im Grossen und Ganzen die Reform-projecte Enzenberg's wiederholte.

Obwohl der Kaiser in Brigido grosses Vertrauen setzte, dünkte es ihn für gerathen, noch die Ansicht des obersten Kanzlers der böhmisch-österreichischen Hofkanzlei anzuhören, und dieser stimmte in seiner Denkschrift vom 17. Februar 1781 den Reformvorschlägen bei; doch schon am 10. März 1781 schrieb er an den Hofkriegsrath, dem Kaiser anzurathen, dass die Bukowina nicht mit anderen Provinzen vereinigt, sondern als ein ganz abgesondertes Land behandelt, die dortigen Landsleute zu öffentlichen Bedienstungen verwendet und getrachtet werden solle, die Zuneigung und das Vertrauen der moldauischen Nation zu gewinnen. Diese Sinnesänderung des obersten Kanzlers Grafen Blümegen sowie ein in dieser Zeit in Wien eingelaufener Bericht des Generals von Enzenberg, worin mit grösster Gründlichkeit die Möglichkeit der successiven Einführung der Militärgrenze dargelegt wurde, schienen von Einfluss auf die Entschlüsse des Kaisers

іздуку до Росії тимчасово відклав свій візит на Буковину. На зворотному шляху цісар 3 серпня зупинився в Замості, куди прибули і крайовий президент Галичини Йозеф граф Брігідо та фельдмаршал-лейтенант барон Шредер, останній з них після попереднього обговорення з генералом Енценбергом зробив доповідь цісарю про буковинські справи, внаслідок чого імператор Йосиф віддав наказ обом вищеназаним подумати над тим, як найкраще об'єднати Буковину з Галичиною, відтак, яку частину її можна виділити 2-му валаському полку і приєднати до Семигороду.

Відсутність імператора і план поділу краю дуже прикро вразили буковинців і боярин Василь Балш був уповноважений радівецьким єпископом та представниками всіх станів довести побажання краю до Найвищого відома. Тож Балш 13 листопада 1780 року подав президенту Надвірної військової ради графу Гадіку вірнопіддану пам'ятну записку «Опис Буковини та її внутрішній стан», у якій просив про збереження військового управління. У відповідь на це імператор вирішив, що дана справа повинна залишитися тимчасово невирішеною до представлення відповідного рапорту генерального командування в Галичині. Нарешті, 30 листопада 1780 року згаданий рапорт досяг Відня, який об'єднання Буковини з Галичиною розглядав як dokonаний факт і загалом та у цілому повторював проекти Енценбергових реформ.

Хоча імператор ставився до Брігідо з великим довір'ям, він вважав за доцільне поцікавитися ще думкою верховного канцлера Богемо-австрійської Надвірної канцелярії, і той в меморандумі від 17 лютого 1781 року погодився з реформаторськими пропозиціями; однак вже 10 березня 1781 року він написав у Надвірну військову раду, щоб порадити імператору не об'єднувати Буковину з іншими провінціями, а трактувати як цілком окремий край, використовувати місцевих жителів для офіційної служби і цим можна б було здобути прихильність та довір'я молдавської нації. Ця зміна поглядів верховного канцлера графа Блюмегена, а також рапорт генерала Енценберга, що на той час прибув до Відня, і де з усією ґрунтовністю викладалася можливість поступового впровадження військового кордону, вплинули, здається, на рішення імперато-

gewesen zu sein, denn er gab den Befehl, dass die Bukowina vorläufig unter der Leitung des Hofkriegsrathes belassen werde, gleichzeitig hätte derselbe einen Entwurf auszuarbeiten, auf welche Art das Land künftighin zu verwalten wäre. Der Hofkriegsrath entwarf sohin die Verbesserungsanträge, in welchen blos das griechisch-orthodoxe Kirchenwesen, die Berichtigung der Besitzungen und der Handel in Erwägung gezogen wurden, und welche es dem Allerhöchsten Entschlüsse anheimstellten, ob die Militärverwaltung zu belassen oder ob die Auftheilung des Landes zu Galizien und Siebenbürgen vorzunehmen wäre. Auch der Staatsrath erklärte sich mit diesen Anträgen einverstanden, und Kaiser Josef genehmigte dieselben.

Die ersten Abmarkungen des Besitzthums in der Bukowina wurde vom damaligen Obersten Metzger 1781 begonnen.

Im Jahre 1783 unternahm Kaiser Josef durch Ungarn, die Bukowina und Galizien eine Reise, auf welcher er am 14. Juni die siebenbürgisch-bukowinaer Grenze überschritt, in Vale putna an diesem Tage nächtigte, den 15. und 16. Juni in Suczawa zubrachte und am 17. in Czernowitz eintraf. Die Eindrücke, welche Land und Leute auf den Kaiser machten, schilderte er in einem Briefe aus Czernowitz an den Hofkriegsraths-Präsidenten Feldmarschall Grafen Hadik am 19. Juni, worin der Monarch dieses Land als zur Einrichtung der Militärgrenze am besten geeignet bezeichnete, doch vorläufig dürfte der Zeitpunkt noch nicht gekommen sein, weshalb das Land in militärischer Verwaltung zu belassen wäre.

Unterdessen arbeitete Enzenberg mit unverdrossenem Eifer für das Zustandekommen der Militärgrenze und an der Verbesserung der Zustände des Landes. Er veranlasste, dass zahlreiche Familien von Moldauern, Polen, Russen und Deutschen von auswärts einwanderten, und nicht nur die Viehzucht, sondern auch der Ackerbau betrieben werde; auch war es ihm gelungen, Künstler, Handwerker und Handlanger unter den verschiedensten Bedingungen ins Land herbeizuziehen. Durch Anlegung von Strassen, welche das Land mit Galizien und Siebenbürgen verbanden, hob er den Verkehr, errichtete Mahlmühlen, Bierbrauereien und Branntweinbrennereien, regelte die Steuern und machte sich auch um die Hebung des Schulwesens verdient. Zu jener Zeit wurden zwei deutsche Schulen in Czernowitz und Suczawa errichtet, an denen man auch rumänisch unterrichtete.

Die Einwanderungen der Deutschen begannen im Jahre 1782 und führten zur Errichtung zahlreicher Colonien, so

ра, оскільки він розпорядився, що Буковина тимчасово залишатиметься під керівництвом Надвірної військової ради, одночасно вона мала розробити проект майбутньої форми управління краєм. Отож, Надвірна військова рада накреслила пропозиції з удосконалення, які стосувалися лише православної церкви, врегулювання володінь і торгівлі, і які полишали на Високе рішення, чи залишити військове управління, чи здійснити розподіл краю між Галичиною і Семигородом. Державна рада теж висловила свою згоду з цими пропозиціями, а імператор Йосиф їх схвалив.

Перше обмежування володінь на Буковині було розпочате у 1781 тодішнім полковником Метцгером.

У 1783 році цісар Йосиф здійснив подорож Угорщиною, Буковиною і Галичиною, під час якої він 14 червня перетнув семигородсько-буковинський кордон, переночував того дня у Вале-Путні, 15 і 16 провів у Сучаві, а 17 прибув у Чернівці. Враження, які справили на імператора край і люди, він описав 19 червня у листі із Чернівців до президента Надвірної військової ради фельдмаршала графа Гадіка, в якому монарх визначив, цей край якнайліпше придатний для створення військового кордону, однак поки що не прийшов час, тому край необхідно залишити під військовим управлінням.

Тим часом Енценберг з невгамовним завзяттям працював над впровадженням військового кордону і над покращанням стану краю. Він посприяв, що численні сім'ї молдаван, поляків, росіян і німців іммігрували з інших місць і зайнялися не тільки тваринництвом, але й землеробством; йому також вдалося привабити на різних умовах умільців, ремісників і торговців. Прокладаючи дороги, котрі зв'язали край з Галичиною і Семигородом, він налагодив сполучення, засновував млини, пивоварні й ґуральні, регулював податки і здобув також заслуги у піднесенні шкільництва. У той час були відкриті дві німецькі школи у Чернівцях і Сучаві, в яких навчали також по-румунськи.

Імміграція німців розпочалося 1782 року і вела до заснування численних колоній, як-от: в Рошоші,

in Rösch, in Czernowitz, Illischestie, Satulmare, St. Onufri, Milleschoutz u. s. w.; jene der Zipser in Eisenau, Freudenthal, Louisenthal und Jakobeny.

Die Szekler, die in die Bukowina kamen, gründeten die Colonien Jakobestie (Fogodisten), Istensegits, Hadikfalva, Andreasfalva und Joseffalva.

Im Jahre 1782 rief man den griechisch-orthodoxen Bisthumsrath (Consistorium) ins Leben. In den nächsten zwei Jahren wurden zahlreiche Klöster bis auf drei, nämlich Dragomirna, Putna und Suczawitza, aufgehoben, deren Güter in staatliche Verwaltung übernommen und hieraus sowie von den bischöflichen Gütern der griechisch-orthodoxe Religionsfonds begründet, aus welchem die griechisch-orthodoxe Geistlichkeit ihre Bezüge erhält und das Schulwesen gefördert wird.

Kaiser Josef fasste im Jahre 1786 abermals den Entschluss, die Bukowina zu besuchen, und führte denselben auch bald aus. Er reiste am 16. Juni von Wien ab, kam nach Ungarn und fuhr dann über Siebenbürgen in die Bukowina, wo er am 24. Juli eintraf und in Dorna-Watra übernachten sollte, jedoch noch am selben Tage die Reise bis Kimpolung fortsetzte. Von hier fuhr er am 25. Juli nach Suczawa ins Nachtquartier und von da am 26. nach Czernowitz. Hier hielt sich der Kaiser kaum vierundzwanzig Stunden auf, nahm aber trotzdem so viel in Augenschein, um seine Entschlüsse, welche für dieses Land von folgenschwerer Bedeutung waren, zu fassen. Schon während der Reise durch die Bukowina schien der Kaiser den Plan erwogen zu haben, dieselbe mit Galizien zu vereinigen. Vielleicht mag auch Graf Brigido bei der Anwesenheit des Kaisers in Lemberg auf die Unterordnung der Bukowina unter das galizische Gubernium eingewirkt haben, denn der Kaiser verfügte am 6. August 1786 in Lemberg die Vereinigung der Bukowina mit Galizien, welche bis 1. November 1786 durchgeführt werden sollte; aber dieser Termin wurde noch bis 1. Februar 1787 verlängert.

Durch das Patent vom 14. März 1787 wurde dem griechisch-orthodoxen Bischof der Bukowina ein Sitz auf der Herrenbank des galizischen Landtages eingeräumt und diese auch den Edelleuten unter gewissen Bedingungen eröffnet. Von diesem Zugeständnisse wurde nur sehr spärlich Gebrauch gemacht.

Generalmajor Baron von Enzenberg wurde seines Postens enthoben und zum Brigadier der beiden walachischen Regimente in Siebenbürgen ernannt.

Im Jahre 1787 wurde der Bischofssitz von Radautz nach Czarnowitz verlegt.

Чернівцях, Ілішештах, Сатулмарє, Св. Онуфрії, Милишівцях і т. д.; колонії ціпсерів — в Айзенау, Фройденталі, Луїзенталі і Якобєнах.

Сєклєри, які прибули на Буковину, заснували колонії Якобєшти (Фогодіштен), Іштеншегіч, Гадікфальва, Андрашфальва і Йозєффальва.

1782 року покликано до життя православну єпископську раду (консисторію). За два наступних роки численні монастирі скорочено до трьох, а самє [залишилися] Драгомирна, Путна і Сучавиця; їх маєтки перейшли у державне управління і з них, а також з єпископських маєтків засновано Православний релігійний фонд, з якого православне духовенство отримує платню і підтримується шкільництво.

1786 року імператор Йосиф вдруге прийняв рішення відвідати Буковину і невдовзі його здійснив. 16 червня він виїхав з Відня, прибув в Угорщину і тоді поїхав через Семигород на Буковину, куди прибув 24 липня і мав зупинитися в Дорні-Ватрі, однак ще того дня продовжив поїздку до Кимполунга. Звідси 25 липня він поїхав на нічліг до Сучави і відтак 26 до Чернівців. Тут імператор затримався лише на 24 години, однак встиг дуже багато побачити, щоб прийняти рішення, котре мало для цього краю доленосне значення. Вже під час подорожі Буковиною цісар, мабуть, роздумував над планом її об'єднання з Галичиною. Можливо, на підпорядкування Буковини Галицькій губернії міг також вплинути граф Брігідо під час перебування імператора у Львові, оскільки цісар 6 серпня 1786 року розпорядився об'єднати Буковину з Галичиною, що мало відбутися до 1 листопада 1786 року; однак цей термін ще був подовжений до 1 лютого 1787.

Патентом від 14 березня 1787 року православному єпископу Буковини надавалося місце в палаті панів Галицького сейму і вона [палата] також відкривалася на певних умовах для дворян. Цією поступкою користувалися дуже мало.

Генерал-майор барон фон Енценберг був звільнений з посади і призначений бригадиром обох валаських полків у Семигороді.

1787 року з Радівців у Чернівці перенесено резиденцію єпископа.

Die Bukowina bildete jetzt einen Kreis mit einem Kreisamte, an dessen Spitze der Kreishauptmann stand und der in allen Angelegenheiten dem galizischen Gubernium unterstand. Der erste Vorsteher des bukowinaer Kreisamtes war ein Gewisser von Beck bis zum Jahre 1790. Ihm folgte der Kreishauptmann und Gubernialrath Freiherr Basil von Balsch bis 1795, hierauf entstand bis 1804 ein Provisorium, während dessen die Geschäfte von delegirten Commissären versehen wurden. 1804 wurde von Schreiber zum Kreishauptmann und Gubernialrath ernannt, welcher aber 1808 dem Hofrath Johann Edlen von Platzler Platz machte. Dieser wurde im Jahre 1817 nach Wien versetzt, und kam an seine Stelle der Hofrath Alois Edler von Stutterheim. Nach dessen im Jahre 1823 nach Lemberg erfolgter Versetzung trat Josef von Malczek ins Amt, der 1833 in den Ruhestand versetzt wurde. Ihm folgte Franz Kratter, welcher schon 1838 zu Brody starb. Ritter Kasimir von Milbacher wirkte hierauf als Kreishauptmann nur bis zum Jahre 1840, wo dessen Versetzung nach Galizien erfolgte. Nach ihm kam der Vice-Kreishauptmann Georg Isseczeskul, der im Jahre 1849 pensionirt wurde. Auch dessen Nachfolger, Kreishauptmann Freiherr Albert von Henniger, amtirte nur bis zum Jahre 1853, in welchem die Bukowina als Herzogthum von Galizien losgelöst wurde und eine eigene administrative Verwaltung erhielt.

Die Vereinigung des Landes mit Galizien fiel der bukowinaer Bevölkerung äusserst schwer, und Graf Kollowrat, der oberste Hofkanzler, fand sich auch deswegen veranlasst, dem Kaiser Leopold II. einen Vortrag zu erstatten, welcher die Trennung der Bukowina von Galizien zum Zwecke hatte. Kaiser Leopold aber entschied diese Angelegenheit dahin, dass der bukowinaer Adel nicht als zu den Ständen Galiziens gehörig betrachtet werde, die Besorgung der administrativen Geschäfte jedoch wie bisher ohne eine neue Einrichtung fortzuführen wäre, welche Entscheidung im Allerhöchsten Patent vom 29. September 1790 veröffentlicht wurde. Als daher mit der Wiederherstellung der galizischen Ständeversammlung vom Jahre 1817 auch das Patent vom 14. März 1787 in Kraft trat, hielten sich die zur Theilnahme an den galizischen Ständeversammlungen berechtigten Bukowinaer mit demonstrativer Beharrlichkeit davon fern, da sie darin eine Verletzung ihrer Eigenberechtigung sahen.

Dieser Unmuth kam insbesondere zur Geltung, als die Polen, an deren Spitze Graf Golejewski, im Jahre 1826 und

Буковина становила тепер округ з окружним управлінням, на чолі якого стояв окружний староста і він у всіх справах підпорядковувався Галицькій губернській управі. Першим начальником Буковинського окружного управління до 1790 року був відомий фон Бек. За ним до 1795 року слідував окружний староста і губернський радник барон Василь фон Балш, потім до 1804 виник тимчасовий стан, під час якого справи вели делеговані комісари. У 1804 році окружним старостою і губернським радником був призначений фон Шрайбер, який, однак, 1808 року поступився місцем надвірному раднику Йоганну дворянину фон Плацеру. Він був переведений 1817 року до Відня, а на його місце прибув надвірний радник Алоїс дворянин фон Штуттергайм. Після того, як 1823 року відбулося його переміщення до Львова, на посаду заступив Йозеф фон Малчек, який 1833 пішов у відставку. За ним слідував Франц Краттер, який вже 1838 року помер у Бродах. Рицар Казимир фон Мільбахер діяв відтак як крайовий староста лише до 1840 року, коли відбулося його переведення до Галичини. За ним йшов віце-крайовий староста Георг Іссеческул, який 1849 року вийшов на пенсію. Відтак його наступник крайовий староста барон Альберт фон Геннігер займав посаду лише до 1853 року, коли Буковина як герцогство відокремилася від Галичини і отримала власне адміністративне управління.

Об'єднання краю з Галичиною важко переносило буковинське населення, і тому граф Колловрат, верховний надвірний канцлер, вважав за потрібне подати імператору Леопольду II доповідь, що мала своєю метою відділення Буковини від Галичини. Однак цісар Леопольд вирішив це питання таким чином, що буковинське дворянство не вважатиметься належним до станів Галичини, однак ведення адміністративних справ мало продовжуватися, як і раніше, без нових установ, — рішення про це було обнародоване Високим патентом від 29 вересня 1790. Тож коли з відновленням галицької станової конституції від 1817 року також вступив у силу патент від 14 березня 1787, буковинці, правомочні брати участь у галицьких станових зборах, демонстративно трималися сторони від них, бо вони вбачали у цьому порушення власних прав.

Це невдоволення особливо проявилось тоді, коли поляки на чолі з графом Голєєвським у 1826 році і

später 1841 der galizische Landtag auf Antrag des Abgeordneten Ritter von Wassilewski die Verdrängung der lateinischen Amtssprache durch die polnische anstrebte. Da die Bewohner der Bukowina ohnehin der polnischen Sprache nicht mächtig waren, trafen sie diese Bestrebungen sehr hart, und es wurde von einer Anzahl gesinnungstüchtiger Bukowinaer 1848 eine Petition an das Ministerium eingereicht, worin die Beschwerden gegen die Vergewaltigung ihrer Eigenberechtigung zum Ausdruck kamen. Dies hatte zur Folge, dass die Bukowina 1848 zu einem Herzogthume erhoben, von Galizien getrennt wurde und eine eigene administrative Verwaltung, Landesregierung, erhielt, an deren Spitze ein Landespräsident gestellt wurde.*

Der erste Landespräsident hiess Franz Schmück und sein Nachfolger Graf Karl Rothkirch-Panthen, der von 1858—60 fungirte.

Infolge des im Jahre 1859 erfolgten Systemwechsels wurde die Bukowina auf Grund der Allerhöchsten Entschliessung vom 22. April 1860 unter die kaiserliche Statthalterei in Lemberg gestellt und als ein Kreis Galizien coordinirt. Diese Verfügung traf die Bevölkerung wie ein Donnerschlag. Eine von allen Classen derselben unterschriebene Petition vom 24. December 1861 an den Kaiser, worin um die Selbständigkeit des Landes ehrfurchtsvollst gebeten wurde, erwirkte im nächstfolgenden Jahre auf Grund des Februardecrets eine Landesverfassung für die Bukowina mit einem besonderen Landesstatute. Demgemäss konnte auch dem Lande eine besondere Landesregierung nicht mehr vorenthalten bleiben, und es erhielt ein eigenes Wappen.

Das kaiserliche Diplom über die Verleihung des Landeswappens lautet:

VIRIBUS UNITIS

Wir Franz Josef der Erste von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich, König von Ungarn und Böhmen, König der Lombardie und Venedigs, von Dalmatien, Croatien, Slawonien, Galizien, Lodomerien und Illirien; Erzherzog von Oesterreich, Grossherzog von Krakau, Herzog von Lothringen, Salzburg, Steiermark, Kärnthen, Krain, Ober- und Nieder-Schlesien und der Bukowina; Grossfürst von Siebenbürgen, Markgraf von Mähren; gefürsteter Graf von Habsburg und Tirol; Grosswoiwode der Woiwodschaft Serbien

etc. etc. etc.

* Die völlige Loslösung von Galizien erfolgte naturgemäss nur successiv, und es übernahm anfangs der Hofrath von Bach und im Jahre 1849 A. von Henninger bis zum März 1853 die Leitung des Landes.

пізніше у 1841 на пропозицію депутата рицаря фон Василевського намагалися витіснити в галицькому сеймі офіційну латинську мову польською. Оскільки жителі Буковини і так не володіли польською мовою, то ці намагання дуже сильно вразили їх, і певна кількість принципово настроєних буковинців подала у 1848 році петицію у міністерство, в якій скаржилася на зневажання власних прав. Це мало своїм наслідком, що Буковина у 1848 [1849] була піднесена до герцогства, відокремлена від Галичини і отримала власне адміністративне управління, крайовий уряд, на чолі якого стояв крайовий президент*.

Перший президент краю називався Франц Шмюк, а його наступник — граф Карл Роткірх-Пантен, який виконував обов'язки у 1858—60.

Внаслідок зміни системи, що сталася 1859 року, Буковина на підставі Найвищого рішення від 22 квітня 1860 була підпорядкована цісарському намісництву у Львові і функціонувала як округ Галичини. Це розпорядження вразило населення як удар грому. Підписана представниками всіх його класів петиція до цісаря від 24 грудня 1861 [1860] року, у якій глибокоповажно висловлювалося прохання про самостійність краю, виклопотала наступного року на основі лютневого декрету крайову конституцію для Буковини з особливим статусом краю. Також згідно з нею край більше не міг бути позбавлений існуючого крайового уряду і отримав власний герб.

Цісарський диплом про надання герба гласить:

СПІЛЬНИМИ ЗУСИЛЛЯМИ

Ми, Франц Йосиф Перший Божою милістю імператор Австрійський, король Угорський і Богемський, король Ломбардії і Венеції, Далматинський, Хорватський, Славонський, Галицький, Лодомерський та Іллірійський; ерцгерцог Австрійський, великий герцог Краківський, герцог Лотаринзький, Зальцбургський, Штирійський, Каринтійський, Крайнський, Горішньо- та Долішньо-сілезький і Буковини; великий князь Семігородський, маркграф Моравський, возведений у княжу гідність граф Габсбургський і Тірольський; великий воєвода Сербського воєводства і т.д. і т.д. і т.д.,

*Повне відокремлення від Галичини відбувалося, звичайно, поступово, і спочатку керівництво краєм прийняв надвірний радник фон Бах, а з 1849 до березня 1853 — А. фон Геннінгер.

haben mit Vergnügen vernommen, dass
 der
 Landtag
 unseres getreuen
 HERZOGTHUMS BUKOWINA
 die schon von der Vertrauens-Commission 1849
 allerunterthänigst vorgebrachte Bitte um Verleihung eines
 eigenen
 Landes -Wappens
 erneuert habe.

Einen Theil des alten Daciens bildend,
 wurde dieses Land unter der Herrschaft der Fürsten der Moldau
 zum sogenannten Oberlande (tara de sus) gerechnet, später
 mit dem Namen Arborosa, Plonina, und zuletzt nach dem
 zwischen Czernowitz und Wisznitz gelegenen Buchenwalde

BUKOWINA
 bezeichnet.

Gehörte vor Stephan dem Grossen ein kleiner Theil des
 Landes jenseits des Pruth zu Galizien, sowie einige Gebirgs-
 strecken zu Siebenbürgen:

So wurden die Grenzen der Moldau und demgemäss auch
 jene der

BUKOWINA

durch die von dem genannten Fürsten gegen Polen und Ungarn
 erfochtenen Siege mittelst eigener Tractate festgesetzt, wornach
 gegen Sonnenuntergang und Mitternacht der Dnjestr, die Bäche
 Serafinesci, Colacinul und der Fluss Czeremosz, dann gegen
 Mittag die Quellen des Letzteren, der Suczawa, der Bistritz
 und Trotosiul bis in den Milkow die Grenzen bildeten. Ur-
 sprünglich von den Daciern bewohnt, und später von Trajans
 Colonien bevölkert, wurde das Land zur Zeit der Völkerwanderung
 von den Gothen, Gepiden, Hunnen, Avaren, Ungarn, Tartaren
 und noch anderen Völkerschaften heimgesucht, welche hinter sich
 nur Spuren von Greuel und Verwüstungen zurückliessen.

Unter solchen, fast ein Jahrtausend andauernden misslicheu
 Verhältnissen wurde das eingeborene Volk auf seinem Wege
 zu höheren Culturstufen aufgehalten, und musste zufrieden sein,
 Leben, Sitte und Sprache durch die Flucht in das Dunkel seiner
 Wälder zu retten, wenn es mit den Waffen in der Hand gegen die
 eindringenden Barbaren nicht länger mehr ankämpfen konnte.

Nachdem erst nach der unter dem Fürsten Dragosch er-
 folgten Vereinigung der einzelnen lose verbunden gewesenen
 Bezirke in einem Staate die Macht der Bevölkerung in der
 Selbstvertheidigung gegen ihre Nachbarvölker etwas angewachsen
 war, erlangte dieser Staat unter dem Helden Stefan dem Grossen
 einen hohen Ruf durch seine über die Feinde der Christenheit und
 der Civilisation erfochtenen glänzenden Siege, von denen heute
 noch die zahlreichen Kirchen und Klöster Putna, Wolowetz,

diznalijsia iz zadovolenniam,
 što
 sejm

naszogo wirnogo

ГЕРЦОГСТВА БУКОВИНА

відновив найпідданіше висунуте уповноваженою
 комісією ще у 1849 році прохання
 щодо надання
 власного
 крайового герба.

Будучи частиною стародавньої Дакії,
 цей край під владою молдавських князів відносився до
 так званої Горішньої землі (tara de sus), пізніше
 позначений під ім'ям Арбороса, Плоніна і, нарешті, від
 розміщеного між Чернівцями і Вижицею букового лісу

названий

БУКОВИНА.

Якщо до Штефана Великого мала частина краю по
 той бік Пруту належала до Галичини, а також декілька
 гірських обширів до Семигороду,

то кордони Молдови, а відповідно до цього
 також

БУКОВИНИ

були встановлені згадуваним князем через здобуті
 перемоги над поляками і угорцями шляхом власних
 трактатів, за якими на заході і півночі кордони утво-
 рювали Дністер, струмки Серафинець, Колачин і річка
 Черемош, відтак на півдні витоки останнього
 [Черемошу], Сучави, Бистриці і Тротуша до Мілкова.
 Початково заселений даками, а пізніше заповнений
 Траяновими колоніями, край під час мандрівки наро-
 дів відвідували готи, гепіди, гунни, авари, угорці, та-
 тари і ще інші народності, які залишали за собою лише
 сліди страхіть і спустошень.

За таких, тривалістю майже тисячоліття несприя-
 тливих умов туземний народ затримався на своєму
 шляху до вищих культурних рівнів, і мусив задоволь-
 нятися тим, щоб рятувати життя, традиції і мову вте-
 чею у морок своїх лісів, якщо він не міг довше проти-
 стояти зі зброєю у руках вторгненням варварів.

Лише після того, як за князя Драгоша відбулося об'єд-
 нання окремих слабо пов'язаних колишніх округів в одній
 державі, дещо зросла міць населення у самозахисті від
 сусідніх народів, ця держава за героя Штефана Вели-
 кого досягла високої слави завдяки здобутим блиску-
 чим перемогам над ворогами християнства і цивіліза-
 ції, про які ще сьогодні свідчать численні церкви і
 монастирі Путна, Воловець, Бадівці, Сучава, Солка,

Badeutz, Suczawa, Solka, Moldowitza, Suczewitza, Dragomirna, Prisaka und mehrere andere Zeugnis geben.

Von dem Augenblicke an, als die Bukowina mit dem Tractate vom 7. Mai 1775 mit Unserer Krone vereinigt wurde, begann das Land unter den Segnungen einer milden Regierung, aufathmend von den Fehden, die es bis dahin stets beunruhigt hatten, sich einer höheren Culturstufe zu erfreuen. — Es wurden Strassen angelegt, welche den Handelsverkehr erleichterten, Ackerbau und Industrie schwangen sich empor, allenthalben wurden Schulen errichtet und so der Grundstein zu einer besseren Zukunft gelegt, welcher die

BUKOWINA

mit froher Zuversicht entgegnblickt.

Seit der Vereinigung des Landes mit Unserem Scepter zuerst unter militärische Administration gestellt, wurde es 1786 mit Galizien vereinigt; 1790 als selbständige Provinz erklärt mit einigen Lokalgerichten; 1804 auch mit einem Forum Nobilium¹² versehen; 1817 abermals zu einem Kreise Galiziens gemacht und blieb in dieser Eigenschaft bis zum Jahre 1848 der galizischen Landesstelle untergeordnet.

Als sich aber durch die gewonnene Erfahrung gezeigt hatte, dass die Verschiedenheit der Zunge, der Sitten und Gebräuche eine Verschmelzung mit Galizien nicht wünschenswerth mache, so haben Wir 1848 die Bukowina zu einem Herzogthume in Gnaden erhoben, und ihm administrative Selbständigkeit eingeräumt, welche, nachdem der 1860 gemachte Versuch, es mit Galizien zu vereinigen, fehlgeschlagen hatte, bald darauf bleibend hergestellt worden ist.

Mit dem Staatsgrundgesetze vom 26. Februar 1861 haben Wir diese Wiederherstellung der administrativen Selbständigkeit Unseres getreuen Herzogthums

BUKOWINA,

wodurch es eine Landesvertretung erlangte und am Reichsrathe Theil zu nehmen berufen ward, garantirt und mit Unserer Kaiserlichen Entschliessung vom fünf und zwanzigsten August Ein Tausend Achthundert Ein und sechzig Uns bewogen gefunden,

ihm ein eigenes

L a n d e s - W a p p e n

zu verleihen.

Wir

gestatten insbesondere, dass sich die

Landesvertretung

Unseres getreuen

HERZOGTHUMS BUKOWINA

und deren Organe des in dieser Urkunde mit den kunstmässigen Farben entworfenen und nachstehend beschriebenen

Молдавиця, Сучавиця, Драгомирна, Прісака та багато інших.

З того моменту, як Буковина за трактатом від 7 травня 1775 року була з'єднана з Нашою Короною, то з благословення доброзичливого уряду край, передихнувши від міжусобиць, котрі постійно його непокоїли до тих пір, почав втішатися вищим рівнем культури — прокладалися дороги, які полегшили торговельні зв'язки, піднісся рівень землеробства і промисловості, повсюди відкривалися школи і таким чином закладався наріжний камінь для кращого майбутнього, в яке

БУКОВИНА

дивиться з радісною упевністю.

З часу приєднання краю до Нашого Скіпетра, поставлений спочатку під військову адміністрацію, 1786 року він був об'єднаний з Галичиною; 1790 — оголошений самостійною провінцією з декількома місцевими судами; 1804 року йому було надано Forum Nobilium¹²; у 1817 році вдруге перетворений на округ Галичини і залишався в цій якості підпорядкованим галицьким крайовим інстанціям до 1848 року.

Але коли завдяки набутому досвіду виявилось, що відмінність мови, традицій і звичаїв робить злиття з Галичиною небажаним, Ми своєю милістю піднесли Буковину 1848 року до герцогства і надали йому адміністративну самостійність, котра, після того, як здійснена 1860 року спроба з'єднати його з Галичиною не вдалася, невдовзі по тому була відновлена на постійно.

Основним законом держави від 26 лютого 1861 року Ми гарантували це відновлення адміністративної самостійності Нашого вірного герцогства

БУКОВИНИ,

завдяки чому вона добила представництва краю і запрошується брати участь у Державній раді, а Нашим Імператорським Рішенням від двадцять п'ятого серпня одна тисяча вісімсот шістьдесят першого року визнали нас схильними

надати йому

власний

к р а й о в и й г е р б .

Ми

дозволяємо, зокрема, що

крайове представництво

Нашого вірного

ГЕРЦОГСТВА БУКОВИНИ

і його органи можуть послуговуватися накресленим за всіма мистецькими правилами у кольорах і описаним нижче у цій грамоті

Herzoglichen
Wappens
bedienen mögen.

In einem von Blau und Roth längs getheilten Schilde ein natürlicher Auerochsenkopf vorwärts gestellt und von drei goldenen Sternen im aufrechten Dreieck begleitet. Den Schild umgibt ein rother mit goldenen Fransen eingefasster mit Hermelinen gefütterter und über den Schildesecken mit goldenen Quasten aufgeschürzter Mantel, welchem ein goldener mit Edelsteinen geschmückter, zur Hälfte roth ausgefüllter Herzogshut aufliegt.

Zur mehreren Bekräftigung alles Dessen haben Wir gegenwärtiges Diplom mit Unserem kaiserlichen Namen eigenhändig unterzeichnet und Unser kaiserliches Majestätssiegel anhängen lassen.

Gegeben und ausgefertigt
mittelt Unseres lieben und getreuen
Anton Ritters von Schmerling,
Grosskreuzes Unseres Kaiserlichen österreichischen Leopold-
und des grossherzoglich Baden'schen Ordens der Treue, Unseres
wirklichen geheimen Rathes und Staatsministers, Doctors der
Rechte etc.

in Unserer Reichs-Haupt- und Residenzstadt
Wien

am neunten Monatstage December, nach Christi Geburt im
Eintausend Achthundert zwei und sechzigsten, Unserer Reiche
im fünfzehnten Jahre.

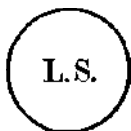
FRANZ JOSEF m. p.

Der Staatsminister:

Anton Ritter von Schmerling m. p.

Nach Seiner Kaiserlich - königlich Apostolischen Majestät
Höchsteigenem Befehle

Carl Ritter von Reich m. p.
Ministerialrath.

герцогським
гербом.

На синьому і червоному уздовж розділеному щиті спереду поставлена натуральна голова тура і супроводжена трьома золотими зірками у вертикальному трикутнику. Щит оточує червона, обрамлена золотими тороками з підшитим горностаєм і над кутами до щита стягнута золотими китицями мантия, на якій лежить золота, прикрашена коштовними каменнями, до половини червоно заповнена герцогська шапка.

Для більшого підтвердження всього цього Ми підписали нинішній диплом Нашим імператорським іменем власноручно і доручили прикласти печатку Нашої імператорської величності.

Дано і виконано
при допомозі нашого дорогого і вірного
Антоня рицаря фон Шмерлінга,
[кавалера] великого хреста Нашого імператорського австрійського Леопольдинського і великогерцогського Баденського ордену вірності, Нашого дійсного таємного радника і державного міністра, доктора права і т.д.,

у Нашій імперській столиці і резиденції
Відні

дев'ятого дня місяця грудня в році одна тисяча вісімсот шістдесят другому від народження Христа, на п'ятнадцятому році Нашого цесарства.

ФРАНЦ ЙОСИФ р[укою] в[ласною].

Державний міністр:

Антон рицар фон Шмерлінг р[укою] в[ласною].

За Його Імператорсько-королівської Апостольської
Величності персональним наказом

Карл рицар фон Райх р[укою] в[ласною].
Міністерський радник.

Der als Kreishauptmann im Jahre 1860 in der Bukowina amtirende Hofrath Jakob Ritter von Mikuli wurde 1861 nach Lemberg transferirt, und es traf am 26. März 1861 der Hofrath Wenzel Ritter von Martina als Landeschef in Czernowitz ein. Dieser musste jedoch wegen Erblindung 1862 sein Amt niederlegen, und an seine Stelle kam Rudolf Graf Amadei. Nach diesem folgte Franz Myrbach Ritter von Rheinfeld vom Jahre 1862 bis 1870, hierauf Felix Freiherr Pino von Friedenthal bis 1874, der durch Hieronymus Freiherrn von Alesani ersetzt wurde. Im Jahre 1887 kam Felix Freiherr Pino von Friedenthal neuerdings als Landespräsident in die Bukowina, nach welchem im Jahre 1889 Anton Graf Pace das Amt übernahm, dem 1892 Franz Freiherr von Kraus folgte. An die Stelle des letztgenannten kam im Jahre 1894 Leopold Graf Goess und diesem folgte im Jahre 1898 Freiherr von Bourginion, der bis jetzt dieses Amt bekleidet.

Durch Allerhöchste Entschliessung vom 23. Jänner 1873 wurde das bukowinaer Bisthum zu einem Erzbisthum und einer Metropole der Bukowina und Dalmatiens erhoben. Im selben Jahre wurde auch in Czernowitz die Franz-Josef-Universität gegründet und der Prachtbau der Residenz des griechisch-orthodoxen Erzbischofs beendet.

Im Jahre 1823 sollte der Fürsten-Congress in Czernowitz stattfinden. Kaiser Franz I. und der russische Czar Alexander I. trafen daselbst am 4. beziehungsweise am 5. October ein. Da jedoch der Staatskanzler Fürst Metternich auf der Reise erkrankte und in Lemberg zurückbleiben musste, der russische Minister Nesselrode ebenfalls dahin reiste, konnte der Congress nicht abgehalten werden, und Kaiser Alexander fuhr nach siebentägigem Aufenthalte über Nowoselitz nach Russland zurück, während Kaiser Franz am 13. October nach Lemberg abreiste.

Am 21. October 1851 kam Se. Majestät Kaiser Franz Josef I, umjubelt von der Bevölkerung, in Czernowitz an. Hierauf begab sich der Monarch am 22. October nach Radautz zur Hochwildjagd, und von da am 27. October nach Czernowitz, wo die Pferde gewechselt wurden und die Reise nach Galizien ging. Auch im Jahre 1855 beehrte Se. Majestät die Bukowina mit einem Besuche. Am 29. Juni traf Se. Majestät in Czernowitz ein, von wo aus am 1. Juli ein Ausflug nach Radautz unternommen wurde und Se. Majestät am 3. Juli in Czernowitz übernachtete, um am 4. Juli nach Kolomea abzureisen.

Der September des Jahres 1880 brachte dem Lande neue Freuden, denn Se. Majestät besuchte aber-

Виконуючий у 1860 році обов'язки окружного старости на Буковині надвірний радник Якоб рицар фон Мікулі у 1861 році був переведений до Львова, і 26 березня 1861 року до Чернівців прибув як глава краю надвірний радник Венцель рицар фон Мартіна. Однак він у 1862 через втрату зору змушений був залишити посаду і на його місце прибув Рудольф граф Амадей. За ним слідував з 1862 до 1870 року Франц Мірбах рицар фон Райнфельд, потім до 1874 р. Фелікс барон Піно фон Фріденталь, якого змінив Гіроніmus барон фон Алезані. 1887 року Фелікс барон Піно фон Фріденталь знову прибув на Буковину як президент краю, після якого в 1889 році посаду прийняв Антон граф Паче, за яким 1892 року його слідував Франц барон фон Краус. Замість вищезгаданого 1894 року прибув Леопольд граф Гоесс, а за ним слідував у 1898 році барон фон Бургініон, який обіймає цю посаду дотепер.

Найвищим рішенням від 23 січня 1873 буковинське єпископство було піднесено в архієпископство і митрополію Буковини та Далмації. У тому ж році [фактично 1875] було засновано й університет імені Франца Йосифа і завершено спорудження пишної резиденції православного архієпископа [головного корпусу, 1875].

1823 року у Чернівцях мав відбутися конгрес правителів. Цісар Франц I і російський цар Олександр I зустрілися там 4 і 5 жовтня. Але оскільки державний канцлер князь Меттерніх під час подорожі захворів і змушений був залишитися у Львові, а російський міністр Нессельроде також поїхав туди, то конгрес не зміг відбутися; імператор Олександр повернувся після семи-денного перебування через Новоселицю у Росію, в той час як імператор Франц виїхав 13 жовтня до Львова.

21 жовтня 1851 Йо[го] величність цісар Франц Йосиф I, радісно зустрінутий населенням, прибув у Чернівці. Потім 22 жовтня монарх подався до Радівців для полювання на велику дичину, а звідси 27 жовтня — до Чернівців, де були поміняні коні, і вирушив у поїздку до Галичини. Йо[го] величність й 1855 року пошанував Буковину своїм візитом. 29 червня Йо[го] величність прибув у Чернівці, звідкіля 1 липня було здійснено прогулянку до Радівців, а 3 липня Йо[го] величність переночував у Чернівцях, щоб 4 липня від'їхати до Коломиї.

Вересень 1880 року приніс краю нову радість, адже Йо[го] величність знову відвідав дуже вподо-

mals das Hochdemselben liebgewordene Herzogthum Bukowina. Angesichts der vielen Wohlthaten, die der erlauchte Monarch dem Lande spendete, bereitete die Bevölkerung ihrem geliebten Kaiser und Herrn einen von höchster Begeisterung durchglühten Empfang, und endloser Jubel erscholl durch das ganze Land.

Wenn auch unsere Bukowina noch sehr jung ist, so hatten sich ihre Söhne stets Eins gefühlt mit dem grossen österreichischen Vaterlande, in blutigen Schlach — ten und Gefechten hatten sie für den Glanz und Ruhm Oesterreichs mitgekämpft und halfen redlich den Lorbeerkrantz zahlreicher Siege erringen, die unvergänglich die Geschichte Oesterreichs zieren. In unendlicher Liebe und Dankbarkeit blicken sie jetzt auf zu ihrem grossen erhabenen Kaiser Franz Josef I, der, eingedenk des Vorbildes Seiner glorreichen Vorfahren, sie in Sein väterliches Herz geschlossen hat, und sie stets mit der reichlichsten Fürsorge beglückt.

So möge denn das Band, welches das grosse österreichische Vaterland auch um unser Ländchen geschlungen hat, ewig und unzerreissbar bleiben, zum Ruhme und Glänze unseres Allerhöchsten Kaiserhauses und zum Glück und Segen seiner vereinigten Söhne.

Kurzer Abriss der Geschichte des griechisch-orientalischen Religionsfonds.

Wir haben schon in der älteren und neueren Geschichte unseres Landes erwähnt, dass die Wojwoden der Moldau zur Verherrlichung und Verewigung der erkämpften Siege oder auch aus anderen Ursachen zahlreiche Klöster und Kirchen bauten und dieselben mit Gütern und Geschenken bedachten. Diesem Beispiele folgten die Bojaren sowie andere begüterte Personen, und so kam es, dass die Klöster und Bischöfe über einen sehr ausgedehnten Besitz verfügten. Aber auch die Klostergeistlichkeit selbst und ihre Oberhirten strebten dahin, ein möglichst grosses Vermögen zu erwerben, damit ihren Bedürfnissen für ewige Zeiten Sorge getragen werde. Sie hatten sonach theils durch Ankauf von Gütern, theils durch Anregung der angedeuteten Schenkungen ihren Zweck erreicht.

Als die Bukowina unter Oesterreichs Regierung kam, zählte man nicht weniger als dreiunddreissig grössere

бане йому герцогство Буковину. З огляду на численні благодіяння, подаровані краю найсвітлішим монархом, населення приготувало своєму улюбленому цісарю і володарю найвищому натхненні гарячий урочистий прийом і безмежна радість лунала по всьому краю.

Хоча наша Буковина і є ще дуже молодою, та її сини завжди відчували єдність з великою австрійською батьківщиною, в кривавих битвах і боях вони разом боролися за блиск і славу Австрії і сумлінно допомагали здобувати лавровий вінок численних перемог, котрі навіки прикрашають історію Австрії. З безмежною любов'ю і вдячністю вони дивляться тепер на їхнього великого благородного цісаря Франца Йосифа I, який, пам'ятаючи приклад Своїх прославлених предків, помістив їх у Своєму батьківському серці, і постійно ошчасливлює їх найщедрішою турботою.

Тож нехай узи, які пов'язують велику австрійську батьківщину з нашим малим краєм, залишаються вічними і нерозривними, на славу і блиск нашого найвищого цісарського дому і на щастя та благоденство його об'єднаних синів.

Стислий нарис історії Православного релігійного фонду

Ми вже відзначали в стародавній і новітній історії нашого краю, що воєводи Молдови для прославлення і увіковічення одержаних перемог чи з інших причин будували численні монастирі та церкви і обдаровували їх маєтками та дарами. Цьому прикладу слідували бояри та інші маєтні особи, і таким чином вийшло, що монастирі та єпископи розпоряджалися дуже обширними володіннями. Однак і сам монастирський клір та його архіпастирі прагнули придбати по можливості більше майна, щоб забезпечити свої потреби на вічні часи. Вони досягали своєї мети частково тим, що скуповували маєтки, а частково тим, що домагалися згаданих дарувань.

Коли Буковина перейшла під австрійське правління, нараховувалося не менше 33 великих ка-

gemauerte und kleinere hölzerne Klöster, denen fast der vierte Theil der Güter des Landes gehörte. Doch auch in der Moldau hatten dieselben Güter, wogegen die moldauischen Bischöfe und Klöster im Lande begütert waren. Dies verursachte zahlreiche Streitigkeiten mit dem Auslande, und auch die zu jener Zeit ins Leben gerufene Vermehrung der Population in der Bukowina, wie nicht minder die eigenmächtigen Eingriffe der Bojaren und sonstigen Nachbarn der Klostergüter führten langwierige Prozesse herbei, die der Klostergeistlichkeit höchst zuwider waren. Dass daher diesen Wirren ein Ende gemacht werden musste, war leicht zu begreifen.

Schon General Spleny beantragte in seiner Denkschrift vom Jahre 1776, dass der Besitz der Klöster confiscirt werde, und man denselben nur so viel Güter zuweisen solle, als zu deren Erhaltung erforderlich seien, oder aber dass nach dem Beispiele Russlands den Klöstern bestimmte Pensionen zu verabfolgen wären. Diesem Antrage fügte er noch die Versicherung bei, dass die griechisch-orthodoxe Geistlichkeit ohnehin beim Volke nicht sehr beliebt sei, demnach ihre Massregelung kein übles Aufsehen erregen würde. Die Wiener Hofstellen massen dieser Versicherung keinen Glauben bei, und insbesondere legte der Staatskanzler Fürst Kaunitz gegen diesen Antrag sein Veto ein, weil die Pforte in Wien Vorstellungen machte, wonach ihr aus der Einziehung des Vermögens der zumeist von den moldauischen Fürsten gegründeten Klöster der Bukowina durch die obstinate Haltung des damaligen Hospodaren der Moldau Verlegenheiten erwachsen würden. Wenngleich auch diese Bedenken später geschwunden waren, gebrauchte man in Wien dennoch alle Vorsicht, um mit der Geistlichkeit nicht in Collision zu kommen.

Der ehemalige Bischof von Radautz, Dositheus Hereskul, dem die Verwaltung seiner ausgedehnten Besitzungen viel Verdruss bereitete, machte sich erbötig, diese Güter gegen eine jährlich zu zahlende Rente dem Staate zu überlassen und für sich nur Radautz, wo er residirte, auf Lebenszeit vorzubehalten. Sein Anerbieten wurde vom Kaiser Josef angenommen, jedoch nicht im Namen des Staates, sondern in dem des Allerhöchsten Hofes. Dieses Beispiel wurde auch von verschiedenen Klöstern befolgt, trotzdem sich manche, wenn auch nur äusserlich, gegen die Durchführung eines derartigen Entschlusses sträubten, damit dem Willen ihrer Stifter Genüge geleistet werde, da sie gehalten wären, gegen jeden, der an die Stiftungsgüter Hand legen würde, den Fluch auszusprechen.

м'яних і менших дерев'яних монастирів, яким належала майже четверта частина маєтків краю. Однак вони мали такі ж маєтки і в Молдові, а молдовські єпископи і монастирі натомість володіли маєтностями у краї. Це спричинювало численні спори із закордоном, і поживавлене в той час збільшення населення Буковини, як і не менш значне самовільне втручання бояр та інших сусідів монастирських володінь теж викликали тривалі процеси, які дуже обридли монастирському духовенству. Те, що цим чварам необхідно покласти край, було легко зрозуміти.

Вже генерал Сплєні пропонував у своєму меморандумі від 1776 року, що треба конфіскувати володіння монастирів і виділити їм таку кількість майна, котра необхідна для їхнього утримання, або ж за прикладом Росії монастирям необхідно було призначити певне утримання. Свою пропозицію він супроводжував також запевненням, що православне духовенство і так не дуже популярне серед народу, тому його експропріація не викличе негативних настроїв. У віденських придворних установах не надали цьому запевненню жодної довіри і, зокрема, державний канцлер князь Каунітц наклав на цю пропозицію вето, оскільки Порти у Відні висловила протест, згідно з яким конфіскація майна монастирів Буковини, заснованих переважно молдовськими князями, викликала б ускладнення через вперту позицію тодішнього господаря Молдови. Хоча ці сумніви пізніше й були розвіяні, однак у Відні застосовували всю обережність, щоб не входити в колізію з православним кліром.

Тодішній радівецький єпископ Досифей Херескул, якому управління його обширними володіннями завдавало багато клопотів, висловив готовність передати це майно державі взамін за щорічно виплачувану ренту і залишити за собою до кінця життя лише Радівці, де він мав резиденцію. Пропозиція була прийнята імператором Йосифом, однак не від імені держави, а Високого двору. Цей приклад наслідували також різні монастирі, незважаючи на те, що деякі, нехай і формально, опиралися проведенню такого рішення, аби віддати належне волі своїх фундаторів, бо вони вважали: кожен, хто покладе руку на фундаційне майно, буде проклятий.

Kaiser Josef verfügte in dieser Hinsicht mit dem Handschreiben vom 19. Juni 1783 de dato Czernowitz, dass die Verminderung und Zusammenziehung der Kaluger (Mönchs-) Klöster ohne weiteres vor sich zu gehen habe, und dass ihre Gründe und Fonds in die Administration genommen, was fremden, nicht im Lande wohnenden Geistlichen hiervon gehöre, denselben ganz benommen, und aus dem hieraus entstehenden Fundo der gesammte griechisch-orientalische Clerus unterhalten und wenigstens eine Schule in Suczawa oder Czernowitz errichtet werde; das von den diesfälligen Einkünften sodann noch Uebrigbleibende zu anderer nutzbarer Verwendung vorbehalten bleibe.

Die Allerhöchste Entschliessung vom 14. Januar 1784 regelte die Verwaltung der solchermassen nur in die Sequestration¹³ durch den Staat eingezogenen Güter auf Antrag des Generals Freiherrn von Enzenberg und enthielt die Bestimmung, dass die Erträgnisse der Güter des griechisch-orientalischen Religionsfonds nicht an die Landeskasse abzuführen, sondern im Einverständniss mit dem Bischof und dem griechisch-orientalischen Consistorium separat zu verwalten seien. Zur Verwaltung dieses Fonds wurde eine Güterdirection und fünf Wirthschaftsverwaltungen errichtet.

Am 29. April 1786 wurde das Regulativ für das Kloster- und Schulwesen der Bukowina herausgegeben, worin der Landesfürst als Schutz- und Schirmherr dieses Fonds erklärt und verordnet wird, dass die Verwaltung und Verwendung des Fonds — nur für den Clerus und die Schule bestimmt — von der Anordnung des Monarchen abhängig sei. Dieses Regulativ wurde zufolge Allerhöchster Entschliessung vom 10. December 1869 erneuert.

Die Güter der moldauischen Klöster in der Bukowina wurden gegen jene der bukowinaer Klöster in der Moldau eingetauscht und so der Besitzstand des Fonds geregelt. Der Metropolit in Jassy und der Patriarch von Jerusalem behielten zwar die im Lande ihnen gehörenden Besitzungen, hinsichtlich der Waldungen aber übte die Staatsverwaltung das Aufsichtsrecht aus.

Unter den Gütern des griechisch-orientalischen Religionsfonds sind auch jene Güter mit inbegriffen, welche zur Zeit des Landespräsidenten Freiherrn Franz von Myrbach (1856—70) durch Kauf in den Besitz des Fonds gekommen, und welche als eigentliche Staatsdomänen (Cameralgüter) anzusehen sind. Es sind dies die Güter Zuczka, Kimpolung und Dorna-Watra. Zuczka war eine ehemalige Besitzung der moldauischen

Цісар Йосиф у цьому плані розпорядився власноручним листом від 19 червня 1783, виданим у Чернівцях, що скорочення і ущільнення чернечих (монаших) монастирів повинно проходити лише саме собою, і що їх землі і фонди забирає адміністрація, а те, що належить чужим, духівникам, які живуть поза краєм, конфіскується повністю, а з фонду, що виникне внаслідок цього, буде утримуватися весь православний клір і буде збудовано щонайменше одну школу в Сучаві чи Чернівцях; те, що залишиться від таких доходів, повинно бути використане на інші корисні справи.

Найвища ухвала від 14 січня 1784 року на пропозицію генерала барона фон Енценберга регулювала управління лише через секвестрацію¹³ стягнутих державою маєтків і містила положення, щоб доходи від маєтків Православного релігійного фонду не переводити у крайову касу, а щоб ними управляти окремо у погодженні з єпископом і православною консисторією. Для управління цим фондом засновувалися дирекція маєтків і п'ять господарських управлінь.

29 квітня 1786 року видано інструкцію про врегулювання монастирських і шкільних справ на Буковині, в якій крайовий правитель [імператор] оголошується захисником і покровителем цього фонду і постановляється, що управління і використання фонду, призначеного тільки для кліру і школи, залежить від монаршого розпорядження. Ця інструкція була оновлена Найвищою ухвалою від 10 грудня 1869 року.

Маєтки молдовських монастирів на Буковині обмінювалися на такі ж маєтки буковинських монастирів у Молдові, і таким чином майнове становище фонду було врегульовано. Митрополит яський і патріарх єрусалимський хоча й зберегли у краї належні їм володіння, однак право нагляду за лісовими масивами мала державна влада.

До маєтків православного релігійного фонду включені також ті володіння, які за часів крайового президентства барона Франца фон Мірбаха (1856—70) перейшли у володіння фонду внаслідок купівлі, і які необхідно розглядати як суто державні домени (камеральне майно). Такими є маєтки Жучка, Кимполунг і Дорна-Ватра. Жучка була колись власністю молдавських монастирів Побрата і Барновського; натомість

Klöster Pobrata und Bernowski; Kimpolung und Dorna-Watra hingegen waren keinem Privaten unterworfen, daher hatte die österreichische Regierung diese Besitzungen als herrenlos im Namen des Landesfürsten mit Beschlag belegt und daraufhin incamerirt. Die auf den Gründen dieser Herrschaften sesshaften Leute wurden als specielle Unterthanen des Staates angesehen und ihnen die Gründe, welche sie bearbeiteten, überlassen; dagegen wurde ihnen der Wald gegen Entrichtung eines angemessenen Zinses zur Benutzung zugewiesen. Sie mussten aber zur Erhaltung der Staatsstrasse in ihrem Bezirke durch Fuhr- und Handrobot beitragen. Namentlich die letztere Verfügung wurde den Kimpolungern unangenehm und gab Anlass zu vielen Recriminationen. Im Jahre 1870 erwarb der Fonds die Güter Toporoutz, Styrce (Berlince), Slobodzia-Berlince und Dolina nebst dem zu den ehemaligen Manz'schen Montanwerken gehörigen Grundbesitz.

Gegenwärtig ist der Fonds im Besitze von circa zwei Dritteln des Landes und beziffert sich der Werth dieser Besitzungen auf weit über vierzig Millionen Gulden. Die Verwaltung concentrirt sich in der kaiserlichen Güterdirection in Czernowitz und zerfällt in eine Forst- und eine Domänen-Abtheilung, deren Vorstände dem Chef der Landesregierung unterstellt sind. Der Güterdirection untergeordnet sind die auswärtigen, in bestimmten Gebieten angestellten kaiserlichen Forst- und Domänen-Verwaltungen, sowie die kaiserliche Berg-Verwaltung in Jakoben und das kaiserliche Revier-Bergamt in Kaczyka für das Montan- resp. Salinenwesen. Die Kassengeschäfte werden durch das bei der Güterdirection creirte Rentamt besorgt.

Zur Geschichte des kaiserlichen königlichen Staatsgestüts in Radautz.

Der Beginn der Entwicklung des Staatsgestüts in Radautz fällt in die Zeit der Erwerbung der Bukowina durch Oesterreich im Jahre 1774. Schon damals hatte sich der kaiserliche Oberlieutenant Josef Cavallar des Regiments Kaiser-Chevauxlegers¹⁴ infolge seiner gründlichen Pferde- und Geschäftskennntniss besonders auf dem Gebiete des Pferde-Einkaufs hervorragende Verdienste erworben, und weil der Bedarf an Pferden für die Cavallerie-Regimenter aus den Ländern Galizien

Кимполунг і Дорна-Ватра не підлягали жодній приватній особі, тому австрійський уряд від імені крайового правителя зайняв ці володіння як нічийні і після цього включив у камеральні маєтки. Осілі на землях цих помість люди розглядалися як особливі піддані держави і їм надавалися землі, які вони обробляли; до того ж їм виділявся для користування ліс, за сплату відповідного чиншу. Однак вони повинні були виконувати підвізну і ручну роботу по утриманню державних шляхів у своєму повіті. Останнє розпорядження особливо виявилось неприємним для кимполунжан і давало привід для багатьох зустрічних звинувачень. 1870 року фонд придбав маєтки Топорівці, Стирче (Берлинці), Слобода-Берлинці і Долина разом із земельними володіннями, що належали до колишніх Манцових гірничих підприємств.

У даний час фонд має у власності приблизно дві третини краю [насправді 27,7 %], і вартість цих володінь виражається більше ніж сорока мільйонами гульденів. Управління зосереджується в цісарській дирекції маєтків у Чернівцях і поділяється на лісовий і земельний відділи, керівники яких підпорядковані главі крайового управління. Дирекції маєтків підлягають закордонні [позакрайові], розміщені в певних областях цісарські лісові і земельні управління, а також цісарське гірниче управління в Якобенах та цісарське дільниче гірниче відомство з гірничих, точніше, солеварних справ у Качиці. Касові операції веде створене при дирекції маєтків казначейство.

До історії цісарсько- королівського державного кінного заводу у Радівцях

Початок розвитку державного кінного заводу у Радівцях збігається з часом набуття Буковини Австрією у 1774 році. Вже тоді виняткові заслуги мав цісарський обер-лейтенант Йозеф Каваллар з кайзер-шеволежерського¹⁴ полку завдяки своїм ґрунтовним знанням коней і справи, особливо в галузі закупівлі коней, а оскільки потреби в конях для кавалерійських полків покривалися із земель Галичини і Буковини, то Надвірна військо-

und Bukowina gedeckt wurde, übertrug der Hofkriegsrath im Jahre 1774 dem Oberlieutenant Cavallar den Remonten-Einkauf für die ganze Armee und liess das sogenannte «Cavallarische Remontenankaufs-Commando» in der Bukowina errichten, welches bis zum Jahre 1783 in Kotzman und von diesem Jahre bis 1792 in Waszkoutz am Cseremosz seinen Sitz hatte.

Welchen Erfolg dieses Remontenankaufs-Commando während seines Wirkens erzielte, lässt sich ermessen, wenn in Erwägung gezogen wird, dass dasselbe im Verlaufe von achtzehn Jahren durch Ankauf in Galizien, der Bukowina, Moldau und Russland mehr als 30000 Remonten erworben hatte.

Wenn auch die Thätigkeit dieses Commandos eine äusserst erspriessliche war, so machte sich doch der Mangel eines regelrechten, gut bewirthschafteten Gestüts sehr fühlbar, zumal man Rauhfutter und «die Weide für die angekauften Remonten und die von diesen oft in den Depots geworfenen Fohlen nicht leicht aufreiben konnte. Um also diesen Uebelständen abzuhelpfen, veranlasste der Hofkriegsrath im Jahre 1792, dass das erwähnte Commando in ein «Bukowinaer Beschäl-, Gestüts- und Remontirungs-Departement» umgewandelt und zur Erhaltung desselben die griechisch-orientalische Religionsfonds-Domäne Radautz in Pachtbesitz genommen werde. Zuerst wurde ein Pachtvertrag auf fünfzehn Jahre geschlossen, dann in verschiedenen Zeiträumen verlängert und gegenwärtig auf die Dauer von zwanzig Jahren, das ist Anfang Mai 1890 bis 30. April 1910, erneuert. Der Pachtschilling beträgt 24000 Gulden und die zu dieser Domäne gehörigen Grundstücke weisen eine Fläche von 9760 Hectaren auf.

Die ursprüngliche Domäne Radautz hatte eine Ausdehnung von 170913,5 Hectaren. Die Servitutsablösung und die Rückgabe der Forste und der dazu gehörenden Einrichtungen bewirkten die bedeutende Restringirung des damaligen Besitzstandes auf den gegenwärtigen.

Als die Domäne Radautz gepachtet wurde, bestand das Gestüt aus 1446 Stück, theils Muttergestüt, theils Beschälhengste, Remonten, Zug- und Reitpferde, sowie einer bedeutenden Anzahl einjähriger und Saugfohlen. Bei der Uebnahme zeigte sich ein grosser Mangel an Wohngebäuden und Stallungen. Die Gestüte und Remonten wurden im Sommer auf die Weide des Hochgebirges Luczyna getrieben, wo jedoch keine

ва рада 1774 року передала обер-лейтенанту Каваллару закупку коней для поповнення всієї армії і доручила заснувати на Буковині так звану «Каваларівську ремонтно-закупівельну команду», яка до 1780 року мала свій осідок у Кіцмані, а з того року до 1792 — у Вашківцях-над-Черемошем.

Досягнутий за час роботи успіх цієї ремонтно-закупівельної команди можна визначити, коли врахувати, що вона протягом вісімнадцяти років завдяки закупівлям у Галичині, Буковині, Молдові й Росії придбала більше 30000 коней поповнення.

Хоча безпосередня діяльність цієї команди була надзвичайно плідною, та все ж дуже гостро відчувалася відсутність справжнього, добре організованого конезаводу, особливо потреба грубих кормів і вигонів для коней, куплених для поповнення, через те нелегко було постачати на ринок лошат, які народилися у загонах. Тож для усунення цих проблем Надвірна військова рада 1792 року розпорядилася, що згадана команда перетворюється на «Буковинський злучний, кіннозаводський і кінноремонтний департамент», а для його утримання буде взято в орендне володіння маєток Православного релігійного фонду у Радівцях. Спочатку було укладено договір оренди на п'ятнадцять років, відтак подовжувано на різні періоди, а в даний час оновлено на двадцятирічний термін — з початку травня 1890 до 30 квітня 1910. Орендна плата становить 24000 гульденів, а земельні ділянки, що належать цьому маєтку, становлять площу 9760 гектарів.

Спочатку Радівецький маєток поширювався на 170913,5 (насправді — 17913,5. — Ред.) гектара. Сервітутні відокремлення та повернення лісів і приналежних до них установ викликали значне скорочення тодішнього стану володінь до сучасного.

Коли Радівецький маєток став орендним, конезавод складався з 1446 голів частково маток, частково жеребців, ремонтних, тяглових і верхових коней, а також значної кількості однорічних лошат і сисунців. Під час приймання виявилася велика нестача житлових будинків і конюшень. Заводські і ремонтні коні виводилися влітку на високогірну полонину Лучина, де,

Unterkünfte für dieselben bestanden. Erst im Jahre 1807 wurden dort ein Absteigequartier, eine Kaserne und ein Pferdestall aus Holz erbaut, welche Gebäude jedoch nach sechs Jahren abbrannten. Auch die Communication dahin war äusserst schwierig.

Als jedoch Generalmajor Graf Heinrich Hardegg im Jahre 1815 zum Gestüts- und Remontirungs-Inspector ernannt wurde, kamen für das Gestüt bessere Zeiten. Dieser General nahm sich der Sache wärmstens an und trug nicht nur zu einer besseren und rationellen Züchtung der Pferde bei, sondern erweiterte die Anstalt sehr bedeutend, indem er neue Gestüthöfe errichtete, zahlreiche Wohngebäude, Stallungen, ein Thierspital, eine grosse gedeckte Reitschule und viele andere Gebäude aufführen liess. Auch um die bedeutenden Rodungen der Wälder und Meliorirungen der Ackerfelder machte er sich sehr verdient. Die Gestüthöfe Wadu-Wladika, Mittoka, Wojtinell, Frassin bei Ober-Wikow, Milleschoutz, Hardegghal, Tocmitura und Merului verdanken ihm ihre Entstehung. Luczyna und Bobeika wurden als Sommerstationen eingerichtet.

Die Allerhöchste Entscheidung vom 11. Juni 1818 ordnete an: a. wienach die Herrschaft Radautz zur Unterhaltung einer Gestüts- und Remontirungsanstalt vollkommen angemessen und dem Militär zu überlassen sei; b. der Religionsfonds bleibt Eigenthümer dieser Herrschaft; und c. den Pachtshilling hat das Aerar dem Religionsfonds zu zahlen.

Nicht minder hatte sich der Commandant des Gestüts, Oberst Ritter Martin von Herrmann, um dasselbe unschätzbare Verdienste erworben. Seit dem Jahre 1823 war derselbe durch volle vierunddreissig Jahre in dem Gestüte thätig gewesen und die jetzt bestehenden schönen und guten Strassen, sowie die Einrichtung einer intensiven Obstbaum- und Rindviehzucht sind die Früchte seines segensreichen Wirkens. Diesem Manne stand auch der Wirthschaftsdirector Gottfried von Asboth, ein in der Landwirthschaft trefflich bewandeter Mann, zur Seite, der auch in dieser Hinsicht an dem Aufblühen des Gestüts rastlos thätig war und sich ebenfalls hochbedeutende Verdienste erworben hat.

Unter so hervorragenden Männern blühte das Gestüt auf, und die Pferderassen, die daselbst gezüchtet werden, sind weltberühmt. Alle schätzbaren Eigenschaften, die das Pferd auszeichnen, werden hier anerzogen; Intelligenz, Schönheit des Baues, Kraft und Ausdauer nebst Sanftheit des Gemüths sind die hervorragenden Merkmale, welche das Radautzer Zuchtferd kennzeichnen.

однак, не існувало для них жодних приміщень. Лише 1807 року там збудовано дерев'яні заїжджий двір, казарму і конюшню, однак ці будівлі через шість років згоріли. Також надзвичайно складним було сполучення з цим місцем.

Але коли 1815 року інспектором конезаводів і поповнення кінним складом був призначений генерал-майор граф Генріх Гардегг, для конезаводу настали кращі часи. Цей генерал щиро турбувався про справи і сприяв не тільки кращій і раціональній селекції коней, але й значно розширив заклад, звелівши спорудити нові конезаводські ферми, численні житлові будинки, конюшні, ветеринарний шпиталь, велику крыту школу верхової їзди та багато інших будівель. Він також став дуже заслуженим завдяки значним корчуванням лісів і меліорації орних полів. Йому зобов'язані своїм виникненням конезаводські ферми Ваду-Владика, Митока, Войтинель, Фрасин біля Горішнього Вікова, Милишівці, Гардеггтал, Токмітура і Мерулуй. Лучина і Бобейка були організовані як літні табори.

Найвища ухвала від 11 червня 1818 вказувала: а) оскільки помістя Радівці цілком придатне для обслуговування конезаводського і конеремонтного закладу, його можна передати армії; в) Релігійний фонд залишається власником цього помістя; с) державне казначейство повинне платити Релігійному фонду орендну плату.

Не менше безцінних заслуг здобув начальник конезаводу полковник рицар Мартін фон Германн. Починаючи з 1823, він працював протягом повних тридцяти чотирьох років, і на конезаводі нині існують гарні та добротні дороги, а результатами його успішної діяльності ще є влаштування інтенсивного плідництва і тваринництва. Цій людині допомагав також директор з господарства Готтфрід фон Азбот, — людина, що чудово розумілася на сільському господарстві, яка теж невтомно працювала на розквіт конезаводу і має в цій сфері так само значні заслуги.

Під керівництвом цих видатних людей розцвітав кінний завод, а породи коней, які там вирощуються, є всесвітньовідомими. Тут виховуються всі цінні якості, котрі відзначають коня: розум, краса будови, сила і витривалість разом з м'якістю норову — прекрасні риси, що характеризують радівецького племінного коня.

Die revolutionären Begebenheiten des Jahres 1848 hatten auf das Gestüt einen tiefgehenden Einfluss geübt, da dasselbe wegen der nahen Feindesgefahr sich am 7. Jänner bei einer Temperatur von -28° R. zurückziehen musste und dadurch nicht nur viele Fohlen umstanden, sondern auch der Aufenthalt im Freien auf die späteren Geschlechter einen sehr nachtheiligen Einfluss ausübte.

Während der Jahre 1822—59 sind an Pferdmaterial 42 823 Stück gewonnen und abgegeben worden.

Zufolge Allerhöchster Entschliessung vom 20. December 1869 kam das Staatsgestüt aus den Händen der Militär- in jene der Civilverwaltung; doch schon am 29. August 1878 wurden die Agenden des eigentlichen Gestütswesens auf Antrag des Gestüts-Inspectors Feldmarschall-Lieutenants Grafen Grävenitz der nunmehrigen «Militär-Abtheilung des kaiserl. und königl. Staatsgestüts», bei gleichzeitiger Unterstellung unter das kaiserl. königl. Ackerbau-Ministerium, übertragen, während die Wirthschaft, das Rechnungs- und Kassenwesen von Civilbeamten versehen wird.

Zu erwähnen ist noch, dass als Begründer der Stammzucht zwei siebenbürger Vaterpferde, Barbarino, welche um das Jahr 1802 aus dem Gestüte des Grafen Johann Bethlen übernommen wurden, bezeichnet werden. 1844 kam von Bábolna der Vollblut-Araberhengst El Bedavi in die Anstalt und wurde der Gründer eines gleichnamigen, sehr gesuchten Stammes. In der späteren Zeitfolge wurde der Araberhengst Sheraky vom königl. württembergischen Hofgestüte Weil angekauft, während man den Halbbluthengst Cavalier aus England importirte.

Am 1. Jänner 1872 wurde als Ober-Director der Anstalt der Ministerial-Secretär W. Hecke berufen.

Feldmarschall-Lieutenant Graf Grävenitz machte sich ebenso wie seine Vorgänger um das Gedeihen der Anstalt höchst verdient, und auch der Oberst Franz Dokonal, Commandant des Gestüts, trug dazu bei, dass dasselbe in der heutigen Grosse und Pracht unerreichbar dasteht und von denjenigen, welche die Gelegenheit haben, die Anstalt zu besichtigen, bewundert wird.

Im Jahre 1888 wurde zum Commandanten des Gestüts Oberst Wladimir Graf Logotheti ernannt, dem im Jahre 1892 der Oberstlieutenant Maximilian Naske folgte. Beide setzten das Werk ihrer Vorgänger fort und arbeiteten unverdrossen an der zielbewussten Vervollständigung der Zuchtpflege und Mustereinrichtungen. Dermalen fungirt Major Meletzky als Gestütscommandant.

Революційні події 1848 року справили глибокий вплив на кінний завод, оскільки у зв'язку з близькою ворожою небезпекою 7 січня [1849] при температурі -28° R [-35° C] він змушений був відходити і внаслідок цього не тільки замерзло багато лоша́т, але й перебування просто неба справило дуже згубний вплив на наступні покоління.

Протягом 1822—59 років було одержано і передано 42823 голови кінного матеріалу.

За Найвищою ухвалою від 20 грудня 1869 року державний конезавод перейшов із рук військового у цивільне управління; однак вже 29 серпня 1878 року на пропозицію інспектора кінних заводів фельдмаршала-лейтенанта графа Грєфєнітца справи властивих кінних заводів були передані нинішньому «Військовому відділу цісар. і корол. державних кінних заводів» з одночасним підпорядкуванням цісар.-корол. Міністерству землеробства, в той час як ведення господарства, облікові і касові операції ведуться цивільними службовцями.

Необхідно ще згадати, що засновниками племінної породи називаються два семигородські жеребці Барбаріно, які близько 1802 року були взяті з кінного заводу графа Йоганна Бетлена. У 1844 р. прибув у заклад з Бабо́лна чистокровний арабський жеребець Ель Бедаві і став засновником одноіменної дуже популярної породи. Пізніше був закуплений на королів. Вюртемберзькому двірцевому кінному заводі Вайль арабський жеребець Шєракі, тоді як з Англії завезли полукровного жеребця Кавалєра.

1 січня 1872 обер-директором закладу був призначений міністерський секретар В. Гєккє.

Фєльдмаршал-лейтенант граф Грєфєнітц, як і його попередники, надзвичайно прислужився процвітанню установи, а полковник Франц Доконал, комендант конезаводу, теж сприяв тому, що він у своїй сьгоднішній величі та пишності неперевершений і дивує тих, хто має нагоду оглянути заклад.

1888 року начальником кінного заводу був призначений полковник Владімір граф Логотєті, за яким слідував 1892 року підполковник Максиміліан Наскє. Обидва продовжували справу своїх попередників і невтомно працювали над цілеспрямованим удосконаленням племінного догляду і зразкової організації. Тепер обов'язки начальника кінного заводу виконує майор Мєлетцький.

So geht denn die Anstalt einem colossalen Aufschwünge entgegen, zu Nutz und Frommen des Reiches und insbesondere der kaiserl. und königl. Armee, welche seit dem Entstehen derselben weit über 150 000 Pferde bezogen hat.

Aus der Ruhmeshalle unseres heimathlichen Infanterie-Regiments Erzherzog Eugen Nr. 41.

Als die Bukowina an Oesterreich kam, wurde ihr mit Rücksicht auf die sehr dünne Bevölkerung die Befreiung von der Militärdienstleistung zu Theil. Dieses Privilegium genoss das Land durch volle 55 Jahre, also bis zu dem Zeitpunkte, wo die Bevölkerung derart zugenommen hatte, dass eine Heranziehung derselben zum Waffendienste sich als unvermeidlich herausstellte. Es erschien auch am 24. Februar 1830 eine Allerhöchste Entscheidung, nach welcher in der Bukowina die Militärstellung eingeführt wurde. Hier sei hauptsächlich des Infanterie-Regiments Nr. 41, als des eigentlichen Heimaths-Regiments, gedacht.

Noch in demselben Jahre hatten die revolutionären Bewegungen in Frankreich und Belgien eine Erhöhung des Bestandes der Abtheilungen des Regiments zur Folge, und als im November der polnische Aufstand in Warschau ausgebrochen war, mussten dieselben zur Besetzung der Reichsgrenze nach Galizien abgehen. Im nächsten Jahre schon wurden die Polen durch die Uebermacht der Russen bezwungen, und das polnische Corps des Generals Dwernicki überschritt am 27. April die österreichische Grenze, um daselbst die Waffen zu strecken. Die Transporte der Mannschaften dieses Corps nach Siebenbürgen wurden durch die Officiere unseres Regiments geführt.

Zufolge Allerhöchster Entschliessung vom 24. März 1831 wurde die Aufstellung eines Landwehr-Bataillons¹⁵ für das Regiment angeordnet und in Czernowitz activirt.

Schon im December 1831 kam das Regiment nach Erfüllung seiner Aufgabe in die Bukowina zurück und wurde im Jahre 1833 nach Siebenbürgen dislocirt, während das 3. Feldbataillon in Czernowitz und die Grenadier-Division in Lemberg verblieb. Im Jahre 1846 brach in Galizien die greuelvolle Revolte der Bauern gegen die Grundherren aus, zu deren Dämpfung auch die Grenadier-Division des Regiments verwendet wurde.

Die Jahre 1848 und 1849, als die des ungarischen Nationalkrieges, legten den Angehörigen des Regiments

Тож так заклад йде назустріч колосальному піднесенню, для користі та блага держави і, зокрема, цісар. і корол. армії, яка з часу його заснування одержала понад 150000 коней.

Із пантеону нашого крайового піхотного полку № 41 імені ерцгерцога Євгена

Коли Буковина відійшла до Австрії, вона з огляду на дуже рідке населення була звільнена від військової повинності. Цим привілеєм край користувався повних 55 років, тобто до моменту, коли населення зросло настільки, що його залучення до військової служби стало неминучим. Тож 24 лютого 1830 року з'явилося Найвище рішення, за яким на Буковині запроваджувалася військова повинність. Тут варто згадати насамперед про піхотний полк № 41 як істинно вітчизняний полк.

Ще того ж самого року [1830] революційні рухи у Франції і Бельгії мали наслідком зростання складу полкових підрозділів, а коли в листопаді спалахнуло у Варшаві польське повстання, вони змушені були відправитися до Галичини на зайняття державного кордону. Вже в наступному році поляки через перевагу росіян були подолані, а польський корпус генерала Дверницького 27 квітня перейшов австрійський кордон, щоб там же скласти зброю. Транспортуванням особового складу цього корпусу до Семигороду керували офіцери нашого полку.

Внаслідок Найвищого рішення від 24 березня 1831 року передбачалося формування для полку батальйону ландверу¹⁵ з розквартируванням в Чернівцях.

Вже в грудні 1831 року після виконання завдання полк прибув назад на Буковину і 1833 року передислокувався у Семигород, в той час як 3-й фельдбатальйон залишався в Чернівцях, а дивізіон гренадерів — у Львові. 1846 року в Галичині виник жакхливий бунт селян проти поміщиків, для придушення якого також використовувався гренадерський дивізіон.

Роки 1848-й і 1849-й, як роки угорської національної війни [національно-визвольна револю-

die härtesten Prüfungen auf. Aber eingedenk des Eides der Treue, den sie ihrem Kaiser und obersten Kriegsherrn geleistet hatten, hielten sich die Söhne unseres Landes — inmitten des sie umtosenden Kampfes der entfesselten Parteiwuth — unentwegt an ihre Pflicht, kämpften für die Rechte des Thrones und duldeten opferfreudig die Drangsale der damaligen Zeit. Ruhmvoll bestanden sie ihre Feuertaufe.

Am 21. April 1848 verliess das Regiment Siebenbürgen und rückte in Temesvár ein, welche Stadt auf Befehl des königl. ungarischen Kriegsministeriums in Vertheidigungszustand gesetzt wurde. Auf die von diesem Ministerium an die Truppen dreimal ergangene Aufforderung, dass Officiere und Mannschaft zu den neu errichteten ungarischen National (Honved)-Bataillonen mit Beförderung übertreten möchten, meldeten sich blos ein Officier des Regiments und ein Officier des Landwehr-Bataillons, beide Ungarn.

Infolge des willkürlichen Verhaltens der ungarischen Behörden der slawischen Bevölkerung gegenüber brach ein Aufstand der Südslawen gegen die ungarische Regierung aus, welcher Unterstützung von Serbien aus erhielt und die Gärung, die die erhitzten Köpfe der Ungarn erfüllte, noch vermehrte. Die Bestrebungen der ungarischen Nationalpartei verpflanzten sich aber auch bald auf die königl. ungarische Regierung, und das königl. ungarische Kriegsministerium erliess an das Regiment Verordnungen, welche den Befehlen des kaiserl. österreichischen Kriegsministeriums oft zuwiderliefen. Die Absicht der Ungarn war also darauf gerichtet, die kaiserlichen Truppen soviel als möglich zu verwirren. Am 23. Juni 1848 erliess auch das königl. ungarische Kriegsministerium den Befehl, dass das Regiment den Eid auf die Constitution des Landes zu leisten habe. Das Officiercorps verweigerte jedoch hartnäckig die Eidesleistung und berief sich auf den Seiner Majestät dem Kaiser bereits geleisteten Eid der Treue. Obwohl sich die damalige Nationalpresse in zahllosen Schmähungen über das Regiment erging und demselben die kriegsrechtliche Behandlung angedroht wurde, blieb es dennoch bei seinem Entschlusse. In welcher peinlicher Situation sich also unser Truppenkörper befand, lässt sich leicht ermessen.

Das I. Bataillon unter dem Commando des Oberstlieutenants Franz von Le Gay erhielt den Befehl, nach Werschetz abzurücken und unter den Befehl des Obersten Friedrich Freiherrn von Blomberg von den Schwarzenberg-Ulanen zu treten; am 15. Juli langte es daselbst an. Schon am 17. Juli musste es nach Weisskirchen abgehen, welches von den Aufständischen bedroht war.

cia], brinesli odnopolčanam najvažči viprobuvanja. Odnak pam'jataючи про клятву вірності, дану своєму цісарю і верховному головнокомандуючому, сини нашого краю — посеред розбурханої навколо них боротьби вивільненої партійної злоби — непохитно виконували свій обов'язок, боролися за права трону і стійко переносили злигодні тодішнього часу. Вони отримали славне бойове хрещення.

21 квітня 1848 полк залишив Семигород і вступив у місто Темешвар [нині Тімішоара, Румунія — Ред.], в якому за наказом угорського корол. військового міністерства запроваджувався оборонний стан. На вимогу цього міністерства, тричі надіслану у військові частини, щоб офіцери і рядові переходили з підвищенням у новостворювані угорські національні (гонвдські) батальйони, зголосилися тільки один офіцер з батальйону ландвера (*крайової оборони*. — Ред.), обидва угорці.

Внаслідок сваволі угорських органів влади стосовно слов'янського населення вибухнуло повстання південних слов'ян проти угорського уряду, котре отримало підтримку Сербії і ще збільшило хвилювання, спричинене гарячими головами угорців. Прагнення угорської національної партії заволодіти незабаром і корол. угорським урядом, а угорське військово-міністерство віддавало полку розпорядження, котрі часто суперечили наказам цісар. австрійського військового міністерства. Тож наміри угорців були спрямовані на те, щоб якомога більше збити з толку цісарські військові частини. 23 червня 1848 року те ж корол. угорське міністерство віддало наказ, що полк повинен скласти присягу на конституції країни. Оdnak офіцерський корпус наполегливо відмовлявся присягати і посилався на клятву вірності, дану Його величності цісареві. Хоч тодішня національна преса обливала полк численними образами та погрожувала йому застосуванням законів воєнного часу, проте він залишився при своєму рішенні. Отже, можна легко уявити, в якій неприємній ситуації перебувало наше військово-формування.

1-й батальйон під командуванням підполковника Франца фон Ле Гає отримав наказ відійти до [пос.] Вершец і стати під команду полковника барона Фрідріха фон Бльомберга з уланського полку ім. Шварценберга; 15 червня він прибув туди. Вже 17 червня він повинен був відправитися до Вайскірхена, якому загрозували повстанці.

Nachdem bewaffnete Schaaren aus Serbien die Donau überschritten hatten, wurde dieses Bataillon zu einem Cordon längs des Flusses verwendet. Die Serben versuchten hierauf einen Einfall in Alt-Moldova und Berzaska, wurden aber durch das Bataillon zurückgewiesen. Die unhaltbare Stellung des Cordons wurde jedoch am 27. Juli aufgegeben und das Bataillon nach Werschetz zurückgezogen.

Schon am 1. August erschien eine Deputation aus Weisskirchen im Lager, welche um Schutz vor dem drohenden Angriffe der Aufständischen bat, infolge dessen Oberstlieutenant von Le Gay mit seinen zwei Divisionen¹⁶, einer Division Bukowina-Infanterie, einer Escadron Ulanen und zwei Geschützen nach Weisskirchen abging. Die Aufständischen hatten mit den Serben im Lokva-Gebirge ein Lager bezogen und bedrohten von hier aus Weisskirchen. Um dieselben zu vertreiben, beschloss Oberstlieutenant von Le Gay einen Angriff auf diesen festen Punkt und bestimmte hierzu drei Colonnen. Die erste Colonne, bei der sich die 2. Division des Regiments befand, sollte unter seiner persönlichen Führung den Feind in der Front angreifen, die zweite hatte demselben in die rechte Flanke und die dritte unter Hauptmann Paul Breck mit einer Compagnie des Regiments in den Rücken des Gegners zu fallen. In Weisskirchen blieb als Reserve die 2. Compagnie und der Rest der Truppen. Weil jedoch die dritte Colonne den weitesten Weg zurückzulegen hatte und überdies von den feindlich gesinnten Führern schlecht geleitet wurde, kam sie zu spät an, indem der Angriff der beiden ersten Colonnen bereits erfolgt war. Die erste Colonne konnte nicht durchdringen, weil der Feind die Strasse von den Höhen aus bestrich, und verlor zwei Mann des Regiments an Todten und vier Mann an Verwundeten. Der zweiten Colonne gelang es zwar, den Feind auf kurze Zeit zurückzudrängen; doch sah sie sich bald von allen Seiten beschossen und musste sich zurückziehen. Hierdurch wurde die dritte Colonne in eine gefährliche Situation gebracht, denn es konnten leicht grössere feindliche Abtheilungen die Donau überschreiten und die Colonne vollständig vernichten. Trotz der furchtbaren Erschöpfung der Mannschaft liess Hauptmann Breck gegen die Lokva marschiren, um sich durchzuschlagen. Eine feindliche Patrouille, die sich in den Weg stellte, wurde in die Berge verjagt, und die Colonne unternahm in aller Stille einen raschen geschlossenen Angriff auf das Lager, welcher auch gut gelang. Hierbei wurde Oberlieutenant Ludwig Schwarzmann unseres Regiments durch einen Schuss am linken Schenkel verwundet.

Da die Bestrebungen der Ungarn immer offener zu Tage traten und Oberstlieutenant von Le Gay von dem

Pісля того, як збройні загони із Сербії перейшли Дунай, цей батальйон використовувався як сторожова лінія вздовж ріки. Сербі вдалися тоді до вторгнення біля Старої-Молдови і Берзашки, але батальйоном були відкинуті. Однак 27 липня хитку позицію сторожової лінії було залишено і батальйон відійшов у Вершец.

Вже 1 серпня в таборі з'явилася делегація з Вайскірхена, яка просила захисту від загрожуючих нападів повстанців, у зв'язку з чим підполковник фон Ле Гай з двома своїми дивізіонами¹⁶, одним дивізіоном буковинських піхотинців, одним ескадроном уланів і двома гарматами відправився у Вайскірхен. Повстанці разом із сербами утворили табір в Гірській Локві і загрожували звідти Вайскірхену. Щоб прогнати їх, підполковник фон Ле Гай вирішив здійснити напад на цей міцний пункт і для цього визначив три колони. Перша колона, при якій перебував 2-й дивізіон полку, повинна була під його особистим командуванням атакувати ворога з фронту, друга мала вдарити на його правий фланг, а третя під командою капітана Пауля Брекка з однією полковою ротою — у тил противника. У Вайскірхені залишилися в резерві 2-а рота і решта підрозділів. Але оскільки третя колона мала пройти найдовший шлях і, крім того, її погано вели вороже налаштовані провідники, вона прибула надто пізно, коли вже відбувався напад двох перших колон. Перша колона не могла просунутися, тому що ворог обстрілював дорогу з висот, і полк втратив двох чоловік вбитими та чотирьох — раненими. Другій колоні все ж вдалося на короткий час відтіснити противника; однак незабаром вона опинилася під обстрілом і змушена була повернути назад. Таким чином, третя колона потрапила у небезпечну ситуацію, бо через Дунай могли легко переправитися навіть більші ворожі підрозділи і повністю знищити колону. Незважаючи на страшенну втому особового складу, капітан Брекк велів рухатися в напрямку Локви, щоб вирватися з оточення. Ворожий патруль, що стояв на шляху, був прогнаний в гори, і колона у повній тиші здійснила швидкий концентрований напад на табір, який теж виявився вдалим. При цьому був поранений пострілом у ліве стегно обер-лейтенант нашого полку Людвіг Шварцманн.

Оскільки прагнення угорців ставали все яснішими і підполковник фон Ле Гай був переконаний у

eigentlichen Zwecke, für den gekämpft wurde, überzeugt war, bat er um die Einberufung seines Bataillons nach Temesvár, welche auch am 15. August erfolgte.

Inzwischen spitzten sich die Verhältnisse noch mehr zu, und die Ungarn wollten sich der Festung Temesvár mittelst Handstreiches bemächtigen, was ihnen sehr leicht erschien, da das Regiment infolge der Hitze und des Sumpffiebers ungemein litt — 300 Mann waren schon gestorben und 800 Mann befanden sich im Spital. Eine Abtheilung Honveds¹⁷ erschien bereits vor der Hauptwache, um den Dienst zu übernehmen, und die Biharer Husaren standen am Eingange des Wiener Thores, als der Festungs-Commandant die Uebergabe der Hauptwache und den Husaren den Eintritt in die Stadt durch Sperrung des Thores verweigerte.

Bald darauf kam der Befehl vom königl. ungarischen Kriegsministerium zum Ausmarsche nach Galizien; doch sollte derselbe unterbleiben, denn die aggressive Haltung der Ungarn, welche in der Ermordung des königl. Commissars Feldmarschall-Lieutenant Grafen Lamberg in Budapest ihren Ausdruck fand, gebot es, die wichtige Festung Temesvár für die gerechte Sache des Monarchen und des Vaterlandes zu halten. Das Officiercorps fertigte daher den einmüthig gefassten Entschluss, Temesvár Seiner Majestät zu erhalten und bis auf den letzten Mann zu vertheidigen, schriftlich aus, und Regiments-Commandant Oberst Freiherr von Wernhardt überreichte ihn dem commandirenden General Feldmarschall - Lieutenant Baron Piret. Auf dieses hin unterblieb der bereits anbefohlene Ausmarsch.

Am 10. October traf beim Regimente die Nachricht ein, dass Seine Majestät der Kaiser den Reichsrath auflöste, Ungarn unter die Kriegsgesetze und alle Civil- und Militärbehörden unter den Befehl des Banus Feldmarschall-Lieutenant Baron Josef Jellačić stellte. Ueber Temesvár wurde der Belagerungszustand verhängt und die ungarische Nationalgarde entwaffnet. Die Festung wurde, da auf allen Seiten ungarische Truppen standen, von jedem Verkehre mit der Aussenwelt abgeschnitten und so auf sich allein angewiesen.

Eine Colonne von hundert Mann mit Proviant unter dem Commando des Oberlieutenants Ludwig Schwarzmann und des Lieutenants Gustav Siegmann unseres Regiments sollte die schwach besetzte Festung Arad verstärken, und Oberst Baron Blomberg hatte diese Aufgabe durchzuführen. Bei Engelsbrunn nächst Arad kam es mit den ungarischen Truppen zum ersten mal zum Kampfe, in welchem es der

властивій цілі, за яку йшла боротьба, він просив про відкликання свого батальйону до Темешвара, котре й відбулося 15 серпня.

Між тим стосунки ще більше загострилися і угорці несподіваним нападом хотіли заволодіти фортецею Темешвар, що їм здавалося легким, оскільки полк надзвичайно страждав від спеки і малярії — 300 чоловік вже померло і 800 осіб знаходилося в шпиталі. Підрозділ гонведів¹⁷ вже появився перед головною вартівнею, щоб перебрати службу, а біхарські гусари стояли біля входу у Віденські ворота, коли комендант фортеці відмовив у передачі головної вартівні та у вступі до міста гусарів, зачинивши браму.

Невдовзі після цього прибув наказ від корол. угорського військового міністерства про виступ до Галичини; однак він не відбувся, оскільки агресивна позиція угорців, що знайшла свій вияв в убивстві у Будапешті королівського комісара фельдмаршала-лейтенанта графа Лямберга, вимагала утримати важливу фортецю Темешвар для справедливої справи монарха та вітчизни. А тому офіцерський корпус підписав одностайно прийняте рішення зберегти Темешвар для Його величності і захищати до останньої людини, а командир полку полковник барон фон Вернгардт передав його командуючому генералу фельдмаршал-лейтенанту барону Пірету. По цьому вже наказаний виступ не відбувся.

10 жовтня у полк прибуло повідомлення, що Його величність цісар розпустив державну раду, запровадив закон воєнного часу в Угорщині і підпорядкував всі цивільні та військові власті бану фельдмаршал-лейтенанту барону Йозефу Єллагичу. У Темешварі запроваджувався стан облоги і роззброювалася угорська національна гвардія. Оскільки з усіх боків стояли угорські військові частини, фортеця виявилася відрізаною від будь-якого зв'язку із зовнішнім світом і таким чином представлена лише сама собі.

Колона із ста чоловік з продовольством під командою обер-лейтенанта Людвіга Шварцманна і лейтенанта Густава Зігманна з нашого полку повинна була підсилити слабо обсажену фортецю Арад, а виконати це завдання мав полковник барон Бльомберг. Біля Енгельсбрунна, що поруч з Арадом, вони вперше вступили у бій з угорськими

Colonne gelang, sich durchzuschlagen, freilich mit einem Verluste von drei Mann des Regiments.

Es mussten behufs Verproviantirung, dann Entwaffnung der umliegenden Ortschaften und zur Vertreibung des Gegners oftmalige Expeditionen unternommen werden, wobei es gewöhnlich auf beiden Seiten Tode und Verwundete gab. Bei einer solchen Expedition wurde am 6. November zu Nagy-Jécsa der Oberlieutenant Josef Appel mit seinem Zuge und zehn Ulanen von den Ungarn überfallen. Er zog sich schleunigst auf die ihm beigegebenen Wagen zurück und konnte nicht mehr hindern, dass ein Wagen von der Colonne abgeschnitten wurde. Der diesen Wagen begleitende Corporal¹⁸ Wasil Litwinczuk und die Gemeinen Theodor Kramyk, Onufry Dronyk, Semen Hamaliuk und Maftej Krawczuk zogen sich in das mit einer Mauer umgebene Haus des Richters zurück. Der erstere liess sich von seinen Leuten die geladenen Gewehre reichen und feuerte auf die Feinde so lange, bis er von einer Kugel getroffen todt zusammenstürzte. Als die Ungarn jetzt das Haus stürmten, fielen zwei Mann, worauf die übrigen zwei Mann sich in den Keller begaben und von da das Feuer fortsetzten. Nun verstopften die Ungarn die Zuglöcher und den Zugang vom Keller, nachdem sie zuvor brennendes Stroh und Bettfedern hineinwarfen, und die beiden Leute erstickten.

Da die Garnison viele Verluste durch Krankheiten erlitt, wurden 2000 Mann aus den vom Feinde nicht besetzten Ortschaften angeworben und zwischen die präsenannte Mannschaft eingetheilt. Die Besatzung bestand aus 7500 Mann Infanterie und 250 Artilleristen, meist Rekruten. Um eine Feldartillerie zu schaffen, wurden aus der Umgebung Pferde requirirt, angeworbene Bauernburschen als Fahrmannschaft und die Musikbanden zur Geschützbedienung verwendet. Auf diese Weise gelang es, nach und nach viereinhalb Feldbatterien aufzustellen.

Nachdem die Erhaltung der Festung Arad auch für Temesvár von hoher Wichtigkeit war, wurde im Kriegsrathe beschlossen, die erstgenannte Festung für längere Zeit mit Proviant, Geschützen und Munition zu versehen und zu diesem Zwecke das linke Ufer der Maros, welches bei Lippa vom Feinde stark besetzt war, zu säubern. Zwei Colonnen sollten diesen Plan ausführen, und zwar die eine unter Major Eisler des Grenzregiments und die andere, bei der die 3. und 4. Division unseres Regiments eingereiht war, unter Major Edler von Anthoine. Auf zwei verschiedenen Wegen setzten sich beide Colonnen am 11. November in Bewegung.

підрозділами, в якому цій колоні вдалося пробитися, звичайно, з втратами трьох чоловік з полку.

З метою заготівлі провіанту, а також розброєння навколишніх сіл і вигнання противника треба було часто робити експедиції, при цьому з обох сторін, звичайно, були вбиті та поранені. Під час однієї з таких експедицій 6 листопада біля Надь-Єча зазнав нападу угорців обер-лейтенант Йозеф Аппель зі своїм взводом і десятьма уланами. Він негайно відступив на наданих йому возах і вже не міг перешкодити, що один віз колони був відрізаний. Супроводжуючі цю підводу капрал¹⁸ Василь Литвинчук і рядові Теодор Крамик, Онуфрій Дроник, Семен Гамалюк і Мафтей Кравчук відступили в оточений муром будинок судді. Перший [з них] велів своїм людям подавати йому заряджені рушниці і стріляв у ворогів до тих пір, поки не поліг від кулі. Коли тепер угорці атакували будинок, загинуло двоє чоловік, після чого два інші солдати відійшли у підвал і звідти продовжували вести вогонь. Тоді угорці підпалили солому та пір'я з подушок і кинули їх у підвал, після цього заткнули вентиляційні канали та перекрили вхід, від чого обидва вояки задихнулися.

Оскільки гарнізон зазнавав багато втрат від хвороб, було набрано 2000 чоловік із незайнятих противником населених пунктів і розподілено між наявним рядовим складом. Гарнізон складався із 7500 солдатів-піхотинців і 250 артилеристів, переважно рекрутів. Щоб створити польову артилерію, в околицях були реквізовані коні, набрані сільські хлопці використовувалися як їздова команда, а мандрівні музиканти — для обслуговування гармат. В такий спосіб вдалося поступово сформувати чотири з половиною польові батареї.

З огляду на те, що збереження фортеці Арад було теж надзвичайно важливим для Темешвара, на військовій раді вирішили забезпечити вищеназвану фортецю на більш тривалий час продовольством, гарматами та боеприпасами і з цією метою очистити лівий берег Мароша, який біля Ліппи був сильно обсаджений ворогом. Цей план повинні були виконати дві колони, а саме: одна з майором прикордонного полку Айслером, а друга у складі 3-го і 4-го дивізіонів нашого полку під командою майора едлера фон Антуана. Двома різними шляхами обид-

Um die Aufmerksamkeit des Feindes, der bei Billet stand, abzulenken, richtete die Colonne Anthoine ihren Marsch nach Kis-Becserek und wurden gegen Kis-Jecsa und Billet Vorposten aufgestellt. Nach den mit dem Hauptmann Leonhardi des Generalstabes getroffenen Vereinbarungen marschirte die Colonne noch in derselben Nacht bis Csernegyháza. Am 12. November in aller Frühe wurde die Infanterie mittelst Wagen eilends über Bruchenu nach Allios dirigirt, worauf am 13. November die Colonne gegen Lippa aufbrach. Unterlieutenant Carl Skrinjar des Regiments führte mit Vorsicht die Vorhut gegen den Feind, mit dem er auch bald zusammenstieß.

Die Ungarn eröffneten ein sehr heftiges Feuer gegen das erste Treffen, und nachdem Unterlieutenant Skrinjar am linken Oberschenkel und mehrere Leute des Regiments verwundet wurden, zog man dieses Treffen in eine gedeckte Position zurück, bis Hauptmann Gutter die Strassenbrücke über den in die Maros mündenden Sistarovecz-Bach durch Zimmerleute und Tambours unter dem Commando des Cadetten Heinrich Leibochank von Schartenberg des Regiments im Feuer des Feindes herstellen liess. Ueber diese Brücke rückte die ganze Colonne gegen den Feind, der durch die verheerende Wirkung der Artillerie erschüttert dem Angriff der Infanterie nicht mehr Stand halten konnte und zurückwich. Lippa wurde im Vereine mit der Colonne Eisler eingenommen, und mit Einbruch der Nacht hatte der Feind den Ort gänzlich geräumt. Das Regiment hatte sechs Todte und einundzwanzig Verwundete, darunter Lieutenant Skrinjar.

In dem Gefechte bei Lippa zeichneten sich Feldwebel Theodor Petraszczuk der 5. Compagnie, der nach Verwundung des Lieutenants Skrinjar das Commando des Zuges übernahm, durch sein kaltblütiges und tapferes Benehmen aus. Gemeiner Theodor Burdeniuk der 7. Compagnie war einer der ersten unter den Stürmenden und that sich durch persönliche Tapferkeit besonders hervor. Beide erhielten die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe.

Beim Sturmangriff auf Lippa schnitten die Ungarn einen Zug der 5. Compagnie ab, drängten denselben in einen Hof und forderten ihn zur Uebergabe auf. Der Commandant dieses Zuges, Expropriis-Corporal Ferdinand Tausch, ein jugendlicher Soldat, munterte seine Mannschaft in ruthenischer Sprache zum Widerstande auf. Angefeuert durch sein Beispiel brach die muthige Schaar mit gefältem Bajonett mitten in den Feind ein und schlug sich mit wenigen Verlusten durch. Tausch wurde mit der goldenen Tapferkeitsmedaille belohnt.

Major von Anthoine wurde hierauf befehligt, in die Festung Temesvár einzurücken.

ві колони вирушили 11 листопада. Аби відволікти увагу противника, що стояв біля Біллета, колона Антуана спрямувала марш до Кіш-Бечкерека і виставила чати в напрямку Кіш-Сча і Біллета. Опісля за досягнутою домовленістю з капітаном генерально-го штабу Леонарді колона ще тієї ж ночі здійснила марш до Чернедьгази. 12 листопада на світанку піхота була швидко перевезена підводами через Брухенау до Аллюша, після чого 13 листопада виступила до [пос.] Ліппа. Унтер-лейтенант полку Карл Скриняр обережно вів авангард в напрямку ворога, з яким він незабаром і зіткнувся.

Угорці відкрили дуже сильний вогонь по першому бойовому порядку, і після того, як дістали поранення унтер-лейтенант Скриняр у ліве стегно і декілька людей з полку, то цей порядок відступив на закриту позицію, де капітан Гуттер наказав теслярам і барабанщикам під командою кадета полку Гайнріха Лайбоханка фон Шартенберга під вогнем противника відбудувати дорожній міст через впадаючий у Марош потік Зістаровец. Цим мостом вся колона рушила на ворога, який, приголомшений нищівними діями артилерії, не міг більше стримувати наступ піхоти і відступив. Ліппа була взята у взаємодії з колоною Айслера, а, із настанням ночі противник повністю залишив населений пункт. Полк мав шість вбитих і 21 пораненого, серед них лейтенант Скриняр.

У бою біля Ліппи відзначився холонокровою і сміливою поведінкою фельдфебель 5-ї роти Тодор Петрашук, який після поранення лейтенанта Скриняра взяв на себе командування взводом. Рядовий 7-ої роти Тодор Бурденюк був одним із перших серед атакуючих і особливо виділявся особистою хоробрістю. Обидва отримали срібні медалі хоробрості 1-го ступеня.

Під час штурму Ліппи угорці відрізали один взвод 5-ої роти, відтіснили його у двір і вимагали здатися. Командир цього взводу експропрістор-капрал Фердинанд Тауш, молодий солдат, підбадьорював своїх людей до опору русинською мовою. Запалений його прикладом загін з багнетами наперевіс кинувся прямо на ворога і пробився, зазнавши невеликих втрат. Тауш був нагороджений золотою медаллю хоробрості.

Після цього майор фон Антуан отримав наказ відійти у фортецю Темешвар.

Am 17. November gelang es der 5. Division des Regiments unter Hauptmann von Kreyssern, bei Ó-Paulis einen Uebergang des Feindes über die Maros zu vereiteln. Oberst Wernhardt besetzte inzwischen Szent-András und liess Vorposten aufstellen. In der frühen Morgenstunde des 18. November überfiel eine feindliche Colonne unter Nagy-Sándor diesen Ort, warf die vom Hauptmann Breck und Oberlieutenant Domin von Petrusewicz des Regiments befehligten Vorposten zurück und drang in den Ort ein. Doch Oberst Wernhardt stellte sich selbst an die Spitze der 2. und 3. Compagnie und führte sie dem Feinde entgegen, als die Husaren sammt den Geschützbespannungen zum Feinde übergingen. Rasch requirirte jetzt die brave Mannschaft der Regimentsmusik Bauernpferde, spannte diese vor die Geschütze und eröffnete ein wirksames Geschützfeuer gegen den Feind, welcher sich auch infolge dieses Vorstosses gegen Neu-Bessenova zurückzog. In diesem Gefechte fiel ein Mann (Gemeiner Goldenberg), und zwei Mann wurden verwundet.

Corporal Bauer der 2. Compagnie zeichnete sich durch Tapferkeit aus, indem er den jüngeren Leuten durch sein unerschrockenes Voranstürmen das beste Beispiel gab und auch stets im dichtesten Kugelregen stand. Er erhielt die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe.

Am 18. November wurde von den Truppen des Obersten Wernhardt bei Merczydorf ein Lager bezogen und eine feindliche Abtheilung vom I. Bataillon des Regiments, einer Division Ulanen und einer halben Batterie (Musik Nr. 41) unter Oberstlieutenant von Le Gay in die Flucht gejagt. Der Feind erschien aber bald und griff das Lager selbst an, wurde jedoch so heftig zurückgewiesen, dass er in grösster Eile den Rückzug antreten musste. Am 21. November endlich rückten unsere Truppen, nachdem sie noch genug Proviant requirirt hatten, in Temesvár ein.

Bald darauf wurde die Festung Arad, in welcher auch ein Detachement des 41. Regiments stand, von den Ungarn eingeschlossen und belagert. Am 4. December Nachts unternahmen die letzteren einen Angriff auf diese Festung, wurden aber mit bedeutenden Verlusten zurückgeschlagen.

Dem so hart bedrängten Arad beschloss man in Temesvár trotz der eigenen Nothlage Hilfe zu leisten, und entsendete den Generalmajor Grafen Christian Leiningen mit Truppen, darunter das I. Bataillon des Regiments unter Oberstlieutenant von Le Gay, welche im Vereine mit einer aus Siebenbürgen anrückenden Colonne unter Oberstlieutenant Johann Berger des 63.

17 листопада 5-у дивізіону полку під командою капітана фон Крейссерна вдалося зірвати біля О-Пауліша переправу угорців через Марош. Між тим полковник Вернгардт зайняв Сент-Андраш і наказав виставити передові пости. Рано-вранці 18 листопада ворожа колона з Надь-Шандора напала на цей населений пункт, відкинула чати, якими командували капітан полку Брекк і обер-лейтенант Домін фон Петрусевич і вторглася в населений пункт. А коли гусари разом з гарматними кінними упряжками перейшли на бік противника, то полковник Вернгардт сам став на чолі 2-ї та 3-ї рот і повів їх на ворога. Зараз же брава команда полкового оркестру швидко реквізувала селянські коні, запрягла їх до гармат і відкрила ефективний гарматний вогонь по ворогу, який внаслідок цього удару навіть відступив до Ново-Бешенова. У цьому бою поліг один чоловік (рядовий Гольденберг), а двоє бійців були поранені.

Капрал 2-ої роти Бауер відзначився хоробрістю, показуючи добрий приклад молодшим солдатам у своїй безстрашній атаці, а також під час перебування під дуже густим градом куль. Він отримав срібну медаль хоробрості 1-го ступеня.

18 листопада підрозділи полковника Вернгардта отаборилися біля Мерчидорфа і 1-й батальйон полку, один дивізіон уланів і півбатареї (оркестр 41 [полку]) під командою підполковника фон Ле Гая на вернула до втечі ворожий відділ. Але невдовзі появився противник й атакував самий табір, проте був відбитий настільки сильно, що змушений був дуже поспішно розпочати відступ. Нарешті, 21 листопада наші військові частини, після того як реквізували ще достатню кількість провіанту, вступили до Темешвара.

Невдовзі після цього фортеця Арад, в якій також розміщувався загін 41-го полку, була заблокована і взята в облогу угорцями. 4 грудня вночі останні вчинили атаку на цю фортецю, однак були відбиті із значними втратами.

Незважаючи на власне скрутне становище, у Темешварі вирішили надати допомогу щільно оточеним в Араді і послали генерал-майора графа Крістіана Ляйнінгена з військовими частинами, у тому числі 1-й полковий батальйон під командою підполковника фон Ле Гая, який у взаємодії з семигородською похідною колоною під

Infanterie-Regiments den Entsatz durchzuführen hatte. Am 14. December kam es mit dem Feinde zum Gefechte bei Szent-Miklos, welcher zum Rückzug auf Neu-Arad gezwungen wurde. Hier erhielt das Bataillon Nr. 41 den Befehl, die Mühlhäuser an der Maros, wo sich der Feind festgesetzt hatte, von diesem zu säubern. Mit grosser Bravour entledigte sich das Bataillon dieser Aufgabe, vertrieb die hartnäckig sich vertheidigenden Feinde und machte viele nieder. In diesem Gefechte fiel Oberlieutenant Adolf Heilig, und sechs Mann wurden schwer verwundet.

Nachdem der Kampf auf allen Linien zu Gunsten der kaiserlichen Waffen entschieden war, verkündete Generalmajor Graf Leiningen den Truppen die Thronbesteigung Seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I., worauf donnernder Jubel dem jugendlichen Monarchen die erste Huldigung brachte.

In dem zuletzt erwähnten Kampfe zeichneten sich besonders die Corporale Carl Kostecki und Felix Paradowski der 3. Compagnie aus, indem sie beim Angriffe auf die Mühlgebäude im grössten Kugelregen die Palissaden mit den Händen niederrissen, so der Compagnie den Ansturm bedeutend erleichterten und auch beim Bajonettangriff unter den ersten waren. Die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe wurde ihnen zum Lohne. Nicht minder hatten sich bei dieser Gelegenheit Corporal Basil Bilanow, Gefreite Iwan Flory, Josef Wroblowski und Rekrut Trifun Lupu der 5. Compagnie, sowie Corporal Jakob Strobel der 6. Compagnie durch Entschlossenheit und Tapferkeit hervor-gehan. Alle fünf erhielten die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe.

Noch durch drei Tage und Nächte blieb unser Bataillon in Fühlung mit dem Feinde, wobei immer geschossen und geplänkelt wurde. Als nun Arad genügend verproviantirt und mit Geschützen und Munition versehen war, trat die Colonne ihren Rückmarsch an und traf am 17. December in Temesvár ein.

Schon am 19. December wurde eine neue Expedition unter dem Commando des Obersten Freiherrn von Wernhardt nach Lugos entsendet, um die beiden vom Feinde besetzten Orte Bogsán und Besica zu nehmen. Von Lugos aus wurde der Angriff auf diese beiden Orte am 24. December in vier Colonnen unternommen. Bei der ersten, der Hauptcolonne, befand sich auch das 2. Bataillon des Regiments unter Major von Anthoine. Nach einem schwierigen Marsch langte die Colonne endlich vor Nemet-Bogsán an, und nachdem vorerst die Artillerie

командуванням підполковника Йоганна Бергера з 63-го піхотного полку повинен був здійснити деблокування. 14 грудня біля Сент-Міклоша вони вступили у бій з противником, який був примушений до відходу на Новий Арад. Тут батальйон 41 [полку] отримав наказ очистити від противника млини на Мароші, в яких той влаштувався. З великим завзяттям батальйон виконував це завдання, прогнав ворогів, які вперто захищалися, а багатьох знищив. У цьому бою поліг обер-лейтенант Адольф Гайліг, а шестеро чоловік були важко поранені.

Після того, як боротьба на всіх лініях була вирішена на користь цісарської зброї, генерал-майор граф Ляйнінген оголосив військовим частинам про вступ на престол Його величності цісаря Франца Йосифа I, після чого громовою радістю прорвалося перше вшанування молодого монарха.

У згаданому останній раз бою особливо відзначилися каптали Карл Костецький і Фелікс Парadowsький з 3-ої роти, коли вони під час нападу на млини під великим градом куль знесли руками огорожу і значно полегшили роті штурм, а також були серед перших у штиковій атаці. Срібні медалі хоробрості 1-го ступеня стали їм винагородою. В цій ситуації не меншу рішучість і сміливість продемонстрували капрал Василь Біланов, ефрейтор Іван Флорій, Йосиф Вробловський і рекрут Трифон Лупу з 5-ої роти, а також капрал 6-ої роти Яків Штробель. Всі п'ятеро одержали срібні медалі хоробрості 2-го ступеня.

Ще три доби перебував наш батальйон у зіткненні з противником, причому весь час тривали артилерійські обстріли й перестрілки. Коли тепер Арад був достатньо забезпечений провіантом і споряджений гарматами та боеприпасами, колона розпочала зворотний марш і 17 грудня вступила в Темешвар.

Вже 19 грудня була відряджена нова експедиція під командою полковника барона фон Вернгардта до Лугоша, щоб захопити зайняті ворогом два населені пункти — Богшан і Бешіца. Із Лугоша 24 грудня на ці два пункти розпочався наступ чотирма колонами. При першій, головній колоні, знаходився також 2-й батальйон полку під орудою майора фон Антуана. Здійснивши важкий марш, колона досягла, нарешті, [пос.] Немет-Богшан, і, провівши артилерійську підготовку, прогнала ворога піс-

den Kampf eingeleitet hatte, wurde der Feind nach einer dreistündigen hartnäckigen Vertheidigung vertrieben. Auch Resica wurde eingenommen und 7 Geschütze sammt 3 Bespannungen und 2 Munitionswagen nebst vielem Pulver und Blei erbeutet. Vom Regiment blieben 4 Mann todt; verwundet wurden Major Anthoine und 11 Mann.

In diesem Kampfe zeichneten sich aus: Major von Anthoine, die Hauptleute Carl Pöschl, Eduard Gutter, Oberlieutenant Franz Nastaschin und Unterlieutenant Alexander Schmidt. Auch der Oberlieutenant Regiments-Adjutant Samuel Leiser und Bataillons-Adjutant Emanuel von Villecz thaten sich hervor. Die beiden Hauptleute und Oberlieutenant Nastaschin erhielten das Ritterkreuz III. Classe des eisernen Kronenordens, die übrigen das Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdecoration. Feldwebel¹⁹ Nikanor Romanowicz gab einen glänzenden Beweis seiner Tapferkeit, indem er während des Sturmes auf Nemet-Bogsán seine Abtheilung mit Todesverachtung führte und, durch einen Schuss in den rechten fuss schwer verwundet und sich in seinem Blute wälzend, die Mannschaft zum Vorrücken anfeuerte. Er erhielt die goldene Tapferkeitsmedaille, wurde zum Lieutenant befördert und am 31. Juli 1849 als Oberlieutenant pensionirt.

Cadett-Feldwebel Heinrich Leibschank von Schartenberg, Feldwebel Ludwig Czesner, Cadett-Corporal Ernst Mück, die Corporale Markus Rubčić, Stefan Jaczkow und Peter Strosz zeichneten sich ebenfalls durch hervorragende Tapferkeit aus. Ersterer erhielt die goldene Tapferkeitsmedaille, die letzteren fünf die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe. Gemeiner Theodor Burdeniuk war beim Sturme der Erste und eroberte im Verein mit einigen Kameraden die erste feindliche Kanone, erblindete aber gänzlich infolge einer nahe am Gesicht vorübersausenden Kanonenkugel, die ihm Sand in die Augen schleuderte. Er erhielt die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe.

Das Detachement von 60 Mann und ca. 20 Arbeitern des 41. Regiments, welches unter Führung des Oberlieutenants Siegmann und des Lieutenants Bohmann in der Festung Arad stand, zeichnete sich bei einem Ausfalle dadurch aus, dass es eine feindliche Batterie bei Zsigmondháza im offenen Angriff mit Sturm nahm.

Das I. Landwehr-Bataillon Nr. 41 unter Major Jakob Kleisser stand nach dem Ausmarsch des Regiments in Klausenburg. Inzwischen hatten sich auch in Siebenbürgen die Verhältnisse zugespitzt, und die ungarische Nationalpartei beabsichtigte, die kaiserlichen Truppen zu entwerfen.

ля його тригодинної стійкої оборони. Також було зайнято Решіцу і захоплено 7 гармат разом з 3-ма упряжками і 2-ма возами боєприпасів з великою кількістю пороху та свинцю. Полк втратив вбитими 4-х солдатів; було поранено майора Антуана і 11 солдатів.

У цьому бою відзначилися: майор фон Антуан, капітани Карл Пешль, Едвард Гуттер, обер-лейтенант Франц Насташин і унтер-лейтенант Александер Шмідт. Також проявили себе обер-лейтенант полковий ад'ютант Самуель Лайзер і батальйоний ад'ютант Емануель фон Вілеч. Обидва капітани і обер-лейтенант Насташин одержали рицарський хрест 3-го ступеня ордена залізної Корони, інші — Військовий хрест за заслуги з воєнними регаліями. Фельдфебель¹⁹ Никанор Романович показав блискучий зразок відваги, коли під час штурму Немет-Богшан вів своє відділення, зневажаючи смерть, і, будучи важко пораним пострілом у праву ногу і качаючись у власній крові, закликав особовий склад до наступу. Він отримав золоту медаль хоробрості, був переведений у лейтенанти і 31 липня 1849 вийшов у відставку обер-лейтенантом.

Також відзначилися винятковою сміливістю кадет-фельдфебель Гайнріх Лайбшанк фон Шартенберг, фельдфебель Людвіг Чеснер, кадет-капрал Ернст Мюкк, капрали Маркус Рубчіч, Стефан Яцків і Петер Строщ. Перший отримав золоту медаль хоробрості, а останні п'ять — срібні медалі хоробрості 2-го ступеня. Рядовий Теодор Бурденюк під час штурму був попереду всіх і захопив разом з кількома товаришами першу ворожу гармату, однак цілком осліп від просвистілого біля його обличчя гарматного ядра, яке сипонуло йому в очі піском. Він отримав срібну медаль хоробрості 1-го ступеня.

Загін 41-го полку із 60 вояків і близько 20 робітників, який під командування обер-лейтенанта Зігманна і лейтенанта Боманна стояв у фортеці Арад, відзначився під час однієї вилазки тим, що він у відкритій атаці штурмом захопив ворожу батарею біля Жігмондгаза.

1-й ландвер-батальйон 41 [полку] під командою майора Якоба Клайссера після виступу полку в похід знаходився в Клаузенбурзі. Між тим відносини в Семигороді загострилися теж, і угорська національна партія мала намір роззброїти цісарські частини.

Nur die Rumänen schlossen sich um so enger der kaiserlichen Sache an. Mit der Entwaffnung waren auch die in Maros-Vásárhely dislocirten drei Compagnien des 62. Infanterie-Regiments bedroht. Um diese Compagnien vom Untergange zu retten, wurde das I. Landwehr-Bataillon dahin dirigirt. In Eilmärschen langte dasselbe am 31. September in Maros-Vásárhely zu nicht geringem Schrecken der ungarischen Partei an. Die drei Compagnien wurden sammt dem Waffendepot nach Mediasch in Sicherheit gebracht. Von Mediasch aus wurde am 24. October eine Colonne, darunter auch die 3. Landwehr-Compagnie des Regiments, unter Major Kleisser gegen Bogács entsendet, um die Szekler, die nach Nagy-Enyed zogen, zu zerstreuen. Diese hatten sich aber, als sie der Truppe ansichtig wurden, in aller Eile zu rückgezogen, und die Colonne trat den Rückmarsch an. Unterwegs erhielt Major Kleisser die Nachricht, der Feind brandschatzte das Dorf Kis-Sarós. Sofort liess Major Kleisser das Dorf angreifen, und die Szekler wurden mit gefällttem Bajonett in die Flucht geschlagen; viele von ihnen erlagen den wuchtigen Schlägen der erbitterten Soldaten. Waffen, Bagage und Proviant wurden erbeutet und nach Mediasch gebracht.

Bei dem am 5. November vom Corps des Feldmarschall-Lieutenants von Gedeon auf Maros-Vásárhely unternommenen Angriff wirkte auch das I. Landwehr-Bataillon Nr. 41 mit, ohne jedoch in Action zu treten, da die Szekler schon bei den ersten Kanonenschüssen das Weite suchten.

Das in Czernowitz garnisonirende 5. Feldbataillon wurde auf den Kriegsstand gebracht und nach Siebenbürgen in Marsch gesetzt, wo es am 5. November in Bistritz einrückte und sich mit der Brigade des Generalmajors Wardener vereinigte. Das 1. Landwehr-Bataillon Nr. 41 musste hierauf mit dieser Brigade die Verbindung herstellen.

Als die Brigade Bistritz verliess und gegen Klausenburg marschirte, kam ihr das ungarische Corps Baldazzi entgegen. Am 13. November stiessen die Gegner aufeinander und die Ungarn wurden mit beträchtlichen Verlusten zurückgeworfen. Die 8. Division unseres Regiments legte ein unerschrockenes und tapferes Benehmen an den Tag. Klausenburg wurde hierauf ohne Schwertstreich eingenommen. Zur Verfolgung des sich aus Klausenburg zurückziehenden Feindes wurde eine Colonne, worunter sich auch das I. Landwehr-Bataillon Nr. 41 befand, unter Oberstlieutenant Losy von Losenau entsendet. Bei Szás-Tenes kam es am 23. November zum Kampfe mit der Nachhut des

Tільки румуни ще щільніше зімкнулися навколо цісаря. Роззброєння загрожувало і дислокованим у [пос.] Марош-Вашаргей трьома ротами 62-го піхотного полку. Щоб врятувати ці роти від загибелі, туди був направлений 1-ий ландвер-батальйон. Форсованим маршем він досягнув 31 вересня Марош-Вашаргея і добряче налякав угорську сторону. Три роти разом з військовим арсеналом були переведені у безпечне місце до Медіаша. Із Медіаша одна колона, в її складі також полкова 3-я ландвер-рота, під командою майора Клайссера була відряджена 24 жовтня до Богача, щоб розігнати секлерів, які йшли до Надь-Еньєда. Однак ті, помітивши військову частину, поспішно відступили, і колона подалася у зворотний марш. По дорозі майор Клайссер отримав звістку, що противник грабує село Кіш-Шарош. Майор Клайссер негайно наказав наступати на село, і секлери штиками примусили втекти. Багато з них впало під могутніми ударами розлючених солдатів. Були захоплені зброя, спорядження та провіант і доставлені у Медіаш.

5 листопада в організованому нападі на Марош-Вашаргей з корпусом фельдмаршал-лейтенанта фон Гедєона брав участь також 1-ий ландвер-батальйон 41 [полку], але так і не вступив у дію, оскільки вже при перших гарматних пострілах секлери кинулись втікати.

5-ий польовий батальйон, що стояв гарнізоном у Чернівцях, був переведений на военний стан і направлений маршем до Семигороду, де він 5 листопада вступив у Бистрицю і з'єднався з бригадою генерал-майора Варденера. А 1-ий ландвер-батальйон 41 [полку] повинен був відтак встановити зв'язок з цією бригадою.

Коли бригада залишала Бистрицю і рухалася маршем в напрямку Клаузенбурга, їй назустріч виступив угорський корпус Балдацці. 13 листопада противники зіткнулися один з одним, і угорці були відкинуті із значними втратами. 8-й дивізіон нашого полку проявив безстрашність і сміливу поведінку. Клаузенбург відтак був взятий без опору. Для переслідування відступаючого із Клаузенбурга противника була відряджена колона під командою підполковника Лози фон Лозенау, в якій знаходився також 1-ий ландвер-батальйон 41 [полку]. Біля Саш-Тенеша вона вступила у бій з ар'єргардом угорського

ungarischen Corps, die geschlagen wurde. Die Brigade Schurtter (früher Wardener) marschierte am 9. December nach dem Burzenlande ab, welches von den Szeklern bedroht war.

Mittlerweile übernahm der polnische Artillerie-General Bem das Armee-Obercommando in Siebenbürgen und zog Verstärkungen heran, so dass die ungarische Armee 13 000 Mann zählte. Bem beschloss jetzt gegen Klausenburg vorzurücken, während Generalmajor Wardener, diese Absicht durchschauend, durch einen Angriff seinerseits den Plan des Feindes vereiteln wollte. Er theilte seine Streitmacht in zwei Colonnen und marschierte gegen Csucs. Bei der zweiten Colonne befand sich auch das 3. Feldbataillon Nr. 41. Am 19. December erfolgte der Angriff der zweiten Colonne auf Csucs. Die Ungarn hatten den Gebirgspass mit Honveds und Kanonen besetzt. Als die Sturmcolonne vorrückte, wurde sie von den zu beiden Seiten des Défiles aufgestellten Schützen arg mitgenommen und musste sich zurückziehen. Noch einmal drang das 3. Bataillon Nr. 41 zum Sturme vor, aber ohne Erfolg. Nach einem Verlust von zwei Todten und sechs Verwundeten musste es weichen, worauf der Marsch nach Klausenburg angetreten, jedoch in Szamosfalva, dann in Torda Halt gemacht wurde, da Bem auf Klausenburg marschierte. Die Truppen zogen sich daraufhin unter grossen Strapazen bis Carlsburg zurück.

Oberst Urban wurde nach den Gefechten bei Serethfalva und Bistritz am 2. und bei Borgo Prund am 4., sowie bei Dorna-Watra am 5. Januar in die Bukowina gedrängt.

Das 1. Landwehr-Bataillon Nr. 41 war am 18. December im Burzenlande eingetroffen, und da die Hauptmacht des Feindes in Hidvég stand, wurde am 22. December ein Angriff auf die feindlichen Stellungen versucht und dieselben bei Marienburg geworfen, worauf am 24. December gegen Hidvég vorgedrückt wurde. Die feindlichen Verschanzungen wurden erstürmt, der Feind selbst geschlagen und Hidvég besetzt.

Am 2. November desselben Jahres hatte auch das Grenadier-Bataillon²⁰ des Regiments unter Major Dominik von Kopystynski das Bombardement von Lemberg mitgemacht und hierbei eine musterhafte Haltung bekundet.

Die Festung Arad war wieder in Bedrängniss gekommen, da der Proviant zur Neige ging, und der Feind ringsherum die Gegend besetzt hielt. Es wurde daher neuerdings ein Corps unter Feldmarschall-Lieutenant Gläser zum Entsatz und Verproviantirung dieser

корпусу, який був розбитий. Бригада Шурттера (раніше Варденера) 9 грудня просувалася маршем до Бурценлянда, якому загрожували секлери.

Тим часом польський генерал артилерії Bem взяв на себе головне командування армією у Семигороді і залучив підкріплення, так що угорська армія нараховувала 13000 чоловік. Bem вирішив тепер рухатися в напрямку Клаузенбурґа, в той час як генерал-майор Варденер, розгадавши цей намір, хотів розладнати ворожий план нападом з свого боку. Він розділив свої підрозділи на дві колони і пішов маршем до Чучі. З другою колоною перебував також 3-й фельдбатальйон 41 [полку]. 19 грудня відбувся наступ другої колони на Чучу. Угорці зайняли гірський перевал гонведами і гарматами. Коли штурмова колона просувалася вперед, то з обох боків ущелини її так обстрілювали виставлені там стрільці, що вона мусила повернути назад. 3-й батальйон 41 [полку] ще раз піднімався на штурм, однак безуспішно. Після втрат двох вбитих і шести поранених він змушений був відступити, після чого розпочав марш на Клаузенбурґ, однак в Самошфальві, відтак в Торді змушений був зупинитися, тому що Bem просувався до Клаузенбурґа. Тоді військові частини з великими зусиллями відступили до Карлсбурґа.

Полковник Урбан, після боїв біля Серетфальви і Бистриці 2 січня, біля Борґо Прунда 4 січня, а також біля Дорни-Ватри 5 січня, був витіснений на Буковину.

1-й ландвер-батальйон 41 [полку] прибув 18 грудня в Бурценлянд, і оскільки основні сили противника знаходилися в Хідвеґу, то він спробував здійснити напад на позиції противника і відкинув його під Марієнбурґом, після чого 24 грудня вирушив у напрямку Хідвеґа. Він штурмував ворожі укріплення, розбив ворога і зайняв Хідвеґ.

2 листопада того ж року гренадерський батальйон²⁰ полку під командою майора Домініка фон Копистинського також брав участь у бомбардуванні Львова і при цьому продемонстрував зразкову витримку.

Фортеця Арад знову опинилася в скрутному стані, бо закінчувався провіант, а противник зайняв навколишню місцевість. Тож для деблокування і заміни гарнізону, забезпечення продовольством цієї фортеці заново направлявся корпус під коман-

Festung entsendet und gleichzeitig zur Ablösung des Detachements eine Abtheilung von 100 Mann unter Commando des Oberlieutenants Ditrich von Hermannsthal und Lieutenants Marian Żurakowski mitgegeben. Diese Expedition gelang, und das alte Detachement hatte sich am 8. und in der Nacht zum 9. Februar 1849 neuerdings ausgezeichnet, indem es die am linken Ufer der Maros befindlichen feindlichen Belagerungsbatterien zerstörte und fünf Geschütze nebst Munitio eroberte, dann eine feindliche Pulverkammer in die Luft sprengte und Neu-Arad in Brand steckte. Dieses Detachement hatte 46 Mann an Gefallenen, Verwundeten, Kranken und Verstorbenen zurückgelassen.

Man beschloss jetzt, den Zuzug ungarischer Truppen nach Siebenbürgen zu hindern, und entsandte ein Streifcorps unter Generalmajor Graf Leiningen, bei dem sich das I. Bataillon Nr. 41 befand, zur Durchführung dieser Aufgabe. Die I. Division des Regiments und eine halbe Batterie unter Hauptmann Breck wurden am 5. März nach Valea-mare entsendet, welche den Feind bei Kapoinas so heftig angriff, dass er sich nach Soborsin zurückziehen musste. Am 12. März wurde ein Angriff des Feindes bei Kis-Zám abgewiesen. Am 13. März zeichnete sich Corporal Andri Bodnariuk aus, indem er im grössten feindlichen Gewehrfeuer zwei Schiffe der Ungarn auf der Maros in den Grund bohrte und auf einem Kahne zu den Seinigen zurückkehrte. Es gelang ihm auch, in Bauernkleidung die Stellung der feindlichen Vorposten bei Kepet auszukundschaften, welche Aufgabe viel Muth und Entschlossenheit erforderte. Er erhielt die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe. Corporal Wasil Dawidian der 5. Compagnie schlich sich mit wichtigen Depeschen aus Deva, dem von den Ungarn belagerten Bergschloss, unter Lebensgefahr und grossen Mühseligkeiten durch und erreichte das Stabsquartier des Generalmajors Grafen Leiningen in Nagy-Köveres.

Als die Ungarn mit Uebermacht aus Siebenbürgen heranrückten, zog sich das Streifcorps nach Temesvár zurück.

Temesvár, worin sich das I. und 2. Bataillon des 41. Regiments befand, musste am 25. April 1849 die Thore schliessen, da der Feind schon gegen die Festung heranzog. Das 2. Bataillon des Regiments besetzte die Vorstadt Fabrik. Am 26. April umschloss der Feind, 10 000 Mann stark, die Festung und begann auch gleich seine Operationen damit, dass er am selben Tage noch einen Angriff auf die Vorstadt Fabrik versuchte, der

duvanням фельдмаршал-лейтенанта Глезера і одночасно йому придавався загін із 100 вояків під командою обер-лейтенанта Дітріха фон Германстала і лейтенанта Мар'яна Жураковського. Ця експедиція вдалася, а старий загін знову відзначився 8-го і у ніч на 9-е лютого 1849 р., коли зруйнував ворожі облогові батареї, що знаходилися на лівому березі Мароша, і захопив п'ять гармат разом з боєприпасами, відтак висадив у повітря ворожий пороховий погріб і підпалив Новий Арад. Цей загін втратив 46 чоловік вбитими, пораненими, хворими і померлими.

Тепер було вирішено перешкодити притоку угорських військових частин до Семигороду, і рейдовий загін під командуванням генерал-майора графа Лайнінгена, при якому перебував 1-ий батальйон 41 [полку], був відправлений на виконання цього завдання. 5 березня був відряджений до Валя-Маре 1-ий дивізіон полку і півбатареї з капітаном Брекком, які так сильно атакували противника біля Капоїнаша, що він змушений був відступити до Шоборшіна. 12 березня був відбитий ворожий напад біля Кіш-Зама. 13 березня капрал Андрій Боднарюк відзначився тим, що під сильним рушничним вогнем продірявив дно двох угорських кораблів на Мароші і повернувся на човні до своїх. Йому також вдалося у селянському одязі розвідати розташування ворожих чат біля Кепета — це завдання вимагало великої мужності і рішучості. Він отримав срібну медаль хоробрості 1-го ступеня. Капрал 5-ї роти Василь Давидян з небезпекою для життя і великими труднощами вибрався з важливими депешами із обложеного угорцями гірського замку Дева і добрався до штаб-квартири генерал-майора графа Лайнінгена в [пос.] Надь-Кевереш.

Коли підтягнулися із Семигороду переважаючі сили угорців, то рейдовий загін повернувся до Темешвара.

Темешвар, де перебували 1-й і 2-й батальйони 41-го полку, змушений був 25 квітня 1849 зачинити брами, тому що противник вже наближався до фортеці. 2-й батальйон полку зайняв передмістя Фабрику. 26 квітня противник числом у 10000 чоловік оточив фортецю і негайно розпочав свої операції з того, що він того ж дня вдався до нападу на передмістя Фабрику, який,

jedoch von den dort befindlichen Truppen abgeschlagen wurde.

Lieutenant Johann Marian mit 25 Leuten des Regiments legte sich auf der Strasse durch den Monitzer Wald, welche ins feindliche Lager führte, in den Hinterhalt und fing den Notar Keresztes mit einigen Panduren²¹, der Schriften mitführte, worin Kossuth die Unabhängigkeit des Landes proclamierte.

Am 12. Mai wurde ein Ueberfall des feindlichen Lagers in Freidorf unternommen, der auch vollständig gelang.

Alle Angriffe der Ungarn wurden zurückgeschlagen, wobei zwei Bataillone des Regiments Theil nahmen und sich durch muthiges und tapferes Vorgehen besonders auszeichneten. Der Feind verlor viele Todte und Verwundete. Vom Regimente fielen drei Mann, verwundet wurden Oberlieutenant Josef Appel, Unterlieutenant Johann Della-Torre, sowie acht Mann. Hauptmann Josef Niesner von Gräfenberg, Unterlieutenants Johann Szymanski und Gustav Siegmann steckten im heftigsten Feuer eine Windmühle, welche dem Feinde als Beobachtungsposten gedient hatte, in Brand. Alle drei erhielten das Militär-Verdienstkreuz mit Kriegsdecoration.

Von der Mannschaft zeichneten sich hierbei aus: Zimmermann Johann Kosinski, Corporal Jakob Jeremyszin, sowie Zimmermann Iwan Romanieck. Die beiden ersteren erhielten die goldene Tapferkeitsmedaille, der letztere die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe.

Der erste und zweite Zug der 8. Compagnie unter Commando des Unterlieutenants Oscar Steyer kämpften als Geschützbedeckung sowohl mit den feindlichen Husaren, als auch mit einer ihnen in den Rücken gefallenen Infanterie-Division, welche sie mit gefälltem Bajonette zurückwarfen. Hierbei lieferten die Corporale Schloim Hacker und Josef Lang, sowie Gefreiter Sučtiwy Proben von hervorragender Tapferkeit. Alle wurden mit der silbernen Tapferkeitsmedaille II. Classe decorirt.

Auch Feldwebel Johann Worona, Corporal Albert Hodolutz und Gemeiner Iwan Czeregutz der 7. Compagnie zeichneten sich aus, namentlich der letztere legte beispiellosen Muth und Entschlossenheit an den Tag. Er erhielt die goldene Tapferkeitsmedaille, die beiden ersteren bekamen die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe.

Die Feldwebel Josef Dumairoki und Georg Biczkal der 3. Compagnie waren die ersten, welche den Feind zurückschlügen. Auch sie wurden mit der silbernen Tapferkeitsmedaille II. Classe decorirt. Nicht minder

однак, був відбитий перебуваючими там частинами.

Лейтенант Йоганн Мар'ян з 25 вояками полку влаштував засідку на дорозі через Моніцерський ліс, що вела у ворожий табір, і впіймав нотаріуса Керестеша з кількома пандурами²¹, який ніс листівки, в котрих Кошут проголошував незалежність країни.

12 травня був здійснений напад на ворожий табір у Фрайдорфі, який теж цілком вдався.

Всі атаки угорців були відбиті, причому брали участь два батальйони полку і особливо відзначилися хоробрими й сміливими діями. Противник втратив багатьох вбитими і пораненими. Із полку полягли троє вояків, дістали поранення обер-лейтенант Йозеф Аппель, унтер-лейтенант Йоганн Делла-Торре, а також вісім рядових. Капітан Йозеф Ніснер фон Грєфенберг, унтер-лейтенанти Йоганн Шиманський і Густав Зігманн під сильним вогнем підпалили вітряк, який служив противнику спостережним пунктом. Всі троє отримали Військові хрести заслуги з воєнними відзнаками.

З особового складу при цьому відзначилися: тесля Йоганн Косінський, капрал Яків Єремишин, а також тесля Іван Романек. Перші два отримали золоті медалі хоробрості, останній — срібну медаль хоробрості 2-го ступеня.

Перший і другий взводи 8-ї роти під командою унтер-лейтенанта Оскара Штейєра, будучи артилерійським прикриттям, билися як з ворожими гусарами, так і з атакуючим їх з тилу піхотним дивізіоном, котрий вони відкинули штиковою атакою. При цьому зразки виняткової сміливості проявили капрала Шлойм Гаккер і Йозеф Ланг, а також єфрейтор Сучтіви Пробен. Всі вони були нагороджені срібними медалями хоробрості 2-го ступеня.

Також відзначалися фельдфебель Іван Ворона, капрал Альберт Годолуц і рядовий Іван Черегуц із 7-ї роти, особливо останній з них виявив безприкладні відвагу і рішучість. Він отримав золоту медаль хоробрості, двоє перших — срібні медалі хоробрості 2-го ступеня.

Фельдфебель 3-ї роти Йозеф Думаїрокі і Георгій Бичкало були першими, хто відбивав противника. Вони теж були відзначені срібними медалями хоробрості 2-го ступеня. Не менш рідкісну рішучість

bewiesen die Feldwebel Johann Schmal und Andrij Melnik, dann die Corporale Olexa Hodoriuk und Martin Prinz im grössten Kugelregen eine seltene Entschlossenheit. Alle erhielten die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe.

Am 14. Mai warf der Feind starke Colonnen gegen die Vorstadt Fabrik, welche das I. Bataillon des Regiments demonstrativ besetzt hielt. In dem sich nun entspannenden Kampfe musste das Bataillon der Uebermacht weichen und zog sich, nachdem es zwanzig Todte und sieben Verwundete verlor, in Ordnung in die Festung zurück. Hierbei zeichneten sich aus: die Corporale Georg Kukurutz, Thomas Duch, die Gemeinen Georg Kuy, Georg Paulowicz und Hrin Jarotzki, sämmtlich von der 4. Compagnie. Sie erhielten die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe. Die gleiche Auszeichnung errang sich Feldwebel Michael Pitpetniuk der I. Compagnie; die Gemeinen Johann Klirspira und Wasil Czernawaty erhielten die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe für ihr tapferes Benehmen. Corporal Jakob Jeremyszin, der sich schon früher hervorgethan hatte, legte auch jetzt Proben der Tapferkeit ab und wurde mit der goldenen Tapferkeitsmedaille decorirt.

In der Nacht zum 15. Mai wurden die Hindernisse vor der Festung weggeräumt, bei welcher Gelegenheit im verschanzten Lager vierzehn Stück Geschützpatronen von einem Funken, der von einem brennenden Gebäude hineinfiel, zur Explosion gelangten und hierdurch Unterlieutenant Leopold von Le Gay des Regiments getödtet wurde.

Am 25. Mai schlich sich Unterlieutenant Bohmann mit zwei Gefreiten, einem Tambour und sechs Gemeinen, welche vom Corps Leiningen auswärts abgeschnitten und vom Feinde bedrängt wurden, in die Festung hinein.

In der Nacht vom 26. auf den 27. und auf den 28. Mai wurden zwei Ausfälle gegen die Vorstadt Fabrik unternommen, wobei Officiere und Mannschaften des Regiments mitwirkten. Sie scheiterten jedoch an der Wachsamkeit des Feindes.

In den ersten Tagen des Monats Juni wurde Tag und Nacht gekämpft, so dass die Belagerung den Charakter einer einzigen langen Schlacht hatte.

Am 8. Juni wurde neuerdings ein Ausfall gegen den Feind unternommen, der den Bau neuer Batterien versuchte, und es gelang ihn zu vertreiben. Hierbei entwickelten Corporal Harasim Zegry, die Gemeinen Olexa Tkaczuk, Franz Hech und der Tambour Peter Bunyak besondere Umsicht und zeichneten sich durch Tapferkeit aus.

Am 11., 12., 13. und 14. Juni bombardirte der Feind die Festung bei Tag und Nacht, und die Verwüstung der Stadt bot einen entsetzlichen Anblick.

pід щільним градом куль проявили фельдфебелі Іван Шмаль і Андрій Мельник, відтак капрала Олекса Годорюк і Мартін Принц. Всі отримали срібні медалі хоробрості 2-го ступеня.

14 травня противник кинув сильну колону на передмістя Фабрику, яке утримував на відкритих позиціях 1-й батальйон полку. У бою, що тепер розгорнувся, батальйон змушений був уступати перевазі і після того, як він втратив двадцять полеглих і сім поранених, організовано відійшов назад у фортецю. При цьому відзначилися: капрала Георгій Кукурудц, Хома Дух, рядові Георгій Куй, Георгій Павлович і Гринь Яроцький, усі з 4-ї роти. Вони отримали срібні медалі хоробрості I-го ступеня. Таку ж нагороду здобув фельдфебель 1-ї роти Михайло Підпетнюк; рядові Йоганн Кліршпера і Василь Чернаватий отримали за сміливу поведінку срібну медаль хоробрості II-го ступеня. Капрал Яків Єремишин, який вже проявив себе раніше, тепер також подав зразки сміливості і був нагороджений золотою медаллю хоробрості.

У ніч на 15 травня усувалися перешкоди перед фортецю, і в цій ситуації в укріпленому таборі від іскри, що впала від палаючої споруди, вибухнуло чотирнадцять артилерійських снарядів, і внаслідок цього загинув унтер-лейтенант полку Леопольд фон Ле Гай.

25 травня у середину фортеці пробралися унтер-лейтенант Боманн з двома єфрейторами, барабанщиком і шістьма рядовими, які були відрізані від корпусу Лайнінгена і переслідувалися ворогом.

У ніч з 26 на 27 і на 28 травня було здійснено дві вилазки у передмістя Фабрику, в яких брали участь офіцери і особовий склад полку. Однак завдяки пильності противника вони зазнали невдачі.

У перші дні червня бої велися вдень і вночі, так що облога мала характер єдиної тривалої битви.

8 червня знову було здійснено вилазку проти ворога, який намагався спорудити нові батареї, і його вдалося прогнати. При цьому капрал Герасим Зегрій, рядові Олекса Ткачук, Франц Гех і барабанщик Петро Буняк проявили особливу обачність і відзначилися хоробрістю.

11, 12, 13 і 14 червня ворог день і ніч бомбардував фортецю і спустошене місто мало жажливий вигляд.

In der Nacht vom 14. auf den 15. Juni versuchte Unterlieutenant Carl Jordan des Regiments mit vierzig Freiwilligen einen Ausfall gegen den Feind in der Vorstadt Fabrik, wurde aber zurückgeschlagen. Hierbei ertranken zwei Mann des Regiments im Bega-Canal.

Der Feind setzte indessen das Bombardement fort, und man zählte täglich viele Todte und Verwundete. In der Stadt herrschten Typhus, Fieber und auch choleraartige Fälle kamen vor. Die Unterärzte des Regiments Josef Skrabar und Michael Habianetz starben infolge des aufreibenden Dienstes in treuer Erfüllung ihrer Pflichten. Ebenso erlagen der griechisch-katholische Regiments-Caplan P. Johann Kulczycki von Sztokailo und der römisch-katholische Regiments-Caplan P. Felix Kabesch den Anstrengungen ihres Berufes.

Am I. Juli zog die Besatzung der Festung Arad nach einer ehrenhaften Capitulation, die Einundvierziger unter Oberlieutenant Johann Ditrich von Hermannsthal und Unterlieutenant Marian Zurakowski in die Heimath nach Czernowitz ab, wo sie dem fünften neuerrichteten Bataillone zugetheilt wurden. Oberlieutenant Ditrich von Hermannsthal erhielt das Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdecoration.

Gegen Ende Juni ging Gefreiter Vincenz Blažek der 3. Compagnie zum Feinde über, um über die auswärtige Lage Nachrichten zu bringen. Er kundschaftete aus, dass der Feind über ein bedeutendes Belagerungsmaterial verfüge und dass die Russen bereits in Ungarn und Siebenbürgen eingezogen waren, sowie dass Feldzeugmeister Baron Haynau von der oberen Donau und Feldzeugmeister Banus Graf Jellačić mit ihren Armeen heranzogen.

In der Nacht vom 5. Juli wurde von der 3., 4. und 5. Division des Regiments Nr. 41 unter Major Pöschl ein Ausfall unternommen, welcher vollständig glückte und dem Feinde bedeutende Verluste an Geschützmaterial beibrachte. Der heldenmüthige Hauptmann Ludwig Schwarzmann gerieth schwer verwundet in die feindliche Kriegsgefangenschaft. Oberlieutenant Franz Nastaschin starb bei der Erstürmung einer Batterie als erster, der sie erstiegen hatte, aus sieben Wunden blutend, nach verzweifelter Gegenwehr den Heldentod. Die Oberlieutenants Albert von Takats, Franz Petrovich und Friedrich Liebknecht, sowie Unterlieutenant Emanuel von Villecz zeichneten sich durch hervorragende Tapferkeit aus und erhielten in der Folge das Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdecoration. Hauptmann Schwarzmann erhielt das

В ніч з 14 на 15 червня унтер-лейтенант полку Карл Йордан із сорока добровольцями намагався здійснити вилазку до противника у передмістя Фабрику, однак був відбитий. При цьому у каналі Бега втонуло двоє солдатів полку.

Противник продовжував інтенсивний артилерійський обстріл, і щоденно нараховували багато вбитих та пораниених. У місті панували тиф, лихоманка, а також траплялися випадки холери. Молодші лікарі полку Йосиф Шкрабар і Михайло Габянець померли від виснажливої служби, віддано виконуючи свої обов'язки. Також при виконанні службових обов'язків від перенапруження полягли греко-католицький полковий капелан п[астор] Іван Кульчицький фон Штокайло і римо-католицький полковий капелан п[астор] Фелікс Кабеш.

1 липня після почесної капітуляції залога фортеці Араду — вояки сорок першого [полку] — під командою обер-лейтенанта Йоганна Дітріха фон Германстала і унтер-лейтенанта Мар'яна Жураковського вирушила на батьківщину до Чернівців, де вона була придана ново-сформованому п'ятому батальйону. Обер-лейтенант Дітріх фон Германсталь отримав Військовий хрест заслуги з військовою відзнакою.

Наприкінці липня до противника переправився ефрейтор 3-ї роти Вінченц Блажек, щоб роздобути дані для оцінки ситуації. Він розвідав, що противник володіє значними засобами для облоги і що росіяни вже вступили в Угорщину й Семигород, а також, що виступили зі своїми арміями фельдцейгмейстер барон Гайнау з Горішнього Дунаю і фельдцейгмейстер бан граф Єллачич.

У ніч з 5 липня 3-й, 4-й і 5-й дивізіони 41-го полку на чолі з майором Пешлем організували вилазку, котра цілком вдалася, а противник зазнав значних втрат артилерійських засобів. Доблесний капітан Людвіг Шварцманн потрапив тяжкопораним у ворожий військовий полон. Від семи кривавих ран, після відчайдушного опору обер-лейтенант Франц Насташин поліг смертю героя під час штурму батареї, будучи першим, хто піднявся на неї. Обер-лейтенанти Альберт фон Такач, Франц Петрович і Фрідріх Лібкнехт, а також унтер-лейтенант Еммануель фон Вілеч відзначилися винятковою сміливістю і отримали згодом Військові хрести заслуги з військовими відзнаками. Капітан Шварцманн одержав Рлицарський хрест ордена Леопольда, а

Ritterkreuz des Leopold-Ordens und Major Pöschl das Ritterkreuz 3. Classe des eisernen Kronen-Ordens. Verwundet waren Oberlieutenant Takats, Unterlieutenants Franz Hosbein, Ferdinand Tausch und 51 Mann. In die Gefangenschaft geriethen ausser Hauptmann Schwarzmann noch Unterlieutenant Valentin Kólvanya und ein Mann.

Von der Mannschaft zeichneten sich aus: Gefreite Vincenz Blažek, Corporal Gregor Osiedski, Wasil Dawidian der 5., Corporal Jakob Strobel, Vicecorporal Franz Diebock und Gemeiner Jurko Nowicki der 6., Feldwebel Georg Zajac, Corporal Alber Hoduletz und Gemeiner Wayro Krochmalnyj der 7., Gemeiner Iwan Sogoszni, Gefreiter Carl Molnár, Corporale Josafat Kuchar und Josef Boinakowski der 8., Gemeiner Iwan Stuziak und Corporal Gregor Jaskiewicz der 9. Compagnie. Alle erhielten die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe mit Ausnahme des Gefreiten Wasil Dawidian, welcher mit der goldenen Tapferkeitsmedaille decorirt wurde. Die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe erhielt Corporal Dominik Gwiazdowski der 6. Compagnie. Belobt wurden: Feldwebel Franz Ledinski, Corporal Constantin Iliasiewicz und die Gemeinen Thomas Bojanczuk, Iwan Zacharek und Iwan Sidor.

Der Feind bombardirte jetzt die Festung hartnäckig. Hierbei wurden am 7. Juli Oberlieutenant Franz Petrowicz und zwei Mann verwundet und sechs Mann getödtet. Hautboist Corporal Josef Nowak der Regimentsmusik erhielt für seine Tapferkeit bei der Geschützbedienung die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe, die Bandisten Anton Trembinski und Michael Szewicz wurden aus gleichem Anlasse öffentlich belobt.

Gemeiner Jakob Brodsack der 5. Compagnie des Regiments, welcher das Schicksal der Besatzung des Bergschlosses Déva theilte, ergriff aus dem feindlichen Lager die Flucht, und erst nach wochenlangen Beschwerlichkeiten gelang es ihm in der Nacht vom 21. zum 22. Juli, unter Lebensgefahr sich in die Festung zu schleichen. Er erhielt die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe.

Bei den Löscharbeiten im heftigsten feindlichen Geschützfeuer thaten sich besonders hervor: Zimmermann Michael Mikitin der 4. Compagnie (silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe), Corporal Peter Czernichowski der 12., die Zimmerleute Iwan Romaniuk der 2., Jakob Hölzel der 3., Franz Szél der 12., ferner die Gemeinen Constantin Muszina, Johann Nalbach und Johann Schmirbach der I., Johann Kuliszkowski der 5., Johann Szcirich der 10.,

майор Пешль — Рицарський хрест 3-го ступеня ордена залізної Корони. Були поранені оберлейтенант Такач, унтер-лейтенант Франц Госбайн, Фердинанд Тауш і 51 солдат. У полон, окрім капітана Шварцманна, потрапили ще унтер-лейтенант Валентин Кельванія і один солдат.

З особового складу відзначилися: ефрейтор Вінченц Блажек, каптали Григорій Оседський, Василь Давидян з 5-ї роти, капрал Яків Штробель, віце-капрал Франц Дібокк і рядовий Юрко Новицький з 6-ї, фельдфебель Георгій Заяць, капрал Альберт Годулець і рядовий Вайро Крохмальний з 7-ї, рядовий Іван Шогосній, ефрейтор Карл Молнар, каптали Йосафат Кухар і Йосиф Бойнаковський з 8-ї, рядовий Іван Стузак і капрал Григорій Яскевич з 9-ї роти. Всі отримали срібні медалі хоробрості 1-го ступеня, за винятком ефрейтора Василя Давидяна, який нагороджений золотою медаллю хоробрості. Срібну медаль хоробрості 2-го ступеня одержали капрал 6-ї роти Домінік Гвядзовський. Оголошено подяки: фельдфебелю Францу Лединському, капралу Костянтину Ляшевичу і рядовим Хомі Боянчуку, Івану Захарку та Івану Сидору.

Противник тепер запекло обстрілював фортецю. Під час цього 7 липня були поранені оберлейтенант Франц Петрович і двоє вояків, а шість чоловік — вбиті. Гобоїст капрал Йозеф Новак з полкового оркестру отримав за мужність під час обслуговування гармати срібну медаль хоробрості 2-го ступеня, музикантам Антону Трембінському і Михайлу Шевичу з такої ж самої нагоди оголошено подяки перед строем.

Рядовий 5-ої роти полку Яків Бродзакк, який розділив долю гарнізону гірського замку Дева, вдався до втечі з ворожого табору і тільки після кількатижневих поневірянь, з небезпекою для життя йому вдалося у ніч з 21 на 22 липня пробратися у фортецю. Він одержав срібну медаль хоробрості 1-го ступеня.

На гасінні пожежі під дуже сильним ворожим артилерійським вогнем особливо проявили себе: тесля 4-ї роти Михайло Микитин (срібна медаль хоробрості 1-го ступеня), капрал Петро Черніховський з 12-ї, теслі Іван Романюк з 2-ї, Яків Гельцель з 3-ї, Франц Сель з 12-ї, крім того, рядові Костянтин Мушіна, Йоганн Нальбах і Йоганн Шмірбах з 1-ї, Йоганн Кулишковський з 5-ї, Йоганн Щіріх з 10-ї, Генріх

Heinrich Beakis der 11. und Georg Tost der 19. Compagnie (silberne Tapferkeitsmedaille 11. Classe).

In der Nacht zum 4. August unternahm der Feind zweimal Angriffe gegen das Peterwardeiner Thor, wurde aber von einer combinirten Compagnie des Regiments unter Oberlieutenant Daniel Wittas mit grossen Verlusten zurückgeschlagen. Letzterer wurde mit dem Militär-Verdienstkreuze mit der Kriegsdecoration belohnt.

Endlich nach so vielen Drangsalen kam der 9. August, der Tag der Erlösung, und mit athemloser Spannung hörte die Besatzung den immer näher kommenden Kanonendonner — das Zeichen der nahen Entscheidung. Gegen 2 Uhr nachmittags unternahm die Besatzung unter Oberst Baron Blomberg einen Ausfall und säuberte das Vorfeld von den Feinden, welche sie gegen St. András drängte. Mit Einbruch der Nacht kehrte die Besatzung zurück. Schlag 9 Uhr abends öffnete sich das Wiener Thor dem siegreichen Führer der österreichischen Armee, Feldzeugmeister Baron Haynau, welcher persönlich der hartbedrängten Besatzung die Erlösung brachte. 107 Tage namenloses Elend hatten diese heldenmüthigen Truppen ausgestanden, und dennoch hielten sie treu zu ihrem Kaiser und Herrn, stets bereit eher zu sterben, als den heiligen Eid, den sie geschworen, zu brechen. Auf den Wällen der Stadt Temesvár hatten unsere Landeskinder ihre Feuertaufe voll Ruhm und mit unvergänglichen Lorbeeren geschmückt bestanden und viele von ihnen ruhen dort auf dem Platze, wo sie die Treue zum Monarchen und Vaterlande mit ihrem Blute besiegelten.

Wenden wir uns nun zu den Abtheilungen des Regiments, welche in Siebenbürgen den Armeecorps des Feldmarschall-Lieutenants Baron Puchner einverleibt waren. Es sind dies das I. Landwehr-Bataillon, das 3. Feldbataillon Nr. 41 und das I. Bukowinaer Grenzcordon-Bataillon.

General Bem hatte seine Streitkräfte zusammengezogen und rückte am 17. Januar gegen das Corps Puchner vor. In dem Gefechte bei Szökefalva hielten sich unsere Truppen sehr tapfer, mussten aber der Uebermacht weichen, und der Rückzug erfolgte nach Hermannstadt. In diesem Gefechte fielen vom 3. Feldbataillon 2 Mann, 1 Mann wurde verwundet und 19 vermisst, beim I. Landwehr-Bataillon fielen 6 Mann, 3 Mann wurden verwundet und 29 vermisst. In der Stadt verbreitete sich das Gerücht, dass die Kaiserlichen, da Bem sofort nach erfochtenem Siege nach-

Beakis z 11-ї і Георгій Тост з 19-ї роти (срібні медалі хоробрості 2-го ступеня).

В ніч на 4 серпня противник здійснив дві атаки на Петервардайнську браму, однак був відбитий з великими втратами однією з'єднаною полковою ротою під командою обер-лейтенанта Данієля Віттаса. Останній був нагороджений Військовим хрестом заслуги з воєнного відзнакою.

Врешті-решт після таких численних страждань настало 9-е серпня — день звільнення — і, затамувавши подих, ґарнізон прислухався до все ближчої канонади — знаку недалекої розв'язки. Близько 2 години дня ґарнізон на чолі з полковником бароном Бльомберґом організував вилазку і очистив передпілля від противника, якогось відтіснив до Св. Андраша. При настанні ночі ґарнізон повернувся. Рівно о 9-їй годині вечора Віденські ворота відкрилися переможному вождю австрійської армії, фельдцойхмейстеру барону Гайнау, який особисто приніс звільнення важко обложеному ґарнізону. 107 днів невимовних страждань витримали ці героїчні частини, і все ж зберегли вірність своєму цісареві і володарю, завжди готові радше померти, ніж порушити святу присягу, яку вони склали. На валах міста Темешвар сини нашого краю витримали бойове хрещення, будучи покритими славою та увінчаними нев'янучими лаврами, а багато з них спочивають на тому місці, де вони своєю кров'ю скріпили вірність монарху і батьківщині.

Тепер звернімося до підрозділів полку, котрі були приєднані у Семигороді до армійського корпусу фельдмаршал-лейтенанта барона Пухнера. Це 1-й ландвер-батальйон, 3-й фельдбатальйон 41 [полку] і 1-й Буковинський прикордонний батальйон.

Генерал Bem зібрав свої збройні сили і вирушив 17 січня супроти корпусу Пухнера. У бою біля Секефальви наші підрозділи трималися дуже мужньо, однак змушені були відступати у зв'язку з ворожою перевагою, а відхід відбувся до Германнштадта. У цьому бою з 3-го фельдбатальйону полягли 2 вояки, 1 був поранений і 19 пропали безвісти, з 1-го ландвер-батальйону полягло 6 солдат, 3 чоловіки були поранені і 29 пропали безвісти. У місті поширилися чутки, що цісарські війська мають намір його покинути, бо одразу

rückte, dieselbe zu verlassen beabsichtigen. Infolgedessen erschien eine Officiersdeputation mit Major Jakob Kleissner des Regiments an der Spitze beim Feldmarschall-Lieutenant Puchner mit der Bitte, die Truppen dem Feinde entgegenzuführen, indem das Officiercorps beschloss, zu siegen oder zu sterben. Obwohl dieser Bitte keine Folge gegeben wurde, bewirkte dieser Schritt dennoch Ermannung und Zuversicht bei der Bevölkerung.

Inzwischen rückte Bem gegen Hermannstadt vor und veranlasste eine neuerliche Szeklerbewegung. Hermannstadt wurde daher rasch in den Vertheidigungszustand versetzt. Schon am 21. Januar früh zogen die Colonnen Bem's heran, und es entspann sich alsbald ein hartnäckiges Gefecht, wobei sich Oberlieutenant Alexander Raab der 5. Landwehr-Compagnie durch heldenmüthige Tapferkeit auszeichnete und verwundet wurde. Er erhielt das Ritterkreuz III. Classe des eisernen Kronen-Ordens. Oberlieutenant Sebastian Woller der 2. Landwehr-Division brachte den Feind durch einen gelungenen Bajonettangriff zum Weichen, wofür er das Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdecoration erhielt. Artillerie-Oberlieutenant Johann Herle, welcher am 6. Februar 1849 dem 4I. Regiment zugetheilt wurde, leistete Grossartiges in diesem Gefechte; er erhielt dafür das Ritterkreuz des Maria-Theresien-Ordens. Bald neigte sich der Sieg auf die Seite der Kaiserlichen, und Bem musste mit seinen Truppen die Flucht ergreifen.

Die Feldwebel Dominik Leiner und Johann Kiernicki zeichneten sich in diesem Kampfe ebenfalls aus und erhielten, ersterer die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe, letzterer jene der II. Classe. Vom 3. Bataillon blieben 7 Mann todt, verwundet Hauptmann Dominik Becker und 40 Mann, vermisst 4 Mann; vom I. Landwehr-Bataillon II Mann todt, verwundet Oberlieutenant Raab, Unterlieutenant Andreas Prokopowicz und 26 Mann, vermisst 7 Mann.

Bem zog sich auf Stolzenburg zurück und liess daselbst Verschanzungen anlegen. Ein Angriff auf diese Stellung am 24. Januar misslang jedoch. Hierbei verlor das 3. Feldbataillon 5 Verwundete und 6 Vermisste, das Landwehr-Bataillon 3 Todte, Unterlieutenant Faustin Juba und 3 Mann wurden verwundet. Oberlieutenant Sebastian Woller erhielt für seine Tapferkeit beim Angriffe auf Stolzenburg das Ritterkreuz III. Classe des eisernen Kronen-Ordens.

після здобутої перемоги наближався Bem. У зв'язку з цим до фельдмаршал-лейтенанта Пухнера прибула офіцерська делегація на чолі з майором полку Яковом Клайсснером з проханням, щоб військові частини виступили назустріч противнику, тому що офіцери вирішили перемогти або померти. Хоча це, напевно, не мало жодних наслідків, усе ж цей крок викликав бадьорість і впевненість серед населення.

У той час Bem просувався вперед до Германнштадта і став причиною чергового збудження секлерів. Тому в Германнштадті терміново було запроваджено оборонний стан. Вже вранці 21 січня підтягнулися Бемові колони і зразу ж спалахнув запеклий бій, під час якого відзначився мужністю і був поранений обер-лейтенант 5-ї ландвер-роти Александер Рааб. Він отримав Рицарський хрест 3-го ступеня ордена залізної Корони. Обер-лейтенант Себастьян Воллер з 2-го ландвер-дивізіону вдалою штиковою атакою змусив противника відступити, за що він одержав Військовий хрест заслуги з воєнною відзнакою. Обер-лейтенант артилерії Йоганн Герле, який 6 лютого 1849 р. був приділений до полку, у цьому бою діяв чудово; він отримав за це Рицарський хрест ордена Марії Терезії. Незабаром перемога схилилася на бік цісарського війська, і Bem зі своїми частинами змушений був поспішно відступити.

Фельдфебелі Домінік Лайнер та Іван Керницький також відзначилися в цій битві і отримали: перший — срібну медаль хоробрості 1-го ступеня, останній — таку ж 2-го ступеня. З 3-го батальйону zostалися вбитими 7 чоловік, пораненими — капітан Домінік Беккер і 40 вояків, пропали безвісти — 4 особи; з 1-го ландвер-батальйону вбиті 2 солдати, поранені — обер-лейтенант Рааб, унтер-лейтенант Андрій Прокопович і 26 рядових, пропали безвісти — 7 осіб.

Bem відступив до Штольценбурґа і велів там же зводити земляні укріплення. Однак наступ на ці позиції 24 січня був невдалим. При цьому 3-й фельд-батальйон втратив 5 поранених і 6 пропалих безвісти, ландвер-батальйон — 3 вбитих, були поранені унтер-лейтенант Фаустин Юба і 3 вояки. Під час нападу на Штольценбург обер-лейтенант Себастьян Воллер одержав за сміливість Рицарський хрест 3-го ступеня ордена залізної Корони.

Bem marschirte hierauf nach Salzburg, wo er eine feste Stellung bezog. Die Russen standen dazumal schon an der Grenze und waren bereit, auf den ersten Wink einzugreifen.

Feldmarschall-Lieutenant Baron Puchner beschloss nun Bem in Salzburg anzugreifen. In dem hierauf folgenden Kampfe vom 4. Februar wurde Bem gänzlich geschlagen und zog sich mit knapper Noth nach Reussmarkt zurück. 15 Geschütze, 10 Munitionswagen, eine Menge Bagagewagen und die Operationskanzlei Bem's wurden erbeutet. An Verlusten waren beim 1. Landwehr-Bataillon 10 Mann todt, verwundet Unterlieutenant Rudolf Steidel und 30 Mann, vermisst 18 Mann; beim 3. Feldbataillon todt 2 Mann, verwundet 16 und vermisst 9 Mann. Tambour Josef Kurecki der 15. Compagnie zeichnete sich durch besonderen persönlichen Muth aus und erhielt die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe.

Bei einer Recognoscirung des Feindes gegen Piski wurde ein Mann des 3. Feldbataillons getödtet.

In dem am 9. Februar bei Piski stattgehabten Gefechte hatten die Regiments-Abtheilungen nachstehende Verluste: 3. Bataillon 3 Mann todt, Major Franz von Kunisch, Unterlieutenant Ernst Duprix und 21 Mann verwundet, 16 Mann vermisst; 1. Landwehr-Bataillon 4 Mann todt, 25 Mann vermisst.

Kehren wir nun zur Colonne des Obersten Urban in der Bukowina zurück, in welcher die 7. Division des Regiments unter Hauptmann Johann Kaufmann und das 1. Bukowinaer Grenzcordons-Bataillon eingetheilt waren. Diese Colonne war dem Corps des Feldmarschall-Lieutenants Malkowsky unterstellt.

Oberst Urban, der die Nachlässigkeit des Feindes im Vorpostendienste erspähte, beschloss mit Bewilligung des Feldmarschall-Lieutenants Malkowsky, einen Handstreich zu wagen. Am 5. Februar 1849 brach er mit seinen Truppen von Pojana-Stampi auf, überfiel am 6. Februar einen feindlichen Vorposten in Marosény und hob den feindlichen Commandanten Major Felix von Kofler, 11 Officiere, 1 Arzt und nahezu 400 Mann auf, die er gefangen nahm und nach einem kurzen Gefechte mit dem Feinde nach Pojana-Stampi abführte.

Dieser Erfolg veranlasste Feldmarschall-Lieutenant Malkowsky, nach Siebenbürgen einzudringen. Die Colonne des Obersten Urban marschirte als Vorhut. Am 17. Februar griff Urban den Feind in Baidorf an und

Bem після цього вирушив на Зальцбург, де він зайняв міцну позицію. В той час росіяни стояли вже на кордоні і були готові вступити за першим покликом.

Фельдмаршал-лейтенант барон Пухнер вирішив тепер атакувати Бема в Зальцбурзі. В наступній битві 4 лютого Бем був повністю розгромлений і з великими труднощами відійшов до Рейсмаркта. Було захоплено 15 гармат, 10 возів боєприпасів, певну кількість обозних підвід і Бемові операційні документи. Втрати становили: у 1-у ландвер-батальйоні — 10 чоловік вбитими, поранені унтер-лейтенант Рудольф Штайдель і 30 вояків, пропали безвісти 10 осіб; у 3-у фельдбатальйоні — 2 чоловіки вбиті, поранені 16 і зникли безвісти 9 осіб. Барабанщик 15-ї роти Йосиф Курецький відзначився винятковою особистою мужністю і отримав срібну медаль хоробрості 2-го ступеня.

Під час проведення розвідки ворога біля Пісків убито одного солдата 3-го фельдбатальйону.

У бою, що відбувся 9 лютого біля Пісків, полкові відділи мали такі втрати: 3-ій батальйон — 3 вояки вбитими, майор Франц фон Куніш, унтер-лейтенант Ернст Дупрікс і 21 чоловіка пораненими, 16 солдатів пропали безвісти; 1-й ландвер-батальйон — 4 чоловіки вбитими, 25 осіб пропали безвісти.

Тепер повернімося на Буковину до колони полковника Урбана, до якої входили 7-й дивізіон полку під командою капітана Йоганна Кауфманна і 1-й буковинський прикордонний батальйон. Ця колона підпорядковувалася корпусу фельдмаршал-лейтенанта Малковського.

Полковник Урбан, запримітивши недбалість противника у дозорній службі, з дозволу фельдмаршал-лейтенанта Малковського вирішив зважитися на несподіваний наступ. 5 лютого 1849 року він зі своїми підрозділами прорвався до Пояни-Стампи, напав 6 лютого на ворожі чати в [пос.] Марошень і впіймав ворожого коменданта майора Фелікса фон Кофлера, 11 офіцерів, 1 лікаря і майже 400 солдат, яких він взяв у полон і після недовгого бою з противником відвів до Пояни-Стампи.

Цей успіх спонукав фельдмаршал-лейтенанта Малковського здійснити вторгнення у Семигород. Колона полковника Урбана просувалася як авангард. 17 лютого Урбан атакував ворога у Баєрсдорфі і

drängte ihn nach Magyaros zurück, wo er ihn gänzlich schlug. Der schwer verwundete feindliche Oberst Riczko, 3 Officiere und 250 Mann wurden gefangen genommen und viel Beute gemacht.

Jetzt rückte General Bem heran, um das Corps Malkowsky anzugreifen, was diesen bewog, den Rückmarsch in die Bukowina anzutreten. In Borgo-Suseni setzte sich Oberst Urban, der die Nachhut befehligte, fest und erwartete den Feind. Da derselbe eine zahlreiche Artillerie mit sich führte, konnte ihm nicht Stand gehalten werden, und Oberst Urban zog sich mit seiner Colonne Schritt für Schritt kämpfend bis Borgo-Prund zurück. Hier hielt er abermals Stand, musste aber trotzdem bis Borgo-Tiha zurückgehen. Die 7. Division verlor in diesem Gefechte 4 Mann todt und 2 Mann verwundet. Feldwebel Simon Szmyganowski und Corporal Theodor Bezuszkow wurden für ihr tapferes Benehmen zur Allerhöchsten Auszeichnung vorgemerkt.

Oberst Urban bezog hierauf mit seinen Truppen ein Freilager in Tihuța, wo dieselben grossen Mangel litten. Wegen dieser Verpflegungsschwierigkeiten musste er auch seine Colonne in die Bukowina führen und dieselbe in Jakobeny, Dorna-Watra und Dorna-Kandreny dislociren, während die Vorposten bei Pojana-Stampi und Kirlibaba aufgestellt wurden.

Am 8. April hatte der feindliche Oberst Dobay aus Borgo-Prund die in Pojana-Stampi auf Vorposten befindliche Compagnie des 2. Bukowinaer Grenzcordon-Bataillons überfallen und zersprengt.

Während dieser Vorgänge stand das Hauptcorps um Hermannstadt passiv und erwartete das Resultat des Eindringens des Corps Malkowsky. Dem Hauptcorps war das 3. Feld- und das I. Landwehr-Bataillon Nr. 41 zugetheilt, Brigade van der Null.

Feldmarschall-Lieutenant Baron Puchner griff sodann den Feind, der in Mediasch stand, an. Die Regiments-Abtheilungen standen am 2. März bei Gross-Probstdorf in einer festen Position und wiesen wiederholt die Angriffe des Feindes ab, bis derselbe mit Uebermacht heranrückte und sie zum Weichen brachte. Die Brigade zog sich bis nach Frauendorf zurück. Beide Bataillone verloren in diesem Kampfe 19 Mann todt, Hauptmann Sebastian Woller und 15 Mann verwundet.

Am 3. März wurde ein erneuter Angriff auf die feindliche Stellung unternommen und der Feind bei Klein-Kopisch geschlagen und bis Mediasch zurückgedrängt.

відтіснив його до Мадяроша, де він розбив його уцент. У полон потрапили важкопоранений ворожий полковник Річко, 3 офіцери і 250 солдат та здобуто велику кількість трофеїв.

Тепер наближався генерал Бем, щоб атакувати корпус Малковського, чим спонукав його розпочати відступ на Буковину. Командуючи ар'єргардом, полковник Урбан укріпився у [пос.] Борго-Сузені і очікував противника. Але оскільки той віз із собою численну артилерію, то його не можна було зупинити, і полковник Урбан з боями на кожному кроці відійшов назад до Борго-Прунда. Тут він вдруге зупинився, але все ж незабаром змушений був відступити до Борго-Тіга. 7-й дивізіон втратив у цьому бою 4 чоловіки вбитими і 2 чоловіки пораненими. Фельдфебель Симон Шмигановський і капітал Тодор Безушко за хоробру поведінку були представлені до найвищих відзнак.

Потім полковник Урбан зайняв зі своїми військовими частинами відкритий табір в [пос.] Тігуца, де вони зазнали великих злигоднів. У зв'язку з труднощами продовольчого постачання він змушений був вести свою колону на Буковину і розташувати її у Якобенах, Дорні-Ватрі і Дорні-Кандренах, у той час як дозори були виставлені біля Пояни-Стампі і Кірлібаби.

8 квітня ворожий полковник Добай атакував з Борго-Прунда 2-гу роту Буковинського прикордонного батальйону, що знаходилася на чатах в Пояні-Стампі, і розбив її.

Під час цих подій головне з'єднання пасивно стояло біля Германнштадта і очікувало результатів вторгнення корпусу Малковського. Головному з'єднанню надавалися 3-й фельд- і 1-й ландвер-батальйони 41 [полку], бригада ван дер Нюлла.

Після цього фельдмаршал-лейтенант барон Пухнер пішов у наступ на противника, котрий перебував у Медіашу. Полкові відділи зайняли міцні позиції 2 березня біля Гросс-Пробстдорфа і відбивали неодноразові атаки противника до тих пір, поки він не підтягнув переважаючі сили і змусив їх відступити. Бригада відійшла до Фрауендорфа. Обидва батальйони втратили у цьому бою 19 вояків вбитими, капітана Себастьяна Воллера і 15 чоловік пораненими.

3 березня відбувся новий наступ на ворожу позицію і біля Кляйн-Копіша противника розбито та відкинуто

Die Verluste beider Bataillone betragen: 4 Mann todt und 26 verwundet. Feldwebel Johann Norek wurde für sein tapferes Verhalten öffentlich belobt.

Der Feind zog sich nach Schässburg zurück, während das Corps am 4. März in Mediasch einmarschirte. Am 6. März wurde der Anmarsch gegen Bem ins Werk gesetzt; dieser hingegen zog nach dem von den Russen besetzten Hermannstadt, welche Stadt er einnahm.

Inzwischen wurde Cronstadt von 10 000 Szeklern bedroht, und auf die Bitte des Commandanten dieser Festung richtete Generalmajor Kalliany, der das Commando vom Feldmarschall-Lieutenant Baron Puchner übernommen hatte, den Marsch dahin. Am 17. März traf die Brigade van der Null in Cronstadt ein. Nachdem jedoch diese Stadt nicht zu halten war, und Bem's Macht immer mehr anwuchs, verliess das Corps dieselbe. Die Truppen hatten jetzt wegen des Schneegestöbers und Hunger viel zu leiden.

Am 21. März mittags brach das Corps auf, und die Brigade van der Null erhielt als Nachhut den Auftrag, den Tömöser Pass durch wenigstens zwei Stunden zu halten, bis der Train abgerückt war. Nichtsdestoweniger kam der Feind gegen 2 Uhr nachmittags mit überlegenen Kräften heran, und es entspann sich ein Gefecht, das mit dem Rückzuge der Brigade endete. Erst bei Predial konnten die Truppen wieder in den taktischen Verband gebracht werden.

Am 23. März erfolgte die Einrückung auf walachisches Gebiet. Hier wurde beschlossen, in das Banat einzurücken und mit dem Corps des Generalmajors Theodorevich Temesvár zu entsetzen. Am 26. April kam das Corps endlich in Mehadia an.

Zur Sicherung von Ungarisch-Weisskirchen wurde das 3. Bataillon des 41. Regiments unter Major Beck vom Szekler Grenz-Regiment Nr. 15 nach Oravicza mittelst Dampfbootes entsendet. Daselbst am 2. Mai angelangt, wurde es von den Ungarn mit Uebermacht angegriffen und mit einem Verluste von einem Todten und einem Vermissten nach Szaszka zurückgedrängt.

Das 1. Landwehr-Bataillon Nr. 41 wurde nach Weisskirchen dirigirt; bevor es jedoch dort anlangte, wurde die Besatzung vom Feinde aus der Stadt gedrängt, worauf es nach Szaszka zum 3. Feldbataillon Nr. 41 stiess. Bei Slatina kam es zu einem ungleichen Kampfe mit Bem, in dem das 1. Landwehr-Bataillon einen Todten und einen Mann als vermisst verlor. Hierauf zog sich die Colonne über die Nera zurück. Bei der Abtragung

до Медіаша. Втрати обох батальйонів склали: 4 солдати вбитих і 26 чоловік поранених. Фельдфебелю Йоганну Нореку була оголошена подяка за сміливу поведінку.

Противник відійшов до Шессбургга, в той час як корпус 4 березня вступив у Медіаш. 6 березня було здійснено зближення з Бемом; той, навпаки, йшов до зайнятого росіянами міста Германнштадта, яке він здобув.

Тим часом Кронштадту загрозували 10000 секлерів, і на прохання коменданта цієї фортеці генерал-майор Калліані, який прийняв командування від фельдмаршал-лейтенанта барона Пухнера, спрямував туди марш. 17 березня у Кронштадт прибула бригада ван дер Нюлла. Однак після того, як не можна було втримати це місто, а Бемові сили постійно зростали, корпус його покинув. Військові частини тепер змушені були сильно потерпати від снігової заметілі і голоду.

21 березня в полудень корпус виступив, а бригада ван дер Нюлла, як ар'єргард, отримала завдання не менше двох годин утримувати Темеський перевал, поки не відійшов обоз. Проте близько другої години дня противник підійшов з переважаючими силами і розгорівся бій, що закінчився відступом бригади. Тільки біля Преद्याла змогли зібратися підрозділи у тактичне з'єднання.

23 березня відбулося їхнє прибуття на валаську територію. Тут було вирішено вступити у Банат і з корпусом генерал-майора Теодоровича звільнити Темешвар. 26 квітня корпус прибув, нарешті, в Мегадію.

3-й батальйон 41-го полку під командою майора Бекка з 15-го Секлерського прикордонного полку було направлено на охорону Угорського Вайскірхена паровим катером до Оравиці. Прибувши туди 2 травня, він був атакований переважаючими силами угорців і відтиснений до Саски з втратами одного вбитого і одного зниклого безвісти.

1-ий ландвер-батальйон 41-го [полку] був спрямований до Вайскірхена; однак ще до того, як він туди прибув, гарнізон був витіснений ворогом з міста, після чого він пробивався в напрямку Саски до 3-го фельдбатальйону 41 [полку]. Біля Слатіни він вступив у нерівний бій з Бемом, 1-й ландвер-батальйон втратив одного вбитого і одну людину пропалу безвісти. Відтак колона відступила за Неру.

der Brücke zeichnete sich der Zimmermann Wasil Czerewaty der 3. Landwehr-Compagnie besonders aus. Er erhielt später die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe. Durch den am 12. Mai erfolgten Anmarsch Bem's musste die Colonne auf die Höhen von Zerova und von da nach Orsowa sich zurückziehen.

Am 15. Mai endlich musste das hart bedrängte Corps abermals auf walachisches Gebiet übertreten, woselbst 40 Tage lang ein Freilager bezogen wurde. Vom Regimente starben hier Major Carl Resch von Rehinfeld und 17 Mann.

Am 19. Juni endlich schlug dem Corps die Stunde der Erlösung. Es erhielt den Befehl, neuerdings gegen Siebenbürgen die Offensive zu ergreifen. Das 3. Feld- und das 1. Landwehr-Bataillon Nr. 41 wurden in die Brigade Stutterheim eingereiht. Am 23. Juni marschirte das Corps gegen Hermannstadt.

Im Gefechte mit Bem bei Szemeria thaten sich unsere beiden Bataillone und das 1. bukowinaer Grenzcordons-Bataillon durch Tapferkeit hervor. Beide Bataillone verloren in diesem Gefechte 19 Verwundete, 4 Mann wurden vermisst. Für persönliche Tapferkeit wurden Feldwebel Kapiczewski, Gemeiner Moses Gellmann der 4. und Corporal Peter Horynczak der 5. Landwehr-Compagnie öffentlich belobt.

Am 1. August kam es zu einem neuerlichen Zusammenstosse mit dem Feinde am Ojtos-Passe, von dem derselbe verdrängt wurde. Das Landwehr-Bataillon hatte an Verwundeten den Hauptmann Sebastian Woller und 3 Mann.

Die Erfolge der russischen Waffen unter General der Infanterie Grafen Lüders brachten endlich die Ungarn zum Falle, und Siebenbürgen wurde rasch von ihnen gesäubert.

Am 29. August wohnte das Corps einem Tedeum wegen glücklicher Beendigung dieses Feldzuges in Klausenburg bei.

Decorirt wurden mit der silbernen Tapferkeitsmedaille II. Classe Feldwebel Michael Schöndorfer, Corporal Franz Wilkowski, Gemeiner Nikolaus Rokoczuk, Stefan Topolnicki und Iwan Gajewski; belobt Corporale Abraham Tolkorak, Iwan Nowacki, Peter Horynczak, Gemeine Johann Deputat, Theodor Holowaty, Iwan Torecki, Wasil Baracki, Stefan Horbaty und Illie Tkaczuk.

Die 7. Division Nr. 41 war am 18. August aus ihren Stationen Kirlibaba, Dorna-Watra und Pojana-Stampi in

Pід час знищення моста особливо відзначився тесля 3-ї ландвер-роти Василь Череватий. Пізніше він отримав срібну медаль хоробрості 2-го ступеня. З огляду на Бемове наближення, що почалося 12 травня, колона змушена була відступити на вершини Зерова і відтак до Оршова.

15 травня жорстко переслідований корпус змушений був, врешті, вдруге перейти на валаську територію, де він протягом 40 днів стояв відкритим табором. З полку померли тут майор Карл Реш фон Регінфельд і 17 вояків.

19 червня, нарешті, пробила для корпусу година звільнення. Він отримав наказ знову почати наступ на Семигород. 3-й фельд- і 1-й ландвер-батальйон 41 [полку] були включені до бригади Штуттергайма. 24 червня корпус здійснив марш на Германнштадт.

В бою з Бемом біля [пос.] Семерії відзначилися хоробрістю наші обидва батальйони і 1-й Буковинський прикордонний батальйон. Обидва батальйони втратили в цьому бою 19 поранених, а 19 чоловік пропали безвісти. За особисту хоробрість фельдфебель Капічевський, рядовий Мойсей Гелльманн з 4-ї і капрал Петро Горинчак з 5-ї ландвер-роти отримали подяки перед строем.

1 серпня дійшло до нового зіткнення з противником на перевалі Ойтош, з якого він був витіснений. Ландвер-батальйон мав пораненими капітана Себастьяна Воллера і 3 солдат.

Успіхи російської зброї під командуванням пихотного генерала графа Людерса привели, врешті-решт, до падіння угорців, і від них швидко був очищений Семигород.

29 серпня корпус був присутнім на молебні у зв'язку з щасливим закінченням цього походу у Клаузенбурзі.

Срібними медалями хоробрості 2-го ступеня були нагороджені фельдфебель Міхаель Шендорфер, капрал Франц Вілковський, рядові Микола Рокочук, Стефан Топольницький та Іван Гаєвський; подяки отримали капрала Аврам Толкорак, Іван Новацький, Петро Горинчак, рядові Іван Депутат, Тодор Головатий, Іван Торецький, Василь Барацький, Стефан Горбатий та Ілля Ткачук.

7-й дивізіон 41 [полку] прибув із місць свого стаціонарування у Кірлібабі, Дорні-Ватрі і Пояні-Стампі

Klausenburg eingerückt und nahm an der Säuberung Siebenbürgens von den Ungarn in der Colonne des Obersten Urban, Corps des russischen Generallieutenants Grotenhjelm, regen Antheil. Hierbei wurden Corporal Stefan Bulbuk, Gemeine Thomas Konczak und Iwan Sidor gefangen genommen, doch sie befreiten sich aus der Gefangenschaft und brachten die Fahne der polnischen Legion mit, die sie dem genannten russischen General übergaben. Alle drei wurden für diese kühne That mit der silbernen Tapferkeitsmedaille II. Classe decorirt. Dem Major Franz Kunich von Sonnenberg wurde das Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdecoration verliehen.

Im April 1849 wurde das 2. Reserve-Bataillon (5) errichtet und das 4. Bataillon nach Galizien dislocirt, um den Sicherungsdienst an der ungarischen Grenze zu versehen. Der Commandant dieses Bataillons, Major Johann von Werner, erhielt das Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdecoration.

In den Jahren 1850—53 befanden sich die Abtheilungen des Regiments theils in Siebenbürgen (1., 2., 3. Bataillon), theils in der Bukowina (4. Bataillon). Am 25. Januar 1850 wurde das 5. Bataillon aufgelöst.

Mit dem Patente vom 31. Juli 1852 wurde das Landwehr-Institut aufgehoben, und trat an dessen Stelle das Reservestatut, nach welchem das Landwehr-Bataillon aufgelöst und das Depot-Bataillon aufgestellt wurde.

Am 17. Januar 1853 wurde das Denkmal zu Ehren der Gefallenen in Temesvár enthüllt.

Im Jahre 1854 blieb das 4. Bataillon in Siebenbürgen, während die übrigen Bataillone sammt dem Regimentsstabe in die Bukowina einrückten, da der russisch-türkische Krieg eine Besetzung der Grenze gebot.

Das Depot-Bataillon wurde 1855 aufgelöst und trat an dessen Stelle das Depot-Cadre.

Zu Beginn des Jahres 1859 erhielt das Regiment den Befehl, nach Wien abzumarschiren, und schon in den ersten Tagen des Monats Februar waren die drei ersten Bataillone an Ort und Stelle. Am 21. April gingen diese Bataillone von Wien ab und trafen am 26. April auf dem italienischen Kriegsschauplatze in Brescia ein, wo sie in die selbständige Infanterie-Reserve-Division des Feldmarschall-Lieutenants Baron Urban, Brigade Rupprecht, eingereiht wurden. Diese Reserve-Division hatte die Aufgabe, die Ruhe und Ordnung im Rücken der Operationsarmee zu erhalten und das Land vor einer äusseren feindlichen Invasion zu schützen.

до Клаузенбурга і з колоною полковника Урбана, корпусом російського генерал-лейтенанта Гротенгельма брав активну участь в очищенні Семигороду від угорців. При цьому були взяті в полон капрал Стефан Бульбук, рядові Хома Кончак та Іван Сидор, однак вони звільнилися з полону і принесли прапор польського легіону, який вони передали згаданому російському генералу. За цей сміливий вчинок всі троє були нагороджені срібними медалями хоробрості 2-го ступеня. Майор Франц Куніх фон Зонненберг був нагороджений Військовим хрестом заслуги з воєнною відзнакою.

У квітні 1849 р. був сформований 2-й резервний батальйон (5) і 4-й батальйон переміщений до Галичини, щоб здійснювати охоронну службу на угорському кордоні. Командир цього батальйону майор Йоганн фон Вернер отримав Військовий хрест заслуги з воєнною відзнакою.

У 1850-53 роках частини полку перебували частково у Семигороді (1-й, 2-й, 3-й батальйони), частково на Буковині (4-й батальйон). 25 січня 1850 році був розформований 5-й батальйон.

Патентом від 31 липня 1852 року ліквідовано інститут ландвера і на його місце запроваджувався статут резерву, відповідно до якого був розпущений ландвер-батальйон і сформований резервний батальйон.

17 січня 1853 року відкрито пам'ятник на честь полеглих у Темешварі.

У 1854 році 4-й батальйон залишався у Семигороді, в той час як інші батальйони разом зі штабом полку прибули на Буковину, тому що російсько-турецька війна вимагала зайняти кордон.

Резервний батальйон у 1855 році розпущено і на його місце запроваджений кадровий резерв.

На початку 1859 року полк отримав наказ здійснити передислокацію до Відня, і вже у перші дні лютого три батальйони були на місці. 25 квітня ці батальйони відправилися з Відня і потрапили на італійський театр воєнних дій у Брешію, де вони були зараховані до окремої піхотної резервної дивізії фельдмаршал-лейтенанта барона Урбана, у бригаду Руппрехта. Ця резервна дивізія мала завдання підтримувати спокій і порядок в тилу діючої армії і захищати край від зовнішнього ворожого вторгнення.

Am 30. April rückten das 2. und 3. Bataillon des Regiments in Mailand ein, während das aus der 11., 12., 17. und 18. Compagnie gebildete Bataillon unter dem Commando des Hauptmanns Carl Urban in Brescia verblieb.

In der folgenden Zeit wurde blos der Sicherungsdienst und Recognoscirungen betrieben, und Dislocationen des Regiments nach verschiedenen Orten vorgenommen.

Beim Gefechte von Varese am 25. Mai hatte das Regiment nachstehende Verluste: todt vom 2. Bataillon 1 Mann, vom 3. Bataillon 14 Mann; verwundet vom 2. Bataillon Unterlieutenant Anton Gebauer (Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdecoration) und 10 Mann; vom 3. Bataillon die Hauptleute Alexander Kapitanowicz und Johann Della-Torre und 28 Mann; vermisst vom 2. Bataillon 4, vom 3. Bataillon 22 Mann. Letztere wurden ins Gebirge versprengt, rückten jedoch später wieder ein.

Im Gefechte bei Lucina am 27. Mai kam blos die halbe 7. Compagnie unter Commando des Unterlieutenants Bernhard Baltinester in Action.

Das combinirte Bataillon wurde aufgelöst und die beiden Divisionen 6 und 9 in die Stammbataillone eingereiht.

Nach der unglücklichen Schlacht von Magenta wurde der Rückzug der Division Urban angeordnet. Unter der Hitze und dem Hunger hatten unsere Truppen viel zu leiden; manche Leute starben am Sonnenstich und viele mussten wegen Marschunfähigkeit zurückgelassen werden.

Oberlieutenant Johann Troubaczek und Stabsführer Feldwebel Jakob Schreiber fielen bei Monza in die Gefangenschaft. Letzterer hatte die bei sich geführten Briefe mit bedeutenden Geldbeträgen noch rechtzeitig auf dem blossen Leibe verborgen und so gerettet. Nach der Rückkehr aus der Gefangenschaft lieferte er sämtliche Gelder ab, obwohl er in der Gefangenschaft Hunger und Entbehrungen zu erdulden hatte. Er erhielt die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe.

Corporal Wasil Semenczuk rettete den als Courier zur Hauptarmee entsendeten Oberlieutenant Maximilian Baron Gorizutti in Monza, als derselbe von 200 Leuten umzingelt wurde.

Auf dem Plateau von Castenedelo kam es zu einem Gefechte, in welchem unser Regiment als Nachhut in Action trat und der Feind zurückgeschlagen wurde. Die Verluste des Regiments in diesem Gefechte betragen: todt 12 Mann; verwundet Hauptmann Ferdinand Graf zu

30 kвітня 2-й і 3-й батальйони ввійшли у Мілан, у той час як батальйон, сформований з 11-ї, 12-ї, 17-ї і 18-ї рот, залишався в Брешії під командою капітана Карла Урбана.

У подальшому полк займався тільки охоронною службою і розвідкою місцевості, а дислокувався у різних місцях.

Під час бою біля Варезе 25 травня полк мав такі втрати: вбитих у 2-у батальйоні — 1 чоловік, у 3-у батальйоні — 14 чоловік; поранені у 2-у батальйоні унтер-лейтенант Антон Гебауер (Військовий хрест заслуги з воєнною відзнакою), і 10 вояків; у 3-у батальйоні капітани Олександр Капітанович і Йоганн Делла-Торре та 28 солдатів; пропали безвісти: у 2-у батальйоні — 2, у 3-у батальйоні — 22 солдати. Останні з них були розсіяні в горах, однак пізніше повернулися.

У бою біля Лучіні 25 травня брала участь лише половина 7-ої роти під командою унтер-лейтенанта Бернгарда Балтінестера.

Комбінований батальйон був розформований, а 6-й і 9-й дивізіони влилися до своїх батальйонів.

Після невдалої битви біля Мадженти розпочався відступ дивізії Урбана. Наші військові частини сильно потерпали від спеки і голоду; деякі люди помирали від сонячного удару, а багато змушені були залишитися через нездатність пересуватися.

Обер-лейтенант Йоганн Трубачек і вістовий штабу фельдфебель Якоб Шрайбер потрапили у полон біля Монци. Останній ще своєчасно сховав на голому тілі документи із значними сумами грошей, котрі мав з собою, і так їх врятував. Після повернення з полону він здав усі без винятку гроші, хоча у полоні змушений був зазнавати голоду і нестатків. Він одержав срібну медаль хоробрості 2-го ступеня.

Капрал Василь Семенчук врятував у Монці посланого кур'єром до основної армії обер-лейтенанта Максиміліана барона Горіцутті, коли той був оточений двома сотнями вояків.

На плоскогір'ї Кастенедоло дійшло до одного бою, в якому наш полк під час операції виступав ар'єргардом, і противник був відбитий. Втрати полку у цьому бою склали: вбиті 12 чоловік; поранені капітан Фердинанд графцу Ізенбург-Філіппсайх-

Ysenburg-Philippseich-Bündingen und Unterlieutenant Johann Kasprzycki, welchem der linke Oberarm zerschmettert wurde, und 24 Mann; vermisst 8 Mann.

Unterlieutenant Johann Kasprzycki wurde mit dem Ritterkreuz III. Classe des eisernen Kronen-Ordens, Hauptmann Ferdinand Graf zu Ysenburg und Oberlieutenant Dominik Werdan mit dem Militär-Verdienstkreuze decorirt. Dem Hauptmann Karl Jordan, Unterlieutenant Victor Worobkiewicz und Major Wilhelm Freiherr von Baillou wurde die Allerhöchste belobende Anerkennung zu Theil. Der griechisch-orthodoxe Regiments-Caplan erhielt das silberne geistliche Verdienstkreuz.

Von der Mannschaft erhielten die goldene Tapferkeitsmedaille: Cadett-Feldwebel Hubert Biedermann; die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe: die Zugführer Stefan Pokorny, Jakob Manaczynski, die Gemeinen Ladislaus Dryszkiewicz, Johann Keller und Officiersdiener Carl Krammer; die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe: die Corporale Georg Krilaty, Stanislaus Stanislawski und Constantin Storoszczuk, Gefreite Iwan Puzdrak, Hornist Sofak Konowal, Grenadier Theodor Ukrainetz, Gemeine Johann Jaworski und Sandel Marzuniak.

Nach dem Präliminar-Frieden zu Villafranca vom 12. Juli kam das 41. Regiment am 8. August in die neue Garnison Budapest, während das 4. Bataillon, welches für Venetien bestimmt war, nach Czernowitz zurückdirigirt wurde. Im November wurde das 3. Bataillon nach Bistritz verlegt.

Im Jahre 1864 wurden das 1., 2. und das halbe 3. Bataillon von Budapest nach Kaschau und Umgebung dislocirt. Die andere Hälfte des 3. Bataillons, bis dahin in Kézdi-Vásárhely und Kronstadt untergebracht, wurde schon im Jahre 1865 nach Kaschau berufen.

Im Feldzuge des Jahres 1866 gehörten die drei ersten Bataillone zur Brigade des Obersten Moritz Hertwek Edlen von Haueneberstein, 6. Corps der Nordarmee. Das 4. Bataillon kam nach Krakau. In Czernowitz wurde noch ein fünftes Bataillon aufgestellt.

Das Regiment verliess am 22. Mai Kaschau per Bahn und kam am 26. Mai in Hulein an. Am 19. Juni erfolgte der Abmarsch des Regiments nach Böhmen und am 27. Juni die Aufstellung bei Skalic.

Bei Wysokow (Nachod) kam es zu einem blutigen Gefechte, in welchem unser Regiment trotz der Niederlage Proben der glänzendsten Tapferkeit gab.

Бюндінген і унтер-лейтенант Йоганн Каспшицький, якому роздрило ліве плече, і 24 вояки; пропали безвісти 8 чоловік.

Унтер-лейтенант Йоганн Каспшицький був нагороджений Рицарським хрестом 3-го ступеня ордена залізної Корони, капітан Фердинанд графцу Ізенбург і обер-лейтенант Домінік Вердан — Військовим хрестом заслуги. Капітан Карл Йордан, унтер-лейтенант Віктор Воробкевич і майор барон Вільгельм Байлоу дістали цісарську подяку. Православний полковий капелан отримав срібний Хрест заслуги для духовенства.

З особового складу одержали: золоту медаль хоробрості — кадет-фельдфебель Губерт Бідерманн; срібну медаль хоробрості 1-го ступеня: командири взводу Стефан Покорний, Яків Маначинський, рядові Владислав Дришкевич, Йоганн Келлер і офіцерський денщик Карл Краммер; срібну медаль хоробрості 2-го ступеня: каптали Георгій Крилатий, Станіслав Станіславський і Костянтин Сторощук, ефрейтори Іван Пуздрак, сурмач Софак Коновал, гренадер Теодор Українець, рядові Йоганн Яворський і Сандель Марцуняк.

Після попередньої мирної угоди у Вілляфранка від 12 липня 41-ий полк прибув 8 серпня у новий гарнізон у Будапешті, в той час як 4-ий батальйон, котрий призначався для Венеції, був скерований назад у Чернівці. У листопаді 3-ій батальйон переведено до Бистриці.

1864 року 1-й, 2-й і половина 3-го батальйону були передислоковані із Будапешта до Кашау і його околиць. Друга половина 3-го батальйону, розташовуючись до тих пір у Кезді-Вашаргей і Кронштадті, вже 1865 року була відкликана до Кашау.

У кампанії 1866 року перші три батальйони входили до складу бригади полковника Моріца Гертвека дворянина фон Гауенеберштайна, 6-го корпусу Північної армії. 4-й батальйон прийшов до Кракова. У Чернівцях був сформований ще й п'ятий батальйон.

Полк покинув 22 травня Кашау і залізницею прибув 26 травня в Гулайн. 19 червня відбувся відхід полку до Богемії і 27 червня зайняття позицій біля Скалиц.

Біля Високова (Наход) дійшло до кровопролитного бою, в якому наш полк, незважаючи на поразку, подав зразки блискучої хоробрості.

Theils todt, theils infolge tödtlicher Verwundung später gestorben: Hauptmann Johann Urekiattu, Oberlieutenants Wilhelm Csikany von Illeny, Albert Ambrosius, Eugen Prieger, Carl Memlauer, Ladislaus Dryszkiewicz, Julius Piere, Unterlieutenants Julius von Anthoine, Josef Migdal, Alexander Friedl und Carl Schmidt, sowie 89 Mann. Verwundet wurden die Hauptleute Georg Andrej, Ferdinand Navratil und Cornelius Müller, die Oberlieutenants Vincenz Lukačević und Edmund Lorsch, die Unterlieutenants Anton Podrazky, Franz Wachulka, Josef Poras und Josef Szellner, sowie 192 Mann; vermisst 36 Mann; verwundet gefangen Oberlieutenant Moritz Beill und 53 Mann; unverwundet gefangen 11 Mann.

Ausgezeichnet wurde mit dem Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdecoration Oberlieutenant Erdmann Klette. Allerhöchste belobende Anerkennung erhielten: Oberst Georg Ferdinand, Oberstlieutenant Gustav Adolf Beck von Albensberg, Major Friedrich Liebknecht, die Hauptleute Daniel Salmen, Friedrich Hennig und Dominik Werdan, die Oberlieutenants Leopold Mastny, Josef Zastira und Unterlieutenant Oswald Freiherr Alnoch von Edelstadt.

Von der Mannschaft erhielten die silberne Tapferkeitsmedaille I. Classe: Fahnenführer des 2. Bataillonsstabes Anton Wurzer; die silberne Tapferkeitsmedaille II. Classe: Fahnenführer des I. Bataillonsstabes Johann Dobrowolski, Feldwebel Moritz Meissel, Zugführer Robert Duczmiński, beide von der 11. Compagnie, und Compagnieschuster Peter Pelzer der 8. Compagnie. Belobt wurden: Cadett-Feldwebel Anton Le Fort der 4., Cadett-Feldwebel Wilhelm Nedela der 18., Feldwebel Josef Meinhold der 7., Zugführer Ferdinand Meinhardt der 1. und Carl Klar der 12, die Corporale Theodor Ungurian der 1., Isidor Wolf der 4., Andreas Pollak der 6., die Gefreiten Anton Hirschhauer der 4., Ferdinand Oliwar der 13., Tambour Anton Groynski der 8., die Gemeinen Ambros Christof der 6. und Nikolaus Radoway der 13. Compagnie.

Am 1. Juli hatte das Regiment als Nachhut ein Vorpostengefecht mit dem Feinde zu bestehen, in welchem zwei Mann getödtet und ein Mann verwundet wurden.

Am 3. Juli kam es zur Schlacht bei Königgrätz, in welcher das Regiment nachstehende Verluste erlitt: todt Hauptmann Anton Werdan und 11 Mann; verwundet 23 Mann; vermisst 75 Mann; verwundet gefangen

Були вбиті, а також померли пізніше від смертельних ран: капітан Йоганн Урекятту, оберлейтенанти Вільгельм Чікані фон Іллені, Альберт Амбросіус, Євген Прігер, Карл Мемлауер, Владислав Дришкевич, Юлій Піре, унтер-лейтенанти Юліус фон Антуан, Йозеф Мигдаль, Олександр Фрідль і Карл Шмідт, а також 89 вояків. Були поранені капітани Георг Андрей, Фердинанд Навратіл і Корнелій Мюллер, обер-лейтенанти Вінченц Лукачевіч і Едмунд Лорш, унтер-лейтенанти Антон Подразкий, Франц Вахулка, Йозеф Порас і Йозеф Шелльнер, а також 192 солдати; пропали безвісти 36 чоловік; взяті у полон пораненими обер-лейтенант Моріц Байлль і 53 вояки; захоплені в полон неушкод-женими 11 чоловік.

Військовим хрестом заслуги з воєнною відзнакою нагороджений обер-лейтенант Ердман Клетте. Заохочення Найвищими подяками отримали: полковник Георг Фердинанд, підполковник Густав Адольф Бекк фон Альбенсберг, майор Фрідріх Лібкнехт, капітани Даніель Зальмен, Фрідріх Генніг і Домінік Вердан, обер-лейтенанти Леопольд Мастний, Йозеф Застіра і унтер-лейтенант Освальд барон Альнох фон Едельштадт.

Серед особового складу отримали срібні медалі хоробрості 1-го ступеня: прапороносець штабу 2-го батальйону Антон Вурцер; срібні медалі хоробрості 2-го ступеня: прапороносець штабу 1-го батальйону Йоганн Добровольський, фельдфебель Моріц Майссель, взводний Роберт Дучмінський, обоє з 11-ї роти, і ротний чоботар Петер Пельцер з 8-ї роти. Заохочені подяками: кадет-фельдфебель Антон Ле Форт з 4-ї роти, кадет-фельдфебель Вільгельм Недела з 18-ої, фельдфебель Йозеф Майнгольд з 7-ї, командири взводу Фердинанд Майнгардт з 1-ї і Карл Клар з 12-ї, капрала Теодор Унгурян з 1-ї, Ісидор Вольф з 4-ї, Андреас Поллак з 6-ї, ефрейтори Антон Гіршгауер з 4-ї, Фердинанд Олівар з 13-ї, барабанщик Антон Гроїнський з 8-ї, рядові Амброс Хрістоф з 6-ї і Микола Радовай з 13-ї роти.

1 липня полк як ар'єргард витримав бій з сторожовою охороною противника, в якому двоє вояків були вбитими і один солдат поранений.

3 липня дійшло до битви біля Кеніггреца, в якій полк зазнав нищенаведених втрат: загинули капітан Антон Вердан і 11 вояків; поранені 23 бійці; пропали безвісти 75 чоловік; взяті в полон пораненими

Oberlieutenant Josef Obermüller Ritter von Drancek und 25 Mann; unverwundet gefangen 31 Mann.

Mit dem Militär-Verdienstkreuze wurden decorirt: weiland Hauptmann Anton Werdan und Oberlieutenant Julius Hotter. Belobt wurden die Zimmerleute Josef Bednarz, Johann Aubee und Stefan Rendycz.

Der Friede von Prag am 23. August machte dem Kriege ein Ende, und das Regiment wurde in die Friedenscantonnements nach Neutra entsendet, wo es vom 1. bis 30. September verblieb, worauf es Lemberg als Garnisonsort zugewiesen erhielt; das 3. Bataillon kam nach Stanislau. Das 4. Bataillon war während des Feldzuges 1866 der Festungsbesatzung von Krakau zugetheilt und rückte nach geschlossenem Frieden nach Czernowitz ab.

Im Jahre 1867 bestand das Regiment nach der neuen Organisation aus vier Feldbataillonen, zwei Reserve-Bataillonen sowie einer Depot-Division. 1869 wurden die Reserve-Regiments-Commanden errichtet.

Im Mai des Jahres 1874 wurde das Regiment nach Wien dislocirt.

In Artikel XXV des Berliner Friedens-Congresses 1878 wurde bestimmt, dass Oesterreich-Ungarn Bosnien und die Herzegowina besetzen und verwalten sollte, auch im Sandschak Novibazar Garnisonen unterhalten und Strassen anlegen dürfe. Es wurde daher am 5. Juli desselben Jahres mobilisirt.

Da jedoch der Einmarsch der österreichisch-ungarischen Truppen in diese Länder am 29. Juli einen allgemeinen Aufstand zur Folge hatte, mussten noch weitere Truppen zur Verstärkung nach den zu occupirenden Landestheilen gesandt werden; darunter war auch das 41. Infanterie-Regiment.

Am 8. August verliess das Regiment Wien und wurde zuerst nach Peterwardein und Semlin dirigirt, wo es anfangs den Cordondienst versah, dann aber mit der 1. Infanterie-Brigade König der 1. Infanterie-Truppen-Division des Feldmarschall-Lieutenants von Vecsey vereinigt wurde. Am 6. September überschritt es die Save und betrat bei Türkisch-Brod den bosnischen Boden. Nach unsäglichen Mühen wurde am 16. September Serajevo erreicht und hierauf die Expedition gegen Visegrad und Kladany unternommen. Durch Kundschafter erfuhr man, dass sich bei Bandin (Odziak) und Senkovič ein grosses Insurgentenlager befand.

Der gegen dieses Lager am 21. September unternommene Angriff führte zu einem blutigen Gefechte, in dem die Insurgenten vollständig geschlagen wurden. Vysegrad wurde

ober-лейтенант Йозеф Обермюллер рицар фон Дранцек і 25 солдат; полонені неушкодженими 31 чоловік.

Військовими хрестами заслуги нагороджені: покійний капітан Антон Вердан і обер-лейтенант Юліус Готтер. Заохочені подяками теслі Йосиф Беднаж, Йоганн Аубель і Стефан Рендич.

Празький мир 23 серпня поклав кінець війні, і полк був відправлений на мирне квартирування до Нойтра, де він перебував з 1 до 30 вересня, після чого отримав призначення до Львова як місця гарнізону. 3-й батальйон прибув до Станіслава. 4-й батальйон під час кампанії 1866 року був приділений до гарнізону Краківської фортеці і після укладення миру вирушив до Чернівців.

У 1867 році за новою структурою полк складався з чотирьох польових батальйонів, двох резервних батальйонів, а також одного запасного дивізіону. 1869 року було сформоване резервне полкове командування.

У травні 1874 року полк передислоковано до Відня.

У статті XXV Берлінського мирного конгресу було визначено, що Австро-Угорщина повинна зайняти Боснію та Герцоговину і ними управляти, а також мала дозволі утримувати в санджаці Нові Базар гарнізони і прокладати дороги. Тому 5 липня того ж року була оголошена мобілізація.

Але оскільки вступ австро-угорських частин у ці землі мав своїм наслідком 29 липня загальне повстання, в райони, які підлягали окупації, повинні були направлятися для посилення ще додаткові військові частини; серед них був також 41-й піхотний полк.

8 серпня полк покинув Відень і був направлений спочатку до Петервардайна і Земліна, де він на перших порах ніс прикордонну службу, але потім був включений до 1-ї піхотної бригади Кеніга 1-го піхотного дивізійного угруповання фельдмершал-лейтенанта фон Вечая. 6 вересня він перейшов [річку] Саву і вступив біля Турецького Броду на боснійську землю. Після неймовірних зусиль було досягнуто 16 вересня Сараєва і відтак розпочато експедицію на Вишеград і Кладань. Розвідники вивідали, що біля Бандіна (Оджіака) і Сенковича знаходиться великий повстанський табір.

Розпочатий 21 вересня наступ на цей табір призвів до кровопролитного бою, в якому повстанці були повністю розбиті. Вишеград був зайнятий і на-

besetzt und die Bevölkerung entwaffnet. Das Regiment verlor in diesem Gefechte an Todten: Hauptmann Josef Poras, Lieutenant in der Reserve Hilarion Muntean (starb später infolge schwerer Verwundung zu Wien) und 53 Mann; verwundet wurden Major Adalbert Grimm, Hauptmann Balthasar Madjerič, Lieutenant in der Reserve Salomon Silberbusch, Lieutenants Albin Holoubek und Alexander Droste, sowie 194 Mann.

Am 30. October kam das Regiment nach Serajevo als Besatzung.

Für hervorragende Tapferkeit im Gefechte bei Bandin (Odziak) wurden mit der silbernen Tapferkeitsmedaille I. Classe decorirt: Officiers - Stellvertreter Emil Melzer und Infanterist Heinrich Thomerl der 2., Infanteristen Simon Trifon Semeniuk und Iwon Michajescul der 4., Corporal Carl Loy der 9. und Zugführer Paul Spenul der 11. Compagnie; mit der silbernen Tapferkeitsmedaille II. Classe: Corporal Juda Faust der 1., Zugführer Jakob Materna und Einjährig - Freiwilliger Titular-Gefreiter Simon Trug der 2., Zugführer Martin Berezina und Corporal Leopold Harand der 4., Feldwebel Josef Bär, Zugführer Nikolaus Foki, Corporale Samuel Kirasch, Theodor Leustian, Mortko Fuhrmann und Gefreiter Josef der 9., Officiers-Stellvertreter Stanislaus Komorowski der 10., Zugführer Johann Gretzkan, Corporal Jakob Adelsberger, Gefreite Anton Pauli und Simion Ursaki, Infanteristen Kirylo Mareszczak und Zacharia Kreczun der 11., Zugführer Georg Bolohan und Einjährig - Freiwilliger Titular-Corporal Alfred Lahner der 12. Compagnie.

Vom Armeecommando wurden belobt: Zugführer Samuel Stern, Corporal Georg Berlinski der 2., Infanteristen Demeter Antonowicz, Simon Hotopila, Georg Lukacz, Wasil Kiselitza, Wasil Ursaki, Stefan Bassaraba, Benjamin Roth und Friedrich Weber der 4., Zugführer Srul Weiner, Corporal Theodor Sagin, Gefreiter Doroftei Postiwka, Infanteristen Titular-Gefreite Johann Fisel und Abraham Singer, Infanteristen Wasil Lawryk, Nikolaus Harasym, Jakob Langer, Markus Goldberg, Georg Kifanasz, Georg Maidaniuk, Isailo Mardzimian, Georg Miczu, Peter Tatar und Constantin Tiuchtli der 9., Corporale Michael Kiszpan, Josef Lang, Gefreite Michael Marek, Theodor Kerlan, Infanteristen Janos Pál, Andrei Mihailo, Nikolaus Gorgitza, Iwan Andony, Gregor Okrainiczuk der 11. und Corporal Titular-Zugführer Titus Gribowski der 12. Compagnie.

Oberst Josef Ritter Lipowsky von Lipowitz erhielt das Ritterkreuz des Leopold-Ordens mit der Kriegs-

селення роззброєне. У цьому бою полк втратив убитими: капітана Йосифа Пораса, лейтенанта запасу Іларіона Мунтяна (внаслідок важкого поранення згодом помер у Відні) і 53 вояки; були поранені майор Адальберт Грімм, капітан Бальтазар Мад'єріч, лейтенант запасу Соломон Зільбербуш, лейтенанти Альбін Голоубек і Александер Дросте, а також 194 солдат.

30 жовтня полк прибув до Сараєво як залога.

За виняткову сміливість у боях біля Бандіна (Одзіака) були нагороджені срібними медалями хоробрості 1-го ступеня: заступник офіцера Еміль Мельцер і піхотинець Гайнріх Томерл з 2-ї роти, піхотинці Семен Трифон Семенюк та Івон Міхаєскул з 4-ї, капрал Карл Лой з 9-ї і взводний Павло Спинул з 11-ї роти; срібними медалями хоробрості 2-го ступеня: капрал Юда Фауст з 1-ї роти, командир взводу Якоб Матерна і однорічний доброволець із званням ефрейтора Симон Труг з 2-ї, командир взводу Мартин Березина і капрал Леопольд Гаранд з 4-ї, фельдфебель Йосиф Бер, взводний Микола Фокій, капрала Самуель Кіраш, Теодор Леустян, Мортко Фурманн і ефрейтор Йозеф з 9-ї, заступник офіцера Станіслав Коморовський з 10-ї, взводний Іван Грецкан, капрал Якоб Адельсбергер, ефрейтори Антон Паулі і Симеон Урсакі, піхотинці Кирило Марищак і Захарій Кречун з 11-ї; взводний Георгій Бологан і однорічний доброволець із званням капрала Альфред Ланер з 12-ї роти.

Одержали подяку від армійського командування: командир взводу Самуель Штерн, капрал Георгій Берлінський з 2-ї роти, піхотинці Дмитро Антонович, Симон Готопіля, Георгій Лукач, Василь Киселиця, Василь Урсакі, Стефан Бассараба, Веніамін Рот і Фрідріх Вебер з 4-ї, взводний Сруль Вайнер, капрал Тодор Сагін, ефрейтор Дорофтей Постівка, піхотинці титулярні ефрейтори Йоганн Фізель і Абрагам Зінгер, піхотинці Василь Лаврик, Микола Гарасим, Якоб Лангер, Маркус Гольдберг, Георгій Кіфанаш, Георгій Майданюк, Ісайло Марджімян, Георгій Мічу, Петро Татар і Костянтин Тюхтій з 9-ї, капрала Михайло Кішпан, Йозеф Ланг, ефрейтори Михайло Марек, Тодор Керлан, піхотинці Янош Паль, Андрій Мигайло, Микола Гордіца, Іван Андоній, Григорій Окраїнічук з 11-ї і капрал на посаді командира взводу Тит Грибовський з 12-ї роти.

Полковник Йосиф рицар Липовський фон Липовітц отримав Рицарський хрест ордена Леопольда з воєнною

decoration, die Majore Adalbert Grimm, Josef Jarkasch-Koch und der Hauptmann I. Classe Leopold Mastny den eisernen Kronen-Orden III. Classe, Oberlieutenant Anton Schädli, Franz Szulakiewicz, Lieutenants Franz Baumann, Albin Holoubek, Alexander Droste und Lieutenant in der Reserve Constantin Kossowicz das Militär-Verdienstkreuz mit der Kriegsdecoration.

Die Allerhöchste belobende Anerkennung wurde dem Hauptmann I. Classe Johann Fedra und dem Oberlieutenant Rudolf Morawetz ausgesprochen.

Vom 1. November 1878 bis Ende März 1879 hatte das Regiment die alte grundlose Strasse von Serajevo bis Rakowica (23 km) hergestellt und für die schwersten Armee-Fuhrwerke passierbar gemacht, sowie auch an der Anlegung der neuen Strasse zwischen Han Rakowica und Han Ploča (7 km) mitgewirkt. Hierbei hatte das Regiment unsägliche Schwierigkeiten zu bekämpfen und auch noch eine intensive Typhusepidemie, welcher zahlreiche Leute zum Opfer fielen, zu überstehen.

Bei dem grossen Brande in Serajevo am 8. und 9. August zeichneten sich nachstehende Regimentsangehörige aus und wurden hierfür auch vom Corps-Commando belobt: Zugführer Oberzeller, Corporale Sawa und Ikim, Gefreite Krzyżanowski und Andromiczuk, Infanteristen Czorney, Kifanasch, Hawrisch, Weipan, Nistor und Haurisch.

Am 31. August begann der Einmarsch in das Sandschak²² von Novibazar, an dem das Regiment theilnahm. Auch hier hatte es an der Strassenherstellung mitzuwirken.

Am 31. October endlich erfolgte der Abmarsch des Regiments nach Klosterbruck in Mähren, von wo es am 27. September 1882 in Czernowitz einrückte und daselbst bis auf die neueste Zeit verblieb.

відзнакою, майори Адальберт Грім, Йозеф Яркаш-Кох і капітан 1-го класу Леопольд Мастний — ордени Залізної корони 3-го ступеня, обер-лейтенанти Антон Шедль, Франц Шулакевич, лейтенанти Франц Бауманн, Альбін Голоубек, Олександр Дросте і лейтенант запасу Костянтин Косович — Військові хрести заслуги з воєнною відзнакою.

Найвища заохочувальна подяка була виголошена капітану 1-го класу Йоганну Федрі і обер-лейтенанту Рудольфу Моравцю.

З 1 листопада 1878 року до кінця березня 1879 року полк відновлював стару непроїжджу дорогу від Сараєва до Раковіци (23 км) і зробив її прохідною для найважчих армійських возів, а також ще брав участь у прокладанні нової дороги між заїжджим двором Раковіца і заїжджим двором Плоча (7 км). При цьому полк змушений був переборювати невимовні труднощі, а також пережити інтенсивну епідемію тифу, жертвами якої стало багато людей.

Під час великої пожежі в Сараєво 8 і 9 серпня відзначилися нищезвані військовослужбовці полку, відзначені за це подяками командування корпусу: командир взводу Оберцеллер, каптали Сава та Яким, ефрейтори Кшижановський і Андромійчук, піхотинці Чорней, Кіфанаш, Гавриш, Вайпан, Ністор і Гауріш.

31 серпня розпочався вступ у санджак²² Нові Базар, в якому брав участь полк. Він і тут був задіяний на відбудові доріг.

Нарешті, 31 жовтня відбувся виступ полку до Клостербрукка в Моравії, з якого він 27 вересня 1882 року повернувся у Чернівці і там перебував до останнього часу.

CULTURELLE VERHÄLTNISSE DER BUKOWINA.

Bearbeitet von Gendarmerie-Oberlieutenant
Eduard Fischer.

I. Verfassung und Verwaltung, Rechtspflege und Finanzwesen.

A. Verfassung.

Ehe die Verfassung des Herzogthums Bukowina erörtert wird, wollen wir einen kurzen Rückblick auf die staatsrechtliche Stellung des Landes seit seiner Einverleibung bis zu jenem Zeitpunkte werfen, wo es zum Herzogthume mit einer eigenen Verfassung und Verwaltung erhoben wurde.

Zur Zeit der moldauischen Herrschaft zerfiel das Land in zwei Districte (Zinute) und zwar in jenen von Suczawa und Czernowitz. Jedem Zinut stand ein Oberrichter (Isprawnik, in Suczawa auch Perkalab [Burgoberster] genannt), vor. Jeder District zerfiel in Okols, deren Vorstände Namestniks hiessen und denen Steuercassirer (Zlotasche) zur Seite standen. Der Isprawnik war gleichzeitig Richter und Verwalter in seinem District. Ihm waren zum Kanzleidienste Schreiber (Logofets) und zum executiven Dienste Amtsboten zu Fuss (Barans) und zu Pferd (Umblators), die einem Vataw unterstanden, beigegeben. Ueberdies bestanden noch landesfürstliche Arnauten. Die Bewachung der Grenze besorgten 100

КУЛЬТУРНИЙ СТАН БУКОВИНИ

Опрацював обер-лейтенант жандармерії
Едуард Фішер

I. Конституція й управління, судочинство та фінанси

A. Конституція

Перш ніж розглядати конституцію герцогства Буковини, ми хочемо кинути короткий ретроспективний погляд на державно-правовий стан краю від його приєднання до того моменту, коли він був піднесений до герцогства із власними конституцією й управлінням.

Під час молдавського панування край поділявся на два дистрикти (цинуги), а саме Сучавський і Чернівецький. Кожний цинут очолював старший суддя (ісправник, у Сучаві називався ще пиркалаб [начальник замку]). Кожний дистрикт ділився на околи, голови яких називалися намісниками, а помічниками служили збирачі податків (злоташі). Ісправник був у своєму дистрикті одночасно суддею і управителем. Для канцелярської служби йому додавалися писарі (логофети), а для виконавчої служби — піші кур'ери (бирани) і кінні (умблатори), які підпорядковувалися ватагу. Крім того, існували ще й державно-княжі арнаути. Охорону кордону

Calaraschen unter Commando eines Grenz-Capitäns, welchem vier Vice-Capitäns untergeordnet waren. Die Gemeinden hatten ihren eigenen Richter (Dvornik), welchem als Executivorgane die Watamans untergeordnet waren. Den Sicherheitsdienst besorgten eigene Polizeiorgane, welche Panțir hiessen. Die Orte Czernowitz, Suczawa, Sereth und Radautz hatten eine städteähnliche Verfassung, mit einem «Scholtus» oder «Wojt» an der Spitze, dem etwa zwölf «Pargari» beigegeben waren. Ueber dieser Stadtobrigkeit stand in den Städten Czernowitz und Suczawa der landesfürstliche Stadtwojt oder Perkalab. Der Kimpolunger Okol, welcher das Gebiet der heutigen Bezirkshauptmannschaft Kimpolung umfasste, nahm eine bevorzugte Stellung ein. Die Kimpolunger hatten einen eigenen Ober-Dvornik, welchem «Panțirni», eine Art landesfürstlicher Gerichtsdienner, untergeordnet waren.

So waren die Verhältnisse, als die österreichischen Truppen das Land am 1. October 1774 von Galizien aus occupirten und die russische Occupationsarmee am 10. December 1774 dasselbe vollständig räumte¹.

Nachdem in der Konstantinopeler Convention am 7. Mai 1775 die Pforte alles Land zwischen dem Dnjestr, Pokutien, Ungarn und Siebenbürgen — also die heutige Bukowina — endgiltig und für immer an Oesterreich abgetreten hatte, wurde im occupirten Gebiete eine militärische Verwaltung eingeführt, deren oberster Chef dem Hofkriegsrathe in Wien in jeder Beziehung unterstand.

Damals scheint eine Zeit lang die Anschauung vorgeherrscht zu haben, dass es das Klügste wäre, die Bukowina in ein Militär-Grenzgebiet zu verwandeln. Dies geht auch am klarsten daraus hervor, dass General Spleny schon in den Jahren 1774—76 dem Hofkriegsrathe den Vorschlag machte, dem Lande die Benennung «Czernowitzer» oder auch «Moldauisches Generalat» zu geben und es in zwei Regiments-Bezirke einzutheilen. Dieser Plan gefiel anfangs auch Seiner Majestät dem nachmaligen Kaiser Josef II., scheiterte jedoch später an seinem und dem Bedenken der Kaiserin Maria Theresia, die befürchtete, dass durch diese Massregel eine Massenauswanderung der einheimischen Bevölkerung herbeigeführt werden würde. Ganz wurde jedoch dieser Plan nicht fallen gelassen, denn die militärische Verwaltung währte bis zum Jahre 1787. Während der militärischen Verwaltung des Landes, welcher ein General vorstand, waren alle öffentlichen Aemter, mit

zabezpečували 100 каралашів під командою прикордонного капітана, якому підпорядковувалися 4 віце-капітани. Громади мали свого суддю (двірника), якому як виконавчому органу були підпорядковані ватамани. Службу безпеки здійснювали власні органи поліції, котрі називалися панцирі. Населені пункти Чернівці, Сучава, Серет і Радівці мали устрій, подібний до міського, на чолі з «шолтусом» або «війтом», якому додавалися приблизно дванадцять «пиргарів». Над цією міською владою в містах Чернівці і Сучава стояв державно-княжий міський війт або пиркалаб. Кімполунзький окіл, який охоплював територію сучасного Кімполунзького повіту, перебував у кращому стані. Кімполужани мали свого старшого двірника, якому підпорядковувалися «панцірні» — різновид державно-княжих службовців суду.

Такими був стан, коли австрійські підрозділи 1 жовтня 1774 року окупували край з Галичини, а російська окупаційна армія 10 грудня 1774 року його повністю залишила¹.

Після того, як за Константинопольською конвенцією від 7 травня 1775 року Порта весь край між Дністром, Покуттям, Угорщиною і Семигородом — отже, сучасну Буковину — остаточно і назавжди відступила Австрії, на окупованій території було запроваджене військове правління, головний керівник якого у всіх відношеннях підпорядковувався Надвірній військовій раді у Відні.

Тоді, здається, тривалий час домінував погляд, що найрозумніше було б перетворити Буковину на військово-прикордонну область. Це також найясніше випливає з того, що генерал Сплени вже у 1774—76 роках пропонував Надвірній військовій раді надати краю найменування «Чернівецький» або ще «Молдавський генералат» і розділити його на два полкові райони. Цей план спочатку подобався і Його величності майбутньому імператору Йосифу II, однак пізніше був відхилений ним та імператрицею Марією Терезією, яка побоювалася, що ці заходи можуть викликати масові переселення місцевого населення. Проте цей план не був відкинений цілком, тому що військове правління тривало аж до 1787 року. Під час військового правління краєм, яке очолював генерал, всі офіційні посади, за винятком сільських двірників і

Ausnahme der Dorfrichterstellen und der Amtsbottendienste, Militärpersonen anvertraut.

Erst im Jahre 1786, nachdem der Plan, die Bukowina zu zerreißen und theils an Galizien, theils an Siebenbürgen anzugliedern, fallen gelassen wurde, decretirte Seine Majestät Kaiser Josef II. die Aufhebung der Militärverwaltung, Ersetzung der Militärfunctionäre durch Civilbeamte und Vereinigung der Bukowina als ein eigener Kreis mit Galizien, welche Massregel jedoch erst mit dem 1. Februar 1787 in Kraft trat. Von diesem Zeitpunkte an bis zum Jahre 1849 unterstand die Bukowina als ein eigener Kreis dem Gubernium in Lemberg. Gleichzeitig wurde mit dem kaiserlichen Patente vom 14. März 1787 dem Bischöfe der Bukowina ein Sitz im Landtage des Königreichs Galizien eingeräumt und diese Befugniss auch auf die einheimischen Edelleute, Bojaren und Masilen, insofern sie eine jährliche Contribution von 75 Gulden entrichteten, ausgedehnt. Im Jahre 1790 erlitt dieses Zugeständniss insofern eine Modification, als mit dem Patente vom 7. Juli 1790 angeordnet wurde, dass der bukowinaer Adel nicht als Stände Galiziens zu betrachten sei und dass die Bukowina im Principe von Galizien getrennt, jedoch bis auf Weiteres, der Kostspieligkeit einer eigenen Administration wegen, von Lemberg aus verwaltet werde. Eigene Stände, beziehungsweise einen eigenen Landtag erhielt das Land aber damals nicht. Als jedoch im Jahre 1817 die Wiederherstellung der galizischen Ständeversammlung erfolgte, wurde das Patent vom 14. März 1787 mit einigen Einschränkungen reactivirt und der bukowinaer Adel den galizischen Ständeversammlungen beigezogen.

Mit der Einführung der österreichischen Reichsverfassung vom 4. März 1849 wurde die Bukowina zu einem besonderen Kronlande erhoben, demselben der Titel eines Herzogthums beigelegt und eine eigene Landesverfassung bei gleichzeitiger Lostrennung von Galizien verliehen. Durch die Verfassungsreform vom 31. December 1851 wurde zwar die verliehene Verfassung sistirt, jedoch die administrative Selbständigkeit des Landes unberührt gelassen. Erst im Jahre 1859 wurde durch die Allerhöchste Entschliessung vom 22. April die Angliederung des Landes als Kreis an Galizien abermals verfügt. Im Jahre 1861 wurde diese Abhängigkeit endgiltig aufgehoben, dem Lande eine eigene Verfassung und ein Landeswappen verliehen. Das diesbezügliche Diplom ist vom 9. December 1862 datirt.

посильних (кур'єрів), були доручені військовим особам.

Тільки 1786 року, після того як був відхилений план розірвати Буковину і приєднати частину до Галичини, а частину до Семигороду, Його величність цар Йосиф II видав розпорядження про скасування військового управління, заміну військових функціонерів цивільними службовцями і об'єднання Буковини як окремого округу з Галичиною, однак ці заходи набрали чинності лише з 1 лютого 1787 року. З того часу і до 1849 року Буковина як окремий округ підпорядковувалася губернському правлінню у Львові. Одночасно царським патентом від 14 березня 1787 року єпископу Буковини надавалося місце у крайовому сеймі королівства Галичина, і це право поширювалося й на місцевих дворян, бояр і мазилів, оскільки вони сплачували щорічну контрибуцію 75 гульденів. 1790 року ця поступка розширилися в тому плані, що за патентом від 7 липня 1790 року встановлювалося, що буковинське дворянство не розглядається як галицькі стани, і що Буковина у принципі відділена від Галичини, проте надалі, у зв'язку з дорожнечою утримання адміністрації, управлятиметься зі Львова. Власних штатів, а відповідно і свого крайового сейму, край тоді не отримав. Коли ж 1817 року відбулося відновлення галицької станової конституції, патент від 14 березня 1787 року знову набрав чинності, однак з деякими обмеженнями, і буковинське дворянство залучалося до галицьких станових зібрань.

З вступом у дію австрійської конституції від 4 березня 1849 року Буковина була піднесена до окремої коронної землі, їй надавалися титул герцогства і власна крайова конституція з одночасним відокремленням від Галичини. Хоча конституційною реформою від 31 грудня 1851 року надана конституція була відмінена, проте адміністративна самостійність краю залишилася недоторканою. Лише 1859 року Найвищою ухвалою від 22 квітня постановлялося вдруге приєднати край як округ до Галичини. У 1861 році ця залежність була скасована остаточно, а краєві надали власну конституцію і герб. Відповідний диплом датований 9 груднем 1862 року.

Gegenwärtig besteht der Landtag des Herzogthums Bukowina aus 31 Mitgliedern, und zwar: aus 2 Mitgliedern mit Virilstimmen, nämlich dem griechisch-orthodoxen Erzbischofe und Metropolit in Czernowitz und dem Rector magnificus² der Franz-Josef-Universität in Czernowitz, und aus 29 gewählten Abgeordneten, von denen 10 durch den grossen Grundbesitz, 5 durch die Städte, 2 durch die Handels- und Gewerbekammer und 12 durch die übrigen Gemeinden auf die Dauer von sechs Jahren gewählt werden. Die Leitung des Landtages liegt dem von Seiner Majestät dem Kaiser ernannten Landeshauptmann ob. Der Landtag versammelt sich auf Allerhöchste Einberufung, in der Regel einmal im Jahre, in der Landeshauptstadt Czernowitz. Verwaltendes und ausführendes Organ der Landesvertretung ist der Landesausschuss, der aus vier Mitgliedern, von denen drei von den drei Wahlcurien und eins vom ganzen Landtage gewählt werden, besteht.

Dem Landtage liegt die Berathung und Votirung der Gesetze, sowie auch die Vorschläge hierzu ob. In seine Competenz fallen alle jene Angelegenheiten, welche sich auf die Landescultur, öffentliche Bauten und Wohlthätigkeitsanstalten aus Landesmitteln beziehen. Weiter hat der Landtag die detaillirten Anordnungen innerhalb der Grenzen der allgemeinen Gesetze hinsichtlich der Gemeindeangelegenheiten, der Kirchen- und Schulan gelegenheiten, der Vorspannleistungen und der Verpflegung und Inquartierung des Heeres zu treffen. Endlich liegen dem Landtage die Anordnungen über sonstige die Wohlfahrt oder die Bedürfnisse des Landes betreffende Angelegenheiten ob, welche durch besondere Verfügungen der Landesvertretung zugewiesen werden.

Der Landtag sorgt für die Erhaltung und Verwaltung des Landesvermögens, nimmt Einfluss auf die Gemeindeangelegenheiten, wirkt mit in Steuerangelegenheiten und überwacht dieselben.

Für die Wahl der Abgeordneten aus der Classe des grossen Grundbesitzes bildet das Herzogthum Bukowina einen Wahlbezirk mit dem Wahlorte in Czernowitz. Die Wähler bilden zwei Wahlkörper, und zwar den ersten bestehend aus den Mitgliedern des erzbischöflichen Consistoriums und den Kloster-Vorstehern von Putha, Suczawitz und Dragomirna, und den zweiten bestehend aus allen übrigen wahlberechtigten Grundbesitzern. Ferner bildet die Stadt Czernowitz für zwei und die Städte Suczawa, Sereth und Radautz für je einen Abgeordneten einen

Тепер крайовий сейм герцоґства Буковина складається з 31 члена, а саме: з 2-х членів з вірільним голосом, тобто православного архієпископа і митрополита в Чернівцях та ректора магніфікуса² університету Франца Йосифа у Чернівцях, і з 29 обраних депутатів, з яких 10 обираються великими землевласниками, 5 — містами, 2 — торгово-промисловою палатою і 12 — іншими громадами терміном на шість років. Керівництво крайовим сеймом лежить на призначеному Його величністю імператором крайовому старості. Крайовий сейм збирається за Найвищою ухвалою, як правило, один раз на рік, у столиці краю Чернівцях. Управлінським і виконавчим органом крайового представництва є крайовий відділ, що складається з чотирьох членів, з яких три обираються трьома виборчими куріями, а один — від всього крайового сейму.

До повноважень крайового сейму належить обговорення і ухвалення законів, а також пропозицій до них. До його компетенції належать всі справи, котрі стосуються крайової агрокультури, громадських споруд і добродійних установ із крайовими коштами. Далі крайовий сейм займається деталізацією розпоряджень в межах загальних законів щодо громадських, церковних і шкільних справ, візницької повинності та продовольчого постачання, а також розквартирування військових частин. Нарешті, крайовому сейму належить порядкувати іншими відповідними справами для загального блага або потреб краю, що визначаються особливими постановами крайового представництва.

Ландтаґ піклується про утримання й управління крайовим майном, здійснює вплив на громадські питання, бере участь у податкових справах і їх контролює.

Для вибору депутатів з класу великих землевласників герцоґство Буковина утворює один виборчий округ з виборчим пунктом в Чернівцях. Виборці формують дві виборчі курії, а саме перша, що складається з членів архієпископської консисторії і настоятелів монастирів Путна, Сучавиця і Драгомірна, а друга складається із всіх інших землевласників, які мають право голосу. Далі місто Чернівці представляє два, а міста Сучава, Серет і Радівці — по одному депутату з кожного виборчого округу. Торгово-промислова палата в Чернівцях направляє двох депутатів. Для виборів

Wahlbezirk. Die Handels- und Gewerbekammer in Czernowitz entsendet zwei Abgeordnete. Für die Wahl der Abgeordneten der Landgemeinden bilden die Gerichtssprengel Czernowitz, Kotzman, Radautz mit Seletin, Sadagóra, Sereth, Storozynetz, Suczawa, Stanestie mit Waszkoutz, Zastawna, Wiznitz mit Storonetz-Putilla, Gurahumora mit Solka und Kimpolung mit Dorna je einen Wahlbezirk. Der grosse Grundbesitz, die Städte und die Handels- und Gewerbekammern wählen ihre Abgeordneten direct, die Dorfgemeinden durch Wahlmänner, von denen in jeder Gemeinde je einer auf 500 Einwohner entfällt.

B. Verwaltung.

In welcher Weise die Verwaltung des Landes unter moldauischer Herrschaft vor sich ging, wurde eingangs angeführt, und auch der Militärverwaltung, sowie insbesondere des Projectes, das Land in ein Militär-Grenzgebiet zu verwandeln, Erwähnung gethan.

Nach den Vorschlägen des Generals Splény hätte das Land in zwei Districte getheilt werden sollen. Jeder District sollte durch ein besonderes Standesamt verwaltet werden; als Landesstelle sollte das Generalatsconseil in Czernowitz fungiren. Dieses Project kam jedoch nie zur Durchführung, und es fungirten factisch nur die beiden Directionen in Suczawa und Czernowitz, deren sehr beschränkter Wirkungskreis nur das Polizeiwesen und die niederen Rechtsstreite umfasste.

Mit der Uebernahme des Landes in die Civilverwaltung und Einverleibung desselben in Galizien wurde für den neuen Kreis ein Kreisamt, dem ein Kreishauptmann vorstand, creirt. Auch wurden Kreiscommissäre exponirt, die in den einzelnen Theilen des Landes die politische Verwaltung besorgten.

Kurze Zeit darauf, am 4. März 1849, als die Erhebung der Bukowina zu einem besonderen Kronlande erfolgte, wurde die Errichtung einer Landesregierung beschlossen, welche ihre Wirksamkeit am 29. Mai 1854 begann. Auch die neubegründeten, sogenannten gemischten Bezirksämter hatten am 29. September 1855 ihre Thätigkeit begonnen, und es gab deren im Lande fünfzehn, mit den Sitzen in Czernowitz, Kotzman, Radautz, Sadagóra, Sereth, Storozynetz, Suczawa, Stanestie, Zastawna, Wiznitz, Putilla, Gurahumora,

депутатів від місцевих громад формується по одному виборчому округу в судових повітах — Чернівецькому, Кіцманському, Радівцькому з Селетинським, Садагурському, Серетському, Сторожинецькому, Сучавському, Станівецькому з Вашковецьким, Заставнівському, Вижицькому з Сторонець-Путилівським, Ґура-Гуморському з Солківським і Кімполунзькому з Дорнівським. Великі землевласники, міста і торгово-промислова палата обирають своїх депутатів безпосередньо, сільські громади — через виборщиків, яких в кожній громаді припадає по одному на 500 жителів.

B. Управління

Про те, яким чином здійснювалося управління краєм під час молдавського панування, мова йшла на початку, а також згадувалося військове правління і особливо проекти перетворення краю на військову прикордонну область.

За пропозиціями генерала Сплєні край мав бути поділений на два дистрикти. Кожен дистрикт повинен був управлятися особливою становою установою; як крайова установа мала діяти рада генералату в Чернівцях. Однак цей проект не був здійснений, і фактично функціонували дві дирекції у Сучаві та Чернівцях, дуже обмежена сфера діяльності яких охоплювала лише справи поліції й дрібні судові спори.

З введенням у краї цивільного управління і приєднанням його до Галичини для нового округу було створене окружне управління, яке очолював окружний староста. Також були призначені окружні комісари, які забезпечували політичне управління в окремих частинах краю.

Невдовзі після цього, 4 березня 1849 року, коли відбулося піднесення Буковини в окремий коронний край, було вирішено заснувати крайовий уряд, який розпочав свою діяльність 29 травня 1854 року. 29 вересня 1855 року також приступили до роботи новозасновані так звані змішані повітові управління, а було їх у краї п'ятнадцять з осідками у Чернівцях, Кіцмані, Радівцях, Садагурі, Сереті, Сторожинці, Сучаві, Станівцях, Заставні, Вижиці, Сторонці-Путилові, Ґура-Гуморі, Солці, Кімполунзі

Solka, Kimpolung und Dorna-Watra. Den Bezirksämtern lag nebst der politischen Verwaltung auch die Rechtspflege in den ihnen zugewiesenen Bezirken ob.

Eine abermalige Veränderung erfuhr die Verwaltung des Landes im Jahre 1868, als die neuerliche Trennung derselben von der Justizpflege, wie selbige bereits im Jahre 1848 ausgesprochen war, angeordnet wurde und die Bezirkshauptmannschaften mit 31. August 1868 ihre Thätigkeit begannen. Gegenwärtig ist die oberste Verwaltung die Landesregierung in Czernowitz, und deren Chef der jeweilige Landespräsident. Das Land ist in zehn Verwaltungsbezirke und zwar in neun Bezirkshauptmannschaften und die Landeshauptstadt Czernowitz eingetheilt. Sitze der Bezirkshauptmannschaften sind die Orte Czernowitz, Gurahumora, Kimpolung, Kotzman, Radautz, Storozynetz, Sereth, Suczawa und Wiznitz. Das Gebiet der Landeshauptstadt Czernowitz bildet einen eigenen Verwaltungsbezirk.

Der Landesregierung unterstehen überdies die Grundablösungs- und Regulirungs-Commission, der Landessanitätsrath und die Propinationsfonds-Direction. Der Landespräsident ist zugleich der oberste Chef der Finanzdirection und der Direction der Güter des griechisch-orientalischen Religionsfonds und Vorsitzender des Landesschulrathes.

Den politischen Bezirksbehörden untergeordnet sind die Gemeinden in Betreff der Geschäfte des übertragenen Wirkungskreises. Ihnen liegt in dieser Richtung die Verpflichtung zur Mitwirkung für die Zwecke der öffentlichen Verwaltung im Rahmen der bestehenden Reichs und Landesgesetze ob. Alles, was das Interesse der Gemeinde zunächst berührt und innerhalb ihrer Grenzen durch ihre eigenen Kräfte besorgt und durchgeführt werden kann, betrifft deren selbständigen Wirkungskreis und entzieht sich der unmittelbaren Ingerenz der politischen Verwaltungsbehörden. Innerhalb jeder Gemeinde ist der Gemeindeausschuss das beschliessende, der Gemeindevorstand das ausführende Organ. Der Gemeindevorstand besteht aus dem Gemeindevorsteher und den Beigeordneten. Der Gemeindevorsteher leitet und beaufsichtigt alle den Gemeindevorstand betreffenden Angelegenheiten.

Was Pflichten und Leistungen anbelangt, sind die Gutsgebiete, welchen Geschäftsführer vorstehen, den Gemeinden gleichgehalten.

і Дорні-Ватрі. На повітових установах разом з політичним управлінням лежало також здійснення у своїх повітах судочинства.

Чергової зміни управління краєм зазнало в 1868 році, коли було видано розпорядження про нове його відокремлення від судочинства, як це було заявлено у 1848 році, з 31 серпня 1868 року розпочали свою діяльність повітові староства. Тепер вищим органом управління є крайовий уряд, а його головою — відповідний крайовий президент. Край поділяється на десять адміністративних повітів, а саме: на дев'ять повітових староств і столицю краю Чернівці. Осідками повітових управлінь є населені пункти Чернівці, Ґура-Ґумора, Кімполунґ, Кіцмань, Радівці, Сторожинець, Серет, Сучава і Вижниця. Територія столиці краю Чернівців утворює власну адміністративну одиницю.

Крім того, крайовому управлінню підпорядковуються комісія з викупу землі і врегулювання сервітутних справ, крайова санітарна рада і дирекція пропінатійного [горілчаного] фонду. Президент краю є одночасно вищим керівником фінансової дирекції і дирекції маєтків Православного релігійного фонду та головою крайової шкільної ради.

Громади підпорядковані повітовим політичним органам влади у тій сфері, що належить до їх компетенції. У цьому напрямку лежать обов'язки щодо участі з метою загального управління в рамках існуючих державних і крайових законів. Все, що стосується насамперед інтересів громади і в її межах може забезпечуватися і здійснюватися власними силами, входить до самостійної сфери діяльності і не підлягає безпосередньому втручання політико-адміністративних установ. У кожній громаді громадський комітет є ухвалюючим, а правління громади — виконавчим органом. Правління складається з голови громади і заступників. Голова громади керує і стежить за усіма справами, які відносяться до громадського правління.

Що стосується обов'язків і повинностей, то вони однакові як для громад, так і поміщицьких маєтків, які очолюють управляючі.

C. Rechtspflege.

Als das Land durch die kaiserlich österreichischen Truppen occupirt wurde, ruhte die Gesamt - Rechtspflege in den Händen der Isprawniks, welchen zu diesem Zwecke besondere Schreiber zugetheilt waren. Recht wurde seinerzeit, und zwar seit Alexander dem Guten, nach der sogenannten «Libri Basilicorum», einem auf Grund der byzantinischen Gesetze erlassenen moldauischen Gesetzbuche, gesprochen. In den Städten galt das Magdeburger (deutsche) Recht. Nebst den Städten nahmen auch jene Dörfer, welche dem heiligen Grabe gehörten, eine exceptionelle Stellung ein, indem in diesen Dörfern der Ighumen des Klosters die Leute — ausser bei Mord und Diebstahl — richtete. Der Vorschlag des Generals Splény, das Land in zwei Districte zu theilen, deren jeder von einem Standesamte zu verwalten wäre und welchem die Jurisdiction in Civilprocessen über den niederen Adel zustand, ferner in Strafsachen den gesammten Adel des Landes dem Generalratsconseil, welcher zugleich auch der Gerichtshof I. Instanz in Civilsachen sein sollte und dem ein Stabsauditor zuzutheilen wäre, unterzuordnen, konnte nicht ganz realisirt werden, da factisch nur den sogenannten Directoren zu Czernowitz und Suczawa ein Entscheidungsrecht in Rechtsstreiten untergeordneter Art zustand, und die ganze Rechtspflege eigentlich in den Händen des commandirenden Generals in Czernowitz ruhte.

Erst im Jahre 1780 wies General Enzenberg auf die Nothwendigkeit hin, für die Justizpflege im Lande etwas zu thun, und beantragte die Errichtung einer Art Obergerichtes in Czernowitz, welchem ein Stabsauditor vorstehen sollte, und die Errichtung zweier Gerichte unterer Instanz mit den Sitzen in Czernowitz und Suczawa, welche Anträge auch genehmigt wurden. Gleichzeitig wurde zur Feststellung der Grundbesitz- und Unterthänigkeitsverhältnisse eine Commission eingesetzt, welche die sogenannten Metzger'schen Hofabgrenzungs-Acte³ verfasste und so den Grundstein für die Auftheilung des Grund und Bodens legte.

Im Jahre 1783 wurde der Grund zu einem besonderen Criminalgerichte gelegt, das später seinen Sitz in Sereth hatte und dessen Sprengel das ganze Land war.

Als die Angliederung der Bukowina an Galizien erfolgte, wurden die drei Auditoriatsgerichte zu Czernowitz, Suczawa und Sereth aufgelassen und es traten an deren Stelle in den genannten Orten drei

C. Судочинство

Коли край був окупований цісарськими австрійськими військовими частинами, все судочинство перебувало в руках ісправників, яким для цієї мети надавалися окремі писарі. Свого часу, а саме від Олександра Доброго, правосуддя здійснювалося за так званними «Libri Basilicorum» — виданим на підставі візантійських законів молдавським кодексом. У містах чинним було магдебургське (німецьке) право. Разом з містами особливе становище займали також ті села, що належали Гробу Господньому — у цих селах людей судив ігумен монастиря, окрім [випадків] вбивств і крадіжок. Пропозиція генерала Сплєні, щоб розділити край на два дистрикти, кожним з яких мав би управляти становий орган і до юрисдикції якого належали б цивільні процеси дрібного дворянства, крім того, підпорядкувати кримінальні справи для всього дворянства краю раді генералату, яка одночасно також мала би бути судом 1-ї інстанції у цивільних справах і якій надавався би свій штабс-аудитор, не могли бути цілком реалізовані, тому що фактично лише так звані директори у Чернівцях і Сучаві належало право вирішення позовів відповідним чином, а все безпосереднє судочинство перебувало в руках командуючого генерала в Чернівцях.

Лише 1780 року генерал Енценберг вказав на необхідність щось зробити для судочинства в краї і клопотав про заснування свого роду вищого суду в Чернівцях, який повинен був очолювати штабс-аудитор, і заснування двох судів нижчої інстанції з місцезнаходженням у Чернівцях і Сучаві; ці пропозиції й були схвалені. Одночасно для констатації відносин земельної власності і підданства була призначена комісія, яка склала так званий Метцгерівський землевпорядний акт³ дворового розмежування і тим самим заклала наріжний камінь для розподілу земельних володінь.

1783 року закладено основу окремого кримінального суду, який пізніше перебував у Сереті, а його територіальним районом був увесь край.

Коли відбулося приєднання Буковини до Галичини, то три аудиторіатські [військові] суди в Чернівцях, Сучаві і Сереті були ліквідовані, а замість них у згаданих населених пунктах почали діяти три

landesfürstliche Ortsgerichte und ein Criminalgericht in Sereth. Der Adel als privilegirter Gerichtsstand wurde dem sogenannten «Landrechte» in Lemberg untergeordnet. Die niedere Gerichtsbarkeit (Patrimonial-Gerichtsbarkeit) wurde bis zur Mitte unseres Jahrhunderts durch die «Mandatare» ausgeübt, da bis zu diesem Zeitpunkte die Dominien (Gutsherrschaften), in deren Namen die Mandatare das Amt handhabten, die Träger der modernen Rechtspflege waren.

Zur Zeit der Militärverwaltung richteten sich die Auditoriatsgerichte mit Ausnahme jener Straffälle, welche nach der Theresianischen Strafordnung zu behandeln waren, nach den moldauischen Rechtsgebräuchen und Gesetzen, und erst mit der Organisirung der Civilverwaltung wurden die österreichischen Gesetze nach und nach eingeführt.

Im Jahre 1790 wurde der erste Antrag auf Expropriation der Bukowina aus dem galizischen Landrechtsverbande und Umwandlung des Czernowitzer Ortsgerichts zu einem Landrechte gemacht, was jedoch infolge verschiedener Unterströmungen nicht gelang, da die Bukowina dem Landrechte zu Stanislaw untergeordnet wurde. 1791 wurde endlich auch mit dem Anlegen eines Grundbuches — Landtafel⁴ — begonnen. 1804 erhielt die Bukowina durch Zusammenziehung der Ortsgerichte von Sereth und Czernowitz ihr eigenes Landrecht, das später zu einem «Stadt- und Landrecht» mit dem Sitze in Czernowitz erhoben wurde. Als im Jahre 1854 die Bezirksämter ihre Wirksamkeit begannen, war das ehemalige Criminalgericht und das Suczawaer Ortsgericht, welches zuletzt Districtsgericht hiess, verschwunden, und nur das Collegialgericht zu Czernowitz bestand unter dem Titel als Stadt- und Landrecht noch und erfreute sich eines hohen Ansehens. Sobald die Trennung der politischen Verwaltung von der Justizpflege neuerlich erfolgte, gingen die Geschäfte der Bezirksämter auf die heutigen Bezirksgerichte über.

Gegenwärtig bestehen in der Bukowina zwei Gerichtshöfe I. Instanz und zwar das Landesgericht in Czernowitz und das Kreisgericht in Suczawa; beide sind dem Oberlandesgericht in Lemberg untergeordnet. Zum Gerichtssprengel des Czernowitzer Landesgerichts gehören die Bezirksgerichte zu Kotzman, Putilla, Sereth, Storożynetz, Stanestie, Sadagóra, Wiznitz, Zastawna und das in Waszkoutz in Aufstellung begriffene; dem Suczawaer Kreisgerichtssprengel unterstehen die Bezirksgerichte zu Dorna, Gurahumora, Kimpolung, Radautz, Solka und Seletin. Das Landesgericht zu

державні місцеві суди і кримінальний суд у Сереті. Дворянство як привілейований у судовому відношенні стан підлягало так званому «Крайовому суду» у Львові. Нижча (патримоніальна) юриспруденція аж до середини нашого століття здійснювалася «мандаторами», тому що до того часу домінії (поміщицькі маєтки), від імені яких мандатори здійснювали управління, були носіями існуючого судочинства.

За військового управління аудиторіатські суди керувалися молдавськими правовими звичаями та законами, крім тих випадків, що підпадали під Терезіанський карний кодекс, і тільки з організацією цивільного управління поступово вводилися австрійські закони.

У 1790 році вперше було внесено пропозицію про виділення Буковини з-під юрисдикції галицького крайового суду і перетворення Чернівецького місцевого суду на крайовий суд, що, однак, не вдалося через різні підводні течії, бо Буковину було підпорядковано крайовому суду у Станіславі. 1791 рік, нарешті, розпочався з введення поземельної книги — Крайової табули⁴. У 1804 році завдяки злиттю Серетського і Чернівецького місцевих судів отримала Буковина свій власний Крайовий суд, що пізніше був піднесений до єдиного «міського і крайового суду» з осідком в Чернівцях. Коли 1854 року розпочали свою діяльність повітові управління, то колишній кримінальний суд і Сучавський місцевий суд, який насамкінець називався дистриктом, зникли, а продовжував існувати тільки Чернівецький колегіальний суд під назвою міського та крайового й користувався великим авторитетом. Як тільки знову відбулося відокремлення політико-адміністративного управління від правосуддя, справи повітових управлінь перейшли до сучасних повітових судів.

Тепер на Буковині існують дві судові палати 1-ї інстанції, а саме Крайовий суд у Чернівцях і Окружний суд у Сучаві; обидва підпорядковані Вищому крайовому суду у Львові. До судового округу Чернівецького крайового суду належать повітові суди у Кіцмані, Сторонці-Путилові, Сереті, Сторожинці, Станівцях, Садагурі, Вижниці, Заставні і [суд] у Вашківцях, де перебуває у стадії формування. Сучавському окружному суду підпорядковуються повітові суди у Дорні, Гура-Гуморі, Кімполунзі, Радівцях, Солці і

Czernowitz ist zugleich Handels- und Berggericht für die Bukowina; mit demselben ist die Land- und Stadttafel vereinigt.

K. Finanzwesen.

Gelegentlich der Occupation des Landes durch die österreichischen Truppen ruhte das ganze Steuerwesen in den Händen der dem Starosten in Czernowitz und dem Perkalab in Suczawa untergeordneten Namestniks, welchen zu diesem Zwecke Steuercassirer (Zlotaschen) und Schreiber für Steuersachen (Logofeten) zugetheilt waren. Die Bewachung der Grenze besorgte das Corps der Calareși, welches aus circa 100 Mann bestand und von einem Capitän befehligt wurde. Die Repartirung und Einhebung der Steuern geschah durch die den Dvorniks untergeordneten Watamans. Die Steuerrechnungen wurden um jene Zeit durch den sogenannten «Wallachischen Secretär», welcher ein Hilfsorgan des Militärcommandanten in Czernowitz war, geprüft. Auch empfahl die Militärverwaltung die Aufstellung je eines Einnehmers in Czernowitz und Suczawa. Um die Vertheilung und Kundmachung der jährlichen Contribution⁵ zu vereinfachen, berief General Splény alljährlich die Dorfrichter des ganzen Landes nach Czernowitz. Zur Beaufsichtigung der Bukowinaer Zollämter hatte die Lemberger Mauthgefällen-Administration schon während der Militärverwaltung ein ihr untergeordnetes Inspectorat in Czernowitz errichtet.

Später, als die Bukowina ganz in Civilverwaltung übergegangen war, hatte sich das Kreisamt in Czernowitz — insoweit nicht das von früher bestehende Mauthgefällen - Inspectorat hierzu berufen war — mit der Verwaltung der Finanzen zu befassen. Zu diesem Zwecke wurden demselben drei Cassenbeamte und zwölf Steuerbeschreibungs-Commissäre beigegeben. An die Stelle der Cordonisten wurde die Grenzbewachung durch eigene Grenzwächter, die vom Zollinspectorate in Czernowitz befehligt wurden, gehandhabt. Die Eintreibung der Steuern besorgten bis zur Mitte unseres Jahrhunderts die «Mandatäre».

Am 1. November 1833 wurde das in Czernowitz bestandene Gefälle-Inspectorat aufgelöst und eine Cameral-Bezirksverwaltung⁶ eingeführt. An Stelle der Grenzwächter trat die Finanzwache, mit deren Leitung zwei Obercommissäre und ein Commissär betraut waren. Als nun im Jahre 1855 die gemischten Bezirksämter ihre Thätigkeit begannen, trat auch in der Finanzverwaltung

Selctinі. Крайовий суд у Чернівцях є одночасно торговельним і гірничим судом, з ним же об'єднана Крайова і міська та-була.

K. Фінансова система

Під час окупації краю австрійськими військовими частинами вся податкова справа перебувала в руках підпорядкованих старості в Чернівцях і пиркалабу в Сучаві намісників, яким з цією метою були придані податкові касири (злоташі) і писарі з податкових питань (логофети). Охорону кордону забезпечував корпус каларашів, який складався приблизно із 100 осіб, якими командував капітан. Розподіл і стягування податків здійснювали ватамани, підпорядковані двірникам. Податковий облік у той час контролював так званий «волоський секретар», який був допоміжним органом військового командування у Чернівцях. Військове управління ще пропонувало призначити по одному збирачу [податків] у Чернівцях і Сучаві. Щоб спростити розподіл і доведення до відома щорічної контрибуції⁵, генерал Сплєні кожного року викликав сільських двірників до Чернівців. Для нагляду за буковинськими митницями Львівська митна адміністрація ще під час військового правління за-снувала у Чернівцях підлеглий їй інспекторат.

Пізніше, коли Буковина цілком перейшла до цивільного правління, фінансами мало займатися окружне управління в Чернівцях, за винятком тих випадків, коли це здійснював митний інспекторат, який був призначений раніше для справляння мита за користування дорогами. З цією метою йому ж були придані три касири і дванадцять комісарів з розпису податків. Замість прикордонників діяла прикордонна варта — прикордонні вахтери, якими командував митний інспекторат у Чернівцях. Стягнення податків аж до середини нашого століття забезпечували «мандатори».

1 листопада 1833 року було розформовано існуючий в Чернівцях податковий поземельний інспекторат і запроваджено камеральне⁶ повітове управління. Місце прикордонних вахтерів заступила фінансова варта, керівництво якою було доручене двом оберкомісарам і одному комісару. Коли ж у 1855 році розпочали свою діяльність змішані повітові управлін-

ein Umschwung ein, indem die Cameral-Bezirksverwaltung in eine Finanz-Bezirksdirection umgewandelt wurde, mit welcher acht Finanzcommissäre in Verbindung standen. Früher schon, 1850, waren im Lande fünfzehn Steuerämter errichtet worden, welche den Bezirksämtern angeschlossen waren.

Gegenwärtig besteht in der Bukowina eine eigene Finanzdirection mit dem Sitze in Czernowitz, welche dem Finanzministerium direct untergeordnet und deren oberster Chef der jeweilige Landespräsident ist. Mit der Finanzdirection verbunden ist die Finanzprocuratur, das Gebührenbemessungsamt, das Gefälls-Bezirksgericht, die Evidenthaltung des Grundsteuer-Catasters und das Landes-Zahlamt.

Als Behörden für die directe Besteuerung fungiren in Czernowitz die Steuer-Administrationscommission, dann die Steuerreferenten bei den Bezirkshauptmannschaften, die Hauptsteuerämter in Czernowitz und Suczawa, sowie die Steuerämter in Gurahumora, Kimpolung, Kotzman, Radautz, Sadagóra, Sereth, Solka, Stanestie, Storożynetz, Seletin, Wiżnitz, Storonetz-Putilla und Zastawna.

Die Behörden für indirecte Besteuerung sind die Finanzwach-Inspectorate zu Czernowitz, Radautz und Suczawa, denen die Brennerie-Inspectoren und die ganze Finanzwache untergeordnet ist.

Zollämter sind in folgenden Orten aufgestellt und zwar: ein Zollamt I. Classe in Czernowitz, je ein Hauptzollamt II. Classe in Novoselitz und Itzkany, je ein Nebenzollamt I. Classe in Zurin, Synoutz und Bajaşestie und je ein Nebenzollamt in Neu-Itzkany, Bunestie und Guranegri.

Der Finanzdirection untersteht auch die Salinenverwaltung und das Salzverschleissamt in Kaczyka.

II. Volksbildung, Unterrichts- und Bildungswesen.

A. Volksschulen.

Zur Zeit der moldauischen Herrschaft lag die gesammte Volksbildung in der Bukowina brach darnieder. Es gab im Lande gar keine öffentlichen Schulen, und wer seinen Kindern einen nothdürftigen Unterricht ertheilen lassen wollte, war genöthigt, dieselben entweder in eine der Klosterschulen, wie solche in Putna bestand, zu entsenden, oder aber, wie es die reichen Bojaren thaten,

nia, то відбувся поворот і у фінансовому управлінні, оскільки камеральне повітове управління перетворилося на фінансову повітову дирекцію, з якою перебували у зв'язку вісім фінансових комісарів. Ще раніше, у 1850 р., засновано у краї п'ятнадцять податкових відомств, котрі були приєднані до повітових управлінь.

Тепер на Буковині існує власна фінансова дирекція з осідком в Чернівцях, яка безпосередньо підпорядкована Міністерству фінансів, а її головним керівником є чинний крайовий президент. З фінансовою дирекцією пов'язані фінансова прокуратура, управління з визначення податків і зборів, податковий повітовий суд, [служба] ведення поземельного податкового кадастру і крайове казначейство.

Як органи для безпосереднього оподаткування у Чернівцях діють податкова адміністративна комісія, відтак податкові референти при повітових старостах, головні податкові управління у Чернівцях і Сучаві, а також податкові управління в Ґура-Ґуморі, Кімполунзі, Кіцмані, Радівцях, Садаґурі, Сереті, Солці, Станівцях, Сторожинці, Селетині, Вижиці, Сторонці-Путилові і Заставні.

Відомствами для непрямого оподаткування є інспекторати фінансової варті в Чернівцях, Радівцях і Сучаві, яким підпорядковані інспектори ґуралень і вся фінансова варта.

Митниці встановлені в таких місцях, а саме: митниця I класу — в Чернівцях, по одній головній митниці II класу — в Новоселиці та Іцканах, по одній допоміжній митниці I класу — в Цуренах, Синівцях і Баяшештах і по одній допоміжній митниці — в Нових Іцканах, Бунештах і Ґура-Неґрі.

Фінансовій дирекції підлягають також солеварне управління та управління роздрібною торгівлі сіллю у Качиці.

II. Народна освіта, навчання ї освітня справа

A. Народні школи

Під час молдавської влади вся народна освіта на Буковині перебувала в занепаді. У краї не було жодної громадської школи, а хто хотів дати своїм дітям необхідну освіту, то був змушений посилати їх або до однієї з монастирських шкіл, а саме така знаходилася у Путні, або ж, як це робили багаті бояри, наймати грецького учителя.

einen griechischen Lehrer anzunehmen. Hier und da gab es auch Geistliche und Kirchensänger, die zur Noth befähigt waren, Unterricht im Lesen und Schreiben, dann in der Religion zu ertheilen. 1777 bestanden in Suczawa und Radautz Schulen, die von circa 50 Kindern besucht wurden.

Gleich nach der Occupation dachte General Splény daran, lateinische Schulen in Suczawa und Czernowitz und ein theologisches Seminar in Radautz, woselbst auch Lehrkräfte herangebildet werden sollten, zu errichten. Auch bestand die Absicht, in Czernowitz ein Mädchenconvict zu activiren. Alle diese Pläne scheiterten jedoch und zwar vorwiegend aus pecuniären Rücksichten.

Thatsächlich wurden unter der Militär-Administration neun Volksschulen, darunter eine deutsche zu Suczawa, begründet, und es gab im Jahre 1780 in der Bukowina acht Schullehrer, und zwar drei in Suczawa und je einen im Kloster Putna, in Czernowitz, Sereth, Radautz und Kimpolung. Von den damals bestandenen Schulen waren sechs rumänisch.

Unter der Militärverwaltung wurde auch der Grundstein für den nachherigen Landes-Schulfonds gelegt, indem die Einsendung der Schulgelder per 4 Gulden 30 Kreuzer an den Bischof in Jassy sistirt und dieselben im Lande behalten wurden.

Im Jahre 1786 ging mit der politischen Verwaltung auch das Schulwesen des Landes an Galizien über. Mit der Oberaufsicht und Leitung derselben wurde das lateinisch-katholische Consistorium in Lemberg betraut, unter dessen Régime die anfangs auf 28 angewachsenen Trivialschulen auf die Hälfte herabsanken; auch wurde damals der Schulzwang aufgehoben.

Im Jahre 1814 wurden aber zufolge Allerhöchster Entschliessung 17 neue Volksschulen errichtet, und bis zum Jahre 1820 war deren Zahl bis auf 20 angewachsen. Es bestanden im Jahre 1792 in der Bukowina 32 Schulen, die bis zum Jahre 1830 auf 42, bis zum Jahre 1840 auf 46 und im Jahre 1850 auf 50 anwachsen. Die Hauptursache des langsamen Anwachsens war der Mangel an tauglichen Lehrern und Lehrgebäuden. Ersteres Hindernis wurde im Jahre 1848 durch Errichtung eines Präparandencurses für griechisch-nichtunirte Lehre behoben, welcher im Jahre 1853 reorganisirt wurde. Die Mittel hingegen zur Ausstattung der Schulen mit entsprechenden Localitäten und Lehrbehelfen waren noch immer nicht genügend vorhanden, und auch die Bezahlung der Lehrer war eine schlechte.

Etwas günstiger gestalteten sich die Verhältnisse, als im Jahre 1850 die Oberaufsicht des Schulwesens dem orientalisches-consistorium — mit Ausnahme der

Подекуди були також священики та дяки, які на крайній випадок могли навчати читання і письма, відтак релігії. 1777 року у Сучаві і Радівцях діяли школи, котрі відвідувало приблизно 50 дітей.

Одразу ж після окупації генерал Сплєні думав про те, щоб заснувати латинські школи в Сучаві і Чернівцях, а теологічну семінарію — у Радівцях, де повинні були готувати й педагогів. Також існував намір відкрити дівочий пансіон у Чернівцях. Проте всі ці плани зазнали невдачі, а саме переважно з фінансових міркувань.

За військової адміністрації фактично засновано дев'ять народних шкіл, у тому числі німецьку у Сучаві, і 1780 року на Буковині було вісім шкільних учителів, а саме: три — у Сучаві, по одному — в монастирі Путна, в Чернівцях, Сереті, Радівцях і Кімполунзі. Серед цих існуючих шкіл шість були румунськими.

Під час військового правління закладений також наріжний камінь для пізнішого крайового шкільного фонду, оскільки було припинено надходження плати за навчання по 4 гульдени 30 крейцерів ясьському єпископу і надалі вони залишалися у краї.

1786 року з політичним управлінням перейшло Галичини і шкільництво краю. Верховний нагляд і керівництво ним було доручено латино-католицькій консисторії у Львові, під управлінням якої число шкіл, котре спочатку виросло до 28 тривіальних, зменшилося наполовину; також тоді було скасовано шкільний примус.

Але 1814 року відповідно до Найвищої ухвали було засновано 17 нових народних шкіл, а до 1820 року це число зросло до 20. 1792 року на Буковині існували 32 школи, до 1830 року їх число збільшилося до 42, до 1840 — до 46, а 1850 — до 50. Головна причина повільного зростання полягала у нестачі придатних вчителів та навчальних приміщень. Перша перешкода була усунена 1848 року завдяки заснуванню підготовчих курсів для православного навчання, які були реорганізовані 1853 року. Проте кошти для облаштування шкіл з відповідними приміщеннями і навчальним устаткуванням були ще не завжди достатніми, а також кепською залишалася оплата вчителів.

Децю сприятливіше склалися умови, коли 1850 року вищий нагляд за шкільництвом — за винятком католицьких шкіл — був переданий православній

katholischen Schulen — übertragen wurde. Das Land war damals in zwölf Schulbezirke eingetheilt, und in jedem dieser Bezirke war der jeweilige Erzpriester mit der Schulaufsicht betraut. Es bestanden zu Ende dieser Periode — im Jahre 1870 — 167 Volksschulen, und zwar 30 mit deutscher, 65 mit ruthenischer, 24 mit rumänischer, 5 mit ungarischer und 45 mit gemischter Unterrichtssprache.

Einen besonderen Aufschwung nahm das Schulwesen in der Bukowina, als durch das Gesetz vom 14. Mai 1869 die Oberaufsicht und Leitung des gesammten Unterrichtswesens dem Landes-Schulrathe übertragen, die Volksschulen durch das Landesgesetz vom 30. Jänner 1873 regulirt und im Jahre 1870 die neue Lehrerbildungsanstalt zu Czernowitz eröffnet wurde; gleichzeitig (1869) wurde das Land in neun Schulbezirke — entsprechend der Eintheilung des Landes in politische Verwaltungsbezirke — eingetheilt und die Zusammensetzung der Bezirks- und Ortsschulräthe festgestellt. Das Streben der obersten Schulbehörde, in jeder Gemeinde je nach Ausdehnung und Bevölkerungszahl auch mehr Volksschulen zu errichten, hatte zur Folge, dass die Zahl der Volksschulen rapid zunahm und die Volksbildung in verhältnissmässig kurzer Zeit wesentliche Fortschritte machte.

Der dermalige Stand der öffentlichen Volksschulen in der Bukowina ist aus der nebenstehenden Tabelle ersichtlich.

консистерії. Край тоді був поділений на дванадцять шкільних округів, і за кожним з них здійснював нагляд відповідний протопоп. На кінець цього періоду — 1870 року — існувало 167 народних шкіл, а саме 30 з німецькою, 65 — з русинською, 24 — з румунською, 5 — з угорською і 45 — із змішаними мовами навчання.

Особливе піднесення шкільництва відбувалося на Буковині, коли законом від 14 травня 1869 року верховний нагляд і керівництво всією народною освітою було передано крайовій шкільній раді, народні школи були впорядковані згідно з крайовим законом від 30 січня 1873 року, а 1870 року в Чернівцях відкрито новий учительський навчальний заклад; одночасно (1869) край був поділений на дев'ять шкільних повітів — відповідно до поділу краю на політичні повіти — і визначено склад повітових й місцевих шкільних рад. Намагання вищого шкільного органу, щоб у кожній громаді, залежно від розміру і чисельності населення, засновувати також більше народних шкіл, мало своїм наслідком, що число народних шкіл швидко зростало, і народна освіта за відносно короткий проміжок часу досягла істотного прогресу.

Теперішній стан публічних народних шкіл на Буковині відображає наведена поруч таблиця.

Name des Schulbezirkes Найменування шкільного повіту	Zahl der öffentlichen Schulen Число громадських шкіл												
	Burgerschulen міщанські школи			Volksschulen народних шкіл									
	Gesamtzahl загальне число	für Knaben для хлопчиків	für Mädchen для дівчаток	Gesamtzahl загальне число	ein-	zwei-	drei-	vier-	funf-	sechs-	für Knaben для хлопчиків	für Mädchen для дівчаток	für Knaben und Mädchen для хлопчиків і дівчаток
одно-					дво-	три-	чотири-	п'яти-	шести-	classig класні			
Czernowitz (Stadt) Чернівці (місто)	2	—	2	13	—	2	—	2	4	5	3	3	7
Czernowitz (Land) Чернівці (сільська місцевість)	—	—	—	46	15	14	8	6	3	—	2	2	42
Gurahumora Гура-Гумора	1	—	1	32	11	12	2	4	3	—	1	1	30
Kimpolung Кімполунг	—	—	—	39	22	7	4	2	4	—	2	2	35
Kotzman Кіцмань	—	—	—	53	20	19	9	3	1	1	1	1	51
Radautz Радівці	1	—	1	31	6	11	3	8	1	2	1	1	29
Sereth Серет	—	—	—	28	17	6	—	3	—	2	1	1	26
Storożynetz Сторожинець	—	—	—	45	16	19	3	5	2	—	1	1	43
Suczawa Сучава	1	—	1	27	8	7	8	3	—	1	1	1	25
Wiżnitz Вижниця	—	—	—	35	22	5	3	3	2	—	2	2	31
Summe Сума	5		5	349	137	102	40	39	20	11	15	15	319

Anmerkung. Die als „Burgerschulen“ bezeichneten Schulen sind thatsächlich nicht solche, sondern sind höhere Mädchenschulen, und zwar eine höhere Tochterschule in Czernowitz und Fortbildungscourse für Mädchen in Czernowitz, Gurahumora, Radautz und Suczawa.

Примітка. Представлені як «міщанські школи» вони, фактично, не такі, а є середніми жіночими школами, а саме одна жіноча гімназія в Чернівцях і продовжуючі освітні курси для дівчат в Чернівцях, Гура-Гуморі, Радівцях і Сучаві.

Aus dieser Tabelle resultirt, dass in den letzten 18 Jahren 182, seit dem Regierungsantritte Seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I., also seit dem Jahre 1848, 299 öffentliche Volksschulen zugewachsen sind. Diese Zahlen, die eine sehr deutliche Sprache sprechen, bedürfen wohl keines Commentars.

Ueberdies bestehen noch heute in der Bukowina 22 Privat-Volksschulen.

B. Höhere und Fachschulen.

Die erste Schule der Bukowina, in der nebst Lesen und Schreiben Religion, kirchliche Vocalmusik, Sprachlehre, etwas Geographie, Rhetorik, Kirchengeschichte und platonische Philosophie gelehrt wurde, war die Klosterschule zu Putna, die noch um das Jahr 1778 bestand, kurz darauf jedoch eingegangen ist.

Im Jahre 1786 wurde in der Bukowina eine «katechetisch-clericale Schule» ins Leben gerufen, deren Activirung in Radautz beabsichtigt war, die jedoch (1786) in Suczawa eröffnet wurde. Den ersten Unterricht ertheilte an derselben Wlachowich, ein Banate. Um das Jahr 1788 war diese Schule von 33 Schülern besucht, und es bestanden damals auch schon zwei Hilfslehrer. Im Jahre 1815 wurde an dieser Schule pädagogischer Unterricht ertheilt und 1817 auch Philosophie gelehrt. Aus dieser Schule entwickelte sich die theologische Lehranstalt, deren Errichtung seit dem Jahre 1818 bereits im Zuge war, die aber erst im Jahre 1827 ihre Thätigkeit begann. Mit dieser Anstalt war das Clericalseminar verbunden, welches im Jahre 1826 ins Leben gerufen, und an dem das heute noch geltende Organisationsstatut im Jahre 1873 eingeführt wurde. Im Jahre 1875 wurde die griechisch-orthodoxe theologische Facultät an der Czernowitzer Universität errichtet. Neben dieser Anstalt besteht seit dem Jahre 1847 auch die griechischorthodoxe Kirchengesangschule in Czernowitz.

Im Jahre 1808 wurde das älteste Gymnasium des Landes, das dermalige Staats-Obergymnasium in Czernowitz, mit der ersten Classe und im Jahre 1812 vollständig mit fünf Lehrkursen eröffnet, im Jahre 1818 zu einem Lyceum mit sechs Classen erweitert und 1849 anlässlich der Gymnasialreform in ein achtclassiges Obergymnasium umgewandelt.

Seit dem Jahre 1831 bestand in Czernowitz auch eine Unterrealschule, die mit der römisch-katholischen

Iz цієї таблиці випливає, що за останні 18 років додалося 182, а від вступу на престол Його величності імператора Франца Йосифа I, тобто з 1848 року, — 299 громадських народних шкіл. Ці числа, що говорять дуже чіткою мовою, не потребують, мабуть, жодних коментарів.

Окрім того, сьогодні на Буковині ще існує 22 приватні народні школи.

B. Вищі і середні ремієнічні школи

Першою школою Буковини, де поряд з читанням і писанням, викладали закон Божий, церковну вокальну музику, граматику, трохи географії, риторики, церковної історії та платонівської філософії, була монастирська школа у Путні, що діяла ще близько 1778 року, однак невдовзі після цього припинила своє існування.

1786 року на Буковині покликана до життя «катохитно-клерикальна школа», діяльність якої спочатку планувалася у Радівцях, однак була відкрита (1786) в Сучаві. Перші уроки у ній провів Влахович, банатець. Близько 1788 року цю школу відвідували 33 учні, і тоді вже було у ній також двоє допоміжних вчителів. 1815 року в цій школі почали проводитися педагогічні заняття, а 1817 — й викладання філософії. З цієї школи розвинувся теологічний навчальний заклад, заснування якого бере початок 1818 року, але свою діяльність він розпочав лише 1827 року. З цією установою була пов'язана клерикальна семінарія, покликана до життя 1826 року, і в якій ще й сьогодні діє організаційний статут, запроваджений 1873 року. 1875 року був заснований православний теологічний факультет у Чернівецькому університеті. Поряд з цією установою з 1847 року існує також православна школа церковного співу у Чернівцях.

1808 року відкрилася найдавніша гімназія краю, теперішня державна вища гімназія у Чернівцях, з першим класом, а 1812 року — повністю з п'ятьма навчальними курсами; у 1818 розширена до ліцею з шістьма класами, а 1849 року, у зв'язку з гімназійною реформою, перетворена на восьмикласну вищу гімназію.

З 1831 року в Чернівцях також існує нижча реальна школа, пов'язана з римо-католицькою

Hauptschule verbunden war, jedoch als keine selbständige Anstalt galt und auch nicht den Charakter einer Mittelschule an sich trug.

Im Jahre 1860 wurde die Errichtung des griechisch-orthodoxen Obergymnasiums in Suczawa beschlossen, im Jahre 1861 mit der ersten Classe und im Jahre 1866 bereits mit acht Classen eröffnet. 1879 wurden an dieser Anstalt vier Parallelclassen mit rumänischer Unterrichtssprache eingerichtet.

Nach Erlass des Reichs-Volksschulgesetzes im Jahre 1869 und Einsetzung des Landeschulrathes für das Herzogthum Bukowina wurde die Errichtung der staatlichen Präparandie in Czernowitz beschlossen und der erste Jahrgang mit dem 1. October 1870 eröffnet. Im Jahre 1872 wurde mit diesem Institute die Lehrerinnen-Bildungsanstalt verbunden. Kurz darauf wurde (1871) in Radautz ein Staats-Realuntergymnasium, das im Jahre 1880 zu einem Obergymnasium erweitert wurde, ins Leben gerufen.

Die Frage der Errichtung einer Realschule in Czernowitz wurde bereits im Jahre 1850 erörtert, und eine solche mit zwei Classen im selben Jahre eröffnet, welche im Jahre 1863 nach langwierigen Verhandlungen mit dem griechisch-orthodoxen Consistorium in eine griechisch-orthodoxe Oberrealschule verwandelt wurde. 1865/66 war diese Anstalt mit sechs Classen complett und im Jahre 1870 wurde die Erweiterung um eine siebente Classe verfügt. Diese Anstalt wird aus den Mitteln des griechisch-orientalischen Religionsfonds erhalten.

Die Staats-Gewerbeschule in Czernowitz wurde im Jahre 1873 mit einer bautechnischen und einer chemisch-technischen Abtheilung errichtet und 1876 durch Angliederung einer gewerblichen Fortbildungsschule erweitert. Im Jahre 1879 wurde die chemisch-technische Abtheilung aufgelöst und die bautechnische Abtheilung in eine Werkmeisterschule für Baugewerbe umgewandelt. Im Jahre 1881 erfolgte an dieser Anstalt die Creirung einer kaufmännischen Fortbildungsschule und einer Handelsschule, sowie im Jahre 1886 einer Fachschule für Bau- und Möbeltischlerei.

Die Errichtung einer landwirthschaftlichen Lehranstalt in Czernowitz wurde durch den Präsidenten des Vereins für Landescultur, Petrowicz, bereits im Jahre 1852 besprochen; doch erst Freiherr Otto von Petrino, der nachmalige Präsident dieses Vereins, brachte im Landtage im Jahre 1868 eine diesbezügliche Petition ein.

головною школою, однак вона не вважалася самостійною установою, а також не мала характеру середньої школи.

У 1860 році прийнято рішення про заснування в Сучаві православної вищої гімназії, яка почала діяти 1861 року з першим класом, а у 1866 році — вже з вісьмома класами. 1879 року в цій установі створено чотири паралельні класи з румунською мовою навчання.

Після прийняття імперського закону про народні школи від 1869 року і призначення крайової шкільної ради герцогства Буковини було вирішено заснувати у Чернівцях державне підготовче відділення учительського інституту, а відкрилося воно першим набором 1 жовтня 1870 року. У 1872 році з цим інститутом був об'єднаний навчальний заклад учительок. Незабаром після цього (1871) в Радівцях покликана до життя державна нижча реальна гімназія, що 1880 року була розширена до вищої гімназії.

Питання про заснування реальної школи в Чернівцях обговорювалося вже 1850 року і вона з двома класами відкрилася того ж року; у 1863 році після тривалих переговорів з православною консисторією була перетворена на православну вищу реальну школу. У 1865-66 роках ця установа мала шість класів, а 1870 було прийнято розпорядження про розширення до семи класів. Цей заклад утримується за кошти Православного релігійного фонду.

Державна промислова школа в Чернівцях заснована 1873 року з одним будівельно-технічним і хіміко-технічним відділеннями і розширилася 1876 року шляхом приєднання промислової школи підвищення кваліфікації. У 1879 ліквідоване хіміко-технічне відділення, а будівельно-технічне відділення перетворене на школу будівельних майстрів. У 1881 році в цьому закладі створено школу підвищення кваліфікації купців і торговельну школу, а 1886 року також — ремісничу школу для столярних і меблевих майстрів.

Заснування сільськогосподарського навчального закладу в Чернівцях обговорювалося вже у 1852 році президентом Товариства крайової культури Петровичем; однак тільки барон Отто фон Петріно, пізніший президент цього Товариства, у 1868 році вніс до крайового сейму відповідну петицію. 1868

Im Jahre 1868 wurde die Errichtung dieser Anstalt vom Landtage beschlossen, im Jahre 1869 das diesbezügliche Gesetz votirt und im Jahre 1871 von Seiner Majestät sanctionirt, hierauf die Anstalt 1871 eröffnet.

Gegenwärtig bestehen im Lande überdies noch ein Untergymnasium mit ruthenischer Unterrichtssprache in Czernowitz, ein im Jahre 1899 in Sereth eröffnetes Untergymnasium mit deutscher Unterrichtssprache, gewerbliche Fortbildungsschulen in Czernowitz, Radautz, Sereth und Kimpolung, eine Fachschule für Holzgewinnung, je eine landwirtschaftliche Lehranstalt in Radautz und Kotzman, eine Fachschule für Korbflechterei in Storozynetz, eine Hebammenschule in Czernowitz und zwei Musikschulen.

Zu einem geistigen Culturcentrum im Osten der Monarchie wurde jedoch Czernowitz durch die Errichtung der Franz-Josef-Universität erhoben. Gerade hundert Jahre nach der Einverleibung der Bukowina in die österreichischen Erbländer, im Jahre 1875, wurde diese Universität auf Grund der Allerhöchsten Entschliessung vom 7. December 1874 mit drei Facultäten, und zwar einer theologischen, einer philosophischen und einer juridischen, eröffnet. Es war dies das munificenteste Geschenk, das Seine Majestät und das Reich dem Lande zu seiner Jubiläumsfeier machte. Hiermit begann eine neue Epoche in der geistigen Entwicklung des Landes, deren segensreiche Früchte heute schon zu Tage treten.

C. Heimathliche Literatur.

Der allgemeine Gang der literarischen Entwicklung in der Bukowina in nationaler Beziehung wurde theils von Siebenbürgen, theils von Galizien beeinflusst, je nachdem er den rumänischen oder ruthenischen Theil der Bevölkerung betraf. Die literarische Thätigkeit der Deutschen und Polen hingegen schmiegte sich an die Richtung der Literatur von Westeuropa an.

Rumänen.

Wollten wir den allgemeinen Gang der literarischen Entwicklung der Rumänen kennen lernen, so müssen wir weiter zurückgreifen. Wir dürfen den Ursprung der rumänischen Literatur nicht in der Bukowina, sondern in Siebenbürgen suchen, wo das erste rumänische Buch im Jahre 1577 in Kronstadt gedruckt wurde. Es enthielt Psalmen, wahrscheinlich aus dem Griechischen übersetzt.

року ландтаґ вирішував питання про заснування цього закладу, 1868 — проголошено відповідний закон, а 1871 — затверджено Його величністю, після чого відкрито заклад 1871 року.

Окрім того, у краї існує ще нижча гімназія в Чернівцях із русинською мовою навчання, нижча гімназія з німецькою мовою викладання відкрита 1899 року в Сереті, промислові школи підвищення кваліфікації в Чернівцях, Радівцях, Сереті і Кімполунзі, фахова школа деревообробки, по одному сільськогосподарському навчальному закладу в Радівцях і Кіцмані, фахова школа кошикарства у Сторожинці, акушерська школа в Чернівцях і дві музичні школи.

Та все ж Чернівці піднеслися до одного з духовних центрів культури на сході монархії завдяки заснуванню університету імені Франца Йосифа. Саме через 100 років після включення Буковини до австрійських спадкових країв у 1875 році, на підставі Найвищого рішення від 7 грудня 1874 року відкрився цей університет з трьома факультетами, а саме: теологічним, філософським і юридичним. Це був найщедріший подарунок, який зробили Його величність та імперія краєві до ювілею. Розпочалася справді нова епоха в духовному розвитку краю, благодатні плоди якої проявляються вже сьогодні.

C. Вітчизняна література

Загальний поступ літературного розвитку на Буковині в національному плані знаходився під впливом частково Семигороду, почасти Галичини, залежно від чого він стосувався румунської або русинської частини населення. Літературна діяльність німців і поляків, навпаки, тяжіла до напрямку літератури Західної Європи.

Румуни

Якщо ми хочемо познайомитися із загальним ходом літературного розвитку румунів, то, продовжуючи розпочате, мусимо звернути свої погляди назад. Нам треба шукати походження румунської літератури не на Буковині, а в Семигороді, де 1577 року у Кронштадті була надрукована перша румунська книга. Вона містила псалми, перекладені, на-

Zu Ende des 16. und am Anfange des 17. Jahrhunderts entstand eine ziemlich rege literarische Thätigkeit in Siebenbürgen und der Moldau, die sich jedoch nur auf die Uebersetzung von Kirchenbüchern, in cyrillischer Schrift gedruckt, beschränkte, und erst gegen Ende des 17. Jahrhunderts wurden die ersten Versuche gemacht, das Rumänische mit lateinischen Lettern zu schreiben.

Aber erst gegen Ende des 18. und zu Anfang des 19. Jahrhunderts war es der sogenannten Blasendorfer Schule vorbehalten, die erste Grundlage für die moderne Entwicklung der rumänischen Literatur zu legen und dadurch eine neue Epoche in der geistigen Entfaltung des rumänischen Volkes zu schaffen.

Von Siebenbürgen aus erfolgte der erste Impuls zur Entwicklung des geistigen Lebens unter den Rumänen in der Bukowina, und es begann sich eine rege literarische Thätigkeit zu entfalten, deren erste Träger in der Zeit von 1786 bis 1849 den Grundstein hierzu legten, indem sie grammatikalische und geistliche, für das Volk bestimmte Bücher schrieben. Die erste in der Bukowina gedruckte rumänisch-deutsche Grammatik von Anton von Marchi erschien im Jahre 1810, der erste rumänische Katechismus von Stefan Aftanowicz im Jahre 1804, das erste rumänische literarische Blatt, redigirt von Theodor Racocsa, im Jahre 1820.

Bahnbrechend auf die geistige Entwicklung der Rumänen in der Bukowina wirkte der Siebenbürger Aron Pumnul, Gymnasial-Professor in Czernowitz, der die Ideen der Blasendorfer Schule verbreitete und weiter entwickelte. Unter seinen vielen Schriften möge hier nur seine Grammatik für Mittelschulen und sein Lesebuch hervorgehoben werden.

Als rumänischem Geschichtsforscher kommt eine grosse Bedeutung dem Freiherrn Eudoxius von Hurmuzaki zu, dessen Fragmente einer Geschichte der Rumänen, insbesondere aber seine Sammlung historischer Documente (gegen 3000) in die Geschichte des Landes helles Licht brachten. Seine politische Thätigkeit als kaisertreuer Leiter der bukowinaer Rumänen ist allgemein bekannt.

Neben diesen beiden hervorragenden Repräsentanten der rumänischen Literatur in der Bukowina war noch eine Reihe von Männern literarisch thätig, so die beiden nachmaligen Metropoliten des Landes, Theoctist Blazewicz und Dr. Sylvestre Morariu-Andriewicz, die theils grammatikalische, theils kirchliche Schriften verfassten; die beiden Brüder Georg und Alexander Hurmuzaki, die politisch thätig waren, und der Dichter Demeter Petrino.

печно, з грецької мови. Наприкінці XVI — на початку XVII століття досить жвава літературна діяльність виникла у Семигороді та Молдові, проте вона обмежувалася перекладами церковних книг, друкованих кирилицею, і тільки з кінця XVII століття робилися перші спроби писати порумунськи латинськими літерами.

Однак лише з кінця XVIII і з початку XIX століть так звана Блазendorфська школа зберегла за собою право закласти першу основу для сучасного розвитку румунської літератури і тим самим творити нову епоху в духовному розвої румунського народу.

Від Семигороду надійшов перший імпульс для розвитку духовного життя серед румунів Буковини і почала розвиватися жвава літературна діяльність, перші представники якої в період з 1786 до 1849 року заклали наріжний камінь тим, що писали власні граматичні і духовні книги, котрі призначалися для народу. Перша друкована на Буковині румунсько-німецька граматика Антона фон Маркі з'явилася 1810 року, перший румунський катехізис Стефана Афтановича — 1804 року, перша румунська літературна газета, котру редагував Теодор Ракоча, — 1820 року.

Новаторський вплив на духовний розвиток румунів Буковини здійснював семигородець Арон Пумнул, гімназійний професор у Чернівцях, який поширював та розвивав ідеї Блазendorфської школи. Серед його численних праць можна тут відзначити хоча б грамматику для середніх шкіл і хрестоматию.

Як румунський дослідник історії велике значення має барон Євдоксій фон Гурмузакі; його фрагменти історії румунів, зокрема збірник історичних документів (близько 3000), проливає яскраве світло на історію краю. Загальновідома його політична діяльність як відданого імператору провідника буковинських румунів.

Поряд з цими двома видатними представниками румунської літератури на Буковині є ще ряд активних літераторів, наприклад, майбутні митрополити краю Теоктист Блажевич і д-р Сильвестре Мораріу-Андрієвич, які писали частково граматичні, почасти церковні твори; обидва брати Георге та Александер Гурмузакі, котрі були політично активними, і поет Деметер Петріно.

Die Reihe der hervorragenden Vertreter der rumänischen Literatur in der Bukowina beschliesst eine Anzahl von Männern, deren Arbeiten entweder selbständig oder in verschiedenen Blättern veröffentlicht wurden und die auf die Richtung der Literatur einen bedeutenden Einfluss übten. Die bedeutendsten unter ihnen sind: Basil Janowicz, Constantin Morariu-Andriewicz, Isaya Porumbescu, Basil und Johann Bumbacu, Dr. J. Sbiera, Basil Mitrofanowicz, Johann und Theodor Stefanelli, Miron Calinescul, Simon Marian, Demeter Isopescul, Stefan und Wladimir von Repta, Eusebius Popowicz, Isidor und Demeter von Onciul, Theofil Bendela, Demeter Dan, dessen ethnographische Arbeiten von hohem Werthe sind, und endlich Ritter Dr. Johann von Wolczynski, welcher mehrere wissenschaftliche Schriften und eine Vorschrift in rumänischer Sprache für Geburtshelferinnen verfasst hat.

Als Componist und Dichter verdient der leider im jugendlichen Alter verstorbene Cyprian Porumbescu (Golembiowski) hervorgehoben zu werden, dessen Sammlung rumänischer Volkslieder und religiöser Compositionen einen hohen künstlerischen Werth besitzen. Neben Porumbescu wird auch Ritter Constantin von Buchenthal-Dobrowolski als Componist und Musiker rühmlichst erwähnt.

Wenn auch von einer literarischen Thätigkeit im westeuropäischen Sinne bei den Rumänen noch keine Rede sein kann, so sieht man dennoch, dass im Volksbewusstsein Keime vorhanden sind, deren Entwicklung und Ausbildung den kommenden Generationen vorbehalten ist, welchen es gelingen möge, das Licht des wahren, durch nationale Einseitigkeit nicht verdunkelten Wissens in die breiten Schichten der Bevölkerung, die heute noch Mangel an einer entsprechenden Bildung leidet, zu tragen und der westeuropäischen Cultur die Thore vollends zu öffnen.

Ruthenen.

Ebenso wie bei den Rumänen ist auch bei den Ruthenen die breite Masse des Volkes mit der Nationalliteratur, die einen Zweig der allgemeinen kleinrussischen bildet und mit der sie auf das innigste verknüpft ist, wenig oder gar nicht vertraut. Sie ist specielles Eigenthum der gebildeten Volksschichten, deren redliches Streben, selbe auch dem niederen Volke zugänglich zu machen, bis jetzt nur im geringen Masse gelang.

Wie eben bemerkt, haben die Bukowinaer Ruthenen keine selbständige Literatur, da dieselbe als ein Theil der galizischen angesehen werden muss, doch kommen

Ряд видатних представників румунської літератури на Буковині включає певне число осіб, праці яких друкувалися або окремо, або в різних газетах, і які здійснювали значний вплив на напрямок літератури. Найзначнішими серед них є: Васіле Янович, Константин Мораріу-Андрієвич, Ісайя Порумбеску, Васіле та Іон Бумбаку, д-р Й. Сбієра, Васіле Митрофанович, Іон та Теодор Штефанеллі, Мирон Калінескул, Симон Маріан, Дімітріє Ісопескул, Штефан і Володимир фон Репти, Євзебій Попович, Ісідор і Дімітріє Ончули, Теофіл Бендела, Дімітріє Дан, етнографічні праці якого мають високу вартість, і, нарешті, рицар д-р Іон фон Волчинські, який написав декілька наукових праць румунською мовою та інструкцію для акушерок.

Як композитор і поет заслуговує похвали, на жаль, померлий в молодому віці Чипріан Порумбеску (Ґолембйовські); його збірка румунських народних пісень і релігійних музичних творів має високу художню цінність. Поряд з Порумбеску якнайпохвальніше згадується також композитор і музикант рицар Костянтин фон Бухенталь-Добровольський.

Хоча про літературну діяльність в її західноєвропейському значенні у румунів ще не може бути мови, проте складається враження, що у національній свідомості існували паростки, розвиток і формування яких залишено наступним генераціям, котрим, може, вдасться понести істинне світло знань, не затемнених національною односторонністю, в широкі верстви населення, котре ще страждає сьогодні від браку відповідної освіти, і повністю відчинити ворота західноєвропейській культурі.

Русини

Як у румунів, так само й серед русинів широкі маси народу мало або зовсім незнайомі з національною літературою, що становить вітку загальної малоросійської і з нею найтісніше пов'язана. Вона — особливе надбанням освічених верств населення, яким дотепер лише незначною мірою вдалося сумлінне намагання зробити її доступною для простого народу.

Як тільки що зауважувалося, буковинські русини не мають своєї самостійної літератури, тож вона повинна розглядатися як частина галицької, та все

Keime einer localen Literatur in den letzten Decennien bereits zum Vorschein.

Die Entwicklung der kleinrussischen Literatur zu schildern, liegt ausserhalb des Rahmens dieser Arbeit, und es möge blos gestattet sein, hier einige der hervorragendsten Vertreter derselben, deren Wiege in der Bukowina gestanden, oder welche daselbst als Männer wirkten, zu erwähnen.

In erster Linie wäre hier des kleinrussischen Dichters Josef Fedkowicz, geboren 1834 im Wiznitzer Bezirke, zu gedenken. Anfangs österreichischer Officier, dann Kreis-Schulinspector und später Herausgeber der ruthenischen Zeitung «Bukowyna», dichtete er anfangs in deutscher, dann in seiner Muttersprache. Von seinen gesammelten Gedichten erschienen einige Bändchen (Poezii) im Jahre 1862 in Lemberg; seine Erzählungen sind in einem Buche «Powisty» Josipa Fedkowicza (Kiew) in der Zeit von 1862—67 erschienen. In der Lyrik konnte sich Fedkowicz mit jedem deutschen Dichter messen; sein hauptsächlichstes Verdienst bestand jedoch darin, dass er sich der Sprache, die seiner Familie und seiner Heimath eigen war, bediente. Den Stoff zu seinen Erzählungen entnahm er dem wirklichen Leben. Fedkowicz starb am 11. Januar 1888 zu Czernowitz.

Weiter wäre noch der Gedichte und Erzählungen Danelo Mlaka's (pseudonym), die sehr geschätzt sind, zu erwähnen.

Literarisch thätig waren überdies Hlibowicki, G. Kupczanko, Kozariszczuk, Dr. Smal-Stocki, Professor Pihuliak, der Geistliche Manastyrski, Emilian Popowicz, Dr. Wolan und andere mehr.

Von den verschiedenen Nationalitäten waren theils als Schriftsteller, theils als Dichter folgende Männer thätig: Ernst Rudolf Neubauer, Ludwig Adolf Staufe-Simiginowicz, Karl Emil Franzos, letzterer nimmt in der deutschen Literatur eine ganz hervorragende Stellung ein; Franz Wickenhauser als Geschichtsforscher. Weiter sind zu nennen: Isidor Sauerquell, Wilhelm Schmidt, Johann Dornbaum, Dr. Eduard Reiss, Leon Rosenzweig, Adolf Wechsler, Dionis Rosenfeld, Ludwig Plohn, Titus Alth und verschiedene andere.

Um die Erforschung von Land und Leuten der Bukowina haben sich besonders folgende Landeskenner verdient gemacht: E. Alth, Otto Freiherr von Petrino, J. Barber, Staufe-Simiginowicz, Denarowski, G. Kupczanko, J. Hlibowicki, C. von Hormuzachi, Dr. Friedrich Raimund Kaindl (um die ethnographische Erforschung der Huzulen hochverdient); C. Romstorfer, Dr. J. Polek, Dr. Kluczenko, Dr. Philipowicz, Prelicz, Hauptmann a. D. Guther,

ж в останні десятиліття готові розкритися і паростки місцевої літератури.

Опис розвитку малоросійської літератури лежить поза рамками цієї праці, і можна лише згадати деяких видатних її представників, які з колиски перебували на Буковині або ж діяли тут же в дорослому віці.

У першу чергу, необхідно згадати малоросійського поета Йосипа Федьковича, який народився 1834 року у Вижницькому повіті. На перших порах — австрійський офіцер, потім — окружний шкільний інспектор, а пізніше — видавець русинської газети «Буковина», він віршував спочатку німецькою, відтак рідною мовою. Деякі збірки його віршів вийшли кількома томами («Поезії») 1862 року у Львові; його оповідання побачили світ в період 1862—67 років у книзі «Повісті» Йосипа Федьковича (Київ). У ліриці Федькович міг мірятися з будь-яким німецьким поетом; однак його головна заслуга полягала в тому, що він користувався мовою, яка була властивою його сім'ї і батьківщині. Матеріал для своїх оповідань він брав з реального життя. Федькович помер 11 січня 1888 року в Чернівцях.

Далі необхідно ще згадати дуже поціновувані вірші й оповідання Данила Млаки (псевдонім).

Окрім того, літературою займаються Глібовицький, Г.Купчанко, Козарищук, д-р Смаль-Стоцький, професор Пігуляк, священник Манастирський, Омелян Попович, д-р Волян та інші.

З [представників] різних національностей творили частково як прозаїки, частково як поети такі особи: Ернст Рудольф Нойбауер, Людвіг Адольф Штауфе-Сімігінович, Карл Еміль Францос, останній займає в німецькій літературі досить видатне місце, Франц Віккенгаузер як історик. Далі потрібно назвати: Ісидор Зауерквелль, Вільгельм Шмідт, Йоганн Дорнбаум, д-р Едвард Райсс, Леон Розенцвайг, Адольф Векслер, Діоніс Розенфельд, Людвіг Плон, Титус Альт тощо.

За дослідження краю і людей Буковини здобули визнання особливо такі місцеві уродженці: Е.Альт, барон Отто фон Петрїно, Й.Барбер, Штауфе-Сімігінович, Денаровський, Г.Купчанко, Й.Глібовицький, К. фон Гормузакі, д-р Фрїдріх Раймунд Кайндль (має заслуги за етнографічні дослідження гуцулів), К.Ромсторфер, д-р Й.Полек, д-р Ключенко, д-р Филипович, Преліч, капітан у

Professor Werenka, der griechisch-orthodoxe Pfarrer Dan, D. Onciul, Dr. Pollek und der nachmalige Metropolit Bendella und verschiedene andere.

Eine hervorragende Thätigkeit auf dem Gebiete der wirtschaftlichen Literatur haben folgende um das Land hochverdiente Männer entwickelt: Wilhelm von Alth, Mikulitsch, Anton Zachar, letzterer auch auf anderen Gebieten vielfach literarisch thätig; weiter G. Balmosch, E. Böhm, Dr. F. Wiglitzky, Dr. St. Stefanowicz, Dr. Tomaszczuk und manche andere.

Zwar keine Landeskinder, haben sich dennoch nachbenannte Männer um die Erforschung des Landes bleibende Verdienste erworben: Dr. Herbich, Hofrath C. Stur, Oberbergrath C. M. Paul, Bergrath C. Walter, Professor A. Ficker, Hauptmann Heinrich Himmel, Universitätsprofessor Zieglauber von Blumenthal, Professor Wachlowski, Professor Rohrer, Dr. Arthur Löbel, Gustav Szombathy, Professor Kaluszniacki, die Generale Speny, Enzenberg, Baumgarten und Major Mieg und verschiedene andere.

III. Communicationswesen und Verkehr.

A. Strassen.

Was das Verkehrswesen anbelangt, so ist der Unterschied zwischen Einst und Jetzt ein gewaltiger. Bei der Occupation des Landes fanden die österreichischen Truppen gar keine Communicationen vor; die Flüsse konnten nur mittels Furten passirt werden und nur im Dnjestr und Pruth gab es ganz primitive Ueberfuhren.

In erster Linie war es das Militär, welches im Lande Strassen anlegte, und eine solche Strasse war auch jene, welche die Bukowina mit Siebenbürgen über den Borgo-Pass verband. Man findet wohl in alten Urkunden, dass um jene Zeiten von Haupt- und Commercial-Strassen die Rede war, doch waren dies elende, bei Regen gar nicht passirbare, unseren heutigen Feldwegen ähnliche Communicationen, die trotzdem als einzige Verbindungsmittel für den Verkehr von hoher Bedeutung waren. Solche Commercial- und Hauptstrassen waren: die Strasse von Horodenka über Toutry, Pohorloutz nach Chotin; die sogenannte Landstrasse nach Jassy von Sniatyn über Luzan, Zuczka, Mahala mit der Abzweigung am rechten Pruthufer über Czernowitz, Zurin und

відставці Гутер, професор Веренка, православний парох Дан, Д.Ончул, д-р Полек і майбутній митрополит Бенделла та інші.

Помітною діяльністю в галузі економічної літератури проявили себе в краї такі видатні особи: Вільгельм фон Альт, Микуліч, Антон Захар, останній з них діяльний також у багатьох інших галузях літератури; далі — Г. Балмош, Е.Бем, д-р Ф. Віглицький, д-р С. Стефанович, д-р Томащук та багато інших.

Хоча й не уродженці краю, але здобули собі неминаючі заслуги у дослідженні краю нижчезгадані особи: д-р Гербіх, придворний радник К.Штур, старший гірничий радник К.М. Пауль, гірничий радник К.Вальтер, професор А.Фіккер, капітан Генріх Гіммель, університетський професор Ціглауер фон Блюменталь, професор Вахловський, професор Рорер, д-р Артур Лебель, Густав Сомбаті, професор Калужняцький, генерали Спені, Енценберг, Баумгартен і майор Міг та інші.

III. Шляхи сполучення і зв'язок

A. Шляхи

Що стосується засобів сполучення, то існує велика різниця між минулим і сучасним. Під час окупації краю австрійські військові частини практично не застали жодних комунікацій; річки можна було долати тільки вброд і лише на Дністрі та Пруті знаходилися досить примітивні переправи.

У першу чергу військові були тими, хто прокладав у краї дороги, і саме таким був шлях, що зв'язав Буковину із Семигородом через перевал Борго. У старих документах можна знайти, що в ті часи мовилося про магістральні і торговельні шляхи, однак вони мали жалюгідний вигляд, під час дощів були зовсім непрохідними комунікаціями, схожими на наші теперішні польові дороги, та все ж як єдині засоби сполучення мали велике значення. Такими торговельними і головними шляхами були: шлях від Городенки через Товтри, Погорилівку до Хотина; так званий крайовий шлях до Ясс від Снятина через Лужани, Жучку, Магалу з відгалуженням на правий берег Пруту через

Mamornitza; die Strasse von Kutu über Wiznitz, Lukawetz, Storożynetz, Presecareny, Mihaileny nach Jassy mit der Abzweigung nach Sereth, und die Strasse von Kapukodrulni über Suczawa und in der Folge ebenfalls nach Jassy. Diese Communicationen waren noch mit minderen Strassen verbunden, auf denen man zu den einzelnen grösseren Orten und Klöstern des Landes gelangen konnte. Die bedeutendste der Strassen war jene von Zaleszczyki über Kuczurmik, Rohozna, Czernowitz, Kuczurmare, Styrce-Berlince, Sereth, Graniczestie, Jakobestie nach Suczawa; von dieser Strasse zweigte eine bei Styrce-Berlince über Fratautz nach Radautz und eine von Sereth über Dornestie (Hadikfalva) nach Radautz ab. Das Suczawa-Thal aufwärts führte noch von Fratautz aus ein besonderer Weg bis Straža, ein anderer von Fratautz nach Mardzima bis zum Kloster Suczawitza, dann von Radautz nach Solka und Solka über Arbora, Jakobestie nach Suczawa; endlich führte ein Weg von Kapukodrului thalaufwärts ins Moldawa-Thal bis Kimpolung und von da nach Pożoritta. Sonst bestanden im Lande nur Fusswege und Reitstege.

Wie schon bemerkt, waren dies Communicationen, nur dem Namen nach Strassen, da sie weder geschottert waren, noch Strassengräben oder Brücken hatten, sondern lediglich aus breiten, den russischen Steppenwegen ähnlichen ausgefahrenen Geleisen bestanden.

Die Militärverwaltung lenkte ihr Hauptaugenmerk auf den Bau practicabler Strassen, insbesondere aber auf die Herstellung einer guten Verbindung von Galizien über die Bukowina nach Siebenbürgen. Auf diese Weise entstand die sogenannte alte Strasse, die längs des Karpathen-Bogens, dann das Moldawa-Thal aufwärts durch das Putna-Thal über den Sattel von Mesticanestie ins Thal der Goldenen Bistritz, dann das Dorna-Thal aufwärts über den Borgo-Pass nach Bistritz führte. Nebst den anderen Strassen, die durch das Militär gebaut wurden, liess General Splény gleich beim Einmarsch der österreichischen Truppen 70 Brücken zwecks leichter Communication herstellen. Die Strasse, die Enzenberg 1778—79 von Dorna durch das Tesna-Thal über die Cucureasa nach Rodna bauen liess, wurde aufgelassen und die Strasse von Dorna aus über den Borgo-Pass nach Bistritz umgelegt (beendet 1814).

Mit der Uebernahme des Landes in die Civilverwaltung wurde der weitere Ausbau des Strassen-netzes succesive durchgeführt, und es entstanden in der Folge,

Чернівці, Цурини і Маморницю; шлях від Кутів через Вижницю, Лукавець, Сторожинець, Пресека-рени, Мигайлени на Ясси з відгалуженням до Серету; і шлях з Капукодрулуй через Сучаву, а далі також до Ясс. Ці комунікації сполучалися з менш значними дорогами, якими можна було дістатися до окремих великих населених пунктів і монастирів краю. Найважливішими такими дорогами були: від Заліщиків через Малий Кучурів, Рогізну, Чернівці, Великий Кучурів, Стирче-Берлинце, Серет, Гранічешти, Якобешти до Сучави; від цієї дороги біля Стирче-Берлинце одна відгалужується через Фратівці до Радівців, а інша із Серету через Дорнешти (Гадікфальву) до Радівців. Сучавською долиною окрема дорога піднімалася вгору від Фратівців до Стражі, інша — від Фратівців на Марджіну до монастиря Сучавиця, відтак з Радівців до Солки, а із Солки через Арбору, Якобешти до Сучави; нарешті, одна дорога з Капуко-друлуй вгору долиною Молдави до Кімполунга і звідти до Пожорити. З інших у краї існували лише пішохідні стежини і путівці для верхової їзди.

Як вже зазначалося, наявні комунікації лише носили назву шляхів, тому що вони не були всипані гравієм, а також не мали придорожніх стічних канав або мостів, а лише становили найжджені колії, схожі на російські степові дороги.

Військове управління приділяло основну увагу будівництву зручних доріг, зокрема, встановленню доброго сполучення Галичини через Буковину із Семигородом. Таким чином виник так званий Старий шлях, що вів уздовж дуги Карпат, тоді долиною Молдави й угору долиною Путни через сідловину Местиканешти у долину Золотої Бистриці, відтак долиною Дорни й угору через перевал Борго до Бистриці. Поряд з іншими дорогами, збудованими військовими, генерал Сплєні, зразу ж після вступу австрійських підрозділів, з метою полегшення сполучення велів побудувати 70 мостів. Дорога, яку за розпорядженням Енценберга, у 1778—79 роках будували з Дорни через долину Тесни, Кукураю до Родни, була закінчена і прокладено нову дорогу від Дорни через перевал Борго до Бистриці (закінчено 1814).

З переходом краю під цивільне правління проводилася подальша успішна розбудова дорожньої мережі, і в результаті в той час, коли, зокрема, ста-

als sich insbesondere die alte Militärstrasse unzulänglich erwies, Reichsstrassen, die chausseemässig gebaut, den Anforderungen des Verkehrs in jeder Beziehung entsprachen. Diese Reichsstrassen waren: die Karpathen- oder Franzens-Strasse⁷ von Sniatyn über Czernowitz, Sereth, Suczawa, Kimpolung, Dorna-Watra, Pojana-Stampi nach Siebenbürgen; die verdeckte oder Hora'sche-Strasse⁸ mit der Abzweigung von der ersteren bei Duboutz über Storożynetz, Wikow, Solka mit der Einmündung in die erstere bei Gurahumora; die podolische Strasse, welche von der Franzens-Strasse bei Alt-Mamajestie abzweigt und nach Zaleszczyki führt; die Synoutzer Strasse, von der Franzens-Strasse bei Sereth abzweigend bis nach Synoutz zum Zollamte, und endlich die sogenannte belgische Strasse, von der Franzensstrasse bei Jakobeny abzweigende und das Bistritz-Thal aufwärts über Kirlibaba und den Stiol-Pass nach Ungarn führende. Alle diese Reichsstrassen haben eine Gesamtlänge von 429,69 km.

Durch das Gesetz vom 16. Jänner 1870 wurden bedeutendere, schon früher aus Landesmitteln erhaltene Strassen zu Concurrenzstrassen erklärt. Diese hatten im Jahre 1870 eine Gesamtlänge von 522,75 km. Das Gesetz, betreffend die Herstellung und Erhaltung der öffentlichen nichtärarischen Strassen und Wege, welches mit 1. Jänner 1885 in Wirksamkeit trat, wandelte die Concurrenzstrassen in Bezirksstrassen um, und die technische sowie ökonomische Verwaltung sämtlicher derartiger Strassen in einem politischen Bezirke wurde einem Bezirksstrassen-Comité übertragen. Bezirksstrassen sind solche, welche wegen der Wichtigkeit des Verkehrs innerhalb eines Bezirkes durch ein besonderes Landesgesetz als solche erklärt werden; sie müssen chausseemässig gebaut und mindestens 7 m breit sein. Heute durchziehen die Bukowina im Ganzen 26 Bezirksstrassen mit einer Gesamtlänge von 932 km.

In demselben Gesetze ist auch Fürsorge bezüglich der Herstellung von Landes-, d. i. solcher Strassen, die für den Verkehr innerhalb des Landes von besonderer Wichtigkeit sind, getroffen. Heute hat die Bukowina noch keine Landesstrassen.

Was endlich die Gemeindestrassen und Wege, die abseits der vorerwähnten Strassenzüge den Verkehr vermitteln, dann die Karrenwege und Reitstege anbelangt, so ist leider, mit wenigen Ausnahmen, ein Fortschritt nicht wahrnehmbar. Diese auf dem natürlichen Erdreich gebetteten Communicationen sind eigentlich nur für landesübliche

рі військові шляхи виявилися недостатніми, виникли державні шляхи, споруджені подібно шосейним, які у всіх відношеннях відповідали вимогам сполучення. Такими державними шляхами були: Карпатський, або Францівський, шлях⁷ від Снятина через Чернівці, Серет, Сучаву, Кімполунг, Дорну-Ватру, Пояну-Стампі до Семигороду; закритий, або Горайський⁸, шлях з першим відгалуженням біля Дубівців через Сторожинець, Віків, Солку з впадінням у перший біля Ґура-Ґумори; Подільський шлях, який відгалужується від Францівського шляху біля Старих Мамаївців і веде до Заліщиків; Синівецький шлях, що відходить біля Серету від Францівського шляху на Синівці аж до митниці, і, нарешті, так званий Бельгійський шлях, що відгалужується від Францівського шляху біля Якобен і долиною Бистриці веде вгору через Кірлібабу і перевал Стіол до Угорщини. Всі ці державні шляхи мають загальну довжину 429,69 км.

Законом від 16 січня 1870 року важливіші дороги, що утримувалися раніше з крайових коштів, були проголошені конкурентними шляхами. Вони мали 1870 року загальну довжину 522,75 км. Закон про прокладання і утримання громадських недержавних шляхів і доріг, який вступив у дію 1 січня 1885 року, перетворив конкурентні шляхи на повітові, а технічне, як і економічне управління всіма подібними шляхами у політичних повітах передано комітетам повітових шляхів. Повітовими є шляхи, що визначаються такими у зв'язку з важливістю сполучення у межах повіту спеціальним крайовим законом; вони повинні споруджуватися подібно шосейним і бути шириною щонайменше 7 м. Сьогодні Буковиною пролягає 26 повітових шляхів загальною довжиною 932 км.

У цьому законі є також піклування щодо прокладання крайових, тобто таких шляхів, яким надається особливе значення для сполучення краю. На сьогодні Буковина ще не має жодного крайового шляху.

Що стосується, нарешті, громадських шляхів і доріг, які сприяють сполученню поза вищезгаданими шляхами, відтак візничих доріг і кінних стежин, то, на жаль, прогрес, за деякими винятками, не спостерігається. Ці ґрунтові дороги існують, власне, тільки для поширених у

Fuhrwerke practicabel und bestehen zumeist nur aus einem oder zwei Geleisen. Sie sind bei regnerischem Wetter, insbesondere aber im Frühjahr und Herbst, grundlos.

B. Wasserstrassen.

Die Wasserstrassen des Landes dienen durchgehends nur der Flösserei; in grösseren Gestörren kann nur auf dem Dnjestr, Pruth, Czeremosz und der Goldenen Bistritz geflösst werden.

Die Wasserstrassen des Landes sind folgende:

Der Dnjestr in seiner ganzen Länge längs der Landesgrenze (wird jedoch von bukowinaer Flössern nur in sehr beschränktem Masse benutzt).

Der Pruth von seiner Vereinigung mit dem Czeremosz bei Nepolokoutz stromabwärts durchs ganze Land.

Der Czeremosz, und zwar der Weisse Czeremosz von der Vereinigung des Perkalab- und Sarata-Baches bis zum Zusammenflusse mit dem Schwarzen Czeremosz nur bei höherem, von da an bis zu seiner Mündung auch bei normalem Wasserstande; von seinen Nebenflüssen ist der Putilla-Bach bei höherem Wasserstande von Storonetz-Putilla an flössbar.

Der Sereth, die Suczawa und die Moldawa wären infolge ihres Wasserstandes wohl flössbar; da sie jedoch dermalen noch nicht regulirt und zum Theil von vielen Sand- und Schotterbänken durchsetzt sind, können sie als Communicationen nicht benutzt werden.

Die Goldene Bistritz von ihrem Eintritt ins Land bei Kirlibaba bei normalem Wasserstande.

Der Nebenfluss der letzteren, die Dorna, von Pojana-Stampi an bei mittlerem Wasserstande.

Die Nebenflüsse der Dorna, der Coşna- und der Teşna-Bach, dann der Negri-Bach nur bei hohem Wasserstande.

Endlich die Niagra von der Einmündung des Şerişor-Baches bis zu ihrer Mündung in die Dorna.

Die Gesamtlänge der flössbaren Wasserstrassen beträgt 646,5 km, hiervon werden jedoch nur 453,7 km benutzt.

C. Eisenbahnen.

In den letzten Jahrzehnten erfuhr das Verkehrswesen in der Bukowina durch den Ausbau des Eisenbahnnetzes einen bedeutenden Aufschwung. Mit Ende des Jahres 1898 hatte das Land ein Eisenbahnnetz von 476,1 km, wovon 113,7 km auf die Hauptbahn Lemberg-Czernowitz-Suczawa, 211 km auf die «Bukowinaer Localbahnen» und 151,4 km auf die «Bukowinaer Landesbahnen» entfallen.

краї возів і переважно складаються лише з однієї або двох колій. Вони непроїжджі в дощову погоду, особливо навесні й восени.

B. Водні шляхи

Водні шляхи краю придатні лише для лісосплаву; з великими перешкодами сплавити можна на Дністрі, Пруті, Черемоші і Золотій Бистриці.

Водні шляхи краю наступні:

Дністер по всій довжині уздовж межі краю (щоправда, використовується буковинськими сплаvníками вельми обмежено).

Прут від свого злиття з Черемошем біля Неполківців вниз за течією через увесь край.

Черемош, а саме Білий Черемош від злиття потоків Пиркалаб і Сарата до злиття із Чорним Черемошем лише при більш високому рівні води, а з цього місця аж до свого устя — і при нормальному рівні води; з його притоків потік Путила при більш високому рівні води є сплаvníм від Сторонця-Путилова.

Серет, Сучава і Молдава, враховуючи їхній рівень води, могли б бути, напевно, сплаvníми; але оскільки вони дотепер не регульовані і в них часто трапляються піщані та гравійні мілини, то вони не можуть використовуватися як комунікації.

Золота Бистриця від свого початку в краї біля Кірлібаби при нормальному рівні води.

Притока останньої — Дорна — від Пояни-Стампі при середньому рівні води.

Притоки Дорни — потоки Кошна і Тешна, відтак струмок Негрі — тільки при високому рівні води.

Нарешті, Нягра від устя потоку Шерішор до її впадіння в Дорну.

Загальна протяжність лісосплавніх водних шляхів становить 646,5 км, але з них використовується лише 453,7 км.

C. Залізниці

В останні десятиліття сполучення на Буковині внаслідок розширення залізничної мережі зазнало значного піднесення. На кінець 1898 року край мав залізничну мережу 476,1 км, з яких 113,7 км припадає на головну магістраль Львів—Чернівці—Сучава, 211 км — на «Буковинські місцеві залізниці» і 151,4 км. — «Буковинські крайові залізниці».

Die Hauptbahn Lemberg-Czernowitz-Suczawa mit der Strecke Napolokoutz-Czernowitz-Suczawa hat eine Baulänge von 113,7 und eine Tariflänge von 114 km. Die Strecke Lemberg-Czernowitz wurde am 1. September 1866 und die Strecke Czernowitz-Suczawa am 28. October 1869 eröffnet.

Von den Bukowinaer Localbahnen war die Linie Czernowitz-Nowoselitza die erste, die am 12. Juli 1884 dem Verkehr übergeben wurde. Die Baulänge dieser Linie beträgt 30,76, die Betriebslänge 30,8 und die Tariflänge 31 km. Am 1. December 1886 wurde die Localbahnstrecke Hliboka-Berhometh a./S. mit der Abzweigung Karapcziu a./S.-Czudyn dem Verkehr übergeben. Die Baulänge der Linie Hliboka-Berhometh a./S. beträgt 52,820, die Betriebslänge 52,931 und die Tariflänge 53 km, die Baulänge der Linie Karapcziu a./S.-Czudyn 18,844, die Betriebslänge 18,710 und die Tariflänge 19 km. Die Schlepfbahn Berhometh a./S.-Mezybrody wurde am 21. December 1886 dem Verkehr übergeben; ihre Baulänge beträgt 9,087, die Betriebslänge 9,222 km. Mit Genehmigung des Handelsministeriums wurde zum Zwecke der Erleichterung des Verkehrs mit dem Badeorte Lopuszna am 15. Juli 1887 der Personenverkehr eingeführt.

Am 1. Mai 1888 wurde die Localbahnlinie Hatna-Kimpolung dem öffentlichen Personen- und Güterverkehr übergeben. Dieselbe hat eine Baulänge von 67,382, eine Betriebslänge von 67,080 und eine Tariflänge von 67 km.

Von der Schlepfbahn Wama-Russ-Moldawitza wurde die Strecke Wama-Dragoşa am 1. August und jene von Dragoşa-Russ-Moldawitza am 15. August 1889 eröffnet. Die Länge dieser Bahn beträgt 20,4 km. Diese Bahn ist nunmehr ebenfalls dem Personenverkehr übergeben.

Am 17. October 1889 wurde die Localbahnlinie Hadikfalva-Radautz dem Verkehr übergeben. Die Baulänge derselben beträgt 8,436, ihre Betriebslänge 8,377 und die Tariflänge 9 km.

Von den Bukowinaer Landesbahnen sind die Linien Itzkany-Suczawa und Hliboka-Sereth, erstere mit einer Tariflänge von 7, letztere mit einer solchen von 9 km, bereits im Betriebe. Die Linien Napolokoutz-Wiznitz mit einer Betriebslänge von 44,16 km, Lużan-Zaleszczyki mit einer Baulänge von 43,14 km, Radautz-Frassin (Brodina) mit einer Baulänge von 41,6 km und Karlsberg-Putna mit einer Baulänge von

Головна магістраль Львів—Чернівці—Сучава з відтинком Неполоківці—Чернівці—Сучава має будівельну довжину 113,7 км, а тарифну довжину — 114 км. Ділянка дороги Львів—Чернівці була відкрита 1 вересня 1866 року, а Чернівці—Сучава — 28 жовтня 1869 року.

З Буковинських місцевих залізниць лінія Чернівці—Новоселиця була першою, зданою в експлуатацію 12 липня 1884 року. Будівельна довжина цієї лінії складає 30,76 км, експлуатаційна — 30,8, а тарифна — 31 км. 1 грудня 1886 року була введена в дію ділянка місцевої залізниці Глібока—Бергомет н[ад] С[еретом] — з віткою Карапчів / н.С. — Чудин. Будівельна довжина лінії Глібока—Бергомет / н.С. складає 52,850, експлуатаційна — 52,931 км і тарифна — 53 км, будівельна довжина лінії Карапчів / н.С. — Чудин — 18,844, експлуатаційна — 18,710, тарифна — 19 км. Лісовозна вузькоколія Бергомет / н.С. — Межиброди здана в експлуатацію 21 грудня 1886 року; проектна довжина — 9,087, експлуатаційна — 9,222 км. З дозволу Міністерства торгівлі для полегшення сполучення з курортом Лопушна 13 липня 1887 року запроваджені пасажирські перевезення.

1 травня 1888 року була передана для загальногo пасажирського і вантажного сполучення місцева залізниця Гатна—Кімполунг. Вона має проектну довжину 67,382 км, експлуатаційну — 67,080 км і тарифну — 67 км.

Від лісовозної вузькоколійки Вама—Руска Молдавиця 1 серпня введена в дію ділянка Вама—Драгоша, а від неї 15 серпня 1889 року — ділянка Драгоша—Руска Молдавиця. Довжина цієї залізниці становить 20,7 км. Ця залізниця використовується тепер і для пасажирського перевезення.

17 жовтня 1889 року введена в експлуатацію місцева залізнична лінія Гадікфальва—Радівці. Проектна довжина її становить 8,436 км, експлуатаційна — 8,377 км, а тарифна — 9 км.

З-поміж буковинських крайових залізниць вже експлуатуються лінії Іцкани—Сучава і Глібока—Серет, перша з тарифною довжиною 7 км, а остання — такою ж 9 км. Лінії Неполоківці—Вижиця з експлуатаційною довжиною 44,16 км; Лужани—Заліщики з проектною довжиною 43,14 км, Радівці—Фрасин (Бродина) з проектною довжиною 41,6 км і Карльсберг—Путна з проектною довжиною 5,54 км з

5,54 km wurden mit 1. Juli 1898 dem öffentlichen Personen und Güterverkehr übergeben.

Ausser diesen fertigen Bahnlinien ist noch eine Bahn von Kimpolung nach Dorna-Watra mit einem 7 km langen Flügel nach Louisenthal projectirt. Diese Bahn würde ins Moldawa-, dann in der Folge ins Valeputna-Thal führen, den Mesticanestie-Sattel entweder mittelst eines Tunnels (am wahrscheinlichsten) durchbrechen oder als Adhäsionsbahn (im Ganzen drei Varianten: Tunnel, Adhäsions- oder Zahnradbahn von Valeputna aus) übersetzen und durch das Bistritz-Thal nach Dorna-Watra einmünden. Auch ein weiterer Anschluss an die ungarischen Bahnen ist in Aussicht.

Alle Localbahnen münden in die Hauptstrecke ein, die durch die Linie Czernowitz-Nowoselica mit dem russischen Bahnnetze (Nowoselica-Odessa) verbunden ist, bei Itzkany mit den rumänischen Bahnen zusammenhängt und durch die Linie Lužan-Zaleszczyki mit den ostgalizischen Bahnen verbunden ist.

Sämmtliche Bahnen der Bukowina unterstehen der Betriebsdirection in Stanislaw, doch ist die Errichtung einer solchen in Czernowitz wahrscheinlich nur noch eine Frage der Zeit und einer der sehnlichsten Wünsche des Landes. In der Bukowina bestehen: ein Betriebsinspectorat und ein Bahnbetriebsamt in Czernowitz, Bahnerhaltungs-Sectionen in Czernowitz, Suczawa und Gurahumora, eine Heizhausleitung in Czernowitz und das Centralbureau des Verwaltungsrathes der Bukowinaer Localbahnen in Czernowitz.

K. Post- und Telegraphenwesen.

Mit dem Verkehr im innigsten Zusammenhange stehend, nahm auch das Post- und Telegraphenwesen in den letzten Decennien unseres Jahrhunderts in der Bukowina einen colossalen Aufschwung, der hauptsächlich von jenem Zeitpunkte an datirt, wo der Zonen-Posttarif (1866) aufgehoben und durch einen einheitlichen Tarif ersetzt wurde; denn vom Jahre 1866 bis zum Jahre 1871 war eine Vermehrung des Briefverkehrs um 50 Proc. eingetreten.

Da die gesammte Postmanipulation in der Bukowina bis zum Jahre 1872 mit der galizischen cumulativ behandelt wurde, so sind die Daten aus jener Zeit nicht verlässlich, weil sie nur ein Bild des Gesamtpostverkehrs für die Bukowina und Galizien geben würden.

1 липня 1898 року відкрилися для загального пасажирського і вантажного перевезення.

Окрім цих готових залізничних ліній, запроєктована ще залізниця з Кімполунґа до Дорни-Ватри з віткою завдовжки 7 км до Люїзенталя. Ця залізниця буде вести в долину Молдави, відтак далі у долину Валепутни, прориватиметься через сідловину Местиканешти або тунелем (наймовірніше), або переправлятиметься комбінованою залізницею (у цілому з трьох варіантів: тунель, комбінована залізниця чи фунікулер з Валепутни) і через долину Бистриці виходитиме до Дорни-Ватри. Існує також перспектива подальшого приєднання до угорських залізниць.

Усі локальні залізниці виходять на магістраль, що пов'язана лінією Чернівці—Новоселиця з російською залізничною мережею (Новоселиця—Одеса), безпосередньо прилягають до румунських залізниць біля Іцкан і через лінію Лужани—Заліщики пов'язані зі східногалицькими залізницями.

Всі залізниці Буковини підпорядковуються експлуатаційній дирекції в Станіславі, однак заснування такої у Чернівцях є, напевно, лише питанням часу і одним з палких побажань краю. На Буковині існують: залізничний інспекторат і відділення експлуатації залізниць, відділи технічного обслуговування у Чернівцях, Сучаві і Гурагуморі, управління кочегарного господарства у Чернівцях і центральне бюро адміністративної ради Буковинських локальних залізниць у Чернівцях.

K. Пошта і телеграф

Перебуваючи у тісному зв'язку з [транспортним] сполученням, пошта і телеграф в останні десятиліття нашого століття також набрали величезного злету, який датується переважно з того моменту, коли був ліквідований зональний поштовий тариф (1866) і замінений уніфікованим тарифом; після цього з 1866 до 1871 відбулося збільшення кореспонденції майже на 50 процентів.

Оскільки всі поштові операції на Буковині аж до 1872 року здійснювалися кумулятивно (спільно) з галицькими, то дані цього періоду не надійні, бо вони передаватимуть тільки картину загального поштового зв'язку Буковини і Галичини.

Im Jahre 1871 waren in der Bukowina 44 Postämter vorhanden, deren Zahl bis zum Jahre 1890 auf 79 und bis zum Jahre 1897 auf 95 gestiegen war. Im Jahre 1898 waren bereits 98 Postämter und 6 Postablagen in Thätigkeit, im Laufe des Jahres 1899 sind 7 Postämter und 7 Postablagen hinzugekommen. Ausserdem befinden sich im Lande noch 7 Poststallämter, was pro 1899 eine Gesamtzahl von 118 Postanstalten ergibt, von denen 13 ärarische Post und Telegraphenämter sind.

Der Briefpostverkehr, dessen Frequenz im Jahre 1870 1 216 000 Briefpostsendungen umfasste, war im Jahre 1897 auf 8 167 160 an die Adresse abgegebene Postsendungen angewachsen, wobei die Gesamteinnahme an Brief- und Fahrpostporto, dann Werthzeichen, die im Jahre 1871 80 318 Fl. betrug, auf 369 871 Fl. gestiegen ist.

Was den Geldverkehr anbelangt, so möge nur erwähnt werden, dass im Jahre 1870 die Einzahlung an Postanweisungen 831 000, die Auszahlung 349 000 Fl., im Jahre 1897 hingegen die Einzahlung 11 449 161, die Auszahlung 8 972 822 Fl. betrug. An Spargeldern gelangten bei den Postsparcassen in der Bukowina im Jahre 1897 6 517 846 Fl. zur Einzahlung und 3 670 680 Fl. zur Auszahlung. Der ganze Geldverkehr, der im Jahre 1890 nur 27 230 172 Fl. betrug, war bis zum Jahre 1897 auf 52 906 105 Fl. gestiegen. Zieht man jedoch in Betracht, dass im Jahre 1870 der ganze Geldverkehr bei allen Postanstalten des Landes nicht viel über 500 000 Fl. ausmachte, so sieht man erst, welchen gewaltigen Aufschwung das Postwesen in den letzten Decennien genommen hat.

Der Werth aller mittels Fahrpost im Jahre 1870 zur Versendung gelangten Geld- und Werthsendungen betrug rund 39 000 000 Fl. und ist heute auf 56 422 402 Fl. gestiegen. Die Zahl der expedirten Fahrpostsendungen im Jahre 1870 betrug 185 000 Stück bei einem Gewichte von circa 300 000 kg, und ist im Jahre 1897 auf 640 020 Stück gestiegen. Die Sendungen ohne Werthangabe hatten im Jahre 1897 ein Gewicht von 778 150 kg. Der Gesamtverkehr mit Drucksorten und Sendungen unter Kreuzband (interner und internationaler Briefpostverkehr) betrug im Jahre 1870 rund 50 000 Stück; im Jahre 1897 versendeten die Bukowinaer Redactionen allein durch die Postanstalten des Landes 773 906 Zeitungen und periodische Druckschriften.

Diese Zahlen sprechen zur Genüge, welch immensen Aufschwung der Verkehr und Handel in der letzten Zeit genommen hat.

У 1871 році на Буковині існувало 44 поштові відділення, число яких до 1890 року зросло до 79, а до 1897 — до 93. У 1898 році діяло вже 98 поштових відділень і 6 поштових складів, протягом 1899 року додалося 7 поштових відділень і 7 поштових складів. Крім того, у краї ще знаходиться 7 поштових станцій, тож на 1899 рік загальна кількість поштових установ становила 118, з яких 13 — державні поштові і телеграфні установи.

Пересилка листів, потік яких становив у 1870 році 1 216 000 поштових відправлень, зросла у 1897 році до 8 167 160 поданих за адресою поштових відправлень, при цьому валовий дохід від зборів за пересилку листів і поштових доставок, відтак за знаки оплати, що 1871 року обраховувався 80 318 фл., виріс до 369 871 фл.

Що стосується обігу поштового руху грошей, то можна тільки згадати, що 1870 року внесок у поштові перекази становив 831 000 фл., виплата за переказами — 349 000 фл., а 1897 року внесок — 11 449 161 фл., виплата — 8 972 822 фл. Вклади в заощадження у поштових ощадкасах на Буковині 1897 року досягли 6 517 846 фл., а виплата — 3 670 680. Загалом рух грошей, що 1890 року становив лише 27 230 172 фл., до 1897 року зріс до 52 906 105 фл. Якщо ж взяти до уваги, що 1870 року весь грошовий обіг у всіх поштових відділеннях краю не перевищував 500 000 фл., то вже бачимо, якого могутнього піднесення досягла пошта в останні десятиріччя.

Вартість усіх взятих до відправлення поштою грошових і цінних відправлень становила у 1870 році близько 39 000 000 фл., а сьогодні піднялася до 56 422 402 фл. Кількість відправлених поштових посилок у 1870 році нараховувала 185 000 штук при вазі приблизно 300 000 кг, а 1897 року зросла до 640 020 штук. Посилки без вказання вартості мали у 1897 році вагу 778 150 кг. Загальна кількість відправлень друкованих видів і посилок (внутрішнього і міжнародного поштового сполучення) становила 1870 року близько 50 000 одиниць. У 1897 році буковинські редакції лише поштою краю відправили 773 906 газет і періодичних друкованих видань.

Ці цифри красномовно свідчать, якого великого росту досягли останнім часом зв'язок і торгівля.

Neben dem Post- ist das Telegraphenwesen eins der hervorragendsten Mittel für die Förderung der volkswirtschaftlichen Interessen.

Das erste Telegraphenamt in der Bukowina wurde zu Czernowitz im Jahre 1855 dem öffentlichen Verkehre übergeben; vier Jahre später wurde das Telegraphenamt in Suczawa und im Jahre 1862 jenes in Kimpolung eröffnet. Im Jahre 1870 waren in der Bukowina 11 Telegraphenämter vorhanden, die im Ganzen in demselben Jahre 105 281 Depeschen expedirt hatten. Heute besitzt das Land 52 Telegraphenämter (wovon 11 ärarisch sind), die im Jahre 1897 1 102 928 Depeschen zur Beförderung brachten. Die Einnahmen hierfür betragen 82 267 Fl. Die Telegraphenleitungen haben im Lande eine Länge von 774,8 km. Ueberdies sind für den allgemeinen Verkehr 55 Eisenbahnstationen als Telegraphenämter eröffnet.

Das in Czernowitz dem Localverkehre dienende Staatstelephon besteht aus 2 Centralen und 126 Telephonstellen mit 2 Localnetzen von 63 km Tracelänge.

Das gesammte Post- und Telegraphenwesen des Landes untersteht der Post- und Telegraphen-Direction in Czernowitz. Aerarial-Post- und Telegraphenämter bestehen in Czernowitz drei, in Itzkany-Bahnhof, Kotzman, Nowoselitza, Radautz, Sereth, Suczawa, Wiznitz und Dorna-Watra je eins. Alle übrigen sind nichtärarische Post-, beziehungsweise Post- und Telegraphenämter.

IV. Industrie und Handel.

Zur Zeit der Besitzergreifung des Landes durch Oesterreich bestanden in der Bukowina nur schwache Keime einer Industrie, und auch diese konnten sich wegen der herrschenden Unsicherheit nicht entfalten. Von einem Gewerbe war eigentlich gar keine Spur, und nur in den Städten und Klöstern fand man sehr geringen Geschäftsbetrieb. Die ansässige Bevölkerung stellte den Bedarf an Kleidungs-, Nahrungs- und Baustoffen für sich selbst her.

Die rasche Zunahme der Bevölkerung, bedingt durch die Colonisation des Landes unter der Militärverwaltung und die Steigerung des Verkehrs waren Factoren, die ein erhöhtes Bedürfniss nach gewerblichen Erzeugnissen nach sich zogen, und so war es eine natürliche Folge, dass die Herstellung verschiedener Gebrauchsgegenstände aus dem Stadium der Hausindustrie in jenes des Kleingewerbes übergang, das durch die Heranziehung

Разом із поштою одним з найвидатніших засобів для забезпечення народногосподарських інтересів є телеграф.

Перший телеграф на Буковині був переданий для громадського користування 1855 року в Чернівцях; чотирма роками пізніше телеграф відкрито у Сучаві, а 1862 року — у Кімполунзі. 1870 року на Буковині існувало 11 телеграфних установ, які у цьому ж році відправили загалом 105 281 телеграму. Сьогодні край має 52 телеграфні установи (з яких 11 — державні), котрі 1897 року відправили для доставки 1 102 928 телеграм. Прибутки від цього склали 82 267 фл. Телеграфні лінії мають у краї довжину 774,8 км. Крім того, телеграфними установами для загального користування служать 55 залізничних станцій.

У Чернівцях для місцевого зв'язку існує державний телефон, що складається з 2 центральних станцій і 126 телефонних пунктів з 2 місцевими мережами, протяжність трас — 63 км.

Вся пошта і телеграф краю підпорядковуються поштово-телеграфній дирекції у Чернівцях. Державних поштово-телеграфних установ у Чернівцях існує три, в Іцканах-вокзалі, Кіцмані, Новоселиці, Радівцях, Сереті, Сучаві, Вижниці і Дорні-Ватрі — по одній. Всі інші — недержавні поштові і, відповідно, поштово-телеграфні установи.

IV. Промисловість і торгівля

На час вступу Австрії у володіння краєм на Буковині існували лише слабкі зародки промисловості, але й ці не могли розвиватися у зв'язку з наявною небезпекою. Не було, власне, жодного сліду від ремесел і лише в містах та монастирях знаходилися вельми незначні підприємства. Місцеве населення виробляло одяг, продукти харчування і будівельні матеріали для власних потреб.

Стрімкий приріст населення, обумовлений колонізацією краю за військового правління, і збільшення перевезень були факторами, що викликали підвищену потребу в промислових виробках, і, таким чином, стало природним наслідком, що виготовлення різноманітних предметів повсякденного вжитку перейшло зі стадії домашніх промислів у таке кустарне виробництво, яке досягло певного

von meistentheils deutschen und polnischen Gewerbetreibenden einen gewissen Aufschwung nahm.

Eine bedeutende Verzögerung der Zahl der gewerblichen Unternehmungen entstand im Lande, als die Befreiung vom Zunftzwange nach und nach durchgeführt wurde. Den wirksamsten Einfluss in dieser Richtung übte jedoch die im Jahre 1850 erfolgte Errichtung der Handels- und Gewerbekammer zu Czernowitz, die successive Gründung von Instituten für Credit und Geldverkehr und die Einführung eines entsprechenden gewerblichen Unterrichtes.

Ein Bild des Entwicklungsganges der Industriegewerbe in der Bukowina hinsichtlich der Anzahl ihrer Vertreter giebt nachstehende Tabelle:

Industrielle Gewerbe Промислово-ремісничі заклади	Nach dem Stande vom Jahre						Станом на роки				
	1804	1814	1824	1834	1844	1851	1861	1871	1880	1885	1897
	641	1177	1877	2609	3492	4002	4595	3740	3303	4418	5191

Man ersieht aus dieser Tabelle, dass ein rapides Ansteigen der Industriegewerbe bis zum Jahre 1861, wo der Paroxismus der Gewerbefreiheit seinen Höhepunkt erreichte, stattfand, von welchem Zeitpunkte an sich eine Abnahme und sodann eine stetige Zunahme bis zum Jahre 1897 constatiren lässt.

Von den einzelnen gewerblichen Industriezweigen in der Bukowina sind: die Papier-Industrie (24 Vertreter), das Gewerbe der Erzeugung von Waaren aus Kautschuk u. s. w. (1 Vertreter), das graphische Gewerbe (26 Vertreter), die Textil-Industrie (28 Vertreter) am schwächsten; die Kleidungs- und Putzwaaren-Industrie (1640 Vertreter) und die Industrie für Nahrungs- und Genussmittel (1359 Vertreter) am stärksten vertreten.

Von grösseren Unternehmungen bestehen im Lande: 8 Kalkbrennereien, 1 Betonwaarenerzeugung, 56 Ziegelbrennereien, 1 Thonwaarenfabrik, 1 Glashütte, 1 Maschinen - Reparaturwerkstätte, 1 Metallgiesserei, 1 Resonanzfabrik, 1 Resonanzholzfabrik, 4 Lohstampfmühlen, 11 Dampfbrettsägen, 1 Holzwollefabrik, 7 Dampfmühlen, 430 Mahlmühlen, 54 Schiffmühlen, 1 Dampfbäckerei, 7 Bierbrauereien, 23 Branntweinbrennereien, 3 Branntweinraffinerien, 4 Branntweinbrennereien mit Presshefeerzeugung, 1 chemisches Laboratorium, 19 Apotheken, 2 Naphtharaaffinerien, 1 Oelfabrik, 1 Betonbauunternehmung, 1 Wasserleitungsunternehmung, 10 Buchdruckereien und 1 lithographische Anstalt.

Erwähnt muss noch werden, dass in der Bukowina das Gast- und Schankgewerbe durch 1504 Berechtigungen vertreten ist.

злету завдяки, переважно німецьким і польським ремісникам.

Значне скорочення кількості ремісничих підприємств виникло в краї, коли проводилося поступове звільнення від цехового примусу. Та все ж ефективний вплив у цьому плані мали відкриття 1850 року в Чернівцях торгово-промислової палати, поступове заснування кредитно-грошових інституцій і впровадження відповідного ремісничого навчання.

Картину розвитку промисловості і ремесел на Буковині щодо кількості їхніх представників дає нижченаведена таблиця.

Із цієї таблиці видно, що швидкий ріст промисловості і ремесел відбувався до 1861 року, коли пароксизм ремісничої свободи досяг свого апогею; від цього моменту констатується спад, а потім до 1897 року безупинний ріст.

З окремих промислових галузей на Буковині найслабше представлені: паперова промисловість (24 представники), промисел з виробництва товарів із каучуку і т. д. (1 представник), поліграфія (26 представників), текстильна промисловість (28 представників); найбільше представлені швейна і галантерейна промисловість (1640 представників) та харчо-смакова промисловість (1359 представників).

З-поміж більших підприємств у краї існують: 8 вапнярок, 1 бетонне виробництво, 56 цегельень, 1 керамічна фабрика, 1 скляна гута, 1 машиноремонтні майстерні, 1 ливарня, 1 резонансна фабрика, 1 фабрика резонансної деревини, 4 дубильні млини, 11 парових лісопилень, 1 фабрика деревної стружки, 7 парових млинів, 430 жорнових млинів, 54 наплавних млинів, 1 парова пекарня, 7 пивоварень, 23 гуральні, 3 спиртоочисні заводи, 4 гуральні з пресуванням дріжджів, 1 хімічна лабораторія, 19 аптек, 2 нафтоочисні заводи, 1 олійна фабрика, 1 підприємство бетонних конструкцій, 1 водогін, 10 книжкових друкарень і 1 літографічний заклад.

Необхідно також згадати, що на Буковині готельно-ресторанні послуги мають право надавати 1504 заклади.

Die Anzahl der Vertreter aller Gewerbsgruppen mit Ausnahme jener für Handel belief sich im Jahre 1897 auf 6731.

Zum Schluss sei noch bemerkt, dass die Grossindustrie in der Bukowina — mit Ausnahme der Verarbeitung von Holzproducten — mangels billiger Kapitalien noch immer keine Wurzel fassen konnte. Unternehmungen wie die Papierfabrik in Radautz, die Cementfabrik in Straza konnten sich nicht halten, und der sehnlichste Wunsch des ganzen Landes, die Errichtung einer Zuckerfabrik, ist in unabsehbare Ferne gerückt.

In gleichem, ja verhältnissmässig noch bedeutenderem Maasse als das Gewerbe, hat sich der Handel entwickelt. Wenn auch schon Alexander der Gute durch die Urkunde vom 8. October 1407 die Zollsätze regelte und die Lemberger Kaufleute vor ungebührlichen Forderungen schützte, welche Massregel besonders den Städten Czernowitz und Suczawa zu statten kam, so lag doch in der Folge, besonders unter der Herrschaft der Fanarioten, der Handel völlig darnieder, und erst mit der Occupation des Landes trat ein Umschwung in dieser Richtung ein. Vor dem Ausbaue des Eisenbahnnetzes bildeten die Jahrmärkte in den grösseren Orten des Landes, so der Petermarkt in Czernowitz, die Jahrmärkte von Sereth, Suczawa und Radautz, die Concentrationspunkte für den Handel. Erst durch die Verbindung des europäischen Bahnnetzes mit dem Lande, wodurch der Verkehr mit dem Auslande in hohem Grade erleichtert wurde, nahm der Handel eine ungeahnte Ausdehnung an; gleichzeitig sanken aber die einst von zahlreichen Kaufleuten besuchten Jahrmärkte auf das Niveau von Wochenmärkten herab.

Bei den Gewerben für Handel und Verkehr ist eine continuirliche Zunahme seit der Occupation des Landes bis zum Jahre 1873 wahrnehmbar, um welche Zeit infolge des Einflusses der wirthschaftlichen Krisis eine Abnahme der Handelsunternehmungen eingetreten ist; kurz darauf trat jedoch abermals ein continuirliches Steigen ein, das durch die im Jahre 1880 aus veterinärpolizeilichen Rücksichten verfügte Sperre der rumänischen und russischen Grenze bezüglich der Einfuhr von Hornvieh und Rauhfutter, dann den Zollkrieg mit Rumänien eine wesentliche Einbusse erlitt. Zieht man jedoch in Rücksicht, dass die Unternehmungen für Handel und Verkehr sich seit dem Jahre 1804 bis heute fast verzehnfacht haben, so muss zugegeben werden, dass der Handel im Lande im Grossen und Ganzen einen colossalen Aufschwung genommen hat.

Число представників всіх промислових груп, за винятком торгівлі, становило в 1897 році 6731.

На закінчення ще зауважимо, що велика промисловість на Буковині — за винятком деревообробної — при відсутності дешевих капіталів не могла все ще пустити жодного коріння. Такі підприємства, як паперова фабрика в Радівцях, цементна фабрика в Стражі, не змогли вистояти, а пристрасне бажання всього краю — заснування цукрової фабрики — відійшло в неозору далечінь.

У такій же, але порівняно значнішій мірі, ніж ремесла, розвивалася торгівля. Якщо ще Александру Добрий грамотою від 8 жовтня 1407 [1408] року регулював ставки митних зборів і захищав львівських купців від незаконних поборів, і ці заходи мали особливе значення для Чернівців і Сучави, то все ж у цілому, особливо за панування фанаріотів, торгівля повністю занепала, і лише з окупацією краю відбувся перелом у цьому напрямку. До будівництва залізничної мережі пунктами концентрації торгівлі були ярмарки у більших населених пунктах краю, наприклад, Петрівський ярмарок у Чернівцях, ярмарки у Сереті, Сучаві і Радівцях. І лише після з'єднання європейської залізничної мережі з краєм, внаслідок чого значно полегшився зв'язок із закордоном, торгівля набула небувалого розширення; але водночас колись відвідувані численними торговцями щорічні ярмарки зійшли до рівня щотижневих базарів.

У занятті торгівлею і перевезеннями відчутне постійне піднесення проходило від окупації краю аж до 1873 року, коли через вплив економічної кризи відбулося зменшення торговельних підприємств; проте невдовзі після цього вдруге настав відчутний підйом, що зазнав істотних втрат у 1880 році через закриття внаслідок ветеринарно-поліцейських побоювань румунського і російського кордонів щодо імпорту рогатої худоби і сухого фуражу, відтак митну війну з Румунією. Але якщо взяти до уваги, що торговельні і транспортні підприємства за період з 1804 року до сьогоднішнього дня збільшилися майже в десять разів, то необхідно визнати, що загалом і в цілому торгівля у краї досягла колосального злету.

Dermalen bestehen in der Bukowina 4224 Gewerbe des Waarenhandels mit festen Betriebsstätten; hiervon entfallen auf den Handel mit lebenden Thieren 265; auf den Handel mit Rohproducten 416; auf den Handel mit Stein-, Thon- und Glaswaaren, Metallen, Metallwaaren, Maschinen, Transportsmitteln und Instrumenten 127; auf den Handel mit Leder und Lederwaaren 169; auf den Buch-, Kunst- und Musikalienhandel 32; auf den Handel mit Spinnstoffen, Garnen, Geweben und Confectionsartikeln 252; auf den Handel mit Fleisch und Victualien 2714; auf den Handel mit Getränken, Essig und Eis 64; auf den Handel mit Materialwaaren, Fettwaaren, Parfümerien, Drogen und chemischen Producten 73; auf den Handel mit Abfällen und Hadern 2; auf die Trödlerei 35 und den Handel mit verschiedenen anderen Waaren 75.

Der Handel im Umherziehen von Ort zu Ort wird im Lande verhältnissmässig wenig betrieben; es bestanden 104 solcher Unternehmungen im Jahre 1897, wovon auf eigentliche Hausirer 13 und auf die Marktferanterie sowie Wanderlager 91 entfielen. Von den bestehenden 84 Hilfgewerben des Waarenhandels wären folgende bedeutendere zu erwähnen: 20 Agenturgeschäfte, 4 Agentur- und Commissionsgeschäfte, 21 Commissionsgeschäfte, 3 Commissions- und Speditionsgeschäfte, 14 Speditionsgeschäfte, 4 Speditions-, Commissions- und Incasso-Geschäfte und 1 Lagerhaus.

Geschäfte für Geld-, Credit- und Versicherungswesen bestehen in der Bukowina 112.

Von Verkehrsgewerben bestehen 438, wovon 400 dem Landtransporte und 4 dem Wassertransporte dienen; ausserdem gehören hierher 4 Leichenbestattungs-Unternehmungen und 30 Vermittelungsanstalten, Informationsbureaus und Privatgeschäfts-Vermittelungen. Endlich bestehen 24 Gewerbe für Gesundheitspflege und 7 Gewerbe für Vergnügungen.

Im Ganzen bestehen im Bezirke der Czernowitzer Handels- und Gewerbekammer im Jahre 1897 Industrielle Gewerbe 6731 und Gewerbe für Handel und Verkehr 4993. Zusammen 11724.

Im Jahre 1804 bestanden 1237 solcher Gewerbe. Vergleicht man das Jahr 1804 mit dem Jahre 1897, so findet man, dass die Zunahme in der Zeit von 93 Jahren 775 Procent ausmacht.

Тепер на Буковині існує 4224 торговельні промисли з постійними виробничими місцями; з них на торгівлю живими тваринами припадає 265; на торгівлю сировиною — 416; на торгівлю кам'яними, керамічними і скляними виробами, металами, залізними виробами, машинами, транспортними засобами та інструментами — 127; на торгівлю шкірою та шкіряними товарами — 169; на торгівлю книжками, художніми і музичними творами — 32; на торгівлю прядильними матеріалами, нитками, тканинами і готовим одягом — 252; на торгівлю м'ясом і харчовими продуктами — 2714; на торгівлю напоями, оцтом і морозивом — 64; на торгівлю господарськими (бакалійними) товарами, жирами, парфумерією, лікарською сировиною і хімічними продуктами — 73; на торгівлю відходами і ганчір'ям — 2; на скупку і торгівлю старими речами — 35 і на торгівлю іншими різними товарами — 75.

Роз'їзною (розносною) торгівлею в населених пунктах займаються в краї порівняно мало; 1887 року існувало 104 такі підприємства, серед яких справжніх торговців на рознос припадало 13, базарних торговців, а також рознощиків — 91. Із наявних 84 допоміжних торговельних занять необхідно згадати такі найзначніші: 20 — посередницьких фірм, 4 — посередницько-комісійних фірми, 21 — комісійний магазин, 3 — комісійно-експедиційні контори, 14 — експедиційних контор, 4 — експедиційно-комісійно-інкасових установ і 1 склад.

Грошово-кредитних і страхових фірм на Буковині — 112.

Існує 438 транспортних підприємств, з яких 400 обслуговує сухопутний транспорт і 4 водний, окрім того, сюди належить 4 похоронних організації і 30 посередницьких установ, інформаційних бюро і приватних посередницьких контор. Нарешті, нараховується 24 гігієнічних і 7 розважальних установ.

Загалом у сфері Чернівецької торгово-промислової палати 1897 року знаходилося 6731 індустриальне підприємство, а торгово-транспортних — 4993. Разом 11724.

У 1804 році існувало 1237 таких підприємств. Якщо 1804 рік порівняти з 1897, то виявимо, що приріст за 93 роки складає 775 відсотків.

V. Bergbau, Land- und Forstwirtschaft.

A. Bergbau und Hüttenbetrieb.

Der Bergbau in der Bukowina bestand schon lange vor der Occupation des Landes durch Oesterreich, wurde jedoch nur in sehr untergeordnetem Masse betrieben und später ganz aufgegeben. Sicher nachweisbar ist es, dass im Thale des Pareu-aramei im 17. und 18. Jahrhundert primitive Schürfe auf Kupfererz bestanden; auch cursiren unter dem Volke Erzählungen, dass bei Briaza einst ein grosses Bergwerk bestand, das jedoch beim Herannahen der Mongolen verlassen wurde und sodann ganz in Verfall gerathen war. Endlich steht es fest, dass noch unter moldauischer Herrschaft sich Zigeuner mit der Gewinnung des Goldsandcs der Bistritz beschäftigten.

Den Grundstein zur nachmaligen Montan-Industrie des Landes, die ihre Blüthe in der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts erreichte, legte ein Consortium von Bojaren, welches den in Jakobeny vorkommenden Schwarzeisenstein im Tagbaue benutzte. Mangel an Kapital, primitives metallurgisches Verfahren und geringfügiger Eisengebrauch im Lande verhinderten ein Prosperiren dieses Unternehmens.

Erst als Karl von Manz im Jahre 1796 das Jakobeynsche Gewerk an sich brachte und 40 Arbeiterfamilien aus der Zips dortselbst ansiedelte, um das Bergwerk gehörig betreiben zu können, insbesondere aber, als vom Tagbaue zum Grubenbaue übergegangen wurde, begann sich ein erfreulicher Aufschwung der Montan-Industrie wahrnehmbar zu machen. Nachdem Manz im Jahre 1797 das silberhaltige Bleierz in Kirlibaba, welches daselbst in Kluftmächtigkeit zu Tage trat, entdeckt hatte und das Gewerk sich dort als sehr lohnend herausstellte, liess er in Jakobeny den ersten Hochofen «Margarethe» und andere Werkgebäude mit namhaften Kosten herstellen. Auch war es ihm ermöglicht, das Kupferbergwerk Pozoritta käuflich an sich zu bringen und für den im Jahre 1800 entdeckten Braun- und Manganeisenstein die Gruben Valestina, Colacu und Bretila in Betrieb zu setzen. Die lohnende Ausbeute der Kirlibabaer Silbererze währte nur bis zum Jahre 1820, von welchem Jahre an der Betrieb ohne Gewinn fortgesetzt wurde, sodass derselbe, als die Erze immer weniger silberhaltig wurden, im Jahre 1859 ganz eingestellt werden musste.

V. Гірнича справа, сільське і лісове господарство

A. Гірнича справа і металургійне виробництво

Гірничі розробки на Буковині існували ще задовго до окупації краю Австрією, однак вони здійснювалися дуже обмеженою мірою, а пізніше цілком припинилися. Достеменно підтверджено, що в долині Парев-арамей (Париу-арамий) у XVII і XVIII століттях існували примітивні шурфи мідної руди; також серед населення побутують розповіді, що біля Брязи колись знаходилася велика шахта, котра, проте, при наближенні монголів була покинута, а потім цілком занепала. Нарешті, точно відомо, що ще за молдавського панування цигани займалися добуванням золотоносного піску Бистриці.

Наріжний камінь майбутньої гірничої промисловості краю, розквіт якої припав на першу половину цього століття, заклав консорціум бояр, який на існуючих в Якобенах марганцевих лимонітах започаткував відкриті розробки. Дефіцит капіталу, примітивні металургійні методи і незначне використання у краї заліза стримували процвітання цього підприємства.

Лише тоді, коли Карл фон Манц 1796 року придбав Якобеньський промисел і поселив там 40 робітничих сімей з Ціпса, щоб мати можливість ґрунтовно займатися шахтою, а особливо тоді, коли відбувся перехід від відкритої розробки до підземного видобутку, стало відчутним відрядне піднесення гірничої промисловості. Після того, як 1797 року Манц відкрив у Кірлібабі сріблоносну олов'яну руду, яка потужними пластами виступала там на поверхню, і тамтешнє виробництво виявилось дуже вигідним, він за великі кошти заклав у Якобенах першу доменну піч «Маргариту» та інші необхідні виробничі приміщення. Це уможливило йому також викупити мідну копальню Пожорита, а для добування відкритих 1800 року покладів бурого і марганцевого залізного піщаника ввів в експлуатацію шахти Валестіна, Колачу і Бретіла. Вигідна розробка кірлібабської сріблоносної руди тривала лише до 1820 року, від якого виробництво продовжувалося без прибутку, а потім, 1859 року, коли вміст срібла у руді ставав все меншим, змушене було цілком припинитися.

Als im Jahre 1832 Anton von Manz, vom Tode ereilt, alle Gewerke seinem Neffen Vincenz von Manz überliess, waren insbesondere die Erträge des Kupferwerkes Pozoritta noch immer sehr bedeutende; aber durch den Verfall Kirlibabas war doch ein Rückschritt wahrnehmbar, der sich insbesondere bei den Gewerken Freudenthal, Russ pe Boul und Eisenau fühlbar machte, die mit den in Kirlibaba gewonnenen Capitalien errichtet waren. Durch die Aufführung kostspieliger und lange noch entbehrlicher Bauten, wie z. B. des Hammerwerkes Manzthal, einerseits; die mangelhafte Beachtung der Verbesserung des metallurgischen Verfahrens bei der Eisenproduction und die Ausserachtlassung der Errichtung eines Walzwerkes andererseits; endlich die Ueberschwemmung des Marktes mit Schmiedeeisen zu einer Zeit, wo das Walzeisen schon eine wichtige Rolle spielte, führte Vincenz von Manz seinen materiellen Ruin herbei.

Nachdem die Gewerke von Jakobeny im Jahre 1848 theilweise und im Jahre 1849 ganz ausser Betrieb gesetzt waren, begann der totale Verfall des Unternehmens, weil bei der abermaligen Inbetriebsetzung die hierzu erforderlichen Capitalien nur gegen hohe Wucherzinsen aufgetrieben werden konnten. Auch die vom griechisch-orientalischen Religionsfonds bewilligte Anleihe von 500000 Fl. konnte dem rapid eingetretenen Verfall nicht mehr Einhalt gebieten, und so reducirte sich der Betrieb der Jakobenyer Gewerke auf ein Minimum, bis endlich ihre Sequestration im Jahre 1862 eintrat und dieselben im Jahre 1870 an den griechisch-orientalischen Religionsfonds im executiven Wege übergingen.

Das durch den Gewerksunternehmer Karl Kalita im Jahre 1801 im Sucha-Thale zu Bukschoja und Stulpikany errichtete Gewerk beschäftigte sich vorwiegend mit der Production von Zeugwaaren. Die Thoneisenerze wurden hier seit jeher nur im Tagbaue gewonnen. Später geriethen diese Gewerke in dritte Hände und kamen nach und nach ganz in Verfall.

Auch der Versuch, den Jordaki von Wassilko in Lopuczna zum Betriebe einer Eisenindustrie im Jahre 1840 machte, missglückte vollkommen, und der im Jahre 1841 in Lopuczna an Stelle des Gewerkes errichtete Eisenhammer⁹ musste ebenfalls im Jahre 1860 eingestellt werden.

Später, als in Jakobeny die Errichtung eines Walzwerkes (1873) erfolgte, lebte die Eisenindustrie in der Bukowina wieder auf.

Коли 1832 року після смерті Антона фон Манца усе виробництво перейшло його племіннику Вінценцу фон Манцу, прибутки, зокрема мідних копалень Пожорити, були все ще значними; однак через занепад кірлібабських усе ж проявлявся регрес, що особливо відчувався на виробництвах Фройденталя, Руспебула та Айзенау, котрі були засновані за рахунок отриманих в Кірлібабі капіталів. Зведення дорогих і довго ще непотрібних споруд, як, наприклад, ковальського цеху [залізобного заводу] Манцталь, з одного боку; незадовільне ставлення до вдосконалення технології виробництва заліза та ігнорування будівництва прокатного стану, з іншого боку; нарешті, наводнення ринку кованим залізом в той час, коли важливу роль відіграло вже прокатне залізо, викликало матеріальну руїну Вінценца фон Манца.

Після того, як виробничі цехи Якобен в 1848 році частково, а 1849 року цілком були виведені з експлуатації, розпочався тотальний занепад цих підприємств, оскільки для повторного введення в експлуатацію потрібні були кошти, що могли бути отримані лише під високі лихварські відсотки. Надана Православним релігійним фондом позичка у розмірі 500000 фл. також не могла зупинити швидко наростаючого спаду, так що виробництво Якобенського заводу скорочувалося до мінімуму, поки, нарешті, 1862 року не зазнав секвестрації, а 1870 року він перейшов шляхом накладання арешту на майно до Православного релігійного фонду.

Майстерня, споруджена промисловим підприємцем Карлом Калитою 1801 року в долині Суха у Букшої і Стульпіканах, займалася переважно виробництвом інструментальних товарів. Руди бурого залізняка добувалися тут із давніх пір лише відкритим способом. Пізніше ця майстерня перейшла до третіх рук і поступово цілком занепадала.

Також повністю зазнала невдачі спроба Йордакія фон Василька створити 1840 року у Лопушній підприємство чорної металургії, а споруджений 1841 року у Лопушній на місці майстерні металургійний молот⁹ також змушений був зупинитися 1860 року.

Пізніше, коли в Якобенах було споруджено прокатний завод (1873), залізобна промисловість на Буковині ожила знову.

In den dermalen zu Jakobeny und Louisenthal vorhandenen, dem griechisch-orientalischen Religionsfonds gehörigen Eisensteingruben findet eine Erzeugung von Eisenerzen nicht statt. Der Hochofen in Jakobeny steht bereits seit Jahren kalt, und nur ein Kupolofen, in dem angekauftes Roheisen zu Gusswaaren, die nach Rumänien abgesetzt werden, verarbeitet wird, ist im Betriebe. Heute erzeugt überdies die Braunsteingrube zu Jakobeny aus den Manganerzen Braunstein im beiläufigen Werthe von 23000 Fl. Infolge der Concurrenz spanischer und kaukasischer Erze hat sich der Absatz dieses Productes in der letzten Zeit vermindert.

Endlich wäre noch zu bemerken, dass bei dem seit vielen Jahren nicht mehr im Betriebe gewesenen Bergbaue auf kupferhaltige Kiese zu Pozoritta mit der Durchführung eines umfangreichen Abbauversuches und eine Teufungsuntersuchung der alten Gruben im Jahre 1896 begonnen wurde.

Der Bergbau auf silberhaltigen Bleiglanz in Kirlibaba steht seit dem Jahre 1859 ganz ausser Betrieb.

Es betrug die Production des ganzen Bergbaubetriebes in der Bukowina im Jahre 1896 17 169 Metercentner Manganerz, welche einen Werth von 22 154 Fl. repräsentirten. Als Einrichtungen beim Bergwerksbetriebe der Brauneisengruben zu Jakobeny bestehen dermalen 593 m Holzbahnen in der Grube, ober Tag 566 m zweigeleisige Hunde- und 4900 eingleisige Pferdebahnen, endlich die nothwendige Anzahl von Aufbereitungsmaschinen, zu deren Betriebe zwei Wasserräder dienen.

Dieses Gewerk beschäftigt durchschnittlich per Tag im Minimum 59, im Maximum 124 Arbeiter mit einer zehnstündigen Arbeitszeit beim Bergbaue und einer achtstündigen im Winter bei der Aufbereitung. Die Arbeitslöhne schwanken zwischen einem Maximum von 180 Hl. bei einem Häuer und einem Minimum von 64 Hl. bei einem Scheidejungen.

Mit der Salzproduction wurde gleich nach Einverleibung der Bukowina mit Oesterreich auf der Religionsfondsherrschaft Solka in den provisorisch hergerichteten Etablissements bei Slatina-mare und Plesch zur Gewinnung von Sudsals begonnen. Nach Errichtung der Saline in Kaczyka im Jahre 1790 waren die beiden vorgenannten eingegangen.

In Kaczyka wurde neben der Sudsals- auch die Steinsalzgewinnung eingeführt, und im Jahre 1855 das Sudgebäude solid aufgeführt.

Тепер в Якобенах і Люїзенталі на наявних копальнях залістого піщаника, котрі належать Православному релігійному фонду, не відбувається видобуток залізних руд. Доменна піч в Якобенах уже протягом років стоїть холодною, і діє тільки вагранка, що переплавляє закуплений чавун на литво, котре постачається в Румунію. Окрім того, пиролюзитна копальня в Якобенах виробляє сьогодні з марганцевої руди пиролюзит приблизно на 23000 фл. Останнім часом, внаслідок конкуренції іспанських і кавказьких руд, зменшився збут цього виробу.

Нарешті, необхідно ще відзначити, що після багатьох років бездіяльності колишніх гірничих розробок мідноносного колчедану у Пожориті в 1896 році було розпочато здійснення широкого експерименту з видобутку і глибинну розвідку старих шахт.

Гірничі розробки срібноносного блискучого свинцю в Кірлібабі не експлуатуються з 1859 року.

Видобуток всіма гірничими підприємствами на Буковині 1896 року становив 17 169 метричних центнерів марганцевої руди вартістю 22 154 фл. Як устаткування на гірничих підприємствах з видобування бурого залізняка в Якобенах існує тепер 593 м дерев'яної колії у шахтах, на поверхні — 566 м двоколіїної дороги на собачій тязі і 4900 м одноколіїної дороги на кінній тязі, нарешті, необхідна кількість збагачувальних машин, для експлуатації яких служать два водяних колеса.

Цими роботами в середньому зайнято щоденно мінімум 59, а максимум — 124 робітники з десятигодинним робочим днем на гірничих розробках і восьмигодинним робочим днем взимку на збагачувальних роботах. Заробітна плата коливається між максимумом 180 гел. в вибійника і мінімумом 64 гел. в сортувальника [руди].

Соляне виробництво розпочалося зразу ж після приєднання Буковини до Австрії у маєтку Релігійного фонду Солці в тимчасово облаштованих біля Слатіни-Маре і Плеша підприємствах для видобутку виварної солі. Після спорудження 1790 року солеварні в Качиці обидві вищеназвані були закриті.

У Качиці поряд з виварною сіллю був також впроваджений видобуток кам'яної солі, а 1855 року зведена добротна солеварна споруда.

Dermalen erzeugt (1896) die Saline Kaczyka 23 800 Metercentner Stein-, 29 281 Metercentner Sud und 2330 Metercentner Industrie- (Vieh-) Salz im Werthe von 477 479 Fl. jährlich. An Einrichtungen zum Bergwerksbetriebe bestehen bei dem Salzbergbaue der Saline in Kaczyka 700 m Holz- und 1114 m Eisenbahnen in der Grube, 320 m (darunter 120 m zweigeleisige) Eisenbahnen ober Tag, eine Förder- und Solenhebmachine und eine Mühlenanlage mit Dampftrieb; ferner 3 Solereservoirs, 894 m Solleitungen, 761 m Wasserleitungen, 2 Sudpfannen und 6 Dörrekammern. Die Saline beschäftigt im Durchschnitt 62 bis 75 Arbeiter täglich. Die Schichtdauer beträgt 8 Stunden in der Grube, 12 Stunden in der Sudhütte und bei den obertägigen Arbeiten. Die Schichtenlöhne schwanken zwischen 120 und 220 Hl. täglich.

Nicht unerwähnt möge bleiben, dass ausserdem in der Bukowina mehrere Versuche auf Ausnutzung fossiler Stoffe gemacht wurden, die jedoch durchgehends fehlschlügen. Im Jahre 1803 versuchte man im Woronetz-Thale die vorkommende Porzellanerde zu verwerthen. Weiter wäre des Unternehmens auf Gewinnung von Braunkohle in Willawcze, Zamostie und Karapcziu a. Cz. zu gedenken, das vollkommen in die Brüche ging; endlich des Versuches der Ausnutzung von Naphthaquellen bei Dichtenitz, Briaza, Kimpolung, Russ-Moldawitza und Stulpikany, die ebenfalls von keinem Erfolge begleitet war. Was schliesslich die Benutzung der Mineralwässer zu Heilzwecken sowie die dermalen eingeleiteten Bohrungen auf Naphtha anbelangt, so wurde diesbezüglich schon im Abschnitte über Geologie erwähnt.

Zum Schlusse möge noch bemerkt werden, dass in der Bukowina an vielen Orten Torf vorkommt, der bis jetzt noch nicht ausgenutzt wurde.

Dermalen bestehen im Lande 328 Freischürfe aufrecht, welche auf 10 Besitzer vertheilt sind, denen an Freischurfgebühren 1098 Fl. vorgeschrieben, jedoch nur 530 Fl. eingehoben wurden.

B. Landwirthschaft.

Seit der Einverleibung der Bukowina in Oesterreich ist ungemein Vieles zur Hebung der Landwirthschaft geschehen. Früher beschränkte sich der Ackerbau nur auf den dringendsten Bedarf; man baute Weizen, etwas Hirse, Flachs und Hanf und hier und da wurde auch der

Тепер (1896) солеварня Качики виробляє щорічно 23 800 метричних центнерів кам'яної солі, 29 281 метричний центнер виварної солі, 2330 метричних центнерів промислової (для тварин) солі вартістю 477 479 фл. Устаткування гірничодобувного підприємства на розробці родовища кам'яної солі солеварні Качика складається з 700 м дерев'яної і 1114 м залізничної підземної колії, 320 м (у тому числі 120 м двоколіїної) наземної залізниці, підйомної і солепідйомної машини для транспортування людей і солі та млинового агрегату з паровим двигуном; крім того, 3 соляних резервуарів, 894-метрових соляних трубопроводів, 761-метрового водопроводу, 2 виварних котлів і 6 сушильних камер. На солеварні зайнято щодня в середньому від 62 до 75 робітників. Тривалість робочої зміни становить 8 годин у шахті, 12 годин — у солеварні і роботах на поверхні. Щоденна плата за зміну коливається між 120 і 220 гелерів.

Не можна не згадати, що, окрім цього, на Буковині робилося декілька спроб використання викопної сировини, однак вони постійно зазнавали невдачі. 1803 року пробували експлуатувати виступаючу в долині Воронця фарфорну глину. Далі згадуються підприємства з видобутку бурого вугілля у Вилавчу, Замості і Карапчеві-н[ад]-Ч[еремошем], котрі цілком занепали; нарешті, спроби використання нафтових джерел біля Дихтинця, Брязи, Кімполунга, Руської Молдавиці і Стульпикан, що також не супроводжувалися жодними успіхами. Що ж, нарешті, стосується використання мінеральних вод для лікувальних цілей, а також розпочатого останнім часом буріння нафтових свердловин, то про це вже згадувалося в розділі про геологію [у нашому виданні він не подається. — Ред.].

На завершення необхідно ще зауважити, що в багатьох місцях на Буковині зустрічається торф, котрий до цього часу ще не використовувався.

Тепер у краї існує 328 діючих відкритих шурфів, що розподілені між 10 власниками, яким визначена плата за відкриті шурфи у сумі 1098 фл., однак стягується лише 530 фл.

B. Сільське господарство

З приєднанням Буковини до Австрії надзвичайно багато зроблено для піднесення сільського господарства. Раніше землеробство обмежувалося лише найнеобхіднішими потребами; вирощували пшеницю, трохи проса, льону і конопель, а де-не-де культивували

Maulbeerbaum cultivirt, da eine unbedeutende Seidenindustrie bestand, die heute eingegangen ist. Die damaligen Unterthanen, deren Unterthansverhältnisse und Frohnen zwar durch die Goldurkunde (Chrysow) des Fürsten Gregor Alexander Ghyka am 1. Januar 1706 geregelt wurde, waren trotzdem ihres Besitzes nicht sicher, denn der Grundherr hatte das Recht, ihnen den durch Waldrodung gewonnenen Boden jederzeit wegzunehmen. Diese rechtlosen Zustände verhinderten natürlich jedwede Entfaltung der Landwirtschaft. Erst als im Jahre 1786 durch ein Allerhöchstes Patent die Unwandelbarkeit der Rusticalgründe ausgesprochen wurde und stabilere Verhältnisse geschaffen waren, begann die Landwirtschaft sich zu entwickeln.

Einen durchgreifenden Einfluss übte ferner die Ansiedelung von deutschen und ungarischen Colonisten, die Garten- und Ackerbau auf rationelle Weise trieben und so ein Vorbild der einheimischen Bevölkerung wurden. Durch sie wurde der Roggen und Weizen- und später auch der Kartoffelbau im Lande eingeführt, während die eingewanderten Lipowaner vorwiegend Obstbau, Bienenzucht und Flachsbau betrieben.

Ein weiterer Factor, der unendlich viel zur Hebung der Agricultur beitrug, war der, dass die Religionsfondsgüter in staatliche Verwaltung übergingen. Das Militärärar auf der Radautzer Religionsfondsherrschaft, die Cameral-Wirtschaftsämter sowie die an Baron Kriegshaber verpachteten Religionsfondsherrschaften Kuczumare und St. Onufri führten eine für die damaligen Verhältnisse rationelle Landwirtschaft, namentlich die Dreifelderwirtschaft ein, welche später auch auf die Landbevölkerung und die Privatbesitzer überging. Nachdem der Ackerboden fast überall durch Rodung der Urwälder entstanden und sehr productiv war, war natürlich im Anfange von einer Düngung keine Rede.

Durch die rapide Zunahme der Bevölkerung, vorwiegend durch Einwanderung galizischer Ruthenen¹⁰ bedingt, war eine rasche Ausdehnung des Ackerlandes und eine intensivere Bewirtschaftung desselben zur Nothwendigkeit geworden. In letzterer Beziehung dienten die staatlichen Einrichtungen der Bevölkerung als Vorbild.

Eine weitere Grundlage zur wirtschaftlichen Benutzung des Bodens wurde durch die Catastralvermessung gelegt, wodurch der Besitzstand der einzelnen Grundbesitzer, wie auch der Unterthanen mehr gesichert wurde. Die erste Vermessung und Mappirung der Bukowina zum Zwecke der

шовковицю, оскільки існувала незначна шовкова промисловість, котра сьогодні занепала. Хоча тодішні підданські відносини і панщина були врегульовані золотою грамотою (хризовом) князя Григоре Александру Гіки від 1 січня 1706 [1766] року, та, незважаючи на це, тодішні піддані не були впевнені за свої володіння, оскільки землевласник мав право у будь-який час відібрати землю, добути завдяки корчуванню лісу. Таке безправне становище, звісно, перешкоджало будь-якому розвитку сільського господарства. Лише після того, як 1786 року Найвищим патентом було проголошено незмінність рустикальних земель і створено стабільніші умови, сільське господарство почало розвиватися.

Радикальний вплив надалі мало переселення німецьких й угорських колоністів, які раціональним способом займалися садівництвом та землеробством і таким чином стали зразком для місцевого населення. Ними запроваджене вирощування в краї жита, пшениці, а трохи пізніше й картоплі, в той час як прибулі липовани займалися переважно садівництвом, бджільництвом і льонарством.

Наступним фактором, що надзвичайно сильно сприяв піднесенню агрокультури, став перехід маєтків Релігійного фонду у державне управління. Військове відомство у підпорядкованому Релігійному фонду Радівецькому маєтку, камеральні (державні) господарські управління, а також здані в оренду барону Крісґаберу маєтки Релігійного фонду Великий Кучурів і Св. Онуфрій вводили раціональне для тодішніх умов сільськогосподарське виробництво, особливо трипільну систему, котра згодом перейшла до місцевого населення і приватних власників. У зв'язку з тим, що рілля майже всюди утворилася внаслідок корчування віковичних лісів і була дуже родючою, то про удобрення, природно, не було спочатку жодної мови.

Через стрімкий приріст населення, переважно внаслідок переселення галицьких русинів¹⁰, стало необхідністю швидке розширення польових угідь та інтенсивніше ведення на них господарства. В останньому плані населенню служили зразком державні організації.

Наступну підвалину для господарського використання землі закладено кадастровими обмірами, внаслідок чого краще захищалося наявне майно як окремих землевласників, так і підданих. Перший обмір і картографування Буковини з метою впоряд-

Regulierung des Grundbesitzes wurde vom Obersten Metzger in den Jahren 1782—84 durchgeführt. Hingegen gelangte wegen unüberwindlicher Schwierigkeiten das Josefinische Grundsteuer-Regulirungspatent nicht zur Durchführung. Die erste Katastralvermessung wurde in der Bukowina in der Zeit von 1819—23 durchgeführt, mit der Reambulirung dieses Operates 1854 begonnen und die Arbeit 1857 beendet. Gleichzeitig begann auch die Grundeinschätzung, welche im Jahre 1868 ihren Abschluss fand. Als im Jahre 1869 das Gesetz über die Regelung der Grundsteuer erfloss, wurde zur Revision der Katastraloperate geschritten, die im Jahre 1898 ihren definitiven Abschluss fand.

Einen bedeutenden Schritt vorwärts machte der Wirthschaftsdirector Gottfried von Asboth, der auf der Radautzer Herrschaft die Dreifelderwirthschaft verwarf und eine ordentliche Fruchtfolge einfuhrte. Die Trockenlegung der ausgedehnten Sümpfe bei Radautz sowie die theilweise Regulirung des Suczawa-Flusses war sein specielles Verdienst. Dem Vorbilde Asboth's folgten bald mehrere Privatgutsbesitzer, wie Ritter Alexander von Gojan, Baron Michael Capri, Josef Wolanski u. s. w., die auf ihren Besitzungen eine ordentliche Fruchtfolge einfuhrten, Sümpfe trocken legten und Gestüte errichteten.

Der Getreidebau fand im Gebirge, welches früher nur von Hirten, die noch zum Theil nomadisirend lebten, bewohnt war, durch die Anlage von Colonien wie Schwarzthal, Lichtenberg, Pojana-Mikuli u. s. w. Eingang.

Die von Asboth begonnene Arbeit wurde durch den Wirthschaftsdirector Ambrosius mit Erfolg und Energie fortgesetzt. Sein Verdienst bestand neben der Hebung des Getreidebaues auch darin, dass er den Bau des Klees, der Luzerne und anderer Futterkräuter einfuhrte und Kunstwiesen mit sehr gutem Erfolge anlegte, indem er den Samen von den im Lande vorkommenden, schnellwüchsigen und nahrhaftesten Kräutern einsammeln liess und zur Bestellung der Kunstwiesen benutzte. Die Anlagen von Kunstwiesen und der Kleebau fanden auch beim Privat-Grossgrundbesitz und der bäuerlichen Bevölkerung eine sehr erfreuliche Nachahmung.

Aber nicht nur um die Feldwirthschaft, sondern auch um die Anzucht edler Pferde- und Hornviehrassen machte sich die Radautzer Gestütsdirection hochverdient. Insbesondere war es der Oberst Hermann, der auf seine Kosten Tyroler und Schweizer Rasse nach Radautz schaffte und ihre Zucht ausdehnte.

Eine empfindliche Wirthschaftsstörung trat beim grossen Grundbesitze infolge des Mangels an Arbeitskräften im Jahre 1848 als Folge der Aufhebung der Unter-

кування земельних володінь було проведено в 1782-84 роках полковником Метцгером. Але й патент цісаря Йосифа, що регулював податки на землю, через непереборні труднощі не був запроваджений. Перший кадастровий обмір було проведено на Буковині у період 1819-23 років, із розпочатим 1854 року оглядом цієї операції, а закінчено роботи 1857 року. Одночасно розпочиналася також оцінка землі, яка дійшла свого завершення 1868 року. Коли 1869 року вийшов закон про врегулювання поземельного податку, дійшло до ревізії кадастрових операцій, що остаточно закінчилася 1898 року.

Значний крок уперед зробив директор з господарських питань Готфрід фон Асбот, який у Радівецькому маєтку відмовився від трипільної системи і запровадив правильну сівозміну. Особливою його заслугою стало осушення боліт біля Радівців, а також часткове регулювання ріки Сучави. Приклад Асбота незабаром наслідували кілька приватних землевласників як, наприклад, рицар Александер фон Гоян, барон Міхаель Капрі, Йозеф Волянські і т. д., які на своїх володіннях впроваджували правильну сівозміну, осушували болота і споруджували конеферми.

Зернове господарство в горах, що раніше були заселені лише пастухами, які частково вели кочовий спосіб життя, стало доступним завдяки закладенню таких колоній, як Шварцтал, Ліхтенберг, Пояна-Мікулі і т. д.

Розпочату Асботом роботу успішно та енергійно продовжував директор з господарських питань Амбросіус. Поряд із піднесенням зернового виробництва його здобутком стало також те, що він запровадив вирощування конюшини, люцерни та інших кормових трав і з дуже гарними успіхами закладав штучні луки, бо він велів збирати наявне у краї насіння швидкоростучих та поживних трав і використовувати для обробітку штучних луків. Влаштування штучних пасовищ і посів конюшини також знайшло дуже відрадне наслідування серед приватних великих землевласників і сільського населення.

Однак не тільки в рільництві, але й у вирощуванні породистих коней і рогатої худоби здобула заслуги дирекція Радівецького кінного заводу. Особливо це стосується полковника Германа, який за свій рахунок доставив до Радівців тирольську та швейцарську породи і поширював їх вирощування.

Відчутні господарські труднощі настали у великому землеволодінні 1848 року через дефіцит робочої сили, викликаний скасуванням підданчих

thansverhältnisse ein. Diesem Uebelstande wurde durch Heranziehung von Arbeitskräften aus Galizien abgeholfen.

Als durch den ausgedehnten Getreidebau ohne Viehzucht das Ackerland wegen mangelhafter Düngung sich immer mehr erschöpfte, verlegte sich der Grossgrundbesitz auf die Viehzucht, insbesondere auf die Branntweinbrennerei und die damit verbundene Viehmast; dies hatte zur Folge, dass Kartoffeln massenhaft gebaut wurden. Später wurde der Mais für den Betrieb der Branntweinbrennereien bedeutend ausgedehnt.

Ein weiterer Umstand, der besonders fördernd auf die Entwicklung der Bodencultur wirkte, war endlich der im Jahre 1851 ins Leben gerufene Verein zur Förderung der Bodencultur und auch die Errichtung der Ackerbauschule in Czernowitz. Ein besonderes Verdienst des Vereins zur Hebung der Bodencultur besteht darin, dass er seit dem Jahre 1868 den einzelnen Gemeinden des Landes zeitweise Zuchtthiere zur Verfügung stellt.

Was die Schafzucht im Lande anbelangt, so sei bemerkt, dass die einst bei den Grossgrundbesitzern bestandenen Heerden von Merino - Schafen theils an Seuchen zu Grunde gingen, theils aufgelassen wurden. Seit dem Jahre 1870 werden Kreuzungsversuche mit Bergamasker Schafen, jedoch nur mit geringem Erfolge, gemacht.

Die Zucht von Ziegen nimmt stetig ab; wohingegen die Schweinezucht — insbesondere ungarische Rassen — rasch zunimmt.

Die Bienenzucht im Lande ist unbedeutend.

Nach dem Ergebniss der Revision der Catastraloperate ergab sich für das Herzogthum Bukowina folgende Vertheilung an productiven und nichtproductiven Flächen:

Gebiet Область	Culturflächen К у л ь т и в о в а н і п л о щ і									Bauarea, Hofraume, unproductive Bauflächen Площі під будів- лями, дворами, невжитки	Gesammt- fläche Загальна площа
	Aecker рілля	Wiesen луки	Garten сади	Weingarten виноград- ники	Hutweiden пасовища	Alpen гірські пасовища	Waldungen ліси	Sumpfe und Teiche болота і ставки	Summe der Cultur- flächen всього угідь		
	in Hectaren										
Herzogthum Bukowina Герцогство Буковина	288284	131755	8078	43	104 138	25 030	447867 ^a * 451220 ^b	947	1008 570**	35718**	1044 289

* a) Nach den Mittheilungen des k. k. Ackerbau-Ministeriums für 1896; b) nach den Angaben des Statistischen Landesamtes in Czernowitz für 1899.

** Bei den einzelnen Culturflächen wurden die Bruchtheile der Hectare weggelassen.

відносин [феодалних відносин]. Цей недолік було усунуто залученням робочої сили з Галичини.

Коли внаслідок розширення зернового господарства та через брак гною, що його можна було отримати від тваринництва, рілля все більше виснажувалася, великі землевласники зайнялися тваринництвом, особливо гуральництвом і пов'язаною з ним відгодівлею худоби; це мало своїм наслідком масове вирощення картоплі. Згодом для роботи гуралень значно розширилися посіви кукурудзи.

Наступною обставиною, що особливо позитивно вплинула на розвиток агрокультури, стало, нарешті, покликання до життя 1851 року Товариства сприяння агрокультури, а також заснування в Чернівцях землеробської школи. Особлива заслуга Товариства у піднесенні агрокультури полягає в тому, що воно з 1868 року час від часу надає у розпорядження окремих громад краю племінних тварин.

Що стосується вівчарства в краї, то треба відзначити, що поширені колись у великих землевласників отари мериносів овець частково загинули від епізоотії, почасти були вирізані. З 1870 року робилися спроби схрещування з бергамськими вівцями, однак лише з незначними успіхами.

Розведення кіз зменшується безупинно; у той же час вирощування свиней — особливо угорських порід — швидко зростає.

Бджільництво у краї незначне.

За результатами ревізії кадастрових операцій [поземельних книг] у герцогстві Буковина виявився такий розподіл продуктивних і непродуктивних площ:

* a) За повідомленнями ц. к. Міністерства землеробства за 1896 рік; b) за даними крайового статистичного управління в Чернівцях за 1899 рік.

**В окремих культивованих площах частки гектарів опущені.

Was die Vertheilung des Gesamt-Ackerlandes anbelangt, so entfallen hiervon ca. 248465 Hectar auf das Hügelland, 33225 Hectar auf das Vorgebirge und 6594 Hectar auf das Gebirge.

Die Verwerthung der Anbaufläche in der Bukowina im Jahre 1896 nach Hauptculturen geht aus folgender Tabelle hervor:

Що стосується розподілу ріллі, то близько 248465 гектарів припадає на горбистий край, 33225 гектарів — на передгір'я і 6594 гектари — на гори.

Наступна таблиця представляє використання посівних площ основними культурами на Буковині у 1896 році:

Fruchtgattung Вид культури	Anbaufläche in Hectaren Посівна площа в гектарах	Ernte im Jahre 1896 Урожай у 1896 році				Gewich pro Hectar in Kilogramm Вага на гектар в кілограмах	Ernte in Metercentnern nach dem Durchschnitt der Jahre 1886-1895 Середній урожай в метричних центнерах за 1886-1895 роки
		im Ganzen у цілому		pro Hectar на гектар			
		Hectoliter гектолітрів	Metercentner метричних центнерів	Hectoliter гектолітрів	Metercentner метричних центнерів		
Weizen пшениця	19 003	299 111	236 438	15,7	12,4	79,0	10,8
Roggen жито	32 381	591 544	435 631	18,3	13,4	73,6	8,9
Gerste ячмінь	30 500	579 184	390 495	19,8	12,4	67,4	11,5
Hafer овес	42 073	942 417	428 399	22,4	10,2	45,4	7,5
Mais кукурудза	70 742	1 337 517	1 060 868	18,9	15,0	79,3	12,5

Die Bewerthung der Ernten der vier Hauptgetreidearten in den Jahren 1891 — 96 ist aus nachstehender Zusammenstellung zu ersehen:

Вартість урожаю чотирьох основних зернових культур можна побачити з нижченаведеної вибірки:

Gesamtwert nach den Ergebnissen der Jahre			Загальна вартість за підсумками років		
1891	1892	1893	1894	1895	1896
in Gulden österreichischer Währung			в гульденах австрійської валюти		
6 670 800	8 198 000	7 020 000	7 114 000	7 053 000	7 687 000

Zum Schlusse dieses Abschnittes sei es noch gestattet, einiger statistischer Daten über den Viehbestand im Herzogthum Bukowina Erwähnung zu thun.

Nach den Mittheilungen des Statistischen Landesamtes in Czernowitz beträgt der gesammte Viehbestand in der Bukowina:

Pferde: Schafe: Rinder: Schweine:
50923 242400 176199 131183 Stück.

Die Dichtigkeit des Viehbestandes in der Bukowina beträgt 32,1 Stück Grossvieh* auf je 100 Hectar der Gesamtbodenfläche. Sie ist daher geringer als der Reichsdurchschnitt, der 38,9 Stück für die

* Bei der Reducirung der Nutzthiere auf Grossvieh wurde angenommen: 10 Stück Schweine = 1 Pferd; 10 Stück Schafe — 1 Rind.

На закінчення цієї частини дозволимо собі ще нагадати деякі статистичні дані про поголів'я худоби в герцогстві Буковини.

За повідомленнями Чернівецького крайового статистичного управління загальна чисельність поголів'я худоби на Буковині складає:

коней: овець: ВРХ: свиней:
50927 242400 176199 131183 голів.

Щільність поголів'я худоби на Буковині становить 32,1 голови ВРХ* на кожні 100 гектарів загальної земельної площі. Тому вона менша, ніж середнє загальнодержавне число, котре для представле-

* При редуції сільськогосподарських тварин за велику худобу бралось: 10 голів свиней = 1 кінь; 10 голів овець = 1 ВРХ.

im Reichsrath vertretenen Königreiche und Länder beträgt.

Nach den einzelnen Gattungen der Nutzthiere entfallen im Durchschnitt auf je 100 Hectar der landwirthschaftlichen Area:

Landesdurchschnitt: Reichsdurchschnitt:			
Rinder . . .	43,5 Stück . . .	46,9 Stück	
Schafe . . .	31,6 » . . .	17,3 »	
Schweine . .	23,6 » . . .	19,2 »	
Pferde . . .	9,1 » . . .	8,4 »	

Es ist daher die Dichtigkeit des Pferdebestandes mit 9,1 Stück pro [100] Hectar der landwirthschaftlichen Area, jene der Schafe mit 31,6 und jene der Schweine mit 23,6 Stück eine grössere, hingegen jene der Rinder mit 43,5 Stück eine geringere als der Reichsdurchschnitt der betreffenden Thiergattung.

Den dichtesten Bestand an Grossvieh in der Bukowina weist das Flach- und Hügelland an der Suczawa und Moldawa mit 54 Stück auf je 100 Hectar landwirthschaftlicher Area, die geringste Dichtigkeit das Hügelland zwischen Dnjestr und Pruth mit 42 Stück pro 100 Hectar der landwirthschaftlichen Area auf.

Was die einzelnen Gattungen der landwirthschaftlichen Nutzthiere anbelangt, so ergiebt sich für 100 Hectar der landwirthschaftlichen Area folgendes Verhältniss:

P f e r d e b e s t a n d. Grösste Dichtigkeit mit 12 Stück: Gebiet zwischen Dnjestr und Pruth; geringste mit 5 Stück: Gebiet der Bezirkshauptmannschaft Kimpolung.

R i n d v i e h b e s t a n d. Grösste Dichtigkeit mit 50 Stück: Flach- und Hügelland an der Suczawa und Moldawa; geringste mit 35 Stück: Gebiet zwischen Dnjestr und Pruth.

S c h w e i n e b e s t a n d. Grösste Dichtigkeit mit 39 Stück: Flach- und Hügelland an der Suczawa und Moldawa; geringste mit 15 Stück: Bezirkshauptmannschaft Kimpolung.

S c h a f b e s t a n d. Grösste Dichtigkeit mit 66 Stück: Bezirkshauptmannschaft Kimpolung; geringste mit 11 Stück: Hügelland zwischen Pruth und Sereth.

них у державній раді королівств і земель становить 38,9 голови.

За окремими видами свійських тварин на 100 гектарів сільськогосподарської площі в середньому припадає:

в середньому по краю: в середньому по державі:				
ВРХ . . .	43,5	голови . . .	46,9	голови
Вівці . . .	31,6	» . . .	17,3	»
Свині . . .	23,6	» . . .	19,2	»
Коні . . .	9,1	» . . .	8,4	»

Таким чином, щільність поголів'я коней — 9,1 голови на [100] гектарів сільськогосподарської площі, по вівцях — 31,6 і по свинях — 23,6 голови є більшою, а по ВРХ — 43,5 голови — меншою, ніж середній загальнодержавний показник відповідного виду тварин.

Найщільніше поголів'я ВРХ на Буковині виявляється у низовинній і пагористій місцевості біля Сучави та Молдави — 54 голови на 100 гектарів сільськогосподарської площі, найнижча щільність — на горбистій території між Дністром і Прутом — 42 голови на 100 гектарів сільськогосподарської площі.

Що стосується окремих видів сільськогосподарських свійських тварин, то на 100 гектарів сільськогосподарської площі спостерігається таке співвідношення:

П о г о л і в ' я к о н е й. Найбільша щільність — 12 голів: місцевість між Дністром і Прутом; найменша — 15 голів: територія повітового управління Кімполунг.

П о г о л і в ' я В Р Х. Найбільша щільність — 50 голів: низовинна і горбиста місцевість біля Сучави і Молдави; найменша — 35 голів: територія між Дністром і Прутом.

П о г о л і в ' я с в и н е й. Найвища щільність — 39 голів: низовинна і пагориста місцевість біля Сучави і Молдави; найнижча — 15 голів: Кімполунзький повіт.

П о г о л і в ' я о в е ц ь. Найбільша щільність — 66 голів: територія Кімполунзького повітового управління; найменша — 11 голів: горбиста місцевість між Прутом і Серетом.

C. Forstwirtschaft.

Ein Blick auf die erste Karte des Landes belehrt uns, dass die Waldungen der Bukowina zur Zeit der Occupation des Landes fast überall einen zusammenhängenden Complex bildeten und nur hier und da durch spärliche Wiesen, kleine Ackerflächen oder ausgedehnte Sümpfe unterbrochen waren. Von einem ordnungsmässigen Abtriebe der Waldungen war keine Spur vorhanden; es wurde das Holz in denselben überhaupt als herrenlos angesehen. Behufs Gewinnung von Weideplätzen wurde die Rodung der Wälder ganz planlos, zumeist durch Abbrennen ganzer Bestände, vorgenommen. Eine Waldaufsicht fand nicht statt, und erst unter österreichischer Verwaltung wurde ein eigenes Forstpersonal eingesetzt, dessen Hauptaufgabe darin bestand, die Devastirung der Wälder zu verhindern.

Die erste Ausnutzung der Waldungen begann damit, dass zu Krasna-Putna, Ilski, Karlsberg und Fürstenthal Glashütten errichtet wurden, zu deren Betriebe man das Holz der umliegenden Wälder als Brennmaterial verwendete. Gleichzeitig errichtete man Potasche-

C. Лісове господарство

Погляд на першу карту краю засвідчує нам, що лісові масиви Буковини на час окупації краю майже всюди творили зв'язаний комплекс, який лише де-не-де переривався поодинокими луками, малими посівними площами або обширними болотами. Не було жодного сліду належної вирубки лісових масивів, деревина в них сприймалася загалом як безгоспна. Для отримання вигонів зовсім непродуктивно займалися корчуванням лісу, переважно спалювали усі насадження. Нагляд за лісом не проводився, а лише за австрійського правління був призначений власний лісівничий персонал, головне завдання якого полягало в запобіганні спустошення лісів.

Перше використання лісових масивів почалося з того, що у Красна-Путні, Ільському, Карльсберзі і Фюрстенталі засновувалися скляні гуті, для роботи яких як паливо використовували деревину навколишніх лісів. Одночасно споруджували поташо-миловарні, котрі, однак, так

Politischer Bezirk Політичний повіт	Waldbestand Лісові насадження									Gesamtfläche der Wälder Загальна площа лісів	Durchschnittlicher Jahreszuwachs Середньорічний приріст		Hiervon entfallen са. auf Із цього приблизно припадає на		
	Hochwald високостворбурний ліс						Mittel- und Niederwald середньо- і низькостворбурний ліс				per Hectar на гектар	Zusammen у цілому	Nutzholz (Bau-, Klotz- u. Werkholz) дліову деревину (будівельну, грубу необрізану і виробничу деревину).		Brennholz паливо
	Laubholz листяний ліс			Nadelholz хвойний ліс			Reichsforste державні ліси	Gemeindeforste громадські ліси	Privatforste приватні ліси						
	Reichsforste державні ліси	Gemeindeforste громадські ліси	Privatforste приватні ліси	Reichsforste державні ліси	Gemeindeforste громадські ліси	Privatforste приватні ліси									
in Hectaren у гектарах											Festmeter складометр		in Procenten ausgedruckt виражені в процентах		
Czernowitz Чернівці	10 112	1116	6 030	79	5	—	398	85	1689	20 014	2,80	56 039	20	80	
Gurahumora Ґура-Ґумора	12 304	2000	507	10 857	4 027	1 000	—	56	179	30 932	3,00	92 796	60	40	
Kimpolung Кімполунґ	300	50	—	101 727	27 745	19 693	—	—	100	149 615	3,20	478 768	60	40	
Kotzman Кіцмань	299	—	1 537	19	—	—	377	—	1682	3 914	1,80	7 045	20	80	
Radautz Радівці	8 600	2225	—	72 236	16 610	5, 512	142	—	584	105 909	3,20	338 909	60	40	
Sereth Серет	942	—	2 598	198	—	—	933	161	930	5 762	2,00	11 524	15	85	
Storozynetz Сторожинець	2 137	374	19 133	2 321	55	21 168	—	—	—	46 188	2,00	92 376	50	50	
Suczawa Сучава	3 932	877	3 690	—	—	—	—	62	719	9 280	3,00	27 840	30	70	
Wiznitz Вижняця	—	390	19 439	—	1 327	52 209	—	—	2888	76 253	2,20	167 756	50	50	
Zusammen Разом	38 626	7 532	52 934	188 439	49 769	99 582	1850	364	8771	447 867	2,84	1 273 053	55	45	
		99 092		337 790			10 985								

Siedereien, die aber so um sich griffen, dass ein vollständiges Devastiren der Wälder zu befürchten war.

Um die Religionsfonds-Forste gegen den gänzlichen Verfall zu schützen, wurde im Jahre 1816 die Waldmapirung eingeleitet und 1818 vollendet, worauf dann die Expropriation der in den Waldungen eingeschlossenen unterthänigen Aequivalente und Blössen durchgeführt wurde. Erst dann war der ordnungsmässige Waldbetrieb nach currenten Holzschlägen ermöglicht. Die ganze Forstcultur zu jener Zeit bestand darin, dass die Urwaldbestände nach den vorgezeichneten Holzschlägen ordnungsmässig abgetrieben und für deren Verjüngung Sorge getragen wurde.

Die Ausnutzung der Waldungen durch Erzeugung von Schnittmaterial war noch im Anfang dieses Jahrhunderts unbekannt.

Mit dem Holzhandel wurde im Jahre 1812 in der Czeremosz-Gegend begonnen; doch beschränkte sich der Holzvertrieb auf die Verflössung von Rundholz, denn erst im Jahre 1816 wurden die ersten Sägemühlen am Czeremosz in Betrieb gesetzt.

Im Jahre 1816 wurden die ersten Flössungen auf der Goldenen Bistritz vorgenommen und der Versuch gemacht, Bauholz nach Konstantinopel zu bringen, der jedoch an den rechtlosen Zuständen, die in der Moldau herrschten, scheiterte. Erst im Jahre 1843 gelang es, Flösse nach Galatz und später auch nach Konstantinopel zu bringen, wo für das Schiffsbauholz sehr gute Preise erzielt wurden. Gleichzeitig entstanden auch im Süden des Landes viele Brettmühlen.

Der erste bedeutende Schritt zur entsprechenden Ausnutzung der reichlich vorhandenen Waldproducte wurde jedoch mit der Errichtung der ersten Dampfbrettsäge in Kupka gethan. In rascher Folge entwickelte sich sodann in dieser Richtung eine lebhaftere Industrie, und es entstanden ganz bedeutende Etablissements, die mit Brettern, Latten u. s. w. einen sehr lebhaften Exporthandel treiben. Finen Uebelstand hatte dies jedoch im Gefolge, und zwar den, dass die kleinen Wassersägemühlen zum grössten Theil eingehen mussten, weil sie der Concurrenz der Dampfsägen nicht Stand halten konnten.

Ein Bild über die Vertheilung der Waldarea in den einzelnen politischen Bezirken des Landes nach Besitzkategorien, über die Waldbestände, dann über die Ertragsfähigkeit der Wälder nach ihrem gegenwärtigen Stande und ihrer Bewirthschaftung giebt die Zusammenstellung auf Seite 479.

poширилися, що необхідно було побоюватися повного спустошення лісів.

Щоб захистити ліси Релігійного фонду від цілковитого занепаду, 1816 року було розпочате, а 1818 року завершене картографування лісів, після чого проводилася експропріація розміщених у лісових масивах селянських рівноцінних ділянок і лісових галявин. Тільки тоді стало можливим належне лісокористування на поточних рубках лісу. Вся лісова культура того часу зводилася до того, щоб первісний ліс вирубувати попорядку за визначеними лісосіками і проявляти турботу про їхнє відновлення.

Використання лісу шляхом виготовлення пиломатеріалів було невідоме ще на початку цього століття.

Торгівля лісом розпочалася 1812 року у Черемошській місцевості; та все ж збут деревини обмежувався сплавом кругляка, оскільки лише 1816 року над Черемошем були закладені перші лісопильні.

У 1816 році проводилися перші сплави лісу на Золотій Бистриці і робилася спроба доставляти будівельний ліс до Константинополя, проте через беззаконня, що панувало в Молдові, вона зазнала невдачі. Лише 1843 року вдалося провести плоти до Галаца, а згодом і до Константинополя, де на будівельний корабельний ліс встановлювалися дуже привабливі ціни. Одночасно багато лісопилень виникало і на півдні краю.

Та все ж першим значним кроком до належного використання існуючих численних лісових багатств стало заснування першої парової лісопильні у Купці. Як швидкий наслідок, потім в цьому напрямку стала розвиватися жвава промисловість і виникли досить значні підприємства, котрі ведуть дуже енергійну експортну торгівлю дошками, латами і т. д. Однак наслідком цього був один недолік, а саме те, що більша частина дрібних водяних лісопилень змушена була припинити своє існування, бо вони не могли витримати конкуренції парових лісопилень.

Картину розподілу лісових площ в окремих політичних повітах краю за категоріями володінь, лісонасаджень, відтак прибутковості лісів за їхнім сучасним станом і їхнім господарським використанням дає співставлення на стор. 479.

Von der Gesamtarea sind 228 915 Hectar der Wälder im Besitze des griechisch-orientalischen Religionsfonds | Из загальної площі у володінні Православного релігійного фонду знаходиться 228 915 гектарів лісу

Politischer Bezirk Політичний повіт	Anzahl und Standorte der Dampfbrettsagen Кількість і місцезнаходження парових лісопилен		Anzahl der Wasser- brett- sagen Кількість водяних лісопи- лень	Betrieb mit Підприємства з		Anzahl der Кількість				
				Dampf- kraft паровою енергією	Wasser- kraft з водною енергією	Bundgatter спарених лісопильних рам	einfachen Gatter одинарних лісопильних верстатів	Blatter пологен (пил)	Circularsagen циркулярних пил	Bandsagen стрічкових пил
				Anzahl der кількість	Die zum Betriebe sammlicher Maschinen erforderlichen на підприємствах всім машинам необхідно					
				Pferdekrafte кінських сил						
Czernowitz Чернівці	Alt-Žuczka	Стара Жучка		120	—	10	—	130	5	2
Guragumora Гура-Гумора	Solka	Солка		30		2	—	18	1	—
			9		94		10	12	5	—
Kimpolung Кімполунг	Dorna-Watra	Ватра-Дорна		80	45	5	4	86	6	—
	Fundul-moldowi	Фундул Молдови		70	60	7	5	94	8	—
	Wama	Вама		24	110	2	8	36	9	—
	Russ pe Boul	Руспебул		70	20	4	2	62	5	—
	Frumossa- Dragossa	Фрумаса- Драгоса		50	24	4	4	64	5	—
	Russ-Moldawitza	Рус-Молдавиця		200	48	12	7	167	14	—
	Stulpikany	Ступікани		90	18	5	4	84	3	—
	Negrileassa	Негриляса *		100	8	5	2	81	4	—
	Schwarzthal	Шварцтал		40	24	3	3	43	1	—
	Ostra	Остра		80	30	5	3	73	2	—
Valeputna	Валепутна		50	40	3	7	56	4	—	
			67	—	301	3	35	77	16	—
Radautz Радівці	Kloster Putna	Монастир Путна		200	—	10	—	200	7	1
	Straža	Стража		150	68	17	3	238	9	—
	Ober-Wikow	Верхій Віков		105	24	8	—	120	4	—
	Suczawitza	Сучавиця		80	10	5	1	81	3	—
			9	—	42	—	5	6	1	—
Storożynet Сторожинець	Mold.-Banilla (Koszczyja)			42	30	4	3	55	3	—
	Волос. Банилів (Кошуя)									
	Czyresz	Череш		18	6	1	1	17	1	—
	Storożynet	Сторожинець		17	12	2	2	23	3	—
	Krasna-Ilski	Красна-Ільська		44	—	3	—	37	2	1
	Budenitz	Буденіц		18	—	1	—	16	1	—
Unter-Petroutz	Долішні Петрівці		24	—	2	—	24	1	—	
			21	—	114	3	16	64	1	—
Wiżnitz Вижниця	Mega	Мега		24	—	1	—	15	1	—
	Lukawetz	Лукавець		72	—	6	—	90	3	—
	Berhometh	Бергомет		70	36	8	—	112	6	1
	Mihowa	Мігова		30	—	1	—	16	1	—
			16	—	146	4	21	87	7	—
Summe Разом	27		122	1898	1310	146	146	2284	144	5
* Ausser Betrieb			Не експлуатується							
** Jakobeny Dampfbrettsage in Errichtung			В Якобенах парова лісопилення споруджується							

und 23 022 Hectar fideicommissarischer Waldbestand (Herrschaft Berhometh). An Schutzwaldungen bestehen in der Bukowina 1675 Hectar Gemeindewälder und 4088 Hectar Privatwälder.

An Holzbeförderungs-Anstalten bestehen dormalen in der Bukowina 12 Waldbahnen mit Holzschienen und Pferdebetrieb; 3 Waldbahnen mit Eisenschienen und Pferdebetrieb; 3 Waldbahnen mit Eisenschienen und Locomotivbetrieb; 2 Schleppbahnen, 23 Triften mit Klausen, 8 gewöhnliche Triften, 1 Wasserriss mit Schwelle sowie 3 Forstproducten-Ausfuhrwege und 1 Holz-Ausfuhrweg.

Aus der umstehenden Tabelle (S. 479) sind die in der Bukowina befindlichen Holzindustrie-Etablissements, welche Rohholz verarbeiten, zu ersehen.

Ausser diesen Dampf- und Wasserbrettsägen bestehen noch zu Czernowitz eine Fassdauben- und Fässchenfabrik und in Pozoritta eine Hollzwollefabrik. Eine zweite Holzwollefabrik ist in Wiznitz im Entstehen begriffen.

Der gesammte Forstschutz- und Wirthschaftsdienst in der Bukowina wird von ca. 900 Personen gehandhabt.

і є 23 022 гектари фідеікомісовних лісових насаджень (маєток Бергомет). Серед захисних лісових масивів на Буковині нараховуються 1675 гектарів громадського і 4088 гектарів приватного лісу.

В організаціях, які займаються транспортуванням деревини, існує тепер на Буковині 12 лісових доріг з дерев'яними коліями і на кінській тязі; 3 лісовозні дороги із залізничними коліями і кінського тягою; 3 лісовозні дороги із залізничними коліями і локомотивною тягою; 2 канатні дороги (волокуші), 23 сплавні дороги з шлюзами, 8 звичайних сплавних шляхів, 1 проміяна з порогом, а також 3 дороги для вивозу лісопродуктів, 1 — для вивозу деревини.

Із вміщеної на попередній сторінці таблиці (с. 479) видно розміщення на Буковині підприємств лісової промисловості, котрі обробляють сировинну деревину.

Окрім цих парових і водяних лісопилень, в Чернівцях є одна бондарня [фабрика клепок і набивання бочкових обручів], а в Пожориті — фабрика деревної стружки. Друга фабрика деревної стружки у Вижниці перебуває в стадії зародження.

Загалом лісову охорону і лісогосподарську службу на Буковині несе близько 900 осіб.

ПРИМІТКИ — ANMERKUNGEN

НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ

¹Гораїка — Сиретсько-Сучавське межиріччя біля міст Серету і Радівців

²Латифундія — велике земельне володіння, маєток.

³Гей! Гей! Йде святий Василь.

⁴Будьте, як те літо квітучі, як та осінь багата, багато років здоров'я і процвітання!

⁵Р.Ф. Кайндль згодом відкинув це хибне уявлення. У своїй монографії «Гуцули» він писав: «Якщо й погодитися з думкою, що в долинах Молдави та Сучави, Черемошу та Пруту могли проживати вже з найдавніших часів вихідці з різних народів, то, з іншого боку, не можна заперечити, що перевагу серед них мали слов'яни... Головним залишається, зрештою, те, що гуцули є слов'янами за мовою, звичаями і народними традиціями».

⁶Радецький Йозеф — фельдмаршал, головнокомандувач австрійськими військами на італійській арені воєнних дій 1848-49 рр.

ТОПОГРАФІЧНИЙ ОПИС НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Публікація додатково проілюстрована поштовими листівками переважно кінця XIX — початку XX ст., що подаються без підпису у статтях про той чи інший населений пункт.

¹Ц.-к. — цісарсько-королівський.

²В.О.Тимошук заперечує це і пов'язує назву Чернівці з літописним *Черном* «...на Пруте реце».

³Розкопки 1976 року засвідчили, що в X-XI ст. на верхній горі Цецин стояла невелика дерев'яно-земляна фортеця, можливо, як один з осередків влади великих київських князів над навколишньою територією. А кам'яний замок (башта діаметром 20 м, яка мала кілька поверхів і була пристосована для постійного проживання) збудований, за О.М. Масаном, після занепаду давньоруських Чернівців у 50-60-х роках XIII ст.

⁴Кастель — древньоримське укріплення, замок.

⁵Тут і далі у квадратних дужках подаються поширені паралельні і сучасні назви. Це в основному стосується населених пунктів Північної Буковини, що тепер входять до складу Чернівецької області.

⁶Ахнер — великий підприємець на Буковині.

⁷Передбачення не збулося.

⁸Ю.О. Карпенко припускає, що назва містечка пов'язана з особовим іменем *Боян*.

⁹Перша писемна згадка, за Ю.О. Карпенком — 8 квітня 1528 р., за І.Г. Чеховським — 19 серпня 1579 р., за «Історією міст і сіл... Чернівецька область» — 1523 і 1528 рр.

¹⁰Тут і далі слово *скотарство* вживається у значенні «розведення великої рогатої худоби».

¹¹Ю.О. Карпенко вказує на більш ранню згадку міста в грамоті від 6 липня 1413 р.

¹²Ю.О. Карпенко пов'язує назву міста з власним іменем *Коцман*. В «Історії міст і сіл» наводиться ще варіант: від слова *коц* — «килимоч», бо тут жили килимарі і виготовляли коци.

¹³Насправді це був саксонський барон Петер Ніколаус Гартенберг — спеціаліст гірничої справи і знавець монетного кар-

бування. Переклад цього подвійного прізвища і ліг в основу назви містечка: *garten* — «сад», *berg* — «гора».

¹⁴Для виготовлення музичних інструментів.

¹⁵Ю.О. Карпенко вважає, що назва містечка походить від власного імені *Васко* і розмовного варіанту *Вашко*.

¹⁶Насправді — *вижній*.

¹⁷За «Історією міст і сіл», назва села могла походити від слова *жадати* або від більш давньої назви *Садова*.

¹⁸Найбільш рання відома згадка села — 15 березня 1490 р.

¹⁹Давньоруське селище тут виникло ще у XII—XIII ст. Перша писемна згадка — 1589 р.

²⁰Фельдмаршал *Андреас Гадік фон Футак* очолював Галицьке генеральне командування (за національністю - угорець).

²¹Тобто, русини. Вживання тут і далі назви *гуцули* як позначення окремої народності стало відображенням тодішніх суперечливих поглядів на походження і розвиток самобутньої етнографічної групи українських горян, а також наслідком неусталеності української етнічної та етнографічної термінології.

²²За Ю.О. Карпенком — від *баба*.

²³За Ю.О. Карпенком — від імені *Багрин*.

²⁴Ю.О. Карпенко заперечує це. За народним переказом, назва села могла утворитися від *банилова* — посудини, в якій люди випарювали на вогні сіль з місцевого соляного джерела, і поступово селилися навкруги.

²⁵Вперше згадується у першій половині XVII ст.

²⁶За Ю.О. Карпенком, назва села походить від ріки *Біла* і однойменної навколишньої місцевості.

²⁷Населення — русини.

²⁸За Ю.О. Карпенком — від молодого боярина на ім'я *Боб Опришак*.

²⁹За місцевим переказом — від імені *Боян*.

³⁰Згадується ще у I пол. XVII ст.

³¹Населення — румуни і русини.

³²Населення — румуни.

³³Ю.О. Карпенко вважає, що село раніше називалося *Борисківці* (Борисове село), про що згадується в грамоті 23 лютого 1448 р.

³⁴*Петріно* — знатна аристократична сім'я. Один із сім'ї *Петріно* був міністром землеробства Австрії.

³⁵Від кінного заводу в Радівцях.

³⁶Вперше згадується 6 липня 1413 р.

³⁷Крім цих версій, Ю.О. Карпенко вказує на вплив назви сусіднього с. *Кліводи*.

³⁸Ю.О. Карпенко вважає, що від слова *чагарник*.

³⁹Село вперше згадується 15 березня 1490 р.

⁴⁰Село вперше згадується 5 квітня 1412 р.

⁴¹Село вперше згадується 14 квітня 1546 р.

⁴²Село вперше згадується 6 липня 1413 р.

⁴³Ю.О. Карпенко наводить ще варіанти: 1) від імені *ватажка загону*, що боровся проти татар; 2) від імені *доброго сина* лютого поміщика.

⁴⁴Ю.О. Карпенко наводить ще варіанти від: *добрий, доброволець*, прізвища поміщика *Добровольський*.

⁴⁵За Ю.О. Карпенком — від імені *Дорош*.

⁴⁶За Ю.О. Карпенком, назва села походить від молдавського власного імені *Драча*.

⁴⁷ За Ю.О. Карпенком — від молдавського прізвища поміщика *Дунка*, що трансформувалося в укр. Димка.

⁴⁸ Село вперше згадується 6 червня 1446 р.

⁴⁹ Населення — русини.

⁵⁰ Нині частина Зеленого Гаю.

⁵¹ Помилка. Гогулина знаходиться на лівому березі Пруту.

⁵² Населення — переважно русини, незначне число румунів.

⁵³ Село вперше згадується 5 квітня 1445 р.

⁵⁴ За Ю.О. Карпенком — від укр. *Гаврило*.

⁵⁵ За Ю.О. Карпенком — від слова *горох*.

⁵⁶ За Ю.О. Карпенком — від імені відомого молдавського діяча *Юга* (звідси Южинці — Їжівці).

⁵⁷ Це збіднілі колишні поміщики (резеші), які за своїм соціальним станом наближалися до селян. Єдина відмінність — вони не були нащадками кріпаків і хизувалися цим в громаді.

⁵⁸ Ю.О. Карпенко подає ще варіант — від *пасту, пасовисько*.

⁵⁹ *Резеші* — збіднілі дворяни (шляхта), які за своїм соціальним станом наближалися до селян, але їхні предки до 1848 р. ніколи не були кріпаками.

⁶⁰ Ю.О. Карпенко наводить ще варіант: від власного імені *Ардан*.

⁶¹ За Ю.О. Карпенком — від особового імені *Юга* (як і Їжівці).

⁶² 1 йох = 0,57 га.

⁶³ Від українського *калина* — «кущ».

⁶⁴ Село вперше згадується 15 червня 1431 р.

⁶⁵ Культура кельтських племен (2-а пол. I тис. до н. е. — поч. н. е.).

⁶⁶ Ю.О. Карпенко наводить ще варіант від імені *Конята* (?).

⁶⁷ За Ю.Федьковичем — від назви тамтешньої скелі *Хрестар*.

⁶⁸ Ю.О. Карпенко припускає, що назва поширилася з більш раннього топоніма *Кучурів* (Малій).

⁶⁹ За Ю.О. Карпенком — «кучур» може походити ще від *куча, горб*, звідки витікає річка Кучур.

⁷⁰ Село вперше згадується 23 лютого 1448 р.

⁷¹ За І.Г. Чеховським, назва Легучени походить від *Легач* або *Лехач*.

⁷² За Ю.О. Карпенком, антропонім *Теут(ул)* походить з угорської мови.

⁷³ За Ю.О. Карпенком — від українського слова *лука* — крутого вигину р. Дністер, або слова *лука* — «луг».

⁷⁴ Село вперше згадується 16 лютого 1428 р.

⁷⁵ Ю.О. Карпенко припускає виведення назви села з власного імені *Лука*.

⁷⁶ За Ю.О. Карпенком — від *луг*.

⁷⁷ За Ю.О. Карпенком — від молд. *tahala* — «околиця». Село виникло як околиця Остриці (лівобережної).

⁷⁸ За Ю.О. Карпенком — від власного імені *Малята*.

⁷⁹ За Ю.О. Карпенком — від власного імені *Мамай*.

⁸⁰ Ю.О. Карпенко припускає, що від власного імені *Мамура*.

⁸¹ Ю.О. Карпенко виводить назву села, за народним переказом, від *Івана Маринича* (у місцевій вимові Маренича) — галичанина, засновника села.

⁸² Село вперше згадується 19 вересня 1436 р.

⁸³ За Ю.О. Карпенком — від імені *Мигуч* або *Мигук*.

⁸⁴ Ю.О. Карпенко виводить назву села від власного імені *Мільо, Мільй*. В «Історії міст і сіл. Чернівецька область» — від засновника села *Міля* (Омелька). За народним переказом, Черемош, виринаючи з гір, на рівнині розтікався потоками, *мільв*. Неподалік біля мілини на родючих землях люди заснували с. Мільв.

⁸⁵ Село вперше згадується 16 квітня 1617 р.

⁸⁶ За Ю.О. Карпенком — від назви тамтешньої притоки Дністра — *Мітка*.

⁸⁷ За Ю.О. Карпенком, село спочатку звалось Топоручивка, згодом Мосорівка, нарешті, Мусорівка, зближуючи в народному розумінні назву села з словом *мусити*.

⁸⁸ Фактично: русини і євреї.

⁸⁹ За Ю.О. Карпенком, село в давнину називалося Мартинівкою за іменем його засновника козака Мартина. Після знищення села рештки населення перейшли до *вікна* — «джерела з рівною поверхнею води».

⁹⁰ За Ю.О. Карпенком — від зниклого праслов'янського дієслова *онуту* — «прикрити» і дієприкметника *онутий* — «вкритий», наприклад, зарослий очеретом, верболозом. Це найдавніша слов'янська назва населеного пункту Буковини, зафіксована у Галицько-Волинському літописі під 1213 (за іншими даними, 1219) роком.

⁹¹ За Ю.О. Карпенком — від прізвища молд. воєводи *Ореша* — прізвища, відомого в Молдові ще з XIV ст., що походить від угор. *orosz* — «русин».

⁹² Ю.О. Карпенко вважає (на підставі народного переказу), що назва села походить від імені *Петраш*, який був засновником села.

⁹³ Село вперше згадується 1624 р.

⁹⁴ За Ю.О. Карпенком, від назви плоскої місцевості, плоскогір'я в горах (що трапляється рідко) між верхів'ями рік Путила і Ропочів. Звідси назва *Плоска* — і гори, і ріки, і населеного пункту.

⁹⁵ Село вперше згадується 1637 р.

⁹⁶ За Ю.О. Карпенком — від *присекар* — «пасічник».

⁹⁷ Ю.О. Карпенко припускає, що назва може походити від антропоніма *Раринка*.

⁹⁸ Ю.О. Карпенко допускає і варіант походження назви села від *репїжити* — «сильно бити».

⁹⁹ За Ю.О. Карпенком, від власного імені *Ревак*.

¹⁰⁰ За Ю.О. Карпенком, від слова *рівний і рівна* (місцевість).

¹⁰¹ За Ю.О. Карпенком, 1661 р.

¹⁰² Ю.О. Карпенко допускає варіант назви села від слова *рубати*, бо є у народній мові назва «рубче».

¹⁰³ У даному випадку гуцули правильно назвали русинами.

¹⁰⁴ За Ю.О. Карпенком — від власного імені *Шимуха* (дружина Шими).

¹⁰⁵ За Ю.О. Карпенком, назва села походить від назви ріки Селятин, а річка дістала назву від власного імені *Селята*. Вона згадується в грамоті 15 березня 1490 р. Нині це р. Ропочів, що протікає територією Селятина.

¹⁰⁶ За Ю.О. Карпенком, назва села походить від власного імені *Сергій*.

¹⁰⁷ За Ю.О. Карпенком, назва села походить від власного імені *Бирла*.

¹⁰⁸ Ю.О. Карпенко погоджується з народним переказом,

що село заснували вихідці з с. Мамаївці, що розташоване на протилежному березі р. Прут.

¹⁰⁹ І.Г. Чеховський виводить назву від східнороманського імені *Строє*.

¹¹⁰ Село вперше згадується 15 березня 1490 р.

¹¹¹ Село вперше згадується 6 липня 1413 р.

¹¹² За Ю.О. Карпенком, назва села походить від імені молдавського боярина сина *Бирлича*.

¹¹³ За Ю.О. Карпенком, назва села могла походити від власного імені *Шир*.

¹¹⁴ У Я. Длугоша — 1359 р.

¹¹⁵ Ю.О. Карпенко заперечує це, схиляється до другого варіанту.

¹¹⁶ За Ю.О. Карпенком, назва села походить від власного імені *Шизко*.

¹¹⁷ За Ю.О. Карпенком, первісна назва «Телибечинці» походить від імені *Телебеча*.

¹¹⁸ Ю.О. Карпенко наводить першу згадку села за 11 березня 1446 р.

¹¹⁹ За Ю.О. Карпенком, назва села походить від молд. *teteraş* — «татарчук».

¹²⁰ Ю.О. Карпенко вважає, що назва села походить від прізвиська *Топір*.

¹²¹ Ю.О. Карпенко наводить дату 5 квітня 1412 р.

¹²² Ю.О. Карпенко вважає можливим походження назви від загального терміна *товтри* — скелясті розчленовані вапнякові пасма Подільської височини, у т. ч. в долинах приток Дністра.

¹²³ Ю.О. Карпенко адресує словотвір до антропоніміки, а не до «долини», «валів», р. Валявки.

¹²⁴ Ю.О. Карпенко називає дату 6 липня 1413 р.

¹²⁵ Ю.О. Карпенко, за народним переказом, вважає, що назва села походить від першого мешканця *Васловія*.

¹²⁶ У Галицько-Волинському літописі — під 1229 р.

¹²⁷ Б.О. Тимошук припускає, що назва села могла утворитися від імені теребовлянського князя Василька Ростиславовича (внука Ярослава Мудрого).

¹²⁸ Ю.О. Карпенко вказує першу згадку села під датою 23 лютого 1448 р.

¹²⁹ Ю.О. Карпенко вказує два можливих варіанти походження назви села: 1) від потоку Веренчанка; 2) від селянського прізвища Веренька. За народним переказом, назва села походить від того, що на місці села колись був хутір, де вправна майстриня виготовляла на всю округу гарні барвисті рядна, або верені (верети). Замовниці, йдучи до неї, казали: «Йдемо до Веренчі».

¹³⁰ Ю.О. Карпенко дотримується народного пояснення від слова *вила* — «розвилка», а Д.Г. Бучко — від власного імені *Вилавко*.

¹³¹ Ю.О. Карпенко вважає таке пояснення незадовільним.

¹³² Насправді — *вижній*.

¹³³ Ю.О. Карпенко виводить назву села від місцевості *Вовча*.

¹³⁴ Ю.О. Карпенко виводить назву села від місцевості *Волока*. За народним переказом, назва надчеремошського села Волока могла утворитися від місцевості Волока, яку називали так тому, що по ній волочили з-під г. Лисої та інших місць зрубані в лісах колоди дерев до р. Черемош.

¹³⁵ За Ю.О. Карпенком — «місцевість за дубровою».

¹³⁶ Ю.О. Карпенко вважає, що назва села походить від словосполучення *за мостом*.

¹³⁷ Тепер передмістя Чернівців.

¹³⁸ Ю.О. Карпенко вказує першу згадку від 22 червня 1620 р., а походження назви нез'ясоване.

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ

¹ Історичними дослідженнями не підтверджується припущення автора про входження Північної Буковини до складу Дакії.

² Роки правління Драгоша, як і багатьох інших молдавських воевод, не завжди співпадають з датами, котрі наводять пізніші дослідники історії Молдавії та Румунії. Наприклад, деякі автори вважають, що Драгош володарював не в 1342—44, а лише в 1342—43 роках. Це ж стосується і його сина Гюли Саса, правління якого у пропонованому виданні позначене 1344—48 роками, а інші джерела подають 1345—49. З огляду на те, що не завжди достеменними є навіть окремі сучасні дані, ми залишаємо без змін і уточнень хронологію посідання молдавського княжого столу.

³ *Лен* — спадкове земельне володіння в епоху феодалізму, яке надавалося васалу за умови несення ним військової служби та виконання інших повинностей.

⁴ *Євдокія* (Єудокія) — сестра київського князя Семена Олельковича. Через 4 роки після одруження померла.

⁵ Перша писемна згадка про українських козаків відноситься до 1489 року, коли вони ще значних походів не здійснювали. Можливо, йдеться про татарських козаків. Похід козаків під проводом Григорія Лободи в Молдову проти турків і татар відбувся 1594—95 рр.

⁶ *Бейлер-бей* — керівник бейліка (округу).

⁷ *Калга* (*калга-солтан*) — титул спадкоємця трону у Кримському ханстві.

⁸ *Едікюле* — знаменита в'язниця у Константинополі, але автор, мабуть, вважає, що вона знаходиться деінде.

⁹ Тут, мабуть, друкарська похибка, 1655 р. у Валахії відбулося повстання т. зв. сейменів, по-німецьки, можливо «*Aufstand der Semenięr*». *Сеймени* — наймана піхота, укомплектована з іноземців, яка виконувала функції придворної гвардії

¹⁰ *Легіст* — юрист.

¹¹ *Фельдцойгмайстер* — головний начальник артилерії.

¹² *Forum Nobilitatis* — дворянське представництво.

¹³ *Секвестрація* — передача спірного майна у треті руки.

¹⁴ *Шеволежери* — легка кіннота.

¹⁵ *Ландвери* — військовозобов'язані запасу 2-ої черги, а також військові частини, сформовані з цих військовозобов'язаних.

¹⁶ *Дивізіон* — основний вогневий і тактичний артилерійський підрозділ; тут вживається також у значенні «рота».

¹⁷ *Гонвед* — з угор. букв. захисник батьківщини; у середньовіччі — угорська піхота, а у XIX—XX ст. (до 1949 р.) — вся угорська національна армія.

¹⁸ *Капрал* — чин молодшого унтер-офіцера; сержант.

¹⁹ *Фельдфебель* — чин молодшого унтер-офіцера; старшина.

²⁰ *Гренадери* — відбірні піхотні або кавалерійські частини (початково солдати, навчені кидати гранати).

²¹ *Пандур* — словенський піхотинець.

²² *Санджак* — округ у турецькій адміністративній системі.

КУЛЬТУРНИЙ СТАН БУКОВИНИ

¹ Фактично австрійці зайняли Буковину до 2 вересня 1774 року, а росіяни залишили її у січні 1775 року.

² *Ректор магніфікус* — почесний титул ректора університету.

³ *Метцгерівський землепорядний акт* — від прізвища Метцгер — австрійського полковника, який у 1782—84 рр. очолював комісію, котра здійснила досить поспішні і приблизні топографічні обміри усіх тодішніх 175 маєтків Буковини — приватних, державних і монастирських.

⁴ *Крайова табула* — поземельна книга, що була введена на Буковині 1791 р. на основі результатів топографічних обмірів земельної власності поміщиків, держави та монастирів комісією, очолюваною у 1782—1784 рр. австрійським полковником Метцгером. У Крайовій табулі фіксувалися під відповідними номерами усі маєтки, розміри загальної площі та різних угідь, а також усі зміни, що відбувалися з кожним із цих маєтків чи то повністю, чи частково: купівля, продаж землі, зміна власника, застава землі (чи частини) під кредит, стан його погашення, стан заборгованості, секвестр (арешт майна), ліцитація, екзекуція (примусовий продаж майна), інтабуляція

(вписання кредитора як власника на частину чи й всього маєтку на час, доки не буде погашено позику) і т.п. Крайова табула підпорядковувалася Крайовому суду в Чернівцях, велася 1-2 чиновниками (зокрема, у 1851—1855 рр. — Адальбертом Гординським — батьком Юрія Федьковича). Книги Крайової табули зберігаються в держархіві Чернівецької області.

Облік селянського землеволодіння (після 1848 р.) вівся у сільських «грунтових книгах» (запроваджені впродовж 1873—1885 рр.).

⁵ *Контрибуція* (або ще *трибут*) — основний державний податок на Буковині в період її входження до складу Молдавії. Зберігався певний час і після окупації краю Австрією.

⁶ *Камеральний* — державний.

⁷ *Францівський шлях* — від імені імператора Франца. Автор помиляється, називаючи його «Карпатським».

⁸ *Горайський* (або ще *Карпатський шлях*) — від прізвища капітана Гора, під керівництвом якого 1786—1809 рр. збудований цей шлях довжиною 15 миль (114 км).

⁹ *Молот* (*металургійний*) — ковальський стан (попередник прокатного стану), який виробляв коване залізо.

¹⁰ Тут автор дотримується хибної точки зору румунської історіографії про «русинізацію» Буковини галицькими русинами. Притік русинів з Галичини на Буковину був незначним, бо польські магнати і шляхта домоглися від уряду ряду заборонних заходів проти відтоку дармової сили з їхніх маєтків.

Головний редактор *Андрій Квасецький*

Технічні редактори *Ярослав Квасецький, Наталя Фрацивір*

Коректор *Галина Ніколаєва*

Підписано до друку 15.04. 2004.

Формат 60 x 84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура шкільна.

Ум. друк. арк. 56,26. Тираж 1000 прим. Замовлення 04-9. Ціна договірна.

Друк видавництва редакції журналу “Зелена Буковина” —
58012, м. Чернівці, вул. Некрасова, 27, Тел. (0372) 58-48-59.

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції — ДК № 563 від 10 серпня 2001 р.